

3-a-1-b

A
2
6

4.60

Del Colegio de la Comp. de San Jeron. 1732

ALPHONSI

TOSTATI

HISPANI.

EPISCOPI ABVLENSIS,

PHILOSOPHI, THEOLOGI,

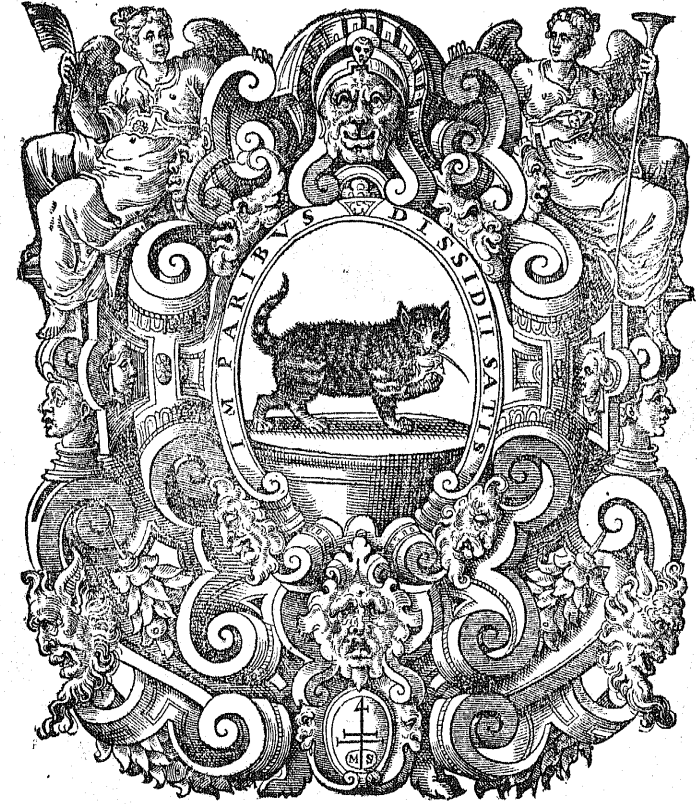
Ac Pontificij Iuris, Cæsareique consultissimi, necnon
linguæ Græcæ, & Hebraicæ peritissimi,

Commentaria in Secundam Partem NUMERORVM:

· Mendis nunc sanè quàm plurimis diligenter expurgata.

CVM INDICE COPIOSISSIMO.

Ad PHILIPPVM II. Catholicum & Inuictissimum
Hispaniarum, & Indiarum Regem.

*Por amissim delos aduoy
de quos doy en rego eja
libro con su indice expurga
tois del año de 1732
en Granada 27 de Abril
1632. N. de medrano*

VENETIIS. M D XCVI.

Apud Io. Baptistam, & Io. Bernardum Selsam, fratres

12-33

3-a-1-b

A
2
6

4. 6

del Colegio de la Comp. de San Sebastian R.
1854

ALPHONSI TOSTATI HISPANI.

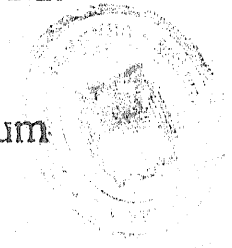
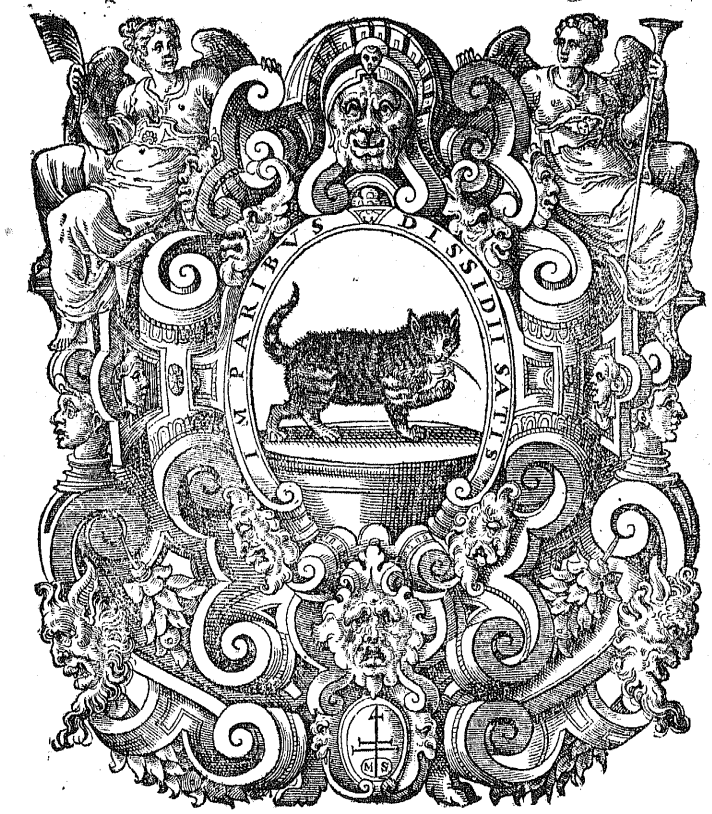
EPISCOPI AVLENSIS,
PHILOSOPHI, THEOLOGI,

Ac Pontificij Iuris, Cæsareique consultissimi, necnon
linguæ Græcæ, & Hebraicæ peritissimi,

Commentaria in Secundam Partem NUMERORVM:

Mendis nunc sanè quàm plurimis diligenter expurgata.
CVM INDICE COPIOSISSIMO.

Ad PHILIPPVM II. Catholicum & Inuictissimum
Hispaniarum, & Indiarum Regem.

Por omision de los años
de quinquaginta en regencia
de los señores de la Real
en Granada 27 de Abril
1632. D. de medrano

VENETIIS, M D X C V I.

Apud Io. Baptistam, & Io. Bernardum Selsam, fratres

ALPHONSI
TOSTATI
EPISCOPI
ABVLENSIS,

COMMENTARIORVM
In librum Numeri

PARS SECVNDA.

CAP. XX.

A cens: Tolle virgam, & congrega populum, tu & Aaron frater tuus, & loquimini ad petram coram eis, & illa dabit aquas. Cumq; eduxeris aquam de petra, bibet omnis multitudo, & iumenta eius. Tulit igitur Moyfes virgam, quæ erat in cõspectu Domini, sicut præceperat ei, congregata multitudo ante petram. Dixitq; eis: Audite rebelles, & increduli: num de petra hac vobis aquam poterimus eijcere? Cumque eleuasset Moyfes manum, percutiens virga bis silicem, egressæ sunt aquæ largissimæ, ita vt populus biberet & iumenta. Dixitque Dominus ad Moyfen & Aaron: Quia non credidistis mihi, vt sanctificaretis me coram filijs Israel, non introducetis hos populos in terram, quam dabo eis. Hæc est aqua contradictionis, vbi iurgati sunt filij Israel contra Dominum, & sanctificatus est in eis.

Aqua de petra educitur.

Infra 22.

VENERVNTQVE filij Israel, & omnis multitudo in desertum Sin, mense primo, & mansit populus in Cades. Mortuaq; est ibi Maria, & sepultra in eodem loco.

Mors Maris fororis Moyfi.

Murmuratio populi propter aquam. Adduxistis. Exo. 17.

Cumq; indigeret aqua populus, conuenerunt aduersum Moyfen, & Aaron: & versi in seditionem, dixerunt: Utinam perissemus inter fratres nostros coram Dño. Cur * eduxistis Ecclesiam Dñi in solitudinem, vt & nos, & nostra iumenta moriamur? Quare nos fecistis ascendere de Aegypto, & eduxistis in locum istum pessimum, qui feri non potest, qui nec ficum gignit, nec vineas, nec malograna nata, insuper & aquam non habet ad bibendum? Ingressusque Moyfes, & Aaron, dimissa multitudo, in tabernaculum scederis, corruerunt proni in terram, clamaueruntque ad Dñm, atq; dixerunt: Dñe Deus audi clamorem huius populi, & aperi eis thesaurum tuum fontem aquæ viuæ, vt * satiati cesset murmuratio eorum. Et apparuit gloria Dñi super eos. Locutusque est Dñs ad Moyfen, di-

* Satiatis.

Exo. 17.

Alph. Tost. super Numer. Pars II.

VENERVNTQVE Supra dictum est de purificatione, qua indigebant Israelitæ in deserto, & in terra promissionis, hic agitur consequenter de impedimento ingressus in illam propter aquam contradictionis. Sciendum autem, quod non potest conuenienter continuari. cap. istud ad præcedentia, quia superiora erant de præceptis populi directiuis, istud autem de gestis historicis.

A

An

exitu de Aegypto, quando murmurauerunt venientibus exploratoribus, & tunc non defecit aqua: si ramen esset penitus locus inaquosus non potuissent ibi vnquam manere castra.

An propter Mariam Deus dederit Iudaeis puteum, & propter Aaron nubem, & propter Moysen Manna: & an ipsis mortuis statim defecerint ista tria dona. Quast. II.

Tria dona populo Hebraeorum data propter tres sanctos, quibus mortuis defecerunt.

SCIENDUM quod Hebraei dicunt, quod Deus dabat tria dona populo Hebraeorum meritis trium sanctorum fratrum. i. Moysi, Aaron, & Mariae: pp Mariam. n. praecedebat eos puteus vbicunque starent, ideo mortua ipsa deficit, & murmuravit populus pro aqua: secundum donum erat nubes praecedens populum, & tegens castra, vt ipsi volunt, & hoc erat meritis Aaron: ideo mortuo ipso dicunt cessasse nubem. Tertium donum erat Manna, & hoc erat meritis Moysi, ideo mortuo eo cessauit. Sed ista nullum hnt fundamentum, satis. n. parent falsa. Nam non solum conquirebantur Israelite hic de Cadesbarne, vbi erant post mortem Mariae, sed de toto deserto dicentes, quod no habebat aquas nec poterat serri, nec gignere ficus, & malogranata: ergo non solum hic, sed etiam ante mortem Mariae conquirebantur defuisse aquam. Item viuente Maria post transitum maris rubri ambulauerunt diebus tribus non habentes aquas, vt patet Exo. cap. 15. & post venerunt in Elim, vbi erant 12. fontes, vt dicitur Exo. 16. cap. sed quia erat ibi modica aqua ad bibendum populus inde recessit. Si aut puteus praecessisset eos abundanter semper aquas habuissent, quia quae miraculose sunt completius fiunt, qm quae natura fiunt, vt patet lo. ca. 2. Item defecit aqua in Raphidim, vbi Moyses de petra eduxit aquas Exo. 17. cap. Non ergo precebat puteus tempore Mariae. Secundum etiam quod dicunt de nube deficiente post mortem Aaron falsum est: nam filij Israel mouebant tentoria cum nubes mouebatur, & ipsa manente figebant castra. Et si multo tempore maneret, ipsi quoque manebant, & si pauco tempore stetit, immediatē etiam recedebat, vt patet supra capitu. 9. sed post mortem Aaron fuerunt mansiones multae, vt colligitur infra 33. capitu. nam ipse mortuus est in monte Hor, vt patet hic, & eodem capitu. sed a monte Hor vsque ad Iordanem multae mansiones sunt: ergo pro omnibus illis durauit nubes.

An mortuo Aarō defecit nubes.

Mortuum autem Iudaeorum est, quia post mortem Aaron nihil reperiunt dictum de nube, sed hoc modo ita dicere deberent, quod ante mortem Mariae defuit nubes, idest ante medietatem anni secundi ab exitu de Aegypto: nam steterunt in Cadesbarne prima vice ante medium anni secundi, vt declaratum est supra capitu. decimotertio, & tamen post locum illum nunquam facta est mentio de nube, quod patet, quia tota historia intermediorum annorum subicitur: & tunc dicunt quasi annum dimidium durasse nubem, & 38. annis, & dimidio non praecessisse, quod absurdum est. Item falsum est hoc, quia toto tempore, quo Israelite fuerunt in deserto praecessit eos nubes Exodi decimotertio capitu. cum dicitur: Dominus autem praecedebat eos ad ostendendam viam per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis, vt dux esset itin eris vtroque tempore. nunquam defuit columna nubis per diem, nec columna ignis per noctem coram populo: ergo toto tempore, quo Israelite in deserto fuerunt, habuerunt nu-

berem etiam post mortem Aaron. Durauit autem ista nubes vsque ad transitum Iordanis, quia cessante ibidem fecit Iosue, vt praecederet arca populum per duomillia passuum, vt patet Iosue cap. 3. & sic dirigebat populus in via, nec erat pueniens vltra Israelitis manere, vt ibidem declaratum est. Tertium quod dicitur de Moysen. q. post mortem eius cessauit Manna, falsum est. Nam post mortem illius plusquam per duos menses Manna apud Israelitas fuit vsquequo inceperunt comedere de fructibus terrae Chanaan: Moyses enim mortuus fuit circa principium mensis 11. anni. vt colligitur Deutero. cap. 1. iuncto eo, quod dicitur: Et postea durauit Manna toto illo mense 11. & 12. & in principio anni 41. vsque ad diem 15. mensis primi: tunc enim celebrantibus Iudaeis Phasce, & comedentibus azymos panes de fructibus terrae cessauit Manna, vt patet Iosue capitu. 5. falsum ergo est quod dicunt. Sed etiam mouentur ad hoc, quia non reperiunt mentionem factam de Manna post mortem Moysi: sed adhuc non est hoc verum, quia si legissent librum Iosue reperiissent. Dicendum est ergo de aquae defectu in Cadesbarne, quod non fuerit, quia Maria mortua est, & cessauit puteus, sed quia fontes, aut lacus desiccati sunt. Conueniunt ad Moysen, & Aaron. Idest, coniuncti sunt ad petendum aquam a Moysen, & Aaron, & hoc quia isti erant principes populi, & ab eis petebant subleuationem in omnibus necessitatibus, vel congregati sunt contra Moysen & Aaron, vt murmurarent contra eos: ita enim factum est, vt patet immediatē in litera. Alia litera habet coierunt aduersus Moysen: & idem sensus est, ga coire, & puenire idem significant. Et versu in seditionem dixerunt. Idest isti non solum petebant releuationem inopiae suae sicut egentes, sed magis animum pugnantem habebant contra Moysen, & ob hoc faciebant seditionem: est enim seditio bellum, vel discordia inter ciues: sic enim ait Grego. in Homilia: Bella quippe ad hostes pertinent, seditiones ad ciues. Et isti erant quasi vna ciuitas, quia vocabantur vnus populus: ideo discordia eorum seditio vocatur. Vtinam perissemus inter fratres nostros coram Domino. Ista est murmuratio, & desperatio grauis: voluissent enim potius a multis temporibus decessisse, quam nunc in his aquarum defectibus superuiuere, sed hoc erat cor ignobile: poterant enim praesumere, quod sicut alius eis sitientibus Deus aquas praebuerat, ita & nunc praebere posset, sed infideles erant Domino, & muliebria corda gestantes dicunt se voluisse mori inter fratres suos, idest inter alios, qui perierunt de eisdem tribubus, & cognationibus. Multi enim de Iudaeis perierant vsque ad tempus istud, cum in isto anno 40. omnes murmuratores finire debebant.

Nubes quādiu durauit.

An post mortem Moysi cessauit Manna.

Homilia 35.

Murmuratio, & desperatio grauis Israelitarū contra Moysen, & Aaron pp defectum aquae.

Coram Domino. Idest coram altari holocaustorum, vbi consumpti sunt igne. 250. viri: supra capitu. 16. & sic Nadab, & Abiu, mortui sunt coram Domino, qm offerebant ignem alienum coram Domino: Leui. 10. cap. & 16. & ita isti voluissent mori, quasi dicat, praeelegissent mortem illam, quae erat satis amara, qm in his angustijs superuiuere. Vel dr corā Dño. i. corā Dño percutiente, quia qm Dñs poenas infligit ibi praesens esse dr, vt infligens. Et isto modo potest referri ad illos, qui mortui sunt in igne propter laborem itineris, vel petitionem carniū supra cap. 11. vel ad Dathan, & Abiron, aut ad totam multitudinem, quae post eos in incendio vastabatur: supra capitu. decimosexto. Vel ad illos, qui a Chanaanais, & Amalechitis mortui sunt, & sic isti volebant mori. Similiter enim murmurauerunt iterum cum fuerunt in hac mansione post aduentum exploratorum dicentes. Vtinam mortui essemus in Aegypto; & non in hac vasta solitudine:

ne: vtinam pereamus, & non inducat nos Dominus in terram istam, supra cap. 14. Cur eduxisti Ecclesiam Domini in solitudinem? Conqueruntur hic de malo regimine Moysi, & Aaron: non enim intelligebant Iudaei, quod Moyses, & Aaron directē faciebant eis ista mala, aut volebant, sed q. propter eorum indiscretionem veniebant. q. ipsi debuissent praecogitare an terra deserti esset, in qua possent viuere Iudaei, & non curauerunt, sed induxerunt eos in solitudinem, vbi nec potum, nec cibum sufficienter habent: ideo erat culpa rectorum populi. Sed male accusabāt Iudaei Moysen, & Aaron, quia ipsi non eduxerant multitudinem Israelitarum in desertum, sed Deus eduxerat praecedens in columna nubis, & ignis, & ducens, quo vellet: ideo in Deum retorquendum erat hoc. Et sic magis murmurabant Israelite contra Deum, quam contra Moysen, & Aaron, quamquam verba dirigantur in istos. Sic patet Exo. 16. cap. 1. Non enim contra nos, sed contra Deum est murmuratio vestra: nos enim quid sumus? Dicitur hic educere Ecclesiam. i. educere multitudinem, vel congregationem: retorquent autem istum Moysen, & Aaron culpam, quia ipsi erant medij inter populum, & Deum. Vt & nos & nostra iumenta moriamur. Idest, fecistis nos exire in solitudinem ad hoc, vt moriamur. Non tenetur hic, vt, tanquam significans causam finalem, sed solum consecutionem: nam non intelligebant Israelite, q. ad hunc finem eduxissent eos Moyses, & Aaron, vt morerentur, quia tunc eis morientibus etiam Moyses, & Aaron morerent, sed significat hic, vt, consecutionem. f. eduxistis nos in solitudinem, & ex hoc nihil sequitur nisi mors nostra, & iumentorum nostrorum. Quare nos facistis ascendere de Aegypto? Eadem conuictio est. Volebant. n. Iudaei magis viuere in Aegypto, q. in deserto: immo magis volebant mori in Aegypto, q. viuere in deserto: sic dixerunt s. cap. 14. vtinam mortui essemus in Aegypto, & non in hac vasta solitudine. Et hoc quia in Aegypto abundauit cibis: hic autē deficiebant: maluissent autē mori in illa abundantia, q. viuere in hac egestate: Exo. cap. 16. vtinam mortui essemus in Aegypto, qm sedebamus super ollas carniū, & comedebamus panem frum in saturitate. Sed in hoc errant miseri, quia in Aegypto premebantur durissima seruitute: hic autē erant liberi. Quilibet autē peditio libertatis quantumcunque aspera melior est statu quocunque seruitutis. Et adduxistis in montem istum pessimum. Non vocat hic mors locus illē, in quo erant Hebraei, qm ista dixerunt, sed totū desertū, p quod ambulauerant. erat. n. totum sine arboribus, & rarae aquae ibi reperiebant, sed erat vasta solitudo: & id vocauerunt montem. i. terram mortuam. Dñs ē mons pessimus, quia aliae terrae montuosae sunt, sed fructiferae: ista autē omni bono carebat ad comoda vitae humanae, vt patet in litera. Qui nec ficum quidem gignit. Idest ē in terra ista non possunt gigni ficus, quasi dicat, non solum ea, quae maiora sunt, & specialiora non gignuntur hic, sed ficus, quae sunt arbores cōes non gignebantur in deserto illo. Nec vinea, nec esse pnt, vt patet ex dispositione terrae. Idem de malogranatis. Nominantur autē ista tria, quia sunt communiora, & debent esse in omnibus terris, quae hnt aliquid vbertatis, vel mediocritatis in fructibus. Abundabant autē in Aegypto ista, & forte pp hoc nominauerunt. Qui serri non potest. Idest ē ista terra non potest suscipere semen, & gignere quidquam, iste autem erat maior defectus: nam panis est fundamentum vitae: ideo vbi deficiat, quamquam cetera abundant, nihil illa abundantia valere creditur.

Desertum Iudaeorum quo modo hodie appellatur. Quast. III.

ERAT autem terra ista multum sicca, & totaliter carens habitatoribus, nunc autem habitata est, & vocatur Arabia, & hoc propter aspectum caeli secundum suam figuratorem, & motum octauae sphaerae: vnde aliqua loca ab antiquo fuerunt opulentissima, nunc autē arida valde, vt patet de terra promissionis, quae vocabatur tpe Abraham, & Isaac terra fluens lacte, & melle: nunc autem misera est. Sic autem Arabia tpe illo pp spicacitatem inmoderate in habitabilis erat: nunc autem & a multis retro tpe habitabilis effecta est. Sic aliquando terrae, quae a mari distabant nunc a mari vicinae sunt, vt patet in Gadibus Herculis in ciuitate quadā in extremitate Hispaniae apud principium freti Atlantici, quae a principio fuerunt distantes a mari aliquoties cū Hercules eas fecit, nunc autem intra mare sunt, ita vt vix videantur, quia mutatio facta est in accessu maris ex tempore, quo Hercules fixit Gades. Vnde Ouidius de istis naturalibus transmutationibus Metam. 1. j. ait. Parum ante mediū.

Loca ab antiquo in habitabilia facta sunt habitabilia & e contra pp varietate aspectus caeli.

Vidi ego, quod fuerat quondam solidissima tellus. Esse fretum: vidi factas ex egiore terras: Et procul a pelago concha iacuerunt marine: Et vetus iuuenta est in montibus anchora summis.

Vnde si mundus multum duraret, necesse esset istam terram, quam nos habitamus aquis tegi, & partem oppositam, quam nunc mare possidet, reuelari atque fieri habitabilem. Et si secundum Philosophorum positionem mundus esset aeternus, necesse esset locum istum, in quo nos sumus in finibus vicibus fuisse mari coopertum, quia in qualibet perfecta circulatione octauae sphaerae, hoc necesse erat contingere, de quibus secundum hypotheseum in finitū transissent. Fuit etiam terra Arabia facta habitabilis post transitum Israelitarum per illam. Nam prius ex defectu aquarum habitari non poterat, transeuntibus autem Israelitis percussit Moyses in Raphidim lapidē, vt flueret aqua: Exo. decimosextimo capitu. Egressa sunt autem fluentia largissima, quae manent vsque in hodiernum diem, & totam terram illam irrigant: vnde & postea habitabilis facta est, vt patet in libro de sim terrae sanctae.

Si mundus duraret magno tempore oportet totā terrā operiri mari.

Insuper & aquam non habet ad bibendum. Iste erat notabilis defectus, nec potest esse maior in aliqua terra: facilis enim sine pane quam sine aqua viuunt: panis enim aliunde afferri potest, aqua autem si in loco desit, vix nulla esse potest, quia nihil communius aqua est. Et ex hoc inurgebant omnes defectus rerū illius, quia aqua est principium materiale omnium plantariorum.

Ingressusque Moyses & Aaron. Posito supra aquae defectu agitur hic de diuino succursu, & quia populus clamabat ex defectu aquarum recurrent Moyses, & Aaron ad Dominum, vt daret eis aquas, & ad hoc introierunt in tabernaculum deprecaturi, quia ibi specialius Deus erat.

Dimissa multitudine ante tabernaculum faderis. Idest, multitudo populi conuenerat ad Moysen, & Aaron petitura aquas. ipsi autem nihil respondentes ingressi sunt ad Dñm inquisituri super hoc. & dimiserunt multitudinem ante tabernaculum, quia ad locū illū conuenerat multitudo q. Moysen, & Aaron: nam isti castrametabantur in circuitu Sanctuarii cum ceteris Leuitis, & in parte orientali ad ostium atrij: vt patet s. cap. 3. illuc autē conuenit multitudo locutura Moysi, & introierunt in atrium tabernaculi, quia ibi fieri solebat concilium s. cap. 10. Moyses autē & Aaron audita petitione dimiserunt populum in anno an ostium

tabernaculi, & ipsi ingressi sunt in tabernaculum ad orandum. *Corruerunt proni in terram.* Hoc fuit ad petendum humiliter, vt Deus exaudiret. *Clamaueruntque ad Dominum.* Dicuntur clamauisse non ex magnitudine vocis, sed ex magnitudine desiderij: tantum enim hoc desiderabant, & affectuose orabant, quod videbantur emittere clamores validos. *Atque dixerunt: Domine Deus audi clamorem huius populi.* Ista oratio non habetur in Hebraeo, sed translator noster scripsit ex antiquis translationibus. Et hoc rationabiliter, appositum est: nam litera dicit hic, quod clamauerunt, & dixerunt: & hoc etiam habetur in Hebraeo. Oportet ergo, quod aliquid clamauerint, & dixerint. Hoc autem quamquam non exprimitur quid sit, tamen secundum subiectam materiam cognosci potest, & quae petebat populus aquam cum clamore, verisimile erat, quod Moyses orasset: Domine exaudi clamorem populi &c. Audire clamorem est, quod populi vocibus acquiescat: nam aliter nec Deus audit, nec audire proderat: nam si audiret, & non faceret, ita esset, ac si non audiret, sed in his semper accipitur audire pro exaudire. *Et aperit eis thesaurum tuum fontem aquae viuae.* Ista metaphora est: petebat enim Moyses, qd Deus faceret exire de visceribus terrae aquarum fluena, quae prius non erumpabant, & hoc est aperire, tanquam aqua illa esset clausa prius in visceribus terrae, & vocatur illa aqua thesaurus Dei, quia omnia, quae sunt, Dei sunt: illa autem, quae manifesta sunt ad vsus humanos proficiunt, & sunt velut iam tradita hominibus a Deo, quae autem latent dicuntur esse in thesauris Dei, & sic de mineralibus, & venis attramentorum, & de abyssiis aquarum intra viscera terrae: omnia haec in thesauris Dei sunt, & similis modus aliquando est in sacra Scriptura Psalm. 32. Congregans sicut in vtre aquas maris, & ponens in thesauris abyssos.

Fontem aquae viuae. Vocatur aqua viuae, quae fluit, & habet principium suae originis: sic est in fontibus, & fluuijs: dicitur hoc ad signandam abundantiam, quia si aliquis fons a Deo ferret, ille sufficeret populo, quia continuè fluere: si autem monstraretur aliqua lacus non habens principium suae originis tanta multitudo populi cito absorbuisset illam, quia erant quasi innumerabiles, & pecora multa. *Vt satiati cesset murmuratione eorum.* Idest, vt satiati sint per istas aquas, & tunc non murmurarent: nam si Deus daret eis aquas miraculose, & non in sufficientia, adhuc non tolleretur murmuratio. *Et apparuit gloria Domini super eos.* Hoc fuit in signum, quod acceptabat orationes eorum, & fuit ista gloria fulgur nubis existentis super tabernaculum: nam quamquam semper fulgeret, tamen ibi magis monstratus est fulgor, & hoc saepe fiebat, sicut cum voluit totus populus lapidare Iosue, & Caleb apparuit gloria Domini super tectum fededis supra cap. 14. & cum Core, & socij sui, & postea ferè totus populus versis essent in seditionem, Moyses, & Aaron fugerunt in tabernaculum fededis, & apparuit ibi gloria Domini super tabernaculum, & cessauit populus a persecutione supra cap. 16. & adhuc factum est hic etiam pp causam supra assignatam: nam populus versus erat in seditionem. *Locutusque est Dominus ad Moysen.* Cui enim essent orando Aaron, & Moyses, respondit Dominus illis, & dicitur locutus fuisse Moysi, quia licet ambo orarent, tamen Moyses erat excellètius. Dicit aliquis, quod locutus est ad vtrumque, scriptura tamen facit mentionem, quod locutus fuerit ad solum Moysen. Sed non stat, quia infra ponitur locutio Dei, ex qua clarè patet, quod fuit ad solum Moysen, cum dicitur: tu & Aaron frater tuus loquimini ad petram. Simile habetur supra 16. cap. vbi Moyses, & Aaron coram Domino se prostrauerunt, & tamen

Hierony. fuit diuini interpret.

locutus est Dominus ad Moysen. *Tolle virgam.* Ista erat virga Moysi data ad operationem miraculorum, & quamquam non dicatur hic, quae virga fuerit intelligendum est esse illam, quae solebat Moyses talia operari, & ista erat virga, quae diuisit mare rubrum, & postea percussit petram in Raphidim, & fluxerunt aquae Exo. 17. cap.

Aliqui autem volunt, quod fuerit virga Aaron, q floruit, de qua patet supra capit. 17. sed non conuenit, quia illa virga solum fuit, vt poneretur in signum filiorum Israel rebellium eodem capit. ideo non proficiebat ad operationem miraculorum: virga autem, quae mare rubrum aperit, & effluxerunt aquae in Raphidim, erat ad istud ministerium magis conueniens, ideo cum dicitur vniuersaliter de virga, de ista intelligendum est. *Et congrega populum tu, & Aaron frater tuus.* Idest isti duo debebant conuocare totam multitudinem ad videndum miraculum de fluxu aquarum de petra. *Et loquimini ad petram.* Quid autem loqui deberent ad petram non est in litera, sed creditur, quod deberent dicere: Petra dicitur tibi in nomine Dei nostri viui, quod des aquas nobis, & diuidaris. Fuit autem locutio ad petram non quidem tanquam petra aliquid intelligeret eorum, quae dicebantur, sed vt manifestaretur populo gloria Dei, scilicet, quod prolato nomine eius super petram immediatè diuidebatur, ex hoc etiam cognosceretur, quod fiebat ista virtute Dei, & non operatione naturae: possent. aliquis intelligere, quod lapis erat naturaliter dispositus ad effundendum aquas, scilicet, quia intra ipsum erant, & non poterat immediatè prodire propter duriciem lapidis: sed modificato lapide paulisper fluere. Cum autem prolatum est nomen Domini super lapidem, & immediatè fluxerunt aquae, satis apparebat illas non naturaliter, sed iussu Dei prodijisse.

Coram eis. Idest, tota multitudo conueniat ad lapidem, & eis praesentibus percutite lapidem, & profer te verba. Hoc fiebat, quia si forte Moyses, & Aaron totum populum duxissent ad aliquem lacum magnum, vel fontem, vbi ante aduentum ipsorum videtur aqua, non crederent illud esse a Deo factum, sed quod aqua ibi praexistere. Cum autem duxerunt eos ad lapidem, de quo nulla aqua fluebat, & eis videntibus prolato nomine Domini ceperit aquae fluere abundanter, satis apparebat esse a Deo. Etiam non venerunt Moyses, & Aaron ad lapidem antequam veniret totus populus, ne dicerent, quod ipsi fecerant prius aliquid magicum circa lapidem, & nunc operatione demonum fluebant aquae, sed iuerunt simul cum populo immediatè percutières lapidem, & loquentes: ergo non erat verisimile, quod aliquid magicum intercidisset, hoc autem Deus valde cauebat ne opera sua talia essent, vt demonum, vel magorum artibus effici posse viderentur.

Et ipsa dabit aquas. Idest immediatè, vt percussisset lapidem, dabit aquas, quia fient in ea apertura per quas exeant aquae.

An aqua, quae fluxerunt de petra praexistebant ibi, vel Deus eas nouiter creauit. Quaes. IIII.

DE istis aquis aliquis dubitaret an ibi erant aen, & non poterat exire, vel an De eas nouiter creauerit. Dicit aliquis, qd si dicamus aquas istas praexistisse in lapide, q tolleret miraculum. Respondendum est, quod vtroque modo miraculum esset. Nam si aquae non essent ibi, & Deus illas crearet atque fluere faceret, miraculum manifestum erat: si autem aquae ibi essent causatae, & Deus illas faceret exire, miraculum erat: nam non essent illae aquae in corde lapidis: non enim poterant

Qua virga Moyses percussit petram.

poterant intra vnum lapidem rotaque contineri, vt satiarentur tot milia hominum, & iumentorum, & pecorum, sed necesse erat, quod intra aliquas magnas concauitates terra essent.

Cum ergo ille per lapidem fluere necesse erat, vt aperiretur magnus hiatus in lapide, & hoc miraculum erat, quia fiebat opere diuino cum percussio lapidis facta a Moysse non sufficeret ad hoc.

Sed dicendum est, quod istae aquae causatae in petra non fuerunt modo naturali, sed opere Dei: nam si fuissent causatae opere naturali, non potuisset tanta multitudo aquarum teneri, quin fluere per aliquam rupturam terra: nam immediatè, vt percussit Moyses, exierunt, aquae in magna copia.

Sic etiam dicendum est de aquis fluentibus de petra Raphidim, quia illae causatae sunt modo supernaturali, scilicet Deo creante illas ibi: fuit tamen differentia quadam inter aquas illas, & istas, quia aquae quae erant in Raphidim manserunt semper, & vsque hodie illis vallis illa rigatur. aquae autem in Cadefbarne non manserunt, sed solum fuerunt tandiu, quoadiu ibi manserunt Iudaei ad eorum potum. De aquis autem, quae sunt in Raphidim, quod manserint vsque hodie patet in libro de situ terrae sanctae. Sed non est dicendum ob hoc, quod semper continuetur diuinum miraculum, sed taliter dispositus locus in Raphidim, quod poterant ibi postea gigni aqua naturaliter, & sic mansit.

Cumque eduxeris aquam de petra bibet omnis multitudo. Idest tanta erit multitudo aquarum, quod sufficiet toti populo, & iumentis, & non solum sufficit pro illa vice, sed quando manserunt ibi Israelitae. In Raphidim autem non solum quando manserunt ibi, sed etiam postquam recesserunt, fluxerunt aquae, quia Deus supernaturaliter causauit locum naturalem aquarum, sed fluxus quotidianus aquarum de lapide illo non est supernaturalis, quia iam ibi naturaliter generantur cum sit locus dispositus ad hoc: sic est de omnibus rebus a Deo, conditis: creauit enim illas supernaturaliter, sed ipse naturaliter operantur. *Et iumenta.* Idest sufficiet pro hominibus, & pro iumentis: nomine iumentorum accipiuntur hic pecora, & omnia animalia Hebraeorum.

Tulit ergo Moyses virgam, quae erat in conspectu Domini. Idest virga, quae Moyses aperuerat mare rubrum, erat in conspectu Domini, & hanc iussit ei tollere ad percutiendum petram.

Ex hoc aliqui arguunt dicentes, quod fuerit virga Aaron, quae floruit, & hanc iussit Deus tolli, de qua supra cap. 17.

Sed dicendum est, qd ista erat virga Moysi, & erat in conspectu Domini, sicut virga Aaron, quamquam non specialiter dicatur de ista virga, sicut de virga Aaron, quae iussa est poni in custodiam pro futuris generationibus, & conseruata fuit in arca, vt patet ad Hebraeos nono capitu. custodibatur autem virga Moysi in conspectu Domini, scilicet in tra tabernaculum, quamquam non esset in arca fededis.

Sicut praeeperat ei. Quia dixerat Deus, quod tolleretur virgam, & non referretur hoc ad clausulam immediatam, scilicet, quod ista virga erat in conspectu Domini, quia tunc esset sensus, quod tulit virgam de conspectu Domini, quam Deus iusserat poni in conspectu suo. Et tunc referretur hoc ad virgam Aaron, de qua hoc iussum fuit, sed referretur ista clausula ad illam clausulam tulit virgam solum. Et tunc est sensus, quod tulit virgam, sicut praeeperat Dominus, idest, Dominus iusserat, vt tolleretur virgam, & tulit: Quod autem illa esset in conspectu Domini, vel non, nihil ad hoc referebat.

Alph. Test. super Numer. Pars II.

Virga Moysi erat in conspectu Dei sicut illa Aarō.

Et congregata omni multitudine ante petram. Fecit sic cut Dominus dixerat, congregando omnes, vt audirent verba eorum, & viderent fluere aquas.

Dixit eis. Iste erat Moyses. Quamquam enim vtrique iussum esset, vt congregarent multitudinem, & quod loquerentur ad petram, quia tamen non poterant ambo simul loqui conuenienter, locutus fuit Moyses, qui erat dignior, & magis consueuerat loqui ad plebem: fuit tamen locutus nomine vtriusque, vt patet infra, scilicet, nunquid de petra hac vobis aquam poterimus eijcere?

Audite rebelles, & increduli. Israelitae enim viderant multa signa Dei, qui eis in similibus prouiderat: nam cum essent aquae amarae in Mara Deus fecit illas conuerti in dulcorem, & cum nullae aquae essent in Raphidim Deus fecit de petra exire, quibus, & alijs multis Iudaei deberent confidere de immensa bonitate Dei, & non dubitare de omnipotentia illius: ideo quamquam aliquando essent in periculis, quia sciebant Deum esse omnipotentem, debebant credere se posse liberari, & quia experti fuerant eius immensam clementiam, debebant confidere, quod non deficeret eis in necessitatibus suis. Et ob hoc si aliquando non immediatè prouideret illis in necessitatibus, debebant aequanimiter tolerare expectantes certissimam prouisionem. Accidebat autem in illis e contrario, quia quidam non credebant Deum posse illis prouidere, quamquam aliquando vidissent contrarium. Sic dixerunt illi, de quibus Psalm. septuagesimo septimo. Nunquid poterit Deus parere mensam populo suo in deserto? Alij autem quamquam crederent Deum posse prouidere, dubitabant tamen, an prouideret: & isti diffidebant immensa bonitati Dei: ex quo sequebatur desperatio, ita vt aliquando dicerent: vtinam mortui essemus in Aegypto &c. Exodi capitu. decimo septimo. Vel, vtinam pereamus, & non ducat nos Dominus in terram ista supra capitu. decimo quarto. Contra istos loquitur Moyses vocans eos incredulos & rebelles: incredulos autem, quia quidam eorum non credebant Dei omnipotentiam: rebelles vero, quia licet cognoscerent eam, repugnabant contra Dominum diffidentes immensa bonitati eius: vel vocantur increduli, quia non credebant etiam sine aliqua experientia. Vocantur rebelles, idest, pertinaces, quia cum semel habuissent experientiam de omnipotentia Dei, & bonitate, non deberent amplius dubitare.

Nunquid de petra hac poterimus vobis aquas eijcere. Loquitur Moyses in persona sua, & Aaron, quia ambo ad hoc missi sunt, vt patet supra, & est sensus, quasi dicat, nos non possemus virtute nostra educere aquam de lapide, quare ergo contra nos murmuratis? Vel aliter, quod sit istud verbum dubium, & exponibile ad omnem euentum, vt si dicentibus Moyses, & Aaron verbum istud fluere aquae intelligeretur. Nunquid de petra hac poterimus vobis aquam eijcere? idest, vos increduli, & rebelles putabatis, quod non possemus vobis educere aquam de lapide, sed educere potuimus. Si autem non fluere aquae, intelligeretur: Nunquid de petra &c. idest, nunquid nos poterimus vobis aquas eijcere de petra? quasi dicat, non: quia incredulitas facit, vel demeretur, ne vobis aquae dentur. Sed magis videretur, quod Moyses confusus diuinae potentiae, qui praeeperat aquam dari, firmiter credebat, quod aquae de petra fluere: sed prius populum nimis incredulum increpauit, dicens: Nunquid de petra hac poterimus vobis aquas eijcere? idest, nunquid non poterimus? quasi dicat, sic: & tamen vos non credetis.

Quare Iracundi dicitur.

batis, quia si credidissetis, non deberetis repugnare, sed humiliter petiuissetis aquas vobis dari. Cumque eleuasset Moyses manum, percussit virga bis filicem. Id est cum aliuisset tota multitudo Moyli eleuauit manum cum eis videntibus, & percussit manum bis. Quare autem bis percussit non apparet aliqua causa, nec videtur fuisse preceptum Moyli, sed voluit in quibusdam enim sola voluntas est causa, vel forte ad primam percussione non fluxerunt aque de petra, ideo addidit secundam.

Quare bis percussit petram.

Quare percussit Moyses petram.

Sed sciendum, quod isti non habebant aliquam efficaciam ex se ad hoc opus, quia non erant ictus ita fortes, quod etiam si aqua ibi esset, rumperetur lapis ex illis, & fluere, sed fiebant ad demonstrationem, quod aqua illa prodibant opere Dei: sic erat in Aegypto, quia iubeat Deus, quod Moyses extenderet palmas suas, vel virgam, quam tenebat manu contra aliquam partem mundi, & in illa veniebant plaga, vt patet Exodi capitu. octauo, & nono, & decimo. Si autem, extendisset manus, aut virgam contra aliquam partem determinate non crederetur, vel non ita apparet illud a Deo peruenisse, & sic factum est de percussione, quia forte erant multi lapides vbi loquebatur ista Moyses, & si non terigisset aliquem eorum nesciretur ad quem loquebatur, vel forte si erat vnicus, & non terigisset Moyses illum profunder aqua per aliquam partem, quam non respicerent Hebraei: cum autem percusso lapide exiuit aqua, fluxit per partem illam, quam Moyses percussit, in quo fuit magis manifesta certitudo diuini miraculi.

Egressa sunt aquae largissima. Id est, in magna abundantia: nihil enim Deo magis est paucas quam multas aquas in lapide creare. Ita, vt populus biberet, & iumentis. Id est tanta fuit aquarum multitudo, quod sufficiebat pro toto populo, & pro iumentis ipsorum. hoc enim Iudei petebant: fuerant enim conquesti, quod peribant ipsi, & iumenta eorum siti.

Dixit Dominus ad Moysen, & Aaron. Hic ponitur poena Moyli, & Aaron peccantibus: nam, vt infra dicitur peccauerunt Moyses, & Aaron ad aquas, quia non sanctificauerunt Dominum, pro quo datum est eis in poenam, ne introirent in terram Chanaan.

Quia non credidistis mihi, vt sanctificaretis me. Hic ponitur peccatum quod fuit causa poenae Moyli, & Aaron, scilicet, quia non crediderunt Domino, vt sanctificarent ipsum coram filiis Israel, id est, non fecerunt quod ipse iusserat sanctificando eum coram Israelitis.

An peccatum Moyli, & Aaron fuerit, quia increpauerunt Israelitas, vel quia bis percusserunt lapidem, vel quia percusserunt alium prater quem Deus iusserat, vel quia nihil locuti sunt ad petram. Quae. V.

AMVLTI dubitabatur quomodo peccauerint hic Moyses, & Aaron, quia propter hoc peccatum non ingressi sunt terram promissionis, vt patet hic, & infra 27. capitu. & Deuteronom. cap. 3. & 32.

Respondeo, quod peccatum fuit, quia non sanctificauerunt nomen eius coram filiis Israel, scilicet, dando ei laudem pro hac operatione miraculosa, sed quomodo fuit ista non sanctificatio, non plene patet.

Prima opinio.

Aliqui Hebraei dicunt, quod peccatum fuit Moyli, & Aaron, quia vocauerunt populum incredulum, & rebellem, in quo dehonabant totum Israel, vt patet in litera.

Sed falsum est, quia si peccassent non replicuisset

verba similia Moyses, sed replicauit Deuteronomi, capitu. primo. vbi vocauit incredulos, & rebelles. Idem Deuteronom. capitu. nono. sed ibi non legitur peccasse. Item pater falsum ex litera, quia dicitur istos peccasse, quia non sanctificauerunt Dominum, sed increpare Israelitas non erat non sanctificare Dominum.

Alij dicunt, quod non sanctificatio fuit, quia Dominus mandauerat ei percutere lapidem solum semel, ipsi autem ex incredulitate percusserunt bis, vt patet in litera.

Sed ista positio non tenet: non enim apparet quod Deus iusserit solum semel percuti lapidem. Item quia si fuisset peccatum, Moyses peccasset, & Aaron nequaquam, cum Moyses percussisset, vt patet supra, Aaron tamen peccauit, sicut Moyses, & grauius, quia de eo dicitur, quod fuit incredulus ori Domini, vt patet infra, de Moyse autem solo non dicitur, quod fuerit incredulus, vt patet infra 27. & Deuteronom. cap. 3. & 32.

Item quia dicitur, quod non sanctificauerunt coram filiis Israel Dominum: non sanctificare autem est priuatio, vel defectus: percutere autem bis est actus positio: ideo non consistit in hoc non sanctificatio: potissimum, quia filij Israel non scirent, an Deus iussisset semel, vel bis lapidem percuti, ideo quocumque percuterent lapidem, si egrederentur aqua non diceretur Deus non sanctificatus.

Alij dicunt, quod Dominus iusserat percuti vnum lapidem determinate, & populus petijt ab alio lapide dari aquas: Moyses autem & Aaron dubitauerunt tunc percutere lapidem, quia non credebant posse extrahere aquam de illo lapide, & isti legunt litteram sub dubio. Nunquid de petra hac &c. quasi dicat, de alio lapide, de quo Deus mandauit possimus educere aquam, sed de hoc ignoramus, ideo dixit littera: de petra hac.

Sed ista positio satis apparet fictitia: nam quid populo magis referebat, quod daretur ei aqua de vno lapide, vel de alio, cum solum peteret abundantiam aquarum? potissimum cum sciret, quod Deus iusserat educi aquam de alio lapide?

Item tunc non fuisset peccatum Moyli, & Aaron in hoc, quod dubitauerunt, an possent educere aquam de lapide, de quo populus petebat, sed magis, quia fecerunt contra formam precepti: erat enim obseruanda diuina iussio per omnia, ideo si de lapide determinato iussisset aquas educi, nullatenus debuissent Moyses, & Aaron percutere alium lapidem etiam si totus populus suaderet.

Rab. Moses Hispanus dixit, quod error fuit Moyli, & Aaron in hoc, quod quadam miraculorum fuit sola voce, vt quando Helias orauit, & venit ignis de celo super sacrificium suum 3. Regum, capitu. decimo octauo. Vel quando eo rogante descendit ignis de celo super duos quinquagenarios, 4. Regum, capitu. primo. Aliquando fiunt miracula in sola operatione sine aliquo verbo, sicut in conuersione virgae Moyli in draconem ex sola eiectione in terram sine verbis, vt habetur Exod. capitu. septimo, & in suscitatione cuiusdam mortui, quem cum quidam sepelirent in sepulchro Elisei Prophetae timore latrunculorum superuenientiam, subito vt cadauer illius tetigit ossa Elisei renixit hō, & stetit super pedes suos. 4. Re. c. 13. alia miracula fiunt in voce, & operatione, vt in dulcoratione aquae, quam fecit Eliseus misso sale in aquam praemissis quibusdam verbis, vt patet. 4. Re. cap. 2. Moyses autem debebat hoc signum operatione, & locutione perficere, quia dixerat Dominus, Loquimini ad petram. ipse aut percussit, nihil locutus petre. Ista positio

Secunda opinio.

Tertia opinio.

Quarta opinio.

Miracula diuersimode operata.

positio habet aliquid propinquum veritati, sed non est penitus vera, quia tunc solus Moyses videretur peccare, qui percussit, & percutiendo tenebatur loqui. Alij enim volunt, quod peccauerunt, quia deuiauerunt a forma mandati Dei: mandauerat enim, quod loquerentur ad petram, ipsi autem relicto hoc inceperunt increpare multitudinem. Ista positio magis consonat veritati quam omnes praecedentes, & debet exponi litera. Quia non credidistis mihi. Id est non credidistis, vt faceretis sicut ego mandaueram. Non accipiatur hic, pprie credere, quia credere est de aliquo quod affirmatur, vel negatur, sed hic solū iubebatur aliquid in talibus vero non est veritas, aut falsitas, & consequenter nec credere nec discredere: sed accipitur credere pro assentire, & sic est sensus, quod non crediderunt Domino Moyses, & Aaron id est non assenserunt ei facientes quod iusserat. Vt sanctificaretis me coram filiis Israel. Id est, vt faceretis nomen meum laudabile coram populo in effusione aquarum: in hoc enim consistit peccatum Moyli, & Aaron: Deus enim iusserat, quod loquerentur isti ad petram coram multitudine, & petra daret aquas, & tunc totus populus laudaret Dominum: ad hoc autem Moyses, & Aaron debuerant venire ad petram, & nihil loquentes contra multitudinem dicere lapidi: Petra tibi dicitur ex parte Dei, quod diuidaris, & nobis abundanter aquas tribuas. Tunc populus videns tantum miraculum laudasset Dominum. Sed quia Moyses, & Aaron, vt venerunt inceperunt obiurgari contra multitudinem, & increpare eam vocando incredulos, & rebelles, ideo multitudo turbata animo ex dura reprehensione etiam videns miraculum non laudauit Dominum, & hoc fuit ex culpa Moyli, & Aaron, qui prius debuerant multitudinem per miraculum ad Dei laudem mouere: demde obiurgationibus castigare, sed magna incredulitate, & rebellionem populi non potuit zelum excendentem continere quin prius obiurgatus fuisset, & sic populus fuit causa peccati Moyli, & ita conqueritur ipse Deuter. cap. 1. scilicet nec miranda Domini indignatio in populum, cum mihi quoque iratus Dominus propter vos dixerit, non ingredieris illuc &c. Et cap. 3. Iratus est Dominus mihi propter vos nec exaudiuit me. In hoc autem simul peccauerunt Moyses, & Aaron: nam vterque eorum zelo magno motus increpuit multitudinem priusquam loquerentur ad petram. Non fuit autem peccatum istorum magnum: quia quamquam errauerunt omitendo ordinem miraculi ad laudem Dei: tamen fecerunt ex zelo Dei, scilicet increpantes incredulos, & rebelles contra Dominum. nec aliquo modo peccauerunt increpando, sed quia prius debuissent mouere eos ad laudem Dei per miraculum, & cum dicit Deus, non credidistis mihi. Non est sensus, quod aliquo modo Moyses, & Aaron non crediderint verbo Domini, vel dubitauerint saltem leniter, quin potius ipsi firmiter assentientes increpauerunt populum de incredulitate. Si autem ipsi dubitassent non increpauissent multitudinem, quia ad hoc essent incerti de euentu rei huius. Et si dubitantes eis postea non eueniret, essent valde despectibiles coram multitudine, cum ipsi increpauissent multitudinem de incredulitate ipsi magis increduli existentes.

Quinta opinio.

Determinatio. Auctoris.

In quo consistit peccatum Moyli, & Aaron ad aquas contraditionis.

Poenam Moyli, & Aaron inaequalis.

vixit post haec tribus mensibus, aut parum plus, fuit etiam mortuus in principio mensis quinti anni. 40. infra 32. cap. nunc autem erat mensis primus, & forte iam fluxerat: nam quando venerunt Israelitae in Canaan erat mensis primus, vt patet supra. Deinde mortua est Maria, post haec fuit factum miraculum de educatione aquarum, quod non patet an fuerit in primo mense, vel post: ideo quomodocumque sit satis breue fuit tempus vitae Aaron post istud.

Quomodo fuit poena Moyli, & Aaron non introducere populum in terram promissionis, cum transissent immediate de hoc seculo ad Dominum.

Quaest. VI.

Quaeritur aliquis quomodo fuerit poenitas Moyli, & Aaron non introducere populos in terram Chanaan: hoc enim in poenam datur.

Opin. 10 ruidan.

Respondebit aliquis, quod fuit dedecus ipsorum toto tempore esse duces populi, & in extremo cum populus habiturus esset perfectionem suam introesset in terram promissam, non introduxerunt eum.

Sed non stat ista positio: nam si Moyses, & Aaron superuixissent, & traderetur alij ducatur populi in ingressu terrae promissionis, esset magnum dedecus, sed isti non superuixerunt, & post mortem eorum ducatus alij traditus est: ideo non fuit dedecus.

Aliquis forte dicit, quod fuit infortunium: nam cum aliquis diu laborauit ad alicuius rei assecutionem, & cum fuerit in extremo adepturus finem suum, si caruerit intento fine, infortunatus dicitur: sic enim tam vulgares quam philosophi vocant.

Secunda opinio.

Respondendum est, quod si quis proponat aliquid bonum sibi fruibile, pro quo diu laborans in assecutione deficiat, infortunatus est, visis tamen sanctis nullum bonum fruibile est, nisi Deus: quocumque enim alio fruamur error est: ideo licet Moyses, & Aaron desiderauerint introire in terram Chanaan, quia tamen non proponebant sibi habitationem terrae illius tamquam bonum fruibile, non erant infortunati deficientes optato. Isti autem siue de vulgaribus, siue de philosophis, qui aliquos hic infortunatos faciunt, bona fruibilia hic ponunt: nam vulgares in bonis, quae videntur, scilicet delectationibus, diuitiarum abundantia, honore, & potentia, & similibus bonum suum constituant iuxta Aristo. 1. Ethic. ideo licet ista non sint vera bona, nec habent aliquam particulam verorum bonorum, vt declarat Aristo. ibid. Quia tamen summa bona videntur esse popularibus, cum pro eis diu laborauerint, si non assequantur, infortunati sunt, hoc quidem non ad rerum naturam, sed ad eorum opinionem referendum est: infortunatiore enim nec parum sunt isti insensati populares in quantum a verorum bonorum assecutione deficiunt, sed in hoc ipso se miseros non arbitrantur cum ista bona esse non iudicent. Philosophi autem licet non in temporalibus, quae videntur, bonum humanum constituent, dicunt tamen esse in virtute. Cum ergo aliquis ab hac defecerit cum infortunatum vocant. Diuitiae autem & exteriora bona, licet secundum eos non sit felicitas, nec pars felicitatis, quia tamen sunt, vt organa felicitatis velut condecorarium, vt patet 1. Ethic. homines aliquantulum infortunati dicuntur, si his bonis caruerint postquam ea semel possederint, quos calamitosos vocamus, id est a statu suo cadentes: nec tamen prorsus infortunatos, aut infelices vocant: sed in his potius resulget virtus, vt patet 1. Ethic. Nos autem aliter constituimus fruibile bonum, scilicet ipsum Deum: ideo si quis ab assecutione diuina visionis defecerit, potius.

Infortunatus, quis vere dicitur secundum veritatem.

Cap. 4.

An visio terra Chanaan esset delectabilis Moyli, & q. habeat poenam in duobus non intrando.

potissimum si aliquando conatus est, ut eam haberet, infelix, vel infortunatus vere dicitur. Moyses ergo, & Aaron non fuerunt infortunati, quamquam terra promissionis caruerint, quia non caruerunt bono fruibili quod expectabant. Dicendum ergo est, quod Moyses, & Aaron habuerunt poenalarum non introeundo in terram Chanaan, & fuit in duobus. Primo, quia termini vite ipsorum diminuti sunt: si enim introituri essent in terram Chanaan, necesse erat, ut plus viverent, cum introitus iste fuerit post mortem ipsorum: diminuti autem terminos vite poenale est, cum nihil delectabilius sit, quam vivere, quia vivere secundum

Yex. 36. Aristo. 2. de anima, viventibus est esse: sed non est maxima perfectio: ergo qui caret vita, omnibus perfectionibus caret, scilicet ipsa vita, quae perfectio maxima est, & omnibus alijs, quae fundantur in esse, non entibus enim nulla perfectio aut imperfectio inest. Fuit praeter hoc poenalarum, quia privati sunt Moyses, & Aaron quodam gaudio, scilicet possessione, & visione terrae promissionis, dixerat enim Deus illam terram esse optimam fluentem lacte, & melle, & randiu eam concupierant, scilicet 40. annis quibus per desertum gradiebantur. Nunc autem in extremo cum eam visuri sunt, visione privati sunt: ergo quadam tristitia poenalis in eis fuit. Patet hoc, nam privatio gaudij apprehensio de futuro tristitia est, apprehendebant autem Moyses, & Aaron se breuiter intraturos in terram Chanaan, quod ergo postea fraudati fuerint hoc desiderio, tristitia erat. Item patet hoc ex eo quod fecit Deus Moysi: nam cum precaretur, quod introduceret eum in terram Chanaan, respondit Deus, quod non introiret illuc, & tamen, quod ascenderet in montem, & inde demonstraretur ei tota terra Chanaan Deuterono. cap. 3. & 32. si tamen non fuisset aliquid gaudium in videndo illam magis quam non videndo, non dixisset Deus Moysi, quod ascenderet in montem ad videndum terram, quia frustratorium hoc esset, & tunc si gaudiosum erat videre a longe terram Chanaan, gaudiosius esset eam possidere: sed Moyses, & Aaron privati sunt hoc gaudio, quod erat in possidendo: ergo poena fuit ei, & Aaron non introducendo populum.

Quomodo potuit esse triste Moysi, & Aaron carere ista visione, cum immediate transfrent ad aliam vitam: & an si transfrent immediate ad vitam sternam esset eis poena ista tristitia. Quaes. VII.

Sed tunc quaeret aliquis quomodo potuit esse poena istis, quia transfrent de hoc seculo ad futurum, quod gaudiosius erat, quam possidere terram Chanaan. Respondendum est, quod privabantur aliquo bono dupliciter. Primo, quia citius inducebantur in poenam: secundo, quia aliquis dolor vel tristitia in eis causatur. De primo est scien- dam, quod si Moyses, & Aaron immediate, ut mortui sunt transfrent ad vitam eternam, posset dici, quod haberent aliquod gaudium, quod corresponderet gaudio quod habituri erant, si viveret, & in comparatione illius privati gaudio quod in vita habituri essent non esset poena, & tamen non habituri erant immediate vitam eternam, quia ante Christi passionem ianua Paradisi nulli aperta est, sed ibant iusti ad lyubum, qui vocatur sinus Abrahae, & ibi quamquam non experirentur aliquam poenalarum sensitivam, tamen habebant poenam damni, cum essent privati visione divina, quam iam habere possent. Quanto autem aliquis tardius iret ad lyubum patrum gaudiosius videbatur, quod pauciori tempore experiretur poenam illam, quam qui prius ibat. Secundo isti habebant poenalarum,

quia desiderabant introire in terram Chanaan, quod ergo privarentur ista re desiderata, triste erat, quamquam habituri essent gaudium post mortem, ideo dabo, quod Moyses, & Aaron immediate, ut mortui sunt, habituri essent vitam eternam. poenalarum eis erat, quia non tollebat, quin ipsi eo tempore, quo viverent tristarentur pro desperatione desiderata rei. Et cum dicitur, quod post mortem in vitam eternam habituri essent maiora gaudia, verum est, & tamen gaudia illa non sunt similia eis, quae hic habemus, quia ista sunt gaudia hominis, siue composita: illa autem sunt gaudia animarum, & sicut differt status hominum a statu animarum: ita gaudium hominis a gaudijs animarum, ideo necesse est, ut isti sic morientes nunquam possent habere istud gaudium de possessione terrae Chanaan, qua hic privabantur. De hoc latius dictum est Deut. cap. 3. cum agebatur de poena Moysi, quia non introibant in terram ultra Iordanem. *Non introducetis istos populos in terram, quam dabo eis.* Vocat Iudaeos populos quamquam essent unus populus per aggregationem, & unitatis principis, & legum propter esse in magna multitudine, ita quod ex eis possent effici multi populi, vel quia erant 12. tribus, & quilibet habebat unum principem, & erat distincta ab alijs ita, ut possent vocari 12. populi. Cum autem dicitur hic: Non introducetis in terram Chanaan, quam dabo eis, potest accipi illa coniunctio copularum, scilicet, quod ambo simul non introducerent populos Iudaeorum in terram promissionis: nam Aaron non introiit in illam, nec vidit eam. Moyses autem introiit in partem eius, licet non in totam, ideo verum est, quod non introduxerunt ambo populos in terram promissionem. Alio modo intelligitur copulatio, scilicet, quod non introduxit populos istos in terram promissionem, nec Aaron illos introduxit.

An Moyses introiit in terram promissionis, & an terra duarum tribuum, & dimidia esset pars terrae promissionis, vel adiuncta illi per accidens. Quaes. VII.

ET hic dicunt aliqui, quod Moyses & Aaron non introierunt in terram promissionis. Sed dicendum est esse falsum: nam Moyses introiit in terram promissionis, quia introiit in terram duorum regum Amorrhoeorum, quae postea possessa est a duabus tribubus, & dimidia Israelitarum infra 32. cap. & Deuter. 3. cap. 3. sed illa terra erat promissa Israelitis: ergo Moyses introiit in terram promissionis: ipse enim acquisivit illam terram, & occidit duos reges eius Iosue cap. 12. quod autem sit illa terra promissa Israelitis, patet quia Deus promisit septem populos Israel, scilicet, Chanaanos, Amorrhoeos, Jebusaeos, &c. Deuter. 7. cap. 7. sed terra duorum regum, quam acquisivit Moyses, erat terra Amorrhoeorum, cum isti duo reges vocentur Amorrhoei Iosue 12. cap. & Deuter. 3. cap. 3. ergo erat illa terra promissa.

Poterit autem aliquis dicere, quod non erat ista terra promissa Iudaeis, quamquam esset terra Amorrhoeorum, quia non fuerat ista terra a principio pertinens ad populos Amorrhoeos: sed postea reges Amorrhoei acquisierunt illam de manu aliarum gentium, ideo non cadebat ista sub promissione. Et patet hoc, quia rex Schon, qui erat vnus de istis duobus regibus Amorrhoeis acquisivit civitatem Hesebon, & multas alias de manu Moabitum, ut patet seq. cap. Acquisivit etiam magnam partem de regno Ammonitarum, ut colligitur Iosue. cap. 13. sic ergo poterat esse de tota terra, quam possidebant isti duo reges Amorrhoei, quod non pertineret a principio ad terram Amorrhoeorum,

In q. 7. & vide quia pulchre loquitur.

De hoc scripta auctor.

Ios. 1. c. 4. 17. & 19.

Vide de hoc latius Iosue 1. c.

rum, & sic non caderet sub promissione. Respondendum est, quod in prima promissione facta Abrahae expressa fuit ista terra duorum regum Amorrhoeorum. nam Gen. 15. cap. ponitur terra Raphaim, id est gigantum, sed ista est terra Og, qui fuit de reliquijs Raphaim Iosue. cap. 12. & terra eius Basan erat antiquitus terra gigantum, qui vocabantur Raphaim Deuter. cap. 3. ergo illa erat promissa Iudaeis. Item patet, quia Raphaim, quorum terra promissa est Iudaeis, habitauerunt in Astaroth tempore Abrahae, cum ibi fuerit pugna contra eos Gen. 14. cap. sed Astaroth erat civitas vnus de istis duobus regibus Amorrhoeis, scilicet regis Og, Deuter. cap. 3. & Iosue. 12. ergo promissa fuit terra ista Iudaeis. Item tota terra, duodecim tribuum Israel vocatur terra promissionis: sed in terra duorum regum Amorrhoeorum habitauerunt duae tribus, & dimidia Israelitarum Deuter. cap. 3. & Iosue. cap. 13. ergo illa erat pars terrae promissionis, sed in illam introiit Moyses, ergo non potest dici quin introierit in terram promissionem: Aaron autem nequaquam, quia non accessit ad terram Iordanis, nec etiam ad terram duorum regum Amorrhoeorum, quae erat ante istam. Item apparet, quia de omnibus murmuratoribus Deus sententiauit, quod non introirent in terram promissionis supra cap. 14. sed de illis factum est, quod morerentur omnes ante torrentem Zareth Deute. c. 2. vbi Deus fecit, quod non transfrent Israelite torrentem, donec morerentur omnes impij, quo facto iussit Deus, ut transfrent: ergo videtur, quod apud torrentem Zareth erat terra promissionis, sed apud illum torrentem incipiebat terra duorum regum Amorrhoeorum, ut colligitur Deuter. cap. 2. ergo illa vocatur terra promissionis. Cum ergo aliquis dixerit, quod Moyses non introierit in terram promissionis intelligendum est, quod non introiit in totam: sed in aliquam partem eius. Et cum arguitur de eo, quod non habetur Deut. 32. cap. scilicet videbis eam, & non ingredieris in illam, quam ego dabo filijs Israel. Respondendum est, quod intelligitur de terra illa, quae nondum capta erat, cum dicitur: quam dabo filijs Israel, & ista erat terra post Iordanem, in quam non introierunt Aaron, & Moyses, & similiter sunt intelligenda alia loca scripturae, quae hoc dicunt. Est tamen verum, quod non introiit Moyses in terram Chanaan. Differt enim terra Chanaan a terra promissionis tanquam pars a toto, quia solum computatur terra Chanaan illa, quae est post Iordanem ad occidentalem plagam eius, ut patet infra 34. cap. vbi ponuntur termini terrae Chanaan, & tamen solum sunt termini terrae illius, quae est post Iordanem. Idem declaratum est Iosue. 14. hoc modo solum ponuntur. 9. tribus, & dimidia in terra Chanaan: duae autem tribus, & dimidia, quae receperunt possessionem ad orientalem plagam Iordanis, non receperunt eam in terra Chanaan: sed bene in terra promissionis. Coeterum tamen loquentes non curant facere differentiam in his vocibus, ideo negant introisse Moysen in terram Chanaan, & in terram promissionis: sed alterum est falsum. Dicitur autem hic in terram, quam dabo eis, quia nondum dederat Deus Israelitis aliquam partem terrae, sed postea dedit, & non accipitur hic terra, quae danda erat sicut Deuter. cap. 32. quia ibi solum accipitur pro terra. 9. tribuum, & dimidia, quae tunc danda restabat. Hic tamen terra duarum tribuum, & dimidia: quam. 9. & dimidia intelligitur neutra earum erat danda. *Hic est autem aqua contradictionis vbi iurgati sunt filij Israel contra Dominum.* Id est ista aqua Cadefbarne vocatur aqua contradictionis, quia ibi repugnauit populus Israel Deo, cum murmurassent propter aquas deficientes, & istud murmurare est contra dicere: nam bonitati diuinae repugnat, qui ei diffidit,

Quare dicitur a quo contradictionis.

Quo differat terra Chanaan a terra promissionis.

& sic fecerunt Israelite murmurantes. Aliquis autem intelliget hic per filios Israel Moysen, & Aaron, quia isti peccauerunt ad aquas contradictionis, ut supradicitur. Sed dicendum est, quod solum intelliguntur Israelite, qui murmurauerunt, quia quamquam Moyses, & Aaron dicantur large contradixisse Deo, quia non crediderunt ei, ut supra dicitur, scilicet, quia non credidistis mihi, ut sanctificaretis me: tamen proprie contradictio ad Deum fuit in populo: sic patet infra 27. cap. scilicet, quia offendistis me in deserto Sin in contradictione multitudinis, nec sanctificare me voluistis. Et tunc sequitur: Haec sunt aquae contradictionis in Cades deserti Sin. ergo ad populum refertur contradictio. *Et sanctificatus est in eis.* Id est Deus apparuit sanctus, vel laudabilis, inter Israelitas, quia demonstrauit eis magnitudinem suam miraculose educendo aquas de petra. Aliqui referunt hoc ad Moysen, & Aaron, scilicet, quod sanctificatus est Deus in illis id est apparuit sanctus, vel iustus, scilicet, quod Israelite videntes Moysen sanctum virum propter tam paruum peccatum condonari, ne introiret in terram promissionis, quanto magis faceret Deus eis, qui magni peccatores erant? Et dicitur Deus sanctificari quando dicitur de Deo demonstratur aliqua magna perfectio, ut quia omnipotens est, sicut deducendo aquam de petra, vel summe iustus, ut puniendo Moysen, vel clementissimus conferendo quadam beneficia, & sic de alijs attributis, vel perfectionibus diuinis. Sed primus sensus melior est.

Misit interea nuncios Moyses de Cades ad regem Edom, qui dicerent: Haec mandat frater tuus Israel: Nosti omnem laborem, qui apprehendit nos, quomodo descenderint patres nostri in Aegyptum, & habitauerimus ibi multo tempore, afflixeruntque nos Aegyptij, & patres nostros, & quomodo clamauerimus ad Dominum, & exaudierit nos, miseritque Angelum, qui eduxerit nos de Aegypto. Ecce in vrbe Cades, quae est in extremis finibus tuis, positi, obsecramus, ut nobis transire liceat per terram tuam. Non ibimus per agros, nec per vineas, non bibemus aquas de puteis tuis, sed gradiemur via publica, nec ad dextram, nec ad sinistram declinantes, donec transeamus terminos tuos. Cui respondit Edom: Non pertransibis per me. Alio quin armatus occurram tibi. Dixeruntque filij Israel: Per tritam gradiemur viam, & si biberimus aquas tuas nos, & pecora nostra, dabimus quod iustum est: nulla erit in precio difficultas, tantum velociter transeamus. At ille respondit: Non transibitis. Stating; egressus est obuius, cum infinita multitudine, & manu forti, nec voluit acquiescere deprecanti, ut concederet transitum per fines suos. Quamobrem diuertit ab eo Israel.

Misit interea. Hic ponitur de impedimento itineris propter hostem insurgentem: & fuerunt multiplices hostes,

Legatio Israel ad Edom.

hostes, scilicet Idumæi, Chanaanæi, Moabite, & Madianite. De primis habetur hic: de secundis seq. c. De tertijs, & quartis infra 22. c. *Misit interea nuncios Moyfes.* Idest dum fiebant ista, quæ dicta sunt, misit Moyfes nuncios ad regem Edom, & sic implicantur hic historiæ, scilicet, quod dum accideret mors Mariæ, & murmuratio pro deficiente aqua missi sunt nuncios, & hoc, quia cum Israelitæ venerunt in Cadesbarne erant in termino terræ promissionis, quia Cadesbarne ponitur in latere meridiano terræ Chanaan infra 34. ca. & Iosue. 15. ad hoc tamen, quod transirent in terram Chanaan necessario transitus erat per quandam partem terræ Edom, cum dicatur infra vrbis Cadesbarne esse terræ Edom, & apud istam consistebant Israelitæ cum miserunt nuncios ad regem Edom, sed ipse non consentit, vt transirent per terram eius, vt patet infra ideo dilatatus est ingressus Israelitarum in terram Chanaan, cum circumdederunt totam terram Seir, quæ est terra Edom. & in hoc morati sunt diebus multis Deutero. cap. 2. scilicet circumuimus montem Seir lōgo tempore. *De Cades ad regem Edom.* Idest Israelitæ erant in Cades, & inde miserunt nuncios ad regem Edom: est enim Cadesbarne quedam pars deserti, in qua est vna de ciuitatibus terræ Edom, & ibi extremas terras Edom, vt patet infra. Iudæi autem illuc accedentes non ausi sunt introire in terram Edom, non petita licentia a rege, vel forte fecerunt hoc, quia Deus iusserat, ne pugnant contra Idumæos Deute. cap. 2. Sed hoc magis videtur referri ad alterum tempus, scilicet postquam rex Edom recusauit dare introitum, & coacti sunt Iudæi circumire montem Seir, tunc enim forte transierunt per aliquam partem terræ Edom, & emerunt cibos ab Idumæis, de quo Deutero. cap. 2. *Hæc mandat tibi frater tuus Israel.* Ista verba erant nunciorum Israelitarum ad regem Idumæorum, vbi ponitur totus Israel tanquam vnus homo, & vocantur fratres, eo quod isti duo populi deriuabantur a duobus fratribus, scilicet Idumæi ab Esau, & Israelitæ a Iacob. Vocabatur autē Esau tribus modis, scilicet Esau, Edom, & Seir: ideo terra filiorum Esau vocatur terra Edom, vel terra Idumææ, & vocatur quedam pars illius terræ mons Seir: sic patet Deutero. cap. 2. scilicet circumuimus montem Seir. Iacob autē vocabatur Israel Gen. cap. 32. ideo Israelitæ mittebant ad populū Idumæorum tanquam ad fratrem suum. Et dicitur: hæc mandat tibi frater tuus Israel, idest ista mittit tibi ad dicendum. & non accipitur mandare pro imperare, quia Israelitæ exorabant hic, & non iubebant, quia dicitur infra obsecramus, vt nobis transire liceat per terram tuam. Item patet, quia hic Israelitæ incipiunt persuadere Idumæis, mouendo eos ad compassionē commemoratione laborum suorum; ad iubentem autem non pertinet talis suasio: & isto modo accipit aliquando in Scriptura Gen. 45. cum dicitur: Hæc mandat Ioseph filius tuus, & ista verba diriguntur ad Iacob patrem suum: sed manifestum est, quod non iuberet aliquid Ioseph patri suo: sed accipitur mandare idest mittere ad dicendum Ioseph filius tuus, & iste modus loquendi est apud quasdam gentes. *Nosti omnem laborem, qui apprehendit nos.* Volunt concludere Israelitæ, quod rex Edom permitteret eos transire per terram suam, & vt facilius eum inclinarent vt iuraret suasionē Rhetorica mouendo ad misericordiam, & hoc commemorando labores suos. Dixerunt autē, quod noti erant Idumæis labores, qui apprehenderent Iudæos, quia terra Idumæorum non erat multum distans a terra Aegypti, in qua sustinuerant Israelitæ labores; etiam in deserto laborauerant: ideo poterant cognoscere labores eorum. Etiam erant multū famosi labores Iudæorum, quia erant magni, ideo ab omnibus

gentibus conuicinis cognoscebantur. *Quomodo descenderunt patres nostri in Aegyptum.* Incipit numerare Scriptura labores maximos Hebræorum, scilicet quos passi sunt in Aegyptum. Nam licet in terra Chanaan, & Mesopotamia Iacob pater eorum peregrinatus fuisset, & Laban aduerfaretur ei: tamen illi labores non exprimuntur hic, quia illi erant parui collati ad labores, quos sustinuerunt in Aegyptum. Etiam, quia ille erat labor vnus personæ, scilicet Iacob: in Aegyptum autem erant labores vnus populi: isti tamen labores peregrinationis in terra Chanaan, & Mesopotamiam enarrabantur ab Israelitis quando deferebant oblationes quasdam coram Domino in Cartallo, referentes gratias pro omnibus malis, a quibus Deus eos liberauerat: & incipiebant enarrare a persecutione Laban, & peregrinatione in Mesopotamia, de quo Deute. cap. 26. scilicet Syrus persequebatur patrem meū &c. & dicitur hic, quod patres nostri descenderunt in Aegyptum, quia de istis, qui nunc erant nullus descenderat illuc de terra Chanaan, sed oēs nati sunt in Aegyptum: & dicunt de patribus suis, quia multi in Aegyptum ingressi sunt, scilicet Iacob cum 70. animabus Exo. cap. 1. & illi omnes vocantur patres huius populi. *Et habitauimus ibi multo tempore.* Aliquando enim fuit habitatio Israelitarum in Aegyptum tāquam incolarum, & liberorum, scilicet tanto tempore, quanto vixit Ioseph, & reges, qui cognouerunt eum, surrexit autē postea rex nouus, qui nō cognoscebat Ioseph, & ab illo tempore cepit durè affligi tota multitudo Hebræorum. Exo. cap. 1. tempus autē mansionis eorum in Aegyptum tam in gaudio, quā in seruitute fuit magnum, quia Exo. cap. 12. dicitur, quod habitatio filiorum Israel, qua manserunt in Aegyptum. 430. annorū fuit: sed istud tempus computatur ab anno, quo introiuit Abraham in terram Chanaan, vt declaratum est ibidem: tempus autem stationis Hebræorū in Aegyptum postquā illuc descendit Iacob cum posteritate sua fuit 205. annorum, vt declaratum est Ge. 15. & Exo. cap. 1. & istud fuit magnum tempus, potissimum, quia Iudæis videbatur maius, cum angustiaretur, & desiderabant exire de seruitute illa. *Afflixeruntque nos Aegyptij, & patres nostros.* Idest isti, qui nunc erant, & patres eorum fuerunt in Aegyptum afflicti, quia ista persecutio a multis tēporibus inceperat, in quibus isti habuerunt aliquos prædecessores. Etiam intelligendum est, quod de istis, qui nunc erant in deserto, rari fuerant afflicti in Aegyptum, quoniam pluri eorum nati fuerant in deserto, cum esset principium 40. anni ab exitu de Aegyptum, & frē omnes mortui fuerant, super quos sententia data est, & sic manebant solum illi, qui nati sunt in deserto, & quidam alij, qui egressi sunt in pueritia de Aegyptum, scilicet antequam complerent annum 19. Moyfes tamen, & Aaron, Caleb, & Iosue, & quidam alij de principalibus populi exierant de Aegyptum, ideo cum nomine istorum principaliter formaretur legatio, dicebatur, quod Aegyptij afflixerunt eos.

Et quomodo clamauerimus ad Dominum, & exaudierit nos.

Idest etiam notum est vobis, quomodo clamauerimus pro hac angustia duræ seruitutis, & Deus exaudiens, nos liberare voluerit. Ista enim nota erant ex posterioribus effectibus, scilicet, quia liberati sunt Israelitæ de Aegyptum nō viribus, aut bello, sed signis, & prodigijs Dei. *Miseritque Angelum, qui eduxit nos de Aegyptum.* Idest etiam hoc notū erat. Ista missio potest intelligi dupliciter, quia Angelus significat nuncium, & quicumque a Deo missus est ad aliquid, conuenienter vocatur Angelus Dei. Potest etiam intelligi de Moyse, ipse enim fuit nuncius, quia Deus locutus est ei in monte Synai dum pasceret oues, & dedit ei signa quæ faceret in Aegyptum mittens ad Hebræos, vt scribitur ex auditis a Deo, & in breui liberandos. Exo. cap. 3. Alio modo accipitur Angelus Dei pro Angelo, qui præcedebat Israelitas in via dirigendo eos per columnā nubis, & ignis, & iste Angelus pugnat pro eis, quia quando exercitus Pharaonis apprehendit castra Hebræorum super mare rubrum volens percutere a tergo, Angelus ille transfudit nubem, quæ præcedebat Israelitas ad posteriorem partem exercitus, & facta est nubes illa valde lucida ex parte Hebræorum, ita vt pateret eis introitus per mare rubrum, ex parte autē Aegyptiorum erat caligo magna, ita vt non aufferentur Aegyptij tota nocte accedere ad Hebræos, nec videbant quomodo accederent Exodi capitulo. 14. De isto Angelo etiam dicitur Exo. 23. cap. scilicet. ecce ego mittam Angelum meum, qui præcedat te in via, & introducat in locum, quem parauit. De hoc etiam Exo. cap. 23. scilicet, & mittam præcursorē tui Angelum, & eijciam Chanaanē, & Amorrhæū &c. Iste Angelus dicitur eduxisse de Aegyptum, quia direxit eos egrediendo per columnam nubis, & sic fecit in toto itinere vsque ad terram Chanaan: Exo. ca. 13. *Ecce in vrbe Cades.* Iudæi enarratis laboribus suis concludunt petendo, quod permittat eos rex Idumæorū transire in terram Chanaan per extremitatem terræ sue, & dicunt, quod erant in vrbe Cades, idest in vrbe quæ est in deserto Cades. Non est enim Cades nomē alicuius vrbs, sicut nec aliqua de mansionibus Israelitarum per desertum, sed dicitur vrbs Cades, idest quedam ciuitas, quæ est in deserto Cades: est enim Cades in deserto Sin, quod est magnum desertum. Cades autem est quedam pars illius deserti coniuncta terræ Chanaan in latere eius meridiano, vt patet infra 34. ca. & Iosue. cap. 15. In isto autem deserto erat quedam ciuitas regis Edom, quæ erat extrema in toto regno Idumææ, & ista vocatur ciuitas Cades. Dato tamen, quod Cades esset nomen alicuius vrbs non esset verum, quod Israelitæ fuissent in Cades, quia nūquam introierunt in aliquam vrbe postquam exierunt de Aegyptum vsque quo venerunt ad terram duorum Regum Amorrhæorum, vbi accipientes vrbes eorum ingressi sunt in illas, potissimum, quia Israelitæ non auderent introire in aliquam vrbe terræ Idumæorum sine consensu regis: nam si ingressi fuissent iam frustra precarentur, quod permitteret eos transire per terram suam. Etiam, quia non expediebat Iudæis introire in aliquam vrbe: nulla enim eos caperet. nec ipsi petierunt a rege Edom, quod permitteret eos introire in vrbes, sed transire per viam publicam. *In extremis finibus tuis positi.* Idest vrbs Cades, apud quam nos sumus, est in extremitate terminorum regni tui. Expresserunt autem Iudæi hoc propter alterum de duobus, scilicet, vt facilius inclinaret rex Edom ad permittendum eos transire: nam si peteret transire per medium regni esset difficile, quia multū posset nocere, petierunt autem transire per extremitatem, scilicet per quandam particulam regni apud Cades: nam terra Chanaan erat coniuncta Cadesbar-

ne, cum ponatur Cades tanquā terminus terræ Chanaan infra 34. ca. ideo solum territorium vrbs, quæ erat apud Cades transiituri erant Iudæi ad ingrediendum terram Chanaan.

Cum rex Edom non permisit Iudæos introire per terram suam: quare non declinauerunt modicum versus terram meridiamam, & occidentalem ne cogerentur circuire totam terram Edom.

Quest. IX.

Sed dicit aliquis, cum rex Edom non permisit Iudæos introire per terram suam in extremitate eius, quare non declinauerunt saltem modicum, & transirent in terram Chanaan non per terram Idumæorum ne cogerentur circuire terram Edom multo tēpore ascendentes versus orientē, & postea introeuntes per terram duorum Regum Amorrhæorum? Respondendum est, quod Israelitæ quādo erant in Cadesbarne erant in latere meridiano terræ Chanaan, & totum illud latus est circumdatum gentibus a parte meridiana, ideo si declinasset Israelitæ a terra Idumæorum per latus meridianum terræ Chanaan versus occidentem, oporteret, vt introirent per terram aliarum gentium, quia vrbs deficiente regnū Edom incipiebant alia regna, illæ autem gentes erant magis hostiles Iudæis, scilicet Amalechitæ, & Chanaanæi: nam in prima vice qua steterunt Israelitæ in Cadesbarne anno 2. ab exitu de Aegyptum Amalechitæ, & Chanaanæi pugnaverunt contra eos supra ca. 14. & Deutero. cap. 1. Iterum autem pugnaverunt Amalechitæ, & Iudæos primo anno ab exitu de Aegyptum in Raphidim Exo. cap. 17. ideo non ausi sunt Israelitæ petere ab eis transitum, quia sciebant, quod non concederent cum essent hostes. Non habito ergo transitu per terram Edom regressi sunt ad partem orientalem circueuntes totam illam terram, vt intrarent per totam terram duorum regum Amorrhæorum. *Obsecramus, vt nobis transire liceat per terram tuam.* Humiliter petebant Iudæi transitum, quia sciebant magnos sibi restare labores circueundo terram, si non permitteretur eis transitus. sic enim factum est, vt patet Deute. ca. 2. Circumuis montem Seir multo tempore, & in isto tempore cepit tedere populū laboris itineris, & murmurauerunt, atque suscitauit contra illos serpentes ignitos, vt patet sequen. capi. *Non ibimus per agros, nec per vineas.* In hoc est suadent: nā diceret rex Edom, quod nullo eis transitu multū nocerent terra, quia cū esset tanta multitudo virorū, & feminarū, pecorū, & iumentorū, non possent capi per vias: sed distenderentur per agros, & vineas, in quo nimis nocerent terra. *Non bibemus aquas de puteis tuis.* Necessè erat, quod Iudæi transientes per terram Edom biberent de aquis terræ illius, quia non poterant aliunde ducere aquas: sed est sensus, quod non biberent de puteis, idest non biberent sine licentia dominorum terræ illius, vel sine pecunia: sic enim iusserat Deus Deutero. cap. 2. scilicet cibos emetis ab eis pecunia, & comedetis, aquam emptam haurietis, & bibetis, & hoc dicebatur de transitu per terram Edom. Duxerunt autem Iudæi aquam de puteis, idest de cisternis, quia terra illa valde deficiens aquarum est: rari enim fontes, & flumina sunt, sed pluuia in cisternis conseruantur. Ista cisternas vocant Iudæis puteos de quibus non erant bibitori sine licentia, vel precio datur. Si autem terra irrigua esset fontalibus, vel fluuiialibus aquis, nihil oportebat constitui de precio pro potu aquarum, quia nihil sic dimineretur de aquis terræ Edom. Et hoc etiam Iudæi dixerunt suadendo, quia cū terra Edom deficiat aquis si transirent Israelitæ per eam, biberent omnes aquas cisterna-

Angelus qui eduxit Hebræos de Aegyptum quis fuit. Cades an sit nomen vrbs.

cisternarum, in quo damnificarentur Idumæi. *Sed gradiemur publica via.* Vocatur publica via illa, per quam alij incedere confueverunt. Deuter. ca. 2. dicitur: *Via trita gradiemur*, idest per viam magnam vsitatam: non enim nouam faciemus viam incedentes per agros, & vineas, sicut facere solet exercitus, quando non capiunt eum viarum angustia. *Nec ad dextram nec ad sinistram declinantes donec transeamus terminos tuos.* Idest dum iuerimus per terram tuam ibimus per viam publicam, & non declinabimus ab ea ad partem dextram, nec sinistram introeuntes in agros, vel vineas, & hoc ne nocentem terram tuam, erat enim prope terram Chanaan, in quam ingressuri erant, & pugnatuuri quasi hostes. *Cui respondit Edom.* Idest rex Edom. Iuerant enim isti nuncij ad regem Edom, & ipse respondit hæc. Vel potest accipi Edom pro toto populo terræ Idumæe. Nam verisimile est, quod assisterent regi consiliarij, vel procuratores terræ Edom: illi responderunt nomine totius terræ Edom: ideo dicitur, quod respondit Edom. *Non transibis per me, alioquin armatus occurram tibi.* Timuerunt enim filij Edom, quod Israelitæ vellent eis inferre damna, scilicet accipere aliquid de terra eorum intrantes pacifice, & in dolo capientes vrbes, vel oppida: sic enim dicitur Deuter. cap. 2. *transibitis per terminos fratrum vestrorum filiorum Esau, qui habitant in Seir, & timebunt vos, videre diligenter ne moueamini contra eos.* Et dato, quod Idumæi non suspicarentur, quod Israelitæ vellent accipere aliquid de terra ipsorum, tamen crederent, quod magna damna inferrent illis in agros, & vineis, & aquis puteorum si transirent per terram ipsorum: ideo non concesserunt dicere, quod occurrerent armati Iudæis. *Dixeruntque filij Israel.* Ista est responsio quam miserunt Israelitæ audito verbo Idumæorum: nam nuncij Israel iuerunt ad Edom: & accepto isto responso redierunt ad Israel, & precarus est verum Israel, vt concederent transitum Idumæi mittentes legatos rursus ad Edom. *Per tritam gradiemur viam.* Israelitæ intelligebant, quod Idumæi recubabant concedere eis transitum, quia sequeretur magnum damnum in agris, & vineis, & cisternis aquarum ad introitum Iudæorum: ideo dixerunt, quod non transirent per agros, & vineas: sed per viam tritam, idest publicam, & vsitatam. *Et si biberimus aquas tuas nos, & pecora nostra dabimus, quod iustum est.* Idest etiam non nocerimus in cisternis aquarum, quia non bibemus de cisternis tuis, & si aliquid biberimus nos, vel pecora nostra precium dabimus, & sic non damnificabatur terra Edom. *Nulla erit in precio difficultas.* dixerunt hoc Israelitæ, quia forte Idumæi crederent, quod quamquam solueret aliquid Israelitæ pro aquis, quas acciperent, tamen illud esset modicum, scilicet, quod magis eas acciperent violenter, quam pro precio, dixerunt ideo Israelitæ, quod quantumcumque constituerent de precio pro aquis Idumæi, tantum soluerent, & in hoc nulla difficultas futura erat. *Tantum velociter transeamus.* Idest solum concede nobis, quod possimus transire per terram tuam saltem velociter, quia de reliquo non erit nobis difficultas, siue modicum siue multum precium aquarum imposueris.

Quare Israelitæ non sunt locuti de cibus, sicut de potibus, cum vrisque indigerent. *Quest. X.*

QUARET aliquis quare Israelitæ locuti sunt hic de aquis, & non de cibus: quia ita indigebant cibus, sicut potibus. Respondebit aliquis, quod hoc fecerunt, quia de illis, de quibus erat verisimilius, quod possent Israelitæ violenter accipere, dabatur hic securitas, de aquis autem erat huiusmodi, quia cum illa terra sit in aquosa, cisternarum,

multa fiebant in agris ad colligendum ibi aquas plurimales, & quia ille erant parua poterant Israelitæ accipere aquas nolentibus Idumæis. De cibus autem non erat sic, quia illi erant collecti intra vrbes, & oppida, & non possent Israelitæ illos accipere inuitis Idumæis, nisi illis bella inferrent. De aquis vero, & non de cibus securauerunt. Aliquis respondebit aliter, scilicet, quod Israelitæ petebant id, quo egebant. Cibus autem quotidianus dabatur eis de coelo, scilicet Manna, quod nunquam eis defuit a die, quo cepit vsque ad diem, quo penitus cessauit: ideo quamquam transirent Israelitæ per terram Edom, non indigerent cibus Idumæorum aquæ autem non dabatur de coelo illi specialiter, nisi quando aliis contingeret pluere, ideo petierunt aquas pro precio dicentes se daturus, quod licitum erat. Sed prima responsio conuenientior est. Ideo dicendum, quod scriptura forte subricuit hic de cibus, & tamen nuncij Israelitarum non solum de aquis: sed etiam de cibus dixerunt, & hoc confirmatur, quia Deut. cap. 2. Deus iussit Israelitis, quod cum transirent per terram Edom cibos pecunia emerent, & aquas in precio haurirent: sic ergo Deus de vtroque expressit: ita verisimile est, quod nuncij Israelitarum de vtroque dixerint: scriptura autem non semper enarrat omnia, quæ gesta sunt, vel respondebitur, vt supra dictum est, scilicet, quod securabant de aquis, quia facilius erat capere aquam quam cibos inuitis Idumæis. *At ille respondit: non transibitis.* Idest etiam in secunda propositione nunciorum Israel Idumæi negauerunt transitum dicentes, quod nullo modo transirent, idest, quod non permetterent transire. *Statimque egressus est obuius cum infinita multitudine.* Idest cum secunda vice proposuerunt nuncij Israelitarum, Idumæi exiuerunt eis obuiam armati. Et hoc, quia existimauerunt, quod cum Israel petisset transitum, & non fuisset concessus eis, contenderet proprijs viribus sibi occupare transitum, & forte inferre pararet aliqua damna Idumæis, ideo parauerunt se ad pugnam euntes in Cadesbarne, vbi erant Iudæi, & tunc noluerunt pugnare Israelitæ permitteutes Idumæos in armis, & redierunt per aliam viam.

Quare nubes direxit Israelitas, vt irent in Cades cum non esset concessurus rex Edom transitum: & cur Deus noluit, quod iste rex permetteret eos transire. *Quest. XII.*

QUARET aliquis, quare nubes direxit Israelitas in Cadesbarne, cum Rex Edom non esset concessurus eis introitum per terram suam.

Respondendum est, quod Idumæi non concesserunt introitum Israelitis per Cadesbarne, quia Deus indurauerat corda eorum, ne concederent: non enim expediebat, quod concederetur introitus. Primo, quia esset contra sententiam Dei: ipse enim dixerat, quod Israelitæ quadraginta annis manerent in deserto: si autem introissent per Cadesbarne, non mansissent quadraginta annis: erat enim primus mensis anni quadragesimi, quando venerunt in Cadesbarne, vt patet supra in litera, & sic deficeret vnus annus, si immediate, vt venerunt in Cadesbarne, permitterentur transire. Item Deus dixerat, quod nullus eorum, qui murmurauerat, introiret in terram Chanaan, sed morerentur omnes in solitudine supra caput. 14. si tamen introissent in terram Chanaan per Cadesbarne immediate, vt venerunt illuc, multi de blasphematoribus introissent in terram Chanaan, quod patet, quia non fuerunt mortui omnes blasphematores vsque ad torrentem Zareth, & immediate, vt mortui sunt, iussit Deus Moyse, vt transirent torrentem Zareth,

Zareth, Deuter. cap. 2. sed illum torrentem multo tempore post hoc transferunt, scilicet cum iam circumuisissent terram Edom, siue montem Seir, vt colligitur seq. cap. & Deuteronom. cap. 2. ergo non erant mortui omnes murmuratores, quando steterunt Israelitæ in Cadesbarne. Si tamen concessus fuisset introitus per locum ipsum multi de murmuratoribus introissent in terram Chanaan. ideo voluit Deus, vt non concederetur introitus, sed vagarentur magno tempore vsquequo morerentur omnes murmuratores. Item Deus volebat tradere in manus Israelitarum terram duorum regum Amorrhæorum sicut postea tradita est: si autem introissent per Cadesbarne, non accessissent ad terram duorum regum Amorrhæorum, quia illa erat orientalis terra Chanaan: ideo, vt acciperent illam sicut conueniens, vt non introirent per Cadesbarne, sed circumirent ad partem orientis, & cogerebantur intrare per terram duorum regum, & sic eam acciperent. Sed tunc stat, quod dictum est, scilicet quare Deus fecit, vt venirent in Cadesbarne Israelitæ, cum non esset permissurus transitum eis? Respondendum est conueniens fuisse, quia Cadesbarne erat in via, per quam transirent in terram Israelitæ: ideo dato, quod non sequeretur aliqua vtilitas accedendo illuc erat conueniens Israelitis, quod irent ad ipsum locum, postea autem circumerunt terram Seir sicut aliis circuituri essent ad eundem in terram duorum regum Amorrhæorum. *Et manu forti.* Idest egressus est rex Edom in potentia magna. Potest accipi hic manus pro turba sicut aliquando accipitur: & est sensus, quod cum turba valde forti exiuit rex Edom contra Iudæos: putauit enim, quod vellent introire per terram Edom violenter. Vel accipitur manus proprie: & tunc est sensus metaphoricus, sicut dicimus, quod Deus redemit Israelitas de Aegypto in manu forti, & brachio excelso: & tunc Deus nec manum, nec brachium habet, sed ponitur ista ad significandum magitudinem potentie. *Nec acquiescere voluit deprecanti, vt concederet transitum per fines suos.* Idest rex Edom noluit consentire Israelitis, qui precabantur, vt solum permetterentur transire per terram Edom.

Quomodo stat, quod Israelitæ non transferunt per terram Edom, cum tamen oppositum videatur dici Deut. 2. *Quest. XIII.*

QUARET aliquis quomodo dicatur, quod non concessit rex Edom: quia Deut. cap. 2. significatur contrarium ex verbis Dei scilicet transibitis per terminos fratrum vestrorum filiorum Esau, qui habitant in Seir: deinde sequitur: *Cibos emeritis ab eis pecunia, & comedetis, aquam emptam haurietis, & bibetis.* Idem patet ex verbis Israelitarum ad regem Schon, scilicet tantum est, vt cedas nobis transitum, sicut fecerunt filij Esau, qui habitant in Seir, & Moabitæ, qui morantur in Ar. ergo concesserant transitum Idumæi. Ra. Sa. dicit, quod non transierunt Hebræi per terram Idumæorum, sed solum dabant eis Idumæi alimenta precio exeuntes extra regnum ad vendendum. Idem tenet Nicolaus hic, & Deuter. cap. 2. Sed non stat: nam Deuter. cap. 2. dicitur ex verbis Dei: *Aquam emptam precio haurietis, & bibetis, ideo quamquam possent Idumæi cibos venales educere extra terram suam Iudæis transeuntibus per desertum, quia non inueniebantur ibi: sed de aquis non poterat esse: non enim est verisimile, quod terra per quam transibant Israelitæ apud Edom esset penitus in aquosa, & dato, quod esset in aquosa oēs Idumæi, & Moabitæ ferentes aquas non sufficerent tanto populo, pecoribus, & iumentis. Si autem esset*

terra aquosa non oportebat dari regulam de aquis bibendis pro pecunia, quia aquæ, quæ erant extra terram Idumæorum non erant in potestate ipsorum, nec eas vendere poterant. Concluditur ergo, quod transibant terram Idumæorum, & quia erat populus multus indigebat aqua multa de puteis, & cisternis, quas fodierant, & parauerant Idumæi: ideo rationale erat, quod darent pecuniam pro aqua. Et si forte aliquis diceret, quod Idumæi portabant aquas ad castra Israel extra fines regni sui, quamquam rationabile sit, tamen adhuc stare non potest, quia dicitur Deuter. ca. 2. *aquam emptam haurietis, idest, quod non solum Israelitæ emerent aquam ab Idumæis, sed etiam haurient eam de puteis, hoc autem impossibile erat nisi ipsi transirent per Idumæam in qua aquam ipsi emerent, & extraherent de puteis. Nisi forte aliquis dicat, quod haurire accipitur hic pro bibere, & non pro educere de puteo. Sed etiam hoc dato, non stat ex ratione superiori, & ex sequentibus. Possit autem aliquis confirmare opinionem Ra. Salo. & Nicolai, quia dicitur Deut. cap. 2. *Transibitis per terminos fratrum vestrorum filiorum Esau, tamen transire per terminum Idumæorum non est transire per terram ipsorum, quia termini sunt extra terram claudentes ipsam.* Respondendum est non stare. quia non accipiuntur termini ibi pro lineis claudentibus aliquam terram, quæ vocentur latera eius, sed pro aliquibus partibus intra terram, quæ appropinquat terminis, & sic quamquam transferunt Israelitæ per terram Edom, quia non transierunt per medium eius, sed per quandam extremitatem, dicuntur transire per terminos eius. Et sic accipiuntur hic termini, vel fines, quod idem est. Dixit enim, quod rex Edom noluit acquiescere, vt transiret Israel per fines suos, tamen manifestum est, quod non accipiuntur ibi fines pro lineis claudentibus terram Edom, quia si isto modo transirent essent Israelitæ per terminos Edom non petuissent licentiam a rege Edom, quia non transirent per terram suam: nam per lineam claudentem terram præcisè impossibile erat, quod aliquis moueretur: ergo necesse erat, quod moueretur extra lineam illam, vel intra. Si extra non pertinebat terra illa ad regem Edom, & tunc non pereretur licentia ab eo, nec ipse impediret Israelitas transire per terram illam. Si autem intra lineam illam mouerentur non solum per terminos Edom transirent, sed etiam per terram Edom, & tunc haberetur intentum. Item patet, quia Cadesbarne erat in extremis finibus terræ Edom, sed non vult rex Edom accedere Israelitas ad Cadesbarne, vt patet hic, & vult transire per terminos suos: ergo termini accipiuntur pro aliqua parte terræ Edom, & non pro lineis claudentibus: sed Deuter. cap. 2. dicitur, quod transierunt per terminos filiorum Esau: ergo transierunt per aliquam partem terræ eorum. Item patet clarius eodem capitulo. ex verbis populi ad regem Schon, scilicet, tantum est, vt concedas nobis transitum, sicut fecerunt filij Esau, qui habitant in Seir: ergo necesse est dicere, quod transierunt Israelitæ per terram Edom, & ibi emerunt cibos pecunia, & aquas, & non educerant Idumæi ista ad vendendum Israelitis in deserto.*

Solutio precedentis quest. Quest. XIII.

QUARET tunc aliquis quomodo ergo stat, quia litera dicit hic, quod non transierunt per terram Edom, scilicet, quia noluit concedere Edom deprecanti.

Respondent aliqui, quod Israelitæ petierunt transitum per terram Edom, & erat sibi valde conueniens transire multum intra terram Edom, vt breuius transirent,

Quare Israelitæ cessauerunt per terram Idumæorum.

Responso.

strent, & hoc non concessit rex Edō, ideo occurrit armatus. Concessit tamen, quod transirent per quandā particulam regni sui, quā erat in extremis, & sic concordantur ista loca. Sed non stat, quia Israelitae non petierunt transire per medium terrae Edō, nec per aliquā partē multum intrinsecam regni, sed per terminos, ut patet ex verbis Israel, scilicet, quia erant in Cadesbarne in extremis finibus regni Edō, ut patet supra, & per locum illum petebant transitum, ergo non petebant per partem multum intrinsecam regni. Itē etiā videtur falsum, quod rex Edom non consenserit transire illos per medietatem regni, & tamen consensit per aliquam partem extremam, quia hic dicitur, quod ac quietē nō voluit deprecanti, ut concederet transitum per fines suos: ergo non stat ista positio. Aliqui dicit aliter, scilicet, quod rex Edom a principio recusavit dare transitū Israelitis, & occurrit eis armatus, sed postea cum accessisset ad eos in extremitate regni inclinatus est precibus eorum, & permisit eos transire. Sed hoc non stat, quia litera dicit, quod noluit Edom acquiescere deprecanti, & ideo coactus est diuere ab eo Israel. Item, quia si concessisset transitum rex Edō postea motus precibus, transissent Israelitae per Cadesbarne, quae erat in extremitate regni, & cito introiissent in terram Chanaan, nec circumdedissent montē Seir longo tempore, & tamen circumdederunt, ut patet Deuter. 10. cap. 2. & seq. cap. ergo non est permittus eis transitus. Respondendum igitur, quod rex Edom non concessit, quod Israelitae transirent per regnū suū, quando erant in Cadesbarne, & hoc nec per medietatem nec per aliquam extremitatem, ideo Israelitae diuertunt a Cadesbarne ambulantes per desertum extra terram Edom, & postea introierunt in aliquam partem terrae Edom. Pro quo sciendum, quod Israelitae venientes de Aegypto in terram Chanaan, quamquā fecissent in itinere circulationes multas; tamen per latus meridianum terrae ingressuri erant, locus autem conueniens illis ad ingrediendum erat per terram regis Edō in extremitate regni, vel quod parum declinarent ab extremitate illa ad partem inferiorem versus occidentem. Et cum rex Edom non concessit eis transitum, declinauissent ipsi modicum ab extremitate illa ad occidentem, & tamen erat ibi gens hostilis, scilicet terra Amalechitarum, & Chananeorum Aradiorum: isti autē prohiberent, quia aliās pugnauerant contra Iudaeos in anno primo, & secundo ab exitu de Aegypto, ut supra dictum est, quod autem isti essent apud terram Edom patet, quia cū fuissent iterum Israelitae in Cadesbarne erant iuxta Amalechitas, & Chananeos supra ca. 14. vbi cum ascendissent modicum de castris versus montem descenderrunt Chananeus, qui habitabat in montibus, & percusserunt Israelitas, quod non esset, nisi habitauissent iuxta Cadesbarne, item patet ibidem, quod Deus iussit, ut recederent Israelitae de Cadesbarne versus mare rubrum, quia Amalechitae, & Chananeus habitabāt in vallibus, si tamen non essent propinqui eis, non iuberet, quod recederent inde. Item patet hoc sequenti, cap. nam immediatē, ut steterunt Israelitae in Cades, fit hic mentio, quia Chananeus rex Arad pugnauerit contra eos, ergo erat iuxta Cadesbarne, ex quo patet, quod cum Israelitae non habuerunt transitū per Cadesbarne, coacti sunt circuire terram Edom ascendēdo versus orientem, quia ad partē occidentalem, & meridianam erant eis gentes hostiles, per quas nullo modo poterant transire, nec circuire. Iuerunt ergo per circuitum montis Seir ad partem orientalem, in quo morati sunt magno tempore: Deuter. cap. 2. scilicet circumimus montem Seir longo tempore. Et in his omnibus nondum introierant in terram Edom, ne-

Alia respō sio.

Quis fuit modus quo Iudaei transierunt per terrā Edom: & quomodo fuit ista declinatio.

esse erat tamen, quod ad hoc, ut transirent Israelitae in terram duorum regum Amorrhorum, vel Moabitum, vel Ammonitarum, transirent primo per aliquam partem terrae Idumaeorum: nam etiam si vel lent circuire per mille leucas, non possent introire in terram Chanaan, vel Idumaeorum, aut Ammonitarum, nisi transirent per terram Edom. Alioquin transirent per mare rubrum, quod nequaquam poterant Iudaei, quia nec naues habebant nec in arte nautica erant docti. Antecedens probatur, quia Israelitae veniunt ad Cadesbarne, quae est in latere meridiano terrae Chanaan, & est pars regni Edom, ut ingrederentur per locum ipsū: sed non concesserunt Idumaei: ergo necesse erat, ut declinarent ad partem orientalem lateris meridiani, vel ad partem occidentalem. Non poterant ad occidentalem, quia necesse erat tunc transire per terram Chananeorum Aradiorum, vel per terram Amalechitarum, utriusque autem erant hostes: id non potuerunt. Si autem ascendissent versus partem orientalem ipsius lateris meridiani peruenissent vsque ad mare rubrum, in quod terminabatur, & tunc necesse erat, quod introirent per terram Edom cum ipsa coniungatur rubro ad partem orientalem, ut patet. 3. Reg. cap. 9. Nā erat ibi Afiogaber in litore maris rubri, & illa est ciuitas Idumaeae: cum dicitur, classem quoque fecit rex Salomon in Afiogaber in litore maris rubri in terra Idumaeae: ergo vel introierunt Iudaei in terram Idumaeae, vel manerent apud mare rubrum, sed ipsi transierunt ad terram Moabitum, & regnum Amorrhorum: ergo transierunt per aliquam partē regni Edom saltem per urbem Afiogaber: & tunc nullo modo stabit quod dicunt Nicolaus, & Ra. Salo. quod non introierunt Israelitae in terram Edom, sed exiuerunt Idumaei in desertum ad dandum eis cibos. Nam non possent assignare eis locum, per quē introierint in terram duorum regum Amorrhorum, nisi dederint introitum per terram Edom: sed sunt ignari locorum nescientes dispositiones, & terminos terrarum, ideo putauerunt, quod possent transire Israelitae per terram regum Amorrhorum non accedentes ad terram Edō, quod posset stare si terra Edō non terminaretur ad mare rubrum. Item patet magis Deuter. cap. 11. Cum dicitur, quod Iudaei transierunt fratres suos filios Esau per viam campestrē de Elath, & de Afiogaber, sed ista duo loca sunt in terra Idumaeorum: ergo transierunt per illa. De Afiogaber satis patet. 3. Reg. cap. 9. Etiam litera satis declarat, cum dicat: Transiuimus fratres nostros filios Esau Deuter. cap. 2. si tamen non transiissent per terram ipsorum non dicerentur transiisse ipsos. Sciendum etiam, quod quamquā transierint Israelitae per terram Edom, tamen non introierunt per eam in terram Chanaan, sed transierunt per quandam extremitatem eius, scilicet per duas vrbes Elath, & Afiogaber, & inde venerunt in terram Moab: Deus enim inclinavit Regem Edom, ut permitteret eis transitum per illam extremitatem regni sui, quia aliās impossibilis erat eis transitus in terram Chanaan, & tunc transientes in desertum terrae Moab venerunt in ciuitatem quandam Moabitum nomine Ar, & inde transierunt in terram duorum regum Amorrhorum per confinia Moabitum, & Ammonitarum, & occupata terra horum duorum regum, quae durat vsque ad Iordanem, introierunt in terram Chanaan, quae est coniuncta Iordani. Nam ponitur Iordanis terminus orientalis terrae illius infra 34. capitu. secundo, vbi cum steterint Israelitae in Cadesbarne, non facta ibi mentione, quod peruenissent introitum a rege Edom, dicitur, quod profecti sunt per solitudinem, quae ducit

Falsitas Rabi Salo. & Nicola.

Infra 33.

Deut. 10. & 23.

ducit ad mare rubrum, & circueuerunt montem Seir longo tempore, & hoc erat ascendere per latus meridiano ad orientalem terrae Edom. Et tūc iussit Deus, quod declinaret Israelitae in aquilonem, & introiret in terram Idumaeorum, scilicet, sufficit tibi circuire montem istum, ite cōtra Aquilonem, & populo precipe, dicens transibitis per terminos fratrum vestrorum filiorum Esau &c. Et tunc sequitur, quomodo transierint per duas vrbes terrae Edom, scilicet per Elath, & Afiogaber. Cum dicitur: Cumque transiissemus fratres nostros filios Esau, qui habitabant in Seir per viā campestrē de Elath, & de Afiogaber, venimus in iter, quod ducit in desertum Moab. Iste autē introitus in terram Idumaeorum fuit declinatio ad Aquilonē. Ut autē ista melius intelligantur, describentur duo latera in circuitu terrae Chanaan, scilicet latus meridianum terrae Edom, quod est apud latus meridianum terrae Chanaan, & latus orientale terrae Edom, quod est super latus orientale terrae Chanaan: in medio autem lateris meridiani ponitur Cadesbarne, infra autem versus occidentem in eodem latere ponitur extremitates duorum regnum. scilicet Amalechitarum, & Chananeorum, Aradiorum, & tunc ascenditur per istud latus meridianum vsque ad locum, vbi coniungitur cum latere orientali terrae Edom: & hoc est in litore maris rubri: latus autē orientale terrae Edō est mare rubrum, & continuatur cum latere orientali Moabitum, & Ammonitarum, & duorum regum Amorrhorum: erit ergo iter Iudaeorum, ut postquam perueniant ad Cadesbarne in latere meridiano terrae Edom, ascenderint per illud latus versus Orientem. Et istud erat circuire montem Seir: & antequam peruenirent ad extremitatem huius lateris, introierunt in terram Idumaeorum: & hoc erat declinare versus Aquilonem, & transire de Elath in Afiogaber: postea declinantes per ipsum latus orientale versus Aquilonem accesserunt ad finia Moabitum, & Ammonitarum, & duorum regum Amorrhorum apud torrentem Arnon. Et tūc inceperunt declinare ab Oriente in Occidentem versus terram Chanaan: & transita terra duorum regum Amorrhorum introierunt in terram Chanaan, quae est Occidentalis ad illa. Quomobrem dicitur ab eo Israel. Idest, quia rex Edom nolens cedere transitum Israelitis, exiuit eis obuiam armatus, dixerunt ab eo Israel. i. recessit ab eo non introeundo per regnum suū, nec aliquo modo dedit introitum tunc: & Israelitae non diuertunt penitus a terra Edom, sed per latus eius Auftrales ascendentes ibant versus Orientem per circuitum montium terrae Seir: & ibi magno tempore morati sunt, quousque introierunt in quandam extremitatem regni Edom.

Cumque castra mouissent de Cades venerunt in montem Hor, qui est in finibus terrae Edom: vbi locutus est Dominus ad Moysen. Pergat, inquit, Aaron ad populos suos: non enim intrabit terram, quam dedi filiis Israel, eo quod incredulus fuerat ori meo, ad aquas contradictionis. Tolle Aaron & filium eius cum eo, & duces eos in montē Hor. Cumque nudaueris patrem veste sua, indues ea Eleazarum filium eius: & Aaron colligetur & morietur ibi. Fecit Moyses, ut praeceperat Dominus: & ascenderunt in montem Hor coram omni multitudine. Cumque Aaron spoliasset vestem suam, ut patet in fine Numeri. Pars II.

stibus suis, induit eis Eleazarum filium eius: illo mortuo in montis supercilio descendit cum Eleazaro. Omnis autem multitudo videns occubuisse Aaron, fleuit super eo triginta diebus per cunctas familias suas. Cumque castra mouissent de Cades venerunt in montem Hor. Quia noluit rex Edom dare introitum, recesserunt: sed per extremitatem regni sui: quod patet, quia etiam mons Hor est in extremitate Idumaeae, ut hīc ista mansio coniuncta est Cadesbarne: id post illam ponitur in catalogo mansionum 7. 33. cap. Qui est in finibus terrae Edom. Idest iste mons est et in extremitate terrae Edō, sed magis est ad Orientem mons Hor, quae Cadesbarne. Vbi locutus est Dominus ad Moysen. Idest, in isto monte Deus locutus fuit Moysi de morte Aaron: & hoc fuit in mense quinto anni 40. ab exitu de Aegypto die prima mensis: & immediate ascendit Aaron in montem & mortuus est cum esset annorum 123. 7. 33. ca. Pergat inquit Aaron ad populos suos. Idest, inquit Deus pergit Aaron ad populos. i. morietur. Iste est modus circueiō curus loquendi: & dicitur aliquis pergere ad populos suos, id est mori, quia cum aliquis moritur vadit ad aliam maiorem multitudinē populorū, quae sit hic: & hoc modo omēs morientes dicunt pergere ad populos suos. Iad populos, ad quos aliqui ex natiuitate ituri erant. Sed magis accipitur iste modus in viris bonis, sicut dicitur de Abraham Gen. 25. c. appositus est ad populum suū: & de Isaac Gen. 35. c. Isti autē erant viri iusti. Dicuntur autē pergere ad populos suos. iad populos sanctorum, quibus sociandi sunt, ut declaratum est Gen. 49. cap. Aliqui dicunt ad populos suos. iad Angelos, quibus homines in beatitudine coniungendi sunt. Sed iste sensus magis alienus est, ut declaratum est praell. cap. & ex hoc colligitur, quod Aaron finiuit, ut vir sanctus.

Mortuar Aaron.

An peccatum Moysi & Aaron sit mortale, vel veniale. Quae. X III I.

VAERET aliquis de isto peccato Moysi, & Aaron ad aquas contradictionis an fuit mortale, an veniale. Dicit aliquis, quod fuit mortale, alioquin non fuisset eis data pena non ingrediendi in terram Chanaan: veniale. n. est dignū venia, sed istud non est dignū venia, quia Deus non remisit eis penā debitā per istud peccatū: ergo erat de mortalibus. Aliquis dicit, quod veniale fuit: inā Deo odit peccates mortaliter, vñ perdidisset familiaritatē ad Deū, & non loqueret ei Deus, sicut solebat, sed non perdidit: quia immediatē, & postea semper locutus est: & quod magis est eo peccante petra immediatē fluxerūt aquae: ergo non peccauit mortaliter. Itē patet de Aaron, quia dicitur hic, quod pergit ad populos suos, quod ad viros sanctos solū pertinet: ergo non peccauit mortaliter. Rndēdum est, quod nulla pars istarū satis probat ex dictis: nā cū dicitur, quod non fuerit veniale, quia Deus dedit penā, non tenet argumentū: nullum enim peccatū est, cui aliqua pena non rēdeat, siue originale, siue actuale, siue mortale, siue veniale sit. Sed differunt, quia quibusdam pena maior, quibusdam minor conuenit: immo & inter ipsa peccata venialia differentiam facit Apostolus: vocans quaedam ligna, & alia stipulam, & alia fenum: & dicit, quod ista probabuntur igne. Et sicut ignis differt in lignis, feno, & stipula, ita pena peccatorum venialium differt: nimirum igitur si poena temporalis pro venialibus detur, quin pro eis datur poena purgatorij, quae grauior est temporalibus penis. Item cum arguitur veniale esse dignū venia, & peccatū Aaron, & Moysi non fuisse dignū venia: rñdet, quod non vocantur venialia, B quasi

quasi digna sint omni remissione, quia tunc nihil haberet de ratione peccati: sed vocantur venialia, quia homini peccanti in illis datur venia quantum ad mortem aeternam, quia propter illa non condemnatur quis: poena tamen aliqua dabitur. Quod patet, quia si non daretur aliqua poena pro istis, non redderetur ratio de eis in die iudicii: & tamen etiam de venialibus redditur ratio: nam de omni verbo ocioso, quod locuti fuerint homines super terram reddet rationem in die iudicii: verba tamen ociosa secundum se non sunt mortalia, nisi aliquando per accidens efficiantur mortalia, quod rarum est: ideo pro illis aliqua poena correpondebit, quando rationem reddemus. De hoc Matth. 12. cap.

Item argumenta alterius partis non tenent: cum dicebatur, quod Moyfes habuit postea diuinam familiaritatem, & locutus est ei, atque ipse excussit aquas de petra: dicendum, quod ista nihil probant: nam Deus ita loquitur malis, sicut bonis, & viri mali interdum habent spiritum propheticum, ut patet de Balaam, qui valde malus erat, & conabatur, ut contra Dei voluntatem ageret, & tamen Deus loquebatur ei reuelans mysteria infra 22. & 23. & 24. cap. Quod autem operatus fuisset Moyfes miraculum etiam non probat eum non peccasse: nam sicut Deus per malos viros loquitur, ita nihil impedit, quod per illos miracula operetur. Sic enim dixit Christus: Multi dicent in die illo: Domine in nomine tuo prophetauimus, & demonia eiecimus, & tamen subditur ibi: Amen dico vobis, nescio vos. Si tamen essent boni, non diceretur, quod Deus nesciebat eos: potissimum, quia Deus non faciebat excuti aquam de petra ad laudem Moyfi, sed ad laudem suam, & ut prouideret populo suo, ideo siue peccasset, siue non, aequaliter per eum fuisset operatus miraculum illud. Item cum dicitur de Aarō, quod finiuit, ut vir sanctus, cum dicitur pergit ad populos suos: ergo non peccauit, non tenet: sed sequitur ex hoc, quod non mortuus est in peccato mortali: dato enim, quod aliquando mortaliter peccauerit, poterat postea penitere, & mori, ut vir sanctus.

Sed quamquam neutrius partis assignatae rationes concludant, dicendum potius, quod fuerit istud peccatum veniale: nam Moyfes, & Aaron non intendebant offendere Deum, nec fecerunt aliquid, per quod directe sequeretur offensio Dei, nec intelligebant se offendere: quin potius zelo eius commoti increpauerunt incredulos, qui potentiae Dei, & bonitatis diffidebant: fuit tamen secuta offensio per accidens in quantum increpantes populum non laudauerunt Deum, scilicet mouentes multitudinem ad laudem Dei. De venialibus ergo videtur esse, quia praeter intentionem euenit: ista tamen in viris perfectis feuerius puniuntur, quam in minoribus, & quia Moyfes, & Aaron erant viri perfectissimi in populo, infixit eis poenam hanc pro peccato isto, in quo forte bene cum eis factum est: nam ipsi, vel in praesenti aliquid sustinere debebant pro hoc peccato, vel K igne purgatorio exutendum erat: commutauit autem Deus poenam purgatorij in poenam vitae huius, quae leuior est. Item fuit hoc conueniens ex parte Dei ad demonstrandam iustitiam suam: nam cum ipse viros istos duos optimos in toto populo pro tam leui peccato priuasset bono tam diu desiderato, videbatur valde iustus, scilicet, quod nullam iniquitatem impunitam relinqueret: & ista est aequior positio.

Non enim intrabit terram, quam dedi filiis Israel. Id est, non introibit in terram promissionis: & verum est, quia non intravit in terram Chanaan, quae est

trans Iordanem, nec etiam in terra duorum regum Amorrhæorum ad orientem Iordanis, vbi sunt duae tribus, & dimidia, sed mortuus est in monte Hor antequam introiret in terram Edom. Et dicitur in terram, quam dedi filiis Israel, id est, quam me daturum promisi: nihil tamen adhuc dederat: Scriptura tamen mutat tempora propter certitudinem rei, quia sicut ea, quae praeterita sunt, impossibile est non fuisse. sexto Ethico. capitu. primo. ita ea, quae Deus promittit secundum certam praedestinationem, impossibile est non euenire: ideo idem est, ac si de praeterito iam fecisset. Sed quia terram Chanaan certissimè daturus erat, idem erat, ac si dedisset.

Id est, non creditur Aaron mihi in Cadesbarne ad aquas contradictionis. Hoc non solum pertinet ad Aaron, sed etiam ad Moysem: ambo quippe simul in hoc peccauerunt, sed quia nunc solum fertur sententia de morte Aaron propinqua, de eo solum dicitur, quod fuerit incredulus Deo. De Moyse autem postea simile infra vigesimo septimo, capitu. quando venit tempus moriendi illius: & supra de utroque eadem sententia lata est, scilicet, quod non introducerent populos istos in terram, quam promiserat. Dicitur autem quod Aaron fuit incredulus ori Domini, non quidem quia non credidisset esse possibile quod Deus dixit, aut aliquo modo de illo dubitasset: quin potius, quia firmiter ipse, & Moyfes crediderunt, increpauerunt populum de incredulitate, & rebellionem dicentes: Audite increduli, & rebelles, ut patet supra, sed dicitur non credidisse verbo Domini, id est, non assensit ei, ut faceret, sicut Deus iusserat. Voluerat enim Deus, quod Moyfes, & Aaron loquerentur ad petram in nomine eius, & daret aquas, quo populus ad magnificandum nomen Domini moueretur: sed non fecerunt sic Moyfes, & Aaron: quinimmo increpauerunt populum increpare eductes aquam, ideo dicuntur non credidisse, id est, non assensisse ad faciendum, quod Deus iusserat.

An Aaron non intrauerit in terram promissionis propter peccatum istud, vel propter sententiam latam contra murmuratores in Cades. Quaes. XV.

Quaeret aliquis an Aaron non introiret in terram Chanaan propter peccatum istud, vel propter sententiam latam de murmuratoribus in Cadesbarne de aqua supra capitu. 14.

Dicit aliquis, quod quamquam peccatum istud ad aquas contradictionis erat sufficiens ad hoc, quod Aaron non intraret in terram Chanaan: tamen iam ligatus erat per sententiam datam in Cadesbarne ante non secundo ab exitu de Aegypto, & dato, quod non peccasset postea ad aquas contradictionis, non introiisset in terram Chanaan. Et patet, quia sententia illa erat, quod nullus de numeratis a viginti annis & supra, introiret illuc supra 14. cap. ergo Aaron, & Moyfes ligati sunt.

Nisi forte quis dicat istos non fuisse viginti annorum tempore factae numerationis in monte Sinai, de qua supra capitu. primo, sed falsum est, quia Moyfes erat in anno exitus de Aegypto octuaginta annorum, & Aaron 83. quando ingressi sunt coram Pharaone Exodi capitu. 7. Item Moyfes, & Aaron mortui sunt anno. 40. ab exitu de Aegypto infra 33. & Deuteronom. capitu. 1. iuncto vltimo, sed tunc erat Aaron annorum. 123. infra 35. capitu. & Moyfes annorum. 120. Deute.

Quare Moyfes, & Aarō tpe mururationis erant annorum plurimum.

Deuteronom. capitu. 31. & 34. ergo in exitu de Aegypto fuit Aaron 83. annorum, & Moyfes 80. Item anno secundo ab exitu de Aegypto prima die anni consecrati sunt Aaron, & filij sui in sacerdotes: ergo Aaron erat tunc plurimum quam 20. annorum, cum haberet quatuor filios, qui consecrabantur in sacerdotes. Prima pars declarata est Leuit. capitu. 1. & 8. ideo non stat, quia isti non essent 20. annorum tempore numerationis in monte Sinai, & tunc dicunt, quod cum non fuerint isti excepti ab vniuersali sententia, necessario ligati sunt, & patet quia mortui sunt in deserto. Iosue autem, & Caleb excepti sunt, & isti intrauerunt supra 14. cap. & infra 26.

Opi. Auc. Dicendum est, quod Moyfes, & Aaron non fuerunt obligati ex sententia data in Cadesbarne propter murmuratores, quia ipsi non murmurauerunt, sed magis resistebant populo murmuranti, ita ut tota multitudo voluerit eos lapidare supra decimotexto capitu. & 14.

Item non fuerunt obligati ex verbis sententiae illius, quia ibi dictum est, quod nullus de numeratis a 20. annis, & supra introiret in terram Chanaan, qui autem non numerati erant hoc modo, non ligabantur hac sententia: ideo non obligati sunt paruuli, qui nondum attigerant annum 20. cum facta est numeratio in monte Sinai, quamquam essent 20. annorum quando essent in Cadesbarne. Item non fuerunt obligatae mulieres aliqua, quia ista sententia data est de numeratis a 20. annis & supra: & de mulieribus autem nulla numerata est: quia non fuit praecipuum de numerando ipsas, cum non esset aliquod mysterium, propter quod numerarentur: ideo ex verbis sententiae non fuerunt obligatae. Item nullus de Leuitis obligatus est, quia illi non fuerunt numerati a 20. annis supra, sed numerati sunt ab vno mense, & supra ad redimendum primogenitos supra cap. 3.

Item numerati sunt a 25. annis ad separandam pro ministerijs supra cap. 8. Moyfes autem & Aaron erant de Leuitis, ideo non fuerunt numerati cum populo: sic iussit Deus supra capitu. 1. scilicet tribum Leui non li numerare, nec ponas summam eorum cum filiis Israel: ideo non fuerunt ligati hac sententia, & si non peccauissent ad aquas contradictionis introiissent in terram Chanaan. Quod patet de Eleazarō filio Aarō, qui introiuit in terram Chanaan, & diuisit eam Iosue cap. 14. & 17. & in ea sepultus est Iosue capitu. vigesimo quarto. iste tamen erat plurimum quam 20. annorum, tempore factae numerationis, quia ipse fuit per vnum mensem consecratus in sacerdote ante hanc numerationem: incepit enim consecratio prima die mensis primi anni secundi ab exitu de Aegypto, ut probatum est Exodi capitu. vltimo, & Leuit. capitu. primo. numeratio autem haec cepit prima die mensis secundi anni eiusdem supra capitu. primo. tamen cum ipse consecratus est plurimum quam 20. annorum erat, quia non consecrabantur in sacerdotes iuuentuli: potissimum, quia ante exitum de Aegypto Eleazarus acceperat uxorem, & genuerat filium nomine Phinees: Exodi capitu. sexto, ergo plurimum esset, quam viginti annorum in anno secundo ab exitu de Aegypto, & non fuit ligatus sententia illa, quia non fuit mortuus: nec etiam exceptus est specialiter, sicut Iosue, & Caleb: ergo non dabatur sententia contra Leuitas.

Tolle Aaron, & filium eius cum eo. Iusserat Deus, quod moreretur Aaron, & quia ipse erat summus sacerdos, fecit, ut filius eius Eleazarus succederet in summum sacerdotium: Et dicitur: Tolle Aaron, id est, accipias eum tecum, ut vadat ad moriendum: volebat enim Deus, quod moreretur extra castra super Alph. Tost. super Numer. Pars II.

montem, & ibi indueretur Eleazarus vestibus sacerdotalibus, & dixit, quod tolleret, quia tollere significat quandam quasi violentiam: ad mortem autem rari spontanei vadunt. Dixit etiam quod tolleret filium eius, scilicet, ad constituendum summum sacerdotem. Hoc autem fuit de Eleazarō: nam alium filium habebat Aaron, scilicet Ithamar, sed erat minor, ideo successit Eleazarus. habuit enim Aaron filios quatuor, scilicet, Nadab, & Abiu, Eleazar, & Ithamar ante exitum de Aegypto: Exodi 6. capitu. Duo maiores mortui sunt prima die, qua ministrare ceperunt post consecrationem suam, cum offerrent ignem alienum Leuit. capitu. decimo. relictus fuit Eleazar, & Ithamar, qui functi sunt sacerdotio coram patre suo, supra cap. 3. & quia istorum maior erat Eleazarus successit.

Quomodo sacerdotium in veteri testamento erat per successionem: & cur omnes filij sacerdotum minorū erant sacerdotes, de filijs tamen summi sacerdotis solus primogenitus, & quare nullus poterat renunciare sacerdotio, vel non consecrari, etiam si vellet renunciare redditibus: & quomodo fiebat ista successio sacerdotij, quando sacerdos non habebat filios. Quaes. XVI.

Sciendum autem, quod sacerdotium in veteri testamento erat per successionem, scilicet, quod omnes filij sacerdotum erant sacerdotes, & nulli erant sacerdotes, nisi filij sacerdotum. Sed duplex sacerdotij apud Iudaeos summus pontificatus, & sacerdotij minoris sacerdotij: i summo pontificatu vnicus erat semper: in sacerdotio minorū erant plures: ideo cum moriebatur summus sacerdos, vnus tantum de filijs suis succedebat ei, reliqui autem sacerdotis erant, sed non pontifices: minorū autem sacerdotij omnes filij succedebant in esse sacerdotis, nisi aliquis eorum esset macularius. ille enim si a principio fuisset macularius, nunquam consecrabatur. si autem post consecrationem incurisset maculam, non permittebatur ministrare, sed dabatur ei omnia iura sacerdotalia integra, sicut alijs ministrantibus: Leuit. 21. capitu. scilicet, Omnis, qui habuerit maculam de semine Aaron sacerdotis non accedet offerre hostias Domino, nec panes Deo suo, vel cetum tamen panibus, qui offeruntur in Sanctuario: ita duntaxat, ut intra velum non ingrediatur, nec accedat ad altare, quia maculam habet. Erant autem maculae prohibentes a ministracione esse cecum, claudum, paruū, vel grandis, & torto naso: fracto pede, vel manu: esse gibbum, vel lipsum, habentem iugem scabiem, vel albuginem in oculo, vel impetiginem in corpore, aut esse herniosum: Leuit. 21. cap.

De summo sacerdote considerandum est, quod filij eius succedebant ei in esse sacerdotis: sed vnicus succedebat in esse summum sacerdotem. Nunc autem non sunt sacerdotia, vel dignitates Ecclesiasticae per successionem: quin potius filij presbyterorum non possunt ordinari, nisi dispensetur cum eis. Et dato, quod ordinentur, non possunt dignitates, aut beneficia Ecclesiastica quacunque suscipere, nisi iterum super hoc dispensetur. Ratio diuersitatis est, quia ad dignitates, & officia non debent recipi personae viles, & infames, ne vituperetur ministerium nostrum, sed illegitimi sunt personae viles: ideo non debent recipi ad Ecclesiasticas dignitates: nam seculares dignitates minores sunt Ecclesiasticis, & tamen secundum leges humanas non possunt succedere illegitimi parentibus in honoribus: vel si alias habeatur dignitas, quam per successionem, etiam non suscipiuntur ad illam, ideo

Maculae prohibentes a ministracione.

Quare in lege noua filij non succedunt parentibus in officijs Ecclesiasticis sicut fiebat in veteri. Et quod non licebat tunc cui libet homini fieri sacerdos tamen nunc autem licet.

B 2 magis

magis hoc debuit esse in Ecclesiasticis. Si autem sacerdotibus nostris liceret accipere uxores, & filios legitimos procreare, satis esset rationabilis successio: in veteri autem testamento sic erat, quia licebat habere sacerdotibus uxores, & aliquando licuit in nouo testamento: ergo rationabiliter succedere debuerunt filij parentibus: potissimum quia de alijs tribubus non poterant aliqui effici ministri Dei in opere sacerdotali, vel Leuitico: sed Deus elegerat sibi solum tribum Leuiticam, & si quis alienus accederet ad ministrandum, moriebatur supra capitu. tertio, & 18. nunc autem indifferenter licet omnibus hominibus ordinari in sacerdotes, nisi habeant aliqua impedimenta iuris.

Si autem in veteri testamento nulli licuisset effici ministrum Dei, nisi Leuitis, & ipsi non succederent ita quod cogereur esse ministri, aliquando essent pauci ministri Dei: ideo rationabile fuit, vt omnes de tribu Leuitica cogereur ad ministrationem Dei. Non tamen cogebatur aliquis, sed omnes sponte recipiebant, quia magna erant iura annexa illi ministrationi, & multi de popularibus desiderabant istud ministerium: & aliquando attentauerunt vsurpare sibi, sicut Core, & socij sui supra capitu. 16. Si tamen esset aliquis de sacerdotibus, qui non esset maculatus, & renunciare omnibus iuribus, quae competeabant ei ex sacerdotio, ita vt non consecraretur, nec ministraret, peccaret, & non permetteretur ei hoc: quia Deus elegerat omnes illos ad ministrandum sibi loco primogenitorum Israel: vnde si aliquis se subtraheret a ministratione, adimeret Deo debitum famulatum, & tollebat vnum seruitorem obligatum pro aliquo de primogenitis Israelitarum: ideo cogebatur quilibet eorum ministrare.

Amplius considerandum est, quod summo sacerdoti succedebat aliquis de filijs suis, & tunc aut habet plures, aut vnicum: si plures succedebat primogenitus: si vnum ille succedebat. De primo patet Leuit. vigesimo primo capitu. vbi pontifex vocatur maximus inter fratres suos, id est, debet ille assumi in pontificem, qui fuerit maior ceteris fratribus: si autem quisquam de alijs vsurparet sibi summum sacerdotium, non erat recta successio, nec debebat consecrari: ideo quando agitur de consecratione sacerdotum magnorum Exodi capitu. 29. & Leuit. capitu. 6. dicitur: Sacerdos, qui iure successerit, vel rite successerit. Si autem primogenitus moreretur, succedebant alij fratres per ordinem vsque ad vltimum, & sic fuit factum in Eleazaro: non fuit enim ipse primogenitus Aaron, quia alij duo praecesserant, scilicet Nadab, & Abiu, quia tamen mortui sunt, successit Eleazarus. Si autem summus sacerdos non haberet filios, sed solas filias, vel nullum genuisset, non erat aliquid a lege prouisum. Sed lex dicit, quod aliquis sacerdos debebat rite succedere. semp ergo oportet dari aliquem modum iuris de hac successione. Non est autem dicendum, quod summus sacerdos posset instituire summum sacerdotem ante mortem suam, quem voluisset, sicut non habens liberos legitimos potest sibi scribere heredem, quem voluerit, dum tamen a lege non sit prohibitus succedere: dignitates autem non sunt huiusmodi, etiam seculares, in quibus permittitur successio, quia dignitates non sunt propria bona nostra, sicut hereditas: redeundum ergo erit ad legem de successione ab intestato in hereditatibus. Iustum enim est j. 27. ca. q. filij succedant patribus in hereditate, & si non fuerint filij succedant filiae: & si neutri, succedant fratres, & si non isti succedant fratres patris, quibus non stantibus attenditur maior propinquitas. In summo sacerdote sic erit: si enim filios

Nullus de filijs sacerdotum in veteri testamento poterat renunciare sacerdotio.

Quo succedebant filij summi sacerdotis: & quo qñ non habeat filios.

non habuit, sed filias non possunt succedere, sicut in hereditate, quia feminae non ministrabant, sed deuoluebatur summum sacerdotium ad alios propinquiores secundum regulam successionum in hereditatibus: si tamen haberet sacerdos multos filios, & primogenitus esset maculatus, non poterat succedere, quia prohibebatur ei ministrare, sed alius de fratribus eis fiebat sacerdos magnus, ipse autem manebat recipiens aliqua iura ad sustentationem suam, sed non iure summi sacerdotij.

Quid si filius primogenitus summi sacerdotis incurreret maculam perpetuam antequam consecraretur, & quid si postquam consecraretur, & an daretur ei coadiutor, vel fiebat alius summus sacerdos, & quid de redditibus summi sacerdotij. Quest. XVII.

Si autem post consecrationem suam incidisset in aliquam maculam etiam prohibebatur ministrare, & tunc non apparet quid fieri deberet.

Aliquis forte dicit, quod fiet, sicut in Episcopis, & alijs praelatis nostris, quibus si incidierint in aliquam aegritudinem, vel deformitatem propter quam non possint, aut non debeant, datur coadiutor, cui dabitur aliquid de fructibus, reliqui autem manebunt ipsi praelato, sed non fiet alius praelatus viuente eo, nisi esset talis casus, in quo deberet deponi, vel degradari: ita dicitur de sacerdote magno.

Sed dicendum non stare: nam nunc potest aliquis supplere pro Episcopo, vel alio prelato ea, quae facere tenetur, ipso impedito, vel non potente facere, quia aut pertinent ad ordinem Episcopalem, vel ad iurisdictionem: si secundo modo, cuiusque committi possunt non prohibito a iure; si sunt ordinis poterit alius praelatus habens similem ordinem supplere. In veteri autem testamento non poterat hoc assignari: quia licet de eis, quae pertinebant ad summum sacerdotem per modum iurisdictionis, quamquam dicatur quod possent committi cuiusque sacerdoti minori, tamen ea, quae erant ordinis non poterant delegari, & adhuc difficilius, quam nunc: nam nunc ea, quae sunt ordinis Episcopalis non possunt committi sacerdoti minori ex sola ordinatione Ecclesiae; Deus tamen hoc non vetuit. In veteri autem testamento quadam data erant summo sacerdoti, quae per eum solum Deus fieri iubebat: sicut patet de omnibus ministerijs dicitur expiationis Leuit. 6. vbi et nullus de minoribus poterat introire in sancta Sanctorum: ad Hebr. c. 9. sed pontifex tantum: immo si aliquis de minoribus staret in prima parte tabernaculi, cum introibat pontifex in sancta Sanctorum, moriebatur: Leuit. c. 16. Ideo non poterant delegari ista alicui minori impedito sacerdote maiore, vel non potente facere. Oportebat ergo, cum summus sacerdos incidebat in aliquam maculam, per quam vetaretur ministrare, vt alius consecraretur in summum sacerdotem. Nisi forte dices, quod quamquam iste summus sacerdos non posset exercere officia pontificalia, nec alicui committere, non esset necesse alij consecrari pontificem, sed manerent officia pontificalia non facta, vt pote si non essent officia necessitatis.

Dicendum est non stare, quia quolibet anno cogebatur summus sacerdos saltem semel facere omnia ministeria sacerdotalia, scilicet, in die propitiacionis: Leuit. 16. Necesse est igitur alium tunc consecrari. Sed manet (hoc dato) dubium de fructibus summi sacerdotij: habebat enim summus sacerdos magna iura, scilicet, quia communicabat in iuribus minorum sacerdotum, & rursus recipiebat in parte sua decimam decimam leuitarum. scilicet, centesimam partem omnium fructuum totius

Fructus summi sacerdotij alio consecrato, an pueniret.

totius Israel quolibet anno supra cap. 18. alio ergo consecrato dubium erat, cui iusta iura prouenirent. Dicit aliquis, quod proueniebant priori summo sacerdoti, qui inciderat in maculam: Sic. n. erat de omnibus alijs sacerdotibus, quod si qñ haberet maculam, non accederet ad altare, nisi omnia iura integra perciperet: Leuit. 21. Dicedum, quod non est eadem ratio in summo sacerdote, & in alijs, quia omnes alij percipiebant iura aequaliter, ideo quod aliquis esset maculatus, & perciperet omnia iura sua, non erat grauamen alicui de administratoribus: si tamen summus sacerdos, qui per maculam non poterat ministrare perciperet omnes fructus, quos alia perciperetur erat, alius summus sacerdos, qui postea consecratur non haberet alia iura summi sacerdotis, sed minoris, & sic grauaretur. Item videbatur fieri per legem, quia supra cap. 18. assignantur iura summi sacerdotis, sed iste, qui consecratur alio incurrere in maculam erat summus sacerdos: ergo debebantur ei illa iura. Item ille, qui in maculam incidere, non erat iam summus sacerdos, quia eo viuente alius fiebat summus sacerdos, sed pontifex semper erat vnus: ergo qui incidere in maculam, non erat pontifex: iura tamen illa dabatur propter pontificatum, ergo non competeabant ei. Quid autem dicendum sit, non patet penitus. magis tamen videtur, quod ista iura prouenirent secundo pontifici: an vero ipse teneretur dare aliquid de his iuribus priori pontifici, non constat: sed satis videtur rationabile. Es duces eos in montem Hor. Accipitur hic mons Hor pro cacumine montis: iam enim Israelitae castra fixerant in monte Hor, vt d. d. Ascenderunt Moyses, Aaron, & Eleazar in cacumine montis, populus aut castra fixerat in planicie.

Quare Aaron ductus est ad moriendum extra castra super montem. Quest. XVIIII.

Quare dicitur aliquis, quare ductus est Aaron in montem. Aliquis respondebit hoc factum esse, quia Deus volebat, vt moreretur ibi, & sepulchrum eius occultare volebat, sicut factum est de Moysse, quia nullus congnouit sepulchrum eius vsque in praesentem diem: Deut. cap. vlti. Sed hoc non stat, quia si voluisset Deus occultare sepulchrum eius, non accessisset aliquis cum eo ad montem, sicut Moyses ascendit solus in montem Abarim: Deut. cap. vlti. Cum Aaron tamen ascenderunt Moyses, & Eleazarus: ergo non factum est propter hoc, quin potius credendum est, quod isti sepeliuerint eum, vel alij de populo, quamquam Scriptura subtericeat. Aliquis forte diceret factum esse, quia mortuus erat Aaron, & domus illa, in qua aliquis moriebatur, polluebatur, & omnia, quae in ea erant, & quicumque astitissent morienti praecedenti cap. si tamen mortuus fuisset Aaron in castris, multi astitissent ei, & oes polluerentur, ergo fuit conueniens, quod moreretur extra castra. Sed hoc non multum stat, quia Moyses, & Eleazarus astiterunt morti Aaron, in quibus maior requirebat munditia, quam in ceteris, quia erat Eleazarus summus sacerdos, & Moyses semper accedebat ad Dominum. Sed isti non videntur esse polluti cum Eleazarus tunc fuerit indutus vestibus sacris, ergo nec populares alij fuissent polluti si astitissent ei.

Postio auc. Forte autem videtur magis dicendum, quod iussit Deus exire Aaron de castris ad moriendum, quia volebat ei dare mortem specialem, scilicet ipse sanus erat, quando ista iussa sunt, & per se ascendit in montem: & immediatè, vt ascendit, mortuus est, nullo praeniente languore, aut mortis angustia: Quod forte popularibus videre non permittebatur, quia ad hoc indigni erant, maximè si asseramus ea, Alph. Toft. super Numer. Pars II.

quae dixit Rabi Salom. de morte Aaron, vt infra dicitur. Hoc igitur fuit quare extra castra, & coram solo Moysse, & Eleazaro mortuus fuerit.

An Moyses, & Eleazarus contraxerint immunditiam assistendo Aaron morienti. Quest. XIX.

Quare dicitur amplius an Moyses, & Eleazarus contraxerint immunditiam, quia assistentes morienti Aaron, sed omnes huiusmodi polluebantur per dies septem: ergo de istis idem alicui videbitur.

Respondebit aliquis, quod fuerunt polluti, sicut ceteri polluebantur, & non est hoc inconueniens, quia pollutio super mortuo non est peccatum, sed solum contaminatio, & interdum pollui est valde meritorium, vt praecedenti cap. declaratum est: ergo non est inconueniens Eleazarum, & Moysen fuisse pollutos.

Sed non stat, quia si polluerentur mansissent septem diebus extra castra, vsquequo expiarentur, quia immundi super mortuo iubentur eijci de castris, supra cap. 5. & sit eorum expiatio per septem dies: ergo toto isto tempore extra castra mansuri erant, sed non manserunt, quia immediate, vt mortuus est Aaron descenderunt Moyses, & Eleazarus in castra.

Item inconueniens erat Moysen pollui, quia ipse habebat continuam familiaritatem cum Deo, & petebat a Deo responsum de omnibus, quae populo necessaria erant, ad quod introibat in sancta Sanctorum supra cap. 7. sed si fuisset pollutus in morte Aaron, non potuisset per septem dies accedere ad Sanctuarium, quod erat inconueniens: ergo non fuit pollutus. Antecedens patet, quia populus quotidie petebat de multis dubijs, in quibus solus Moyses informabar eos per diuinum responsum. Si autem fuisset pollutus, nec ipse per septem dies potuisset introire ad Deum, nec populares accedere ad ipsum. Item erat inconueniens ex parte Eleazari, quia ipse fuit factus summus sacerdos coram patre suo, priusquam moreretur, vt patet hic, sed summus sacerdos non debebat pollui super morte alicuius: et si esset pater, vel mater: Leuit. 21. ca. ergo Eleazarus non pollutus est coram Aaron. Vel si pollui posset, non iustum esset, quod irret illuc cum Moysse.

Respondendum est ergo, quod Moyses, & Eleazarus non incurrerunt aliquam immunditiam propter assistere Aaron morienti, nec susceperunt aliquam legalem purificationem. Causa autem videbitur alicui esse, quia intelligebatur hoc de mortibus vulgaribus. Ista autem fuit aliqua mors specialis, cum mortuus fuerit Aaron nullo praeniente languore, aut vulnere solo iussu Dei: ergo non fuit hic facta pollutio, vt in ceteris mortibus. Sed non multum stat, quia ista immunditia contracta super mortuum non erat aliquid naturale, sed legale. Si enim fuisset naturale, potuisset assignari differentia in contrahendo hanc immunditiam, vel non contrahendo secundum differentiam mortis, & generis mortis: quia ista aliquid ponunt ex parte rei. Sed ista immunditia erat aliquid causatum solum ex voluntate Legislatoris: id cum de omnibus morientibus dictum sit, de omnibus intelligeretur, quod assistentes eis contraherent immunditiam: ideo dicendum, quod Moyses & Eleazarus non contraxerunt immunditiam si assistissent alicui morienti non iubente Deo, sed ex iussu Dei factum est specialiter: ergo non incurrerunt. Et appareret rationabile, quia ista immunditia erat ex voluntate Legislatoris, ideo cum aliqua causa subesset facile erat dispensari, ne incurreretur immunditia: sed suberat causa ad hoc, quod Moyses, & Eleazarus assisterent Aaron morienti, scilicet, vt Moyses indueret Eleazarum faciendo eum sacerdotem magnum, B 3 & vt

Responso Aucto.

& vt Eleazar coram patre suo efficeretur sacerdos: F ideo nō polluti sunt. Quod aut relaxaretur eis lex Dei in similitudine super mortuo satis apparebat, eo q̄ iube- bat illos assistere morienti. Velut si Deus iuberet ali- cui homini, q̄ occideret alterum, videbatur facere ne mortaliter peccaret occidendo. *Cumque nudaveris pa- trem veste sua.* Hoc intelligitur de vestibus summi sa- cerdotis. Volebat Deus, quod succederet Eleazarus Aaron in summo sacerdotio, ideo iussit, vt indueret- tur Aaron vestibus pontificalibus cum ascenderent in montem, & ibi exueretur a Moysē, atque indueret Eleazarus, vt sic videretur factus sacerdos. Et di- citur. *Veste sua.* Id est veste pontificali: nam non de- bet intelligi de vestibus communibus Aaron, quia G ad nihil proficiebat Eleazarum indui vestibus illis, po- tissimum cum dicatur immediate, quod descendit Eleazarus de monte indutus vestibus suis, id est, sum- mi sacerdotis, tamquam in hoc innuatur transisse ad eum summum sacerdotium. Sed dicitur veste sua, id est, propria Aaron in quantum distinguitur a vestibus minorum sacerdotum. Erant enim quatuor vestes sa- cerdotum minorum, scilicet, tunica linea, baltheus, ci- daris, & femoralia: summus autem sacerdos habebat nouem, scilicet, ista quatuor communia, & quinque alia propria. scilicet, tunicam totam hyacinthinam, rati- onale, superhumeralia, mitra hyacinthina, lamina aurea. Alterum autem addit Iosephus, scingulum. De his Exo. 28. cap. ad hoc autem quod Eleazarus videretur consecratus in summum sacerdotem, debebat indui H omnibus his vestibus, quia istae vestes sunt insignia ordinis illius, sic in nouo testamento ordinati reci- piunt in sua promotione vestes convenientes ordini suo: accipit autem hic vestis singulariter pro plura- li, quia nō erat vnica vestis summi sacerdotis, sed mul- ta, vt dictum est: scriptura tñ aliquando sic loquitur.

Quare Aaron exiit in montem indutus vestibus pontificalibus tempore mortis, & de tribus privilegijs, quae habuit Aaron in morte sua. Quast. XX.

QVAERET Aliquis quomodo Aaron exi- uit in montem indutus vestibus pontifica- libus, quia nunquam vtebatur summus sa- cerdos his vestibus, nisi in Sanctuario ad ministrandum, vt declaratum est Exo. 28. cap. Respondetur, quod tunc fuit indutus illis ex specia- li causa, vt eis exueretur, & significaretur, quod sacer- dotium summum transibat cum vestibus ad Eleaza- rum, sicut in his, qui degradantur, induuntur quippe omnibus vestibus ordinis sui, & incipitur ab ultimo ordine, & tollitur vestimentum consonans illi ordi- ni, vt casula pro presbyteram, & dalmatica pro dia- conatu. & sic vsque ad primum ordinem, vt quae sunt priora generatione sunt vltima in resolutione: licuit autem hoc, quia Deus iussit, alioquin non auderet Aaron, vel alius pontifex egredi indutus de Sanctua- rio vestibus his. Alium casum legimus, in quo sum- mus sacerdos exierat indutus de Sanctuario vestibus K sacris, scilicet quando Alexander venit in Ierusalem destructurus eam, & summus sacerdos indutus vesti- bus pontificalibus cum ceteris sacerdotibus exiit ob- uiam illi, & placatus est Alexand. De quo Alexandrei- dis primo & tertio libro. De hoc etiam dictum est Exodi 28.

Aliqui dicunt, q̄ Aaron illa die, qua mortuus est ministraverat in Sanctuario vestibus pontificalibus, quia q̄cunq; locabantur castra fiebat quotidie ad mi- nus sacrificium matutinum, & vespertinum, quod vocabatur iuge: Aaron aut expleto sacrificio ascendit in montem indutus vestibus, vt erat,

Sed ista positio multum deficit, primo quia dicit, q̄ q̄cunq; locabantur castra, fiebant quotidie sacri- ficium matutinum, & vespertinum: nā obligati nō sunt Iudaei in deserto ad istas caeremonias, vt declaratu est. §. 15. cap. Item dato, q̄ vellent facere sacrificium non possent: in omni. n. sacrificio quotidiano requirebat aliquod animal, agnus anniculus, qui debebat dari p̄ sacrificio iugi. §. 28. cap. Et requirebatur farina, quae si mila d̄r, & vinum, & oleum, & thus, q̄ sunt libamēta. Quod aut Iudaei potuissent habere aīalia saltem ad iuge sacrificium satis p̄stat: farinam tñ, vinum, & oleū habere non poterant, quia non cōcabant alicui gen- ti, a qua ista habere possent: pecora autē de Aegypt̄o ipsi adducebāt, & vltq; ad terram Chanaan duxerūt, vt pater de tribubus Rubē, & Gad, q̄ petierunt dari si- bi terram Galaad, quia erat illis in pecoribus infinita substantia. §. 32. c. Item non attribuunt ista alicui cau- sae per se, q̄ Aaron exiisset de Sanctuario indutus ve- stibus sacris dicentes, q̄ finiuerat sacrificium, & quia Deus iusserat illum ascendere in montem, p̄git eū ascendere sicut erat: sed tunc nō stat, quia oportet red- di causam quare vestes sacras duxerit extra Sanctua- rium, quas cōiter extrahi nō licebat de loco sancto: iō r̄ndendū est, vt primo dicebat. *Indues ea Eleazarum fi- lium eius.* Id est accipies vestes pontificales Aaron, & coram eo indues filium suum ex causa dicta.

Quare Eleazarus extra Sanctuarium indutus est vestibus sacris. Quast. XXI.

QVAERETUR quare Eleazarus fuit indutus vestibus sacris extra Sanctuarium, cū p̄seca- tio sacerdotū esset intra illud, vt patet Exo. c. 29. & Leui. 8. R̄ndendum est, q̄ Deus vo- luit facere magnam gratiam Aaron: erat. n. vir bon⁹: & q̄ peccauerit in Cadesbarne non sanctificando Deum, quia tñ illud accidit ex zelo Dei, vt §. declara- tū est, & De⁹ eum priuabat possessione, & visione ter- ra: Chanaan, voluit supplere in gñe mortis dando ei cō- solationes aliquas in morte sua, & p̄cipue in duob⁹. Primo quia mors sua fuit pacifica. In nullo p̄uenien- te, aut vulnere, vel t̄glio vitae: sed in plena sanitate qua si dormiens de vita assumptus est, quod alijs non cō- ceditur. Nec dicat aliquis hoc esse ridiculum, vel sal- tem dubium & fictum, quia satis p̄stat ex litera. I. quia ascendit Aaron in montem per seipsum, in quo pa- ter eum fuisse sanum, & ibi cum exueretur vestibus suis, & filius eius indueret mortuus est, quia immedia- tē, vt indutus est Eleazarus descenderunt ipse, & Moy- ses de monte, & iam erat mortuus Aaron, vt patet in litera: ergo apparet nullam quasi alterationē fuisse ad mortem eius, quod est valde gloriosum inter oīa gña mortis. Secundū fuit, quia fecit Deus, vt filius Aaron Eleazarus eo vidente indueret vestibus sanctis tamq̄ summus sacerdos, & gauderet Aaron, q̄ in vita sua vi- debat filium suū in illo summo honore sibi successis- se, q̄ est magna iocunditas patrū. Tertiu poterat adiu- gi si credas Rabi Salo. dicit. n. q̄ ascendentes isti tres in montem, inuenerunt speluncam, & lectum para- tū, & lampadem ardentem, vt solet mortuis aptari: & tunc Moyses cognouit, q̄ erat a Deo ille locus parat⁹ pro dormitione Aaron: exutus ergo vestibus & indu- to Eleazarus incubuit Aaron lecto, & clausis oculis su- sceptus est a Dño in pace: Moyses aut videns mortē il- lā tranquillā desiderauit similem, iō promissa est ei, vt patet §. 27. c. & Deuter. 32. Istud aut pertinet ad hono- rem sepulturae: nam licet respectu verorū bonorū sit hoc de paruis, & tñ bonū est: nam de Messia dicit Scri- ptura Iſai. c. 11. erit sepulchru eius gloriosum. Ad hoc enim, vt gauderet Aaron videns filiu suū sibi succe- dentem,

Aarō q̄ mortuus est sine do- lore.

Honor se- pulturae bonum quoddam est.

dentem, & astantem funeri suo oportuit, vt coram ipso indueretur. Si tamen fuisset indutus in Sanctua- rio post funera Aaron non vidisset Aaron succeden- tem sibi: ideo extra castra indutus est.

Quomodo patre moriente potuit indui vestibus pollutis. Quast. XXII.

QVAERETUR tunc quomodo potuit co- ram patre suo moriente indui vestes sacras, quia ex hoc videbatur pollutus, & non so- lum ipse, sed vestes polluerentur, & de- bebant aspergi atque lauari, quia si aliquis incurrisset immunditiam super mortuo, postquam fuisset as- p̄sus die tertio, & septimo, lauabat in septimo vestimē- ta sua p̄cedenti capiti. sed Eleazarus, quando assi- stebat Aaron morienti, erat indutus vestibus sacris. ergo ipsae pollutae fuerunt, & consequenter aspergē- dae, atque lauandae erant, quod inconueniens est.

Ad hoc respondebitur, quod vestes alicuius non incurrebant immunditiam, nisi ipse incurreret eam, ideo si aliquis indutus non contaminaretur in mor- tuo, nec vestes eius contaminari poterant: nam po- tius vestes dicebantur contaminatae propter homi- nem, quā homo propter vestes, sed Eleazarus non incurrit immunditiam assistendo Aaron morienti, vt supra declaratum est: ergo nec vestes eius incurre- rent: & sic non sequebatur inconueniens.

Aliter etiam post dici, scilicet dato, quod Eleaza- rus pollueretur, non polluerentur vestes sacrae: nam ea, quae sancta erant, contaminari non poterāt; quod plane patet in summo sacerdote in die expiationis: nam postquam confitebatur omnia peccata populi super caput hirci mittebat eum in solitudinem, mane- bat immundus, sicut ille, qui ducebat hircum: ideo lauabat corpus suum antequam inciperet sacrificia sequentia diei eiusdem: & tamen non lauabat vestes, quia erant sacrae Leui. 16. cap. Si autem incurrisset immunditiam, lauaretur: ideo etiam si Eleazarus hic pollueretur, & deberet lauari, vestes nō essent im- munda. Item patet de Sanctuario: nam intra illud mortui sunt, Nadab, & Abiu, & ipsi erant immundi, quia mortui, & tamen non contaminauerunt San- ctuarium, quia si contaminauissent, oportebat illud expiari, quod non factum est: ipsi tamen, qui tetige- runt Nadab, & Abiu immundi fuerunt: & propter hoc iustum est, ne fratres sui Eleazar, & Ithamar tan- gerent eos Leui. cap. 10. si tamen mortui fuissent Na- dab & Abiu in aliqua domo illa fuisset immunda, vt patet p̄cedenti cap. & septem diebus manere de- bebant immunda, atque expiari tertio, & septimo die.

Et Aaron colligetur, & morietur ibi. Id est Aaron collig- get se super lectum, quia vt dicit Rabi Salo. inuenit lectum a Deo paratum in spelunca, & super illud in- cubuit, & mortuus est. Illud autem vocatur collige- re se, & sic dicitur de alijs defunctis, vt patet de Iacob. Gen. 49. cap. scilicet finitque mandatis, quibus filios instruebat, collegit pedes suos super lectulū, & obiit. Alio modo potest accipi colligetur, id est congrega- bitor ad patres suos. Sic enim dixerat Deus pergit Aaron ad populos suos. *Et morietur ibi.* Scilicet super cacumen montis astantibus Moysē, & Eleazarō filio eius, ibique sepultus est, vbi credendum est fuis- se sepulchrum a Deo paratum, sicut dicit Rabi Salo. quia Moyses, & Eleazarus non potuissent ita faciliter eum sepelire in monte. *Fecit Moyses, vt p̄ceperat Do- minus.* Scilicet assumpsit Aaron, & Eleazarum secū, duxitque eos in montem, in quo Aaron fuit obe- diens: nam licet sciret, quod ibat ad mortem, quia tamen Deus iussit obediuit: Eleazarus quoque, quā- Alph. Toft. super Numer. Pars II.

quā audiret de morte patris, tamen ad mandatum Dei nihil recusauit. *Ascenderunt in montem Hor coram multitudine.* Id est, isti tres ascenderunt in cacumen montis vidente tota multitudine, & nemo comitatus est eos prohibente Moysē. Etiam credendum est, q̄ hoc fuerit denunciatum toti multitudini, scilicet, q̄ ascendebat Aaron in montem ad moriendum, vt sic non haberent occasionem dicendi, quod Moyses, & Eleazarus occiderant Aaron, & hoc potest significa- re ista determinatio corā omni multitudine, scilicet, quod tota multitudo sciebat ascendere Aaron ad mo- riendum. *Cumque Aaron spoliasset vestibus suis.* Est Aaron accusatiuus, scilicet, quod Moyses expoliavit Aaron vestibus suis, id est pontificalibus ex causa su- pra assignata. Vestes autem communes non est veri- simile, quod fuerunt ablatae Aaron, nam apud Iudeos nullus sepelebatur nudus. *Induit eis Eleazarum filium eius.* Quia sciebat Aaron se ascendisse ad moriendū, consentiebat sibi tolli vestes, & indui filium suum, q̄ cognoscebat ad quid illa fierent. Etiam ex hoc appa- ret, quod totus populus cognosceret ad quid ascende- ret Aaron in montem: nam vidit eum tota multitu- do exeuntem de castris, vt patet hic: & ipse tunc erat indutus vestibus pontificalibus, cum in monte fue- rit exutus eis: ergo videret tota multitudo eum indu- tum illis: & quia nunquam summus sacerdos exierat de Sanctuario indutus illis vestibus, miraretur popu- lus, & quaereret causam quare hoc fieret. *Induit eis Eleazarum filium eius.* Ipse Moyses induit Eleazarum, quia erat ibi Eleazarus tamquam summus sacerdos, ideo debebat ei aliquis ministrare. Vel forte in- duit eum Moyses, quia tunc fiebat Eleazarus sum- mus sacerdos, & ad signandum, quod ipse non ap- petebat summum sacerdotium se ingerens, sed ius- su Dei non induit se vestibus pontificalibus, sed Moy- ses eum induit, vel forte potest dici, quod in vestibus pontificalibus erant multae ligaturae, vt in rationali, & superhumerali, de quibus patet Exo. cap. 28. & non posset aliquis se induere vestes has, nisi aliquis eum adiunaret.

Circa ipsam susceptionem vestium sacerdotalium considerandum est, quod Eleazarus fuit consecratus, vel factus summus sacerdos solum induendo vestes, ad consecrationem tamen summi sacerdotis plura re- quirebantur: omnia enim quae obseruata sunt in mō- te Sinai in consecratione Aaron, obseruari debebant in omnibus alijs summis sacerdotibus: Exodi cap. 29. & Leui. 8. hic tamen nullum illorum fuit. Patet quia requirebantur oblationes multae, & sacrificia se- ptem dierum, & manere in Sanctuario, omnesque ce- remoniae, de quibus praalleg. cap.

Sed forte aliquis dicet, quod Eleazarus fuit coram patre suo vnctus, & factae sunt aliae solennitates licet scriptura subiceat.

Dicendum est impossibile esse, quia ille fiebat in Sanctuario: Leui. cap. 8. Aaron tamen in monte extra tabernaculum mortuus est, & ibi Eleazarus indutus est. Item quia istae solennitates fiebant in septē dieb⁹, vt patet praal. c. sed immediate, vt mortuus est Aarō descenderunt de monte Moyses, & Eleazarus: ergo non fuit aliquid tale. Sed quia Exo. cap. 29. dicitur, q̄ ritus consecrandi erat sempiternus in Aaron, & in oī- bus successoribus eius dicit aliquis, quod post mortē Aaron completae sunt solennitates, sed dicendum est q̄ nihil factum fuit post: nam dato, q̄ vellent Moyses p̄secrare Eleazarum, sicut fuerat p̄secratus Aaron, nō posset, quia multa requirebatur ad p̄secrationē istā. I. animalia immolabilia, panes, vinum, & oleum, vt pa- tet ex praalleg. ca. sed ista non poterant haberi in de- sertō, vbi nūc erant Iſraelitē: iō non poterat p̄secrari bus.

Anad cō- fecratio- nē summi sacerdotis regnantur alia p̄ce- ter sacras vestes cū aliae care- monie ef- sent in mi- noribus sacerdoti- bus.

Vestes sa- cerdotum tam mino- ri q̄ sum- mi.

Opi. quo- rundam refellitur.

Eleazarus secundum formam aliorum sacerdotum. Et si dicatur: quomodo ergo in monte Sinai potuerunt ista haberi ad consecrationem Aaron, & filiorum suorum, responsum est Exo. cap. 29. & Leui. 8. quod haberentur de terra Madian, quae erat propinqua, ubi non erant tunc hostes Iudeorum. Nunc autem nihil tale poterat haberi, & ex hac causa relictae sunt multae solennitates in deserto non celebratae, quia non erant necessariae ad illas: cum exigerent sacrificia: Leui. 23. c.

Dicendum ergo plenam fuisse consecrationem per assumptionem vestium, quia non poterant haberi alia, & quia Deus sic fieri iussit, quod solum sufficiebat: nam ista caeremonialia erant ex sola voluntate Dei. Cum ergo ipse contrarium vellent, sufficiebat illud, sicut omnes caeremoniae. Aliquis tamen dicit, quod nihil defuit Eleazaro ad consecrationem in summum sacerdotem: & quando obijcitur, quod in consecratione Aaron fuerunt factae multae caeremoniae, de quibus nulla habetur hic: respondebit illud factum esse, quia tunc Aaron non erat Sacerdos, ideo fuerunt in eo factae caeremoniae multae ad sacerdotium: Eleazarus autem fuerat iam factus sacerdos, quando mortuus est Aaron, quia simul consecratus est cum Aaron in monte Sinai Leui. cap. 8. & supra capitu. 7. ideo ad hoc, quod efficeretur summus sacerdos, nihil videbatur ei deficere, nisi quod indueretur vestibus pontificalibus, quia reliquae caeremoniae iam factae fuerant.

Respondendum est non stare, quia summus sacerdos requirebat plures caeremonias ad consecrationem suam, quam minores, ut patet de aspersione oleum, & unctio: nam super caput eius fundebatur oleum unctio, & super minores non fundebatur: Leui. c. 8. & aliae caeremoniae similes. Item quodcumque aliquis efficeretur summus sacerdos, debebat septem diebus indui vestibus pontificalibus, & facere caeremonias, de quibus habetur Exo. cap. 29. sed istas non fecit Moyses in Eleazaro, ideo non fuit completa in eo consecratio summi pontificis, ut in Aaron, sed respondendum est, ut supra. De hoc latius dictum est Exo. cap. 29. Item sicut summi sacerdotes consecrabantur ita et minores, & Leuit. sed non eodem ritu. De ritu consecrationis Leuitarum patet s. c. 8. De ritu consecrationis sacerdotum minorum, & maiorum, patet et 29. & Leui. c. 8. quis autem consecret Leuitas, & quis sacerdotes minores, & quis sacerdotem magnum, & an semper fuerit idem modus, quantum ad consecrationem satis declaratum est Exo. 29. c. *Illo mortuo in montis supercilio descendit cum Eleazaro.* Id est postquam mortuus est Aaron in cacumine montis descendunt Moyses, & Eleazarus ad castra: astiterunt enim illi dum moreretur, & reliquerunt eum tumulatum in pace in loco, quem Deus ei parauerat. Sed hoc non esse Deut. cap. 10. ubi dicitur mortuus est Aaron in Mosera, & ibi sepultus est. Respondendum est, sicut ibi late declaratum fuit. *Omnia autem multitudo videns occubuisse Aaron.* Id est totus populus vidit, quod Aaron mortuus fuerat. Hoc autem vidit populus, id est, cognouit per electionem Moysi & Eleazari. Nam non ascendit in montem multitudinem ad videndum sepulchrum Aaron: soli enim Eleazarus, & Moyses viderunt. Ra. Salo. dicit, quod post mortem Aaron descendit Moyses, & Eleazarus de monte, populus non vidit Aaron descendentem cum eis, cum prius tres simul ascendentes vidisset: putavit ergo populus, quod Moyses, & Eleazarus occiderant Aaron propter inuidiam, vel cupiditatem summi sacerdotis, ideo tota multitudo volebat eos lapidare: inclinata sunt autem tunc cacumina montium, & viderunt omnes de populo Aaron honorifice sepultum, & tunc cessauit seditio. Sed hoc fictum est: nam si fuissent inclinata cacumina montium, cum istud sit

magnum miraculum, scriptura non subtraheret illud. *Fleuit super eum triginta diebus.* Id est totus populus fleuit pro Aaron triginta diebus faciendo honorabiles exequias. Item erat Aaron honorandus valde, quia erat summus sacerdos: & ex hoc quasi tenebat principatum in populo. Item diligebat eum totus populus valde, quia viderant, quod precibus eius cessauerat incendium suscitatum contra eos pro murmuracione, de quo supra 16. cap. ab hoc autem trigenario dierum accepit Ecclesia morem pro defunctis faciendi triginta dierum memoriam. *Per omnes familias suas.* Id est ploravit totus populus, & singuli per familias suas, scilicet, quod non conueniebat totus populus ad plorandum simul, quia erat magnus populus valde: sed singulae familiae seorsum plorabant. Simile est Zacha. 12. cap. de planctu magno, qui fiet in Ierusalem. ubi inducuntur singulae familiae plorantes seorsum, & in illis rursum viri plorabant seorsum, & foeminae seorsum. Alio modo potest accipi, quod plorabant per familias suas, id est, non erat aliqua familia, quae non ploraret. Sed dicit aliquis cum esset Aaron honorabilissimus in populo, quare non ploratum est pro ipso tot diebus, sicut pro Iacob, scilicet septuaginta diebus? Gen. cap. ultimo. Respondet aliquis, quod non erat tam honorabilis Aaron in populo tempore suo, sicut fuit Iacob tempore, quo vixit, quia erat pater totius huius populi. Sed tunc dicitur, quod Moyses videbatur ita honorabilis in populo, sicut Iacob, quia ipse eduxit Israelitas de Aegypto: & per ipsius manum dedit omnia beneficia Israelitis, ut patet ex processu quatuor librorum ultimarum Moysi: & tamen non pro ipso defuncto solum fuit planctus dierum triginta. Deuter. cap. ultimo. Respondendum est, quod pro Iacob factae sunt caeremoniae planctus secundum ritum Aegyptiorum, ut patet Gen. cap. ultimo, apud quos erat mos, ut cum aliqua cadauera condirentur, diebus quadraginta duraret iste ritus, & fiebat tunc aliqua caeremonia planctus. consummatis his condito cadauere incipiebant triginta dies continui in planctu, & quia Ioseph erat vir potens in Aegypto fecit condiri cadauer patris, in quo duraturum est diebus quadraginta: deinde cepit planctus dierum triginta, & sic fuerunt septuaginta, sed triginta proprie ad planctum pertinent. Cadauer autem Aaron non fuit conditum aromatibus, quia non stetit aliquis ad mortem eius, nisi Moyses, & Eleazarus, & super montem in sepulchro a Deo parato recubuit. Moyses quoque non fuit conditus aromatibus, quia solus ascendit in montem ad moriendum, & non cognouit homo sepulchrum eius usque in praesentem diem Deuter. cap. 34. ideo non potuit condiri, ploratum est ergo pro eo diebus triginta, nec excessit in hoc Iacob Moyses, & Aaron, quia triginta dies ad planctum eius pertinuerunt, quadraginta autem ad condiendum corpus aromatibus.

C A P. XXI.

QUOD cum audisset Chanaan rex Arab, qui habitabat ad meridiem, venisse, scilicet, Israel per exploratorum viam, pugnavit contra illum, & victor existens, duxit ex eo praedam. At Israel voto se Domino obligans ait: Si tradideris populum istum in manu mea, delebo vires ei. Exaudiuitque Dominus preces Israel, & tradidit

Tricesima die sunt exequiae mortuorum exemplo Hebraeorum.

Quare pro Aaron non est factus planctus sexaginta dierum sicut pro Iacob.

Prima pugna contra Chanaanos.

didit Chanaanem, quem ille interfecit subuerfis urbibus eius, & vocavit nomen loci illius horma, id est, anathema.

Diuisio.

Impedimentum itineris Israelitarum per Chanaanos.

VOD Cum. Posito supra impedimento itineris ex parte populi pontificem lugentis, hic ponitur impedimentum ex parte hostis Chanaan persequentis, tanguntur in hoc. cap. tria. Primo persecutio Chanaanorum: secundo poena serpentum ignotorum. ibi. *Profectique sunt.* Tertio bellum Amorrhoeorum. ibi. *Misit autem Israel.* Circa primum. *Quod cum audisset Chanaan.* Id est Chanaanem audierunt hoc, quod factum est, quod autem istud sit subditur in litera, scilicet, quod venisset Israel per viam exploratorum.

Quid audiuit rex Chanaanus de Israelitis secundum Ra. Salo. Quest. I.

RABI Salo. dicit, quod audiuit rex iste Chanaanus, de quo hic dicitur, quod nubes reliquerat Iudaeos, quae solebat eos dirigere in via, & quod reliquisset eos puteus, qui praecedere consueverat, id est, putans esse derelictos a Deo voluit persequi illos. Sed ista expositio non stat. Primo, quia utrunque praesuppositum falsum est, scilicet, quod puteus dereliquerit Iudaeos, & nubes: nam puteus nunquam praecessit eos, ideo nunquam dereliquit, ut probatum est: nubes autem semper praecessit, id est, Chanaanus rex non audiuit hoc. Item hic ponitur relatio, scilicet quod cum audisset: ergo oportet referri hoc ad aliquid praecedens, sed ista duo non erant aliquid, quod praecesserat: ergo non refertur ad illa: Quod autem venerint Hebraei per viam exploratorum fuerat praecedens, quia dictum fuit supra, quomodo Israelita venerunt in Cadesbarne, & in montem Hor, istud autem erat per viam exploratorum venire, ut infra declarabitur: est autem dubium hic, quia in Hebraeo non ponitur quid est quod audierint Chanaanem, ideo litera nostra addidit expositum, scilicet venisse Israel per viam exploratorum. Considerandum autem circa hoc, quod isti Chanaanem, de quibus dicitur hic, sunt illi, qui pugnaverunt iterum contra Israelitas anno. 2. ab exitu de Aegypto, cum starent in Cadesbarne, ut patet supra 14. cap. & patet hoc, quia ibi dicitur, quod cum essent in Cadesbarne Israelitae volentes ascendere in montes descenderunt Chanaanem, qui habitabat in montibus, & percusserunt eos usque in Horma. Hic etiam ponuntur isti Chanaanem apud Cadesbarne: nam de Cades venerunt in montem Hor, qui propinquus est in extremitate regni Edom, sicut Cades, ut patet praecedenti c. & immediate dicitur hic de bello Chanaanorum, ergo apud Cadesbarne erant, & sic erant iidem Chanaanem isti, qui in 40. anno exitus de Aegypto pugnaverunt contra Iudaeos, & illi, qui in anno secundo. Considerandum, quod apud istos Chanaanos erant Amalechitae, ut patet supra cap. 14. & ambo populi pugnaverunt contra Iudaeos anno secundo exitus de Aegypto: cum dicitur ibi: descenditque Amalechites, & Chanaanem, qui habitabant in montibus, & percussiones eos persecuti sunt usque in Horma, nunc autem soli Chanaanem pugnaverunt contra Israelitas, ideo cum venerunt Israelitae destruere ciuitates hostium suorum solum deleuerunt ciuitates Chanaanorum, ut patet infra. Amalechitae autem non fuerunt tunc delicti, sed Moyses ante mortem suam iussit Israelitis, ut, data opportunitate, deleveret illos Deu. c. 26. & hoc completum est tempore Saulis, qui destruxit omnes Amalechitas tam viros quam foeminas praeter regem, & pecora pingua primo Reg. cap. 15.

Chanaanem bis pugnavit contra Israelitas, & quod isti sunt illi, qui pugnaverunt iterum contra Israelitas anno. 2. ab exitu de Aegypto.

QVAERET aliquis, an ea, quae dicuntur hic contigerint post illa, quae supra habentur, vel sit aliqua mutatio ordinis. Respondendum est satis conuenienter dici, quod istud bellum fuerit Iudaeis existentibus in Cadesbarne, quia tunc magis opprobriantibus terrae Chanaanorum quam cum erant in monte Hor. quod patet, quia Cadesbarne est in extremitate regni Edom, ut patet praecedenti cap. & hoc in parte occidentali, Chanaanem autem, de quibus hic, & Amalechitae sunt magis occidentales, quod patet, quia cum non concedente rege Edom transire per terram suam, coacti sunt Israelitae ascendere versus Orientem circueundo terram Edom, si terra Chanaanorum, & Amalechitarum esset magis orientalis quam terra Edom necesse esset, quod transirent per illam, vel circumirent eam, sed non fecerunt, immo cum ibant contra Orientem recedebant magis a terra Chanaanorum, & Amalechitarum, ut patet supra 14. ca. ubi iustum est, quod recederent versus mare rubrum: quia Amalechitae, & Chanaanem habitabant in vallibus, sed mare rubrum erat ibi magis orientale, ergo terra Chanaanorum, aqua recedere iubentur Hebraei cum essent in Cadesbarne, erat magis occidentalis, quam Cadesbarne: ideo verisimile est, quod existentibus Hebraeis in Cadesbarne, venerunt Chanaanem ad pugnam contra eos, magis quam, quod pugnaverint, cum essent in monte Hor, quia tunc erant magis distantes a terra illorum. Item, quia dicitur immediate, quod cum audierunt Chanaanem venisse Israelitas per viam exploratorum pugnaverunt contra eos, sed quando steterunt in Cadesbarne veniebant per viam exploratorum, quia per illam missi sunt exploratores, quando erat Israel in Cadesbarne anno secundo ab exitu de Aegypto, de quo supra 14. cap. ergo erant in Cadesbarne, quando fuit ista pugna. In contrarium videtur ex hac litera secundum ordinem suum, quia postquam enarratum est de morte Aaron, & quomodo steterunt Israelitae in monte Hor, subiungitur hic de pugna Chanaanorum contra Israelitas. Et si aliquis dicat hoc factum esse per recapitulationem, videtur esse contrarium, quia infra 33. cap. ubi narratur mansiones Israelitarum postquam posita fuerat Cadesbarne, & mons Hor, subiungitur de bello isto Chanaanem contra Israel. Dicendum ergo utrumque istorum satis posse teneri, scilicet, quod fuerit bellum in Cadesbarne, vel quod fuerit in monte Hor, & si dicatur quomodo pugnaverunt Chanaanem contra Israelitas, cum essent in monte Hor, quia tunc magis distabant ab eis, quam cum essent in Cadesbarne, ut supra probatum est. Respondendum est non multum hoc agere, quia Cadesbarne, & mons Hor sunt mansiones propinqua, cum utraque mansio sit in extremitate terrae Edom, ut patet praecedenti cap. ideo possent contra eos pugnare in quacunque harum essent, & hoc secundum magis videtur consonare litterae. Sed adhuc stat dubium, dato quod istud bellum fuerit in monte Hor, an fuerit ante mortem Aaron, vel post: nam mortuus est Aaron in monte isto: Dicit aliquis fuisse post mortem Aaron, quia enarrata supra morte illius subiungitur hic de bello, & eodem modo infra 33. cap. posset dici hoc fieri per recapitulationem; ne historiae misceantur, & propter hoc aliquando praeponuntur, & postponuntur aliqua. Respondendum est, quod fuerit bellum istud post mortem Aaron: nam non est recedendum ab ordine litterae, nisi propter aliquam causam manifestam, sed nulla maior apparet necessitas, ut dicamus hic esse anticipationem, vel recapitulationem,

An isti Chanaanem sint de terra Chanaan, in qua erant 7. populi.

Cadesbarne & mons Hor sunt propinque mansiones.

Bellum istud fuit post mortem Aaron.

lationem, quam quod dicamus rectum ordinem. Magis ergo dicendum, quod sit ordo rectus, & tunc precedet mors Aaron ad bellum istud. *Chananeus rex Arad.* Idest rex Aradorum, qui erat Chananeus, vt aliqui exponunt: accipitur dupliciter Chananeus. Vno modo pro omnibus descendentes de genere Chanaam, & isto modo Aradij Amathej, Sidonij, Samarite, Chananej sunt, quia de Chanaam nati sunt, vt patet Gen. cap. 10. Alio modo pro descendentes de Chanaam morantibus in terra promissa Iudaeis, a quibus denominatur terra Chanaa, & sic Aradij Amathej Samaritae, Sidonij non vocantur Chananej, vt aliqui volunt, quia terra istorum non fuit promissa Iudaeis, vt patet Gen. 15. cap. vbi promittitur eis terra. 10. gentium, inter quas non sunt isti populi. Arad rex de quo hic dicitur non erat proprie Chananeus, ideo licet terram suam demoliti sunt Hebraei non leguntur habitasse in ea, quia omnis habitatio eorum fuit trans Iordanem infra terminos, qui habentur infra 34. cap. prater terram duarum tribuum, & dimidia, quae fuit ante transitum Iordanis ad orientem, vt patet infra 32. cap. Aliqui volunt, quod istud scriptum sit a Iosue, quia tempore suo Moyse mortuo factum est hoc, & probant, quia inter reges, quos Iosue occidit numeratur rex Arad tanquam vnus: ergo a Iosue factum est de hoc Iosue. cap. 12. Respondendum est, quod non fuit tempore Iosue, quia oēs reges, quos occidit Iosue fuerunt trans Iordanem, vt patet Iosue. cap. 10. istud autē erat ante transitum Iordanis. Item cum dicitur, quod iste rex Arad ponitur Iosue. cap. 12. Respondendum est falsum esse, quia dicitur rex Ered, & non Arad. Item dato, quod diceretur rex Arad, non stat, quia multoties eodem nomine multa vrbes, vel oppida appellantur, vt patet Iosue 15. vbi ponuntur tres ciuitates, quarum quaelibet vocatur Afor. Sed dicitur, quod iste rex Arad erat in terra Chananeorum, quia infra 33. ca. dicitur, quod audiuit rex Arad, qui habitabat ad meridiem in terra Chanaa. ergo de Chananeis erat, & in terra ipsorum morabatur. Respondendum est, quod non habitauit in terra Chanaa proprie dicta, sed iuxta illam in latere meridiano illius: nam si fuisset iste rex in terra Chanaam, multi de Israelitis vidissent terram Chanaam: nam antequam recederent de Cadesbarne prima vice anno secundo ab exitu de Aegypto accesserunt Israelitae in terram Chananeorum istorum, & descendentes Chananeis de montibus percusserunt eos supra cap. 14. ergo tunc viderunt. tamen ante hoc eodem. cap. dicitur, quod nullus de murmuratoribus introiit in terram Chanaam, quam Deus promiserat, vel saltem intuebitur eam, sed isti intui sunt, & erant murmuratores, ergo non pertinet ad terram Chananeorum terra haec. Item patet magis, quia nunc Israelitae pugnaverunt contra Chananeos istos, & deleuerunt vrbes eorum: ideo tunc introierunt in terram ipsorum, & tamen si ista esset pars terrae Chanaam, manifestum esset, quod multi de murmuratoribus introiissent in terram Chanaam, & acquiuisissent partem illius. Dicendum est etiam, quod Iudaei non petiissent conuenienter a rege Edom dari sibi transitum per terram Idumeorum, quousque introirent in terram sibi promissam si pertineret terra istorum Chananeorum proprie ad terram Chanaam: quia cum essent Israelitae in Cadesbarne, poterant transire per terram istorum Chananeorum ad reliquam terram, & non oporteret dari sibi transitum per terram alienam cum essent in extremitate terrae sibi promissae. Dicunt igitur habitasse isti in terra Chanaam large loquendo idest apud terram Chanaam: erant enim in parte meridiana illius. Tenendum autem, quod isti erant Chananej, sicut alij, qui habitabant trans Iordanem,

An iste rex, de quo hic fit ille qui occidit Iosue.

Opin. aliorum.

An istud bellum est Chananeis fuerit tpe Iosue, vel Moyse.

& intra terminos assignatos infra 34. cap. Terra tamen ista non vocatur proprie terra Chanaam, sed terra Arad: & Chananej isti descendentes de profapia aliorum Chananeorum venerunt in terram istam Arad, & habitantes in ea non perdidit nomen stirpis suae: non tamen computantur cum terra Chanaam, ideo quamquam Israelitae acceperunt terram eorum non habitauerunt in ea, nec saltem introierunt per illam in reliquam terram Chanaam. *Qui habitabat ad meridiem.* Iste rex Chananeus habitabat ad meridiem, idest ad partem meridiana terrae Chanaam, vt colligitur infra 33. cap. Nam non potest hic accipi pars meridiana respectu loci, in quo Iudaei erant, quia tunc terra Arad erat occidentalis, sed refertur ad terram Chanaam, quam habituri erant, in cuius latere meridiano erat quaedam pars terrae Edom. Erant isti Chananej, atque Amalechitae, & non dicuntur habitare ad meridiem terrae Chanaam, quasi essent intra terram Chanaam in meridiana parte illius, sed erant extra illam coniuncti lateri meridiano eius. Vocatur autem iste rex Chananeus, non solum, quia erat de genere Chanaam, sed etiam quia totus populus eius erat Chananeus: sic enim vocantur supra 14. cap. scilicet: Descenderunt Chananeus, & Amalechites, qui habitabant in montibus, & sic infra vocatur populus iste Chananeus. *Venisse Israel per exploratorum viam.* Idest auerunt isti Chananej, quod veniebat Israel per viam, per quam miserat exploratores. Aliqui dicunt, quod populus mirtebat semper ante se aliquos viros, qui considerarent viam, per quam irent, & loca vitum ita, vel periculosa: viderunt autem Chananej, quod exploratores transierat per viam illam, deinde totus populus per illam veniebat, ideo pugnaverunt. Non sunt isti exploratores, qui missi sunt de Cadesbarne ad considerandum terram promissionis, quia illi solum iuerunt ad videndum terram promissam, & non ad considerandum viam, & patet, quia pauco tempore, scilicet, 40. diebus regressi sunt, & totam terram lustrauerunt, vt patet supra 13. cap. ideo non est verum, quod ipsi in circuitu incederent quemadmodum nunc ambulabat multitudo, ideo non videbatur possibile, quia adhuc nesciebant istam viam: si enim non peccassent, citius introiissent: sed quia peccauerunt, oportuit eos declinare in penam.

Exploratores qui essent.

Ra. Salo. dicit, quod exploratores dicuntur hic illi, qui ibant cum arca Domini ad inquirendum locum bonum mansionis, vt patet supra cap. 10. Sed falsum est, quia procedit hoc ex defectu intelligentiae litterae, vbi Rabi Salom. & multi existimant intelligi, quod precesserit arca distans a castris itinere dierum trium. Sed falsum est, erat enim coniuncta castris, vt ibi declaratum est.

Sed dicendum videtur, quod isti exploratores erant illi, qui missi sunt ab Israelitis anno secundo ab exitu de Aegypto. Isti enim transierant per Cadesbarne, & apud terram istorum Chananeorum: nunc autem videntes, quod per ipsam venirent Israelitae intellexerunt, quod vellent introire in terras illas: vnde oportebat fieri transitum per terram Chananeorum istorum, vel apud ipsam, ideo exierunt Chananej in bellum contra Israel. Venisse enim exploratores per viam illam concitauit animos Chananeorum. Nam si non vidissent exploratores transeuntes per terram illam, quamquam Iudaei propinqui essent non curarent pugnare contra eos, quia nescirent, quo declinare vellent. sciebant enim illos a multis temporibus mansisse in terra ipsa, scilicet fere a 40. annis: ideo si non vidissent exploratores eorum nihil iudicarent, quo ire volebant, fuit autem satis praesumendum, quod exploratores Iudaeorum transierunt apud terram horum

horum Chananeorum, quod Israelitae per eam transire vellent, ideo antequam transirent se disposuerunt in pugnam. *Pugnauit contra Israel.* Scilicet exiit de terra sua ad pugnandum contra Israelitas, erant enim propinqui illis. *Victor existens duxit ex eo praedam.* Idest Chananej praeualuerunt contra Israelitas, & acceperunt praedam, & forte occiderunt aliquos: nam in magnis exercitiis vix potest fieri praeda, nisi mors aliquorum, & fuga praecesserit. Traditi sunt autem Israelitae hic in manus Chananeorum, quia forte non erat cor eorum rectum cum Deo, & tunc permittebat Deus cadere Israel in manus hostiles: Leui. ca. 26. De quantitate autem praedae huius non patet. Ra. Salo. dicit, quod solum fuit vna ancilla de Aegyptijs, quae ascenderat cum Israelitis, & satis patet, quod loquitur hic ex affectione: non enim potuit minus quam vnā ancillam dicere, & Aegyptiam quidem, ne dehonoreret Hebraeos: sed non videtur, quod Scriptura fecerit mentionem de praeda pro vna ancilla, potissimum dicendo praedam, vel captiuitatem, quae magnum aliquid important. Item, quia Israelitae dolentes de ista praeda vouerunt Deo ciuitates populi huius, si traderet illum in manus ipsorum, pro vna tamen ancilla nihil curaret totus exercitus Iudaeorum. Dicendum ergo, quod fuerit satis magna praeda, & occisio, quamquam non constet de quantitate. *At Israel voto se obligauit Domino ait.* Putauerunt Israelitae, quod Deus concederet eis facilius vindictam de hostibus, si vouerent nihil accipere de bello, sed omnia Deo tradere, & sic fecerunt videntes. Extendebatur autem votum istud tam ad ipsos Chananeos, quam ad omnia, quae possidebant, & ciuitates eorum, ita vt nihil Iudaei perciperent de pugna, sed totum proneniret Deo, tanquam non pro se hic, sed pro Deo pugnarentur. *Si tradideris populum istum in manu mea.* Dicit Ra. Sa. quod non dixerunt si tradideris istos Chananeos, quia populus Hebraeorum ignorabat, quae gens esset ista. Vt batur enim vestibus Amalechitarum, & loquebatur lingua Chananeorum, ideo non distinguendo dixit. *Si tradideris populum istum.* *Delebo vrbes eius.* Idest anathematizabo secundum litteram Hebraicam: nam verbum positum hic in Hebraeo venit de, herē, quod est remotio ab vfu humano, & applicatio ad Deum. Etiam, quia in omni voto est aliquis attributio boni ad Deum in obsequio, quid autem boni, vel obsequij Deo faciebant ciuitates solum destruendo eas: res enim isto modo destructae applicantur Deo, & separantur ab vfu humano: illa autem, quae non possunt Deo applicari, quia immunda sunt, ne ad homines transferantur destruantur. In vtroque autem honor, & seruitium Deo exhibetur: in primo quidem, quia aliquid sibi applicatur directē, secundo autem, quia aliquid pp nominis eius honorem ab humanis vibus separatur. Sciendum autem, quod littera nostra est hic magis determinata, quam Hebraea, scilicet delebo vrbes: nam dictio Hebraica hic posita significat separationem, vel destructionem, vel consecrationem. Vnde sicut apud nos aliquis vocatur excommunicatus, ita apud Hebraeos est quaedam execratio significata per hoc verbum. Et verum est, quod quocumque res applicatur ad Deum sunt omnia haec, scilicet segregantur ab vfu humano, & consecrantur, idest efficiuntur sacra, vel applicata Deo, & destruantur, scilicet quantum ad vsum humanum, ne liceat alicui homini eas in vsum suum conuertere. Hic tamen non erat aliquis modus applicationis rerum istarum, nisi per destructionem, scilicet, quod ciuitates deleuerentur, ne redirent ad vsum humanum, & homines occiderentur, & pecora atque omnia cremarentur. istud autem videbatur tendere in honorem Dei, in quantum homi-

An Chananej pugnauerunt contra Israelitas rapuerunt solum vnā ancillam.

nes separabant omnia haec ab vibus suis propter cultum Dei, & quia ista applicabantur Deo in modo cuiusdam sacrificij: sic enim Deus iusserat fieri sibi, quando esset aliqua ciuitas terra Iudaeorum, in qua coleretur idola, scilicet, quod occiderentur homines, & iumenta, & vniuersa viuentia, & cremaretur tota ciuitas cum omnibus suppellectilibus, quae in ea erant. Deu. cap. 13. & ibi dicitur: Consumes omnia haec Domino Deo tuo, idest ad honorem Dei tui.

Quomodo poterat vouere occidere Chananeos, & quomodo hoc pertinebat ad cultum Dei. *Yug. III.*

Sed videtur hic esse dubium de hominibus, quomodo Israelitae potuerint vouere occidere illos, quia homo non est animal immolaticium: etiam videtur dubium quomodo votum de occidendo hominem sit acceptabile Deo. Respondendum est ad primum, quod nullus de Israel poterat vouere occidere Chananeos propter Deum, sed votū istud totus populus facere poterat: & hoc quidem non sine causa: nam si vouisent Israelitae occidere aliquam gentem innoxiam, peccarent vouldo, nec deberent votum complere. Causa tamen hic intercedit, vt possent vouere, scilicet, quia licebat Iudaeis occidere Chananeos: ergo licebat vouere, quod occiderent illos, erant quippe isti hostes Iudaeorum, etiam bis pugnaverant contra illos, scilicet nunc, & iterum anno secundo ab exitu de Aegypto in Cadesbarne, de quo supra cap. 14. sine voto ergo licebat eis pugnare, & occidere hostes: ergo cum voto. Ad secundum cum dicebatur, quomodo sit acceptabile Deo votum factum de occisione hominum. Respondendum est, quod cum aliquid Deus iubet fieri, illud sibi acceptabile est, alioquin non iuberet: sed ipse iubet interdum occidi aliquos, & omnia, quae ad eos pertinent, vt patet de ciuitatibus Iudaeorum, in quibus idola colerentur: Deutero. cap. 13. Idem de Amalechitis, quos occidendo iussit: Deutero. cap. 26. ergo si quis vouerit facere haec, & explet acceptabile est Deo. Itē si alique gentes sunt velut hostes Dei, vt ille, quae repugnant cultui Dei, scilicet fidei illius, occidere illas meritorium valde est. Et quamquam ad hoc non obligemur, si fecerimus laudabiles erimus. De gente ista Chananeorum poterat esse votū laudabile aliis acceptabile, quia ipsi erant hostes Dei in quantum pugnaverant contra populum eius, & inimici Iudaeorum dicebantur inimici Dei Exo. cap. 23. scilicet, quod si audieris vocem meam, & feceris omnia, quae loquor, inimicus ero inimicis tuis, & affligam affligentes te. Habebant ergo quasi Dei causam Israelitae dum pugnaverent contra Chananeos, vnde bene cadebat sub voto occidere illos. Aliquis dicit, quod Iudaei poterat hoc facere valde meritorie, quia dictum erat Deu. cap. 13. quod deleueret ciuitates, in quibus essent idolatrae. Respondetur non obstat, quia illud intelligitur de ciuitatibus, in quibus morabantur Iudaei si colerentur ibi idola, quia isti tenebantur specialiter colere Deum ex legis promissione: Gentiles autem quamquam tenerentur naturaliter ad colendum Deum, quia tamē non receperant legem, non erat in eis tam specialis obligatio, ideo quamquam colerent idola non iubebat Deus, quod occiderentur: de Iudaeis autem iubebat, ideo cum isti Chananej non receperant legem Dei, non debebant Iudaei illos occidere, quia Deum non colebant. Sed stabit prima responsio, scilicet, quod licebat illos occidi, quia erant hostes Iudaeorum. De pecoribus autē eorum, & de ceteris, quae habebant, quō pō combustionē, vel destructionē applicarent ad Deum, declaratum est Deu. c. 13. cū agebat de ciuitatibus idolatrarum.

Votum de occisione Chananeorum fuit Deo acceptabile.

Occidere inimicos fidei valde meritorium est.

An

An aurum, & cetera metalla, quae erant in terra Chananaeorum fuerint combusta vel assumpta in thesauros Domini, & de tribus modis ponendi anathema in urbibus. Quae. IIII.

Quaeret nunc aliquis de auro, & argento, & ceteris metallis, quae erant in terra istorum Chananaeorum an fuerint destructa, & combusta, vel assumpta fuerint in thesauros domini aut alias. Et respondendum est, quod nemo de Iudaeis accepit quidquam de eis, quae erant in ciuitatibus Chananaeorum, quia posita sunt sub anathemate, sed in anathemate nihil transibat ad ipsos Iudaeos, ut patet de urbe Iericho, quae sub anathemate posita est: Iosue cap. 6. & nihil acceperunt inde Israelitae, & quia vnus furatus est modicum de auro, lapidatus est: Iosue cap. 7. Stat tamen dubium an Israelitae acceperint aurum, & argentum ad ponendum in thesauro Domini. Dicunt aliqui, quod sic: nam in anathemate Iericho sic fuit, quod separaretur omne aurum, & argentum, & ferrum in thesauro Domini: Iosue c. 6. Hic autem non patet quid factum fuerit. Sciendum tamen, quod hoc perueniebat secundum formam positi anathematis. Si enim simpliciter uouissent delere urbem cum rebus suis, nihil debebant accipere pro thesauro Domini, sed omnia erant destruenda: si autem apposuissent aliquam conditionem, vel limitationem secundum illam tenebantur. Si enim uotum sit spontanea obligatio, tantum se obligat quis, quantum se obligare uult, & uerbo expresserit. Pro quo sciendum, quod anathema reperitur tripliciter positum: primo modo, ut tam homines, quam pecora, & omnia, quae in ipsa urbe sunt consumantur, nullo eorum transeunt in usum hominum, vel thesauro Dei, & sic est de anathemate, quod fiebat in ciuitatibus idolatarum in terra Chananae: nam occisus hominibus, & iumentis congregabantur omnia supellectilia in platea ciuitatis, & cremabantur Deo. cap. 13. Alio modo fiebat anathema urbium ita, quod ciuitas destrueretur, & homines perirent, & pecora cum supellectilibus, reseruato auro, & argento, ferro, & creta usus Sanctuarij, & sic fuit in anathemate Iericho, Israelitae tamen nihil receperunt. Tertius modus anathematis erat, cum ciuitas destruebatur ita, ut fieret tumulus sempiternus, & nemo in ea habitaret, occidebanturque homines, pecora tamen, & omnia supellectilia, aurum quoque, & argentum, & omnia, quae nomine praedae intellegi possunt, proueniebant in partem Iudaeorum, sicut fuit in urbe Hai, ut patet Iosue cap. 8. quilibet modus istorum poterat esse in anathemate isto terrae Chananaeorum, nam Deus non dederat hic formam anathematis, sed ipsi uouerant, ut patet hic: ideo non poterant ponere quemcunque modum ipsorum anathematis, vel alium leuiorem. Magis tamen uidetur dicendum quod posuerint anathema primo modo abdicando tam a se, quam a Deo, omnia, quae erant in urbibus Chananaeorum, & cremando ea, vel delendo: nam licet dicit: Delebo urbes eius, in quo non solum importatur deletio hominum sed etiam iumentorum & omnium, quae in ciuitatibus erant: potissimum, quod non potest dici, quod isti ponerent tale anathema, quale in Iericho: quia ibi aurum, argentum, ferrum, & cetera pro thesauro Domini assumpta sunt: hic autem non poterant accipi ferrum, & cetera, quia non possent portare usque ad terram Chananae per longos uiam circuitus. Ideo credendum est, quod omnia fuerint destructa, & combusta, cum dicatur infra. Subuersis urbibus eius. Subuersio autem totalis destructionem signat. Exaudiuitque Dominus preces Israel. Videbantur orare licite Israelitae tum ex parte sua, tum ex parte

Respõsio.

opi.

Anathema tripliciter positum reperitur.

Dei: ex parte sua, quia Chananaei pugnaverant contra eos bis, scilicet in secundo anno ab exitu de Aegypto, de quo supra cap. 14. & anno 40. de quo hic: ipsi tamen nunquam inuaserant Chananaeos: ex parte Dei uidebatur iusta oratio, quia uouerant, quod delerent urbes hostium in laudem Dei, scilicet totaliter illas delendo, & nihil percipiendo ex eis, sed omnia consumendo quasi in sacrificio Dei, ita ut causam Dei solius agere uiderentur, & concessit hoc Deus. De hac exauditione dubium est quomodo Iudaei cognouerint eam, scilicet antequam uouerunt, exposuerint se ad bellum non expectata aliqua responsione Dei, sed confidentes, quod adiuuaret eos, & tunc traditi sunt Chananaei in manus eorum, vel an ipsi post uotum emisum expectauerint responsionem Dei, & habita, pugnarunt contra Chananaeos. Respondendum est utrumque esse potuisse. Primus modus esse nunc communis uouentibus, secundus poterat esse in Iudaeis, quia habebant responsionem Dei in promptu, quodcumque enim uoluissent petebat Moyses a Deo, & respondebatur, ut patet supra cap. 7. & iste credendus est magis fuisse in Iudaeis, quia timidi ualde erant, & non auderent aliquid sine Dei certificatione circa euentum committere. Et tradidit Chananaeam: id est populum terrae Araad, qui erat de genere Chananaeorum.

Quis fuit modus, quo tradidit Deus Chananaeam in manu Israel. Quae. V.

Quod autem Deus traderet Chananaeos in manus Iudaeorum stat dupliciter, scilicet, vel quod debilitaret vires Chananaeorum, vel quod auerteret vires Iudaeorum: Primus modus subdiuiditur: poterant enim diminui vires Chananaeorum realiter, scilicet, quod Deus debilitaret corpora eorum, ita ut non possent pugnare, vel quod diminueret eorum animositatem, scilicet, quod recitentis viribus pristinis tantum timerent, ut nullatenus auderent consistere coram facie Hebraeorum.

Ex parte Iudaeorum poterat effici dupliciter. Primo modo, quod vires eorum augmentarentur, ita ut non lassarentur in bello, sed quilibet eorum posset contra multos Chananaeos pugnare. Alio modo fieri poterat, ut non augmentatis viribus Iudaeorum augmentarentur eorum animositates, ita ut pro nihilo ducerent hostes: & hoc est quod ualde in bellis prodest. Alij autem modi speciales poterant dari, sed ad istos reducuntur.

De primo modo patet, quia sicut Deus interdum disponit, aut suspendit virtutes rerum naturalium ne agant, ita potest suspendere operationes virium humanarum. De naturalibus patet, ut in igne, qui in fornace Babylonis, ubi erant tres pueri, erat uerus ignis, & tamen non potuit comburere eos. Hoc autem solum est, quia suspendit Deus actionem ignis: Dan. ca. 3. Sic etiam in animatis irrationalibus, quorum qualitates naturales suspenduntur interdum a Deo, ut in Leonibus esurientibus in lacu, ubi erat Daniel, & tamen non vorauerunt eum. Dan. cap. 6. & 14. Ita ergo de viribus humanis poterunt enim laxari opere Dei, ita ut interdum nulla quasi mutatione facta in homine nihil operari posset: nam & operatione demonum interdum hoc fit.

De secundo modo, scilicet, quod minueretur audacia Chananaeorum satis patet, quia Deus poterat eis incutere tantum timorem, quod nullatenus auderent consistere ante faciem Hebraeorum, sed quacumque etiam leuissima mutatione facta terrentur, & sic promisit Deus dare Iudaeis in poenam quando conuerterentur ad malum. Leuit. capit. 26. & qui remanserint

An Iudaei post uotum expectauerint responsionem.

Quo dimiuta est audacia Chananaeorum.

fecerint in uobis, dabo pauorem in cordibus eorum in regionibus hostium, terrebit eos sonitus folij uolantis, & ita fugient, quasi gladium cadent nullo sequente, & corruent singuli super fratres suos, quasi bella fugientes, & forte iste est modus, per quem Deus tradidit Chananaeos in manus Iudaeorum, sic enim Deus promiserat de alijs hostibus: Exo. 23. cap. scilicet terrorem meum mittam in praecursum tuum, & occidam omnem populum, ad quem introieris, cunctorumque inimicorum tuorum terga uertam. De modo quo est ex parte Iudaeorum, scilicet, quod Deus auerteret vires eorum, ita ut facilius superarent Chananaeos patet simile, quia interdum Deus auerteret vires alicuius supernaturaliter, & nulla facta mutatione desinunt illae vires, sicut fuit in Samone, qui erat robustissimus virorum, & semel habens solum unam mandibulam a fini percussit de Philisthaeis mille viros: Iudicum ca. 15. & tamen subito in eo defecerunt vires, nulla facta mutatione in corpore, scilicet quando omnes capilli illius tonsi sunt: Iudi. 16. cap. erat autem ista fortitudo a Deo solui, quia si fuisset ex aliqua dispositione corporis ablatis capillis nihil minus virum haberet. Item quia cum debuit facere maximum opus roboris sui, scilicet concutere duas columnas domus in qua erant Philisthaei uocauit Dominum, ut restitueret ei pristinam fortitudinem. Ita ergo facere potuisset Iudaeis. Quod autem adauerit animositatem Iudaeorum etiam satis erat possibile: nam sicut ipse incutit timorem Leuit. 26. cap. & Deutero. 28. ita potest animositatem inducere, quia equaliter possibile est utrumque contrahere. Poterat autem esse alius modus, scilicet, quod Angelus Dei percuteret Chananaeos sicut fuit de castris assyriorum, in quibus Angelus Domini percussit per noctem 180. milia virorum. 4. Reg. cap. 19. Etiam aliter fieri poterat, scilicet, ut Deus percuteret Chananaeos cecitate, quae a uisua dicitur, scilicet, ut uidentes omnia alia, non uiderent Israelitas, & sic possent eos percutere facilius. Sic factum est in uiris Sodomorum circa Domum Loth, quia tota nocte circa portam eius steterunt, & cum domum uiderent portam non inueniebant: Gen. 19. cap. Ita etiam factum est de Syrijs, qui pugnant contra Israel: nam percussit illos Dominus cecitate, vel magis amentia, & duxit eos Eliseus in Samariam ciuitatem Hebraeorum, ubi facilius percuti poterant, nisi Eliseus prohibuisset. 4. Regum ca. 6. Alij quoque modi possibile erant, sed modus de incussione timoris uersimilior est, quia illum promisit Deus Iudaeis contra hostes suos. De modis autem uarijs, quibus Deus Iudaeos adiuuabat interdum per se pugnant, interdum autem eos pugnantem adiuuans, declaratum est Leuit. 26. cap. Quem ille interfecit. Id est Israel interfecit populum Chananaeorum. Subuersis urbibus eius. Id est destruxit totaliter ciuitates cremando, & omnia, quae in eis erant, & percutiendo pecora, quia hoc pertinebat ad maximum gradum anathematis. Et uocauit nomen loci illius horma. Iste est locus, de quo supra cap. 14. & Deutero. cap. 1. scilicet, quod Chananaei, & Amalechitae percusserunt Iudaeos usque horma. Sed ibi ponitur per anticipationem, quia nondum vocabatur ille locus sic, cum illud acciderit anno secundo ab exitu de Aegypto, & ista impositio nominis fuit anno 40. Ex quo apparet, quod ista, quae ex primuntur hic non fuerunt scripta in. mediate, ut facta sunt, sed primo accidit istud in anno 40. quam scriberetur id quod factum est anno secundo, unde uerisimile est, quod paulo ante mortem suam Moyses ista scripsit, dicitur autem hic: Vocauit autem nomen loci illius horma, cum tamen fuerint multae ciuitates destructae, ut patet supra, scilicet. Quem interfecit subuersis urbibus eius: sed uocatur locus singulariter

Horma quidam locus est.

sumendo pro plurali, sicut saepe fit. Posset tamen argui, quia supra cap. 14. dicitur, quod persecuti sunt Amalechitae, & Chananaei Iudaeos usque horma, ubi pro loco determinato necessario ponitur, quia dicitur usque. Dicendum, quod quamquam omnes ciuitates uocatae fuerint horma, tamen supra ca. 14. & Deutero. capi. 1. accipitur horma pro extremitate terrae illius, quae uocatur horma, quia usque ad illam persecuti sunt Chananaei Israelitas: hic autem pro tota terra accipitur horma, scilicet uocauit nomen loci illius id est terrae illius horma. In litera ponitur interpretatio huius nominis, scilicet anathema, quia significat anathema destructionem, & terra illa destructa est: ideo anathema est, vel significat anathema abdicacionem, vel excommunicationem, & sicut in terra ista facta est abdicatio, cum iustum est ne quis acciperet quidquam de ciuitatibus illis.

Anathema quid significet.

Profecti sunt autem de monte Hor per uiam, quae ducit ad mare rubrum, ut circumirent terram Edom. Et tædere cepit populum itineris ac laboris: locutusque contra Deum, & Moysen, ait: Cur eduxisti nos de Aegypto ut moreremur in solitudine? Deest panis, non sunt aquae, anima nostra iam nauisat super cibo isto leuissimo. Quamobrem misit Dominus in populum ignitos serpentes, ad quorum plagas, & mortes plurimorum, uenerunt ad Moysen, atque dixerunt: peccauimus, quia locuti sumus contra Dominum, & te: ora, ut tollat nobis serpentes. Orauit Moyses pro populo, & locutus est Dominus ad eum. Fac serpentem æneum, & pone eum pro signo: qui percussus aspexerit eum, uiuet. Fecit ergo Moyses serpentem æneum, & posuit eum pro signo: quem cum percussi aspicerent, sanabantur. Profectique filij Israel castrametati sunt in Oboth. Unde egressi fixerunt tentoria in Ieabarim in solitudine, quae respicit Moab contra orientalem plagam. Et inde mouentes, uenerunt ad torrem Zared. Quem relinquentes castrametati sunt contra Arnon, quae est in deserto, & prominet in finibus Amorrhæi. Siquidem Arnon terminus est Moab, diuidens Moabitas, & Amorrhæos. Unde dicitur in libro bellorum Domini: Sicut fecit in mari rubro, sic faciet in torrentibus Arnon. Scopuli torretium inclinati sunt, ut requiescerent in Arnon, & recumberent in finibus Moabitarum. Ex eo loco apparuit puteus, super quo locutus est Dominus ad Moysen: Congrega populum, & dabo ei aquam. Tunc cecinit Israel carmen istud: Ascendat puteus. Concinebat: Puteus, quem foderunt principes, & parauerunt duces

Murmuratum populum pro la bore itinere. 1. Cor. 10. Serpentes igniti misisti sunt.

Ioan. 3. Deserpente gneo.

ces multitudinis in datore legis, & in baculis suis. Profectique sunt de solitudine Mathana. De Mathana in nahaliel, de Nahaliel, in Bamoth. De Bamoth, vallis est in regione Moab, in vertice Phasga, quod respicit contra desertum.

Profecti sunt autem. Hic ponitur de poena serpentum ignitorum, scilicet, quod existentibus Israelitis in circuitu terra Edom, quia murmurauerunt, misit Deus serpentes in illos. Profecti sunt autem de monte Hor. Ex hoc innuitur, quod factum est bellum Chanæorum contra Iudeos in monte Hor, & non recesserunt inde Israelitæ quousque destruxerant civitates Chanæorum. Hoc factum recesserunt de monte Hor ascendent versus partem orientalem ad mare rubrum in circuitu terræ Edom, & peruenierunt ad extrema loca partis orientalis terræ Edom, scilicet Elath, & Afiogaber, per quem transferunt versus terram Moab. Per viam, quæ ducit ad mare rubrum. Est enim mare rubrum orientale respectu terræ illius, in qua tunc erant Iudæi, & quia non permitti sunt transire per Cadesbarne, quæ est in extremitate occidentali terræ Edom, ascenderunt ad extremitatem orientalem terræ ipsius, circumcuntes per latus meridianum, & hoc erat accedere ad mare rubrum, ibi enim extrema loca sunt terræ Edom. Istud est, de quo dicitur Deut. cap. 2. scilicet profecti inde venimus in solitudinem, quæ ducit ad mare rubrum, & circumimus montem Scir multo tempore. apud istud mare rubrum steterunt Iudæi toto tempore præterito inter annum secundum ab exitu de Aegypto, & annum 40. vt colligitur supra cap. 14. quando pugnantibus Amalechitis, & Chanæis contra Israel, inquit Deus, vt recederent contra mare rubrum. Non est intelligendum, quod redierint Israelitæ ad illam partem maris rubri, per quam transferunt in exitu de Aegypto, sed est mare rubrum diffusum per desertum Arabiæ, per quæ nunc transibant Iudæi, & fleuitur ad multas partes modo fluiorum, qui non recto itinere procedunt: ideo multotiens accesserunt Iudæi circa mare rubrum, scilicet primò quando transferunt illud: Exo. cap. 14. Iterum autem cum steterunt in mansione Elim progressi inde fixerunt castra super mare rubrum, & istud fuit inter desertum Sin, & mansionem Elim infra 33. ca. iterum steterunt iuxta mare rubrum, quando recesserunt de Cadesbarne supra cap. 14. Tertiò steterunt apud illud nunc quædo circuibant terram Edom, vt patet hic, & Deut. ca. 2. Quarto manserunt apud illud circa mortem Moysi cum incepit exponere legem Deutero. cap. 1. hoc autem non contingebat nisi per varias circum locaciones maris illius, vt circuirent terram Edom. Idest ambulantes versus mare rubrum circuibant terram Idumæorum contra orientem ambulantes per latus meridianum, & istud dicitur circuire montem Scir: Deutero. cap. 2. quia terra illa est montuosa in latere suo. Dicitur autem, quod ambulabant Iudæi ad circumcuntes terram Edom, quia non concessus fuerat ingressus per terram occidentalem Idumæorum, & volebat Deus, quod permitteretur ingressus per partem orientalem: Deus enim emolliuit cor regis Edom, vt non impediret Israelitas volentes ingredi partem orientalem, & concitauerat eum ad impediendum eos cum ingredi parabant per Cadesbarne. Causa huius supra posita est, scilicet, vt dum circuibant terram Edom, finiretur annus 40. in quo complebat sententia lata contra murmuratores: si autem fuisset permissus ingressus per Cadesbarne multi de mur-

muratoribus introissent in terram Chanaan. Et tade-re cepit populum itineris, ac laboris. Idest circueundo terram Edom ceperunt moleste ferre Israelitæ labores itineris propter dno. Primo, quia eis occasio magni itineris apparebat cum debites introire directe per Cadesbarne inceperunt circuire per magna terrarum spacia versus orientem, & timebant, quod sicut, quando reuerfi sunt de Cadesbarne prima vice contra mare rubrum ambulauerunt 38. annis vagi, ita nunc diffidebant se intraturos in terram Chanaan timescentes maiorem vagationem. Secundo incepit populum tædere, quia labores continui itinerando eis erant, & lassabantur, maxime, quia erant eis paruuli, & foeminae non potentes itinerare, ideo ponitur duo, scilicet iter, & labor, scilicet de itinere fatigabantur, quia putabant illud semper duraturum: de labore autem dolebant quia non poterant sustinere continuè. Locuti sunt contra Dominum, & Moysen ait. Idest Israelitæ redio itineris locuti sunt murmurantes contra Dominum, & Moysen. Potest dupliciter intelligi: vno modo, quod locuti fuerint contra hos duos determinatè, quia quilibet eorum nocebat illis, scilicet Deus, quia faciebat eos vagari per solitudines non concedendo introitum in terram promissam: Moyses autem videbatur nocuisse, quia fuerat occasio, vt egredierentur Israelitæ in desertum, vnde hæc mala secuta sunt. Alio modo potest intelligi, quod verba murmuracionis solum dirigebantur ad Moysen, quia non auderent Israelitæ loqui directe contra Deum, & tamen contra Deum erant, quia Moyses nihil fecerat, nisi iussu Dei: ideo cum redarguerent eius facta, Dei mandata culpabant, & sic non poterant contra Moysen murmurare super statu regiminis, quin contra Deum murmurarent, & sic ipse dixit populo facta murmuracione contra ipsum, & Aaron in deserto Sin pro defectu ciborum, quod murmuratio illa non erat contra Moysen, & Aaron sed contra Deum, quia ipsi nihil erant: Exo. cap. 16. Cur eduxisti nos de Aegypto. In hoc apparet, quod murmuratio directe solum erat contra Moysen, & tamè retorquebatur in Deum. Conqueruntur autè, quod fuerunt educti de Aegypto, quia inde secuta sunt omnia mala: præeligerant enim manere in seruitute durissima, quam venire in desertum, & magis mori in Aegypto in saturitate, quam tolerare angustias solitudinis in fame, & siti, Exo. 16. & supra 14. cap. Vt moremur in solitudine. Idest videtur ex ista egressione de Aegypto, quod omnes perimus in solitudine, scilicet via ista deserti infinita est, cū semper vagemur: ideo necesse est, quod moriamur in solitudine nunquam peruenientes ad terram promissam. Et non accipitur hic, vt, finaliter, scilicet, quod Moyses ad hoc eduxisset Israelitas de Aegypto, vt morentur in solitudine, nec ipsi hoc existimauerunt aliquando, quia tunc lapidassent omnes Moysen tanquam hostem totius generis Hebræorum: sed, vt, importat cõcomitantia, scilicet ad egressione de Aegypto concomitabitur mors in solitudine, quia via non finitur. Et istud imponebant Moysi ad culpam, scilicet, quod indiscretè eos eduxisset in solitudinè. Deest panis, non sunt aquæ. Hic enarrat aduersitates solitudinis, scilicet, quia non habebant complementum in aliquo de necessarijs ad viam humanam, & posita sunt duo, scilicet panis, & aqua, quia ista sunt communiora, & magis necessaria fundamenta vitæ: sic patet Ecclesiasticè 29. cap. scilicet Inuitum vitæ hominis panis, & aqua, non solum tamen deficiebant hæc, sed etiam omnia alia bona: nam vbi nec panis, nec aqua est, nullum de conuenientibus ad sustentationem vitæ esse potest. fuerant tamen quæsti in Cadesbarne de solitudine ista, quod non gigneret ficum, nec malogranata, & quod feri nõ potest

Murmuratio Israelitarum contra Dominum, & Moysen.

Quo Iudæi steterunt apud mare rubrum dicitur in versibus.

Opi Rabi Salomonis confutatur.

potest nec habet aquas præcedenti. ca. Anima nostra iam nauisat super cibo isto leuissimo. Conqueruntur de Manna, quod erat mali saporis, & vocant illum cibum leuissimum, quasi in vituperium.

An sit verum, quod comedentes Manna non emittebant stercorea. Quæst. VII.

Dicitur Ra. Salo. quod Manna erat cibus leuissimus, quia non grauabat stomachum Iudæorum, sicut alij cibi, nec aliquid emittebant per secessum, ideo timebant, quod intra viscera eorum putresceret, & morentur. Sed istud ridiculum est, nullus enim cibus ita tenuis esse potest, quin aliquid habeat de impuro non conuenienti ad transeundum in substantiam corporis, quod natura non recipit, Manna autè erat de naturali materia factum, in qua non reperitur totaliter purum sine mixtione, nec etiam videbatur conueniens aliquè cibum esse ira delicatissimum, vt purus esset. Et si dicitur, quod forte non erat factus in materia sed creatus, & sic existere potuit purissimum. Respondetur, quod non fuit creatum Manna, sed de naturali, & præ existente materia ab Angelis confectum, vt patet Psalm. 77. scilicet Panem Angelorum manducauit homo, idest panem ab Angelis confectum, nõ enim Angeli creant, nec creationis ministri sunt. Et patet necessario, quia ministratio est aliqua dispositio ad actum principalis agentis, sicut patet in artifice manuali, & architectonico: in creatione autem non est quid disponatur, quia dispositio competit materiæ ad leuiorem formæ inductionem: creans autem materiam, & formam, & quidquid est in indiuiduo creato de nihilo solo nutu voluntatis producit, creatum igitur Manna non erat, & consequenter aliquid impuritatis habebat, & necesse erat, vt aliquid per secessum etiam si modicum mitteretur. Vocabant tamen cibum leuissimum, quia erat eis mali saporis, & commoebat ad vomitum, sunt enim aliqui cibi, qui propter dulcedinem magnam, vel alium gradum inconuenientis saporis mouent ad nauisam, sicut est de melle, & oleo, & similibus. Et sic Iudæi nauisabant super cibo isto, scilicet euomebant illum. Nauisare enim est euomere. Et a naue dicitur, quia in naui positi a principio euomunt. Et potest intelligi dupliciter nauisae Iudæorum. primo modo pro fastidio, scilicet, quod Iudæi ad nullum alium cibum assueti per 40. annos iam nimis fastidiebant illum, ita vt non possent moueri in desiderium illius. Et cum eum aspicerent desinebat ciborum appetitus, quod multi patiuntur in alijs cibis, & tunc cuiuscunque qualitas est. Manna, quia vnicus cibus erat posset prouocare ad nauisam Iudæos tanto tempore ab eis acceptus. Alio modo potest dici, quod Manna non solum prouocabat fastidium, sed etiam nauisam verè, sicut mel, & oleum prouocant in pluribus: Manna tamen ex sapore suo materiali simillabatur melli, & oleo, ideo prouocare poterat nauisam. de hoc Exo. 16. ca. scilicet erat quasi semen coriandri album, & gustus eius, quasi simile cum melle, idest quasi si comederetur panis cū melle. Etiam videbatur Manna aliquiditer saporis olei, & ad huc iste sapor magis prouocabat ad nauisam supra cap. 11. scilicet. Et faciebant ex eo tortulas saporis quasi panis oleati, idest panis commixti oleo. Aliqui autè dicunt, quod iste sapor leuissimus demeritius nauisæ causabatur in peccatoribus ex demeritis suis, in bonis autem conuertebatur Manna ad omnem saporum, quem voluissent, secundum verum est indistincte, vt patet Sapientie 16. ca. primum etiam satis est rationabile, vel verisimile, quod interdum malis ex de-

Nauisae Iudæorum super Manna dupliciter potest intelligi.

Sapor Manna affinis labat mellis, & oleo.

Sapor Manna quo prouocabat ad nauisam.

meritis suis cibus ille grauis videretur in gustu, sed propter hoc Manna hæbat ex natura sua saporem quendam, quo faciliter homo verteretur in nauisam, scilicet saporis mellis, vel olei: Exo. 16. cap. & supra 11. ca. Et non inerat isti saporis secundum conditionem peccatorum comedentium, sed ex conditione Manna, quia cum ipsum esset aliquid mixtum naturale, necesse erat, vt determinaret sibi aliquid genus saporis, & ille communis erat bonis, & malis, ideo aequaliter poterant fastidire Manna boni, & mali. Quod autè bonis conuertebatur Manna ad omnem saporum, quem voluissent ex priuilegio accidebat, sed interdum boni experirentur saporum ipsum naturalem Manna, & tunc possent nauisare, quod autem malis conuertebatur ex demeritis in malum saporum nihil refert, nõ nulla facta mutatione ipse naturalis sapor ad nauisam eos concitaret, & hoc verisimilius est. Rationabiliter igitur potuerunt Israelitæ nauisare super Manna, quia tamen potuisset sapor ille querti eis ad bonum, si ipsi non præuaricarentur, erat in eis vituperabile, quod nauisarent super Manna, quia ex eorum culpa hoc accidebat. Quamobrem misit Dominus in populum serpentes ignitos. Ista est poena murmurantium, scilicet, quod morderent eos serpentes igniti, & occiderent. De istis serpentes aliqui dicunt, quod per aerem volantes flamas emittebant, ideo vocantur igniti. Ignè habentes, vel emittentes. Sed non videtur, quia in Hebræo non vocantur igniti, idest ignem habentes, sed combustores, quia alios comburebant, licet in se forte calidi nõ essent, & hmoi sunt quidam serpentes, qui ponuntur Deutero. cap. 8. vbi ista recapitulatur, & venenit istorum serpentum ita vrit, quod totum hominem vsque ad ossa consumit conuertendo in humorem liquidum virulentum, vt ait Lucanus lib. 9. belli plusquam ciuilibus de serpentibus Libyæ, vbi sunt plures, & diuersarum specierum, quam in alia parte orbis.

Pena murmurantium. Quare dicuntur serpentes igniti.

An serpentes isti, qui nocebant Iudæis essent a Deo nouiter creati, vel aliunde adducti, vel essent in loco illo. Quæst. VII.

Quæritur aliquis de istis serpentibus, an essent in terra illa, vel Deus creauerit illos, vt Iudæis nocerent, vel aliunde educi fecit. Respondendum est, quod omnes isti modi esse poterant, scilicet, quod Deus creauerit serpentes istos ad poenam eorum, sicut alia quedam nouiter fecit ad eorum refrigerium, scilicet Manna, quod in toto orbe nunquam fuerat, nec postea visum est, sed tunc ab Angelis confectum est. Etiam nubem columnarem in figura ignis creauit ad præcedendum eos per noctem, & diem. Ita igitur verisimile est, quod creauerit serpentes ad eorum punitionem, sic enim erat in plagis illatis Aegyptijs, quoniam omnes nouiter factæ sunt, vt ranæ, cyniphes, bruchus, tenebræ, & sanguis, & cetera de quibus nulla præfuerant. Iudæi autem murmuratores erant hostes Dei, sicut Aegyptij, ideo sic fieri posset contra eos. Alius modus etiã satis erat possibilis, scilicet, quod serpentes illi non fuerint creati nouiter, sed adducti de alia parte terrarum per Angelos, ad nocendum Iudæis, & poterant duci de partibus Libyæ, vbi plures sunt, quàm in toto orbe: sic enim factum est in coturnicibus, quas Deus dedit Iudæis perentibus carnes, illa enim non fuerit nouiter creata, nec in loco castrorum erant, sed ventus concitatus a Domino arripuit illas de locis istis apud mare rubrum, & duxit in castra, supra cap. 11. Ita etiam de incantatoribus Aegyptiorum declaratum est Exo. cap. 7. quod serpentes, quos fecerunt ipsi apparere coram Moysè, adduxerunt demones de alia parte

parte orbis. Sic quoque tempore Noe factum est, cum animalia omnium specierum introierunt in arcam, nam ipse non adduxit illa de varijs partibus orbis, quia nec cognouisset, nec inquirere potuisset, nec inuenta adduxisset, sed Dei nutu Angeli portauerunt, ut de claratum est Gen. cap. 6. Tertius modus esse poterat, scilicet, quod serpentes isti fuissent in eodem loco, nam licet in partibus Libyae abundantiores sint, non negatur illos esse in alijs partibus terrarum, potissime in terris calidis, sicut est Arabia, per quam Iudaei tunc incedebant, multos enim serpentes etiam alatos habet, ut ait Solinus in Polistor. capit. de Arabia: & tunc dicitur, quod isti serpentes erant in terra illa, sed non nocebant Iudaeis, quousque Deus concitauit illos ad nocendum, & tunc veniebant ad populum, & pluri mi percutiebantur. Cum autem Deus voluit, quod cessaret plaga non concitauit vltius serpentes, & iste sensus innuitur Deutero. cap. 8. scilicet, quod isti serpentes essent in terra illa, cum dicitur: ductor tuus fuit in solitudine magna atque terribili, in qua erat serpens flatu adures, & scorpio, ac diptas, & nulle omnino aquae. Sciendum, quod Ra. Salom. dicit, quod non solum Iudaeos fuisse a serpentibus percussos, sed etiam pecora, & iumenta eos mordebant, serpentes tamen magis nocebant. Cui satis consonat, ut habeatur Sapientiae cap. 5. Armabit creaturam ad vitiores inimicorum, & pugnabit cum eo orbis terrarum contra insentatos.

Quomodo percussus a pecoribus sanabatur si dicamus, quod non serpentes solum sed etiam pecora mordebant. Quasi. VIII.

QVAERETUR tunc quomodo percussus a pecoribus, & iumentis sanabatur, nam de morsu serpentum planum erat, quod inspecto serpente eneo sanabatur. Responderi potest, quod morsus pecorum, & iumentorum, licet essent dolorosi, non erant mortiferi, nec morbum inducentes, sicut morsus serpentum, ideo non indigent speciali adiutorio, & populus petens remedium contra serpentes de pecoribus, & iumentis subtrahit, vel quia nihil tale erat, aut quia eorum morsus parum nocebant. Alio modo potest dici, quod aspicientes serpentem aneum sanabantur, tam a morsibus serpentum, quam pecorum, & iumentorum, quod satis est verisimile, quia serpens ille aneus non habebat aliquam virtutem determinatam, secundum quam sanaretur morsibus serpentum, & non pecorum, & iumentorum, ideo nullam virtutem habebat sanatiua, nec quidquam efficiebat, sed solo Dei nutu sanabantur percussus, ideo nihil magis proficeret ad sanationem morsus serpentium quam pecorum, & iumentorum, cum ex voluntate Dei sanitas induceretur, quae non magis determinatur ad vnum quam ad alterum. Et istud signum non positum est tanquam naturaliter operatiuum, sed ad placitum, ut infra patebit. Causa autem quare serpentes missi sunt, fuit magna contumelia culpa istorum ad poenam, ut sicut isti vilipendebant, & fastidiebant Manna, quod habebat omnem saporis delectamentum Sapientiae cap. 16. ita punirentur per serpentes, quibus omnia, quae comeduntur terra videntur in sapore. Vel sicut isti Manna insipidum videbatur, ita decuit puniri per serpentes, qui solam rem inspidam, scilicet terram comedunt, ut patet Gen. cap. 3. Ad quorum plagas, & mortes plurimorum venerunt ad Moysen. Id est, quia multi percutiebantur de populo a serpentibus, & multi moriebantur, venerunt ad Moysen petentes remedium: dabat enim veraxio intellectum, & licet a principio Deo non crederent, tamen penalitibus coacti, quas a Deo infligi

sciebant ad eum pro remedio recurrere venientes ad Moysen, qui medius erat inter Deum, & populum. Atque dixerunt, peccauimus, quia locuti sumus contra Dominum, & te. Experimento enim didicerant Israelitas, quod Deus misericors est, & ad penitentiam peccantium flectitur, ideo primo confessi sunt iniquitatem suam, ut sic veniam mererentur. Dixerunt autem, quod peccauerant contra Dominum, & Moysen, quod fuit murmurando, erat enim peccatum directe contra Moysen, ut patet ex verbis. Cur eduxistis nos &c. contra Deum autem erat murmuratio, quia redarguendo facta Moysi arguebantur facta Dei, cum vnum dependeret ex altero. Erat tamen peccatum istud contra Moysen dupliciter. Primo, quia eum de malo regimine populi arguebant, quia duxisset eos in solitudinem: Sed hoc falsum erat, quia melius erat Iudaeis exire in solitudinem, quam manere in Aegyptiaca seruitute. Secundo errabant contra ipsum, quia dato, quod malum fuisset Iudaeis educi in solitudinem, non fecerat hoc Moyses, sed Deus. Confessi autem sunt Israelitae peccasse in Deum, & Moysen in Deum quidem, ut remitteret, quia nisi penituerimus a poena non flectitur. De Moysen confessi sunt, ut eum haberent propitium ad orandum pro ipsis: nam si Moyses non intercederet desperabatur se habituros remedium. Ora, ut tollat a nobis serpentes. Qd. confitemur, quod Deus miserit serpentes istos propter peccata nostra: ora ergo, ut auferat. Deus autem non concessit penitus eorum petitionem, quia ipsi volebant auferri serpentes id est, quod nequaquam percuterent populum amplius. Deus autem abstulit mortem, sed non percussio nem, prius enim Israelitae mordebantur, & peribant, ut patet supra, scilicet ad quorum plagas, & mortes venerunt ad Moysen. Postea autem ablata est mors, quia posito serpente aneo quicumque illum intueretur sanabatur a morsibus serpentum, ut patet infra, & tamen adhuc serpentes mordebant populum, quia si post petitionem istam nullus fuisset a serpente percussus superfluum erat serpentem fieri, ad quem percussus respicientes sanarentur, sed omnes, qui ante tempus petitionis emissi percussus fuerant, & tamen adhuc vivebant, sanari debuissent: Deus autem voluit aliquantulum affligere populum, nec statim concedere, quia erant duri ceruice, & rebelles contra Dominum, ut patet praecedenti cap. Si autem subito fuisset ab eis ablata plaga, facilitas veniae delinquendi praerberet incentiuum. Durauit igitur aliquanto tempore plaga serpentum post factum serpentem: nemo tamen moriebatur, quia percussus aspicientes serpentem. postea autem paulisper omnis plaga ablata est. Orauit Moyses pro populo. Quamquam enim sapissimae Israelitae offendissent Moysen, tamen non desinebat orare pro eis, sicut patet supra 16. cap. ubi populus insurgens in eum voluit ipsum delere, & Aaron, ita ut ambo fugientes intra tabernaculum absconderentur, ibi tamen pro populo orauerunt ne Deus deleret eos: hoc autem quia Moyses diligebat Israelitas in visceribus charitatis, erat enim ut praelatus, & pius pater defensus Iudaeorum patienter tolerans, nec vquam odio habens. Et dixit Dominus ad eum: fac serpentem aneum. Ponitur remedium percussorum: non quidem eorum, qui vsque nunc percussus fuerant, quia isti, vel iam mortui fuerant, vel immediate sanati sunt post hanc concessionem, alij autem postea percussus respicientes serpentem aneum sanati sunt.

Considerandum circa istum serpentem, quod Moyses fecit illum de ere, quia nulla materia videbatur conuenientior ad fabricandum eum. est enim multum ductile, & obediens artificio, etiam non est magni sumptus. Requirebatur enim valde magnus serpens, ut

An Iudaei fuerint percussus a serpentibus postquam fuit factus serpens aneus.

Serpens quare factus est aneus.

ut posset videri per oia castra. Nam dixit, quod percussus a serpente aspicientes illum serpentem aneum sanabatur: ergo oportebat, ut esset magis valde, quia castra Hebraeorum erant nimis magna cum essent ibi plura sexcenta millia pedum praeter senes, & paruulos, & oes feminas: si autem esset paruus percussus non posset. In Hebraeo non ponitur: Fac serpentem aneum: sed: Fac combustorem. i. facias similitudinem vnus de serpentibus combustoribus, vel ignitis: nec est dixit, quod faceret de ere, sed fecit Moyses de hoc metallo, quod erat conueniens, ut dictum est. Et pone eum pro signo. Id est, pone eum in signum. ut videant oes Israelitae. in loco alto, vel in pertica, ut dixit in Hebraeo. Oportebat enim ipsum valde exaltari, nam castra Israelitae erant valde magna, quae forte durarent plusquam per vnam, vel duas leucas in multitudine hominum & iumentorum: talis autem debuit esse serpens, & tam alte positus, ut posset videri de quolibet loco castrorum: ut vbiunque contingeret aliquem percuti a serpente posset sanari. Non poterat autem videri serpens in tanta castrorum latitudine, nisi valde eminenter positus esset: si enim fuisset serpens in tentorio Moysi, vel non esset eleuatus in sublime, oportebat, ut quilibet percussus a serpente de quacunque extremitate castrorum veniret ad tentorium Moysi, ut ibi videret serpentem: sed contingeret aliquem mori, dum veniebat, quia serpentes illi pro magnitudine virtus cito occidebant. Dixit autem quod ponatur serpens pro signo, quod dupliciter intelligitur: vno modo, quod ponatur tanquam signum. sicut signa ponuntur in loco, vbi videant, ita ponere debet iste serpens in loco eminenti. Aliter potest intelligi pro signo. i. ad significationem futurorum, & hoc pertinet ad Christum pendentem in Cruce. sicut videri serpente istum Hebraei sanabant a languoribus, ita respicientes Christum crucifixum, & credentes in eum ab omnibus peccatis mundantur. Litera tamen Hebraica non facit istum sensum saltem in superficie, cum dicat, quod ponatur serpens iste in pertica. Qui percussus aspexerit eum uiuet. Id est cum aliquis fuerit percussus a serpentibus istis respiciat immediate serpentem aneum, & sanabitur: Si autem aliquis differret aspiceret, breuiter cum inuaderet mors. Quo autem sanabantur percussus, dicitur. Fecit ergo Moyses serpentem aneum. Scilicet immediate, ut iustum est: nam dilatio operis multa inferret dispensationem plurimum. de Iudaeis a serpentibus percutiebatur. Et posuit pro signo. Id est posuit in pertica eleuatum in sublime in medio castrorum, ut ex quacunque parte videri posset. Hunc serpentem adduxerunt secum Iudaei per omnia loca castrorum: & est in itinere ferebatur eleuatus, ut si quis tunc a serpentibus morderetur, sanaretur. Quem percussus aspicientes sanabantur. Id est postquam factus est, omnes qui percutiebantur a serpentibus eo viso sanabantur.

Verum serpens iste aneus fuit factus operatione astrologica, & magica. & an potuerit habere virtutem ad sanandum eos, qui a serpentibus mordebantur, dirigendo solum oculos in eum. & an per solam visionem possit causari aliqua realis actio. Quasi. IX.

Opin. quod runda con futatur. 1. ratio.

DE isto serpente dixerunt aliqui, quod erat factus operatione astrologica seruata habitudine Astrologorum quantum ad aspectus planetarum, & varietatem ascendentium, & ob hoc virtutem sanatiuam vulnerum habuit. Sed non potest stare, quia serpens iste aneus nulla Moysi solertia, sed diuina iussione factus est: si igitur respicientes istum serpentem aliquam virtutem ex hoc habebant sanatis, non erat hoc ab aliqua virtute naturaliter inflata in serpentem illum, sed Dei nutu, & operatione. Alph. Toft. super Num. Pars II.

ut ab eodem virtus sanatiua descenderet a quo iussio de faciendo serpentem emanauit. Item quando conueniuntque materia secundum aspectus stellarum, & motus, & astrologicam obseruationem, vel maiorum superstitutionem a fide, & naturali ratione deuiant, oportet ut in magna temporum obseruantia fiat, nec in quibuslibet, sed quibusdam spaliibus & determinatis diebus: nam aspectus planetici, aut obseruatio ascendentium ad hoc conuenientium quotidiani non sunt, sed istum aneum serpentem mox, ut Deus iussit, expleuit: nulla igitur astrologica operatione, aut magica superstitutione serpens iste fabricatus est. Item Moyses fecit istum serpentem iussu Dei, & eo modo, quo Deus voluit, alioquin peccasset: Deus enim non iussit fieri aliquid obseruatione astrologica: ergo Moyses non fabricauit serpentem magicè, aut astrologicè. Antecedens patet, quia Deus intendebat erudire Iudaeos, ne attribuerent aliquam virtutem similem astris, vel toti caelo, nec crederent caelestia corpora super operationes nostras habere aliquam causalitatem: ergo non iussit fieri aliquid magicè, vel astrologicè. Quod patet lere. cap. 10. Iuxta vias gentium nolite discere: & a signis caeli nolite metueri, quia leges populorum vanae sunt. Et sicut signa caeli dixit non esse metuenda, ita & corpora planetarum, atque caetera astra cum suis orbibus, atque horum aspectus, & quaecumque virtutis modum ab astrologis assignatum in his. Item si iste serpens operatione magica, vel astrologica factus esset, non preloqueretur tantam efficaciam, ut eos qui morituri erant, nisi in eum aspicerent: sanaret mox, ut in eum oculorum aciem terendissent: quod patet in caeteris vasis, aut imaginibus astrologicè, aut magicè factis: nullum enim horum visum est, quod tantam virtutem haberet: sed iste serpens verissimè sanabat morituros: ergo astrologicè factus non est. Praeter hoc si serpens iste astrologicè causatus esset, & sanatiua haberet virtutem, illa necessario naturaliter causata esset: virtutes tamen naturales successiuè agunt, & nulla in instanti: sic ergo qui sanabatur, aspectu serpentis enei non sanaretur mox, ut intueretur eum, sed post aliquot dies, quod falsum est: nam immediatè, ut respicerent sanabantur: non ergo naturaliter, sed Dei voluntate fiebat: ergo non erat astrologicè factus serpens, nec aliqua in eo virtus naturaliter causata. Item serpens aneus si per aliquam virtutem naturaliter causata sanaret, non posset ista sanitas causari, nisi in parua distantia, sicut dicebatur de fascinatione, quod nullum animal potest fascinare alterum, nisi in parua distantia, etiam si animal fascino valde pestiferum sit: oportebat ergo hoc dato, quod vulnere a serpentibus huic serpenti metallino valde appropinquarent ad sanitatem causandam. Sed falsum est, quia vbiunque existerent videtes sanabantur, haec fuit causa quare iustum est, ut serpens iste poneretur in altum pro signo, ut patet hic, & Ioan. cap. 3. Si autem non sanarentur homines videntes vbiunque essent, sed solum a propinquo, non erat conueniens ponere serpentem istum in sublimi, sed in pavimento in tabernaculo Moysi, vel in tabernaculo fededis, ut oes percussus illuc pueniret. Item serpentes isti erant grauissimi, ita ut morsu eorum homines velociter morerentur quasi exusti ab igne, quod patet hic cum vocantur serpentes igniti: & Deuteronom. capitu. octauo: vbi dicitur serpentes flatu adurescentes: ideo percussus ab his citius morerentur quam venirent ad contemplandum serpentem istum: potissimum si in extremitate castrorum, vel extra castra morerentur, sed falsum est, quia omnes videntes sanabantur: ergo non erat ista virtus naturalis causata per aliquam operationem astrologicam, sed solo Dei nutu.

C Item

Item quando aliquę virtutes naturaliter operatur in omnes equaliter operantur nulla habita distinctio...

9. ratio.

Item quamquam astrologica, aut magica quadam oblatione serpens iste factus foret, & sanatiuam vulnere virtutem recepisset sola naturali influxione...

An in sola visione naturales qualitates causentur, seu aliqua realis actio, vt in Basilisco, lupo, & muliere, & paruulis fascinat.

CONTRA supradicta aliquis arguet, quod serpens iste metallinus potuerit habere virtutē ad sanandum eos, qui a serpentibus mordebantur...

2. argum.

visu, animalia visa occidit, & arbores inscit: etiam si ad illa tangenda nunquam accesserit: ideo e contrario euenit...

3. argum.

Item cum quis lupum prope viderit, non poterit loqui, lupus tamen ei nihil nocet, nec ad eum accedit...

Cap. xi.

Item apparet hoc in mulieribus menstruatis: nam cum mulier patitur sanguinem menstrualem, qui per singulos menses prouenire solet...

3. argum.

Item in infantibus, quos vulgus fascinatos vocat, ideo in oculis percussos, astruunt esse oculos quosdam...

4. argum.

Ad prædicta respondetur per solam visionem nullam realem, aut naturalem causari immutationem: visio enim per speciem visibilem fit...

Species visibilis nulla qualitate actiuam, aut passiuam coniungit.

Item si visus animalis aliquod nocuum in se recipiat, aut animal videns in ipsa visione aliquam ægritudinem, vel quodcumque malum...

Nō fit ali-quod nocuum per visionem, sed per spūs emissos per visum, & quō aialia fascinat.

Item si animal videns nihil vidisset, causa tñ horū, quę inducebant, prouenit ex hoc, quod quedam corpora sunt infecta atq; tabida, & quasi pestifera in se corruptos humores, & putridas atq; venenosas...

Quare aliqua corpora inficiunt alia et sine contactu.

Item si animal videns nihil vidisset, causa tñ horū, quę inducebant, prouenit ex hoc, quod quedam corpora sunt infecta atq; tabida, & quasi pestifera in se corruptos humores, & putridas atq; venenosas...

Spūs fascinant, & sunt.

illos namque speculi frigiditas, & aeris circumstantis condensando solidauit. Similiter patet nullam actionem naturalem fieri posse per visum...

In serpente non potuerunt esse spiritus sanitatem causantes nec poterat emittere aliquos spiritus, quia erat frigidus, & siccus. Spūs quō accipitur hic.

Argumenta superius facta diluuntur. Quest. XI.

Ad id quod obijciebatur de Basilisco respondendum est, quod Basiliscus per solam visionem non potest causare aliquam naturalem immutationem, nec nocere alicui animali...

Alph. Toft. super Numer. Pars II.

formam secum in reditu vsque ad oculos videntis perducentium.

Hęc tamen positio falsa est: improbat enim eam Aristoteles in libris De anima in secundo, dicens: Videmus nihil immittentes, sed intus recipientes...

Visionem non fieri per emissionem contra Platonicos ratio prima.

Item si visio fieret emittendo, & non recipiendo esset actio, & non passio: visio autem passio est, & non actio: ergo non fit per emissionem...

2. ratio.

Item si visio fieret emittendo, & non recipiendo potentia visiva esset actiua, sed est passiva: ideo visio non fit per emissionem, sed recipiendo...

3. ratio.

Item si emittendo aliquid, & nihil recipiendo videremus: nemo ad tantam distantiam videre posset ad quantam videt, quia vsque ad corpus visis...

4. ratio.

Item si fieret visio emittendo spiritus ab oculis, non possemus semper videre ea, quę nobis directe opposita sunt, sed interdum ea, quę in aduersum...

5. ratio contra Plato-nem.

Item si fieret visio emittendo spiritus ab oculis, non possemus semper videre ea, quę nobis directe opposita sunt: ergo non fit visio per emissionem...

6. ratio.

C 2 visiuę

visuæ aliquid fuerit interpositum tollens visionem. Patet hoc quia spiritus, per quos causari visionem dicunt sunt corpora subtilia humida atque calida. Cum igitur eos circumdederit frigiditas quæcunque loci condensabit in corpus solidum faciens eos iam visibiles; præsertim si magna circumstantis frigiditas fuerit: sic apparet in superficiebus speculorum, cum mulier menstruata speculum a propinquo, & aliquanta temporis mora inspexerit: tunc enim cum speculum intraretur spiritus, qui ab oculis emittuntur a nullo videri possunt, sed cum contingerit superficiem speculi frigiditas aeris circumstantis, & speculi, in corpora aequaliter densiora solidabit, ita ut guttæ sanguinæ, aut alterius coloris maculæ visu notabiles cuiuslibet relinquuntur. Si igitur isto modo fieret visio, & aliquis tempore magni frigoris videre vellet ea, quæ aequaliter a se distant: spiritus emissi ab oculis a circumstante frigiditate aeris densarentur, quæ in corpora calida, & humida sunt: opprimente autem frigore parvus calor spirituum latentis in humore expiraret, & consequenter corpus illud iam densatum, & nullo calore eleuatum in terra caderet. Et si dicat calor manere semper in illis spiritibus, quamquam circumstante frigiditate loci adhuc semper densabuntur ex frigiditate circumstante, & quandam granitatem contrahent, atque in terram cadent motu suo. Sic apparet in ebullitionibus ollarum. Cum enim humor in olla ferbuerit præ fortitudine caloris inclusi in humore resoluntur partes teneriores humoris, atque eleuantur in altum peruenientes ad operimenta ollarum, quibus inhærent, sed post aliquantam moram multis exhalationibus ad operimentum ollæ peruenientibus ingrossantur partes ex adiunctione, atque pondere suo in priorem humorem vnde surrexerant relabuntur. Idem patet si quis feruenti ollæ non operet in aliqua elevatione manum directe superposuerit. Nam exhalationes leues in modum fumositatum ei prius inhærebant; postea ex adiunctione conuertæ in guttas aquæ pondere suo in ollam vnde surrexerant relabuntur. Si enim spiritus emittentur ab oculo tempore magni frigoris densarentur, & in terram caderent non tendentes directe in res illas, quæ ante oculos nostros sunt, & consequenter impossibile esset illas videri, quod falsum est, quia quantumcunque frigus fuerit, ea, quæ ante oculos nostros sunt, videbimur, et si a nobis distet.

Item si visio fieret per emissionem nihil recipiendo, cum aliquis existeret extra aquam non posset videre ea, quæ in aqua sunt, & existentem intra aquam impossibile est videre ea, quæ sunt extra aquam, quod falsum est: ergo visio non fit emittendo, sed suscipiendo. Maior patet, quia cum spiritus corpora subtilia humida, & calida sunt, peruenientes ad superficiem frigidarum aquarum, condensabuntur, sicut condensantur in superficie speculi spiritus emissi ab oculo mulieris menstruatæ, vt supra declaratum est. Ad ea igitur, quæ sunt intra aquam peruenire non possent, nec illorum ad nos species ferre. Idem patet de eo, qui est intra aquam, quod non posset videre ea, quæ in aere sunt, spiritus namque ab oculo emissi apud pupillæ superficiem aquarum frigore, & humorem densarentur ad res visibiles exterius peruenire non potentes. Idem contingeret si aliquis lateret intra aquas calidas. Non est enim solum frigiditas condensationis causa, sed etiam humiditas magna res teneras humiditatem continentes raram & subtilem condensans. Quomodo ergo modo spiritus intra aquam existentes confestim tactu aquarum densabuntur. Hoc tamen falsum est, quia existentes extra aquam ea, quæ intra sunt, clarè videmus nisi

aquarum cœnositatis turbans, aut profunditas magnæ lucem tollens impediatur. Etiam qui intra aquam sunt, ea, quæ intra aquas existunt, vident. Vnde contingit interdum, vt homines intra aquam in profunditate aquarum proiectas pecunias inquirent, & inueniant.

Item dato, quod fieret visio per emissionem, & existentes extra aquam viderent, quæ sunt intra illam: impossibile tamen esset, vt in aqua fluente videremus aliquid versus illam partem, quam respicere remus, sed ad aliam satis distantem, quod falsum est. Visio igitur per emissionem nequaquam fit. Maior patet in aquis fluentibus naturaliter: si quis enim lapidem latentem sub vndis intueri vellet dirigeret oculos suos ad illam partem, in qua lapis est. Cum autem spiritus emissi coniungerentur superficiem aquæ, vt penetrarent ad illam partem, quam viderè volebamus, aqua fluens eos ad aliquantum distantius prius perduceret: sicut cum quis proiecit lapidem in aquas velociter motas, non petit fundum, recto ictu, sed aquarum impetu ad vterius aliquantulum permouetur. Esset igitur impossibile, spiritus emissos ab oculis nostris ad illum lapidem accedere, ad quem nos oculos direxissimus, & consequenter videri non posset, quod falsum est. Recipiendo ergo, & non emittendo visio causatur.

Item data visione per emissionem omnia animalia videntia breuiter desiccarentur, & deficerent, quod falsum est: ergo nihil emittitur videndo. Patet antecedens, quia spiritus sunt corpora humida tenera, & calida resoluta ex aliquibus partibus humidis dirigente illas calore: quandiu igitur visio fit, tan diu saltem spirituum resolutionem fieri necesse est: & sic deficerent partes istæ tenere: vnde ad corpus animalis videndo profusus desiccarentur.

Item si emittendo spiritus visio fieret, impossibile esset, vt aliquid penetrato speculo videremus: per omnia tamen genera vitrorum aliquid vterius possumus intueri, nisi sint multum obscura, aut in parte posteriori aliquid solidum habentia: ergo non fit visio emittendo spiritus. Maior patet, quia cum mulier menstruata, vel aliquis habens oculos infectos speculum parum distans inspexerit, spiritus ab oculis egrediens superficiem corporis adherentis circumstantis aeris atque specularis corporis frigore condensantur conuersi in corporis soliditatem, atque facti visibiles, nec vterius transire potentes. Sic etiam fieret in nobis, quod non possemus vitrum videndo penetrare. contrarium tamen patet in vitris, quia quæ ultra illa sunt, videntur.

Item si videremus emittendo spiritus, impossibile esset, vt cœlum videremus, sed omnes cœlos clare intuemur: ergo non fit visio emittendo. Primum patet quia spiritus, quos interdum ab oculis emittimus corpora humida, & calida sunt, atque delicata nimis, vt autem vsque ad cœlum penetrarent necesse esset, vt medium aeris interstitium pertransirent, in quo aer frigidus, & niger atque densus est, in quo lapides; & grandines, atque nives generantur: est enim locus iste in toto orbe frigidissimus, vnde illuc peruenientes spiritus condensari necesse esset: condensatos autem, & graues effectos ad inferiora trahi pondere suo oporteret: nec enim vterius ascendere possent, & consequenter cœlum videri esset impossibile non peruenientibus illuc spiritibus ab oculo missis. Item oporteret istos spiritus transire per spheram ignis, & cum sint corpora humida, tenera, atque delicata cremarentur, & videri cœlum non contingeret: sed falsum est, quia oēs cœlos videmus cum astris vsque ad cristallinū, quod celi aqueū appellatur,

8. ratio contra Platonem.

9. ratio.

10. ratio.

11. ratio.

Constr.

Speculum quare maculatur a muliere menstruata.

7. ratio.

latur, omniumque visibilium extremus terminus est. Item si videremus emittendo spiritus impossibile esset quidquam videre mox, vt oculos aperimus, sed immediate res obiectas comprehendere: visio ergo emittendo non fit. Primum patet, quia si emissis spiritibus, videremus, necesse esset, vt in primis oculos aperiremus, deinde emitteremus spiritus, postea ipsi peruenientes ad id, quod nos videre volebamus, figuram rei vsque; ad nos perducerent in positionem Platoniceorum. Hæc autem tpe quodam indigent: indiuisibilitate. n. fieri nequit, vt spiritus ad rem visibilem perueniant, & ad nos videndam figuram perducant: nā spiritus illi corpora sunt, vt s. declaratum est: cum ergo medium transeant, necesse est moueri: motus aut tpe indiget. Etia apparet hoc in causatione sonitus: fit. n. ex collisione aeris, qui fractus in circulo se diffundit ad modum fluentorum, vel circulorum apparatus in aqua percussa, & ita ad aures audientium perueniunt ipsi sonitus, vel spēs eorum: ideo non immediate sentit sonitus, vt causatus est, velut si quis distanter a nobis lignum secare percussit, vox immediate, aut percussionem presequitur: non tñ percussionem a longe videntes mox vocem audiemus, sed stabimus aliquandiu spectantes. Sicut igitur aer corpus est, atq; tpe quodam indiget, vt moueat: ita spiritus isti cum corpora quadam sint, sine successione moueri non poterunt. Horū falsitas patet, quia mox, vt oculos aperimus quæcumque obiecta sunt videmus: visio ergo non fit emittendo, sed recipiendo. Contra hoc arguet, qd si fieret visio emittendo spiritus in instanti fieri posset. vt aperitis oculis immediate qd obiecta sunt cerneremus: maiora. n. fieri videmus: nam cum Sol apparer in Oriente in instanti est in Occidente, nec prius in locis propinquis qd remotis, nec plus in vna parte medij qd in alia: & sic spiritus emissi ab oculo in instanti ad rem visibilem peruenient, & figuram eius ad oculum nostrum perducerent. Respondū est non stare, quia lux in instanti per oēs quatuor angulos mundi maxime distantes multiplicat eo qd prietatem nullam habet: recipitur quoque in aere, qui diaphanus est, atq; ex hoc obediuntus luci: nec in se aer aliquam habet positionem qualitatem repugnantem luci suscipiendæ: nā qd tenebra sit in aere ante lucis diffusionem, qualitas tñ non est, sed priuatio qdam, ideo nulla actio ei debet, cum solū forum positiua actio compellet. Cum vero est actio alicuius formæ ad quam nulla est prietas, nulla resistētia est possibilis: vnde in instanti fieri necesse est, nullo resistente. De hoc Arist. 4. Physic. cum de vacuo agit dicens, qd si aliquod vacuum dandum foret, motus in loco in instanti fieret non resistente qualitate medij: in emissionem aut spirituum nullatenus fieri possibile erat hoc: nam spiritus emissi corpora calida, & humida, atq; delicata sunt in medio aliquam prietatem habentia. Impossibile est igitur, vt ab oculo emissi in instanti vsque; ad rem visam perueniant, eiusque; formam ad videntes oculos susceptam perducant. Dato ergo hoc modo impossibile erat fieri visionem in instanti. qd videremus statim vt oculos aperiremus. Itē si fieret visio emittendo spiritus, necesse est, vt prius viderentur ea, qd priuata sunt nobis, qd ea, quæ distant, sed falsum est, ergo non fit visio emittendo. Primum patet, quia spiritus corpora calida, & humida sunt, & quamquam subtilia sint corpora, tñ sunt aliquam resistētiā habentia in aere, per quem moueri debent: ergo citius transibunt in partes propinquas, quam in remotissimas. Item spiritus emissi cum sint corpora calida, & humida ex humiditate phent quandam granitatem, quæ impedit instantaneam actionem: ergo spiritus emissi cum per medium moueantur, necesse est, vt prius perueniant ad propinqua quam ad remota: &

12. ratio. An possit spiritus subito per totū orbē sicut radij Solis.

Quare sonitus non auditur subito sicut color videtur.

Instantia contra istā 12. rationem.

Solutio. Lux multiplicatur in instanti.

Tex. 71.

13. ratio contra Platonem.

Constr.

quæ citius videbimus quod prope est, qd quod longe. Sed hoc falsum est, quia si fit aliquid visibile nobis oppositum ad mediam leucam, & versus eandem partem sit aliud visibile oppositum ad 20. leucas, ita tñ qd vtrūque visibile sit, ita cito videmus quod per 20. leucas distat, sicut per mediam: visio igitur non fit emissis spiritibus. Item si videremus emittendo, impossibile esset, vt oculis apertis Solem aut cetera astra cerneremus, sed aliquanti interiecta mora, nec parua quidem: sed mox, vt oculos apertos habuerimus, Solem, & cetera astra videbimus. ergo non videmus emittendo. Primum patet, quia spiritus, per quos videmus corpora sunt, iō in instanti moueri non possunt. Cui ergo distet aliquantū id ad quod emittunt, necesse est morā. qd priuatiua do a nobis: & tñ vsque; ad celū Solis, & vterius vsque; ad octauā fixarū stellarū spherā est spatium pluriū quam ducentarū milliū leucarū: necesse est igitur, vt in hac positione magna mora trahat: ergo non videbit Sol immediate, vt ad eū oculos direxerimus, sed falsum est, iō fit visio emittendo. Itē positio Platonice de emissionem spirituum ad visionem stare nequit: nam ad hoc, vt spiritus ab oculis nostris emissis rebus videntibus se applicaret, earum ad nos perducere figuram, oporteret eos esse agētia rationalia: nam cum ab oculis semel emissi forent ad oculos emittentes remeare impossibile est, nisi aut quisquā redire compellerent, aut ipsi quadā ratione sua ad hoc mouerentur. Quod autem isti spiritus a nullo agente ad oculos emittentū reducant, satis ostendit: nullū namque naturaliter, aut s. aliqua rationem tale agens potestui posse vt. qd aut isti spiritus ab aliqua ratione sua in oculos emittentū redire nequeat, ex hoc patet, quia nec rationales animæ, nec Angeli, nec demones sunt, nec aliqua altera substantia in intelligētia, cum præter has nulla sit nisi Deus. Item dato, qd spiritus essent ad visionem non sufficiebat missio eorum: nulla. n. res vt, nisi eius figura periterit in vidente: hi aut spiritus emissi rebus videntibus se applicant earum ad oculos nostros perducere figuram dicunt: nos aut cum quippiam videmus eius extensionem in longū, & latum conspicimus: tantæ igitur extensionis spiritus ad huiusmodi visionem cauandam necesse esset, quantum sit rei visæ extensio s. m. eam partem, quæ videretur: vt sic spiritus rerum videndarum superficies operiatur, rerumque ad nos perducant figuras: alioquin, dato quod spiritus ab oculis videntium egredientes quandam partem rerum visarum operirent, nec tñ totam obiectam superficiem, necesse esset, vt ea solum pars videretur, quæ spiritibus emissis tegeretur, cum aliarum partium, quas non tegerent ad videntes perducere imagines nullatenus possent: difficile tñ nimis, & profusus impossibile videretur, vt spiritus ab oculis nostris egredientes 10. aut 20. leucarum tegerent latitudinem, & distantiam, quarum nos totam multitudinem oculis conspicimus. Visionem ergo fieri emissis spiritibus falsum apparet.

Item omnia, quæ videntur, aut lucida, aut colorata sunt: quorum conditio est, vt totum similitudinem suam in circuitu visiporum per totum aërem diaphanum diffundant: & cum ad animalium peruenerint oculos, imago eorum ibi sistat: ipsa lumina que animal videre faciat. Hoc autem susceptio nullum euenit de inconuenientibus supra adnotatis ad Platoniceam positionem. Hoc apparet, quia si quodcumque corporum nostris oculis obiceremus, mox eius imago in pupilla nostra est, & si steterimus ante oculos cuiuscumque; hominis, vel animalis erit in ambobus oculis eius figura nra duplex. Quod si oculis eius lapidē, aut papyri opposuerimus, in oculis illius lapidis, vel papyri forma inesse videbitur. Idem de quibuscumque corporibus, quæ opponantur. Hoc autem impossibile

4. ratio.

17. ratio contra Platonem.

16. ratio.

17. ratio contra Platonem.

Quo fit necesse visio nem fieri nihil creat deo, sed recipiendo specie. videntibus a qualibet.

culis: manifestum igitur est ex earum oculis corpora quaedam calida, atque humida egredi, quae spiritus vocantur: hi autem sunt sanitatis, aut agritudinum inducendi: si enim sanitatis alicuius causatiui sunt ei, cui in hęserint, nō nocent. Si autē agritudinū inducendi sunt rebus, quibus adhęserint, morbos quosdā inducēt: sed cum spiritus isti nocēt eos fascinoē causare dicimus: fascino igitur aliquid est.

Ad euentiam maiorem praedictorum ponendae sunt tres conclusiones de tribus conditionibus, quae ad quamcunque fascinoem necessariae sunt. Prima est, quod non potest quilibet homo, aut quodcunque animal alium hominem, aut brutum animal fascino: sed quaedam sunt, quae fascino virtutem habent, quaedam vero non; quaedam vero sunt, quae fascino virtutem pati possunt: alia autem fascinoem pati nequeunt. Huius fundamentum est, quoniam fascino ex hoc ortum habet, quod quis oculos infestos habeat, aut aliquam corporis partem: & ex illo pestifero humore agente calore quidam spiritus, qui corpora calida, & humida sunt, resoluantur, & per oculos egredientes praesui leuitate aerem transiant, quousque ad aliquod corpus solidum perueniant, cui inhereant. Si autem corpus istud corruptioni dispositum sit, facilliter passibile aequaliter inficietur: aut si dicamus totum animalis corpus infestum esse, humorem tamen illum resolutum per oculos spiritus egredi idem fiet nocumentum: hoc autem fascino est. Tale autem in quolibet animali reperiri nequit: non enim habent homines omnes infestos oculos, aut aliquam corporis particulam, ex qua humores resoluti per oculos exiuri sunt. De animalibus autem ceteris idem patet: non enim sunt cuncta pestifera, alioquin in omnibus indiuiduis animalibus semper morbum dari necesse esset, ita ut nullum animal sanum foret, quod falsum est. Dicendum est igitur animalia quaedam secundum species suas pestifera esse, semperque spiritus ex hoc venenato humore resolutentia: unde quoties haec aliqua animantia viderint alterius speciei, quae ad corruptionem disposita sunt, laedent ea. Hoc enim basiliscus euenit. pestifera quidem eorum natura est, nullum ergo basilicum vnquam esse continget, qui videndo alia animalia non fascino, scilicet, quod cum hominem, aut alterum animal viderit solo visu mortem inducet. Idem autē lupis accidit: est enim eorum natura humanae conditioni contraria, ideo omnes lupi quantum ad homines pestiferi quodammodo sunt. Cum enim aliquem hominem de vicino viderint, eum ad tunc voces emittendas faciunt impotentem: lupis enim vniversaliter euenit homines fascino. Conformiter autem quaedam alia animalia sunt, quibus ex conditione speciei conuenit, ut homines debeant fascino: unde in talibus animalium speciebus nullum animal erit, quod hominem visum a propinquo non fascino, aut saltem fascino non valeat.

Alia autem animalia sunt, quibus secundum speciei conditionem non conuenit, ut homines fascino possint: euenit tamen quibusdam eorum aliqua specialis corruptio, qua omnibus, quae viderint fascinoem nocumentum inducant. Quaedam namque horum magnam laesionem habent semperque manent: unde ea, quae viderint ad corruptionem disposita necessarii sunt, ut semper fascino: alia autem sunt, quibus morbus iste perpetuus non est, sed ad aliquam temporis moram manens, sicut in ceteris temporalibus agritudinibus accidit. Haec autem quidquid viderint hoc tpe ad corruptionem dispositum, fascino abest.

Circa speciem autem humanam dicendum est, quod non habet conditionem, ut semper fascino possit.

hoc enim modo tota natura humana corrupta foret: sed falsum est: quidam enim homines sunt, qui nulli videri nocent, alij autem sunt, qui res visas fascino: non euenit igitur ex conditione speciei, sed est conditio quorundam humanorum indiuiduorum. Agritudo, siue temporalis, siue perpetua sit. Item si potestas fascino di humanam consequeretur speciem, necesse esset, ut omnes homines possent fascino, ex quo sequitur nullum hominum posse alterum oculo laedere. Sed hoc falsum est: quidam namque alios videntes nocent eis solo visu potissimum illis, qui adhuc aetate teneri sunt. Primum patet, nam secundum Aristo. 5. Phisic. & est positio omnium loquentium de natura, omnis actio per contrarietatem fit. Cum aliquid autem in alterum secundum naturam agere debet, necesse est, ut inter se aliquam habeant contrarietatem: & ob hoc Aristoteles non concessit motum inter duo similia, nec inter duo contraria, sed inter duo contraria: sic patet 5. Phisic. cap. 2. Si enim vnum agens alterum naturaliter calefacere debet, necesse est, ut alterum eorum secundum naturam frigidum sit, aut saltem non calidum, alterum autem calidum. Si enim duo equaliter calida foret, neutrum in alterum caliditate causaret, aut duobus frigidis existentibus neutrum alterum frigeret: sed vnum in alterum agit, cum in extremitatibus contrarietates steterint, aut quouis modo contraria fuerint. Item ista magis manifestatur in his, quae nos experimur. Nam si quisquam calidus fuerit, eique quippiam calidum appositum fuerit, nihil sentiet, velut si nihil ei appositum foret: si quis autem frigidus intense fuerit, & carni eius aliquid frigidum adiungatur, sentire non poterit: & sic in ceteris actiuis qualitatibus: simile enim non agit in simili: sed actio extremitatis contraria est. In quo tamen dicendum, quod quamquam actio, & passio in contrario semper sunt: finis tamen actionis in similitudine est, aut actio non consummata erit secundum naturam, quod patet quia calidum in frigidum agit. Si autem vtrumque calidum foret neutrum super alterum agendi haberet potestatem: id tamen quod calidum est valde, in frigidum nunquam desinet agere, donec illud ad caloris sui gradum perduxerit. Cum vero patiens ad tantum caloris deuenit gradum, actio nulla nec motus erit: idem sequitur si valde frigidum agit in calidum. Hoc modo omnis motus secundum naturam in contrarietate inchoat, sed in similitudine perfecta consummatur, si actio sit de consummatis secundum naturam. Ex hoc ergo patet si omnes homines secundum speciem suam fascinoem haberent virtutem, nullus alterum fascinoaret, actio namque in similibus nunquam est, sed in contrariis. Hoc tamen dato omnes homines similes essent, scilicet, continentes vniversaliter virtutem fascinoem, & nullus eorum posset alterum fascinoare. Item in basiliscis hoc accidit, ut pestiferi sint, & fascinoare possint atque homines, ceteraque animalium solo visu interimere, hoc autem ex conditione speciei inest, ideo omnibus inest, nec vnus poterit alterum ledere, sed alia visu laedent: in hominibus ergo conformiter dicendum, scilicet, quod si ex conditione speciei hominibus eueniret, ut fascinoem haberent virtutem, nullus alterum fascinoaret, sed ipsi alia animalia fascinoaret. Item actio nulla causari potest agente, & patiente aequalibus secundum potentiam agendi, & resistendi, & hoc in qualitate illa, secundum quam motus fieri debet, sed ad omnem motum excellentia agentis in actiua virtute, defectus autem patientis exigitur: si tamen ex conditione humanae speciei proueniret, ut homines fascinoare possent, omnibus inest quae sit ista fascinoem virtutem. Nullus igitur alterum

na habeat conditionem fascinoandi.

Tex. 7.

Simile non agere in similitudine, sed in contrarium.

Omnis motus in contrarietate inchoat & in similitudine consummatur.

Conditio nes fascinois. r. conclusio.

Quaedam animalia habent ex conditione speciei fascinoare. Basiliscus.

Lupus.

An species humana

An qualitas fascinoandi sit propria in hominibus.

Habentes potentiam fascinoandi non habent libertatem, ut fascino quodcunque voluerint.

rerum posset fascinoare. Quod patet, nam cum omnibus indiuiduis specierum passio inest ex principiis speciei, communicatur omnibus aequaliter, quia natura in omnibus equalis est: passiones autem, quae accidunt ex singularibus conditionibus indiuiduorum non sunt equalis in omnibus indiuiduis eiusdem speciei: patet ergo, quod si ex conditione humana proueniret virtus fascinoandi, nullus posset alterum fascinoare. Sed falsum est, non habet ergo natura humana conditionem fascinoem, sed prouenit hoc ex singularibus defectibus humanorum indiuiduorum. Est autem ista fascinoandi conditio in quibusdam tanquam perpetuus languor, in alijs autem velut temporanea egritudo. Hi vero quibus hoc euenit alios homines fascinoare possent, nec tamen omnes, sed solum illos, qui ad corruptionem dispositi sunt, fascinoem ergo virtus non inest omnibus hominibus, vel animalibus, sed quibusdam. Item considerandum est, quod isti quibus pestifera fascinoandi qualitas inest, non habent ex arbitrio pendente, quando fascinoare velint, sed etiam, & si nolint fascinoabunt. Amplius non subest eorum libertati istam rem, vel aliam fascinoare, sed id quod ad corruptionem dispositum est fascinoabunt aliqua nociua expressa in corde. Quo fit, ut interdum fascinoem potentiam habes, & hoc sciens eligat aliquam rem non fascinoare, & tamen fascinoabit, quoniam ad corruptionem dispositus est. Aliud autem erit, quod forte fascinoare vellet, quia ei nocere cupit, & non poterit fascinoare, quia est potens ad resistendum nocumento. Hoc patet, quia fascinoare in animalibus prouenit ex quadam pestifera qualitate existente in aliquo animali per modum cuiusdam egritudinis, qualitates autem naturales operantur naturaliter non subdita arbitrio nostro, non enim subijcitur voluntati nostrae siquis manum calidam habuit, & eam alteri adiunxerit, ut eum calidum reddat. Nam etiam eo inuito manus calida est, cui adiuncta fuerit, calefaciet. Idem de ceteris actiuis qualitatibus diffiniendum est. Qualitas ergo fascinoem non subest arbitrio, sed naturaliter operatur, apertis enim oculis fascinoem egredientur spiritus, qui inuitis eis quorum spiritus sunt quocunque obuiis manum distantes atque ad corruptionem dispositos fascinoabunt. Habet tamen qui huiusmodi est aliquid in sua potestate, quoniam si clausos semper oculos tenere voluerit, neminem vnquam fascinoabit, aut cum se voluerit ab aliqua re custodire ne eam fascinoet claudet oculos, & erit impossibile eam fascinoare. Si tamen id quod fascinoare voluerit, semel aspexerit, & id ad corruptionem dispositum sit, etiam inuitus fascinoabit. Hoc autem factis patet exemplo eius, qui manum calidam aut frigidam habet. Si enim illam cuius approximaerit eum calidam reddet, si tamen ab aliquo abstinerit. eum nunquam calefaciet. Si vero alicui eam adiunxerit non subest eius arbitrio illud tale fieri, quoniam necessario calefaciet: idem de eo, qui fascinoem habet potentiam, quia clausis oculis sibi subest potentia non fascinoandi, apertis autem necessario fascinoabit.

Secunda conclusio in materia fascinoem. Et quod animalia habentia potentiam fascinoandi non possunt hoc agere nisi a propinquo, nisi sit magna virtus fascinoandi. Quaest. XVI.

Secunda conclusio de fascinoem est. Animal habens fascinoem virtutem non poterit quodlibet animal sibi appositum a propinquo fascinoare, sed illud solum, quod ad corruptionem hanc dispositum est, sicut patet in rebus teneris, nisi haec pestifera fascinoandi potestas excedens valde sit: tunc enim quodcunque animal visum fascino-

bitur, quia relatum ad hoc dispositum est, hoc patet in quibusdam hominibus, in quibus virtutem fascinoem esse confitemur, isti tamen nequeunt omnes homines, quos inspexerint aut animalia singula fascinoare, sed quibusdam nocumentum inferunt, alijs autem nequaquam nocent, res enim paruae etatis leuiter fascinoantur, dura autem, & annosiora hoc non recipiunt. Hoc patet ex sententia Aristo. 2. De anima, scilicet actus actiuorum sunt in patiente dispositi, id est talis est actio agentis in patiente qualis est conditio patientis ad suscipiendum: non enim agit agens sicut actiuum est, sed sicut patiens susceptiuum est, si enim passiuum ad actionem suscipiendam plene dispositum sit, agens secundum virtutem suam plene agere poterit. Si autem passiuum nullatenus dispositum sit, nequaquam valebit agens efficere. Si vero passiuum parum disponatur, parua in eo agentis actio recipietur, quod patet: si enim calidum ponatur apud aliquod dispositum ad combustionem causabitur incensio. Si autem sit prorsus indispotum nullus inducetur ardor, idem de frigiditate, & ceteris actiuis qualitatibus iudicandum est. Ex quo sequitur, quod celum nunquam cremari possit: nam quamquam sphaera ignis orbi Lunae coniunctissima sit, nullo posito medio, sed superficies vnus alteri coniungitur, quia tamen celum nullam habet dispositionem, secundum quam cremari aut perire possit, nunquam cremabitur, nec peribit. sic enim Aristo. 2. de celo, & mundo corpora supra celestia non suscipiunt peregrinas impressiones, scilicet non suscipiunt aliquam alterationem, vel corruptionem ab extrinseco prouenientem, secundum quam celum permutari possit, & illa dispositio in celis peregrina, id est extranea appellatur. Item patet hoc in morbo epidemico: contingit enim interdum, ut morbus iste ex aeris corruptione in tota vna ciuitate equalis sit, sed non equaliter in omnibus partibus ciuitatis nocet, nec omnes in loco illo pereunt: sed quibusdam morientibus alij illesi manent. Conformiter cum aliquam domum aer iste pestifer inuaserit, tota domus illa equaliter infecta est in omnibus suis partibus, tamen non contingit semper omnes in illa mori, sed quosdam alijs permanentibus. huius causa est, quia mors in animalibus efficitur, quia natura non potens damno resistere succumbit. Cum enim est robustior natura atque conuenientior complexionis, magis nocumento illato resistit. Ex quo sequitur, ut siue illatus vnus prius, siue quibuscunque appositus malis, vel innatis tardius moriantur: aut magis resistat, qui robustioris naturae atque conuenientioris complexionis sunt, nisi Deus aliter disponendum ab eterno dignatus sit: cuius dispositioni nullum naturae iudicium, regula, vel inclinatio resistere valet. Cum autem aer pestifer in aliqua ciuitate aut domo est, ipsi naturae humanae repugnans semper in eam agit nocendo quantum potest, qui vero naturae debilem, atque inordinatam complexionem habent, nocumento illato resistere impotentibus succumbunt pestiferi qualitate, atque perimuntur: qui vero robustioris naturae sunt resistere sufficientes nocumento non succumbunt, sed viuentes permanent. Similiter ergo de qualitate fascinoem dicendum est, quod siquis corruptioni dispositus sit, ita ut facilliter permutari possit, patietur. Si autem resistere potens sit, non fascinoabitur. Item dicebatur, quod qui teneri sunt tam in hominibus quam in brutis ad fascinoem dispositi sunt, duri autem non patiuntur. Cuius fundamentum est, quoniam durities est quaedam naturalis potentia ad non facilliter patientem, scilicet, secundum quam patientes resistit agentis ne in illud facilliter agere valeat, mollicies autem, & teneritudo qualitates sunt, quae naturales impotentibus dicuntur,

Quare est Luna non cremari ab igne sibi coniunctissimo.

Quare est aliqua ciuitas, vel domus est equaliter infecta morbo epidemico non sequit mors equaliter in omnibus partibus.

2 pars conclusio. secundum.

Res dure resistit fascinationi: & res molles cito fascinantur.

Sacra scriptura accipit durum & molle metapho.

In animalibus parvis & teneris causatur fascinatio.

3. pars conclusionis.

In animalibus magnis causatur quandoque fascinatio.

dicuntur, scilicet ad faciliter patiendum, quoniam secundum eas faciens potest faciliter in patiens quidquid voluerit: dura namque nec faciliter frangere, nec scindere possumus: mollia vero faciliter praescinduntur, & sicut in fractione, & amputatione accidit, ita & in combustione dicendum est, ea namque, quae tenera sunt, si deficcata fuerint, facillime comburantur, atque paruo igne opus est, quae autem dura sunt, etiam si deficcata sunt, nec faciliter exuruntur, nec possunt, nisi a magno igne cremari, sic patet in stuppis, capillis, & lana, quae tenera, & sicca sunt, ligna tamen duriciem magnam habent, ut ex nucca materia, & moro, & ilice, haec enim difficulter cremantur. Hoc modo sacra Scriptura Metaphoris quibusdam utens durum, & molle accipit, eos namque duos vocat, qui gratiam Dei vocantem non exaudiunt, nec facis monitis obediunt, nec a facinoribus, & culpam enormitatibus discedere curant, qui alio nomine obstinati vocantur, sic enim dixit de Pharaone rege Aegypti: Ego indurabo cor Pharaonis: Exo. ca. 4. 8. & 9. Hoc autem quoniam Pharaon quantumcumque a Deo plagis vrgeretur, iussis eius obtemperare noluit, quousque finali percussus plaga Iudaeos exire compulit. Nec tamen tunc eos penitus ire permisit: nam illos recedentes usque ad mare rubrum infectus est: Exo. cap. 14. Mollem autem Scriptura vocat eum, qui gratiae Dei nihil resistit, sed mox, ut a Deo vocatur momenti, & vocanti obedit, & ad bona provocanti consentit, & si interdum peccaverit ab eo admonitus facilliter cessat. Patet igitur fascinatiam qualitatem super homines duos, aut bruta animalia dura actionem habere nullam, ut cum ista, gratis sunt matura: sed sup ea, quae tenera valde sunt, quae dura sunt, illi pestiferi qualitati resistunt, nisi quae fascinatio causatur. Cum ergo homo, vel aliquod animal aliquid fascinauerit necesse, ut illud tenerum sit, & paruae etatis, sicut in infantibus teneris, aut in animalibus brutis no vis, sicut pullis, & porcis atque similibus, in animalibus autem magna gratis, & duris fascinatio non causatur, nisi illa valde magna sit. Ob hoc autem evenit, ut tempore epidemiae plures de partibus quam de perfectis viris, & senibus moriantur: teneri enim valde sunt, & complexiones eorum nimis passibiles, unde aer infectus in eis maiorem immutationem quam in ceteris causare potest. De virtute fascinatia sic est, quod in rebus teneris immutationem qualitatem habet in duris autem nequaquam. Ex hoc sequitur id quod apud vulgares nonissimum est, scilicet, quod pueri teneri aliquando fascinati sunt, de viris autem perfectis raro, aut nunquam dicunt, quod fascinentur, sic quoque de pullis, quando parvi sunt, & de porcis: de duris autem animalibus raro hoc praedicant. Patet ergo fascinationem in rebus teneris causari, in duris autem nequaquam. Item dicebatur in praedicta conclusione, quod fascinatio causatur solum in rebus teneris nisi qualitas fascinatia excessiva sit: tunc enim non solum tenera corrumpentur, sed etiam dura. Quod patet in basilisco, videns enim omnia animalia fascinat, & perimit, nec quidem solum teneros pueros, sed etiam viros magnos, & cetera animalia nulla habita differentia duri, & teneri. Causa est, quia virtus fascinatia basilisci tanta est, ut ad eam collata quilibet potentia resistendi animalis inferior sit: omnia ergo animalia conspiciendo interimit. De lupis autem ad hominem idem dicendum est: sunt enim uniuersaliter infecti collati ad humanam complexionem, quia eos nobis natura contrarios fecit. Quaecumque ergo hominem viderint, fascinant reddentes impotentem ad voces emittendas. est enim eorum qualitas fascinatiam: non solum ergo pueros teneros fascina-

bunt sed etiam integrae etatis viros. Hominibus autem quodcumque talis fascinatia qualitas accidat, tanta esse nequit, ut in basiliscis, quoniam eis ex conditione speciei non enenit, unde solum pueros teneros fascinare poterunt, aut animalia tenera paruae etatis, qualia sunt, quae in domibus nutrita sunt, cum nouiter nata sunt: in magnis autem hoc non efficient: si tamen interdum accidat, quod rarum est, ut aliquis etatis integre vir, aut animal brutum magnae etatis fascinetur, hoc evenit, quia grauis fuit potentia fascinantia.

Tertia conclusio in materia fascinationis. Animal habens potentiam fascinandam non potest alterum fascinare, nisi in parua distantia. Quaes. XV II.

TERTIA conclusio de fascinatione est: Quodcumque animal potentiam fascinatiam habens non potest animalia disposita ad fascinationem ubicunque fascinare, sed solum cum a propinquo viderit. Si enim homo aut alterum animal fascinatiam virtutem habens aliquid animal tenerum, & ad fascinationem dispositum a dimidia leuca spatio intueatur, vel a quatuor, vel quinque iactibus lapidis, fascinare non poterit quasi nullam haberet virtutem fascinandam: nec solum hoc in hominibus est, sed etiam in alijs animalibus, quibus proueniat fascinare ex conditione speciei, & magna sit qualitas fascinantia: ipsa enim nihil poterit, nisi in parua distantia fascinare. In basilisco autem hoc patet: nihil. n. sic natura pestiferum fecit, cui tanta insit virtus fascinandam, nam occidere potest, & illi ex conditione speciei prouenit. si tamen per tres aut quatuor iactus lapidis ab homine distet, quamquam perspicue hominem videre possit, & videat, nihil nocere valebit. In lupis autem idem est, cum enim homines a distantia conspexerint nullum fascinant, sed homo visus libere loqui valebit, ut prius: cum tamen basiliscus a propinquo hominem conspexerit, eum videns interimit, lupus, quoque a vicino videns hominem fascinabit. Ratio huius est, quoniam fascinatio causatur secunda virtutem spirituum emissorum ab oculis rerum illarum, quae fascinatiam potentiam habent, hi autem spiritus solis corporibus adherent, ut hominibus aut alijs animalibus: in aere namque nec manere semper transeuntes, nec inhaerere infixi possunt, hanc autem rem cui inhaerent legunt. Cum vero id quod fascinandum sic longe distet, illuc emissus spiritus peruenire nequeunt a qualitate circumstantis aeris condensati, & in terram cadentes, aut si peruenire potuerint iam eorum excluso aut debilitato vigore nihil immutare possunt. Cum autem quod fascinandum esset, fascinanti propinquus fuerit, intensus poterit fascinari cum spiritus cantantes fascinationem in breuiori spatio maiores teneant vires. In hominibus idem diffiniendum est: si quis enim fascinatiam habuerit virtute longe positam, fascinare non poterit: unde quantumcumque aliquid sit dispositum ad suscipiendam fascinatiam qualitatem, si a rebus fascinantibus valde distans sit, non poterit fascinari: si vero propinquum legdetur. In hoc tamen magna differentia est ex comparatione fascinatiae virtutis: dum enim virtus haec maior fuerit, fascinans a longiori poterit fascinare, quanto autem minor, tanto in propinquiori solum legdet.

Item in quantum ad id, quod est fascinabile nimis distet, quaedam enim alijs teneriora, & alia duriora sunt: quod autem tenerius est, facilius poterit fascinari, & a remotiori: quae vero dura sunt difficulter fascinantur, & a propinquo.

Quomodo

Quomodo quamquam fascinatio asseratur tamen non eo modo quo vulgares intelligunt. Quaes. XV III.

CVNTA autem, quae in superioribus asseruimus catholicorum Ecclesia uniuersaliter cofitebitur: nemo enim, qui rationi innitatur inspectis fundamentis superiorum, & multis alijs, quae induci poterant, poterit negare, quae inducta sunt. His tamen in suo vigore subsistentibus nos quoque cum tota catholicorum Ecclesia fascinationem improbamus, quam accipiunt vulgariter intelligentes: qui enim vulgo loquuntur in pueris teneris, pullis, atque paruis porcis, fascinationem, interdum asserunt euenire, similiter in alijs domesticis animalibus, ne scientes quid fascinatio sit, aut ex quibus agentibus, vel quibus suppositis dispositionibus estimantes longe fore alterum quam sit, unde illi, quos ipsi fascinant asserunt fascinaris quamquam non sint: aut si qui paruulorum interdum fascinantur eos quibusdam veteribus benedicendos offerunt, has enim vulgus ex officio suo benedicentes vocat: quas non iniuria conueniens magis est maledictis appellare, quam miserabiles animas insipientium illaqueantes in eter nam gehenne maledictionem adducunt. In his namque vetustas habuit plurimos tam viros quam feminas superstitiosos, quos adhuc ex parte iunior tenet aetas: hi autem super eos, quos fascinatos perhibent, impertinentia valde verba proferunt, atque inutiles ceremonias, quae superstitiones dicuntur, obseruant, quibus se curare putant eos, quos fascinatos enuntiant. Haec autem infanda quaedam, & catholicorum mentibus valde fugenda sunt, quoniam haec, quae iste maledictae foeminae faciunt, & proferunt, illicita valde atque superstitiosa sunt, nullam sanatiuam virtutem secundum naturam, ipsae tamen miserabiles foeminae his verbis fascinatos sanitatem integram recipere dicunt, quod hereticum valde est, quoniam sanitatem, quam Deus interdum naturaliter quibusdam simplicibus, vel compositis medicinis, interdum super operatione naturae illam largitur, istae miserabiles foeminae superstitiosis atque prophanis verbis, & stultis ceremonijs ascribunt, nullam naturalem aut supernaturalem ad sanitatem inducendam causalitatem habentibus. Rectissime ergo catholicorum Ecclesia Spiritu Sancto ducta omnes fascinatorum curatrices prohibet, aut potius insipientium deceptrices distincte prohibuit. Nos autem quamquam iuxta veritatem naturae fidei catholicae nimis consentaneam aliquid fascinari interdum asseramus, illud tamen curandum vetustarum maledictarum ceremonijs, aut verbis non tribuimus: sed haec potius abhorremus, illud medicorum operi, ut ceteras egritudines aut diuturnitati temporis sanandum relinquentes. Quaedam namque ipsa per se natura nullo appposito curat. Nulla ergo in hoc superstitiosam ceremoniam obseruamus. Quaequam autem praedicta, solida veritate fulciantur fidei catholicae in nullo repugnando, satis tamen nobis molestum est confiteri publice aliquam posse fieri fascinationem: hoc autem non ideo, quod veritas latere debeat, desiderat enim veritas in publicum collocari, sed quia simplices impotentes distinguere a falsis vera cum audierint fascinationem possibilem, arbitrarentur aliquid, quod inconueniens esset, & ad superstitiones varias verterentur, unde coram simplicibus quaedam veritates melius est silentio tegi, quam publice enunciar. De fascinatione haec breuiter suffecerunt. Redeuntes ad supra inchoata dicere oportebit sola visione nullam posse fieri realem immutationem, sed si interdum aliquod animal alteri videndo nocet aut pro-

Multa sunt scripta, quae non sunt populo praedicanda in lingua Hispanica, vel Italica, quia populus bestia est multorum caput iuxta Aristotelem. Conclusio nem principalem intentam a q. 9. vij. nunc.

ficet, hoc non est, quia aliquod animal videt aut videtur, sed quia aliqua animalia videndo spiritus per oculos emittunt, quae interdum nocent. Et forte interdum prodesse possunt. Istos non poterat emittere serpens eneus, quem fabricauit Moyses, quia calidus, & humidus non erat iuxta conditionem spirituum, sed siccus, & frigidus erat. Apparet igitur serpentem illum eneu operatione astrologica aut magica obseruatione non fuisse fabricatum, & sanitatem, quae in videntibus causabatur, non causari ab eo, sed diuino nutu.

An naturaliter, & astrologice possit causari aliqua virtus rationalis respondens ad quaesita. Et de capite metallino hi ponunt, & alio Alberti Magni. Et qui sunt qui respondent in his capitibus metallinis, & de lucernis beati Isidori Hispanensis. Quaes. XI X.

ALIIQVIS adhuc instabit serpentem istum factum fuisse astrologice, & naturalem virtutem acquisiuisse. Nam si natura per astrologiam obseruationem temporum, & planetarum aliquid perfectius serpente isto, producere valebat, poterit quoque hunc producere, quia potest in excellentius potest in minus: natura tamen potest causare aliquid perfectius serpente curatio a morsibus serpentum verorum, ergo & eum causare potest. Hoc patet, quia causare aliquam substantiam rationalem perfectius est, quam causare quamcumque virtutem, quae sit de conditione corporis: sed hoc fieri potest, ergo &c. Curatio autem a morsibus serpentum ad virtutem corporalem pertinet, sicut patet in medicinis tam simplicibus, quam compositis: natura tamen potest astrologica obseruatione causare aliquam rationalem virtutem in aliqua figura ferrea, aut qualitercumque metallina, haec autem perfectior forma est, quam sit in tota natura, ergo facilius causari poterit quacumque virtus vulnerum sanatiua. Quod virtus rationalis operatione astrologica causetur apparet in capitibus metallinis, quae ab antiquis astronomis fabricata ad omnia quaesita respondebant, sic enim Albertus magnus Teutonius caput metallinum fabricasse dicitur: fuit autem iste Beati Thomae de Aquino magno tempore magister. Cum autem semel Beatus Thomas camera Alberti Magni introisset adhuc discipulus eius existens istud caput, quod ad omnia respondebat, fregit. Alterum autem metallinum caput simile fuit in territorio Numantino, scilicet ciuitatis Zamorensis, in loco, qui Tauara dicitur, quod adhuc specialiter positum erat, ut Iudaeos cum in eodem loco essent proderet, unde si aliquando quisquam de Iudaeis in loco esset, etiam si a nemine cognitus ipsum caput per se clamabat Iudaeum in loco illo esse, & sapius hoc frequentabat, ab hoc clamore nunquam cessans quousque Iudaeus egrederetur de loco. Hoc autem oppidanorum imperitia cofradum est ipso veritatem clamante, cum illud falsum dicere existimarent. Quod autem talia capita astrologice fieri possent dubitari nequit. Quod etiam in his virtus naturalis sit satis apparet, cum ad quaesita respondeant, quod ad rationem pertinet, & non ad quamlibet sed ad magnam. His respondendum est impossibile esse secundum naturam fieri aliquam figuram ex materia metallina, quae vulnerum curatiua sit, & liberet percussos a serpentibus mortiferis. cuius multa causa satis fundamentales supra assignatae sunt, plurimae tamen induci possunt. Sed adhuc concessio, hoc possibile fore per naturam, erit penitus impossibile, per quamcumque operationem excogitatum, nec per obseruationes astrologicas in aliquo capite metallino causari rationalem virtutem ad omnia respondentem. Cum autem obijciatur

Zamora est numaria, & non foria: unde deficit Ptolomeus in secunda tabula Europa. Dicit Aegii Historio, Hispanus, quae astuta cuiusdam Iudaei hoc caput contra factum est.

obijciunt de capite metallino fabricato ab Alberto Magno, & de illo quod erat in territorio Numantino. Respondendum est, quod fabricata fuerunt, & ad inquisita respondebant, multa quoque capita similia poterant fabricari, sed nulla virtus naturaliter causata in capite illo ad inquisita responderet, sed magica operatione, & demonum adiutorio hoc fit. Nec tamen quisquam existimet, quod demones possint in aliqua materia metallina causare virtutem aliquam rationalem. Hoc enim excedit omnem virtutem naturalem etiam secundum Aristoteli. ipse enim inquit ceteras formas educi de potentia materiae, animam autem rationalem solum esse supra conditionem, & diuinam atque solum venire ab extra. Cum ergo omnis operatio demonum sit naturalis, scilicet solum in applicationem agentium, & passiuorum, ut late declaratum est. Exo. cap. 7. virtus tamen rationalis secundum Aristoteli super conditionem materiae: ergo excedit naturalem actionem. Item non solum excedit potestatem demonum causare virtutem rationalem in capite metallino, sed etiam similiter est impossibile causari virtutem illam tanquam conditionem, vel proprietatem capitis metallini. Si enim aliqua virtus rationalis illa est, necesse est esse demonem, aut Angelum bonum, aut animam rationalem, vel Deum. Nequaquam autem dici potest Deum esse, qui in capite illo metallino respondit: Deus namque non seruiret ad nutum hominum malorum inducendo grauissimos errores ad respondendum in tali capite: ita impossibile est esse Deum, qui loquitur in capite illo. Nam Deum loqui est impossibile, cum nihil possit agere per motum, ut declaratum est Exo. 23. & 25. cap. Item non potest esse Angelus, qui hic loquitur, si intelligamus Angelum bonum, quia Angelus nullis naturalibus aut magicis operationibus cogi potest, ut in aliquo loco sit, & respondeat. Item non potest esse anima humana, quae in capite illo responderet: nam tunc aut nouiter creata foret ad hoc solum, ut responderet in illo capite, aut est de animabus primo creatis, scilicet, quod fuerit anima alicuius hominis. Non potest dici primo modo: nam Deus ad expletionem stultorum, & sceleratorum desideriorum humanorum animas non creat: magni enim errores sequuntur datis animabus in corporibus metallinis. Item anima humana cum sit forma, & pars speciei, determinat sibi certam figuram corporis, & quantitatem, & harmoniam qualitatum: unde anima humana stare non potest in quolibet corpore, sed in solo humano in capitibus aut tem metallinis nulla istarum dispositionum est: ergo anima rationalis ibi non erit. Item inquirendo magis in radice dicendum, quod simplicia inter se minus differre non possunt quam in specie, quia simplicia aut formae sunt, aut simplicis essentiae, cum autem harum formarum, vel essentiarum aliqua ab altera differat, non potest differre, nisi per seipsam cum nihil habeat, nisi seipsam: sed ipsa est essentia, vel forma: ergo necesse est esse differentiam per formam, vel essentiam, quae vocatur differentia essentialis: differentia autem per essentiam non potest esse minor differentia specifica, cum in essentia species sint vltimae, & genera superiora: nam individua specierum ad species essentielles nihil addunt. & ob hoc quilibet Angelus ab altero ad minus secundum speciem differat, vel essentialiter, quia in eis nihil est, nisi species, vel essentia, in quo recipitur differentia: unde necesse est consistere, tot esse species demonum, & Angelorum, quot demones, & Angeli sunt: cum ergo animae humanae simplices sint non habentes in seipsis nisi seipsas: necesse est, ut quilibet anima ab alia in specie saltem differret, nisi esset aliquid ad quod coniunctionem haberet, & ex quo

fortiretur differentia ad alias animas. Si autem animae humanae, quae formae sunt, in specie differrent, necesse esset, ut omnes quoque homines in specie differrent, ita quod nulli duo homines essent in eadem specie, sed tot naturae, & species essent, quot homines: & sicut homo, & asinus differunt, quoniam duae species sunt, ita quilibet homo ab alio homine differret, quod falsum est. Ideo dicendum inter animas humanas non esse specificam differentiam, erat tamen necesse ista esse in omnibus animabus, cum qualibet anima simplex sit nihil in se habens, secundum quod differentia ab altero suscipiat, nisi seipsam. Quae est ergo differentia in specie, nisi anima ad aliquid haberet adhaerentiam secundum quod recipiat differentiam ab altera anima, hoc autem est corpus. Recepit namque quilibet anima, quod sit vna numero, & distincta individualiter, & non in specie ab altera anima, quia in hoc corpore, vel illo creatur recipiens esse: alia autem recepit, quod sit altera numero, quia in altero corpore creatur. Si autem corpora ad inuicem non praestarent animabus originem differendi, differrent animae ab inuicem in specie, sicut anima hominis, & asini. Oportet ergo, quod sicut qualibet res recipit distinctum esse numero, vel specie ab aliqua alia, in eo instanti, quo esse suscipit, quod cum anima humana recipiat distinctum esse numero, a qualibet altera per corpus, quod in ipso corpore esse simpliciter suscipiat. Ex hoc patet quilibet animam humanam in corpore creati, nec esse possibile aliquam extra gigni sicut multi simplices arbitrati sunt dicentes quamlibet animam in celo a Deo creatam fore: deinde in corpus tempore aliquo infundi, quod aliquantulum Plato secutus est, dicens: aetas esse in aeternis, deinde temporibus quibusdam descendere in corpora hominum, & calademum, & cadodemum: scilicet bonorum, & malorum Angelorum; deinde mortuis his redibant in astra. Sic patet per Boetium De consolatione libro 3. Metro. 9. c. d. d. *In causis animas paribus, vitasque minores. Prouentibus, & leuibus sublimis curribus aptans. In celum, terramque feris, quas lege benigna. Ad te conuersas reduci facis igne reuert.* Hoc tangit Augu. De ciuitate Dei lib. 19. Ex dictis tollitur positio infana quorundam dicentium omnes animas hominum simul creatas fuisse a Deo in celo, deinde temporibus suis in corpora fundi, impossibile tamen est omnium animas ab exordio saeculorum simul fuisse creatas. Item impossibile est aliquam animam creati extra corpus suum, aut antequam corpus organizatum sit, sed quilibet in corpore creatur cum eius completa sit organizatio: satis tamen possibile erat omnes humanas animas ab exordio simul creatas fuisse, si inuicem in specie differrent: tunc enim non erat eis opus, ut in corporibus esse reciperent: cum per ipsa corpora mutuo non differrent, sed secundum seipsas, sicut omnes Angeli simul creati sunt, & pariter esse susceperunt, quia inter se in specie differunt: anima autem humana suscepit esse, & differre per corpus. Necesse est igitur, ut in corpore creatur, & esse suscipiat. Item patet hoc ex alia radice, scilicet per comparisonem animae ad corpus: nam si ista anima nouiter creata esset, quaeritur an esset vnita illi corpori formaliter, aut solum, ut motor mobili: formaliter autem vniri non potest anima capiti metallino, quia anima requirit dispositionem in corpore, scilicet certam harmoniam elementarium qualitarum, ideo dicitur, quod fundatur vita in humido radicali, & calido naturali: si quod ista duo sunt contempta, mors autem sequitur propter istorum duorum consonantem harmoniam tale tamen nihil est in capite illo metallino, cum sit valde frigidum, & siccum: impossibile est ergo corpus

Scotus tenet quod non per corpus, sed per esse itate, seu propriam differentiam individua lem. sed ille modus non est Physicus, sed Metaphysicus. Au- stor is hic physice loquitur.

Atque humanae differentiae per sua corpora.

et ratio principalis quod virtus in capite metallino non sit animata.

3. ratio. pus aliquod sub talibus dispositionibus animatum est. A se quocumque gradu animae. Item dato, quod possit vniri anima illi capiti, cum anima sit pars speciei, & det intrinsece essentialiter esse hominem, sequeretur illud caput esse hominem, quod absurdissimum est. Si autem daretur, quod vniretur anima illi capiti, ut motor mobili: aut vniretur, ut mouens motu impulsivo, aut motu operatiuo. Si autem motu impulsivo requiritur prima vnio, scilicet applicatio virtutis motiuae ad exteriorem partem corporis, & isto modo concedendum est demonem, & animam humanam posse corporibus vniri, sed anima humana non potest maiori corpori vniri quam humano, vel non tanto, quia magis mouebit anima habens organa, per quae virtutem suam deriuare potest quam non habens organa, habens tamen organa non potest corpus cuiuscumque qualitatis mouere, & vegetare, quia dicimus, quod anima humana non poterit informare vnum corpus ita magnum sicut turris, quia vegetare illud aut mouere non potest: data tamen ista vnione prima non fieret locutio in capite metallino, sed solum motus impulsus localis. Si autem vniretur anima capiti metallino motu operatiuo, oporteret vniri organicè, & ista est magna vnio atque requirit magnam dispositionem, quia in alia vnione deriuabatur virtus ad rem motam: hic autem deriuatur non quidem ad organum sed per organum. Et patet differentia, quia in rebus motis solum est pati in organis autem est agere, & pati, quia mouentur ab anima, & res exteriores mouentur: ideo valde maior vnio, & concordia hic requiritur quam solum ad mouendum impulsue. Patet, quia anima vnitur manui, & martello per virtutem, sed cum martello nullam requirit dispositionem, cum manu autem valde multas: ideo requiritur, quod si anima vniretur capiti ferreo ad loquendum, quod requireret omnes dispositiones organicas, quas in homine requirit ad idem faciendum: vel dabitur aliquid frustra a Deo, & natura, quod negat Philosophus primo Politicorum: sed nullam talem dispositionem habet: ergo non est anima humana. Sed argues contra hoc, quia anima, & demon in corpore aereo voces formant. De demone nullus negat: de anima patet, quia sancti post mortem multis apparuerunt, & locuti sunt, ut tenet sacra fides, & habetur Mat. 27. ca. de resurgentibus cum Christo, qui apparuerunt in Ierusalem, & locuti sunt. Respondeo, quod secus est de aere quam de ferro, quia aer est corpus multum passibile, & receptiuum dispositionum organicarum, quam non vitalium: tres namque sunt gradus vnionum. Primus est ad moueri solum, & hic non requiritur aliqua specialis dispositio, sed solum, quod sit corpus habens superficiem tangibilem ad recipiendum impulsu. Secundus gradus vnionis est operatiuus organicus, & iste requirit multas dispositiones, quae solum in aere reperiuntur, ut infra patebit. Tertius gradus est vnionis vitalis: & iste solum reperitur in carne multum disposita loquendo de vnione animae humanae, vel alicuius spiritus. Ad vnionem autem organicam operatiuam duo requiruntur, scilicet debita densitas, & raritas, & harmonia calidi, & humiditatis: ista autem in puro aere elemento naturaliter propter mediam elementorum concatenationem reperiuntur: potest enim aer condensari ad satis magnam soliditatem: rarefieri autem quantum voluerimus. Potest etiam satis humidus fieri, & satis calidus, quae sunt ex sua complexionem: his autem duobus existentibus, scilicet humiditate, & caliditate proportionatis adueniente aliqui condensatione organum operatiuum fieri potest, quia anima tenentudinem quandam quaerit. De igne autem puro tale corpus fieri non potest, cum nul-

De triplici vnione animae ad corpus: & quid exigitur quilibet istarum de dispositione in corpore.

Cap. 5.

Omnis operatio demonum est naturalis.

Non potest naturaliter causari virtus ad loquendum in capite metallino nec est illa Deus, nec Angelus, nec anima.

Angelos oēs & oēs spiritus ad minus differre specie, & de differentia astarum demonum, & Angelorum in quibusdam per speciem, in alijs per naturam.

Non potest anima sumere corpus de igne ad loquendum, nec de aqua, nec de terra, sed solum de aere, & quare hoc.

Text. 4. Aia si capiti metallino coniungatur nihil potest videri.

Aia quae est in purgatorio, aut inferno, aut celo non potest videri in capite metallino.

lam recipiat humiditatem. Item, quia organum ad operationem dimensionem exigit determinatam, & figuram, particulam autem ignis ad figuram coherere non possunt, quia principium huius operationis est humidum tenerum, quod igni dissonat. De aqua autem tale corpus fieri non potest, quia licet aqua ad debitam densitatem reduci possit, & ad contemptam caliditatem cum humiditate reducatur simul, tamen non potest temporare calida, & medio criter densa esse. Ratio autem est, quia aqua reducitur ad soliditatem seu densitatem per excedentem frigiditatem. Si autem reduceretur ad caliditatem, cessaret frigiditas condensans, & effluerent particulae dissolutae, quia ex causis contrariis reducitur ad densitatem, & caliditatem. Item in terra hoc fieri non potest, quia ipsa est solida supra modum: anima autem requirit tenentudinem in organo, ad quam non potest terra reduci, nisi per mixturem alterius elementi. Item, quia terrestreitas multum repugnat vegetationi nisi transmutatione facta ad alterum genus mixti: aer autem totum habet, contemperantiam enim calidi, & humiditatis naturaliter habet, quia medius est in carena elementorum. Densitatem autem habere non potest ex natura materiae, quia multum passibilis est, ista est ergo ratio quare spiritus boni, siue mali de aere solum sibi corpora formant. Ferrum autem habet terram indispotionem, scilicet soliditatem, & frigiditatem excedentem, ideo vniri organicè non potest: posset tamen esse, quod si caput esset satis magnum de ferro, anima, siue demon assumens corpus aereum intus loqueretur, non tamen, ut vnita organicè capiti metallino, sed corpori aereo. Et hoc patet in Magis, qui vident facere resurgere mortuos, accipiunt enim cadauera, in quibus non sit humiditas multum deperdita in mortuis post vnum, vel duos dies, & factis qui busdam ceremonijs lotionis in sanguine, & aqua per interiora demones subintrant cadauera, & loquuntur. Si tamen cadauera essent multum desiccata leuis organum, ut post mensum vnum, vel alterius, etiam si de carne nihil perijisset demon subintrare posset, & mouere corpus: loqui autem minime. Datis etiam omnibus istis pro possibilibus anima nouiter creata, & isti capiti coniuncta nihil respondere posset, quia nihil scit: anima enim secundum Philosophum 3. De anima est tanquam tabula rasa, nec cognoscit aliquam veritatem in vnione sua: postea autem via sensitua acquirat interius cognitionem. Item si ponatur secundum Platonem, quod anima ante vnionem omnia scierit possibiliter homini: tamen in coniunctione obliuiscitur: oporteret ergo addiscere ad respondendum: sed in capitibus metallinis non est sic, quia immediate, ut facta sunt de omnibus respondent euidenter: ergo patet, quod cum talia non possint fieri, nisi substantia intelligente, & talis non potest esse Deus, nec bonus Angelus, nec anima creata ad manendum in corpore illo: ergo erit demon. Sed dicit aliquis, quod erit anima, quae iam praesuit in aliquo corpore humano, sed per mortem transiens a corpore claua est in capite metallino. Sed non stat, quia oportet, quod anima exuta a corpore vitam eternam aut locum gehennae aut purgatorias penas petat, si autem ista iussit in celum nullatenus potuisset claudere in capite metallino: nam beatarum animarum fruitio est in diuina contemplatione: hoc autem ab aia nequit auferri: nec anima inde subtrahi quouis modo solertia demonum aut potestare, aut alicuius naturalis agentis vigore: nihil enim in eam facultatis quidquam praeter Deum habet. Item non potest esse ista anima de his, quae in purgatorio exercentur: haec enim a demonibus non puniuntur, nec in eas quidquam possunt, iam ciues sunt.

sunt ciuitatis Dei, & Angelorum participes, quam illuc non peruenerunt, ideo nec etiam ipsi demones possunt videre eas torqueri astates illis, ne in illis gaudeant, atque fatentur de penis earum, nulla ergo de his in capite metallino includi potest. Item non potest esse aliqua anima in capite de his, quae ad inferos damnatae sunt, est enim infernus quidam locus determinatus in terra, in quo omnes animae damnatorum manent, nec alicui inde exire conceditur nisi dispensatione aliqua, ut a uiuentibus videatur ad eorum utilitatem, ut ait Grego. 4. Dialogorum. non possunt ergo demones aliquam de damnatis animabus educere, ut eam claudant in capite metallino. Item dato, quod aliqua anima de damnatis in capite tali claudi posset, nesciret ad inuisita singula respondere: talia enim responsa dantur in istis capitibus: ita ut omnem facultatem damnatarum animarum excedant. Maior huius patet, quoniam animae solutae a corpore non possunt intelligere plura, quam in corpore intelligebant, nisi fiat in eis aliqua illustratio per reuelationem alicuius superioris, animae tamen damnatorum nullam cognitionem recipiunt in diuina essentia, quae uocatur cognitio in uerbo, cum ista sit potissima pars felicitatis, & quasi tota felicitas beatorum. Ab Angelis etiam nullam cognitionem suscipiunt: diuina enim iustitia exigit, ne in aliquo latentur aliquid tale cognoscentes. Animae ergo apud inferos nihil magis cognoscere poterunt, quam hic cognoscebant. Ista enim recesserunt, nisi intelligatur de cognitione experimentalis: isti tamen spiritus, qui in metallinis capitibus sunt quaedam respondent quibus omnes homines conuenientes in vnum respondere nescirent, animae igitur damnatae nequaquam sunt. Item nihil prodest temporum, & punctorum, & aspectuum planetarum observatio ad inclusionem animae, quae esset in capite metallino, si anima illa esset cuiuscunque conditionis, virtus enim, quae ad caeremoniales observationes consequi potest, naturalis est deriuata ex influxu caelestium corporum: nulla tamen naturae potestas aliquatenus animae a corpore solutae praest, cum illa sit spiritus simplex nullam habens corporietatem per cuius coniunctionem in eam caelestia corpora, dominantur: anima igitur nulla in capite metallino esse potest: vel saltem nulla est, quae talia respondeat qualia audiuntur: est tamen daemon ille, qui loquitur, cum iam nulla alia spiritualis substantia relinquatur. Sed aliquis dicet, quod ex superioribus patet demonem non posse uiri capiti metallino ad loquendum, sed soli corpori aereo. Dicendum, quod illud quod repetebatur in aere, simul causari poterat in ferro per magnum tempus in ductum a virtute caeli, tanta est enim virtus caeli, ut per magnum tempus rem ad extraneas suae naturae qualitates deducat, & ad aliquam imperfectam harmoniam suae complexionis repugnantem. Nec est mirum, quia de terra facit ferrum admixto sulphure: quanto magis ferrum ad spirituales dispositiones adducere poterit potissimum adhibita cura humana secundum regulationem motuum, & figurationem astrorum. Hoc autem quod tanto tempore caeli virtute inducitur, non poterit diabolus per se facere, quia operatio demonis in naturalibus non est per aliquam virtutem intrinsecam, cum non sit agens naturale, sicut nec in intelligentiae caelestis, quas ponimus mouere orbes si cessarent a motu nihil influere possent, etiam si uellent: quia causalitas sua solum est deriuatio virtutis caelestis per motum: deo dicit Philosophus 12. Metaphy. quod intelligentiae secundae volentes participare esse diuinum mouent, ut amantes, & desiderantes, prima autem intelligentia, siue Deus, quae secundum nos infinitae virtutis est sine motu causare potest: quae

De hoc 5. Bonauen. & Tho. 4. 2. di. 20.

Demonis sunt qui in capitibus metallinis correspondent.

Quid prodest obiectio astrologica in cobiscendo caput metallinum.

continet eminenter omnem virtutem, & perfectionem. Est ergo operatio demonis solum, ut applicatio agentis ad passum, quando autem agentia, & passiva proportionata, & disposita ad inducendum immediate aliquem naturalem effectum existunt in aliquibus partibus mundi quantumcunque remotis, demones subtilitate sua immensa aeris spatia breuissimè transeunt coniungere possunt, & sic res cito efficitur, ut patet in ranis, & colubris Aegypti factis per demones, & magos. Si autem causae actiue inducentes effectum non sint in toto orbe actualiter existentes, sed dependant ex motu, & figuratione astrorum, nunquam demon poterit talem rem facere donec compleatur naturaliter ille motus, nec potest demon mouere caelum citius, ut inducatur velociter aliquis effectus, quem intendit: non enim permittitur demoni talis motus: alioquin omnia forte iam fuissent destructa. non poterit ergo velocius demon facere aliquid, quod naturaliter fieri poterat, potest tamen disponere materiam ad bene patientiam ponendo eam in loco, ad quem talis influenza deriuatur ex figuratione, vel aspectu astrorum ad horizontem illius loci: & in hoc non est maioris potentiae demon quam homo multum peritus in astris, nisi in quantum demon plura nouit. Ista est causa errandi multis superficialiter considerantibus, putant enim sola natura agente talia perfici posse, quia in eorum causationibus magna temporis requiritur pertransitio. Ista enim sunt quaedam praesupposita ad id quod demon finaliter intendit, sed quae facere non potest, nisi in istis praesuppositis cogitur ista a tempore, & motu caeli expectare: deinde per talem actionem deducta materia illa ad extraneas qualitates, & aliqualem harmoniam, facta est a demone intra caput illud quadam aeris dispositione conuenienti qualitatibus illius materiae ad continuationem virtutis locutiuae demon loqui potest, & per solum ferrum ante loqui non poterat. Ista est demonum subtilissima fraus per quam miserimas animas magno rpe grauibus facinoribus detinet alligatas. Et si obijcias, quod demones in statutis, quae nihil huiusmodi habebant loquebantur. Respondendum, quod hoc erat intra concavitates magnas statuarum, & ibi sumebantur aliqua corpora aerea ad loquendum, aliquando autem sub aliqua figura visibili respondebat, vel lingua, & palatum, & cetera instrumenta hominis mouebant ad plenam uocis informationem, ut patet in arrepticis, & iste fuit communissimus modus ab antiquo. unde Phœbus, qui in diuinatione maximus inter Deos gentilium erat, semper per arrepticam virginem loquebatur in Delphos Graeciae insula antiquissima, & hoc omnes antiqui etiam Poetae uoluerunt, ut ponit manifeste Lucanus in fine primi libri De bello plusquam ciuili, & in medio tertij. Et si aliquis dicat, quod caput taliter loquens pure naturaliter effici potest, quia multa mirabilia naturalia videmus, multa quoque a maioribus nostris fuisse facta accepimus, quae ab occultissimis naturae peruenerunt. Respondendum est, quod vis naturae magna est, & nobis incognita: intantum, ut multa de paruis eius miraculis admitemur, sed tantam virtutem naturae impossibile est esse, quae simplicem intelligentiam causare possit. Licet enim aliqua res suam gradum materialem agendi adiuta ab aliquo extrinseco transcedere valeat, formalem tamen gradum agendi transcedere impossibile est: potest enim canis ab influenza caelesti adiutus canem perfectissimum generare, equus tamen generare impossibile est. sic oculus per adiutorium alicuius causae multum disponentis potest videre in maiorem distantiam quam alias videre posset, & tamen nullo modo audire poterit quantumcunque iuuetur.

Demō nō pot mouere celos.

Apollo Delphic quo ritebat ad interrogata.

De quibusdam miraculis naturalibus, ut de lucernis beati Isido. & de alia Romae inuenta in quodam sepulchro.

iuuetur. Si autem arguas de generationibus equitocis, respondendum est, quod iste non possunt fieri in quibusdam animalibus dierum specierum, sed in illis solum, quae magnam habent feminis conformitatem, & tunc aliquando reducitur equitocis coitus ad uinuocam generationem secundum speciem feminis fortioris aliter totaliter absorbentis, aliquando autem medio modo secundum variam feminis harmoniam, & gradum consonantiae: sic enim est de potentij passiuus, ut auditus, qui non potest nisi in certa distantia immutari, potest naturaliter adiuuari, ut in valde maiori audiat, quod autem auditus videat impossibile est: transcenderet enim suum formale obiectum. Naturaliter ergo corpora, & virtutes corporum solum efficere possunt. Potest enim effici lucerna extinguibilis aequae, vel aeri naturaliter, ut fecit Beatus Isidorus duas naturaliter, quae post mortem eius ad caput, & pedes sepulchri ipsius permanserunt quasi per ducentos annos, ita quod nihil de eis uideretur consumptum, sed postea inde sublatae sunt. Testantur hoc maiores, & ponit Iacobus de voragine in historia beati Isido. Sed etiam Romae tempore Caroli Magni sepulchrum Gētilis uiri repertum est intra quod candela ardens inuenta fuit, quae a valde magnis temporibus ante Christi aduentum ibi fuerat, ut ex inscriptione sepulchri patuit, post extracta lucerna nec uento, nec aqua extinguebat, sed perforato lychno quodam terebro subintrante aere extincta est, quae prius aqua extingui non poterat, ut ait Helinandus in chronicis, & Ioannes Aegidij Zamorensis.

An demones possint in capitibus metallinis aut alijs uasis includi, uel a corporibus expelli: aut ad aliquid a nobis cogi uerbis, aut herbis seu alijs rebus naturalibus. Quæst. XX.

CIRCA praedicta tamen uidebatur dubium utrum demones ad corpora congregari possint, aut a corporibus expelli aliquibus herbarum aut aliarum rerum suffumigationibus. In quo dicendum demones ex his non posse cogi, ut ueniant, nec ut totaliter recedant, aliquid tamen esse poterit, quod faciat eos non posse loqui: nam locutio eorum est modo organico, in quo sunt dispositiones naturales, & quia aliquid est, quod impediatur dispositiones illas, quas demones exigunt ad locutionem, poterit esse aliquid naturale quod faciat eos non loqui: quod tamen per aliqua naturalia aut operationem humanam demones cogi possent, ut intrent in aliqua corpora, vel ab eis recedant, impossibile est. Si autem arguatur de exorcistis, qui conuocationibus quibusdam de obiectis corporibus demones excludunt. Respondendum est demones in quosdam obiectorum corporibus expelli: hoc tamen hominum nulla uirtute fit nec uerborum uiribus, sed Dei nutu atque precepto, est enim exorcistarum ordo vnus de minoribus Ecclesiae ordinibus. uerba igitur ipsorum, & singulae operationes ex Dei uoluntate uigore accipiunt: sic. n. de presbyteris consecrantibus est, nulla enim in sacerdote potestas est, nec tam efficacia uerba proferre potest quantumcunque clamaret, ut panis substantiam in uerum Christi corpus conuertat, quia tamen a Deo minister institutus est, stupenda Dei bonitas dignatur, ut prolatis uerbis consecrationis panis in uerum corpus, & uinum in uerum sanguinem conuertatur. Cuncta etiam de hoc exemplorum plena sunt: multi namque uiri boni sola preceptionis forma prolato nomine Christi super eos, qui egrotabant, demones expulerunt, hoc autem non ex eorum uiribus erat, sed ex meritis fidei concessum est. Christus

namque dixerat, quod si quis tantam haberet fidem, ut granum vniui sinapis diceret monti huic transi, & transibit, & nihil erit impossibile, ut patet Mat. 17. ca. & Luc. 17. scilicet si habueritis fidem sicut granum sinapis, & dixeritis huic arbori moro eradicare, & transplantare in profundum maris, obediens uobis. Patet igitur ex praedictis, quod naturaliter homines demones praesidere non possunt: nam si ex natura excellenti eis proueniret, ut demones praesentem, frustra Christus dixisset tanquam aliquid miraculosum, quod concedebat baptizatis potestatem super demones: sed magis naturaliter demones super homines possunt, quia eorum natura excellentior est quantum ad specificam perfectionem. illi tamen, qui ista metallina capita faciunt secundum observationes astrologicas ad introducendum uirtutem naturalem solum, obseruant hoc propter demones introducendos. Nulla ergo uirtutem per ista habent ad hoc, quod introducantur, uel quod postea introducti maneant. idem autem de demones, qui in vitreis phialis tenentur, ut ad inuisita respondeant. Si enim tenentur uoluntarie tenentur, quia fallere, & nocere cupiunt: absit enim a cordibus fidelium, ut demones aliquibus uerbis nostris, uel naturalibus factis cogi possint ad manendum, uel ad exeundum de aliquo corpore, aut ad loquendum de illo. Modus autem, & origo horum est, quia demones humani generis seuisissimi hostes modis, & uersutis omnes homines decipere atque subuertere moliantur. Ipsi igitur industriauerunt, & docuerunt, ut homines talibus artibus inducuntur, in quibus cum eis aliqua contraheretur participatio. induxerunt quoque, ut homines existimarent eos uerbis quibusdam aut caeremonijs posse premi, nihil tamen est in re, siue in uerbis, quo attingi possint ad aliquid faciendum, nisi quantum Deus illos cogi interdum uoluerit. euidentissimè enim hoc cognoscunt, qui de naturarum perfectione, & substantiarum gradibus aliquid cognouerunt, non enim potest corpa in spiritus agere, sed magis e contrario. Cum uero homines his sceleratissimis atque superstitiosis artibus dediti haec metallina capita fabricant, quamquam caeremonie, quas in fabricando obseruant, nihil possint, ut demones in his capitibus aut alicubi esse cogantur, quia tamen in hoc aliquis cultus diuinus eis impenditur, & ipsi laborant homines fallere his factis, ingrediuntur in illa capita metallina. Si tamen his obseruatis nolent introire in illa, non cogentur. Quare autem astrologi capita ista aut similes imagines sub talibus obseruationibus tenentur, & punctorum, & non alias faciunt supra declaratum est: nam ista aliquid conferunt, licet non cogant, disponendo materiam, ut tibi conuenienter locutio fieri possit.

Quare Deus uoluit serpentem in altum tolli, & per illum Iudeos sanare, cum posset aliter eis dare sanitatem, & assignificet in sensu literali Messiam in cruce moriturum. Et de duplici causa eorum, quae in ueteri testamento fiebat. Qd. XX I.

QUAERIT aliquis circa serpentem istum quare quare Deus illum fieri iusserit ad inducendum sanitatem: nam ipse poterat inducere sanitatem in quolibet Iudaeorum a serpentibus percussorum immediate, ut percussus fuerat, nulla caeremonia exhibita aut mora habita temporis. Respondendum est, quod Deus uoluit sanitatem istam causari eo modo, quo Iudaei magis beneficium istud appreciarentur: quia autem uulgus solis sensibilibus affuecit magis per corporalia quam per spiritualia intelligere ualet, signum quoddam in huius sanitatis collatione corporeum tribuit, quod ad

Male praesentur contra Alberti Magni, & alium Hispani, qui capita fecerunt. Albertus tamen penitentia egit & miraculis clarior.

ad duo proficiebat, scilicet ad futurarum rerum statu signandum, & ad exprimendam conditionem quamdam status ipsius populi iudaici in percussis. Quantum enim ad statum iudaicorum tunc existentium conueniens valde fuit hunc serpentem eneum fabricari, scilicet, ut actio ex contrariis fieret, ut quemadmodum a veris serpentibus percussus in mortis periculum incidebat, ita sanitas viso serpente eneum induceret. hoc autem non fiebat tanquam serpens iste metallinus aliquam virtutem naturalem sanatiua contraxisset, vel Deus in eum supernaturaliter virtutem aliquam derinasset, sed volebat Deus, ut percussus a serpentibus illum serpentem eneum intuerentur, & ipse mox perfectam tribueret sanitatem, & tamen non erat in serpente illo maior virtus sanatiua naturalis aut superna naturalis, quam in lapidibus, vel lignis sylvarum. Vnde si iussisset Deus, quod percussus a serpentibus terram respicerent, & hoc facerent immediate sanarentur, sed licet iste serpens eneus non haberet aliquam virtutem sanandi, nullus poterat sanari a moribus serpentum, nisi eum intuerentur: huius ratio est, quonia ista sanitas inducta in percussis causabatur supernaturaliter a Deo: ipse tamen nulli hoc conferret negligenti preceptum eius, cum ad sanitatis consecutionem aliquid specialiter diffiniuisset agendum.

Deus iussit serpente eneo inspecto sanari propter sui status, & conuenientiam & ad futurorum bonorum significationem. Quasi. XXI.

QUAE RET tunc aliquis, cum percussus a serpentibus non contraheret aliquam virtutem ab illo serpente eneo inspecto magis, quam a lapidibus, vel lignis sylvarum, sed sanitas immediate a Deo causabatur, quare iussit fieri serpentem. & in altum tolli: videbatur enim superfluum. Respondendum est, quod ceremonie veteris testamenti habebant duas causas finales, scilicet vnam ad conuenientiam status iudeorum, qui tunc erat: alia autem ad futurorum bonorum significationem: in his duobus secundum finem erat architectonicus, quia erat vltimum, & propter quem omnes alij finis autem prior, scilicet conuenientia ad statum iudaicum erat, ut iudei sanitatem a Deo susceptam cognoscerent manifestissime esse a Deo: & quia opportunius per sensibilia, quam per spiritualia mouerentur, decuit aliquod signum corporale dari, & quia ipsa serpentibus percussus erant, decentius fuit serpentem in signum poni, quam aliquid alterum. Secundus finis erat architectonicus ceremoniarum veteris testamenti, scilicet, ut signarentur ea, quae tempore Messiae in nouo, & perfecto testamento euentura erant: status enim iudicus ante Messiam aduentum fuit status imperfectus: sic dicit Apostolus ad Hebraeos. c. 7. Ne minem ad perfectum deduxit lex, scilicet lex Moysaica, quae distinguitur contra Evangelium quod non vocatur lex, sed gratia, ut patet Io. ca. 1. scilicet lex per Moysen data est, sed gratia, & veritas per Christum facta est. Vnde cuncta, quae in veteri testamento data erant, futurorum bonorum tempore Messiae erant signa: sic Apostolus ad Hebraeos, cap. 10. umbra futurorum lex, id est lex continebat tanquam in umbra, vel figura ea, quae futura erant tempore Messiae, & ob hoc in ceremonijs veteris testamenti, quia signatiue erant Messiae futuri nulla erat efficacia, nisi in fide Messiae futuri, & his egyptonijs exercitati nullam consequeretur efficaciam, nisi in fide Messiae eo, quod per vltimum harum proficiebant futurum Messiam: quamquam hoc non obligabantur explicite credere aut confiteri, sed sufficiebat, quod eis videretur ad eum finem, ad quos

F Deus instituerat. Ob hoc autem in omnibus ceremonijs a Deo datis in veteri testamento, & ceteris, quae facta narrantur, erat aliqua ratio significandi ad ea, quae tempore Messiae ventura essent: sic ait Apostolus 1. Cor. cap. 10. scilicet omnia in figura contingebant illis, id est in figura eorum, quae acciderent in nouo testamento. Messias autem venturus erat ad humani generis redemptionem procurandam, & inter cetera, quae fecit, nihil tam efficax fuit quam mors eius. Decuit ergo, ut in hoc ceremoniali signo mors redemptoris notaretur. Nam quemadmodum Iudaei a serpentibus percussus illum metallinum serpentem intuentes perfectam consequebantur sanitatem: ita & nos perfectiori modo per mortem Saluatoris sanamur. Et quia Messias in cruce mori destinauit, ad perfectam expressionem signi decuit hunc serpentem in ligno in altum tolli, & sicut qui serpentem illum metallinum a serpentibus percussus aspicerent eleuatum in sublime, sanabatur, ita & in toto corde nos puncti peccatorum veterum penitentes si ad Messiam conuertamur eius doctrinam fide, & opere assumentes, omnium peccatorum integram indulgentiam consequemur. Conueniens fuit igitur serpentem istum eneum fieri, ad quem omnes percussus aspicerent, & sanarentur. & Christus de seipso similitudinem hanc expressit Io. 3. cap. scilicet Sicut exaltauit Moyses serpentem in deserto: ita oportet exaltari filium hominis. Et iterum Io. 12. cap. Si exaltatus fuero a terra omnia mecum traham, id est si fuero positus in cruce, traham ad me omnia redimendo. De isto serpente dicendum est, quod Israelitae duxerunt eum per omnes mansiones deserti etiam postquam cessauerunt serpentes, & attulerunt illum trans Iordanem in terra Chanaan. Postea tamen, quia valde rudes erant, & virtutis Dei ignari incepterunt errare grauius circa hunc serpentem estimantes, quod ab illo sanitas cautata fuerit: deo eum tanquam Deum plurimi coluerunt ei aliquid numinis attribuentes. Mansit autem in populo Israelitico serpens iste vsque ad tempora regis Ezechiae, qui videns multos errare circa illum, contempsit eum, & contempsit, posuitque in torrentem Cedron. De hoc. 4. Reg. 18. cap. *Profectique filii Israel castrametati sunt in Oboth.* In hoc significatur, quod serpentes non percussurunt Israelitas postquam venerunt ad mansionem istam: nam videtur innui, quod post percussionem serpentum venerunt in Oboth. Non est autem ista mansio post illam, quae habetur supra, scilicet post montem Hor, quia duae aliae ponuntur intermediae, ut patet infra 33. cap. scilicet Salmona, & Phunon, & in illis videtur, quod fuerint serpentes, vel saltem in vltima earum, scilicet in Phunon. Nam non fuerunt serpentes in monte Hor, quia dicitur supra post montem Hor, quod cepit populus dolere, & tedere propter laborem itinens, & tunc misit Dominus serpentes ignitos: ergo videtur, quod aliquanto tempore ambulauerunt post montem Hor antequam imminerent serpentes: id est forte solum fuerunt in mansione vltima harum, scilicet in Phunon, & inde venerunt in Oboth, vbi iam nulli erant serpentes. De hoc infra cap. 33. *Vnde egressi si fixerunt tentoria in Ieabarim.* Ista est alia mansio, & est in terra deserti apud terram Edom, & Moabitarum, ut patet infra 33. cap. scilicet de Obothi venerunt in Ieabarim, quae est in finibus Moabitarum: inter has enim non intercedit aliqua mansio. Sciendum autem, quod iste mansiones fuerunt postquam Israelitae introierunt in terram Edom. Nam primo circumierunt terram Edom per latus meridiana ascendentes versus orientem: & tunc serpentes surrexerunt contra eos, & factus est serpens eneus, de quo supra: deinde cum accessissent ad partem orientalem terrae Edom introierunt

Nota contra Medio lae enses, q se gloriant habere serpente Moysi in Ecclia sancti Ambrosij.

introierunt per eam declinantes ad latus aquilonare: & transierunt per Elath, & Aiongaber, quae erant in terra Edom, & hoc est quod dicitur Deuteronomio. capitu. 2. scilicet sufficit vobis circuire montem istum: ite contra Aquilonem, scilicet, introeundo in terram Edom, quae erat eis tunc Aquilonaris: cum ipsi mouerentur tunc extra eam per latus Meridianum eius: & ibi fecerunt aliquam de mansionibus supra positis, scilicet, Phunon, vel Oboth, aut vtranque. Cum autem venerunt in Ieabarim erant extra terram Edom, scilicet, in deserto quodam, quod est apud terram Moab: nam dicitur Deuteronomio. capitu. 2. quod transierunt filios Esau, & venerunt in desertum, quod inducit in terram Moab, scilicet, quod Israelitae primo transierunt per filios Esau, & postea venerunt in desertum Moab: ergo desertum illud erat extra terram filiorum Esau: sed dicitur infra 33. cap. quod Ieabarim est in finibus Moabitarum: ergo est extra terram Edom. In Hebraeo autem scribitur Ieabarim, quod significat foueas transluentium: quia erat quidam locus infimus inter montes: & per illum erat transitus, ideo vocauerunt eum foueas transluentium. nec est hic Ieabarim nomen proprium, sed commune compositum. Potest tamen accipi pro nomine proprio, scilicet, quod vocaretur illa terra Ieabarim: & dato quod significet hic foueas transeuntium non est nomen appellatiuum, quia specialiter ponitur ad significandum illum locum, & non alium. Si enim significaret hic istud nomen foueas transeuntium appellatiue signaret omnes foueas, & tunc non esset aliquod nomen mansionis determinate, quod falsum est, cum ponatur hic tanquam nomen vnius mansionis. & sic est de multis nominibus proprijs locorum, quae sunt composita de duobus appellatiuis. *In solitudine, quae respicit Moab contra orientalem plagam.* Id est ista mansio Ieabarim est in solitudine, scilicet, quod terra illa est deserta, quia erat aliqua pars terrae inter regnum Moabitarum, & Idumeorum, in qua nullus habitabat: & ista est ab orientali parte terrae Moab, id est respicit terram Moab existens ad latus eius orientale. Aliqui enim intelligunt per hoc, quod esset Ieabarim intra terram Moabitarum versus Occidentem. Et dicitur respicere contra Orientem, quia aliqua pars terrae Moab erat magis orientalis, quam Ieabarim. Sed falsum est, quia erat introitus Iudaeorum in terram Moab post Ieabarim, ideo necesse est, quod ipsi introirent per partem Orientalem terrae Moab, vel per Occidentalem, aut per Septentrionem, vel Meridiem: non potest autem intelligi de Occidentali parte, quia illa erat in confinibus terrae Chanaan super Iordanem: & ad ipsum locum peruenerunt Iudaei ad vltimum cum ibi fuerint duae mansiones, quae dicuntur esse in terra Moab, ut patet infra 33. capitu. si tamen ipsi ingredierentur per partem Occidentalem, peruenerunt ad latus Orientale ad vltimum, sed falsum est.

Ieabarim locus est.

Per quem latus introierunt in terram Chanaa.

Item non introierunt per latus Meridianum, vel Aquilonare in terram Moab. non per Meridianum, quia tunc oportebat, ut transirent ipsam terram Moab per transeuntium, sed non transierunt per eam, sed solum in ciuitate Ar Deuteronomio. capitu. 2. & ibi erant in confinibus Moabitarum, Madianitarum, & Amorrhaeorum. Etiam non poterant introire per latus Aquilonare, quia veniebant de terra Aegypti, quae erat Meridiana respectu terrarum harum. Solum ergo manet latus Orientale, per quod intrauerunt. & dicebatur Ieabarim contra Orientalem plagam terrae Moab, id est in Oriente eius, & tamen extra terram Moab, ita quod non esset aliqua pars Orientalis tantum in terra Moab, sicut Ieabarim, quae erat Alph. Test. super Num. Pars II.

A extra. Est tamen occasio errandi, quia dicitur, quod respicit ista solitudo Moab contra Orientalem plagam, quod potest intelligi de Orientali plaga terrae Moab, vel de Orientali istius solitudinis. Primo modo intelligitur, quod esset Ieabarim ad Orientalem plagam terrae Moab. Secundo modo, quod esset ad Occidentalem plagam eius. *Et inde mouentes venerunt ad torrentem Zareth.* Iste est quidam torrens ante introitum terrae Moab in extremitate solitudinis, in qua erat Ieabarim: & est magis Orientalis, quam Moab, quod patet Deuteronomio. cap. 2. vbi dicitur, quod venerunt in torrentem Zareth: & postea sequitur, quod venerunt in ciuitatem nomine Ar, quae erat in introitu terrae Moabitarum. Ista autem mansio non computatur in Catalogo mansionum 33. cap. sed post Ieabarim ponitur Dibongad, & illa mansio videtur esse intra terram Amorrhaeorum regum, hic autem computantur multa alia loca, quae non fuerunt mansiones, sed transierunt Israelitae per illa, ut patet infra in litera, & tamen de torrente Zareth satis videtur, quod ibi manserunt Iudaei aliquo tempore, quia dicitur Deuteronomio. cap. 1. quod non transierunt Israelitae torrentem Zareth quousque mortui sunt omnes murmuratores, super quos lata est sententia supra cap. 14. & tunc dicitur, quod surrexerunt Israelitae, & transierunt torrentem Zareth. *Quem relinquentes castrametati sunt contra Arnon.* Id est, post torrentem Zareth venerunt ad Arnon. est. n. Arnon nomen scopuli altissimi diuidentis terram Moab, & duorum regum Amorrhaeorum. Alij autem dicunt, quod est ciuitas posita in locis altissimis, in quo nihil distat. Et ab isto scopulo nominatur quidam fluius Arnon, quia transit ad pedem illius: & sic dicitur hic de torrentibus Arnon: & Deuteronomio. cap. 2. atq; Iosue 12. & 13. dicitur de Aroer, qui est super ripam torrentis Arnon. Apud locum istum manserunt Israelitae, sed non nominatur 33. cap. in catalogo mansionum. *Quae est in deserto, & prominet in finibus Amorrhaei.* Id est, Arnon in deserto est. quia principium terrae Moab, & duorum regum Amorrhaeorum est montuosum, & vocatur desertum. Videtur autem ex hac litera, quod Arnon sit nomen vrbis, cum dicatur, quae est in deserto. Si tamen esset nomen scopuli, diceretur, qui est in deserto, vel quod Arnon est desertum, & dicitur quod prominet in finibus Amorrhaei. eleuatur in extremitate terrae Amorrhaeorum: sed an sit ipsa terra Amorrhaeorum, vel Moabitarum non patet. Aliquis dicit manifestum esse, quod sit in terra Amorrhaeorum, quia dicit, quod prominet in finibus Amorrhaei, sed non sequitur, quia quamquam sit in terra Moab, si tamen sit in extremitate eius dicitur etiam esse in finibus Amorrhaei: quia ista duo regna copulatur in extremitatibus suis, necesse est ergo, quod illud quod est terminus vnius sit terminus alterius, quia continua copulantur ad terminum eodem: si fuerit ergo Arnon in copulatione terrae Moab, & Amorrhaeorum, dicit esse in finibus Amorrhaei, & in finibus Moabitarum, & sic non patet ex hoc, in qua harum terrarum sit. Sed verisimilius est, quod sit in terra Amorrhaeorum, quia ipsa nominatur hic. *Siquidem Arnon terminus est Moab diuidens Moabitas, & Amorrhaeos.* Hic declaratur supra positum. scilicet sit Arnon in finibus Amorrhaei, quia est terminus diuidens Moabitas, & Amorrhaeos: sunt enim ista regna coniuncta, quia latus Septentrionale terrae Moab, & latus Meridianum terrae Amorrhaeorum sunt idem latus: & est terra Moab magis Meridiana, quam terra Amorrhaeorum. ista autem copulatio est in terra illa, quam acceperunt Amorrhaei de manibus Moabitarum, & olim pertinerat ad Moabitas: sic patet infra de rege Schon, qui accepit ciuitatem Elebon a Moabius, & alias vrbes, de quibus infra. Diuidetur

Zareth torrens.

Arnon nomen scopuli.

batur autem terra Moab a terra Amorrhæorum per torrentem transeuntem inter vtraque. & ille vocatur torrens Arnon, quia tranfit apud scopulos Arnō, vel ciuitatem sic dictam: ideo qñ ponitur per se termin⁹ terræ Amorrhæorum dñ ab Aroer, qui est supra ripā torrentis Arnon, quasi dicat, qñ ibi incipit regnum Amorrhæorum; & separatur a Moabitibus, extenditur autē dño latera istorum regnorum finitū, scilicet, Moab, & Amorrhæorum vsque ad occidentalem plagā: & terminantur ambo in Iordane, vbi incipit in terra Chanaan. Et quando dicitur hic de Amorrhæo intelligitur de duobus regibus Amorrhæorum solum. s. de Sehon, & de Og, qui habitabant apud terrā Moab. Alij autem reges Amorrhæi habitabant in terra Chanaan ad occidentalem partem Iordanis, & isti nihil at tenebant ad terram Moabitarum. De istis dicitur Iosue cap. 5. *Vnde dicitur in libro bellorum Domini.* Hoc additur dupliciter. Vno modo ad probationem superioris dicti. Alio modo ad enarrationem cuiusdam facti. Primo modo dicitur hic de torrentibus Arnon: quia positum fuerat, quod Arnon esset terminus diuidens Moabitas, & Amorrhæos, hic autem probatur idem ex dicto libri bellorum Dñi. scilicet scopuli torrentum inclinati sunt, vt requiescerent in Arnon, & recumberent in finibus Moabitarum, & sic ponuntur esse isti scopuli in Amorrhæis, & in Moabitibus, & sunt apud torrentē Arnon: ideo coniunguntur ibi termini Moabitarū, & Amorrhæorum quod dicebat s. & in concordantiā huius vs adduci litera ista, cum dicitur: Vñ dñ in libro bellorū. Alio modo ponitur hic ad significandū quādam historiam specialem, quæ Iudæis accidit in finibus Moabitarum, & Amorrhæorum apud Arnon: & litera eam subicit, inducit tñ probationem de libro bellorum. Dñ autē fuisse historia, vt colligitur ex verbis j. posit. scilicet cum Iudæi vellent intrare per terminos terræ Amorrhæorum latuerunt Amorrhæi in scopulis cavernosis, qui erant apud torrentem Arnō in vtraque parte torrentis: erat autem inter scopulos angustia viarum per quam transiri erant Iudæi. Latuerant autē Amorrhæi in cavernis scopulorum: vt in de in sidiose sagittarent Iudæos, & lapidibus obruerēt. Deus autē fecit, qñ scopuli illi inclinarentur super torrentem, scilicet alitudo montis humiliaretur vsque ad planiciem: & ibi mortui sunt omnes Amorrhæi latētes in cavernis super torrentem Arnon. Iudæi autē videbant illos exētes mortuos, qñ aqua educebat eos sub scopulis inclinatis. sic autē transierunt Israelitē ad introeundum in terram Amorrhæorum, & Moabitarum: & tunc introducit ista litera. scilicet quia ista historia non exprimebatur in litera, quia tñ fuit in torrentibus Arnon allegauit Moyses auctoritatem libri bellorū Dñi, in quo primo fuerat scripta historia hæc. Sic fit Iosue cap. 10. nam cum dictum fuisset de statione Solis subiungitur testimonium de libro iustorum. s. nōne hoc scriptum in libro iustorū? Stetit itaque Sol in medio cœli, & non festinauit occumbere spatio vnus diei. Sic autem inducitur testimonium 2. Reg. 1.

De historia Iudæorum super torrentem Arnon.

Nota grāde miraculum pro Iudæis in gratias.

Quis sit iste liber bellorum Domini, & a quo scriptus: & quomodo multi libri sunt, de quibus fit mentio in Scriptura sacra, qui apud nos non inueniuntur. *Quest. XXXIII.*

Opinio.

Quæret aliquis de isto libro bellorum Dñi, quis sit, vel qño scriptus sit. Aliqui, nō rident, qñ non obligamur dicere librū bellorum, sed narrationem bellorum, quia vbi nōs habemus librum: litera Hebraica dicit sefer, quod significat librum, vel narrationem. ideo Iudæi accipiunt pro narratione: & est sensus, qñ dñ in narra-

tionē bellorum Dñi, id est, qñ narrabuntur prelia Dñi facta pro Iudæis etiam narrabitur istud bellum quod factum est in torrentibus Arnon: sicut narrabatur bellum factum in mari rubro, & alia bella facta pro Iudæis, quia istud equiparatur hic bello facto in mari rubro, sed magis proprie accipitur litera s. m. Hebræos pro libro, & sic transtulit noster Translator: hoc modo dari oportet aliquem librum de bellis Dñi. Quidam autē dicunt esse librum hunc volumen magnum, qñ continebat bella, quæ Deus fecerat ex viris bonis a tempore Abraham magis diffuse, qñ continetur in libris legis, & istud bellum scriptum erat ibi, sed non reperit liber iste, sicut nec multi alij, vt liber Enoch iustij, de quo meminit beatus Iudas allegans auctoritatē eius in Canonica s. na. cap. vnico. nec reperitur liber iustorum, de quo Iosue cap. 10. & 2. Reg. cap. 1. nec libri Nathan, nec Gad prophetarum, de quibus 1. Paralip. cap. vlti. Nec liber Ahia Silonitis, & Abdo propheta rum, de quibus dñ 2. Paralip. cap. 9. nec liber Semiear prophetę, de quo 2. Paralip. cap. 1. nec libri carminū Salomonis, & alij alij de naturis rerum, & parabolarum: nam locutus est Salomon tria millia parabolas, & fuerunt carmina eius quinque millia: & disputauit super lignis a cedro, quæ est in libano vsque ad hyssopum, qui egreditur de pariete: & disertus de inmentis, & volucribus, & reptilibus, & piscibus; vt patet 3. Reg. cap. 4. multi quoque alij libri non inueniuntur, de quibus sæpe fit mentio in sacra Scriptura. Aliqui autē dicunt, quod iste liber bellorum est liber Numerorum, in quo narratur gesta ista a Deo pro Hebræis: & tunc dicunt, qñ in libro bellorum dñ, sicut fecit in mari rubro, ita faciet in torrentibus Arnon, & hoc continetur hic. Sed non conuenit, quia iste est modus allegationis, cum dicat hic Moyses: Vnde dñ in libro bellorum: non tñ allegaret ipse istum librū, quē nunc scribebat. non est enim intelligibile, sed aliqñ alium allegaret. Sic enim sæpe fit in sacra Scriptura vbi Scriptores adduxerunt libros aliquos in testimonium eorum, quæ dicebant. Sed magis dicendum est istum fuisse librum, qui alio nomine vocatur liber iustorum, de quo habetur Iosue cap. 10. & 2. Reg. cap. 1. est autem iste liber, in quo enarrantur multa gesta temporum futurorum, & quadam recitantur per modū historia quamquam nondum facta essent, sicut sæpe fit in Prophetis. Quædam vero per modū præcepti: alia autē per modum annunciationis prophetice de futuro. Isti tres modi patent in Scriptura. De primo hñ Iosue cap. 10. s. nonne scriptum est in libro iustorum? Stetit itaq; Sol in medio Cœli, & non festinauit occumbere spatio vnus diei. De secundo modo hñ 2. Reg. c. 1. cum dñ, & præcepit, vt docerent filius Hebræorum arcum, sicut scriptum est in libro iustorum. Considera Israel pro his, qui mortui sunt super excelsa tuauulnerati. De tertio modo hñ hic. s. vnde dñ in libro bellorum Dñi: sicut fecit in mari rubro, ita faciet in torrentibus Arnon. De isto libro dicendum est, quod sit valde antiquus, & descriptus antequam scriberentur, isti libri Moysi. fuit autem iste liber scriptus per Moysen a principio: reuelauit enim Deus illi notabilissima facta, quæ euentura erant toto tempore status Iudæorum: & ibi scripsit aliqua aliquantulum prophetice, & aliquid qualiter historice: per illum librum tñ non poterant plenē intelligi ea, quæ futura erant, quia erat nimis ambiguus cum non determinaret ppa euentum, nec ipsos euentus scriberet in particulari, sed sub quibusdam vniuersalitatibus: erat tñ talis liber, vt postquam acciderent ea, quæ ibi narrabantur, cognosceretur quid illa signarent. Similis liber est apud nos Apocalypsis, in quo describuntur notabilia facta Ecclesiæ, quæ acciderunt a morte Saluatoris vsque ad nunc,

Opinio.

Opinio.

Opinio Auctoris.

Quare iste liber bellorum Domini, & alij nō apud Latinos.

nunc, & accident vsque ad consummationem seculi, sed ita obscura sunt, vt vix quidpiam intelligere possimus, potissimum ea, quæ nondum euenisse creduntur. Iste liber est valde authenticus, alioquin non allegasset eum hic Moyses in probationem eorum, quæ dicuntur; postea tamen abolutus est: nec Scriptura de eo facit mentionem: non quidem, qñ eius auctoritas improbara sit, cum semel, & multoties eum sacra Scriptura approbauerit, vt patet ex dictis sæpe eum allegatum, sed abolutus est, quia non habetur, & hoc fuit, quia forte ab antiquo peritissimi Hebræorum, aut Doctores Catholici in Ecclesia primitiua de eo non curauerunt, quia ab hæreticis, vel quibusdam impetritis corruptus fuerat: sicut patet de libro iusti Enoch: in quo plura Prophetice prædicta sunt. Vnde Iudas Apostolus in sua Canonica eum allegauit: Hebræi tamen, & periti Doctores nostri antiqui videntes hunc librum hæreticorum mendacio deprauatum, vbi auctoritate libri hæretici sua falsa dogmata miscerent totaliter veritatem, & auctoritatē corruerunt: vnde nunc Ecclesia veritates ei⁹ in Canone scripturarum suarum non recipit: ne pariter falsa cogatur confiteri. De hoc Augusti. de ciuitate Dei lib. 15. De isto libro declaratum est Exo. 17. & Iosue cap. 10. *sicut fecit in mari rubro.* In Hebræo non habetur in mari rubro, sed nominantur duo alia loca. & dicit Aben Ezra, quod in his Dominus pugnavit valde pro Iudæis, & pro patribus eorum, sicut dicitur in libro bellorum Domini, quem nos nō habemus. Litera tamen nostra translata est quantum ad partem istam de Chaldeo, quia ibi habetur de mari rubro, & de torrentibus Arnon. Et tunc stat similitudo, quia sicut apud mare rubrum Aegyptij persecuti sunt Hebræos intrantes in mare post illos, & suffocati sunt: atque eduxit eos aqua cum armis suis, & spolijs ad Ius, in quo erant Iudæi, vt gauderent videntes defecisse hostes, & locupletarentur de spolijs eorum, vt patet Exod. cap. 14. & 15. ita in torrentibus Arnon factum est, scilicet, quod Israelitæ transire debebant apud torrentes Arnon, & in scopulis torrentum latebant Amorrhæi volētes sagittare, & lapidibus obruere Iudæos. Inclinauit autem Deus scopulos per torrentem aquarum, & mortui sunt ibi Amorrhæi: atq; eduxerunt illos aquæ torrentis, vt viderent Iudæi, & letarentur. *Scopuli torrentum inclinati sunt.* Hic explicatur historia, scilicet, quod scopuli, qui erant ex vtraque parte torrentis, inter quos erat via media inclinata sunt ad occidentem Amorrhæos: postea autem eleuati sunt nemine impediēte, & transierunt Iudæi per viam angustam nullo existente ibi de Amorrhæis latentibus. *Vt requiescerent in Arnon, & recumberent in finibus Moabitarum.* Ad idem ista pertinent, quia Arnon, & fines Moabitarum idem sunt, vt patet supra, cum dicatur primo, quod Arnon est in finibus Amorrhæi: & imediātē subiungit, qñ Arnō est termin⁹ Moab diuidens Moabitas, & Amorrhæos. Per istum locum transiri erant Iudæi antequam transirent per extremitates Moabitarum, & erat via inter scopulos, in quibus latebant Amorrhæi armati. Ideo Deus inclinauit scopulos, vt transirent Iudæi: non quidem, vt transirent super scopulos iam inclinatos, sed vt morerentur Amorrhæi latentes inter scopulos, & trāsirent Iudæi redeuntibus scopulis ad pristinum statū: ista tamen verba recumberent, & requiescerent, possunt referri ad duo, scilicet ad Iudæos, vel ad scopulos. Primo modo est sensus, quod scopuli inclinati sunt. Et hoc, vt Iudæi recumberent in finibus Moabitarum, & requiescerent in Arnon, scilicet, quod non poterant transire Iudæi ad figendum castra apud Arnon in finibus Moabitarum, nisi primō transirent

inter scopulos: & quia ibi latebant Amorrhæi, qui nō permitterent, inclinati sunt scopuli, vt Israelitæ requiescerent in Arnon, & recumberent in finibus Moabitarum, quod idem est, scilicet, figendo ibi castra. Alio modo referuntur ista verba ad scopulos, scilicet, quod inclinati sunt, vt requiescerent in Arnon, id est, vt iacerent super torrentem Arnon, quasi dicat, prius erant scopuli erecti: nunc quando inclinati sunt recubuerunt in finibus Moabitarum, & requiescerunt super Arnon, scilicet, quia humiliata sunt cacumina scopulorum vsque ad planum super aquas torrentis: & ibi iacuerunt tanquam requiescerent. Et hoc erat super Arnon, scilicet, super aquas torrentis Arnon, & super terminos Moabitarum, quod idem est. Vterque sensus conuenit: sed magis iste secundus.

Ex eo loco apparuit puteus. Hic ponitur aliud bonū Dei in collatione aquarum, scilicet, quia forte aquæ defecerant, & Deus dedit puteum, de quo biberent. Et potest intelligi hoc dupliciter. Vno modo, qñ ex eo loco apparuit puteus, id est, cum essent Iudæi apud scopulos Arnon, qui inclinati sunt, viderunt puteum, quem Deus eis monstrauit. Alio modo potest intelligi, quod de scopulis venerunt Iudæi in alium locum, in quo apparuit puteus, & nunc accipitur ex pro postquam, & significat ordinem, scilicet, quod post illum locum, vel postquam steterunt in eo, venerunt ad locum, in quo apparuit puteus. Et iste secundus sensus est conuenientior, quia cum essent apud scopulos Iudæi erant apud torrentem Arnon: ideo ibi non indigerent aliquo puteo, sed cum venerunt in alium locum fortē defecerunt aquæ, & ibi apparuit puteus. Dicitur autē apparere, quia Iudæi prius non viderant, nec sciebant ibi esse locū putei.

Super quo locutus est Dominus ad Moysen. Litera ista est decurrata. Est autem subintelligendum, quod Israelitæ venientibus in locum istum defecerunt aquæ: super quo locutus est Moyses Deo quærens, quid fieri deberet. Respondit autem Deus, quod congregaretur populus, & daret ei aquam: tunc vero apparuit puteus iste. Dicitur tamen quod de isto puteo locutus est Dominus Moysi, quia subintelligitur, quod primo Moyses consuluerat Dominum, quā Deus loqueretur ei in talibus, & est iste quidam modus abbreviationis sententiarum, scilicet, quando ponuntur solum ea, quæ sunt posteriora ex quibus necessario intelliguntur priora.

Congrega populum, & dabo ei aquam. Quia populus petierat aquam, & Deus disposuerat dare eam miraculose, voluit, quod congregaretur totus populus ad videndum miraculum, vt sic laudarent Deum: & tunc iussit, vt percuterent terram baculis suis, tam Moyses, quā principes populi, & tunc exiret aqua sicut aliās factum fuerat solo Moysē percutiente lapidem in Horeb in mansione Raphadim Exo. 17. ca. & iterum in Cadesbarne, præceden. cap. Nunc autem oēs percusserunt, vt colligit j. scilicet principes populi, & Moyses foderunt puteum istum. *Tunc cecinit Israel cap. mensud.* Dederat Deus Iudæis beneficium aquarum, & pro illo inceperunt gratulari Deo, & gaudere inter se, cantauerunt autē carmen quod sequitur. s. Ascēdat puteus, quem foderunt principes, & parauerunt duces multitudinis in datore legis, & baculis suis. Iste est enim tenor carminis, vt patet immediate, ex litera: sic enim concinuerunt Israelitę Deo pro beneficio apud mare rubrum liberatis ipsis & deletis hostibus dicentes: Cantemus Dño: gloriose enim magnificatus est &c. Exo. 15. cap. & sic in alijs beneficijs faciebant. Hoc autem non fuit in datione aquarum de petra in Cadesbarne; quia Moyses, & Aaron in-

Aqua miraculose datur Iudæis.

Carminis
Iudaeorum
expositio.

ereperunt valde populum vocantes eos incredulos, & rebelles: ideo populus non potuit esse attentus, ut laudaret Dominum pro suscepto beneficio, & quia hoc aequaliter prouenit ex actu Moysi, & Aarō fuit eis datum in poenam, quod non introirent in terram Chanaan, ut patet precedenti cap. *Ascendat puteus.* Iste est tenor carminis usque ad locum illum: *De solitudine Matthana.* Dixerunt autem: Ascendat puteus, quia congregatis Israelitis ex mandato Dei principes populi, & Moyses percusserunt leuiter terram, & exiuit continuo aqua. ipsi autem congratulantes rogabant, ut illa emanatio aquae continuaretur, ut satiarentur homines, & iumenta, & dicebant: Ascendat puteus. i. aqua putealis eleuetur. Erat autem ascendere, quia aqua manans de cavernis terrae cum apparerit super terrae superficiem ut ascenderet: quia de profundis manat. tñ sñm veritatem aqua non ascendit altius quam nascatur. Maxima. n. eleuatio aquae est ad aequilibrationem suae originis, sed respectu aliquorum locorum ascendit: si. n. aquae origo sit in montis altitudine, quae per secreta viscera terrae labatur ad vales, postea de vallibus ascendere poterit, ut in alia montis altitudine renascatur. Hoc patet in vasis habentibus duo colla, si per vnum infundatur aqua seu vinum ascendet per aliud usquequo aequilibratur. Hic tñ non erat necesse quod aqua veniret de alio loco altiori, sed satis potest dici poterat, quod ascendebat, quia quod aqua solui ascendat ad aequilibrum suae originis naturale est, hic tñ miraculose actum est, ideo poterat aqua vere ascendere ultra aequilibrum suae originis. *Concinebant.* Istud verbum non est de carmine, sed est interpositum a Moyse, & ordinatur cum litera superiori. *Tunc concinit Israel carmen istud.* Scilicet, quod sequitur. *Et concinebant.* Scilicet, sic. *Ascendat puteus &c.* Usque ad partem illam. *De Matthana.*

An ista aqua putei fuerit de nouo a Deo creata, vel esset in visceribus terrae. *Quaest. XXI III.*

Alii quae-
stionem si
malem de
aqua petre
quere 10.
c. q. 4.

QVAERET aliquis de ista aqua, quae fuit data Iudaeis an primo fuisset in eodem loco naturaliter genita, sed non prorumpbat ad superficiem terrae, vel Deus illam nouiter creauit. Dicit aliquis quod Deus nouiter creauit istam aquam, quia hic erat operatio miraculosa in dando aquam, cum supra dixerit Deus: congrega populum, & dabo ei aquam: si tamen ista aqua fuisset primo naturaliter genita non videretur esse miraculum, ideo creata est nouiter. Respondendum est, quod uterque modus stare potest. scilicet fuit nouiter creata, vel naturaliter prius genita, & tunc nouiter erupit: utroque modo tñ est miraculum: si enim dicatur nouiter creata miraculum satis patet. Si vero fuerit genita naturaliter, et erit miraculum & beneficium. Miraculum quidem inquantum ista aqua erat in visceribus terrae, sicut aquae puteales, & non poterat ascendere ad superficiem terrae, quia erat ultra aequilibrum suae originis: Deus autem fecit illam ascendere. Item dato quod Iudaei foderent locum illum ad inueniendas aquas, non haberent eas quousque ascenderent ad profundum, ubi erant meatus aquarum. Nunc autem cum solum percussissent terram leuiter exiuerunt aquae. Item erat beneficium, quia dato quod essent aquae circa superficiem terrae, & Israelitae possent eas leuiter educere fodiendo terram, tamen nesciebant locum, in quo erant: Deus autem monstrauit eis locum. Nihil ergo refert an Deus nouiter illas creauerit, vel ibi primo naturaliter genitae extitissent. *Puteus, quem foderunt principes.* Ista sunt verba carminis. Non est sensus, quia principes foderunt istum puteum, reperiunt aquam, quia tunc non fuisset aliquod miracu-

Flum, quia supra dicebatur, quod congregaretur populus, & Deus daret aquam: ergo miraculum erat, sed est sensus, quod mandato Dei omnes principes populi congregati cum Moyse percusserunt terram, & tunc exiuit aqua, & patet hoc, quia non poterant baculis suis fodere ad tantam profunditatem, ut manaret aqua: & tamen etiam si principes fodissent puteum istum usque ad aquam esset Dei beneficium dando hic aquam, quia ipsi nesciebant, ubi erat aqua. Quod ergo fuit demonstratus locus, beneficium erat. Dicitur autem, quod foderunt principes, quia ipsi maiores multitudinis sumpserunt baculos in manibus ad fodendum terram, vel leuiter percutiendum.

Et parauerunt duces multitudinis. Ista est replicatio eiusdem sententiae: quod maxime conuenit in carminibus. Et dicuntur duces multitudinis ipsi, qui sunt principes: quamquam dux pertinet magis ad principatum bellicum. Princeps autem denominat omne genus principatus. Etiam accipitur hic parare, id est fodere, quia nulla alia apparatus fuit facta hic praeterquam leuem percussione[m] terrae, aut ablationem crustae superioris, & continue exiuit aqua.

In datore legis, & baculis suis. Id est principes foderunt puteum istum in datore legis, id est, cum datore legis, scilicet, cum Moyse: ipse enim adiuuit eos. Et accipitur hic, in, pro cum. sic habetur Gen. cap. 32. Scilicet. In baculo meo transiit Iordanem, id est cum baculo. Et dicitur in baculis suis, id est, cum baculis, scilicet, quod principes percusserunt terram baculis: & exiuit aqua. Dicitur autem de datore legis, id est, de Moyse: non quod ipse legem dederit, sed quod a Deo datam populo annunciauerit. Vel dicitur dari respectu populi, quia ipse eam populo proponebat, nec quousquam hominum in hoc ei consilium, aut auctoritatem praestabat, velut si a se ipse leges daret: non tamen dabat eas simpliciter. In Hebraeo habetur. *In sculptore.* Vbi nos dicimus in datore legis: est enim sculperere per concauationem aliquas figuras reddere, vel solum aliquid figurare. Et potest referri ad principes solum, scilicet, quod principes foderunt puteum istum in sculptore, & baculis suis, id est, faciendo aliquam sculpturam cum baculis. Et hoc est, quia baculis suis terram cauabant, & aliqua signa relinquebant, quae vocantur sculpturae. Vel potest referri ad Moysem, quia erat sculptor, id est, scriptor legis, scilicet, quia atrulit tabulas legis scriptas ex utraque parte, ubi patet Exodi capitu. 32. vel sculptor, id est, scriptor, quia legem scribebat in membranis. Reliquit enim ipse istos quinque libros scriptos, qui vocantur Pentateuchus: & scripsit Deuteronom. quem posuit in latere arcae, ut patet Deuteronom. 31. capitu. & istum sensum secuta est litera nostra dicens: Legis datorem, pro sculptore. Et tunc intelligitur, quod principes populi cum legis datore, id est, cum Moyse foderunt puteum istum. Et tunc intelligitur adhuc dupliciter. Vno modo quod principes cum Moyse foderunt puteum. scilicet, tam Moyses quam principes tenuerunt baculos in manibus ad fodendum. Alio modo, quod principes foderunt in legis datore, scilicet, quod principes soli tenuerunt baculos, & Legislator insit eis, ut foderent. *De solitudine Matthana.* Hic ponuntur aliqua loca, per quae transierunt Israelitae, & non sunt posita in mansionibus, quae habentur infra 33. cap. quia forte non manserunt Iudaei in illis, sed transierunt per illa, & non sunt ista aliqua loca, per quae transiissent Israelitae antequam peruenirent ad scopulos Arnon, sed postea transierunt per ea, quia tamen immediate ponuntur historiae bellorum contra duos reges Amorrhæorum, per quorum terram factae sunt istae mansiones, quae ponuntur

Multae mansiones Israelitarum.

Matthana.

Bamoth quis locus sit.

tur hic descripta fuerunt hic: & patet hoc, quia vltima harum est Bamoth. Et ista est quasi in extremitate terrae duorum regum Amorrhæorum apud montem Phasga, ut patet in litera. Et tamen mons iste est in extremitate terrae horum regum apud mare salissimum, & Iordanem, ut patet Deuter. cap. 3. & ibi est extremitas occidentalis terrae istorum duorum regum Amorrhæorum. Dicendum autem de istis mansionibus, quae ponuntur hic: quod quamquam non sint penitus eadem cum illis, quae habentur 33. capit. tamen satis est verisimile aliquam harum coincidere cum aliqua de illis: nam hic ponuntur mansiones de torrente Arnon usque ad montem Phasga, & ponuntur tres, scilicet, Matthana, Nahaliet, Bamoth: & 33. capi. ponuntur alie tres, scilicet, Dibongab, Elmondeblathaim, & montes Abarim. Non est ergo irrationabile, quod isti aliquo modo coincident, licet habent diuersa nomina; quia sic frequenter accidit in alijs nominibus locorum, & personarum, & magis est ista turbario in Latino, quam in Hebraeo, quia cum qualibet res possit nominari proprio nomine, & nomine communi cum quibusdam determinationibus, ut Tolletum potest nominari Tolletum, & ciuitas fortissima: & per vtrumque notificatur idem: nomina autem appellatiua composita locorum translulit Hieronymus apud nos, sicut erant in Hebraeo, & nomina propria, ut erant ibidem. Apud nos igitur, qui in Hebraicum non distinguimus videntur nomen proprium, & nomen appellatiuum eiusdem loci esse duo nomina propria, ideo patamus esse duo loca: accidit autem alia diuersitas, quia 33. cap. solum nominantur loca mansionum: hic autem, & alibi contingit non solum computari mansiones, sed etiam loca, per quae transibant Iudaei, quamquam non fingerent ibi castra. *De solitudine Matthana.* Aliqui putant esse vnum locum, scilicet, quod sit aliqua solitudo, quae vocetur Matthana. Sed non stat, quia tunc veniret de solitudine Matthana in Nahaliet, sed hic ponuntur tanquam diuersa, quia venit de solitudine in Matthana, & de Matthana in Nahaliet: ideo est ibi Matthana accusatiuus, & non ablatiuus. Ista autem solitudo, de qua dicitur hic est in terra Idumæorum, & Moabitarum antequam peruenirent Iudaei in Arnon: & cum transierunt illam, venerunt in Matthana, quae debet poni intra terram Amorrhæorum, & etiam Nahaliet. *De Nahaliet in Bamoth.* Ista ponitur hic tanquam mansio, & satis coincidit cum illa, quae vocatur mansio apud montem Abarim, ut patet infra 33. capi. quia Bamoth est apud montem Abarim circa radices Phasga, ut patet hic: & non accipitur hic Bamoth pro aliqua ciuitate, sicut accipitur Iosue cap. 13. in sorte Ruben ubi dicitur: Bamoth Baal. sed significat quandam vallem, ut patet hic: satis tamen potest dici, quod ista vallis sit apud ciuitatem illam, cum vtrunque videatur esse propinquum monti Abarim. *Bamoth vallis est in regione Moab.* Determinatur hic de ista mansionem quid sit: & dicit esse Bamoth nomen vallis, & esse in terra Moab. Non tamen est intelligendum, quod Israelitae cum essent in Bamoth erant in terra Moab, quia nunquam introierunt in terram illam nisi a principio cum transierunt per ciuitatem nomine Arantequam introierint in terram regum Amorrhæorum, sed postquam illuc venerunt semper transierunt per terram istam usque ad terram Chanaan, ut colligitur Deuter. cap. 2. & tamen quando erant Israelitae in Bamoth iam erant in fine terrae regum Amorrhæorum, quia erant apud montem Abarim, & ibi fuit vltima mansio, atque mortuus est Moyses. Sed dicitur hic terra Moab dupliciter, scilicet, quia ista terra olim pertinuerat ad Moab, quamquam nunc esset in potestate regum

A Amorrhæorum, quia Schon rex Efebon cepit magnam partem regni Moab, ut patet infra, & semper mansit nomen terrae illi, quod vocaretur terra Moab. Alio modo potest dici terra Moab, quia mons Abarim diuidebat terram Moabitarum, & Amorrhæorum: ideo erat communis vtrique terrae. & sic licet pars illa, quae declinabat versus terram Amorrhæorum pertineret ad illos, tamen poterat vocari terra Moab. *In vertice Phasga, quod respicit contra desertum.* Phasga ponitur situs istius loci, scilicet, quod esset in vertice Phasga: est enim Phasga nomen appellatiuum, & significat collem, vel montem: litera autem nostra accepit illud tanquam nomen proprium: & hoc rationabilis est, quia hic ponitur tanquam locus determinatus: si tñ esset nomen appellatiuum, non significaret aliquid determinatum. Et dicitur: In vertice Phasga. i. in altitudine illius montis, non quidem, quod esset ista vallis in vertice Phasga, quia super maximam altitudinem montis non potest esse vallis: maxime quia Hebraei venientes per terram Amorrhæorum nunquam ascenderunt in verticem Phasga, sed apud montes illos manserunt: ideo dicitur quod Bamoth est in vertice Phasga. i. apud verticem: si tñ aliquis contendat, quod sit Bamoth super verticem Phasga non est multum insitendum. *Quod respicit desertum.* Hoc intelligitur de Phasga, scilicet, quod respiciat desertum, quod est extra terram Moab ad partem orientalem, per quam transierunt Israelitae antequam introirent in terram Moab, & Amorrhæorum. Dicitur autem respicere partem illam, quia est inclinata vallis magis contra partem illam quam contra aliquam aliam. Non ponuntur autem hic plures mansiones, quia hic finita sunt omnes. scilicet, apud montem Abarim, ut patet infra 33. c. quamquam ibi ponuntur magis determinate, quam hic.

Misit autem Israel nuncios ad Schon regem Amorrhæorum, dicens: Obsecro ut tra fire mihi liceat per terram tuam: non declinabimus in agros, & vineas, non bibemus aquas ex puteis, via regia gradiemur donec transeamus terminos tuos. Qui concedere noluit ut transfiret Israel per fines suos: quin potius exercitu congregato egressus est obviam in desertum, & venit in Iasa, pugnavitque contra eum. A quo percussus est in ore gladij, & possessa est terra eius ab Arnon usque in Ieboc, & filios Ammon, quia forti praesidio tenebatur terminus Ammonitarum. Tulit ergo Israel omnes ciuitates eius, & habitavit in vrbibus Amorrhæi, in Efebon, scilicet & viculis eius. Vrbs Efebon fuit Schon regis Amorrhæi, qui pugnavit contra regem Moab, & tulit omnem terram, quae ditionis illius fuerat usque Arnon. Idcirco dicitur in proverbio: Venite in Efebon, & edificetur, & construatur ciuitas Schon. Ignis egressus est de Efebon, flamma de oppido Schon, & deuoravit Ar Moabitarum, & habitatores excelsum Arnon. Vae tibi Moab, peristi popule Chamos. Dedi filios eius in fugam, & filias in captiuitatem regi Amorrhæorum Schon.

Legatio Israel ad Schon regem Amorrhæorum. Supra 20. Deut. 2. c. 1. Machab. 2.

Schon percutitur ab Israel.

Iugum ipsorum disperijt ab Efebon vsque Dibon, lassif peruenierunt in Nophe, & vsque Medaba. Habitauit itaque Israel in terra Amorrhæi.

Misit autem Israel. Hic ponitur bellum contra reges Amorrhæorum: & diuiditur in duo, quia primo pugnat contra Sehon. Secundo contra Og. ibi.

Bellum contra Reges Amorrhæorum.

Misit Moyses. Circa primum. Misit Israel nuncios. Non continuatur hoc cum præcedentibus, scilicet, quod postquam Israelite uenerunt in Bamoth miserunt nuncios ad regem Sehon, quia cum steterunt in Bamoth, iam deleuerant duos reges Amorrhæos, & erant in extremitate terræ eorum circa Iordanem, sed ab ipso poste sunt mansiones, ut hic per se describerentur bella. Miserunt autem Israelitæ nuncios ad Sehon, quia erant in extremitate regni ipsius scilicet in Arnon, & iam transferant per terram Idumæorum, & per partem terræ Moabitarum, ut patet Deuteronom. cap. 2. petebant autem ab hoc, ut similiter concederet eis transitum per terram suam quousque uenirent in terram Chanaan. In quo sciendum est, quod ista terra, quam possidebant isti duo reges Amorrhæi non erat de terra Chanaan, quia terra Chanaan incipit a Iordane procedendo ad occidentem, ut patet infra 34. cap. ista autem est ante Iordanem, ideo Israelitæ dicebant specialiter esse terram suam terram Chanaan. Isti tamen reges erant de genere Chananæorum, & terra eorum fuerat promissa Israelitis, scilicet terra Raphaim, ut patet Gen. cap. 15. & tamē ista terra in regno Og regis Basan, ut magis declaratum est Iosue 14. cap. & sic potuerūt Israelitæ accipere terram istam in possessionem, quia promissa erat eis, alioquin nunquam accepissent. Quod igitur miserunt Israelitæ nuncios ad regem Sehon fuit quidam modus coloratus, ut haberent occasionem pugnandi contra ipsum, cum ipse non concederet transitum: tamen quomodocunque Deus erat daturus Israelitis terram illam, ideo indurauit cor regis Sehon, ut non concederet illis transitum, & ut pugnaret contra illos. Et patet hoc, quia antequam mitterent Israelitæ nuncios, dixit Deus Moysi: ecce ego tradidi regem Sehon, & terram eius in manu tua: Incipe possidere, & committe aduersus eum prælium. Et postea iussum est, quod mitterentur nuncios: & subiungitur, quod rex Sehon noluit acquiescere, quia Dominus indurauerat cor eius, ut traderetur in manus Israel: Deuteronom. capitu. secundo non fuerat autem sic factum de Idumæis, & Moabitibus: nam ad eos miserunt Israelitæ nuncios, ut permitterent transitum per terram suam, & repugnaverunt primo Idumæi præcedenti cepitu. immo occurrerunt armati Israelitis, sed non pugnaverunt contra eos Israelitæ recedentes ab eis, postea uero concesserunt introitum. Sic etiam factum est cum Moabitibus. Nam a principio non concesserunt introitum, ut patet Deuteronom. cap. 23. & tamen Israelitæ non pugnaverunt contra eos; immo quamquam ipsi conduxissent Balaam maleficum ad maledicendum Israelitis, & decessissent eos ducentes ad sacrificia per uirgines positas apud castra Hebræorum, ut patet infra 25. ca. tamen nunquam contra eos pugnaverunt. Contra Amorrhæos autem iussit Deus, ut disponeretur ad pugnam etiam prius quam aliquid facerent Amorrhæi: ideo hoc solum erat, quia Deus uolebat tradere terram istam in manus Hebræorum, & non uolebat tradere terram Moabitarum, nec Idumæorum, ideo indurauit Deus cor regis Sehon, ut non conce-

Terra Sehon an esset de terra Chanaan, & de situ eius.

deret transitum per terram suam, & sic Iudæi posset pugnare contra eum: & tamen dato, quod concessisset transitum, aliquis alius modus fuisset ad pugnandum contra eum. Ad Sehon regem Amorrhæorum. Non vocabatur rex Amorrhæorum, quasi esset rex omnium Amorrhæorum, quia etiam rex Og erat rex Amorrhæorum, ut patet Deuteronom. cap. 3. etiam præter istos dominos erant alij reges Amorrhæi: nam quidam de regibus Amorrhæis habitabant ad partem orientalem Iordanis, scilicet, isti duo: alij uero ad occidentalem, quod patet Iosue cap. 5. cum dicitur: Postquam audierunt omnes reges Amorrhæorum, qui habitabant trans Iordanem ad occidentalem plagam: sed uocatur iste rex Amorrhæorum ad differentiam regum supra positurum. Regis Edom, & regis Moab, de quorum terris supra dictum est. Etiam exprimitur, quod esset iste de regibus Amorrhæis, ad significandum quomodo liceret Iudæis pugnare contra eum, quia erat Amorrhæus, & Deus promiserat illis terram septem populorum, de quibus erat vnus Amorrhæus.

An rex Og, & Sehon receperint tributa a Chananæis, ne permitterent introire Iudæos in terram eorum. Quæst. XXV.

DE isto rege, & de rege Og dicunt Iudæi, quod Chananæi, qui erant ultra Iordanem sciebant, quod uenirent Israel ad expellendum eos de terra sua, quia audierant illis esse promissam: sciebant etiam quomodo proficiscebantur per solitudinem contra eos: ideo regi Sehon, & regi Og, qui erant fortissimi reges tributa annua persoluebant, ut non permitterent Israelitas intrare in terram eorum, & ob hoc isti egressi sunt armati contra Israelitas. Sed hoc nihil est, quia uia Israelitarum ad introeundum in terram Chanaan non erat per terram Amorrhæorum, sed per terram Idumæorum, vel Amalechitarum. Quod patet, quia Israelitæ uenerunt in Cadesbarne petentes transitum a rege Idumæorum, & quia non permisit coacti sunt circuire montem Seir magno tempore, ut patet præceden. cap. & tunc uenerunt ad terram Amorrhæorum. Etiam non erat magis introitus dispositus per terram Amorrhæorum, quam per terram Moabitarum, vel Ammonitarum. Fecit tamen Deus, quod transirent per terram Amorrhæorum, ut pugnarent contra illos: non possent ergo scire Chananæi, quod Israeliti transirent per terram istorum Amorrhæorum. Obsecro, ut transire mibi liceat per terram tuam. Hic narratur breuiter istud factum: magis autem exponitur Deuteronom. cap. 2. ubi ponuntur aliæ suasiones in petitione ista. Et non dicitur hic, de quo loco missi sunt isti nuncios: sed Deuteronom. cap. 2. dicitur, quod missi sunt de solitudine Cademoth. Et uideatur illa esse, quæ uocatur, scilicet, solitudo ante Mathana: nam in torrente Arnon erant, quando missi sunt nuncios, ut patet eodem cap. Surgite & transite torrentem Arnon: ecce tradidi in manu tua regem Sehon. Ponuntur autem hic uerba obsecrationis, quia licet Israelitæ intenderent pugnare contra regem Sehon: ut tamen haberent maiorem colorem pugnandi petierunt introitum uerbis pacificis. Non declinabimus in agros, nec in vineas. Apposuerunt hoc Israelitæ, quia posset ridere rex Sehon, quod si permitterent eis introitum, læderetur ualde terra sua transuentibus Israelitis per agros, & vineas: erat enim magna multitudo exercitus, & pecorum atque iumentorum, ita ut difficile esset omnes transire per uiam: ideo ipsi primo excluderunt in petitione sua hanc exultationem dicentes: Non transibimus per agros, nec per vineas. Agri autem uocantur specialiter terræ cultæ.

deret transitum per terram suam, & sic Iudæi posset pugnare contra eum: & tamen dato, quod concessisset transitum, aliquis alius modus fuisset ad pugnandum contra eum. Ad Sehon regem Amorrhæorum. Non vocabatur rex Amorrhæorum, quasi esset rex omnium Amorrhæorum, quia etiam rex Og erat rex Amorrhæorum, ut patet Deuteronom. cap. 3. etiam præter istos dominos erant alij reges Amorrhæi: nam quidam de regibus Amorrhæis habitabant ad partem orientalem Iordanis, scilicet, isti duo: alij uero ad occidentalem, quod patet Iosue cap. 5. cum dicitur: Postquam audierunt omnes reges Amorrhæorum, qui habitabant trans Iordanem ad occidentalem plagam: sed uocatur iste rex Amorrhæorum ad differentiam regum supra positurum. Regis Edom, & regis Moab, de quorum terris supra dictum est. Etiam exprimitur, quod esset iste de regibus Amorrhæis, ad significandum quomodo liceret Iudæis pugnare contra eum, quia erat Amorrhæus, & Deus promiserat illis terram septem populorum, de quibus erat vnus Amorrhæus.

cultæ. Non bibemus aquas ex puteis. Dixerunt hoc Israelitæ, quia terra illa est deficiens aquis, ideo erant congregatæ aquæ in cisternis per agros ad necessitatem hominum, & iumentorum: si autem transiret Israelitæ per terram Sehon possent bibere de aquis illis ad libitum suum, in quo læderentur Amorrhæi: ideo subditur. Non bibemus aquas de puteis, & dixerunt specialiter de puteis, id est, de cisternis, quia si essent aliquæ aquæ fontales, uel fluuiales de illis biberent, cū in hoc nihil damnificarentur Amorrhæi, sicut si biberent de aquis cisternarum, quia cum ibi non sit aqua manans cito consumeretur. Non est etiam intelligendum, quod Israelitæ dicerent se non bibituros de aquis puteorum in terra Amorrhæorum, quia tunc forte nihil haberent ad bibendum, cum terra illa nimis sit deficiens aquis: sed intelligebant, Non bibemus aquas de puteis, id est, non bibemus te nolente, uel nõ bibemus nisi data pecunia. Et hoc patet Deuteronom. capitu. 2. ubi ponitur eadem petitio, scilicet, alimenta precio uende nobis, quibus uescamur, & aquam precio tribue, & sic bibemus: tantum est ut nobis concedas transitum. Via regia gradiemur. Hoc refertur ad supra posita, scilicet, quod non declinarent in agros, nec vineas, nec facerent noua itinera etiam per aliquas solitudines, uel loca inculta: sicut dicitur. Via regia transiemus. est enim uia regia publica, & consuetab omnibus. & sic dicitur Deuteronom. cap. 2. publica gradiemur uia non declinabimus, nec ad dextram, nec ad sinistram. Donec transeamus terminos tuos. Quasi dicat in terra tua nihil damnificabimus: cum autem transierimus illam etimus in terminis hostium nostrorum, & tunc poterimus hostiliter agere. Deuter. cap. 2. habentur plura in hac petitione, scilicet, sicut fecerunt filij Esau, qui habitabant in Seir, & Moabitæ, qui morantur in Ar: Hoc autem posterunt ad faciendum, ut non astimaret Sehon se esse primum, qui transitum concederet, quia alij reges, & populi concesserant iam, scilicet, Idumæi, & Moabitæ: & sic in ipsis nulla damna secuta fuerant ex transitu Israelitarum, ita nec sequerentur in terra Sehon. Poterant autem ista manifesta esse regi Sehon, quia terra Moabitarum coniuncta est terra: eius, ideo terra ipsius habebat magnam partem de terra Moabitarum: etiam terra Idumæorum non multum distat a terra Sehon: ideo cognoscere poterat, an aliqua damna intulissent in eis Iudæi transcentes. Qui concedere noluit, ut transiret Israel per fines suos. Id est, quamquam Israelitæ conati fuerint suadere regi Sehon nequaquam assensit eis, sed magis exiit armatus obuiam illis. Hic non ponitur causa quare rex Sehon non concessisset transitum, sed Deuteronom. cap. 2. dicitur: Noluit rex Sehon dare nobis transitum, quia indurauerat Dominus spiritum eius, & obfirmauerat cor illius, ut traderetur in manus: sic enim a principio factum est de rege Idumæorum: indurauit enim Deus cor illius, ut non permitteret transire Israelitas per Cadesbarne, sed occurrit eis armatus, ut patet præcedenti cap. postea tamen permittit eis transire per extremitatem regni sui ad partem orientalem, scilicet, per Elath, & Asiongaber, ut patet Deuteronom. cap. 2. & hoc fuit, ut cogerentur Israelitæ post transitum Idumæorum uenire in terram Amorrhæorum, & pugnare contra eos, quod non fuisset si permissus esset transitus per Cadesbarne. Quin potius exercitum congregato. Cum enim petierunt Israelitæ transitum, & noluit concedere rex Sehon, existimauit, quod ipsi uellent uindicare sibi transitum pugnatæ contra eum, ideo ipse prius se disposuit ad bellum.

Egressus est obuiam in desertum. Id est uenit contra Iudæos in desertum ad pugnandum. Non est istud desertum, per quod ambulauerunt Israelitæ antequam

Alph. Tost. super Num. Pars II.

uenirent in terram Moab, & est medium inter terram Moab, & Edom; de quo patet supra, quia iam transferant istud desertum, & introierant in terram Moab: nam quando petierunt transitum a rege Edom iam transferant per terram Moab, ut patet Deuteronom. capitu. 2. scilicet tantum est, ut nobis concedas transitum, sicut fecerunt filij Esau, qui habitant in Seir, & Moabitæ, qui morantur in Ar: sed erant iam Israelitæ in terra Sehon, & ipsa habet quandam partem, quæ uocatur desertum contra Orientem terræ ipsius, quia non est bene populata, quod patet, quia uenit pugnaturs in Basa: tamen iste locus est in terra sua, ut infra dicitur, sed dicitur, quod uenit in desertum: ergo istud desertum erat in terra sua. Pro quo est intelligendum, quod quando Israelitæ miserunt nuncios ad regem Sehon erant in extremitate regni sui apud torrentem Arnon. Redeuntibus autem nuncijs, cum rex Sehon nollet concedere transitum, introierunt in terram eius, & perambulauerunt aliquam particulam priusquam ipse occurreret eis armatus, ideo ipse occurrit eis in terra deserti, quæ erat in regno suo. Et hoc colligitur Deuteronom. capitu. secundo, scilicet, Surgite, & transite torrentem Arnon: ecce tradidi in manu tua regem Sehon.

Et uenit in Iasa contra eum. Id est, Sehon uenit apud uiam quandam in desertum, quæ uocatur Iasa: & ibi pugnauit contra eum, id est, contra Israel.

Sed dicitur contra, quia Deuteronom. cap. 2. dicitur, quod exiit in prælium Sehon contra Israelitas in Iessa. Respondendum est, quod ista sunt nomina eiusdem loci. nam frequenter vnus locus plura nomina habet, sicut Ierusalem uocatur Iebus, & Ierusalem, & Hebron uocatur Cariatharbe, Hebron, & Mābre. Iste autem locus est in regno Sehon, & postea fuit datus filijs Ruben in sortem, ut patet Iosue cap. 13. ubi ponitur Iessa. A quo percussus est in ore gladij. Id est, rex Sehon pugnauit contra Israel, & occisus est ipse cum toto populo suo ab Israel, & hoc in ore gladij, id est, more bellico, ubi omnis deletio dicitur esse facta per gladium, quomodocunque fiat, etiam si sint ibi alia genera armorum. De isto rege dicunt Israelitæ, quod occiderit eum Moyses per se ipsum, quia litera uidetur dicere interdum, quod ipse Moyses hoc fecerit. Sed nihil refert, quia ea, quæ conueniunt toti populo, interdum attribuantur ducibus belli. Et possessa est terra eius ab Arnon usque Ieboc. Id est, deleuerunt Israelitæ totum populum regis Sehon: & possederunt loca illius. In quo apparet, quod ista terra erat promissa Israelitis, alioquin non accepissent eam ad possidendum, quamquam pugnauissent contra populum istum. Sic factum est in terra Chananæi regis Arad: nam destruxerunt totum populum eius Israelitæ, sed non occupauerunt loca: quin potius posuerunt anathema uocantes nomen loci horma, ut patet supra in litera. Hanc autem terram possederunt, & Deus eis hoc iussit, ut patet Deuteronom. capitu. 2. ergo permisa erat illis.

Ponuntur autem hic termini terræ Sehon. Iab Arnon usque Ieboc: isti duo termini sunt maxime distantes in terra regis Sehon, & est vnus orientalis, alius uero septentrionalis. Nam Arnon erat in parte orientali terræ Sehon, & per istam partem introierunt Israelitæ: ideo quomodocunque describitur oriens terræ huius dicitur, Ab Aron, quæ est sita super ripam torrentis Arnon, ut patet Deuteronom. cap. 2. & Iosue 13. Ieboc autem est in parte septentrionali iuxta terram Ammonitarum, & est et circa latus occidentis. Nam dicitur esse Ieboc distans quasi duobus milliarijs a flumine Iordanis, apud quem luctatus est Iacob cum Angelo: & ob hoc mutatum est nomen torrentis cū deberet dici

Rex Sehon uenit contra Israelitas in Iasa.

Rex Sehon occisus a Moyle.

De torrente Ieboc, & Arnon, & quomodo sunt termini maxime distantes in terra duorum regum. Ieboc est torrente quod dicitur Iacob.

dici torrens Iaboc, vocatus est Ieboc. De hoc patet Gen. 32. cap. & tamen ibi erat Iaboc coniunctus Iordanem, vt patet J. 34. cap. terminus autem occidentalis terrae istius regis erat Iordanis, & ibi incipit terra Chanaan: ideo Iosue capi. 13. vbi describuntur possessiones Ruben, & Gad in terra duorum regum Amorrhæorum; ponitur in possessione Ruben Arnon tanquam terminus orientalis, & Iordanis terminus occidentalis: terra tamen Chanaan, in qua habitauerunt duae tribus, & dimidia habet ab oriente Iordanem, vt patet J. 34. cap. terminus autem terrae Schon a parte meridiana est terra Moabitarum: extenditur enim simul istae duae terrae ab oriente in occidentem: ambae enim incipiunt in torrente Arnon ab oriente, & ambae terminantur in Iordane ab occidente: totum autem latus meridianum terrae Schon est coniunctum lateri aquilonari terrae Moab: in latere autem septentrionali sunt Ammonitae: & apud istos est torrens Ieboc, vt colligitur Deuter. cap. 2. poterat autem ponere hic litera alios terminos terrae huius, sed voluit ponere eos, qui magis distabant. scilicet ab angulo orientis in angulum septentrionis apud occidentem, sicut si aliquis describat quadratum maxima linea est diameter, quia prouenit ab angulo in angulum: linea autem costarum sunt minores: ideo si diceretur in regione Schon linea ab oriente in occidentem, minor esset, quam illa, quae ducitur ab angulo orientis apud latus meridianum ad angulum occidentis apud latus septentrionale. Sed dicitur contra, quia Deute. cap. 2. ponuntur alij termini terrae huius, scilicet, quia Israelitae ceperunt ab Aroer, vsque ad terram Galaad. Respondendum est, quod ista terra habet multos terminos, ideo poterat multipliciter designari limites eius. scilicet ab oriente in occidentem, vel a meridie in septentrionem, aut ab angulo in angulum, vel quomodocumque transfuersaliter. Hic autem positi sunt termini ab angulo in angulum, vt supra dictum est, sed adhuc termini, qui ponuntur Deuter. cap. 2. non differunt ab istis, quia sicut hic ponitur Arnon ita & ibi, cum dicatur: cepimus ab Aroer, quae sita est super ripam torrentis Arnon: ergo ab ipso torrente Arnon sumitur limes. etiam non differunt terminus secundus, scilicet quia dicitur hic vsque ad torrentem Ieboc, & Deut. cap. 2. dicitur: vsque Galaad: nam torrens Ieboc est apud montem Galaad: est enim mons Galaad in latere septentrionali terrae Schon: vnde medietas montis pertinet ad regem Schon, & medietas ad regem Og Deuter. capi. 2. & Iosue 12. ideo non differunt istae assignationes terminorum. Et filios Ammon. Idest etiam terra Schon accepta est vsque ad filios Ammon: sunt enim Ammonite in latere septentrionali regni Schon, sicut Moabite in latere australi: totam autem terram mediam Amorrhæorum acceperunt Israelitae. De Moabitibus autem, & Ammonitis nihil sumpserunt, sed acceperunt vsque ad terminos eorum. Potest tamen aliquis istam litteram dupliciter intelligere. Vno modo, quod referatur ad praepositionem superiorem. scilicet quod acceperunt Israelitae vsque ad torrentem Ieboc, & filios Ammon, id est, & vsque ad filios Ammon, & tunc ponitur ipse, vt terminus. Alio modo potest referri ad verbum superpositum. Ipossederunt, vel ceperunt: & erit sensus, quod ceperunt totam terram regis Schon a torrente Arnon vsque ad torrentem Ieboc, & filios Ammon, id est, etiam ceperunt filios Ammon. Sed iste sensus secundus non stat, quia Deuteronom. cap. 2. dicitur: Non fuit vicus, & ciuitas, quae nostras effugeret manus absque terra filiorum Ammon, ad quam non accessimus. Item satis apparet ex hac littera, quae dicitur: Quia forti praesidio tenebantur termini Ammonitarum. Sed ista clausula est redditua rationis

Dubitatio.
Responso.
Terra Schon habet multos terminos.

quantum ad hoc, quod non potuerint Israelitae accipere terram Ammonitarum: ergo non acceperunt eam, & sic intelligitur primo modo, scilicet, quod acceperunt terram omnem vsque ad torrentem Ieboc, & vsque ad filios Ammon. Sed arguetur, quod Israelitae ceperunt aliquid de terra Ammonitarum, quia Iosue 13. ca. dicitur, quod ceperunt filij Gad possessionem terrae Galaad, & mediam partem terrae filiorum Ammon. Respondendum est, quod non ceperunt Israelitae aliquid de terra Ammonitarum, quia Deus vetuerat hoc Deuteronom. capit. 2. dicens, quod non pugnant contra Moabitas, nec Ammonitas, nec Idumaeos, & non pugnauerunt, sed acceperunt filij Gad mediam partem terrae Ammon, quia rex Schon erat potens, & acceperat magnam partem de regni confinibus: nam contra Moabitas pugnavit, & accepit ab eis magnam partem terrae, scilicet, urbem Efebon, & alias, de quibus infra: sic etiam pugnavit contra Ammonitas, quia terra Ammon est coniuncta terrae regis Schon in latere septentrionali, & fecit eis, sicut fecerat Moabitibus: & postea autem terra ista capta de manu Ammonitarum, diuisa fuit in duas medietates, quarum vna data est filijs Ruben, & alia filijs Gad, quia ipsi Israelitae non ceperunt terram istam de manu Ammonitarum, sed de manu Amorrhæorum, qui possederant eam magno tempore: ideo nunquam postea restituerunt eam Ammonitis. Sic etiam fuit de terra Moabitarum, quia quamquam acceperunt eam de manu regis Schon, & postea petierunt illam Moabite, & pugnauerunt contra Israel pro ipsa tempore Ieptre Galaaditis, vt patet Iudicum 11. capitu. tamen nunquam fuit reddita: hic autem accipitur terra filiorum Ammon pro illa, quae non erat capta, quando Israelitae introierunt in terram Amorrhæorum: & de illa nihil ipsi ceperunt, cum nunquam pugnauerint contra Ammonitas. Quia forti praesidio tenebantur termini Ammonitarum. Idest non acceperunt aliquid Israelitae de terra Ammonitarum, sed solum acceperunt vsque ad ipsam, quia erat terminus eorum inexpugnabilis eo, quod essent vrbes eorum munitissimae, & in montibus posita, vt patet Deuteronom. cap. 2. scilicet absque terra filiorum Ammon, ad quam non accessimus, & cunctis, quae adiacent torrenti Ieboc, & vrribus Montanis. Alio modo potest intelligi forte praesidium pro ipsa Dei prohibitione, scilicet, quia Deus vetuerat Israelitas accedere ad terram Ammonitarum: & dato, quod terra illa non haberet aliquod praesidium hoc iusticiebat ad hoc, quod nunquam caperetur, & hoc erat fortius quam si esset valde munita: nam aliam poterant capere illam Iudaei: nunc autem non: & iste sensus videtur rationabilior quam praecedens, quia Israelitae non tentauerant pugnare contra Ammonitas, nec eligerant vnquam pugnare: ideo nihil attinebat dicere, quod non acceperunt terram Ammonitarum, quia forti praesidio tenebantur termini Ammonitarum, quia hoc est pro illo, qui pugnare incepit, & non praualuit propter locorum fortitudinem, vel saltem pro illo, qui pugnaturus fuisset, & tamen locorum praesidia exterruerunt eum ad pugnandum: Israelitae autem non erant pugnaturi contra Ammonitas, etiam si terra eorum nulla haberet praesidia, quia Deus pugnerat: non debet ergo assignari pro causa, sed in alio sensu quasi metaphotico, scilicet, quod tenebantur termini Ammonitarum forti praesidio, scilicet diuina prohibitione de pugnando. Tulit ergo Israel omnes ciuitates eius. Idest quando pugnauerunt, & occiderunt regem Schon cum populo

An Israelitae acceperunt aliquid de terra Moabitibus & Ammonitarum quae possidebant.

pulo suo acceperunt omnia loca regni eius, quia rari erant, qui ea tuerentur, & alia viribus contracta sunt. Et habitauit in vrribus Amorrhæi. Idest habitauit Israel in terra Schon regis Amorrhæi: non quidem, quod totus Israel ibi habitauerit, sed quod postea data sunt omnia loca ista duabus tribubus, & dimidia, scilicet Gad, & Ruben, & dimidia tribui Manasse. In regno tamen Schon solum accepit sortem Ruben, quasi pro maiori parte regni. Gad autem accepit quandam partem regni Schon, & quandam partem regni Og: reliquum autem regni Og prouenit tribui Manasse, vt patet Iosue cap. 13. vbi ponuntur istae diuisiones. Sciendum tamen, quod istud ponitur hic per anticipationem, quia non fuit habitatio Israelitarum in terra ista vsque ad diuisionem: diuisio tamen non fuit vsquequo fuerunt consummata bella contra regem Schon, & Og circa mortem Moysi. De hoc infra 32. ca. quia tamen fuit scriptus iste liber postea, potuit poni per anticipationem. In Efebon, & viculis eius. Idest Israelitae habitauerunt in Efebon, & in paruis locis, quae ei adiacent: vocatur viculus paruus vicus, scilicet rura adiacentia vrribus, & oppidis. Non est autem intelligendum, quod solum acceperunt Israelitae vrbes Efebon, & viculos eius, quia non fuit aliquis vicus aut ciuitas in terra regis Schon, quae eorum manus effugeret, vt patet Deute. cap. 2. multae tamen vrbes erant in regno Schon, scilicet illae, quas acceperat de terra Moab, de quibus infra, & omnes aliae, quae prius pertinerant ad regnum suum, & illae, quas acceperat de terra Ammonitarum, de quibus Iosue 13. sed facta est hic solum mentio de Efebon, quia de ea intendit litera dicere aliquid, vt infra patet. Vrbs Efebon fuit regis Schon Amorrhæi. Istud introducit, quia hic supra dictum fuerat de acquisitione Efebon, hic autem dicit, quomodo fuit, & respondet tacitae quaestioni. Arguet enim aliquis quomodo filij Israel habuerunt vrbes Efebon, quae erat ciuitas Moabitarum, cum veritatem eis fuisset pugnare contra Moabitas, quia nihil de terra eorum acceperunt: ideo respondetur in littera, quod ista vrbs fuit Moabitarum, & rex Schon pugnavit contra regem Moab, & tulit ab eo iure belli, per quod de iure gentium transfertur dominium, sicut per venditionem: quia captiuatio bellica, & venditio sunt aequaliter de iure gentium, vt patet ff. de iusti. & in. in. lex hoc iure maxime in bello iusto, vbi res acceperat tenebantur ante raptoribus obligata: ideo Hebraei potuerunt accipere Efebon, quia non erat iam de terra Moabitarum, sed de terra Amorrhæorum.

Quomodo rex Moab post multa tempora petierit terram quam habebant Iudaei, & quid responderit Ieptre. Q. XXI.

Sciendum autem, quod rex Moab post multos annos, scilicet plures quam trecentos petiuit terram istam, & terram, quae fuerat capta de regione Ammonitarum, & erat tunc index Ieptre Galaadites, & respondit, quod Israelitae non pugnauerunt contra Moabitas, nec contra Ammonitas, sed contra regem Schon, & habuerunt iustam causam pugnandi. Acceperunt igitur terram illius, non terram Ammonitarum, nec Moabitarum. Item dixit, quia sicut ea, quae Chamos Deus Moabitarum obtinuit Deo Israel pertinebat ad Israel, & sic fuerat de terra ista. Id est dato, quod aliquid ius haberet rex Ammon, vel rex Moab super terram illam quasi per 300. annos, & amplius super hac repetitione nihil tentauerant. vnde videbantur iura praescripta. postea autem exiuit Ieptre in bellum contra filios Ammon, qui ista petierant, & armati illa volebant sibi vendicare, & contritus est Ammon a fa-

cie Israel, vt patet Iudicum cap. 11. Qui pugnavit contra regem Moab. Non dicitur contra quem regem Moab pugnauerit Schon ad habendam terram istam, sed satis videtur, quod pugnauerit contra Balac filium Sefhor, qui erat tunc rex Moab, vt patet seq. cap. & erant ambo contemporanei. Hoc autem videtur in Iudicum. cap. 11. cum arguit Ieptre regem Ammon, quod pugnare vellet contra Israelitas repetens vrbes, quae fuerunt regni sui, cum rex Balac non perierit vrbes, quae pertinebant ad terram Moab, cum dicitur: Nisi forte melior es Balac filio Sefhor rege Moab: quasi dicit ipse perdidit ciuitates regni sui accipere eas Amorrhæo, & tamen non reperit eas postea de manu Israel, ergo tu, qui repetis vrbes captas de regno Ammon videris melior Balac filio Sefhor. Si tamen ille non perdidisset ciuitates istas, non videtur aliqua causa quare dehisset nominari. Et tulit omnem terram, quae ditiois eius erat vsque ad Arnon. Idest cum pugnavit contra regem abstulit omnia, quae olim pertinebant ad dominium Moabitarum, & hoc vsque ad Arnon. Ditio enim dominium, vel potestatem signat, & inde dicitur iurisditio. Dicitur autem vsque ad Arnon, non quidem accipiendo a parte meridiana torrentis Arnon, sed a parte septentrionali: olim enim extendebatur terra Moabitarum, ita vt torrens Arnon esset intra illam, & perueniebat ultra versus septentrionem iuxta terram Ammon. Rex autem Schon accepit omnem terram Moabitarum, quae erat septentrionalis torrenti Arnon, & sic fuit regnum eius inter Moabitas a meridie, & Ammonitas a septentrione, & sic dicitur supra, quod Arnon erat locus diuidens Moabitas, & Amorrhæos, non quidem, quod a principio sic fuisset, sed post captam terram de manu Moabitarum. In Hebraeo dicitur. Contra primum regem Moab. Vbi nos dicimus contra regem Moab, & aliqui intelligunt, quod non accepit Schon ciuitatem Efebon in vita regis Balac, qui tunc erat rex Moabitarum, vt patet seq. capitu. sed tempore alterius regis ante istum. Et ex hoc videbatur melius, quod possent Israelitae accipere ciuitatem istam Efebon, & alias, cum Moabitarum super repetitione tacerent. Sed magis dicendum est, quod rex, qui ista perdidit, fuit Balac filius Sefhor, qui tunc dominabatur, quia eum allegat Ieptre Galaadites in repetitione terrae Ammonitarum, vt patet Iud. cap. 11. de quo supra dictum est. Possent tamen forte dici, quod iste Balac erat primus rex Moabitarum, vt patet si ante eum Moabitas nullos reges habuerint, sed duces, sicut fuit de Idumaeis, qui primo habuerunt duces magno tempore: deinde habuerunt reges, postea cessantibus istis habuerunt duces, vt patet Gen. cap. 36. vbi numerantur reges, & duces. Idcirco dicitur in proverbio. Hic allegat Scriptura quandam probationem superioris dicti, & est proverbialis, scilicet, quod capta vrbe Efebon, & multis alijs de terra Moab factum est quoddam carmen de captione, & destructione Moabitarum, sic enim in talibus bellis semper aliqua carmina fiunt ad laudem victorum, vel ad exprimendam calamitatem eorum, qui victi sunt: sic patet. 1. Reg. cap. 18. de Dauid, quando percussit Goliath, puella cantabant excentes in occursum eius: Percussit Saul mille, & Dauid 10. millia. Sic quoque sunt tragediae, quae sunt de calamitatibus magnorum, & Regum, vel populorum debellatorum, vel aliam incidentium in infortunia: sicut in tragedia Senecae, & aliorum antiquoquum. Vocatur autem istud carmen proverbium, quia erat multum commune, scilicet quod cantabat ab omnibus, & hoc signat proverbium, quasi procul a verbo, nam verba dicitur esse ea, quae quilibet profert: id autem quod omnes profecerunt, est magis quam verbum: & vocatur proverbium. Alio

Proverbia quod dicitur.

Alio modo vocatur prouerbum, quia est certissimū: nam verbum multum differt a rebus, cum autem est aliquod verbum significans manifestam veritatem videtur illud differre ab alijs verbis, & accedens ad naturam rerū: ideo procola verbis dicitur: *Venite in Efebon.* Hic incipit prouerbiale carmen, & dicit vsque ad illam partem. *Habitauit itaque Israel.* Et ponitur hic calamitas Moabitarum, quia perdidit multa loca, & fugerunt de ciuitatibus suis ad alias vrbes expugnari a Schon Amorrhæo. *Venite in Efebon.* Istud est verbum regnorum, qui erant in circuitu terræ Moab, & Amorrhæorum, scilicet Idumæorum, & Ammonitarum, isti enim cantabant hoc de Moabitis. Vel potest esse verbum ipsorum Amorrhæorum, qui fecerunt hoc carmen ad memoriam facti sui, & quicumque hoc fecerit necesse est, vt referat se ad Amorrhæos, scilicet venite in Efebon, id est, q̄ illi, qui erant in terra Amorrhæorum venerunt in Efebon ad habitandum ibi expulsis inde Moabitis. *Aedificetur, & construat civitas Schon.* Hic ponitur Schon in datiuo, & est nomen regis victoris: est autem sensus, aedificetur civitas ad honorem regis Schon, & dicitur, aedificetur, quia quāquam primo facta fuisse ista ciuitas, tamen quando coepit eam rex Schon forte pugnando destruxit magnam partem eius, & hanc postea reedificauit, vt esset firmissima contra hostes: ponitur autē edificare, & construere quod ad idem pertinet, quia aliquando in carminibus replicant dictiones, & clausula integræ ad complementum consonantia carminum, & ita erat istud carmen. *Ignis egressus est de Efebon.* Hoc intelligit Nicolaus de igne, quod ciuitas arsit, quando capta est: sed non videtur posse intelligi, quia dicitur immediate. Et denotauit Arnon Moabitarum, & habitatores excellorum Arnon: Ignis tamē incensus in Efebon non poterat consumi Arnon, quia multum inde distat, sed intelligendum est hoc figuratē sicut frequenter loquimur, & hoc, quia in Efebon fuerunt aliqui de Moabitis, qui locuti sunt Schō, & dederunt ei modum ad capiendum ciuitatem saltem concitatio eum ad pugnandum contra eam, & isti vocantur ignis, quia totam illam terram consumpsērunt cum eorum occasione perierit. *Et flamma de oppidio Schon.* Ista est repetitio eiusdem sententiæ sub alijs verbis ad exornandum, & est modus rhetoricus, quo frequenter vtitur Scriptura maxime in libris Salomonis, & in Prophetis, & precipue in Isaia, & propter hoc aliqui turbantur cum putant illas esse diuersas sententias: In libris autem historialibus Bibliæ rarō, vel nunquam fit, nisi cum dicta ab aliquo recitantur, vt hic. Obseruatur autem modus consonantiarū hic in extremitatibus cadentiarum, vt cum dicitur. Venite in Efebon, & aedificetur ciuitas Schon: Et iterum: ignis egressus est de Efebon: flamma de oppidio Schon. Et sic per totum carmen. Sermo tamē Latinus non potuit per omnia obseruare istas consonantias, quia istud carmen habebat consonantias in alio Idioma: cū autē transferretur in Latinū de Amorrhæo sermone, vel Idumæo non manent consonantia, nisi in nominibus proprijs, quæ eadē sunt in omni sermone, vt Arnon, Schon, Efebon, Dibon, in alijs autem est diuersitas. *Et deuorauit Arnon Moabitarum.* Id est ignis egressus de Efebon destruxit Arnon, in quo videtur, quod Arnon sit ciuitas, & non solum scopulus, est tñ in locis altissimis, vt patet immediate, cū dicitur: De habitatoribus excellorum Arnon, & in hoc aliquo videtur, quod Arnon pertinet ad terram Amorrhæorum, quia destruxerunt illā Amorrhæi, cū dicit, q̄ ignis egressus de Efebon destruxit Arnon, sed Efebon redacta est in potestatem Amorrhæorum ergo est Arnon. Aliqui autem dicunt, q̄ non capta fuit Arnon, cum

hic vocetur Arnon Moabitarum. Sed hoc nihil est, quia etiam ciuitas Efebon vocatur Moabitarum, scilicet, quod olim pertinuit ad Moabitas: postea tamen redijt ad Amorrhæos, sed magis dicendum, quod Arnon pertinuit ad Amorrhæos. *Et habitatores excellorum Arnon.* Vocantur autem excelsa Arnon aliqua loca parua, quæ erant in scopulis altissimis, & ad illa etiam accessit rex Schō & cepit illa: ignis autem egressus de Efebon combussit Arnon, quia proditores, qui fuerunt in vrbe illa fecerunt perire totam terram propinquam. *Va tibi Moab.* Hic conuertitur carmen ad miseriam Moabitarum, quia perdidit terram magnam, & dominium. est autem va interiectio tristitiæ signans. *Peristi popule Chamos.* Eadem sententia est. Vocat enim Moab populus Chamos, est enim Chamos nomen idoli, & erat Deus Moabitarum, atque Ammonitarum, vt patet. 3. Reg. cap. 1. vbi dicitur, q̄ Salomon coluit Chamos Deum Moabitarum: & Iud. 1. cap. vocatur Chamos Deus Ammonitarum, quia cum ibi loqueretur Iepte ad regem Ammon dixit Chamos esse Deum illius, & tamen, 3. Reg. ca. 1. ponitur Chamos tanquam Deus Moab: & Moloch tanquam Deus Ammonitarum, sed vtrumque verū est, quia Chamos erat Deus specialis Moabitarum, & Moloch erat Deus Ammonitarum generaliter. ideo cum Salomon fecit templa Dijs vxorum suarum, fecit templum Chamos Deo Moabitarum, quia specialiter illum colebant, & Moloch Deo Ammonitarum, quia nullum specialius habebant in Deo. *Dedit filios eius in fugam.* Hoc potest referri ad vrbe Efebon, scilicet, quod ipsa dedit filios suos in fugam, id est habitatores suos fecit fugere ne occideret eos Schon. Vocantur autem filij alicuius loci illi, qui habitant in eo, & sic dicuntur filij Sion, vel filij Ierusalē, & est conueniens modus loquendi, quia filius refertur ad patrem, sed sicut vir est pater respectu filij, ita etiam locus in quo aliquis gignitur, & conseruatur, vocatur pater, quia habet rationem conferentis ad esse, & sic dicimus patrem, & patriam esse genus, quia vtraque ad esse conserunt in rebus genitis secundum Porphyrium. Alio modo potest intelligi de rege Schon, scilicet, quod dedit filios eius in fugam, id est fecit fugere omnes habitatores Efebon, timore enim eius fugerunt cum viderunt capi vrbe, vel potest referri ad Deū Chamos, scilicet, quod iste dedit infugam filios Efebon, quasi dicat non potuit Deus iste conseruare cultores suos Efebonitas, sed dedit illos in fugam. *Et filias in captiuitatem regi Amorrhæorum.* Omnes mulieres vrbis Efebon vocantur filia: Efebon, & iste datē sunt in captiuitatem regi Schon, id est cepit eas captiuas: nam viri, qui expeditores sunt ad fugam, recesserunt de vrbe: foemine autem, quæ fugere non possunt captæ sunt a rege Schon. *Iugum eorum disperit ab Efebon vsque Dibon.* Iugum dicitur dominium, vel potestas, & ista cessauit, quia dicitur supra, quod rex Schō tulit omnem terram regis Moab, quæ erat diuisionis illius vsque Arnon. & dicitur hic, quod perijt ab Efebon vsque Dibon, quia ista sunt duo loca in terra illa, quæ capta est per regem Amorrhæorum Efebon autem est ciuitas maior in tota terra capta de manu Moabitarum: ideo rex Schon fecit illam Metropolim in regno suo, ita vt vocaretur ab illa vrbe rex Efebon, vel dicebatur regnare in Efebon: sicut alij reges communiter habent aliquas vrbes speciales in regnis suis, quæ vocantur sedes regnorum suorum. Fuit autem ista ciuitas Efebon postea data in sortē filijs Ruben, vt patet Iosue cap. 13. sed cum transferunt Rubenite Gaditæ, & dimidia tribus Manasse Iordanem ad pugnantidum cum alijs tribubus relinquentes filios suos, & vxores in vribus regum Amorrhæorum extruxerunt

Chamos nomen idoli, & Moab dicitur populus eius.

Deu. c. 3.

Pereussio Og regis Basan.

truxerunt eam filij Gad pro vxoribus suis, vt patet infra 32. cap. quamquam non pertineret ad sortem eorum. Dibon autem est alia ciuitas, quæ olim fuit Moabitarum, & est versus occidentem terræ regis Schō: ista quoque data est in sortem filijs Ruben, vt patet Iosue cap. 13. sed extruxerunt eam filij Gad pro vxoribus suis, & filijs infra cap. 32. Quare autem acciderit ista varietas, declaratum est Iosue cap. 13. cum dicebatur de eisdem vrbus. *Lassi peruenerunt vsque in Nophe, & vsque Madaba.* Ista etiā sunt loca in terra Moab, quæ capta sunt per regem Amorrhæorum, & qñ Moabitæ fugiebant de locis in quibus erant propter metum Schon regis, peruenerunt lassi vsque ad Nophe, & vsque ad Madaba, id est, quod quando accesserunt ad istas vrbes iam erant lassi non potentes fugere. Aliqui dicunt, quod Madaba, & Nophe erant ciuitates terræ Moab, & manserunt in extremitatibus terræ Moab, quæ non capta est, & terræ, quæ capta est ab Amorrhæis: ideo cum fingerent Moabitæ de vrbus captis peruenerunt lassi vsque Madaba, & Nophe confugientes ad illas, quia pertinebant semper ad regem Moab. Sed magis videtur, quod istæ duæ vrbes pertinuerunt ad regem Schon: quia cepit eas sicut ceteras de manu Moabitarū. Et patet, quia Madaba ponitur in sorte filiorum Ruben, Iosue 13. cap. sed etiam accipiendū, quod istæ vrbes captæ fuerint Efebon, & Dibon, & Madaba, & Nophe non fuerint captæ: erit sensus, quod tota terra, quæ est inter Efebon, & Dibon versus Nophe, & Madaba capta est a rege Amorrhæorum. *Habitauitque Israel in terra Amorrhæi.* Hic finitū fuit carmen de pugna Amorrhæi regis contra Moabitas, quod adduxerat Moyses in probationem, quia pertinuit civitas Efebon ad Moabitas. Hic redit ad historiam, scilicet, quod postquam terra ista capta est de manu Amorrhæi, quam ipse olim ceperat de manu Moab, incepit Israel habitare in illa, quia iam pertinebat ad eum iure bellico cum habuerit bellum istum contra Schon, vt inducit Iepte Galaadites Iud. cap. 1. & dicitur, q̄ habitauit Israel in terra Amorrhæi, id est in terra Schon Amorrhæi regis, & non solum in terra, quam ceperat de manu Moabitarum, sed etiam de terra, quæ olim pertinebat ad ipsum, nec habitauit totus Israel in terra illa, sed tribus Ruben cepit ibi possessionem, & pars tribus Gad, vt patet Iosue cap. 13.

Misitq; Moyses, qui exploraret Iazer: cuius ceperunt viculos, & possederunt habitatores. Verteruntque se, & ascenderunt per viā Basan, & occurrit eis Og rex Basan cum omni populo suo, pugnaturus in Edrai. Dixitque Dominus ad Moysen. Ne timeas eum, quia in manu tua tradidi illum, & omnem populum ac terram eius: faciesque illi sicut fecisti Schon regi Amorrhæorum habitatori Efebon. Percusserunt igitur, & hunc cum filijs suis, vniuersumque populum eius vsque ad internecionem, & possederunt terrā illius.

Misitque Moyses. Hic ponitur bellum contra secundum regem Amorrhæorum, scilicet contra Og, qui habitabat in terra illa ante Iordanem, & occiderunt eum sicut regem Schon. Nec habuit rex iste talem causam pugnandi contra Israelitas, sicut Schon: nam non perierunt ab eo transiunt per terram suam sicut a rege Schon, nec quidquam ei dixerunt, sed ipse

exiit pugnaturus contra Israel in Edrai, vt patet infra, & Deute. cap. 3. *Misitque Moyses, qui explorarent Iazer.* Ista ciuitas est pertinens ad regem Og, & misit Moyses ad explorandum eam, quia volebat occupare terram illam. Erant autem isti exploratores aliqui viri Israelitæ missi ad cognoscendum statum illius vrbis, vt scirent Israelitæ qualiter pugnandum esset contra habitatores terræ. ista autē ciuitas postea data est filijs Gad ad extruendum pro peccoribus suis filijs, & vxoribus, vt patet infra 32. cap. & in eorum sortem cecidit. *Cuius ceperunt viculos, & habitatores possederunt.* Id est acceperunt isti exploratores viculos vrbis Iazer sine adiutorio reliqui populi, & hoc, quia leue erat: nā viculi sunt parua rura non murata, quæ quilibet acciperet. Vrbe autem Iazer non acceperunt ipsi, sed postea accepit Israel. Dicuntur possedisse habitatores terræ huius, non quidē, quod possederint eos in feruos, quia non licebat Israelitis dimittere viuentem aliquem de Chananeis interposito aliquo pacto pacis, siue redigendo in seruitutem, siue constituendo tributarium, vel amicum faciendū: sed omnes occidere debebant, vt patet Deutero. cap. 20. Cum autem dimitterent aliquem peccabant: ideo increpuit Angelus Domini Israelitas post mortem Moysi, quia reliquerant multos de gentibus Chananeorum facientes cum eis pactum, vt patet Iud. cap. 2. tempore tamen Moysi nihil tale fecerunt, quia non permitteret ipse aliquid fieri contra legem, sed dicuntur possedisse, quia acceperunt eos in potestate sua cum occiderint eos. Vel posset referri hoc commutando verba, scilicet, quod possederunt viculos, & ceperunt habitatores. Sed non est talis modus loquendi Scripturæ: ideo primus sensus est melior. *Verteruntque se, & ascenderunt per viam Basan.* Id est postquam explorauerunt Iazer conuertit se Israel, vt ascenderet per viam regni Basan. Hoc dicitur, quia regnum Basan est ad latum regni Schon, scilicet ad Septentrionē, & ante hoc erant Israelitæ in regno Schon, nunc autem ascenderunt ad regnum Og. Et dicitur, quod iuerunt per viā Basan, quia Basan est quadā regio in terra regis Og, q̄ est principalis in regno suo. & quamquam haberet alias regiones, denominabatur ab ista, scilicet rex Basan, & fuit tota ista terra olim pertinens ad gigantes, qui vocabantur Raphaim, vt patet Deutero. cap. 3. scilicet cuncta Basan vocatur terra Gigantum, & fuit rex Og de stirpe istorum Gigantum: ideo tenuit ipse Raphaim, vt patet eo. cap. Solus quippe Og restiterat de stirpe Gigantum: ideo tenuit ipse principatum in terra illa, in qua olim fuit sua progenies. *Et occurrit eis Og rex Basan.* Iste veniebat ad pugnandum, quia cum videret Israelitas esse circa regnum suum, cum sciret perijisse regem Schon, & populum suū, parauit se ad bellum priusquam ingrederentur Israelitæ magnam partē regni sui. *Cum omni populo suo pugnaturus in Edrai.* Ista est ciuitas pertinens ad regem Og, & erat principalis in regno suo, vnde aliquando dicitur regnauisse in Edrai, vt patet Iosue cap. 12. & 13. ista ciuitas data est postea in possessionem dimidiæ tribui Manasse, vt patet Iosue cap. 13. *Dixitque Dominus ad Moysen.* Hic ponitur admonitio ad pugnandum contra regem illum, quia Moyses forte timebat regem illum, cum esset de genere Gigantum, & occurrebat intrepidus in bellum, ideo Deus dixit ei, quod non timeret. *Ne timeas eum.* Ad Moysen loquitur, quia ipse erat dux totius populi, & timor in nullo magis est perniciosus quā in duce: nam si dux timeat totus exercitus vacillabit: ideo dux confortatus est. Item quia cum hoc modo Moyses confortaretur poterat ipse ceteros corroborare ad pugnam, enarrando eis ista verba Dei: sicut fecit Iudas Machabæus recitans se vidisse per somnium

Viculus quid sit.

Regni Basan situs.

Pugna Og regis Basan in Edrai.

Ieremiam.

Jeremiam Prophetam, & Oniam sacerdotem magnam astantes sibi, & loquentes verba consolatoria, quibus totum exercitum roboravit. Macha. cap. 15. *Quia in manus tua tradidi illum.* Nondum tradiderat in manus eius, quia non pugnaverat, sed dicitur propter certitudinem, quia ea que praterita sunt impossibile est aliter esse. Nam iuxta Arist. 6. Eth. hoc solo privatur Deus, quod non potest facere non esse genita, quae iam sunt facta, quae autem futura sunt incerta sunt: ideo locutus est Deus de praterito, & sic fit sapientissime in Prophetis. Vel dicitur: In manu tua tradidi illum, id est in modicum laborabis ad capiendum eum, & regnum suum, ac si iam traditus esset in manus tuas. *Et omnem populum ac terram eius.* Id est non solum in bello expugnabis eum, sed etiam postea subijcietur tibi totus populus eius, & accipies omnem terram illius. Et sic factum est: nam postea diuisa est ista terra cum terra regis Sehon duabus tribubus, & dimidia. *Faciesque illi sicut fecisti Sehon regi Amorrhaeorum.* Non ponit hic istud verbum per modum mandari, sed per modum enunciandi rem futuram ad certificandum de victoria bellici, scilicet ego denuncio tibi, quod facies illi sicut regi Sehon, id est ita occides eum, & accipies terram illius sicut in rege Sehon factum est. Si aliquis dicat, quod potest accipi per modum imperij. I. q. De⁹ iuberet Moyses, vt occideret istum regem, sicut occiderat regem Sehon superfluum videretur, quia supra idem dictum fuerat, scilicet, quod rex ille, & populus eius, & tota terra illius tradita erat in manus Moysi. Ideo primus sensus est melior. *Habitatori Sehon.* Id est rex Sehon erat habitator vrbs Eschob, scilicet, quia capta vrbe illa de manu Moabitarum ibi, vt communiter morabatur, quia erat melior inter alias vrbes regni sui, ita vt ibi la specialiter nominaretur, scilicet Sehon rex Eschob. *Perusserunt igitur hunc cum filiis suis.* Id est occiderunt regem istum in bello, & filios suos: percutere enim in bello accipitur communiter in historijs pro occidere. De filijs suis potest dici, quod isti erant filij eius geniti ab ipso, & iterant cum eo ad bellum, atque simul mortui sunt, sicut rex Saul simul in bello mortuus est cum filijs suis. 1. Re. cap. vi. Vel possunt vocari filij sui omnes de regno suo, sicut dixit Ephron Hethcus ad Abraham, quod dabat sibi sepulchrum praesentibus omnibus filijs populi sui: Gen. cap. 23. & ibi vocantur filij Ephron omnes, qui erant de vrbe, in qua morabatur Ephron. Sed magis videtur hic primus sensus, cum immediate dicatur. Et vniuersum populum. Si tamen acciperentur filij pro habitatoribus populi sui, non adderetur. Et vniuersum populum: ideo dicendum, quod habuit aliquos filios, & isti mortui sunt in bello. Sed tunc arguetur, quia Deuter. cap. 3. quando agitur de morte regis Og, dicitur: Solum quippe Og restiterat de stirpe Gigantum. Vel, vt dicitur in littera Hebraica, de stirpe Raphaim: si tamen haberet filios rex Og isti essent de stirpe Raphaim: ergo non esset ipse tunc solus de stirpe illa. Respondetur, quod habebat filios, & tamen illi non erant Gigantes: ideo nullus manebat de stirpe Raphaim: nam Raphaim non solum significabat lineam progeniei, sed etiam signabat homines stature magnae, filij autem regis Og non erant huiusmodi. *Vniuersumque populum eius vsque ad internationem.* Id est etiam percusserunt totum populum suum, vsquequo occiderent: & non solum intelligitur de populo, qui conuenerat ad bellum cum rege Og, sed etiam de populo, qui manebat in vrbbus, quoniam debellato rege in campo, occupauit omnia loca Moyses in regno illius in quibus nullum omnino viuere permittebat, quia sic Deus iussit, vt patet Deuter. cap. 20. & infra 33. *Et possederunt terram illius.* Scilicet totum regnum, quod fuerat re-

gis huius, & postea datum est partem tribui Gad, & partem dimidia tribui Manasse, vt patet Iosue ca. 13.

De fabula Talmudistarum de rege Og, & eius magnitudine. Qu. 11. XXVII.

DE isto rege Og Talmudistae Iudaorum quaedam incredibilia, immo verè impossibilia fabulantur, scilicet, quod erat tantae quantitatis, quod montem, qui duas vel tres Leucas occupabat, eradicauit, & imposuit capiti suo, vt omnes Israelitas vno montis iactu obrueret. Deus autem misit formicas, quae a summitate vsque ad infimum montem suis aculeis perforantes ipsum descendere fecerunt ad humeros regis Og: tunc, motu crescentibus miraculose dentibus eius quasi ad 10. cubitos, non potuit montem a se iacere. Videns autem Moyses accepit securim altitudinis cubitorum 10. & ipse Moyses erat 10. cubitorum, & saltauit in altum per 10. cubitos atque attigit ad coniunctionem tibiae cum pede, & percussit atque occidit cadente monte super eum. Addunt etiam, quod postquam caro eius consumpta fuerat, & manserant ossa distincta, quadam die venator insecutus ceruum casu intrauit post ceruum per aperturam tibiae illius ambulauitque per eam insequens ceruum die fere medio. De dentibus etiam regis Og, qui creuerunt per decem cubitos exponunt illud quod habetur Psal. 3. quoniam tu percussisti omnes aduersantes mihi sine causa: & dentes eorum contriuisi. Dicunt autem, quod ibi debet scribi accreuit, id est fecisti crescere.

Hac autem omnia impossibilia sunt, & omni rationi dissona, nec impugnari ea oportet, quia seipsa destrunt. Hebraei autem glossatores Talmud quaedam sententiam impropiam parabolicam commentati sunt dicentes, quod mons, quem sumpsit rex Og super se erant merita sua apud Abraham, quia ipse nunc cauerat Abraham Loth consobrinum suum caprum a regibus, de quo Gen. 14. cap. & intelligebat precibus Abraham ad Deum liberari, sed formica, id est populus Hebraeorum perforauerunt montem, id est rogauerunt, & obtinuerunt a Deo, merita illa nihil sibi proficere.

Sed ista sententia est inconsona, quia sensus mystici fundantur super veritate historiae. Itē ista expositio praesupponit falsum, scilicet, quod vixerit rex Og a tempore Abraham vsque nunc: sed falsum est, nam tunc haberet quasi quingentos annos: nullus tamen tantam aetatem attigit post tpa Abraham, vt patet in Abraham, & sequacibus suis, quia aliqui ad centum, & decem annos, alij ad centum, & triginta, & qui plus ad centum, & octoginta attigit, sicut fuit de Isaac Gen. 35. cap. q. autem vixisset rex Og fere quingentis annis, si a tempore Abraham vixisset vsque nunc patet, quia bellum, in quo venit profugus quidam ad nunciandum Abraham captum esse Loth, fuit a principio ingressione Abraham in terram Chanaan, vt colligitur ex processu Gen. a 12. vsque ad 14. cap. sed ab eo tempore vsque ad tempus, quo pugnatum est contra regem Og fluxerunt anni 470. & Og rex esset 20. annorum aut plurium, quando venit profugus ad nunciandum ista Abraham, quia aliis venire non posset fugiens de bello: ergo quasi anni quingenti transierant. Antecedens patet, quia ab introitu Abraham in terram Chanaan quando cepit esse peregrinus vsque ad exitum de Aegypto fluxerunt anni quadringenti, & triginta, vt patet Exo. cap. 12. sed ab exitu de Aegypto vsque ad pugnam cum rege Og fluxerunt anni 40. quia anno 40. ab exitu de Aegypto fuit factum bellum istud: ergo erant 470. anni. non stat ergo aequaliter dictum Talmudistarum, nec aliorum

Ex hoc cognosces quod falsum est, beatissimè tu deum legem suam. Et si in his clarissimis erant, quomodo magis in alijs mysterijs obscuris, vt de Messia &c. excogauit. malicia sua.

Ios. 24.

REFLECTI QUE castrametati sunt in campestribus Moab, vbi trans Iordanem Iericho sita est. Videns autem Balac filius Sephor omnia, quae fecerat Israel Amorrhæo, & quod pertimuisent eum Moabitæ, & impetum eius ferre non possent, dixit ad maiores natu Madiæ: Ita delebit hic populus omnes, qui in nostris finibus commorantur, quomodo sollet bos herbas vsque ad radices carpere. Ipse erat eo tempore rex in Moab.

Reflectique. Dicitur s. de impedimento itineris propter Amorrhæos dicitur de impedimento propter Moabitas: nam de ceperat Moabitas Israelitas ponendo filias suas apud castra Hebraeorum, quae induxerunt Israelitas ad idolatriam, & ex hoc irato Deo mortui sunt multi de Israel, vt patet infra 25. cap. Aliter potest continuari, scilicet supra dictum est de destructione Amorrhæorum, hic autem agitur de timore Moabitarum. & tanguntur tria. Primo iusti timoris ratio. Secundo remediatoris vocatio. Tertio eiudem itineratio. Secunda ibi. *Misit nuncios.* Tertia ibi. *Surrexit Balaam.* Circa primum. *Profectique castrametati sunt in campestribus Moab.* Id est postquam occiderunt reges istos, & acceperunt populum eorum mota sunt castra, & venerunt ad campestria Moab.

Quomodo se habebant Israelitæ quantum ad castrametationem quando pugnant contra reges Amorrhæos, & quid vocantur campestria Moab. Qu. 1.

PRO qua sciendum est, quod quando Israelitæ pugnaverunt contra reges istos castra manebant in aliquo loco fixa, & ipsi Israelitæ disponebant per loca ad pugnam: nam ex Aegypto venerant omnes Israelitæ cum filijs, & vxoribus, pecoribus, atque iumentis, & omnia ista non inierunt in bellum, quia non poterant commode duci, potissimum cum bellatores discurrerent per plurima loca, sed a principio antequam committeretur bellum contra regem Sehon, erant castra Israelitarum in aliqua mansione: egredientibus autem viris bellatoribus in pugnam, manserunt castra in loco eodem, vt sic discurrerent Israelitæ per omnia loca regni Sehon ad capiendum ea. Deinde autem cum pugnatum est contra regem Og eo modo manserunt castra, & postea redibant Israelitæ pugnatores in castra. Finitis autem istis bellis, mouerunt castra de montibus Abarim, & venerunt ad campestria Moab vbi est quadam ciuitas, quae vocatur Bethsimon, & ista mansio ponitur hic, scilicet campestria Iordanis: sed non ponitur mansio, de qua profecti fuerunt. Dicendum autem, quod profecti fuerunt de montibus Abarim, quia ista mansio est ante campestria Iordanis, vt patet infra 33. cap. Vocantur autem campestria loca aequaliter aspera, sed non totaliter montuosa. Distinguit enim Scriptura terram in Montanam, campestriam,

C A P. XXII.

rum Hebraeorum exponentium dictum illorum, sed rex Og occisus est in bello gladio cum ceteris de populo suo, sicut fuerat occisus rex Sehon.

& planicie. Montana autem dicitur loca montuosa, & excelsa: planicies autem est terra multum equalis, sicut est in vallibus, vel alijs locis totaliter planis. Campestria autem dicuntur media inter montes, & planities secundum dispositionem, scilicet, quod non sunt totaliter montuosa, nec totaliter plana, sed aequaliter aspera: istud colligitur infra c. 33. vbi dicitur, quod Israelitæ venientes de montibus Abarim castrametati sunt in campestribus Moab, & inde venerunt ad planiora loca Moabitarum, & sic vocantur ibi campestria loca media inter montes, & valles plana. Ista autem differentia dispositionis terrarum habetur Iosue capit. 11. vbi diuiditur omnis terra in tres dispositiones predictas, cum dicitur: Misit ad reges aquilonis, qui habitabant in montanis, & planicie, & in campestribus. Non est autem intelligendum, quod steterint Israelitæ nunc in terra Moab: non enim introierunt in illam, sed a principio antequam introirent in terram Amorrhæorum transierunt per extremitatem terrae Moab, scilicet per ciuitatem nomine Ar, vt patet Deuter. cap. 2. sed dicuntur castrametati in campestribus Moab, id est in quibusdam campis, quae olim pertinebant ad regem Moab: postea tamen pertinet ad regem Sehon, qui bello abstulit eos de manu Moabitarum. quod apparet: nam in istis campestribus Moab est Bethsimon, vt patet infra 33. cap. & tñ Bethsimon pertinet ad terram regum Amorrhæorum, vt patet Iosue cap. 12. Alio modo potest intelligi, quod ista vocantur campestria Moab, quia erant coniuncta terrae Moab, scilicet, quod mons Phaiga, sine Abarim erat medius inter terram Amorrhæorum, & Moabitarum, & erat communis vtrique terrae: ideo campestria illa, quae pendebant descendencia a monte Phaiga versus terram Amorrhæorum, possunt vocari campestria Moab, quia pendent ex monte Moab. Aliquis forte dicit, quod Israelitæ nunc transierunt per terram Moab faciētes aliquam mansionem in terra illa in extremitatibus eius. Respondendum est non stare, quia Deus iusserat, ne mouerentur in bellum Israelitæ contra Moabitas Deuter. cap. 2. & tamen Moabitas timebāt valde Israelitas, vt patet in littera: ergo si introirent per terram illorum Moabitas resisterent, & sic oporteret committi bellum. Item non stat, quia Israelitæ petebant transire per ista regna, scilicet Idumeorum, & Moabitarum, quia a principio non habebant locum, per quem transirent in terram Chanaan, vt patet Iud. cap. 11. sed nunc quando castrametati sunt Israelitæ in campestribus Moab habebant locum transeundi, quia tota terra duorum regum Amorrhæorum erat sibi subdita, quae coniungitur terrae Chanaan in Iordane, & monti Hermon atque mari Cenereth: vt patet Deuter. cap. 3. iuncto cap. 34. infra ideo non erat aliqua causa, quare ipsi vellent facere transitum per terram Moab. Item nullo modo stat, quia quando castrametati sunt in istis campestribus, fixerunt castra apud Bethsimon, vt patet infra 33. sed Bethsimon est in terra Amorrhæorum, vt probatum est: ergo non fecerunt transitum per terram Moab. *Vbi trans Iordanem Iericho sita est.* Id est erant in campestribus Moab apud Iordanem contra locum illum, in quo Iericho sita est ex alia parte Iordanis: Pro quo sciendum, quod campestria Moab, & planiora loca sunt duae mansiones vltimae, quas Israelitæ fecerunt venientes de Aegypto, & sunt super Iordanem, vt patet infra 33. cap. hoc est ad partem orientalem Iordanis: ex parte autem occidentali erat tota terra Chanaan, vt patet infra 34. cap. vbi ponit Iordanis terminus orientalis terrae illius, & ibi apud Iordanem est ciuitas Iericho: vnde quando transierunt Israelitæ Iordanem prima ciuitas, in qua venerunt, & ad quam venerunt exploratores sui primo

Capestria quid.

An Israelitæ transierint per terram Moabitarum. Responsio.

Capestria Moab, planiora loca sunt secundum mōsiones.

mò, fuit Iericho, vt patet Iosue cap. 2. & sic distinguebantur terra Chanaan, & terra istorum duorum regum Amorrhæorum per Iordanē intermedium, & sic campestris Moab ex parte orientali, & Iericho ex parte occidentali respiciebant se, & hoc significatur hic. Non tamen est intelligendum, quòd vbi erant ista campestria esset Iericho, scilicet ad occidentem Iordanis: ideo nō dixit Iosue: Vbi Iericho sita est. trās, autem significat ibi partem occidentalem, quāquam aliquando significat partem orientalem. & sic dicitur accepisse duā tribus, & dimidia possessionem suā trans Iordanem, scilicet ad orientem eius, vt patet Iosue cap. 1. & vterque modus habetur infra ca. 3. ideo ad tollendum dubium, aliquando ponuntur determinationes, vt cum dicitur trans Iordanem ad occidentalem plagam, vel ad orientalem plagam, vt patet Iosue cap. 5. & 13. *Videns autem Balac filius Sephor.* Iste est rex Moab, vt infra patet. & ponitur hic timor eius: nā Israelitæ deleuerant Amorrhæos, ita ergo timuit, qd deleuerant Moabitas. Dicunt quidā de isto Balac, quòd non erat de genere Moabitarum, sed de alijs gētibus: acceperat autem regnum Moab: sic rex Sehon acceperat partem regni Moabitarum ipso regnante. Sed hoc non apparet ex litera, nec oportet poni istam variationem præter necessitatē. *Omnia, quæ fecerat Israel Amorrhæo.* Ex his habuit iustā causam timoris, quia rex Og, & rex Sehon erant reges potentissimi, & tamen vtrumque deleuit populus Israel, a fortiori ergo deleuit ipsos Moabitas, cum rex Sehon præualuisset primo contra Moabitas accipiens terram de manu eorum, vt patet præce. cap. Et dicitur hic, quæ fecerat Amorrhæo, id est populo Amorrhæorum, quia non accipitur hic Amorrhæus pro aliquo istorum regū, vtrumque enim occiderunt Israelitæ, & vterque habebat partem populi Amorrhæi, & tamen isti duo reges nō dominabantur toti terræ Amorrhæorum, quia erant alij reges Amorrhæi trās Iordanem ad occidentalem plagam, vt patet Iosue cap. 5. scilicet postquam audierunt reges Amorrhæorum, qui habitabant trans Iordanem ad occidentalem plagā, &c. *Et quòd perimissent eum Moabita.* Ista est alia ratio ad mouendum eum ad timorem: nam dato, quòd Israelitæ nulla mala intulissent Amorrhæis: si tamen timerēt eos Moabita non possent conuenienter pugnare: nemo enim contra eum conuenienter pugnare, a quo se cōstituit superandum, sed pugnantes de victoria confidere oportet: licet alteri viribus impar sit. Cum ergo rex Moabitarum videret Moabitas timentes habuit causam timendi. Etiam, quia erant propinqui Israelitæ terræ Moab, & faciliter damnum inferri poterat. erat tamen timor iste ex ignorantia: nesciebant enim, qd Deus mandasset Hebræis, ne inirent bellum contra Moabitas, quia non erant accepturi de terra eorum saltem vestigium vnum Deuterono. cap. 2. Si autē hoc sciuisent Moabita non timuisent. Et ob hoc dato, quòd Moabita: hostiliter se habuerint cōtra Israelitas prouocando contra eos Balaam ariolum ad maledicendum ipsi, & allegerunt eos ad idolatriam positris filiabus suis apud castra, ex quo secuta est mors magna in Hebræos: tamen non pugnaerunt propter hoc contra illos, quamquam haberent iustissimam causam pugnare sed solum contra Madianitas, qui fuerunt cōparticipes huius rei, vt patet infra 25. & 31. ca. Si tamen non fuisset interdictum eis pugnare contra Moabitas deleuisent eos sicut deleuerunt Madiam. *Et impetum eius ferre non possent.* Ista est alia causa mouens regem Moabitarum ad timorem, scilicet, quòd etiam dato, quòd Moabita non timerent Israelitas: erant tamen vere ceteri impares eis viribus: ideo si congrederentur, non possent Moabita sustinere impetū

Hebræorum sed perirent. Ista omnia dicta sunt ad introductionem eorum, quæ sequuntur de vocatione Balaam. viderat enim Balac rex Moab Israelitas esse in extremitate regni sui, scilicet in campestribus Moab, & viderat, quòd destruxerāt duos reges Amorrhæos, ideo credidit, quòd sic vellent destruire terram suā. Volens autem prouidere sibi & regno, inquisiuit an posset bellando expellere eos de terra, & conclusit, quòd non indigens rationes supra positas, scilicet, quæ præualuerat Israel contra Amorrhæos, quòd Moabita timerent illos: ideo recurrit ad aliud remedium, scilicet ad artem magicam: erat autem in terra Mesopotamia Balaam ariolum opinatissimus tempore illo, ideo misit ad eum rex Moab, vt veniret ad maledicendum Iudæis: vt sic saltem posset eos expellere de terra sua, & quia iste erat modus inhonestus pugnandi, vt supra patet. primo inquisiuit an viriliter posset eos expellere pugnando, vt supra patet: reputans autē esse impossibile, confugit ad hoc. *Dixitque ad maiores natu Madiam.* Ad istos locutus fuit rex Balac, quia voluit istos esse mediatores ad vocandum, & ducendū Balaam ariolum, & sic factum est.

Moabita, & Madianita, qui sint, & de genere eorum, & quomodo Madianita habebant familiaritatem ad Ammonitas, qui pupuli erant de genere Loth. Quæst. II.

CONSIDERANDUM autem, quòd Moabita, & Madianita sunt duo populi in desertis Arabia, & satis sunt sibi coniuncti, nam cum esset Moyse in terra Madiā, & pasceret greges Iethro soceri sui venit in montem Sinai, vt patet Exo. cap. 3. in quo patet terram Madiam esse coniunctam monte Sinai, & iterum cum Israelitæ exiissent de Aegypto essent in monte Sinai venit Iethro de terra Madiam ad Moysem: Exo. cap. 18. terra etiam Moabitarum est in deserto Arabia: nam Israelitæ venientes per desertum peruenerunt ad extremitatem eius, vt colligitur præceden. cap. & Deuterono. cap. 2. ideo poterant istæ due gentes communicare ex aliqua parte, & sic erant Madianita aliqui in terra Moab, ad quos locutus est rex Moab. Sciendum est etiā, quòd isti populi veniebant de cōsanguinitate Abraham, quia Moabita: erāt de genere Loth. habuit enim duos filios, scilicet Moab, & Ammō, a quibus denominati sunt duo populi Moabita, & Ammonita: Gen. 19. ca. erat etiam Loth consobrinus Abraham, scilicet filius fratris sui, vt patet Gen. cap. 11. ideo pertinebant isti duo populi aliquo modo ad Abraham, Madianita autē erant directe de linea Abraham, quoniā habuit Abraham uxores tres, scilicet Sarā, Agar, & Cethurā. De Agar Gen. 16. cap. de Sara Gen. 21. cap. de Cethura Gen. 25. cap. de Agar autem genuit Imahel, a quo venerunt populi Imahelitarum, vt patet Gen. 16. cap. De Sara autem venerunt duo populi, scilicet Idumai, & Israelita, nam Sara genuit Isaac. Gen. 21. cap. Isaac autē genuit Iacob, & Elau Gen. 25. cap. de Elau autem venerunt Idumai, vt patet Gen. 36. cap. & Deuterono. c. 2. de Iacob autem venerunt Israelita. Abraham autem genuit ex Cethura filios sex, quorum vnus fuit Madiam, & ex eo natus est populus Madianitarum, vt patet Gen. 25. cap. & sic patet, quòd Moabita, & Madianita pertinebant ad genus Abraham, & etiam ista causa erat aliquo modo quare isti duo populi communi carent, ita quòd essent Madianita in terra Moab. dicunt autem aliqui, quòd Balac rex Moabitarum erat de genere Madianitarū, ideo morabantur in regno suo Madianita, & cum his faciebat consilium suum: vnde confidens magis eis, quā Moabitis misit eos tanquam mediatores in facto isto ad Balaam ariolum, sed

Balac cui fuit a Balaam, vt arte magica expelleret Hebræos.

Maiores natu, qui dicuntur.

Cap.

Balac an fuerit rex Moabitarū, vel Madianitarū: & an fuerit rex Moabitarū de stirpe Moab, & quare pugnaerunt in contra Madianitas, & non cōtra Moabitas.

Opin. Hebræorum de Balac quare vocauit Balaam.

sed non pater ex hoc aliquid quia Madianita: erāt populi, qui subijciebantur cuiuscunque potenti: vnde non solum habebant familiaritatem istā cū rege Moab, sed et cum rege Amorrhæorum, qui erat hostis Moabitarum, seruiabant enim illi, & omnes quinque principes terræ Madiam, qui vocantur reges infra 31. cap. erant duces sub rege Sehon, vt patet Iud. cap. 13. vbi vocantur duces illius. Post mortem autem eius potuerunt contrahere amicitiam cum rege Moabitarū, & manerent in terra illius: tunc autem ipse locutus est ad maiores natu Madiam, id est ad eos, qui erant nobiliores in tota terra Madiam. Dicuntur enim dupliciter maiores natu: aliquando enim vocantur maiores natu illi, qui sunt seniores, scilicet, quia præcesserunt alios natiuitate: aliquando autem dicuntur maiores natu, id est de meliori genere, siue de maioribus natalibus, & isto modo accipitur hic, quòd locutus fuerit ad nobiliores de tota terra Madiam, quāquam satis poterat accipi, quòd loqueretur ad maiores natu, id est ad senes, quia illi prudentiores sunt propter experientiam, & enim iudicium de particularibus prudentiale, est particularia apprehendunt per experientiam, quæ tempore indiget, ideo non contingit, quòd sit aliquis prudens in magna iuuentute, nisi rarissime: sic ait Aristo. 6. Ethic. quòd facile est iuuenes esse Mathematicos, sed prudentes esse non contingit, & sic loqueretur Balac ad veteres terræ Madiā, vt ipsi prudentius procurarent hoc negocium. Alii qui autem semper conantur dicere Balac regē Moab fuisse Madianitam, quia punitio, quæ secuta est ex cōsilio, & opere Balac regis Moabitarum non venit super Moabitas, sed super Madianitas, de quo infra 25. & 31. Si tamen fuisset Balac rex Moabitarum de genere Moabitarū venisset punitio super Moabitas. Respondendum est non sequi ex hoc, nam verum est, quòd Moabita mala meruerunt: tamen non receperunt illa, quia Iadeti ventri erant facere eis malum, vt patet Deuter. cap. 2. de Madianitis autem non fuit vetitum, immo iustum est, quòd pugnaerent contra eos infra 31. cap. ideo intulerūt eis malum, hoc enim ipsi merebantur, quia consulerunt hoc regi Moabitarum, & dederunt ei fauorem adducendo Balaam de terra loquā ad maledicendum Iudæis. Moabita autem non fuerunt puniti in hoc, sed in aliquo alio, scilicet, quòd non poterant ingredi in Ecclesiā Domini in æternum, quòd licebat alijs nationibus: etiam nunquam debebant habere pacem Israelitæ cum eis. De hoc Deuterono. cap. 23. scilicet Ammonites, & Moabites etiam post decimam generationem non intrabunt Ecclesiam Domini in æternum, & sequitur ibi, quia conduxerunt contra te Balaam filium Beor de Mesopotamia, vt malediceret tibi. Et sequitur, Non facies cum eis pacem, nec quæres eis bona cunctis diebus vitæ tuæ usque in sempiternum. Et sic tam Moabita, quam Madianita puniti sunt pro hoc facinore: sed Madianita immediate deleti sunt; Moabitis vero imposita est pœna pro sequentibus generationibus: ideo non patet ex hoc, quòd Balac rex Moabitarum est de genere Madianitarū. Sciendum, quòd Hebræi dicunt, quòd Balac habuit consilium cū Madianitis, quia isti cognoscebant mores Moyse, cum Moyse magno tempore vixisset in terra Madiā, quādo fugit a facie Pharaonis, vt patet Exo. cap. 2. & 3. 87. dixerunt isti duces, quòd Moyse magis verbis quā armis populum defendebat, & vincere faciebat, & verum est, quia Exo. cap. 17. habet quomodo eleuatis manibus Moyse in oratione vincebat Israel, si autē deprimeretur manus eius vincebatur Israel: tunc ergo dixit Balac rex Moab: Ego adducam alium qui in benedictionibus, & maledictionibus ei resistat, & propter hoc

vocauit Balaam ariolum. Sed istud non stat ex superioribus, nā satis patet supra, quòd ipse inquisiuit an posset resistere Israelitis pugnando, & inuenit sibi esse impossibile, quia Israelitæ confregerant alios reges fortiores se, & quia Moabita: timuerāt Israelitas non potentes ferre impetum eorū, ideo recurrit ad subsidium magicum, inuocando ariolos. Satis etiā patet ex verbis eius ad Balaam ariolum, scilicet, Veni ergo, & maledic populo huic, quia fortior me est, siquo modo possim percutere, & eicere eum de terra, quasi dicat quāuis non possim opere bellico, tamen possim aliquo modo, scilicet opere magico. *Ita delebit hic populus omnes, qui in nostris finibus commorantur, quomodo solet bos herbas vsq; ad radices capere.* Hic admirat rex Moabitarum de potentia Iudæorum loquens modo desperantis, scilicet, quòd ipse nullo modo possit cum Iudæis congregari, quia fortiores valde erāt, & dicit, quòd omnes populos terræ ipsi delebunt, sicut bos destruit herbas. Posuit similitudinem de boue, quia ovis, & capra herbarum summitates decerpunt, ita vt multum de herbis remaneat: bos autem vsque ad radices vorat, ita vt nihil maneat: ita populus Iudæorum se habebat, & in hoc mirabatur Balac rex Moabitarum, quia quā alij reges gentium aliquas terras bellando vincebant, accipiebāt incolas in sua potestate. Hebræi autem occidebant omnes, quia sic mandauerat eis Dominus, vt habetur infra 33. cap. & Deuterono. 20. cap. Hoc autē apparebat in rege Sehon, & rege Og: nam ipsos cum populis suis destruxerant Iudæi nihil relinquendo, vt patet præce. cap. & sic putabat Balac, quòd futurum erat de alijs populis, & regibus. *Ipsē eo tempore rex erat in Moab.* Ponitur hoc ad significandum quomodo pertinuerit ad Balac facere ea, quæ infra loquuntur, scilicet mittere nuncios ad Balaam ariolum, vt veniret in Moab ad maledicendum Iudæis: nam si nō esset habens curam de Moabitis non pertinere ad eum ista facere, ideo dicitur, quòd erat rex in terra Moab. Ad regem autem pertinet habere curam de omnibus, quæ in regno fieri debent.

Misit ergo nuncios ad Balaam filiū Beor ariolum, qui habitabat super flumen terræ filiorum Ammon, vt vocarent eum, & dicerent: Ecce egressus est populus ex Aegypto, qui operuit superficiē terræ sedens cōtra me. Veni igitur, & maledic populo huic: quia fortior me est: siquo modo possim percutere, & eicere eū de terra mea. Noui enim, quòd benedictus sit cui benedixeris, & maledictus in quem maledicta congeseris. Perrexeruntque seniores Moab, & maiores natu Madiā habentes diuinationis precium in manibus. Cumque venissent ad Balaam, & narrassent ei omnia verba Balac: ille respondit: Manete hic nocte, & respondebo quidquid mihi dixerit Dominus. Manentibus autem illis apud Balaam, venit Deus, & ait ad eum: Quid sibi volunt homines isti apud te? Respondit: Balac filius Sephor rex Moabitarum misit ad me, dicens: Ecce populus, qui egressus est de Aegypto, operuit superficiem terræ:

Legatio prima Moabitarum ad Balaam ariolum supra eo.

terra: veni, & maledic ei, si quo modo possim pugnans abigere eum: Dixitque Deus ad Balaam: Noli ire cum eis, neque maledicas populo, quia benedictus est. Qui mane confurgens dixit ad principes: Ite in terram vestram, quia prohibuit me Dominus venire vobiscum. Reuersi principes dixerunt ad Balac: Noliit Balaam venire nobiscum. Rursum ille multo plures, & nobiliores quam ante miserat, misit. Qui cum venissent ad Balaam, dixerunt: Sic dicit Balac filius Sephor: Ne cuncteris venire ad me: Paratum habeo honorare te, & quidquid volueris dabo tibi. Veni, & maledic populo isti. Respondit Balaam, Si dederit mihi Balac plenam domum suam argenti, & auri, non potero immutare verbum Domini Dei mei, vt, vel plus, vel minus loquar. Obsecro, vt hic maneatis etiam hac nocte, vt scire queam quid mihi rursus respondeat Dominus. Venit ergo Deus ad Balaam nocte, & ait ei, Si vocare te venerunt homines isti, surge, & vade cum eis, ita dum taxat, vt quod tibi precepero, facias.

Legatio secundam eorum.

Intra 24.

Supra eo.

Misit ergo nuncios. Hic ponitur secundum, scilicet remediatoris vocatio, & quamquam non ponantur superius plura, quia Scriptura loquitur breuiter, tamen intelligendum est, quod habuerint consilium Madiante cum rege Moab, & determinauerint vocandum esse Balaam ariolum: ideo dicitur hic quod misit nuncios rex Moab ad Balaam promittens ei pecuniam, vt malediceret Iudais. Ad Balaam filium Beor ariolum, Vocatur hic Balaam ariolus, id est magicus, vel maleficus.

Qui dicantur arioli, & quomodo ista ars inuenta est: & An Balaam esset astrologus magnus, & ariolus, & An verus Propheta Dei, vel idolorum. Quest. III.

PLURES modi sunt maleficiorum, qui pertinent ad artes speciales, de quibus habetur aliquid Deuteronomio cap. 18. scilicet non inueniatur in te, qui iurat filium, aut filiam per ignem aut maleficos sciscitetur, aut obseruet somnia, aut auguria, nec sit maleficus, nec incantator, nec fictiones consulat, nec diuinos, & querat a mortuis veritatem: omnes isti modi, & plurimi alij in sacra Scriptura vocantur maleficia: Balaam autem erat maleficus, quia in omnibus his peritus erat, hic tamen vocatur ariolus, quod pertinet ad vnum genus maleficij: & hoc, quia ipse solum monstrauit operationem ariolandi, nec vltus est alijs maleficijs. Dicuntur autem arioli ab aris, & sunt illi, qui in aris futura perferuntur. Et hoc fit occidendo animalia in aris: ibi autem inquisitis venis precordialibus, quae dicuntur fibrae, conantur qui homini sunt, praenoscere veritatem. Et iste fuit modus eos sumus apud antiquos Gentiles ad inquisitionem futurorum. Sic patet in tragædijs Senecæ quinta tragædia, quae dicitur Oedippus, & frequenter in Tito Livio, & Aug. de ciuitate Dei, & alijs Romanorum historijs, quod satis clare ponit Lucanus lib. 1. de bello plus

Ariolus unde dicitur.

quam civili Iulij, & Pompeij. Ista ars fuit inuenta a quodam qui dicebatur Tegeus, & inuentus est profligisse de gleba quodam arante, & subito locutus est, atque artem istam docuit. Sic ait Marcianus scilicet capella lib. 2. de nuptijs Mercurij, & Physiologiae profa vlti. Nunc autem vocantur arioli illi, qui de aris Ecclesiarum aliquam partem assumunt, vt inde maleficia operentur: sed valde improprie tale nomen eis imponitur, quia arioli sunt futurorum diuinatores, qui autem ararum consecratarum partem sumunt, futura non dicunt, sed solis praesentibus malefaciunt. Balaam autem ariolus vocatur, quia isto modo inquirebat aliquas veritates futurorum, & patuit hoc ex eis, quae sequuntur. c. sequenti, vbi iussit poni sibi. 7. aitaria, & immolari septem animalia, nihil autem sine immolatione tali inquirebat: ideo litera nostra vocauit eum magis ariolum, quam alio nomine. Secundum veritatem autem Balaam erat magnus astrologus in iudicialibus cognoscens quantum cognosci ex astris datur, quid hominibus futurum esset: cum autem considerasset in astris alicui infortunia euentura praedicebat palam. Cum autem audientes populi rudes postea viderent sic euenire: putabant, quod ex maledictione, vel benedictione Balaam infortunia, vel eufortunia venissent, ideo dixit rex Moab ad illum: Noui, quod ille benedictus sit, cui benedixeris, & maledictus, in quem maledicta congesseris. Erat etiam ariolus, & ea, quae per astra cognoscere non poterat, quadam daemonum familiaritate in talibus aliquando cognoscebat, vel demonibus immolabat, vt ei veritatem demonstrarent, vel vt eos per obsequia ad nocendum aliquibus quantum posset incitaret, & hoc commune est apud omnes maleficos. Sed dicit aliquis impossibile esse hoc, quod daemones quantum eis permittitur a Deo in homines desequunt, nec indigent ad hoc aliquo commouente. Respondendum est non stare, qualicet daemones prompti sunt nobis nocere quantum possunt in quantum nobis inuident: tamen non curant nocere quantum ad omnia, quia non inuident nobis quantum ad omnia: non enim inuident, quia diuites sumus, vel quia corpore robusti, vel ingenio acuti, & vt generaliter dicam nec in aliquo naturae bono inuident. In his enim multo superiores nobis sunt secundum gradum: sed inuident, quia secundum Dei gratiam, & virtutes vitam beatam attingere possumus, a qua ipsi ex quadam praesumptione desecerunt: inuident ergo bonis, quia talia habere prompti sunt: unde summe laborant, vt bonos a bonitate conuertant, siue directe ad vitia deducendo, siue in temporalibus affligendo: non enim cupiunt temporalia nostra destruere, nisi vt per ea ad impatientiam, & vitia perducamur, vel de vno vitio ad plura transeamur: vnde si aliquem ita in bono firmissimum esse cognoscant, vt nulla sequentis fortunae aduersitate a bono deijci possit, tunc tentari nullatenus audent, & si aliquos malos temporalibus bonis abundantes esse conspiciant aliquando vexare non audent, ne afflicti ad Dominum conuertantur, quia solet afflictio dare intellectum: si tamen demon maleficijs, vel adoratione, quam maxime cupit incitetur, aliquibus nocebit, quibus ante nocere non curauerat, siue bonis, siue malis, vt patet de demonibus, qui circumbant domum, in qua beatus Iacobus hospitabatur ab Hermogene ad hoc per maleficia incitatus, & sic aliquibus quandoque nocere cupiunt corporaliter, vt suos suos spiritualiter laedant. Erat etiam Balaam iste Propheta, & verus Propheta, quia Deus ei multa reuelabat, & ei apparebat, vt patet hic in litera: multa etiam propheticè dixit de populo Iudaeorum, & de Messia, vt patet infra 24. cap. erat etiam Balaam Propheta Dei sicut Moyses, quamquam aliqui dicunt, quod

Inuentor artis ariolandi.

Arioli qui nunc vocantur in Ecclesia.

Balaam magnus Astrologus.

An daemones commouentur ab aliquo contra alios homines, vt eis nocent, cum hoc sit eis officium.

Balaam iste, & an esset Propheta Dei, vel idolorum.

quod Balaam erat propheta demonum, & sic aliquando Scriptura frequenter nominat aliquos prophetas idolorum, sicut nominat prophetas Baal, de quibus 3. Reg. 18. c. cum Elias occidit quadringentos de prophetis Baal. Sed non vocantur proprie prophetae demonum, quia propheta est reuelatio veritatis, quae naturaliter cognosci non potest: veritates autem, quas daemones nouerunt multae, & subtiles sunt, sed naturaliter cognosci possunt. Sola autem quae Deus reuelat naturaliter non cognoscuntur: immo quod plus est, si daemones aliqua, quae nobis Deus reuelat, reuelarent: adhuc prophetae non essemus, quia illa naturaliter cognosci poterunt, cum daemones illa reuelauerint. Quod autem aliquis malus, vel bonus sit, nihil attinet ad prophetiam, vt patet in Caipha Ioan. 11. ca. qui prophetauit, & tamen vir malus erat, cum procurauerit mortem Christi: sed nihil impedit prophetiam, quia malitia voluntatem tangit, & intellectum practicum: prophetia autem solum intellectum speculatiuum, cum sit nuda cognitio siue reuelatio ad agendum. Si ergo aliquis idola colat, non propter hoc vocabitur propheta idolorum, quia cultus voluntatem respicit, prophetia autem intellectum. Dico autem hoc denominando prophetam a proprio actu, scilicet, a cognoscendo super naturaliter reuelata. Si autem velimus a quolibet accidenti posteriori rem denominare, est confusio artis, & isto modo, sicut aliquis vocatur propheta idolorum per aliquid accidentale. Quia idola colita vocabitur propheta vini, si vinum vendiderit, nec est maior ratio de vno, quam de alio, quia vtrique ad cognitionem supernaturalem speculatiuam aequaliter posterior est, sicut musicus a sono proprie nomen accipit. Si autem aliquis musicum a tria gulis denominet, quia accidentaliter in eo, quod geometra est trianguli considerat passionem, cuncta pereunt, natura destruitur, nihilque distinctum permanet. Si ergo cunctas res, vt decet proprijs velimus nominibus appellare, Balaam Dei propheta vocabitur: vt res, vnde nascendi, in quantum talis est, originem habet, inde notificatiuum nomen recipiat. Nec etiam Scriptura vocat aliquos prophetas idolorum, quia solum idola colebant, sed quia a daemonebus responsa recipiebant, vt patet de prophetis, quos decepit spiritus malus, vt habetur 3. Reg. cap. 22. Balaam autem prophetiam suam ex Deo, & non ex daemonebus habebat: ideo propheta Dei erat. alix autem veritates futuras per astra naturaliter, & incerte, & per artem ariolorum confuse inueniebant, sed quantum ad istas prophetas non dicebatur. Qui habitabat super flumen terrae filiorum Ammon. Ponitur locus, vbi habitabat, quonia mittebantur illuc seniores Madian ad inquirendum ab eo, & ducendum ipsam in terram Moab.

Malitia non impedit prophetiam.

An Balaam vocatus fuerit de terra Ammonitarum, vel de Mesopotamia, & vbi habitauerit. Quest. IIII.

SED arguet aliquis, quod non habitauerit in terra Ammonitarum, quia infra 31. cap. dicitur, quod occiderunt Israelitae Madianitas, & ibi cum eis occiderunt Balaam ariolum. ergo in terra illa habitabat: & tamen ipse dixit, quod redibat in terram suam, quando recessit de terra Moab, vt patet in fra 24. cap. ergo non habitauit super flumen terrae filiorum Ammon.

In contrarium videtur, scilicet, quod habitauerit in alia terra, scilicet, in Mesopotamia, vt patet sequenti c. dum dixit ipse ad regem Moab: De Haram adduxit me Balac rex Moabitarum de montibus Orietis. & ista ciuitas Harā, vel terra est Mesopotamia, quod patet, quia Abraham, & tota cognatio sua, & domus Alph. Toft. super Num. Pars II.

patris sui habitauerunt magno tempore in Haram, vt patet Gen. 11. c. & mansit ibi cognatio tota Abraham ipse egrediente, & veniente in terra Chanaan, vt patet Gen. cap. 11. & cum postea misit Abraham seruum suum Eliezer ad terram istam, & dicit, quod mittebat eum in Mesopotamiam Gen. 24. Item patet quia Rebecca misit filium suum Iacob in Mesopotamiam ad Laban fratrem suum Gen. 29. ca. dicit, quod venit Iacob ad Laban in Haram: ergo idem est Haram, & Mesopotamia. Item patet, quod ista regio Haram, de qua hic dicitur, sit idem, quod Mesopotamia, quia hic dicit Balac, quod adduxerat eum rex Moabitarum de Haram, & tamen Deuter. 23. cap. dicit, quod Moabitarum duxerunt Balaam de Mesopotamia Syriae ad maledicendum Israelitis: ergo idem est Mesopotamia, & Haram: sed terra Mesopotamiae distat a terra Ammonitarum, & de terra Madianitarum: ergo non habitauit Balaam in terra Ammonitarum, nec Madianitarum, sed in terra Mesopotamiae. Respondendum est, quod Balaam ariolus habitauerat in terra Mesopotamiae, & quando misit pro eo rex Balac ibi habitabat, vt patet sequenti cap. vbi dicitur, quod vocatus est de Haram, & Deuter. cap. 23. vbi dicitur, quod vocatus est de Mesopotamia, quod idem est. Hic autem dicitur, quod habitabat in terra Ammon: multum enim ista differunt: quia flumen terrae filiorum Ammon, dicitur esse flumen, quod per illam fluit, ideo si aliquis habitet apud flumen illud, etiam si sit in terra alia dicitur habitare super flumen terrae filiorum Ammon, & ita erat de Balaam: nam ipse habitabat in Mesopotamia, & ibi habitabat super flumen, quia omnes habitantes in Mesopotamia sunt super flumen, cum ipsa ciuitas sit inter duo flumina, siue inter duas diuisiones eiusdem fluminis: ideo vocatur in Hebraeo Haram fluiorum, & in litera nostra vocatur Mesopotamia, id est, ciuitas in medio aquarum. fluius autem iste est Euphrates, qui veniens per urbem Babylonem transit in Mesopotamiam Syriae, & inde fluit per terram Ammonitarum, atque transit per latus Septentrionale terrae Chanaan: sic patet Gen. cap. 15. vbi ponitur Euphrates ad latus Aquilonare terrae promissionis, & satis est verisimile, quod deriuetur iste fluius per terras praedictas, quia de Mesopotamia in terram Chanaan est via recta per terram Ammonitarum, quod patet ex itinere Iacob Genes. 31. capitu. ipse enim veniebat de Mesopotamia, & transiit per montem Galaad, vt patet eodem cap. mons tamen Galaad est in extremitate terrae Ammonitarum, vt colligitur ex eis, quae habentur praecedenti cap. & Deuter. cap. 2. vbi ponitur laboc apud montem Galaad, & tamen laboc est terminus Ammonitarum, vt ibi patet: transit ergo Euphrates per terram Ammonitarum, & quia ille transit per Mesopotamiam, dicitur habitans in Mesopotamia habitare super flumen terrae filiorum Ammon. Denominauit autem Scriptura fluium istum magis a terra Ammon, quam a Mesopotamia, quia Iudaei erant nunc in extremitatibus terrae Ammon, & habuerunt in partem suam quandam portionem terrae Ammon, vt patet Iosue cap. 13. ergo magis poterat cognoscere fluium istum de nominata terra Ammon, quam de nominata terra Mesopotamiae. Cum autem arguebatur, quod habitaret Balaam in terra Madianitarum, quia ibi occisus est cum alijs Madianitis in fra 31. cap. & Iosue cap. 13. Respondendum est, quod Balaam aliquando habitauit in terra Madianitarum, & tamen a principio quando vocauit eum rex Moab non habitauit in terra Madian, sed in Mesopotamia: est tamen verisimile, quod illi maiores natu terrae Madian, qui vocauerunt eum de Mesopotamia suaserint ei, quod habitaret in terra eorum Madian, & quod eum valde honorarent

Fluius regans Mesopotamiam est Euphrates.

E atque

Cetera praedicta arguitur.

atque ditarent: unde quoniam redijt de terra Moab, non reuersus est ad habitandum in Mesopotamia, ubi ante fuerat, sed habitauit in terra Madian: & sic potuit ibi interficere cum alijs Madianitis. Sed obijcietur, quia infra 24. c. dixerit Balaam, veritatem pergens ad populum meum dabo consilium quid populus tuus huic populo faciet: ergo redijt in populum suum: sed populus suus erat in Mesopotamia, ubi prius habitauerat: ergo illuc redijt, & non iuit in terram Madian.

Sed respondebitur, quod quamquam hoc dixerit Balaam, vel proposuerit facere, tamen postea persuasus a Madianitis non fecit, sed magis habitauit in terra Madian. Sed non stat, quia eo, cap. 24. in fine dicitur, surrexit Balaam, & abiit in locum suum: ergo videtur, quod in Mesopotamiam reuersus sit, & non in terram Madian. Respondendum est, quod Balaam habitauit in terra Madian postquam venit ad regem Moab: & tamen prius quam locaret sedem suam in terra Madian, redijt in Mesopotamiam, ubi prius habitauerat ad expediendum negocia sua, quia ibi reliquerat omnia, quae possidebat, *vt vocarent eum*. Scilicet, quia non poterat Balaam ex loco illo, in quo erat maledicere Israelitis, quod volebat rex Moabitarum: sic enim solebat maledicere alicui in praesentia, quia forte iste erat vitus maleficorum. & hoc apparet, quia quando venit Balaam, duxit eum rex Moabitarum super montem excelsum, ubi posset videre quandam partem populi, & ibi constituit aras, & occidit victimas, vt patet infra, & sequenti cap. *Et dixerunt: ecce egressus est populus ex Aegypto*. Hic ponitur narratio facti quae debebat praeponi Balaam ad hoc, quod veniret ad regem Moab. Et dicuntur Iudaei populus egressus ex Aegypto, quia a principio fuerant in terra Aegypti, & nunquam fuerunt populus nisi ibi. Nam a principio pauci erant. Isaac & filij sui, & quidam nepotes eius satis parui: omnes autem erant 66. quando introierunt in Aegyptum: ibi vero facti sunt populi magni. Primum patet Gen. cap. 46. & secundum Exo. cap. 1. Cum vero egressi sunt de Aegypto, erant viri pugnatore de Israelitis numero sexcentorum millium praeter paruulos, & senes, & foeminas: Exod. cap. 12. *Qui operuit superficiem terrae*. Iste est modus loquendi parabolicus: nam non operiebant Israelitae superficiem terrae, sed, quia erant multi, videbantur operire eam: sic sunt multa hyperbolae in Scriptura, vt Gen. 41. cap. omnes populi veniebant in Aegyptum, vt emerent sibi escas: sed manifestum est, quod non ibant illuc omnes, Et sic multa exempla sunt.

Sedens contra me. Et iste est populus dispositus ad aduersandum mihi: & dicebatur sedere contra eum, sicut cum sunt duae acies in campo, & vna est contra aliam disposita, ita Hebraei erant in extremitate regni Moab: nam dicitur supra, quod erant in caespitibus Moab. In quibusdam caespitibus in extremitate terrae Moab, & illa olim fuerant de terra Moab.

Veni ergo, & maledic populo huic. Dixit enim, quod malediceret, quia ipse non poterat praualere contra eum in pugna, ideo volebat saltem per maledictionem eum a se expellere. Dixit quod veniret, quia intelligebat, quod quamquam malediceret existens in terra sua, quod illa maledictio non proficeret, quae non noceret Iudaeis, cum non esset in praesentia, secundum quod exigebat modus maleficorum.

Sciendum tamen, quod hoc non proficiebat ex natura rei: nam si illud quod faciebat, vel proferebat Balaam poterat nocere, vel proficere in propinquo posset etiam hoc facere in remoto: sed demones volunt sibi quasdam caeremonias obseruari, etiam si superfluae sint, vt magis honorentur, quae ab eis sunt, & propter hoc vocantur ista superstitiones.

Vnde sunt dictae superstitiones.

Quia fortior me est. Idest populus iste Iudaicus erat fortior populo Moabitarum. Hoc arguebat rex Moab ex operibus eorum, scilicet, quia destruxerat regem Sehon, & regem Og delentes eos vno impetu, & tamen illi erant potentissimi reges: sed non erat ista fortitudo Iudaeorum, sed magis a Deo: alijs autem non erant Iudaei fortiores alijs populis, quia nec numero plures erant, nec viribus fortiores, sed quia Deus adiuuabat eos, vt patet Deuteronom. capitu. septimo: ideo admoebat Deus, vt quando omnia ista fecissent non dicerent in corde suo, fortitudo mea, & robur manus meae haec mihi omnia praestiterunt, sed recordarentur, quod Deus vires eis praeuisset Deuteronom. capitu. octauo: dicebat autem hoc rex Moabitarum ad exprimendum causam missionis suae ad vocandum Balaam: nam posset dicere Balaam, quod non erat opus maledictione: nam poterat pugnando delere populum illum: & responderet, quod iste populus erat fortior Moabitibus, & in hoc innuitur, quod non poterat praualere contra eos rex Moab: ideo recurrendum sibi erat ad subsidium magicum. *Siquo modo possum percutere eos*. Idest, si saltem aliquo modo possum eos destrucere, quasi dicat, non possum superare illos bellando: ideo saltem vellem eos opere magico superare.

Et eicere eum de terra mea. Idest, quod possum populum istum Israeliticum eicere de terminis terrae meae. Erant enim Israelitae in finibus terrae Moab, scilicet in caespitibus Moabitarum, vt patet supra: ideo timebat rex Moab, quod introirent in terram ipsius, & deleuerent eum, sicut deleuerant duos reges Amorrhoeorum, & vere sic fecissent, nisi Deus venisset pugnare contra Moabitas Deuteronom. capitu. secundo.

Non enim quod benedictus sit, cui benedixeris. Hic exprimit magis causam missionis huius rex Moab: nam posset dicere Balaam: Ad quid mittis ad me, vt maledicam populo huic ad hoc, vt possis expugnare eum, quia maledictio nihil ad hoc proficit. Respondet rex Balac, quod ipse certissime cognoscebat, quod maledictio, & benedictio Balaam erant magnae efficaciae: ita quod ille, cui ipse benedixisset esset vere benedictus, & e contrario de maledictione. Benedicere autem est bona annunciare, esse autem benedictum est bona euenire alicui, quia ea, quae ipse praenunciabat eueniebant, & non dicebat ista rex Moabitarum Balaam ariolo adulando ei, sicut aliqui solent alios interdum extollere, vt aliquid inde habeant, quamquam contrarium nouerint: rex tamen Moab vere intelligebat, quod Balaam posset efficaciter benedicere, & maledicere, alioquin non misisset eum ad vocandum de Mesopotamia cum tantis sumptibus mittendo illic maiores natu Madian: intelligebat autem hoc rex Moabitarum, & alij vulgares, quia viderant, quod Balaam aliquando praenunciabat aliquibus mala, & eueniebant: aliquando autem praenunciabat bona, & similiter veniebant: ideo credebant ista esse ex virtute verborum Balaam, vel ex aliqua potestate eius occulta: sed hoc eueniebat per notitiam eius in astris, quantum ad partem iudicalem, per quam possunt comprehendi aliqui euentus saltem in vniuersali: & plurima cognoscebat ex consortio demonum in arte ariolandi, & ceteris maleficis. Dicunt autem Iudaei, quod iste Balaam praedixerat tempore belli regis Moab cum rege Sehon, quod Moabitarum vincerentur: & sic factum est: ideo creditur rex Moab, quod si diceret nunc Moabitas victuros in bello contra Iudaeos, ipsi certissime vincerent: & hoc erat benedicere.

Et

Et maledictus, in quem maledicta congereris. Idest, noui quod ille incurrat maledictionem, super quem tu protuleris maledictionem. Esse aliquid maledictum, est quod veniat super eum aliquod malum, siue infortunium: & hoc putabant vulgares prouenire per sola verba Balaam. Congerere autem maledicta, est congregare maledictiones super aliquem, vt cum praferuntur multae maledictiones super aliquem: & ita faciebat Balaam. Sic dicitur supra capitu. 5. de aquis, quas sumebat mulier, contra quam fiebat experimentum de Zelorypia: nam dicitur, quod sacerdos congerat maledicta super aquas amarissimas, & dabat in potum mulieri.

Pervererunt seniores Moab, & maiores natu Madian. Supra dicebatur, quod miserat rex Moabitarum seniores, siue maiores natu Madian, & quod cum eis locutus fuerat: hic autem dicitur de Moabitibus, & Madianitis, scilicet, quod missi fuerunt seniores Moab, & maiores natu Madian, idest, nobiliores de terra Madian, vel senes terrae illius.

Et dicunt aliqui causam huius esse, quia rex Balac erat rex Moabitarum, & Madianitarum, & quia in hoc vertebatur periculum vtrorumque de vtriusque missum est ad vocandum Balaam.

Sed hoc non stat, quia Madianitae habebant alios reges, scilicet, quinque reges infra 31. capitu, sed missi sunt Moabitarum, & Madianitarum, quia Madianitae erant consiliarii regis Moab, & ad ipsos locutus est quando inquirebat quid faciendum esset in hoc, vt patet supra de ipsis, ideo missi sunt quidam Moabitarum autem erant de regno Balac, & ad eos pertinebat principaliter istud negocium, ideo et de eis quidam missi sunt.

Quare missi sunt Madianitae cum Moabitibus secundum Hebraeos ad vocandum Balaam. *Quest. V.*

HEBRAEI dicunt, quod ideo missi sunt Madianitae cum Moabitibus, quia Madianitae magis artibus instructi erant: vt si Balaam diceret, quod non erat tempus eundi, quia tempus astrorum erat contrarium, quod illi sibi responderent non esse: vel si diceret, quod indigebat aliquibus instrumentis ad perferendum aliquid in arte illa, ipsi sibi darent, vel si opponeret aliquam excusationem, isti sibi responderent.

Sed ista magis pertinent ad fabulas: ideo dicendum, quod isti erant secretarii regis Moab, cum quibus habitum erat consilium: vt ergo secretius, & prudentius ageretur, isti missi sunt habentes diuinationis precium in manibus, idest, isti abstulerunt precium in manibus suis pro diuinatione, quam facturus erat Balaam, & hoc fiebat, vt promptius veniret: nam si forte nihil affereretur sibi, venire nollet existimans, quod postquam esset in terra Moab, rex nollet ei quodquam dare: non tamen est intelligendum, quod fuit ei allatum totum quod dandum erat pro diuinatione, sed aliqua munera ad concitandum eum, vt veniret, sed maiora ei postea promittebantur: & iste erat modus ad magis persuadendum: promittebatur tamen postea aliquod magnum, vt patet infra. Nam cum non venisset prima vice Balaam vocatus a rege Moab dixit ei rex: cur non statim venisti ad me, an quia mercedem aduentui tuo reddere non queo? ergo videtur, quod postea daturus erat mercedem. Item patet ex verbis nunciorum ad eum, scilicet, ne cuncteris venire ad me paratum honorare te, & quidquid volueris, dabo tibi: ergo adhuc dandum erat precium: sed istud quod missum est, datum est tanquam allicitium ad veniendum, & non tanquam precium aduenus, vel diuinationis. Dicitur autem diuinatione il-

Alph. Toft. super Num. Pars II.

la, quam faciebat Balaam. Diuinatione enim a Deo dicitur: & est proprie actus Dei, sicut humanificare est actus hominis. Qui autem id, quod ad Deum pertinet, agere possunt, dicuntur diuinare, idest, agere sicut Deus. Est autem cognitio futurorum contingentium propria Deo: ideo illi, qui aliquo modo futura pure contingentia per seipso cognoscunt diuinare dicuntur. Sic patet Isa. capitu. 41. Annunciare, quae futura sunt in futurum, & sciemus, quia dii estis, idest, per hoc cognoscetur manifeste vos esse Deos: tamen si hoc non esset proprium Dei, non posset per illud cognosci aliquem esse Deum. In Hebraeo dicitur.

Diuinare cuius sit pars.

Diuinationes in manibus suis. Et potest intelligi diuinatione, idest, precium diuinationis, vel vt vult Aben Ezra diuinationes erant in manibus eorum. i. diuinatores erant cum eis. quia cum istis nuncijs ibant aliqui diuinatores ad faciendum ea, quae dicta sunt, vel vt isti diuinatores intelligerent an aduentus eius prodesset, vel non. Et dicunt Hebraei, quod isti diuinatores inquirebant per sua auguria, & artes quid eis peruenturum esset ex hoc, & innenerunt, quod si eis Balaam ad primum verbum faueret bene esset, sin autem pessime. Cum autem audierunt responsum eius, scilicet, quod prius consuleret Dominum, defecerunt in cordibus suis non inuenientes quod volebant. Sed in hoc ipsi expositores Iudaeorum auguria faciunt, & etiam non proueniunt eis ad verum. Nam dato, quod Balaam fauisset Moabitibus ad primum verbum, non sequebatur ex hoc, quod ipsi possent aliquid proficere ex benedictione, vel maledictione Balaam: nam nullam efficaciam habebat Balaam in verbis, vel in factis: ideo quomodocumque responderet, nihil proficiebat. *Cumque venissent ad Balaam*. Iurunt enim ad ipsum ad terram Mesopotamiae, in qua tunc morabatur, vt patet sequenti cap. & Deuteronom. 23.

Expositio Rabi Abi Ezra.

Et narraffent ei verba Balac. Iste erat rex Moabitarum: & omnia quae supra ipse dixerat ad mouendum Balaam, vt veniret, retulerunt isti seniores ipsi Balaam.

Ille respondit, manete hic haec nocte. Ista dicebat Balaam, quia volebat respondere subito, ne forte postea reperiret Deum contrarium in responsione: sic enim aliquando fecerunt viri perfecti, qui primo responderunt aliquid ex corde suo, postea autem contrarium locuti sunt Deo inspirante, vt patet de Propheta Nathan, ad quem locutus est Dauid, quod vellet facere domum Domino: & respondit Propheta: Omne quod est in corde tuo vade, & fac, quoniam Dominus tecum est: in eadem tamen nocte apparuit Dominus Nathan prophetae, & iussit ei contrarium dicere, vt patet 2. Reg. capitu. 7. In quo sciendum est, quod cognitio prophetica non est, sicut cognitio scientifica, quae est per habitum: nam cum aliquis agat habitum temper per illum potest exire in operationem, nisi sit indispositus: sicut habitus, qui est in homine ebrio, & in dormiente, quia ibi est ligatus, vt patet 7. Eth. est enim ille habitus aliquid per quod semper operari possumus, sicut per potentiam visivam quantum est ex nobis semper videre possumus.

Quo Prophetae aliqui loquentes ex iudicio suo errant.

Cognitio autem prophetica non est aliquid lumene habitualiter manens, per quod semper possumus exire in operationem, sed est aliqua illustratio raptim transiens, & dum illa manet intellectus Prophetae eleuatur ad cognoscendum aliqua supernaturaliter. Cum autem cessauerit illa illustratio prophetae nihil magis intelligunt quam prius, quia non manet in eis habitus aliquis, nec actus, nisi quantum ad illud quod primo reuelatum est: quia postquam semel illud cognouerunt ad retinendum illud, & intelligendum, non indiget aliquo lumine supernaturali: & sic Prophetae, quando actualiter non illustrantur lumine

Spiritus propheticus non est habitus, sed status transiens.

E a prophete.

propheticis, non sunt sapientiores alij viris: immo aliquando sunt minus sapientes, vt patet de Moyse, qui fuit maximus inter prophetas, & ipse nesciuit ordinare politiam iudaicam, quae consistit in habitudine principantium, & subiectorum, vel iudicum, & populi iudicati: sed consumebatur labore stulto: Iethro autem, qui non erat propheta Domini, sed quidam de sacerdotibus Gentilibus ordinavit optime politiam iudaicam distribuendo iudices, vt patet Exo. 18. cap. ideo si aliquando prophetae non requisito Domino responderent, poterant frequentissime errare, quod cognoscens Balaam dixit, vt expectarent nuncij regis Moabitarum nocte illa.

Et potest dici, quod iussit expectare per noctem illam, quia in nocte apparebat Dominus Balaam, vt communiter. Et patet hoc etiam in alijs nuncijs, quibus etiam dixit, vt expectarent nocte vna, vt apparet infra, & tamen in constructione altarium apparuit ei Dominus per diem, vt patet sequenti cap. & infra 24. sed hoc fuit, vt impediretur Balaam ab eo, quod intendebat, scilicet, quia volebat maledicere Israelitas: & fuit ad gloriam Israelitarum, quia propter eos apparebat illi Dominus.

Quare
Deus lo-
quebat
noctis ad
Balaam.

Rabi Salom. dicit, quod Deus apparebat in nocte Balaam, idest, latenter, sicut homo latenter accedit ad eam, quae non est eius vxor: & hoc, quia Gentiles non erant populus Dei: prophetis autem Iudaeorum apparebat Deus etiam in die, & maxime Moyse, vt patet supra 12. cap.

Aliqui autem volunt, quod ideo fiebat apparitio per noctem, quia ista locutio erat facta a demonibus, qui communiter per noctem loquuntur: & hoc aliquantulum videbatur verisimile. Sed non stat, quia Balaam erat vere propheta Dei, vt satis apparet sequenti cap. & infra 24. & supra declaratum est. Et dicunt aliqui, quod iste erat reuelationes primae, quas habuit Balaam a Deo. Sed etiam non videtur, quia tunc non fuisset tam famosus si ante hoc solum fuisset ariolus, vel a demonibus reuelationes recipiens, quia in terra illa erant alij ariologi, & arioli praeter ipsum. Item quia Hebraei dicunt, quod iste erat magnus propheta, & maior quam Moyse in cognitione, quia plura cognoscebat: sed erat minor in miraculorum operatione: & vocatur infra 24. cap. auditor sermonum Dei, & considerator visionis illius.

Dicitur
Hebraeorum
de Balaam.

Dicendum tamen, quod ista visio fiebat per noctem, quia iste erat minimus gradus in modo prophetiae, vt satis colligitur supra 12. cap. vbi fecit Deus differentiam de gradu prophetiae Moyse ad omnes alios prophetas, qui tunc erant dicens: si quis fuerit inter vos propheta Domini, in visione apparebo ei vel per somnium loquar ad illum: at non talis seruus meus Moyse: ore ad os loquor illi, & palam, & non per enigmata, & figuras Deum videt: & sic posuit prophetis minoribus apparitionem in somnio, vel in visione: pro Moyse autem alium gradum superiorem: sed adhuc in istis duobus gradibus minimus gradus erat in somnio. Causa est, quia ibi solum causantur quaedam species in phantasia de nouo, vel ille, quae praefuerant, illustrantur, & nouiter ordinantur: in vigilia autem fit aliqua apparitio exterior in corpore assumpto, vel fornicatur aliqua vox ad prophetam sine apparitione corporis, vel simul apparente corpore: & istud perfectius est quam per somnium immutari: ideo communiter apparebat Deus omnibus minoribus per noctem. sic enim apparuit Abimelech regi Palaestinarum Gen. 20. cap. sic etiam alijs Gentilibus: ideo apparebat sic Balaam: postea tamen apparuit per viam, quia necesse erat sic fieri ad repugnandum peruersitati Balaam volentis maledicere Iudaeis.

Quid sibi volunt isti homines apud te? Loquitur hic Deus ad Balaam, idest, Angelus eius: nam Deus nulli vnquam locutus est, nec loqui potest, vt declaratum est Exodi 23. & 25. cap. Vocat tamen Scriptura Angelos sapissime Deos, quia ex nomine Dei apparent, & ex nomine eius loquuntur: & quare a Balaam quid velint homines illi apud eum? non quasi ignoret, sed ad modum hominis, qui cognitam veritatem ex verbis alicuius declarari vult ad conuincendum eum: videbat enim Deus malam intentionem Balaam, quod propter pecuniam ad maledicendum ire volebat: voluit ergo quod intentionem suam ipse Balaam saltem in modo proferendi demonstraret, vt ei mandatum imponeret, ne populo malediceret: aliter autem non poneretur conuenienter mandatum: nam si Deus diceret Balaam non maledicas populo huic, & nihil quesiuisset a Balaam: responderet Balaam, quod non intendebat maledicere populo: cum autem patuerit ex verbis eius, quod intendebat illuc ire, conuenienter sibi posita est prohibitio.

Respondit: Balaam filius Sephor rex Moabitarum misit ad me. Exprimit Balaam quid velint illi homines apud eum, & dicit, quod rex Moab mittebat ad vocandum ipsum: ecce enim patet hic ex modo verborum Balaam praua intentio eius: illi enim, qui secundum rogata facere nolunt, rogationes factas perfecte non dicunt alijs de hoc quaerentibus quasi talia rogamina dedignant, vel ne visa precum contentia ab audientibus recitantes ad faciendum incitentur: quae enim facere cupimus in referendo exaggeramus, vt animorum inclinatum virtutem magis habeant: magnum enim cognoscendae voluntatis signum datum est, nisi dissimulare velimus: quae enim placent, perfecte, & plusquam perfecte proferimus. In his autem, quae displicent vix ad medium verborum seriem cum indignatione peruenimus. Balaam autem diligenter personae rogantis dignitatem expressit, vt demonstraret se rationabiliter ad hoc moueri debere, quasi ipse vellet Deo suadere.

Ecce populus qui egressus est de Aegypto operuit superficiem terra. Ista verba miserat Balac ad Balaam: & dicebatur hoc de Iudaeis, quia erant in magno numero: non tamen erant ipsi plures alijs populis, sed timor, quem conceperant Moabitis faciebat eos videri multos, & fortes. Etiam Balac rex utebatur modo isto loquendi ad Balaam, vt suaderet ei venire ad maledicendum: si enim non expressisset, quod erat valde magnus populus, diceret Balaam non esse opus maledicere illi, quia pugnando aliter poterat superari. expressit autem hoc, vt crederet Balaam necessariam esse maledictionem.

Veni, & maledic ei. Idest, isti populo Iudaeorum, dixit, vt veniret ex causa supra assignata, quia non putabat proficere maledictionem, nisi fieret in praesentia eorum, qui maledicebantur.

Siquo modo possim pugnans abigere eum. Idest, si non possum aliter expellere Israelitas de terra mea pugnando saltem sic expellam. Semper enim intendebat rex Moabitarum Hebraeos esse expellendos de terra opere bellico: si tamen simpliciter congrederentur Moabitis cum Israelitis superarentur ab eis: ideo intendebat Balac praeposere aliqua maledicia maledicendo Iudaeis: vt cum iret ad Bellum contra eos faciliter illos destrueret. Et dicitur: si possim abigere eum, idest, expellere, vel remouere a me, & prope pertinet ad aues, vel ad pecora. Ad aues autem cum aliquis facit illas de aliquo loco auolare, in quo ipse manere volebat, vel ad quae accederent nitebant: & sic patet Gen. 25. c. descenderunt; volucres super cadauera: Abraham autem abigebat eas. Perinet

met etiam ad pecora, vt cum aliquis facit turbationem in pecoribus, vt fugiant, & dispergantur, & furtim capi possint, & hinc dicuntur abigei, & crimen abigatus, idest, quia pecora abiguntur, idest, dispergantur. Accipitur tamen large pro expellere, & sic pertinet ad homines, & ad omnia alia. Dixit Dominus ad Balaam, noli ire cum eis. Non permisit Deus hac vice ire Balaam cum Moabitis, vt intelligeret Balaam, quod volebat Deus ne malediceret Iudaeis: postea tamen permisit secunda vice, cum missi sunt secundi nuncij Moabitarum per importunitatem eorum. Nec maledicas populo, quia benedictus est. Idest, non solum non eas illuc cum eis ad maledicendum, sed etiam non maledicas ex loco isto. Balaam. n. cupiditate morus, vt aliquid lucraret, volebat saltem de loco illo maledicere, non vadens in terram Moab, & quaesuit a Deo, vtrum ex loco illo maledicere posset. Et respondit Deus: Nec erit ex isto loco maledicas: & subiungitur causa, quia benedictus est. ego benedixi illi: ideo tu non debes maledicere. De benedictus, cui bona proueniunt, vel bona certissime promissa, Iudaeis autem vtrique fuerat. Quia Deus dabat eis bona specialia super alios populos, per quae tollebantur eis aduersitates, quae poterant infligi ab alijs populis, etiam bona promiserat. Quia specialiter prouideret eis tanquam populo suo. Alij dicunt, quod benedictus erat, quia dictum est Abraham: In semine tuo benedicetur oes gentes, vt patet Gen. 22. cap. sed hoc non multum agit, quia ista benedictio pertinebat ad Messiam: hic autem intelligitur de benedictione, quae est quoddam bonum tollens oem malum etuenire potens ex Iudaeorum maledictione suscepta a Balaam: ideo primus modus est melior.

Benedictus
quis dicitur,
& quare
populo
Israel dicitur
benedictus.

Cur Deus tanta diligentia prohibuit Balaam maledicere Israelitas, cum sciret verba sua nullius esse efficacia. Q. V. I.

Sequitur quare aliquis. quare Deus cum tanta diligentia prohibuit Balaam maledictionem proferre super Israelitas: non enim videbatur necessarium, quia verba Balaam, & obseruationes eius magicae non habebant aliquam efficaciam honorum, aut malorum inferendorum, cum essent quadam superstitiones: ideo etiam si Iudaei non essent specialiter benedicti a Deo, nihil nocere posset maledictio Balaam. Ite dato quod operatio magica adiuta a demonibus posset aliquid ex permissione Dei, sicut sepe experimur aliquos maleficari, ita vt ad coitum impotentes sint, & plurima alia, quae vsus manifesta reddit: tamen hic non poterat maledictio nocere, quia Deus specialiter conseruabat illum populum, cum dicit eum benedictum: ergo nihil videbatur proficere inhibere Balaam maledicere Iudaeis. Respondendum quod istud fiebat ad utilitatem, & obseruationem Moabitarum. Deus enim meritis Loth, & praecipue Abraham cuius consobrinnus erat Loth, nolebat pro tunc Moabitis punire, vt patet Deuter. cap. 2. vbi iubet ne Israelitae moueantur in bellum contra illos: si autem permisisset Balaam maledicere Israelitis forte Moabitis confidentes per maledictionem se potentes factos ad Iudaeos delendum congrederentur cum Israelitis. & tunc multi Moabitarum, vel forte omnes caderent in bello gladio Hebraeorum, sicut fuerat de Amorrhais: & hoc est satis verisimile, quia Moabitis confidebant totaliter, quod si Balaam malediceret Hebraeis, quod maledicti essent. sic enim dixit rex Moab: Noui quod benedictus sit, cui benedixeris: & maledictus, in quem maledicta congesseris. Etiam dixit: Veni, & maledic ei, siquo modo possim pugnans abigere eum, idest, quod si malediceret Balaam Israelitis, ipse posset pugnare contra illos, & vincere. Abscudit autem Deus in hoc Moabitis occasionem mortis. Alph. Toft. super Num. Pars II.

Atis: nec fuit hoc propter aliquod bonum Iudaeorum, sed solum propter bonum Moabitarum: nam si Moabitis venissent in pugnam contra Iudaeos, quamquam prohibuit eis esse pugnare contra Moabitis, tamen pugnarent, quia illud praecipuum intelligebatur de non mouendo bellum: defensio tamen nunquam fuit alicui prohibita. Qui mane confurgens dixit ad Principes, Hoc fuit, quia per noctem acceperat a Deo responsum eorum, quae quaesierat, & iustum est, ne iret cum Moabitis, & dicitur, quod locutus est ad Principes, quia isti, qui venerant ad eum, erant viri de nobilioribus terra Moab, & terra Madian. Ite in terram vestram, quia prohibuit me Dominus ire vobiscum. Potest intelligi dupliciter. Vno modo, quod Deus prohibebat eum ire cum eis, idest, vt non iret ad id, ad quod vocauerant eum Moabitis: & sic respondet forma verborum superiorum, quia supra dixit Deus. Non eas cum eis: sic autem ipse retulit dicens: Dominus prohibuit me venire vobiscum. Aliter potest intelligi, scilicet, prohibuit me venire vobiscum, idest, non sum totaliter prohibitus ire, sed vobiscum ire: & hoc potest dupliciter intelligi, vno modo, quod diceret hoc Balaam, quia cupidus honoris erat, & volebat a pluribus, & maioribus associari, & vocari, & forte in hoc sensu intellexit rex Moab: vnde in secunda vice misit multo plures, & nobiliores, quam ante miserat, vt patet infra. Vel aliter & forte verius, quia Balaam sciebat sibi simpliciter a Deo prohibuit esse ire cum Moabitis, sed dixit illis, quod erat prohibuit ire cum eis, vt alij iterum ad vocandum mitterentur: & Dominus ex importunitate precantium saltem affectus eum mitteret. Iste enim est modus humanus, quod multa aliquando propter importunitatem precantium, & fastidium concedant, quae non essent aliter concessuri: sicut patet de iudice, qui Deum non timebat, nec homines reuerabatur, tamen viduae saepe petenti iustitiam de aduersario suo concessit, dicens intra se: & si Deum non timeo, nec hominem reueor: quia tamen molesta est mihi haec vidua vindicabo illam, ne in nouissimo veniens fugillet me, vt patet Luc. 18. cap. sic etiam importuna Chananaea meruit a Domino exaudiri Matth. 15. cap. Ecce enim patet ex his verbis, quod Balaam appeteret maledicere Iudaeis: nam si non appeteret cum cognouisset voluntatem Domini diceret nolo ire vobiscum in terram Moab, sed dixit: Dominus prohibuit me venire vobiscum, quasi dicat, propter me non impeditur, quin vobiscum eam, sed Dominus hoc impedit. Reuersi Principes dixerunt ad Balac. Isti sunt principes Moabitarum, & Madianitarum, qui missi sunt ad Balaam, & nolente ipso venire reuersi sunt ad regem Moab.

Noluit Balaam venire vobiscum. Eandem formam tenuerunt in respondendo, quam tenuerunt Balaam ad eos: non enim dixerunt: non vult Balaam venire, sed non vult venire vobiscum.

Rursum ille multo plures, & nobiliores quam ante miserat, misit. Hoc fecit Balac propter duo, scilicet, quia forte intellexit ex verbis nunciorum, quod Balaam nollet venire cum illis, sed cum alijs honoratioribus: ideo misit alios nobiliores tam de Moabitis, quam de Madianitis, sicut prius, vt sic honoratior veniret Balaam. Aliter potest dici, quod licet Balaam nullo modo intendisset venire a principio; tamen poterat persuaderi ad contrarium: & ad hoc inquisiuit Balac magnam persuasionem, scilicet, honorem excellentem: nimis enim immutat humana corda honor, potissimum corda generosa, & animos ad magna eleuatos: quamquam ergo prius recuisset Balaam ire in Moab, cum tamen videret

Multa per
importunitatem
consequuntur
homines.

ret secundos nuncios multo excellentiores prioribus in magno honore venientes ad eum mouerentur viscera illius, & forte faceret quod prius negauerat. Nam licet Balaam dixisset, quod Deus prohibuerat eum venire, tamen rex Moab non credebat hoc magis putans esse excusationem confictam, & sic locutus est dicens: cur non statim venisti ad me: an quia mercedem aduentui tuo reddere non queo? *Qui cum venissent ad Balaam.* Isti erant secundi nuncii, & iuerunt in Metopotamiam vbi tunc manebat Balaam: nam de illo loco dicit se adductum, vt patet sequen. cap. & Deuter. 2. 3. *Sic dicit Balac filius Sephor.* Iste erat rex Moab, & quia ab eo missi fuerant preposuerunt in narratione sua eum ista dicere. *Ne cunctis venire ad me.* Id est non moreris. Cunctos, cunctarum tarditatem signat, Cunctos etiam signat inquirere, & inde percussor, aris. *paratum honorare te.* Istud posuerunt in narratione, quia intelligebat rex Moab, quod ideo non venerat Balaam, quia non fuerat cum magno honore vocatus, vel quia non curaret honorare ipsum rex Moab postquam esset in terra illius, & hoc excluditur hic, cum dicat se esse paratum honorare Balaam: poterat accipi hic honorare, id est dare pecuniam: sic enim accipit Aristo. 9. ethi. vbi introducit dictum Pythagoræ ad discipulos suos petentis remunerationem, scilicet, quod quilibet tantum honoraret magistrum, quantum plura sciret, id est tanto daret plus de pecunijs, vt patet ibidem. Sed non accipiuntur hic cum subiungatur: Quidquid volueris dabo tibi: sed accipitur honor proprie pro exhibitione reuerentiæ magnæ in signum excellentiæ, quæ erat in apparatu magno sciendo eum, & faciendo ciuitatem vel ludos propter ipsum, & sic factum est, quia cum audisset rex Moab venire Balaam iuxit ei in occursum vsque ad extremitatem regni sui, & fortè non poterat ei exhiberi maior honor. De hoc patet infra.

Et quidquid volueris dabo tibi. Id est, omnes diuitias, quas petieris: sic enim dixit rex iste infra 24. capitu. decreueram quidem magnificè honorare te, sed Deus priuauit te honore disposito. Nec erat iniustum, quod daret rex Balac ipsi Balaam quidquid peteret: immo, quod cum regem faceret: nam si per maleficia Balaam praualeret rex Moab contra Israelitas, acciperet omnia, quæ ipsi habebant, quæ profecto erant innumerabilia spolia. Etiam quod maius erat acciperet regna duorum regum Amorrhæorum, quæ Iudæi eriperat de manibus illorum, quod magis erat, quam esse regem Moab, ideo quidquid peteret Balaam a rege Moab date deberet illi, etiam si peteret pluraquam regnum Moab. Promisit autè hic rex duo, scilicet, honorem, & diuitias, quæ maxime corda hominum mutant. Beatus autem, qui superauit, atque spreuerit illa.

Veni, & maledic populo isti. Quasi dicat, non precor magna: non enim dico, quod te periculis exponas, aut morti obijcias: solum autem maledic populo isti, quod nihil tibi constat.

Respondit Balaam, si dederit mihi Balac plenam domum suam auri, & argenti. Respondet ad modum suasionis, quia volebat rex Moab suadere illi ad maledicendum, & hoc promittendo magnitudinem diuitiarum, & honoris: sed dicit, quod per ista non suadebitur, quia licet Balac det ei totam domum suam plenam auri, & argenti, quod impossibile erat non posset maledicere si Deus prohiberet, & sic nihil operabatur suasio.

Non potero immutare verbum Domini, vt plus, vel minus loquar. Id est, quodcumque detur ego non potero facere aliter, quam Deus iubet. Hoc potest dupliciter intelligi propter illud verbum potero. Vno modo

do non potero immutare, scilicet, de iure quæquam possim de facto, quasi dicat, grauissimum peccatum est agere contra id, quod Deus expresse prohibet, ideo licet det mihi Balac rotam domum suam plenam auri & argenti, non immutabo: & istud erat valde laudabile.

Aliter potest intelligi non potero, id est, non potero de facto: quamquam enim coner contra Dei preceptum maledicere Iudæis: tamen non potero immutare verbum Dei, id est non potero maledicere, etiam si velim. Et etiam iste sensus est duplex, scilicet, quantum ad effectum maledictionis, vel quantum ad prolationem verborum. Primo modo intelligitur, quod quamquam malediceret Balaam Israelitis: si tamen Deus prohiberet maledictionem nihil operaretur illa maledictio: causa est, quia maleficia, quæ a magis fiunt per demones procurantur & exercentur, ideo si Deus non permitat demones operari, maledictio illa carebit effectu, & sic aliquando malefici consequuntur, quæ volunt. Interdum autem non valent, quia Deus non permittit. Sic enim fuit in magis Aegyptiorum, qui conuerterunt virgas in colubros, & aquam in sanguinem mutare visi sunt, & conuertere atque facere ranas, sed cum perueniret ad faciendum cyniphes non valuerunt, sed dixerunt: Digitus Dei est hic: Exodi capitu. 8. Id est Deus impedit nos hic ab operando. Et ratio est, quia malefici, & demones sunt instrumenta quædam Dei ad percutiendum eos, quibus ipse nocere voluerit, quamquam isti mouentur interdum præter Dei voluntatem: vnde qui nocere volunt eis, quos Deus puniri vult, quamquam Deus puniri non iubeat: efficaciam habent maleficia, quia Deus permittit. Cum vero conentur in illos, qui sancti viri sunt, vel quibus Deus noceri non vult, maleficia effectu carerent, quia Deus non permittit.

Alio modo intelligitur litera ista, quantum ad prolationem verborum, scilicet, quod non solum verba maledictionis si proferrentur, carent efficacia, sed etiam non possent proferri. Nam si quomodocumque proferri possent intelligeret rex Moab illa esse efficacia, & moueretur in bellum contra Israelitas, & sic factum est, quod cum venisset Balaam in terram Moab, quamquam conaretur proferre maledictionem, tamen non praualeuit: quia Deus conuertebat eum inmediate ad benedicendum, licet ipse posuisset ceremonias ariolorum faciundo altaria, & occidendo victimas, & quærendo auguria: & intellexit Balaam in verbis suis, scilicet, quod non posset quidquam loqui contra Dei mandatum: possunt tamen ista verba poni hic tanquam excusatiua, quasi dicat, superuacuum est, quod me vocetis, quia licet illuc vadam, si Deus iubet, quod non maledicam, impossibile est, quod maledicam. Etiam erant ad excusationem suam, scilicet, si iret ad terram Moab, & contingeret, quod non posset maledicere haberet istam excusationem, scilicet, quod prius dixerat, se non posse facere quod verbum Domini: & sic postea rñdit. Nam j. 24. cap. cum rex Balac conquereretur, quod vocauerat eum ad maledicendum inimicis suis, & ipse benedicebat illis. Rñdit Balaam: Nōne nuncijs tuis, quos misisti ad me dixi: si dederit mihi Balac plenam domum suam auri, & argenti, non potero præterire sermonem Domini, vt boni quid, vel mali proferam ex corde meo, sed quidquid Dominus dixerit, hoc loquar: satis enim voluisset Balaam proferre maledictionem, etiam si sciret eam caritatem effectum, vt saltem sic consequeretur aliquem honorem, & diuitias a Moabitibus: tamen non permittebatur, quia Moabitæ credentes verba sua esse efficaciam mouerent bellum contra Israelitas, quod

Verbum Dei non posse immutari a Balaam dupliciter intelligitur: & quō nō poterat Balaam loqui contra id quod Deus inspirabat

quod Deus volebat. *Obsecro, vt hic maneatis etiam hac nocte.* In hoc apparet nequitia Balaam, quia ista, quæ supra dixerat coactus a Domino dicebat: nihil enim aliud dicere poterat, sed adhuc attendebat aliquo modo persuadere Deo, vt eum dimitteret ire in terram Moab: & dixit, obsecro, vt maneatis hic, quia Moabitæ audito verbo isto superiori desperarent de maledictione eius, & immediatè recederent, oravit, vt manerent ibi illa nocte, & dixit: etiam hac nocte, id est, sicut alij manserunt vna nocte, vt ego scirem responsum a Deo, ita & vos maneatis. Vel dicitur: etiam hac nocte, quia manserant per totum diem præcedentem, & orauit, vt etiam per noctem manerent.

Vt scire queam quid mihi rursum respondeat Dominus. Id est, & nunc scire potero secunda vice, quid Deus iubeat, quod iterum responderet Deus, ne irem cum Moabitibus: nunc autem sciam rursum quid iubeat, quasi dicat, licet ante responderim, & sciam quid dixerit: tamen scire volo si aliquo casu mutetur: tanta est enim male voluntatis perversitas, vt et impossibile cupiat: sciebat enim quod Deus illum populum benedixerat distinctiue, nec in hoc aliqua mutatio erat possibilis, vt ipse confessus est sequenti capit. scilicet, quia non est Deus, quasi homo, vt mentiat, nec vt filius hominis, vt mutetur: sed tamen postea ex nequitia voluntatis cupiebat Dei determinationem mutari, & conabatur quantum poterat mutare illud. Dixit autem quod spectaret per noctem, quia intelligebat, quod tunc Deus veniret ad eum. Non est tamen putandum, quod Deus qualibet nocte veniret ad Balaam, quia etiam hoc in maximis prophetis Iudæorum nunquam visum est, sed apparebat raro: sic enim dicitur 1. Reg. cap. 3. Erat sermo Domini preciosus, id est, carus, scilicet, quia raro fiebat, sed confidebat Balaam, quod Deus ad eum veniret per noctem, quia aliquando sic venerat: non tamen credendum est, quod hoc fieret ex meritis fidei Balaam, sicut est in alijs credentibus, quibus nihil impossibile est si in eis fides abundat Matthe. 17. & 21. cap. Balaam enim nullam fidem habebat, sed erat nimis infidelis, & nequam, cum conaretur contra expressam Dei sententiam.

Item non est intelligendum, quod Deus veniret ad eum per noctem, scilicet, quod faceret per noctem aliquas ceremonias, quibus expletis, Deus loqueretur ad ipsum: sicut fit in maleficijs, qui faciunt aliquas ceremonias ad congregandum demones, & tunc veniunt, & faciunt aliquas, vt recedant, & recedunt. Deus enim non est de spiritibus nequam, vt obediatur voluntati humana in illicitis, & ad superstitiosas ceremonias vocatus confestim responsa det, sed solum Deus mouit cor Balaam ad confidendum, quod ipse appareret illi in ipsa nocte, & sic dixit Balaam nuncijs regis Moab, quod spectarent illa nocte: hæc tamen fiebant propter gloriam Israelitarum: ideo cum vellet Balaam habere a Deo responsum iacebat in lecto, & cum dormiret loquebatur ei Deus per somnium. Cum autem vellet habere responsa a demonibus, per maleficia præponebat quasdam ceremonias, vt patet infra, scilicet, quod primo iussit edificari aras, & poni victimas super illas, & dixit ad regem: Sta paulisper iuxta holocaustum tuum, donec vadam si forte occurrat mihi Dominus. Tamen hoc non erat ad querendum Dominum, sed ad inquirendum auguria, vt patet infra 24. cap. Cumque vidisset Balaam, quod placeret Domino, vt benediceret Israeli, nequam abijt, vt ante perregerat, vt augurium quæreret, & sic videtur, quod postquam ipse constituebat altaria, & faciebat victimas, inquirebat augurium: & illud

Alph. Test. super Num. Pars II,

erat per quandam communicationem cum demonibus, ergo demones sine ceremonijs aliquibus præpositis non consuluntur. *Veni ergo Deus ad Balaam nocte.* Sic enim veniebat quodcumque ad eum veniret. Causa quare per noctem veniret supra exposita est: & erat iste aduentus solum per somnium immutando phantasia illius, & nō audiebatur aliqua vox, nec videbatur figura, quia qui dormientes sunt, non percipiunt aliquid per exteriora organa: dicitur tamen Deus apparere illis, vel loqui ad eos, quia in phantasia eorum fingit speciem loquentis, & apparentis, sicut nobis in somno fit, tamen in re extra nihil sunt. Sufficiunt tamen in Prophetis ad mouendum eos, & certum scandum de aliqua re, quia illæ impressiones sunt fortiores quam quæ in somno nostro fiunt, cum a Deo specialiter immittantur: ideo multum certificant.

Si nocere te uenerint homines isti, surge, & uade cum eis. Dixit hoc Deus non quasi ignotum sibi esset an venissent illi ad vocandum eum, sed ad declarandum, quod non erat directe intentio sua, vt iret cum illis, quasi dicit, quod propter eius pertinaciam, & illorum permittebat eum ire, sed non perficeret: immo noceret illis iteratio Balaam. Si enim non iussit Balaam, & consulisset fornicationem Moabitæ, & Madianitarum mulierum cum Iudæis: forte non delecti fuisset Madianitæ, quia terra eorum non erat promissa Israelitis, nec in ea habitauerunt licet habitatores locorum occiderunt: quia loca, & domus destruxerunt cum omni supellecili. In terra in quam habitaturi erant non comburebant domos, nec supellecilia, vt patet Deut. ca. 6. possedisti domos plenas diuitiarum quas non edificasti. Hic autem præter aurum, & argentum, & pecora cum iumentis oia gladio, & igne consumpta sunt, vt patet j. 31. cap. etiam quia citra Iordanem nō habitauerunt Israelitæ præterquam in terra duorum regum Amorrhæorum, vt patet j. 32. & Deut. cap. 3. Item non fuisset destructi, vel puniti Moabitæ, quantum ad aliquid: tñ Deut. 23. cap. impositum est in penam, quod Moabitæ, & Ammonitæ non intrarent Ecclesiam Dei vsque in æternum, quia pduxerunt Balaam ariolum quod filios Israel. Si autem non venisset non imponeretur poena hæc. *Ita duntaxat, ut quod tibi præcepero facias.* Ista ponitur hic in modum conditionalis, quod proprie significet taxationem. dico tibi, quod eas, dum tñ non facias aliquid quod id, quod dixerō tibi. non potest autem esse purè conditionalis, sed magis redit in modalem, quia ea, quæ sub conditione permittuntur, non dantur quousque conditio fuerit adimplera. Promissio autem, vel donatio modalis secundum ius immediate transit, etiam si non fuerit impletus modus, vel finis pro quo datur. Hoc autem non erat in ista promissione Dei ad modum conditionalis, sed ad modum modalis, quia necesse erat, vt permitteretur prius ire, quod compleretur conditio siue modus. Sciendum autem quod Deus non apposuit istum modum tanquam sine eius appositione non cogere Balaam facere quod Deus iubebat, quia etiam si Deus hoc non dixisset Balaam non potuisset agere quod mandatum Dei, Deo non permittere, sed hoc expressit ad gloriam nominis sui, & ostensionem potestatis: si enim nihil dixisset ei Deus, & postea mandaret ei aliquid dicere, vel facere, & contra illud non posset agere: forte putaret se ab aliquo naturali casu, vel magis ab aliquo spiritu a parte aduersa inuocato impediri. Nunc autem immediate cognosceret se a Deo impediri secundum propositum, præque voluntatis suæ: & sic cogere iudicet dare Deo saltem ore, sicut postea fecit declarando, quod Deus impediēbat eum maledicere, vt patet sequenti cap.

E 4 Surrexit

Balaam pfectus est ad Moabit.

Surrexit Balaam mane, & strata asina sua profectus est cum eis. Et iratus est Deus. Stetitque Angelus Domini in via contra Balaam, qui insidebat asinae, & duos pueros habebat secum. Cernens asina Angelum stantem in via, euaginato gladio, auertit se de itinere, & ibat per agrum. Quam cum verberaret Balaam, & vellet ad semitam reducere, stetit Angelus in angustijs duarum maceriarum, quibus vineae cingebantur. Quem videns asina iunxit se parieti, & attriuit sedentis pedem. At ille iterum verberabat eam: & nihilominus Angelus ad locum angustum transiens, ubi nec ad dextram, nec ad sinistram poterat deuiari, obuius stetit. Cumque vidisset asina stantem Angelum, concidit sub pedibus sedentis. Qui iratus vehementius cedebat fustelatera eius. Aperuitque Dominus os asinae, & locuta est. Quid feci tibi? Cur percussis me, ecce iam tertio? Respondit Balaam: Quia commeruisti, & illusisti mihi: Utinam haberem gladium, ut te percererem. Dixit asina: Nonne animal tuum sum, cui semper sedere consueuisti usque in praesentem diem? Dic quid simile vnquam fecerim tibi? At ille ait: Nunquam. Protinus aperuit Dominus oculos Balaam, & vidit Angelum stantem in via euaginato gladio, adorauitque cum pronus in terram. Cui Angelus: Cur, inquit, tertio verberas asinam tuam? Ego veni, ut aduerserem tibi, quia peruersa est via tua, mihi que contraria: & nisi asina declinasset de via, dans locum resistenti, te occidissem, & illa viueret. Dixit Balaam: Peccaui, nesciens, quod tu stares contra me, & nunc si displicet tibi ut vadam, reuertar. Ait Angelus, vade cum istis, & caue ne aliud quam praeepero tibi loquaris. Iuit igitur cum principibus. Quod cum audisset Balac, egressus est in occursum eius in oppido Moabitarum, quod situm est in extremis finibus Arnon. Dixitque ad Balaam. Misi nuncios, ut vocarent te, cur non statim venisti ad me? An quia mercedem aduentui tuo reddere nequeo? Cui ille respondit, Ecce ad sum, nunquid loqui potero aliud nisi quod Deus potuerit in ore meo? Perrexerunt ergo simul, & venerunt in urbem, quae in extremis regionis eius finibus erat. Cumque occidisset Balac boues, & oves, misit ad Balaam, &

Asina loquitur. s. Pe. a.

Angelus in crepat Balaam.

principes, qui cum eo erant, munera. Mane autem facto duxit cum ad excelsa Baal, & intuitus est extremam partem populi.

Surrexit Balaam mane. Hic ponitur profectio remediatoris, scilicet, quod venerat Balaam in terram Moab, & dicitur, quod surrexit Balaam mane, in quo significatur promptitudo eundi, quia ipse desiderabat nimis ire in terram illam, ut aliquid lucraretur, ut patet ex precedenti. Satis tamen apparet ex sequentibus, quod non ierit Balaam cum Moabitibus, & Madianitis, quia dicitur, quod habebat duos pueros secum: si tamen cum alijs iret non diceretur, quod haberet duos pueros, quia omnes Moabitarum, & Madianitarum essent cum eo, qui venerant ad vocandum illum.

Et strata asina sua profectus est cum eis. Sternere enim parare est ad equitandum: ipse enim, licet Propheta esset, super asinam ibat: & hoc forte, quia usque ad tempus illud non inuentus fuerat vsum domandorum equorum: muli autem, & mularum nondum in vsum venerant, ideo super asinas erat omnis equitatio. Nam si credamus poetis, & quibusdam historicis primus, qui inuenit artem domandorum equorum fuit Ixion centaurus, & ipse cum suis vocati sunt centaurs, id est, homines mixti equis, quia cum homines insiderent equis videbatur vnum animal mixtum ex homine, & equo: isti tamen non fuerunt a principio seculi, sed satis tarde: sed hoc non obstanter postea dicitur, quod vltus equorum ad equitandum fuit ante tempora haec. Nam Pharaon rex Aegypti cum iuit contra Iudaeos fugientes de terra sua duxit equitatum magnum, & currus, sed equites dicuntur esse, qui equis insident: ergo tunc aliqui tales erant: & hoc modo forte diceretur, quod Balaam strauit asinam suam, scilicet, ex honestate, quia licet alij insiderent equis, quia tamen erat propheta Domini voluit insidere asinae. Rabi Salomon dicit, quod tanta eundi cupiditate tenebatur, quod non sustinuit, ut alius sibi asinam sterneret, sed ipse per se strauit: sed hoc nihil est: dicitur tamen quod strauit asinam, id est quod fecit eam sterni: nam duos pueros secum venientes habebat, ut patet infra. Dicitur tamen aliquis facere ea, quae fieri iubet. Sic dicitur de Pharaone, quod persequutus fuit Israelitas fugientes, quod innox currum: & tamen non est intelligendum, quod ipse iunxerit, sed fecerit iungi: Exodi 14. cap. sicut etiam dicitur de Salomone, quod construxit, vel fundauit templum Domini. 3. Reg. cap. 6. ipse tamen nihil per se fecit, sed fieri iussit. Profectus est cum eis. Id est, iuit cum Madianitis, & Moabitibus, quia Deus dedit ei licentiam eundi, & dicitur iuisse cum eis, non quod simul ierit, quia solum dicitur, quod ierint cum eo duo pueri, sed iuit cum eis, id est, quando ipsi iuerunt licet simul non ierint.

Ante Balaam esset inuentus vltus equorum ad equitandum. Primus equitauit suu poetas.

Et iratus est Deus. Id est, decreuit punire Balaam, vel se iratum demonstrauit volendo occidere eum in via. Quare Deus est iratus contra Balaam cum dederit licentiam eundi cum Moabitibus. Quae. VII.

Et diceret aliquis quomodo Deus iratus est Balaam cum ipse dederit licentiam ei eundi in terram Moab? Respondendum, quod Deus dixerat, quod iret Balaam in terram Moab, & tamen non faceret contra id quod Deus iubeat, sed iam ipse faciebat: ergo conuenienter Deus iratus est. Quod patet,

patet, quia dixit ei Deus: surge, & vade, ita duntaxat, ut quod tibi praeepero facias, sed praeeperat Deus ne malediceret Israelitis, ut patet supra, ipse tamen ibat in terram Moab, cum animo maledicendi Iudaeis, ideo conuenienter iratus est, & hoc significatur infra cum dixit Angelus, ego veni, ut aduerserem tibi, quia peruersa est via tua, & mihi contra, id est tu ad malum vadis, & mihi contrarius es, id est vis facere contra id quod ego iussi. Stetitque Angelus Domini in via contra Balaam. Stetit enim in medio viae inter duas macerias, & hoc, ut non posset transire Balaam, sed ibi collideretur pes eius sicut factum est, ut patet infra, & hoc fuit, ut se demonstraret Angelus terribilem Balaam, ut sic saltem a peruersa voluntate desisteret, sed nec sic desistit, demerentur enim sua mala, ut in malo finiret occisus ab Israelitis, ut patet infra 31. c. Qui insidebat asinae. Id est, qui sedebat super asinam, insidere enim in alio sedere est. fit autem mentio de asina, quia infra dicit de ea quomodo locuta fuerit contra Balaam, & in terram ceciderit. Et duos pueros habebat secum. Id est portabat secum in itinere duos iuuenes seruientes illi. Cernens asina Angelum stantem in via. Hic ponitur quomodo fuerit Balaam percussus in pede asina collidente pedem illius in maceria. & dicitur, quod asina vidit Angelum, quia sumpsit Angelus corpus de aere, ut sic visibilis esset, Balaam autem non vidit Angelum. Hoc autem non fuit quasi asina haberet acutiorem visionem quam Balaam, sed quia secundum ordinem naturae inferiora sunt in potestate superiorum, naturalia sunt in potestate Angelorum, unde licet corpus illud ex densitate quandam colorem, siue aggregatam lucem haberet secundum quam naturaliter visibilis erat, quia tamen illud in potestate sua habebat potuit cui voluit lucem, vel colorem illius ostendere, alteri autem licet acutius videret non patefecit. Et sicut hoc fit ordine naturae: ita fiet de ordine gloriae, ut anima in beatificatis corporibus, a quibus voluerit praesentialiter videantur, & alteri ibidem existenti, & hoc videre volenti non ostendantur, hoc autem ex dotibus gloriae, & non ex natura fit: non enim est homo natura superior corpore: cum sit pars suae speciei: nec dico de superioritate, quae est secundum praedicationem, quia hoc nihil est, sed de superioritate, quae est secundum efficaciam. Et hoc etiam verum est: nam cum homo sit ex anima, & corpore confusus non habet naturaliter potestatem super corpus, & animam, nec vocatur superior illis, sed erit superior actibus suis, qui sunt aliquid causatum per potentias operatiuas humanas. Et ista visio Angeli potuit esse dupliciter. Vno modo, quod Angelus se asinae naturaliter visibilem praebuerit. Balaam autem se videre non dedit, ita ut etiam si nullam infirmitatem, patiens oculorum, & diligenter aduerteret eum videre non posset. Alio modo, ut Angelus se videndum asinae praebuerit, ita quod quilibet homo, vel quilibet res oculos dispositos habens eum videret, sed Balaam cecitate, vel auribus percussus est, ut visus domitiae de quibus Gen. cap. 19. postea autem ablata est cecitas, & vidit. Sed melius videtur, quod Angelus se ex gratia asinae demonstrauit, ut ex hoc prophetae malitia, & insipientia probaretur asina vidente, quod Propheta videre non merebatur. Et in hoc asina reprehendebat Prophetam: de quo beatus Petrus dicit. canonic. 2. c. 2. scilicet secuti sunt viam Balaam ex Bofor, qui mercedem iniquitatis amauit, correctionem vero habuit suae vesaniae subiugale mutum animal, hominis voce loquens prohibuit prophetam insipientiam: quilibet tamen respiciens diligenter etiam si bonos oculos haberet non videret Angelum, quod patet, quia aliter pueri duo, qui veniebant per viam cum Balaam

Asina vidit Angelum quomodo fuit possibile: & de potestate corporum gloriosorum.

videntes Angelum habentem gladium euaginatū clamassent ad eum, & tamen non clamauerunt. ergo non viderunt. Euaginato gladio. Angelus ille habebat gladium euaginatū, in quo videbatur velle percutere Balaam, gladius autem ille erat de materia aerea, sicut corpus Angelus, & tamen habebat figuram, & colorem gladii, & sic vidit postea Balaam, & hoc facile erat effigiare, nam sicut poterat Angelus figurare vultum humanum de aere, & cetera corporis lineamenta, ita poterat figurare ensē, & quodcumque voluisset. Auerit se de itinere, & ibat per agrum. Apparuit enim Angelus in medio viae habens gladium euaginatū: asina autem timens dimittit ab itinere, quia vidit Angelum, & gladium, ideo non transiuit per viam, in qua erat Angelus, sed diuertit ad agros. Quam cum verberaret Balaam, quia putabat eam sine aliqua cautia diuertisse cum ipse nondum videret Angelum. Et vellet ad semitam reducere. Id est volebat reducere eam ad iter, de quo declinauerat. Stetit Angelus in angustijs duarum maceriarum quibus vineae cingebantur. Maceria significat parietem lapideum, & isti sunt ad distinctionem vinearum, & agrorum, & ad conseruationem eorum. Sic dicitur Psal. 79. Destruixisti maceriam eius, & vindemiant eam omnes, qui praetergrediuntur viam. Et ibi accipitur maceria pro pariete conseruante vineam, quo ablato omnes possunt vindemiarum eam. Angelus autem stetit inter illas duas macerias, quia erat locus strictus, ut ibi collideret pedem Balaam. Erant autem istae duae maceriae extra viam, & forte erant in loco, per quem volebat Balaam reducere asinam ad viam, & hoc significatur, quia dicitur: Stetit in medio maceriarum, prius tamen non dicitur, quod erat in medio maceriarum, sed in via, & nunc, quod stetit. Ergo videtur, quod nouiter ibi stetit. Quem videns asina iunxit se parieti. Viderat enim asina Angelum in via, & ob hoc declinauerat per agros: nunc autem, quia vidit Angelum inter macerias ubi erat locus strictus volens dare locum ei iunxit se vni parieti. Et attriuit sedentis pedem. Id est inter parietem figit pedem Balaam, & ex hoc iratus ipse fortiter eam percussit. At ille iterum verberabat. Scilicet, primo verberauit eam, quando declinauit a via: nunc autem secundo verberauit, quando attriuit pedem eius, & hic magis verberauit. Sciendum, quod ista visio erat valde terribilis asinae, propter quam ipsa adduxit se vni parieti, & non erat ista visio ad penam asinae, quia nihil commuerat, sicut aliquando nobis terribilia videntur, quia peccauimus, sed erant ista terribilia asinae, quia naturam excedebant. quae autem potentis passiuus in proportionata sunt terribilia videntur, ut in forti tonitu, frigore, vel ardore, vel excellentissima luce videntur, nec enim minus terribilis apparuit illa visio asinae quam erat ad consolationem, nec magis terribilis, quam erat ad penam. Hominibus autem ex meritis, vel demeritis similia maiora, vel minora sunt. At ille verberabat iterum. Id est Balaam verberabat secundo asinam, quia adiunxerat se parieti frangendo pedem eius. Et nihilominus Angelus ad locum angustum transiens. Id est cum percussisset hac secunda vice Balaam asinam transiuit ad locum angustiore, ut faceret asinam cadere, & rursus Balaam percuteret eam, & sic magna duricia, & cecitas prophetae probaretur: nam in hac secunda vice erat locus viarum aliquantulum transiens. Id est cum stetit Angelus in medio viae non est ausa asina transire per medium, sed declinauit ad vnum parietem, & ibi confregit pedem sedentis, & tamen transiuit vltra Angelum: ideo Angelus venit tertia vice ad locum angustissimum, ubi nullo modo posset declinare asina, nec ad dextram, vel sinistram, sed caderet in terram, & sic facta est triplex mutatio ad hoc: nam primo stetit

Visio Angeli fuit terribilis asinae.

stetit Angelus in latitudine viarum, & ibi potuit declinare asina transiundo per agros. Rursus autem stetit inter macerias, quibus vineæ cingebantur, & ibi non habuit tantam libertatem asina declinandi: ideo attriuit pedem sedentis, Tertia autem vice stetit Angelus in loco angustissimo, & non potuit transire asina nec declinare. Non est autem intelligendum, quod ista facta fuerint sic successine, quasi prima vice non potuerit Angelus tenere asinam in via, & facere eam cadere sub pedibus sedentis, sed factum est ad magis concitandum in iram ipsum Balaam, & ad probandum clarioris eius duriciam, & cecitatem. *Vbi nec ad dextram nec ad sinistram poterat declinare.* Idest ita erat ibi angustus maceriarum locus, quod non poterat asina declinare ad vnam partem, vel ad alteram, sed nitebatur transire per medium in quo erat Angelus, & quia timebat illum non ausa est transire: ideo cum percuteretur grauius, vt transiret, corruit sub pedibus sedentis. *Obuius stetit.* Idest stetit Angelus contra asinam in angustia viarum. *Cumque vidisset asina stantem Angelum, cecidit sub pedibus sedentis.* Hac possunt intelligi dupliciter: vno modo, quod cum accessisset asina ad locum, in quo erat Angelus, non potens declinare ad vnam partem, vel ad alteram stetit, & tunc dure percussa est ab ipso Balaam, quousque cecidit sub pedibus eius: sed non cecidit a principio. Alio modo potest intelligi: asina videns Angelum valde terribilem tantum timuit, quod non potuit consistere pedibus, sed cecidit in terram etiam si durissime percuteretur, vt transiret postquam cecidisset, & tamen antequam caderet, nihil fuerat percussa. *Qui iratus vehementius cedebat fuisse latera.* Idest, quia iam viderat Balaam, quod asina sibi illudebat frequenter, concitatus est in iram, & grauius percutiebat eam quam primo percusserat: erat enim ista terria percussio. *Aperuitque Dominus os asinae, & locuta est.* Quasi dicat in prioribus percussio- nibus asina nihil commuerat, tamen quia loqui non poterat se excusando, percutiebatur: nunc autem Deus miserus illius, dedit ei, vt loqueretur, & manifestauit se iniuste puniri: quamquam non est dicendum penitus, quod Deus aperuerit linguam asinae, ideo quia miserus illius voluit, ne percuteretur amplius, quia Deo non est cura de bobus, idest de animalibus brutis, vt patet prima ad Corinth. cap. 9. scilicet, ad faciendum miracula pro eis.

Quomodo intelligatur, quod Deus non habet curam de bobus. Quest. VIII.

ET si aliquis dicat, quod Deus curat de bobus, nec solum de illis, sed etiam de animalibus minutissimis, cum dicatur Matt. 7. ca. nonne duo passeris asse uenient, & vnus eorum non cadit sine patre vestro: quasi dicat quamquam passer duo sint parui valoris, scilicet, vnus assis, tamen Deus habet curam de illis, ita vt vnus eorum non cadat sine Deo, idest sine prouidentia Dei, scilicet, secundum quam disponitur, vt iste moriatur, & ille non: quanto magis ergo de animalibus maioribus curam habebit, vt de bobus, & asinis? Respondendum, quod Deus habet curam de omnibus quaecunque sunt, siue magna, siue parua, nec poterat aliquid gigni, aut corrumpi nisi ipse disposuisset, & conseruauisset, vt patet Sapientiae cap. 11. scilicet, quomodo autem posset aliquid permanere nisi tu uoluisset? aut quod a te vocatum non esset conseruaretur? quasi dicat non poterat. Et sic intelligitur id quod habetur Mat. 7. cap. scilicet, vnus ex his non cadit sine patre vestro: immo non solum passer non percutitur, nisi Deus disposuerit, sed etiam grana minutissima terrae, & quidquid est

F minimum in natura nisi Deus iudicauerit, non perit. Quod autem dicitur prima ad Corinth. cap. 9. scilicet, non est cura Deo de bobus intelligitur quantum ad legis positionem, scilicet, quod non ponit Deus legem brutis, quia ipsius susceptiua non sunt: etiam non ponit legem hominibus qualiter se habere debeant ad bruta, & istum secundum sensum sequitur ibi Apostolus: solum autem habet curam ponendi legem hominibus ad homines, & hominibus ad Deum. Etiam intelligitur, quod Deus non habet curam de bobus, scilicet, vt faciat miracula pro illis: sed istud solum est ad manifestandum gloriam suam hominibus, & miserendum illis: sic autem fuit aperiendo os asinae, quia istud erat magnum miraculum: ergo non fecit Deus propter asinam, sed ad manifestandam gloriam suam arguendo in istis duriciam prophetam. Dicitur autem Deus aperuisse os asinae, idest, quod mouit linguam asinae, vt loqueretur non intelligens quid diceret: sicut factum est de colubro, qui loquebatur ad Euam mouente demone linguam illius. Hic autem Angelus Domini mouebat, scilicet, illemet, qui apparuerat coram asina euaginato gladio. non potuit tamen etiam miraculose fieri, quod asina intelligeret verba illa, quae loquebatur. Includit enim contradictionem: sicut enim est simpliciter impossibile aliquem non habentem oculos, dum non habet, videre: ita est simpliciter impossibile aliquem non habentem rationem, vt ratione. Sed intelligere est actus intellectus: ergo impossibile erat asinam per aliquam potentiam intelligere verba, quae loquebatur: nam si intelligeret iam non esset asina, sed homo, quia haberet necessario rationalem potentiam: nihil enim tale asinus est.

An asina formauerit voces, vel in ea formatæ sunt, & an de vigore sermonis concedatur ista: Asina locuta est. Quest. IX.

DVIVUM est autem circa asinam, an ipsa formaret istas voces, vel in ea formarentur dato, quod ipsa nihil intelligeret, quod autem formarentur voces istae in asina, erat ipsam esse simpliciter instrumentum, & nihil operari ad id, quod fiebat, sed quod alius vteretur ipsa, asina vero formare voces, erat quod ipsa faceret in se prolationem illam vocum. Et si quis ad ista respiciat non multum dubitabit, quia asina dicitur formare voces, si ipsa esset principale agens in hac formatione, & haberet in se formam, quae esset principium huius actus: nam in naturalibus omnis actio reducitur in formam, quae sit principium, & non in formam, quae est, vt instrumentum, quia ista est mota ab alio, sed in formam, quae est simpliciter mouens, & causans. in asina autem non erat aliquid tale, quia quamquam forte ponamus in ea organa, per quae fieri posset locutio, tamen non habebat aliquod principium istius vocis formandae per organa. In nobis enim intellectus est principium formationis vocum, & omnia posteriora, siue potentiae, siue partes corporis dicuntur organa, sed in asina non erat intellectus, qui ponit tantam principium: sed erant alia posteriora, ergo non erat asina formans vocem, sed in ipsa formabatur. Nunc autem hoc praesupposito adhuc est dubium si proprie formabatur vox in asina. Et ad hoc considerandum, quod formari vocem in asina potest intelligi dupliciter, vno modo, quod formabatur intra corpus illius. Alio modo, quod in ipsa erant organa, per quae formari posset vox, quamquam asina non posset illa formare. Primo modo formaretur vox in asina sicut dicitur formari intra domum, quia cum homo est in domo, & clamat intra domum formatur vox, &

tamen ipsa domus nihil habet tam de principio locutio, quam de organo necessariis ad locutionem, & sic dicendo poneretur aliquod organum fabricatum intra corpus asinae, in quo formaretur vox illa, & tamen asina nihil conferret ad vocem: & istud non est proprie formari vocem in asina, sicut non proprie formatur vox in domo ad hoc, quod dicamus ipsam domum loqui. Accipiendo secundo modo oportebat dici, quod fiebat formatio vocis in asina, idest, quod ipsa non habebat intellectum, per quem diceret voces formandas: habebat tamen organa, in quibus posset fieri formatio perfecta, si aliquod principium formatiuum ab extra veniret. Dicendum autem de isto secundo sensu, quod non stat, quia deficiebat asina aliqua, quae requiruntur ad formationem vocis, & sunt posteriora intellectu formante: erant autem duo, scilicet, virtus quaedam interpretatiua, quae est quaedam vis organica interior, secundum quam aer colligitur ad formationem vocum, & sit debita percussio, & figuratio ad emissionem talis, vel talis vocis, quod dicimus articulare vocem, & ista virtus non est ipsemet intellectus, sed aliqua vis organica, sicut potentia auditiva, vel visiva, & ista computatur nomine organorum, cum non sit principale agens: sicut anima, vel intellectus: hanc autem interpretatiuam virtutem non habebat asina, quia solum correspondet entibus rationalibus, secundum quod deficiebat. In asina erat certa dispositio organorum, quae sunt partes corporales: os enim asinae, & aliorum brutorum similitum, cum sit longum, & lateraliter apertum, aer ab intimis progrediens in dentibus frangi non potest, quia totus lateraliter effluit: quantum magis quia ad articulationem verborum formationem aer multum subtiliatus est, qui nullo modo talibus instrumentis frangi potest. In diget ergo vase conflatario vndique circumflecto, vt totus aer ab intimis exiens in anterioribus dentibus collidatur. Os autem talis figurationis in nullo, nisi in homine reperitur: ideo nullum brutum perfecte potest vocem articulare. Aliqua autem aues, vt psittacus magnam similitudinem habent cum homine, ita vt per consuetudinem quasi articulata verba proferant, vt ait Isidorus Etym. 12. Dicendum ergo, quod non fuerunt formatae istae voces intra asinam secundo modo, scilicet, quod in ea essent omnia, quae requirebantur ad hanc formationem organicè praeter principium formatiuum, quod erat pure efficiens. Sed dicitur, quod fuit ista formatio vocis intra asinam primo modo, scilicet, quod intra corpus illius fabricata fuerunt nouiter aliqua organa, in quibus posset fieri talis vocum formatio. Nec tamen est dicendum penitus de asina, sicut de domo, scilicet, quod fuit ista vox formata intra asinam sicut homo format vocem intra domum: nam domus nihil conferret ad hanc formationem: asina tamen aliquid conferret: nam licet non sint perfecta organa asinae ad figurationem vocis articulatae, nec dentes sint dispositi ad collidendum aerem, quia effluit cum sit os longum, & lateraliter, tamen aequaliter illa organa proficiant ad formationem vocis articulatae, quia datis quibusdam supplementis formabitur vox, & sic fecit Angelus, scilicet, quod intra corpus asinae suppleuit defectum organorum de ore ipsius asinae, & facilius sic locutus est quam aliter loqueretur. Ex praedictis patet, quod non proprie dicitur, quod asina Balaam locuta est, quia non habebat ipsa principium locutionum, scilicet, formam a qua procedit omnis actio per instrumenta, etiam non habebat instrumenta perfecta, per quae fieret formatio vocis. Sed dicendum est, quod Angelus est, qui in ea loquebatur. Dicitur tamen asina locuta large ex modo loquendi sacrae Scripturae, quia in ipsa facta est

Quare aliquae aues formant melius voces. Cap. 7.

An ista concedatur asinam locuta esse.

A locutio cum aliquo modo organa sua proficerent ad huiusmodi locutionem. Sciendum tamen, quod quamquam organa asinae nihil proficerent ad formationem vocis, sicut domus, intra quam aliquis loquitur, nihil conferret ad illam formationem vocum: tamen Angelus locutus fuisset intra asinam. Causa huius est, quia Deus volebat, vt asina videretur loqui ad reprehendum Prophetam, qui non cognoscebat ea, quae asina videbat, & tamen non videretur asina loqui nisi voces exirent de ore eius, & hoc erat cum intra illa formarentur voces istae in quibusdam nouis organis. Considerandum autem circa asinam Balaam, quod duo mirabilia facta fuerunt in ea: primum fuit, quod asina vidit Angelum. Secundum, quod ipsa locuta est, primum fuit proprie dictum, quia asina verè vidit Angelum: habebat enim in se principium videndi, & organa, principium autem est ipsa anima, siue sit rationalis, siue non, per cuius virtutis deriuationem sunt potentiae organicae in membris. Etiam erat in asina potentia visiva, & erat organum visus: nihil ergo deficiebat asinae ad hoc, quod ipsa proprie videret Angelum eo modo, quo quilibet homo cum videre poterat. Secundum erat large dictum, quia non fuit ipsa locuta, sed Angelus, vt supra declaratum est.

Duo mirabilia facta circa asinam Balaam.

De decem rebus, quas dicunt Iudaei creatas esse in vespere sabbati. Et quomodo circa ista errent in quolibet, & de Iudaica cecitate in expositione sacrae Scripturae. Quest. X.

HEBRAEI dicunt circa istud os asinae quaedam ridicula, quae ipsi asserunt, & credunt in libro quodam, qui dicitur Perequin, scilicet, quod Deus creauit decem res in vespere sabbati in occasu solis post formationem hominis, in quibus totam creationem finiuit. Pro quo supponendum est, quod creatio incepit die Dominica, quae fuit prima dies seculi, & durauit per sex dies inclusiue. Harum vltima est sexta feria, quae, dicitur dies veneris, in qua creatus est homo, & consummata est creatio, & quia sacra Scriptura non facit mentionem de alijs rebus creatis, dicunt quod in sexta feria ad solis occasum incipiente iam sabbato creauit Deus decem res. Primum horum fuit os terrae, quod deuorauit Dathan, & Abiron, vt patet supra 16. cap. Secundum fuit os putei, quia semper patebat Iudeis viuente Maria sorore Moysi, & precedebat eos. Tertium fuit os asinae Balaam ad loquendum, de quo hic. Quartum fuit iris, siue arcus caelestis, de quo Gen. cap. 9. Quintum fuit aries, quae immolauit Abraham pro Isaac, de quo Gen. 23. cap. Sextum fuit virga Moysi, qua diuisit mare rubrum, de qua Exo. 3. 14. & 17. Septimum fuit Manna, de quo Exo. 16. cap. Octauum fuerunt tabulae legis primae non scriptae, sed plannate ad scribendum. Nonum sunt ipsi demones apparentes hominibus. Aliqui etiam dicunt, quod creata fuerunt. 10. praepcepta scripta in igne nigro, & albo. Decimum sunt ipsae forcipes, siue tenacula, vt ait Rabbi Ichuda. Dicit enim primas forcipes de caelo descendisse, nec potuisse aliter fieri, & secundum istam infantiam soluta est vulgaris quaestio, scilicet, quid fuerit prius martellus an tenacula. Valde autem errat isti miseri nullum lumen intellectus habentes, & apparet in eis aliquid mirandum, scilicet, quod ex eo tempore, ex quo generatio ista peruersa Christum suum recipere noluit, quem nos gratis suscepimus, non solum praua voluntas eorum, & intellectus operatiuus in malo obsecati sunt, sed etiam intellectus speculatiuus in eis ligatus est, ita vt in expositionibus sacrarum scripturarum supra modum errent. praedixerat enim eis

Decem res create a Deo 6. feria secundum Hebraeos.

1. os terrae. 2. os putei. 3. os asinae. 4. iris. 5. aries. 6. virga. 7. manna. 8. tabulae. 9. demones. 10. forcipes.

his hoc Christus Mat. 12. cap. scilicet, auferetur a vobis regnum Dei, id est intellectus scripturarum, & dabitur alteri genti facienti iustitiam illius, id est Gentilibus ad Christum conuersis Nullus autem vnquam antiquissimorum imperitorumq; philosophorum tantum a rationis semita declinavit, nec ita graues imperfectiones Deo attribuit quantas isti miseri, & Mahometi sectatores ascripserunt, & hoc, quia tradidit illos Deus in reprobum sensum, vt videntes non videant, & nota fiat insipientia cordis eorum cunctis populis, quia lunem ipsum manifestissimum cognoscentes, recipere neglexerunt. Sciendum autē, quod de istis decem, quae ponunt Hebraei creata fuisse in vespere sabbati nullam a sacra Scriptura rationē saltem leuissimam aut motiuum habent: immo repugnat toti rationi ista fuisse creata eo modo, quo ipsi dicunt, quia quaedam nullo modo sunt creabilia de his: alia autē licet creabilia sint, tamē creata non fuerunt: alia autem quamquam creata fuerint, tamen non sic, vt ipsi dicunt, vt de quolibet infra patebit. Item dato, quod creata essent, non habent aliquam rationem quare dicant ea creata fuisse magis in vespere sabbathi, quam alijs diebus, vel post omnes dies illos, sicut quotidie nunc Deus aliquid creat cum animas infundit. Motiuum tamen Iudaeorum quantum ad assignationem diei quamquam non sit, sufficiens, tamen videtur esse istud, scilicet, quod ipsi existimant omnia, quae creata fuerunt vsque ad hominis formationem, qui perfectior ceteris erat fuisse descripta, quae verò posterius scripta non sunt, & quia de illis 10. non tangitur in Scriptura, dicunt ea fuisse creata post hominis formationem, scilicet, in fine diei sexti, in quo homo formatus est. De primo hominum, scilicet, de ore terrae de uorante Dathan, & Abiron de quo supra 16. cap. videtur habere ex litera quoddam motiuum: nam vbi dicitur litera nostra. Si autē nouam fecerit Dominus, vt aperiens terra os suum deglutiat eos. habetur in Hebraeo: si nouam creaturam faciet Dominus, vt aperiat terra os suum, sed hic est duplex error: primus, quod os terrae non est aliquid creabile per se, nihil enim est creabile, nisi aliquid positiuum, os autem terrae non est nisi quaedam discontinuatio partium terrae prius coniunctarum, & discontinuatio non est aliquid positiuum: ergo non est per se creabile. Potuisset autem conerari, vt pote si partes terrae crearentur disiunctae, & fuisset ab exordio seculi vorago illa terra: patens. Secundum inconueniens est, quia litera illa magis facit contra eos, cum dicatur in Hebraeo: si nouam creaturam faciet Dominus: ergo dato, quod os terrae esset creabile, tamen non fuisset creatum in vespere sabbathi, vt ipsi dicunt, sed creandū erat adhuc, cum Iudaei erant in deserto. Item motiuum eorum non procedit, quia manifestum est, quod ibi accipitur improprie os terrae, quia nihil habet os nisi animal.

Item creatio in sacra Scriptura multotiens accipitur valde large, p quacūque factione, & sic dicitur Deute. 32. cap. nunquid non ipse est pater tuus, qui possedit te, fecit, & creauit te? Nullus tamē de Israelitis erat creatus, sed factus, & sic multotiens accipitur creatio, id dicitur si nouam creaturam, id est si nouam rem, vel nouum actum. Secundum quod dixerunt erat os putei, & in isto magis delirant, quia non habent aliquod motiuum in sacra Scriptura, sicut de ore terrae, & praesupponunt ad hoc quoddam falsum, scilicet, quod puteus praecedebat semper Israelitis in deserto viuentem Maria sorore Moysi: sed hoc est penitus impossibile accipiendū proprie os putei, quia non est mobile, Etiam non potest intelligi, qualiter fieret. Hoc autē improbatum est supra ca. 20. Item errant, quia os putei non est aliquid creabile, sicut dicebatur de ore terrae,

re, quia non est aliquid positiuum, sed discontinuatio partium, & talia non creantur, quia per se non sunt, sed alijs insunt. Tertium quod dicebant erat os asinae, & de isto sunt eadem inconuenientia: nam si proprie accipitur os asinae solum erat illa apertio, vel vacuitas, & istud nō est aliquid creabile sicut nec os putei, aut terrae. Si autem accipitur os asinae pro ipsis membris, in quibus erat illa discontinuatio, aut apertio non potest stare, quod os asinae fuerit creatum in vespere sabbathi, sed falsum est, quia tūc creata fuisset asina in vespere sabbathi, & tamē postea fuit generata sicut ceterae asinae. Item dato, quod asina ista creari debuisset nō fuisset creata in vespere sabbathi, sed feria sexta, scilicet, die veneris, quando creata sunt omnia bruta vt patet Gen. cap. 1. Motiuum autem Iudaeorum circa hoc est sicut de ore terrae, quia illud dicitur esse creatura noua, ita os asinae ad loquendum videtur esse noua creatura, quia non assuecebat asina prius loqui, sed etiam ex hoc contra eos arguitur, quia non fuit os asinae creatum a principio seculi, sed tunc quando locuta est, alioquin semper potuisset loqui. Quartum erat Iris, siue arcus coelestis, & quamquam sit aliquo modo creabilis, tamen non creatur, sed naturaliter gignitur in nube rorida ex oppositione radiorum solarium. Sic patet in vltima regula terrae partis perspectiuae, scilicet, lucem solarem in perspectiuo puro efficere galaxiam, & sicut est de galaxia, ita de iride, & adhuc facilius est canfari iridem, vt patet in libris Meteororū Aristoteli. De hac tamen iride dicitur Gen. cap. 9. quod Deus ponet eam in signum, vt non deleatur terra per aquas, & tamen hoc etiam naturale est, vt patet in penultima regula terrae partis perspectiuae, scilicet, generationē iridis cathaclismū excludere, & tamen non dicitur, quod Deus creauerit iridem. Quintum quod dicebatur erat aries, quem immolauit Abraham pro Isaac: motiuum eorum est, quia aries ille inuentus est inter vepres, & non duxit eum Abraham ad immolandum, & quia ignorat unde venerit putant eum fuisse creatum: hac autem abusio est, de quo magis declaratum est Gen. cap. 22. Item dato, quod ille aries creatus esset, non poneretur creatus in vespere sabbathi post creationē hominis, sed tūc quādo ceteri arietes, & bruta creata sunt. Sextum erat virga Moysi, qua diuisit mare: & motiuum eorum est, quia de virga illa non dicitur, unde venerit, ideo putant creatam esse a Deo. Sed ridiculum est: nam alij Iudaei ponunt vnde illa virga abscessit, vt declaratum est Exo. cap. 3. & non videtur tam irrationabile, si Deus quando locutus est Moysi dedit ei virgam illam, cum apparuit in rubo: sed non dedit, quin potius ipse Moyses ducebat eā in manu sua ad mimandum oues Exo. cap. 3. & si hoc modo loquerentur dicerent omnia creata a Deo in vespere sabbathi, de quibus nesciunt vnde venerint. Septimum quod ponebatur, erat Manna: sed ad hoc nō apparet aliquid verisimile, nec ad quid Manna illud tanto tempore ante creatum fuisset, potissimum cum qualibet nocte descenderet super castra nouum Manna: Exo. ca. 16. Item si fuisset prius creatum iam fuisset liquefactum, nisi conseruaretur: nam quotidie Manna liquefiebat cum incaluisset Sol, & verterebatur in humorē aquaticum: Exo. cap. 16. Item non stat, quia Manna erat factum opere Angelorum: ergo non creatum, quia in creatione nihil operantur Angeli, sed solus Deus. Antecedens patet, quia Psalm. 77. dicitur: Panem Angelorum manducauit homo, & intelligitur de Manna, vt patet in litera ibidem: sed non vocatur panis Angelorum, quasi Angeli comederent ex eo, quia nullo cibo vescuntur, cum non sint animalia: ergo dicitur panis Angelorum, quia Angeli illum formabant,

Contra 1. de ore asinae.

Contra 2. de demonibus.

Contra 4. de iride.

Lit. c. 10.

Contra 5. de arietē.

Contra 6. de virga.

Contra 7. de Manna.

Contra 8. de tabulis. mabant, & sic non erit creatus. Octauum quod ponebant Iudaei erant tabulae legis primae non scriptae, & motiuum eorum est, quia Exo. cap. 32. dicitur: Reuerfus est Moyses de monte portans duas tabulas lapideas scriptas ex vtraque parte, & factas opere Dei: factionem autem referunt ad creationem, sed non accipitur ibi factio, nisi pro dispositione, vel figuratiōe, scilicet, quod illa tabulae scriptae fuerint planatae, vel dispositae ad scribendum opere Dei, scilicet, quod nullus hominum eas planauerit, erant tamen ipsi lapides prius in terra in forma rudi, siue a principio creati, siue naturaliter geniti. nam lapidum generatio est in terra, secundum quod mineralium, & atramento- rum, & dato, quod isti lapides fuissent creati nō oportebat eos poni creatos in vespere sabbathi, sed a principio, cum alij lapides creati sunt. Nonum quod ponebant Iudaei erant demones apparentes hominibus. Et de his verum est, quod creati fuerunt, quia nullo modo alio produci poterant cum sint substantiae pure spirituales, nec sunt formae existentes in potentia materiae deducibiles ad esse operatione naturae, motiuum autem Iudaeorum ad hoc est, quia ipsi videbant demones, & necessarium erat illos esse creatos, & tamen non reperiebant de eorum creatione aliquid in Scriptura: ideo dixerunt esse creatos vespere sabbathi: sed hoc modo ita debuissent dicere de Angelis bonis: nam illi creati sunt, quia non poterant aliter produci, sed de his nihil dixerunt. Dicendum autē, quod Angeli tam boni quam mali simul ab exordio seculi creati sunt: nam, vt dicunt omnes doctores, ceterum empyreum mox, vt fuit creatum, sanctis Angelis fuit repletum, & dicunt intelligi creationem Angelorū nomine creationis celi, cū dicitur: In principio creauit Deus caelum, & terram. Vel dicunt intelligi nomine lucis cuius creatio pertinet ad primam diem. Veritas tamen huius est, quod Angeli fuerunt creati tū boni, quam mali ante omnem diem: tamē de his Scriptura nihil meminit in principio Gen. nec intelligitur per aliquid illorum, quia Moyses solum volebat declarare res creatas esse a Deo, ne intelligerent Iudaei eas esse eternas, & improductas, sicut senserunt plurimi philosophorum, & quia loquebatur ad populum rudem, qui sola ea, quae videbat, putabat esse entia, cum spiritus sint inuisibiles, de eorum creatione nihil docuit. Itē ex eadem causa de creatione aeris, & ignis nihil dictum est: constat tamen istas esse duas naturas elementales circumdantes terram sphaericā, & occupantes totum medium inter caelum, & terrā, quia tamen non videntur, nihil de eis dixit, sed solum de terra, aqua, & celo, quae visui patent. Causa autē quare Iudaei dixerint de creatione demonum, & nō de creatione Angelorum, est quia plurimi eorum demones aliquid esse crediderunt: Angelos autem nihil. Pro quo sciendum, quod ab antiquo etiam ante tempora Saluatoris fuerunt inter Iudaeos duae opinionēs principales, scilicet, Saducæorum, & Phariseorū: Saducæi enim dicunt non esse resurrectionem, nec Angelum, nec spiritum, vt patet Act. 23. cap. & colligitur aequaliter Mat. 22. cap. Pharisei autem omnia haec confitentur: Iudaei autem posteriores variauerunt, quia quidam assenserunt Saducæis dicentes non esse Angelos, nec spiritus, ne resurrectionem. Alij autem accipiunt medium modum, scilicet, confitentur quosdam spiritus, & alios non, & isti dicunt demones esse apparentes hominibus, sed non confitentur Angelos bonos, necesse est tamen poni Angelos bonos ex auctoritate sacrae Scripturae, vt declarabitur in praedictis locis. Item pertinebat ad hoc nonum, praecipua decem esse scripta in igne albo, & nigro. Hoc autem stare nequit, quia praecipua non poterant dari donec

efflet aliquis, qui reciperet, ideo a principio creati non potuerunt, nec poterant manere creata in aliqua re. Nec obstat si dicas illa potuisse dari mafculo, & foeminae tunc creatis. Nam non fuerunt data, solū enim iustum est eis non comedere de arbore scientiae boni, & mali, & permissum est, quod comederent de omnibus arboribus paradisi Gen. cap. 2. decem autē praecipua nō data sunt, vsque ad tempus Moysi, quāquam semper obligauerint ab exordio seculi, cum essent tanquam quaedam conclusiones naturaliter insitae intellectui nostro. Item non poterant praecipua scribi in igne albo, & nigro, quia ignis non est aliquid susceptiuum Scripturae, quia Scriptura fit sculpendo, vel imponēdo, in igne autem non fit sculptura, nec quidquam imponitur. Motiuum tamen Iudaeorum est, quia ipsi intelligebant tabulas illas a principio fuisse dolatas, sed non scriptas. Posuerunt autem Scripturam in igne, quia Scriptura fit per album, & nigrum, scilicet, quod atramentum sit nigrum, & id in quo scribitur sit album, vel e contrario: ideo dixerunt album, & nigrum, sed praesupponunt falsum, quia ista praecipua nunquam fuerunt scripta vsquequo in tabulis lapideis scripta sunt. Decimum autē quod ponebant Iudaei erant tenacule, & malleus, & haec dicunt creatas esse, quia intelligunt nullo alio modo posse fieri, nisi crearentur. Sed falsum est, quia quodlibet istorum potest fieri ante alterū, scilicet, tenacule a malleo, vel malleus ante tenaculas, ideo nō oportuit ista creari. Et sic patet insipientiam Iudaeorum esse magnam circa ista, cum errent in notissimis.

Quid feci tibi. Asina locuta fuit hoc ad Balaam conquerens, quod iniuste percuteret eam.

Cur percussis me etiam iam tertio. Conquereretur asina, quod percussa fuisset ter, & semper iniuste: nam qualibet vice percussa fuerat, quia declinabat a via propter Angelum, sed ista declinatio rationabilis erat: fuit enim percussa primo, quando declinauit a via propter Angelum ibi existentem.

Secundo fuit percussa cum transiens per medium duarum maceriarum declinauit ad vnam partem, & attriuit pedem sedentis. Tertio percussa est cū stans in angustia maceriarū cecidit sub pedibus sedentis.

Respondit Balaam, quia commenerunt, & illustri mihi. Eccle loquitur Balaam cum asina sua reddens rationem de eo, quod fecerat, scilicet, quod asina commenerat, id est meruerat illam percussione, & hoc, quia illuserat ei, scilicet, quia ei mandanti non obediuit. Dicit autem Balaam, quod illustri. Illudere enim solū pertinet ad res ratione vtentes, quia scientes, & ab intentione aliquid agunt, asina autem nihil tale poterat facere cum contra intentionem Balaam egisset, quia non intelligebat quid ageret, quia tamen Balaam vidit, quod asina loquebatur vtens ratione locutus est ei tanquam rationali, dicens, quod illuserat ei. Mirandum tamen quod Balaam ad tantum Dei miraculum visum non expauerit: sed durus erat, & cecus, vt Dei magnitudinem non respiceret, & forte factū est hoc, quia iratus nimis erat, ira autem impedit animum circa considerationem veritatis, vt ait Cato.

Ira impedit animum, ne possit cernere verum.

Si autem fuisset Balaam tranquillus aduertisset tantum miraculum, & expauescit, quod autem nimis iratus fuerit apparet, quia post omnia haec dixit, Vtinam haberem gladium, vt te percuterem, quod ad magnā iram pertinet. Sed adhuc ira non sufficeret, visio tam insolito miraculo, nisi Deus istum Balaam execasset. Vtinam haberem gladium, vt te percuterem. In hoc Balaam demonstrat iram suam rationabilem fuisse, quia asina illuserat ei, ita vt non solum gauderet, quia percussit, sed etiam si haberet gladium eā occideret.

Contra primū de ore terrae.

Creatio large accipitur pro omni factione.

Contra 2. de ore putei.

Contra 10. de forci-

Multū Iudaei credunt demones nō tñ Angelos.

Contra 9. de praecipua.

Dixit asina nomine animal tuum sum? Hic respondit asina dicens Balaam elidendo obiectionem suam: dixerat enim Balaam, quod illuserat ei asina, scilicet, ab intentione: ipsa autem respondit, quod non fecerit, & probat, quia nunquam aliquod tale facere consuevit, & ista est conueniens praesumptio ex iure: unde dixit nonne animal tuum sum? quasi dicat, nunquid tu nescis, quod ego sum animal ad te pertinens? quasi dicat, ex hoc, quod tuum sum, non est praesumendum quod tibi illudere uoluerim, sed magis obedire. *Cui semper sedere consueuisti.* Idest in quo semper consueuisti sedere, quasi dicat, si nunc non iter super me sedisses, & hoc fecissem, poteras rationabiliter imaginari, quod fecissem illudens tibi, sed semper super me sedisti, & nunquam feci hoc: ergo non est praesumendum, quod nunc illud illudens fecerim. Scelestissimi autem Iudaei, & ipsa turpidine turpiores cogitare, & dicere non erubescunt, quod ideo Balaam in asina equitabat, quia ea ad eorum utebatur, sed turpissimum est, nec uerisimile, & hoc dicunt significasse hic asinam, cum dixit: *quasi dicat, nihil: ideo ex hoc praesumitur, quod hoc non fuerit factum illudendo, sed ex necessitate.* Considerandum autem, quod dum ista loquebatur asina non apparebat Angelus coram ipsa in uia, sed introierat in os eius, & ibi formatis quibusdam organo loquebatur. Cum autem desit asina loqui, Angelus relictis organo illis exiit de corpore asinae, & apparuit coram Balaam, & asina sua, ut prius fecerat. *At ille ait: nunquam.* Idest nunquam aliquid tale fecisti, & ex hoc conuincitur Balaam, quod irrationabiliter percussisset asinam, quia non agebat hoc illudens, sed compulsa ab Angelo. *Protinus aperuit Dominus oculos Balaam, ut uideret Angelum.* Quasi dicat ante hoc Balaam non poterat videre Angelum: nunc autem aperuit Deus oculos illius ad uidentium. Quod potest intelligi dupliciter uno modo, quod Angelus non potest uideri, nisi supernaturaliter, quia ipse se occultabat, cui uolebat, & uolebat se, cui uolebat: asina autem se haecenus reuelauerat ex gratia, & Balaam propheta non se reuelauerat: nunc autem reuelauit se illi. Alio modo potest intelligi, quod Angelus secundum qualitatem corporis assumpti erat uisibilis a quolibet, & sic asina uidebat illum: percussit tamen Deus Balaam aorsum, idest cecitate, ita ut cetera uidentem Angelum uideri non posset, postea autem abstulit illam cecitatem, & incepit uideri, Et iste sensus conueniens est, quia non solum Balaam non uiderat Angelum, sed etiam nec pueri sui: si tamen esset uisibilis naturaliter, pueri uiderent etiam Balaam non uidente. Item patet ex litera, quia dicitur, quod aperuit Dominus oculos Balaam ad uidentium Angelum, in quo signatur, quod ante uideri non poterat, & tunc eleuauit eum supernaturaliter ad uidentium. De pueris autem Balaam an uiderint nihil dicitur, nec etiam multum differt, quia non fiebat uisio propter illos, sed propter Balaam. *Uiderit Angelum stantem in uia euaginatam gladium in manu tenentem.* Iste Angelus fuerat ante hoc in corpore asinae in organo formati de aere ad uocem articulandam: finita autem locutione exiit, & assumpto corpore aereo, & ense aereo euaginato stetit ante Balaam in angustia uiarum sicut prius fuerat coram asina, quae iacebat in terra. *Adorauitque eum.* Scilicet timore coactus, quia uexatio dat intellectum. Prius enim in domo sua cum Deus sibi loqueretur non adorabat illum, nunc autem Angelum iratum adorauit. Accipitur autem adoratio large pro inclinatione qua eunquae, & sic dicitur, quod Abraham adorauit promissum in terra coram populo Hetheorum cum sibi co-

Aperuit esse oculos Balaam ad uidentium Angelum quomodo intelligit.

cedebatur sepultura pro uxore sua Gen. 23. cap. sed non est ibi adoratio talis, qualis fiebat Deo, & sic fuit in Balaam, qui adorauit Angelum, scilicet, se ad terram profertens, sed non adoratione patriae, quae ad Deum pertinet, quamquam in hoc nihil differt, qualiter adorauerit Angelum Balaam, quia non erat uir sanctus, quae debeamus ab idolatria excusare. *Cui Angelus: cur inquit tertio uerberas asinam tuam?* Idest cur iam percussisti asinam tuam tribus uicibus, quasi dicat, semper enim iniuste percussisti. De istis tribus uicibus supra dictum est. Respondebat autem Angelus hic pro asina, ut sic haberet introductionem ad loquendum cum Balaam. *Ego ueni, ut aduersarer tibi.* Hoc potest referri ad duos: uno modo ad significandum, quod iniuste percussisset Balaam asinam. Alio modo ad demonstrandum intentionem suam, primo modo est sensus: ego ueni, ut aduersarer tibi, idest, ut facerem contra te nocendo tibi in aliquo: ideo steti coram asina tua, & ob hoc non potuit procedere asina: cum ergo tu eam percuteres iniuste percutiebas. Alio modo intelligitur, ego ueni, ut aduersarer tibi, idest tu uadis ad faciendum contra me: ego ueni, ut facerem contra te. *Peruersa est enim uia tua, & mihi contraria.* Datur causa, quare Angelus ueniret ad aduersandum Balaam, scilicet, quia uia eius erat peruersa, idest intentio, quae eum mouit ad ueniendum erat mala, scilicet, quia ueniebat ad maledicendum: & tamen uia sua, idest itineratio non erat peruersa, nec contraria Deo, quia redundabat in gloriam Dei: licet mala intentione egisset, & hoc quia manifestatum est Moabitibus, quod maledictio, & benedictio non esset in potestate Balaam, sed in potestate Dei, qui tenuit eum, ne loqueretur ad maledicendum, & tamen Moabitibus prius credebant, quod in potestate eius esset maledicere faciendo infortunia, & benedicere faciendo bona euenire: sic patet supra cum dixit rex Moab: noui quod benedictus sit cui benedixeris, & maledictus in quem maledicta congereris: postea uero confessus est potestatem hanc esse in Deo: & ab hoc posse tolli, cum ait infra 24. capit. de reuerentia quidem magnifice honorare te, sed Deus priuauit te honore disposito: sed hoc erat, quia non potuit maledicere Israelitis: ergo confitebatur, quod Deus abstulisset ei potestatem maledicendi: si tamen non uenisset Balaam in terram Moab non fuisset hoc cognitum: ergo itineratio ista non erat contraria Deo: sed intentio itinerantis erat contraria Deo: dicitur autem hic contraria, & peruersa. Vocatur peruersa, quia declinabat a rectitudine: nam debuerat uenire in terram Moab Balaam propter aliquod bonum, sed ueniebat propter malum, scilicet, ad maledicendum Iudaeis. Vocatur contraria Deo, quia Deus iusserat, ne malediceret: ipse autem maledicere intendebat. si autem accipiatur hic, quod iste Angelus apparens fuit Michael, qui erat princeps Iudaeorum, ut patet Daniel. 12. cap. cum Angeli custodes desiderent bonum populi sibi commissi spirituale, & temporale: dum tamen nesciant esse contra uoluntatem Dei: & cognosceret iste Angelus bonus, quod uia Balaam faceret damnum Hebraeis propter consilium, quod postea dedit regi Moab, dicebat. Uia tua est mihi contraria quantum ad malam intentionem, quia uis maledicere, & licet non maledicas, male consiliaueris, & sic illud consilium Balaam, & formationem Hebraeorum aliter uolebat Deus, & aliter uolebat Angelus custos Hebraeorum, quia licet Deus nollet illud imperando, uolebat tamen permittendo, Angelus tamen, nec imperando, nec permittendo, sed totaliter prohibendo uolebat donec cognouit Deum permittere, & tunc sine aliqua contradictionis difficultate permisit.

Intentio facit opus mali, siue bonum.

Secundum

Secundum hęc potest exponi litera illa praecedens dupliciter, uno modo. Ego ueni, ut aduersarer tibi, idest non, ut aduersarer, quia ibas, quia hoc uolebam, sed ut aduersarer tuae prauae uoluntati de maledicendo populum, ut si forte malam intentionem Balaam deponeret. Et hoc intelligere, si Angelus ille non esset custos Hebraeorum, sed esset missus ad repugnandum aliquo modo Balaam. Vel intelligeretur, ueni, ut aduersarer tibi, scilicet, quia ibas in terram Moab, & quia maledicendum ibas, & quodlibet eorum per se, uel malum erat, uel malum inducere poterat. Et iste secundus sensus est si iste Angelus esset custos Hebraeorum, & per se fuisset motus ad repugnandum ipsi Balaam, quia malum inferre uolebat Iudaeis, & ob hoc dixit: uia tua est mihi contraria, idest populo meo, scilicet, ad malum populi mei: malum autem populi transmittitur ad principem, cum princeps contineat eminenter populum, & ueterum sensus stat. *Et nisi asina declinasset de uia dans locum resistenti.* Significat hic Angelus, quod misericorditer actum est cum Balaam, quia ueniebat Angelus aduersari ei uolens eum occidere, & quia asina dedit ei locum desistit ab ira sua. Talis motus est in hominibus magni cordis, qui aliquando alijs nocere uolunt, quibus si tunc aliquis honor impendatur ab ira desistunt, & sic dicit Angelus, quod reuerentia asinae desistit mortem Balaam, quia declinauit a uia. sic enim futurum erat, scilicet, quod si asina transiisset per locum, in quo erat Angelus occisus fuisset Balaam, quia non placaret ira Angeli. Deus tamen misericors Balaam ad ostendendum gloriam suam fecit, ut asina daret locum illi, & sic non fuit occisus Balaam. *Te occidisset, & illa uiuere.* Idest si transiisset per locum, in quo erat Angelus, fuisset mortuus Balaam, & asina non occideretur. Dicit aliquis quare Angelus occidisset Balaam, si non dedit asina locum. Forte dicendum erit, quia Balaam Deo mandanti in domo inobediens fuerat, cum uoluntas eius semper esset ad maledicendum, & si hic nulla reuerentia fuisset facta Angeli iam demereretur Balaam occidi, sed quia nondum consummata erant peccata eius, cum non uenisset usque ad summum, & Deus illum in alium referuabat euentum, ut patet infra 31. cap. scilicet, ut moreretur gladio cum Madianitis: fecit Angelus asinam declinare, ut tunc non mereretur Balaam occidi. *illa autem uiuere.* Idest asina.

Quare Angelus occidisset Balaam si non dedit asina locum.

An asina Balaam mortua fuit immediate, ut locuta est. Quest. X I.

Opin. Hebraeorum.

DICUNT Hebraei, quod asina immediate, ut locuta est, mortua fuit, ut non maneret ad redargutionem hominis, sicut pecus, cum quo coibat homo occidebatur, ne maneret ad hominis infamiam, ut patet Leui. cap. 20. & est sensus si asina non dedit mihi locum resistenti, ego occidisset te, & tunc non esset opus, quod asina loqueretur, & consequenter, nec moreretur, sed quia locum mihi dedit tu eam percussisti, & ad tuam confusionem data est ei loquela: ideo mortua est, non quidem ad honorem Balaam, ne maneret asina, per quam ipse redargutus fuerat sed ad honorem humani generis ne maneret asina, quae ratione hominem aliquem conuincerat. Istud satis rationale est, non tamen est necessarium ex litera dici, quod ista asina mortua fuerit statim, ut locuta est: sed erit sensus: si asina non dedit mihi locum resistenti: ego occidisset te, & illa uiuere, idest quamquam te occidisset non propter hoc occiderem eam, & tollitur dubium in hoc, quia crederet aliquis, quod si asina non daret locum Angeli uidentem eum percutere illam, & Balaam: dicit tamen

Angelus, quod si occidisset Balaam, non occideret eam, quia placaretur ira ipsius in morte Balaam, & non oportebat occidi asinam: nam ipsa non erat rea irreuerentiae cum irrationalis esset. *Dixitque Balaam: peccauit nesciens, quod tu stares contra me.* Non respondit hic Balaam ad illud, quod dixerat Angelus, scilicet, peruersa est uia tua, mihi que contraria, sed responderet ad primum, scilicet, quod percussisset asinam ter iniuste, & dicit, peccauit, idest peccauit percutiens eam, & hoc nesciens, quod tu stares contra me, idest ex ignorantia tua, quia nesciebam, quod tu eras in uia ante asinam, alioquin non percussissem eam. Alio modo intelligitur peccauit percutiendo asinam, & hoc non simpliciter, scilicet, quia percussit. nam licebat mihi percutere eam, sed peccauit, quia tu eras contra me quando percutiebam eam uolens, quod transiret per locum, in quo tu eras, sed ignorans hoc feci. *Et nunc si displicet tibi, ut uadam reuertar.* Hic respondet ad secundum, scilicet, peruersa est uia tua mihi que contraria, in quo uidebatur Angelus nolle, quod transiret Balaam in terram Moab: ideo coactus timore, dixit: si displicet tibi uia mea reuertar. Non tamen propter hoc desistebat a praua intentione: nam quamquam Deus inhibuisset ei maledicere Iudaeos: tamen semper in hac intentione persistebat, nec ob aliam causam ibat in terram Moab. Unde satis ipse debuisset uidere, quod displicebat Angeli uia illius, quantum ad hoc: sed Balaam excitata mente loquebatur ad Angelum Dei, tanquam ad hominem peruersam mentem suam palliatis uerbis se occultaturum putans, sed nihil latebat. *Ait Angelus: uade cum istis.* Istud non est uerbum imperij sed permissionis: nam ex importunitate Balaam concessum est ei, quod daret in terram Moab, ut patet 3. & sic iterum hic indulgentum est adiuncta conditione, quod non faceret contra Dei praecipuum. Et cum dicitur, uade cum istis, non intelligitur, quod ipse iret simul cum principibus Moabitarum, & Madianitarum, qui eum ad uocandum uenerant, quia alioquin ipsi uiderent omnia, quae contingebant de asina, & de locutione Angeli ad ipsum, & tunc disiderent Balaam posse quidquam facere inhibente Deo, qui tantum testatis erat, ut etiam asinam loqui faceret. Item non fuissent facta ista coram illis, quia forsitan Angelus non reputasset eos dignos ad uidentium haec, sed praecedebant principes isti forte in magno apparatu parum ante Balaam, ita ut non iungerentur per uiam, & tamen cum illis ire dicebatur, in quantum ad uocationem eorum ibat, & iter eorum de propinquo loquebatur. *Et caue ne aliud, quam praecipero tibi, loquaris.* Quia mittebat Angelus Balaam ire, & nesciebat, quod inclinaretur ad maledicendum iussit, ne aliud faceret, quam id, quod Deus iuberet, etiam si expressa hic non forent supra declaratum est. Et Angelus iuber hic ea, quae supra Deus iubeat Balaam, antequam recederet de domo sua. Sed dicendum, quod idem est Angelus iste, & ille, qui loquebatur ei in domo: nam Deus nunquam locutus fuit Balaam, nec cuiquam hominum, quia loqui non potest, sed Angelus loquens tibus dicitur Deus loqui, quia ipsi nomine Dei loquuntur, & scriptura sapissime uocat eos Deum: maxime in ueteri testamento. *Ini igitur cum principibus.* Idest, quia Angelus permisit, continuauit suam uiam Balaam uadens cum principibus, scilicet, Moabitarum, & Madianitarum, qui eum ad uocandum uenerant. *Quod cum audisset Balac egressus est in occursum eius.* Idest antequam ueniret Balaam in terram Moab uenerunt nuncij ad regem Moab, & tunc exiit in occursum Balaam ad honorandum eum, ut sic magis

cum

et demulceret ad maledicendum Iudæis, in quo magnum ei honorem impedit: nam usque ad extremitatem totius regni sui obviam illi exiit, ut patet infra. *In oppido Moabiturum, quod situm est in extremis finibus Arnon.* Id est exiit in occursum illius usque ad extremitatem regni sui ad quoddam oppidum Moab, & illud erat in extremitatibus Arnon. Est enim Arnon in finibus Amorrhæi diuidens Moabitas, & Amorrhæos, ut patet precedenti cap. & est Arnon ciuitas, ut quidam volunt. Alij autem dicunt, quod est scopulus ascendens Iosephus vero dicit Arnon esse fluvium descendentem de altis montibus Arabie, & diuidit a meridie Moab, & Amorrhæos, defluit autem in stagnum Asphaltitem, quod vocatur mare mortuum, siue mare Sodomorum, & factum est in loco illo, ubi subuersæ sunt quatuor ciuitates Sodomorum cum terra tota coniuncta: unde ait Iosephus, quod ista terra Amorrhæorum, quam ceperunt Iudæi, & coniuncta est terra Moab, habet modum insulæ, quia tribus fluminibus tota quasi circumdatur, ab oriente Arnon contra occidentem fluens diuidit eam a Moabitibus versus partem meridianam, ab hoc autem, de quo dictum est precedenti cap. est fluvius descendens ab oriente ad occidentem diuidens eam a terra Ammonitarum, & a Mesopotamia: Iordanis autem fluens per latus occidentale a septentrione versus austrum diuidit eam a reliqua terra promissionis. Hæc autem vera sunt, sed non tollitur ex hoc Arnon esse ciuitatem altissimam, vel scopulum, quia dicitur precedenti capitulo, quod Arnon prominet in finibus Amorrhæi: prominet autem eleuare est de flumine tamen non poterat intelligi, quia non prominet cum semper aqua fluat, per loca declinosa. Et sic dicendum distingui Arnon, & torrentem Arnon, quia Arnon est scopulus, vel ciuitas altissima. Torrens autem Arnon est fluens ad radices scopuli, vel ciuitatis, & ab illa nomine assumptus. Vel forte è contrario nominata est ciuitas Arnon propter torrentem dictum Arnon. Ad oppidum autem, quod erat in extremitate Arnon, id est, coniunctum torrenti Arnon peruenit rex Moab, nec transiit ulterius, quia reliqua terra non pertinebat ad eum, cum iam esset in potestate Hebræorum, quia Arnon diuidit inter Moab, & terram, quæ fuerat quoddam Amorrhæorum. *Dixitque ad Balaam.* Postquam occurrit ei in via apud Arnon quæsiuit rex a Balaam, quare non venisti, *Misi nuncios, ut vocarem te.* Scilicet nuncios primos, & cum illis non venit Balaam, quia Deus vetuerat. *Cur non statim venisti ad me.* Id est quare non venisti in prima vice. Hoc dicebat rex Moab, quasi admirans quare distulisset venire Balaam ad primam imperium suum, quia in hoc paruum illi honorem impendebat. *Aut quia mercedem aduentui tuo reddere non queo.* Quasi dicat, nunquid venire nolebas, quia purabas me esse insufficientem ad reddendum mercedem pro labore, & opere tuo? Hoc ponebat rex Moab ad excludendum causas dilationis, & opposuit causam istam, quam non concederet Balaam, scilicet, esse impotentem regem ad dandam mercedem, & sic fortius argueretur contra Balaam. *Cui ille respondit: ecce adsum.* Quasi dicat, etiam si tarde venio sufficit, quod venio, quia quod a principio facere poteram, etiam nunc poterò, vel aliter, quasi dicat, non sum culpabilis, quia si nullo modo venissem ad uocationem tuam recte argueres, sed nunc iam venio: ideo reus non sum. *Nunquid loqui poterò aliud, nisi quod Deus posuerit in corde meo?* Hic excusat se Balaam si forte eueniret aliquid, quare maledicere non possit, quasi significans aduentum suum modicum proficere, scilicet, tu vocas me ad maledicendum, sed forte non perficiam, quia non poterò dicere, nisi quod Deus mandauerit,

& in hoc etiam aliquo modo excusat se de tardo aduentu, quasi dicat, tu obijcis, quod tarde venerim, sed credo hoc nihil differre, quia ita modicum proficiam sicut si prius venissem, vel è contrario, & hoc, quia nolo loqui quod voluerò, sed solum quod Deus iusserit: ista verba cedebant ad malum honorem Dei: nam cum non posset postea maledicere Moabam Israelitis si a principio non cognouisset rex Moab, a quo depederet potestas benedicendi, vel maledicendi Balaam putauisset eum impeditum ex aliqua naturali causa, scilicet, ex motu cæli, vel ex quacunque temporis conditione, vel ex damone. Cum vero a principio dictum est, quod non posset Balaam aliud loqui, quam quod Deus dixerat, siue bonum, siue malum, & postea maledicere non potuit, euidenter cognitum fuit, quod Deus impediisset eum maledicere, & sic confessus est rex Moab infra 24. cap. scilicet, decreueram quidem magnifice honorare te: sed Deus priuauit te honore disposito. *Perrexerunt ergo simul.* Id est venerunt per viam confabulantes Balaam, & Balac, quia forte loquerentur de modo maledicendi Iudæos, & quomodo postea contra illos pugnandum foret. *Et venerunt in urbem, quæ in extremis finibus regni eius erat.* Id est venerunt de oppido illo Moabiturum, quod erat apud Arnon usque ad ciuitatem quandam, quæ erat in extremitate terræ Moab,

Quomodo venerunt ad ciuitatem, quæ est in extremitate terræ Moab. Quæstio. XII.

Sed dicit aliquis quomodo poterant venire ad ciuitatem, quæ est in extremitate terræ Moab, quia nunc veniebant de oppido Arnon, & illud erat in extremitate Moabiturum: ideo cum venirent ad aliam ciuitatem Moabiturum iam illa esset magis intra regnum Moab. Respondendum est, quod potest dici ista ciuitas in extremitate regni Moab, id est, quod nulla alia ciuitas esset propinquior extremitati regni illius, quamquam esset aliquod oppidum propinquius, & sic erat de oppido Arnon ad quod exiit in occursum Balaam arioli rex Moab. sed illud oppidum non erat ciuitas, & de illo introeuntes magis in terram Moab venerunt ad ciuitatem, quæ inter omnes erat magis coniuncta extremitati regni. Alio modo est sentus, quod ista ciuitas esset in extremitate regni, & tamen de oppido, quod erat apud Arnon, venit rex Moab in illam, velut si aliquis ambularet per extremitatem alicuius regni circumdando illud semper transiret per loca, quæ essent in extremitate regni: hoc autem fiebat, quia rex Moab exiit in occursum Balaam arioli venienti de Mesopotamia: iter autem suum erat per partem orientalem terræ Moab, eo quod Mesopotamia est magis orientalis, quam terra Moab, & magis aquilonaris. Venit igitur in Arnon, quia per illam partem introiturus erat Balaam, Iudæi quoque per illam partem introierunt, ut patet precedenti cap. Sed iam declinauerant inde transeuntes per alias mansiones usque ad illam, quæ erat in cæpestribus Moab circa montem Phasga: in ea enim tunc Iudæi erant, ut patet in litera: ideo venit rex Moab cum Balaam ab oppido Arnon semper per extremitatem regni sui, usque ad ciuitatem quandam, quæ erat iuxta mansionem in qua erant tunc Israelitæ ex alia parte. Quod patet, quia ascendens rex Moab de ciuitate illa in montem duxit Balaam ad locum, de quo videret omnia castra Hebræorum, ut patet infra in litera. Itè apparet hoc, quia ista ciuitas erat apud montem Phasga, apud quem Iudæi erant tunc castrametantes ex alia parte terræ Amorrhæorum: nam ab ista ciuitate ascendit rex cum Balaam in montem Phasga,

vt

vt patet sequenti cap. ut inde videret castra Hebræorum: constat tamen quod castra illa erant iam circa Iordanem, ut patet supra in litera, & infra 33. ca. & ibi est extremitas regni Moab: ergo venit rex Moab cum Balaam ab oppido, quod erat in Orientali parte terræ Moab in extremitate regni iuxta Arnon usque ad aliam ciuitatem, quæ etiam erat in extremitate regni Moab circa partem Occidentalem. Et hoc factum est, quia rex volebat ducere Balaam in locum, de quo maledicere posset Iudæis: nulla autem ciuitas terræ Moab erat propinquior castris Hebræorum quam ista, quæ erat in extremitate regni, de cuius quodam supercilio videbantur castra Israël, ergo illuc duci debuit Balaam. Si enim ductus fuisset ad aliquam urbem, quæ esset in medio terræ Moab, vel saltem non in extremitate non posset inde videri Iudæi, ideo non esset locus conueniens ad maledicendum iuxta caeremonias maledicentium. In Hebræo dicitur. *Venerunt ad ciuitatem vicorum.* Vbi nos dicimus in extremis regni finibus: & hoc quia forte sic vocabatur ex nomine proprio, & in hoc suadebat rex Balaam, quod malediceret Israelitis, quia destruire volebat ciuitatem suam valde pulchram, vel dicunt quidam, quod vocabatur ciuitas vicorum, quia multos vicos, & bene dispositos habebat, sed differentia ista inter literam nostram, & Hebræam est ex æquiuocatione, quia dictio hic posita in Hebræo potest significare terminum, vel vicum, & sic potest dici ciuitas vicorum, vel ciuitas terminorum. Idem autem est esse ciuitatem terminorum, vel esse in extremis finibus: ideo litera nostra sic habuit, quia clarius erat, & magis consonabat in isto sensu si diceretur ciuitas vicorum, quia oportebat, quod diceretur Balaam in ciuitatem, quæ esset in extremitate Moab, quod tamen duceretur in ciuitatem vicorum nihil attrinebat. *Cumque occidisset Balac oves & boues.* Hoc fuit in die, quæ venit Balaam ad ciuitatem illam: fecit enim rex Balac conuiuia magna, & grandia festa in honore aduentus illius, ut sic eum semper alliceret. Supra enim dixerat, quod erat paratus eum honorare, ideo hic manifestauit in opere: fecit autem conuiuium magnum, & ad hoc occidit oves, & boues multos. *Misit ad Balaam, & ad principes, qui cum eo erant munera.* Id est misit de ouibus, & bobus munera, id est, partes multas ad faciendum conuiuia magna. Vel possunt intelligi munera alia dona, quæ mitteret rex Moab cum conuiujs: magis tamen intelligitur de partibus conuiuiorum, & dicitur ad principes, qui cum eo erant: non quod ipse adduxisset secum aliquos principes de terra sua, quia non erat vir potens: soli enim duo pueri cum eo venerat, ut patet supra, sed sunt isti principes de Moabitibus, & Madianitis, qui ierant secunda vice ad vocandum Balaam, & cum eo venerant. isti nam manserunt cum ipso ad comitandum eum impendentes honorem magnum, ut sic semper magis allicerent.

Mane autem facto. Hoc erat sequenti die: nam die prima, quæ venit Balaam in urbem illam conuiujs, & gaudijs vacatum est ab omnibus alijs feriando: sequenti autem die diluculo rex tanquam sollicitus ad id quod intendebat, duxit Balaam ad locum, de quo maledicere posset Iudæos.

Duxit eum ad excelsum Baal. Id est ad montem altum, in quo erat templum Baal: & hoc, ut inde posset videre castra Israël, sicut dicitur immediate, quod intuitus est extremam partem populi, vel ut illi idolo immolaret in adiutorium maledictionis, quam proferre nitebatur, ut sequitur infra cum iusserit poni septem aras. Vel forte ascendit ad excelsum, quia iste Balaam erat astrologus, & ad faciendum hæc considerabat motum astrorum: in locis autem altissimis me-

Quare Balaam fecit poni aras in excelsum.

Alph. Toft. super Num. Pars II.

lius sit astrorum contemplatio, sed primum est quod intendit litera. Colebatur autem iste Baal in locis altissimis, quia fuit modus antiquorum Gentilium deos suos in excelsis, & nemorosis locis colere, quia loca illa sacratoria esse putabant. Hoc etiam Romani obseruauerunt dicentes, quædam loca esse naturaliter determinata ad cultum deorum: unde ait Seneca.

Capita fluminum venerantur. Et ubi fons est numinis ara fuit.

Hoc etiam apud Iudæos patet: nam ipsi idola colebant in excelsis, & nemorosis locis. Alij autem imitari ritum idolatrarum Deum verum in excelsis, & montuosis locis colebant, unde sæpe dicitur in tertio, & quarto libris Regum de istis excelsis: & cum dicitur de aliquibus regibus bonis, quod destruxerunt idola, & succiderunt lucos subditur, quod non abstulerunt excelsa, sed adhuc immolabat populus in excelsis, qui autem fuerunt optimi inter reges etiam excelsa abstulerunt, sicut Ezechias, ut patet 4. Reg. cap. decimo octauo, & Iosias, ut patet 4. Reg. vigesimotertio capitulo.

De idolo Baal, & quomodo fuit introductus cultus demonum in imagine, & qui reges se deos dixerunt: & de origine deorum Gentilium.

Quæst. XIII.

SCIENTIVM Quod Baal antiquis temporibus idolum multarum gentium fuit, sed diuersimode nuncupabatur, & figurabatur. Aliqui nominabant Baal, & Baalim, sicut Iudæi idola tra, ut patet sæpe in 3. & 4. Reg. & in prophetis. Alij vocabant eum Bel, sicut Babylonij, ut patet Daniel. 14. cap. Alij vocabant eum Belphegor, & Chananaei, & Moabitæ, ut patet infra 25. capit. & Psalm. 105. Figura quoque eius diuersa erat apud gentes: nam Babylonij figurabant illum, ut magnum virum, ut patet Danielis 14. cap. Hebræi autem idolatram ponebant eum in figura bouis, ut patet 3. Regum capi. 12. cum fecit rex Ieroboam duos vitulos aureos, & vnum posuit in Bethel, & alterum in Dan, ut patet ibidem: & tamē istos duos vocat scriptura Baal, vel Baalim.

Cultus vero deorum sine imagine inchoatus est a Nemroth, qui docuit Chaldaeos colere ignem: huius filius fuit Belus, nepos autem Ninus, qui patris sui Beli mortui imaginem ad recordationem fecit, quam in magna reuerentia tenebat, sed non colebat, ut Deum: serui tamen illius propter adulationem simulachrum illud, ut Deum colere inceperunt, ut sic animo maiorem fauorem mererentur: complacuit autem Nino, & postea in mandatum versum est, quod posteri obseruauerunt & reges subditos suos ad culturam maiorum suorum defunctorum coegerunt: intantum enim hominum ambitio ad honorem incanduit, ut non solum iam defunctos, sed etiam ipsos viuentes coli, & deos vocari fecerunt. Nabuchodonosor enim se deum nominari mandauit, & quod nullus Deus præter ipsum diceretur: unde iussit Holopherni principi militiæ suæ omnia idola locorum expugnantium confringere, ut sic ipse solus a gentibus in Deum coleretur, ut patet Iudith. capitulo. tertio. Alexander quoque se hominem esse fastidians Deum se nominari iussit, ut ait Gualterus Alexandreidis lib. secundo. Philotam autem militem suum nobilissimum Partemionis ducis Alexandri filium, quia eum in hoc redarguerat, fecit a tota militia lapidari obiectis quibusdam falsis criminibus: cuius magna & pulchra oratio antequam lapidaretur habita ad totam portionem habet

In locis altissimis conuenienter colit Deus.

Baal idolum multarum gentium diuersimode nominat.

Idolatria quæ incipit.

F Alexan.

Modi introducendi Deos. Quid Latinius fenit de origine deorum.

Quid Aristoteles dicit de origine deorum.

Alexandreidis lib. 8. Herodes quoque, qui Iacobum occidit, vt Deus adoratus est, & subito percussus ac mortuus, scaturientibus vermibus de carne eius, vt pater Act. 12. Modi autem multi introducendi deos ponuntur Sapient. 13. 14. & 15. capit. Lactantius autem de natura deorum, lib. 1. aliam ponit Deorum originem, scilicet, quod quando disseminati sunt filij filiorum Noe per diuersas partes orbis erant iuuenes, vt pater Genes. cap. 10. & adhuc rudes. cum autem aliquantisper in diuersis terrarum partibus residerent reuersi aliquando ad se, vt fieri solet per quoddam lumen saltem paruum naturale, cogitate inceperunt quid esset Deus, & quia indisciplinati erant varie errauerunt, alij terram, alij aquam, alij stellas, alij diuersimode arbitantes.

Fuit autem prater istos alius modus introducendi deorum multitudinem, quem tangit aliquo modo Aristot. 3. Politico. homines enim a principio per hoc nomen Deus, vel per aliquo modo in diuersa lingua significari intelligebant id quod omnium entium optimum, & perfectissimum est. Et cum rudes essent atque viros aliquos industrios, & excellentes inter se viderent, vel ab eis beneficia magna recepissent volentes de illis magnam bonitatem predicare nescientesque gradus distinguere honorum: summum gradum, scilicet, Deum esse pro inferioribus assignabant. Vnde generaliter omnes viri florentissimi, & benefactores Gentilium antiquorum inter deos computati sunt, vt satis declarat Augu. 18. de ciuitate Dei, Et intulit est extremam partem populi. Id est Balaam ariolus vidit de excelsis Baal extremitatem populi, id est, totum populum vsque ad extremitatem suam, ita vt nihil de eo lateret. Quamquam aliquis forte diceret, quod solum vidit extremitatem vniam, quia hic solum agitur de extremitate: si autem totum vidisset non diceretur, quod vidisset extremitatem. Sed dicendum, quod totus populus significatur in hoc, quem clare viderit ab extremitate vsque ad extremitatem, vt pater sequenti capit. nam cum stetit in loco isto incepit benedicere Iudaeis: & dixit rex Moab: veni mecum in alterum locum, vnde partem Israel videas, & totam videre non possis. & inde maledicito ei. Ergo in loco, in quo prius stabat totum Israel videbat.

Considerandum autem, quod iste mons excelsus, in quo erat templum Baal vocatur mons Abarim, qui extenditur a loco illo, in quo erat tunc rex Moab cum Balaam vsque ad Iordanem, vbi finitur regnum Moab, & quaedam pars illius vocatur Phasga, & alia vocatur transitus Nebo. Super istum montem mortuus est Moyses: illic enim ascenderat ad videntem inde terram Chanaan, vt patet Deuteronom. cap. 34. vti.

Est autem mons iste in extremitate terre Moab videns terram, quae quondam fuerat duorum regum Amorrhoeorum a terra Moab, & apud istum montem castrametabantur Iudaei tunc in caepstribus eius ex parte terre duorum regum Amorrhoeorum, vt patet supra in littera, & infra trigessimotertio capit. cum ergo ascendit Balaam in montem istum vidit totum exercitum Israelitarum, & deinde transiit ad aliam partem montis, de qua videre non possit totum populum Israel. Est autem in monte isto spelunca quaedam, quae vocatur Carnayn, in qua Balaam stetit cum Balaam ad maledicendum Israelitas, & ille mons pro vehementi praeputio excelsus dicitur, vt patet in libro de situ terrae sanctae.

DIXITQUE Balaam ad Balac: Aedifica mihi hic septem aras, & para totidem vitulos eiusdemque numeri arietes. Cumque fecisset iuxta sermonem Balaam, imposuerunt simul vitulum, & arietem super aram. Dixitque Balaam ad Balac: Sta paulisper iuxta holocaustum tuum, donec vadam, si forte occurrat mihi Dominus, & quodcumque imperauerit, loquar tibi. Cumque abiisset velociter, occurrit illi Deus. Locutusque ad eum Balaam: septem, inquit, aras erexi, & imposui vitulum, & arietem desuper. Dominus autem posuit verbum in ore eius, & ait: Reuertere ad Balac, & haec loqueris. Reuersus inuenit stantem Balac iuxta holocaustum suum, & omnes principes Moabitarum: assumptaque parabola sua, dixit: De Haram adduxit me Balac rex Moabitarum, de montibus Orientis: veni, inquit, & maledic Iacob: propera, & detestare Israel. Quomodo maledicam, cui non maledixit Deus? Qua ratione desteter, quae Dominus non destatur? De summis silicibus videbo eum, & de collibus considerabo illum. Populus solus habitabit, & inter gentes non reputabitur. Quis dinumerare possit puluerem Iacob, & nosse numerum stirpis Israel? Moriatur anima mea morte iustorum, & fiant nouissima mea horum similia. Dixitque Balaam ad Balac: quid est hoc quod agis? vt malediceres inimicis meis vocaui te: & tu es contrario benedicis eis? Cui ille respondit: num aliud possum loqui, nisi quod iusserit Dominus.

Dixitque. Postquam positus est ipse Balaam ad maledicendum dispositus, & conatus, sicut a principio posuerat, licet Deus inhibuisset, Et diuidit in tres partes, sicut quae Balaam ter conatus est maledicere: tunc non valuit. Secunda ibi. Dixit ergo Balac. Tertia ibi. Et ait Balac ad eum. Quantum ad primum. Dixitque Balaam ad Balac. Hic non est querendum, an sit anticipatio, vel recapitulatio, aut rectus ordo, & dato quod sit ordo rectus an ista fuerint facta immediate post superiora, vel interiectis aliquibus temporibus, quia manifestum est, quod immediate facta fuerint, cum supra dicatur, quod ascenderit Balaam in montem: & hic dicitur, quomodo in eodem monte construxerit aras ad maledicendum Iudaeis, & dicitur hic, quod locutus fuerit Balaam ad Balac postquam ascenderunt in montem, & postquam vidit Israelitas, quia licet sciret Balaam esse necessarias aliquas caeremonias iuxta superstitiones suas: tamen forte

Balaam aedificat septem aras.

Prophetia Balaam. Naum 3.

Supra 28. Deut. 23.

forte nesciebat quales caeremoniae necessariae erant, quousque videret extremitatem populi. totum populum, vt supra dictum est, vel aliquam partem eius, quae forte sicut variam dispositionem populi exigebant variae caeremoniae ad maledicendum. Aedifica mihi septem aras. Iste erat ritus praecedens ad maledicendum.

Quare septem holocausta, & septem aras Balaam fecit poni. Quest. 1.

ET ex hoc littera nostra veniens nomen imposuit Balaam vocans eum ariolum: nam licet ceteris maleficiorum generibus imbutus esset, tamen hic demonstrauit solum caeremonias artis ariolandi cum iusserit aras strui, & imponi holocausta, quod fiebat, vt in venis & praecordijs animarum inquireret Balaam iudicium de quaesitis, & iste erat actus ariolorum, & licet ipse esset propheta verus Domini, vt praecedenti cap. declaratum est: tamen in inquirendis quibusdam iudicij maleficij utebatur, & aliquando obseruationibus astrologicis, & sic erat hic: quod enim arae fierent, & victimae ponerent ad maleficam ariolorum arte pertinet, quod vero ponerent, & septem superstitio quaedam erat, & tamen fiebat aliquo modo sicut relationem ad obseruationes astrologicas. sicut septem planetas: nam quia tota vita animalium per motum septem planetarum sub zodiaco in suis periodicis conseruatur: ceteri quoque euentus hominum (ablata voluntate diuina, quae omnium regula est, & libero arbitrio nostro, quod nulli subijcitur corpori) per astrae cognoscuntur: ideo antiqui Gentiles illos praecipue colebant. Rabi Abraham Aben Ezra dicit, quod septem perfectionem denotat, quae perfecta attribuenda est: ideo septem aras statuit. Sed hoc verum est, si dicamus in honore Dei illas statuisse: plures tamen volunt, quod non ad Deum verum, sed ad aliquid alterum statuerit. Immo sic dicendum est, quia Deus non attendit istas superstitiones, & magis patet, quia si fecisset Balaam hoc pro Deum, non inquisiisset augurium, quia Deus repellit auguria, sed inquirebat auguria, vt patet sequenti cap. ergo non faciebat hoc propter Deum, sed magis propter demones. Patet antecedens, quia Deus prohibuit obseruationes gentium, & caeremonias circa planetas, vt patet Iere. cap. 10. iuxta vias gentium nolite discere, & a signis caeli nolite metueri: hic tamen obseruata sunt ista. Rabi Salom. dicit, quod Balaam sciebat, quod Dominus benedixit illi populo, sed sicut priores Hebraeorum Patriarchae orationibus, & oblationibus pro se, & populo benedictionem promeruerunt, ita ipse per oblationes Deum ad iram, & maledictionem contra populum incitaret, & quia Patriarchae septies altare erexisse, & non pluries leguntur: septem et altaria ipsi Domino aedificabant. De Abraham legimus, quod quater aram aedificauerit: primo iuxta Sichem in valle illustri. Secundo in eadem valle ad aliam partem: & de his Gen. 12. c. Tertio aram aedificauit contra Mambre, vt patet Gen. 13. c. Quarto in monte Moria, quoniam voluit immolare Isaac filium suum, vt patet Gen. 22. cap. Isaac autem semel tantum aram struxit, de quo Genes. 26. Iacob autem bis posuit aram: primo in Luza, quam postea vocauit Bethel, & patet Gen. 28. cap. & iterum secundo in eodem loco, vt patet Gen. 35. Sed prima expositio melior est. quod fecit pro septem planetas, & hoc pertinebat ad caeremonias ariolorum, & aliquo modo ad obseruationem astrologicam. Et para totidem vitulos eiusdemque numeri arietes. Id est pone in istis septem aris septem vitulos, & septem arietes. sicut in qualibet ara poneretur vnus vitulus, & vnus aries. Etiam in hoc obseruatur superstitio, quia sicut in superioribus obseruabatur numerus

Septies altaria Domino erecta sunt.

Alph. Tost. super Num. Pars II.

rus septenarius, ita & hic. In quo dicendum est, quod ponuntur multas victimas, vel paucas non multum refert, nec potest dari ratio de hoc, sicut fit in sacrificijs Domini, de quibus per totum Leuiticum, sed quod obseruaretur aliquis numerus determinatus, ita vt non plura, nec pauciora holocausta fierent, superstitionem habet, quia numerus, & figura non ponuntur principia actiua, ita vt aliquid magis correspondeat isti numero quam illi, vel isti figurae quam alteri: malefici tamen obseruant certitudinem numerorum, quia raro aliquid per numerum parem faciunt, sed omnia per impari: sic enim Virgilius in Bucolicis in Egloga, quae incipit.

Quo te Maris pedes.

Cum ait:

Ter effigiem lustro, numero Deus impari gaudet.

Et sic vult, quod impatitas numeri pertineat ad superstitiones illas, & Arist. in 1. de caelo, & mando. cap. 1. dicit, quod numerus ternarius est quo Deos sanctificamus, & sic determinabant numerum. Ex eadem autem causa obseruabatur hic numerus septenarius duplicatus, sicut in aris tenebatur numerus septenarius simplex, sed omnia superstitiosa sunt. Cumque fecisset iuxta sermonem Balaam. Id est Balac rex fecit strui aras septem, sicut dixerat Balaam, & adduxit septem vitulos, & septem arietes ad immolandum. Imposuerunt simul vitulum, & arietem super aram. Non est sensus, quod aries, & vitulus ponerentur super vnica aram, quia alias frustra fuissent facte, septem, sed super aram. sicut quilibet aram ponebat vitulum, & aries, ita quod essent septem vituli, & septem arietes. & hoc patet, quia dixit s. para totidem vitulos, & eiusdem numeri arietes. Sed cum dicitur hic, quod imposuerunt simul vitulum, & arietem super aram, potest intelligi dupliciter. scilicet quod imposuerunt ad immolandum, vel imposuerunt ad cremandum. Nam immolatio poterat fieri in altare, vel si fieret super imponeret super altare ad cremandum. Si autem fieret super altare, immolarent ibi aialia, & cremarent. Sed dicendum est, quod intelligit de inpositione ad cremandum, & non ad immolandum: sicut fiebat in altari Domini in Sactuario, quia aialia immolabant ad latus Aglonare eius, & postea ponebant ad cremandum super altare particularium diuina, vt patet L. cui. c. 1. & sic est sensus, quod immolarent ista aialia, & postea faceret ea poni super altare Balac, vt cremarent ibi. & hoc significat s. cum dicit: Sta paulisper iuxta holocaustum tuum, est autem holocaustum, quoniam iam cremat. Dixitque Balaam ad Balac. Iam n. fuerant dispositae arae, & holocausta super illas, & ideo nunc inquirebat Balaam augurium ad sciendum si maledicere debebat, ideo ad hoc recessit a loco, in quo erat arae.

Numero pari Deus honoratur magis quam impari.

Sta paulisper iuxta holocaustum tuum. Istud dixit Balaam ad Balac: iam enim erant caduera super aras, & cremabantur, ideo erat holocaustum: & dixit Balaam ad Balac: Sta iuxta holocaustum tuum. iuxta holocaustum pro te oblatum, quasi dicat, istud fuit positum ad inquirendum auguria, & solum erat pro Balac. sicut potest maledicere Iudaeis quod petebat Balac. Vel dixit esse holocaustum tuum. i. quia tu fieri iussisti. Donec vadam: si forte occurrat mihi Dominus. Supra dixerat Balaam ad Balac non potero immutare verbum Domini Dei mei, vt plus, vel minus loquar praecedenti cap. ideo hic fingebar, quod maledictio quam ipse dare volebat a Deo, peniret, & eum inquirere volebat. sed falsum est, quia non inquirebat aliquid a Deo, sed auguria petebat, vt patet sequenti cap. scilicet. Cumque vidisset Balaam, quod placeret Domino, vt benediceret Israeli, nequaquam abiit, vt ante perrexit, vt augurium quaereret: ergo videtur, quod ante inquiserat augurium. & istud est nunc, & in omnibus vicibus, quando statuit aras, & occidit victimas. volebat tamen occultare superstitionem istam sub nomine Dei falso, vt sic magis laudarentur, quae ipse faceret.

F 2 Quid

Quid faciebat Balaam quando recedebat a rege Balac quaesiturus auguria. Quest. II.

Sed dicit aliquis quid faciebat Balaam, quando recedebat a Balac? Dicendum quod ibat ad querendum augurium, & istud est, quod videtur aliquas aves transeuntes, ut consideraret motus earum, vel audiret earum garritus, quia in istis consistit augurium, vel recedebat ad videndum aliquid in astris. Sed magis dicendum, quod ibat ad petendum aliquid a demone, cui familiariter, & in secreto loquebatur: nam si inquireret solum motum, vel voces auium ex loco, in quo erat Balac, cognoscere potuisset. Item si aliquid specularetur in astris, & tamen qualiter vice recedebat constitutus aris: ergo recedebat ad consulendum daemone, quia non poterat loqui illi in secreto, si praesens esset Balac. Et quodcumque imperauerit loquar tibi. Id est Deus occurrit mihi, & loquetur quid facere debeo, & illud ego tibi renunciabo. In omnibus autem istis mentiebatur Balaam: omnia tamen postea in veritate pronouerunt: nam ipse dicebat, quod volebat consilium dñi, sed non intendebat hoc: immo magis intendebat querere augurium, ut declaratum est. Dixit et si forte occurreret sibi Dominus, quia non credebat, quod sibi occurreret, cum ipse non quereret illum, & tamen occurrit ei, ut patet infra. Item dixit, quod quidquid Deus loqueretur ei, ipse renunciaret Balac regi: & tamen hoc non intendebat, immo si Deus aliquid diceret de non maledicendo, celauisset in quantum posset, ut aliquid inde acquireret: nam nihil ipse curabat, quod ageret contra intentionem Dei: nam iam bis dixerat ei Angelus, quod non malediceret: ipse tamen ad maledicendum veniebat: sed postea verum dixit, quia Deus posuit in ore eius parabolam, quae sequitur, & renunciauit illam Balac, etiam si nolisset, quia cogebat eum Deus loqui, quod nolebat. Cumque abiisset velociter. Id est, recessit Balaam a Balac cum festinatione, ut accepto velociter responso a demone veniret ad eum in Hebraeo habetur. Cumque abiisset solus. Quia ad inquirendum aliquid a demone magis solus quam cum alijs esse debebat, quae enim mala, vel falsa sunt in tenebris fieri desiderant, ne a superueniente luce reuelentur: sic enim dicitur Iob 24. cap. oculus adulteri diligit caliginem, dicens, non me videbit oculus, & operiet vulturn suum: forte quia daemones talia reuelantes sub turpi forma apparent, & nolunt turpitudinem suam ab alijs videri.

Quare daemones non accipiunt pulchra corpora, in quibus appareant cum sciant illa formare: & de deo Aesculapio, qui Romanam ductus est in effigie serpentis. Quest. III.

Sed Queret aliquis an daemones possunt sub pulchra forma apparere, ut pulchrum, & refulgens sibi corpus de aere sumant. Respondetur, quod daemones satis sciunt fabricare corpora pulchra qualiacunque ipsi velint, & materia aeris sibi obediret facilliter, sicut obedit Angelis bonis, quia est in potentia naturali: & tamen forte non permittuntur accipere formas pulchras, ne magis in talibus nocendi occasionem habeant. Sic dicitur, quod ideo diabolus speciem serpentis accepit, vel ipsum verum serpentem ad loquendum mouit, & non accepit speciem columbae, vel alterius auis, aut pecoris, vel loqui per illud, quia non permittitur esse in pulchrius animal intrare. Ita etiam Apostoli aliquando facientes daemones apparere, eos sub turpissima forma apparere cogebant, ut eos populus sperneret, & sicut factum est tempore noui testamenti, & tpe

F Gentilium: nam si legantur diligenter antiquorum Gentilium libri, reperietur semper Deos eorum sub serpentum, vel aliarum beluarum apparuisse figuris, ut videntibus magis timorem incuterent, quam amorem, & horrorem, atque diminutionem numinis. Sic patet cum in ciuitate Romana valida increbuisse pestis, & ex consilio deorum pro Aesculapio deo Epidauri missum fuisset in Graeciam: ut, eo veniente, vniuersa cessaret pestis, in nauem quandam Romanorum terrens magnus cristatus, & lucentibus atque formidolosis oculis insilijt, qui vsque ad urbem Romanam per flumen Tyberim ductus est. De quo Ouidius Meta. 15. Nec est istud poetica fictio, sed historica veritas. Et tamen iste erat demon, qui a Gentilibus deus Aesculapius vocabatur. Vel forte recedebat Balaam a conspectu Balac ad reuelationes daemone, quia in istis auguratos, & alij malefici aliqua enormia patiebantur, per quae viles alijs viderentur si coram eis apparerent, quia ut coeter fiebat ista reuelatio visione imaginaria, ita quod demon imaginatiuam alicuius moueret, in quo motu aliqua passio causabatur distrahens hominem ab actu rationis. Vel forte dicendum, quod ista reuelatio daemone fiebat modo phthonico, scilicet introiret daemones in ventrem istorum auguratorum, & facerent eos despumare atque in terram cadere, & tunc per eos eorum loquebantur, quae intendebant. Sic ponit Apostolus Act. 16. cap. de quadam puella, de cuius ventre Pythonem daemone eiecit: illa autem magna quaestum praebat domino suo singulis quaerentibus rursus reddendo. Fuit autem iste modus apud Gentiles in famosissimo templo totius orbis. In insula Delphos, ubi colebatur Apollo: ad hunc locum de diuersis partibus orbis tanquam ad certissimum oraculum varij concurrerant dubiorum suorum quaestuari responsum: sibi autem quaedam puella virgo respondebat: nam introibat in eam Phobus, qui demon erat, atque eam per terram rotans, & despumare cogens (sicut in arrepticijs apparet) omnia, de quibus inquirebatur, respondebat: nihil tamen intelligens eorum, quae dicebat, quia tunc erat in furore. De hoc Lucanus lib. 3. de bello plusque ciuili, & Virgilius Aeneidos, lib. 6. Omnes modi superiores stare poterant, sed iste vltimus non, quia quando aliqui sic arripiebantur, daemones loquebantur per illos, & ipsi nihil intelligebant, quia totaliter erant immutati cum rotarentur per terram, & despumarent, nec redibant ad sanam mentem quousque post illam furiam dormirent, sicut nunc fit in omnibus arrepticijs. Vnde quoniam ista loquebantur non intelligebant, & cum a somno euigilassent nihil recordabantur eorum, quae dixerant, sed quae adebant his sic furentibus intelligebant, quae dicebantur: ideo si isto modo contingisset in Balaam ipse non intellexisset ea, quae loquebatur cum diceret, & postquam furere desineret, non recordaretur dictorum. Vnde necesse erat aliquem sibi esse praesentem cum fureret, ut videret quid tunc loqueretur, sed ipse solus erat: nam a rege Balac recedebat: ergo alium modum habebat reuelationis, & erit aliquis de praedictis. Occurrit ei Deus. Id est, quod non inquireret Balaam Deum, quando recessit a Balac, sed daemone ad sciendum auguria, tamen Deus occurrit ei, & hoc factum est non ex meritis Balaam, quia ipse nequissimus erat, etiam quae praesentiam Dei non desiderabat, sed ad gloriam nominis sui, & utilitatem Israel; & maxime propter Moabitam, quia si Balaam in augurio Dominum obuium non habuisset forte apparuisset ei demon praedicans aliqua falsa, scilicet, ut malediceret Israel, & maledixisset saltem verbo: Moabitae autem confidentes exiissent ad bellum contra Israel, & morerentur in bello.

Historia Aesculapii veritas est & non fictio. nam Vale. Max. & oes hoc narrat.

Diuerfa oracula.

De arrepticijs quo per eos loquatur daemones, & de puella virgine, quae erat facerdos Phobis quo respondebat.

Quomodo

Quomodo apparebat hic Deus Balaam ad declarandum ei haec: & de quatuor modis quibus reuelat aliquid Prophetis. Quest. IIII.

Quaerit Aliquis, quomodo apparebat, vel occurrebat hic Deus Balaam. Respondebitur, quod poterat ei occurrere multipliciter, scilicet, per immutationem intellectus eleuando intellectum suum ad aliquid supernaturaliter, quod alias intelligere nequebat, sicut erat in ceteris prophetis. Alio modo, quod apparerit ei in aliqua assumpta figura, & locutus fuerit: sicut factum est in via, quando apparuit Angelus asinae habens gladium euaginatum, & postea visus est ipsi Balaam. Alio modo poterat esse, quod formaretur aliqua vox de aere ad Balaam, & non videret corpus aliquod: sciret tamen quod a Deo esset: & sic fiebat locutio Israelitis, ut contigit super montem Sinai, quando data est lex: nam ibi vocem audierunt, sed figuram nullam viderunt. Deuter. cap. 4. Sic etiam loquebatur Deus ad Moysen, & ad quosdam alios aliquando in columna nubis ad ostium tabernaculi, & aliquando in propitiatorio intra sancta sanctorum: De primo, Exodi cap. 33. & supra 12. De secundo: Exodi 25. & supra capit. 7. Quis autem poterit dicere per immutationem phantasticam sine aliqua illuminatione speciali intellectus, sola phantasia mota a Deo id factum fuisse, sic enim fiebat de illis prophetis, qui per somnium Deum videbant, ut patet supra cap. 12. Nam per somnium nihil aliud intelligere possunt, cum tunc quiescant omnes virtutes rationales: & istum modum habebat Deus ad Balaam, quando missi sunt ad eum nuncios regis Moab bis, quia qualibet vice apparebat ei Deus pro noctem, dicens, an deberet ire cum illis, vel non: & ob hoc dicebat Balaam, quod expectaret per noctem nuncios.

Quis autem istorum modorum fuerit, dubium videbitur aliquibus. Sed dicendum satis colligi ex litera, quod apparuit ei Angelus Dei, sicut apparuit in via assumpto corpore de aere, & locutus est ad eum Balaam, ut patet infra. Et hoc colligitur, quia dicitur: occurrit ei Deus: occurrere tamen est quando aliqui duo veniunt per eandem viam ex opposito. Item quia dicitur, quod Balaam locutus fuit ad Deum, quando crexerat aras, & super posuerat holocausta, sed ista nulli de modis supra assignatis conueniunt, nisi cum dicitur, quod apparuit Angelus in assumpto corpore.

Primum enim modus non stat, quia quando fit immutatio sola intellectus, non apparet aliquid externum, nec in ipsis organo, sicut quando aliquid intelligimus naturaliter non causatur per hoc in nobis aliqua species motus, sed tunc non stat, quomodo Deus occurrit Balaam, quia occursum nunquam est, nisi in duobus e contrario venientibus. Tertius modus non stat, quia si loqueretur Angelus Dei Balaam, & non videretur in aliquo corpore assumpto, non diceretur quod ei occurrisset, quia occursum est in duabus rebus corporalibus, quae mouentur e contra. Item & fortius, quia dicitur in litera, quod Balaam locutus fuit ad Deum de his, quae fecerat, scilicet, quod crexerat aras, & posuerat victimas, antequam quidquam Deus loqueretur: & postea Deus posuit verbum in ore Balaam: ergo videtur, quod ipse vidit Deum: nam si solum apparuisset Deus in voce, prius audiuisset Balaam vocem Dei, quam loqueretur ad illum: & tamen ipse prius locutus est: ergo non fuit in voce Deus apparsens, sed in corpore assumpto.

Quartus modus etiam non stat, quia quando fit immutatio phantasiae solum homo est in somno, & tunc non fit aliquis motus corporalis, qui vocetur occur-

Alph. Toft. super Num. Pars II.

fus, & tamen in litera dicitur, quod occurrit ei Deus: ergo non fuit per immutationem phantasiae in somno. Item illi, qui sic immutantur non possunt loqui nec videre, sed Balaam fuit locutus hic ad Dominum, cum reuerit ei quid fecerat, scilicet, constituendo aras, & ponendo desuper victimas: ergo non immutabatur per somnum, & sic solum manet vnus istorum modorum, qui esse potuit hic, scilicet, quod apparuisset Angelus Domini in assumpto corpore.

Veniens ex aduerso Balaam. Locutus est ei Balaam de constitutione ararum, quas posuerat, & tunc Deus iussit ei dicere ea, quae sequuntur.

Locutus est ad eum Balaam. Prius enim locutus fuit Balaam Deo, id est, Angelo hic apparenti, cum loqueretur Angelus ad ipsum ad captandum ipsum quasi fecisset caeremonias ararum, & holocaustorum propter eum.

Septem, inquit, aras, erexi. Id est, Balaam, inquit, id est, dixit, ego erexi septem aras, id est, feci altaria septem. Accipiuntur hic aras pro altaribus. Nam secundum modum loquendi omnium scripturarum tam sacrarum quam Gentilium aras vocantur ipsa altaria, nec fit aliqua differentia inter aram, & altare, sicut nos facimus. Et causa huius est, quia nos ex praeepto Ecclesiae super altare non celebramus, nisi aram superpositam habuit, nisi in altaribus consecratis, ipsa tamen ara vocatur altare secundum nos, sicut cum alicui ex indulgentia conceditur, quod possit celebrare vbicunque voluerit solum cum altari portatili, vel viatico, conceditur illi, quod celebret super aram, quae ibi vocatur altare: etiam si non habeat aliud altare. Apud Gentiles autem, & etiam in veteri testamento non erat huiusmodi ritus, quia etiam indifferenter super quoslibet lapides, vel in aliquo loco structo immolabatur, & cremabatur sacrificium, maxime apud Gentiles: ideo ara, & altare idem erant. In veteri etiam testamento nunquam fit differentia de ara, & altari, immo non erat nisi vnicum altare ad immolandum in toto veteri testamento, quod erat de lignis, & intra illud ponebatur terra quasi vsque ad summitatem super quam lignis compositis cremabatur sacrificium, ut declaratum est Exodi vigesimo septimo capitulo: & si aliquando ex speciali privilegio aliquis posset in montibus struere altaria, vel in alijs locis, solum faciebat illa de lapidibus nihil alterum super ipsa ponendo loco arae, & dicitur hic: Eraxi septem aras, id est, feci septem altaria. Ista non erant aliqui lapides simplices, super quos fieret crematio holocaustorum, sed erant quidam acervi lapidum, & super illos ponebantur carnes sacrificiorum. Quod patet, quia dicitur eraxi, id est, eleuavi, quod pertinet ad ea, quae construuntur per appositionem, vel aggregationem. & dicebat hic Angelus Balaam, quod struxerat aras ad gratificandum eum sibi, quasi aras destruxisset ad colendum eum, & sic moueretur Deus, ut concederet ei maledicere Iudaeis, & tamen non posuerat aras pro Deo, sed pro daemone, vel astris. Quod patet, quia positis aris, iuit ad querendum augurium, ut patet sequenti capitulo, quod non fecisset, si Deo vero immolasset: solum enim eius adiutorium quaesiuisset. Item, quia istud holocaustum non faciebat ipse Balaam, sed Balac Rex: quod patet, quia ipse dixit supra: Sta paulisper iuxta holocaustum tuum. Balac autem manifestum est, quod Deo non immolaret, sed daemone: quomodo ergo volebat Balaam quasi demonstrare Deo, quod offerret ipsi id, quod daemonebus obtulerat?

Ara & Altare an differant.

De altari vnicum veteri testamento.

F ; Respon-

Quare Balaam dixit Deo se fecerit pro eo, cum fecerit de demonibus.

Respondendum est, quod licet Balaam sciret Deum decipi non posse, tamen corrupta voluntas eius desiderare Dei decipi, & hoc desiderare non est magnum inconueniens, quia desiderium est de impossibilibus, sed amplius hoc eligebat Balaam quod inconueniens magnum est, quia electio solum est de possibili contingenti, & per nos agibili, vt patet 3. Ethic. Sed dicendum est quod voluntas peruersitas inualuerat, vt totum intellectum practicum obcecarer, nec erubesceret coram Deo sibi loquente mentiri, quia presentia Dei solum intellectum speculatiuum eius illustrabat, vt necessarium est in omnibus prophetis: voluntatem autem illius nullo modo gratia sua gratum faciente tangebatur: ideo nullatenus meliorabatur, etiam si Deus sibi continere mirabilia loqueretur. Sunt enim ista duo multum distincta. Intellectus speculatiuus, & voluntas: ideo potest vnum sine altero profici. Patet in Salomone, quem Deus super oes alios homines sapientia imbuit, vt patet 3. Reg. cap. 3. & 2. Paralipo. cap. 1. & tamen voluntas eius nihil illustrata est, quia semper ambulauit in concupiscentijs sceminarum, & idola coluit arque illis templa struxit, vt patet 3. Reg. 11. cap. Et imposuit vitulum, & arictem desuper. Non refertur ad vnicam aram, quia non fuit in vnicam factum, cum dicat se et exisse septem aras, sed refertur ad omnes. Imposuit vitulum, & arictem desuper, id est, super qualibet aram imposuit vnum vitulum, & vnum arictem. Dominus autem posuit verbum in ore eius. Id est, Angelus locutus fuit illi, scilicet, verba ista, quae sequuntur: na quod aliquis ponat verbum in ore alterius, nihil aliud est, quam quod dicat ei omnia, quae debet loqui. Vel potest intelligi, quod posuit verbum in ore suo, id est, inspirauit sibi prophetiam dato, quod non loqueretur ei, scilicet, quod moueret intellectum suum ad concipiendum, & dicendum regi Balac ea, quae sequuntur. Et tunc etiam non erit supra dicta, scilicet, quod hic fuerit facta locutio, & apparitio Angeli ad Balaam, quia licet ista, quae dicitur de Balaam, non fuissent sibi dicta, sed inspirata: tamen locutus fuit ei Angelus alia, scilicet, loquere hoc ad Balac. Primus modus tamen est verior. Quod omnia ista locutus fuerit Angelus Balaam. Reuertere ad Balac. Quia manebat Balac apud altaria spectans, quoniam venisset Balaam. Et haec loqueris. Scilicet, ista, quae apparet immediate: illa enim Angelus primo dixit Balaam: deinde Balaam retulit illa regi Moab. Reuersus inuenit stantem Balac iuxta holocaustum suum. Spectabat enim aduentum Balaam, & quia dixerat Balaam, quod staret iuxta holocaustum suum staret diligenter ne ommitteretur aliqua caremonia. Et omnes principes Moabitarum. Isti comitati fuerant regem ascendente in montem cum Balaam, & manserunt ibi cum rege. Assumptaque parabola sua dixit. Id est, Balaam assumpsit parabolam loquens ad regem Moab. vocatur hic parabola prophetia, quam Deus posuerat in ore Balaam, & hoc quia parabola fit in quibusdam aenigmatibus, & circulationibus verborum: ita autem erat hic cum ponantur quaedam similitudines. De Haram adduxit me Balac rex Moabitarum. Hic volebat significare Balaam, quod non poterat maledicere Israelitas, quia Deo displicebat hoc, ideo posuit quaedam parauia excusatiua sua. Quod ipse non venerit gratis, & non concitauerit regem spondens se haec facturum, sed quasi coactus aduenisset, ideo etiam si non posset maledicere Israelitas non esset sibi imputandum. Si autem ipse spondidisset se maledicturum Israelitas si aliquid ei daretur, etiam si Deus prohiberet maledictionem ipse esset culpabilis, tamen non spondidit, & hoc dicit, scilicet, de Haram adduxit me Balac rex Moabitarum, id est ego non veni gratis ad maledicendum, nec sollicitavi regem, sed rex adduxit me, quasi

violentum, scilicet, propter importunitatem suam, quia multos nuncios misit & bis. & dicit, quod adductus est de Haram, id est, de Mesopotamia: est enim Haram nomen proprium ciuitatis, Mesopotamia autem est nomen Graecum compositum signans ciuitatem sitam in medio aquarum, & vocatur in Hebraeo Haram fluuiorum, id est, sita inter duo flumina. Est autem eadem ciuitas Mesopotamia, & Haram, vt declaratum est praecedenti capite. in hac habitabat Balaam, cum vocatus est a rege Moab, & de ipso loco adductus est. Et si obijciatur quod habitabat super flumen terrae filiorum Ammon, vt patet praecedenti capite. vel quod habitabat in terra Madian, quia ibi fuit occisus cum Madianitis, vt patet infra 31. cap. responsum est praecedenti capite.

Quare Balaam venit de Mesopotamia. Quest. V.

Respondendum est, quod dicitur secunda Petri. ca. 2. quod Balaam venit ex Bofor, & amauit mercedem iniquitatis, ergo non venit de Mesopotamia. Respondendum est, quod eadem ciuitas est Bofor, & Mesopotamia, & Haram, quia frequenter eadem ciuitas habet multa nomina, sicut patet in Hebraeo, quae vocatur Hebraeo, & Mambre, & Cariatharbe Genes. 23. capite. & Iosue 13. capite. Etiam Ierusalem vocatur Ierusalem, & Iebus: Iosue 18. capite. & in diuersis libris accipiuntur diuersa nomina. Sic patet, quia hic vocata est ciuitas etiam Haram, & Deuterono. 23. capite. vocatur Mesopotamia. De montibus orientis. Id est, Mesopotamia est in montibus orientis. Non accipiuntur montes Orientis simpliciter pro illis, qui sunt in extremitate terrae habitabilis per longitudinem, scilicet, in capite Indiae: sed accipitur Oriens relativum, & sic quilibet locus, qui est propinquior Orienti alio loco dicitur esse orientalis respectu illius. & hoc modo necesse est de quibuscunque duobus locis, quae non habent eandem longitudinem secundum modum astrologorum, quod vnus sit orientalis respectu alterius: & istud est quod multos decipit. Nam cum legunt in Scriptura Orientem, vel Occidentem, accipiunt ista puncta simpliciter pro extremitatibus terrae habitabilis, vt cum dicitur de Saluatore nostro, quod reges Magi venerunt ab Oriente adorare eum. Matt. cap. 2. putant aliqui, quod venerint de extremitatibus Indiae, ideo varie ponunt de aduentu illorum, quia aliqui dicunt illos aduenisse post vnum annum & 13. dies, quia in tanto tempore poterant venire ab Oriente. Alij dicunt, quod venerunt super dromedarios quae sunt animalia velocissima, ideo in tresdecim diebus poterant tantum iter conficere: sed ad nihil horum cogimur, quia non ponitur ibi oriens pro parte orientali simpliciter, sed pro aliqua terra, quae esset magis Orientalis, quam Iudaea etiam si parum distaret ab illa. Sic etiam patet hic: nam terra Mesopotamia non multum distat a terra Moab: forte enim non per quatuor dietas. Quod patet, quia Iacob venit de Mesopotamia per terram Ammon, & Moab ad terram Iudaeam, & transiit per montem Galaad, & Laban focer suus persecutus eum ex Mesopotamia apprehendit eum super montem Galaad diebus septem transactis, vt patet Genes. trigesimo primo capitulo, & tamen Laban distabat per tres dietas ultra Mesopotamiam, vbi erat cum gregibus suis ipse, & filij sui, vt patet Genes. capite. trigesimo. & ex loco ipso persecutus Iacob apprehendit eum post septem dies in monte Galaad: ergo demptis illis tribus dietis manebunt quatuor dietae a Mesopotamia vsque ad montem Galaad. est autem mons iste in extremitate terrae Moab, cum ponatur pro termino terrae

Magi vnde venerint ad adorandum Christum.

non terrae illius, vt patet Deuterono. cap. 2. Ergo terra Mesopotamiae ad plus distaret quatuor, vel quinque dietas a terra Moab, & tamen dicitur, quod vocatus est Balaam de montibus orientis, quia est magis orientalis Mesopotamia quam Moab, & non solum est magis orientalis, sed etiam magis aquilonaris. Dicitur autem de montibus, quia terra illa montuosa est. Veni, inquit, & maledic Iacob. Id est rex Moabitarum inquit ad me veni, & maledic Iacob. Accipitur hic Iacob pro tota congregatione Israelitarum sicut Israel: & maledicere illos maledicere totus Iacob, quia nullus alius erat de stirpe Iacob praeter illos. Propera, & detestare Israel. Eadem sententia est repetita, & ista est exaggeratio sermonis, cum sit sermo per synonyma, non solum in dictionibus, sed in orationibus, quod ad satis magnam exornationem pertinet, & potissimum ad suasionem, quia verba sic repetita magnam habent efficaciam, vt testatur Isidorus in principio synonymorum suorum, scilicet, quod liber synonymorum eum mouerit in lamentum. sunt autem ibi tales repetitiones, vt hic. Potest autem dici, quod aliquo modo ista sententia differunt, quia detestari, & maledicere duo importabunt: nam maledicere est malum inferre: detestari autem est bono priuari per abominationem, & expulsionem a nobis. Tunc Deus aliqui maledicere, quando eum punit: tunc vero detestatur, quando suam protectionem auferit. Quodcumque autem istorum fieret sufficiebat Moabitis, siue enim Deus malediceret illos per se delendo, sicut sepe fecerat consumendo igne, & alijs penis, vt patet supra 11. cap. & 16. siue eos desereret non iuuando, vt sic traderentur in manus Moabitarum. Non est tamen intelligendum, quod rex Moab miserit ista verba ad Balaam, cum petijt, vt veniret. Na solum dixit Veni, & maledic populo huic, quia fortior me est: si quo modo possim percutere, & eiecer eum de terra mea, vt patet praecedenti capite. fecit tamen Balaam ista repetitionem sententiarum ad exornationem, vel forte Deus talem seriem in verbis posuit in ore eius. Est autem iste modus vsitatus apud Prophetas, & maxime in Isaia. Dicit Rabi Salom. quod ponunt ista duo verba, quia nesciebatur quid magis Deus vellet, scilicet, maledicere, vel detestari. Sed non stat, quia hoc esset si Balac locutus fuisset ista ad Balaam, vel Balaam locutus fuisset ad Deum petens, sed non fuit sic: na potius Deus ista primo locutus est ponens in ore Balaam: ergo non fuit posita detestari, & maledicere propter dubium. Quomodo maledicam cui non maledixit Deus? Quasi dicat, petis aliquid irrationale, quia ego non possum maledicere, nisi cui Deus maledicit, sed Deus benedixit Israelitis, quomodo ego potero maledicere eis? hic enim cogitur Balaam veritatem significare de maledictione sua, scilicet, quod illa non erat inflicto alicuius mali, sed erat praenunciatio diuinae maledictionis per prophetiam, vel per astra, vel per artem ariolandi. Cum ergo Deus nunc non maledixerit, non poterat Balaam maledictionem eius annunciare, quia nihil valeret annuntiatio illius: maxime, quia etiam si Balaam vellet annunciare saltem falsam aliquam maledictionem, non poterat, quia Deus eum ad benedictionem coegbat.

An Deus habeat quotidie vnam horam, in qua irascatur malis, & an illam sciret Balaam. Questio. VI.

Dicit Rabi Salom. quod Deus quotidie irascitur malis, ita quod habet vnam horam determinatam, in qua irascatur, & illa sciebat Balaam, ideo precabatur tunc maledictionem Dei super aliquem malum, & veniebat: vt Alph. Test. super Num. Pars II.

derat autem quod licet malum egissent Hebraei non puniebat eos: ideo mirabatur. Probat hoc Psalm. 7. vbi litera nostra dicit de Deo: Numquid irascitur per singulos dies? vbi dicit in Hebraeo: Deus irascitur per singulos dies. Sed errat, quia illa litera etiam solum modum Hebraicum debet legi interrogatiue, quae non ponat ibi dictionem significans interrogationem, sicut in litera nostra ponitur numquid. Nam si non legatur sic includet dictionem, cum dicatur ibi, quod Deus est patiens: & tamen irasci per singulos dies non probat esse patientem, sed magis oppositum. esse velocem in ira, quod est esse acrocholum, vt patet 4. Ethic. cap. de mansuetudine.

Item quia si diceretur quod Deus irascitur per singulos dies nihil faceret ad intentionem prophetae, vt patet ex intentione totius Psalmi. Amplius dato quod concederetur Deum quotidie irasci malis, sicut nos concedimus: tamen solum Rabi Salom. intelligit esse impossibile, quia nos dicimus Deum irasci. i. punire nos: ita quod ira non significet in eo aliquem motum, vel affectionem, sed solum punitionem, quae in nobis est: tamen Rabi Salom. intelligit esse in Deo iram, quod patet ex verbis suis. Dicit enim quod Balaam sciebat horam, in qua Deus est iratus: & tunc petebat maledictionem super aliquem, & veniebat: & sic prius ponit iram Dei, quam punitionem nostram: ergo aliquis motus irae qualibet die cum non haberet horam determinatam ad irascendum, quia non sequitur conditiones temporum cum non subiiciatur motui, & actionibus naturalibus. Item dato quod esset aliqua hora determinata pro ira Dei: tamen illam non cognosceret Balaam, & dato quod cognosceret, et si deprecaretur Deum, vt malediceret alicui, non malediceret, nisi maledicere disposuisset, cum Deus non sequatur humanas affectiones: ideo omnia haec ridicula sunt. Quae ratione detestetur quem Deus non detestatur. Eadem sententia est cum superiori. detestari, est abominari, vel abominatum esse predicare, sed Deus non abominabatur Induos expellens eos a custodia sua: quomodo ergo posset Balaam illos abominabiles factos praenunciare: quasi dicat, nequaquam. Na Ecclesia si praenunciaret illud, nihil esset cum Deo non abominaretur: & et si vellet maledictionem praenunciare, non posset, quia Deus coegbat eum benedicere. De summis silicibus videbo eum. Quasi dicat, non maledicam illi, sed magis delectabor in videndo eum de summitate silicium. i. duarum petrarum. Erat autem delectatio ista, quia castra Israel erant bene disposita, & videre si milia est delectabile: & hoc significatur cap. sequenti cum dixit Balaam: Quam pulchra tabernacula tua Iacob, & tentoria tua Israel &c. & propter ista verba Balac rex semouit Balaam de altitudine silicium dicens ad alium locum, in quo non posset videre omnia castra Israel, sed partem eorum, vt patet infra.

De collibus considerabo illum. Eadem sententia est repetita, scilicet, quod Balaam de altitudine collium, id est, de montibus illis, in quibus erat respiceret Israel: & vtrique verum est, scilicet, quod videret Israelitas de collibus, & de summitate petrarum, quia forte cum esset in collibus ascendebat super summitatem petrarum, vt magis inde comprehenderet dispositionem castrorum Israel. Populus solus habitabit. Hic propheta Balaam aliqua futura de populo Israelitarum, scilicet, quod habitabit solus, id est, erit singularis inter omnes populos, quia ceteri populi ad Deos varios conuertentur. Iste autem solus manebit in cultu Dei sui, licet aliquando in hoc caruerunt magis Israelitae quam aliae gentes: & conuertentur de eis Deus valde, quia reliquae gentes non mutabant Deos suos: Israelitae autem mutabatur aliquando, vt patet Ierem. c. 2. scilicet, transire ad infidas Cethim, & videte: & in Cedar mirate, & considerate

ira motus an sit in Deo.

vehementer si factum est huiusmodi: si mutauit gens Deos suos. Et certe ipsi non sunt dii: populus vero meus mutauit gloriam suam in idolum. Obstat pascite coeli super hoc, & desolamini portae eius vehementer. Et tamen licet Israelita relinquerent Deum, tamen redibant rursus ad illum. De alijs autem gentibus nulla conuertebatur ad colendum Deum; in prophetis tamen non oportet totam vim terminorum obseruari, quia termini distributiui raro ibi totaliter distribuunt. Erat autem iste populus solus in singulari ab alijs gentibus in corde per Dei veri fidem, & cultum, in carne sua per circumcisionis pactum, in actibus suis per diuersarum caeremoniarum, & iudiciorum obseruantiam, & ritum, in vestibus per distinctum ab alijs gentibus habitum, sicut erat de vitris hincithynis, & pallijs sabbatis, ut patet supra ca. 15. Vel dicitur solus habitabit, id est, iste populus non commiscebitur alijs gentibus in aliqua communicatione: ne ab eis inducerentur ad colendum idola; ita ut videatur non esse de numero gentium, sed sequestrati ab orbe terrarum, ut significat litera sequens, scilicet, inter gentes non reputabitur. & in hoc significabatur magna perfectio status Iudaici, qui erat separatus ab immundicijs Gentilium communicationis. *Inter gentes non reputabitur.* Id est, non tenebit Deus istum populum in reputatione, in qua tenent gentes; quia gentes, ut immundas in idolis suis negligit, sed istum populum, ut peculum electum conseruabit, & ei specialia beneficia largietur, hoc significat Deus Exo. 19. ca. & Deuter. cap. 7. vocans Iudaeos peculum de cunctis populis terrae. Vel non reputabitur inter gentes, id est non computabitur iste populus, ut vna de gentibus. & hoc, quia differentes erant Iudaei in habitu, & tota ratione viuendi ab omnibus gentibus, ideo appellatio Gentium omnium in sacra Scriptura non intelliguntur Iudaei, sicut appellatione laicorum non intelliguntur clerici, quia differunt ab eis in habitu, & modo viuendi. Vel aliter non reputabitur inter gentes, scilicet, quia non erat magnus populus Iudaicus viribus, aut multitudine in comparatione aliorum populorum. Sic dicitur Deuter. capit. 7. scilicet, quod non accepit Deus illos, quia ipsi vincerent numero ceteras gentes, aut viribus, Et subditur ibi: cum omnibus populis suis pauciores: & propter hoc negligebat eos, & volebat eis erueri oculos dextros in improprium, ut patet 1. Reg. 11. & 13. cap. Vel non reputabitur inter gentes, id est, non poterit computari pra multitudine sicut dicitur infra. quis numerare possit puluerem Iacob, & numerum stirpis Israel, sed primus & secundus sensus magis conueniunt. *Quis dinumerare possit puluerem Iacob.* Id est, multitudinem, quae egredietur de Iacob per generationem, quia iste populus multiplicabatur valde, in tantum, ut non viderentur foeminae eorum parere, sed germinare, sicut arbores, quae singula mittunt multos ramos, vel fructus. Sic patet Exo. cap. 1. scilicet, quo mormo, & vniuersis fratribus eius filij Israel creuerunt, & quasi germinantes multiplicati sunt, atque roborati nimis impleuerunt terram: quod patet, quia in ingressu in Aegyptum fuerunt solus animae septuaginta, ut patet Gen. 46. c. vel 75. ut patet Exodi cap. 1. & tamen quando exierunt de Aegypto fuerunt in valde magna multitudine, scilicet, sexcentorum millium peditum praeter paruulos, & senes, & foeminas, ut patet Exo. 12. cap. & ob hoc cum viderent Israelitas tantum multiplicari Aegyptij paruulos eorum occidebant in flumine, & postea iusserunt occidi cum nascerentur de vulua; Exodi. capit. 1. & ob hoc comparantur pulueri, quia innumerabilis est. Sic dixit Deus ad Abraham: faciamque semen tuum, sicut puluerem terrae: si quis potest hominum

numerare puluerem terrae, semen quoque tuum numerare poterit. Rabi Salom. dicit, quis numerabit puluerem Iacob, id est, dolores, vel tribulationes populi Iacob? Multae enim fuerunt ante ingressum terrae promissionis, & post ingressum. Et patet iste sensus quia secundum literam Chaldaicam Israelita comparantur numero stellarum, quando boni sunt; quia sicut stellas nullus tangere potest; ita nec Hebraeos bene viuere; mali autem comparantur pulueri, quia sicut quilibet puluerem conculcat, ita illos dum a Deo recedebat quilibet populus conculcabat. Sed primus sensus est melior, quod patet in sequenti littera, scilicet. Et nosse numerum stirpis Israel, quod refertur ad multiplicationem: & tamen hic sunt repetitiones sententiarum, ergo ista significat id quod sequens, scilicet, multiplicationem Israelitarum. *Et nosse numerum stirpis Israel.* Id est, quis poterit cognoscere multitudinem Israelitarum, quasi dicat, tanta erit, quod dinumerari non poterit: nimis enim multiplicabantur Israelitae, ut supra dictum est. Sed dicitur contra Deuteronom. cap. 7. quod erant Iudaei pauciores alijs populis, scilicet. Non quia cunctas gentes numero vincebatis vobis iunctus est Dominus, & elegit vos: cum omnibus populis suis pauciores, sed quia dilexit vos Dominus. Respondendum est, quod ad Israelitae erant in valde magna multitudine, & postea futuri erant in minoribus, tamen erant pauciores ceteris populis, quia comparati ad cunctos populos quasi nihil erant, vel quia erant aliqui populi, qui erant valde maiores ipsis: sicut gens Chanaanorum erat vnus populus in quantum deesse debet ab vno capite, scilicet, a Chanaan: quamquam alio modo vocarentur septem populi, & tamen populus Chanaan valde maior erat Israelitis, & sic de multis alijs populis. Quod essent plures Chanaanii patet, quia non poterant Iudaei replere terram eorum ad habitandum, ideo Deus non dedit illam simul Iudaeis, vel in vno mense, aut in vno anno donec auergerentur, ne terra redigeretur in folitudinem, & crescerent bestiae contra Iudaeos, cum non esset terra habitata, ut patet Exo. 23. cap. & Deuter. cap. 7. vel potest hic referri multitudo numerum ad magnitudinem excellentiam, scilicet, quis potest nosse numerum stirpis Israel, id est, magnitudinem dignitatis, & hoc refertur ad Messiam, qui fuit de stirpe Iacob secundum carnem & excellentiam sua fuit infinita. Satis est autem, modus iste conueniens, quia talem locutionem facit Isaias cap. 53. scilicet, generationem eius quis enarrabit? Et intelligitur de Messia cuius generatio non est enarrabilis, quia est infinita. *Moriatur anima mea morte iustorum.* Cum Balaam oia ista enarrasset, quae pertinebant ad excellentiam populi Iudaici, optauit habere finem, sicut Iudaei, qui erant viri iusti, & animae eorum assequerantur vitam aeternam, ideo est sensus: Moriatur anima mea morte iustorum, i. vitam ego morer, sicut isti iusti morientur: prauidet, nam spiritu, quod in lege Dei finituri erant, & cupiebat sic finiri: tamen non sic vivebat: oes autem mali bonam mortem appetunt, sed bonam vitam fugiant, quia bene mori felicitas est: bene autem viuere laboriosum: sed vnum sine altero non conceditur. Alio modo exponit quidam quod loquebatur optando morte. Quod ex quo moriturus erat, magis vellet, ut eum Hebraei occiderent, quam aliter moreretur: & est sensus: Moriatur anima mea morte iustorum, id est, vitam ego moriar occisus ab istis iustis. Aliqui dicunt, quod loquebatur non optando, sed praenunciando, cognoscebat, n. propheticis spiritu, quod Iudaei eum occiduri erant: ideo dixit: Moriatur anima mea. i. morietur morte iustorum. i. morte iniusta a iustis. I. ga. Israelite occideret me. Sed non est iste sensus, quod

An Iudaei essent in maxima multitudine.

Balaam habebat intentionem maledicendi, & quo non poterat dicere, nisi quod Deus volebat.

quod patet ex sequenti littera, scilicet, Et fiant nouissima mea horum similia, id est talis sit mors mea, qualis mors istorum; & ibi est repetitio sententiae secundum modum supra positum: ergo debet legi ista littera optando, & non praenunciando: & dicitur moriatur anima mea, id est moriar ego, quia anima mori non potest: sed accipitur anima pro ipso homine: sic dicitur Macha. capite. quod occiderunt seni Antiochi vsque ad mille animas, id est mille homines, & iste modus est vsitatus in Scriptura, ut patet Iudi. 16. cap. Cum ait Sanson: Moriatur anima mea cum Philistinis, id est moriar ego. *Et fiant nouissima mea horum similia.* Id est vitam mors mea esset talis, qualis mors istorum. Accipitur enim nouissimum pro morte, quia est nouissima, quam homo viuens patitur, & sic accipitur nouissimum in sacra Scriptura pro morte ex modo loquendi communis: sic patet Ecclesia, cap. 7. scilicet, in omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, id est mortem, & in eternum non peccabis. *Dixitque Balaam ad Balaam: quid est hoc quod agis?* Adduxerat Balac Balaam ariolum ad maledicendum Iudaeis, & ob hoc disposuerat hunc ariolum super aras: nunc autem vidit, quod Balaam benedicebat Iudaeis ideo admiratus est dicens, quid est hoc quod agis: non enim quaeuis quae si dubitaret quid esset illud, quia bene videbat, quod benedicebat Iudaeis, ut patet ex littera sequenti, scilicet, ut malediceres inimicis meis vocaueris, & tu benedixisti: sed dixit hoc admirans. Est autem modus admiratum; & turbatum in eum de nouissimis quare: Vel forte dicebat hoc, ut responderet sibi Balaam; quia interdum quarimus aliqua, de quibus non dubitamus, ut videamus quid nobis responderet sic quae sunt deus a Balaam, scilicet, ad quid venerant viri Moabite, & tamen ipse sciebat ad quid venerant: volebat tamen habere occasionem loquendi cum Balaam; *ut malediceres inimicis meis vocari te.* Et non facis hoc vocat rex Moab Iudaeos inimicos suos, & tamen non erant vere inimici sui, quia licet ipse intelligeret, quod volebat aduersari ei: tamen non intendebat, quia Deus prohibuerat illis pugnare contra Moab Deuter. c. 2. *Tu es contrarius benedictis.* Id est contra intentionem meam facis benedictis. Et dicitur: Benedicis, id est benedictiones eis futuras praenuncias, siue futura bona. *Cum ille respondit, non aliud possum loqui nisi quod iusserit Deus.* Quasi dicat, non sum culpabilis in hoc, quia ego vellem maledicere, sicut tu me ad maledicendum vocasti, sed non possum facere, quia Deus non me permittit: & accipitur hic non possum, id est non possum de iure nec de facto. Dicitur aliquis non posse de iure, quia quamquam aliquis actualiter possit contra diuinum praecceptum, quia ista illa operatio verita est non dicitur posse. Alio modo est posse de facto, scilicet, quod licet aliquid sit contra ius: tamen possit homo illud exequi. Neutro istorum modorum poterat Balaam maledicere, quia dato, quod Deus vniuersis maledicere, si tamen potuisset proferre Balaam verba maledictionis, non curaret, quod esset veritum: sed non poterat proferre saltem. Hoc autem poterat esse dupliciter: vno modo, quia Deus mouebat labia eius, ut ipse volens maledictionis verba proferre benedictionem proferret, ita quod Deus moueret instrumentum eius formatum vocis contra voluntatem ipsius: nec tamen in hoc coegebat voluntatem illius, quia semper manebat ei electio maledicendi, licet maledicere non possit, & sic non prohibebatur ibi actus voluntatis, sed actus profationis, & iste non est liber elicitus, & primariis: sed est per imperium voluntatis: ideo directe potest cogi: actus autem voluntatis est primo liber, ideo non potest directe cogi: inducitur tamen voluntas ad aliquid alteri,

quam ante volebat. Et hoc, quia Deus mouet voluntatem per gratiam rectificanem omnes potentias, & in hoc differat ista motio linguae Balaam a motione linguae asinae eius, quia lingua Balaam a Deo mouebatur, & contra voluntatem eius, & ipso intelligente, quod contra voluntatem eius lingua mouebatur: asina autem non intelligebat quod loqueretur, nec contra voluntatem suam loquebatur, quia non haberet voluntatem loquendi, nec tacendi. Alio modo potest intelligi, quod Deus in illa hora, vel spatio, in quo loquebatur Balaam ista demonstraret clarissime esse bonum loqui illa, scilicet, quod Deus pro tunc supernaturaliter illustraret intellectum practicum Balaam, sicut mouebat, vel illustrabat intellectum speculatum eius ad propheticum intelligendum, & ista illustratio esset, quod Deus euidenter demonstraret intellectui pratico eius, quod in presenti tempore nullum maius bonum occurrere sibi posset, & tunc intellectus practicus necessario iudicaret illud esse eligendum, licet non coactus. Voluntas autem necessario eligeret quicquid ab intellectu iudicatur, cum sit totaliter irrationalis, & naturaliter consequens intellectui: vires enim formativae vocis immediate obediunt, & tunc Balaam totaliter volebat benedicere, sed transiente illa illustratione intellectus, cum non tolleretur inclinatio, & dispositio conseruatalem praenunciantis, cum sit supernaturalis, nec intellectus practicus distoritur iudicium, finita locutione inciperet dolere, quod sic locutus fuisset, & cognosceret, quod Deus eum ad talia volendum induxisset, & hoc non est voluntatem cogere, sed decipere, quia si voluntati Balaam Deus proposuisset esse malum benedicere Israelitis, sicut prius eius intellectus practicus voluntati proponebat, impossibile erat, quod eam ad benedicendum induxisset nisi ea nihilaret, vel faceret non esse liberum: ideo quilibet modus est satis probabilis: sed primus videtur melior, ut sentiret Balaam, dum loqueretur contra voluntatem suam loqui, quod aliter non faceret, scilicet, per secundum modum: sed post locutionem intelligeret. Et hoc erat ad magnam laudem diuinam. Tunc debet intelligi littera: Num aliud possum loqui, nisi quod Deus iusserit: id est ad quod mouerit labia mea, quasi dicat, non possum aliter moueretur, quam ipse mouet.

Dixit ergo Balac. Veni mecum in alterum locum, vnde partem Israel videas, & totum videre non possis, inde maledicito ei. Cumque duxisset eum in locum sublimem aedificat septem aras Balaam i. super verticem montis Phasga, aedificauit Balaam septem aras, & impositis supra vitulis atque arietibus, dixit ad Balac: Sta hic iuxta holocaustum tuum, donec ego obuius pergam. Cui cum Dominus occurrisset, posuissetque verbum in ore eius, ait: Reuertere ad Balac, & haec loqueris ei. Reuersus inuenit eum stantem iuxta holocaustum suum, & principes Moabitarum cum eo. Ad quem Balac: Quid inquit locutus est Dominus? At ille assumpta parabola sua, ait: Sta Balac, & ausculta, audi fili Sephor: non est Deus quasi homo, ut mentiat: nec ut filius hominis, ut mutetur. Dixit ergo, & non

Mouit est Balaam ad loquendum & asina eius, sed diu uoluntate.

Aedificat septem aras Balaam i.

Comendat populum Israel Balaam.

& non faciet locutus est, & nō implebit: Ad benedicendum adductus sum, benedictionem prohibere non valeo. Non est idolum in Iacob, nec videtur simulachrum in Israel. Dominus Deus eius cum eo est, & clangor victoriae regis in illo. Deus eduxit illum de Aegypto, cuius fortitudo similis est rhinocerotis. Non est augurium in Iacob, nec diuinationo in Israel. Temporibus suis dicitur Iacob & Israeli, quid operatus sit Deus. Ecce populus, ut Leena consurget, & quasi Leo erigetur: non accubabit donec deuoret praedam, & occisorum sanguinem bibat.

Dixit ergo Balaam. Hic ponitur secundum, scilicet, secundus conatus Balaam ad maledicendum, scilicet, quod postquam non potuit in loco illo maledicere, iit ad alium locum, ut si forte ibi maledicere posset. *Veni mecum in alterum locum.*

Quare Balaam voluit Balaam mutare locum ad maledicendum Israelitas. *Quaest. II. I.*

Hoc dixit Balaam, quia in loco illo viderat Balaam totam multitudinem Israel, & putauit, quod propter hoc non poterat maledicere, ideo duxit in alium locum, unde non videret, & hoc forte, quia rex Moab erat aliquantulum Astrologus, & qui in iudicando astrorum regulam sequuntur. Locorum Horizontes respiciant: quilibet enim punctus assignatus in terra mutat aliam, & alium Horizontem, ad cuius mutationem sequitur diuersitas ascendens, siue horoscopia, & diuersitas planetarum, & signorum in domibus caeli, & quia istis mutatis magna fit influenza: mutatio alium congruentiorem locum Balaam, & Balac requirebant. & hoc verum est quantum ad omnia, in quibus corpora caelestia habent causalitatem, quia ibi multum prodest mutare locum, sed quia maledicere populo Israelitarum solum a voluntate diuina dependebat, mutare locum ad aliam, & aliam partem caeli nihil proderat.

Aliqui dicunt, quod Balaam videret totam multitudinem Hebraeorum expauit, nec maledicere ausus est, ideo volebat eum Balac ducere ad locum, in quo modicum videret de castris Israel, & sic clauderet maledicere. Sed hoc non valet, quia Balaam existens in terra Moabitarum non timebat Israelitas, ideo propter eos non omittet maledicere. Item quia si propter timorem Israelitarum omittet, non magis malediceret, cum videret paucos, quam cum videret multos, quia nullo modo illi possent sibi nocere: vel si multi possent nocere, eodem modo, & pauci. Alij dicunt, quod ideo erat mutatio loci, quia merita multitudinis faciebant, quod non posset maledicere Balaam si autem paucos videret, merita illorum non praualerent, ut maledicere non posset. Sed hoc non est rationale, nec Balac rex hoc crederet, quia si propter merita multitudinis maledici non poterant, siue videret Balaam multitudinem, siue non videret, merita non minorabantur: ad valorem enim meritorum nihil facit videre, vel non videre. Item, quia si propter videre multitudinem maledicere non poterat, vel saltem sic crederet, Balac clausisset oculos Balaam, & tunc maledixisset: nec fuisset necesse rursus alibi aras construere, & inponi nouas victimas. Sed obijciat aliquis, quod

non poterat Balaam maledicere, nisi videret, quia hoc requirebatur secundum ceremonias magorum. Sed non stat, quia tunc solum illam partem, quam videret, crederet se posse maledicere, quod erat contra intentionem Balac volentis totum populum Hebraicum disperdere. Item hoc dato posset Balaam aliter facere, scilicet, in eodem loco, in quo erat inclinare se, ut videret modicam partem castrorum, & non oporteret mutare locum. Sed hoc etiam militat contra expositionem superiorem, quia si propter timorem non poterat Balaam maledicere de loco illo, clauderet oculos, & nihil videns non timeret. Si autem dicas, quod postquam semel concepisset timorem de multitudine, videret, etiam si oculos clauderet, timor manebat. Respondetur, quod etiam si ad aliam partem transferretur, Balaam, de qua parte exercitus videret, & non totum, semper timor maneret, & maledicere non posset. Non diceret ergo Balac, veni ad alium locum, &c. Item omnibus istis datis adhuc non bene dicitur, quia Balaam videns totam multitudinem propter multitudinem meritorum maledicere non poterat, & videns paucos crederet posse maledicere. Hoc est si sicut occultabatur multitudo a facie Balaam: ita occultarentur merita a facie Domini, & quando Balaam videret totum populum, quod Deus videret omnia merita populi. Sed non erat sic, nec aliquis homo credere posset, quia tunc sequeretur, quod quando Balaam nihil videret de populo, tunc Deus nulla merita iudicet: ex quo sequeretur, quantitatem cognitionis, vel aspectus diuini commensurari quantitatem visionis Balaam: in finitas quoque alias absurditates, & impossibilitates concludit. Dicendum ergo, quod ideo volebat mutare Balac Balaam ad locum alium ubi minus de castris videret: non ut minus videret: sed quia crederet locum illum esse magis fortunatum ad operationem suam, quia ibi magis iuuaretur a virtute caeli, vel propter alias observationes, quas arioli habent. Unde dicendum, quod quomodocumque se habeat superstitio erat, id est ceremoniam ad nihil proficiens: Nec tamen est mirabile, quia tunc Balaam, & Balac superstitiosis vacabant, scilicet, ad maledicendum Israelitis, quod nihil proderat, etiam si fieret, & tunc est sensus. *Veni mecum in alterum locum.* Scilicet, quia iste locus est infortunatus, nec in eo prosperatur propositum nostrum. *Ducam te ad alium locum.* Scilicet, in quo a virtute caeli adiuuemur. *Vnde partem Israelis videas.* Hoc debet legi consecutiuum, & non casualiter, scilicet, quod non ducebat eum in alium locum, ut inde non posset videre totum Israel, sed ducebat eum illum, ut magis adiuuaretur propositum eorum ibi, & etiam consequenter non posset videre Balaam totum Israel ex eo loco. *Inde maledicito ei.* Id est de ipso loco maledicas Israeli, scilicet, quia ibi iuuaberis a virtute caeli ad maledicendum.

Cumque duxisset eum in locum sublimem. Quamquam vellet Balac, quod Balaam non videret totum Israel: tamen duxit eum in locum sublimem, quia si descenderet ad aliquas concanitates montium, nihil videret de Israel, quod putabat Balac necessarium esse ad maledictionem: erat tamen iste locus sublimis in alia habitudine ad castra Israelitarum, quam locus, in quo primo steterat propter aliqua media obiecta: & sic non posset, inde totus Israel videri. *Super verticem montis Phasga.* Iste mons, in quo erant Balac, & Balaam vocatur Phasga. est enim magnus mons extentus usque ad extremitatem terrae Moab super Iordanem, & super mare Sodomorum, ubi erant olim quinque ciuitates Sodomorum. Vocatur autem iste mons varijs nominibus, quia aliquando vocatur Abarim, & aliquando Phasga, & aliquando transitus Nebo, ut patet Deutero.

Responso Augto.

Mons in quo erant Balac, & Balaam diuersis nominibus nominat.

Deutero. cap. vlti. Ista autem pars, in qua nunc erant Balac, & Balaam vocatur Phasga, & diuidebat terram Moab a terra, quae olim fuerat duorum regum Amorrhaeorum, & nunc erat terra duarum tribuum, & dimidia: erantque Iudaei in caespitibus ad radices montis illius, ideo de monte illo poterant videri. Aliter potest dici, quod Phasga non sit nomen proprium aliquius montis vel partis montis: sed est nomen appellatiuum signans collem, & in monte illo erant multi colles, quorum quilibet poterat vocari Phasga: unde forte ante hoc erant in Phasga, & postea iuerunt ad aliud Phasga: sed non est rationabiliter dictum, quia sola illa pars vocatur Phasga. Si enim littera nostra intellexisset nomen appellatiuum esse, non dixisset Phasga: sed collem nam nunquam alibi ponitur Phasga in littera nostra, nisi ad significandum locum istum, de quo hic dicitur. Hebraei autem, qui non tantum considerant conditiones locorum aliqua nomina, quae ponuntur, ut propria exponuntur tanquam appellatiua, sicut patet frequenter in expositionibus quas dat super librum Iosue. *Aedificauit Balaam septem aras.* Sicut supra requirebantur ad superstitionem istam maledicendi septem aras secundum leges maleficorum, ita requirebantur hic. Causae eadem sunt. Dicitur, quod edificauit eas Balaam, quia forte in edificatione illarum ararum obseruabatur aliquis ritus, quem non debebat alius facere praeter Balaam, ut in proferendo verba, vel in faciendo characteres sicut omnibus maleficis mos est. *Et impositis desuper vitulis atque arietibus.* Id est super quamlibet aram posuit vitulum vnum, & arietem vnum, sicut supra fecerat. Causa autem eadem est, quae supra erat, scilicet, seruatio superstitionum.

Dixit ad Balac: ista hic iuxta holocaustum tuum. Fecit enim Balaam holocaustum sicut supra, & non erant ista holocausta, quae supra posita fuerant super altaria super priora, quia illa iam cremata fuerant in toto, vel ex parte, sed fuerunt alia animalia postea immolata, & imposita super aras. Dixit autem Balaam ista iuxta holocaustum tuum, quia istud fiebat pro Balac sicut superius, scilicet, ad maledicendum Iudaeis, quod erat ad vtilitatem Balac. fuit autem locutus Balaam ad Balac, quod staret iuxta holocaustum suum, non quod ipse solus staret, quia cum eo erant principes Moabitarum, ut patet supra, sed locutus fuit ad eum, quia erat principalis. *Donec ego pergam obuius.* Id est donec ego pergam ad obuiandum Domino, sicut supra dixerat, quod ibat, ut si forte occurreret ei Deus. Dixit autem de Deo, quamquam non inquireret Deum, sed demonem, occultabat tamen demonem, sub nomine Dei: ibat enim ad quaerendum auguria, ut patet sequenti cap. sed qui Deum quaerunt non inquirunt haec.

Sed forte non esset multum necessarium dici, quod Balaam fingebat se quaerere Deum, cum quaereret demonem. Hoc enim necessarium esset inter colentes Deum verum, si aliquis responsum haberet a demone, & diceret se habere a Deo: sed quia Gentiles daemones colebant, nec alios Deos praeter eos cognoscebant, eos in augurijs, & in omnibus magicis operationibus exquirebant, quos pro veris dijs colere non erubescabant, ideo nulla causa fingendi erat: non enim magis erubescerat Gentilis a demone reuelationem accipere quam fidelis a Deo vero. Recedebat tamen Balaam a Balac quando volebat inquirere augurium, & dicebat se inquirere Deum, ne videret Balac ea, quae patiebatur, quando a demone responsa recipiebat.

Cui cum Deus occurrisset. Non inquirebat Balaam Deum sed demonem ad auguria, sicut patet de superioribus, sed Deus sibi occurrit, & hoc, quia non erat ad vtilitatem suam, sed ad poenam, erat autem ad vtilitatem Moabitarum, & gloriam populi Israel: nam

si Deus non occurrisset ponens verbum in ore Balaam, ipse cum rediret malediceret Israelitas saltem in verbo, & Moabitarum confidentes profecisse aliquid maledictionem committerent bellum contra Israelitas, & caderent. *Posuitque verbum in ore eius.* Id est dedit et reuelationem prophetica: non quidem illuminando intellectum eius solum, sed iubendo ei, quod loqueretur. Vel dicitur quod ponebat verbum in ore illius, id est solum in ore, & non in voluntate, quia Balaam loquebatur ista inuitus cum Deus moueret organa illius ad loquendum. *Ait reuere ad Balac, & haec loquitur ei.* Id est dices ei ista, quae infra sequuntur, quae iam Deus dixerat, sed Scriptura solum sententiae inuoluitur. *Reuersus inuenit eum stantem iuxta holocaustum suum.* Erat enim diligenter attendens Balac, ne aliqua de ceremonijs ad maledicendum omittetur, ut non impediretur effectus maledictionis, quia illam maledictionem maxime sibi proficere existimabat, & dicitur, quod erat iuxta holocaustum suum, id est iuxta aras, in quibus erant vituli, & arietes positi, & comburebantur in holocaustum: nam ad nihil aliud ista animalia immolabantur, nisi ut comburerentur.

Et principes Moabitarum cum eo. Ibi associauerant regem ascendentem in montem, & dum Balaam iret ad quaerendum augurium ipsi manebant cum rege: sic enim factum est in alia vice. *Ad quem Balac, quid, inquit, locutus est Dominus?* Id est Balac rex quaesivit a Balaam quid locutus est Dominus. Iurauerat enim Balaam ad consulendum Dominum, ut praedixerat, & quia Balac erat cupidus scire determinationem huius rei, in qua putabat salutem suam pendere, & statum regni Moab antequam Balaam quidquam loqueretur, ipse inquisiuit, quia amor moras non sustinet. *At ille assumpta parabola sua ait.* Id est Balaam incepit proponere, parabolam suam, id est prophetica reuelationem, quam Deus posuerat in ore eius, quae vocatur parabola, quia est secundum quaedam similitudines, vel figuraciones. *Sic Balac, & ausculta fili Sephor.* Hic reddit attentum Balac ad audiendum dicens, quod scit, & ausculta, id est sit diligenter paratus ad intelligendum verba: ista est repetitio sententiae, quia nihil aliud signat ista Balac, quam ausculta fili Sephor, & hoc, quia ipse Balac vocabatur filius Sephor, ut patet precedenti cap. sed obseruatur modus iste per locutiones synonymas, quia est exornatiua, & Deus aliquando facit illum in prophetis. *Non est Deus quasi homo, ut mentiatur.* Ista est quadam redargutio ad Balac, quia quaesivit quid dixerit Deus, quasi dicat, tu vidisti prius, quod Deus prohibuit me maledicere Israelitas. Quid ergo quaeris quid dixerit nunc, quia manifestum est, quod idem diceret. Nam non est sicut homines, qui mutantur a dictis suis, & alia iudicant, & eligunt, quam prius. *Nec est filius hominis, ut mutetur.* Quasi dicat, Deus non mutatur a proposito suo, sicut filij hominum. Repetitio est sententiae superioris: id enim est homo, & filius hominis, sed quia ista dicuntur quasi rhetorice sub quodam ornatu repetitionis sententiae, & turpe est eandem dictionem repeti, ponitur in vna clausula homo, & in alia filius hominis, & ista duo verba, scilicet, mentiatur, & mutetur pro eodem ponuntur, quamquam non signant idem penitus, quia mutari est quomodocumque recedere ab eo, quod prius erat: ideo si Deus prius prohibuisset maledictionem, nunc autem concederet, videbatur mutari, licet large: mentiri autem est asserendo, vel promittendo, ut si quis asserat illud esse, quod nequam est: vel si spondeat aliquid se facturum, quod facere non intendit: vel si promittat aliquid a principio intendit postquam tempus completionis aduenit facere non vult. Et quamquam Deus primo prohibuisset maledi-

Infra 14.

E

D

K

maledictionem, & nunc concederet, non mentiebatur, quia nullum falsum assererat, nec infringebat aliqua promissa, videbatur tamen saltem large mutari. Accepit tamen hic litera ista duo pro eodem, sicut supra accepit detestari, & maledicere pro eodem, quamquam non signent penitus idem, sed sunt propter repetitionem hæc. similis propositio h' r. Reg. c. 13. cū locutus est Samuel ad Saulem. Porro triumphator in Israel nō parceret, & penitentie nō flectetur, nec enim homo est, vt agat poenitentiam.

An Deus sit mutabilis ab intentione sua. Quæst. VIIII.

Sed contra hoc videtur, quia dixit Balaam, quod Deus semel iusserat non maledicere, ideo nunquam contrarium iuberet aut permitteret, quia cum primo rex Moab fecit vocari Balaam, dixit Deus illi, ne iret in terram Moab, & cum secunda vice vocatus est, dixit Deus, quod iret: ergo mutabatur. Item patet, quia dicitur Ezechiel. c. 3. quod Deus ante conuersionem recordatur omnium peccatorum nostrorum. Cum vero conuertimur non recordatur. Item patet Ier. cap. 18. scilicet, subito loquar de gente, & regno &c. & sequitur: si poenitentiam egerit gens illa a malo suo, ego quoque poenitentiam agam de malo, quod cogitaueram aduersus eam, vt facerem, & multa similia sunt, quæ indicant Deum mutari.

Dicendum, quod Deus est omnino immutabilis: Malachi. cap. 3. Ego Dominus, & non mutor, & Iacobi. cap. 1. Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Deus tamen immobilis existens mobilia operatur: immo omnia, quæ mobilia sunt ipse operatur, quia operatio non facit aliquam mutationem, vel nouitatem in Deo, sed in re, quæ fit: vnde Boetius de consolatione lib. 3. Metro. 9. ait.

Stabilisque manens das cuncta moueri.

Deus autem in essentia sua totaliter immobilis est, quia non est in potentia ad aliquam actualitatem nec quidquam recipit, cum actualitas summa, & sola sit: omnis autem transmutatio, siue large, siue strictè sumpta propter reductionem rei potentialis ad completionem est. Non solum ergo non mutatur Deus, sed impossibile est eum mutari, quia repugnat essentie sue formaliter mutari, sicut repugnat homini formaliter non esse rationale animal, sed quantum ad actus, quos de Deo prædicamus dicitur aliquando mutabilis, & aliquid immutabilis, & cum Deus per actum suum immutabilis dicitur, aliquid intrinsecum denominatur, cum autem ex actu mutari dicitur aliquid extrinsecum in creaturis designamus. Nam cum Deus aliqua prædicat euentura, vt in scientia sua sunt, aliter euenire non possunt, quacunque mutatione facta in rebus, & tunc immutabilis Deus dicitur, in quantum prædicere respicit sententiam suam, & aliquid extrinsecum, & isto modo prædixit Moysi, quod non intraret in terram promissionis ultra Iordanem: ideo licet Moyses postea multum oraret nihil profecit, sed dixit ei Deus: sufficit tibi, nequaquam ultra loquaris ad me de hac re, vt patet Deuterono. cap. 3. Simile fuit de rege Saule, de quo Deus prædixit per Samuelem prophetam, quod scinderetur regnum Israel ab eo, & daretur alteri, vt patet 1. Reg. 15. cap. scilicet, scidit Dominus regnum Israel a te hodie, & tradidit illud proximo tuo in meliori te: & ne Saul oraret Samuelem, vt pro eo Dominum precaretur, ne ista fierent: dixit Samuel: Porro triumphator in Israel non parceret, & non flectetur penitentie: nec enim est homo, vt agat poenitentiam. Post hoc tamen Samuel orabat Dominum pro Saule, ne scinderet ab eo regnum Iugens quod die. Dixit tamen ei Deus, quod nō lugeret, quia

Deum esse immutabile licet secundum aliquid aliquid mutari.

Cum aliquid Deus prædicat non eueniat si de moueri, & quod aliquid fiat mutatio in eis, quæ Deus dicit.

Regnum transire debebat ad alterum, vt patet primo Regum cap. 16. dixitque Deus ad Samuelem, vsquequo tu luges Saul cum ego proiecerim eum, ne regnet super Israel? Alio modo dicitur Deus quandoque mutabilis, quia operatio sua mutabilis est, vt quia promittit aliquid, vel comminatur quod non euenit, & hoc est, quando Deus non prædicat res secundum, quæ sunt in sua scientia, & bene placito, sed secundum connexionem, quam habent ad causas inferiores immediatas, scilicet, ad meritum, vel demeritum. aliquando enim Deus dicit aliqua, sicut homo meretur, siue bene, siue male, & quia homo mutari potest, & cum hoc non respiciat aliquid in Deo, sed in creatura, non potest Deus aliquo modo dici mutabilis propter rationem, velut si Deus prædicaret huic populo: ego immitam vobis pestem, quæ vos vniuersos consumat: inteligitur sic: Merita vestra exposcunt nunc, quod ego immitam vobis pestem, quæ vniuersos consumat. Si autem post conuertatur populus non immitatur pestis, quia iam nō stabat veritas propositionis, scilicet, quæ merita populi exposcerent, quod omnes perirent pestis: sic enim intelligitur quod dicebatur Niniuitis Ionæ. cap. 3. adhuc 40. dies, & Ninive subuertetur, id est præsentia demerita vestra exposcunt, quod vsque ad 40. dies subuertamini, sed quia conuersi sunt agentes poenitentiam in sacco, & cinere, iam non merebatur subuersionem, nec poterat tradi hoc executioni: Simile, & est quod dicitur 4. Reg. cap. 20. de Ezechia. dispone domui tuæ, quia morieris, & non viues. Idest tua demerita nunc exigunt, vt moriaris, vel tua eggitur do tãta est, vt ex ea necessario mori deberes: ideo præmonete te, quod domui tuæ disponas, sed quia fletit conuersus ad parietem, iam nō merebatur mori. Vnde annis 15. superuixit. Ideo dicendum, quod omnis prophetica comminatio absolute facta resoluitur in conditionalem, vt ista: Morieris, & non viues, id est tua demerita deposcunt temori, quod sequitur nisi conuertaris.

An prophetia sit de re semper immutabili. Et de sex regulis ad cognoscendum quando illa, quæ a Deo dicuntur procedunt secundum firmam Dei præscientiam, & quando secundum præsentem iustitiam seu conditionem nostram, & an aliquod bonum promissum a Deo toti generi humano possit mutari, sicut mutatur bonum vnus personæ. Quæst. IX.

CONSIDERANDUM quod circa prophetiam quando denuncietur secundum Dei scientiam, & immutabilitatem, & quando secundum aliquid quod est in creatura, & mutabiliter, certum non est, sed potest dari aliquis cognitio. Et sit prima regula, quod quando aliqua prophetia nunciat aliquas mutationes futuras solum in natura irrationali: ista est secundum Dei scientiam, & est immutabilis: vt scilicet, quod elementa omnia purgabitur per ignem, vt patet 1. Petri. cap. 3. Et isto modo erat, quod dictum est 4. Reg. 20. cap. quod Sol reuertetur per 10. lineas in horologio Achaz, & sic complerum est. Causa huius est, quia aliquid a Deo dictum mutari ad bonum, vel malum est propter mutationem, quæ in nobis fit, scilicet, si poenitentiam agimus, vel si ad malum conuertimur: & quia quando fit prophetia solum de natura irrationali non est ibi aliqua mutatio ex parte eius in bonum, vel in malum: ideo prophetia illa manebit. Secunda regula sit, quod quandoque aliqua prophetia denunciat aliquam utilitatem totius vniuersi, vel damnum illius: est secundum Dei scientiam, & est immutabilis, & sic sunt omnes prophetiæ de Christo, scilicet, quod liberatus esset genus humanum; ideo istæ non poterant mutari.

1. regula.

2. regula.

3. regula.

4. regula.

Mutari, etiam si antequam complerentur, totus mundus, id est omnes homines terribilissime, & continue peccarent, quia respectu totius vniuersi non est mutatio. Alia regula, omnes prophetiæ, quæ sunt de statu post mortem sunt secundum Dei scientiam, & immutabiles. Alia regula, quod omnis prophetia, quæ non tangit statum alicuius personæ, vel gentis singulariter est secundum Dei scientiam, & immutabilis. Ratio omnium prædictorum est, quia si aliquid immutabile est quod prædicatur hoc est secundum, quod dependet ab aliqua causa mutabili secundum aliam, & aliam dispositionem meritoriam. res autem irrationales, nec merentur, nec demerentur, vt mutentur ea, quæ dicuntur sunt de eis, nec animæ post mortem poterunt habere aliquam mutationem, ideo illa, quæ prædicantur de statu illo firma sunt: idem est de eis, quæ pertinent ad perfectionem vniuersi, scilicet, ad omnes homines, quia ista sunt ad modum nature, sicut enim perfectio nature est aliquid immutabile, ita id quod pertinet ad omnes homines, cum videatur pertinere ad totam naturam est immutabile. Item, quia non congrueret, vt aliquid quod dictum est de toto vniuerso, mutaretur secundum merita, vel demerita, quia totum vniuersum nunquam concordaret in idem ad merendum, vel demerendum: ideo nihil posset euenire toti vniuerso prænunciatum bonum, nec etiam malum prænunciatum. Et causa est quia quidam de vniuerso mererentur, & propter illos nō inferretur malum: alij autem demerentur, & propter illos non proueniret bonum.

Cum autem est vna persona, de qua aliquid prænunciatur bonum, vel malum, tunc potest proprie mutari quod prænunciatum est, quia potest demereri, si ante merebatur, vel potest mereri, si prius demerebatur.

Item si sit aliquid prænunciatum de populo aliquo, vel de gente particulari poterit illud mutari, quia contingit totam illam gentem ad bonum mutari, vel ad malum sicut factum est de Niniuitis. In toto autem vniuerso non contingit hoc, quia nunquam omnes homines conuertuntur ad idem, vel recedunt ab eodem: ergo si aliqua prophetia de deo vniuerso, oportet illam esse immutabilem. Sed contra prædicta arguet aliquis, quod sicut aliquando bona promissa alicui personæ non complentur propter demerita superuenientia, vt patet in David, & Salomone, quibus promissum est, vt filij eorum sederent in æternum post eos in sede regni, sed non complerum est propter peccata Salomonis, vt patet 3. Reg. 7. & 3. Reg. 11. cap. sic posset esse de toto genere humano, scilicet, si Deus promissit Christum venturum ad redimendum genus humanum: si totus mundus multum peccaret posset non completere promissum. Respondeatur, quod non est simile de vno homine, & de toto genere humano, quia vnus homo potest mutari ad bonum, vel ad malum, & sic dabitur de eo prophetia secundum comminationem, vel promissionem, quæ sit mutabilis ad mutationem illius, omnes autem homines nō contingit moueri ad vnum, vel recedere ab eodem, ideo non debet dari de omnibus prophetia secundum mutationem, sed secundum certitudinem. Aliter potest dici non esse simile de vno homine, vel de vno populo, & de toto genere humano, quia Deus intendebat per se salutem generis humani tanquam excellentissime partis vniuersi: salutem autem vnus hominis, vel gentis non intendit per se, sed per accidens, vt sunt ad utilitatem, & decorem istius generis humani. Nec hoc intelligitur de homine Christo, qui a verbo ad vnam hypostasim assumptus est, vt operaretur salutem totius generis humani, cuius charitas, quam sine mensura recepit, vt habetur Ioan. cap. 1. præponderat toti

Quilibet homo etiam beata virgo intenditur a Deo quod totum genus humanum, sed magis Christus intenditur quod tota spes. Maria virgo fuit electa mater Dei propter nos.

A charitati Ecclesie simul sumptæ, quia de eius plenitudine omnes accepimus. De Beata Virgine, & de ceteris sanctis dicitur, quod principaliter propter genus humanum quam propter seipsos a Deo libere, & sine meritis precedentibus electi sunt, vnde de Maria dicimus, quod ipsa propter nos mater Dei est, & sic dicit Ecclesia.

Qui pro nobis natus, Tulite esse tuus.

Licet ly pro, vel propter non dicit causam promeritoriam, sed finalem, quia nos non meruimus, vt ipsa esset mater Dei, sed vt nos saluaremur ipsa mater Dei facta est, & est sicut in artifice, qui intendit totam domum propter se, nullam autem partem domus intendit per se, sed per accidens in quantum facit ad esse totius domus, & sicut decor, & necessitas domus est omnnes partes non esse eiusdem nature, vel pulchritudinis, ita decor vniuersi est, quod spiritus reperiantur in omni gradus perfectionis, & non est pulchritudo omnes spiritus esse equaliter gloriosos, sed secundum gradus quousque deueniatur ad spiritus damnatos, qui vltimum gradum tenent in spiritibus, quæ ad modum in prima materia in entibus. Pulchritudo ergo vniuersi est aliquos spiritus esse damnatos, & propter hoc Deus ex proprijs demeritis quosdam spiritus reprobauit, vt ait Apostolus ad Romanos. cap. 9. scilicet, quædam sunt vasa contumeliæ, & alia vasa in honorem, ita in hominibus quidam sunt vasa misericordie, & alij vasa iræ. Deus ergo intendens salutem generis humani per se non obstante quocunque euentu perficiet eam: salutem autem cuiuscunque hominis non per se intendit, sed vt facit ad integritatem, & utilitatem atque decorem totius generis humani, sic quosdam sine meritis eligit, qui etiam si nuac malefaciant in bono stent, quia electi sunt, quosdam ex demeritis reprobauit: qui tamen in malo non finirent, si electi essent. Cur autem hos, & non illos eligit, hoc nulli mortali cognitum est, nec cognoscemus, donec introeamus in Sanctuarium Domini in ecclesie Ierusalem, vt inquit Propheta Asaph Psalm. 72.

Alia regula sit, quod quandoque a Deo de aliqua persona, vel gente specialiter aliqua prænunciata sunt dubia sunt, vtum secundum scientiam Dei, vel secundum creaturæ dispositionem, & mutabilitatem meritorum, vel demeritorum intelligantur. si enim aliquod malum prædicatur euenturum alicui semper dubium est si ad mutationem istius mutetur, vel si secundum Deum dicatur. Et secundum hoc est diuersus modus cognoscendi prophetarum in talibus prophetijs, quibusdam enim prophetis reuelantur aliquæ veritates supernaturaliter, & cognoscunt illas, & etiam quod a Deo sint reuelate, sed non cognoscunt vtrum immobiliter dicantur secundum Dei scientiam, an secundum creaturæ mutationem, & isto modo contingit Moysi, cui Deus supernaturaliter reuelauit, quod non intraret terram promissam ultra Iordanem, sed putauit, quod dicebantur secundum præsentiam eius demerita, ideo conuersus ad Dominum instantius orabat, vt intrare permitteretur quousque Deus dixit illi ne ultra loquaris ad me de hac re: in quo patet, quod Moyses non cognoscebat, an secundum scientiam Dei, & firmum propositum eius ista dicerentur, quia si cognouisset non optasset: nefas enim fuisset velle repugnare firmissimo Dei proposito clare posito, pie tamen de hoc dolere possemus, vt si aliquis patrem suum in inferno a Deo damnatum esse cognosceret peccatum graue esset si pro eo oraret: dolere tamen potest nihil deprecando. Sic etiam in Iohel propheta accidit, cui reuelatum est a Deo, quod locusta bruta, & ergo consumerent terram Iudæ: & quod Babylonij disperderent eam, sed nesciebat vtrum sic cogitandum

5. regula. Nota quod quicunque de alia persona vel gente specialiter aliquæ a Deo prædicatur: dubium est an secundum Dei scientiam, an secundum mutationem meritorum nostrorum intelligatur.

plendum esset, vel quod demerita populi tunc illud exigebant, si non conuerterentur, ideo monuit eos ieiunare, & indui cilicio, & reddidit causam, scilicet. Quis scit si conuertatur, & ignoscat Dominus, & relinquat post se benedictionem? quasi dicat, Nemo cognoscit an Deus, qui ista dixit velit complere, vel forte misereatur nostri si conuertamur. De his Ioh. c. 2. & 3. Sic etiam Ionas Propheta ignorauit an 40. dies per eum annunciati intelligerentur secundum scientiam Dei, aut merita presentia populi: ideo expectabat extra ciuitatem euentum rei. & quando sic vidit amare doluit, vt pater Ion. cap. 4. Alij autem propheta cognoscit veritates reuelatas, & quod a Deo sunt, & quod secundum firmum propositum eius sunt, vt Balaam cognouit, quod Hebraei benedicebantur secundum Dei voluntatem, & immutabiliter, & isto modo intelligebatur ista litera, scilicet, quod Deus non est homo, vt mentiatur nec filius hominis, vt mutetur, scilicet, quod firmiter proposuit benedicere Iudaeis, ideo non mutabitur ab illo proposito, sicut mutantur homines, & sic prophetauit Balaam de alijs gentibus, vt pater sequenti cap. de Cineis, scilicet. Si etiam in petra posteris nidum tuum inde detraheris: id est certissime eueniet, quod destrueris, etiam si contigas te fortibus gentibus: cognoscebat enim Deus certissime, quod non conuerterentur Cinei, & consequenter, quod destruerentur: sic etiam prophetauit Abdias contra Idumaeos de certissima Dei scientia Abdias cap. vnico, & quantum ad primum modum istorum duorum loquitur Iere. cap. 18. repente loquar aduersus gentem, & regnum, vt destruiam &c. id est, opto secundum quod viderim merita alicuius gentis praenunciabo ei, quod eradicabo eam, vel destruiam, & sequitur, quod si penitentiam egerit de malo suo, id est, si conuertatur gens ista ita, quod non maneat illa demerita, quae ante erant: ego quoque poenitentiam agam, id est non excusabo malum quod dixeram, quia iam non inuenio demerita, propter quae illud comminatus fueram.

Quando autem supra diximus, quod omnes prophetae, quae dicuntur de aliquo homine, vel populo specialiter comminando aliquod malum, vel promittendo bonum intelligebantur sub conditione, quod verum est, siue istae prophetae sint secundum diuinam praescientiam, siue secundum sola merita, vel demerita presentia. Si enim secundum praescientiam certa dicatur aliquod malum non euenire: si homines conuerterentur non infligeretur: sicut tamen Deus, quod non conuertentur, ideo dicitur propheta secundum certam praescientiam.

Alia regula sit, quod prophetae non possunt cognoscere, quando prophetae illorum dicta secundum comminationem, & promissionem sint mutabiles, vel secundum certam praescientiam, nisi ex reuelatione Dei, & quod non est idem modus cognoscendi hoc in omnibus prophetis. Primum patet, quia ex parte rei non est aliqua certitudo, an mutetur, vel non mutetur, & quia mutatio prophetae est ex mutatione rei, de qua prophetaur, non poterit Propheta per aliquem modum naturalem cognoscere, an certissime hoc euenturum sit, vel non, sed reuelatione indiget. potest autem ista reuelatio esse dupliciter, vno modo in verbis ipsius prophetae, scilicet, quod in prophetae quam alicui bonum, vel malum praenunciatur, exprimitur, quod certissime eueniet. & sic videbatur in propheta Balaam, cum dixit. Non est Deus homo, vt mentiatur, nec filius hominis, vt mutetur. Et cum locutus est sequenti cap. ad Cineas dixit. Etiam si in petra posteris nidum tuum, quandiu poteris permanere? Assur enim capiet te, id est, quodcumque facias non

poteris euadere. Alio modo potest hoc cognosci, vt si post dictam prophetiam Deus reuelaret prophetae, quod illud certissime euenturum esset, sic enim fuit in Moyse. Nam primo dixit ei Deus, quod non introiret in terram Chanaan, quia non sanctificauerat Deum ad aquas contradictionis, vt patet supra 20. & 27. c. Tamen ex hoc non cognouit Moyses, an diceretur istud secundum certissimam praescientiam, ideo orauit mutari, postea autem reuelauit sibi Deus, quod istud erat firmum in scientia sua, cum ait: sufficit tibi, nequaquam ultra loquaris de hac re ad me, nec enim transibis Iordanem istum, vt patet Deut. cap. 3.

Secunda pars regulae erat, quod non omnes prophetae cognoscunt eodem modo per reuelationem qualitatem prophetiae, scilicet, an sit secundum firmum propositum, an non, & satis patebat hoc ex predictis, scilicet, quod quidam prophetae cognoscunt hoc per reuelationem, quae est in ipsis verbis prophetiae. Alij autem cognoscunt hoc per reuelationem extra ipsa verba prophetiae sicut patuit de Balaam, & Moyse, sed adhuc est alia differentia. nam quamquam Deus reuelat alicui extra verba prophetiae, quod illa intelligantur secundum firmum propositum, non accipiet omnes prophetae hoc aequaliter, quia quidam ex vnica reuelatione perfecte cognoscunt, non indigentes alia reuelatione: alij vero ex vnica non cognoscunt, sed indigent pluribus. primum patet in Moyse: nam postquam Deus ei reuelauit sententiam contra Iordanem esse secundum firmum propositum Dei, nunquam amplius orauit, quod d. permitteretur introire in terram Chanaan, sed credidit certissime se moriturum ante Iordanem, quod patet, quia Deut. cap. 3. facta est ista reuelatio, & Deut. ca. 4. dixit Moyses: ecce ego morior in hac humo, & non transibo Iordanem, vos autem transibitis, & possidebitis terram egregiam. ista autem sunt verba hominis certificati de morte, quae si iam actualiter moreretur.

Secundum patet in Samuele, quia Deus reuelauit ei, quod regnum sciendum esset de manu Saulis, vt patet 1. Reg. cap. 15. scilicet, scidit Dominus regnum Israel a te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te: postea autem Deus reuelauit Samueli, quod ista propheta intelligeretur secundum firmum propositum Dei, ita quod non flecteretur propter aliquas preces, vt patet eodem cap. cum dicitur. Porro transfator in Israel non parceret, & penitudine non flectetur: nec enim homo est, vt poenitentia agat. Et tamen post istam reuelationem adhuc Samuel iugebat pro Saule, & orabat, ne tolleretur ab eo regnum, quousque Deus increpuit illum, & insit, quod vngeret Dauid in regem, vt patet 1. Reg. 16. cap. scilicet, dixitque Dominus ad Samuelem. v. quequo tu Iuges Saul, cum ego proiecerim eum, ne regnet super Israel? si tamen Samuel cognouisset ex prima reuelatione intentionem Dei firmatam esse ad auferendum regnum de domo Saulis non orasset pro illo, quia nefas esset, sicut supra dicebatur de Moyse, & tamen orauit semper vt que ad secundam reuelationem: ergo non cognouit ex prima. Causa huius diuersitatis est propter diuersum lumen supernaturale, quod Deus infundit in intellectibus prophetarum, quoddam enim lumen magis certificat, aliud vero minus: sicut fit in lumine naturali intellectus agentis, quia quidam per illud sufficiunt ad quasdam veritates intelligendas. alij vero ad plurimas propter excessum luminis, ita imperfectis cum in quibusdam sit maius lumen, quam in alijs magis certificantur de rebus. Et sic euenit, vt non certificetur vnus Propheta per duas, vel tres reuelationes, & alius certificabitur per vniam.

Considerandum tamen circa hoc, quod quando aliqua

Nō oēs prophetae eodem modo cognoscunt hoc per reuelationem, quae est in ipsis verbis prophetiae.

De propheta Samuele.

aliquae prophetiae de comminationibus, vel promissionibus enunciantur super aliquem hominem, vel populum, quamquam illa obfolute proferretur tam ipsi quam qui audiebant, & contra quos proferrebantur, quia prophetae ista dicentes magis credebant ista dici modo comminatorio, & fm merita, & demerita, quam secundum firmam praescientiam. De audientibus prophetiam patet, quod Ninuiae immediate, vt audierunt prophetiam Ionae, scilicet, Ninuie subuertendam post 40. dies, praedicauerunt ieiunium, & quod clamarent ad Deum, vt patet Ion. cap. 3. scilicet. Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus, & reuertatur a furore ire suae, & non peribimus? prophetae etiam quando ista proferrebant credebant dici secundum merita, & demerita eorum, ad quos dicebantur: sic patet de Iohēle Propheta: nam postquam praenunciasset tanquam Propheta omnia mala, quae Deus praedixerat, consulerat tanquam vir bonus, quod omnes gement, & conuerterentur ad Dominum, quia forte misereretur, cum dicitur, quis scit si conuertatur, & ignoscat Dominus, & relinquat post se benedictiones. Idem autem fuit de Iona Propheta. Nam cum Deus dixit ei, quod iret ad praedandum Ninuiae esse subuertendam, existimatis, quod Deus misereretur, & non subuerteretur ciuitas ne postea haberetur tanquam Propheta mendax fugit a facie Domini nolens illuc ire, sicut patet Iona cap. 4. scilicet. Obsecro Domine: nunquid non hoc est verbum meum, cum adhuc essem in terra mea: propter hoc praecipuaui, vt fugerem in Tharsis: cico enim, quod tu Deus clemens, & misericors es, & ignoscens super malitiam, Dixit ergo, & non faciet. Ista litera debet legi interrogatiue, scilicet, Deus dixit, quod non maledicerem Hebraeis, & non faciet, id est nunquid non faciet hoc? quasi dicat faciet, quia non mutatur sicut filius hominis, nec mentitur, sicut homo. si autem legeretur ista litera sine interrogatione, esset sensus: dixit, id est Deus dixit, quod non maledicerem Israelitis, ergo non faciet, id est sequitur, quod non permittet me facere, id est maledicere: sed primum sensum tenet litera, Locutus est, & non adimplebit. Etiam debet legi interrogatiue, id est Deus locutus est, & non malediceret Israelitis: non adimplebit, id est nunquid non adimplebit? quasi dicat, sic: quia non est sicut homo, vt mentiatur, nec sicut filius hominis, vt mutetur. Si legatur sine interrogatione est sensus: locutus, & non adimplebit, id est locutus est Deus, quod non malediceret Israelitis, ideo non adimplebit, id est non adimplebit in eis maledictionem suam, nec permittet me adimplere maledictionem. Sed primum sensus est melior quia litera debet legi interrogatiue.

Ad benedicendum adductus sum. Ista litera est multum conueniens: non enim dixit: Ad benedicendum veni: sed ad benedicendum adductus sum. Ex hoc quia Balaam venit, & Deus adduxit eum: in quantum autem Balaam veniebat, scilicet, ex intentione sua agens non veniebat ad benedicendum, sed maledicendum. Nam ad benedicendum non recessisset de terra sua, cum rex Moab precaretur, vt veniret ad maledicendum: Deus autem duxit Balaam, & non duxit eum ad maledicendum, sed ad benedicendum, & quia voluntas Dei erat fortior voluntate sua, non potuit maledicere, sicut volebat, sed benedixit, sicut Deus voluit.

Benedictionem prohibere non valeo. Et quamquam ego non vellem benedicere: tamen cogor benedicere, hoc dicebat Balaam propheticis motus a Deo: nam ipse nollet hoc consisti si libere permitteretur loqui, sed Deus cogebat eum dicere ista ad gloriam suam, vt videretur, quod ipse habebat potestatem etiam super maleficos, & cultores demonum. erat autem

istud, quia Deus monebat linguam Balaam, ad formandum verba benedictionis, quamquam ipse vellet eam mouere ad formandum verba maledictionis. Non est idolum in Iacob. Potest dupliciter referri ad superiora, vno modo sic, Deus Hebraeorum mutabilis non est: nostri autem dii, qui idola, & simulachra sunt mutabiles sunt. Si autem in Israel essent idola, & simulachra possent mutari, sed nihil tale est. Iste sensus est ad probandum, quod quia Deus Israel semel proposuit non maledicere Israelitis, nunquam maledicet eis, quia non est sicut idolum, & est sensus. Non est idolum in Iacob, id est in Israelitis, qui vocantur Iacob. Vel de genere Iacob non est idolum, id est non est Deus habens conditionem idolorum. Alio modo potest intelligi, quod Balaam ponat hic excusationem, quare non possit maledicere Iudaeis, scilicet, ego non possum maledicere Israelitis, nisi Deus eorum irascatur eis, & velit infligere maledictionem, vt plerumque autem Deus irascitur Israelitis propter idolatriam, & tunc solet Deus maxime punire, & benedictiones promissas pro tempore illo non adimplere, nunc autem nullum idolum est in Israel, ideo nulla causa est, quare irascatur eis Deus, & mutet benedictionem, quam promissit, & hoc sumpsit Balaam tanquam principium consilii ad Balac, vt Iudaeos per fornicationem induceret ad idolatriam, & sic mutaretur, & adimpleretur benedictio Dei secundum tempus illud, vt patet infra 25. capit. Alio modo potest intelligi, quod non posset Balaam maledicere Israelitis, quia istae benedictiones, & maledictiones sunt quaedam superstitiones, quae veniunt per doctrinam idolorum, ideo solum possunt proficere, vel nocere illis, qui colunt idola, quia Deus permittit, quod homines subijciantur illis in penis infligendis, quibus in colendo subijciuntur tanquam dijs, sed in Iacob non est idolum, id est, Israelitis, qui sunt de genere Iacob non colunt aliquod idolum, sicut aliae gentes: ideo non est maledictio, vel benedictio efficaciae super eos. In Hebraeo habetur, non respicit iniquitatem in Iacob, id est Deus lolet irasci Israelitis propter aliquod peccatum inferendo poenas, & mutando benedictionem, sed nunc Deus non respicit iniquitatem in Iacob, id est, non videt aliquod peccatum graue inter Israelitas, & commune: propter, quod debet maledicere, ideo non potest maledictio proferri super illos. Potest autem referri hoc ad aliquem sensum, vt ponatur iniquitas in reo, scilicet, quod iniquitas non respicit in Israel, & tunc accipietur iniquitas pro idolo, & est sensus, quod nullum idolum respicit Israelitas, tanquam sibi subiectos, sicut erat in alijs gentibus, quia quilibet populus erat subiectus alicui Deo, vel quilibet gens, sicut Sidonij colebant Astarthem Deam: & Moabitae colebant Chamos, & Ammonitae colebant Deum Moloch, atque erant subiecti istis dijs, vt patet 3. Regum cap. 11. & omnia, quae isti populi faciebant attribuebant dijs suis, & sic Ieptae Galaadites, cum loquebatur ad regem Ammon ait: Nonne ea, quae possedit Chamos Deus tuus tibi iure debentur? Quae autem Dominus Deus noster victor obtinuit in nostram eadem possessionem, vbi comparat Ieptae Deum Moabitaram Deo Israel, scilicet, quod sicut Israelitae dicebant omnia, quae acquirebant acquirere per Deum suum, ita Ammonitae dicebant quae eorum haberent acquisuisse, & possidisse per Deum Chamos: ergo dominabatur Deus ille Ammonitis. De hoc Iudic. 11. ca. & sic de omnibus alijs dijs respectum suorum populorum. Differentia autem expositionis est, quia vbi nos habemus idolum, Hebraei habent, anon, & significat malitiam, vel idolum: vnde dicimus Bethan, id est domus idoli, vel domus iniquitatis, & sic secundum

Qsio intel ligitur an sit idolum in Israel, & redduntur maledictiones a Balaam quare nō possit maledicere Israelitis.

Litera Hebraica.

8. regula.

Prophetae nō pōt cognoscere an prophetae eorum dicatur secundum scientiam, vel merita nostra.

dum literam Hebraicam potest dici: Non respicit idolum in Iacob, vel non respicit iniquitas in Iacob, quia cum sit æquiuocum, possumus utri in quacunq; significatione. *Nec simulachrum in Israel.* Eadem sententia est, quia idolum est nomen Græcum significans figuram rei; simulachrum autem significat similitudinem, & est nomen latinum, & tamē secundum modum accipiendi communem Idolum vocatur statua facta ex membris diuersarum specierum, vt sit caput arietis, & corpus humanum, sicut figurabatur Libycus Ammon: & tali idolo nulla res signata correspondet, quia nulla res est, quæ talis sit, est ergo ineptum signum: ideo dicit Apostolus, quod idolum nihil est in mundo. I. ad Corin. cap. 8. id est nihil correspondet tali imagini: ergo illa statua in quantum imago, vel signum nihil est, quia esse eius est ad illud quodammodo se habere secundum conditionem re latiorum. impossibile autem signato in rerum latitudine, impossibile est signum, sicut est in omnibus alijs re latius, simulachrum autem est similitudo alicuius rei existentis, & sic dicitur frequenter simulachrum solis, & dianæ: vni tamen aliquando pro alio sumitur, nec est in hoc certa regula, & dicitur simulachrum a similitudine rei quam gerit: sicut idolum dicitur ab idos, quod est forma, id est figura, quia rei figuram representat. *Domus Deus eius cum eo est.* Id est nullum idolum est in Iacob nec simulachrum quod colant, sed solum Deum suum, qui semper est cū eis, & ista particula correspondet vltimo sensui, scilicet, quod maledictio, & benedictio efficaces sunt super gentes illas, quæ idola colunt: Israel autem non colit idola, vel aliquod simulachrum, sed Deus eius est semper cum eo, id est Deum suum colit non mutando alium Deum, qui semper est cum illo, vnde maledictiones, & benedictiones nostræ nõ profunt, nec obfunt illis. Et dicitur, quod Deus eius est cum eo, id est Deus qui est sibi proprius, quasi dicat, aliæ gentes non colunt aliam Deum, sed solum Israel: aliæ autem gentes ad idola declinabant. sic patet Psalm. 75. Notus in Iudæa Deus, in Israel magnum nomen eius, & factus est in pace locus eius, & habitatio eius in Syon, id est, Deus iste habuit habitationem suam in Syon, id est in monte Syon, scilicet, in templo, quod erat in Ierusalem.

Et clangor victoriæ regis in illo. Id est sonitus buccinarum ad victoriam regalem est semper in Israel. Dicitur autem de clangore isto, quia Deus iusserat fieri duas tubas argenteas ductiles, vt patet supra cap. 10. & istæ erant ad vocandam multitudinem ad concilium, vel ad vocandos principes, vel ad pugnam, quia quando irent ad pugnam deberent clangere in illis, vel quando mouerent castra, aut quando facerent conuiuia, vel solennitates, vel potest referri hoc ad actum bellicum, scilicet, quod volebat rex Moab, qd Balaam malediceret Israelitis, & postea ipse posset pugnare contra illos.

Respondet Balaam, quod non poterit, quia clangor victoriæ est in Iacob, id est buccinæ sunt in Israel, quibus clangitur ad bellum, & illæ sunt buccinæ victoriæ, id est ad habendam victoriam, quia Deus iusserat, quod quandoque pugnarent contra hostes clangere in illis buccinis, & Deus recordaret illorū dans eis victoriam, vt patet supra c. 10. scilicet, si exieritis ad bellum de terra vestra contra hostes, qui dimicant aduersus vos, clangetis vltantibus tubis, & erit recordatio vestri corā Domino Deo vestro, vt eruamini de manibus inimicorum vestrorum. Vel aliter: clangor regis est in illo, id est sonitus tubarum regaliū est in Israel, & est sonitus iste manifestatio victoriæ Dei sui, qui rex est inter eos: nam manifeste cognoscunt, quod Deus pro eis pugnat, vt patet Exo.

Idolum nihil significare.

cap. 14. scilicet, Deus pugnat pro vobis, & vos facietis. Et Exo. cap. 17. de bello quod factum est cōtra Amalechitas, vbi Deus pugnat propter orationes Moysi. Aliter potest dici, quod ista particula non faciat directe ad sententiam superiorum, sed solum ponitur ad laudem Hebræorum, scilicet, dixerat, quod Deus erat semper cum Israelitis, quod erat magna laus cum non haberent idola, sed Deum verum: etiā dixit, quod clāgor victoriæ regis est in illo, id est semper habet secum clangorem tubarum regaliū. Et iste sonitus est semper in Israelitis, quia quando mouebant castra semper clangebant buccinis, vt patet supra cap. 10. Et quamquā clangor buccinarum ad mouendum castra non esset clangor victoriæ cum ibi non esset aliqua pugna, tamen vocatur clangor victoriæ, quia illis eidem buccinis utebantur Israelitæ ad bellum, quando vincere debebant. *Deus eduxit eum de Aegypto.* Ista possunt poni ad laudem Israelitarū non referendo ad superiorem sententiam, scilicet, qd Israelitæ erant valde laudabiles, quia Deus eduxit eos de Aegypto, & fortitudo illius magna est. Alio modo potest referri ad superiora, scilicet, quod non poterat Balaam maledicere Israelitis, quia Deus prohibebat, & hoc, quia habebat magnam curā de eis. Nā tantum eos dilexit, quod eduxit illos de Aegypto faciendo mirabilia magna super Pharaonem, & totum Aegyptum: ideo non est verisimile, quod eos permitteret maledici. *Cuius fortitudo est, vt rhinocerotis.* Id est fortitudo Dei est tanquam fortitudo rhinocerotis, scilicet, quia effugit potentiam eius, & hoc continuatur ad præcedentia, quia dixerat, quod Deus eduxerat Israelitas de Aegypto, & ad hoc indigebat magna potentia, ideo dixit, quod fortitudo Dei erat tanquam fortitudo rhinocerotis, quia illa maxima est in animalibus. Dicitur autem rhinoceros animal, quod apud nos vocatur vnicornis, qui habet vnicum cornu in fronte: omnia autem animalia timent illud, nam & leones se abscondunt illo viso. Est autē fortissimus, & impetuosissimus inter omnia animalia. Vnde Iob de eo tanquam de fortissimo omnium loquitur 49. cap. scilicet, nūquid videris rhinoceros ferire tibi aut morabitur ad præsepē tuum? nūquid alligabis rhinoceros ad arandum loro tuo: aut confringet glebas vallium post te: nūquid fiduciam habebis in magna fortitudine eius, & derelinques ei labores tuos: nūquid credes ei, quod reddat sementem tibi, & arcam tuam congreget? Dicitur autē rhinoceros a rhinos, quod est naris, & ceros quod est cornu quasi habens cornu in naribus. Potest autem hoc referri ad populū Iudaicum secundum alios, qui erat fortis in contere dis hostibus, vt leo, & leona, vt patet hic, & cap. sequēti, sed magis refertur ista litera ad Deum, quia hic dicitur, quomodo poterit educere Israelitas de manu Pharaonis, & omnium deorum Aegyptiorum. Nā in Aegyptijs, & in dijs eorum iudicia fecit, vt patet in fra 33. cap. & in hoc patuit sua magna fortitudo.

Non est augurium in Iacob. Ista est laus populi, & potest referri ista littera ad duo, vno modo, quod detur causa, quare non poterant Israelitæ maledici per Balaam. Alio modo, quod assignetur differentia inter Israelitas, & reliquos populos ad laudem ipsorum. Primo modo est sensus, quod non poterant Israelitæ maledici, quia istæ maledictiones sunt per auguria, & diuinationes, ideo non habent efficaciam, nisi super gentem illam, quæ vacat augurijs, & diuinationibus, sed in Israelitis non erat diuinatio, nec augurium: ideo non poterant maledici per maledictionem Balaam. Secundo modo est sensus referendo ad laudem populi, quod iste populus erat excellentior alijs, quia reliqui non poterant cognoscere alios.

Rhinoceros. i. vnicornis animal fortissimum cui comparat fortitudo Dei.

Populus Israel erat excellentior alijs.

quid occultum, nisi per auguria, & diuinationes, & isti sunt modi imperfecti, quia non faciunt cognosci veritates sufficienter: Iudæi autem non cognoscebant veritates aliquas per auguria, & diuinationes, sed per reuelationem diuinam, quæ certissima, ideo perfectior erat atque laudabilior ceteris populis.

Nec diuinatio in Israel. Istud ad idem pertinet, sed repetitur eadem sententia: ponuntur autem duo modi maleficiorum, scilicet, augurium, & diuinatio, non quidem, quod alia gentes solum per istos inquirerent, quia per omnes alios illicitos modos inquirebant. Nec etiam erant isti principalissimi, sed positi sunt, quia litera debet ponere duos propter replicationem sententiæ: ideo posuit duos, quos voluit, quia non magis referebat hos quam alios poni. Dicitur autem augurium inquisitio veritatis per garrutum, & motum auium, quamquā generaliter augurium vocemus vulgariter loquentes omnem superstitiosam obseruationem: diuinatio est prædicere veritates occultas: cum aliqui eas quomodocunque cognouerunt, & postea alijs quasi ex seipsis illas reuelant. De augurio dictum est Leui. cap. 19. De diuinatione habet Deuteronom. 18. cap.

Temporibus suis dicitur Iacob, & Israel quid operatus sit Deus. Ista est causa superioris dicti, quasi dicat, ideo non indigent Israelitæ augurijs, vel alijs superstitiosis inquisitionibus, quia quocunque tempore conueniens est eis aliqua scire immediate Deus reuelat, vt patet in Moyse, qui quando interrogabatur de aliqua re dubia, dicebat: exspectate modicum, & videbo quid præcipiat Dominus, vt patet supra cap. 9.

Augurium, & diuinatio duo modi maleficiorum quid sint.

Quomodo Deus reuelabat Israelitis omnia dubia ad eos spectantia diuersimode: & quomodo consulebat Deum Moyses, & quomodo summus sacerdos.

QUOD autem reuelaretur Israelitis id, quod conueniens eis erat, stabat dupliciter, quia aliquando reuelabatur ad inquisitionem eorum: aliquando vero eis non inquirentibus: primus modus erat duplex, scilicet per Moysem, & per sacerdotem magnum. De Moyse dicendum, quod ipse erat valde familiaris Deo, & quocunque volebat aliquid inquirere a Deo ad utilitatem totius populi, vel propter seipsum, introibat in sancta sanctorum, & ibi audiebat vocem respondentis Dei de propitiatorio inter Cherubim, vt patet supra 7. cap. & poterat ingredi illuc quocunque velle, ita vt nullū tempus esset, in quo Iudæi habere non possent respon sionem de dubijs suis. Alio modo cognoscebatur hoc per summum sacerdotem. Sic enim dictum est, infra 27. cap. vbi iussit Deus, quod si quid agere deberet Iosue consuleret Dominum pro eo Eleazar Sacerdos: & iste erat Sacerdos magnus, ergo habebat respon sionem a Deo, quia aliās non posset dicere, quid agere deberet Iosue, & istud erat dupliciter, quia aliquando fiebat semel in anno ex conditione ceremoniarum legis: & aliquando fiebat propter necessitatem, vel utilitatem quocunque summus Sacerdos iudicaret bonum esse consuli Dominum.

Primus modus erat in die propitiationis, qui erat semel in anno, & ibi sacerdos introibat in sancta sanctorum, & habebat respon sionem a Deo, loquente sibi Angelo de propitiatorio, vnde propter hoc iubebatur ne cum summus sacerdos ingrediebatur in sancta sanctorum staret quisquam in prima parte tabernaculi, scilicet, ne audiret voces, quæ formabantur super propitiatorium, vt declaratum est Leui. 17. cap. Hoc autem erat solum semel in anno, vt patet ad Alph. Toft. super Num. Pars II.

Hebra. cap. 9. & hoc quia ista festiuitas celebrabatur solum semel, vt patet Leui. cap. 16.

Secundo modo fiebat inquisitio per summum sacerdotem quando ipse iudicabat conueniens esse inquiri, & poterat fieri hoc quotidie, & non introibat summus sacerdos intra sancta sanctorum, nec etiam requirebatur, quod introiret in Sanctuarium, sed vbicūque haberet rationale, & superhumerales poterat consilium Dominum, & sciebat veritatem, indubat enim se summus Sacerdos superhumerali, & rationali, quæ colligata erant, & cum quæreret veritatem Dominus respondebat, vt patet de Abiathar sacerdote, qui inquisiuit Dominum pro Dauid cum esset in Ceila applicito Ephod, id est, superhumerali, vt patet primo Regum cap. 23. & propter hoc dicebatur Exo. 28. capit. quod summus Sacerdos gestabat iudicium filiorum Israel in pectore suo, id est, gestabat rationale per quod respondebatur sibi ad omnia, quæ inquirebat. Quis autem modus esset cognoscendi veritates per rationale declaratum est Exo. di 28. cap. Et cum non essent aliqui propheta, qui veritates a Deo reuelatas prædicarent, utebantur Israelitæ modo hoc cognoscendum veritatum, ideo iussit Deus, quod post mortem Moysi consuleret Eleazar sacerdos Dominum pro Iosue quocunque aliquid facere deberet, infra capitu. vigesimo septimo, & hoc quia nullus erat tunc propheta cum mortuus esset Moyses.

Secundus modus principalis, quo Israelitæ sciebant veritatem, erat per solam reuelationem sine aliqua inquisitione, & hoc erat cum Deus aliquid præ nunciabat, vel iubebat Israelitis eis non inquirentibus ipsum, & hoc erat dupliciter: vno modo quando reuelabat toti populo: alio modo, quando reuelabat alicui propheta, qui alijs denunciaret. Primus modus rarissimus erat, scilicet, quod Deus, id est Angelus eius loqueretur ad totum populum: solum enim reperitur bis hoc fuisse factum.

Primo modo in Monte Sinai, quando lex data est, quia totus populus audiuit ibi vocem Dei loquentis in tuba, & orauit ne vltra audiret vocem Domini, quia timebant mori omnes audientes, sed quod loqueretur eis Moyses, vt patet Exo. 20. & Deuteronom. cap. 5. & tunc promissit Deus, quod ipse eis amplius non loqueretur, sed daret eis prophetas, qui reuelarent ea, quæ ipse diceret, vt patet Deuteronom. 18. post multum autē tempus, scilicet, post mortem Iosue locutus fuit Angelus Domini ad totum Israel increpando eos, quod violassent legē Dñi, & prædixit eis mala futura super ipsos, vt patet Iudic. c. 2. nõ legi autē Deo, vel Angelus eius locutus fuisse aliās toti populo: Secundus modus reuelandi veritates erat cū Deus loquebatur alicui spāliter non inquirenti, vt ipse toti populo rñderet, & istud erat in prophetis: sic fuit toto tpe Moysi postq̄ Deo locutus est in Sinai. & loqueretur Deo ad Moysem, & iuberet ei referri illa ad totū populū, vt patet ex p̄cessu quatuor libro rñ vlti. Moysi, & hoc fuit, quia Israelitæ petierūt vt vltra nõ loqueretur eis Deo, ne morerent, vt declaratum est. sic et fuit i oib⁹ posteriorib⁹ t̄pib⁹ dū fuerūt p̄phetæ in Israel.

De quatuor modis cognoscendi prophetice, seu reuelandi.

Secundus modus principalis consistendi Deum.

Qualiter Iudæi reuelabatur veritates eis non interrogantibus.

MODVS autem iste reuelationis prophetice erat quadruplex: quibusdam enim reuelabantur veritates per solam reuelationem aliās eleuationem intellectus: alijs per solam phantasiā eleuatam. alijs verò per immutationem factam in solo sensu auditus: alijs etiam per immutationem factam tam in auditu q̄ in visu.

G Primus

Primus
modus in
ecclasi.

Primus modus est per solum intellectum eleuatum, scilicet, quando non facta aliqua mutatione in sensibus exterioribus, nec in phantasia homo recipit in vigilia aliquas mutationes, quia tunc solus intellectus manet, qui possit immutari, & iste modus est excellentior in prophetis omnibus alijs, cum fiat illustratio in parte excellentiori, vt declaratum est supra cap. duodecimo, & subdistinguitur iste modus, quia aliqui habent reuelationem per immutationem intellectus, & tamen nihil patitur in corpore, & hoc est cum non reuelatur prophetæ aliquid valde magnum, ad quod tota anima conuertere se debeat, quia tunc potest vacare alijs operationibus animalibus, & vegetatiuis: & sic non potest fieri aliqua mutatio in homine, per talem illustrationem, sicut cum nos aliquid in vigilia intelligimus, quia anima tunc vacat omnibus operationibus sensitiuis, & vegetatiuis.

Alius modus est cum per reuelationem intellectus fit aliqua passio, vel defectus in corpore, quãquam directe non fiat immutatio in corpore, sed illustratio in intellectu: sic enim est in illis, qui sunt in raptu, siue ecclasi, quia tunc cognoscunt aliquid magnum intelligibile, & tamen non habent aliquid sensationis, vel vegetationis apparatus. Fit aut hoc cū aia prophetæ eleuatur ad intelligendum aliquid magnum intelligibile, sicut si eleuatur ad diuinam essentiam videndam clare, quæ est maximum inter cognoscibilia: nam tunc anima non potest cognoscere illam nisi totaliter attendat ad illam, & quia anima nostra est potestatis finitæ necesse est, quod cum in plura diuidatur minor fit ad singula, & quia anima nostra vacat simul operationibus vegetatiuis, & sensitiuis, & intellectiuis, necesse est quamlibet istarum minorem esse quàm si ei soli vacaret. Sic patet de operatione vegetatiua, quæ est in somnis digerendo: nam semper anima digerit quandiu aliquid digestibile est, nisi sit virtus naturæ debilitata, & tamen videmus, quod fortius digerit homo, & breviori tempore per somnum, quàm in vigilia. Causa huius est, quia in somno anima cessat ab operationibus intellectiuis, & sensitiuis, quæ sunt animales, & vacat solis operationibus vegetatiuis, quæ dicuntur naturales: sic ait Aristo. 2. de somno & vigilia. somnus est quies virtutum animalium cum intentione naturalium.

Somnus
quid.
Ecclasi
quid.

Conformiter erit circa operationem intellectuã, scilicet, quod si anima vacauerit illi soli non vacando operationibus naturalibus, nec sensitiuis, fortius intelligit, quàm alias, scilicet, cū aliquando sit valde magnum intelligibile, ad quod anima non sufficiat cum vacauerit operationibus sensitiuis, & vegetatiuis, necesse est, vt abstrahatur ab omnibus istis, & soli intellectiõni vacet. Et dicitur homo esse tunc in raptu, vel in ecclasi, quia quamquam anima sit in corpore nullam habet apparentem operationem vitalem, quia nec videt, nec audit, nec tangendo sentit: ideo tunc poterit homo iugulari, vel comburi, sed sentire non poterit, & tamen anima in corpore est: occupata tamen operationibus intellectiuis non vacat alijs, & quia diuina essentia clare cognita est maximum cognoscibile, & requirit maximam attentionis potentiarum cognitiuarum, necesse est, quod si aliquis viuens debet clare cognoscere diuinam essentiam, quod rapiatur siue ponatur in ecclasi: alioquin non correspondebit summo cognoscibili summa attentio potentie cognoscetis, quod falsum est: vnde si aliquis deberet diuinam essentiam cognoscere, & non raperetur, nõ possit illam cognoscere quantumcumque se Deus illi demonstrare vellet, quia esset defectus ex parte potentie cognitiue: & propter hoc dicimus de Paulo,

Et de Moyse, quod rapti fuerunt, quia de vtroque concedimus, quod diuinam essentiam clare viderit, & iste modus directe non fit per aliquam immutationem in parte exteriori, quia nõ imprimitur aliqua species in phantasia, nec in sensibus exterioribus: fit tamen per accidens aliqua immutatio, & defectus in corpore, cum anima, quæ ante hoc vacabat operationibus sensitiuis, & vegetatiuis iam non vacet illis. Videbit etiam quod magis est corpus istud esse frigidum, quia actio calefaciendi, quæ est vegetatiua, scilicet, diffundendo calorem, qui est instrumentum animæ per totum corpus redditur caro quasi gelida: & sic apparet homo vere mortuus nec indiget homo tunc cibo, & potu. Etiam si sic per multos dies maneat, quia ibi nõ fit deperditio continua per actionem calidi naturalis in humidum radicale, cum ista actio suspensa sit, quia pertinet ad vegetationem. Pertinet autem vterque istorum modorum ad primum modum reuelationis prophetice, qui fit per solius intellectus illustrationem.

Secundus modus reuelationis prophetice est per solam phantasticam immutationem, & istud est solum in somnijs, quando Deus immittit aliquas nouas species in phantasia propheta, & per illas intelligit aliquid quod ante non intelligebat, vel alique species, quæ erant in phantasia prius immutantur a Deo specialiter ita, vt aliquid per illas propheta intelligat, & tunc sola immutatio phantasia est, quia intellectus nihil diiudicat de his, quæ in phantasia tunc sunt: impossibile est, n. quemquam in somno aliquid intelligere: immo includit contradictionem, cum somnus sit quies virtutum animalium, iuxta Aristo. Sed postea cū propheta euigilauerit cognoscit ea, quæ per somnum reuelata sunt manentibus vestigijs immutationis factæ per noctem in phantasia. Sic enim fit in nobis, quando somniamus: nam tunc in sola phantasia motus est, & nihil intelligimus, sed cum euigilauerimus cognoscimus ea, quæ somniamus reliquis vestigijs in phantasia. Differt tamen, quia immutatio illa, quæ fit per species a Deo immittas, est fortior, velut si aliquis realiter illa videret, quæ somniat, & manent certissima vestigia illius immutationis postea in vigilantibus, ita vt cognoscant manifeste se a Deo fuisse immutatos. Et iste modus erat communissimus inter prophetas, scilicet, quod per somnia acciperent reuelationem, vt patet supra duodecimo capitu. scilicet, si quis fuerit propheta Domini inter vos, per somnium loquar ad illum, vel in visione apparebo ei. Sic etiam significatur Iohelis capitu. 3. cum dicitur de prophetis, scilicet, & post hæc effundam spiritum meum super omnem carnem, & prophetabunt filij vestri, & filie vestre: senes vestri somniabunt somnia, & iuuenes vestri visiones videbunt: maxime autem apparuit hoc in Daniele, qui quasi omnia, quæ cognouit per somnium accepit, vt patet Daniel. capitu. septimo, scilicet, Daniel somnium vidit. Visionem autem capitis eius in cubili suo, & somnium scribens breui sermone comprehendit. Et iterum: videbam in visione mea nocte. Et iterum: Post hæc aspiciebam in visione noctis. Et sic multoties in eodem capitu, & in alijs. Vnde dari potest regula, quod quandocumque propheta dicunt se vidisse aliquas figuras, vel actus, illud erat secundum prophetiam, quæ est in somnio, quia in phantasia conuenientissime representantur ista figura.

Secundus
modus.

In somno
nihil intel-
ligi potest.

Tertius modus reuelationis prophetice est per impressionem alicuius in parte exteriori organo auditiuo. Et hoc fiebat cū Angelus in aliquo corpore assumpto formabat voces, quas audiebatur phetæ: & in nihil videbant.

Tertius
modus.

Et hoc fiebat cū Angelus in aliquo corpore assumpto formabat voces, quas audiebatur phetæ: & in nihil videbant.

Quartus
modus.

Sic patet in Moyse, quia audiebat ad ostium tabernaculi loquentem Angelum Domini de columna nubis: & hoc siue in tabernaculo suo partio quod tetendit extra castra antequam fabricaretur tabernaculum Domini: ibi. n. descēdebat columna nubis ad ostium, & loquebatur Moyse videntibus omnibus Israelitis: Exo. 33. c. siue in tabernaculo magno Domini, vbi loquebatur ei Deus apud ostium tabernaculi: Exo. 19. c. & hoc erat descendente columna in ad ostium illud supra cap. 12. nec solum fiebat hoc in Moyse, sed in multis alijs, quia quæ vocauit Deus Aaron, & Mariã, descendit nubes ad ostium tabernaculi, & ibi locutus est eis Deus supra cap. 12. & hoc modo locutus fuit Deus toti populo in monte Sinai in datione legis, vbi solam vocem audierunt, & figuram nullam viderunt, vt patet Deuter. cap. 4. Quartus modus reuelationis prophetice erat per apparitionem extra factã, & per locutionem. scilicet, quia Angelus fumeret aliquam effigiem visibilem de aere, & in illa apprensus loqueretur: sic fuit aliqui in Iosue, vt patet Iosue cap. 5. cum apparuit ei Angelus in agro Ierico euaginato gladio cūm volens occidere, vt patet precedenti cap. Est aut sensus literæ huius. Temporalibus suis. Id est, temporalibus debitis, vel necessarijs. Dicitur Iacob. Id est, omnibus Israelitis, qui veniunt de Iacob. Quid operatus sit Dominus. Id est, quid Deus debeat facere pro eis, quasi dicat, oia necessaria eis reuelabitur illis puenienti tpe. Ecce populus, vt Leana consurgit. Ista est prophetia de statu futuro Iudæorum. Ipsi insurgent feroces contra oes hostes suos, sicut Leo. De Leona pp ferocitatem: fortior. n. est Leona, quæ Leo si filios sublatos sibi reperit: ideo dicitur ad significandum aliquam magnã ferocitatem in prophetis. Occurrat eis tãquam Leona raptis catulis. Fuit. n. populus iste ferrox: quia non solum prostratorum spolia tulit: sed etiam oes gladio laniauit: sic enim iusserat Deus, quod nulli parcerent de Chananaeis, nec facerent cum eis pactum: sed omnes gladio trucidarent Deuter. cap. 20. & quia hoc non plene fecerunt Iudæi, tradidit Deus illos in magnas calamitates, vt patet Iosue cap. 22. Et quasi Leo erigetur. Ad eandem sententiam pertinet. Significat enim erectio Leonis suam fortitudinem, & impaviditatem, quia non timet occursum alicuius rei. Sic patet Proverb. 30. capit. Leo fortissimus bestiarum ad nullius pauebit occursum: Potest autem ista litera intelligi referendo ad superiora: scilicet, quod Balaam non possit maledicere huic populo, quia Deus erat illi tanta bona collaturus, vt esset fortis contra alios populos, sicut Leona, & Leo. Quomodo ergo possit maledicere illi? Sed primus sensus est melior. Non accubabit donec deuoret prædam. Metaphora est de Leone transfundendo ad totum populum, quia Leo postquam surrexit ad prædam non accubat quousque aliquid ceperit, id est, non cessat inquirere vsquequo apprehendat: ita Hebræi cum introirent in terram promissionis, non quieuerunt a pugna captis quibusdam locis, sed semper erant in bellica expeditione quousque acquisierunt totam terram quam acquisituri erant, vt patet de terra duorum regum Amorrhæorum. nam postquam ceperunt terram regis Sehon non immediate quieuerunt, sed inuaferunt terram regis Og, quam etiam ceperunt, & adhuc non manentes ibi transierunt ultra Iordanem ad occupandas regiones Chananaeorum, & non quieuerunt quasi per septem annos a bellis quousque acceperunt totam terram, quam ceperunt erant, vt declaratum est Iosue 14.

An Israelitæ prius accubuerint, quàm ceperint prædam. Quæst. XII.

SEd Aliquis arguet, quod prius accubuerunt, quàm ceperent prædam, quia prius requieuerunt in terra Chananaeorum, quàm eam totam acceperunt, vt patet Iosue cap. 13. nam iam Israelitæ cessauerant a bellis, vt patet Iosue cap. 11. & diuiserant inter se terram captam, & tamen nondum ceperant totam terram Chananaeorum, vt patet Iosue cap. 13. & tamen iussit Deus, quod illa terra quam nondum esset capta diuideretur, vt patet ibid.

Respondendum est, quod Israelitæ prius quàm ceperent a bellis acceperunt totam terram, quam cepturi erant, quamquàm non acceperint totam terram promissionis. Et hoc, quia Deus prædixerat eis, quod non traderet illis simul, vel anno vno totam terram Chananaeorum, quia ipsi erant pauci, & non possent eam occupare, & repletur bestijs cum redigeretur in syluã: ideo dixit, quod paulisper, & per partes daret terram illam ipsis: totam autem non traderet, quousque essent aucti ad magnum numerum, vt patet Exo. cap. 23. & Deuter. 7. & quia Israelitæ acceperunt totam terram, quã a principio cepturi erant, prius quàm accubarent, etiam si non acceperint totam terram promissionis: verum est, quod non accubuerunt, donec deuoraret prædam. Vel potest hoc intelligi de Moyse, quia frequenter Scriptura transit de toto corpore ad caput, vel de capite ad omnia membra secundum septem regulas Ticonij de modo exponendi sacram Scripturam. Erat autem Moyse caput totius Israel, ideo dicitur, quod non accubabit, id est, non morietur donec deuoret prædam, id est, donec accipiat spolia Madianitarum, qui erant hostes Israel, & peccare illum fecerant in idolatria, & fornicatione, vt patet infra capitu. 25. ideo dixit Deus Moyse, vlciscere prius filios Israel de Madianitis, & sic colligeris ad pupulũ tuũ, id est non morieris, quousque vlciscaris filios Israel de Madianitis.

Et occisorum sanguinem bibat. Continuatio metaphore est, scilicet, quod Leo, quando apprehendit prædam bibit sanguinem eius, & sic non accubat, quousque bibat sanguinem occisorum: ita de Israelitis dicitur, quod biberent sanguinem occisorum non secundum veritatem, quia istud horrendum facinus erat, sed dicuntur bibere, id est, delectabiliter fundere. Delectabantur enim in effusione sanguinis hostiũ: non ex crudelitate, sed ex diuino pcepto, & volũtate, vt Samuel occidit regem Agag Amalechitarũ laniãdo eũ in frustra, vt patet 1. Reg. c. 15. sic et Elias interfecit quadringetos, quinquaginta Prophetas Baal manu sup torrentem Cysion, vt patet 3. Reg. c. 18. & sic habetur Psal. 57. Legerabitur in sanguine peccatoris.

Gloriandi
est in occi-
sione malo-
rum.

Dixitque Balac ad Balaam: Nec maledicas ei, nec benedicas. Et ille: nonne ait dixi tibi, quod quidquid mihi Deus imperaret, hoc facerem? Et ait Balac ad eum: Veni, & ducam te ad aliũ locum: si forte placeat Deo, vt inde maledicas eis. Cumque duxisset eum super verticem montis Phegor, qui respicit solitudinem, dixit ei Balaam: Edifica mihi hic septem aras, & para totidem vitulos, eiusdemque numeri arietes. Fecit Balac, vt Balaam dixerat: imposuitque vitulos, & arietes per singulas aras.

Aedificat
septem aras
Balaam ter-
tio.

Dixitque Balac ad Balaam non maledicas ei, nec benedicas. Videbat enim Balac, quod benediceret Balaam Israelitis: ideo dixit non maledicas ei, nec benedicas, idest, si non potes eum maledicere ita ut mala sibi evenire facias, vel futura prænuncias, ad quod ego induxi te, saltem non benedicas, idest, non inducas ei bona, vel non prænuncies ei esse futura. Putabat enim rex Balac, quod Balaam ariolus haberet potestatem maledicendi, & benedicendi: tñ nunc priuabatur a Deo, vel impediabatur maledicere, ideo cum benediceret putabat benedictionem illam esse efficacem. Vnde orabat ne benediceret, quia sic existimabat aliquid bonum profuturum Iudæis, & ipsi atque populo suo aliquid malum euenturum. Et tamen benedictio, vel maledictio Balaam ad nihil efficax, vt supra declaratum est.

Et ait ille: nonne dixi tibi, quod quidquid Deus mihi imperaret hoc facerem. Quasi dicat, non debes mihi imponere culpam, quia ego dixi tibi a principio, quod non possem facere aliud, nisi quod Deus mihi iuberet, & sic quamquam ego maledicere velim, non permitto: non debet autem intelligi litera ista, quod Balaam faceret quidquid Deus iuberet, idest, nollet facere aliquid alterum, quia volebat offendere Deum, sed quia non poterat aliud facere, etiam si conaretur ad illud, vt patet supra in litera, & supra precedenti capiti.

Et ait Balac ad eum. Hic ponitur tertium huius capituli, tertius ad maledicendum conatus. Nam quamquam non potuerit Balaam maledicere duabus vicibus precedentibus, non erubuit iterum aggredi caeremonias ad maledicendum: ad hoc tamen eum iussit Balac rex.

Veni, & ducam te ad alium locum. Scilicet iste locus est nobis infortunatus: eamus in alium locum, qui erit fortassis conuenientior operationi nostræ.

Si forte placeat Deo, vt inde maledicas eis. Idest, Deus noluit nos adiuuare in locis istis, forte tamen adiuuabit nos in alijs locis: ideo mutemus loca.

Dicit aliquis, quod in hoc multum errabat Balac existimans, quod Deus consequeretur conditionem temporum, vel locorum: & in vno tempore, vel loco aliquid permitteret, quod nequaquam permittebat in alio. Sed hoc non stat, quia Deus non est aliquid corporale, sed purus spiritus, & spiritualia non patiuntur a corporalibus. Hoc tamen non intendebat Balac, quia non expressit Deum cogi, vel induci ex conditione temporum, vel locorum, sed liberam esse voluntatem suam vbicunque, vt patet cum dixit: si forte placeat Deo, vt inde maledicas eis. Erat tamen superstitiosus, quia putabat, quod forte placeret Deo maledicere ex vno loco, cum non placuisset maledicere ex alio, sed iste error grauis est, quia voluntas Dei immutabilis est, forte autem dixit hoc rex Balac ex conditione demonum, quia demones in aliquibus locis faciebant, quæ in alijs locis facere non poterant vel volebant, & hoc, vt inducerent homines ad superstitiosas obseruationes locorum. Forte aliquis dicit, quod in hoc obseruabat Balac modum Philosophorum, qui dixerunt Deum, siue primum motorem non esse infinitum secundum potentiam, & essentiam, sed solum secundum durationem: & quod Deus non poterat facere contra ordinationem totius orbis, & quia forte locus ille non erat talis influentia qualis conueniens erat ad maledictionem, non placebat Deo maledicere in loco ipso. Sed primum magis stat, quia placere inducit libertatem, quæ autem libera sunt, non subduntur naturæ, quæ agit vni-formiter, & non libere: ideo magis erat superstitiosus, quam aliter errans.

Balac non intelligebat Deum posse cogi: erat tñ superstitiosus.

Cumque duxisset eum super verticem montis Phegor. Conseruit enim Balaam, quod irent in alium locum, vt inde maledicerent, & de isto loco dicendum est, sicut de ceteris, quod viderent Israelitas inde Balaam, & Balac, quamquam non exprimat hic, quia in omnibus superioribus ibant ad locum, de quo viderent Israel. Et dicitur, quod duxit eum super verticem montis Phegor, qui non erat alius mons ab eo, in quo prius steterant, sed erat alia pars montis, & non vocatur mons Phegor quasi istud sit nomen proprium eius, vt aliqui volunt, sed erat nomen idoli habentis templum in monte illo. Et vocatur illud idolum Phegor, vel Beelphegor. Et hoc pater Deuteronom. capiti. tertio, vbi cum agatur de hoc dicitur: Mansimusque in valle contra fanum Phegor. Huic idolo immolauerunt Iudæi, quia in descensu istius montis erant Madianitides, & Moabitides puella ornata cum holocaustis, & victimis immolatis Deo suo, de quibus comederunt Iudæi, vt permitterentur fornicari cum puellis illis. Aliqui autem dicunt è contrario, scilicet, quod mons ille vocatur Phegor, siue pars montis: & ab illo dictum est idolum Beelphegor: & signum huius est, quia non inuenitur istud nomen Beelphegor, nisi vbi sit mentio de ista immolatione, vt patet Psalm. 105. vbi hoc commemoratur. Vel potest dici, quod Beelphegor non sit vna dictio, sed duæ: & esset Phegor in genitiuo, scilicet, Beelphegor, idest, Deus Bel de monte Phegor. Et sic dicitur precedenti capiti, quod Balac duxit Balaam ad excelsa Baal, idest, ad altitudinem montis, in quo colebatur Baal.

Qui respicit solitudinem. Idest, mons iste erat inclinatus contra solitudinem. sic dicitur supra capiti. vigesimo primo: de monte Phasga, qui est idem cum isto, qui respicit contra desertum, & potest hic accipi solitudo pro parte illa terre duorum regum Amoræorum, in qua nunc erant Israelitæ: nam dicebatur esse in campestribus Moab, vt patet precedenti capiti, & ponitur hoc ad significandum, quod ex isto monte poterat videre Balaam Israelitas, quia iste mons respiciebat solitudinem, in qua erant Israelitæ: & hoc pater ex litera capiti. sequentis, scilicet, dirigens Balaam vultum suum contra desertum, & eleuans oculos vidit Israel commorantem per tribus suas.

Dixit ei Balaam: edifica mihi hic septem aras. Iste septem aras erant necessariae ad ritum maledictionis secundum caeremonias maleficorum: ideo in omnibus his locis, in quibus conatus est Balaam maledicere Israelitis fecit poni septem aras. Causa autem huius supra declarata est.

Et para totidem vitulos eiusdem numeri arietes per singulas aras. Duo animalia ponebantur in qualibet ara, scilicet, vnus vitulus, & vnus aries, & ista immolabantur. Postea vero cremabantur posita per partes vel simul super aras. Ratio autem quare ponerentur tot animalia supra assignata fuit.

Fecit Balac, vt Balaam dixerat. Desiderabat enim valde maledicere Israelitis, ideo quodcumque ei diceretur, vt maledici possit Israelitis faceret.

Imposuitque vitulos, & arietes per singulas aras. Idest, construxit aras ad præceptum Balaam, & deinde fecit iugulari, & imponi animalia, scilicet, arietem, & vitulum vnum per singulas aras, quia iste erat ritus, quem exigebant superstitiones.

Phegor nomen idoli.

Infra epd. Prophetia Balaam de Israel.

Supra 23.

C A P. XXIII.

Cumque vidisset Balaam, quod placeret Domino, vt benediceret Israeli, nequaquam abiit, vt ante perregerat, vt augurium quæreretur, sed dirigens contra desertum vultum suum, & eleuans oculos, vidit Israel in tentorijs commorantem per tribus suas: & irruente in se spiritu Dei, assumpta parabola ait: Dixit Balaam filius Beor: dixit homo, cuius obturatus est oculus: dixit auditor sermonum Dei, qui visionem omnipotentis intuitus est, qui cadit, & sic operiuntur oculi eius: Quam pulchra tabernacula tua Iacob, & tentoria tua fluuios irrigui, vt tabernacula, quæ fixit Dominus, quasi cedri prope aquas. Fluet aqua de situla eius, & semen illius erit in aquas multas. Tolleretur propter Agag rex eius, & auferetur regnum illius. Deus eduxit illum de Aegypto, cuius fortitudo similis est rhinocerotis. Deuorabunt gentes hostes illius, ossaque eorum confringent, & perforabunt sagittis. Accubans dormiuit, vt Leo, & quasi Leæna, quam fuscitare nullus audebit. Qui benedixerit tibi, erit & ipse benedictus: qui maledixerit, in maledictione reputabitur.

Cumque vidisset. Posito in superioribus conatu Balaam ad maledicendum sine effectu per duas vices, hic ponitur conatus in tertia, & diuiditur in tria: Primo ponitur populi Iudaici prophetica benedictio. Secundo Balaam, & Balac super hoc disceptatio. Tertio de alijs gentibus prophetica annuntiatio. secunda ibi. **Tratusque Balac:** Tertio ibi. **Sumpta igitur parabola.** Circa prima. **Cumque vidisset Balaam.** Hic non potest dubitari, sicut fiebat saepe in superioribus, scilicet, an ista litera habeat se ad præcedentem secundam rectum ordinem, vel secundum anticipationem; aut recapitulationem, sicut aliquando fit: & dato quod sit ordo rectus inter hæc, an fuerit istud immediate post ea, que dicuntur precedenti capiti. vel fuerit aliqua distantia temporum, sicut interdum Scriptura subicit multa tempora intermedia; quia forte illorum nulla est historia coniungens historias temporum multum distantium, quasi illorum gesta simul, vel consequentia fuerint: hic autem satis apparet, quod ea que dicuntur hic fuerunt immediate post præcedentia, quia supra dicitur de aris paratis ad maledictionem: hic agitur quomodo maledicere non potuerit Balaam. Et ista erant coniuncta: nam paratis aris debebat sequi maledictio, vel non posse maledicere. Item patet, quia in duabus vicibus superioribus post-positionem ararum ibat Balaam ad consulendum augurium, quia illud erat immediatum post aras positas: sicut significatur hic in litera, sed in fine cap. precedentis dicitur, quod Balaam construxit aras, & posuit vitulos.

Alph. Toft. super Num. Pars II.

vitulos, & arietes super eas. Hic autem dicitur, quod non iuit ad inquirendum augurium, sicut supra factus solitus erat: ergo ista fuerunt immediate post illa. **Cumque vidisset Balaam quod placeret Domino, vt benediceret Israeli.** Idest, quod iam cognoscebat Balaam, quod Deus volebat, vt benediceret Israeli, idest, prænunciaret de eo aliqua bona futura, quod est benedicere, sicut fecit supra, & fecit hic.

Qualiter Balaam cognouit, quod Deo placebat, vt benediceret Israeli. Quæst. I.

Sed quæretur quomodo Balaam vidit, quod placebat Deo, vt benediceret Israeli. Respondebit aliquis, quod cognouerat ex ex duabus vicibus superioribus: nam in qualibet earum conatus est maledicere, & non potuit: id sic existimauit iam futurum, quod nunquam posset maledicere. Sed hoc non stat, quia si propter hoc cognouisset non placere Deo, & non iussit ad inquirendum augurium, nō construxisset aras tertia vice, nec imposuisset vitulos, quia ista erant caeremoniæ ad maledicendum: & tamen fecit vt patet precedenti capiti. Item immediate, vt Balaam non potuit in secunda vice maledicere, desitit a maledictione, & tamen non desitit, quia dixit ei Balac rex, quod irent in alium locum, & ipse iuit illuc cum eo ascendens super montem Phegor, vt patet precedenti cap. ergo non intellexit quod placebat Deo, quod benediceret Israeli, quia non potuit in duabus precedentibus vicibus maledicere. Aliquis dicit, quod Balaam cognouit hoc quando iuit ad inquirendum augurium. nam in duabus vicibus precedentibus solitus erat Balaam ire ad inquirendum augurium constitutis aris cum dicebat se ire, vt occurreret ei Deus, & tunc occurrebat ei ponens verba benedictionis in ore eis, vt patet precedenti cap. Ita ergo potuit esse hic, quod cum iret ad inquirendum augurium Deus diceret ei ne maledicere curaret, quia non posset, & per hoc intellexit Balaam, quod placebat Deo, vt benediceret Israeli.

Sed etiam hoc non stat, quia oportebat ad istud, vt iret Balaam ad inquirendum augurium, sicut solitus erat: tamen hic dicitur, quod nequaquam abiit ad inquirendum augurium, sed conuertit se contra Iudæos ad benedicens illis, vt patet in litera: ideo non cognouit sic, sed antequam iret ad inquirendum augurium.

Ex his autem duobus apparet, quid responderi debeat: & dicendum, quod Balaam cognouit hoc, postquam constituit aras, & id antequam iret ad inquirendum augurium, in quo innuitur, quod inter vtrumque facta est sibi reuelatio aliqua, quod Deus non permitteret eum maledicere. Et hoc erat quod intellectui eius imprimeretur ista cognitio sine aliqua exteriori apparitione, & tunc desisteret ab omnibus caeremonijs, quod patet, quia sicut nunc cessauit Balaam ab isto conatu antequam iret ad inquirendum augurium, ita si reuelatio, per quam desisteret fuisset facta in eo antequam constitueret aras, non iussisset illas constitui, sed cessasset, sicut cessauit postea ab augurio.

Item patet, quod fuerit ista reuelatio ante augurium inquisitum: nam Balaam non desitit a caeremonijs maledictionis, nisi Deus eum commonuisset saltem in hac tertia vice, quia iam posuerat aras, & sacrificia: ideo solum restabat, vt inquireret augurium ad videndum si placeret Deo, quod malediceret Israeli, & tamen non iuit: ergo post ararum constitutionem, & ante augurij inquisitionem reuelatio facta est.

Responsio Aucto.

An Balaam cognouit, quod non placebat Deo maledictio ante quæ constituit aras vel post, & quare desisteret a caeremonijs suis.

Sed tunc arguet aliquis, quod Balaam non desisteret a ceremonijs maledictionis propter aliquam revelationem. Nam Deus saepe ei dixerat ne malediceret Israelitis, ut patet supra cap. 22. ideo non magis per aliquam revelationem moueretur. Item patet hoc, quia supra cap. praecedenti ipse Balaam dixerat, quod Deus non est, ut homo, ut mentatur, nec ut filius hominis, ut mutetur, & per hoc inuit, quod cum Deus semel renuisset maledicere, nunquam faceret maledictionem, aut permitteret, & tunc post illud Balaam conatus est bis maledicere, quia illud in prima vice fuit quod non potuit Balaam maledicere, ideo non moueretur nunc ad non maledicendum per aliquam revelationem, quia post illam clarissimam revelationem conatus est maledicere. Respondendum est, si quod fuit dictum in superioribus, quod Deus per lumen propheticum illustrabat intellectum speculatiuum Balaam, sed non intellectum practicum, aut voluntatem, ideo quamquam cognosceret quid Deus vellent, tamen non inclinabatur ad faciendum illud. Nunc autem Deus mouit intellectum practicum Balaam ad iudicandum bonum esse, quod non malediceret Israelitis, & voluntatem eius ad hoc volendum: ideo pensit non maledicere: sunt enim multum separata intellectus practicus, & intellectus speculatiuus: ideo potest aliquis bene se habere sine vno, & non sine altero: Deo autem est facultas mouendi vtrumque, quia aliqui mouet intellectum nostrum speculatiuum faciendo nos intelligere veritates, quas prius non intelligebamus, sicut est in prophetis. Aliquando autem mouet intellectum practicum illustrando illum, & confirmando ad firmiter iudicandum aliquid esse bonum, vel malum, & tunc voluntatem erit ad volendum illud inclinari, vel ad respuendum. Et iste est motus, quem Deus facit continue super nostrum liberum arbitrium pulsando ad bonum per gratiam preuenientem, & aliqui efficaciter mouendo, ut bonum operemur. De hoc motu dicit Ioan. 15. ca. Sine me nihil potestis facere. i. homo non potest facere aliquid bonum sine Deo. nisi Deus eum ad bonum illud eligendum moueat. Et sic factum est nunc in Balaam. Vnde non dicebat hic Balaam bonum inuitus, sed voluntarius, quia iudicabat bonum esse non maledicere Israelitis Deo mouente eum ad hoc. Si autem a principio Deus voluisset mouere eius practicum intellectum, & voluntatem, sicut nunc mouit, nunquam conatus fuisset maledicere. *Nequaquam abiit, ut ante perrexit, ut augurium quaereret.* Id est, non abiit Balaam nunc ad inquirendum augurium constitutus aris, sicut ante perrexit, id est, sicut fecerat alijs duabus vicibus. Nam in qualibet earum ibat ad inquirendum augurium: hic autem non iuit, & cum iret in alijs vicibus occurrebatur ei Deus ponens verbum prophetiae in ore eius, & cogens loqui: etiam prohibere demonibus respondere Balaam: nunc autem videns frustra esse velle maledicere, non iuit ad augurium quaerendum. Vocatur autem augurium proprie inquisitio aliqua futurorum in garribus, vel in motu auium. sed non accipitur hic sic, sed generaliter pro omni arte maledicorum: nam non inquirebat hic Balaam aues, quia istud augurium posset inquirere in praesentia regis Balac: sed ibat ad consulendum demonem, & istud erubescibat facere in praesentia alterius. Et forte quia demon ei nolleret ibi respondere. *Et dirigens contra desertum vultum suum.* Id est, quia intellexit non posse maledicere, incepit benedicere, sicut Deus eum mouebat, & ad hoc direxit vultum suum contra desertum, scilicet, ut videret Iudaeos, qui erant in deserto, & benediceret eis. Et patet hoc ex littera, scilicet, dirigens contra desertum vultum suum, & eleuans oculos vidit Israel in tentorijs commorantem. Erat autem Israel in

Quo Deus est lib. arb. concurrat.

deserto, scilicet in campestribus terra Moab, ubi est quadam terra aliqui deserti, & erat coniuncta huic monti. Colligitur et hoc, quia praecedenti cap. dicitur quod Balaam ascendit in montem Phegor, qui respicit solitudinem. i. desertum, quod ponitur ibi ad significandum, quod Iudaei poterant videri ex illo monte, quia erat inclinatus contra desertum. i. locum, in quo erant ipsi. Iudaei dicunt, quod conuertit se Balaam contra desertum Sinai, quia non potuit vincere augurij conuersus est ad preces, & vertit vultum suum contra desertum Sinai, quasi dicens: Domine Deus populus iste pessimus reliquit te, & coluit vitulum in monte illo, ut patet Exo. cap. 22. quare ergo non irasceris, ut destruas eum? precor quod irascaris ei. Sed istud ridiculum est, & contra litteram. Nam dicitur, quod conuerrens se contra desertum vidit Hebraeos: non ergo vertebat se contra Sinai, sed contra castra Hebraeorum: & tamen non erant castra Hebraeorum tunc contra desertum Sinai, sed multum disparata, quia mons Sinai erat Meridianus terra illi Moabitarum: castra tamen Israel erant Aquilonaria, quia terra duorum regum Amorrhaeorum, in quibus erant castra est Aquilonaris respectu terrae Moab. Item non stat hoc, quia ex hac littera patet, quod Balaam nollet iam maledicere saltem pro nunc: cum dicitur quod cum vidisset Deo placere, ut benediceret Israel, non abiit ad quaerendum augurium, sicut prius. Nec valet, si dicas, quod non abiit ad quaerendum augurium, quia non poterat per auguria maledicere, & tamen adhuc volebat maledicere & orabat pro hoc. Nam tunc non diceretur, quod Balaam non iuit ad quaerendum auguria, quia vidit, quod placebat Deo, ut non malediceret, vel ut benediceret, sed diceretur non iuit ad quaerendum augurium, quia non poterat per auguria maledicere. *Et eleuans oculos suos.* Scilicet ad videndum Israelitas, quia volebat eis benedicere, & pro tunc fore delectabatur videndo illos, quia inclinauerat eum Deus ad volendum benedicere. *Vidit Israel in tentorijs commorantem.* Id est vidit totum Israel manentem in castris in tentorijs. Mouebantur enim Israelitae per desertum: ideo non habebant domos aedificatas, in quibus manerent, sed domos portatiles, scilicet, tentoria, sicut fit in bellica expeditione. & ponitur hoc ad significandam pulchritudinem dispositionis Israelitarum manentium in castris: erant enim optime dispositi: ideo dixit postea Balaam. *Quam pulchra tabernacula tua Iacob, & tentoria tua Israel.* *Per tribus suas.* Id est, iste est modus castrametandi, scilicet, quod commorabatur Israel in deserto diuisus per tribus suas, id est, qualibet tribus per se habebat castrametationem.

Pro quo sciendum, quod modus castrametandi Israelitarum erat, ut tabernaculum Domini esset in medio: & ipsi in circuitu illius per quatuor partes. Erant enim tribus duodecim Israel, & diuidebantur in quatuor partes per quatuor vexilla, quorum vnum erat ad partem orientalem, & ibi erant tres tribus sub vexillo Iudae, scilicet, Iudas, Iachar, & Zabulon. Erat aliud vexillum ad partem Meridianam, scilicet, vexillum Ruben, & ibi erant tres tribus, scilicet, Ruben, Symeon, & Gad. Erat tertium vexillum ad partem occidentalem, scilicet, vexillum Ephraim, & ibi erant tres tribus, scilicet, Ephraim, Manasse, & Benjamin. Erat ad partem Aquilonarem vexillum quartum, scilicet, filiorum Dan, & sub isto erant tres tribus, scilicet, Dan, & Nephthalim, & Aser. Ita quod erat dispositio castrorum per quadratum, & non miscbantur sibi istae partes, quod pertinebat ad quandam pulchritudinem. Praeter hoc etiam tres tribus, quae erant sub quolibet vexillo habebant inter se ordinem, quod nulla tribus accedebat ad aliam, & quilibet

Modus castrametandi Israelitarum.

harum habebat suum vexillum paruum: De ordinatione istorum vexillorum, & tribuum in castrametatione patet supra 2. De ordine autem eorum in mouendo castra, patet ibi, & magis supra 10. cap.

Deinde iste tribus distinguebantur per familias, quae qualibet tribus habebat aliquas familias, ut patet infra 26. cap. & qualibet harum familiarum erat distincta ab alia familia quoque diuidebantur per domos, non solum accipiendo domum pro oeconomia, quae constat ex sex extremis, quae sunt quatuor personae: scilicet, dominus, & seruus: pater, & filius: vir, & vxor, iuxta Arist. 1. Politic. cap. 2. Sed etiam accipiendo domum pro quadam particulari cognatione, quae est minor quam familia, & interdu ista domus continet magnam multitudinem mille virorum, vel plurium, & iste etiam erant distinctae inter se. Ex quo magna pulchritudo apparebat, quia principale quod pertinet ad pulchritudinem est ordo. Hoc autem est, quod videtur Balaam commemorantem Israel per tribus suas, id est, distinctum per tribus: Et per hanc distinctionem significatur omnes alias, scilicet, per distinctionem per quatuor vexilla totius Israelis, & distinctionem cuiuslibet tribus in familias suas, & distinctionem cuiuslibet familiae per domos. De quo admiratus Balaam dixit ea, quae sequuntur. *Quam pulchra tabernacula &c.*

Et irruente in se spiritu Dei ait. Id est, tunc venit super eum spiritus Domini, & incepit prophetare, scilicet, de statu Iudaeorum futuro, ut apparet hic.

Quis erat iste spiritus, qui irruit super Balaam: & quem modum prophetiae habuit pronuncians ista. Quest. II.

DE isto spiritu dicit aliquis, quod fuerit Angelus apprensus ei, & loquens, sicut etiam dicitur ad inquirendum augurium. Occurrit enim ei Deus, & ponebat verbum in ore ipsius, sed non est sic in praesentia, quia non iuit Balaam ad inquirendum augurium, sed manebat cum Balac apud aras. Ideo dicendum, quod non apparuit hic aliquis Angelus loquens, nec facta est aliqua vox sine corpore apparsit, quia Deus nolebat, ut audiret ista Balac, sed solum irruit in eum spiritus Domini, id est, spiritus propheticus, scilicet, eleuans intellectum eius ad intelligendum ista, quae reuelantur. Et iste erat vnus modus reuelationis propheticae: ut praecedenti capitulo declaratum est. Nec potest poni hic aliquis alius: nam non fuit aliquod corpus formatum, ne illud videret Balac, nec etiam fuit aliqua vox sola prolata, ne illam audiret Balac. Etiam non potuit esse tertius modus, scilicet, per mutationem phantasticam, quia hoc solum fiebat in somno, ubi sola phantasia immutatur. In vigilia autem non potest immutari phantasia, quin immutetur intellectus, ideo necesse erat, ut per solum intellectum tunc immutaretur Balaam. Nec tamen fuit per ecstasim, quia tunc caderet in terram, & nihil sentiret per aliquantum spatium, sed et ista nolebat Deus videri a rege Balac. Item quia ecstasis est necessaria ad maximum reuelabile. scilicet, cum alicui demonstratiua essentia, quae aliter clare cognosci non potest. Ad reuelabile autem parua non requiritur ecstasis, sed per solum eleuationem intellectus sine cessatione animae ab operibus sensitiuis, & nutritiuis intelligi possunt, sicut cum nos intelligimus aliquid non cessat anima nostra ab his operationibus. Et per hoc non dicitur hic, sicut in alijs duabus vicibus dicebatur, scilicet, quod occurreret Dominus Balaam, & posuit verbum in ore eius, sed solum dicitur, quod irruit in eum spiritus Domini ad indicandam differentiationem. Vocatur hic spiritus Domini lumen supernaturale infusum intellectui prophetae ad intelligendum abscondita, & quia a Deo est, vocatur spiritus Domini. Et

Lumen supernaturale est spiritus Domini.

quia illud lumen est tanquam aliquid viuens, vocatur spiritus, quia spiritus dicitur a spirando, vel a mouendo, sicut flammam dicimus spiritum, & omne quod habet modum vitae, & motus dicimus esse spiritum, vel habere spiritum. *Assumpta parabola.* Id est, inchoauit parabola suam: reuelatio. n. prophetica vocatur hic parabola, quia non fit per verba manifesta, sed per quaedam transumptiones, vel similitudines. Sicut dicitur de Christo, quod loquebatur in parabolis, & aliqui exponebat parabolas Mat. 13. cap. si tamen parabola essent verba manifesta non exponeretur. *Dixit Balaam filius Beor.* Hic ponitur propheticum ad prophetiam annunciationem: ipsa autem annuntiatio incipit 7. c. Quam pulchra tabernacula tua, & hoc est quod dixit ipse Balaam. Ponitur autem hic repetitio sententiarum, sicut fiebat praecedenti cap. in verbis Balaam ad quandam ornatum, & ipse Balaam dicit de seipso: *Dixit Balaam filius Beor.* Quia mouebatur a spiritu propheticum ad dicendum haec. Dicunt aliqui ex hoc, quod Beor pater Balaam erat propheta ex hoc, quod exprimitur hic nomen eius in regulam Hebraeorum, quam ponit Hieronymus super Sophoniam in prologo quodam. scilicet, quoniam alicui prophetae pater exprimitur in sacra Scriptura etiam ille propheta fuit. hoc autem quamquam non probe tur solide, tamen si assentire velletis satis erit, quod concedamus in prophetis Iudaeorum, sed ad prophetas gentilium non oportet extendi litteram. *Dixit homo cuius obturatus est oculus.* Ista omnia pertinent ad eandem sententiam: significatur. n. per omnia ista, quod Balaam dixit ista, quae sequuntur, & tangitur in hoc modo propheticus Balaam: Dicunt enim quidam, ut Aben Ezra, quod quoniam iste recipiebat reuelationem a Deo, dormiebat: quod enim dormiebat eum somno, ut sic a minori gradu prophetiae moueretur, ut declaratum est 3. cap. 12. Si enim vigilaret, quoniam reciperet reuelationem oportebat ceteris paribus esse maiorem gradum prophetiae, & ob hoc dicunt, quod in nocte est Dominus apparebat, sicut apparet supra cap. 22. & tunc cadebat in terra per somnum, & obsecrabatur oculi eius, id est, clauderentur: & tunc aperiebantur oculi mentales eius recipiendo cognitionem supernaturalem de aliqua re. Et secundum istum est sensus: Cuius obturatus est oculus, scilicet, corporalis, quia sopore deprimitur, dum propheta accipiendo: non autem quando aliquid denuntiabat, quia tunc vigilabat.

Rabi Salo. dicit, quod oculi Balaam erant eruti de capite, vel saltem vnus oculus, ita quod esset laicus, & habebat locum oculi in capite patentem, & tamen non videbat, & ita exponit vtranque particulam. scilicet, cuius obturatus est oculus, id est, est oculus clausus eo, quod nihil vidit, cum haberet locum oculi in capite, sed non oculum. Et quoniam infra dicitur aperitur oculi eius, id est, oculi eius aperti sunt, quia nunquam possunt claudi, cum non habeat oculos, sed oculos loca patentia.

Sed hoc ridiculum est, & insanum: nam dato quod haberet oculos erutos Balaam non expressisset, quia nihil hoc attinebat ad prophetiam: ipse enim intendebat declarare hic aliquem modum prophetiae suae, qui non erat manifestus, & tamen non haberet oculos erutos, vel non manifestum erat. Item non poterat dici, quod haberet vtranque oculum erutum, quia tunc nihil videret, & tamen ipse vidit quod occurrit sibi Angelus in via, & videbat omnia alia, quae faciebat: ergo non eruti eruti oculi. Dicit etiam Rabi Salo: quod oculi Balaam eruti fuerant de capite eius, dum ipse cogitaret quaedam superba contra semetipsum Iudaeorum, sed omnia ista ridicula sunt.

Aliqui autem volunt referre ad distinctionem intellectus practici, & speculatiui dicentes, quod oculi Balaam erant aperti quantum ad intellectum speculatiuum, quod cognoscebat Deum per lumen prophetiae.

Dicitur Hieronymus de sententia.

opi. Rabi Salo. de oculis Balaam.

Alia opin. Rabi Salo.

speculatiue: tamen intellectus eius practicus non illustrabatur ad recte iudicandum de agibili, quia etiam ad operationes oculus seductor est. sed iste sensus factus est alienus, quia scriptura non consuevit distinguere talem modum. Sed intelligitur hoc totum de intellectu speculatiuo, qui vocatur hic oculus, & ipsemet est aliquando obturatus, & aliquando aperitur. nam antequam propheta habeat lumen prophetici nihil magis intelligit quam alij homines, & tunc intellectus suus, qui vocatur oculus est obturatus. Cum vero innuit lumen propheticum aperitur oculi eius, id est, eleuatur intellectus supernaturaliter ad comprehendendum veritates illas, quas prius naturaliter comprehendere non potuisset, & ad illas obturatus erat. Prima expositio Aben Ezra non tenet, scilicet, quod dormiret Balaam, quando reciperet reuelationem. nam licet aliquando hoc cotingeret in eo, sicut in prophetis Iudeorum, vt patet supra cap. 12. tamen non sic semper recipiebat prophetiam reuelationem: nam necesse est tunc dici, quod Balaam recipiebat diuinam reuelationem vigilans, quia nunc factus est spiritus Domini, & incepit prophetare, & tamen erat ipse coram Balac, ergo non dormiebat. Itē procedenti cap. ponitur bis quomodo Balaam ierit ad inquirendum augurium, & occurreret ei Dominus? ponens verbum in ore eius, tunc autē non dormiebat: ideo tenenda est procedens expositio. *Dixit auditor sermone Dei.* Eadem sententia est, dixit Balaam: nam ipsemet erat auditor sermonum Dei. Et dicit sic, quia sepe Deus loquebatur ei. Angelus eius, vt patet procedenti cap. & supra 22. cap. & istud pertinebat ad duos modos propheticos, in quibus Balaam vocem aliquam audiebat. Primus modus erat qñ apparebat ei Angelus in assumpto corpore, & loquebatur: secundus erat qñ formabatur vox in aere, & non apparebat aliqua effigies formans illam: vtroque. n. modo verē audiebat verba. Aliiter potest vocari Balaam auditor verborum Dei. i. recipiens reuelationes eius: quocumque. n. acciperet dicebatur audire verba, siue per solam mutationem phantasia, siue per solum intellectum eleuatum; quia oia ista per quae intelligimus qñ ab aliquo nobis significantur, largē vocantur verba. *Qui visionem omnipotentis intuetus est.* Ista est repetitio superiorum ad significandum Balaam loquentem: & in exprimuntur hic multa proprietates prophetiae eius: dicit autē Balaam intueri visionem omnipotentis. i. videre visionē Dei, qui est omnipotens. Et est improprie modus loquendi, quia nemo videt visionem, sed videt per visionem. Pot autē dupliciter intelligi, qñ Balaam videret diuinā visionem, siue Deum. Vno modo referendo ad apparitionem sensitiuam. i. qñ aliqui Angelus apparebat ei in assumpto corpore, vt patet supra 22. c. & procedenti cap. & vocatur Angelus ille Deus. Hoc modo Balaam signat quādam conditiones prophetiae suae. i. qñ Deum videbat, & audiebat, & illa litera superior. i. auditor sermonum Dei refertur tunc ad auditionem sensitiuam qñ formabantur voces ab Angelo, siue in assumpto corpore, & apparenti. Alio modo pot vocari Balaam videns diuinam visionem. i. videns Deū intellectualiter, quia Deus se reuelabat illi declarando ei intelligibilia, & qualibet talis reuelatio vocatur visio: nam & intellectus noster vocatur visus animae. *secundum Aristo. 6. Ethic. vtique sensus potest stare: qñ vtroque modo reuelationes recipiebat Balaam. Quia cadit et sic aperitur oculi eius.* Istud refertur ad modum prophetandi Balaam. i. qñ aliquando cadebat, qñ recipiebat reuelationem: non quidem ad omnem reuelationem, quia qñ apparuit ei Angelus in via, & locutus est illi non cecidit, vt patet supra cap. 22. Sed aliquando fiebat in eo quasi ecstasis licet non esset pro-

Cap. 23.

ptē raptus, quia rapit pertinet ad maximum gradum reuelationis, cum alicui diuina essentia clare representatur, sed hoc non concedimus de Balaam: solum enim de Paulo, & Moyse dicitur. Et dato quod dixeremus Balaam vidisse Deum per essentiam, quod non est satis rationale: tamen non videret sepius, cum de Paulo, & de Moyse solum semel concedamus fuisse diuinam essentiam clare reuelatam. Ista litera tamen significat quasi consuetudinem Balaam in cadendo, scilicet, quod multoties caderet cum propheta, ergo non intelligitur de raptu ad contemplandum diuinam essentiam: sed solum quod aliquando patiebatur casum quando propheta: non tamen rapiebatur penitus, quia non desituebatur omnibus operationibus vitalibus, sicut fit in raptu.

Opin. Rabi Salom. quare Balaam cadebat cum propheta debebat. Quest. III.

RA 21 Salom. dicit, quod cadebat Balaam eo, quod erat incircuncisus, quia nulli concedebatur stare coram Deo, nisi circunciso. Sed hoc non stat, quia Deus apparuit multoties Abrahae antequam circuncideretur, & locutus fuit ei: tñ nō cadebat, vt patet Gen. 12. 13. & 15. cap. de circuncisione autē tua hī Gen. 17. cap. ergo nō fiebat casus propter hoc, sed forte, quia Deus volebat deprimere superbiam Balaam, ideo cum eleuatione intellectus volebat, vt pateretur quandam depressionem corporis. Sed adhuc fortē melius intelligeretur hoc de quodam modo reuelationis propheticae. i. qñ fit in somnijs, quae erat cōis prophetis: & Balaam habebat aliquis istum modum, vt patet 5. cap. 22. vbi Deus apparuit ei bis per noctem, & tūc cadebat antequam aperirentur oculi eius. i. prius cadebat per somnum, vel iacebat in lecto, & postea aperiebantur oculi eius, scilicet, eleuabatur intellectus suus, vel magis immutabatur tunc phantasia, & manebant in eo vestigia immutationis illius, ita vt postea et vigilans posset intelligere, quod per somnum reuelatū ei fuerat: & sic aperiantur oculi, id est, phantasia, quae est iudicatiua. Vel oculi, id est, intellectus, qui quamquam tunc non iudicat, & aperiatur: tamen aperitur postea in vigilia per ea, quae relicta sunt in phantasia, & isto modo per somnum, habet quis oculos apertos. Similis modus loquendi est. Canticorum cap. 5. I. Ego dormio & cor meum vigilat. *Quam pulchra tabernacula tua Iacob.* Hic incipit prophetia de Iudaeis. Nam totum supra positum erat prologus, & istud est quod dixit Balaam, scilicet. Quam pulchra tabernacula tua Iacob. ad totum Israel loquitur, & vocat hic tabernacula tentoria, in quibus manebant Israelitae in deserto: nam non habebant domos aliquas cum non manerent alicubi fixi: tabernaculum tamen proprie signat domum.

Et tentoria tua Israel. Eadem sententia est repetita: quia Israel, & Iacob idem sunt cum nomine Iacob fuerit muratum, vt vocaretur Israel, vt patet Gen. c. 32. scilicet, non vocaberis amplius Iacob, sed Israel: tentorium etiam & tabernaculum idem sunt, vt hic accipitur. Quamquam proprie tabernaculum signet domum stantem, & tentorium signat domum portabilem, quae est ex pellibus, vel pannis. Dixit autē pulchra esse tabernacula Israelitarum propter ordinem eorum: nam erant dispositi ipsi per vexilla & tribus, vt supra declaratum est, & etiam litera ponit motuum suum ad dicendum hoc, cum fuerit supra dictum: Eleuans oculos suos, vidit Iacob commorantem in tentorijs per tribus suas. Vel potest hoc refertur ad pulchritudinem, & bonam habitudinem Israelitarū propter Dei custodiā, & assistentiā. *specia-*

De Moyse & Paulo concedit, qñ viderint Deum per essentiam.

Prophetia Balaam de Iudaeis.

liter enim illis assistebat ad obseruandum eos ab omni malo. & ista erat maior pulchritudo. *Vt valles nemorosa.* Idest ita pulchra sunt tentoria tua, sicut valles nemorosa. Dicuntur valles nemorosae, quae multos arbores habent, sicut est in nemore, & ibi pulchritudo est, & conuenientia, ita erat tabernacula Iacob, scilicet, quia erant valde multa. *Vt horti iuxta fluuios irrigui.* Idest etiam ita sunt tabernacula tua, sicut horti plantati iuxta fluuios, qui possunt irrigari ex eis. dāt enim fructum suum in tempore suo in magna abundantia, & quidquid faciunt prosperatur, nec defluit folia eorum, vt patet Psalm. 1. in Hebraeo habetur supra. *Sicut torrentes extendentes se.* Vbi dicit litera nostra, vt valles nemorosae, & ad idem redit, quia valles multarum aquarum sunt aptae ad gignendas multas arbores, vel torrentes abundans aqua gratus est ad habitationem propter ipsum, sicut valles nemorosae, in quibus aliquis delectabiliter habitat. *Vt tabernacula, quae fixit Dominus.* Idest illa sunt multum firma ad mandandum, ita erat populus Israel, quem nemo poterat concutere, quia Deus illum solidè seruauit. in Hebraeo habetur. *Sicut cassia, quae fixit Dominus.* Eadem dictio habetur in hebraeo, & in Psalm. 44. vbi nos dicimus: Mirra, & gutta, & cassia. Est autem facilis error in hoc. Vel quia Hebraei punctum mutauerunt in dictione ista, vel quia Hieronymus non curauit de illo. Eadem enim litera, & tot, & in eodem ordine ponuntur in dictione, quae significat tabernacula, quae ponuntur in quodam puncto, qui aliter, & aliter litera sonare facit. Videtur tamen, quod iste error sit Hebraeorum, & non Hieronymi, quia sententia non pertinet ad cassias, non enim figuntur cassiae, sed plantantur, tabernacula autem figuntur: litera tamen dicit de fixione. ergo debent hic poni tabernacula, & non cassia. Apud Hebraeos autem facilis error erat in puncto vno: non erat autem tam facilis si mutarentur literae, vel si esset alia dicitio. Nec est inconueniens dici, quod libri Iudeorum interdum corrupti sunt: nam nihil est propter quod eorum scriptores impeccabiles fateamur: potissimum, quia interdum maiores errores sunt in libris eorum, & quasi generaliter, scilicet, quod interdum deficiant aliqui versus, sicut patet Iosue cap. 21. vbi duo versus sunt in litera nostra circa finem cap. qui non habentur in libris Hebraeorum communiter. & tamen doctores eorum dicunt illos defecere, & quod in libris antiquis, & correctissimis fuerint, vt dicit super locum eundem Ra. David. Ganhi. *Quasi cedri prope aquas.* Idest ita sunt tabernacula Israel sicut cedri, quae plantatae sunt iuxta aquas. est enim quasi generalis, vel saltem communior ligonorum conditio, vt prope aquas plantata magis propigerentur, sicut patet Psalm. 1. de arbore, quae plantata secus decursum aquarum, quae fructum suum dabit in tpe suo, & non defluunt folia eius, sed prosperatur, ia omnibus. Quarundam tamen arborum conditio est magis exigere propinquitatem ad aquas, & ita est de cedro, indiget enim magno alimento aquae: ideo prope aquas valde conseruatur, sicut erant Israelitae prope aquas, id est prope Deū suum, qui infundebat eis abundantem alimenta, & omnia quibus indigebant, vt patet Deuteronomo. cap. 2. & ipsi gloriabatur in hoc, quod Deus eorum esset propinquior eis, quam dii aliarum gentium ipsi gentibus, vt patet Deuteronomo. capit. 4. scilicet. Quae est natio tam grandis, quae habeat Deos appropinquare sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris? *Fluet aqua de situla.* Idest de situla Iacob est enim situla instrumentum, quo aquam de puteis haurimus, & de illa in omnia alia vasa transfunditur. Hebraei autem omnes

Quare trauerunt hic Hebraei.

Aquam fluxile de situla qd figures.

intelligunt hoc de Messia, qui tanquam aqua de situla defluxit de semine Patriarcharum, & successorum illius populi. Vel potest intelligi de studio sapientiae legis, quod viguit in Iudaeis tempore, quo constructum est templum Salomonis, & tempore prophetarum qui legem valde exposuerunt, & compleuerunt, quia sicut in situla aquae tenentur, quae educuntur de puteo ad reficiendum, & de ipsa transfunditur aqua ad bibendam, ita per doctrinam magistrorum sapientia in discipulos transfunditur, scilicet, quia ibi generatur. Magis autem intelligitur primo modo de deuotione seminali ad gignendum, quae fit, sicut si fluat aqua de situla, & ad hoc concordat litera sequens, scilicet, & semen eius erit in aquas multas, id est valde multiplicabitur populus Hebraeorum. Alio modo potest, & conuenienter intelligi de doctrina Messiae: faciendo transitum de toto ad partem, scilicet, de toto populo Israel ad Messiam, qui est quasi pars illius populi cum sit princeps, & tamen non est proprie pars, quia principes ponuntur supra populum, & non tanquam aliqui de populo. Quidquid autem sit Scriptura transit interdum a toto ad partem, vt patet in regulis exponendi Ticonij. Et tunc intelligeretur litera ista de doctrina Messiae, scilicet, fluat aqua de situla eius, id est fluat doctrina abundanter de illo, sicut de situla abundanter aqua fluit. intantum autem hoc erat, vt miraretur totus orbis de doctrina illius, nec solum ipse effundebat doctrinam, sicut aquam, sed etiam illi, qui edocti erant ab ipso, sicut patet Ioan. 7. cap. In nouissimo autem die magno festiuitati stabat Iesus, & clamabat dicens: Siquis sitit veniat ad me, & bibat, qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre eius fluent aquae viuae. *Et semen illius erit in aquas multas.* Ista litera redit in eandem sententiam cuius superiorior, ideo sicut superior exponebatur tripliciter ita poterat ista exponi, sed quia primus & tertius modus erant principales de illis exponitur ista litera, scilicet, semē eius, id est Iacob erit in aquas multas, id est dilatabitur in multos populos, sicut dilatatur aqua. Vel erit in aquas multas, id est, multos populos, quia more Scripturae populi vocatur aqua, vt patet Apoc. 17. cap. Aqua multa populi multi sunt. Et isto modo erat dilatandum semen Iacob in populos multos particulares, quia multa oppida, & vrbes habitabatur a semine Iacob, quod erat esse populos multos, & nō solum poterant vocari populi multi, sed gentes multae, quia in Israelitis erant duodecim tribus, quarum quaelibet erat vna cognatio specialis distincta ab alijs, & erat valde magna habens multas vrbes & oppida, vt patet in libro Iosue cap. 13. vsque ad 21. & isto modo dicebantur septem gentes Chananaeorum, scilicet Chananaei Amorritae &c. Quamquam omnes essent cognationes speciales venientes ab eodem patre immediato, scilicet, de Chanaan, vt patet Genes. cap. 10. Alio modo potest intelligi litera ista concordando tertiae expositioni de doctrina Messiae, quae dabatur superius, scilicet, quod semen eius, id est, Messias erit in aquas multas, non quidem, quod Messias esset geniturus aliquos filios carnaliter, sed gignere eos spiritaliter, scilicet per doctrinam, vel redemptionem. Primo modo patet, quia semē vocatur verbum Dei, vt patet Matt. 13. cap. & per istud verbum generabat Messias sibi filios multos. Sic etiam Apostolus dicebat se gignere omnes illos, quos ad fidem conuertebat in quens: Filii mei, quos ego quotidie parturio, donec formetur in vobis Christus. Et iterum: Per Euangelium ego vos genui.

Secundo modo etiam dicebatur Messias gignere filios multos per redemptionem: & hoc patet Ila. 53. capit. si posuerit pro peccato animam suam videbit semen

Nota intel lectum hu ius pphetae.

Messia gignere filios quos intelligit per semē &c. deponē.

femen longeuum, idest si uoluerit mori pro peccatoribus, multi erunt filij eius per redemptionem ei generati secundum vitam eternam. Quantum ad primum modum dicebatur, quod semen eius, idest Mesia erit in aquas multas, idest multos populos, quia doctrina eius fuit dilatata per totum orbem, iuxta illud Psalm. 18. In omnem terram exiit sonus eorum, idest predicatio Euangelij, & maior pars uniuersi conuersa est, ita ut in omnibus gentibus fides Christi sit, quia ubique sunt aliqui de cultoribus eius. Et hoc fuit, quia doctrina Messia erat uniuersalis, & non pertinebat ad aliquem populum specialiter, sicut lex Moysi pertinebat specialiter ad Iudaicam politiam: ideo misit discipulos predicare Euangelium omni creature per uniuersum mundum, ut patet Marci cap. 16. & de hoc intelligitur illud, quod habetur Isa. cap. 2. & Michea cap. 4. scilicet, quod in ultimis diebus, qui sunt dies Messia, exibit lex de Syon, & uerbum Domini de Ierusaleni, & confluent illuc omnes gentes. De secundo modo patet, quod semen Messia fuit dilatatum in multos populos, quia per redemptionem suam omnes gentes fecit sibi populos: nemo est enim queat sanguis Messie sufficere non redemerit, quamquam non omnes redempti fuerunt efficienter, quia ex culpa sua non participauerunt redemptionem Messie nolentes habere rectam fidem, spem, & charitatem: *Tolle propter Agag rex eius.* Hic ponitur prophetia de regibus Iudaorum, & prophetatur de primo rege, scilicet, de Saule, qui fuit ablati: idest priuatus regno; quantum ad filios suos propter Agag regem Amalechitarum: *Illerati.* Deus, quod Saul rex Israel pugnaret contra Amalech, & quod non relinqueret in eo uirum, nec feminam, nec quidquam uiuens usque ad pecora, quia nocuerat nimis Amalech Israelitis ueniens de Aegypto Deuterono. 16. cap. Saul autem pugnans contra Amalech, occidit omnes Amalechitas: regem tamen Amalech, qui uocatur Agag non occidit: etiam pecora pingua, & optima seruata sunt atque ducta in terram Israel, propter quod iratus est Dominus, & praxidit, quod abscinderet regnum de manu Saulis: Reg. 1. cap. non tamen in uita eius tolleretur sibi regnum, quia ipse regnabit, & post eum filius eius Hisboseseth, ut patet 2. Reg. ca. 2. tamen in reliqua posteritate Saulis ablatum est regnum, quia duobus annis solum regnauit Hisboseseth, ut patet praealle. cap. Deinde conuersum est totum regnum ad Dauid, quia occisus est Hisboseseth a latronibus, & sic dicitur tollere, idest priuabitur rex eius, idest rex Israel, scilicet, carebit regno. Propter Agag, idest propter peccatum, quod commisit conseruando a morte regem Agag. In Hebreo habetur. *Exaltabitur magis quam Agag rex eius.* Idest Saul primus rex Israel exaltabitur magis quam Agag, idest praeualebit in pugna contra Agag regem Amalechitarum delendo totum populum eius: potest autem litera nostra aliquantulum concordari literae Hebraicae licet distorte, quia istud uerbum tollere significat priuare, uel eleuare nutrire, & auferre, & multa alia, & sic possit intelligi, quod rex Saul tolleretur, idest eleuetur super Agag, sed non conuenit ista concordia, quia dicit litera tolleretur propter Agag, si tamen diceretur magis quam Agag, uel super Agag staret sensus. Item dicendum est, quod ista expositio sit melior quam si dicamus eleuabitur super Agag, quia litera sequens hoc declarat, scilicet, & auferetur regnum illius, & tamen hoc non pertinet ad exaltationem, sed ad ablationem honoris. Hic tamen sunt repetitiones earundem sententiarum in uerbis Balaam, ut patet proceden. cap. & hic. Unde significat ista duo idem, sed istud secundum signat ablatio-

nem regni: ergo, & primum. *Et auferetur regnum illius.* Idest priuabitur regnum de stirpe huius regis Israel: non tamen eo uiuente, sed in posteritate sua: nam immediate, ut mortuus est Saul conuenerunt omnes de tribu Iuda, & uixerunt Dauid in regem, ut patet 2. Reg. c. 2. deinde mortuo filio primo Saulis, scilicet, Hisboseseth, totus Israel conuenit ad Dauid, & uixerunt eum in regem, ut patet 2. Reg. cap. 5. *Deus eduxit illum de Aegypto.* Nunc redit Balaam ad narrandum alia de toto populo cum narrauerit de rege, scilicet, quod Deus eduxit Israelitas de Aegypto. & potest poni hoc tanquam enarratio historica enumerando ea, quae pertinebant ad istum populum etiam si ista particula nihil pertineat ad praecedentes. Alio modo potest intelligi, quod reddatur hic causa superiorum, scilicet, quod Deus Iudaeorum facturus erat eis omnia bona, quae supra dicta sunt, & etiam infra prophetatur. & hoc quia erat uerus Deus, & poterat haec omnia facere cum fortitudo eius esset maxima, sicut fortitudo rhinocerotis, ut infra patet: posuit autem educationem de Aegypto, quia ista fuit in magnis prodigijs, & horrendis periculis Aegyptiorum inferendo decem plagas, & ad ultimum ipsos Aegyptios suffocando in mari rubro, & ista omnia erant cognita apud gentes: ideo arguebantur ex hoc, quod scire potuit Deus Hebraeorum ista facere, ita posset facere quocumque uellet, quia ista demonstribant maximam potentiam. *Cuius fortitudo similis est rhinocerotis.* Idest Deus Hebraeorum est ita fortis, sicut rhinoceros. Non significatur hic equalitas, quia rhinoceros non est equaliter fortis Deo, sed significatur similitudo, nec tamen est perfecta similitudo, quia fortitudo rhinocerotis est robur corporale, fortitudo autem Dei est spiritualis uirtus eius, sed significatur hic quaedam proportionalitas, scilicet, quod sicut se habet fortitudo rhinocerotis ad fortitudinem omnium animalium, quia omnibus fortius, & impetuosius est, ita fortitudo Dei se habet ad robur omnium rerum, quia nulla ei equalis est, immo nec comparabilis aliquantulum, & istud uocatur proportionalitas, uel analogia. De rhinocero autem supra dictum est praecedenti cap. significat enim uincorem. *Deuorabunt gentes hostes illius.* Hic significatur fortitudo istius populi pugnando contra aduersarios, scilicet, quod omnes illos superaret. Et dicitur deuorare largè sumendo: quia Israelitae nullum deuorabant: sed quia eos consumebant totaliter delentes deuorare dicebantur, quia id quod deuoratur, consumitur, & sic dicitur, quod ignis deuorat ligna Isa. cap. 5. & tamen ignis nihil deuorat, quia non est animal, sed consumit, & dicit, quod deuorabunt gentes hostes illius, idest, quod Israelitae deuorabunt gentes, quae sunt hostes ipsorum, scilicet, illius, idest ipsius populi Iudaici. Et ponitur gentes, & hostes in accusatiuo tanquam unum sit adiectiuum alterius. sic enim sit in substantiuis, quae se habent tanquam exponens, & expositum, uel quae coniunguntur per figuram appositionis. Aliqui autem errant in hoc existimantes, quod dictio hostes, ponatur in nominatiuo, sed tunc nullus esset sensus uerus literae. **K** *Quomodo enim Gentiles deuorarent hostes Iudaeorum, quia ipsi met erant hostes eorum? sed solum intelligitur, quod ipsi Iudaei deuorabunt gentes, quae sunt hostes illius, idest ipsius Iacob, sive populi Iudaici.* *Ossaque eorum confringent.* Istud ponitur ad significandum durum bellum, quod facturi erant Israelitae contra gentes, in quo contererent totam fortitudinem, uel robur earum, quae nomine ossium designatur, in quibus totius corporis firmitas est. Non est autem intelligendum quantum ad literam, quia Hebraei non confringebant ossa hostium. ad nihil enim hoc profuisset illis, sed sunt ista metaphora. Sic patet supra quod

Quo oes gentes timebant Iudaeos, quia fuit hoc potissimum.

quod Balaam assumpta parabola sua dixit haec: parabola autem figuratiuam quandam notat. *Et perforabunt sagittis.* Idest perforabunt ossa hostium sagittis. Et hoc, quia forte talibus armis Iudaei contra hostes pugnabant. Vel intelligitur secundum metaphoram, ut significetur magna debilitatio in hostibus, quae significatur in perforatione ossium, sicut significatur supra in confectione. *Accubans dormiuit, ut leo.* Significatur etiam hic fortitudo populi huius, contra quem non audebant alij populi pugnare. Et refertur istud ad tempus illud, in quo acquisita esset terra Chanaan: nam in praecedenti prophetarum fuerat de isto populo, quomodo se haberet in acquirenda terra promissionis, cum dictum est praecedenti cap. Ecce populus, ut Leana confurget, & quasi leo enigetur: non accubabit, donec deuoret praedam, & occisorum sanguinem bibat, idest, quod ille populus fortiter ageret, ut leo, & non cessaret a bellis, donec deuoret praedam, idest acciperet totam terram Chanaan, quam accepturus erat. Hic autem ponitur qualiter se haberent postquam suscepissent terram illam, scilicet, quod in pace quiescerent potentes, & omnibus gentibus terribiles, & quod nemo eos suscitare audeat tanquam leonem aut Leanam dormientem ad inferendum eis bellum, & tunc quamquam ponatur ista litera de praeterito, scilicet, accubans dormiuit, tamen intelligenda est de futuro, scilicet, accubans dormiet, quia in prophetijs mutantur tempora ad significandum certitudinem maiorem, nam futurum secundum se incertum est, praeterita autem sunt certissima, quia impossibile est illa aliter se habere, ut patet 6. Eth. & quia intendit Deus significare magnam certitudinem in eis, quae praenunciat, facit ut interdum ponatur tempus praeteritum pro futuro, ut patet Isa. cap. 53. ubi secundum intentionem tam Iudaeorum quam catholicorum agitur de Messia, tamen omnia uerba ferè ponuntur in praeterito, sed tunc nondum erat Messias. Alio modo potest exponi litera ista de tempore praesenti, in quo loquebatur Balaam, & est sensus satis conueniens, scilicet, quod Balaam eleuans oculos uidit Israel commemorantem per tentoria sua, & confiderans eius dispositionem, & robur, dixit: Populus iste accubans dormiuit, ut leo, idest ita est nunc iste populus sine timore accubans, & dormiens, sicut leo, quod nullus audeat suscitare, quando dormit. Et hoc est, quia iste populus est fortis, & confidens in Deo suo intendit, quod nullus populus audebit pugnare contra eum, ideo securus dormit, & tunc potest poni ista litera tanquam causa superiorum, scilicet, quod non potest quicquam maledicere isti populo, uel contere eum, quia fortis est, sicut leo, & confidens accubuit, & dormit. *Ut leo, & quasi Leana.* Idest populus iste est fortis, sicut leo, & sicut Leana. Vterque enim fortis est, sed leo est fortis, idest impaudus, quia non timet occursum aliorum animalium, sic patet Prouer. cap. 30. leo fortissimus bestiarum ad nullius pauebit occursum, leana autem fortis est, idest ferox: potissimum quando rapiuntur catuli, quia tunc uehementer effertur. Vtrique autem erat in Iudaeis, ut erant confidentes in Deo suo, quia nullum aliorum populum timebant, & omnes ferociter laniabant. *Quem nemo suscitare audebit.* Id est quando leo dormit, uel Leana nullus audeat suscitare illos propter eorum fortitudinem, & ferocitatem: ideo ipsi confidentes dormiunt nullum malum prestolantes, sic erat de Iudaeis, quod nullus populus audebat inquietare eos quando ista dixit Balaam. Nam tunc cum superauissent duos reges Amorraeos, scilicet, Sehon, & Og, nullus audebat contra eos bellum gerere, quin potius timebant omnes populi, qui in circuitu eorum erant. Timuit enim eos rex Moab, &

omnes Moabitae, ut patet supra 22. cap. timebat etiam Ammonitae, & Idamaei, ut patet Deuterono. c. 2. Timebant quoque omnes Chananaei, qui erant ad occidentalem plagam Iordanis, ut patet Iosue cap. 2. ubi dixit Raab exploratoribus Iudaeorum, quod omnes habitatores Chanaan expauerunt, atque languerunt corda ipsorum, nec remansit in eis spiritus. Alio modo potest hoc intelligi de tempore, quo mansuri erant Israelitae in terra Chanaan illa acquisita, scilicet, quod nullus tunc illos suscitare audeat inferendo bellum, sicut nemo dormientem leonem suscitaret. Hoc tamen non fuit semper apud Iudaeos, quia multoties hostium clades secussit, & bella ferocia passi sunt. Fuit tamen completum tempore Dauid, quia omnes gentes in circuitu eum timebant, nec audebat quicquam mouere bellum contra ipsum, ut patet ex processu secundi libri regum: maxime 3. & 10. c. Sed adhuc magis fuit hoc tempore Salomonis, quia licet ipse non teneret aut sustineret bella magna: tamen, quia pater eius Dauid contriuerat omnes gentes in circuitu non aucta est aliqua gens contra Salomonem pugnare, sed fuerunt omnes populi subditi ei, qui fuerunt relicti de stirpe Chananaeorum soluentes ei tributa, ut patet 2. Paral. cap. 3. scilicet, omnem populum, qui derelictus fuerat de Hebraeis, & Amorraeis, & Pherezeis, Heueis, & Iebusaeis, qui non erant de stirpe Israel, & de filiis eorum, & de posteris, quos non interfecerunt filij Israel, subiugauit Salomon in tributarios. Et hoc significauit Salomon in uerbis suis ad regem Hiram. Tu scis uoluntatem patris mei Dauid, & quod non potuerit edificare domum Domini propter bella imminencia per circuitum, donec daret Deus eos subuestigio pedum eius: nunc autem requiem dedit Deus mihi, & non est Satan nec occursum mafus, idest non est aliquis, qui possit contra me pugnare, aut uelut, ut patet 3. Reg. cap. 5. & tamen non durauit hoc tota uita Salomonis, quoniam ad senectutem eius fuit infelix: habuitque aduersarium Idumeum, qui nimis inquietabat eum. Habuit etiam aduersarium Razon qui factus est princeps latronum. De hoc 3. Reg. 1. cap. Fuit autem illa aduersitas, quia Salomō declinauit ad idola, & admonitus a Deo non desistit, ut patet praalle. cap. *Qui benedixerit tibi erit ipse benedictus.* Idest tantum bonus, & felix reputaberis, quod benedicentes tibi aliquid bonum inde se consequi putent, quod est esse benedictum: Benedicere enim est bona praedicere, uel imprecare, esse autem benedictum est in bonis esse augmentatum, quia benedictio augmentationem, & maledictio diminutionem signat, ut patet 2. Corin. cap. 9. ubi opponitur benedictio auaritia: sed auaritia significat diminutionem: ergo benedictio augmentationem. Aliter potest intelligi. Qui te benedixerit, idest in tua benedictione, & prosperitate defendere cupierit, erit benedictus, idest Deus defendet illum: unde quando aliquae gentes bene, & amicaliter cum Iudaeis se habebant magis conseruabantur a Deo, ut patet ex processu historiarum totius sacrae Scripturae: unde Iudaei pro talibus gentibus Deum rogabant eo modo, quo licitum erat pro eis orari, & pro alijs benefactoribus Gentilibus, sicut pro rege Seleuco Syriae, qui omnes sumptus pertinentes ad sacrificia erogabat in sanctuario Domini, qui satis magni sunt. De hoc 2. Macha. cap. 3. *Qui maledixerit tibi in maledictione reputabitur.* Idest si aliquis tibi maledixerit, uel mala infligere uoluerit reputabitur maledictus, uelut si quis sanctis Dei malediceret ille, ut maledictus haberetur, ita quia isti in magna bonitate reputabantur, maledicentes eis mali, & infelices estimabantur. Hoc autem erat quando Israelitae toto corde Deo adhaerebant. Vel qui maledixerit

rit tibi, idest, priuauerit te bonis tuis: in quo augmento consistebat benedictio Hebraeorum, erit maledictus, quia Deus huiusmodi viros multum puniebat, sicut patet de onanibus hostibus Iudaeorum quando Iudaei Deum colebant. Ponuntur autem ista verba ad conclusionem intentionis Balaam: postquam enim multa bona de Iudaeis annunciauerat dixit, quod qui malediceret Iudaeis esset maledictus, & ob hoc ipse non posset maledicere Israelitis, nec conaretur ad hoc ne efficeretur maledictus. Etiam per hoc dissuadebat regi Balac, ne Iudaeos maledici vellet, quia ex hoc se maledictum certissime cognosceret. Ista autem dicebat Balaam iam vltimus non maledicturus. An autem nunc diceret ista coactus, sicut praecedentibus dicebat, vel quia iam nullo modo vellet maledicere Israelitis non constat, satis tamen patet ex supra declaratis, quod cum cepit loqui ista, erat simpliciter volens non maledicere: ideo non inuit ad querendum augurium, sicut praecedentibus vicibus, in quibus licet bona diceret mala tamen semper faciebat ex plens ceremonias ad maledicendum, & tamen post hoc immediate apparuit in Balaam voluntas maledicendi: nam cum infra conquereretur rex Balac de Balaam, respondit, quod quamquam non potuerit maledicere, daret consilium quid facere deberent Moabitae contra Israel.

Iratusque Balac contra Balaam, complexis manibus ait. Ad maledicendum inimicis meis vocauit te, quibus e contrario tertio benedixisti. Reuertere ad locum tuum. Decreueram quidem magnifice honorare te, sed Dominus priuauit te honore disposito. Respondit Balaam ad Balac. Nonne nuncijs tuis, quos misisti ad me, dixi. Si dederit mihi Balac plenam domum suam argenti, & auri, non potero praeterire sermonem Domini Dei mei, vt vel boni quid, vel mali proferam ex corde meo: sed quidquid Dominus dixerit, hoc loquar. Veruntamen pergens ad populum meum dabo tibi consilium, quid populus tuus populo huic faciat extremo tpe.

Iratusque Balac. Hic ponitur secundum huius cap. scilicet Balac, & Balaam super hoc disceptatio, nam cum Balac audiuit, quod dicebat Balaam exarsit contra eum vehementer quare hoc fecisset, vt patet infra, & dicitur. *Iratusque Balac.* Scilicet, magis nunc quam in alijs vicibus iratus est, quia plura bona nunc pronunciauit Iudaeis, quam pronunciauerat alijs vicibus. Balac enim non conquebatur principaliter de Balaam, quia non maledicebat Israelitis, existimabat enim a Deo impediri, sed conquebatur, quod benediceret Israelitis, sic patet praecedenti ea cum dixit Balac. Non maledicas ei, nec benedicas. Nunc autem nimis benedicebat, ideo nimis iratus est Balac, & maxime iratus est, quia ex hoc significabatur ipsum esse maledictum cum dixisset Balaam, quod qui malediceret Israeli esset maledictus, sed hoc maxime faciebat Balac rex, *Complexis manibus ait.* Idest manibus ligatis est autem hoc signum magne desolationis, & tristitiae quando homo nescit quid agat, & ita erat in Balac rege, quia iam nesciebat aliquod remedium, quod abigere posset Israelitas de terra sua. *Ad maledicendum inimicis meis vocauit te.* Conqueritur de Balaam,

Supra 22

quia non fecit, sicut ipse petebat: petijt enim, quod malediceret Israelitis, ipse autem benedixit. Vocauit autem rex Moab Israelitas inimicos suos: non quod essent vere inimici sui, sed quod ipse eos inimicos esse existimaret: nam Israelitas non intendebant nocere Moabitae, vt patet Deuteronomo. cap. 2. quamquam ab eis prouocari fuerint ponendo occasionem Israelitis, scilicet, per foeminas, & sacrificia, propter quae perierunt de populo 24. milia virorum, vt patet sequentibus. Inimicus tamen est nomen relatiuum equiparantiae: ideo nemo inimicus esse poterit, nisi alium habeat inimicum, sed Israelitas non erant huiusmodi: ergo Moabitae non erant inimici Iudaeorum, nec Iudaei inimici Moabitarum, quamquam Moabitae Iudaeos exosos haberent hostilia corda ad illos gerentes. Dicitur autem hic ad maledicendum vocauit te, quia non solum, vt Propheta occultorum cognitor, & reuelator Balaam reputabatur, sed etiam, vt potens operis, & sermone maledictionem, & benedictionem inducere, qui autem pure Propheta est solum abscondita reuelat, sed virtute sua nihil mali aut boni efficere potest: si autem Balaam solum Propheta reputatus fuisset non recte conquereretur de eo Balac, quia Propheta nihil aliud quam cognoscere dicere debet. Etiam non vocaretur ad maledicendum, sed ad declarandum fortunam populi Hebraeorum secundum intentionem Gentilium. Maledicere autem est aliquid mutare in re, quod intelligenti solum non competit, sciebat enim Balac, quod Balaam inuitus benedicebat, quia si putasset eum hoc voluntarie facere, occidisset illum, & patet, quia dicitur infra decreueram te magnifice honorare, si autem iste voluntarie benedixisset, non priuaret eum Deus honore, sed ipse seipsum priuaret, ideo non erat conquestio Balac multum rationalis contra Balaam, quia ex impotentia agebat, dicebat tamen hoc praemagnitudine ire, quia erat afflictus nimis non habens aliquod remedium contra Israelitas. *Quibus e contrario benedixisti tertio.* Idest contra intentionem meam benedixisti Israelitis tribus vicibus. hoc patet ex superiori, quia ter fuerat conatus Balaam maledicere Israelitis constituens aras, & ponens holocausta, & qualibet vice Deus ponebat verbum in ore eius compellens benedicere. De duabus vicibus primis habetur praecedenti cap. de tertia habetur hic.

Reuertere ad locum tuum. Idest, quia non potes mihi proficere maledicendo Israelitas vade in terram tuam, quia ad nihil aliud vocauit te. Hoc etiam dicebat Balac iratus, nam quamquam non posset maledicere Balaam poterat ab eo inquirere aliqua consilia, sicut Balaam non inquisit dicit se daturum consilium, quia tamen iratus erat, nimis molestum erat ei videre Balaam, ideo voluit, quod iret in terram suam a facie eius.

Decreueram quidem magnifice honorare te. Idest si potuisses maledicere Iudaeis, sicut ego volebam, ego disposueram apud me facere tibi valde magnum honorem, scilicet, ditare eum nimis, & constituere eum in potestate magna, sic dixit illi cum misit ad vocandum supra cap. 22. Ne cunctis venire ad me paratum honorare te, & quidquid volueris dabo tibi. Erat autem hoc valde rationale, nam si potuisset Balaam maledicere Israelitis, sicut intendebat rex Moab, scilicet, quod ille, qui malediceretur a Balaam, esset maledictus supra cap. 22. potuisset superare, & delere Hebraeos, & caperet infinitam praedam eorum, atque duo regna Amorrhoeorum, quae iam ipsi ceperant. Haec autem omnia erant duplo maioris valoris, quam totum regnum Moab: ideo si Balaam potuisset maledicere Iudaeos valde magna bona ei danda essent, & hoc est magnifice honorare. Dixit autem magnifice, quia proprie magnificentia est circa talia. Sunt enim duae virtutes

K

Quare Balac dixit quod debebat honorare Balaam si potuisset maledicere Hebraeos.

Magnificetia & liberalitas quae differunt.

virtutes in erogatione pecuniarum, vel in expensis faciendis, scilicet, magnificentia, & liberalitas, quae habent idem obiectum materialiter, sed differunt per quantitatem, scilicet, quod liberalitas est circa quotidianas, & paruas expensas: magnificentia autem est in valde magnis sumptibus, & elargitionibus. De his Aristot. 4. Ethic. sed Balac rex erat daturus valde magna prophetae Balaam si maledicere potuisset: ideo proprie erat ista magnifica honoratio. *Sed Deus priuauit te honore disposito.* Idest Deus fecit ne haberes id, quod ego disposueram dare tibi. In hoc innuit rex Balac se intelligere, quod Balaam coactus esset ad faciendum haec, quia dicit, quod Deus priuauit eum honore, idest fecit ne posset maledicere, & per hoc careret honore, quem ei dare disposuerat.

Quis esset Deus, quem Balac dixit priuasse Balaam multis bonis. Quast. I III.

QVAERET aliquis quis Deus esset iste, de quo loquebatur Balac rex, quod priuasset Balaam honore disposito. Nam non videtur posse intelligi de dijs Gentilium, qui seruiebant in augurijs, quia isti non impediissent Balaam. Aliquis forte dicit, quod intelligitur hoc de Deo vero, qui priuauit Balac desiderio suo, & Balaam potestate maledicendi. Sed tunc obijcietur, quod iste cognouisset verum Deum profitendo potestate eius. Ad hoc autem faciliter responderetur non esse inconueniens, quia Deus verus naturaliter cognosci potest, & multa eius attributa, vt quod est aeternus. Sic declarat Apostolus ad Roma. cap. 1. Sed tunc arguetur, quod si cognouisset rex Moab verum Deum conuersus fuisset ad cultum illius, sed non fuit conuersus. Ad istud tamen responderi potest, quod non sequitur: nam Philosophi cognouerunt verum Deum per ordinem causarum agentium naturalium, & tamen non coluerunt eum, sic patet ad Roma. cap. 1. scilicet, qui cum Deum cognouissent, non vt Deum glorificauerunt, sed euauerunt in cogitationibus suis, & obscurati est insipientes cor eorum. Magis tamen responderi conuenit, quod iste Deus, quem dixit hic rex Moab impediuisse operationem Balaam, non fuerit verus Deus, quem colebant Israelite, sed estimabat esse aliquem alium de dijs Gentilibus: nam Gentiles ponebant esse multos Deos, siue spiritus, & non habere eum dem vigorem, ideo dii potentiores impediabant operationem minorum deorum, vel eam tollebant, sicut est in omnibus agentibus naturalibus, quod minor virtus prohibetur agere a maiori. Et tamen quis esset iste Deus non determinabatur, quia multos credebatur esse Balac, & quod iste Deus, qui nunc impediuit Balaam esset potentior dijs, qui adiuuabant eum in maleficijs istis: sic enim dixerunt malefici Pharaonis, quando facientes omnia prodigia, quae faciebat Moyses non potuerunt facere cyniphe: dixerunt. n. Digitus Dei est hic, idest alius Deus superior est, qui impedit operationem nostram. Si tamen vellemus dicere, quod intellexit rex Moab ex hoc virtutem veri Dei, & non fuit conuersus ad ipsum. Poterit respondere, quod nesciebat, ad quem conuerteretur, nam licet sciret aliquem esse verum Deum, tamen nesciebat an ille esset, qui colebatur a Iudaeis, vel ab alijs gentibus, ideo non conuerteretur ad aliquem Deum propter cognitionem istam. Sed primus modus respondendi melior est, scilicet, quod putauerit esse aliquem Deum de Gentilibus potentiorum dijs Balaam. *Respondit Balaam ad Balac.* Quia conquebatur Balac tantquam Balaam egisset aliquid iniustum, excusat se Balaam, quod nihil culpabile egerit, cum nihil aliud age-

re posset. *Nomen nuncijs tuis, quos misisti ad me, dixi.* Constat excusatio Balaam in hoc, quod ipse non peruenit dicere aliquid regi Moab, quod malediceret Iudaeis, sed ab eo persuasus est, vt veniret ad maledicendum. Si autem Balaam dixisset da mihi aliquid, & ego maledicam Israelitis: si postea benediceret eis, vel non posset maledicere, esset culpabilis, quia promiserat se facturum id, quod facere non poterat. & ad hoc sollicitauerat, ideo etiam si impediretur a Deo ne malediceret esset culpabilis, quia non debuisset promittere tantquam certum id, quod facere non poterat. Item si rex Moab primo sollicitasset Balaam, vt malediceret, & ipse dixisset, quod malediceret, erat aliquo modo culpabilis, etiam si postea impediretur, quia tamen ipse semper dixit, quod non posset facere aliud, nisi quod Deus ei iuberet, siue benedicere, siue maledicere, & postea Deus prohibuit maledictionem, non erat ipse culpabilis. *Si dederit mihi Balac plenam domum suam argenti, & auri.* Dixit hoc Balaam, quia erat impossibile, & per hoc confirmabatur ratio sua, scilicet, quod dato, quod Balac daret ei domum suam plenam auro, & argento, non posset immutare verbum Domini, sed erit impossibile, quod Balac daret sibi hoc, ergo magis impossibile erat, quod ipse immutaret verbum Domini. *Non potero praeterire sermonem Domini Dei mei.* Accipit hic non posse, idest non posse de iure, nec de facto, quia licet de iure non esset licitum, quod Balaam mutaret verbum Domini: tamen si posset de facto immutare, immutauisset. Quod patet, quia saepe conatus est maledicere, quamquam Deus hoc vetuisset. Et licet Deus dixisset ei in itinere, quod cum veniret in terram Moab non malediceret Israelitis: tamen veniebat cum intentione maledicendi, vt patet supra 22. cap. sed dixit, quod non posset immutare verbum Domini, scilicet, de iure, nec de facto, quia cohiberet eum, & dixit hic: Sermonem Domini Dei mei, in quo Deum accepit pro Deo vero. cognoscebat enim Balaam Deum verum, quia receperat ab eo reuelationes, & sciebat potestatem illius, de demonibus autem satis intelligebat, quod non possent eum prohibere a benedictione, vel maledictione, nam etiam si possent, non facerent, sed magis adiuuarent. De Deo autem vero timuit, quia ipse non consentit maleficia, quia non est Deus volens iniquitatem, vt patet Psal. 5. etiam, quia inhiuerat ei maledicere, vt patet supra cap. 22. *Vel, vt boni quid, vel mali proferam ex corde meo.* Idest non potero proferre ex corde meo, idest a me ipso aliquid bonum, vel malum, idest benedictionem, vel maledictionem. Dicitur aliquis proferre ex corde suo, quando ea, quae ipse concipit proferre, & non ea, quae sibi dicuntur, quia ibi cor est principium istorum, quae proferantur. Cum autem proferimus ea, quae alij nobis dicunt, non est in nobis primum principium istius prolationis, sed ab alio. *Sed quidquid Dominus dixerit hoc loquar.* Idest, siue dixerit, quod benedicam, siue quod maledicam, hoc faciam. *Veruntamen pergens ad populum meum dabo consilium.* Hic vult Balaam aliquo modo consolari regem Balac, nam excusauerat se, quod Deus non permisit eum maledicere: ideo quia non poterat per istum modum superare Israelitas: dixit, quod ipse daret consilium qualiter se haberent Moabitae contra Israel.

Quare Balaam antequam daret consilium Balac iuit in terram suam. Quast. V.

SED dicet aliquis, quare dixit Balaam, quod cum iret in terram suam, daret consilium. Cur enim non dabat immediate? Respondetur, quia credebatur, quod non posset malum aliquod dicere contra Iudaeos cum

cum staret coram rege Balac, sicut iam experimento didicerant, sed putabat, quod cum irer in terram suam relinqueret eum spiritus Domini, & tunc posset loqui malum, quod conceperat, & dicitur: Pergens in terram meam, id est quando perrexero, & iam stetero in terram meam, vel quando fuero in itinere elongatus a te, quia etiam si nunc recedere vellet, tamen dum coram rege Balac stabat, credebat se non posse loqui: perrexit autem in terram suam, scilicet, in terram Mesopotamiam, quia de ipsa venerat, ut patet precedenti cap. scilicet, de Haram vocavit me Balac rex Moabitarum de montibus orientis, id est de Mesopotamia, & Deuterono. 23. ca. dicitur, quod conduxerunt Moabitae Balaam de Mesopotamia Syriæ. Et quæ reuerterus fuerit Balaam in Mesopotamiam, tamen non mansit ibi, quia postea reuerterus est in terram Madian, cum ibi occisus fuerit cum Madianitis, ut patet infra 31. cap. & Iosue 13. cap. fuit autem hoc, quia forte Madianitæ suaserunt ei, ut habitaret in terra eorum nimis honorantes eum, & ipse consensit illuc ire, sed quæ primo debebat expedire negocia sua, iuit in terram Mesopotamiam, ut ibi depositis rebus suis, rediret in terram Madian. *Dabo consilium.* Et hoc innuit Balaam, quod benedictio, vel maledictio, quam ipse alicui populo prædicebat, non erat ex virtute sua sed Dei, quia nunc relictus sua mala voluntati non poterat maledicere, malum aliquod irrogando, sed consilium dare, quod ad hominem sapientem, non autem potentem, & efficacem pertinet. *Quid populus tuus huic populo faciat in extremo tempore.* Id est ego contulâ aliquid, per quod populus tuus, id est Moabitæ, præualeat contra istum populum Israel. Secundum istam punctuationem litteræ, scilicet, quid faciat populus tuus huic populo in extremo tempore: oportet dici, quod consilium, quod dedit Balaam, fuit quomodo se haberent Moabitæ contra Israelitas in tempore multum distanti, scilicet, post futuro: ergo consilium de fornicatione Moabitæ mulierum cum Hebris, & immolatio Beelphegor non fuit datum a Balaam, quia ista immediate facta sunt, scilicet, cum essent Israelitæ circa Iordanem, sed infra 31. cap. dicitur, quod Balaam dedit consilium qualiter femina Moabitarum per fornicationem deciperent Israelitas: ergo oportet litteram istam aliter punctuari, scilicet, Dabo consilium, quid populus tuus huic populo faciat, & ibi fit finis clausulæ, & est sensus. Ego dicam tibi quid faciant nunc Moabitæ contra Israelitas, scilicet, dando consilium de mulieribus exponendis in lupanari, per quod Moabitæ multum nocuerunt Israelitis. Et tunc sequitur alia clausula, scilicet, in extremo tempore, id est etiam dicam tibi quid parietur populus tuus a populo Hebræorum in extremo tempore, id est multum longè post hoc, & ideo ista, quæ sequuntur, id est prophetice dicta, sunt mala, quæ Iudæi Moabitis fecerunt tempore Saul, & David multo tempore post hoc, sed ista expositio est multum distorta, quia facit clausulam per se illam particulam in extremo tempore, quæ non potest esse clausula, sed est determinatio verbi supra positi, scilicet, faciat. Item non stat, quia dicitur, dabo consilium, tamen consilium non est de his, quæ patiuntur, sed de his, quæ agimus, cum passio non sit in potestate nostra, quando patimur, sed sola actio. Etiam, quia dixit, quod pergens in terram suam daret consilium de eo, quod facere deberet populus Moab Israelitis in extremo tempore, & tamen ista, quæ sequuntur, quæ dicebantur esse mala, quæ fecerunt Israelitæ Moabitis in extremo tempore, non dicta sunt a Balaam postquam perrexit in terram suam, sed ibi coram rege Balac, & post ista sequitur, quod ierit Balaam in terram suam, sed est exponenda littera, ita quod to-

Quod fuit consilium quod dedit Balaam Balac.

ta ponatur sub vna clausula, & tunc est sensus, quod Balaam daret consilium regi Balac, quid populus tuus, id est Moabitæ facerent Israelitis in extremo tempore, scilicet, quod deciperent eos ponendo foeminas in lupanari. Et istud fuit in extremo tempore, id est postquam iuit Balaam in terram suam, quoniam aliquando Scriptura vocat dies ultimos, vel tempus extremum, siue in sempiternum id, quod durabat vsque iobelaum dicebatur durare in sempiternum, & tamē si aliquis fuisset seruus effectus duobus annis ante iobelaum, & teneretur manere vsque in iobelaum per legem, quæ haberetur Exo. 21. cap. & Deuterono. 15. dicebatur manere vsque in sempiternum, & sic extremum tempus, in quo Balaam esset in terra sua postquam illuc perrexisset vocatur hic extremum tempus, vel tempus ultimum, quo manerent Israelitæ in mansione illa, in qua tunc erant: sed primum verius est, scilicet, postquam venit Balaam in terram suam, fuit tamen paucum tempus hoc, quoniam in eodem anno venerunt Israelitæ de Cadesbarne in circuitu terræ Seir, & Moab, & pugnaverunt contra duos reges Amorrhæos, & facta sunt hæc, quæ dicuntur de Moabitis, & postea in mense 11. anni eiusdem in principio Moyses scripsit, atque prædicauit Deuteronomium: ideo non potuit esse magnum tempus ex eo quo stetit Balaam in terra Moab ad maledicendum Israelitas: vsque quo datum est consilium de ponendis mulieribus Moabitarum in lupanari, & factum est hoc: ideo forte non fuit spatium duorum mensium, quia Aaron mortuus est anno 15. ab exitu de Aegypto mense 5. eiusdem anni, ut patet infra 33. cap. & tunc erant Israelitæ in monte Hor, ut patet eodem cap. & supra 20. post hoc autem circueverunt montem Seir, & ambulauerunt in circuitu terræ Moab, & pugnaverunt contra duos reges Amorrhæorum capientes totam terram eorum, & factum est hoc, quod dicitur de maledictione Balaam, & de consilio eius contra Israelitas, & traditum est executioni, postea autem pugnaverunt Israelitæ contra Madianitas destruentes totam terram eorum, & facta sunt omnia ista in sex mensibus, scilicet, a principio mensis quinti vsque ad finem decimi: nam in principio mensis vndecimi anni eiusdem primo die mensis incepit Moyses exponere Deuteronomium, ut patet Deuterono. cap. 1. & immediate post hoc mortuus est, ut patet Deuterono. cap. vlti. ergo cum diuisa fuerint omnia ista per menses sex modicum tempus poterit correspondere ab eo, quo recessit Balaam de terra Moab vsque quo dedit consilium contra Israelitas. Considerandum autem circa istud consilium, quod Balaam cognoscebat se non posse maledicere Israelitis, quia Deus tunc conseruabat illos valde, quia non declinabant ab eo per aliquod vitium: cum autem declinarent ab eo tradebat eos in manus hostium: ideo cogitauit Balaam, quod si posset facere, ut eaderent Israelitæ in iram Dei, posset faciliter tradi in manus Moabitarum, & quia nihil erat, per quod Deus magis irasceret Israelitis quam per idolatriam, excogitauit quomodo posset eos deducere ad idolatriam, & quia nullus magis suaderet eis hoc, quam pulchre virgenes Moabitarum, & Madianitarum blanditijs suis eos ad hoc trahentes: iudicauit virgines ornatas Moabitarum, & Madianitarum ponendas esse apud castra Israel con idolis suis, & cum cibis consecratis illis, & quod non permittent quæquam de Israelitis accedere ad eas, nisi sumeret de cibis piecratis, & coleret Deos illorum: sic autem illarum fructus tur cõcubitu quod factum est, ut patet sequenti cap.

Consilium Balaam contra Israelitas.

Sumpta igitur parabola, rursus ait: dixit Balaam filius Beor: dixit homo cuius obturatus

ratus est oculos: dixit auditor sermonum Dei, qui nouit doctrinam altissimi, & visiones omnipotentis videt, qui cadeas apertos habet oculos. Videbo eum, sed non modo, intuebor illum, sed non prope. Orietur stella ex Iacob, & confurget virga de Israel, & percutiet duces Moab, vastabitque omnes filios Seth. Et erit Idumæa possessio eius: hæreditas Seir cedet inimicis suis: Israel vero fortiter ager. De Iacob erit, qui dominatur, & perdat reliquias ciuitatis. Cuique vidisset Amalech assumens parabola, ait. Principium gentium Amalech, cuius extrema perdentur. Vidit quoque Cinem, & assumpta parabola, ait: Robustum quidem est habitaculum tuum, sed si in petra posueris nidum tuum, & fueris electus de stirpe Cin, quadiu poteris permanere: Assur enim capiet te. Assumptaque parabola, iterum locutus est. Heu, quis victurus est, quando ista faciet Deus: Venient in trieribus de Italia, superabunt Assyrios: vastabuntque Hebræos, & ad extremum etiam ipsi peribunt. Surrexitque Balaam, & reuersus est in locum suum: Balac quoque via, qua venerat, rediit.

Supra eo. Prophetia Balaam de Christo.

Propheta Balaam de diuersis populis.

Sumpta igitur parabola sua. Hic ponitur tertium huius cap. scilicet, de multis gentibus prophetica annuntiatio. Nam cum dixisset Balaam ad Balac, quod cum pergeret in terram suam, daret consilium, quid facerent Moabitæ Israelitis, pergere parabat, & tunc irruit in eam spiritus Domini, & dixit ista, quæ sequuntur vsque ad finem cap. prophetans de multis gentibus, & dicitur sumpta parabola sua, id est incipiens parabola, vel sub figura loqui, quia ista, quæ dicuntur hic aliqua obscura erant, & transformata. Dixit Balaam filius Beor. Istud non est aliquod propheticum, sed est exordium quoddam ad ea, quæ prophetare debebat, quæ incipiunt ibi: videbo eum sed non modo, & dicitur. Dixit Balaam. Quia ipse loquebatur de seipso cum spiritus propheticus sic eum moueret. Dicit autem aliquis, quod Balaam non dixit istam clausulam, scilicet, dixit Balaam, sed Moyses, quando ista scripsit apposuit istam clausulam. Tamen non stat, quia hic sunt duo verba simul significantia dicere, & vnum pertinet ad Moysen scriptorem, & aliud ad Balaam loquentem, scilicet, sumpta parabola sua ait: Dixit Balaam: si tamen Moyses apposuisset istam clausulam, solum poneretur vnum verbum istorum, scilicet, ait, vel, dixit: ergo Balaam incepit loqui sic, scilicet, Dixit Balaam filius Beor. Nec est istud nouum in prophetis, quia prophetæ multa loquuntur de seipso mouente spiritu prophético, quæ alias non loquerentur. Sic dixit Moyses de seipso supra cap. 12. Erat enim Moyses vir missimus super omnes, qui morabatur in terra. Quod pertinebat ad magnam partem, & manifestum est, quod Moyses non dixisset istud de se, ipse loqueretur, a seipso non motus a Deo, quia videretur esse arrogans, ita ergo de Balaam esset, quod ipse aliqua diceret motus a spiritu prophético, quæ alias dicturus

non esset. Dixit homo cuius obturatus est oculus. Ad idem pertinet: istemet enim est Balaam, & dicitur oculus eius obturatus, id est clausus, quod refertur ad intellectum, ut declaratum fuit supra, ubi ponebatur ista littera, scilicet, quod intellectus Balaam erat obturatus, quia ante reuelationem propheticam non intelligebat aliquid magis quam alij homines, sicut fit de omnibus prophetis, postea autem intelligit omnia illa, ad quæ eleuatur supernaturaliter, ut cognoscat: vnde oculus eius, id est intellectus simpliciter erat obturatus quantum ad ista cognoscibilia supernaturaliter, quia nihil omnino de illis cognoscebat, sed postea fit cognitio per reuelationem. Dixit auditor sermonum Dei. Ad idem pertinet, quia etiam iste est Balaam, & vocatur auditor sermonum Dei dupliciter: vno modo, quia aliquando apparebat ei Angelus in assumpto corpore, & loquebatur aliqua, quæ Deus iubebat, & tunc audiebat voces veras, quæ vocantur voces Dei, id est Angeli Dei, aliquando autem formabantur voces ad Balaam, sicut ad alios prophetas non apparere aliquo corpore, in quo illa voces formarentur, & etiam erant tunc ille voces reales, quas verè audiebat Balaam. Secundo modo possunt accipi sermones Dei pro omni reuelatione facta a Deo, siue sit per solum motum phantasia, siue per eleuationem intellectus, quia omnia per quæ aliquid nobis ab altero significatur, sermones vocantur, & vtrumque erat in Balaam. Qui nouit doctrinam altissimi. Id est, qui cognoscat ea, quæ Deus docet: Deus enim interiorius illustrando docet, & sic prophetas constituit instruendo eos de occulto sibi cognito. Balaam autem cognoscat doctrinam altissimi, quia propheta erat, & diuina sibi reuelabantur, & sic interiorius docebatur. Et visionem omnipotentis videt. Id est Deum videt. Omnia hæc referuntur ad Balaam, & erant proprietates prophetie eius: dicitur autem improprie, quod videret Balaam visionem, quia visio est, per quam videmus, & non est ipsa visibilis: maxime, quia ista est visio Dei, visionem autem alterius minus videbit quisquam quam visionem suam etiam si visibiles essent. Sed est sensus, quod videt visionem Domini, id est Deum, & hoc dupliciter intelligitur, sicut dicebatur de auditione sermonum: vno modo referendo ad apparitionem realem Angeli, quia interdum Angelus apparebat Balaam ad annunciandum aliquid, sicut fuit in via cum veniret in terram Moab, quia tunc apparuit ei in medio viarum euaginatam habens gladium, & ille Angelus vocabatur Deus, quia apparebat loco Dei, vel tanquam Deus loquebatur supra cap. 22. Alio modo potest intelligi, quod Balaam videbat Deum, scilicet, intellectualiter, quia Deus secundum se non est visibilis cum non sit aliquid corporeum, sed est manifestabilis per intellectum, & quia intellectus dicitur oculus, & intelligere dicitur videre, cum Deus reueletur per intellectum, dicitur aliquis videre Deum, quia tunc Deus ibi se demonstrat faciendo aliquid se cognosci supernaturaliter, quod alias cognosci impossibile erat, & hoc modo dicimus, quod beati vident Deum in vita eterna, sic patet Matth. cap. 5. scilicet, Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt, & accipitur de visione spirituali: ita & de Angelis dicitur: Angeli eorum semper vident faciem patris mei Matth. 18. cap. & iste modus secundus magis accipitur hic, scilicet, visio pro reuelatione prophetica, & sic dicitur de omnibus prophetis in libris suis: Verbum quod vidit talis, vel talis, id est, quod reuelatum est ei. Qui cadeas apertos habet oculos. Id est, quod Balaam habet oculos, id est intellectum apertum, quando cadebat, id est quando fiebat ei reuelatio prophetica. Dicebatur supra, quod habebat Balaam obturatum oculos, hic dicitur, quod habet apertos oculos,

Balaam videt Deum dupliciter intelligit.

ios, sed utrumque refertur ad intellectum. Primum autem ante prophetiam, cum nihil propheta cognoscit, secundum vero quando fit reuelatio, quia tunc Deus eleuat intellectum prophetae, & facit eum habere oculos apertos, sed hoc fit quando cadit, id est prius cadit quam aperiantur oculi eius. quod intelligitur de quodam modo prophetandi Balaam, scilicet, quod interdum cadebat in terram antequam propheteret, & illud erat quasi ecstasis licet non esset vere ecstasis, ut declaratum est supra, & non patiebatur Balaam semper ista sed solum in quibusdam reuelationibus, alia autem fiebant eo non cadente, ut supra fuit inductum. Refertur autem quidam hoc ad somnum, quia vnus modus cognoscendi propheticus est per somnum, & tunc cadit propheta, quia primo per somnum cadit: deinde in somno sopitis omnibus corporeis sensibus incipit fieri imaginaria visio, secundum quam Balaam propheticè immutabatur, & fit speculior mentio de oculis, quam de alijs membris, vel organijs sensitiuis, quia visio magis indicat, & plures rerum nobis differentias ostendit, ut patet in principio Metaphy. Arist. ideo magis per oculos significatur immutatio interior quam per aliquid alterum.

Videbo eum sed non modo. Hic incipit denunciatio prophetica Balaam, quia quod supra ponebatur erat tanquam proecium, & denunciatur hic de statu Iudaeorum, scilicet, quomodo iste populus venturus erat ad magnam prosperitatem, & excellentiam, sed hoc non erat futurum immediate, sed post multa tempora, ideo dicitur: videbo eum, id est istum populum Iudaicum videbo valde prosperatum, sed non modo, id est non ita cito, sed postea in futuro tempore regu Dauid, & Salomonis.

Quomodo quidam Iudei dicunt, quod si quis non exposuerit litteram istam de Messia non habet locum in Scriptura ad probandum esse Messiam, & qualiter ista littera in quibusdam magis conuenit Dauid quam Messiam, & applicatio eius quoad singula, & triplex expositio totius huius littere in solo sensu literali. Quest. VI.

Quod intelligatur littera ista de populo Iudaico quantum ad exaltationem suam non est dubium, sed ista exaltatio fuit duplex, scilicet, per reges Israel, qui hostes confecerunt, & amplius terminos terrae, vel per Messiam, qui erat venturus de isto populo, quod pertinebat ad magnam gloriam Israelitarum, sic patet Lucæ cap. 2. ex verbis Simeonis, scilicet, lumen ad reuelationem gentium, & gloria plebis tuae Israel, id est Messias iste erit lumen ad reuelationem gentium, id est ad reuelandam eis veritatem, quia prius erant in tenebris, & umbra mortis: Etiam erat ad gloria plebis Israel, id est ad magnam laudem totius populi Israelitarum, scilicet, quod de stirpe eorum talis vir nasceretur. Ideo an littera ista debeat exponi de exaltatione per reges, vel per Messiam dubium videtur: plerumque tamen Iudaeorum de Messia exponunt. Quidam nanque eorum tantum in hac parte de Messia pedem figunt, quod dicitur illis, qui non exponunt hoc de Messia negare Messiam. Sed Aben Ezra respondet ad hoc, quod praeter istam auctoritatem alia sunt, quae de Messia intelligantur, & probent illum: ideo poterit exponi ista littera tam de Messia, quam de Dauid, quia Dauid fuit, qui maxime exaltauit regnum Iudaeorum inter omnes reges tam sanctitate sua quam bellis, & videntur quaedam particulae huius litterae magis conuenire Dauid quam Messia: alia autem magis conueniunt Messiae quam Dauid. Nec est inconueniens eandem litteram duos historicos habere sensus. Sic patet in li-

Prophetia de Messia aduentu.

bris regum, & in libro psalmodum ubi multa de Salomone, & de Christo ad litteram simul intelliguntur: licet non aequaliter: ideo ista littera exponitur dupliciter, scilicet, de Dauid, & de Messia. Primo de Dauid. *Videbo eum sed non modo.* Id est, ego videbo regem gloriosum huius populi, scilicet, Dauid, & hoc visione spirituali, quoniam non erat visurus eum oculis suis cum Dauid multis temporibus post hoc fuerit, & hoc patet cum dicit, sed non modo, id est non erit nunc ille rex, sed post multa tempora, quia ego video in spiritu quando ille rex futurus sit. *Intuebor illum, sed non prope.* Eadem sententia est, sed repetuntur verba ad exornationem, sicut factum est in omnibus sermonibus Balaam precedenti cap. & hic. nam intueri coincidit cum videre. Et non prope, cum non modo. Sed ponuntur alia verba, quia turpis est repetitio per eundem sermonem. *Orietur stella ex Iacob.* Ad Dauid refertur, scilicet, quod ipse fuerit stella, & fuit ex Iacob, id est de stirpe Iacob. Vocatur autem stella pp duo. scilicet pp illustrationem, & pp celsitudinem: stelle enim totu orbē illuminant. Ita n. Dauid illustrauit, vel inclutam fecit totam gentē Hebraeorum fama gestorum suorum. Et hoc, siue quantum ad sanctitatem, quia nimis placuit Deo, & ambulauit in vijs eius, ita ut Deus de eo perhiberet testimonium, scilicet, inueni virum secundum cor meum, ut patet Psalm. 88. Etiam excellentia gestorum suorum quantum ad bella illustrauit Hebraeos, quia nemo fuit, ita bellicosus inter omnes reges Israel. Cum enim esset iuuenis nondum eleuatus ad regnum occidit Goliath Gethem, qui erat maximus inter Philisthim in quo fecit bellum illustre, quia ille vir Philistheus exprobarat agmina Iudaeoru quotidie, quod nemo esset in toto Israel, qui cum eo descendere veller ad singulare certamen. 1. Reg. 17. cap. etiam postquam fuit in regnum assumptus, claruit in bellis, nam domuit omnes hostes Hebraeorum in circuitu. Etiam: viam nullus auderet insurgere contra eum, & post mortem eius tempore Salomonis nullus insurgebat praeter eum, quem Dauid incusserat, ita significauit Salomon. 3. Reg. cap. 5. dicens, quod Deus dederat omnes hostes sub vestigio patris sui, ita ut iam non speresset Saran, nec occursum malus. Vocatus etiā fuit Dauid stella propter sublimitatem, quia sicut nemo potest tangere astra, ita nemo de hostibus poterat tangere Dauid, quia Deus conseruabat eum nimis. Ista littera videtur conuenire magis Dauid quam Messia saltem in cortice, quia illi, qui exponit de Messia dicunt istam stellam fuisse, quae duxit magos in Bethleem, sed non conuenit, quia ista stella dicitur orta ex hominibus, scilicet, ex Iacob, qui natiuitatem humanam signat: ergo non intelligitur de stella, quae erat in caelo. Item dato, quod non dicat hic, extra, originem, vel materiam, tamen non potest stare, quia ista stella, quae orta est tempore Salomonis ad ducendum magos in Bethleem non fuit orta ex Iacob, id est in terra Iacob, sed fuit orta in terra illorum trium regum magorum, qui venerunt ad adorandum Saluatorem, & ipsa mouit eos ad veniendum de terra sua, atque direxit vsque quo venissent in locum ubi erat puer: ergo non intelligitur de illa stella, quia non orta est ex Iacob. *Et consurgat virga de Israel.* Replicatio est eiusdem sententiae, quia idem significatur hic per virgam, & per stellam. Sic fiebat supra cum dicebatur: Dixit Balaam filius Beor. Et iterum: Dixit homo cuius obturatus est oculus, id est Balaam, & homo cuius obturatus est oculus, ideo sequi supra dicebatur stella Dauid, & ita ipse vocatur hic virga, & patet esse replicationem, quia supra ponebatur de Iacob. Hic ponitur de Israel, quod idem est: vocatur autem Dauid virga a proprietate virgae, scilicet a percussione.

Non est in conueniens eandem litteram habere sensus litterales.

Dauid stella dicitur pp duo & ista applicari possunt et Metis.

An Seth ciuitas destructa per Dauid sit vel vir.

Dauid vocatur autem Dauid virga a proprietate virgae, scilicet a percussione.

a percussione: quoniam ipse percussit hostes Iudeorum sicut dicitur infra, quod percussit duces Moab, & vastabit omnes filios Seth. Vel vocatur virga, ut alij volunt propter regalem sceptrum, quia Dauid fuit rex: & dicitur consurgat, quia in stirpe Dauid a principio non fuerunt reges, sed inceperunt in stirpe Benjamin: nam primus rex Israel fuit Saul, & ipse fuit de genere Benjamin, ut patet 1. Reg. cap. 9. postea vero, quia ipse fuit nequus abiecit illum Deus faciens, quod dominaretur Dauid 1. Reg. 15. & 16. cap. Et in hoc dicebatur consurgere virga, nouiter nasci, quia ipse incipiebat esse rex cum prius de stirpe sua nullus fuisset rex. Sed primus sensus melior est, scilicet, quod dicebatur virga instrumentum percussorium cum immediate ponatur proprium connotatum suum, scilicet, percussione, quod pertinet ad bella. *Percussit duces Moab.* Primo enim prophetauit Balaam de eo, quod facturi erant Hebraei contra Moabitas, quam contra alias gentes, quia loquebatur ista in praesentia regis Moab: percussit autem Dauid duces Moab, quia pugnauit contra illos, & fecit sibi tributarios: atque mortificabat quos volebat, & viuificabat quos volebat. unde faciebat funiculos de Moabitis vnum ad viuificandum, & alium ad occidendum, nec fuit aliqua gens, quam ita affligeret Dauid, sicut Moabitas a principio: postea autem miseris illorum fecit eos tributarios, ut patet 2. Reg. 3. cap. scilicet. Et percussit Moab: & mensus est funiculum eos coequans terrae: mensus est autem duos funiculos vnum ad occidendum, & vnum ad viuificandum, & impleuit funiculum ad viuificandum, & factus est Moab Dauid seruicus sub tributo. *Vastabitque omnes filios Seth.* Id est, Dauid erit tantae potestatis, quod destruat omnes filios Seth. Secundum aliquos Seth est nomen ciuitatis in terra Moab, quam Dauid totaliter destruxit non relinquens in ea villas reliquias, & tunc vastati sunt filij Seth, id est, omnes habitatores illius vrbs, sicut in Scriptura vocat filios Ierusalem, vel filios Babylonis omnes habitatores Ierusalem, & Babylonis: & forte fuit hoc, quia illa ciuitas Seth cecidit sub funiculo, qui erat ad mortificandum. nam duos funiculos fecerat Dauid in terra Moab: vnum ad occidendum, & alterum ad viuificandum, ut patet 2. Reg. cap. 8. & ista erat conueniens expositio si acciperetur Seth pro ciuitate. Sed tam Hebraei quam Latini non accipiunt sic. Rabi Salo. aliter legit.

Verecundiam faciet filiis Seth. Siue vastabit omnes filios verecundiae, & intelligit, quod Dauid vastaret omnes filios Seth, qui verecundo modo nati sunt, & solum intelligitur hoc de Moabitis, & Ammonitis, qui verecunda natalia habent. Nam geniti sunt Moabitis & Ammonitis de Loth coeunte cum duabus filiabus suis cum inebriauerunt eum in spelunca motis Sodoma, & ibi cognita maiori filia conceptus est Moab: cognita autem minori conceptus est Ammon, ut patet Genes. decimonono, sed non poterant esse verecundiora natalia, quam quod filia conciperet ex patre, vel mater ex filio. Sed iste sensus satis est alienus.

Dicendum autem, quod Seth est hic nomen viri, qui fuit tertius filius Adae, ut patet Genes. quarto, omnes autē filij Seth sunt omnes homines, quia isti fuerunt, qui manserunt, nam habuit Adam tres filios, scilicet, Cain, Abel, & Seth. De Abel nullus genitus est, quia antequam acciperet uxorem occisus est a fratre suo: de Cain omnes perierunt diluuium: quia erant viri reprobi: sola ergo stirps Seth mansit, & ab eo propagati sunt omnes quotquot sunt: & sic cum dicitur: vastabit omnes filios Seth: est sensus, quod vastabit omnes homines.

Sed arguetur, quod non, quia praeter filios Seth Sethi filij Sethi.

fuerunt alij homines, & praeter filios Cain, nam postquam genuit Seth Adam, genuit etiam alios multos filios, & filias, ut patet Gen. cap. 5. scilicet, facti sunt dies Adae postquam genuit Seth, octingenti anni, & genuit filios, & filias: ergo de illis manebit nunc aliqua posteritas praeter filios Seth.

Respondendum est, quod nullus homo est nunc, nec post diluuium fuit, qui non sit de filijs Seth, nam licet ante diluuium fuerint multi filij Adae, & quilibet eorum fecerit specialem lineam, sicut Cain, & Seth, quamquam sacra Scriptura illas enarrare non curat: tamen post diluuium nemo mansit, nisi de filijs Seth, quia in diluuium omnes homines consumpti sunt praeter Noe cum tribus filijs suis, & vxoribus eorum, qui soli in arcam ingressi sunt Gen. ca. 7. Noe autem erat de stirpe Seth Gen. ca. 5. ergo nemo post diluuium fuit de hominibus nisi de stirpe Seth, ideo si acciperetur hic ista littera vniuersaliter intelligeret, quod Dauid vastasset oēs hoīes, sed non sic intelligitur: Scriptura enim accipit sepiissime propositiones vniuersales in voce, quae in rem non sunt vniuersales, quia subiecta earum non distribuuntur vniuersaliter, sed supponitur pro multis, sic dicitur Gen. 41. Oēs prouinciae veniebant in Aegyptum, ut haberent escas, & tamen mani festum est, quod non veniebant oēs prouincia orbis illuc, nec saltem decima pars illarum, quia non suffecisset eis Aegyptus pro vno mense. Sic accipiuntur hic omnes filij Seth, id est multi, quia valde multos occidit Dauid de hostibus eorum per circuitum, ut de Philistheis, & Syrijs, Moabitis, Ammonitis, & Idumaeis, & Cetheris populis Chananeorum, qui nondum fuerant subiecti Israelitis, ut patet per discursum secundi libri Regum.

Et erit Idumaea possessio eius. Hic ponitur propheta contra Idumaeos, & dicitur de eis immediate, quia Idumaei coniuncti sunt terrae Moab a parte meridiana. Quod satis colligitur Deuterono. cap. 2. ubi dicitur post transitum Israelitarum per filios Edom quo immediate transierunt per terram Moabitarum per confinia Moab, & Ammon. Idem patet supra cap. 21. ubi post transitum in circuitu terrae Seir dicitur de transitu Israelitarum per terram Moab, & ob hoc propheta bat immediate Balaam de Idumaeis: nam ipse querebat se ad gentes, quae habitabant in circuitu illius montis, in quo erat ipse tunc cum rege Moab, quod patet 1. cum vidisset Amalech assumens parabolam ait, & iterum: Vidit quoque Cinquem, & assumpta parabola ait. Ita ergo dicendum, quod postquam prophetauit de Moabitis vidit Idumaeos, & locutus est de eis, & dicit, quod erit Idumaea possessio eius, id est, Dauid, quia ipse pugnauit contra Idumaeos, ut patet 2. Regum ca. 8. cum dicitur: Et posuit in Idumaea castros, statuitque praesidium, & facta est vniuersa Idumaea seruicus Dauid, & hic completum est quod predictum est Gen. 25. & 27. c. de Esau, & Iacob, a quibus derivati sunt duo populi. Idumaei, & Israelitae, & predictum est Gen. 25. quod maior seruiret minori, id est, Idumaei seruirent Israelitis, & tamen erant Idumaei geniti fratre maiore, & Gen. 27. cap. dixit Isaac ad Esau, viues in gladio, & fratri tuo seruias. Dicitur autem, quod Idumaea erit possessio Dauid, in quo significatur aliquid ultra iura tributorum: nam cum aliqui reges suscipiunt solum tributa de regnis extraneis, non habent aliquam iurisdictionem in regnis illis, ita ut in eis obediatur quantum ad aliquid, vel indices ponant, aut aliqua loca specialiter possideant. Ideo nihil dicuntur isti possidere in regnis illis. Dauid tamen dicebat habere Idumaeam p possessione, ergo ultra iura tributorum aliquid habebant. Istud autem erat, quia quamquam Dauid non esset rex Idumaeae, tamen plurima

Nullus post diluuium remansit, si non sit de filijs Seth.

Prophetia contra Idumaeos.

Quae verificata est, quod maior seruiret minori.

loca terræ Idumæa erant de manu Dauid, & ponebat ipse ibi custodes: potissimum in locis fortissimis, qui vocatur præfidia, vt quamquam rebellare velint Idumæi non possent. Sic patet 2. Reg. cap. 8. f. & posuit in Idumæa custodes statuitque præsidium, & facta est vniuersa Idumæa seruiens Dauid. *Hæreditas Seir cedit inimicis suis.* Eadem sententia est cum superiori. Nam Iudæi erant hostes Idumæorum: nam istæ duæ gentes ab vtero fuerunt hostes: patres enim earum fuerunt Iacob, & Esau: & isti duo in vtero pugnaverunt, quia Iacob supplantauit Esau tenens plantam eius manu sua, ne exiret prior Gen. 25. cap. & dum isti vixerunt, semper fuerunt aduersarij. Oderat enim Esau ipsum Iacob, & cogitabat quod postquam venirent dies lucis patris sui, occideret eum Genes. 27. Et postea eorum posteriores fuerunt aduersarij: semper enim conseruauerunt Idumæi iram I Israelitas, & pp hoc loquitur eos Abdias cap. vnico. Deus aut prædixerat hoc Rebecca, antequam isti duo paruuli nascerentur, vt patet Gen. 25. cap. f. duæ gentes in vtero tuo sunt, & duo populi ex ventre tuo diuidentur: populusque populum superabit, & maior seruiet minori. Id ergo est, quod Idumæa esset possessio Dauid, & quod hæreditas Seir cederet inimicis suis: nam Idumæa, & Seir idem sunt, quia deriuatur Idumæa ex nomine Esau. Habet autem Esau tria nomina, scilicet Esau, & Edom, & Seir: fuit autem nomen suum Esau, vt patet Gen. cap. 25. & tñ quia erat hispidus in modum pellis vocatus est nomen eius Seir, quia Seir in Hebræo significat pellē, aut villositate, vt patet allegato cap. Ite vocat Edō: Edō in Hebræo significat rufum. Causa huius nois fuit, quia petiuit a Iacob partē pulmē rufi, & veditit p eo primogenita, vt patet Gen. 25. f. Da mihi de coctione hac rufa, quia oppido lassus sum: quā ob causam vocatus est nomen eius Edō. Ista tria nomina ponit Hieronymus in prologo super Abdias: & ex his tribus nominibus accepit nomen terra, in qua habitabant filij Esau: nam aliquando vocat mōs Seir, vt patet Deutero, cap. 2. f. circuitimus montem Seir longo tempore. Aliquando autem vocatur terra Edom, vt patet supra capi. 20. & 21. & ab hac vocatur Idumæa: nam Idumæa est nomen formatum de Edom secundum formam latinam. Aliquando vocatur terra ista mons Esau, vt patet Abdias cap. vnico. *Israel vero fortiter ager.* Id est quamquam deprimatur Moabitæ, & Idumæi, & tamen Israelitæ fortiter agerent, id est, fortiter pugnarent contra eos, & contra omnes alias gentes hostiles: nam cum Iudæi adhaerebant Deo suo, nulla gens poterat eis nocere, aut resistere. Si autem declinassent a præceptis eius tradebant eos in manus tribulantium. Aliqui ponunt hic verbum augeri, scilicet, quod Israelitæ nimis augebantur in prole, & efficeretur magnus populus, & hoc, quia nullus deprimeret eos: Moabitæ autem, & Idumæi efficerentur pauci, quia deprimebantur ab hostibus. *De Iacob erit, qui perdat reliquias ciuitatis.* Id est, nascetur aliquis de stirpe Iacob, qui destruat reliquias ciuitatis, id est, reliquias multarum ciuitatum: sic enim aliquando ponitur in sacra Scriptura singulare pro plurali, & è Trio. Sic patet Exo. c. 8. f. venit musca grauissima, i. multa muscæ, quia vna non poterat pte qui oēs Aegyptios, & iste modus loquendi est et apud poetas: sic dicit Virgilius Aeneidos lib. 2. dixerat. *Vterumque armato milite complent.*

Esau habuit tria nomina.

F An exponi possit litera ista tota in sensu literali de Christo & an istud de stella possit conuenienter exponi de stella, qua direxit magos: aut de ipso Christo, qui est stella. *Quæst. VII.*

A Lio modo potest intelligi tota ista litera de Messia a principio vsque huc, & erit sensus literalis, cum litera vtrumque intendat, vt supra dictum est: nec pertinebat ad allegoriam, vt aliqui volunt, & incipit, *Videbo eum.* Id est Messiam, qui futurus erat de progenie Iacob, quem maximè erat exaltatus iste populus: nam licet tempore Dauid fuerint exaltati Iudæi nimis: magis fuerunt exaltati tempore Messia, qui fuit ad gloriam totius Israel, & ille redemit totam gentem: vnde Scriptura magis de eo loquitur quam de aliquo alio: & iste erat, de quo dicitur quod benedicerentur in eos omnes gentes, quoniam dicebatur de Abraham, quod in semine suo benedicerentur omnes gentes Genes. 12. cap. v. istud autem semen erat Messias, vt dicit Apostolus ad Gal. 4. & de isto dicit Isaias, quod exaltabitur magis quam Abraham: & tamen Abraham fuit gloriosior in tota gente Hebræorum, quia sanctior alijs, & quia pater ipsorum.

Sed non modo. Id est, quamquam ego videbo Messiam, sed non videbo modo, quia non venit nunc, sed in fine seculorum: dies enim Messia quoniam venit in carne vocatur vltimi dies, vt patet Isai. cap. 2. & Michæe 4. vbi dicitur de monte Domini preparato in vltimis diebus: & tamen omnes etiam Iudæi exponunt illud de Messia, Balaam autem videbant nunc Messiam in spiritu, sed dicebat, quod videret eum postea, in fine seculorum: nam Balaam non vidit adhuc Messiam venientem in carne, quia licet venerit, non vidit eum. Nisi forte dicatur, quod vidit apud inferos cum descendit Messias educere animas sanctorum de sinu Abraham, sed ibi non poterat proprie videri, quia ibi erat anima Messia, sed non Messias: etiam quia Balaam non erat ibi in carne, vt videre posset: videbit tamen Messiam Balaam in vltimo iudicio in generali resurrectione, quia ibi Messias in carne aderit cunctis videndus, & Balaam et in carne erit cum tunc surrexerit.

Intuebor eum, sed non prope. Ad eandem sententiam pertinet, scilicet, quod videbit Balaam Messiam, sed non prope, quia videbit in vltimo iudicio.

Orietur stella ex Iacob. Exponendo hoc de Messia potest exponi dupliciter. Vno modo de ipso Messia quod sit stella. Alio modo de stella, qua apparuit in natiuitate eius, & duxit magos ad locum, in quo erat Christus. Communiter autem Doctores nostri applicat auctoritatē istā ad stellā dirigētē magos, sed melius applicat ad ipsum Christū, quia dicitur hic, quod orietur stella ex Iacob, & significat habitudinem causæ materialis, vel deriuationem progeniei; & cum dicatur ex Iacob: necesse est, quod ista stella sit orta de Iacob secundum deriuationem carnis, sed non potest intelligi sic, nisi de aliquo homine, qui nasceretur, quoniam stella nulla nascitur de Iacob. Item quia dato, quod vellemus intelligere, quod, ex, non importet hic habitudinem causæ materialis, importabit habitudinem loci, & erit sensus, quod orietur stella ex Iacob, id est, in terra Iacob. Sed falsum est, quia orta est ista stella in terra illa, in qua tres reges morabantur, & per apparitionem illius fuerunt isti tres reges moti ad veniendū dirigente eos stella vsque ad locum, in quo erat Christus: ergo non est orta in Iacob, sed in alia regione. Intelligitur autem conuenienter de Christo, qui vocatur stella, eo quod ipse vehementer fulsit: nam interdum vocatur Sol, quia maxima lux ei conuenit.

Stella orta ex Iacob figura fuit Messia: & figurat operam Christi omnia.

conuenit, & proprie dicitur stella, quia actus stelle ei competit, scilicet, illuminare: ipse enim ad hoc venit, vt illuminaret eos, qui erant in tenebris. sic dicitur Luc. c. 2. ex verbis Simeonis, lumen ad reuelationē gentium, id est, Christus fuit lumen ad detergendam, vel reuelandam gentium cecitatem. Nec solum pro Gentilibus, sed etiam pro Iudæis, qui aequaliter in cecitate erant: vnde quando Christus incepit eis predicare, dicitur apparuisse lumen populis habitantibus in tenebris: sic prænuñciauerat Isaias capi. 9. scilicet. Primo tempore alleuiata est terra Zabulon, & Nephtalim, & nouissime aggravata est via maris trans Iordanem Galilæe gentium: populus, qui habitabat in tenebris vidit lucem magnam, habitantibus in regione vmbrae mortis lux orta est eis. Quod intelligitur de principio prædicationis Christi. Sic exponit Beatus Matth. cap. 4. vbi dicit, quod principium prædicationis Christi fuit in terra Galilæe in finibus Zabulon, & Nephtali apud mare Galilæe, quod vocatur mare Genezareth, siue mare Galilæe. Et dicit, quod tunc impletum est dictum Isaiæ supra possum, & quia tota Saluatoris occupatio erat in eruditione, sicut ipse dixit Luc. cap. 2. Cur me queritis? nesciebatis enim quod in his, quæ patris mei sunt, oportet me esse? Et loquebatur de disputatione, & prædicatione, quia tunc erat ipse disputans inter doctores, vt patet eodem cap. Proprie ergo Christus vocatur stella, & ipse ortus est de Iacob, id est, de stirpe Iacob secundum carnem.

Si tamē vellemus exponere auctoritatē istam de stella, qua apparuit regibus in natiuitate Saluatoris, debet aliter dici, quod orietur stella ex Iacob, i. orietur quædam stella ad demonstrandum eum, qui natus erat de Iacob: sic n. dixerunt tres reges, qui veniebant ad adorandum Christum: Vidimus stellam eius: Matth. cap. 2. id est stellam signatam natiuitatis illius: quia aliter non vocaretur stella simpliciter.

Christus proprie hic intelligitur per stellam.

Stella Magos dirigens quando eis apparuit, & direxit: & quomodo venerunt ad adorandum Christum. Q. VII.

CIRCA istam stellam aliqui multa falsa dicunt. Habent autem originem propter hoc, quod ista stella videtur direxisse Magos in tredecim diebus a terra sua vsque ad Bethlehem. Nam dies Epiphaniæ, in quo fuit adoratio Regum tredecim diebus est post diem Natalis, & quia volunt stellam illam primo apparuisse nato Saluatore, dicunt quod tunc incepit dirigere reges Magos versus terram Iudæe: prius tamen ipsi dispositi fuerunt: nam videntes stellam continuo se paraauerunt iter acturi. Et quia dicitur Matth. cap. 2. secundo. Vidimus stellam eius in Oriente, & venire ab Oriente in diebus tredecim, vsque Bethlehem non videbatur possibile: multi variant circa modum positionis istius aduentus. Aliqui enim volunt, quod apparuerit ista stella vno anno ante natiuitatem Christi, & tunc inceperunt se parare illi reges ad procedendum, & venerunt tredecim diebus postquam natus fuerat: ita, quod habuissent vnum annum & tredecim dies ad veniendum & ad disponendum se.

Sed ista positio non stat, quia Magi inceperunt venire de terra sua postquam natus est Saluator, vt patet Matth. cap. 2. secundo. cum dicitur: Cum ergo natus esset Iesus in Bethlehem Iudæe in diebus Herodis regis, ecce Magi venerunt ab Oriente Ierosolymam: ergo post natiuitatem suam incepit eorum aduentus: & sic solum manent tredecim dies ad veniendum.

Alij dicunt, quod ista stella apparuit immediatè, vt natus est Saluator, & tunc Magi inceperunt veni.

re, sed morati sunt veniendo per annum vnum, & dies tredecim, nec venerunt tredecim diebus solum post natiuitatem Saluatoris, sicut Epiphania distat, sed post annum vnum & tredecim dies ab eius natiuitate.

Hoc tamen non stat, quia reges isti venerunt ad Saluatorem in Bethlehem, & ibi inuenerunt illum, sed post vnum annum & tredecim dies non erat ipse in vrbe Bethlehem, sed in ciuitate Nazareth: nam Ioseph, & mater eius non erant in Bethlehem, quasi habitantes ibi, quia habitatio eorum erat in Galilæa in vrbe Nazareth: solum autem venerunt in Bethlehem, quia exierat edictum a Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis, & quilibet iret in ciuitatem, de qua oriundus erat, vt ibi profiteretur. & ob hoc Ioseph recessit de ciuitate Nazareth cum MARIA coniuge sua vadens in vrbe Bethlehem, & accidit, vt ibi complerentur dies pariendi, atque pareret. Manserunt autem in eadem vrbe vsque ad tempus, quo mater eius purficari debuit, scilicet. I quadagesimo die, & tunc ascendit Ioseph cum ea de Bethlehem in Ierusalem, vt ibi fieret secundum consuetudinem legis pro puero nato. Cuius autem factum est ascenderunt in vrbe suam Nazareth in Galilæam. Hac omnia patet Luc. cap. 2. ergo videtur quod non potuit inueniri Saluator noster in vrbe Bethlehem nisi quadagesimo die ad plus post natiuitatē suam, sed isti reges inuenerunt eum in Bethlehem, vt patet Matth. cap. 2. ergo nondum fluxerant a natiuitate sua dies quadraginta, cum venerunt reges in Bethlehem, sed solum dies tredecim, qui sunt inter Natalem Domini, & Epiphaniam.

Alij autem ob hoc dixerunt, quod reges isti venerunt die tertio decimo post natiuitatem Dñi in Bethlehem, & non recesserunt de terra sua ante natiuitatem, quia non apparuit prius stella, & quia videbatur esse difficile, immo impossibile, quod a terra Orientis vsque Ierusalem venissent isti reges in diebus tredecim dixerunt, quod venerunt super dromedarios, qui sunt animalia velocissima, & possunt quolibet die multum de itinere conficere, & in his ambularent in diebus tredecim, vel paucioribus, quod alias non possent pertransire in multis diebus. Sed adhuc nemo nos cogit ad hanc expositionem. Si enim proprie accipiantur partes orientales, etiam non sufficeret istud tempus, vt in dromedarijs possent peruenire reges isti in Ierusalem tam breui tempore: nam propterea Oriens est in fronte terræ indicæ, vbi incipit terra habitabilis a parte Orientis, sed ab illa terra vsque ad Ierusalem non possent perueniri reges isti diebus tredecim etiam si super dromedarios mouerentur, quia est valde magna distantia. Etiam quia quis istos reges induceret, vt tam cito mouerentur? nā ipsi non habebant aliquam causam quare deberent ita velociter moueri. erat enim valde magnæ difficultatis, & laboris motus tam velox, quem vix quisquam tolerare posset, præcipue cum per dies tredecim sic præcipientes mouerentur: ideo non est satis rationabiliter dictum, quod venissent isti reges super dromedarios, & ob hoc potuerint de Oriente venire in Ierusalem diebus tredecim.

Item motuum istorum est in dictis Isaiæ c. 60. vbi de Messia agitur & dicitur: Dromedarij Madian, & Ephra operient te. Et propter hoc credunt, quod reges isti venerint in dromedarijs. Nam etiam ibi de regibus dicitur. Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui. & legitur illud in die Epiphaniæ: ideo credunt, quod pertineat ad istam itinerationem regū illud quod dicitur de dromedarijs. Sed hoc non stat: immo magis è cōtrario arguetur ex litera illa, *H 2 quia*

quia Madian, & Epha sunt gentes propinque terra...

Respon. Auctoris, qui latius, & melius loquitur de hoc in propria materia. f. Matt. a.

Terra de qua venerunt magi non multum distat a Ierusalem.

Respon. Auctoris, qui latius, & melius loquitur de hoc in propria materia. f. Matt. a. Terra de qua venerunt magi non multum distat a Ierusalem. Sed cum obijcitur, quia dicitur venisse reges istos de Oriente, & terra Mesopotamia non est Oriens...

Quid per Oriens sit intelligendum in hac Scriptura.

Sed cum obijcitur, quia dicitur venisse reges istos de Oriente, & terra Mesopotamia non est Oriens. Respondendum est nihil afferri ex hoc: quoniam Oriens si accipiatur propriissime ita quod aliquis locus sit Oriens, & nullus alius non poterit inveniri talis locus in toto universo...

sicut ubique est Oriens ita ubique est Occidens. Et isto modo nunquam accipitur in Scriptura, quia nihil magis determinaretur per Orientem quam per Occidentem...

Alio modo accipitur Oriens magis large: & tunc potest sumi absolute, vel respectu: absolute enim dicimus Orientem primam partem terrae habitabilis versus locum illum, de quo Sol oritur: & isto modo dicimus Orientem esse in terra India, quia illa est prima pars terrae habitabilis, & iste est modus communis loquendi de Oriente...

Sed tamen aliquis nolit hoc quod est satis rationale potest dicere, quod isti reges venerunt de aliqua alia terra, quae erat satis propinqua terra Chanaan: ideo potuerunt venire in diebus tredecim, & etiam tunc dicitur, quod venerunt de Oriente, quia illa terra esset Orientalis respectu terrae Chanaan, sicut vnus locus vocatur magis Orientalis, quam alius, quia magis accedit aliquo versus partem, a qua mouetur Sol etiam si per modicum.

Siendum autem, quod littera Hebraica magis concordat huic expositioni de stella, quam littera nostra, quia ubi nos dicimus: Orietur stella: Hebraica littera dicit: Armabitur, vel extendetur, siue progredietur. Vnde Aben Ezra dicit, quod ista stella non mouebatur motu aliarum stellarum firmamenti, sed quodam alio motu: hunc tamen dicit sibi esse incongnitum. Extendebatur autem ista stella, scilicet, motu recto, & regulari describendo lineam rectam, & non in magna celsitudine, sed quasi super capita ipsorum regum. Omnia autem astra firmamenti, & planetae motu non recto feruntur, sed circulari, nec potest in eorum motibus aliquid rectum assignari. De ista stella, quae praecessit reges, an fuerit de stellis coelestibus, vel de cometis: & si fuit de cometis an fuit naturalis eius generatio, vel supernaturalis (nam etiam si esset naturalis posset durare per dies multos, sicut aliquando vnus cometes vnus est durare per dies nonaginta) & quid fuerit factum de hac stella, postquam reges venerunt in Bethlehem, & an mouebatur per se, vel ab alio, & quomodo per diem videri poterat non offuscantibus eam radijs solaribus, & multa huiusmodi declarabuntur super Matthaei capitulo secundo.

Et

De regno Christi.

Et consurget virga de Israel. Scilicet, Christus qui habuit virgam regni, id est, sceptrum regale, sed non de hoc mundo Ioan. 18. cap. Regnum meum non est de hoc mundo: immo illud valde fugiebat, quia semel cum pauisset in deserto multos viros ex paucis panibus voluerunt eum rapere, vt facerent regem: ipse autem sciens cogitationes eorum fugit ab eis priusquam ipsi eum raperent, vt patet Ioan. cap. 6. Propheeta tñ vocat eum regem, quia erat de semine regali. f. de linea David sñm carnem: erat tñ regnaturus spiritualiter. sic patet Iere. cap. 23. Ecce dies veniunt dicit Dñs, & suscitabo David gemem iustum, & regnabit rex, & sapiens erit, & faciet iudicium & iustitiam in terra. Et sequitur: Et hoc est nomen quod vocabunt eum Dñs iustus noster. Habuit aut virgam regni ad dirigendum in iustitia: sic patet Psalm. 2. qui est de Messia, cum dicitur: Reges eos in virga ferrea; & tanquam vas figuli confringes eos. Vel potest vocari Christus virga pp percussorem, quia percutiebat eos spiritu oris sui increpans nimis vitia eorum. Vnde quando introiit in templum Dñi, & inuenit ibi ementes, & vendentes, evertit mensas numulariorum, & cathedras vendentium columbas facta flagello de funiculis, vt patet Matth. cap. 21. Et percutiet Duces Moab. Hoc potest intelligi literaliter quantum ad Moabitas, quod Christus percussit duces Moab, scilicet, praedicatione sua reprehendens vitia eorum, & aliquos eorum conuertens: nam cum Christus ambularet per totam Iudaeam fama eius crescebat in omnes regiones propinquas, & veniebant ad eum, vt de Syria, & de alijs regnis propinquis, vt patet Matth. cap. 4. & tunc Moabite, qui erant circa terram Chanaan poterant conuerti ad Christum, vel saltem aliorum redarguti verbo eius. Vel potest exponi aliter quasi magis allegorice, scilicet, quod percutiet duces Moab, id est, cultores demonis verbo oris sui, & signis mirabilibus. Isti autem vocantur Moabite: nam Moab interpretatur ex parte diabolo: sic dicit Christus pharisaeis Ioan. cap. 8. vos estis pater diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere. Hos autem percussit Christus, quia post eius aduentum, & mortem praedicata est fides per vniuersum mundum, & cessauit cultus idolorum paulisper: quousque totaliter eradatus est. Et vastabit omnes filios Seth. Id est, Christus destruet omnes filios Seth, i. omnes homines, qui sunt de stirpe Seth. Et hoc quia in omnem terram Apostolorum clamor intonat, & de omnibus gentibus aliquid ad Christum conuersi sunt. Conuersio autem ista dicitur destructio, quia per conuersionem non manet homo secundum id quod ante erat, quia prius erat peccator, & postea efficitur iustificatus: sic patet Proverbia. cap. 12. scilicet, vertere peccatores, & non erunt, id est conuertere peccatores ad bonum, & iam non erunt, scilicet, id quod ante erant, quia in conuersione exiimus veterem hominem, & nouitatem sensus accipimus. Sic enim vult Apostolus ad Roma. cap. 6. quod in baptismo contespelimur Christo, & morimur, & homo noster veteris crucifigitur, vt destruat in nobis corpus peccati. totus autem homo vetus per conuersionem destructus est. Et erit Idumaea possessio eius. Ad Christum pertinet, scilicet, quod ipse possederit terram Idumaeae.

Dens percussit reges Moab, id est cultores demonum.

An Idumaea sit vrbs Roma possessio Christi. Quasi. I. X.

INTELLIGUNT Enim aliqui per Idumaeam vrbe Romanam, quae est possessio Christi, & sedes Petri principis Ecclesiae. Iudaei enim secundum fallam existimationem Romanos Idumaeos vocant. Alph. Toft. super Num. Pars II.

Putant enim, quod de Idumaeis Romanorum progenies sit. Sed falsum est, quia Romani a Troianis exordia assumpserunt, vt ait Salustius in principio Catilinarij. Vel, si vteriora primordia resumamus Archades, qui & Graeci dicuntur terram illam primo inhabitauerunt, vt ait Virgilius 6. Aeneidos, & Silius in Polihistore cap. 1. multum ergo distant Romani a progenie Idumaeorum.

Sed potest intelligi, quod erit Idumaea possessio eius, id est, quod Christus possedit terram Edom, quoniam conuertit Idumaeos, vel saltem aliquos eorum, & istud est possidere illos, cum ille, qui conuertitur ad Christum est aliquid ipsius: sic dicit Apostolus, quod omnia nostra sunt, & nos sumus Christi: Christus autem tem Dei, & de ista possessione, vel conuersione Idumaeorum potest intelligi id, quod dicitur Abdia cap. vnico. in fine. Ascendent Saluatores in monte Sion iudicare montem Esau: & erit Dño regnum. Mons autem Esau est terra Idumaeorum. Et hoc satis conueniens est: nam de terra Idumaeae veniebant aliqui ad audiendum doctrinam illius, quia erat terra propinqua, sicut dicunt Marcus, & Lucas.

Alio modo potest accipi, quod per istas duas gentes, scilicet Moabitarum, & Idumaeorum hic posita intelligantur omnes gentes ad Christum conuersae: nam frequenter Scriptura habet talem modum: sic enim Apo. ca. 7. per eos, qui signati sunt intelliguntur oēs conuersi doctrina Apostolorum ad Christum: & tñ ibi solum signati fuerunt viri de duodecim tribubus Israel, per quas necesse est intelligi omnes gentes. Et patet hoc, quia in eadem sententia dicitur, quod vnus Angelus clamauit ad quatuor Angelos, quibus datū est nocere terrae, & mari, dicens: nolite nocere terrae, & mari, nec arboribus, quoad usque signemus seruos Dei nostri in frontibus eorum. Et postea cum ponit numeros signatorum, non ponuntur signati de aliqua gente, nisi de Iudaeis: ergo necesse est intelligi per illos omnes alias gentes, cum etiam in alijs gentibus essent serui Dei: cum multi iam conuersi fuissent ad Christum, quoniam beatus Ioannes ista dicebat. Ita ergo per istas duas gentes, scilicet Moabitarum, & Idumaeorum intelliguntur omnes aliae gentes ad Christum conuersae. Haereditas Seir cedet inimicis suis. Ad eundem sensum pertinet, quia per Seir significatur Idumaea: ideo eo modo, quo dicebatur Idumaeam esse possessionem Christi, dicitur quod Seir cesserit ei in haereditatem: dicitur autem quod cederet inimicis suis, i. Christo, & Apostolis suis, qui dicebantur inimici istorum, quia boni & mali inimici sunt ex natura oppositionis: id est boni conuertunt malos ad se verbis suis, vel exemplo, & subiungunt eos doctrinae suae, ita est velut si in bello hostis hostem capiat, & quia hostis captus manet in seruitute eius, a quo captus est, ita & malus conuersus per doctrinam bonorum manet iam subditus preceptis eorum. Vel potest intelligi per haereditatem Seir tota congregatio malorum, quia Seir significat hispidum, id est, pilosum, & asperum: & isti sunt omnes, qui iniquitatibus pleni sunt, & ad obediendum bono sunt valde duri. Vel significatur demon per Seir, quoniam ipse hispidus est, id est omni iniquitate plenus, & iniquitatis principium, quia ipse est rex super omnes filios superbiae, vt patet Iob c. 41. & Christus dicit de eo quod est mendax, & mendacij pater, & quod a principio homicida fuit, vt patet Ioan. cap. 8. Haereditas autem huius est tota malorum congregatio, quia quasi iure haereditario mali debentur sibi, vt torqueat eos igne aeterno: hi autem cesserunt inimicis suis, id est, conuersi sunt per praedicationem Christi, & Apostolorum, & cesserunt in potestate eorum. Israel vere fortiter ager. Id est, iste

Putant enim, quod de Idumaeis Romanorum progenies sit. Sed falsum est, quia Romani a Troianis exordia assumpserunt, vt ait Salustius in principio Catilinarij. Vel, si vteriora primordia resumamus Archades, qui & Graeci dicuntur terram illam primo inhabitauerunt, vt ait Virgilius 6. Aeneidos, & Silius in Polihistore cap. 1. multum ergo distant Romani a progenie Idumaeorum. Sed potest intelligi, quod erit Idumaea possessio eius, id est, quod Christus possedit terram Edom, quoniam conuertit Idumaeos, vel saltem aliquos eorum, & istud est possidere illos, cum ille, qui conuertitur ad Christum est aliquid ipsius: sic dicit Apostolus, quod omnia nostra sunt, & nos sumus Christi: Christus autem tem Dei, & de ista possessione, vel conuersione Idumaeorum potest intelligi id, quod dicitur Abdia cap. vnico. in fine. Ascendent Saluatores in monte Sion iudicare montem Esau: & erit Dño regnum. Mons autem Esau est terra Idumaeorum. Et hoc satis conueniens est: nam de terra Idumaeae veniebant aliqui ad audiendum doctrinam illius, quia erat terra propinqua, sicut dicunt Marcus, & Lucas. Alio modo potest accipi, quod per istas duas gentes, scilicet Moabitarum, & Idumaeorum hic posita intelligantur omnes gentes ad Christum conuersae: nam frequenter Scriptura habet talem modum: sic enim Apo. ca. 7. per eos, qui signati sunt intelliguntur oēs conuersi doctrina Apostolorum ad Christum: & tñ ibi solum signati fuerunt viri de duodecim tribubus Israel, per quas necesse est intelligi omnes gentes. Et patet hoc, quia in eadem sententia dicitur, quod vnus Angelus clamauit ad quatuor Angelos, quibus datū est nocere terrae, & mari, dicens: nolite nocere terrae, & mari, nec arboribus, quoad usque signemus seruos Dei nostri in frontibus eorum. Et postea cum ponit numeros signatorum, non ponuntur signati de aliqua gente, nisi de Iudaeis: ergo necesse est intelligi per illos omnes alias gentes, cum etiam in alijs gentibus essent serui Dei: cum multi iam conuersi fuissent ad Christum, quoniam beatus Ioannes ista dicebat. Ita ergo per istas duas gentes, scilicet Moabitarum, & Idumaeorum intelliguntur omnes aliae gentes ad Christum conuersae. Haereditas Seir cedet inimicis suis. Ad eundem sensum pertinet, quia per Seir significatur Idumaea: ideo eo modo, quo dicebatur Idumaeam esse possessionem Christi, dicitur quod Seir cesserit ei in haereditatem: dicitur autem quod cederet inimicis suis, i. Christo, & Apostolis suis, qui dicebantur inimici istorum, quia boni & mali inimici sunt ex natura oppositionis: id est boni conuertunt malos ad se verbis suis, vel exemplo, & subiungunt eos doctrinae suae, ita est velut si in bello hostis hostem capiat, & quia hostis captus manet in seruitute eius, a quo captus est, ita & malus conuersus per doctrinam bonorum manet iam subditus preceptis eorum. Vel potest intelligi per haereditatem Seir tota congregatio malorum, quia Seir significat hispidum, id est, pilosum, & asperum: & isti sunt omnes, qui iniquitatibus pleni sunt, & ad obediendum bono sunt valde duri. Vel significatur demon per Seir, quoniam ipse hispidus est, id est omni iniquitate plenus, & iniquitatis principium, quia ipse est rex super omnes filios superbiae, vt patet Iob c. 41. & Christus dicit de eo quod est mendax, & mendacij pater, & quod a principio homicida fuit, vt patet Ioan. cap. 8. Haereditas autem huius est tota malorum congregatio, quia quasi iure haereditario mali debentur sibi, vt torqueat eos igne aeterno: hi autem cesserunt inimicis suis, id est, conuersi sunt per praedicationem Christi, & Apostolorum, & cesserunt in potestate eorum. Israel vere fortiter ager. Id est, iste

H 3 Messias,

Messias, qui vocatur Israel, quod nomen interpreta- tur fortis Domini, vel fortis cum Deo, vel secundum modum literæ nostræ interpretatur vir videns Deū. Aget fortiter. Quia prædicatione sua contra malos pug- nans, eos deficere faciet, ad se conuertendo. Vel signi- ficatur per Israel tota congregatio bonorum, qui vo- cantur viri videntes Deum, & isti fortiter agent, id est fortiter se habebunt contra malos semper diminen- do numerum eorum, & conuertendo ad Christum: nam quæadmodum in pugna corporali fortiter age- re est, ita in pugna bonorum, & malorum: est. n. eis mutua pugna, & vtriusque armis configitur: tam è ar- ma nostra carnalia non sunt, sed spiritalia ad subieci- dum omnes non obedientes, & captiuandum eos in obsequium Christi, sic ait Apost. 2. ad Corin. capit. 10. arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed potentia Deo ad destructionemmunitionum cõsilia destrue- tes, & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi. Ista autem pugna fortis est: ideo vincenti in illa magnum præmium da- tur, & septplex, quod patet Apoca. cap. 2. & 3. vbi se- pties de vincens dicitur. Conuenit hoc autem tpe Christi, quia ante eius aduentum mali semper in orbe præualuerunt, postea vero boni præualere incepserunt cum doctrina Christi conuersi mali obedierunt bo- norum præceptis. De Iacob erit, qui dominatur, & perdat reliquias ciuitatis.

An sit verum quod Messias destruxit urbem Romanam etiam secundum Hebræos, & quomodo. Quest. X.

Hoc Magis intelligitur de Messia ad literã quam omnia præcedentia, & accipit hic ciuitas proprie pro vnica ciuitate, vocatã tñ ciuitas sine speciali nominatione, quia ista, de qua agitur est excellenter ciuitas, scilicet, ciui- tas Romana. Et etiam hoc apparet ex testimonio He- braeorum: hanc enim subiecit sibi Christus, & domi- natus est illi, quia fecit illam sedem vicarij sui Petri, & non solum dominatus est Christus huius ciuitatis spiritualiter in quantum subdita est præceptis eius, si- cut cetera vrbes conuersæ ad ipsum, sed etiam ad li- teram dominatus est illi, quia ista ciuitas cessit in pa- trimonium Ecclesiæ cum Imperator Constantinus tradiderit, aliàs resignauerit eam Papæ Syluestro, & successoribus eius, quando ad Christum conuersus est, & postea vrbs Roma mansit specialiter in domi- nio Ecclesiæ, & facta est princeps Ecclesiarum oïum & mater. Reliquias autem ciuitatis huius Christus perdidit, quia hic erant fortissimi defensores ciuita- tis diaboli, qui multos de Christi cultoribus, & Euan- gelicis prædicatoribus gladio peremerunt: & tamen cum Christo placuit tota ciuitas quasi subito ad Chri- stum conuersa est baptizato Imperatore Constanti- no. Destructæ sunt autem reliquie illius vrbs, quia non manserunt ibi mali, & idolatræ, sicut a princi- pio fuerant per prædicationem cultorum Christi ad fideni conuersi.

Opi. Rabi Salo.

Dicit autem Rabi Salomo, quod Messias destruet reliquias ciuitatis, id est, vrbs Romanæ, & consequen- ter totius imperij. Vocatur autem Roma speciali- ter ciuitas nō expresse alio nomine per excellentiam, vt habetur Insti. De iure naturali, gentium, & ciuili. Et in hoc catholicè loquitur, quia Daniel prædixit, quod lapis de monte abscessus sine manibus destrue- ret omnia regna, & iste lapis ab omnibus dicitur Messias, cui Romana ciuitas subiecta fuit, in qua Ec- clesiæ principatus locatus est.

Sed errat Rabi Salomo, quia putat Messiam suum

est frustra expectatur velut si quis chimæram, aut va- cuum spectaret: nihil. n. ista sunt. Item errat, quia in- telligit virtute bellica istam subiectionem causandã quod non competit Messia, sed pacificè sibi oēs gen- tes subiicere sine bello, & armis, & dixerat Iaias lo- quens de Messia cap. 42. Ecce seruus meus suscipiam eum, electus meus cõplacuit sibi in illo anima mea: dedi spiritum meum super eum, iudicium gentibus proferet: non clamabit, nec accipiet personam, nec au- dietur foris vox eius: calamum quassatum non conte- ret, & lignum fumigans non extinguet. Hanc etiam auctoritatem Euangelistæ de Christo exposuerunt: ergo alius modus subijciendi sibi gentem compete- bat ei: maxime, quia principatus, qui amorum virib⁹ acquiritur, vel q^o voluntatem subiectorum aliquali- ter est tyrannicus est, vt patet 3. Politic. tyrannicus tñ principatus omnium politicorum pessimus est prin- cipatum, vt patet 8. Ethic. principatus aut, què populi gratiose sine aliqua metus coactione, vel inductione alicui pferunt regendũ, regalis & virtuosus est: vnde si oēs gentes, vel multa regna voluntarie aliquè sibi Dñm pponerēt, iste monarchicus & oïum optimus esset. talis fuit principatus Messie in oēs gētes, qā oēs hoies auditis verbis vitæ æternæ, & visis signis mirabi- libus cum magno desiderio Messie nostro, se subie- cerunt, & pro eo præ amoris vehemētia mortui sunt.

Erant dulcia valde, & efficacia Saluatoris nostri ver- ba, ita vt oēs ad eum audiendum delectabiliter conue- nirent, & sequebantur eum quocunque iret, & dato, quod vita sua aspera esset, cum iuberet hominem dis- cedere a delectationibus, & diceret, quod venerat mittere ignem in terram, & non pacem, sed gladiũ, & separare hominem aduersus patrem suum, & filiã aduersus matrem, & q^o qui amat patrem, aut matrem plus quã Deũ, nō erat dignus vita æternã, & multa alia hmoi satis dura, de quibus Matth. ca. 10. & in alijs lo- cis: tñ non recedebant a verbis eius, quia efficacia ni- mis erant. Vnde cum semel pp duriciem verborum Christi. i. quia dicebat: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem habet vitam æternã, rece- derent ab eo quidã de discipulis, dixit Chrus ad duo- decim Apostolos: nunquid & vos vultis abire? rñdit ei Petrus: Dñe ad quem ibimus? verba vitæ æternæ ha- bes, & nos credimus, & cognouimus, q^o tu es Chrus filius Dei: Ioan. cap. 6. Alio modo intelligitur istud quod dicitur de reliquijs ciuitatis de ipsã ciuitate dia- boli, quam Christus perdidit, id est, destruxit, & domi- natus est illi: duæ. n. sunt ciuitates. i. ciuitas Dei, & ciui- tas diaboli, vt inducit Augu. 14. de ciuitate Dei. i. duo amores fecerunt sibi duas ciuitates. Ciuitas. n. Dei in- cipit ab amore Dei perueniens vsque ad contemptũ sui ipsius, ita vt quicunque in ciuitate illa sunt reputet omnia tanquã stercorea, vt solum Chrum lucrifaciant ad Philip. cap. 3. Ciuitas aut diaboli incipit ab amore sui ipsius vsq; ad contemptum Dei. Deus aut eos, qui in ciuitate ista diaboli erant idolis seruientes ad agni- tionem suam quertit, & per hoc eos perdidit. i. destruxit faciens non esse quod prius fuerant. Primus tamẽ modus exponendi melior est, & magis literalis.

Tertia expositio totius huius Prophetiæ mixtim de Christo, & de Dauid. Quest. XI.

ALio modo potest exponi ista litera tota mix- tim non sequendo vnica expositionem, sed transeundo de vna ad alteram, quia prophete fixi non sunt, sed transeunt de vno in alterum, scilicet, de tempore in tempus, de persona in personã, de toto ad partem, & de capite ad membra

Christ⁹ nō erat subie- cturus sibi oēs gētes armis, sed ratione, & suauitati- bus.

membra non secuti alios suum proprium filium, sed sicut spiritus sanctus reuelans per eos mysteria sua dat aliqui illis. Hoc præter septem regulas Tico- nij de modo exponendi sacram Scripturam, quas omnes doctores sequuntur. Ideo dicendum, quod quamquam vtraque expositio præcedens sit conue- niens, & literalis: tamen magis conueniens est expo- sitio mixta ex vtraque. Nam quædam sunt hic, quæ propriè conueniunt Dauid, & populo Iudæorum se- cundum carnem: alia autem non tantum conue- niunt Messia. Etiam quædam horum multum congruunt: alia vero non videntur de eo dici, nisi allego- ricè saltem insipientibus ea leuiter. Cum autem ea, quæ propriè conueniunt Dauid attribuantur ei, & ea, quæ propriè Messie congruunt, dicantur de illo, erit expo- sitio totaliter literalis, & nō differret penit⁹ a du- bus supra positis, quia cuiuslibet earum partem acci- pit, & secundum hanc exponemus principium istor- um verborum de Messia secundum literam, scilicet.

Videbo eum, sed non modo intuebor illum, sed non prope- rietur stella ex Jacob. Et ista exponuntur ad literam de Messia, sicut supra exposita sunt. Deinde sequitur litera exponenda de Dauid, scilicet.

Coniunget virga de Israel, & percussiet duces Moab vasti- bitque omnes filios Seth: & erit Idumæa possessio eius: heredi- cas Sæd cedet inimicis suis; Israel vero fortiteraget. Hæc omnia propriè conueniunt Dauid secundum literã, & exponantur de eo, sicut supra fuerunt exposita: deinde litera sequens ad Messiam proprie pertinet, scilicet. De Iacob erit, qui dominatur, & perdat reliquias ciuitatis. Et exponatur hoc, vt supra fuit expositum. Ista expositio est conuenientior duabus alijs, quia nulla aliarum potest penitus ad literã applicare: ista autem applicat. Cumque vidisset Amalech. Hic propheta Balaaam de Amalechitis, & dicitur, quod cum vidisset Balaaam Amalech, id est, terram Amalechi- tarum, incepit de eis prophetare ista.

An Balaam potuerit videre ex monte, in quo erat omnia regna, de quibus hic prophetauit. Quest. XII.

DICUNT Quidam, quod ista visio non erat realis, sed in spiritu, sicut dicebatur su- pra: Videbo eum, sed non modo: & hoc, quia non poterat videre Balaaam omnes istos populos oculis corporeis: immo dicunt, quod quando ista Balaaam a Deo recipiebat, erat dormiens clausis oculis carnis.

Sed non stat positio istorum: cum enim dicunt, quod Balaaam dormiebat, quando a Deo recipiebat reuelationes, verum est, quod aliquando dormiebat, quia etiam sic erat in prophetis Iudæorum, vt dicitur supra capit. 12. si quis inter vos est propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad il- lum: tamen non erat iste solus modus reuelationis propheticæ: & etiam licet ipse Balaaam aliquando per somnium a Deo reuelationem susciperet tamen nō semper habebat istum modum, sed aliquando vigi- lans aliquid recipiebat: quod apparet, quia supra cap. 22. dicitur, quod bis locutus fuit ad eum Dominus per noctem, scilicet, quando venerunt bis nunciij Moabitarum ad eum, & tamen iterum habetur ibi, quod apparuit per viam, scilicet, cum iret per viam, & percussit a sinam, apparuit Angelus loquens euagi- nato gladio, & locutus fuit ea, quæ locutus fuerat per noctem, cum sibi apparuerat, scilicet, ne maldice- ret Israelitis: & tamen tunc non dormiebat Balaaam.

Item patet hoc, quia præcedenti capi. dicitur quo- modo constructis aus, & impositis sacrificijs Balaaam bat si forte occurreret ei Domin⁹, & occurrebat, atq; Alph. Toif. super Num. Pars II.

A dicitur sibi quomodo prius loquebat Balaaam ad Dñm, & Deus ponebat verbum in ore eius, & tunc ingredie- batur Balaaam ad Balac: illud aut necesse erat esse in vi- gilia. Aliquã etiam sine aliqua apparitione, vel forma- tione vocis in vigilia reuelabat Dominus aliquid Ba- laam, solam eleuando intellectum suum, sicut patet in principio huius cap. scilicet, q^o cum staret Balaaam coram Balac irrui in eum spiritus Domini, & ele- uans oculos suos contra desertum, in quo erat Israel, incepit prophetare, ibi autem manifestum est, quod in vigilia erat. Etiam non apparuit ei aliquis Ange- lus loquens, nec vox sine corpore apparente forma- ta est, quia erat Balaaam coram rege Balac, & coram eo nollet Deus ista demonstrare: erat etiam ibi prin- cipes Moabitarum, vt patet supra: sed soluma fuit in eo eleuatio intellectus, & signatur, cum dicitur ibi: Irruente in se spiritu Dei: quod nunquam dicitur de eo cui apparet Angelus loquens, vel auditur ali- qua vox; quia non est tunc in hominem irruens ali- quis spiritus, vel aliquod lumen supernaturale, quod eum intelligere faciat, sed illud per quod intelligit extra est, scilicet, vox, quæ formatur. Intra eum autem nihil magis est, quã antea erat, in eo enim qui sine aliqua voce formata, & apparitione sensiti- ua exteriori aliquid supernaturaliter intelligit, ne- cesse est esse intra ipsum aliquid, per quod immute- tur, scilicet, lumen eleuans. & istud proprie est ir- ruere spiritum Domini super aliquem: ita autem de Balaaam dicitur quando ipse dicebat ista vltima ver- ba prophetica, quod non erat dormiens, scilicet, in recipiendo visionem, quia ipse poterat habere alios modos reuelationis, scilicet, in vigilia.

Item non potest dici, quod fuerit ista reuelatio in somnis, quia Balaaam erat coram Balac, quando ista fiebant super montem Phegor, & ibi prophetabat: non ergo dormiret ibi Balaaam coram Balac ad hoc, quod prophetaret, sed in vigilia necesse est dici, q^o fiebat.

Alterum autem, quod isti dicebant non stat, scilicet, quod non viderit Balaaam istas gentes, quas hic no- minat oculis suis, scilicet, visione spiritali: & hoc di- cunt, quia credunt esse impossibile, quod viderit illas, sed falsum est, facilliter enim videri poterant: nam Ba- laam, & Balac erant nunc in monte altissimo in vertice Phegor, & ante hoc fuerant in alio colle altissimo, scilicet, super Phalga, & ab istis locis poterant videri multa regna. Quod patet, quia super istum mon- tem Phalga, in quo nunc erant Balaaam, & Balac ascendit Moyses, cum debuit videre totam terram Chanaan, & inde vidit eam secundum partes suas, vt patet Deuteronom. capitu. trigesimo quarto: ita er- go poterant videri alia regna ex illo monte, sicut vi- debatur tota terra Chanaan, cum ille mons esset ex- tra terram Chanaan, scilicet, in terra Moab: potissi- mum autem videri poterant inde multa loca, quia erat iste mons in extremitate terræ Moab, vbi coniungitur alijs regnis. Quod patet, quia ad radices istius montis Phalga, siue Phegor est mare Sodo- morum, quod vocatur mare salissimum, vel mare solitudinis, vt patet Deuteronom. capitu. tertio, & tamen istud mare est in fronte Orientali terræ Cha- naan, vt patet infra capitu. trigesimo quarto: ergo mons iste Phalga est in extremitate regni Moab, vbi coniungitur terra Moab terræ Chanaan: & con- sequenter alia regna ibi coniunguntur. Ideo ex illo monte videbuntur alia regna; ibi namque coniun- gitur terra Idumææ terræ Chanaan, & terræ Moab, vt patet infra 34. ca. capud mare salissimum, & illud est apud montem Phalga: ergo videretur inde terra Idu- mææ. Etiam terra Amalechitarum nō multum inde distat,

H 4 distat,

distat, quoniam est coniuncta extremitati terræ Idumæe ad partem meridianam terræ Chanaan, scilicet, apud Cadesbarne, quæ est ciuitas terræ Edom, & est in latere terræ Chanaan. Primum patet supra cap. 20. secundum infra 34. & Iosue cap. 15. quod autem terra Amalechitarum sit coniuncta vrbis Cadesbarne colligitur satis supra 14. capitu. & ibi declaratum est, & supra cap. 20. poterant ergo Amalechitæ videri de monte Phasga, siue Phegor, qui erat coniunctus terræ Edom.

Item terra Cinæorum, de qua hic etiam prophatur satis poterat videri ex illo monte, quia Cinæi habitabant in sorte Iudæe ad partem Meridianam in deserto, vt patet Iudic. capitu. primo. ista terra est tamen prope Iordanem: sic enim dicitur, quod Ioannes Baptista prædicabat in deserto Iudæe, & venientes ad eum baptizabantur ab ipso in Iordane: ergo desertum Iudæe erat apud Iordanem. Hoc patet Matthe. capitu. 3. & Marci 1. Iordanis tamen est circa montem Phasga, siue Phegor; quia mare salissimum, quod est quoddam stagnum est ad radices montis Phasga Deuteronom. capitu. 3. & in istud mare intrat Iordanis, vt patet Iosue c. 3. ergo Iordanis est prope montem Phasga: potissimum in parte sua Meridiana, in qua habitabant Cinæi, vt patet Iudicum capitu. primo.

Item patet hoc, quia apud vada Iordanis est terra Moab, cum dicantur vada quædam Iordanis transmitti in Moab, vt patet Iudic. capitu. 4. ergo terra Cinæorum, quæ erat prope Iordanem non multum distabat a terra Moab: unde videri poterat de monte Phasga, siue Phegor: & sic Balaam potuisset videre de monte Phegor, in quo tunc erat, omnes istas gentes, de quibus hic prophetauit, scilicet, Idumæos Amalechitas Cinæos. de Moabitis autem non oportet dici, quia in terra eorum tunc erat, ideo necesse est, quod quando Balaam ista dicebat, videret populos istos, & non solum videret, sed etiam conuerteret se ad illos, quia infra dicitur de Cinæis: robustum quidem est habitaculum tuum, sed si in pera posueris nidum tuum Assur capiet te: ibi enim ponuntur pronomina demonstratiua tria, & tamen ista si priuentur demonstratione cassâ sunt: nam sicut est fundamentum commune Grammaticæ artis circa modum significandi pronominum, necesse est ipsa significare cum demonstratione, & relatione, sine quibus cassâ sunt, & vana. Nam si quis protulerit aliquod pronomen nihil per illud demonstrans, nec referens, nihil omnino significabit. Ergo est necesse, quod cum Balaam loqueretur ista, demonstraret aliquid per illa pronomina. Poterat autem fieri ista demonstratio dupliciter: vno modo per modum cuiusdam quasi relationis, scilicet, quod loquamur de aliqua re etiam illam non videntes: & tunc sæpe poterimus de ipsa proferre pronomina demonstratiua, quia licet non demonstraretur aliquid ad oculum: demonstratur tamen id, de quo locutio fiebat. Alius modus demonstrationis est cum aliquam rem ad oculum ostendimus, & tunc non oportet, quod præcesserit aliqua locutio de ipsa re, quæ demonstratur: hic autem Balaam, quando sceminas strabat Cinæos, non exprimebat aliquem, de quo loquebatur, quia ipse incepit sic loqui: Robustum est quidem habitaculum tuum: ergo oportebat, quod ipse demonstraret hic ad oculum: non poterat autem ista demonstratio fieri nisi conuerteret se contra terram Cinæorum: ergo conuertebatur contra illam, & videbat eam. Dicendum ergo in hoc, quod Balaam quando prophetauit de istis gentibus quatuor, scilicet, Moabitis, Idumæis, Amalechitis, &

F Cinæis, primo incepit propheta de Moabitis cum dixit: confurget virga de Israel, & percutiet duces Moab. Et quantum ad hoc non fecit Balaam aliquam conuersionem, quia erat intra ipsam terram Moab. Cum verò de Idumæis prophetauit, dicens: erit Idumæa possessio eius, conuertit se versus terram Idumæam ad partem Meridianam, quia terra Edom est magis Meridiana, quam terra Moab, & magis intra deserta Arabica: ideo Israelitæ venientes de Aegypto, quæ est multum Meridiana primo accesserunt ad terram Edom quam Moab, & cum circuiuissent terram Edom, venerunt in terram Moab, vt patet supra capitu. vigesimo primo. Deinde cum loqueretur Balaam contra Amalechitas conuertit se ad terram eorum, scilicet ad partem occidentalem: terra enim Amalech aliquantulum est occidentalis, & aliquantulum Meridiana respectu terræ Moab. Vltimo cum prophetauit de Cinæis conuertit se versus terram eorum ad Occidentem, quia illa terra adhuc est magis Occidentalis directè respectu Moabitum, quam terra Amalech. *Assumens parabola ait.* Idest, incepit sermonem suum propheticum, qui vocatur parabolicus, cum sit aliquantulum figuratus. *Principium gentium Amalech.* Idest, Amalechitæ sunt primi inter gentes. Non est sensus, quod Amalechitæ sint antiquiores inter omnes gentes: multi enim alij populi ante eos fuerunt: nam Amalechitæ sunt de genere Idumæorum: nam Idumæi sunt de stirpe Esau, cuius primogenitus fuit Eliphaz, & huius filius fuit Amalech, scilicet, nepos Esau, a quo Amalechitæ nati sunt, vt patet Genes. 36. cap. Et ob hoc Amalechitæ habitauerunt apud Idumæos: nam terra Idumæorum finitur in Cadesbarne, vt patet supra capitu. vigesimo: & apud Cadesbarne erat terra Amalechitarum, vt colligitur supra capitu. decimo quarto, sed ante Esau fuerunt multæ gentes: ergo Amalechitæ non sunt principium gentium, sed vocantur principium gentium, idest, prima inter omnes gentes, quæ contra Iudæos pugnaverunt, quia egredientibus eis de mari rubro, & intrantibus solitudinem primo occurrit in bello Amalech, vt patet Exodi capitu. decimo septimo, & occidit extremos agminis Iudæorum, qui lassii resederant, vt patet Deuteronom. capitu. vigesimo quinto. deinde pugnaverunt aliæ gentes contra Israel, scilicet, Chanaanæ, de quibus supra capitu. decimo quarto, & duo reges Amorrhæorum supra capitu. vigesimo primo, & postea omnes reges Chanaan.

Cuius extrema perdentur. Idest, finis Amalechitarum erit interitus, quia ipsi totaliter a Iudæis deleti sunt: iusserat enim Deus, quod Israelitæ occiderent Amalechitas non parentes eis cum locum haberent, vt patet Deuteronom. capitu. vigesimo quinto, scilicet, memento quid fecerit tibi Amalech in via, quando egrediebaris ex Aegypto: quomodo occurrit tibi, & extremos agminis tui, qui lassii residebant, occiderit. Cum ergo Dominus Deus tuus dederit tibi requiem, delebis nomen eius sub cælo: caue ne obliuiscaris. Fuit autem postea hoc factum per regem Saul, qui missus est contra Amalechitas, & pugnas deleuit omnes tam viros, quam sceminas, senes, & paruulos, vsque ad pecora, & iumenta: solum autem regem Amalech non occidit, & de pecoribus reseruauit pinguiora: propter quod iratus Deus valde abstulit regnum de progenie eius: primo Regum capitulo decimo quinto.

Vidit quoque Cinæum. Hic prophetauit Balaam contra aliam gentem, scilicet, contra Cinæos.

Amalechitæ de genere Idumæorum sunt, & primi bellauerunt contra Israelitas.

Prophetia de Cinæis. Quæst. XIII.

S CIENDVM Autem, quod Cinæi, & Singei non sunt eadem gens fm, quod apparet ex differentia literarum tã apud nos, quàm apud Hebræos. Cinæi enim sunt de genere Iethro cognati Moyfi, scilicet, focii eius, vt patet Iudic. cap. 1. scilicet, filij autem Cinæi cognati Moyfi ascenderunt de ciuitate palmarum, & Iudic. cap. 4. dicitur: Haber autem Cinæus recesserat quondam a ceteris fratribus suis Cinæis filijs Hobab cognati Moyfi. Singei autem sunt de genere Chanaan, vt patet Gen. cap. 10. vbi ponitur Singeus inter filios Chanaan, scilicet, Singum Arabium, & Samaritem. De Cinæis, qui sunt de genere Iethro intelligitur litera ista. Isti enim habitauerunt cum filijs Israel, nam Iethro focii Moyfi venit in desertum Sinai ad Moysem, & stetit ibi cum eo. Cum vero recedere vellent Israelitæ de monte illo, rogauit Moyfes Iethro, ne recederet ab eis, sed iret in terram Chanaan cum illis, & ibi daretur ei optima possessio, vt patet supra cap. 10. ibi autem dicit Iethro, non vadâ tecum, sed reuertar in terrâ meam, in qua natus sum. Postea autem instantius orauit Moyfes, ne recederet, sed non patet in litera ibi recesserit, vel steterit: tñ Exo. cap. 18. dicitur, quod Moyfes dimisit cognatum suum, qui reuerfus abiit in terram suam. Tamē, sicut fuit declaratum filij eius postea venerunt ad Israelitas existentes in deserto, vt irent cum eis in terram Chanaan, quia videbant Moysem cognatum suum dominum tanti populi, & credebant, quod eis multa bona faceret, sicut promiserat patri eorum Iethro, & iste aduentus fuit antequam Israelitæ irent ad pugnam contra Madian, de quo patet infra cap. 31. Nam si nō venissent ante hoc perissent cum omnibus alijs Madianitis. Isti enim Cinæi acceperunt postea locum habitandi inter Israelitas, scilicet, in sorte Iudæe, quia illa fors erat valde magna, sic patet Iudic. cap. 1. filij autē Cinæi cognati Moyfi ascenderunt de ciuitate palmarum cum filijs Iudæe in desertum fortis eius, quod est ad Meridiem Harad, & habitauerunt cum eo. Aliqui tamen de istis Cinæis recesserunt de sorte Iudæe, & venerunt ad habitandum in sorte Nephthali apud ciuitatem Cedus, scilicet, Haber Cinæus, vt patet Iudic. c. 4. & vxor illius, scilicet, Iahel occidit Sisaram principē exercitus Chananæorum, infixio clauo in capite eius, vt patet ibidem.

Quomodo potuit videre Balaam Cinæos, cum nondum haberent aliquem locum, in quo morarentur. Quæst. XIII.

Q VAERET aliquis quomodo vidit Balaam Cinæum, quia nondum Cinæus acceperat possessionem, sed erant Cinæi in terra Israelitas, & postea venerunt cum eis in terrâ Chanaan, & acceperunt possessionem, vt supra dictum est. Forte dicit aliquis, quod quando Balaam debuit propheta de Cinæis conuertit se contra tentoria Iudæorum, qui tunc manebant ad radices montis illius, in quo erat Balaam, scilicet, in cæpstribus Moab, & quia inter Iudæos erant Cinæi conuertendo se ad Iudæos conuertebat se ad Cinæos, & demonstrabat illos. Sed non stat, quia dicit Balaam: Robustum est quidem habitaculum tuum: ergo videtur, quod tunc respiceret Balaam habitaculum Cinæorum, & tamē respiciendo Iudæos non aspicebat terram in, qua postea habitauerunt Cinæi: ergo cum loquebatur ad Cinæos non conuertebatur ad Israel. Aliqui autem propter hoc dicerent, quod non loquebatur Balaam ad Cinæos, qui erant de stirpe Iethro focii Moyfi de quibus dictum est, sed ad Singeos, qui erant de stirpe Cha-

A nanæorum, isti autem iam acceperant possessionem suam, quia erant populi antiquissimi, sicut ceteri Chanaanæi: ideo poterat de eis dici, quod eorum habitaculum erat robustum. Et nos quoque de eis exponere teneremus, nisi obstarer litera: obstat autem, quia illi non vocantur Cinæi sed Singei, vt patet considerando literam Hebraicam hic, & Gen. cap. 10. Item obstat, quia si intelligeretur de his diceretur infra, & fueris electus de stirpe Cham, & non de stirpe Cin, & tamen è contrario dicitur, quamquam aliquæ Bibliæ habeant hic de stirpe Cham, sed vitium est, quod apparet ex litera Hebraica, quæ habet de stirpe Cin.

Ideo dicendum, quod intelligitur de Cinæis filijs Iethro, & non de Chananæis. Ad hoc tamen dicendum est, quod quando Balaam loquebatur de Cinæis non conuertebat vultum suum contra Israelitas, sed contra locum, in quo habitaturi erant Cinæi, nam licet nondum accepissent Cinæi aliquem locum manendi, tamen Balaam spiritu prophético cognoscebat, in quo loco mansuri essent, sicut cognoscebat quod Assur caperet eos, & contra illum locum se conuertens loquebatur ista. Posset forte dici, quod conuertebat se Balaam tunc ad Cinæos, quæ erant inter Iudæos, & dicebat, quod habitaculum eorum erat robustum, idest futurum erat robustum. Et assumpta parabola ait. Idest incepit parabolicè loqui, quia propheta in quibusdã figuratis locutionibus est. *Robustum est quidem habitaculum tuum.* Idest terra, in qua morabantur Cinæi erat firmissima, & quasi inexpugnabilis, & non intelligitur de habitaculo, quod tunc haberent, quia nullam adhuc habebant, sed intelligitur de habitaculo, quod habituri erant, scilicet, cum postea acceperunt possessionem inter filios Iudæe in terra deserti, quæ erat montuosa, & fortis. De hoc patet Iudic. c. 1. scilicet, quod ascenderunt Cinæi cum filijs Iudæe in desertum fortis eius ad meridiem. Vel potest dici robustum habitaculum ex confederatione, & amicitia cum Hebræis: ideo quando Saul pugnavit contra Amalechitas dixit Cinæis: Abite, & recedite ab Amalech, ne forte inuoluam te cum eo: tu enim fecisti misericordiam cum omnibus filijs Israel, cum ascenderent de Aegypto. Sed si in petra posueris nidum tuum. Metaphora est, idest etiam si habueris habitationem fortissimam, non poteris multum permanere. Ponitur enim de petra, quia habitatio super petram est fortissima, sic dicit Christus Matth. 7. capit. de viro sapiente, qui edificauit domum suam supra petram, Descendit pluuia, & venerunt flumina, & stauerunt venti, & non cecidit, quia fundata erat super petram. Idem dicit Boetius de consolatione. li. 1. Metro. 4. quod incipit quisquis. vbi docet qualiter sit eligendus status humanus.

Et fueris electus de stirpe Cin. Idest quamquam sis electus de stirpe Cin nō poteris magno tpe permanere. Aliqui dicunt hoc intelligi propter illos, qui fuerunt de stirpe Haber Cinæi, qui a ceteris Cinæis fratribus suis separauerunt se, & venit, vt habitaret iuxta ciuitatem Cedus, quæ est in sorte Nephthali, vt patet Iudicum capitu. 4. & est sensus, quod quamquam separentur quidam Cinæi ab alijs caperentur a rege Assur, & intelligunt isti, quod Cinæi non habitabant inter Iudæos, sed in alia terra separata, & quidam de eis, scilicet, Haber Cinæus cum posteritate sua separauit se a ceteris adiungens se Iudæis. Sed hoc falsum est, nã omnes Cinæi habitauerunt inter Iudæos, sic patet Iudic. ca. 1. scilicet, quod Cinæi filij cognati Moyfi iuerunt cū filijs Iudæe in sorte suâ, & habitauerunt cū eo ad meridiem: deinde recessit ab istis Haber Cinæus: ergo, siue Haber, siue alij Cinæi, habitabant in terra Iudæorum, sed Cinæi omnes habitabant in sorte Iudæe, quæ est ad partem Meridianam

Meridianam: Habere autem Cingus recessit ab eis ver-
sus Aquilonem, & habitavit in sorte Nephthali iuxta
ciuitatem Cedem, & ista terra est multum aquilonaris
in tota terra Chanaan. Sed arguet aliquis, quod Ci-
ngus non habitaret in terra Iudaeorum sed in terra
Amalech, quia 1. Reg. 15. ca. dixit Saul Cingus Abire,
& recedite ab Amalech, & postea concluditur. Et re-
cessit Cingus de medio Amalech: ergo inter Ama-
lechitas habitabant Cingi. Respondendum est, quod
Cingi habitabant in sorte Iudae, & tamen terra eorum
applicabatur terrae Amalechitarum, quia fors Iudae
est maxime Meridiana in tota terra Chanaan, vt col-
ligitur Iosue 15. cap. & in ista sorte habitauerunt Ci-
ngi, vt patet Iudi. cap. 1. & manserunt in extremitate
Meridiana fortis huius, vt patet ibidem: Amalechitas
autem sunt coniuncti terminis fortis Iudae. Quod pa-
tet quia Cadesbarne est in latere Meridiano fortis Iu-
dae: Iosue cap. 15. & tamen apud Cadesbarne est ter-
ra Amalechitarum, vt colligitur supra 19. cap. & sic
Cingi essent coniuncti terra Amalech: ideo quando
Saul iuit contra Amalechitas dixit, vt recederent Ci-
ngi ab Amalech, idest de extremitate eius ne forte ip-
se pugnant contra Amalech putaret loca Cingorum
esse loca Amalechitarum, & occideret Cingos. Vel
potest intelligi, quod quamquam Cingia principio
habitauissent eorum in sorte Iudae, quia tamen erant
in extremitate eius, & coniuncti terrae Amalech, po-
tuerunt acquirere aliqua loca terrae Amalechitarum,
& habitare in eis, & quantum ad hoc erant Cingi in
medio Amalechitarum: vnde dicitur primo Reg. ca. 15.
recessit Cingus de medio Amalech. Alio modo pote-
rat intelligi ista litera, scilicet, & fueris electus de stir-
pe Cin, idest, licet sis electus de omnibus gentilibus,
quia es de stirpe Cin, idest de stirpe Iethro, qui voca-
tur Cin, tamen non poteris diu permanere, & tunc
intelligitur, quod inter omnes Gentiles nulli fuerunt
magis electi quam Cingi, eo quod omnibus alijs ge-
tibus aduersabantur Iudaei, vel saltem non communi-
cabant, Cingus autem multa bona fecerunt, quia ac-
ceperunt eos inter se, & dederunt eis Hereditatem,
sicut dixerat Moyles ipsi Iethro, cuius filij erant Ci-
ngi, vt patet supra cap. 10. & Iudi. cap. 1. Et tunc erit
sensius, quod quamquam magis fuerint electi Cingi
quam omnes aliae gentes ad beneficia Iudaeorum, tñ
non excusauerunt se propter hoc, quin caperentur a
rege Assur. Primus tamen sensus est melior, scilicet,
quod quamquam quidam de Cingis eligerentur a ce-
teris, idest separarent se ab eis, tamen caperentur a re-
ge Assur, sicut fuit de posteritate Haber Cingi: nam
iste separatus a reliquis Cingis, vt habitaret in terra
Nephthali, & tamen quando res Assur accepit terram
illam Cingi capti sunt. Aliqua Bibliae habent: Si fue-
ris electus de stirpe Cham, tamen litera vitiosa est, quia
litera Hebraica habet de stirpe Cin. Si autem dicere-
tur hic de stirpe Cham, referretur ad Sineos, qui erant
vni de populis Chanaanorum, & esset sensus, quod
quamquam Cingi essent electi de populo Chanaanoe-
rum, tamen non possent diu permanere, quasi dicat,
omnes alij de stirpe Cam peribant cum Deus tra-
didisset in potestatem Israelitarum totam terram
Chanaan: Sinei autem habebant in hoc aliquid spe-
ciale, quia non erant intra terminos Chanaan promissae
Iudaeis: ideo Iudaei non debebant eos, tamen hoc
non obstant non possunt diu permanere, quia licet
Iudaei non destruerent eos Assur caperet illos. Sed
primus modus debet teneri, cum litera ista non pos-
sit loqui de Sineis, qui sunt de stirpe Cham: sed de
Cingis, qui sunt de stirpe Iethro, qui vocatur Cin.
Quandiu poteris permanere. Quasi dicat, non mane-
bis magno tempore, licet sit habitaculum tuum for-

tissimum. Fuit tamen satis magnum tempus, quia
vsque ad regem Salmanasar manserunt Cingi inter
Iudaeos, a Balaam autem vsque ad Salmanasar fuerunt
magna tempora, scilicet ferè totum tempus, quo du-
rauerunt Israelitae in terra Chanaan, sed Scriptura vo-
cat istud paruum tempus, quoniam mille anni ante
oculos Dei, sicut dies hesterni sunt, quae praeterijt, si-
cut ait Propheta Psalm. 94.
Assur enim capiet te. Idest non poteris permanere,
quia Assur, idest rex Assyriorum capiet te. Hoc enim
fuit quando Salmanasar venit in terram Iudaeorum,
& transfudit inde tribus 10. in terram Medorum: de
quo 4. Reg. cap. 17. tunc enim transfudit cum eis Ci-
ngos, scilicet, progeniem Haber Cingi, qui recessit
ab omnibus alijs Cingis, vt habitaret in sorte
Nephthali, & quia fuerunt translati habitatores
Nephthali in terram Medorum etiam Cingi cum eis
translati sunt.
Assumptaque parabola ita locutus est. Hic prophetat
de alijs Gentibus, idest de Italicis, & Assyrijs, & Iu-
daeis. Istas autem gentes saltem duas primas non vi-
debat Balaam, quando erat in monte Phegor prophe-
tans de eis: ideo non dicitur hic de istis, quod conuer-
teretur Balaam contra illas, vel quod videret eas, si-
cut dictum est, quod vidit Amalech, & vidit Cingus,
& ponitur hic de istis Gentibus, quasi dependens ex
superioribus. Dixerat enim, quod Assur, idest rex As-
syriorum caperet Cingos, in quo etiam intelligeba-
tur, quod caperet Iudaeos, nam decem tribus Israeli-
tarum capte sunt a rege Assur, quando cepit Cingus,
& quia rex Assur in hoc male agebat, licet esset instru-
mentum ire Domini ipse passurus erat mala. & ob
hoc ponitur destructio eius, scilicet, quod Italici de-
struerent eum: hoc enim signat Isai. capitu. 10. dicēs.
Vae Assur virga furoris mei, & baculus ipse: in manu
eorum indignatio mea: ad gentem fallacem mittam
eum, & contra populum furoris mei mandabo illi.
& postea sequitur ibidem, quomodo quamquam es-
set instrumentum Dei, tamen superbe egit, & nota
estimauit se esse instrumentum, sed quod a se habe-
ret potentiam istam magnam, & propter hoc sequit-
ur ibidem magna poena illius, ita etiam fit hic, quia
post eius iniquitatem in destruendo Iudaeos ponitur
poena illius infligenda a Romanis.
Heu, quis victurus est, quando faciet ista Dominus? Excla-
matio enim doloris est, quam praeposuit Balaam,
quia malum quod futurum erat tempore istorum vi-
timorum bellorum, scilicet, quando Romani con-
tra Assyrios pugnarent, & postea ipsi inter se, erat ma-
ius malum omnibus praecedentibus. Et sic dicitur:
heu, quis victurus est, quando faciet ista Dominus?
idest valde magna calamitas erit, quando Deus in-
ducet ista super terram, & illi, qui tunc vixerint, ma-
gis affligentur, quam qui fuerint in omnibus alijs
temporibus. Similem enim exclamationem facit
Christus de malis vltimorum temporum, quia illa
erunt talia, qualia nunquam fuerunt ab exordio se-
culi. Sic dicitur Matth. 24. capitu. v. autem pragna-
tibus, & nutriendis in illis diebus: erit enim tunc
tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi
vsque modo, nec fiet. Sic iterum quando praedixit
Christus magnam tribulationem super Iudaeos futu-
ram tempore belli Romanorum ait, filiae Ierusalem,
nolite flere super me, sed super vosipsas flere, &
super filios vestros, quoniam ecce venient dies, in
quibus dicitur: beatae steriles, & ventres, quae non
genuerunt, & vbera, quae non lactauerunt, tunc in-
cipient dicere montibus, cadite super nos, & collibus,
operite nos. Luc. 23. cap.
Venient in trieribus de Italia.

Prophetia
aliarum gen-
tium a Ci-
ngis.

Tempore
Balaam no-
erat Roma-
sed postea
codita est
annis fere
700. post
hanc pro-
phetiam Ba-
laam.

Romani
diuiserunt
dominium
Iudaeorum,
in 4. Tetrar-
chias.

Bellum

Bellum Romanorum contra Assyrios praedicitur. Quaes. XV. A
Hic ponitur bellum Romanorum contra
Assyrios, magno enim tempore durauit
iste conflictus, & multi de nobilibus Ro-
manis in eo defecerunt, & seatores atque
consules. Crassus nanque, qui cum Pompeio con-
sulatum gerebat bello Parthico peremptus est. Di-
citur autem, quod venient in trieribus, idest in ma-
gnis nauibus: est enim trieris genus magne nauis, quae
a tribus ordinibus denominata est, & in istis venerunt
Romani de Italia ad pugandum contra Assianos, &
inde dicitur trierarcha, idest princeps nauium, vel re-
ctor. Sic accipit Aristo. 2. Ethic. scilicet, quod non est
idem medium circa temperantiam Miloni, & trierar-
chae, atque magistro gymnasiolorum.
Et superabunt Assyrios. Idest Romani pugnaverunt
Assyrios, & superauerunt eos: multa enim bella fue-
runt Romanorum contra Assyrios: nec solum con-
tra vnā gentem, scilicet, Assyriorum pugnaverunt,
sed etiam contra omnes gentes Assianas pro maiori
parte, nam vsque ad Taurum, & Caucaium montem
Romani omnes Assianos sibi subiecerunt, sicut patet
in historijs Romanorum per Titum Liuium, & Pau-
lum Orosium, & Eutropium, Sueronium, atque alios
Romanorum chronographos. Fuerunt autem ista
bella maxime facta per Pompeium, qui maxime pro
vrbe Romana laborauit. Primo in piratico bello in
tra paucos dies omnes piratas delens, deinde bello
terrestri omnes terrae Asiae, & Africe reges Roma-
norum subiecit imperio. Felicissimus quidem si po-
tentia temporalis, & honor aliquod felicitatis habet
vestigium, admiranda. Et tamen condolenda cala-
mitatis suae origo fuit, quod intravit in templum
Domini, & sancta Sanctorum in Ierusalem, & omnia
vasa, & Dei caeremonias contempsit, nihil tamen eu-
puditate ductus inde tulit, & equos suos in porticu Sa-
lomonis stabulauit, & inde miserimus recedens, qui
felix accesserat cum Iulio Cesare congressus infe-
rior fuit, postea in Aegypto infelicitate ab eo, quem
ipse in regem exaltauerat, decapitatus est. De his Lu-
canus per decem libros latissime, & elegantissime lo-
cutus est. Et vastabunt Hebraeos. Idest Italici, qui vasta-
uerunt Assyrios etiam vastauerunt Iudaeos, nam dege-
nerunt contra totam Asiam pugnaverunt: nam post bella
contra Assyrios aliquantisper post defunctos
Machabeos Pompeius terram Iudaeorum Romanis
subdidit. Ante hoc autem reges, & sacerdotes de
genere Machabeorum erant. Romani vero tanquam
dominantes terrae illi instituebant reges, quos vole-
bant, & sacerdotes magnos. Sic instituti sunt Aristo-
bolus, Alexander, & Ioannes. Postea autem magna
seditione orta inter eos, qui de genere regio erant Ro-
mani priuauerunt eos regno, transferentes illud ad
alienigenas distinctum per Tetrarchias. Vnde po-
fuerunt primum Herodem Aschalonitam, qui de ge-
nere Philistinorum erat de vrbe Aschalone princi-
palissima inter omnes vrbes Philistinorum, sub quo
Christus natus est. Erat autem tunc distinctus princi-
patus totius terrae Iudaeorum per quatuor viros, quo-
rum quilibet vocatur Tetrarcha, idest, princeps pro
quarta parte. Hoc quatuor Tetrarchas ponit beatus
Lucas cap. 3. scilicet, pontium Pilatum Tetrarcham
Iudaeae, & Herodem Tetrarcham Galilaeae, & Philip-
pum fratrem eius Tetrarcham Iturae, & Traconiti-
dis regionis, & Lisaniam Tetrarcham Abilinae. Ho-
rum tamen quatuor principum Iudaei nullum regem
vocabant. Sic patet Matth. 27. cum Pilatus dixisset de
Christo, quod crucifigeret regem Iudaeorum, dixit
Iudaei non habemus regem, nisi Cesarem, scili-

et, imperatorem Romanorum. Et iterum dicunt,
Si dimittis hunc, non es amicus Cesaris, quia omnis,
qui se regem facit contradicit Cesari, in quo videtur,
quod nec ipsi intelligebant esse alium regem super
se, nisi Cesarem: nec etiam Cesar volebat esse alium
regem, nisi seipsum. Haec omnia facta sunt, vt comple-
retur, quod dictum erat Gen. 49. scilicet, non auferetur
receptum de Iuda, nec dux de femore eius, donec
veniat qui mittendus est, idest Messias secundum
Chaldaicam translationem, & sic Iudaei vastati erant,
& magna calamitate pressi, cum nullum dominum
naturalem haberent, sed multos, & alienos. Non fuit
tamen completa Iudaeorum destructio vsque ad 42.
annos post Christi passionem, quando Titus deleuit
totam urbem Ierusalem, & omnes Iudaeos, qui con-
uenerant ad urbem ipsam, nam erat tunc festum azy-
morum, in quo omnes viri Israelitae conuenire debe-
bant illuc, quia iusserat Deus, quod omne masculinum
de genere Israel ascenderet ter in anno ad locum
Sanctuarij, nec poterat esse conuenientius tempus
ad delendum omnes. Ad extremum, & ipsi peribunt.
Ponitur poena Romanorum, scilicet, quod ipsi peri-
rent, sicut ceterae gentes, quia ipsi inflicerant multa
mala alijs populis, eis quoque mala inflicta sunt.
Sic dictum fuerat supra de Assyrijs, qui captiuerant
Cingos, & cum eis Iudaeos, & postea subiunxerunt est,
quod ipsi Assyria Romanis perirent, ita & cum di-
ctum fuerit de Romanis, quod ceteras gentes vasta-
rent subditur, quod ipsi vastabuntur.
Hebraei volunt, quod hoc fiet per Messiam suum,
qui veniet in magna potestate, & subiciet sibi omnes
gentes, sed falsum est, quia Messias venturus non est,
cum iam venerit. Item licet venturus esset, non esset
pugnaturus contra gentes ad subijciendas eas sibi, sed
alio modo assecutus erat principatum, vt supra pro-
batum fuit: sed intelligitur hoc de Romanis, qui peri-
erunt inter seipfos, scilicet, propter malitiam impe-
ratorum suorum. In quo sciendum, quod bella ciui-
lia fuerunt, quae vrbe Romam a principio maxime
vastauerunt, cum pugnauerunt Sylla, & Marius duo
consules Romani, qui infinitas strages in vrbe Roma-
na, & in provincia dederunt, ita vt nunquam hostes ta-
tum nocuerint bello hostili, quantum ipsi bello ciui-
li nocuerunt, sed quia postea vrbs Roma ad maximam
puenit excellentiam, adhuc non computatur illud te-
pus tanquam principium Romanae cladis, nam post
tempora Syllae & Marij, tempore Pompei, & Iulij Ce-
saris Roma ad magnam peruenit excellentiam, cum
isti ei multas provincias subiecerint, scilicet, Pom-
peius in partibus Assianis, & Iulius Caesar in tota Eu-
ropa: ipsi tamen bello ciuili magnam partem Roma-
ni status deleuerunt. Sed adhuc post ipsorum tempo-
ra Octavianus Augustus surrexit: cuius tempore fuit
maxima gloria Romanorum, nam tunc totus orbis
Romanis subditus fuit, & iussit Octavianus, vt de-
scriberetur vniversus orbis, & singuli profiterentur in
vrbus suis se subiectos esse Romanis, vt patet Luc.
capitu. 2. Omnes ergo praeterite cladis Romanorum
ante tempora Octauiani non computantur in ruina
Romanorum.
Item Scriptura ista non potest intelligi de malis, quae
passi fuerant Romani ante tempora Octauiani, quia
hic dictum est, quod ipsi vastarent Assyrios, & Hebraeos,
& ad extremum ipsi perirent, sed vastatio facta in Iu-
daeis post Romanos fuit post Octavianum, & multos
alios Imperatores, scilicet, tempore Vespasiani, & Titij
ergo post hoc computanda est ruina Romanorum, fuit autem
hoc propter malitiam Romanorum Imperatorum, & discor-
diam, multa enim provincia perditae fuerunt, & vsque ho-
die ferè nihil mansit. Hostes etiam pro magna parte
itatum

Prophetia
contra Ro-
manos.

Quo bella
ciuilia vr-
bem maxi-
me vasta-
uerunt.

An ppheta
de de-
structione
status Ro-
mani intel-
ligat quan-
tum ad ma-
la, quae fue-
runt ante
tempus Octa-
uiani, vel
post.

statum Romanorum deleuerunt. Nam Alaricus rex Gothorum irrupit urbem Romam tempore Imperatoris Honorij, & ipse plurimos trucidauit, & vrbe ferro, & igni magna ex parte consumpsit, vt declarat Paulus Orosius libro de Ornesta mundi. ista autem litera est indifferens, vt possit intelligi de bellis hostilibus, per quos Romani perierunt, vel quod ipsi a seipsis mutuis discordijs conturbati fuerint, nam non dicitur hic, quod ad extremum Romani vastabuntur, sicut dicitur de omnibus alijs gentibus, sed quod ad extremum peribunt.

Quomodo Moyses scripsit gesta Balaam, cum eum nunquam viderit. Quast. XVI.

QVAERIT aliquis quomodo Moyses ista scripsit de gestis Balaam, nam ipse non vidit hec cum fiebant, quia erat inter Hebræos. Respondebit aliquis, quod sicut Balaam propheta reuelabatur ista, quæ habentur hic futura de statu gentium, ita & Moyse reuelata sunt, ita vt ipse scribere ea posset tanquam verba prophetie sue. Sed adhuc dato isto non est plena responsio, quia de purè historicis, scilicet, de eis, quæ faciebat Balaam constituendo Aras, & quærendo auguria nihil prophetauit Balaam, sed faciebat illa, ideo si Moyses solum similiter prophetaret, vt Balaam, non potuisset cognoscere omnia ista, quæ facta sunt.

Respondendum est igitur, quod Moyses cognouit hec omnia prophetice, & sic scripsit, scilicet, a principio 22. cap. vsque nunc. Nihil enim de istis factis Moyses vidit, scilicet, qualiter venerit Balaam in terram Moab, & quid ibi egerit, sed omnia sibi spiritus reuelauit, nec aliquis moueatur, quia ista non erant futura, de quibus propheta reuelationes habere solent, quia propheta non magis determinatur ad futurum, quam præteritum, vel præsens, sed omnis veritas, quæ modo humano cognosci non potest, & diuinitus reuelatur, vocatur prophetica. Et quia quedam præterita sunt, quæ nequaquam ab homine cognosci possunt, cum ex historia nulla constent, reuelatione quadam indigent, vt sciatur. Idem modus fuit cum scripsit Moyses historiam de creatione rerum, & annos atque discursus ætatis primæ vsque ad diluuium, nam de his per nullam historiam sibi constare poterat. De præsentibus quoque reuelatio prophetica est si id, quod ab aliquibus occultè fit, Deus alijs tunc reuelat, sic erat de propheta Eliseo, cui reuelabat Dominus omnia, quæ faciebat rex Syriæ Benadab, ita vt conuerteretur rex Syriæ de seruis suis, dicens quod aliquis esset proditor in domo sua, qui reuelaret omnia, quæ ipse faciebat regi Israël; & responderunt serui Benadab, nequaquam domine mi rex, sed Eliseus propheta, qui est in Israël, indicat regi Israël quæcumque locutus fueris in conclaui tuo, vt patet 4. Reg. cap. 6. sic etiam Moyse reuelabatur de presentibus, quæ faciebat Balaam contra Israël, & erat reuelatio proprie prophetica, per quam cognouit omnia ista Moyses tanquam historice facta, & nihil eorum tanquam futurum, quia licet multa prædixerit Balaam hic futura erant, sed solum reuelabatur, quod Balaam ista prædixisset, & sic circa idem erant duo propheta, & diuersimodè, vnus qui sciebat quid futurum esset, alius autem, quia cognoscebat quid dictum fuisset. Vnde Moyses non dicitur hic propheta de futuro, licet futura scripserit, quia non simpliciter prænuuciauit, sed prænuuciauit reulit, in hoc tamen quantum ad esse prophetam nihil differt, quia cum vtrouique sit reuelatio facta a Deo eius,

Narratio præteritorum, ac prophetiarum nun cupati potest.

Circa eadem Moyses, & Balaam habebant spiritum prophetie, sed vnus, vt futura cognoscens alius, vt res gestas scribens.

quod alijs cognosci non poterat propheta est. Differt tamen aequaliter, quia futurum magis accedit ad rationem prophetie, nam præterita, & presentia licet alibi in remotissimis partibus fiant, ita vt nequaquam a nobis sciri possint, demones tamen illa reuelare queunt, futura autem nequaquam possunt, nisi in quantum eis ab Angelis bonis reuelantur, vel quantum ex presentibus colligi potest, velut cum aliqua negocia incepta sunt homo prudens diligenter inuestigans, licet consummationem eorum non viderit, de ea verisimiliter suspicari potest. Demones autem in naturali solertia incomparabiliter super homines vigent, præcipue cum multa didicerint antiquissima experientia seculorum, quod maxime ad prudentiam confert, iuxta Aristo. 6. Ethico. ideo cum reuelantur præterita aut presentia non est ita manifestum an a Deo, vel Demone ista sint. De futuris autem minus dubitamus, sunt tamen quedam præterita, & presentia, quæ nequaquam sub Angelorum aut Demonum iudicio cadunt, vt quid homo apud se tacitus velit, aut quid aliquando voluerit, hec enim soli Deo, qui voluntati nostræ, & intellectui, maxime in trinitate, illabitur, cognita sunt: ideo cum de talibus aliquid certum annuncietur, & non per coniecturas, cognoscimus quoniam a Deo hec sunt. De Moyse autem quando constat, quod omnia ista a Deo reuelata suscepit, eum prophetam vocauimus, licet demon illa renuciare potuisset, quia purè historica erant.

Surrexitque Balaam, & reuersus est in locum suum. Id est postquam Balaam omnia ista annunciauit coram rege Balac de futuro statu gentium, & maledicere non potuit Iudeis reuersus est in terram suam, & dicitur surrexit, id est ante manebat, nunc autem incepit progredi. Aliqui dicunt surrexit Balaam, scilicet, quia quando omnia superiora ei reuelabantur iacebat in terra dormiens, sed supra improbatum est, & dicitur, quod reuersus est in locum suum, id est in Mesopotamiam, de qua venerat, vt patet præcedenti cap. & Deuterono. 23.

Et si obijciatur, quod non redijt in terram Mesopotamiam, sed in terram Madian, quia ibi post paucum tempus cum Madianitis occisus est, vt infra 31. cap. Respondendum est, quod Balaam suus est a Madianitis, vt iret in terram eorum, & consensit, prius tamen redijt in terram suam, scilicet, in Mesopotamiam, vt disponderet de rebus suis, postea vero venit in terram Madian, & ibi occisus est cum Madianitis. Balac quoque via qua uenerat redijt. Id est rex Moab etiam redijt in locum suum via, qua uenerat postquam recessit Balaam non potens maledicere Iudeis. Ista litera potest intelligi dupliciter. Vno modo, quod sicut Balaam recessit de monte Phegor, in quo prius erat cum rege Balac, & iuit in terram suam, ita & rex Balac redijt de eodem monte in aliquam ciuitatem suam via, qua uenerat, id est per viam, qua uenerat ad montem illum.

Aliter intelligi potest, quod cum Balaam surrexit, vt iret in terram suam, Balac rex Moab iuerit cum eo associatus vsque ad extremitatem regni sui, sicut fecerat a principio, nam cum sciuit uenisse Balaam, exiuit ei obviam vsque ad fines regni sui ad oppidum Arnon, vt patet supra 22. cap. nunc autem non desperans penitus aliquod bonum futurum sibi per consilium Balaam honorauit eum associans vsque ad extremitatem regni. Vterque sententia satis stat, sed primus magis videtur consonare literæ.

Aliqui autem dicunt, quod rex Moab iuerit cum Balaam vsque ad extremitatem regni sui, vt daret ei consilium, sicut promiserat, scilicet, qualiter se haberet contra

Cap. 2.

contra Iudæos, & quod in extremitate regni Moab dederunt ei consilium, quo suscepto redijt Balac via, qua uenerat, scilicet, redijt ad montem Phegor, in quo prius fuerat, quia apud eundem montem fuerunt feminae Moabitarum, & Madiatarum prostituta, & facta est immolatio Beelphegor. Etiam sic volant, quod immediate, vt recessit Balaam traditum fuerit istud executioni, sed magis videtur, quod consilium dederit Balaam, quando fuit extra terram Moab euntibus cum eo aliquibus Moabitibus, quibus redeuntibus consilium executioni traditum est, nam Balaam dixerat, quod postquam pergeret in terram suam, daret consilium Moabitibus contra Israël.

C A P. XXV.

Fornicatus Israel cum Moabitibus. Ios. 22. Exo. 32.

MORABATUR autem eo tempore Israel in Sertim, & fornicatus est populus cum filiabus Moab, quæ vocauerunt eos ad sacrificia sua.

At illi comederunt, & adorauerunt Deos eorum. Initiatusque est Israel Beelphegor: & iratus Dominus, ait ad Moysem. Tolle cunctos principes populi, & suspende eos contra solè in patibulis, vt auertatur furor meus ab Israël. Dixitque Moyses ad iudices Israël: occidat vnusquisque proximos suos, qui initiati sunt Beelphegor. Et ecce vnus de filijs Israël intrauit coram fratribus suis ad scortum Madianitidem, vidente Moyse, & omni turba filiorum Israël, qui flebant ante fores tabernaculi.

MORABATUR. Dicto superius de consilij datione, hic agitur de eius executione, & tanguntur quatuor. Primo Iudæorum transgressio: secundo poenæ debita per sententiam promulgatio: tertio eiusdem in parte, & in toto inflicto: quarto Iudæorum ad occidendum Madianitas prouocatio. Secunda ibi. Et iratus Dominus. Tertia ibi. Quod cum vidisset. Quarta ibi. Locutusque est Dominus. Circa primum considerandum, quod Balaam promiserat dare consilium regi Balac contra Israelitas, cum non posset maledicere eis, vt patet præcedenti cap. istud autem non dedit, cum esset in terra Moab, sed postquam iuit in terram suam, & deinde executioni traditum est. Quomodo autem consilium datum fuerit, subicitur hic, quia scriptura non curat enarrare omnia, quæ fiunt, potissimè, quia vitur in artificioso abbreviando historiam, scilicet, non referendo ea, quæ ex alijs colligi possunt, & ita fuit hic quæ præcedenti cap. dictum fuerat, quod Balaam daret consilium contra Iudæos, & hic apparet quomodo Moabitibus cautè deceperint Israelitas, ideo colligitur satis, quod consilium datum fuerit, maxime, quia hoc exprimit. 31. cap.

An qua in hoc capi dicuntur sint immediate facta post præcedentia. Quast. I.

QVAERIT aliquis an ea, quæ dicuntur hic, fuerint facta immediate post ea, quæ supra habentur, vel an forte sit aliqua mutatio ordinis. Rnd edū

est, quod ordo rectus est. Primo enim facta sunt ea, quæ habentur præcedenti cap. vbi Balaam dicit, quod daret consilium Moabitibus, postea autem hec fuerunt cum hic agatur de executione huius consilij. An vero immediate fuerit hoc post illud, licet non cõstet, satis potest iudicari, quod immediate fuerit, quia Moabitibus diligenter conabantur ad Iudæorum destructionem, ideo immediate, vt accepissent consilium a Balaam tradidissent illud executioni, vnde inter ista literam, & cap. præcedens nihil subicitur, nisi tempus, in quo Balaam consilium dedit. Satis ergo fuit istud quod hic dicitur coniunctum superioribus, & hoc etiam signat litera in principio huius cap. scilicet, quod morabatur eo tempore Israel in Sertim, id est, quod quando ista supra dicta acciderunt, erant Israelitæ in mansione, quæ vocatur Sertim, & immediate subditur, quomodo in eodem loco fornicati fuerint Israelitæ cum filiabus Moab, ideo simul ista fuerunt.

MORABATUR autem eo tempore Israel in Sertim. Istud ponitur ad continuandum historiam istam cum præcedenti, scilicet, quod eo tempore quo facta sunt præcedentia morabatur Israel in Sertim, id est manebat ibi in territorio suis. Est autem Sertim quedam mansio, siue pars terræ apud Iordanem in planioribus locis Moabitarum, & ista est vltima mansio, quam habuerunt Israelitæ in toto deserto, nam post eam non fecerunt aliam mansionem vsque ad transitum Iordanis, & vocatur ista mansio Belsathim infra cap. 33. vbi ipsa ponitur vltima omnium mansionum. est autem idem Sertim, & Belsathim, sed quia ista mansio Sertim erat iuxta montem Phegor, vbi erant templa idoli, vel forte accepit ex illo idolo istam adiunctionem, vt vocaretur Belsathim. Quod autem sit propinqua illi mansio patet, quia mulieres Moab descendunt in Sertim vbi erant castra Israelitarum, & descendunt de monte Phegor, qui erat extremus in terra Moab, ipsæ tamen non irent in aliquid distans, ergo mansio Sertim erat apud montem Phegor. Forte aliquis dicit, quod ista mansio, quæ vocatur Sertim non est illa, quæ vocatur Belsathim infra 33. cap. & sic non erit vltima in mansionibus. Sed dicendum est non stare, quia Iosue cap. 2. dicitur, quod misit Iosue duos viros exploratores de Sertim.

Item Iosue cap. 3. dicitur, quod Iosue de nocte surgens mouit castra, egredientes de Sertim venerunt ad Iordanem, constat tñ, quod Iosue erat in vltima mansione cum iam mortuus esset Moyses, qui peruenit ad vltimam mansionem deserti, cum ipse omnes mansiones describeret infra 33. cap. ergo Sertim, & Belsathim, quæ est vltima mansio dicuntur esse eadem. nam Sertim de qua hic, & de qua Iosue 2. & 3. cap. eadem est.

Sciendum tamen quando dicitur hic, quod Israel morabatur eo tempore in Sertim, quod potest referri ad duo, scilicet, ad tempus quo fornicatus fuit Israel cum mulieribus Moab, & Madian, vel ad tempus, quo datum fuit consilium istud contra Israelitas, & quando Balaam conabatur maledicere Israelitas faciens ceremonias super montem Phegor, quæ supra descriptæ sunt. Et istud secundum est quod intendit litera, quia non dicitur hic, Morabatur Israel eodem tempore in Sertim, quo fornicatus est populus cum filiabus Moab, sed dicitur: Morabatur eo tempore Israel in Sertim, & fornicatus est populus: ideo necesse est vt istud tempus referatur ad alium actum quam ad fornicationem, quia ista ponuntur hic per modum additionis. Ideo dicendum, quod quando Balaam maledicere volebat Israelitas super montem Phegor morabatur populus Israel in Sertim, id est in mansione Belsathim,

An mansio que vocat hic Sertim sit illa que vocat Belsathim, infra 33. cap.

Belfathim, & post hoc sequitur, quod fornicati fuerint Israelitae cum filiabus Moab.

Quomodo Israelitae erant in Belfathim cum supra tamen dicatur, quod erant in campestribus Moab. Quasi. II.

Quaeret aliquis quomodo poterat esse Israel in Belfathim, quoniam Balaam maledicere conabatur Israelitas, quia in 22. cap. dicitur, quod Israelitae castrametati sunt in campestribus Moab, & tunc facta sunt ista, & tamen mansio, quae est in campestribus Moab differt a Belfathim, quae est in planioribus locis Moabitarum, ut patet in 33. ca. l. profecti de montibus Abarim transierunt ad campestria Moab, ibique castrametati sunt de Bethsimon usque ad Belfathim in planioribus locis Moabitarum. Aliquis forte respondebit, quod Israelitae erant in campestribus Moab a principio quoniam venit Balaam ad maledicendum super montem Phegor: postea tamen recesserunt inde ad planiora loca Moabitarum, scilicet ad mansionem Belfathim. Sed hoc non convenit, quia dicitur hic, quod eo tempore morabatur Israel in Settum, id est tempore quo facta sunt praedicta, sed s. ponitur solum conatus Balaam ad maledicendum, & prophetia de futuris temporibus: ergo tempore quo illa fiebat, erat Israel in Settum, sed illa omnia in eodem die facta sunt, ut satis colligitur ex litera 23. & praecedentis ca. cum solum conatus fuerit Balaam ad maledicendum tunc, & cum una vice non posset, dicebat ei Balac. Veni ducam te in alterum locum, & tunc ducens eum in alium collem propinquum faciebat iterum conari ad maledicendum. Et sic in eadem die in mo in paucis tempore illa fieri potuissent, sed quoniam illa fiebat erat Israel in Settum, ut patet hic, ergo quoniam inceperunt fieri etiam erat in Settum, & sic non potuissent esse in campestribus Moab, Respondendum est igitur, quod quoniam Israelitae fornicati sunt cum filiabus Moabitarum erant in Settum, & ibi etiam erant quoniam Balaam conabatur maledicere eis, & antequam ipse venisset ad maledicendum. De tamen in 22. cap. quod erant in campestribus Moab, quia campestris ista accipiuntur dupliciter. Uno modo tota illa terra, quae est descendendo a montibus Abarim usque ad Iordanem, vocantur campestria Iordanis, & sic accipitur largè. Alio modo vocantur campestris solum pars illa, quae est coniuncta montibus Abarim descendendo ab illis versus Iordanem, & non pertingit ad Iordanem, sed postea sequitur alia pars, quae non est ita montuosa, & extenditur usque ad Iordanem, & ibi nominatur planiora loca Moabitarum. Isto modo accipitur infra 33. cap. ubi distinguuntur campestris, & planiora loca. Causa distinctionis est, quia campestris sunt aliquantulum montuosa, & ista sunt immediate apud descensum montis Abarim versus Iordanem.

Campestris Moab dupliciter.

Cum autem magis acceditur ad Iordanem, succedunt loca minus montuosa, & illa vocantur planiora loca Moab. Accipiendo primo modo est dicendum, quod quando Israelitae erant in Settum, siue Belfathim erant in campestribus Moab. Accipiendo secundo modo dicitur, quod erant in planioribus locis Moabitarum. Primo modo accipitur supra c. 22. sed simile Deuteronomo. cap. 2. cum dicitur, quod mortuus est Moyses, & steterunt eum filii Israel in campestribus Moab. Sed manifestum est, quod tunc erant Israelitae in Settum, siue Belfathim, quae est ultima mansio, quia in illa locutus est Deus Moysi multa, ut patet infra 33. cap. ergo Belfathim dicitur esse in campestribus Moab, constat tamen, quod ipsa est in planioribus locis Moabitarum infra trigesimo tertio capitulo, ergo non distinguitur ibi inter campestris Moab, & planiora loca Moabitarum. Et

sic accipiuntur supra 22. cap. in campestris Moab, Et fornicatus est populus cum filiabus Moab. Ista est executio consilii Balaam. Conabatur enim Balaam maledicere Israelitis, ut pater duobus praecedentibus c. & quia non potuit, excogitavit qualiter nocere posset illis, & quia non poterat ipse nocere, nisi Deus noceret, conabatur provocare Deum ad iram Israelitarum. Sciebat autem, quod si provocatus esset permitteret Israelitas in manus Moabitarum, & quia cognoverat nihil esse, quo magis Deus iriraretur, quam per cultum idolorum, excogitavit qualiter posset Israelitas movere ad cultum daemonum. Arbitratus est autem nihil esse facilius quam si mulieres Moabitarum adornate descenderent ad castra Hebraeorum, & illos per libidinem moverent ad idolatriam. Moabitis autem rebus esse credentes ornauerunt virgines suas multis nimis, ut totus populus posset ad eas confluere, quae descenderunt per montem Phegor ad mansionem Settum, in qua tunc erant Iudaei, quae erat valde coniuncta extremitati Moab, cum dicitur esse in campestribus Moab. Tulerunt autem virgines istae secum deos suos, & cibos, ut consecrarent illos diis suis, & vocarent Israelitas ad cibos, & ad consecrationem eorum diis suis faciendam. Venerunt autem mulieres istae in forma vendentium cibos ne Iudaei fraudes intelligerent, & occiderent eas, iuvenes autem Hebraeorum videntes eas prope tentoria sua ornatas, & sine custode, tabernacula habentes quasi ad hoc parata confluere ad eas. Ipse autem cum viderent iuvenes exarscentes in earum pulchritudinem, & ornatum, non permittebant eos sibi committeri quousque per blanditas illectos ad comedendum de cibis consecratis Beelphegor, & ut ipsi per se consecrarent inducerent, & sic consummabatur iniquitas.

Quo Israelitae fornicati sunt cum filiabus Moab, & unde habuit Balaam exordium ad inveniendum consilium contra Iudaeos.

Aliqui autem volunt, quod ista foemina induxerunt viros Iudaeos ad hoc per ritum sacrificiorum Priapi in cultu enim Priapi primo sacerdotes faciebant sacrificia, deinde in loco excelso existens sacerdos monstrabat omnibus cultoribus Priapi genitalium turpitudinem, & tunc ipsi per loca frondosa, vel subterranea specus ad ipsa sacrificia Priapi, scilicet, ad opus venerunt confluere. Ideo Deus iste celebratur in montibus in locis frondosis, vel in subterraneis specibus, ut magis sic humana verecundia in cogitantibus celaretur, quod aliquantulum colligitur 3. Regum cap. decimo quinto, ubi dicitur de rege Asa, qui confregit idolum Priapi, & abstulit matrem suam, ne esset princeps in sacrificijs Priapi, & subvertit subterraneam speciem. Per ritum ergo istorum sacrificiorum possent mulieres Moabitis concitare viros Iudaeos ad sacrificia sub spe libidinis, quia in ritu Priapi priora sunt sacrificia quam opera venerea. haec enim satis rectè dicta sunt, sed ex litera magis videtur, quod mulieres Moabitarum permittebant ad se accedere viros Iudaeos, & cum eos libidinoso amore illaqueassent, vocabant ad sacrificia sua, ipsi autem faciebant quidquid foeminae iussissent. Et hoc apparet ex ordine literae, scilicet, fornicatus est populus cum filiabus Moab, quae vocauerunt eos ad sacrificia sua. Item patet, quia infra dicitur, quod vnus de filiis Israel intrauit ad scortum Madianitem vidente Moysi, & omni turba filiorum Israel, quem secutus est Phinees Eleazari, & intrans in Iupanar arrepto pugione perfodit eum coeuntem cum Madianitide. Si tamen prius mulieres istae inducerent Israelitas ad sacrificiandum quam permitterent eos committere seculum, vel primo deberent comedere de sanctificatis, quando ingressus est Iupanar Phinees post virum Hebraeorum non inuenisset eum coeuntem cum Madianitide. Et sic magis videtur dicendum, quod primo permitterent

An mulieres Moabitis induxerint Iudaeos ad sacrificia Priapi, & an primo induxerint Iudaeos ad sacrificiandum quod permittent Iudaeos sibi committere, vel e contrario.

terent foeminae istae Israelitas secum committere, deinde eos inducerent ad sacrificandum. Dicitur autem hic, quod fornicatus est populus, id est multi de populo, nam non solum ille vir, qui pugione confosus est accessit ad scortum Madianitidem, sed & multi alij, nam 24. millia hominum perierunt ex hac causa, ut patet infra.

Inuestigatio contra Moabitas, qui exposuerunt virgines suas Hebraeis Iudaeis.

Considerandum in hoc satis fuisse Moabitas vilissimos, qui omnes virgines suas alienae genti prostituebant, potissimum cum non sibi constaret ex hoc se quidquam boni consecuturos, virilium enim fuerat eos fortiter agentes duro bello perire, vel cuiusque generi mortis se exponere, quam eis superstitibus tam infanda omnes eorum virgines parerentur: immo quod exprobrabilius est tam turpia agerent. Sed nec mirum, rudis enim populus adhuc erat de honestate morali, & humana dignitate parum curans, ut enim modicum saltem vitae spatium eis daretur, nihil turpe esse putabant, praeligentes quamcumque etiam vilissimam, vel dehonoratissimam vitam, ut gloriosam mortem effugerent, nec tamen eis quidquam hoc profuit, quin potius nocuit: nam si nihil huiusmodi fraudis commisissent, Israelitae non erant pugnaturi contra eos. Deus enim iusserat, ne mouerentur contra eos in bellum, Deuteronomo. cap. 2. hoc autem factum, licet propter Domini praecceptum tunc non pugnaverint, tamen poena magna eis imposta est, & eterna hostilitas inter eos, & Israelitas fuit introducta Deuteronomo. 23. capitulo, scilicet, Ammonites, & Moabites etiam post decimam generationem non intrabunt Ecclesiam Domini in aeternum. Et postea sequitur. Non facies cum eis pacem, nec quares eis bona cunctis diebus vitae tuae in sempiternum.

Quare Moyses, & alij Israelitae non occidebant mulieres Moabitas fornicantes. Quasi. III.

Quaeret aliquis cum Moyses, & Israelitae viderent, quod plurimi de populo fornicabantur cum filiabus Moab, & colebant Deos earum, quare non occiderunt eas, vel non effugabant eas de circuitu castrorum.

Respondet aliquis, quod forte Moyses non videbat haec, quia cum mulieres istae venissent in speciem vendentium cibos, licet multi de populo confluere ad eas, & committerentur illis, poterat res latere Moysen, & alios, qui non ibant illuc.

Sed non stat, quia Moyses videbat istud, & dolebat atque flebat, quod talia fierent, ut patet infra, scilicet, vnus de filiis Israel intrauit coram fratribus suis ad scortum Madianitidem vidente Moysi, & omni turba filiorum Israel, qui flebant ante fores tabernaculi.

Ideo aliquis respondebit aliter, scilicet, quod Moyses, & Israelitae cognoscebant malum istud, tamen non audebant occidere mulieres Moabitarum, quia Deus iusserat, ne mouerentur in bellum contra Madianitas.

Sed ad hoc dicit aliquis, quod ex illa prohibitione non erat simpliciter illicitum Iudaeis pugnare contra Madianitas, vel inferre eis damna. Nam quamquam non liceret aggredi nulla praecedente causa; liceret tamen si Moabitis nocuissent eis si pugnarent contra eos.

Respondendum est, quod etiam hoc non stat. nam si Moabitis mouerentur in bellum contra Iudaeos, liceret Iudaeis immediate iniuriam propulsando occidere Moabitas, tamen si semel nocuissent facto intervallo non liceret pugnam committere contra illos, sicut nobis defensio sine intervallo licet, facta autem intervallo nequaquam, & apparet hoc ex sequenti.

bus, nam licet Moabitis intulissent Iudaeis malum istud graue, scilicet, quod perierint 24. millia de Iudaeis, tamen non pugnaverunt contra illos, nec Deus iussit, ut pugnarent, sed solum contra Madianitas. Id dicendum, quod forte non licebat Israelitis occidere mulieres Moabitas fornicantes cum Israel.

Sed obijciatur, quod Phinees filius Eleazari pugione perfodit virum Hebraeorum, & mulierem, cum qua coibat, & ex hoc placatus est Deus, ut patet infra. ergo similiter licuisset omnes alias foeminas Moabitarum occidi.

Respondendum est, quod illa foemina, quam occidit Phinees cum viro Israelita non erat de virginibus Moabitarum, sed Madianitarum, ut patet cum dicitur infra, quod intrauit ad scortum Madianitidem, non erat tamen inhibendum Israelitis pugnare contra Madianitas, sicut contra Moabitas: immo Deus iussit infra Israelitis, quod percuterent Madianitas. De foeminis autem Moabitarum, & Madianitarum sic erat, quod non licebat Israelitis occidere aliquam de illis. Sed adhuc semper stabit ratio, quia quamquam non possent licite illas occidere, poterant eas abigere de castris, cur ergo non abigerunt? Respondebit aliquis, quod iste foemina non venerunt sub hac specie, ut Israelitae committerentur eis, sed veniebant, ut venditricibus ciborum, ideo non audebat Moyses expellere, quia videretur contra utilitatem publicam priuando populum cibis, unde non assentiret ei reliqua multitudo. Sed adhuc potuisset Moyses occidere omnes Israelitas coeuntes cum alienigenis, quod non occideret mulieres Moabitarum, aut Madianitarum, sicut in monte Sinai occidit omnes, qui coluerunt vitulum, & hoc liceret sibi, sicut licuit Phinees filio Eleazari occidere virum Hebraeorum coeuntem cum Madianitide, & Deus hoc valde approbanit, immo ex hoc placatus est, ut patet infra. Item patet, quia Deus iussit postea Moysi, ut occideret omnes istos, & ipse iussit omnibus iudicibus, quod occiderent omnes, qui fornicati fuerant cum alienigenis, & coluerant Beelphegor.

An Phinees potuit occidere mulierem in coitu, quia erat de Madianitis.

Dicendum est, quod Moyses cognouit istos peccatores, & sciebat, quod morte digni erant, & tamen non audebat contra aliquos eorum procedere, quia timebat totum populum. nam ferè totus populus ad hoc declinauerat, ut patet cum de istis occisi fuerint 24. millia, plures quoque alij erant, qui quamquam non committerentur alienigenis, nec colerent Beelphegor, tamen fauebant facientibus haec, ita ut Moyses timeret paucos futuros sibi in auxilium contra istos peccatores, si conaretur eos punire pro peccatis, sed flebat, & dolebat nimis ipse cum quibusdam alijs Israelitis habentibus zelum Dei, & manentibus apud ostium tabernaculi, ut patet infra. Quod autem maior pars populi ad hoc declinasset, ita ut nequaquam timerent Moysen patet, quia vidente Moysi, & tota multitudo, vir de quo infra dicitur, ingressus est ad scortum Madianitidem nihil timens: si enim timuisset Moysen aut reliquum populum, vel non iussisset ad scortum aut non fecisset palam.

Sed obijciatur, quod Moyses non omiserit a principio punire istos peccantes ex timore, nam postea patet, quod punierit eos occidendo 24. millia.

Respondendum est, quod aegre mandatum Dei de occidendo idolatras, & fornicantes timuit Moyses punire aliquos de populo, quia tota turba ferè ad hoc inclinata erat, cum autem Deus iussit, quod punirentur, Moyses accepit vigorem ad puniendum: intellexit enim, quod quia Deus iusserat punire illos, daret ei vigorem ad puniendum, & faceret, quod nemo resistere posset, populus quoque cum sciuisset, quod Deus

Deus iusserat puniri omnes peccatores. timuit valde, & nemo ausus est resistere Moyfi, aut iudicibus exequentibus hoc, sicut in monte Sinai solus Moyfes cū lenitis ambulavit per omnia castra Israelitarum, & occidit omnes idolatras, nemine sibi resistente, vt patet Exo. cap. 32. *Cum filiabus Moab.* Non solum fornicari sunt Israelitæ cum filiabus Moab, sed etiam cum filiabus Madianitarum: crant enim in hac prostitutione multæ de virginibus Madian, vt patet infra, quia illa, ad quam introiit Iudæus, quem occidit Phinees, erat de filiabus Madian, cum dicitur infra, quod introiit vir iste ad scortum Madianitidem. Et postea etiam dicitur, quod filia principis nobilissimi Madiæ occisa est in die plagæ pro fornicatione. Dicit enim historia Scholastica, quod de filiabus Moab pauca femina fuerit in ista prostitutione, quia mulieres Moabitides naturaliter sunt deformes, sed fuerunt plurimæ de terra Madian, vnde filia principis nobilissimi Madian fuit hic prostituta, & occisa. Hoc autem fuit, quia Madianitæ erant valde amici Moabitarum, & quasi subiecti regi Moab, vt patet. c. 22. cum principes Madian iuerint ad vocandum Balaam, vt malediceret Israelitis, & conati sunt diligenter in hoc factio tãquam esset proprium eorū, ideo de virginibus suis prosti tuerunt plurimas cum filiabus Moab, vt magis incitarent Iudæos, *Quæ vocauerunt eos ad sacrificia sua.*

Mulieres pilius permiserunt in dæos tecū coire, & eos ad sacrificia traherant.

In hoc patet ordo huius præuicationis, scilicet, q̄ primo mulieres istæ Israelitas permiserunt sibi commiseri, postea autem induxerunt eos per blanditias ad sacrificia, Et licet aliquibus videatur, quod primo mulieres istæ impulerint Israelitas ad sacrificandum quàm permiserint eos commiseri sibi, vt sic magis possent eos cogere ad sacrificia, tamen rationabilis est, quod primo permiserint eos ad se accedere, & postea poterant inducere eos ad idolatriam, sicut potuissent prius inducere, & adhuc fortius per blanditias suas, quia iam magis assentirent Iudæi mulieribus illis, quàm a principio, quia aliàs viderentur ex conuersione agere, & sic non ita delectabiliter mouerentur ad idolatriam, sicut si permitterentur libere accedere ad eas, & postea blanditijs suis inducerent eos, & hoc designat ordo literæ. Item videbatur hoc esse necessarium, quia si non permittent mulieres Moabitæ accedere ad se Hebræos nisi primo idolatras intellexeretur earum fraus, scilicet, quod venerant, vt inducerent Israelitas ad peccandum, & occideret eas populus, atque ab eis abstinerent, nec quislibet perficere quod intendebant, ideo debuerunt permittere libere se cognosci ab Israelitis, deinde per blanditias suas traxerunt eos ad sacrificia, & ex hoc populus non cognouit fraudem, nec intulit eis quidquam mali. Et hoc litera signat primo ponens fornicationem, quàm sacrificia, & dicitur, quod vocauerunt istæ feminæ viros ad sacrificia, quia ipse habebant Deos suos secum, quos tulerant de terra Moab, & postquã fornicatæ essent cum Israelitis eos amore venero illaqueatos, & nihil mali suspicantes vocabant, vt irent cum eis ad sacrificia deorum suorum, & tunc sacrificantibus eis Israelitæ obseruabant ceteroniam earū, & inducebantur ab eis, vt ipsi quoque similia facerent.

At illi comederunt, & adorauerunt Deos earum. Id est Israelitæ ibant cum filiabus Moab ad sacrificia deorum suorum, & ibi comedebant cum eis, scilicet, de cibis consecratis idolis. Erat enim mos apud Gentiles, vt facerent sacrificia magna dijs suis, & postea comedebant de cibis illis, quos consecrauerant coram dijs suis. Sic quoque Iudæi faciebant in sacrificijs pacificis. Nam immolabant Deo hostias, & cremantes modicum de illis super altare, reliquas carnes ipsi

comedebant, facientes magna conuiuia, & exultationes, vt patet Deuterono. cap. 12. & 16. & de istis cibis erat graue peccatum Israelitis sumere. Vetuerat enim Deus Exo. cap. 34. ne communicarent Israelitæ cum Gentilibus, ne fortè inuitarent eos ad comedendum de cibis consecratis idolis. Et quamquã dicatur hic solum, quod comederunt intelligendum est, quod comederint de cibis cōsecratis, quia comedere de alijs cibis nihil nocebat. Et patet per hoc quod dicitur comederunt, & adorauerunt id est quando comedebant de cibis istis adorabant deos Moab, quia coram eis cibi consecrabantur. Erant autem mulieres istæ ad hoc edoctæ, vt primo per libidinem demulcerent Iudæos, deinde de cibis consecratis eos comedere facerent inducentes per gaudia venerea: nam cibi & potus veneri coniuncti sunt; vltimo autem inter ipsos cibos, & potus Israelitas ad adorationem Beelphegor prouocarent.

Initiatique est Israel Beelphegor. Id est adorauit Beelphegor, vel consecrauit se illi, scilicet, quia cibos coram Beelphegor Israelitæ consecrauerunt, vel se ipsos consecrauerunt applicantes se cultui eius. Sic dicitur Psalm. 105. Et initiati sunt Beelphegor, & comederunt sacrificia mortuorum. Initiari enim ritum consecrationis signat. Et sic dicuntur manus sacerdotum initiatæ, id est, consecratæ. Sic patet Exo. capitu. 29. scilicet. Postquam autem initiaueris manus eorum, id est, consecraueris. Et iterum ibidem: Sumes quoque pectusculum de ariete, quo initiatus est Aaron, id est in quo consecratus est.

Et iratus Dominus. Hic ponitur secundum, scilicet, poenæ debite per sententiam promulgatio: nam Israelitæ per idolatriam incurrerunt culpam grauissimam, pro qua Deus hic poenam imponit, scilicet. *Et iratus Dominus ait ad Moysen.* Id est, prouocatus fuit Deus ad iram per idolatriam Israelitarum accipiendo iram Dei, sicut accipit Scriptura pro punitione ab eo inflata, secundum quam cum iratum iudicamus, quamquã iratus nequaquam sit, monstrauit se tãquam iratus nimis ex verbis, & locutus est ad Moysen, quia ipse punire debebat hanc transgressionem.

Tolle cunctos principes populi, & suspende eos. Hoc intelligitur de principibus duodecim, qui vocantur principes totius populi, quia erant principes 12. tribuum, quæ erant totus populus, vel secundum alios dicuntur hi principes omnes indices, scilicet, decani, quinquagenarij, centuriones, tribuni, de quibus Exodi cap. 18. & isti erant principes totius populi, quia erat totus populus diuisus per istos, scilicet, quod nullus esset vir in toto Israel, qui non esset sub aliquo decano, & sub aliquo quinquagenario, & centurione atque tribuno, vt declaratum fuit Exo. capit. 18. de istis iubetur, quod suspendantur, quia ipsi peccauerunt fornicando & idolatrando, vel quia idolatris non restiterant cū eos corrigere, & comhibere tenerent, & quia oēs principes in hoc delinquebāt oēs iussi sunt suspendi. Alij autem dicunt, quod non fuerunt suspensi omnes principes, quia solum fuerunt occisi viri vigintiquatuor mille, vt patet infra, & tamen soli principes erant plures, si accipiantur principes pro omni genere gubernationis, scilicet, pro decanis, & quinquagenarijs, centurionibus, & tribunis. Secus autem si accipiantur solum principes principibus tribuum duodecim, quia tunc quamquã isti suspendentur, non videbatur sequi inconueniens. nam præter istos duodecim occiderentur multi alij de peccantibus, ita vt omnes essent vsque ad vigintiquatuor millia. Aliter tamen est intelligendum, scilicet, q̄ non iusserit Deus accipi principes populi ad suspendendum, sed solum ad cognoscen-

An cuncti principes suspensi sūt pro scelere idolatrico.

cognoscendum ab eis peccatores. & sic dicitur. *Tolle cunctos principes.* Id est voca ad te omnes principes, scilicet principes, qui sunt iudices, sicut sunt decani, quinquagenarij, & centuriones, & hoc vt cum eis cognoscere posset, qui essent peccatæ in idolatria. Quilibet enim princeps scire poterat quis de suis subditis peccasset, & potissimum hoc scire poterant decani, cum quilibet eorum haberet paucos subditos, scilicet decem. *Et suspende eos in patibulis.* Dicitur eos, nō refertur ad principes specialiter, sed ad omnes peccantes, sive principes essent, sive non. Et intelligitur tolle cunctos principes, id est facias, quod cuncti principes cognoscant, qui fuerunt delinquentes. *Et suspende eos.* Scilicet illos, quos per eorum inquisitionem inuenieris deliquisse, quod autem debeat sic intelligi, & nequaquam de principibus, patet quia Moyfes iussit iudicibus id, quod sibi Deus iusserat: & tamen immediate, vt Deus dixit Moyfi: tolle cunctos principes, & suspende eos, dixit Moyfes ad iudices Israel: Occidat vnusquisque proximos suos, qui initiati sunt Beelphegor: ergo hoc Deus iusserat.

Si autem Deus iussisset, vt ipsi principes suspendentur non dixisset Moyfes, quod peccantes occiderentur a iudicibus, sed magis è contrario, quod totus populus occideret principes. Item non videbatur rationabile, quod omnes principes populi occiderentur, quia nō est verisimile, quod omnes peccassent idolatrando, vel permittendo alios idolatrare.

An Deus iussit suspendi oēs principes, vel solum 12. principes tribuum.

Item si Deus veller, quod omnes principes occiderentur, quia peccassent committendo, vel omittendo: etiam iussisset, quod omnes alij peccatores suspendentur, quia non erat verisimile, quod soli principes peccassent: iussit tamen tolli solos principes: ergo nō fuerunt assumpti ad suspendendum, sed ad cognoscendum de delictis. Item patet, quia si omnes principes debuissent suspendi, non iussisset Moyfes omnibus iudicibus Israel, quod occideret vnusquisque proximos suos, qui initiati sunt Beelphegor, quia ipsi iudices erant principes cum haberent potestatem ius dicendi super totum populum, & ordinandi multitudinem. Item non stat, quia dicitur infra, q̄ occisi sunt vigintiquatuor virorum idolatrantium: si tamen occiderentur omnes principes, plures quàm vigintiquatuor millia occiderentur, etiam si soli occiderentur, quod non est verisimile, quia multi præter principes delinquerent. Antecedens patet, quia omnes principes populi erant plures quàm 78. mille, & sexcenti accipiendo decanos, quinquagenarios, centuriones, & tribunos præter reliquos principes, s. 70. seniores, qui erant super omnes istos, de quibus patet supra cap. 11. & ibi declaratum est. Etiam præter principes tribuum & familiarum. Quod autem illi essent tot principes patet, quia Israelitæ erant nunc plures quàm sexcenta millia, nam post occasionem istorum 24. millium, de quibus infra fuit facta numeratio totius populi, vt patet c. sequenti & inuenta sunt sexcenta millia, & mille septingenti 30. de tribubus 12. præter Leuitas. Accipiendo tamen saltem sexcenta millia virorum essent tot principes, scilicet 68. millia, & sexcenti. Quod patet, quia essent 60. millia decanorum, cum quilibet decanus esset assumptus de decem viris, & essent de quinquagenarijs 12. millia, & de centurionibus sex millia, & de tribunis sexcenti. Quod patet dâdo cuiilibet tribuno mille, & cuiilibet quinquagenario quinquaginta, & centurioni centum, & decano decem, ergo non fuerunt suspensi omnes principes, nec Deus hoc iussit, sed solum intelligitur, quod assumpti sunt isti principes ad iudicandum, non ad hoc, q̄ suspendentur. Quod patet, quia dixit Moyfes illis: Occidat vnusquisque proximos suos.

Sed obijciat aliquis, q̄ suspensi fuerunt omnes principes. Alph. Toft. super Num. Pars II.

cipes, sed non intelliguntur isti principes minores, scilicet decani quinquagenarij &c. sed principes maximi, s. duodecim tribuum, & postis istis non sequitur inconueniens, quia potuerit isti occidi, & omnes alij peccantes, & simul perueniret ad vigintiquatuor millia. Occiderentur autem isti principes, quia cum essent maximi non restiterunt peccantibus in tribubus suis.

Respondetur, quod non stat, quia isti principes pro negligentia corrigendi erant, sed magis principes minores, quàm maiores, quia cum isti principatus sint subordinati, maiores curam habent de his, de quibus minores: ideo minus efficaciter de quolibet particula curant cum in plures diuidantur, nec tantum curare obligantur: sicut si Episcopus in omnibus Ecclesijs bonos animarum rectores instituat, si aliquis de populo propter alicuius spiritualis boni defectum peccat ex negligentia pastoris, magis presbyter curatus, quàm Episcopus tenebitur, quia pereuntes non pertinent immediate ad curam Episcopi, sed curatorum sacerdotum. sic ergo cum principes minores subordinati haberent curam specialius de suis quàm principes superiores, si iuberentur suspendi omnes maiores principes, minores quoque suspensi fuissent, & sic sequeretur id, quod prius, s. quod essent plures principes suspensi quàm 78. millia, quod falsum est, cum solum perierint, sive de principibus, sive de subditis solum 24. millia. Item non stat, q̄ omnes principes tribuum suspensi fuissent, quia Zambrini, qui coiuuit cum Madianitide non fuit suspensus, sed transfossus gladio a Phinees filio Eleazari, & tamen ipse erat princeps tribus Symeon, vt patet infra. *Et suspende eos.* Id est eos, quos inuenieris per inquisitionem deliquisse, sive principes, sive plebei. *Contra solem in patibulis.* Potest intelligi dupliciter. Vno modo, quod suspendentur contra solem, id est ad partem Orientalem castrorum, de qua parte sol mouetur. Alio modo contra solem, id est, q̄ vultus istorum suspensorum sit contra solem, & hoc vt notificetur ignominia faciei eorum alijs videntibus, quia non erubuerunt contra mandatum Dei sui agere: forte magis iustum est, quod suspendentur contra solem, id est ad partem Orientalem, vt ibi magis videri possint quàm in alijs locis, & fuerunt suspensi vigintiquatuor millia virorum. Aliqui dicunt, q̄ fuerunt positi ad partem Orientalem, quia ibi erat conuenientior locus ad hoc, q̄ foetor exhalans de cadaueribus suspensorum minus inficeret castra, quia illa pars sic disposita erat, vt minus inde noceri possit castris, quàm si suspendentur versus aliam partem castrorum. Sed nō stat, quia suspensi in eadem die, qua apponebantur deponerentur de patibulis, & sepeliebantur, ne inficeret terram, vt patet Deuterono. 21. cap. Ergo quamquã isti essent in medio castrorum odor exhalans non noceret castris, quia eadem die suspendebantur, & sepeliebantur, secus si pluribus diebus manerent in patibulis. *Et auertatur furor meus ab Israel.* Sic est conditio hominum iratorum, vt qñ vindicta detur, cesset ira. Erat autem furor domini in Israel propter peccatum, & si peccantes punirentur, cessaret: intēdebat enim Deus dicere: si omnes peccantes occiditis, ego placabor vobis, sin autem totum populum tanquam negligentem simul delebo: nam si non punirent peccantes, essent impenitentes. Deus autem pro impenitentia omnes delet simul. Sic dixit Christus Lucæ 13. c. Dico autem vobis, quoniam si penitentiam non egeritis, omnes si mul peribitis. Deus autem placatur, qñ pena iusta iniuste correspondet actioni s. in quantitatem demeriti, nam ira Dei nō est aliquis motus in eo, sed sola dispositio, vel voluntas puniendi. Cum autem nos punierimus peccantes iuxta demerita, Deus non habet quid puniat, ideo cessat ira sua, id est voluntas puniendi.

Quare suspensi sunt contra solem.

Ira Dei qd sit.

Si autem non punierimus delinquentes magis exardescit ira illius, quia non solum iam punire vult pro peccatis primis, sed pro noua etiam negligentia punientium: vnde maior est poena. Et quia in istis quamquam peccatum non fuerit totius populi primo, quia tamen negligentia puniendi est, postea in toto populo cum fuerit peccatum factum notorie. Ideo cum Deus sic peccata puniat, totum populum puniat.

Dixitque Moyses ad iudices Israel. Hic exequitur Moyses, quod ei dixerat, scilicet, quod tolleret principes, ipse autem locutus est ad omnes iudices, ut ipsi inquirerent, qui essent in toto populo rei idolatriae. Hoc autem pertinebat ad iudices, quia inquirere, & punire actus iudicialis sunt: isti autem erant decani, quinquagenarii, centuriones, & tribuni, quorum singuli habebant iurisdictionem super aliquos viros, & quilibet inter suos inquirere. *Occidat unusquisque proximos suos.* Id est suspendat eos, qui peccauerunt idolatrando. Ad solos enim iudices ista dicitur, qui potestate iudicialia debebant occidere omnes peccantes, & non est iste sermo ad totum populum, sicut Exodi capit. 32. quando Israel coluit vitulum: iussit enim Moyses tunc omnibus Leuitis, Ponat vir gladium super femur suum: ite & redire de porta vsque ad portam per medium castrorum: & occidat unusquisque fratrem suum, & amicum, & proximum suum: illi tamen non erant iudices, sed meri executores dati a Moysse. Item quando dicitur: *Occidat unusquisque proximum suum.* non intelligitur de alio genere mortis, nisi de suspensione, quia Deus iusserat, quod suspenderentur ad solem in patibulis. Etiam cum dicitur, quod occideret, presupponebat quod primo cognoscerent per inquisitionem, vel notorietatem facti, qui essent delinquentes: nam non constabat de omnibus peccantibus. *Proximos suos.* Non est sensus, quod Moyses iuberet specialiter occidi proximos, quasi nullos alios iuberet occidi, sed dixit proximos suos, & etiam propinquos suos, quasi dicat, si aliquis iudex reperiret quemquam de propinquis suis, ut fratres vel alios huiusmodi deliquisse, debebat eos suspendere, sic iussit Moyses Leuitis Exodi capit. 32. scilicet, & occidat unusquisque fratrem, & amicum, & proximum suum.

Aliter potest intelligi, quod proximi vocentur hic omnes Hebraei inter se, & tunc est sensus, quod unusquisque occideret proximos suos, id est quoscumque de Iudaeis, quos reperiret deliquisse.

Quare mandauit ad iudices occidere delinquentes, non autem Leuitis. *Quaest. IIII.*

QVAERET aliquis, quare Moyses specialiter ad iudices locutus est, ut occiderent omnes delinquentes, & tamen in adoratione vituli non locutus est ad iudices, sed ad Leuitas quoscumque, qui non erant iudices, & ipsi occiderunt omnes peccatores.

Respondet aliquis, quod factum est propter mandatum domini, quia Deus iussit hic Moysi, quod tollerent principes, id est, quod acciperent iudices ad cognitionem delictorum istorum, & ad punitionem: & tamen in adoratione vituli non iussit, quod acciperentur iudices, sed Moyses ad arbitrium suum iudices non accepit, sed Leuitas. Hoc autem quamquam verum sit, tamen non est reddere causam, quia quamquam non posset Moyses hic accipere alios ad punitionem huius delicti omnia iudicibus, quia Deus iussit sic: Aliqua tamen causa fuit, quare Deus iusserit, quam isti non reddunt. Item in punitione adorationis vituli, cum Deus nihil iusserit, non videtur aliqua causa, quare magis iudices accipere deberet quam

alios, & tamen non accepit iudices.

Dicendum ergo causam esse, quia delictum hic quantum ad personas non erat manifestum, & tamen in adoratione vituli erat manifestum, scilicet, quod quamquam Moyses sciret populum fornicatum fuisse, tamen non constabat sibi de omnibus fornicatoribus, & idolatrantibus: ideo ad hoc ut punirentur, oportuit cognosci per inquisitionem, sed iste est actus iudicialis: ergo solis iudicibus committi debuit, in adoratione autem vituli erat peccatum manifestum quantum ad personas, quia Moyses, quando descendit de monte combussit vitulum, & redigens in puluerem proiecit in aquas dans inde potum omnibus Israelitis: Exodi 32. capit. & per hoc apparuerunt quaedam signa in omnibus delinquentibus, de quibus hic declaratum est, per quae patebat quis deliquisset, ideo tunc non erat opus iudice ad inquisitionem, sed merito executore ad punitionem, & tunc quamquam potuisset accipere Moyses executores istos, siue de iudicibus, siue non iudicibus, tamen accepit de non iudicibus, quia istud factum erat arduum, scilicet exponere se contra totum populum ad occidendum delinquentes, ideo illis solis committi debuit, qui haberent maximum zelum Dei, ut pro eo se exponerent periculo: etiam non dubitarent occidere proximos suos, si reperissent eos peccasse. Et propter hoc Moyses dixit: si quis domini est iungatur mihi, id est si aliquis habet zelum Dei veniat ad me, & tunc congregati sunt ad eum omnes filij Leui, si tamē venissent aliqui alij, qui forte essent iudices etiam illi fuissent executores illius punitionis, sed non poterat hoc committi iudicibus etiam si Moyses voluisset, quia tunc nullus erat iudex in populo, nisi Moyses. nam decani, quinquagenarii, tribuni, & centuriones non fuerant eo tempore constituti, quia illi fuerunt positi ad consilium Iethro, ut patet Exodi capit. 18. & ante hoc solus Moyses iudicabat, ut patet ibidem: vnde dixit ei Iethro: Stulto labore consumeris tu, & populus iste, qui tecum est. Iethro tamen non venerat eo tempore, quo facta est ista punitione in plebe, sed postea aliquanto tempore, ut probatum fuit Deuteronomij capit. 18. ideo etiam si negotium istud indignuisset aliquibus iudicibus inquirere, non fuisset aliquis, cui Moyses hoc iuberet, sed oportebat, quod ipse per se inquireret, vel iudices de nouo institueret.

Qui iniati sunt Beelphegor. Id est occidere omnes, qui iuerunt ad sacrificia Beelphegor, scilicet comedentes de cibis consecratis Beelphegor, & adorantes eum. Erat autem Beelphegor Deus quem attulerunt mulieres Moabitides, & illi omnes immolabant, & exhibebant cultum. habebant tamen Moabitae alium Deum principalem, qui vocatur Chamos, ut patet tertio Regum, capit. vndecimo. vnde vocabantur Moabitae populus Chamos, id est populus subiectus Deo Chamos, ut patet supra vigesimo primo capi. scilicet, *Va tibi Moab peristi popule Chamos.* Ad duxerunt tamen mulieres istae secum Deum Beelphegor, & hunc induxerunt adorare Iudaeos. Vel forte adorauerunt Beelphegor, quia ibi circa castra Hebraeorum, ubi erant foeminae Moabitides, & Madianitides, erat templum Beelphegor, & non idoli Chamos, ideo ibant ad colendum istum. & hoc verius est, sic patet Deuteronomij cap. tertio, ubi dicitur de vltima mansione Israelitarum, quae est ista, in qua erant. Et dicitur: mansimusque in valle contra Phanium Phegor, id est fuimus ibi in quadam valle, apud quam est templum idoli Beelphegor.

Beelphegor Deus Moabitaeum.

Quo.

Quomodo cognosci poterant qui fecerunt sacrificia Beelphegor. A
Et an iussisset probari, quod aliquis comedisset de cibis consecratis ad hoc, quod esset idolatra.
Quaest. VI.

QVAERET aliquis, quomodo sciri poterat, qui erant illi, qui iniati fuerant Beelphegor: nam videtur, quod hoc non poterat probari, nisi per ipsos delinquentes, quia alij Israelite non ibant ad templum Beelphegor, in quo fiebat adoratio: soli autem delinquentes cognoscerent in alterutrum, qui peccauissent, sed per istos non poterat sciri veritas, quia non proderent se mutuo, immo omnes subtricerent, ne quisquam puniretur.

Respondendum est, quod fuit probatum delictum istud per eos, qui non deliquerant, non tamen oportebat probari, quod aliquis istorum adorauisset Beelphegor, vel comedisset de cibis sanctificatis: sed sufficiebat probari, quod iussisset quisque ad mulieres Moabitidas in troiens in tabernacula iparati. Per hoc enim cenfebatur conuictus de tribus, scilicet de fornicatione, & de comestione ciborum consecratorum Beelphegor, & de adoratione Beelphegor alia idolorum: probari tamen quod aliquis iussisset, & introiussisset in tabernacula mulierum Moabitadarum, & Madianitidarum sufficienter poterat per illos, qui non peccauerunt, & erant in castris, quia ipsi existentes ibi videbant eos, qui ingrediebantur in cellulas mulierum: sicut patet de viro, qui ingressus est ad scortum Madianitide: & vidit eum Moyses, & reliqui Israelitae qui erant plerates coram tabernaculo, vidit quoque eum Phinees filius Eleazari, & secutus eum occidit cum ipsa Madianitide, ut patet infra.

Sed dicit aliquis, quod non sufficeret hoc ad probandum aliquem esse idolatram, & comedisset de cibis consecratis Beelphegor.

Respondendum est, quod per hoc, quod aliquis videretur ire, & ingredi in cellulas mulierum Moabitidarum, & Madianitarum erat praesumptio violenta, quod comiceretur eis carnaliter, quia ad nihil aliud tabernacula earum erant disposita, ipse autem nullum eum rem reiciebant, quin potius omnes ad veneras blanditias incitabant, sicut edocete fuerant. Ergo cum aliquis ingrediretur in tabernacula earum, nulla vltior requirebatur probatio ad conuincendum huiusmodi viros de fornicatione, cum alienigenis: ex hoc autem solo merebantur mortem, etiam si non probarentur eos idolatrasse, aut comedisset de cibis sanctificatis: nam valde inhiberetur Israelitis accipere uxores de alienigenis, ut patet Exodi trigesimo quarto, & Deuteronom. septimo capit. ad eam tamen, ad quam non licet accedere affectu coniugali delictum est, & capitale qualitercumque accedere. Quod patet, quia si accipiantur aliquae foeminae, cum quibus non liceat nobis matrimonium contrahere, siue quia aliorum uxores sunt, siue quia affines, aut consanguineae in gradu prohibito, siue quia moniales, aut extra legem Christianorum, si quis de nobis cum harum aliqua coierit mortis reus est. Ita in Iudaeis cum coierint cum mulieribus, quae erant eis vetitae secundum legem ad matrimonialia foedera. Praeter hoc autem erat praesumptio, licet non ita violenta, quod omnes euntes ad mulieres Moabitidas, & Madianitidas comedisset de cibis consecratis Beelphegor, & colerent idola, quia ipse mulieres ad hoc venerant, ut deciperent Israelitas inducendo ad sacrificia. Constabat autem, quod quidam de fornicationibus cum eis ibant ad sacrificia ipsarum: ideo de omnibus alijs rationale erat sic praesumi, & sic lex praesumpsit. Vnde quando iustum est, quod omnes isti occiderentur, quamquam

Alph. Tost. super Num. Pars II.

sufficeret dici, quod occiderentur omnes, qui fornicati fuerant cum mulieribus Moab, & Madian: tamē dicitur est, quod occiderentur omnes, qui iniati fuerant Beelphegor, quia presumebatur omnes illos adorauisse idola.

Si vero aliquis contendat, quod Israelite pro sola carnali commixtione cum istis mulieribus Moab, & Madian non merebantur mortem, quia non est expressum lege determinate de hoc casu.

Dicendum est, quod merebantur, quod patet, quia Phinees filius Eleazari insecutus fuit virum Hebraeum introentem ad scortum Madianitidem, & occidit eum immediate, ut inuenit coeuntem cum Madianitide, & iste valde laudatus est, quia Deus dixit, quod iste placauerat iram eius, quod non fuisset si non mererentur Israelite coeuntes cum alienigenis mortem ex solo coitu.

Sed forte dicitur, quod iste Phinees non solum vidit commisseri carnaliter Hebraeum cum Madianitide, sed etiam colentem idola, & comedentem de cibis consecratis Beelphegor, & propter hoc licuit ei occidere illum.

Dicendum est esse falsum, quia Phinees insecutus fuit virum Hebraeum, & intravit post eum in Lupanar, inuenitque pariter commiscuentes, & occidit: ergo nihil vidit, nisi commixtionem carnalem, & ex hoc occidit licite immo laudabiliter illum virum.

An quis de iudicibus idolatrasset, posset puniri.
Quaest. VI.

QVAERET aliquis, quid si aliqui de iudicibus facientibus istam inquisitionem peccauissent idolatrando, & fornicando cum mulieribus illis, quia non posset peccatum istius inueniri per inquisitionem, & consequenter non puniretur.

Respondendum est, quod de omnibus iudicibus posset inueniri delictum si deliquissent, quia non erant omnes iudices aequales, sed subordinati: quidam enim erant decani habentes sub se 10. viros, & isti erant minimi inter omnes principes. Alij erant principes quinquagenarii, quorum quilibet habebat quinquaginta viros, quibus ius dicebat, & quilibet horum habebat quinque decanos sub se. Alij erant centuriones, quorum quilibet habebat centum viros, & decem decanos, & duos quinquagenarios sub se. Alij erant tribuni, quorum quilibet habebat mille sub se, & centum decanos, & 20. quinquagenarios, & 10. centuriones. Omnes autem tribuni subiciebantur Moysi, & 70. senioribus. Et hoc modo poterat de omnibus fieri inquisitio, nam si peccasset aliquis de decanis, quinquagenarij inquirerebant, si autem quinquagenarij peccarent, inquirerebant centuriones, & si delinquerent centuriones, tribuni inquirerebant, & iudicabant, si autem tribuni peccaret septuaginta seniores, qui erant aequales Moysi, ut declaratum est supra 11. cap.

Si vero quisquam de septuaginta senioribus peccaret, poterat inquirere Moyses, si autem Moyses peccaret solum Deum habebat vltorem, sicut est de Papa si peccauerit a nullo punitur, nisi in quibusdam casibus de quibus 40. distin. in capit. si Papa an vero in alijs vniuersaliter, vel saltem in quibusdam concilio sit maius Papa, vel e contrario satis grauis quaestio est, & a multis haecenus inquisita, de quo nihil ad praesens.

Et ecce vnus de filiis Israel. Hic ponitur quidam casus specialis de quodam Israelita delinquentem, & quamquam multi deliquissent, coeundo cum alienigenis mulieribus: tamen quia iste fuit maioris rebellionis, & poena istius fuit specialior omnibus alijs,

I 2 exprel.

expressum fuit hic. Erat autem iste vir excellens in Israel, scilicet princeps de tribu Symeon nomine Zambri, & propter hoc erat facinus grauius, & periculosus, quia multo plures sic imitarentur illud, quam si fieret ab homine plebeio.

Intrauit coram fratribus suis ad scortum Madianitidem. In hoc significatur magnitudo delicti, scilicet, quia fuit ex rebellione, & valde publicum: nam non egit illud occulte, & captata temporis opportunitate secundum conditionem adulterorum: iuxta illud Iob vigesimo quarto cap. Oculi adulteri obseruat caliginem, dicens: non me videbit oculus, & operiet vultum suum: sed publice tanquam daret operam licite rei in rebellionem omnium Israelitarum ad scortum ingressus est, & ob hoc meruit, ut rale sibi daretur supplicij genus, quale secutum est. Iste enim inuerecundior ceteris fuit, qui non solum peccare, sed etiam coram omnibus facere illud non erubuit. & hoc graue peccatum est, quando aliqui peccatum suum, ut Sodoma predicat cunctis ostendendo, ut habetur Bsaie capitu. tertio. Hoc enim est signum voluntatis multum deprauate a qua mensuratur meritum, vel demeritum in operatione.

Ad scortum Madianitidem. Idest ad mulierem scortariam de Madian. Et est hic scortum foemini generis, quia nomina terminata in um, pertinentia ad foeminas sunt foemini generis, ut Glycerium, Dorsium, Scortum: quod patet, quia dicitur Scortum Madianitidem.

Sciendum autem; quod ista foemina fuit filia regis Madian, & nobilissimi regis inter omnes Madianitas. Iste autem vir erat princeps super totam tribum Symeon, & erat quasi rex, quia erat princeps virorum, quasi sexaginta milia virorum, ut patet supra capitu. primo. ideo ingressus est ad illam, quae erat filia regis, ut patet infra.

Vidente Moysse, & omni turba filiorum Israel. Idest iste iuit in praesentia Moysi, & omnium aliorum Israelitarum ad scortum: & quia tentoria mulierum Moabitarum, & Madianitarum erant apud castra Israelitarum viderunt omnes Israelites, quomodo introibat vir ille in Lupanar, & ex hoc sternerunt nimis, ut patet infra.

Iosephus dicit, quod Zambri duxerat mulierem istam Madianitidem in vxorem, & quod dixit sibi hoc licere, & coram Moysse, & omnibus ingressus tabernaculum Madianitidis, coiuit cum ea. Sed litera non vult, quod ista fuerit ducta in vxorem, sed erat cum alijs filiabus Moab, & Madian, quia dicitur, quod iste ingressus fuit ad scortum Madianitidem: si tamen esset vxor illius, non vocaretur scortum, ideo dici posset, quod iste Zambri multum rebellis dixit Moysi in facie multitudinis, quod licebat ei ducere vxorem de filiabus Madian, & colere idola, sicut ipse duxit Saphoram Madianitidem filiam Iethro in vxorem, ut patet Exodi capitu. secundo, & quod leges quas Moyses dederat conseruaret de corde suo, ut premeret. Hebraeos maiori seruitute quam in Aegypto premebantur, & tunc intrauit ad scortum Madianitidem. Ista dicit Iosephus dixisse Zambri, & satis potest stare, quod ille dixerat, quia inhonestus erat, & potens: nec erubuit coram multitudine hoc facere: male tamen loquebatur Zambri: non enim licebat sibi idola colere, quia est contra ius decalogi, quod naturale est innatum mentibus hominum, vel ex innatis in mente elicatum, aut conclusum: nec etiam recte dicebat de Madianitide muliere, quia Moyses accepit illam ante legem datam, & tunc non erat aliqua obligatio. Sic etiam Iudas de genere Chananarum accepit vxorem, ut patet Genesis trigesimo octauo capitu. nunc autem lex erat iam data, ut patet Exodi capitu. trigesimo quarto, & obli-

Peccatum manifestum grauius puniendum.

Quid Iosephus dicat de Zabri. Et an potuerit ipse continenter accipere in scortum mulierem Madianitide, quia Moyses acceperat vxorem de Madian.

gabatur: ideo non poterat Zambri accipere vxorem Madianitidem.

Item quia lex ista de non contrahendo cum alienigenis data erat, ne conuerteretur vir ad cultum idolorum propter cohabitationem vxoris. In Moysse autem non tenebat hoc, quia & contrario ipse eam ad iudaismum conuertit: Iste autem Zambri ad idolatriam inclinatus erat, quia iste mulieres alienigenas ad nihil aliud venerant, nisi vt Hebraeos ad idolatriam conuerterent: ideo ipse Zambri, vt vult Iosephus dicebat se posse licite idola colere secundum suam voluntatis arbitrium, ideo poterat eam licite ducere in vxorem.

Quis flebant ante fores tabernaculi. Idest Moyses, & reliquis Israel plorabant ante ostium tabernaculi, quia ex loco ipso videbant, quomodo iret Zambri ad mulierem Madianitidem. Et accipitur hic ostium tabernaculi pro ostio atrij. nam non erant Israelitae cum Moysse apud ostium tabernaculi, quia tunc non possent videre Zambri euntem, cum tabernaculum esset intra atrium, & atrium esset velatum in circuitu per totum, sed erant ad ostium atrij, scilicet extra atrium, & ibi dicebantur esse ad fores tabernaculi, quia totum Sanctuarium vocatur Sanctuarium, tam atrium, quam ipsum tabernaculum, & ibi iugebat Moyses cum ceteris Israelitis. Et hoc propter duo.

Primo ex dolore grauis facinoris, quia videbat, quod totus Israel declinabat ad idolatriam.

Secundo flebat, vt conuerteret Deum ab ira: timebat enim, quod Deus immitteret breuiter iram suam, & subuerteret totum Israel propter grauiam facinoram. Dixit autem esse ibi omnem turbam filiorum Israel, non quod ibi essent omnes, quia tunc facillime potuissent compescere ipsum Zambri ab opere stulto, sed solum erant aliqui cum Moysse habentes rectum zelum: magna pars tamen populi declinauerat ad idolatriam, cum occisi fuerint viginti quatuor milia hominum, ut patet infra, & maxima pars populi erat in commotione, scilicet, quod si durassent facinora ista per aliquot dies totus Israel fuisset conuersus ad iniquitatem.

Quod cum vidisset Phinees filius Eleazari filij Aaron sacerdotis, surrexit de medio multitudinis, & arrepto pugione, ingressus est post virum Israelitem in Lupanar, & perfodit ambos simul, virum scilicet & mulierem in locis genitalibus. Cessauitque plaga a filiis Israel: & occisi sunt viginti quatuor milia hominum. Dixitque Dominus ad Moysen: Phinees filius Eleazari filij Aaron sacerdotis auertit iram meam a filiis Israel, quia zelo meo commotus est contra eos, vt non ipse deletem filios Israel in zelo meo. Idcirco loquere ad eum. Ecce do ei pacem: foederis mei, & erit tam ipsi, quam femini eius pactum sacerdotij sempiternum, quia zelatus est pro Deo suo, & expiauit scelus filiorum Israel. Erat autem nomen viri Israelite, qui occisus est cum Madianitide: Zambri filius Salu dux, de cognatione, & tribu Simeonis. Porro mulier Madianitis, quae pariter interfecta est, vocabatur Cozbi filia

1. Mach. 2. Phinees zelat pro domino.

1. Cor. 10. Eccl. 45. 1. Mach. 2. Phinees datur propter tuum sacerdotium.

filii Sur principis nobilissimi Madianitarum. A Locutusque est dominus ad Moysen, dicens: Hostes vos sentiant Madianites, & percutite eos: quia & ipsi hostiliter egerunt contra vos, & decipere insidijs per idolum Phogor, & Cozbi filiam ducis Madian sororem suam, quae percussa est in die plagae pro sacrilegio Phogor.

Infra 31.

Quod cum vidisset Phinees. Hic ponitur tertium, scilicet poenae distinctio in parte, & in toto inflicto, scilicet, quia fuit Zambri punitus specialiter pro suo scelere, & fuit totus populus punitus pro delicto suo, & quia fuit peccatum Zambri speciale, fuit punitio eius distincta a punctionibus aliorum popularium.

Quod cum vidisset Phinees filius Eleazari. Idest vidit eum Phinees esse in tentorium mulieris Madianitidis, & secutus est eum: ibat enim publice cum dicitur supra, quod iuerit coram fratribus suis, idest videntibus omnibus fratribus suis, scilicet Moysse, & alijs Israelitis, qui erant stantes apud ostium tabernaculi. Iste Phinees vocatur filius Eleazari, idest nepos Aaron summi sacerdotis, & ipse fuit tertius summus sacerdos: nam primus fuit Aaron, secundus Eleazarus filius Aaron, tertius Phinees filius Eleazari, nam hic infra promittitur ei summum sacerdotium, & semini suo pro hoc, quod fecit. Filii Aaron sacerdotis. Idest iste Eleazarus, cuius erat filius Phinees erat filius Aaron sacerdotis magni. Et hoc ponitur ad differentiam, & cognitionem, vt sciatur quis erat iste, qui tantum pro Deo zelatus est. Describuntur autem progenitores eius usque ad Aarō, quia ipse erat magis notus, quam Eleazarus, & vocatur hic Aarō sacerdos, idest summus sacerdos per excellentiam sacerdos, quia nullus ante eum sacerdos fuit consecratus: & nullus fuit maior sacerdos eo: sed tempore suo ipse fuit summus pontifex. Sic aliquando vocatur Eleazarus sacerdos post mortem Aaron, idest summus sacerdos, cum successisset in summo sacerdotio, vt patet sequenti cap. & infra 27.

Surrexit de medio multitudinis. Cum vidit Phinees virum illum euntem ad mulierem Madianitidem commotus zelo magno, vt eam iniuriam vindicaret surrexit de medio multitudinis, vt occideret virum illum, si inueniret turpiter agentem. Erat autem iusta commotio, quia iste vir erat princeps in cognatione Symeon, & publice atque in rebellionem omnium introibat ad scortum Madianitidem, quod si non fuisset vindicatum totus populus praesupposita publica impunitate huius, & auctoritate facientis dilaberetur ad vitium: ideo fuit valde vtile istum puniri. Phinees autem fuit magni animi persecutus illum: nam ipse erat princeps tribus Symeon, & si conaretur contra eum quidquam inferre, timere debebat rotam tribus Symeon insurrectionem contra se, quamquam postea non surrexit, quia immisit Deus timorem super omnes, ne auderent quidquam agere contra Phinees: nec tamen propter hoc ipse fuit minoris animi, quia cum aggrederetur principem vnius tribus, irrationabile erat timere, quod tota tribus contra eum inurgeret. Et quia timor iste erat durus valde fortis iudicatur Phinees, & ob hoc Deus valde laudauit eum promittens sacerdotium aeternum: & dicitur quod surrexit de medio multitudinis, scilicet apud Sanctuarium, vbi erat reliqua multitudo cum Moysse: ibi enim castrametabatur Phinees cum Eleazaro patre suo: nam sacerdotes ad partem Orientalem Sanctuarij castrametabantur, vt patet supra 3. cap.

Alph. Toft. super Num. Pars II.

Et arrepto pugione. Hoc fecit, quia intendebat occidere virum illum, sicut fecit, vel alias si eum videret fornicantem, vel idolatrantem, ideo sumpsit arma.

Ingressus est post virum Israelitem in Lupanar. Erat enim mulier Madianites in tentorio paruo, quod vocatur Lupanar, illuc autem introiuit vir iste Israelites: singulari namque mulieres Moabitides, & Madianitides tentoriola habebant ad hoc disposita, ne cunctis earum pateretur turpitude. In Hebraeo dicitur.

Ingressus tabernaculum. Sed idem est tabernaculum meretricis, & Lupanar. Vel si diceretur, quod iste volebat ducere Madianitidem illam in vxorem tabernaculum, esset aliquod magnum tentorium apparatus, quod forte pater puellae afferre iussisset, vt ibi nuptiae celebrarentur. sed hoc multum distat a litera, quia non accepit Zambri foeminam istam in vxorem, sed introiuit ad eam affectu fornicatorio, cum dicitur supra, quod intrauit ad scortum Madianitidem.

Et perfodit ambos simul virum, scilicet, & mulierem. Idest cum intraisset Zambri ad Madianitidem commixtus est illi. Phinees autem continuo ingressus inuenit eos pariter commixtos, ideo cum vnum occidit, vt rucque occidit, quia transuerberauit virum, & foeminam simul, vt sicut in vitio simul erant, ita & mors eis simultanea foret. Ecce enim mors turpissima cum isti in scelere suo vilitate commixti perierint. Nec est de talibus inquirendum, an potuerint habere locum saluationis: nam in ipso actu peccati defuncti sunt.

Et si quis dicat, quod dolere poterant saltem quasi per indiuisibile, quod sufficiebat ad contritionem, & saluationem: sicut declaratum fuit de Nadab, & Abihu qui simul mortui sunt, & in actu peccati, scilicet offerendo ignem alienum, tamen dictum est ibi, quod saluari potuerunt, & sic praesumendum est.

Respondendum est: non est simile propter diuersitatem vitiorum: nam quaedam sunt vitia, in quorum actibus non tollitur totum iudicium, ita vt homo possit confestim diuertere ad alia, quae bona sint. in libidine autem non est sic: tollitur enim omnis actus iudicij, nam iuxta Aristotelem, septimo Ethicorum. aiunt in libidine intelligere neminem posse, ideo quamquam in alijs vitijs possit aliquis subito conuerti ad actum bonum, in ipso tamen actu libidinis fere impossibile videtur.

In locis genitalibus. Idest percussio ista fuit facta super genitalia: direxerat enim manum suam, vt super locum illum percuteret, & ibi percussit vt rucque transfodiens. Dignum enim erat, vt per quae peccauerant, punirentur. Dicitio autem Hebraica hic posita aliud videtur signare, sed ad hoc redit.

Quare Moyses non est motus ad interficiendum Zambri, sicut Phinees. Quaes. VII.

Quaerunt aliqui, quare Moyses non fuit persecutus virum illum, sicut persecutus est eum Eleazarus.

Respondent quidam, quod Moyses non fuit motus hic zelo contra istum Zambri, nec contra alios peccatores ad puniendum eos, sicut fuit motus in monte Synai occidendo viginti tres milia pro adoratione vituli: Exodi capitu. trigesimo secundo, quia viderat se angustiatum, vel quasi conclusum ex argumento Zambri contra se pro vxore Madianitide, vt supra dictum est, ideo Phinees filius sacerdotis Eleazari loco eius executus est. Sed hoc nihil est, nam an sic argueret Zambri contra Moysen non constat.

Sed etiam si constaret dicendum, quod non concludebat argumentum saltem apparenter: id non multum curaret Moyses, sed non fuit motus, quia timebat plebem:

An Zabri, & scortum Madian perierit eterniter, quia occisi sunt in ipso coitu.

Cap. 2.

plebem: viderat enim quod omnes fere declinauerant, & declinare parabant, & si ipse eis resisteret forte omnes insurgerent in ipsum, & nihil proficeret, nec adhuc Deum mouerat cor eius, vt ista faceret. Talia enim sine quodam motu speciali Dei non fiunt, quia magna sunt. In monte autē Synai mouerat Deus Moysen ad puniendum acriter populum, tam mouendo eum in corde, quam proponendo ei exterius grauitatem delicti, & magnitudinem pœnar, quam ipse inferre volebat, ideo Moyses concitatus fuit ad puniendum peccatores. Hic autem Phinees motus est, quoniam Deus mouit cor eius ad exequendum hoc. Voluit enim eum facere virū gloriosum, & ministrum voluntatis suæ: ideo dedit animositatem illi ad hoc.

Aliter potest responderi, quod Moyses persecutus fuisse istum virum Israelitem introentem in lupanar: nec formidasset, quamquam etiam si pro hoc mori æstimasset, quia non erat illi preciosa vita, cum videret contemni leges Dei, sed non fuit persecutus virtū illum, quia erat ad ostium tabernaculi stans pro Israel ne Deus immitteret iram suam subitanē super eos delens totam gentem, quia facinoris magnitudo hoc exigebat: existimabat autem fortassis Moyses, qd si ipse desineret ab oratione totus populus periret: precelegit ergo magis flendo preces effundere pro toto Israel, quam persequens vnum virum pro scelere ab oratione cessare, & hoc videtur satis rationabiliter dictū. Cessauitque plaga ab Israel. Id est, quando fecit istud Phinees cessauit plaga, quæ erat in Israel.

Plaga que erat in Israel ppter Beelphegor que fuerit.

De ista plaga aliqui dicunt, qd erat percussio, quam faciebant iudices suspendendo eos, quos inueniebāt deliquisse, sicut iusserat Moyses illis, & quia repererunt 24. millia deliquisse occiderunt omnes.

Sed non stat conuenienter, quia plaga non significat interfecionem factā ordine iudiciario, sed signat pœnalitatem aliquam immisam a Deo, vel mortem inflctam ab hostibus. Item non satis videtur, quod iudices potuissent occidere 24. millia hominum suspendendo, & tamen dicitur hic, quod in plaga ista 24. millia hominum perierunt. Item si istud intelligeretur de morte illata per iudices non diceretur, quod cessaret plaga, quando Phinees percussit virum illum, sed semper continuarent inquisitionem suam, & punctionem quousque nullum criminis reum inuenirent: & tamē dicitur, quod mortuo Zambri immediate cessauit plaga: ergo magis pertinet hoc ad plagam a Deo inflctam.

Item videtur, quod adhuc iudices nō audent per mandatū Moysi inquirere, & punire pro delictis istis, quia Moyses cum reliquis Israelitis erat plorans cum videret vitia multitudinis.

Si autem iudicarent iudices dati a Moysē de vitijs populi, & punirent, non esset Moyses plorans cum Israele, quia hoc magis pertinet ad timentes, & prouidere non potentes. Item si per sententiam iudicum vigintiquatuor millia fuissent occisi sicut erant, quando plaga cessauit, Zambri non fuisset ausus coram tota multitudine ingredi in Lupanar, ne interficeretur, quia si vique ad mortem suam occidissent iudices de peccatoribus vigintiquatuor millia etiam eum occidere potuissent, quia sine magna potestate talis occisio fieri non potuisset, & tamen non timuit, nec erubuit coram tota multitudine ingredi in Lupanar: ergo iudices non occiderant istos viros, qui perierunt in plaga.

Sed magis dicendum, quod ista fuit plaga inflctā ab Angelo percutienti, scilicet mors, vel pestis sicut alias factum est, scilicet tempore regis Sēnacherib Angelus Domini occidit per noctem centum octoginta quinque millia virorum, vt patet quarto Regum, cap. 24. & ista sententia patet Psalm. 105. vbi dicitur, quod

Deus misit plagā propter hoc, quod initiati sunt Beelphegor, & comederunt sacrificia mortuorum, & illa plaga cessauit, quando Phinees percussit Zambri.

De istis autem vigintiquatuor millibus virorum, quomodo occisa fuerint, scilicet, an omnes perierint per plagam a Deo missam, vel aliqui de istis suspensi fuerint per mandatū mihi incertum est.

Quo isti 24. millia occisi sūt.

Sed videtur dicendum, quod omnes mortui in plaga a Deo missa, & suspensi a Moysē si aliqui fuerunt non exceperunt numerum vigintiquatuor millium: nam scriptura plures potuisset si plures occisi fuissent ex hac causa. Quod autem aliqui in plaga Dei occisi fuerint manifestum est, cum dicatur quod cessauerit plaga: quod etiam aliqui per mandatū Moysi fuerint suspensi satis rationabile est: alias mandatū Dei supra positum de suspendendo ad solem delinquentes non fuisset completum, nec pro aliqua parte executioni traditum. Ideo dicendum videtur, quod antequam Zambri introiret ad scortum Madianitidem Deus inceperat mittere plagam super populum, quia declinauerant Israelitæ ad vitium cum alienigenis, & perierant multi. Et nisi forte Phinees occidisset Zambri ista plaga fuisset continuata vsq; ad disperdendum totum populum.

Cum vero iste zelo Dei permotus occidit Zambri, cum Madianitide placata est ira Dei, vt patet immediate, scilicet Phinees filius Eleazari auertit iram meā a filiis Israel, ne ipse deleterem filios Israel zelo meo, & tunc cessauit plaga immissa per Angelos percutientes, quia nihil aliud est placari iram Dei, nisi cessare punctionem, quam infert, vel eam, quam inferre parabat. In Deo enim nullus alius iræ motus est: post hæc autē iudices inceperunt tradere executioni, quod iusserat Moyses. Nam ante hoc non poterant, quia totus populus fere declinabat ad mulieres alienigenas, & timebant tunc exequi, ne fieret seditio, concitato toto populo contra eos, cum autem cessauit plaga, in qua non perierunt vigintiquatuor millia virorum, habita oportunitate, iudices inceperunt inquirere, & punire quos deliquisse repererunt, quia Deus non occiderat omnes peccatores, cum placatus esset per id, quod fecerat Phinees: iudices autem non cessauerunt ab inquisitione & punctione, quousque nullum noxium reperierunt, quod fuit per aliquot dies. Fuerunt autem isti suspensi contra solem, sicut supra iustum fuerat, & omnes ipsi tam occisi a Deo, quam a iudicibus perueniunt ad summam vigintiquatuor millium.

Dixitque Dominus ad Moysen. Hic ponitur remuneratio, & laus bonæ actionis Phinees, scilicet, quod Deus reddidit testimonium illi, quod placasset iram eius, & promisit ei sacerdotium æternum. Ista locutio Dei ad Moysen fuit apud ostium tabernaculi: ibi enim confueuerat Deus loqui Moysi, vt patet Exodi capitu. 29. & interdum alijs, vt patet supra duodecimo, de Maria, & Aaron, & hoc fuit quando erat Moyses stans cum alia multitudine apud ostium tabernaculi, vt supra patet. Nam tunc surrexit de medio illorum Phinees, & occidit Zambri, quo facto Deus locutus est ista Moysi. Phinees filius Eleazari auertit iram meam a filiis Israel. Id est doluit offensam meam & puniuit, sicut ego punire debebam, & hoc est auertere iram, siue proprie, siue large sumatur. Nam in nobis ira proprie est impetus quidam animi concitati ad vindictam, & generale est in omnibus speciebus iracundorum, quod habita sufficienti vindicta cesset ira, iuxta Aristot. 4. Ethic. quamquam aliqui iracundi sunt, qui sine punctione cessant, de quo ibidem.

Si ergo Deus habuisset iram proprie, vt in nobis est & aliquis dolens de offensa eius sumpsisset vindictam de peccatoribus, cessaret ira, est tamen in Deo ira largè sumpta, & propter hoc necesse est velocius cessare quia non est in eo impetus animi concitati ad vindictam exigendam, sed sola voluntas puniendi pro scelere ab omni passione, & motu sequestrata, & cum ista nihil sit, nisi volitio puniendi pro quantitate delictorum, cum aliquis loco Dei, tantū de pœna exigat quantum Deus exaturus erat: necesse est iram illius auerti: alioquin dabitur, quod postquam aliquis nomine Dei sufficenter punierit aliquod delictum, adhuc Deus punire vellet iterum, quod est contra equitatem: nam Deus non indicat bis in ipsum, vel nō insurgit duplex tribulatio, vt patet Naum. ca. 1. in nobis autem quamquam regulatiter hoc sit, quod habita punctione pro illata, vel estimata iniuria cesset ille impetus: sit tamen interdum, vt quando impetus animi grauis est si immediate vindicta habeatur, etiam si nondum cessauerit impetus, & ob hoc interdum cum sufficienter pro illata iniuria aliquem punierimus, adhuc punire vltius velimus. si tamen ita cessasset hoc non vellemus. Quia zelo meo commotus est contra eos. Non fuit Phinees commotus contra omnes Israelitas, quia solum fuit persecutus Zambri ad mortem, quia tamen displicuit ei valde facinus istud in quantum contra Deum erat, non solum contra istum mouebatur, sed etiam contra omnes peccatores: si enim omnes deletere potuisset deleuisset, sed quia iste enormius ceteris peccauit, magis in Dei contumeliam publicè agens contra hunc specialius motus est. Et dicitur motus zelo Dei, id est desiderio puniendi offensam Dei. Duo enim erant in isto actu satisfactoria pro offensa, s. punitio duorum fornicariorum simul, & zelus Phinees. Sed multo magis placuit zelus Phinees Deum quam pœna inflctā, si autē Phinees motus fuisset ad occidendum Zambri ex alia causa, quamquam offensa Dei aequaliter vindicaretur, quia tamen Phinees non agebat ad istam vindictam, non fuisset Deus placatus.

Cap. 5.

Et non ipse deleterem filios Israel in zelo meo. Id est propter hoc quod fecit Phinees: ego ipse, id est per me ipsum non delebo Israelitas zelo meo, id est desiderio vindicandi offensam meam. Zelus proprie amor priuatus est nolens consortium in amato, sic vir zelat vxorem, sicut inuidi zelant honorem sibiipsis solis honorem volendo: sic Deus zelat latram nulli alteri eam dare volens, & sic vocatur Deus zelotes Exodi capitu. 34. Alio modo zelus est amor, vel desiderium vindictæ, & sic est zelus in iracundis, & iste modus est hic. Aliiter accipitur zelus, id est amor, vel desiderium conseruandi, vel dolor de re, quæ destruitur: sic patet Psalm. 68. scilicet zelus domus tuæ comedit me, id est dolor de malis, q̄ siebant in domo tua affligebat cor meum. Et dicit Deus, ne ipse deleterem in zelo meo, id est ego habebam desiderium vindicandi offensam irrogatam, & vindicasset eam, quia tamen Phinees zelauit loco mei, ego non vindicabo. Et dicitur: ne ipse deleterem, quasi dicat ante hoc plaga, quæ inferebatur a Deo per se inferebatur, scilicet sine ministerio hominum, quamquam nō sine ministerio Angelorum, quia Deus per se ipsum nihil agit, nisi quod instantaneum, & sine motu est. ista autem omnia cum successione siebant, & per motum quendam, ideo ministri Dei faciunt, quia tamen isti ministri non apparent nobis, dicit scriptura Deum per se ista facere.

Zelus quid dicitur.

Sciendum, quod ista litera, scilicet, vt non ipse deleterem, non legitur per modum causæ finalis, sed per modum consecutionis. Primo modo est sensus, quod Phinees sciebat Deū puniendum offensam hanc, nisi aliquis loco eius puniret, & quod ipse acriter puniret: ideo ne Deus totum populum deleteret in ira sua, motus fuit ipse ad puniendum loco Dei.

Alph. Toft. super Num. Pars II.

Secundo modo intelligitur, quod Deus puniendus erat Israelitas zelo suo, nisi aliquis puniret loco eius, & quia Phinees exegit istam vindictam, consecutum fuit hoc, scilicet ne Deus per seipsum deleteret Israel. Primus sensus non stat, quia tunc non fuisset motus Phinees zelo Dei, sed zelo populi, scilicet, ne totus populus deleteretur, si Deus per seipsum vindictam exigeret: litera tamen dicit, quod fuit motus zelo Dei, ergo necesse est dici, quod intērio sua fuit punire offensam Dei, quia dolebat de contumelia Deo illata, non curans, an Deus per se postea vindictā exigeret, vel non: & ob hoc placatus fuit Deus, quia erat zelus pro Deo. Quod autem Deus non deleuerit in zelo suo Israel, non fuit finis actionis Phinees, sed cōsequens ad actionem eius.

Premium datum Phinees pro zelo Dei.

Idcirco loquere ad eum. Hic ponitur premium datum pro bona operatione Phinees, & iussit Deus, quod Moyses denunciaret hoc ei, vt magis gauderet sciens summum sacerdotium permanfurum in æternum in filijs suis. Si autem summum sacerdotium futurum esset semper in semine eius propter hanc operationē, & tamen ipse nesciret, non gauderet, non existimans se aliquod bonum habere, quia cum ignorantia rei nullum bonum esse potest ex re ipsa. Cum autem Phinees cognosceret summum sacerdotiū in domo eius semper mansurum, gauderet cognoscens filios semper in magno honore futuros.

Ecce do ei pacem fœderis mei. Id est ecce, ego concedo ei, vel facio cum ipso securitatem pacti, scilicet, quod habebit summum sacerdotium post patrem suum, & deinde eius progenies. Fœdus enim Dei ad Phinees erat compositio, vel pactum quam faciebat cum ipso, scilicet, vt daret ei summum sacerdotium, & dicitur dare pacem fœderis, id est securitatem fœderis, scilicet quod nunquam violabitur istud fœdus. Cum enim sunt aliqua fœdera, quæ aliquando infringenda sunt, pacem non habent, vel securitatem, vel firmitudinē: & quia Phinees forte existimaret, quod istud pactum interpositum posset infringi propter aliqua delicta ipsius, & timeret: ideo dixit Deus, quod erat pactum pacis, id est inuiolabile, & in hoc maxime gauderet Phinees sciens se bonum possidere, quod nullo perditurus esset tempore, nec posterius eius.

Quamquæ hic nō exprimitur sacerdotiū Phinees factis intelligitur, qd mittit summum sacerdotium.

Et erit tam ipsi, quam semini illius pactum sacerdotiū sempiternum. Supra dicebatur, quod pactum Dei cum Phinees esset inuiolabile, sed non dicebat, quid illud erat. hic exprimitur, quod sit pactum de summo sacerdotio, scilicet, quod ipse, & filij sui habituri essent illud in sempiternum. Et quamquam hic dicitur de sacerdotio nihil determinando, tamen intelligitur solum de summo sacerdotio, quia illud vocatur sacerdotiū per excellentiam, sicut supra vocabatur Aaron sacerdos solum, & tamen intelligebatur, quod erat summus sacerdos. Item patet, quia si intelligeretur de sacerdotio minori nihil sibi promitteretur: non enim erat illud aliquid magnum, quod specialiter alicui promitti deberet.

Item & fortius non poterat illud promitti, quia esse sacerdotem minorem ex cognatione proueniebat, ita vt necesse esset omnes natos de semine Aaron sacerdotes esse, nisi haberēt maculas insanabiles, propter quas non permitterentur accedere ad ministrandum, de quibus Leuitici 21. capitu. ideo si aliquis de genere Aaron, non habens maculam noller ministrare dimittens omnia iura sacerdotalia, quæ sibi prouentura erant ne ministraret, cogebatur ministrare, & consecrari, vt declaratum est supra 20. capitu. Non ergo potuisset sacerdotium paruum promitti Phinees, & filijs eius: sed promittitur hic sacerdotium: ergo necesse est intelligi de summo sacerdotio.

I 4 Consi.

Sempiternum quo accipitur improprie

Considerandum, quod cum dicitur hic pactum sacerdotij sempiternum non accipitur proprie sempiternum, quia non duravit istud sacerdotium semper. Nul- lus namque de Iudaeis est, nunc sacerdos magnus, aut minor. Accipitur tamen large sempiternum pro eo, quod durat magno tempore, sed non semper duret, & sic dicitur de plurimis ceremonijs veteris testamen- ti, vt in sacrificijs & similibus, quae essent sempiternae, & tamen non durauerunt semper, quia nunc non durat: satis tamen poterat dici, quod pactum sacerdotij erat sem- piternum, quia ipsum per se nunquam cessaturum erat, sed cessauit cessante statu Hebraeorum: fuerunt enim dispersi Hebraei de terra sua, & totus eorum status pe- riit non manentibus sacrificijs, nec alijs ceremonijs cui- solus prohiberet terra extra locum Sanctuarij fieri, quod solum erat in terra Chanaan. Ideo necessarium erat, vt sum- mum sacerdotium, & minus atque omnis status Le- uiticus cessaret, cum tamen mansit status Iudaicus sem- per mansit summum sacerdotium in progenie Phi- nees, & sic vsque ad finem seculi status Iudaicus perfe- uerasset, semper stetit sacerdotium in progenie il- la, quod satis est ad vocandum pactum aeternum, sicut dicimus aliquam legem aeternam esse, quae durat quan- diu durat populus cuius est lex. Si autem populus to- tus pereat, lex necessario peribit, quia non potest mane- re, nisi in subditis, cum sit dictamen rationis, quia tamen lex illa mansura erat semper, si populus aliquan- diu mansisset, dicitur lex aeterna: ob hoc autem lex Iudaica to- ta simul non vocatur proprie aeterna, quia non solum non semper durauit, sed etiam non durauit tandiu, quod diu manent subiecti illius, ideo lex abrogata est succe- dente alia, & de tali non proprie dicitur, quod sit aeterna. Aliqua tamen sunt in veteri testamento, quae per seipsa sola vocantur aeterna, sicut sunt quaedam care- moniae, quae semper manserunt si actus illi, circa quos erant semper fuissent, sic est de ceremonijs sacrificiorum, quae habentur in Leuitico, quae non manent, quia nunc nulla sacrificia de pecoribus fiunt: si tamen fierent, manerent caeremoniae illorum sacrificiorum, quae fiebant prius, & sic fuit de pacto summi sacerdotij, quod man- sisset semper in linea Phinees, si semper fuisset aliquod summum sacerdotium, sed nullum est.

Qua bona promittebat Deus Phinees faciendo pactum cum eo de summo sacerdotio. Et de maximis retribuis, & honoribus sacerdotum summorum, & quod ali- quando erant reges. Quest. VIII.

Quaerit aliquis, quae bona promittebat Deus Phinees faciendo pactum de summo sacerdotio. Respondendum est, quod duo bona promittebantur, quae secundum humanam aestimationem maxima sunt, scilicet excellentissimus honor, & abundantis- sime diuitiae. Vulgariter enim de bonis sentientes nulla maiora dicunt. De diuitijs apparet, quia reditus sum- mi sacerdotis erant valde magni. Habebat enim dupli- ces reditus, scilicet quosdam communes cum alijs sa- cerdotibus, & alios proprios. Quantum ad communes reditus nihil refert, nam quamquam illi satis magni sunt, tamen non erant totaliter determinati: sunt enim isti de iuribus sacrificiorum, & de redemptione primo- genitorum, & solutione votorum, oblationum, & om- nium bonorum, & de partibus primitiarum. De his omnibus, & quibusdam alijs patet supra c. 18. Reditus autem proprii summi sacerdotis erant maximus, scilicet, quod quolibet anno percipiebat centesimam par- tem omnium fructuum totius Israel, & pecorum, & iumentorum, quae nimis multa erant, quia Israel erat populus valde magnus, ideo nullus ita diues erat in

toto populo, sicut sacerdos magnus, patet de hoc su- pra c. 18. capit. cum iubetur, quod Leuitae accipiant om- nes decimas Israelitarum quolibet anno, & quod detur summo sacerdoti decimam decimae suae, & illa est cen- tesima pars omnium fructuum totius Israel. Secundum bonum, quod promittebatur, erat honor excellentissi- mus. Nam summus sacerdos erat princeps tempora- lis super totam tribum Leui, sicut quilibet alij prin- cipes erant domini in tribubus suis. Erat etiam princeps totius Israel quantum ad spiritualia, quia ipse faciebat omnia, quae pertinebant ad Deum pro Israel. Item erat maximus in temporalibus, quantum ad iurisdictionem quia ipse erat maximus iudicium, a quo non licebat ali- quatenus appellari, si quis autem appellaret, vel non o- bediret mandato illius occidebatur, vt patet Deuter. 17. cap. & hoc fuit toto tempore, quo manserunt Israe- litae in terra Chanaan, nam etiam tempore passionis Christi summus sacerdos erat maximus iudicium, ideo ad eum ductus est Christus, vt condemnaretur. Matt. 26. ca. & condemnatus est. Item erat maximus honor summi sacerdotis, quia quando erant reges in Israel summi sacerdotes accipiebant in vxores filias regum, sicut patet de sacerdotibus Ioiada, qui accepit filiam regis Iuda in vxorem, vt patet 4. Regum 1. cap. sed non videbatur esse maior honor isto, tam intensus quam extensus, scilicet, quia extendebatur ad spiritualia, & temporalia: immo & ipsi summi sacerdotes aliquan- do reges fuerunt, vt patet in Machabais. Ioanes enim Hircanus filius Simonis Machabei fuit sacerdos ma- gnus, vt patet 1. Machab. ca. vltimo. & tamen ipse fuit rex, quia imposuit sibi diadema regni: alij etiam post eum fuerunt reges, & sacerdotes magni, vt Aristobo- lus, & Alexander, & quidam alij: manseruntque hoc vsque quo facta seditione inter eos, qui erant de genere re- gio paulo ante natiuitatem Saluatoris, Romani, qui tunc dominabantur orbi, transfulerunt principatum regnatum ab istis in alienigenas diuidentes totam terram Israel in tetrarchas, vt praecedenti cap. dictum est. Haec autem omnia promittebantur Phinees, quan- do fiebat pactum de summo sacerdotio cum isto: er- go valde bonum promittebatur isti.

Quomodo promissum fuit summum sacerdotium Phinees, quia proueniebat ei ex linea stirpis. Quest. IX.

Quaerit aliquis, quomodo fieri potuit pactum cum Phinees, quod daretur sibi sum- mum sacerdotium vsque in sempiternum, quia summum sacerdotium proueniebat ei ex linea stirpis suae, ideo ad eum pertinebat de iure. Et quod suum erat ex vna causa, ex altera suum effi- ci non poterat, nisi de iure esse ipsius. Quod autem proueniret ei, patet quia summum sacerdotium erat veniens per lineam primogenitorum: erat enim ex successione, vt patet Exodi capit. 29. & Leuitici sexto cap. cum dicitur: Sacerdos, qui patri suo iure successerit: ergo non dabatur ista dignitas per electionem, aut voluntatem, sed per lineam stirpis. Quod autem pri- mogenitus succederet, patet Leuitici capit. vigesimo- primo, vbi dicitur, quod sacerdos magnus est maxi- mus inter fratres suos: sic enim factum est in Eleaza- ro, quia cum mortuus est Aaron non successit ei Itha- mar, sed Eleazarus, qui erat primogenitus, vt patet su- pra vigesimo primo capitulo. quod autem Phinees esset per lineam primogenitorum, patet quia erat filius Elea- zari primus: Eleazarus autem erat primogenitus Aa- ron de viuentibus, ideo ad ipsum proueniebat recte summum sacerdotium.

Respondendum est, quod istud pactum factum cum Phinees de summo sacerdotio habendo fuit quoddam benefi-

beneficium ei impensum, vt patet 1. Machab. c. 2. vbi di- cebat Mathathias filijs suis, quod Phinees filius Eleazari pater eorum zelando zelum Dei accepit testamentum sacerdotij aeterni. Consistebat autem istud beneficium in duobus, quae erant supra ius sacerdotale. Primum erat, quod Deus certificabat Phinees de vita aliquoties longa, scilicet non moreretur ante patrem suum, sed succederet ei, & hoc erat magnum beneficium secundum humanam esti- mationem, scilicet diuturnitas, de qua non erat aliud certus Phinees. Secundum erat, quia denunciatur ei, quod non posset auferri illi sacerdotium, & a domo sua ex aliqua causa: nam licet ad eum de iure pertineret summum sacerdotium, tamen poterat ei auferri ex ali- qua causa, sicut ablatum est sacerdotium de domo Eli, vt patet 1. Reg. c. 2. nam propter peccata filiorum suo- rum, dixit Deus, quod sacerdotium transferret ad alterum, ita autem poterat esse in domo Phinees, quia licet Deus promitteret ei sacerdotium tamen poterat illi auferri propter aliquod delictum, vel licet non tolleretur in vita sua poterat auferri in semine suo, sicut factum est de Eli. Deus autem certificauit eum, quod nunquam au- ferretur sacerdotium in aeternum de stirpe sua, ideo magnum beneficium erat, ac si donaretur ei non habet- ti aliquod ius ad illud. Item licet postea sacerdotium deriuatum fuerit per primogenitos, tamen a principio putabatur, quod non maneret in primogenitis semper, sed Deus eligeret digniorum. Cum autem dererminauit, quod istam lineam Phinees semper vellet, fecit ei magnum beneficium: sic enim fuit in Aaron, & alijs primoge- nitis Israel: nam a principio fuerat ius sacerdotale in primogenitis omnibus, postea autem Deus transfudit totum ius ad tribum Leuiticam, vt patet supra 17. ca. etiam cum in tribu Leui essent alij multi primogeni- ti transfudit Deus ab omnibus ius in solum Aaron, & filios eius, ita ergo quamquam dedisset ius istud domui Phinees, tamen poterat postea transferri ad alias do- mos, sed hoc firmatum est per pactum istud, ne trans- ferret ad alias domos. Patet igitur, quod quamquam Phinees haberet secundum ius succedere in summo sacerdo- tio, & tota domus eius, tamen promissio ista de sum- mo sacerdotio multum operata est.

Quomodo pactum sacerdotij fuit sempiternum in domo Phinees cum fuerit translatum in domum Samuelis. Quest. X.

Quaerit aliquis quomodo dicitur hic, quod pactum sacerdotij fuit sempiternum in do- mo Phinees, quia vsque transierit postea ad aliam domum: nam Heli summus sacerdos erat de linea Phinees, vt quidam putant, & postea trans- latum est sacerdotium de domo eius in domum Sa- muelis, vt patet 1. Reg. 2. cap. vbi dicitur, quod transferretur brachium domus patris Heli in alteram domum, & videret emulum suum in templo in vniuersis pro- speris Israel. Iste autem erat summus sacerdos, quem suscitaturus erat Deus ablata domo Heli. Aliquis re- spondet ad hoc, quod fuit pactum sempiternum de sum- mo sacerdotio cum Phinees, sed sempiternum non significat aliquam continuitatem sine termino secun- dum litteram Hebraicam, sed quandam temporis lon- gitudinem, quae interdum non excedit quinquaginta annos, sicut est in Iubileo, qui fiebat de anno quin- quagesimo in quinquagesimum. Leui. ca. 25. & tamen id, quod durabat vsque ad Iubileum, etiam si non du- raret per totum illud tempus dicebatur in sempiternum: Exo. c. 21. & Leui. c. 25. & sic ista promissio facta Phinees magno tempore durauit, vsque ad Eli, vt quid- dam putant, in quo finito sacerdotio non transfuit ad filios eius, sed ad Samuelum translatum est, ideo potest dici, quod sacerdotium fuerit aeternum in domo sua. Sed

hoc non valet, quia etiam post translationem ad Sa- muelum fuerunt summi sacerdotes de genere Phinees, scilicet Sadoch, vt habet 1. Paralip. c. 24. etiam filij sui: nam ip- si ministraverunt in summo sacerdotio in templo, quod constituit Salomon in Ierusalem, & de genere suo fue- runt omnes sacerdotes magni toto tempore Regum, vsquequo translati sunt Israelitae in Babylonem, & tunc erat sacerdos magnus Iesus Iosedech, vt patet 1. Paral. c. 6. & hoc signat Zacharias c. 3. qui locutus est de tem- pore captiuitatis Babylonicae, & de reditu de captiuitate: nam in anno vltimo prophetauit, scilicet septuagesimo, vt patet Zach. c. 1. & iste in c. 3. dicit. Et ostendit mihi dominus sacerdotem magnum Iesum stantem coram Angelo Dei. Et ibi ponuntur ornamenta sua pontifi- calia. Iste tamen erat in linea Phinees, & est vltimus eorum, qui ponuntur in hac linea 1. Paralip. ca. 6. quia ibi solum agitur vsque ad Babylonicam captiuitatem, & tamen non solum fuerunt ante tempus istius sacerdo- tes de genere Phinees, sed etiam post reditum de ca- ptiuitate, quasi vsque ad tempora Saluatoris: nam Ma- chabaei non fuerunt magno tempore ante natiuitatem Christi, & isti erant summi sacerdotes, vt colligitur ex primo libro Machabaeorum, vbi sepe Iudas Ionathas, & Simon, qui erant tres fratres sibi mutuo succedentes vocantur summi sacerdotes, & Ioannes Hircanus fi- lius Simonis etiam vocatur summus sacerdos 1. Ma- chab. c. vlt. Isti tamen erant de genere Phinees, & vo- cauerunt Phinees patrem suum. Vnde 1. Machab. ca. 2. Mathathias pater istorum dixit: Phinees pater noster zelando zelum Dei accepit testamentum sacerdotij aeterni, & post istos etiam deriuatum est sacerdotium per lineam Phinees. Paucis autem tempore ante nati- uitatem Saluatoris, cum esset magna contentio inter eos, qui erant de genere sacerdotali simul, & regali, quae essent sacerdotes, gentiles introuiserunt se, scilicet reges, qui erant in circuitu Iudaeorum, & ponebant summos sacer- dotes manu sua, & plurimi eorum emebant summum sacerdotium, sicut patet de Menalao Andronico, & Lyfymacho alijsque, de quibus 2. Machab. c. 4. & 5. Im- mediate autem ante natiuitatem Christi Romani, qui dominabantur terrae illi instituebant summos sacerdo- tes ad libitum suum, ideo an aliqui tunc instituerentur, qui non essent de stirpe Phinees, non esset multum ad- mirandum, quia iam incipiebat variari totus status Iu- daicus, tamen vsque ad tempora Machabaeorum qui- bus aliquo modo durauit status Iudaicus, semper fue- runt summi sacerdotes de linea Phinees.

Aliquis autem forte dicit, quod quando mutatum est sacerdotium summum de filijs Heli ad Samuelum non fuit mutatum de domo Phinees ad aliam domum, sed ista domus, scilicet Eli, & Samuelis erant intra do- mum Phinees, & sic licet nunquam redierit sacerdo- tium ad domum Heli, tamen semper fuit in domo Phi- nees, licet non per lineam primogenitorum, sed alio- rum minorum. Sed hoc non potest stare, quia Samuel non erat de genere Phinees, immo nec de genere Aa- ron, quia non erat aliquo modo sacerdos, sed pertine- bat ad alterum genus Leuitarum. Quidam enim dicunt illum esse de Gerfonitis, & allegant id, quod habetur 1. Paralip. 26. quia ibi cum agatur de diuisionibus Le- uitarum, & ponantur ibi Leuitae Gerfonitae, qui erant custodes thesaurorum, ponitur ibi Samuel. Sed dicen- dum est non stare, quia ibi non ponitur Samuel, tanquam Leuita, vel custos thesaurorum, sed dicitur, quod Samuel sanctificauit, id est applicuit domino omnia, quae custo- diebantur isti Leuitae in thesauris, & ponuntur cum eis multi sanctificantes, scilicet Dauid, & principes tribuum, & centuriones, & Saul, & Abner, & Ioab, ergo non habe- tur inde, quod fuerit Samuel de Gerfonitis, nisi etiam di- cas Dauid, & Saullem esse de Gerfonitis. Sed falsum est, quia

Semp fuerunt sacer- dotes de genere Phi- nees vsque quo Ro- mani do- minabant Iudaeis, & vendebant sacerdotia

Samuel de qua stirpe fuerit.

quia David erat de tribu Iuda, & Saul de tribu Beniamin. De David Matth. c. 1. De Saule 1. Reg. c. 9. Sed dicendum, quod Samuel erat de stirpe Caathitarum, que est una familia Leuitarum, ut patet 1. Paralip. c. 6. ubi inter Caathitas in domo Coritarum ponuntur Samuel, & pater eius Elchana. Erat autem iste pater Samuelis, ut patet 1. Reg. c. 1. Sed aliquis arguet, quod Samuel non fuit de stirpe aliqua Leuitarum, sed fuit de Israelitis popularibus, de stirpe Ephraim, ut patet 1. Reg. c. 1. ubi Elchana pater Samuelis vocatur Ephrateus, id est de stirpe Ephraim, ergo non erat Leuita. Respondendum est, quod erat Leuita de Caathitis, ut dictum est, & cum vocatur pater eius Ephrateus: dicendum, quod non vocatur Ephrateus, id est de stirpe Ephraim, sed Ephrateus, id est de terra Ephraim: nam habitabat in terra Ephraim, quia Leuita non habebat aliquam sortem propriam, sed acceperunt vrbes de omnibus tribubus Israelitarum ex iussione domini, ut patet infra 35. c. & Iosue c. 14. & 21. & tunc illi Leuita, qui habitabant in sorte Ephraim, vocabantur Ephratei, & qui in sorte Ruben vocabantur Rubenite, & quia pater Samuelis habitabat in monte Ephraim 1. Reg. c. 1. vocatus est Ephrateus. Samuel quoque habitabat in terra Ephraim, quia domus eius erat in Ramatha, & ibi iudicabat Israel 1. Reg. c. 8. tamen Ramatha est in sorte Ephraim. Sed aliquis obijciat, quod non fuerit Elchana pater Samuelis Leuita, quia tunc habitasset in vrbus Leuitarum, quae datae sunt de tribu Ephraim, sed non habitauit in eis, quia ipse habitabat in Ramathaim 1. Reg. c. 1. tamen vrbes, quae datae sunt Leuitis de sorte Ephraim fuerunt 4. inter quas non est Ramathaim, s. Bethoron, Gizer, Sichen, Ceban, ut patet Iosue c. 21. & 1. Para. c. 6. Respondendum est, quod quamquam istae vrbes sole fuerint datae Leuitis de tribu Ephraim, tamen poterant Leuita declinare ad alias vrbes ad peregrinandum ibi, id est ad manendum ibi peregre, ut sibi melius prouiderent, & hoc poterant facere Leuita sine in ipsa tribu, de qua acceperat possessionem, siue in aliqua alia, ut patet Iudi. 17. c. de quodam Leuita, qui erat de Bethlehem, & exiit ad peregrinandum, unde dicitur ibi: Egressusque de civitate Bethlehem peregrinari voluit vbicunque sibi commodum reperisset. Et postea sequitur, quomodo mansit in tribu Ephraim, a fortiori ergo Elchana pater Samuelis, qui erat de Leuitis in sorte Ephraim in aliqua de 4. ciuitatibus supra positis poterat peregre habitare in Ramathaim, quae erat ciuitas in sorte Ephraim, tamen non erat de 4. supra assignatis. Patet igitur, quod Samuel erat de Leuitis Caathitis, & sic cum sacerdotium translatum esset ad ipsum de domo Heli transferetur sacerdotium de domo Phinees totaliter, quia non erat Samuel de sacerdotibus. Ad hoc autem quidam respondent, quod non mansit sacerdotium in domo Samuelis semper, quia mortuo ipso nullus de filiis eius accepit sacerdotium, declinauerunt enim a via patris sui ad auaritiam, ut patet 1. Reg. c. 8. deo mortuo Samuele sacerdotium translatum est ad Sadoch, & domum eius in sempiternum, fuit autem Sadoch de genere Phinees, ut supra declaratum est, & sic sacerdotium mansit extra domum Phinees solum tpe Samuelis, cum ipse tenuit illud. Sed obijciatur quod istos, quod sacerdotium manere debebat in eternum in domo Samuelis, quia dicitur 1. Reg. ca. 2. quasi praedicebatur Heli, quod transferretur ab eo sacerdotium, & suscitabo sacerdotem fidelem sicut cor meum, & edificabo ei domum fidelem, & ambulabit coram Christo meo cunctis diebus. Ad hoc respondent, quod ista non intelliguntur de Samuele, sed de Sadoch, qui immediate post Samuelem tpe David factus est summus sacerdos, cuius domus semper habuit summum sacerdotium. De hoc satis patet in processu libri secun-

di, & tertij Reg. & 1. Paralip. c. 24. Sed adhuc praedicta non stant, quia ista omnia inducta sunt posito, quod Samuel fuisset summus sacerdos aliquo tpe. Sed falsum est, quia nunquam ipse habuit summum sacerdotium, occasio autem errandi istorum fuit, quia dicitur 1. Reg. c. 2. & 3. quomodo Samuel ministrabat coram Heli sacerdote magno, & dicitur in praef. 2. c. quod mutandum erat sacerdotium de domo Heli in alteram domum, hanc autem existimant esse domum Samuelis. Item inducuntur ad hoc, quia de Samuele patet, quod altaria constitueret, & faceret sacrificia, ut patet 1. Reg. c. 7. & 8. & 16. Item inducunt hoc, quia Samuel imperabat toti populo Israel, & iudicabat illi, ut colligitur 1. Reg. 6. & 7. & per maiorem partem primi regis: nam etiam toto tpe, quo Saul regnabat dominabatur, sed ista non inducunt esse summum sacerdotem: nam tpe illius erat alius summus sacerdos: si autem esset Samuel summus sacerdos impossibile fuisset alium esse tunc summum sacerdotem cum ipse semper esset vnicus, & tamen tempore Samuelis erat alius summus sacerdos, s. Achimelech, ut patet 1. Reg. 2. 1. c. non erat autem tunc mortuus Samuel, sed postea aliquot temporibus defunctus est: ideo antequam ipse moreretur occisus est Achimelech sacerdos, quia Saul occidit eum in ciuitate Nobe, quia cum iussisset illuc David non prodidit eum 1. Reg. ca. 21. post hoc autem mortuus est Samuel de quo 1. Reg. c. 25. ergo viuente Samuele erat summus sacerdos Achimelech, & consequenter nunquam fuit summus sacerdos Samuel, quia si fuisset immediate post Heli summus sacerdos nunquam caruisset summo sacerdotio quousque moreretur. Ideo dicendum, quod Samuel nunquam fuit summus sacerdos, nec sacerdos, sed Leuita. Cum autem arguitur, quod fuerit sacerdos, quia ministrabat coram Heli. Respondendum est, quod non colligitur ex hoc eum fuisse summum sacerdotem, ideo nec sacerdotem minorem, sed Leuitam, quia non dicitur, quod ministrabat coram Heli sacrificando, vel faciendo ea, quae essent sacerdotalia, sed poterat ministrare Leuiticis ministerijs. Ad aliud argumentum cum dicebatur, quod mutandum erat sacerdotium a domo Heli in aliam domum fidelem, & istam intelligunt esse domum Samuelis. Dicendum est non intelligi de domo Samuelis, sed de domo Sadoch sacerdotis, ut exponunt omnes doctores tam Latini, quam Hebraei. Ad alterum argumentum cum dicebatur, quod Samuel fecit altaria, & sepe sacrificia. Respondendum est non colligi ex hoc, quod esset Samuel summus sacerdos, sed inducebatur aliquando eum esse sacerdotem, quia sacrificare ad solos sacerdotes pertinebat, & si quis praeter eos conaretur facere moriebatur, ut patet supra c. 3. & 13. ubi ministeria altaris dicuntur sacerdotalia, & accedentes ad ea moriuntur praeter sacerdotem. Sed tunc stat argumentum, quomodo ergo poterat Samuel facere sacrificia, cum non esset sacerdos? Respondendum est, quod regulariter non licebat ei facere talia, licebat tamen aliquando ex dispensatione: sicut enim alijs viris sanctis licuit aliquando facere contra legem, sicut in caremonijs sacrificiorum, ita licere poterat in sacrificando, sicut in immolationem aliquam, nisi intra Sanctuarium in loco, quem dominus elegerat, & super altare ad ostium tabernaculi, ut patet Leuiti. 17. & Deuterono. 12. c. licuit tamen Propheta Heli: facere altaria, & sacrificia: extra locum illum, id est super montem Carmelum, ut patet 3. Reg. 18. c. etiam licuit David facere altare in area Auean lebusi, qui vidit Angelum percipientem, ut patet 2. Reg. 24. c. ita ergo liceret facere sacrificium ei, cui alias non licebat: nam sicut contra vnā legem dispensabatur, ita & contra aliam. Samueli autem non licebat prius sacrificare eo, quod Leuita esset: licuit tamen ex diuina dispensatione: &

Samuel non fuit summus sacerdos, nec minor, sed iudex Israel.

Samuel licet non esset sacerdos, tamen ex dispensatione aliquando sacrificauit.

ne: & forte hoc dicitur, quia in omnibus eius sacrificijs apparet causa aliqua. Primum enim fuit quando totus populus congregatus est in Masphat, & ibi hortatus est illos, ut sequeretur dominum, & orabat pro toto Israel, ut liberaret eum de manu Philistinorum, & ita factum est 1. Reg. c. 7. Fecit autem aliud sacrificium in Bethlehem cum iuit illuc ad vngendum David in regem, ut patet 1. Reg. 16. c. & hoc fuit ne Saul intelligeret ad quid ibat Samuel in Bethlehem. Quod autem fuerit ex dispensatione licitum Samueli facere sacrificia, patet quia aliquando apparet, quod Deus iussit illi facere sacrificium, ut patet 1. Reg. 16. c. cum iussit, quod iret in Bethlehem, & tolleret vitulum de armento in manu sua ad immolandum, de alijs autem vicibus sic intelligendum est, quod Deus iussit fieri immolationem, quamquam non pateat: nam cum iste esset vir Propheta credendum est, quod omnia, quae egerit, quae contra legem videantur ex diuina dispensatione egerit. Sed obijciatur, quod non solum aliquando specialiter sacrificauerit domino Samuel, quod videtur pertinere ad aliquam administrationem, sed hoc habebat in consuetudine quod autem ex consuetudine est, magis pertinet ad officium quam ad dispensationem, hoc patet 1. Reg. c. 8. cum dicitur, quod habitabat Samuel in Ramatha, & iudicabat ibi Israel, atque constituit altare domino. Ista tamen constitutio altaris ad multotiens sacrificandum videbatur, cum constitueret illud in loco, in quo habitaturus erat. Respondetur ex hoc efficaciter non colligi, quod altare illud fuerit constitutum ad semper ibi sacrificandum, vel sepe, & tamen dato, quod concedatur dicitur, quod licuit hoc ex dispensatione: nam sicut aliquando licuit, & Deus ei iussit, quod immolaret, ita poterat ei semper licere, quia forte Deus iuberet, quod semper hoc faceret. Ad aliud argumentum, cum dicebatur, quod erat summus sacerdos, quia toti populo imperabat, quod videtur pertinere ad summum sacerdotem, qui est iudex totius Israel. Respondendum est, quod non concluditur ex hoc Samuelem fuisse summum sacerdotem, quia non faciebat hoc tanquam sacerdos, sed tanquam iudex, quem Deus suscitauerat in saluatorem Israel. Alij autem iudices laici erant, nec pertinuit quicumque illorum ad sacerdotes, ut patet ex discursu libri Iudicum. Samuel autem erat iudex in Israel, sicut vnus ex illis, ut patet 1. Reg. 12. c. cum dicitur. Nunc ergo erue nos de manu inimicorum nostrorum, & seruiemus tibi, & misit dominus Ierobaal, & Bedan, & Barach, & Iepte, & Samuel, & eruit vos de manu inimicorum vestrorum. Ecce qualiter ponitur Samuel inter alios iudices Israel. Etiam patet, quia ipse iudicabat totum Israel per singulos annos in tribus locis, scilicet in Bethel, Galgala, & Masphat, ut patet 1. Reg. cap. 8. Apostolus quoque ad Hebraeos 11. c. ponit Samuelem inter iudices Israel, cum ait: Deficiet enim me tempus enarrantem de Gedeone, Barach, Samone, Iepte, & Samuele. ergo non erat Samuel sacerdos magnus, sed iudex, quem Deus suscitauerat, sicut vnus de laicis. Itē quando arguebatur, quod sacerdotium magnum fuit in domo Samuelis tempore, quo ipse vixit, postea autem declinauerunt filij sui ad auaritiam non sequentes viam patris, ideo non transiit sacerdotium ad eos, ut patet 1. Reg. c. 8. Dicendum est, quod ibi non ponitur, quod filij Samuelis recesserunt a via patris, ut ponatur causa, quare non transiit summum sacerdotium ad eos, sed ponitur, ut occasio ad introducendum regem in Israel: nam Samuel iudicauerat ante hoc Israel, & erat quasi dominus temporalis, volebat etiam filios suos sic dimittere iudices Israel, populus autem magis volebat habere regem, ideo dixerunt ad Samuelem, Ecce tu senuisti, & filij tui non ambulant in vijs tuis, constitue nobis regem, ut iudicet nos. Non erat ergo

auaritia filiorum Samuelis causa ad mutandum ab eis summum sacerdotium, sed solum ad mutandum principatum iudicatum, quod pater eorum habuerat, ut patet 1. Reg. c. 8. Sacerdotium autem magnum nunquam habuit Samuel, nec filij sui hoc priuari sunt, ideo si habuisset sacerdotium magnum ad petitionem populi, non potuissent, nec debuissent filij Samuelis priuari isto summo sacerdotio, quamquam prauis essent, quia istud erat ius haereditarium, & non poterat tolli alicui propter malitiam suam, nisi Deus abstulisset, sicut fuit de filijs Heli sacerdotis de quo 1. Reg. c. 2. patet ergo ex superioribus, quod Samuel non fuerit summus sacerdos, nec aliquo tempore sacerdos saltem minor, sed Leuita, & iudex. Patet etiam, quod sacerdotium nunquam translatum est de domo Phinees, & sic fuit pactum sacerdotij eternum, sicut hic Phinees praedixit. Non est tamen hoc simpliciter verum, licet quidam putent, quoniam non erat Heli de stirpe Phinees, sed de Itamar, sed postea redijt sacerdotium ad Phinees, & ad Sadoch, de quo declarabitur 1. Reg. 2. c. Quia zelo zelatus est pro Deo suo. Ista est causa huius promissionis, & beneficij, sicut Phinees habuit magnum zelum pro Deo dolens de offensa illius, & eam vindicare volens, atque pro illa se morti exponens, cum occidisset principem vnus tribus Israel. Et expiatus scelus filiorum Israel. Id est Phinees per istam occasionem Zambri mundauit delictum, quod fecerat Israelita. Vel dicitur, expiatus, id est puniuit malum, quod fecerant, scilicet fornicationem, & idolatriam, quia si nemo fuisset occisus, omnes declinauissent ad idolatriam. Iste autem cum occideret Zambri expiatus illud scelus, id est puniuit, & abstulit purgando, quia fecit, quod iam nullus similia committeret. Aliiter potest dici, quod expiatus scelus Israel, id est abstulit iniquitatem, quam incurrebat totus populus non corrigendo istud vitium. Si enim Israelita vidissent publice peccantes, & non punirent incidebant in culpam grauem, & Deus puniret eos pro hoc. Iste autem abstulit illud peccatum, quia puniuit Zambri, & sic iam non poterat dici Israel negligens in puniendo, cum ipse faceret, quod totus populus facturus erat. Et iste sensus consonat superiori litera, scilicet, quod Phinees auertit iram domini a toto populo, & si ipse non auertisset, Deus zelo suo deret Israel. Alio modo potest accipi hic expiatio sceleris ad modum sacrificiorum: nam in sacrificijs pro peccato sanguis accipitur, & effunditur ad expiationem ipsius peccati Leuiti. ca. 17. ita hic effudit Phinees sanguinem Zambri peccatoris, & iste expiatus pro illo scelere, quod commiserunt Israelita. Erat autem nomen viri Israelita qui occisus est cum Madianitide Zambri. Hic ponitur nomen vtriusque fornicatoris, & hoc quia vterque erat nobilis: nam vir erat princeps vnus tribus in Israel, femina autem erat filia nobilissimi regis Madian, & ex dignitate personae vitia clariora, & manifestiora sunt atque magis horrenda. Filius Salu dux de cognatione & tribu Simeonis. Iste Zambri erat dux vnus magne tribus, s. Simeonis, & propter hoc vitium erat valde magnus, quia eius imitatione traherentur ceteri ad similia praecipue illi, qui erant de eadem tribu, cum essent omnes subditi eius. Ponitur etiam nomen istius viri, & dignitas ad signandum maiorem laudem Phinees occidentis eum: nam quanto maior princeps erat tanto Phinees magis timere debebat occidere illum, & tamen occidit intrepide: ideo nimis laudabilis fuit. Dicitur hic, quod erat iste dux de tribu, & cognatione Simeonis, quod ad idem pertinet: nam tribus dicitur quaedam magnam cognationem denominata ab aliquo, qui immediate descendebat a Iacob, & sic solum erant duodecim tribus, quia filij Iacob solum duodecim fuerunt, habuit autem filiam vnā, s. Dinam Gene. c. 30. sed

Zambri fornicator occisus a Phinees cuius conditio est

sed filia non constituit tribum, quia transit in familia viri sui, & filij ab ea geniti nominantur a viro, & non ab ipsa. Vnus tamen de filiis Iacob fuit, qui non faciebat tribum, s. Levi, eo quod non accepit portionem hereditatis inter fratres suos. Ioseph tamen diuinitus est in duas tribus, s. in Manasse, & Ephraim Gene 48. ca. & Iosue 14. & sic semper fuerunt duodecim tribus. Cognatio autem est magis commune, quia signat quamcumque congregationem, vel habitudinem plurimum descendentiū ab vno capite, licet illud caput sit immediate deriuatum a Iacob, vel non, & sic omnes tribus vocantur cognationes, & omnes familiae, & domus, hic autem pro eodem penitus assumuntur cognatio, & tribus. Sciendum, quod iste Zambri non fuit dux tribus Simeonis, qui fuit in computatione prima facta in monte Synai, vt patet supra ca. 1. quia ibi ponitur dux Salamihel. Item quia iam mortui fuerant omnes, qui erant duces illius temporis: dixit enim Deus, quod omnes morerentur in deserto, qui computati erant a viginti annis, & supra, vt patet supra c. 14. & tamen iam transierat tempus, in quo omnes illi computati mortui fuerant: nā nullus manserat de illis quando Israelitae transtulerunt torrentem Zareth Deuterono. ca. 2. & tamen torrentis ille multo ante hoc fuerat pertransitus ab Israelitis, quia illum transierunt antequam introirent in terram duorum regum Amorrhorum, vt patet supra c. 21. & Deuterono. ca. 2. iam tamen acquisita fuerat terra duorum regum istorum, cum Israelitae erant in Settini, in quantum erat cum facta est ista occisio Zambri. Quod patet, quia Settini est vltima mansio Israelitarum, vt supra declaratum est. Item dicendum, quod iste non erat filius principis, qui erat in tribu Simeonis quā fuit facta computatio in deserto Synai, quia ille vocabatur Salamihel, vt patet Numeri c. 1. iste autem vocatur Zambri filius Salu. Porro mulier Madianitis, quae pariter interfecta est. Hic ponitur nomen feminae fornicatricis, & hoc, quia erat de magno genere, vt patet magis vitium illius: erat enim filia nobilissimi regis Madian. Et dicitur pariter interfecta, s. cum Zambri, quia ambo eodem vulnere cōfossi sunt: percussit enim Phinees vtrumque in genitalibus locis, ita vt ambo affixi essent in pugione Phinees. *Notabitur Cozbi filia Sur principis nobilissimi Madianitarum.* Id est ista mulier erat filia principis maximi in tota terra Madian: erat enim terra Madian diuisa in quinque reges quorum nomina habentur infra 31. c. & isti aliquando vocantur reges, & aliquando principes. Quod vocentur reges patet praell. c. Quod vocentur principes patet hic, & Iosue. c. 13. Hoc autem erat, quia isti erant parui reges, sic enim erat de regibus Philistinorum quinque qui erant parui: ideo aliquando vocatur Sarrapē quinque, id est principes quinque Iud. c. 3. aliquando reguli Iosue. c. 13. & aliquando vocantur reges, vt apparet 1. Reg. ca. 29. & in multis locis, inter istos reges quinque Madiā nobilissimus erat Sur, & huius fuit filia Cozbi, quae hic occisa est. In quo apparet maximus timor Madianitarum, & Moabitarum cum filiam regis nobilissimi prostituerint ponentes publice in Lupanari iudificanda ad libitum cuiuscunque vilissimi Hebraeorum. fuit tamen iste timor irrationalis: nullius enim rei quantumcunque dura foret, ad tantam indignitatem debuisset humanam deicere conditionem: nam iuxta Aristot. 3. Ethic. ad quadam enim foras non est cogi, sed magis mori patientem durissima: nihil tamen videbatur esse indignius quam, vt filia nobilissimi regis quibuscunque vilibus Hebraeis publice prostitueretur, ideo debuissent potius Madianita, & Moabita omnia durissima tolerare, quā tali se subicere turpitudini, cuius facti etiam infamiam non exuent. Sed fortassis populi illi, ita rudes, & ab humana dignitate degenerati

Cozbi interfecta cum Zambri.

Inuestiva contra Madianitas, quia prostituerunt filia regis.

Cap. 6.

tes erāt, quod nec infamia digni sunt, sicut nullum de peccatoribus infamamus quodcumque egerit, quia infamia solum in eo esse potest, qui alias gloriosus esse poterat, peccator autem huiusmodi nihil suscipere possunt. Ideo isti fortassis pro sua indignitate eis similes videbuntur. *Locutus est dominus ad Moysen.* Hic ponitur quantum, s. Iudaeorum ad occidendum Madianitas provocatio. Intulerunt enim grauius damna Moabita, & Madianita Israelitis, cum fecerint ex eis perire viginti quatuor millia virorum per fornicationem foeminarum suarum dolose mittendo eas in castra Iudaeorum, ad quas nunquam iuissent Israelitae, nec deliquissent, nisi ipse venissent ad castra, ideo iustam bellum poterant facere Israelitae contra Moabitas, & Madianitas iniuētores huius fraudis, ideo dixit Deus, quod pugnarent contra Madianitas.

Quare Moabita post fornicationem non pugnaverunt contra Israelitas, nec e contra. Quasi. XI.

QVAERET aliquis, quare Moabite non pugnaverunt contra Israelitas postquam fornicatio facta est, & Deus iratus fuit Israelitis: nam ad hoc fecerunt Moabite fraudem istam, vt Deus iraceretur Iudaeis, & traderetur in manus Moabitarum pugnantibus Moabitis contra illos: sic enim intendebat rex Moabā principio quando vocari fecit Balaam ad maledicendum Israel, s. quod maledicerentur Israelitae, & sic pugnaret contra eos, vt patet supra 22. c. f. Veni, & maledic populo huic, quia fortior me est, si quo modo possim percitere, & eijcere eum de terra mea. Responderi potest dupliciter. Vno modo, quod quando Balaam dedit consilium contra Israelitas, dixit quod cum conuerterentur ad idola Israelitae fornicantes cum alienigenis, Deus per seipsos occideret eos, nec oportebat esse aliquod bellum, ideo Moabita expectauerunt an Deus destrueret totam Israel: cum ergo viderunt, quod solum perierant viginti quatuor millia, non ausi sunt pugnare contra reliquos arbitantes, quod Deus non iraceretur alijs, & si pugnarent illos occiderent in manus eorum. Aliter potest dici, quod Balaam non dixit regi Moab, quod Deus occideret Israelitas, si conuerterentur ad idola, sed quod iraceretur illis, si fornicarentur, & colerent idola, ideo cum cognosceret ista patrata esse, secure poterat pugnare contra Israel, & sic forte intendebat rex Moab. Tamen Deus inuenit timore cordi eius, ne auderet pugnare contra Israel: ne incidere in manus eorum, & hoc fuit pro bonum Moabitarum, quia Deus nolbat, quod immediate perirent Moabitas: si autem pugnarent perirent, non incurrit timorem illis, ne pugnarent. Sic iam alias Deus timorem inuenit hostibus Iudaeorum, ne pugnarent contra illos, & hoc quia pauci erant Iudaei, & caderent in manus hostiles, sicut patet de Iacob, & filiis suis, quando destructa ciuitate Sichem recesserunt inde, & nationes, quae in circuitu erant non ausae sunt persequi eos, quia Deus immiserat terrorem super ciuitates hostium. Sic patet Gene 35. c. Cūque profecti essent, terrorem Dei inuasit omnes per circuitum ciuitates, & non sunt ausi persequi fugientes, sed ibi pro salutem Israelitarum factum est, hic autem propter salutem hostium Israel.

Quare Israelita non intulerunt immediate bellum contra Moabitas, & Madianitas. Quasi. XIII.

QVAERET aliquis, cum Israelitae scirent fraudulenter venisse mulieres Moab, & Madiā, & valde nocuisse illis, quare immediate non intulerunt bellum illis: nam poterant eis indicere bella iustissima, nec ad hoc oportebat expecta-

ri auctoritatem superioris, vel mandatum, cum manifeste ista licita essent. Responderi potest, quod Israelitae expectabant super hoc responsum Dei, san pugnare deberent, vel non: ideo quousque Deus locutus est illis, nihil mouere ausi sunt. Et tamen obijcitur, quod hic non oportebat consuli dominum, vel expectari eius mandatum, quia istud bellum erat manifeste licitum. Respondetur, quod debebant expectare mandatum Dei, & quam cognouissent se habere iustam causam. Et hoc propter duo: primo quia Deus erat rector specialis illius politiae, & ita communicans Iudaeis familiariter, dicens omnia, quae facere deberent, vel quae cauere, sicut rector alicuius politiae ciuibus suis. Sic patet Deuterono. c. 4. Non est alia natio tā grandis, quae habeat Deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris. Sicut ergo ciues non debent committere bellum, vel facere aliquid arduū, licet illud iustum esse sciant nisi de auctoritate rectoris politiae, ita Iudaei nihil facere debebant in arduis causis Deo inconsulto, & non iubente, tale autem erat bellum contra Moabitas, & Madianitas, ideo debuerunt expectare diuinam iussionem. Alia causa erat ad hoc, quia Israelitae non solum consulebant dominum, & expectabant iussionem eius, vt sciret quid licitum eis, & quid illicitum foret, sed magis faciebant, vt scirent an Deus vellent prosperare actus eorum, vel non: nam si nollet prosperare non inchoarent, & tamen licet esset aliquod bellum eis iustum contra Moab, vel Madian, poterant non prosperari in illo propter peccata sua, sicut alias multoties factum est, ideo debuerunt inquirere, & expectare diuinam iussionem super hoc. Aliter potest responderi, quod Israelitae immediate pugnassent contra Moabitas, & Madianitas, vel saltē contra Madianitas, etiam si Deus non iussisset, nec ipsi spectauerunt diuinam iussionem, sed Deus prouenit in iuberendo, quod pugnarent. Prima tamen responsio conuenientior est, quod patet, quia etiam postquam iussit Deus nunc Israelitis, vt pugnarent contra Madian non immediate pugnauerunt, moram facientes quousque, Deus iterum iuberet, vt patet infra 31. vbi locus est Deus ad Moysen, dicens: vlcidere filios Israel prius de Madianitis, & sic colligeris ad populum tuum, & tunc Israelitae pugnauerunt contra Madian, vt patet ibidem, ideo videt, quod si Deus non iussisset ipsi non pugnarent. *Hofes vos sentiant Madianita, & percute eos.* Iubet hic Deus, quod Israelitae pugnent contra Madian: quod enim Madianita sentiant Israelitas esse hostes suos: est quod Israelitae faciant contra eos velut contra hostes, & ponitur hic hostes in accusatiuo, & est sensus, Madianite sentiant vos esse hostes suos.

Quare non praecepit Deus Iudaeis, quod pugnarent contra Moabitas, sed contra Madianitas, cum tamen grauius peccasset Moab contra eos, & iniustiore habeant causam. Quasi. XIII.

QVAERET aliquis, quare iubet Deus Israelitis pugnare contra Madianitas, & non contra Moabitas: iustius enim bellum videbatur contra Moab quam contra Madian, nam de vtroque populo virgines posite fuerunt ad fallendum Iudaeos, Moabita tamen posuerunt eas ex causa sua, Madianita vero, vt complacerent Moabitis. Et licet forte quantum ad hoc essent aequales, tamen Moabita magis deliquerant, quia rex Moab volebat pugnare contra Israelitas, & ipse fecit vocari Balaam ariolum ad maledicendum Israelitis, ipse quoque petijt consilium, & recepit ad faciendum istam fraudem, Madianita autem solum erant ministri, vel coadiutores, iustius ergo erat bellum contra Moab. Respondent qui-

dam Iudaei, quod mulieres Moabitides coactae venerunt ad hoc, nec Moabita intendebant facere aliquam fraudem contra Israelitas, sed rex eorum, qui erat de Madianitis secundum originem, & Madianita ipsi ex malitia contra Iudaeos operati sunt, & ex magna audacitate fallendi. Ideo dicitur in textu, quod Madianita hostiliter egerunt contra Israel, & deceperunt eum, sed non dicitur hoc de Moabitis, & ob hoc litera non refert venisse aliquas nobiles virgines de Moab, sicut refert venisse de Madian, s. quod venit Cozbi filia nobilissimi principis Madian, quae occisa fuit cum Zambri. Sed ista responsio non statim magis videtur, quod Moabita fecerunt ex animo quam Madianita, quia ista causa magis attinebat ad Moabitas, cum essent Iudaei in extremitate regni eorum, & putaretur deleturi terram Moab, sicut deleuerunt terram duorum regum Amorrhorum, ad Madianitas autem nihil pertinebat, quia Israelitae non erant in extremitate regni eorum, nec videbantur Iudaei velle pugnare contra Madian, sed solum agebant, vt complacerent Moabitis, magis ergo videtur, quod Moabita voluerint, cum propter eorum causam fieret. Item quia Moabite timuerunt valde Israelitas non potentes ferre imperum eorum, ideo venimile est, quod ipsi omnia mala quaeunque posset contra Iudaeos machinarentur: nam iste timor eorum ponitur tanquam causa vocando Balaam ad maledicendum Israelitis, vt patet supra c. 22. Item non solum fuerunt principes Madian ministri huius mali, quod procurabatur contra Iudaeos, sed etiam ipsi principes Moabitarum: nam ipsi iuerunt ad vocandum Balaam, vt malediceret Iudaeis supra c. 22. etiam ipsi ibant ad locum, vbi maledicturus erat Balaam Iudaeis stans iuxta aras, & sacrificia, vt patet supra 23. c. ergo ipsi etiam hoc volebant, sicut Madianite. Item non bene dicitur, quod omnes virgines Moabitarum illuc inuoluntarie ierunt: nam non posset rex Moab inuitis omnibus Moabitis virgines eorum prostituere maxime emittendo extra terram suam, principaliter tamen dicitur de mulieribus Moabitarum, quod fornicatae fuerunt cum Israelitis, quam de mulieribus Madian, quia supra dicitur in litera fornicatus est populus cum filiabus Moab, quod vocauerunt eos ad sacrificia sua. Item si mulieres Moabitarum penitus fuissent inuoluntarie, quod fuerit in castris Hebraeorum, non miserentur alicui de Hebraeis, quia ibi non erat aliquis, qui eas compelleret. Hebraei namque nullam violenter cognoscebant, sed magis ipse alliciebant eos. Etiam non erat ibi rex Moab, qui posset illas compellere, ideo non fornicarentur, & tamen fornicatae sunt, vt patet supra, fornicatus est populus, cum filiabus Moab, ergo voluntarie agebant. Sed aliquis semper insistet, quod mulieres Moab inuoluntarie cognite sunt a Iudaeis, quia ibi non poterant resistere, cum essent extra terram suam, & non habentes defensorem. Sed non stat, quia si inuoluntarie cognitae fuissent, nihil magis cooperarentur ad hanc fraudem, & tamen ipse cooperatae sunt, quia postquam fornicatae sunt cum Israelitis vocauerunt eos ad sacrificia sua, vt patet supra, ideo non fuerunt inuoluntarie cognitae. Item patet fortius, quia Deus ascribit istam fraudem Moabitis Deute. c. 23. vbi iubet, quod Israelitae nunquam habeant pacem cum Moabitis, nec quaeant eis bonum, quia vocauerunt Balaam ex Mesopotamia, vt malediceret Israel, si tamen non fuissent rei, non imponeretur eis ista pena, ergo non fuit ex hac causa, quod non pugnauerint Iudaei contra Moabitas, sicut contra Madian. Etiam aliud, quod obijciebatur non stat, s. quod non fuerunt virgines nobiles de terra Moab in fornicatione ista, sicut fuerunt de terra Madian. Dicendum enim hoc non patere: nam forte erant virgines multae nobiles de Moab, quam de Madian, tamen dicitur de filia pri-

Impugnatio.

Impugnatio.

lia principis nobilissimi Madian, & nō exprimitur de aliqua virgine terre Moab, non quidem, quōd non essent ibi virgines nobiles de Moab, sed quia scriptura intendebat enarrare factum indignum Zambri, & istud fuit cum muliere Madianite, ideo de ea solū expressum est, alia ergo causa erit, quare contra solos Madianitas pugnari iustum est.

An propter Ruth non iusserit Deus pugnari contra Moabitas. Quæst. XIII.

QVAERET aliquis, an fuerit hoc pp Ruth, quæ fuit de terra Moab. Dicit enim quidā, quod de Ruth descensus erat David, sicut patet Ruth c. 4. & vt non deleteretur progenies eius, de qua ipse sumpturus erat originem, nō fuerunt delicti Moabite. Sed non multum videtur, qd meritum paruulæ mulieris tantum prodesset Moabitis, s. vt omnes saluaretur a morte. Item quia forte hoc staret si Ruth eo tempore esset, & ipsa peritura esset delictis Moabitis multo tamen post tempore nata est: nā ipsa fuit pauco tempore ante David. Item patet, quia David fuit pronepos Ruth, vt patet Ruth. c. vlt. id nō tantum mereretur velut si esset mater illius, quia tūc forte rationale esset. Item David qui genitus est de progenie istius Ruth non seruauit cōsanguinitatē ad Moabitas: ipsē. n. subiugauit eos tributo, & coequauit terra plurimos occidens, vt patet 2. Reg. c. 8. Potest tamen dici, qd quamquam merito Ruth non fuerit terra ista defensa ab Israel, quia descensus erat Danic, fuit tamen defensa, quia descensus erat Messias de stirpe Ruth, ipsa namque ponitur i Genealogia saluatoris, vt patet Matth. c. 1. oportuit igitur conseruari Moab: si enim Moabite perirent Ruth nata non fuisset, & consequenter, nec David, nec Messias. Sed ad hoc dicit aliquis, qd poterat fieri aliter. scilicet quod omnes Moabite occiderent, & omnes mulieres, quæ cognouerunt viros reseruatīs virginibus, & tunc ex aliqua earum nasceretur postea Ruth, sicut factū est infra 31. c. de mulieribus Madian, cū virgines reseruate sunt ceteris occisis. Sed hoc non stat, quia dato, qd omnes mulieres Moabitarum dimitterentur, occisis omnibus masculis, Ruth non potuisset generari, cum ex vtroque parente Moabita genita sit, vt patet Ruth. c. 1. cū esset pure Moabitis, ad identitatem tamē alicuius rei requiritur identitas intrinsecorum principiorum, scilicet materia, & forma, materia autē geniti est ab vtroque parente, quia vtrique spermatizat in eius generatione, ablato ergo eodem patre, vel eadem matre nō potest esse idem filius, quia non potest esse idem corpus, vnde si Noe non habuisset eandem vxorem, quā habuit, impossibile fuisset aliquem nostrum genitum fuisse, & cōsequēter in descendendo necesse est maiorum genitorum fieri differentiam: qui enim primō a variato principio gignuntur, solum vnum principium variatum habent, qui autem postea gignuntur, vtrunque habent variatum, & sic non possent nasci Ruth. Satis ergo dici posset, qd ista fuerit causa motiua quare Deus iussit solum pugnari contra Madianitas, quamquam potuisset fieri, qd destruis quibusdam Moabitis nasceretur Ruth de alijs parentibus, & tamen esset eadem numero: ad hoc tamē miraculo magno opus est. Quis autem sit modus huius, declaratur per sanctum Thomam in quodam quolibeto, vbi quaeritur si Adam non peccasset, essent ijdem numero electi, quoniam sunt. Aliter autem potest respōderi, qd Deus iussit pugnari contra Madianitas, & non contra Moab, quia vtrique peccauerant, & vtrique puniti sunt, tamē Madianite delendi fuerunt, Moabite autem nequaquam. Quod autē puniti fuerint Moabite patet Deu-

An si occiderentur nunc oēs viri Moab relinquitur heribus, an possit inde gigni Ruth.

terono. 23. c. vbi iubetur, qd Moabite, & Ammonite nunquam intrent Ecclesiam domini post decimam generationem, & qd Hebræi haberent hostilitatē eternam cum eis, nec quærerent aliquando eis bonum. Istud tamen pertinebat ad magnam penalaratem, & subditur ibi causa, quia conduxerunt Balaam ad maledicendum Israelitas, non tamen fuerunt Moabite occisi, quia Deus dixerat Israelitis ne mouerentur contra eos in pugnam Deuterono. c. 2. hic autem non reuocauit præceptum. Causa autem non reuocationis fuit duplex. Prima propter merita Loth, erant enim Moabite, & Madianite de stirpe Loth, vt patet Gene. 19. c. fuit autem Loth Consobrinius Abrahæ, & principaliter propter Abraham Deus benefecit posteritati Loth, nam & ipsi Loth viuenti propter Abraham Deus benedixit, vt patet Gene. 13. c. ita autem, & filijs suis. ista causa videtur expressa Deuterono. c. 2. cum dixit Deus Israelitis, qd non pugnarent cōtra Moabitas, & sequitur: Non enim dabo tibi quidquam de terrarum, quia filijs Loth tradidi eam in possessionem, id est quia dedi eam filijs Loth non dabo vobis partē eius, sed cōseruabo eam propter Loth. Et sicut Deus nolebat, qd acciperent terram Moabitarum propter Loth, ita & nolebat, qd occiderent ipsos: impio a fortiori quia terra propter hominem est. Si autem Israelite occiderent Moabitas nihil refererebat, an terram eorum caperent, vel non, quia nullum maius damnatum alicui inferri potest, quam qd occidatur. Secunda causa erat propter Ruth, & principaliter propter Messiam. Ruth ventura erat de Moabitis, & Messias de stirpe Ruth nasciturus erat, ergo non debuit deleri progenies illa, de qua nasciturus erat. Messias antequam nasceretur, sed ista causa nō exprimitur. Ob hoc autem antequam nasceretur Ruth de gente Moab Israelite non intulerunt bella Moabitis, postquam vero ipsa genita est, & trāsiiit in terram Israel, Israelite intulerunt magna bella Moabitis: nam David coequauit terram Moab solo, occidendo quos volebat. & viuificando quos vellet 2. Reg. c. 8. Quia, & ipsi hostiliter egerunt contra vos. Id est Madianite fuerunt tanquam hostes vestri, non dicitur, qd Madianite fuerunt hostes Iudæorum, quia nullum bellum eis intulerunt, nec induxerunt. Egerunt autem hostiliter, quia fecerunt aliquas fraudes ad delendum Israelitas, hoc autem pertinet ad hostes, qui totaliter delere volunt alios hostes. Et decipere insidijs per idolum Beelphegor. Id est Madianite deciperunt Israelitas per insidias, & hoc per idolum Phegor, inducendo eos ad colendum idolum Phegor: fuit enim hoc, quia mulieres Moabites, & Madianites per blanditias venereas induxerunt Israelitas ad colendum idolum, & tūc fuerunt decepti, quia Deus intulit eis penam pro hac adoratione. Vocatur istud idolum Phegor, quia nomen eius erat Phegor, sive Beelphegor. Vel magis dicitur Phegor, id est idolum positum in monte Phegor, de quo supra dicebatur, qd duxit Balaam Balac in verticem montis Phegor, & sic dicitur idolum Phegor, id est idolum positum in monte Phegor. Et Cozbi filiam ducis Madian. Ista est, qd mortua fuit simul cum Zabri, quando perdidit vtrumque Phinees. Specialiter autem nominatur ista, quia maximum incitamentum Iudæis præbuit: nam propter eam motus fuit ad fornicandum Zabri princeps tribus Symeon, & propter istum multi de tribu sua, & de alijs tribubus, quia peccata dominorum multos habent imitatores. Ista Cozbi dicitur filia ducis Madian, non qd esset vnicus dux in Madian: nā erant quinque reges, vt patet infra 31. c. Sed vocatur iste dux Madian per excellentiam, quia erat nobilior omnibus ducibus Madian, sic patet supra cum dicitur: Madianitis mulier, quæ pariter interfecta est, vocabatur Cozbi filia

Quare noluit Deus Moabitas occidi, nec qd fieret illis bellum.

lia Sur principis nobilissimi Madianitarum. Sororem suam. Hoc videtur contradicere, quia vocatur filia ducis Madian, quomodo ergo poterat esse soror eius? Dicendum, qd non refertur ad Madianitarum principem, sed ad Madianitas, s. filiam ducis Madian sororē suam, id est sororem Madianitarū: nam eo, qd erat de populo Madian dicebatur esse soror Madianitarum. Quæ percussa est in die plaga. Id est ista Cozbi percussa est in die, qua fuit facta plaga magna: misit enim Deus magnam plagam per Angelum suum super omnes, qui fornicari fuerat cum mulieribus Moabitarum, & Madianitarum, & quando Phinees percussit Zambri cessauit plaga, vt patet supra: simul tamē percussa est Cozbi, cum vtrunque perdidit Phinees pugione suo p sacrilegio Phegor, id est pro sacrificio factō idolo nomine Phegor, vel pro sacrificio factō in descensu montis Phegor. Iudæi autem dicunt, quod est nomen idoli, & interpretatur apertio, quia coram discooperiebatur virilia, sicut fiebat coram Deo Priapo, de quo supra dictum est. Rab. Sal. dicit, quod istud idolum perfundebatur semine humano. Sed hoc turpissimum est: nullum enim credo talia facere voluisse, cum intēstis delectationis, & magis licite materia pateat. Quæ autem dicebatur de Phegor, quod erat mons, vel erat idolum, vtrunque stare potest, & si dicatur, quod est idolum exponatur illud, quod dictum est supra 23. c. cūque duxisset eum, super verticem montis Phegor, id est super verticem montis, in quo erat idolum Phegor, & vocabitur mons Phegor, sicut vocatur excelsum Baal, id est altitudo montis, in quo erat Baal. Dicitur autem sacrificium hic sacrilegium, quia sacrilegium dicitur aliquid illicitum. sacrificia autem demoniorum sic sunt: dicitur enim proprie sacrilegium violatio rei sacræ. Cum autem aliquid sicrum contra conditionem suam trahitur ad vltus alienos violatur, ideo sacrilegium est. Sic dicitur de sacrificio factō demonibus: nam sacrificium debet exhiberi soli Deo in signū pietatis. Cum autem alicui, qui non est Deus sacrificium exhibetur, violatur sacrificium, & sic magis vocabitur sacrilegium, quam sacrificium.

C A P. XXVI.

OST QVAM noxiorum sanguis effusus est, dixit Dominus ad Moysen, & Eleazarum filium Aaron sacerdotem: Numerate omnem summam filiorum Israel a viginti annis, & supra, per domos, & cognationes suas, cunctos, qui possunt ad bella procedere. Locuti sunt itaque Moyses, & Eleazar sacerdos in campis Iordanis super Iordanem cōtra Iericho ad eos, qui erant a viginti annis, & supra, sicut Dominus imperarat, quorum iste est numerus: Ruben primogenitus Israel: huius filius Henoeh, a quo familia Henoehitarum: & Phallu, a quo familia Phalluitarum, & Hefrom, a quo familia Hefromitarum: & Charimi, a quo familia Charmitarum. Hæ sunt familiae de stirpe Ruben, quarum numerus inuentus est quadragintatria millia, & septingenti triginta. Filius Phallu

Supra 1. Exo. 30.

Numerat populus secundo.

Gen. 46. Exo. 6. 1. Paral. 5. Ruben numeratur.

A Eliab: Huius filij Namuhel, & Dathan, & Abiron. Isti sunt Dathan, & Abiron principes populi, qui surrexerunt contra Moysen, & Aaron in seditione Core, quando aduersus Dominum rebellauerunt, & apesius terra os suum deuorauit Core, morientibus plurimis, quando combussit ignis ducentos quinquaginta viros. Et factum est grande miraculum, vt Core pereunte filij illius non perirent. Filij Simeon per cognationes suas, Namuhel, ab hoc familia Namuhelitarum. & Iamin, ab hoc familia Iaminitarum. Iachin, ab hoc familia Iachinitarum: Zare, ab hoc familia Zareitarum: Saul, ab hoc familia Saulitarum. Hæ sunt familiae de stirpe Symeon, quarum omnis numerus fuit vigintiduo millia ducenti. Filij Gad per cognationes suas: Sephon, ab hoc familia Sephonitarum: Aggi, ab hoc familia Aggitarum. Sumi, ab hoc familia Sumitarum. Ozni, ab hoc familia Oznitarum: Her, ab hoc familia Heritarum: Arod, ab hoc familia Aroditarum: Ariel, ab hoc familia Arielitarum. Iste sunt familiae Gad quarum omnis numerus fuit quadringenta millia quingenti. Filij Iuda, Her, & Onan, qui ambo mortui sunt in terra Chanaan. Fueruntque filij Iuda per cognationes suas: Sella, a quo familia Sellaitarum. Phares, a quo familia Pharesitarum: Zare, a quo familia Zareitarum. Porro filij Phares: Hefrom, a quo familia Hefromitarum. Et Hamul, a quo familia Hamulitarum. Iste sunt familiae Iuda, quarum omnis numerus fuit septuaginta sex millia quingenti. Filij Isachar, per cognationes suas. Thola, a quo familia Tholaitarum. Phua, a quo familia Phuaitarum: Iasub, a quo familia Iasubitarum: Semran, a quo familia Semranitarum. Hæ sunt cognationes Isachar, quarum numerus fuit sexagintaquatuor millia trecenti. Filij Zabulon, per cognationes suas. Sared, a quo familia Sareditarum: Elon, a quo familia Elonitarum: Ialel, a quo familia Ialelitarum. Hæ sunt cognationes Zabulon, quarum numerus fuit sexaginta millia quingenti. Filij Ioseph per cognationes suas Manasse, & Ephraim. De Manasse ortus est Machir, a quo familia Machiritarum. Machir genuit Galaad, a quo familia Galaaditarum. Galaad habuit filios, Iezer, a quo familia

Supra 10.

Simeon numeratur.

Gad numeratur.

Gen. 38. Iudas numeratur.

Isachar numeratur.

Zabulon numeratur.

Manasse numeratur.

familia Iezetarum, & Helec, a quo familia Helecitarum: & Afrihel, a quo familia Afrihelitarum, & Sechem, a quo familia Sechemitarum, & Semida a quo familia Semidaitarum, & Epher, a quo familia Epheritarum. Fuit autem Epher pater Salphaad, qui filios non habebat, sed tantum filias, quarum ista sunt nomina, Maala, & Noa, & Eglā, & Melchia, & Theifa. Hæ sunt familia Manasse, & numerus earum quinquagintaduo millia septingenti. Filij autem Ephraim per cognationes suas fuerunt hi, Suthala, a quo familia Suthalaitarum, Becher, a quo familia Becheritarum, Thehen, a quo familia Thehenitarum. Porro filius Suthala fuit Heran, a quo familia Heranitarum. Hæ sunt cognationes filiorum Ephraim, quarum numerus fuit trigintaduo millia quingenti. Isti sunt filij Ioseph per familias suas. Filij Benjamin in cognationibus suis, Bela, a quo familia Belaitarum, Asbel, a quo familia Asbelitarum, Achiram, a quo familia Achiramitarum, Supham, a quo familia Suphamitarum, Vpham, a quo familia Vphamitarum. Filij Bela, Hered, & Noemam. De hered familia Hereditarum, De Noemam familia Noemamitarum. Hi sunt filij Benjamin per cognationes suas, quorum numerus fuit quadragintaquinque millia sexcenti. Filij Dan per cognationes suas, Suham, a quo familia Suhamitarum. Hæ sunt cognationes Dan per familias suas. Omnes fuere Suhamite, quorum numerus erat sexaginta quatuor millia quadringenti. Filij Aser per cognationes suas. Iemna, a quo familia Iemnaitarum, Iesui, a quo familia Iesuitarum. Briæ, a quo familia Brieitarum. Filij Brie, Heber, a quo familia Heberitarum: Et Melchiel, a quo familia Melchielitarum. Nomen autem filie Aser fuit Sara. Hæ cognationes filiorum Aser, & numerus eorum quinquaginta tria millia quadringenti. Filij Nephthali per cognationes suas, Iessihel, a quo familia Iessihelitarum, Guni, a quo familia Gunitarum, Ieser, a quo familia Ieseritharum, Sellem, a quo familia Sellemitarum. Hæ sunt cognationes filiorum Nephthali per familias suas, quorum numerus quadragintaquinque millia quadringenti. Ista est summa filiorum Israel,

Infra 17.

Ephraim numerat.

Beniamin numerat.

Dan numerat.

Aser numerat.

Nephthali numerat.

Summa om-

F qui recensiti sunt, sexcenta millia, & mille septingenti triginta. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens. Istis diuidetur terra iuxta numerum vocabulorum in possessiones suas. Pluribus maiorem partem dabis, & paucioribus minorem, singulis sicut nunc recensiti sunt, tradetur possessio, ita duntaxat, ut fors terram tribus diuidat, & familijs. Quidquid forte contigerit, hoc vel plures accipiant, vel pauciores.

nisi numeratori secunda vice.

Postquam. In superioribus dicto de iniquorum per clades varias destructione, hic agitur de manentium numeratione, unde principium capituli huius se ad precedentia continuat, quæque nunc fuerunt enarrata peccata, & mortes malorum, nunc incipit legislator ponere ordinationes manentium bonorum. Et quia potissima ratio communicationis humana est abundantia in necessarijs ad vitam, cum ista ponatur tanquam quidam finis politæ, ut patet tertio, & septimo Politicorum, numerat primo populum, qualiter possessiones recipere debebat, & tanguntur duo. Primo ponitur numeratio Israeliticæ multitudinis. Secundo enarratio Leuiticæ stirpis. Secunda ibi.

Hic quoque est numerus. Prima in duas, quia primo ponitur de numeratione diuina iussio. Secundo eiusdem executioni. Locuti sunt. Ista secunda in duodecim partes, secundum quod ponitur enarratio duodecim tribuum. De qualibet harum ubi incipiat factis patet. Circa primum. Postquam noxiorum sanguis.

An noxij, quorum sanguis effusus esse hic dicitur, fuerint Madianite vel Israelite condemnati in Cades, vel Israelite idolatras in Belsethim. Quest. I.

Hic non oportet querere, an istud capit. ponatur in ordine recto ad precedentia, vel secundum aliquam recapitulationem, aut anticipationem: nam ipsum se continuat, scilicet, quod ista, quæ habentur hic fuerunt facta postquam noxiorum sanguis effusus est, hic autem potest intelligi secundum quosdam de Madianitis, scilicet postquam effusus est sanguis Madianitarum, facta sunt quæ habentur hic. Vocantur autem Madianite noxij, id est nocentes, quia nocuerunt Israelitis inducendo eos ad idolatriam, & faciendo, ut perirent viginti quatuor millia ex eis, & secundum hoc licet istud capit. respectu precedentium habeat rectum ordinem, tamen non habet respectu subsequendum, quia oportet, quod fieret ista numeratio post mortem omnium Madianitarum. De ista tamen morte habetur infra trigesimo primo capit. ideo ponetur hic anticipatio, sed non est iste modus multum conueniens, quia postquam perijt prauorum multitudo, numerari sequentes debuerunt, & ratio est, quia istis diuidi debebant sorte loca terræ promissionis, sed ante mortem Madianitarum nullus de Israelitis peccatoribus viuens mansit. Quod patet, quia in bello contra Madianitas nullus de Iudeis mortuus est, ut patet infra 31. cap. quod fuisset si nondum deleti essent peccatores, ergo iam deleti fuerant, & consequenter immediate debebant numerari Israelite, & sic non referret ad Madianitas. Aliiter potest intelligi secundum quosdam, postquam sanguis

Post mortem Israelitarum facta est numeratio aliorum remanentium propter diuisionem terrarum.

quis noxiorum fusus est, id est postquam mortui sunt peccatores Israelite qui murmurauerant in Cadesbarne numerati fuerunt Israelite residui, & dicebantur illi noxij, id est rei, vel peccatores, quoniam contra Deum nimis peccauerat: & Deus dixerat quod morerentur omnes ante introitum in terram Chanaan: cum autem mortui sunt numerati sunt reliqui. Et videtur hoc esse conueniens, quia ista numeratio fuit facta ad diuidendum possessiones per istos Israelitas numeratos, ut sciretur in qua tribu erant plures, ut daretur eis maior possessio, & paucioribus minor: sic patet infra in litera, si pluribus maiorem partem dabis, & paucioribus minorem. Quod autem fuerit facta ista numeratio ad diuidendum possessionem per istos numeratos, patet infra cum dicitur: Istis diuidetur terra iuxta numerum vocabulorum in possessiones suas: sed non erat danda possessio eis, qui morituri erant in deserto: ergo illis viuentibus non debebat numerari populus, quia non proficeret: nam aliqua tribus prius videretur esse maior, quæ postea esset minor morientibus noxijs, qui in ea erant. Sed adhuc non stat ista expositio. Primo quia dicitur hic: Postquam sanguis noxiorum effusus est: sed effudi sanguinem pertinet ad mortem violentam, quod non fuit in illis qui peccauerunt in Cadesbarne, quia non fuerunt mortui omnes hostiliter, vel per plagam a Deo immisam, sed naturali agritudine defecerunt. Item non stat, quia si intelligeretur hoc de peccantibus in Cadesbarne, oportebat quod immediate, ut omnes illi defecissent, fieret ista computatio, sed non facta est, quia quando Israelite transierunt torrentem Zareth iam fuerant mortui omnes peccatores, ut patet Deutero. cap. 2. & tamen multo ante hoc transierant Israelite torrentem Zareth, scilicet primo quam venirent in terram Moab, & introirent in terram duorum regum Amorrhæorum: sed cum ista numeratio facta est iam introierant Israelite in terram Moab, & acquisierant terram regum Amorrhæorum, ut patet ex ordine literæ: ergo non fuit facta ista numeratio immediate ut mortui sunt omnes, qui peccauerat in Cadesbarne.

Sed aliquis dicit non tenere argumentum, quia quamquam ponatur hic de ista numeratione, tamen facta fuit immediate post torrentem Zareth, ubi iam nullus de peccatoribus supererat: & sic non intercedit aliquod tempus medium.

Sed non stat, quia ista computatio fuit facta in vltima mansione deserti, scilicet apud Iordanem, ut patet infra cum dicitur quod Moyses, & Eleazar numerauerunt eos, qui erant a viginti annis & supra in campibus Moab super Iordanem: tamen campes Moab sunt in vltima mansione deserti, ut declaratum fuit supra præced. cap. ergo non fuit facta ista numeratio immediate post torrentem Zareth: & consequenter non fuit post mortem peccatorum qui peccauerant in Cadesbarne. Item nulla erat utilitas quod Israelite numerarentur immediate post mortem eorum, qui peccauerat in Cadesbarne, quia ista computatio fiebat ut sciretur, quæ tribus erat maior vel minor: & quantum vna excedebat aliam, ut sciretur quantum de possessione vnicuique traderet: sic colligitur infra, scilicet istis diuidetur terra iuxta numerum vocabulorum suorum: pluribus maiorem partem dabis, & paucioribus minorem: si tamen consideraretur multitudo aut paucitas in tribubus secundum computationem factam immediate post mortem omnium, qui peccauerat in Cadesbarne: non conuenienter diuideretur terra secundum multitudinem & paucitatem illam, quia multi morituri erant post istam computationem cum viginti

Alph. T. off. super Num. Pars II.

A quatuor millia mortui fuerint: ergo non proficiebat tunc computatio, sed postea, quando nulli morituri erant de Israelitis vsque ad introitum in terram Chanaan. Ideo dicendum quod intelligitur ista litera de occisione eorum, qui peccauerant fornicando cum filiabus Moab, scilicet quod immediate ut omnes illi mortui sunt, iussit Dominus quod computarentur Israelite: & tunc conuenit litera, scilicet postquam sanguis noxiorum effusus est: in quo significatur mors violenta, & sic fuit in istis, quia quidam mortui sunt per plagam a Deo immisam, alij autem per iudicium sententiam occidendo, vel suspendendo quod erat effudi sanguinem. Etiam nunc ista computatio erat valde utilis, nec sequebatur inconueniens, quia post eam nulli de Israelitis mortui sunt, & ideo per istam computationem certificari posset pluralitas, & paucitas eorum, quibus tradenda erat terra Chanaan. Item fuit facta immediate ista computatio post occisionem fornicatorum cum alienigenis. nam ista fornicatio fuit in Sertim, quæ est vltima mansio deserti filiorum Israel, ut supra declaratum est. Computatio autem ista facta est super Iordanem in campibus Moab, ut patet infra in litera: & in campibus illis erat mansio vltima Sertim, ut declaratum fuit præcedenti cap. ergo immediate post illam occisionem fuit facta computatio.

Dixit Dominus ad Moysen & ad Eleazarum filium Aaron sacerdotem. Istis duobus apparuit Dominus iubens, ut numerarent Israelitas. Ex quo apparet quod Eleazarus erat propheta. nam illi propheta sunt, ad quos Deus locutus est. sic autem ad Eleazarum fuit.

Qualis fuit locutio Domini hic, vel quomodo facta est, & an potuerint Moyses & Eleazarus introire in sancta sanctorum. Quest. I I.

QUÆRIT aliquis qualis fuit ista locutio, vel quomodo facta. Aliquis respondebit quod fuit facta in propitiatorio inter Cherubim, quia quando Moyses volebat aliquid inquirere a Deo ingrediebatur ad propitiatorium in sancta sanctorum, & audiebat responsum de medio duorum Cherubim, ut patet supra cap. 7. illuc autem poterat introire Eleazarus, qui erat summus sacerdos. Sed dicendum est non stare quia Moyses audiebat vocem Domini in propitiatorio, quando dubitabat de aliquo, & ibat ad querendum responsum: & tunc Moyses loquebatur ad Deum priusquam Deus ad Moysen: sic patet supra 7. cap. scilicet cumque ingrederetur Moyses, ut consuleret oraculum, id est ad petendum responsum de aliquo dubio: hic autem non inquisiuit Moyses aut Eleazarus quidquam a Deo, sed Deus locutus est: ergo non fuit facta locutio in propitiatorio. Item non stat, quia dato quod Moyses vellet responsum de aliquo dubio non posset illuc ingredi Eleazarus: quia summus sacerdos non poterat introire in sancta sanctorum, nisi semel in anno faciendo cæremonias, quæ habentur Leuit. 26. cap. scilicet in die propitiationis, ut patet ibidem. & ad Hebræos cap. 9. nunc autem non erat sic: quia in toto deserto non fuit facta solennitas expiationis, ut probatum fuit Leuit. 16. cap. ergo non potuit introire ad hoc. Erat autem alius modus introeundi in sancta sanctorum, scilicet quando non solum summus sacerdos ingrediebatur sed etiam minores, ut patet supra cap. 4. & hoc erat cum mouebantur castra ad cooperiendum arcam: sed tunc non erat aliquis in propitiatorio, qui loqueretur: non potuit igitur fieri ista locutio in sancta sanctorum. Assumptum patet supra quarto cap. de introitu sacerdotum

K mino-

minorum in sancta sanctorum, quod autem non esset tunc aliquis respondens in propitiatorio declaratum fuit Leuit. 16. cap.

Ideo dicendum, quod ista locutio potuit consequentius fieri ad ostium tabernaculi, quia ibi erat nubes, & quando volebat Deus loqui in illa, inclinabatur ad ostium tabernaculi. Sic fuit locutus Mariae, & Aaron supra 12. cap. & ibi poterat loqui ad Eleazarum, & Moysen, & eis nihil querentibus: sic enim locutus fuit ad Mariam, & Aaron vocans eos, vt accederent ad se, vt patet per alleg. cap. Poterat autem fieri alijs modis ista locutio, scilicet, quod appareret aliquis angelus in corpore assumpto Eleazaro, & Moysi, & loqueretur: sic factum est ad Iosue: nam apparuit ei angelus Domini habens gladium euaginatum in agro Iericho, vt patet Iosue cap. 5. sic etiam apparuit angelus Domini Balaam in via impediens ne transiret asina gladio euaginato supra 22. cap.

Aliiter etiam poterat fieri ista locutio, scilicet quod Angelus Domini formasset aliquam vocem in aere, non assumpto aliquo corpore visibili: & sic frequenter factum est, sicut fuit in legis datione super montem Sinai, quia ibi non fuit aliqua forma visa, sed solum vox audita Deutero. cap. 4. Secundus tamen modus, scilicet, quod fuisset locutus in nube ad ostium tabernaculi, est conuenientior, quia est communior.

Sciendum autem quod ista locutio fuit facta ad Moysen & ad Eleazarum, quia isti duo erant principes populi: nam Moyses erat princeps & iudex populi in temporalibus, & spiritualibus, dum tamen non pertinet ad ritum sacerdotalem: Eleazarus autem erat princeps omnium sacerdotum: & ex hoc principabatur populo quantum ad spiritualia. ideo ad istos duos principes debuit fieri locutio, vt ambo exequerentur hanc numerationem: sic enim fuit in alia numeratione in deserto Sinai, quia ibi Moyses & Aaron illam tecerunt, vt patet supra cap. 1. Eleazarus autem erat summus sacerdos sicut fuerat Aaron pater suus, ideo ita pertinebat ad eum ista numeratio, sicut illa, que facta est in monte Sinai pertinuit ad Aaron: vocatur autem hic Eleazarus sacerdos, idest sacerdos magnus per excellentiam: ipse enim fuerat constitutus sacerdos magnus post patrem suum, vt patet supra vigesimo cap.

Numerate omnem summam filiorum Israel. Idest numerate omnem multitudinem Israelitarum. Accipitur hic summa improprie, scilicet non pro eo quod colligitur ex numeratione sed pro ipsa multitudine numerabili: nam si habuissent summam numerandorum Moyses & Eleazarus non numerassent. Dicit hic Rabbi Sal. quod Deus fecit, vt pastor, qui gregem numerat, quem lupus vastabit vt ex numero manentium sciat quot perierunt. Sed istud nihil est, quia Deus non faciebat pro se, sed pro Israelitis, scilicet, vt haberent certitudinem de multitudine sua, vt sic scirent diuidere proportionaliter inter se terram Chanaan. Dicunt quidam quod ista numeratio est quinta & vltima ab exitu de Aegypto, quae fuit ad diuidendum terram. Et prima fuit in exitu de Aegypto, cum dicitur quod erant ferè sexcenta millia peditum in Israelitis Exo. cap. 12.

Secunda computatio fuit post immolationem virguli ad offerendum Deo dimidium siclum argenti, qui sumebatur a quolibet transeunte ad numerum. De hac Exo. 30. & 38. cap. Tertia computatio fuit ad pugandum, & ministrandum, & castrametandum: & de ista habetur supra cap. 1. & 2. Quarta computatio fuit ad primogenita redimendum, scilicet, vt sciretur quot erant primogenita Israelitarum, vt computarentur pro eis Leuita supra 3. cap. Quinta fuit ad terram

Computaciones varie Israelitarum diuersis temporibus factae.

in possessiones diuidendum: & de ista habetur hic. Sciendum est, quod non fuerunt omnes istae computationes totius Israel. Prima enim quae dicitur fuisse in exitu de Aegypto non fuit computatio, sed solum posuit ibi Moyses summam Israelitarum non plenam, & quasi sub dubio sicut ille, qui non computabat, cum dixit quod erant ferè sexcenta millia peditum in populo illo: ibi tamen non poterant Israelitae numerari ad exitum de Aegypto, quia ad hoc non dabatur eis locus: tanta enim exundi velocitas fuit, vt nec massam fermentare potuerint Exo. cap. 12. sed vocat eam quidam computationem, quia ponitur ibi summa sicut in computationibus alijs.

Item quarta numeratio istarum ad primogenita redimendum non fuit numeratio totius Israel: nam ad inueniendum istos non oportebat computari omnes alios, quia satis constabat quod non erant omnes Israelitae primogeniti: & quinta fuerunt in qualibet domo familia, & tribu, qui essent primogeniti non computando alios: & postea omnium istorum inuentorum summa assumpta est. Aliae autem tres, scilicet secunda, tertia, & quinta fuerunt proprie numerationes: quia ibi omnes Israelitae numerati sunt.

A viginti annis & supra. Hoc fiebat, quia ante viginti annos non transit aliquis ad nomen, nec ad bella procedere potest: ideo non computatur tanquam pars Israel. erat autem hoc ad accipiendam possessionem: omnes enim Israelitae habituri erant possessionem, & quia solum vocantur Israelitae illi, qui habent nomen in populo, pro illis solis data est possessio: vnde si aliqua tribu haberet multos excedentes annum vigesimum, etiam si non haberent adhuc uxores, nec essent emancipati a patria potestate, accipiebantur possessiones pro omnibus illis. si autem essent in tribubus Israel multi excedentes annum 18. vel 19. nondum completo vigesimo, non computantur, nec assignabatur pro istis aliqua possessio, sed accipiebant possessiones patrum suorum, ita quod ipsi & patres eorum computabantur tanquam vna persona. Sic enim Aristo. dicit. 5. Ethico. quod filius est pars patris donec sit pelicon, idest magnus vel emancipatus. & secundum hoc si aliquis de Hebraeis nunc computatis esset quadraginta annorum, vel vltterius & haberet quatuor, vel quinque filios proximos anno vigesimo, sed nondum attingentes: & alius in aetate triginta vel quadraginta annorum nullum filium haberet, aequaliter ambo reciperet: si autem aliquis mortuus fuisset, & reliquisset filios infra annum vigesimum siue vnum filium siue multos, omnes partem vnus accipiebant, scilicet patris sui: sicut si pater vixisset ipse solus acciperet hereditatem: filij autem non, aetate prohibente: ita filij paruuli manentes vnam sortem omnes pro solo patre acciperent, ne periret nomen patris in familia sua: sicut filiae Salphaad hereditatem habuerunt ne nomen patris periret, vt patet cap. 17. Si autem pater superuiveret & haberet quatuor, vel quinque filios vltra annum vigesimum positos pater succipiebat pro se vnam sortem, & quilibet filiorum aliam pro se.

Quare non computabatur aliquis ante annum 20. & non succipiebant istae hereditates in terra Chanaan.

Cap. 6. Quare non computabatur aliquis ante annum 20. & non succipiebant istae hereditates in terra Chanaan.

Quare feminae non fuerunt computatae hic: & quomodo non accipiebant sortem in terra Chanaan, nec poterant succedere patribus, nisi in defectum filiorum. Quasi. III.

Quare non fuerunt computatae feminae, sicut viri a vigesimo anno. Respondet aliquis hoc fuisse, quia hic computantur illi, qui possunt procedere ad bellum: ad foeminas autem non pertinet ire ad bellum: ergo non fuerunt computatae. Sed

Sed non stat, quia hic fiebat computatio ad sciendum numerum eorum, qui accepturi erant possessionem in terra Chanaan: foeminae autem ita accipiebant possessionem, sicut viri, vt patet sequenti capitulo de filiabus Salphaad: ergo debuerunt computari.

Sed obijcietur, quod ista computatio non fiebat nisi ad habendum summam eorum, qui poterant procedere ad bellum, quia sic dicitur in litera. Respondendum est, quod non sumebatur principaliter summa istorum ad sciendum potentes procedere ad bellum: sed magis ad sciendum, quot erant possessiones recepturi, cum litera dicat infra. istis diuidetur terra iuxta numerum vocabulorum suorum: pluribus maiore partem dabis &c. Cum autem dicitur infra. Cunctosque, qui possunt ad bella procedere. non intelligitur principaliter fieri numerationem propter hoc. & sic litera designat cum dicit. Numerate omnem summam filiorum Israel a viginti annis: & postea dicitur: Cunctosque, qui possunt procedere ad bella, idest & in ista enumeratione scietis, qui sunt, qui possunt procedere ad bella. Et verum est, quod etiam intendebat Deus, vt Israelitae haberent certam summam eorum, qui ad bella procedere poterant: nam sicut accepturi erant possessionem, ita & pugnaturi erant ad acquirendum eam, ideo debebat sciri numerus pugnantium: quia tamen numerus acceptorum possessionem erat maior numero pugnantium, & omnis pugnor accepturus erat possessionem, licet non e contrario: omnes accepturi possessionem computari debebant: & sic in eis haberetur numerus pugnantium: vnde si foeminae sumpturae erant possessionem poterant computari, licet non procederent ad bellum, & fieret vna summa omnium, scilicet, tam virorum quam foeminarum, & intra istam summam esset determinata summa pugnantium. Respondendum est quod feminae computatae non erant, quia nulla femina accipiebat possessionem, siue esset vltra viginti annos, siue citra: sed viri accipiebant possessiones, quae erant pro se & pro foeminis quantum ad vfus suum, & vtilitatem earum, licet quantum ad proprietatem ad solos viros pertinerent: & si quis haberet multas filias omnesque excessissent annum viginti: nulla earum accipiebat possessionem, sed eadem erat possessio patris, & illarum tanquam esset eadem persona. Item non solum foeminae non accipiebant possessionem in diuisione terrae Chanaan, sed etiam non succedebat patribus suis in aliqua parte possessionis immobilis, siue pater moreretur ab intestato, siue veller eas instituire in testamento, sed succedebant solum in defectum liberorum masculinorum: si quis enim heredem masculinum non habens filias decedens haberet, ille sibi succedebat: sed hoc non fiebat tanquam principaliter daretur ius succedendi, sed ad vtilitatem defuncti, scilicet ne deleteretur nomen eius de familia sua: deleteretur tamen si nullo relicto superstiti, possessio eius transiret ad alterum, qui non haberet nomen in familia illa, in qua erat, qui mortuus reliquit hereditatem: ideo dabatur foeminis potestas succedendi in hoc casu, vt patet sequenti cap. si tamen existeret vnus haeres masculinus, etiam si haberet viginti sorores, nulla succedebat cu eo, sed ipse in solidum erat haeres: quemadmodum fit nunc vbi obseruantur iura primogeniturae, quia ibi primogeniti succedunt vniuersaliter, omnes autem alij liberi nihil habent de immobilibus, sed possunt eis aliqua dona per modum legatorum relinquere: haeredes tamen non instituntur, nisi forte sint aliqua bona, quae pater alias acquisierit, & non pertineat ad ius primogeniturae.

Mulieres non succedere patribus in bonis hereditarijs.

Cum autem arguebatur de filiabus Salphaad, quod acceperunt possessionem in terra Chanaan. Respondendum est, quod hoc non fuit tanquam foeminae haberent ius accipiendi possessionem regulariter sicut viri, sed in defectum liberorum masculinorum, ne nomen patris sui deleteretur de cognatione sua, vt patet sequenti cap. & Iosue cap. 17.

Per domos & cognationes suas. Idest debebant computari omnes isti in domibus suis de cognationibus. Istud fiebat vt posset summa distinctius haberi: nam si computarentur omnes Israelitae non habito aliquo ordine speciali computandi non possent computari, quin erraretur in eis: cum vero diuisi erant per domos, & familias, & tribus computabantur omnes, qui erant in eadem domo per se: & sic omnes, qui erant in eadem familia, & tunc non poterat errari: deinde ex summis istis particularibus colligebatur vna summa totalis Israelitarum. Et ponuntur hic duo, scilicet domus & cognationes: alibi autem ponuntur tria, scilicet tribus, familiae, & domus, & ista sunt nomina magis vsitata supra cap. 1. & 2. maxima namque congregatio erat vna tribus, & ista: erant duodecim congregationes: deinde tribus diuidebatur per familias, quia quilibet tribus habebat aliquas familias, vt patet infra, & quilibet familia diuidebatur in domos. Iste modus habetur Iosue cap. 7. vbi cum inquireretur veritas de furto Iericho iussit Deus applicari totum Israel per tribus suas, & postea quamlibet tribum per familias suas: deinde quamlibet familiam per domos, & domum quamlibet per viros siue capita singulorum, & ibi erat vltima resolutio. Sicut ergo iste modus habebatur ad inueniendum sine errore vnum virum in toto populo, ita deberet haberi ad computandum omnes Israelitas: per ista autem duo, quae hic ponuntur, scilicet cognationes, & domos intelliguntur tria, quae dicebantur, scilicet tribus, familiae & domus: nam cognatio est nomen multum generale signans congregationem multorum sibi atinentium in vnitatem sanguinis, vel identitate radice. Et si ista cognatio erat maxima in Israelitis, vocabatur tribus. si autem erat minor & immediate sub tribu, vocabatur familia. si autem adhuc erat minor, scilicet sub familia, vocabatur domus: sed domus hic expressio nomine suo ponitur.

Tribus, familiae, & domus, idem.

Cunctosque, qui possunt ad bella procedere. Idest & in ista computatione accipietur summa omnium, qui possunt procedere ad pugandum. Non est intelligendum quod in computatione, quae fiebat a vigesimo anno & supra omnes computati possent procedere ad bella: nam aliqui sunt vltra vigesimum annum ad magnam senectutem prouecti, qui ad bella inutiles sunt: & tamen isti accipiebant possessionem, & computabantur, quia erant vltra annum vigesimum. Etiam alij erant nondum senes, & tamen naturaliter erant carentes robore, ita vt essent ad bellicum opus inepti: sed etiam isti computabantur. Dicitur tamen qui possunt ad bella procedere, idest quod ista aetas est conueniens ad hoc, quod homines incipiant iam posse procedere ad bella, licet ex alijs accidentibus impediatur: qui autem valde senes sunt etiam dicuntur potentes procedere ad bella, quia non est in eis defectus bellandi ex defectu aetatis, sed ex superabundantia. hic autem accipiuntur potentes procedere ad bella, qui semel transcendunt aetatem illam, in qua propter paucitatem aetatis impotentes sunt.

Considerandum tamen, quod non fuit hic sicut in computatione, quae fuit facta in monte Sinai supra cap. 1. vbi dicitur, quod computabatur potentes procedere ad bella sicut hic: sed fuerunt ibi multi, qui non poterant

Nullus erat hoc tēpore tante magnae stas, quā post ire ad bellandum, nec qui attrigeret 60. annos pater Iosue, & Caleb.

poterant procedere ad bella propter aetatis magnitudinem, quia erant in extrema senectute constituti eo tempore: hic tamen nullus talis fuit, quia nullus de computatis hic erat annorum sexaginta, vel saltem excedens: nisi duo, scilicet Iosue & Caleb. ideo nullus ad istam aetatem peruenerat: sed in etate ista adhuc homines illius temporis erant potentes ad pugnandum: ergo nemo propter aetatis multitudinem erat hic impotens: assumptum pater, quia in Cadesbarne fuit lata sententia contra omnes, qui erant computati a vigesimo anno & supra, quod nemo eorum introiret in terram Chanaan: & nullus de illis fuit computatus hic praeter Iosue, & Caleb, ut patet in fine cap. ergo illi, qui computati fuerunt hic, non erant viginti annorum, quando fuit facta computatio in monte Sinai, quia si essent viginti annorum computati fuissent: & fuisset contra eos lata sententia, sed a tempore illius computationis vsque nunc non fluxerunt anni quadraginta, sed solum triginta octo, & dimidius. Quod pater, quia Israelite fuerant in deserto annis quadraginta, & illa numeratio, quae fuit in monte Sinai incepta est in secundo anno ab exitu de Aegypto prima die mensis secundi, ut patet supra cap. 1. ista autem computatio non fuit facta anno quadagesimo ante finem illius non multum post medietatem anni, cum post hoc fuerit facta pugna contra omnes Madianitas, & delerum fuerit totum regnum Madian infra 31. c. Er deinde Moyses paulo ante mortem suam incepit proponere Deuteronomium coram toto populo prima die mensis vndecimi anni quadraginta, ut patet Deuter. cap. 1. ergo auferendus erit quasi dimidius annus ab anno quadagesimo, qui superat post istam numerationem: & vnus annus atque vnus mensis, qui effluerant de quadraginta annis ante numerationem factam in monte Sinai, & sic manebunt anni vigintiocto, & dimidius inter istas duas computationes, sed nullus eorum, qui computatus est hic compleuerat annum vigesimum quando fuit facta computatio in monte Sinai ut declaratum est: ergo nullus de computatis hic posset saltem esse annorum quinquaginta octo, & dimidius apponendo super vigesimum annum incompletum triginta octo, & dimidius: oēs autem alij erant iuniores: sed in etate quinquaginta octo annorum erant homines potentes procedere ad bella in tempore illo, quia nondum iudicabantur senes, ideo nemo propter aetatis magnitudinem in computatione ista esset impotens ad pugnandum. De Iosue autem & Caleb, quia isti fuerunt in prima computatione, & in ista, ut patet infra, & illi duo soli introierunt in terram Chanaan de primo computatis: & de his posset dicere aliquis quod forte erant impotentes ad pugnam propter senectutem.

Caleb cuius aetatis esset tempore istius computationis.

De Caleb enim dicendum, quod quando fuit facta ista computatio, erat quasi octoginta annorum: nam quadraginta annorum erat quando missus est de Cadesbarne ad explorandum terram Chanaan, ut patet Iosue 14. cap. a tēpore autem illo vsque ad istam computationem fluxerunt anni quasi trigintanovem: nam missi sunt exploratores de Cadesbarne in secundo anno ab exitu de Aegypto in fine tertij mensis, vel in principio quartij, ut declaratum est supra. ca. 13. ista autem computatio fuit facta ante finem anni quadagesimi ab exitu de Aegypto: ergo fuerunt plusquam triginta octo anni, & dimidius, scilicet quasi trigintanovem, qui apponantur annis quadraginta, quos egerat Caleb quando missus est de Cadesbarne ad explorandum, & sicut anni quasi octoginta, sed in etate ista non erat Caleb impotens ad pugnandum: immo erat potens ad gradiendum, & ad pugnandum sicut quando erat annorum quadraginta: sic patet

Iosue 14. cap. cum dixit Caleb: quadraginta annorum eram quando me misit Moyses de Cadesbarne, ut considerarem terram. Et infra sequitur: hodie octoginta quinque annorum sum sic valens, ut eo valebam tempore, quando ad explorandum missus sum: illius in me tēporis fortitudo vsque hodie perseverat tam ad bellandum, quam ad gradiendum: hoc enim erat quasi miraculum: nam quod in anno octogesimo haberet robur ad pugnandum non erat ita difficile, quod autem ita esset robustus, ut in anno quadagesimo erat speciale Dei beneficium, & sic ponitur Ecclesiastici 46. cap. fortitudo Caleb conservata vsque ad senectutem tanquam miraculum.

Iosue quot annos habebat.

De Iosue autem non tantum patet, quia non cognoscitur, cuius aetatis ipse esset tempore huius numerationis, sed satis videtur quod fuerit octoginta annorum, vel quasi: nam in exitu de Aegypto in mense secundo exitu pugnaverunt Israelitae contra Amalechitas, qui insurrexerant, quasi ex insidijs, ut patet Exodi 17. cap. & in isto bello fuit dux Iosue: ergo erat iam vir potens in pugna & maturi consilij: quia in duce belli non solum requiritur robur corporis, immo magis requiritur prudentia magna: ista autem non provenit in parua etate, quia quamquam in anno vigesimo quinto, vel trigesimo Iosue esset potens corpore ad pugnandum, tamen prudentia nondum esset matura quanta requiritur in duce belli: ideo videtur quod esset annorum quadraginta, vel quasi: sed illud bellum fuit quasi in principio anni primi exitus de Aegypto non per mentem, & dimidius post exitum de Aegypto: ergo non additis quadraginta annis fere ab exitu de Aegypto erant octoginta anni, vel quasi Iosue. Assumptum pater, quia exitus Israelitarum de Aegypto fuit quatuordecima die mensis primi, ut patet infra 33. cap. & steterunt Israelitae in monte Sinai prima die mensis tertij Exodi 6. 19. Ergo inter exitum de Aegypto, & aduentum in montem Sinai fuit mensis, & dimidius: sed antequam venissent Israelitae in montem Sinai pugnaverunt contra eos Amalechitas: quia ista pugna fuit in Raphidim, ut patet Exodi cap. 17. sed prius steterunt Israelitae in Raphidim quam in monte Sinai, ut patet infra 33. c. ergo non fuit mensis dimidius ab exitu de Aegypto vsque ad bellum Amalechitarum cum Israelitis, in quo fuit Iosue dux. Erat tamen Iosue hoc tempore potens ad pugnam, quia post hoc missus est, ut dux belli in terram Madian, ut patet infra 31. cap. & post hoc fuit dux in introitu in terram Chanaan, & pugnavit longo tempore, quousque subijceret terram illam Israelitis, ut patet Iosue cap. 12. ergo non erat impotens ad pugnam, & consequenter ex superioribus apparet, quod in ista computatione non fuit aliquis, qui propter aetatis magnitudinem esset impotens ad pugnandum.

Locuti sunt. Hic ponitur secundum, scilicet precepti divini executio, scilicet quod numeraverunt Moyses, & Eleazarus totum Israel.

Moyses, & Eleazar sacerdotes. Dicitur quod isti locuti sunt, non quod ambo loquerentur, quia non poterant simul loqui ad totam multitudinem, nec etiam vnus repetijt verba alterius, quia hoc videbatur inutile: dicitur tamen quod ambo locuti sunt, quia Deus utriusque locutus fuerat iubens, quod computarent Israelitas: & ob hoc vnus eorum loquebatur & alius eius auctoritatem praebat, vel vnus loquebatur nomine amborum dicens: Deus apparuit nobis iubens quod numeraremus populum: & sic loquebatur vnus quasi ambo loquerentur.

Non Moyses locutus est ad populum vel Eleazarus. Quasi. 1111.

Quaeritur aliquis quis istorum loquebatur, scilicet an Moyses, vel Eleazarus. Respondetur, quod per certitudinem declarari non potest: tamen potest ex coniecturis eorum, quae apud nos sunt istud iudicari, & hoc in moralibus sufficiens argumentum est, ut patet 1. & 2. Ethico. est autem hoc in usu humano, ut quando multi sunt, ad quos expetit proponere aliquid coram aliqua multitudine vel persona, excellēior eorum vel honorabilior proponit: ita de Moyses, & Eleazarus, cum essent viri prudentes, & iusti existimandum est, quod dignior eorum proponeret: erat autem dignior Moyses Eleazarus, cum neminem de toto populo Iudaico tantum Deus laudaverit, sicut Moyses dicens eum esse fidelissimum in tota domo sua, ut patet supra 12. cap. etiam quia ipse erat princeps totius populi tam in spiritualibus, quam in temporalibus: Eleazarus autem erat solum princeps in quantum summus sacerdos. Itē Moyses erat antiquior etate Eleazarus, ideo ceteris paribus ex hac parte maior sibi honor impendendus erat: sic Deus iusserat Leuit. c. 19. coram capite cano cōsurge, & honora personam senis. Arist. etiam 9. Ethic. dicit de distributione honoris, quomodo diversis diuersi honores impendi debeant: & ait quod senibus in eo quod senes sunt debet dari quidam modus honoris, qui differat a ceteris modis: ergo Eleazarus debebat reuereri Moysen in hac parte. Item debebatur honor Moysi, quia erat superior in cognatione: nam Eleazarus erat consobrinus Moysi, cum esset Moyses frater Aaron patris Eleazari: dicendum ergo, quod Moyses locutus fuit. Sed obijcietur, quia Moyses erat impeditus lingua, & propter hoc non locutus fuit coram Pharaone: dixit enim: mitte quē missurus es, non sum enim eloquens ab heri & nudius tertius: ex quo locutus est ad seruū tuum impeditioris, & tardioris lingue sum Exo. c. 4. & propter hoc Deus prouidit ei dans Aaron fratrem eius, ut loqueretur dicens: Aaron frater tuus Leuites scio, quod eloquens sit. & sequitur: Ille loquetur ad populum, & erit os tuum: tu autem eris ei in eis, quae ad Deum pertinent, ut patet Exodi cap. 4. & iterum Exodi cap. 6. Ecce constitui te Deum Pharaonis, & Aaron frater tuus erit propheta tuus. Sic ergo esset hic, quod Moyses non loqueretur per se, sed Eleazarus loco illius. Respondendum est, quod Moyses fuit hic per se locutus: multotiens enim alibi per se locutus est, ut patet ex processu libri huius & duorum immediate precedentium: nec indiguit aliquando interprete coram populo Israel. Quod autem obijciatur, quod Aaron locutus fuerit coram Pharaone pro Moyses: dicendum est, quod hoc erat, quia erat Moyses impeditus lingue, & si proponeret coram Pharaone cum ipse non cognosceret dignitatem eius, negligeret eum contemnens verba propositionis suae: debuit ergo talis mitti, qui esset eloquens: & sic erat Aaron. Coram populo autem Israel non erat huiusmodi: quia omnes habebant Moysen tanquam vicum excellentissimum, & libentissime audiebant verba eius tanquam verba Dei, ideo non oportebat, ut alius loqueretur pro eo propter linguae impedimentum: locutus fuit ergo ipse.

Numeratio facta est in campestribus Moab.

In campestribus Moab. Ista ergo erat mansio, in qua tunc erant Israelitae. Sed obijcietur, quod fuerit in planioribus locis Moabitarum, quae sunt ultra campestria: & patet quia fornicatio cum mulieribus Moab & Madian fuit in Settum, ut patet precedenti cap. Settum autem est in planioribus locis Moab, ut patet in Alph. Tost. super Num. Pars II.

Afra 33. cap. ergo non fuit facta ista numeratio in campestribus, sed in planioribus locis Moab.

Respondetur quod campestria Moab magnam terram tenent, scilicet a descensu montium Abarim vsque ad Iordanem, ut colligitur infra 33. cap. & ista terra est aliquid montuosa, & vocatur campestris.

Diuiditur autē in duas partes: prima est a descensu ipsorum montium versus Iordanem, quae tamen non pertingit ad Iordanem: & ista est aliquid montuosa, & vocatur campestris proprie: alia autem incipit a termino istius, & finitur in Iordane. est autē ista magis plana, & ibi appellantur planiora loca Moabitarum. Accipiendo tamen large vtraque pars vocatur campestris, & illa, quae coniuncta est Iordani, & sic quando Iudaei erant apud Iordanem in vltima mansione dicebantur esse in campestribus Moab: quamquam essent in planioribus locis Moab, & isto modo accipitur hic, & precedent. cap. Alio modo & proprie accipiuntur campestria infra 33. cap. & ibi distinguuntur campestria a planioribus locis.

Super Iordanem. Idest Moyses, & Eleazarus erant super Iordanem, quando ista locuti sunt, scilicet circa Iordanem: nam non erant super aquas, quia tamen flumina labuntur per loca decliua, ille, qui stat in aliquo loco prope flumen, dicitur esse super flumen: & isto modo dicit scriptura orbem terrae esse positum super maria, & flumina Psal. 23. scilicet, quia terra eminet super aquas: & aquae ex conditione sua petunt infima, cum non possit aqua termino proprio terminari: sed adhuc non erant multum coniuncti Israelitae nunc Iordani, quia post hoc recesserit Israelitae mortuo Moyses de mansione ista Belsethim, quae erat vltima, & venerat ad Iordanem, ut patet Iosue cap. 3. quia tamen non erat valde magna distantia, sed erat Israelitae intra illam magnam vallem per quam labitur Iordanis, dicebantur esse supra Iordanem.

Contra Iericho. Idest erant Israelitae ex opposito Iericho: erat enim Iericho vrbs ex alia parte Iordanis, & non erat aliqua ciuitas ita propinqua Iordani de terra Chanaan sicut Iericho: & ista videbatur ex loco, in quo erant castra Israelitarum sita, ideo dicebantur esse contra Iericho.

Ad eos, qui erant a viginti annis, & supra. Idest locuti sunt Eleazarus & Moyses ad eos, qui erant a viginti annis, & supra. Id autem quod locuti fuerunt, erat, scilicet, quod Deus iusserat computari omnes illos, & sic factum est, id est quod se disponerent per turmas suas, scilicet per tribus, & familias & domos, ut posset accipi numerus omnium.

Sicut Deus praeceperat. Idest locuti sunt Moyses & Eleazarus id quod Deus praeceperat, scilicet quod numerarent Israelitas: ipsi autem dixerunt: Deus iussit, ut numeraremus nos omnem masculinum a vigesimo anno & supra: ideo disponatis vos ad numerationem.

Quorum iste est numerus. Idest quorum ista est summa, scilicet quae sequitur: ponitur enim primo summam particularem omnium tribuum, deinde ponitur summa totalis omnium infra.

Ruben primogenitus Israel. Hic incipiuntur summae particulares, & quia istae assumptae sunt per tribus, ponitur de qualibet tribu quanta esset multitudo.

Considerandum autem quod ordo iste accipiendi summam non est secundum dignitatem tribuum, quia hoc modo deberet praecedere tribus Iudae: erat enim dignior, & in omnibus, quae ad honorem pertinebat praeponebatur: ipsa enim primo mouebat castra, quam ceterae tribus, ut patet supra cap. 2. & 10. scilicet in primo clangore tubarum: etiam quando con-

Ordo accipiendi summam Israelitarum non fuit secundum dignitatem tribuum sed secundum vexillorum originem.

segratum fuit sanctuarium, & obtulerit omnes principes tribuum Israel per singulos dies, princeps tribus Iude prima die obtulit, ut patet supra cap. 7. Item non fuit hic observatus ordo natiuitatis: nam sic post Ruben, & Simeon non debebat poni tribus Gad, sed tribus Iuda: quia primo natus est Iudas, quam Gad, ut patet Gen. 29. & 30. cap. Item primo poni debuisset tribus Dan, & tribus Nephthali, quam Gad, Aser, Zabulon, & Isachar, quia primo nati sunt, ut patet Gen. cap. 30. sed e contrario factum est, ideo non fuit iste ordo observatus, sed fuit observatus ordo castrametationis, & vexillorum, scilicet, ut omnes qui pertinebant ad idem vexillum, primo computarentur, quam veheretur ad alios, qui erant sub alio vexillo: erat autem totus Israel diuisus per vexilla quatuor, ita quod sub quolibet vexillo essent tres tribus secundum ordinem, qui habetur supra cap. 2. ideo secundum istum modum computatio fiebat. Erat autem vnum de quatuor vexillis vexillum Ruben positum ad partem meridianam, sub quo erant tres tribus, scilicet Ruben, Simeon, & Gad, ut patet supra cap. 2. ideo iste tres tribus computate sunt primo per familias suas, ut patet hic. Erat autem alterum vexillum tribus Iuda quod erat ad partem orientalem, & sub isto erant tres tribus, scilicet Iuda, Isachar, & Zabulon, ut patet supra cap. 2. deo post tribus, que erant sub vexillo Ruben computate fuerunt iste tres, ut patet hic. Erat alterum vexillum tertium filiorum Ephraim ad partem septentrionalem, & sub isto erant tres tribus, scilicet Ephraim, Manasse, & Benjamin: ideo post tribus, que erant in vexillo Iuda computate fuerunt iste tres, ut patet hic. Quartum vexillum erat filiorum Dan ad partem occidentalem, sub quo erant tres tribus, Dan, Aser, & Nephthali: ideo iste tres computate sunt, unde penitus idem ordo est hic in computatione, qui est supra cap. 2. in castrametando, & in mouendo castra per clangorem tubarum supra c. 10.

Quare fuit in numeratione seruatus ordo vexillorum, & non dignitatis, vel natiuitatis.
Quest. V.

QVAERET aliquis quare magis fuit observatus hic in istis tribubus ordo vexillorum, quam ordo dignitatis, vel ordo natiuitatis capiam tribuum. Respondendum est, quod factum fuit, ut haberetur convenientissimus modus in computando: erat enim magnus populus Israelitarum, scilicet ultra sexcenta millia peditum, & si diligenter non computaretur, adhibito convenienti modo; erraretur in computatione: nullus autem modus fuit ita conueniens in computando, sicut si quilibet tribus computaretur in eo ordine, in quo erat: erant enim omnes Israelitae in castris ordinati quando computabantur. Si autem debuisset observari ordo dignitatis, non fieret computatio continua, quia inciperetur in parte orientali ubi erat tribus Iuda, & tunc omnibus medijs transiretur ad tribum Ruben ad partem meridianam: & deinde etiam omittendo reliquis tribus transiretur ad partem septentrionalem ad tribum Ephraim, Manasse, & Benjamin: & iterum fieret regressus ad tribum Simeon ad partem meridianam, & sic varie discurreretur: si autem observaretur ordo natiuitatis eodem modo oportebat fieri mutationem per discontinua, quia inciperetur in parte meridia, ubi erat tribus Ruben, & immediate in tribu Simeon, quae erat coniuncta illi, deinde transiri debebat ad partem orientalem, in qua erat tribus Iuda, & immediate ad partem occidentalem ad duas tribus, scilicet Dan, &

Nephthali, & quibus medijs transirendum erat ad partem aquilonarem, in qua erat tribus Ephraim, & Manasse, & post hoc ibatur in partem meridianam ad tribum Gad: deinde redeundum erat ad partem occidentalem ad tribum Aser: post hoc transiri debebat ad partem orientalem ad tribum Isachar, & Zabulon: deinde veniendum erat ad aquilonarem partem ad tribum Benjamin, & sic esset finis per magnas circulationes, atque erraretur in computando: ideo debuit dari alius ordo conuenientior, scilicet quod fieret computatio per continua, sicut erant locatae ipsae tribus: & istud erat si observaretur ordo castrametationis: & sic factum est, quia incepit computatio ista in vexillo meridia in tribu Ruben, & Iuda per omnes tribus continuè ibatur ad partem orientalem, & inde continuè ad aquilonarem descendebatur, veniebaturque in occidentem, & concludebatur transitus in meridie ubi fuerat computatio inchoata: & isto modo non poterat errari quidquam: ideo debuit teneri iste ordo. etiam fuit observatus ordo iste in prima computatione, cuius modus scriptus est supra cap. 1. quia incepta est in tribu Ruben, & secundum ordinem vexillorum finita fuit in tribu Nephthali.

Ruben primogenitus Israel. Idest fuit primus in computatione Ruben, qui erat primogenitus Israel, idest Iacob. & ponitur hic quod erat primogenitus ad significandum rationem ordinis, scilicet, quod praeponi debebat, quia erat primogenitus: & sic ab ipso incepit computatio ista, & illa quae habetur supra cap. 1. quamquam tamen Ruben esset primogenitus secundum carnem, tamen non manserunt penes eum iura primogeniturae, quia Iacob abstulit ea ei, ut patet Gen. 49. cap. scilicet Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea, & principium doloris mei: prior in donis, maior in imperio effusus es sicut aqua: non crebas, quia ascendisti cubile patris tui, & maculasti stratum eius, transierunt autem ista iura primogeniturae, quantum ad aliquid in tribu Iuda, & quantum ad aliquid in tribu Ioseph, ut declaratum est Gen. 48. & Ioseph 13. cap. Quae autem sunt iura primogeniturae declaratum fuit Gen. 25. & 27. cap.

Rubē perdidit iura primogeniturae.

Ianius filius Ienoc. Hic ponuntur quatuor filij Ruben, scilicet Henoc, Phallu, Hestom, Charmi: & ab istis denominatae sunt familiae, scilicet familia Henochitarum, Phalluitarum, Hestomitarum, Charmitarum. De his autem non deficit aliqua familia. Pro quo considerandum est, quod cum aliquis de duodecim filijs Iacob habebat aliquos filios ab illis denominabantur familiae, sicut a parte denominabatur tribus: utpote Ruben habuit quatuor filios, qui nominantur hic & a Ruben nominata est tribus: a quolibet autem filiorum eius nominata est una familia, & sicut contingebat filios Iacob habere plures, vel pauciores filios immediatos, ita in qualibet tribu erant plures, vel pauciores familiae: in tribu enim Ruben non deficit aliqua familia, quia filij eius solum fuerunt quatuor, ut patet Gen. 46. & Exo. 6. cap. denominabatur interdum aliqua familia a nepotibus, vel a pronepotibus, sicut factum est in tribu Manasse: nam filius Manasse fuit Machir, a quo nominata est familia Machiritarum: nepos autem Manasse fuit Galaad, a quo familia Galaditarum: pronepotes autem Manasse fuerunt sex filij Galaad, a quo denominata fuerunt sex familiae, ut patet infra in tribu autem Ruben non fuit aliqua familia denominata a nepotibus, vel pronepotibus: sed fuerunt quatuor familiae denominatae a quatuor filijs eius. Deficiunt autem in hac computatione de summa prima computationis, quae fuit facta in monte Sinai viri duodecim millia octingenti 70. ut patet supra c. 1. & hic: nā ibi erant quinquaginta

Filij Rubē quatuor a quibus denominatae sunt familiae. Quo familiae aliquando nominantur a filijs aliquando a nepotibus aliquando a pronepotibus.

ginta sex millia, & quingenti viri: hic sunt viri quinquaginta tria millia septingenti. *Haec sunt familiae de stirpe Ruben.* Idest quatuor istae suprapositae sunt familiae Rubenitarum: omnes autem cognationes minores vocabantur domus. *Quarum numerus inuentus est 43. millia septingenti 30.* Hic deficiunt multi a priori summa, quae erat in monte Sinai, ut supra dictum est.

Quare tribus Ruben non fuit multiplicata in quadraginta annis ad maiorem numerum. Quest. VI.

QVAERET aliquis quomodo tribus Ruben non fuit multiplicata ad maiorem numerum, nam sicut Israelitae quando ingressi sunt in Aegyptum erant septuaginta, & tamen quando exierunt erant plures quam sexcenta millia virorum, ita debuisset tribus Ruben augmentari in annis ferè quadraginta, qui fluxerunt a numeratione, quae facta est in monte Sinai usque ad istam: sed deficiunt multi.

Respondendum est, quod causa huius potissima fuit sententia lata a Deo in Cadesbarne contra numeratos, scilicet quod nullus de illis ingrederetur in terram Chanaan, ideo omnes, qui fuerant computati in prima computatione, scilicet sexcenta tria millia virorum, & amplius perierunt inter tempus computationis illius & istius, quia nemo de computatis in prima computatione fuit hic computatus, ut patet infra in litera. & sic de multis alijs tribubus deficiunt viri aliqui de summa, quae erat in prima computatione. Et ista causa exprimitur aliquid in fine c. ideo totalis summa omnium Israelitarum in ista computatione non accessit ad priorem summam, quae fuit in monte Sinai, ut patet infra. *Filius Phallu Eliab.* Huius filij Namuhel, & Dathan, & Abiron. Iste Phallu fuit filius Ruben, a quo denominata est familia Phalluitarum. Repetitur autem hic de eo, ut ponatur, quidam casus, qui fuit in nepotibus eius: erant enim nepotes eius tres Dathan Namuhel, & Abiron. Duo istorum fuerunt, qui surrexerunt contra Aaron, & Moysen propter summum sacerdotium. Et ex hoc repetitur hic de illis.

Isti sunt Dathan, & Abiron principes. Hoc ponitur ad notificandum id, quod dicitur de Dathan, & Abiron insurgentibus contra Moysen, quia cum legere supra c. 6. cap. de illis nesciretur fortassis determinate eorum progenies, ideo ponitur hic.

Qui surrexerunt contra Moysen, & Aaron. Modus insurrectionis, & seditionis habetur supra c. 16. & dicitur surrexisse contra Moysen, & Aaron, quia ipsi volebant summum sacerdotium, cum essent de tribu primogenitorum: & quia Aaron possidebat summum sacerdotium, insurgebat contra eum directe: contra Moysen autem insurgebat, quia ipse ordinauerat omnia haec & videbatur ex affectione consanguineis suis tribuisse dignitates, ut praecallegato cap. declaratum est.

In seditione Core. Seditio est bellum civile: sic autem fuit cum Core & socij sui insurrexerunt contra Moysen, & Aaron: omnes enim erant cōciues, cum essent in eodem populo: fuit autem ista seditio Core, quia erat Core de filijs Leui de familia Caath, ut patet Exod. cap. 6. & supra cap. 3. Ideo ille preterdebat se habere ius ad summum sacerdotium, volēs illum surripere, vel qualitercumque auferre Aaron: quia non poterat ipse si solus esset quid facere, conduxit secum multos alios de populo sollicitans corda eorū: & quia maioris auctoritatis sunt ad mouendum illi, qui erant honoratissimi in populo: ideo adduxit secum 250. proceres synagogae, ut patet infra, & quia Dathan, & Abiron principes in tribu Ruben, & Abyron erant quasi principes in tribu Ruben, quae erat tribus primogenitorum, ad quā videbatur de iure pertinere summum sacerdotium, sollicitauit illos, ut mouerentur contra Moysen, & Aaron.

Athan, & Abyron erant quasi principes in tribu Ruben, quae erat tribus primogenitorum, ad quā videbatur de iure pertinere summum sacerdotium, sollicitauit illos, ut mouerentur contra Moysen, & Aaron.

Quando aduersum Dominum rebellauerunt. Isti dicitur rebellasse contra Dominum, quia repugnabant ordinationi Dei volentes arripere summum sacerdotium: Deus tamen statuerat summum sacerdotium pertinere ad Aaron, isti autem non intelligebant, ideo insurrexerunt contra Moysen, & Aaron putātes hoc factum fuisse ex affectione cognationis, & sic dixit Moyses istis viris, quod insurgebat contra eum, & Aaron sed magis contra Deum, ut patet supra c. 16.

Aperiens terra os suum deuorauit Core. Dicitur terra aperuisse os, non quod habeat proprie os, quia non est animal, sed quia diuisa fuit patente quadam ceca voragine: & illa vorago erat sicut os in animali. Quid autem Iudaei fabulantur de ore terre, & ore asinae Balaam, & decem rebus creatis in vespere sabbathi ad solis occasum, declaratum fuit supra cap. 22. Dicitur quod fuit deuoratus Core, quia Core non fuit combustus cum alijs 250. viris offerentibus Thymiam. Sed contra hoc arguetur, quia Moyses dixit, quod Core & omnis congregatio sua starent sequenti die cum thuribus suis coram Domino ad offerendum thymiam: Aaron autem staret seorsum habens thuribulum suum: & tamen sequenti die venerunt viri 250. & obtulerunt, atque combusti sunt, ut patet hic, & supra cap. 16. ergo Core quoque combustus est.

Core an fuerit combustus.

CAliqui responderunt, quod Core fuit combustus, & deuoratus a terra: viri autē 250. fuerunt solum combusti. Sed hoc improbatum fuit supra c. 16. cap. Dicendum autem quod Core solum fuit submersus a terra sicut Dathan, & Abyron: & cum obijcerit quod dixerit Moyses, ut iret sequenti die Core cum socijs suis ad offerendum thymiam. Respondetur quod forte Core timuit subire istud experimentum suspicans aliquam plagam a Deo esse mittendam: & propter hoc quamquam viri 250. quos sollicitauerat iuerint sequenti die ad thurificandum: Core tamen non iuit, sed mansit in tabernaculo suo, ideo viri 250. combusti sunt soli, Core autem non fuit combustus, sed aperta est terra in tabernaculo suo, & deuoratus est.

Morientibus plurimis. Non intelligitur hoc de filijs Core, qui erant cum eo in tabernaculo suo, quia immediate dicitur quod magnum miraculum factum est in Israel, ut Core percunte filij eius non morerentur, nec etiam intelligitur de 250. viris, qui combusti sunt, quia de istis dicitur hic immediate quando combustus fuit ignis 250. viros. Sed intelligendum est necessario de Dathan, & Abiron, & omnibus familijs suis: nam isti deuorati sunt a terra, ut patet supra c. 16. & fuerunt omnia haec in eadem die. *Et factum est grande miraculum, ut Core percunte filij eius non morerentur.* Fuit autē miraculum in hoc quod terra aperta est & absorbit Core: filij tamen sui, qui simul erant non absorpti sunt: Core enim a principio sollicitauit Dathan, & Abiron contra Moysen. Etiam sollicitauit 250. viros. Inchoata autem seditione cū Moyses dixisset, quod sequenti die venirent Core, & socij eius ad thurificandum: Core timens aliquod malum peruenturum non iuit in sanctuarium, sed mansit in tabernaculo suo euntibus illuc viris ducentum quinquaginta, qui combusti sunt, fecit ergo Deus quod aperiretur terra, & deglutiret Core, & cum manerent simul filij eius in eodem tabernaculo, non submersi sunt, sed manserunt pendentes in aere, & hoc vidit totus Israel, quousque deuorato Core terra iterum conclusa est. Isti autem filij Core erant viri sancti & habiti fuerunt in magna reputatione postea inter

K 4 Leuitas,

Leuitas, quia cantores effecti sunt, & Psalmos composuerunt, ut patet 1. Paralip. cap. 25. & 26. nam ex nominibus istorum intuluntur quidam psalmi cum dicitur: Psalmus sanctorum Core. Etiam habuerunt ad faciendum libamenta, quæ erant de panibus frixis: unde dicitur de eis 1. Paralip. cap. 6. quod Corita erat princeps eorum, quæ frangebantur in Sartagine.

Quomodo non sunt absorpti filii Core cum patre eius, cum essent in eodem tabernaculo. Quæst. VII.

QVAERET aliquis de istis filiis Core quomodo non submersi sunt cum patre suo cum essent in eodem tabernaculo, ut hic supponitur. Respondebit aliquis, quod erant viri sancti, & propter hoc Deus illos conseruauit, ne perirent. Sed obijcietur quod licet prius essent viri sancti, tamen in eo quod recedere noluerunt a tentorio patris sui, qui erat peccator efficiebatur rei inobediencia, & merebantur submergi: sic patet de Dathan, & Abyron, & familijs suis: multi namque erant, qui nihil peccauerant in surgendo contra Moysen, & Aaron, quia tamen noluerunt recedere a tabernaculis hominum istorum cum eis absorpti sunt, ut patet supra cap. 16. & hoc quia dixerat eis Moyses. Recedite a tabernaculis istorum impiorum & nolite tangere, quæ ad eos pertinent, ne inuoluamini in peccatis eorum, & post hoc qui noluerunt recedere absorpti sunt, quamquam non peccassent: sic ergo fieri debuisset in filijs Core, cum essent in eodem tabernaculo, in quo pater suus absorptus est. Respondendum est, quod non debuerunt absorberi, quia non fuerant premoniti, quamquam ergo fortassis cognoscere quod pater eorum coniuauerat contra Moysen, & Aaron sollicitans corda mulierum virorum, tamen nesciebant esse preceptum à Moysè, & dictum, ut recederent omnes a tabernaculo eius: nam ipse, & Dathan, & Abyron in eodem tempore absorpti sunt, & cum Moyses iussit ad iubendum ne quis accederet ad tabernacula hominum impiorum audierunt illi, qui erant cum Dathan, & Abyron: quia primo iuit ad illos: sed non audierunt filij Core, quia Core habitabat in alia parte castrorum. Dathan namque, & Abyron erant de filijs Ruben, ideo castrametabantur in parte meridiana sub vexillo Ruben: Core autem & filij eius, quia erant de Leuitis castrametabantur ad partem tabernaculi meridiana in circuitu illius: & non erant in eodem ordine castrametandi, in quo populares, quia omnes populares castrametabantur procul a sanctuario, Leuitæ autem apud Iud, & tunc cum Moyses denunciauerit, ut recederet omnes a tabernaculis hominum impiorum, & hoc fuit cognitum apud tabernacula Dathan, & Abyron, & nondum erat cognitum apud tabernaculum Core: sed Core absorptus est dum absorberentur Dathan, & Abyron, ideo non constitit filijs Core, quod iussisset Moyses recedere a tabernaculo patris sui. Si autem iubente Moysè, recedere nollet, etiam si prius viri sancti fuissent, quia tamen tunc erant inobedientes, fuissent absorpti cum patre. Aliter autem responderi potest, quod non solum filij Core nescierunt positum a Moysè, quod omnes recederent a tabernaculo Core, sed etiam non fuerat posita talis iussio, nec intendebat Moyses ponere hoc edictum contra Core, sed solum contra Dathan, & Abyron. Causa enim est quia Moyses cognouerit, quod omnes isti viri, qui insurrexerant contra eum, & Aaron perituri erant: & quia ipse vocauerat Dathan, & Abyron, ut veniret ad sanctuarium, & ibi videret causam eorum, scilicet

quare insurgebant, noluerunt venire: & ob hoc iuit ipse ad illos iubens, ut omnes recederent a tabernaculis eorum: quia sciebat illos perituros esse ne alij simul cum eis perirent. De Core autem non existimabat sic, quia Core steterat in sanctuario coram Moysè & Aaron: dixeratque Moyses, quod Core & rota congregatio eius sequenti die venirent ad offerendum coram Domino thymiam, & Aaron per se offerret, ut ibi videretur, quem Deus acceptaret: hoc autem experimentum Core acceptauit, & socij sui ducentum quinquaginta viri: unde sequenti die isti ducentum quinquaginta viri venerunt ad sanctuarium, ut offerrent thymiam: & cum assumpissent in thuribus thymiam, ignis egressus a Domino combussit illos, ut patet supra 16. cap. Moyses autem putauit, quod iret cum eis Core sicut acceptauerat, ideo non intendebat ponere aliquod edictum contra illum, quod recederent omnes a tabernaculo eius sicut a tabernaculis Dathan, & Abyron, quia putauit eum confumendum cum ducentum quinquaginta viris, sed quia non iuit illuc Core, ne maneret impunitus cum ipse fecisset omne malum hoc, fecit Deus aperiri terram sub tabernaculo eius, & deuoratus est. Filij autem illius nihil peccabant manentes cum patre cum non esset posita aliqua prohibitio de hoc: ideo quæquam pater suus absorptus fuerit, quia erat vir nequam, tamen filij non debuerunt deuorari: secus autem si ipsi potuissent habere aliquam cognitionem certissimam, quod pater eorum deuorandus esset a terra. Nam tunc si non recederent ab eo, essent in culpa, & deuorarentur. *Filij Simeon.* Hic ponitur computatio secundæ tribus Israel, scilicet Simeon, & ponitur immediatè post Ruben, quia erat sub vexillo Ruben, ut patet supra cap. 2. erat etiam in ordine natiuitatis sequens post Ruben, ut patet Gen. cap. 30. hic tamen non curatur de ordine natiuitatis, sed de ordine castrorum, ut supra declaratum est.

Per cognationes suas. Id est per familias: est enim cognatio nomen generale signans congregationem plurius attrinectum in identitate sanguinis, & signat omnem modum congregationis, scilicet maximam congregationem, quæ vocatur tribus, vel mediocrem, quæ vocatur familia, aut minimam, quæ vocatur domus. De prima pater supra cap. 1. ubi accipiuntur duodecim principes cognationum, id est duodecim principes tribuum: & iterum dicitur quod Moyses & Aaron recenserunt Israelitas per cognationes suas, & domos atque familias, ubi necessario accipitur cognatio pro tribu. Sic etiam precedenti cap. dicitur quod Zambri erat princeps cognationis Simeon, id est princeps tribus Simeon: quia Simeon non dicitur familiam, sed tribum. Allquando autem cognatio accipitur pro familia, sicut patet hic cum diuiditur Simeon per cognationes. Non potest autem intelligi cognatio, id est tribus, quia vna non diuiditur per alias tribus, cum sint solum duodecim tribus. Item non potest accipi cognatio pro domo, quia cum dicatur hic quod diuiditur Simeon per cognationes, sequitur immediatè quomodo per istam diuisionem sint familie quinque in tribu Simeon. aliquando accipitur cognatio pro domo, quæ est minima cognatio, & de hoc magis patet.

Namuhel ab hoc familia Namuhelitarum. Hic ponuntur quinque familie tribus Simeonis denominate a quinque filijs eius, scilicet a Namuhel familia Namuhelitarum, & a Iachin familia Iachinitarum: & a Iamin familia Iaminitarum: & a Zare familia Zareitarum: & a Saule familia Saulitarum.

Sciendum autem quod Namuhel, qui ponitur hic primus in filijs Simeon non est ille Namuhel, de quo

Cognatio quæ signat

Namuhel fuit nomen duorum, & Saul.

de quo dicitur supra. s. q. filij Eliab erant Namuhel Dathan, & Abyron, quia Namuhel pertinet ad tribum Ruben, hic autem ad tribum Simeon. Item Saul, de quo hic dicitur non est Saul qui regnavit primus in Israel, quia ille erat de tribu Benjamin; iste autem de Tribu Simeonis. De Saule patet 1. Reg. c. 9. Item multo tempore fuit iste Saul ante illum, quia iste introiit in Aegyptum cum patre suo Simeone, Saul autem rex fuit valde magno tempore post exitum de Aegypto, & post ingressum in terram Chanaan. Item familia Zareitarum, de qua hic dicitur non est familia Zareitarum, de qua habetur infra in tribu Iudæ, quia ista pertinet ad Simeonem illa ad Iudam, & denominatur familia Zareitarum in tribu Iudæ à Zaram, qui fuit filius Iudæ, ut patet Gen. c. 28. & Mat. c. 1. licet aliquando vocetur zares, ut patet infra ista autem familia Zare, quæ hic ponitur, nominatur a Zare filio Simeon. *Hæ sunt familie de stirpe Simeon.* i. istæ quinque familie hic nominatae sunt de stirpe Simeon. i. appellatae a filijs eius. Sciendum autem, quod hic deficit vna familia, quia a quolibet filio Simeon deberet appellari vna familia, sed fuerunt sex filij Simeon, ut patet Gen. 46. c. & Exodi cap. 6. ista familia non nominatur eo modo, quo appellatur filij Simeon: nam Gen. 46. cap. 16. qui vocatur hic Namuhel, appellatur ibi Iamuel, & qui appellatur hic Zare appellatur ibi Saber. Deficit tamè vna familia. s. Ahoditarum denominata a filio Simeon nomine Ahod. Hoc autem fuit, quia forte Ahod non habuit filios aliquos, per quos deriuaretur progenies sua: ideo non fecit aliquam familiam. Sciendum autem, quod nomina istorum filiorum Simeon fuerunt multiplicia, nec ponuntur vbique eadem: nam aliter appellantur Gen. 46. c. & aliter Exodi cap. 6. & aliter hic: nam Gen. 46. cap. ponuntur tria nomina filiorum Simeon, quæ non ponuntur hic, scilicet Iamuel, Ahod, & Saber. Exo. autem cap. 6. etiam variantur ista nomina, quia ponuntur duo, quæ non ponuntur hic, nec Gen. 46. cap. 1. Nod, & Soer. Hoc autem accidit, quia aliquando contingit eisdem viros multa habere nomina, sicut nunc apparet. Et etiam hoc accidit in nouo testamento: nam Petrus aliquando appellatur Petrus, aliquando Simon Ioannis, & aliquando Cephas, & aliquando Bariona. Adhuc autem filij Simeon habent alia nomina variata, ut patet 1. Paralipom. cap. 4. ubi ponitur Iarib filius Simeon: & ibi ponitur Zara, sicut ponitur hic: nec ponuntur ibi filij sex Simeon, sicut Gen. 46. cap. & Exo. cap. 6. sed quinque filij, sicut hic. Cuius causa est, quia liber Paralipom. fuit scriptus multo tempore post librum istum, scilicet tempore captiuitatis Babylonicæ cum ibi agatur, quomodo ducti fuerint Israelitæ in Babylone, & intendebat ibi scriptor enarrare progeniem Simeonis, sicut enarrat progeniem aliarum tribuum, & quia ab vno de filijs Simeon non prouenerunt posterij, scilicet ab Ilo, qui vocatur Ahod: ideo non dicitur esse, quod haberet sex filios, sed quinque: quia sextus filius nihil proficiebat ad stirpem Simeon, quia ab eo non fuerunt deriuati aliqui posterij, per quos extenderetur familia Simeonis. *Quarum omnis numerus fuit 22. millia ducentorum.* In ista tribu deficiunt valde multi viri. s. 27. millia & centum secundum primam computationem: nam in computatione facta in monte Sinai fuerunt quinquaginta. 9. millia. & 300. viri. hic autem. 22. millia. 200. Primum patet sup. c. 1. nec est aliqua tribus Israelitarum, in qua tot viri defecerint, ideo plures defecerunt in hac tribu quam in duabus quibuscunque alijs tribubus: non enim fuit aliqua tribus tam parua multitudinis in ista computatione, sicut tribus Simeon quamquam in prima computatione multæ fuerunt minores ipsa: immo nulla fuit maior ea, nec equalis,

Familie Zareitarum duæ.

Filij Simeon diuersa nomina habuerunt.

nisi tribus Iudæ & tribus Dan, ut patet supra cap. 1. & quia ista computatio fiebat ad signandum sortes possessionis omnibus tribubus: cum tribus Simeon reperiretur minor omnibus, data est ei minima possessio. Nam non accepit sortem segregatam, sicut ceteræ tribus, sed quandam partem sortis Iudæ accepit: erat enim fors Iudæ magna, & quædam particula partia decisa de illa suffecit in sortem tribui Simeon, sic patet Iosue. capit. 19. hæc est hæreditas filiorum Simeon iuxta cognationes suas in funiculo, & possessione filiorum Iudæ, quia maior erat, & idcirco possederunt filij Simeon in medio hæreditatis eorum.

Quare tribus Simeon valde diminuta fuerit. Quæst. VIII.

QVAERET aliquis quare de tribu Simeon defecerint valde plures viri, quam de alijs familijs. Aliquis respondere poterit, quod quædam progenies sunt, quæ quodam tempore multiplicantur, & alia sunt, quæ non multiplicantur, & illæ, quæ multiplicantur aliqui non multiplicantur, quia non omni tempore homines equaliter vacant generationi, & dato quod equaliter, aut amplius vacant, non sequitur, quod magis multiplicentur in prole, & sic potuit esse de stirpe Simeon, quod licet a principio excederet fere omnes alias, tamè postea non multiplicata est, sed alia excederunt eam.

Dicendum tamen, quod ista ratio licet aequalis sit, tamen non penitus satisfacit: nam hoc esset si alia tribus, quæ prius excessit fuerant in multitudine a tribu Simeon: postea excederent eam, & ipsa non diminueretur, vel parum diminueretur: tamen hic vtrunque est: nam omnes alia excedunt eam, & ipsa diminuta est a priori summa, quasi in 38. millibus virorum, quod verisimiliter non fuisset factum, nisi aliquid speciale accidisset in tribu ista.

Ideo dicendum est, quod ista tribus passa est diminutionem generalem quam ex aliqua parte habuerunt aliæ tribus, & propter hoc habuit quandam speciale diminutionis causam: fuerunt enim omnes tribus aliqualiter diminuta, quia sententia lata fuit contra illas. supra cap. 14. quod omnes numerati de illis perierunt: ideo necesse est, quod de qualibet tribu ad minus tot deficerent, quot numerati erant in summa cuiuslibet tribus supra capit. 1. Aliquæ tamen tribus in tempore medio harum duarum computationum. s. fere in 39. annis magis multiplicatae sunt, quam alia: unde contingit quædam earum deficere a priori summa, alias autem excedere summam priorem, sicut patebit infra comparando summam vtriusque numerationis, quantum ad hoc. Tribus autem Simeon pari potuit quendam defectum, scilicet ut deficerent ad primam summam aliqui viri. habuit autem præter hoc specialem causam diminutionis. Dicit enim quidam quod fere omnes viri, scilicet 24. millia qui perierunt in adoratione Beelphegor, & fornicatione cum filiabus Moab & Madian, fuerunt de stirpe Simeon, & satis apparet hoc rationabiliter dictum, quia princeps istius tribus fuit, qui occisus est, cum Madianitide, principe tamen peccante, plurimi de tribu eum sequerentur. Quidam enim, quia viderent sibi esse impunitatem in vitio, quod eis erat commune cum principe: alij autem, ut principi complacerent adulantibus ei, quod bene ageret. Et sic non fuerunt omnes pereuntes de tribu Simeon: esset tamen maxima summa eorum, ideo ista tribus magis diminueretur quam omnes alij. *Filij Gad.* Hic ponitur numeratio tertie tribus, scilicet Gad, & fuit ista post Simeonem non in ordine natiuitatis, vel dignitatis, sed in ordine castrorum: nam castrametabatur sub vexillo filiorum

Tribus Simeon hic fuit minor inter omnes: & Iudæ maior & quare.

Numeratio tertie tribus.

tionum Ruben, vt patet supra c. 2. *Per cognationes suas.* Id est per familias, quoniam non potest accipi pro aliquo alio, cum tribus non diuidatur immediate, nisi per familias. *Sephon a quo familia Sephonitarum.* Hic ponuntur septem in tribu Gad, quæ denominantur a septem filiis eius, sicut patet in litera. Isti tamen filij non nominantur hoc modo, sicut alibi, quia Gen. 46. cap. ponuntur quedam alia nomina, quæ non ponuntur hic, scilicet Efebon, & Berib. Pro quibus ponuntur hic alij duo, scilicet Her, & Ozni, sic etiam in alijs locis scripture variantur nomina eorum, sicut patet in libro Paralip. & in libris Eldrae, vbi ponuntur iste tribus & familiae suæ. *Iste sunt familiae Gad.* De istis familijs nulla deficit, quia oēs filij Gad denominauerunt familias aliquas: fuerunt, a solis septē filij Gad, vt patet Gen. c. 46. & tot familiae ponuntur hic. *Quarum omnis numerus fuit 40. millia quingenti.* De filijs Gad deficient aliqui ad primam numerationem, quia in prima computatione fuerunt 45. millia sexcenti quinquaginta, vt patet supra cap. 1. Hic autem solum 45. millia quingenti. deficient, ergo quinque millia, 150. *Filij Iuda.* Hic ponitur quarta tribus, scilicet filiorum Iuda: non secundum ordinem natiuitatis: nam prior fuit Iudas, quàm Gad, de quo supra ponebatur, sed secundum castrametationem: nam filij Iuda castrametabantur ad partem orientalem, sub vexillo suo, & quia incepta fuerat ista computatio in parte meridiana in tribu Ruben continue computando deuentum est vsque ad partem orientalem, in qua castrametabantur filij Iudæ. *Her & Onan.* Hic ponuntur isti duo filij Iudæ, & non dicitur per cognationes suas, sicut dicebatur in alijs tribubus: & causa est, quia per istos non deriuata fuit aliqua progenies Iudæ, sed mortui sunt ambo sine liberis, vt patet hic, & Genes. 18. capitu.

Quare nominati sunt hic duo filij Iudæ ex quibus non fuit aliqua pro eis. Quæst. IX.

QVAERET aliquis, quare nominati sunt hic isti duo filij Iudæ ex quibus non fuit aliqua progenies, cum sextus filius Simeon non fuerit nominatus supra, eo quod ex eo non fuit aliqua posteritas, vt ibi declaratum est.

Respondendum est, quod isti duo filij Iudæ nominati sunt hic ad commemorandum peccatum eorū, sicut expresse non commemoretur, sed subintelligitur per eorum mortem. Erant enim isti duo filij Iudæ nequissimi, quorum primus a domino occisus est. Secundus autem etiam fuit nequam, quia cum sciret non sibi nasci liberos, sed fratri suo defuncto non cognoscebat vxorem suam, sed effundebat semen in terram, & hunc quoque occidit dominus eo, quod rem derestabilem faceret. De his Gen. 38. cap. Ad commemorandum ergo horum facinus saltem implicite nominati sunt, & dictum est, quod mortui fuissent. Filius autem sextus Simeon non fecit aliquid notabile siue in bono, siue in facinore, ideo non fuit hic repetitus, cum non habuerit progeniem aliquam.

Qui ambo mortui sunt in terra Chanaan. Id est isti non introierunt in Aegyptum, cum omnibus alijs, de quibus hic dicitur: omnes enim isti, & patres eorum, scilicet capita tribuum ingressi sunt in Aegyptum, vt patet Genes. 46. cap. Isti autem duo mortui sunt antequam illuc introirent, scilicet in terram Chanaan: fuit autem mors eorum pessima: Deus enim occidit illos, quia erant nequam, vt dictum est, & patet Genes. 38. capitu. *Fueruntque filij Iuda per cognationes suas.* Hic ponuntur alij filij Iudæ per quos deriuata est progenies Iudæ, & dicitur: Per cognationes suas, id est per familias, quia isti, qui nominantur hic constituerunt singulas fami-

lias, vt patet in litera. *Sela a quo familia Selaitarum.* Hic ponuntur quinque familiae in tribu Iudæ, & tres sunt denominatæ a filiis eius, scilicet familia Selaitarum, Zaraitarum, Pharesitarum. Duæ autem a nepotibus illius, scilicet familia Efromitarum, & Amulitarum. Fuerunt enim Efrom, & Amul filij Phares, & nepotes Iudæ. Ponitur autem hic prima familia Selaitarum, quia iste fuit primus de filiis Iudæ, per quos familiae deriuatæ sunt.

Pro quo sciendum, quod Iudas habuit duplices filios, quosdam ex vxore sua nomine Sue: alios ex nuru sua nomine Thamar. Ex vxore habuit tres filios, scilicet Her, Onan, & Sela. Primi duo mortui sunt, quia erant nequissimi, vt patet hic & Gen. 38. Mansit Sela filius Iudæ minor ex vxore, & ab isto denominata est familia Selaitarum. Habuit autem alios filios Iudas ex nuru sua Thamar: primus enim filius Iudæ. Her qui accepit Thamar in vxorem, & quia erat nequam, occisus est a domino sine liberis. Secundus, scilicet Onan accepit eandem Thamar in vxorem, & quia et erat nequam occisus est sine liberis. Petiuit autem Thamar tertium filium, scilicet Sela, Iudas autem timens, quod moretur, sicut duo priores nolens ei dare, sed dixit, quod maneret in viduitate sua, quousque creuisset Sela, & daretur ei in virum. Cum autem creuisset, & non daretur, Thamar mutato habitu, & accepto ornatu meretricio cognita est a Iuda nesciente Iuda, quod esset nurus sua, & ad vnum concubitum concepit gemellos, scilicet Phares, & Zaram. Amplius autem Iudas non cognouit eam. De hoc Gen. 38. cap. a duobus autem filiis eius, scilicet Phares, & Zaram denominatæ sunt duæ familie, scilicet Pharesitarum, & Zaraitarum. *Phares a quo familia Pharesitarum.* Iste Phares, & Zaram simul concepti sunt, scilicet ex vnico coitu, & cum esset tempus partus collidebantur infantuli in vtre. scilicet quis prior exiret quorum vnus emisit manum extra ventrem: & in digito illius obstetrix ligauit filum coccineum dicens iste egredietur prior, & ob hoc vocauit eum Zaram, quod interpretatur oriens vel fulgens. oriens quidem, quia obstetrix dicit iste egredietur prior, fulgens autem, quia in digito illius filum coccineum fulgens ligatum est. Alius tamen impediuit exitum illius, & egressus est prior rumpendo pellem secundinam, & tunc dixit obstetrix, quare diuisa est propter te maceria? Et ob hoc vocatus est Phares, quod interpretatur diuidens, vel diuisio. de linea autem istius Phares nati sunt omnes reges Iudæ, & Messias, vt patet Mat. cap. 1. *Zare a quo familia Zaraitarum.* Iste vocatur hic Zare, sed vt communiter vocatur Zaram, vt patet Gen. 38. cap. & Matth. cap. 1. sed in hoc nihil differt, quia etiam alibi vocatur aliquando Zares, vt patet Iosue. cap. 7. & 22.

Porro filij Phares Hefrom. Hic ponuntur duæ familie denominatæ a nepotibus Iudæ, scilicet familia Amulitarum & Hefromitarum, sed isti nepotes fuerunt Iudæ.

Quomodo familia duorum fratrum essent diuerse, cum haberent eundem patrem. Quæst. X.

QVAERET aliquis quomodo familia Pharesitarum potest esse alia a familia Amulitarum, & Hefromitarum, quia Phares erat pater Amul, & Hefrom, vt patet hic: & familia patris non potest extendi, nisi per filios suos: ideo eadem erit familia patris & filiorum, vel saltem vnus de filiis: alioquin aliqua familia erit, quæ nullos habeat, per quos deriuetur, quod non stat.

Respondetur, quod quando pater vnum filium generabat, solum familia patris & filij necessario erat eadem:

Iudas habuit duplices filios.

Phares & Zaram natiuitas.

dem: quia diuerse familie exigunt diuersas origines, & diuersa media, per quæ extendantur. Quando autem pater vnicum filium habet, pater est origo, filius autem est id, per quod familia extenditur. Si autem pater plures filios habuit poterit familia patris per vnum filium decurrere, & ille non habebit nomen familie a se, sed a nomine patris sui, quilibet vero aliorum a se familiam denominabit, vt si vnus vir quinque filios habeat, quatuor illorum filiorum familias speciales denominare poterunt. Vnus autem eorum non denominabit aliquam familiam, sed extendetur per eam familia a nomine patris, & postea per omnes eius posteros.

Si autem quilibet filius ex nomine suo familiam denominaret, impossibile esset aliquam familiam harum denominari a patre, vel necesse esset, vt aliqua harum familiarum diuideret solum per vitam vnus hominis. Sed hoc falsum est: sic ergo est in Phares, & Hefrom & Amul, quia Phares habuit alios filios preter Hefrom, & Amul, vel saltem vnum, & per illos familia Pharesitarum deriuata est: Hefrom autem, & Amul potuerunt alias familias constituere, & non extendebatur per eos familia Pharesitarum. Intelligendum tamen, quod non exprimentur hic omnes filij Phares, sed subtrahuntur illi, per quos deriuata fuit familia Pharesitarum computatis istis duobus, per quos non extenditur: sic autem est in tribu Manasse, quia ibi nati sunt de Galaad filij multi, qui infra nominantur, & a quolibet eorum vna familia nomen accipit, & cum his computatur ipsa familia patris eorum Galaad, sed hoc est, quia Galaad habuit alios filios preter illos, qui computantur infra. *Iste sunt familiae Iudæ.* In istis familijs nulla deficit, nisi dicere velimus, quod Her & Onan filij Iudæ, qui mortui sunt, constituerent debuissent duas familias, & non constituerunt.

Quarum omnis numerus fuit. 70. millia quingenti. Ista est maxima tribus in multitudine: semper enim excessit omnes alias tribus numero: sic patet in prima computatione, de qua supra cap. 1. etiam hic excessit omnes alias, quamquam de ipsa defecissent aliquæ secundum primam computationem: postea autem in terra Chanaan etiam semper fuit maior qualibet alia tribu, & quasi habuit tantam multitudinem, sicut octo vel nouem tribus. Quod patet 1. Regum cap. ultimo, vbi iussit Dauid computari omnes viros bellatores regni sui, & imperti sunt de tribu Iuda quingenta quinquaginta millia virorum pugnatorum. De omnibus autem reliquis tribubus Israel inuenta sunt nonaginta millia virorum pugnatorum. Sed hoc arguetur, quia tribus Israel dixerunt ad tribum Iudæ: decem partibus maior ego sum apud regem, magisque ad me pertinet Dauid quàm ad te, vt patet 2. Regum cap. 19.

Respondetur, quod Israel erat maior, 10. partibus tribu Iuda: non quantum ad numerum virorum, sed quantum ad numerum cognationum. Tribus namque Iuda erat vna, reliquæ autem tribus, quæ vocantur Israel, erant. 11. ideo, 10. partibus erant maiores, quàm tribus Iuda, id est erant plures.

Sciendum, quod de ista tribu defecerunt multi viri secundum primam computationem, scilicet quatuor millia, & centum, quia in illa fuerunt 74. millia sexcenti: in hac autem fuerunt. 70. millia quingenti. De hoc supra cap. 1. *Filij Issachar.* Ista tribus computatur post tribum Iudæ, quia erat secundum ordinem castrametationis apud illam: nam tres erant tribus sub vexillo Iudæ, scilicet Iudas, Issachar, & Zabulon, vt patet supra cap. 2.

Per cognationes suas. Id est isti filij Issachar, qui sequuntur fecerunt singuli cognationes singulas, id est

Constatio.

Solutio.

familias. *Thola a quo familia Tholaitarum.* Hic ponuntur quatuor filij Issachar, a quo denominantur quatuor familiae, vt patet in litera, sed nomina istorum sunt aequaliter mutata, quia illi, qui vocatur hic Issachar, vocatur Job Genes. 46. cap. & qui vocatur hic Semiran vocatur, 1. Paralipom. cap. 7. Samaron, sed ista variatio pauca est. *He sunt cognationes Issachar.* Id est iste quatuor supra dictæ sunt familiae Issachar. De hac tribu nulla familia deficit, quia solum fuerunt quatuor filij Issachar, vt patet Genes. 46. capitu. & totidem familie sunt hic.

Quarum numerus fuit 64. millia, 300. Ista tribus contra consuetudinem omnium superiorum excreuit in summa ista ad summam primam per 9. millia, & nonngentos viros: quia in prima computatione fuerunt quinquaginta quatuor millia quadringenti, & in ista sunt. 64. millia, 300. aliquæ autem tribus sunt, quibus summa ista secunda supererat ad primam summam.

Causa huius est, quia ista tribus habebat multos iuuenes tempore computationis primæ, & paruulos, qui erant infra annum. 20. & non computati sunt: ideo non fuit lata contra eos sententia, quæ habetur supra cap. 14. isti autem non mortui sunt, & genuerunt plurimos, qui tempore huius numerationis iam erant annorum. 20. & computati sunt. Ratio huius est, quia omnes, qui computati fuerunt a 20. annis, & supra perierunt in deserto, & non peruenerunt vsque ad tempus computationis huius, vt patet infra in litera. *Filij Zabulon.* Ista tribus computatur post tribum Issachar, quia ambæ erant simul sub vexillo tribus Iudæ, & iste erat ordo in eis, qui habetur hic, vt patet supra capitu. 2.

Per cognationes suas. Id est per familias, scilicet quod computata est tribus Zabulon per familias suas, sicut omnes aliæ tribus. Non erat enim aliqua tribus, quæ simul tota numeraretur, quia sic erraretur in numerando, sed diuidebatur tota tribus per familias, & quilibet familia per domos, & sic accipiebatur particulatim summa, vt ex omnibus summis partialibus colligeretur summa totalis tribus. *Sared, a quo familia Sareditarum.* Hic ponuntur tres familie Zabulon, quæ nominatæ sunt a tribus filiis eius. Nomina autem istorum non fuerunt mutata, sicut in quibusdam superioribus tribubus, sed sicut appellantur hic, ita & Genes. 46. capitu.

He sunt cognationes Zabulon. Id est istæ tres supra posita sunt cognationes tribus Zabulon, & non sunt plures aliæ in hac tribu. in ista enim non deficit aliqua familia, quia filij Zabulon sunt solum tres, vt patet Genes. 46. cap. & tot familiae denominatæ sunt.

Quarum numerus fuit. 60. millia quingenti. Ista tribus excedit ad priorem computationem in tribus millibus, & centum viris, quia in priori erant, quinquaginta septem millia virorum quadringenti: hic autem sunt 60. millia, & quingenti. *Filij Ioseph.* Hic ponuntur duæ tribus, scilicet Manasse, & Ephraim, & ponitur quod sunt filij Ioseph, quia omnes tribus accepterunt denominationem a filiis Iacob immediatis: erat autem Ioseph filius Iacob: ideo ab eo aliqua tribus denominari debuit, sed fuit diuisus Ioseph in duas tribus, scilicet in Manasse, & Ephraim, quia Iacob adoptauit in filios istos duos, vt patet Genes. cap. 48. Cum dicitur: Duo filij tui Manasses, & Ephraim, sicut Ruben, & Simeon reputabuntur mihi, id est isti duo, ita volo, quod vocentur filij mei, sicut Ruben, & Simeon: ideo isti duo computantur tanquam duo capita tribuum, sicut Ruben, & Simeon: quia tamen radix eorum erat Ioseph nominatur ipse, & diuiditur Ioseph per Ephraim, & Manasse, sicut diuiditur aliqua

Tribus Zabulon numeratio.

Tribus Manasse & Ephraim.

Quare tribus nomen equo.

aliqua tribus per familias suas. *Per cognationes suas Manasse, & Ephraim.* Id est filij Ioseph diuisi per cognationes sunt duo, scilicet Ephraim & Manasse, qui faciunt duas cognationes, id est duas tribus, & accipitur hic specialius cognatio, quam in superioribus: nam supra semper accipiebatur cognatio pro familia, hic autem pro tribu, cum non diuidatur Ioseph immediate in duas familias, sicut in duas tribus, quia Ephraim, & Manasse duae tribus sunt. *De Manasse ortus est Machir.* Hic ponuntur familiae tribus Manasse: nam diuidebatur Ioseph per duas tribus. Ponitur autem hic prima eorum, scilicet tribus Manasse, & ponuntur familiae, quae erant in ipsa. Est autem aliquid speciale in hac familia, quod in caeteris, quia in caeteris, ut communiter nominantur familiae a filiis ipsorum capitum tribuum. Aliqui autem nominantur duplex familia a nepotibus. scilicet a mulierum, & Hefronitarum, ut patet supra, hic autem nominantur familiae a filiis, nepotibus & pronepotibus. Nam Manasse genuit Machir, a quo nominata est familia Machiritarum, & ista deriuatur a filio. Machir autem genuit Galaad, a quo dicitur familia Galaditarum. Et iste est nepos Manasse. Galaad autem recitatur hic habere filios sex, & ab istis fuerunt denominatae sex familiae. Hi autem sunt pronepotes Manasse. Sciendum autem quod Galaad, de quo hic dicitur, vir valde excellens, & pugnator, ut patet Iosue. 17. & aliqui dicunt eum fecisse bella magna in terra Chanaan. In terra duorum regum Amorrhoeorum, sed falsum est, quia non fuit illuc, in Aegypto, non mortuus est: sed fuerunt bella sua in Aegypto. De hoc declaratum est Iosue. 17. c. Scilicet dicitur quod lezer, a quo nominata est familia Lezeritarum, aliqui appellat aliter. scilicet Abiezer, ut patet Iosue. 17. c. ponuntur autem hic familiae octo tribus Manasse, quarum vna nominata a filio. scilicet familia Machiritarum, & alia a nepote. scilicet familia Galaditarum. sex vero a pronepotibus, ut patet in ista. *Fuit autem Hephher pater Salphaad.* Familia vltima tribus Manasse est Hephheritarum denominata ab Hephher, qui fuit pater Salphaad. Fit autem hic mentio de Salphaad, quia agit de numeratione Israelitarum ad accipiendum partes in terra promissionis per singula capita. Salphaad autem accepturus erat possessionem, vel filij eius pro eo, & quia non habuit filios filiae accepit hereditatem, & de ipsis dicitur hic. Sic est pater sequenti c. Iste Salphaad exiit de Aegypto veniens in deserto: tunc ibi mortuus est non introiens in terram Chanaan, & propter hoc fuit contentio super successione, quia filiae eius proclamauerunt, quod daretur eis aliqua hereditas, ne deleteretur nomen patris earum in familia sua, & dixerunt. pater noster mortuus est in deserto, nec fuit in seditione, quae concitata est contra dominum sub Core, ut patet sequenti cap. *Qui filios non habebat, sed tantum filias.* Hoc ponitur ad declarandum, quod successerint ei filiae. si enim habuisset Salphaad filios illi proculdubio succederent ei, quia de eis non dubitatur, quin haberent ius ad succedendum, sed de filiabus erat dubium. Postea tamen ventilata quaestione diffiniuit Deus quod succederent filiae, quando defunctus non haberet heredes mascululos, ut patet sequenti cap. & istis puellis non fuit data hereditas vivente Moyse: & postea in terra Chanaan in dimidia sorte Manasse petierunt hereditatem, & ibi data est, ut patet Iosue. cap. 17.

Quarum ista sunt nomina. Iste puellae frequenter nominantur, scilicet hic, & sequenti cap. & infra 36. cap. & Iosue. 17. dicunt autem quidam hoc fieri, quia erant puellae valde prudentes: ideo scriptura commemorat eas in laudem. Et hoc satis videtur colligi ex earum petitione sequenti cap. ubi Deus approbavit eam, dicens: Iustam rem postulant filiae Salphaad. Idem patet ex petitione, quam fecerunt coram Iosue, ut daret eis possessionem, ut patet Iosue. cap. 17.

Haec sunt familiae Manasse. Id est istae octo supra positae denominatae a filiis, nepotibus, & pronepotibus. *Quorum numerus fuit. 52. millia septingenti.* Ista tribus excrevit ad priorem summam in 20. millibus, & quingentis: nam in priori numeratione fuerant in hac tribu. 32. millia virorum. & 200. ut patet supra cap. 1. Hic autem fuerunt. 52. millia septingenti: unde nulla tribus tantum excrevit ad priorem summam, quam tribus Manasse, sicut nulla tribus tantum defecit a priori, sicut tribus Simeon. *Filii autem Ephraim.* Hic computatur secunda tribus Ioseph. scilicet Ephraitarum, & isti computantur apud Manasse, quia Manasse & Ephraim simul erant in castrametando cum sub eodem vexillo essent ad partem aquilonarem, ut patet supra ca. 2. *Per cognationes suas.* Id est per familias. erant autem familiae Ephraitarum denominatae a filiis eius, ut patet infra. *Suthala, a quo familia Suthalitarum.* Hic ponuntur quatuor familiae Ephraitarum quarum tres denominatae sunt a tribus filiis Ephraim, & vna a nepote eius. De hoc autem non potest dici, an defecerit aliqua familia, vel non: quia nescitur quot erant filij eius, cum non scriptum sit, sicut de alijs filiis Iacob: nam non descendit Ephraim in Aegyptum, cum Iacob sed in Aegypto natus est: pater quoque eius Iacob non descendit cum Iacob in Aegyptum, sed ante illum iuit per multos annos. *Quorum numerus fuit. 32. millia quingenti.* De ista tribu deficiunt octo millia virorum, quia in prima computatione fuerunt 40. millia quingenti, ut patet supra cap. 1. in hac autem solum. 32. millia quingenti. *Isti sunt filii Ioseph per familias suas.* Hic ponitur recapitulatio duarum tribuum, quae pertinebant ad Ioseph. scilicet quia omnes, qui includuntur in familijs supra positis sunt filij Ioseph distincti per tribus suas, & familias. *Filii Benjamin.* Ista tribus computatur post Manasse, & Ephraim, quia castrametabatur Benjamin apud Manasse & Ephraim. istae enim tres erant sub eodem vexillo, ut patet supra cap. 2. & hoc quia pertinebant ad eandem matrem. scilicet ad Rachel: habuit enim duos filios Rachel. scilicet Ioseph, & Benjamin, ex quibus fuerunt tres tribus. scilicet Benjamin vna, & a Ioseph prouenerunt duae. scilicet Ephraim & Manasse, & ob hoc istae tres erant sub eodem vexillo. *In cognationibus suis.* Id est filij Benjamin erant distincti per cognationes. i. familias suas. Sunt autem cognationes Benjamin quinq; denominatae a quinque filiis eius, ut patet in litera: nomina tamen istorum filiorum non manent vbi que eadem: nam solum duo istorum habentur Gen. 46. cap. scilicet Bale, & Azbel, Ahiram, ac Supham & Vpham non nominantur ibi, sed ponuntur alia nomina: eodem modo i. Paralip. cap. 8. non nominantur sic isti filij Benjamin: nam duo primi conueniunt cum his. scilicet Bale, & Asbel, qui ibi vocatur Asbal: alij autem nominantur aliter. scilicet Ahara, Noaba, & Rapha: sed in hoc non est difficultas: quoniam multoties idem homo habet plura nomina, sicut idem locus vel eadem regio. *Filii Bale Hered, & Noeman.* Hic ponuntur familiae duae denominatae a duobus nepotibus Benjamin. scilicet Heriditarum, & Noemanitarum. quinque autem familiae supra positae nominantur a quinque filiis Benjamin. *Hi sunt filii Benjamin per cognationes suas.* Id est omnes superiores tamen qui sunt capita cognationum, id est familiarum, tamen qui sunt in ipsis familijs sunt filij Benjamin: vocantur autem filij Benjamin non immediati, sed descendentes ab eo quomodo cumque descendant, & quantum curique distent. De istis familijs Benjamin deficiunt quinque: nec est aliqua tribus, cui tot deficiunt. ponuntur enim quinque familiae filiorum Benjamin, & duae nepotum eius. fuerunt tamen filij, 10. Benjamin, ut patet Gen. 46. cap. & a quolibet debebat nominari vna familia, sicut fit in alijs tribubus.

Tribus Benjamin.

Aliquis

An in tribu Benjamin defecerit aliqua familia. Aliquis autem dicit, quod in tribu Benjamin nulla familia deficiebat, sed scriptura non curauit hic enarrare omnes, sicut interdum multa subteritur. Respondendum est non stare, quia scriptura interdum subterit aliquid, quando illud non est de intentione principali eius, cum tamen aliquid intendit scriptura enarrare principaliter, illud complete narrat: nam aliud esset modus inconueniens, & inordinatus procedendi, indicans magnum defectum scriptoris. Hic tamen intendebat principaliter legislator enarrare multitudinem cuiuslibet tribus ad assignandum ei possessionem: ideo non est verisimile, quod aliquam familiam subteritisset. Item patet. i. Paralip. c. 8. ponuntur iterum familiae tribuum, & multitudinis earum, & tunc solum ponuntur quinq; familiae, vel quinque filij Benjamin. Nec valet si aliquis dicat, quod ibi omissa sunt familiae quinque, sicut hic. Nam ille liber Paralip. scriptus est: ad suppleendum omnes diminutiones aliorum librorum: tamen in eo non fuerunt posita plures familiae. Quod autem Paralip. sit ad suppleendum alios libros, patet ex nomine suo. Nam Paralip. in Graeco interpretatur relictorum: est enim genitiuus pluralis in Graeco Paralip. designans ea, quae relicta, vel omissa sunt. quod quod in isto libro, suppleuntur omnia, quae in alijs libris omissa sunt, quae ad historiam praecedentium temporum pertinent: non ergo deficeret hic hoc. Ideo dicendum, quod quinque filij Benjamin deficiunt. Quare autem isti non ponantur, dicitur Rab. Sal. & Rab. Mose Adarfan esse causam, quia quoniam filij Israel castrametati sunt in monte Hor, ubi mortuus est Aaron, defecit a qua, & murmurauit populus ex labore itineris, ut patet supra 21. cap. & tribus Benjamin voluit redire in Aegyptum, & retrocessit viam octo mansionum vsque ad Mosera. Sunt enim octo mansiones inter Mosera, & montem Hor, ut patet infra 33. c. filij autem. Leui persecuti sunt eos, ut reducerent ad castra, & commissum est inter eos magnum prelium, atque delecti sunt penitus quinque familiae Benjamin, & multi viri de alijs familijs residui peremerunt, & delecti sunt tres familiae Leuitarum, quod patet, quia infra in computatione familiarum Leuitarum, deficiunt tres familiae: comparando ad primam computationem, quae facta est supra cap. 1. Sed istud dictum valde est fictitium: non enim poterant filij Benjamin redire per octo mansiones versus Aegyptum, & postea reuerti in castra, quia tunc essent ad minus. i. 6. mansiones, & in isto tempore non haberent tam filij Benjamin quam Leuitae cibos aliquos. Quod patet, quia in deserto solum habebant in cibum ipsum manna: si tamen redirent filij Benjamin per aliquam mansionem extra castra, iam non haberent manna, quia manna solum cadebat in circuitu castrorum, ut patet Exod. 16. & supra 11. cap. non possent tamen his diebus viuere sine cibo. Nec obstat si dicas, quod habebant cibum ab aliquibus gentibus, quia loca illa sunt parte deserta. solitudines Arabiae, in quibus tunc nemo habitabat. Et propter hoc Deus dicitur Israelitis manna, quia non poterant aliunde cibos habere, ergo non poterant filij Benjamin habere cibos si exirent de castris. Item motum istorum est, quod filij Benjamin fugerint vsque ad Mosera, quia Deuteronom. cap. 10. dicitur, quod mortuus est Aaron in Mosera, & tamen supra 20. cap. dicitur, quod mortuus est in monte Hor: ideo volebant, quod istae duae tribus. scilicet Leui, & Benjamin, post factum bellum murum fleuerint nimis in Mosera propter mortem Aaron tanquam ibi mortuus est & sepultus, sed ista nihil sunt. Hoc enim dicitur, quia non possunt aliter concordare scripturas. Sed aliter declaratum est, quod habetur Deuteronom. cap. 10. de morte Aaron: unde istud dictum etiam ab alijs denominatum non multum recipitur. Ideo dicendum aliter. scilicet quod qu-

que filij de filijs Benjamin sine liberis mortui fuerint, & quod non habuerunt aliquem qui extenderet eorum progeniem non fuerunt familiae quamquam fuerint capita familiarum. Aliter dici potest, quod istae aliquando inceperint esse familiae habendo aliquos posteros: tamen postea perierint post, vel alias, vel ex defectu generationis. Quia non potuerunt gigni posteri ex eis, sed primum melius est, si quod illi filij Benjamin sine liberis mortui fuerint. *Quorum numerus fuit. 45. millia sexcenti.* In ista tribu superant. 10. millia virorum & centum. Nam in prima computatione fuerunt 35. millia quadringenti. Hic autem. 45. millia quingenti. *Tribus Dan.* Hic computatur tribus Dan post Benjamin, & causa est, quia tribus Dan castrametabatur in parte occidentali: erat enim ipsa princeps vnus vexilli, & quia Benjamin erat ad partem septentrionalem numerando continuatè veniebat, ab illa parte in tribum Dan, quae erat in parte occidentali. *Per cognationes suas.* Id est per familias. scilicet quod filij Dan distincti per familias suas erant isti, qui comprehenduntur hic in summa. Dicitur autem hic per cognationes, vel familias, & tamē erat vnica familia, ut patet in litera. Nisi forte aliquis dicat, quod accipitur hic cognatio pro domo, & tunc verum est, quod in tribu Dan fuerunt multae domus etiam si esset vnica familia, quia quaelibet familia per domos diuiditur. Sed non stat, quia cognationes nominantur hic in litera, quod in qualibet tribu fuerint assignatae aliquae cognationes, quae erant familiae, & hic etiam assignat vna cognatio: ergo de ista intelligeret, quod vocetur cognationes, & non de domibus, quia tunc nihil deberet hic exprimi de familia ista, quae exprimitur, sed deberet subteriri, vel deberet exprimi domus, si ille vocantur cognationes. Dicendum ergo quod hic accipiuntur cognationes pro vnica cognatione, sicut dicimus de homine habente vnicum filium, quod habet filios. Et est istum modum sequitur scriptura: nam Gen. 46. c. dicitur filij Dan, & postea ponitur vnicus. scilicet Vsin: autem hic quamquam sit vnica cognatio nominatae cognationes. *Subam, a quo familia Subanitarum.* Iste filius Dan vocatur hic Suban tamē Gen. 46. c. vocat Vsin: ideo dicunt aliqui, quod Suban non est nomen filij Dan immediati: sed est nomen nepotis: fuit autem facta denominatio familiae ab illo, & non a filio propter aliquam excellentiam illius, sed hoc non est multum necessarium: magis enim videtur dicendum, quod iste Suban sit qui vocatur Vsin Gen. 46. cap. tamen habet multa nomina, sicut de multis alijs dictum est supra, qui non nominantur hic, sicut nominantur in Gen. vel in Paralip. *Haec cognationes Dan per familias suas.* Id est omnes isti qui numerantur hic in summa sunt cognationes Dan. i. sunt cognatio ipsius Dan, & hoc per familias suas. i. in familia sua vnica, quod significat litera cum subdit: Omnes fuerunt Subanite. scilicet quamquam nominantur multae familiae tamen vnica est. *Quorum numerus erat. 64. millia quadringenti.* In ista tribu supererant mille, & septingenti viri, quod patet, quia in prima computatione fuerunt. 62. millia septingenti. Hic autem. 64. millia quadringenti. *Filii Aser.* Ista tribus computatur post tribum Dan, quia castrametabatur simul: nam sub vexillo Dan erant tres tribus. scilicet Dan, Aser, & Nephthali, ut patet supra ca. 2. Et post Dan sequebatur Aser: *Per cognationes suas.* Id est omnes filij Aser fuerunt numerati diuisim secundum cognationes. i. familias suas. In ista tribu ponuntur familiae quinque denominatae a quinque filiis Aser, ut patet in litera: nomina tamen istorum filiorum non sunt penitus hic eadem, sicut Gen. 46. cap. ideo non ponuntur ibi filij quinque Aser, sed quatuor. Fuerunt tamen denominatae quinque familiae, quia quatuor familiae harum fuerunt denominatae a filiis Aser, & vna a nepotibus eius. scilicet familia Melchic.

Tribus Dan.

Sarra sola femina nominata in computatione familiarum.

Melchielitarum, quia Melchiel non fuit filius Afer, sed nepos eius. I. filius Brie. Nomen autem filia Afer fuit sarra. Hic ponitur aliquid speciale, quod non est in tota computatione familiarum istarum. I. q. nulla femina ponitur, hic autem nominatur vnica. Dicunt autem q. hoc fuit propter dignitatem Sarra vxoris Abraham, quia ista vocatur Sarra, sicut illa: sed magis videtur esse alia causa, I. q. hic computantur familiae omnium filiorum, qui descenderunt in Aegyptum, & quia Genes. 46. cap. numerantur omnes, qui descenderunt in Aegyptum, & cum eis solum numeratur vnica femina, I. Sarra: ergo fuit etiam hic numerata, vt corresponderet ista numeratio illi: tñ non ponitur hic ad hoc, q. per eam deriuetur aliqua cognatio, qm per feminas non potest deriuari aliqua progenies cum transeant in familiam virorum suorum, & filij geniti ab eis nominantur in stirpe virorum suorum. Haec cognationes filiorum Afer. Idest supra posite sunt omnes familiae, q. erant in tribu Afer. Hic autem non deficit aliqua familia, quia tot sunt familiae quot filij, & insuper vna, quae denominatur a nepotibus Afer. Quorum numerus fuit 53. millia quadringenti. In ista tribu superant ad priorem summam. I. 1. millia virorum & nongenti, quia in priori computatione fuerunt 40. millia & mille quingenti: in hac autem sunt 53. millia quadringenti. De priori computatione patet supra ca. 1. Filij Nephthalim. Ista est vltima tribus in computatione, quia erat vltima in castrametatione cum poneretur in extremitate trium tribuum, quae erant in parte occidentali, & postea transibatur in partem meridianam, a qua inceperat computatio, ita vt fieret computatio per continua. Per cognationes suas. Idest distincti fuerunt per familias quatuor, quae habentur in litera. Hic enim ponuntur quatuor familiae denominatae a quatuor filiis Nephthalim quorum nomina non sunt mutata, vt patet hic, & Gen. 46. c. quamq. alibi possunt inueniri mutata, sicut patet. I. Paral. c. 7. sed illa mutatio parua est, quae magis videtur esse ex errore scriptorum nostrorum, quam ex variatione littere hebraice. Haec sunt cognationes filiorum Nephthalim. Idest iste quatuor supra posita sunt cognationes, idest familiae filiorum Nephthalim. Per familias suas. Non refertur hoc ad cognationes, quae tunc dicereur, q. familiae erant distinctae per cognationes, vel e contrario cognationes per familias: sed falsum est, quia non potest diuidi aliqua cognatio per familias, nisi illa sit tribus, & tamen in tribu Nephthalim vnica tribus est, sed dicuntur esse multae cognationes, & postea diuidi per familias, ergo non est referendum ad cognationes, sed ad filios. I. istae sunt cognationes filiorum Nephthalim per familias suas. I. distincti filiorum per familias, & tunc erit idem cognatio & familia. & sicut filij Nephthalim sunt distincti per familias: ita & per cognationes. Alio modo potest esse sensus, q. referatur ad cognationes, ita q. diuidantur cognationes per familias, sed non potuerunt tunc accipi proprie familiae: nam accipientur pro domibus: sic enim accipitur supra cap. 3. in filiis Leui: nam diuiditur Leui per tres familias. I. Caathitarum, & Gersonitarum, & Meraritarum: & quilibet istarum dicitur postea habere familias sub se, vt patet supra cap. 3. & Iosue. 2. cap. ibi enim necesse est accipi familiae pro domo: sed precedens sensus melior est. Quorum numerus erat 45. millia quadringenti. In ista tribu deficiunt octo millia virorum ad priorem computationem, quia in illa fuerunt 53. millia virorum, & quadringenti, hic autem solum 45. millia quadringenti. Ista est summa filiorum Israel. Hic ponit summa totalis collecta ex omnibus summis partialibus tribuum, vt videatur quanta est multitudo populi. Qui recensiti sunt. Idest computati. I. in hac secunda computatione: nam de illis,

qui fuerunt in prima computatione, de qua supra e. 17. nullus fuit hic, vt patet infra. Sexcenta millia, & mille septingenti triginta. Ista est summa totius Israel in secunda computatione, & deficiunt a computatione prima mille octingenti, & viginti viri: nam in priori computatione fuerunt 603. millia virorum, & quingenti quingenta. Hic autem erant sexcenta millia & mille septingenti triginta. Locutus est dominus ad Moysen. Posita Israelitarum computatione hic interponitur regula de terrae diuisione: nam ista computatio facta est ad hoc, q. sciretur multitudo cuiuslibet tribus, & secundum hoc assignaretur ei possessio proportionalis, & ista locutio solum fuit facta ad Moysen: precedens autem fuit ad Moysen, & Eleazarum, quia ambo computare debebant multitudinem cuiuslibet tribus. Diuisio autem terrae non erat de propinquo faciendae: ideo non iubebatur vtrique, sed solum Moysi, qui praediceret hoc Israelitis, & hortaretur eos ad faciendam sic, cum diuiderent terram. Iste diuideretur terra. Idest omnibus supra positis dabatur portiones terrae acquisite, vel acquirendae: in hoc enim excluditur Leuitae a iure possessionis suscipiendae, quia istud pronomen demonstratiuum demonstrat omnes supra numeratos, inter quos non fuerunt Leuitae, sed infra computantur, ideo ad eos non pertinet possessio. Item sciendum, quod nondum erat diuisa terra duorum regum Amorrhoeorum per duas tribus, & dimidiam, scilicet Ruben, & Gad, & dimidium Manasse, sicut postea fuit diuisa Deutero. ca. 3. & Ios. c. 13. alioquin non diceretur, q. omnibus supra numeratis daretur possessio terrae, quia iam data esset duabus tribus & dimidie. non ergo erat data eis possessio aliqua: quamquam acquisita esset terra duorum regum Amorrhoeorum, vt patet ex precedentibus supra cap. 21. fuit autem postea diuisa cum duabus tribus, & dimidia petierunt possessionem in terra Galaad, quia erat valde pascualis, & assignata fuit eis tota terra duorum regum Amorrhoeorum, vt patet infra 32. cap. Iuxta numerum vocabulorum. I. Iste ponitur hic ad determinandum in quot partes deberet diuidi terra tota: nam licet Iudei scirent eam esse diuidendam, tñ nescirent numerum portionum, nisi Deus assignaret, & dicitur iuxta numerum vocabulorum. I. tot erunt partes possessionis, quot sunt vocabula: supra autem ponebantur. 12. vocabula tribuum: ideo terra in 12. partes diuidenda erat, & sic fecit postea Iosue, cuiuslibet enim tribui dedit vniam possessionem per sortem, vt patet a c. 13. vsque ad 20. Iosue. familiae tñ, quae nominatae hic acceperunt possessionem, sed non fuit terra immediate diuisa per illas, quoniam potius fuit diuisa terra per duodecim partes pro 12. tribubus, & deinde quilibet illarum partium diuidebatur in tot portiones, quot erant familiae illius tribus, & sic prima diuisio totius terrae per tribus fiebat per sortes, ita possessio cuiuslibet tribus diuidebatur in familias eiusdem tribus per sortes, vt patet infra. In possessiones suas. Refertur hoc ad verbum supra positum. I. terra diuidetur istis supra numeratis in possessiones suas, idest vt habeant eam in possessiones. Pluribus maiorem partem dabis, & paucioribus minorem. Ista est regula de modo diuisionis. Et quia diuisio pertinet ad iustitiam distributiuam ponitur regula de distributione, scilicet quod pluribus detur maior pars & paucioribus minor: hoc autem videbatur satis rationale. Cum enim omnes accepturi essent possessionem, & essent omnes filij Iacob, non videbatur causa, quare quibusdam plus quam alijs de terra daretur manente aequalitate virorum vnus tribus ad viros alterius tribus.

Regula de modo diuisionis possessionis.

Quare

Quare iussit Deus, quod maiori multitudi daretur maior portio, cum filij Iacob aequaliter deberent succedere. Quastio. XI.

Se arguet aliquis, q. non debebat terra diuidi in maiores, vel minores partes propter maiores multitudines & minores tribus: quia omnes Israelitae, qui nunc suscipiebant terram, habebant eam iure hereditario a Iacob patre suo, qui ea habuit, ideo non debebat succedere, nisi in eo, in quo succeduri erant patres eorum filij Iacob immediati: nam si Iacob mortuo solum mansissent, 12. filij eius non existentibus aliquibus nepotibus, aut pronepotibus illi equaliter succederent in terra diuidendo eam in 12. partes aequales, sed nunc succedebant posteriores eorum: ergo oportebat, q. succederent secundum iura patrum suorum, sicut cum nepotes, vel pronepotes succedunt auo solum succedunt in iuribus paternis, ideo si quinque nepotes sint ex vno filio, & vnus nepos ex alio filio, aequaliter succedit vnus cum omnibus quinque: quia non succedit quilibet istorum nepotum in iure suo, sed in iure patris. Sic autem erat hic, quia oes isti succedebant propter patres suos filios Iacob. Omnes filij Iuda propter Iudam patrem suum, & omnes filij Benjamin propter solum Benjamin, & sic de caeteris tribubus: si tamen superuenerunt 12. filij Iacob, qui erant capita tribuum non existentibus aliquibus posteris succederent patri suo aequaliter diuidentes terram in 12. partes aequales: ergo cum filij Iuda succedant solum in iure Iudae, & filij Benjamin in iure Benjamin, debeuerunt dari aequales partes filijs Iudae, & Benjamin, & sic de alijs tribubus, quamquam multitudines tribuum non essent aequales. Respondendum est, q. si tota terra Chanaan fuisset possessio Iacob simpliciter, sicut aliquis possidet domum, vel agrum aut pecuniam, filij sui debebant sibi succedere equaliter, & postea mortuis filijs immediatis omnes nepotes, & caeteri posterius succederent solum in iure patrum suorum, scilicet omnes de tribu Benjamin solum succederent in iure Benjamin, vel si Benjamin immediare succederet cum alijs fratribus suis patri suo Iacob. Et tunc verum est, quod concludebatur. I. q. non debuissent maiorem partem habere filij Iudae, quam filij Benjamin, vel filij Zabulon, sed omnes tribus succederent equaliter, quamq. multitudines earum essent inaequales, & vna aliam superaret in duplo, vel triplo. Ista terra tñ non erat Iacob, sed pmi fit ei, q. daret illam filijs suis, quam nondum dederat, ideo cum dedit potuit apponere conditiones quascuque voluit, fuit autem vna limitatio, q. istam terram diuiderent per maiores, & minores partes secundum maiores, & minores multitudines tribuum, & ad hoc videbatur esse duplex ratio. Prima quae est ex aequitate, secunda ex iure. Prima enim patet, quia quaedam tribus erant plus quam triple in multitudine ad alias, sicut tribus Iudae ad tribum Simeon: nam tribus Simeon solum habuit 22. millia virorum, & 200. tribus autem Iudae habuit 70. millia virorum, & quingentos. Non videbatur ergo rationale, q. cuiuslibet viro de tribu Simeon daretur de possessione magis quam tribus viris de tribu Iuda: nam sic quidam efficerentur multum diuites, & alij multum pauperes, & sine vlla causa, qd non erat equum. Essetque magna origo discordie, quia forte illi, qui essent in maiori multitudine deficientes se grauari non permitterent fieri hanc diuisionem. Secunda ratio erat ex iure, scilicet quia cum succedunt liberi patri suo iure equali succedunt regulatiter. Dico autem de successione ab intestato, nisi obseruentur ibi iura primogenitura: nunc autem quam fuisset promissa terra ista Iacob, quia tamen non

fuit data: omnes alij superiores non successerunt in ea: sed isti sunt, qui censentur primo successisse, cum eis primo tradita fuerit: si tamen omnes isti fuissent immediate filij Iacob, succederent equaliter, & maior multitudo in pluribus succederet: ergo non debeuerunt omnes tribus equaliter succedere: sed ille, quae habebant maiorem multitudinem succedere debebant in pluribus, quia non succedebant in iuribus patrum suorum, sed in iure suo. Et tunc non stat argumentum de nepotibus succedentibus auo mortuis patribus eorum, quia ibi tantum succedit vnus nepos ex vno patre in quantum quinque nepotes ex alio patre, quia isti non succedunt in iuribus suis, sed in iuribus patrum: hic autem non sic, quia isti Israelitae non succedebant in iure patrum, cum ista terra, quae diuidenda erat non pertinuerit olim ad patres suos tanquam ab illis possessa, sed nunc incepit nouiter possideri: ergo habuerunt ius nouum in se ex Dei collatione, quia si nullum in patribus ius fuerit. Deus enim, qui istam terram dedit Iudeis apposuit conditiones, quas voluit vel limitationes. Nam non tribuit eis illam simpliciter, sed fecit esse colonos: vnde iussit ne terram possessionis suae simpliciter venderent, sed sub conditione redemptionis. Et datur causa, quia non erat terra ipsorum, sed Dei. De hoc Leui. cap. 25. scilicet terra quoque non vendetur in perpetuum, quia mea est, & vos coloni mei estis: vnde & cuncta regio possessionis sub redemptionis conditione vendetur. Fuit tamen obseruatum id, quod supra arguebatur, quantum ad posteros istorum, quibus diuisa est terra: nam licet postea quaedam tribus in terra promissionis multiplicatae fuerint ad valde magnum numerum, & aliae fuerint diminutae: tamen non fuit amplificata, aut diminuta possessio alicuius tribus. Patet hoc de tribu Iuda: ista enim a principio, quando acceptae sunt possessiones in terra Chanaan, excedebat quamlibet aliam tribum, sed non valde, quia aliqua tribus erant, quas modicum excessit tribus Iuda, vt patet hic: & secundum istum excessum accepit possessionem excedentem possessiones aliarum tribuum: postea tamen multiplicata est proportionaliter magis quam quilibet de alijs tribubus, cum in computatione, quam iussit fieri Dauid habuit tribus Iudae quingenta quinquaginta millia pugnatorum, & oes aliae tribus simul habuerunt non genta millia pugnatorum, vt patet 2. Re. c. vlt. & sic erant ibi tribus Iudae in tanta multitudine, sicut octo tribus, vel quasi: tamen propter hoc non fuit ei quidquam additum in possessione. Considerandum autem, q. cum iubetur hic dari pluribus maiorem partem, & paucioribus minorem: noui intelligitur secundum numerum ciuitatum, quae tradebantur cuiuslibet tribui: sed secundum magnitudinem regionis, quod patet, quia tribus Zabulon erat maioris multitudinis quam tribus Afer, quia in Zabulon fuerunt 60. millia virorum & quingenti. In tribu autem Afer fuerunt 53. millia, & quadringenti, vt patet hic: tamen tribus Afer habuit quasi in triplo plures ciuitates quam Zabulon, quia Afer habuit 32. ciuitates in sorte sua, Zabulon autem solum 12. vt patet Iosue. capit. 19. Item valde maior fuit tribus Zabulon tribu Benjamin, quia in Zabulon fuerunt 60. millia quingenti. In Benjamin autem 45. millia sexcenti, vt patet hic: tamen Benjamin accepit ciuitates. 26. vt patet Iosue. 18. cap. Zabulon autem solum 12. vt patet Iosue. ca. 19. & sic de omnibus alijs tribubus. Fuit autem aequalitas, vel maioritas, aut minoritas in magnitudine regionis, quae dabatur cuiuslibet tribui: nam si erant tribus inaequales, dabantur eis regiones inaequales: si autem essent aequales multitudine dabantur eis regiones aequa-

Quid dicitur de maiori parte danda pluribus non est intelligendum secundum numerum ciuitatum, sed secundum multitudinem regionis.

reuales multitudine. De numero autem ciuitatum nihil differebat: accidebat enim in vna terra esse plures vrbes, quam in alia, quia erant magis coniunctae, vel quia erant minores, & indigebant minoribus territorijs.

Causa huius est, quia Israelitae curabant principaliter de terra ad colendum: ex hoc enim habebant fructus ad sustentationem vitae: facere autem vrbes, vel loca quaecunque ad habitandum erat facilius: nam ad habitationem parua loca sufficiunt, etiam multis hominibus: ad colendum tamen vt habeat sufficientes fructus pro sustentatione non sufficiunt, nisi magna regione, ideo ad hoc attendendum erat in diuisione terrae inter tribus.

Quomodo pluribus data fuit maior pars, & minor paucioribus, quia hoc videtur esse contra iustitiam distributionem. Et de proportione Arithmetica, & Geometrica, quomodo accipiantur in iustitia, & quomodo iste coincidunt. *Questio. XII.*

Distributio secundum quae iustitia & proportio nem fieri debeat.

Quaerit aliquis quomodo pluribus daretur maior pars, & paucioribus minor, quia istud videtur esse contra iustitiam distributionem: est enim hic actus iustitiae distributionis. Distribuitur enim terra inter multos: ista autem iustitia fit secundum aequalitatem: ista tamen aequalitas non est secundum rem, sed secundum proportionem, & non secundum omnem proportionem, sed solum secundum Geometricam, vt declarat Aristot. 5. Ethico. Istud autem est, quod ad faciendum distributionem aequalem non consideretur magnitudo excessus, quia hoc pertinet ad proportionem Arithmetica: sed consideretur habitudo dignitatis, quod pertinet ad Geometricam: verbi gratia, si tribus Iudae esset dupla in excessu virorum ad aliam tribum, & daretur duplum de possessione tribui Iudae quam alteri tribui, pertineret hoc ad proportionem Arithmetica, quae considerat magnitudinem excessus. Si tamen tribus, quae alteri esset aequalis secundum multitudinem esset tripla ad illam secundum magnitudinem iurium, & dignitatis, & ob hoc acciperet triplum de possessione quam tribus alia, quae erat sibi aequalis secundum numerum, erit ista aequalitas secundum proportionem Geometricam, & ista debet semper obseruari in distributione, alioquin erit iniusta distributio. Sic declarat Aristot. 5. Ethico, sed hic erat distributio terrae in possessiones plurium tribuum, ergo debebat obseruari dignitas, & non excessus secundum numerum.

Respondendum est verum esse, quod in distributione semper debet obseruari dignitas, & secundum illam mensurabitur aequalitas: contingit tamen interdum, quod aequalitas Arithmetica sit aequalitas Geometrica, & excessus Arithmeticus sit excessus in proportione Geometrica, vt potest si aliquae res sint, quae quantum se excedunt secundum numerum tantum se excedunt secundum dignitatem, & tunc quando fuerint aequalia secundum numerum erunt aequalia secundum dignitatem, & in talibus non differt proportio Geometrica ab Arithmetica, vel medium secundum proportionem Geometricam a medio secundum proportionem Arithmetica. Si autem aequalitas numeri non sit aequalitas dignitatis, oportebit differre medium secundum proportionem Geometricam a medio secundum proportionem Arithmetica. Exemplum horum patet in distributione hereditatis, cum nepotes succedunt aequo defunctis patribus: si sint quatuor nepotes, tres ex vno patre, & vnus ex alio potest distribui inter eos hereditas secundum proportionem Arithmetica, vel secundum Geometrica: si primo modo, quae tres excedunt ad vnum, & sunt in proportione tripla acci-

piant triplum de hereditate quam vnus. Sed tunc manifestum est esse istam distributionem iniustam, quae aequale ius habet vnus alijs tribus simul.

Si autem fiat secundum proportionem Geometricam considerabitur aequalitas secundum dignitatem, vel excessus, & non secundum numerum. Dignitas autem, quae consideratur in istis prout diuiditur per eos hereditas non est aliqua excellentia secundum virtutem, aut honorem vel potentiam temporalem, sed ius quod habent in re illa, quae diuiditur propter quod inter eos diuiditur, & tunc ille, qui habuit magis de iure vocabitur dignior quantum ad istam distributionem, sed existentibus tribus nepotibus ex vno patre, & vno nepote ex altero, iste vnus aequale ius habet cum alijs tribus nepotibus in hereditate auita, quia isti non succedunt iure suo, sed ex iure paterno. Sed patres istorum si superuenerent equaliter succederent: ergo nepotes isti equaliter succedent, scilicet vnus cum tribus, & hic est aequalitas Geometricae proportionis: tamen non est aequalitas Arithmeticae proportionis, cum sit excessus secundum numerum. Aliud exemplum est, in quo eadem est aequalitas Arithmetica, & Geometrica, vt sint octo nepotes succedentes in bonis aui, & isti sint geniti ex quatuor patribus, ita vt quilibet duos genuerit, tunc succedunt ex equali, quia tantum recipiunt quatuor nepotes, sicut alij quatuor. & ista est Arithmetica aequalitas, & sex nepotes succedent in triplo, quam duo reliqui, & etiam iste est excessus Arithmeticus, & ista distributio iusta est, quia coincidit hic aequalitas numeri cum aequalitate dignitatis. In medio Arithmetico cum Geometrico: nam tanta est dignitas, vel ius quatuor nepotum ad successionem in bonis auitis in casu isto, sicut aliorum quatuor nepotum, quia pares nepotes sunt a paribus patribus, & sic dignitas, vel ius sex nepotum in succedendo aequo est tripla ad dignitatem, vel ius reliquorum duorum nepotum in casu dato, & sic quotiescunque aequalitas numeri est aequalitas dignitatis iusta distributio est, siue fiat per medium Arithmetico, siue Geometrico. In diuidenda autem terra Israelitis sic erat, quod coincidebat aequalitas numeri cum aequalitate dignitatis, quia Deus qui dabat istam terram Israelitis, volebat omnium istorum esse ius aequale in illa, ideo, qui essent aequales numero, erant aequales dignitate, iure, & qui erant plures numero, erant potiores in iure. Ideo sicut per Geometricam proportionem distribuendo equalibus in iure, darentur aequales partes, & inaequalibus inaequales: esset iniusta distributio, ita cum pluribus secundum numerum daretur maior pars, & paucioribus minor, erat iniusta distributio, cum idem esset hic aequalitas numeri, & aequalitas dignitatis: secus autem si Israelitae non essent aequales in iure ad suscipiendum possessionem, quia tunc aliter fieret ista diuisio.

Singulis sicut nunc recensiti sunt tradatur possessio. Potest hoc referri ad tribus, vel ad viros. Primo modo est sensus, quod singulis tribubus dabitur possessio eodem modo, quo recensiti sunt hic, id est sicut vna est maior alia, ita dabitur ei maior possessio, & minori minor. Vel sicut hic recensiti sunt, id est omnibus tribubus, quae hic recensita sunt, dabitur possessio, & nulli alteri nisi his. Alio modo potest referri ad viros singulos omnium tribuum, scilicet quod non solum ipsis tribubus darentur possessiones, sed etiam cuiilibet de hic numeratis assignaretur aliqua possessio: & istum sensum sequitur litera nostra, cum dicat, sicut nunc recensiti sunt: si enim de tribubus intelligeretur diceretur, sicut nunc recensiti sunt, & in hoc innuitur, quod possessio erat data omnibus, qui coputati erant a 20. annis. & c. alijs autem nequaquam: ideo licet multi de alijs

alijs essent de qualibet tribu, tamen non assignabatur possessio alicui eorum, sed isti habebant possessionem, quam habebant patres sui. Ita duntaxat, vt fors terram diuidat. Id est debetis dare pluribus maiorem partem, & paucioribus minorem. Sed hoc non facietis ad arbitrium vestrum, quin potius per sortem: ponebatur autem fors ad dirimendum lites: nam licet Iudae acciperent possessiones, quas accipere oportebat distribuentibus iudicibus: si tamen ex solo arbitrio eorum diuiderentur possessiones existimarent per affectionem singularem alicui tribui datam esse meliorem possessionem quam alteri, & conquererentur de hoc, vt ergo Deus tolleret occasionem conuersionis Iudaeis, fecit poni sortes. Tribubus, & familijs. Id est terra diuidetur sorte omnibus tribubus, & familijs, ita quod nulla tribus, vel familia poterat aliquam portionem sibi accipere de terra, nisi eam primo sorte acquireret. Fiebant tamen sortes inter tribus. & quod diuideretur tota terra in 12. tribus. deinde portio cuiuslibet tribus diuideretur per familias illius, & sicut primum non fiebat sine sorte, ita nec secundum. De sortibus autem positris pro diuisione inter tribus apparet a 15. cap. Iosue vsque ad 20. & potissimum de septem tribubus, quibus vltimo datae sunt possessiones: sortes enim pro illis fuerunt positae coram domino in Silo in anno tabernaculi, vt patet Iosue. 18. & 19. cap. De sortibus autem aliarum tribuum non apparet, ita clare quantum ad modum earum: constat tamen, quod duae tribus & dimidia. Iudas Ephraim, & medietas Manasse habuerunt terram per sortes. De Iuda apparet Iosue. 15. c. De Ephraim Iosue. 16. cap. De dimidia Manasse Iosue. 17. c. Quis autem fuerit modus ponendi sortes in istis duabus tribubus & dimidia, declaratum fuit Iosue. c. 15. & ibi vide.

An duae tribus, cum dimidia acceperint possessionem per sortem. *Questio. XIII.*

Quaerit aliquis an duae tribus & dimidia, quibus dedit possessionem acceperint possessionem per sortem. Causa huius dubitationis est, quia non reperitur de istis tribubus, quod acceperint possessionem per sortem, sicut reperitur de omnibus alijs. Respondendum est, quod istas duas tribus accipere possessionem per sortem potest intelligi dupliciter: vno modo comparando eas ad alias nouem tribus, & dimidiam: alio modo comparando eas inter se ipsas. Quantum ad primum dicendum est, quod non acceperunt possessionem tribus istae per sortem: tunc oportebat, vt omnes aliae tribus possiderent sortem super terra illa duorum regum Amorrhoeorum, vt scirent cui perueniret: tamen non fuit sic: quia per collationem, & pactum fuit data ista terra duabus tribubus, & dimidia: petierunt enim eam a Moyse, quia erat terra pascualis, & ipsi abundabant in pecoribus. Moyse autem dedit cum hac conditione, quod transirent Iordanem ad pugnandum contra hostes fratrum suorum, & si nollet, quod tolleretur eis terra illa, vt patet infra cap. 32. Quod autem erat per sortem, non erat per aliquam collationem, vel pactum: sed fors ipsa tribuebat, ergo non fuerunt terrae istarum duarum tribuum, & dimidiae datae eis per sortem, ita quod aliae tribus ponerent sortem & perueniret istis duabus, & dimidia. Item non stat, quia si per sortem ista terra fuisset data duabus tribubus, & dimidia, habuissent tantum proportionaliter quantum aliae, sicut factum est in omnibus alijs, quoniam terra tota diuisa est in partes secundum proportionem ipsarum tribuum in multitudine, & tunc non oportebat, vt istae tribus renunciarerent iuri suo, si quod haberent in terra Chanaan, quae erat ad occidentem Iordanis, & tunc renunciauerunt

vt patet j. 32. c. cum dixerunt, nec quidquam quimus trans Iordanem, quia iam habemus possessionem nostram in Orientali eius plaga: ergo non acceperunt terram istam ponendo sortes cum omnibus alijs tribubus, sed ex excessu ne Moyse ipsis petentibus, siue plus, siue minus acciperent ibi, quod acceperunt erat in terra Chanaan, si ponerent sortem cum alijs tribubus. Alio modo potest intelligi, quod duae tribus, & dimidia acceperint hereditatem per sortem. id est quod possiderent sortem inter se ipsas, vt scirent, quod de ipsis acciperet vnam partem, & quae aliam, & circa hoc est dubium. Nam non reperitur, quod possiderent sortem sicut reperitur de omnibus alijs tribubus. Sed satis potest teneri vt utrumque. id est quod acceperint per sortem, vel sine sorte. Nam si dicatur, quod acceperint per sortem, stabit legi huic, & quod autem non reperitur, quod acceperint per sortem. Respondendum est, quod quamquam non inueniatur: tamen satis est rationabile, quod factum fuerit, quia Scriptura non enarrat omnia, quae facta sunt. Si autem dicatur, quod non possiderunt sortem etiam satis stat, quia Moyse diuisit eis primo terram faciens tres partes proportionales. scilicet vnam, quae prouenerunt Ruben, & aliam dimidiam tribui Manasse: postea autem poni debebant sortes, quia tamen possidebant illae duae tribus, & dimidia, quod Moyse diuideret eis proportionaliter non obseruato aliquo fauore non curauerunt de sortibus, sed steterunt diuisioni Moyse. Primum tamen rationabilius est, quod sortes positae fuerunt, quod non reperitur, quia semper magis interpretandum est, quod lex fuerit obseruata, quam quod non fuerit: potissimum cum Moyse fuerit Legislator quantum ad hanc legem: & non est praesumendum, quod ipse infringeret eam, sed et si non esset necessarium poni sortes, ipse faceret poni illas, vt obseruaretur forma pro posteris. Nam si a principio non possideret ipse sortes diuidendo terram, sorte Iosue nollet ponere sortes, vel non curaret, cum non vidisset Moysem obseruantem istam legem: & sic ista lex de sortibus ponendis nunquam habuisset efficaciam: ideo rationabilius est dici, quod fuerint positae quamquam non fuerint. Considerandum vltimum, quod non solum Israelitae quibus diuisa erat terra, possiderunt sortes: sed et Leuitae diuiserunt per sortes vrbes, quae eis datae fuerunt. Iusserat enim Deus dari Leuitae diuisi sunt in quatuor familias, scilicet sacerdotalem Caathiticam, Merariticam, Gersoniticam, & pro istis factae sunt quatuor portiones ciuitatum, & positae fuerunt sortes, cecideruntque sacerdotibus ciuitates 13. & Caathitis 10. Gersonitis autem 13. Meraritis vero 12. quae simul sunt 48. de quo Iosue c. 21. Sciendum vltimum, quod non solum dabantur possessiones tribubus, & familijs, sed et domibus, & viris singulis: nullus enim manebat in Israel, qui esset supra 20. annos, quin acceperit possessionem: ideo oportebat, vt primo diuideretur tota terra per 12. tribus, deinde possessio cuiuslibet tribus diuideretur per familias ipsius: postea vero possessio cuiuslibet familiae diuideretur per domos, quae erant in familia: deinde possessio cuiuslibet domus diuideretur per viros. quod non maneret aliquis vir a 20. annis, & supra quin acciperet possessionem. De tribubus tamen & familijs, dicitur quod acciperent possessionem per sortem. De domibus autem & singulis viris dicitur, quod acciperent possessionem, sed non dicitur, an per sortem, vel sine sorte: ideo in his vtutrumque teneri potest. Nam si dicatur, quod acceperunt possessionem per sortem, dicitur, quod erat eadem ratio, quae in tribubus, & familijs: ideo quamquam non est expressum de illis, tamen intelligendum fuit, quod per sortem acquireretur possessio cuiuslibet domui & viro: nam ratio eadem est in domibus & familijs: ideo extendenda est lex ad casum illi, quem expressum non posuit cum de similibus sit idem ius. Si autem dicere velimus, quod domus, & viri non acce-

perunt possessionē p sortem factis stare poterit: nā dicitur, qd lex nō expressit, ideo vī noluisse sic fieri potissimum, quia non erat tanta rō ponendi sortes in domibus, & viris, sicut in familijs, & tribubus, quia possessiones tribuum, & familiarum erant valde magnae: iō non debebant soli humano arbitrio relinqui, sed per sortem diuidi, in qua Deus videbatur iudicare, & distinguere possessiones. In domibus autē, & viris non erant possessiones, ita magne: ideo ēt si per sortē non diuiderentur, sed iudicio humano, non ēstet similis rō conclusionis, sed quodcunque horum posuerimus nihil refert. *Quidquid forte contigerit, hoc plures, vel pauciores accipiant.* i. debet poni fors super omnes possessiones, siue magnas, siue paruas, vt per sortē distinguant, & quaecunq; familia, vel tribus habeat, qd ei fors dederit, siue illud multum sit, siue paucū, & non habent Israhelitarum rationem querere contra diuiores.

Quomodo accidit quōd maior pars daretur pluribus, & minor paucioribus cum a casu, & sorte diuiderentur possessiones. Quest. XIII.

QVAERET aliquis circa hoc, quō potest stare, qd diuidentes terram pluribus maiorem partē darent, & paucioribus minorem, vt patet s. & tamen forte cuncta diuiderentur, quia q forte veniunt a casu veniunt, & contingit paucioribus maiorem partem euenire: nec aliqua regula, vel mandatum de hoc dicit potest: quia in nostra potestate nō est. Respondent quidam, qd tota terra diuidenda erat, primo in tot partes aequales, quot erant tribus: deinde mittebatur fors inter tribus, quae pars cui eueniret, & aequalitas ista diuisionis intelligenda est, secundum valorem, non autem secundum terrae spatium, quia alicubi duo iugera praevalet, quam alibi sex: post hoc autem pars ista, quae proueniebat tribui alicui diuidebatur inter familias illius tribus, ita quōd familiae, quae plura capita haberet magis de possessione daretur, & hoc erat sine sorte, & sic vtrunq; textum dicunt conuenienter stare. Sed non potest stare ista responsio. Primo, quia dicit, qd tribus dabatur possessiones, & quales est enim contra litteram, quae dicit, qd pluribus maior pars daretur, & paucioribus minor, & hoc intelligitur de tribus principalibus, quam de familijs, quia dicebatur supra, istis diuidetur terra iuxta numerum vocabulorum suorum, istis tribus 12. supra distinctis per 12. vocabula sua diuidetur terra, sed immediate subditur, qd pluribus maior pars daret, & paucioribus minor, ideo necesse est, vt in tribus quoq; fieret inaequalitas possessionum.

Item sicut familiae, quae plura capita habebant recipiebant maiora loca in possessione, vt isti dicunt: ita & tribus inaequales recipere inaequalia loca. Eadem enim rō est, quia sicut grauarentur familiae magnae si non darentur eis maiora loca, quae familijs paruis, ita grauarentur tribus, quae valde excedebat alias in multitudine, si aequales possessiones darentur illis, quinimo magis grauarentur tribus, si fieret diuisio p equalia, quam grauarentur familiae, quia proportionaliter fortassis excedebat magistribus tribum, quam familia familiam eiusdem tribus. Item si darentur omnibus tribus possessiones aequales sū valorē, nō oportebat poni sortem, quia fors est, ad tollendum iurgia: esset tñ iurgia, si vna familia, vel tribus acceptura esset aliquid maius, quam alia, & quia contenderet quilibet habere illud maius, forte dirimendū erat, cui proueniret. Cum autē oīa penitus equalia sunt sū valorē nulla causa est, quare fors ponatur, quia id qd forte alicui prouenit, est, proueniet sine sorte: iō superuacuum est sortes in talibus poni. Item non stat, cum

df qd familiae in eadem tribu acciperent loca possessionum inaequalia sū multitudinem, & paucitatem in familijs, & non poneretur fors, quia in littera dicitur: ita duntaxat vt fors terram diuidat tribubus, & familijs: ideo nihil magis ponenda erat fors pro tribubus, quam pro familijs. Item apparet hoc, quia fors ponitur ad dirimenda dubia: ergo magis esse debebat in familijs, quam in tribubus, & sū positionem istorū familiae recipiebant partes inaequales: tribus autem nō: ideo maius dubium erat in familijs, qm in tribubus, quae qualibet familia contenderet hñe maiorem possessionem: forte ergo dirimendum erat inter eas, & potius qm inter tribus. Item lra significat hoc cum dicit, qd quid forte contigerit hoc plures, vel pauciores habebunt: in quo significatur inaequalitas tam in ipsis, quibus aliquid diuiditur, qm in partibus diuisis, cum dicat quidquid: ergo magis in familijs hoc fieri debebat, qm in tribubus. Et sic non stat ista positio. Ideo dicendū, qd siue in distributione possessionum pro tribubus, siue pro familijs eiusdem tribus, erant ista duo. s. qd plus daretur pluribus, & minor pars paucioribus, & qd forte ista prouenirent. In quo sciendum, qd Iosue, & Eleazarus sacerdos, & 12. viri dati de omnibus tribubus, qui postea diuiserunt terram promissionis, vt patet j. 34. c. primo considerauerunt quantum excederet vna tribus aliam, & fecerunt 12. partes in tota terra promissionis, quae se haberent in eadē proportionē, in qua se habebat tribus ad tribum. s. si vna tribus esset dupla ad aliam, faciebant vnam portionem terrae duplam ad aliam, & sic secundum varietatē proportionis 12. tribuum inter se fiebat proportio ipsarum partium assignandarum tribubus, & tunc diuiores, quando ista faciebant, dicebant intentione sua: ista pars sit pro illa tribu, & ista pro alia. Et patet hoc, quia nisi sic assignarent, nō facerent inter se partes proportionales, sicut faciebant. Deinde scripserunt in 12. cedulis partes istas scilicet quamlibet cum terminis suis, & locis, & retinuerunt istas cedulas pallio obuolutas ipsi diuiores terrae, & tunc veniebant principes omnium tribuum, & quilibet nomine totius tribus suae extrahebat vnā chartulam de inuolucro chartularum, & pars illa, qm ibi scripta erat, cedebat in possessionem suā, & sic de omnibus tribubus factum est. Et quando aliquis istorum principum mittebat in inuolucrum, Deus dirigebat manū illius, vt acciperet ipsam sortem. qm Elazarus, & Iosue, & 12. diuiores terrae intra cor suum p illa tribu distinxerant, sū qd dicit Prouer. 16. sortes in sinum mittuntur, sed a dño temperantur. i. sortes ponuntur in loco abscondito, ita vt hoīes nesciant quid per illas iudicandum sit, sed sint iam extra humanum arbitrium: tamen a domino temperantur. i. Deus mutat illas, sicut vult faciens, qd ista fors proueniat isti, & illa illi. Isto modo fiebat in familijs, qd Iosue, & Eleazarus, & alii diuiores terrae accipiebant possessionem cuiuslibet tribus diuidentes eam in tot partes, quot erant familiae illius tribus.

Fiebat autem diuisio proportionaliter, scilicet, qd sicut se habebat familia ad familiā in multitudine virorum, ita se habebat pars possessionis ad partem in magnitudine, & exprimebantur tñ possessiones istae in tot cedulis, quot erant familiae, & principes familiarum venientes educebant sortes de inuolucro quilibet illam, quae sibi primo assignata fuerat a diuisoribus Deo dirigente manū illius, sicut dictum est de principibus tribuum. Deinde autem fiebat diuisio cuiuslibet possessionis familiae per domos, quae sunt cognationes speciales in familia, & ibi similiter ponebatur fors diuisis primo partibus sū numerum domorū, & proportionem, vt de familijs dictū est. Ad vltimū vero diuidebat possessio cuiuslibet domus per capita viro-

virorum, & ibi fieri debebat aequales partes, quia oēs viri habebant iura aequalia in possessione: ibi autē non oportebat poni sortes sub illa diligentia, sub qua in tribubus, & familijs, sed ponebatur sortes diuisione vulgaris: quidquid enim ibi proueniret nihil referebat, cum omnia essent equalia: nec oportet, vt dicamus, qd Deus specialiter dirigeret manū cuiuslibet missam ad sortes, vt acciperet eam, quae sibi conueniebat cum per oēs aequale proueniret. Isto modo stat littera vtraque. s. prima, quae dicebat, qd diuiores terrae pluribus maiorem partem darent, & paucioribus minorem. nam cum ipsi assignarent possessiones oībus tribubus proportionales inter se, sicut se habebat familiae, & tribus, dabant pluribus maiorem, & paucioribus minorem partem, & quia illud quod ipsi assignabant intra se alicui tribui, vel familiae postea euenturū erat, & certissime eueniebat, isti dare dicebantur in quantum designabant tñ cuiuslibet tribui quantum esset habitura. Erat autē operatio istorum necessaria. vt bene attrēderent quantum assignabant pro qualibet tribu, & familia. nam si isti non distribuerent proportionaliter: quamq; fors a Deo moueretur, non posset recte diuidi, qd patet si isti diuiores fecissent aliquam partē terrae, quae se haberet ad quālibet aliam in maiori pportione, qd se haberet aliqua tribus ad aliam, vt patet si facerent aliquam partem maximam, quae esset quadrupla ad minimam, quae assignaretur: & tñ non esset aliqua tribus, quae se haberet ad aliam, vt quadrupla non posset fors ēt si a Deo moueretur recte diuidere: nam posita cedula huius partis in inuolucro, aut Deus dirigeret ad illam manū principis maxime tribus aut alterius. Si primo modo erat error, quia assequeretur illa tribus possessionem maiorem in proportionē ad alias possessiones, quam se haberet ista tribus ad alias tribus. Si autem secundo modo esset maior error, quia quāto minor tribus acciperet maiorem possessionē, tanto recedebatur magis a proportionē, & sic impossibile erat isto dato sortem bene dirigere, quamquā Deus moueret manū missas in inuolucrum: ideo isti principes diuiores terrae attendere debebant nimis, vt proportionaliter diuideret. Accidit autē error iste in prima sorte, quā posuerunt diuiores post transitū Iordanis. s. in sorte Iudae: nā assignauerunt maiore possessionē illi, qm proportionaliter ei euentura esset: iō Deo dirigens manū principū tribuū, direxit ad illā sortem manū principis tribus Iudae: tñ nō recte fors illa diuisit qd possessio, quae ei per sortē illā prouenit erat maior ad alias possessiones qd esset tribus Iudae ad alias tribus. Grauius tñ erratū fuisse, si Deus direxisset manū alterius principis tribus alicuius ad illā sortē, quia magis recederet a proportionē: fuit tñ postea iste error emendatus, quia cū tunc solū suscepisset sortē tribus Iudae, vt colligit Iosue. 14. & 15. c. & ibi declaratū est, fuerunt missi postea. 36. viri. s. de qualibet tribu tres, qd totam terrā diuideret in partes proportionales, vt patet Iosue. 18. c. & isti inuenientes tribum Iudae accepissent aliquid supra proportionē abstulerunt ei tñ quantum superhabebat: & ex illo sunt assignata fors tribui Simeon, vt patet Iosue. c. 19. & sic dicit, qd accepit Simeon possessionē in finiculo, & sorte tribus Iudae, quia maior erat, id est quia possessio tribus Iudae maior erat, quam esse debebat.

Quare ponebant sortes ad diuisionem possessionum, cum prius diuisa essent per diuiores. Quest. XV.

QVAERET aliquis quare ponebantur sortes ad diuisionem possessionū, quia nihil aliud euenturum erat per sortes, quam id qd ipsi diuiores intra se assignauerant: sed fors immutabili Alph. Toft. super Num. Pars II.

liter illud determinabat, quod ipsi determinauerant: si. n. fors aliter posset euenire quam ipsi assignabant possessiones esset magnum inconueniens, quia posset maxima portio prouenire minime tribui, & tunc frustratoria erat diuisio, quam Deus fieri iusserat. s. qd pluribus dare maior pars, & paucioribus minor: ideo erat nocua: nam melius esset, qd diuideretur terra per aequalia, quia tunc licet fors variē eueniret; tñ nō poterant tantum laedi tribus cum omnes haberet equalē. Si tñ maxime tribui variata sorte proueniret minima possessio: & minime tribui maxima portio, laederentur nimis magna tribus. Deus tñ iussit fieri istā diuisionem proportionalem possessionum sū multitudinem, & paucitatem: ergo necesse est dici, quod fors ista proueniret, sicut diuiores apud se distinxerant, & tñ stat ratio quare dicitur, quare ponebatur fors ad diuidendum possessiones cum nihil alterum prouenturum esset post sortem, quam ipsi diuiores assignauerat. Rēndendum est, qd fors ponitur ad dirimenda iurgia, & ista est pp humanam imperfectionem. Erat autem imperfectio maxime in Iudaeis pro tempore illo, cum nondum assignati fuissent alicui rationabili legi, aut honestae communicationi: ideo debuit eis permitti fors sū condecantiam conditionis eorum. Erat autem imperfectio Iudaeorum in duobus, scilicet in fide erga Deum, & in communicatione erga proximum; ideo in vtroque Deus permittit eis sortem. Quantum ad primum sciendum, quod Israhelitarum faciebant festum expiationis semel in anno, in quo dicebantur expiari peccata totius populi, quia ibi pro tota multitudine orabatur, & fiebat sacrificium, vt patet Leui. cap. 17. in hac autem die accipiebantur duo hirci, quorum vnus p peccato totius populi immolandus erat, & super alium sacerdos magnus confitebatur peccata totius populi mittens illum in solitudinem, vt portaret secum iniquitates totius populi Israhel. Et quia istud videbatur esse magnum negotium, & Israhelitarum erant parue fidei, dubitarent quis hircus eorum sufficeret ad portandum iniquitates in solitudinem; vnde si Deus non determinaret, quis eorum portaret iniquitates, & quis immolaretur pro peccato, dubitarent an aliquid proficeret immolatio vnus, & alterius missio in solitudinem, ideo vt satis factum esset Iudaeis quantum ad incredulitatem suam, iussit Deus, vt sorte dirimeretur quis immolandus esset, & quis mittendus in solitudinem, vt patet Leui. c. 16. & per hoc credebant Iudaei Deum determinasse hanc per sortes illas. Secundum autē, in quo Iudaei erant defectuosi, erat humana communicatio. s. qd nō communicabant rationabiliter, cum quilibet eorum maxime vellet sibi vtilitatē, & super hoc inter eos discordie nascebatur. Cum ergo fieri deberet aliqua diuisio rei magnae quamquā cuiuslibet tñ daret, quantum dandum erat, adhuc crederent irrationabiliter fuisse diuisum, & quererent, nisi cognoscerent sic Deū diuisisse qui ex errore, vel affectione deficere non pot. hoc autē intelligebant p sortē fieri, quia sortes a Deo mouerent, iō positis sortibus tolleretur discordia, aliter autē nequaquā, & ob hoc iussit Deus poni sortes, vt satisficeret qdōni Iudaeorū: si tñ eēt Iudaei rōnabiliter cōdicātes nō oportuisset poni sortē inter eos, sed ipsi iter se concordarent nō curantes de minimo. s. an parū plus, vel minus habituri eēt, & ob hoc iter viros rōnabiliter cōdicātes nūquā sunt sortes, nec iudicia. In viris autē imperfectis sortes suut, & iurgia atq; iudicia ex paruis rebus, sic ēt fiebat iter Iudaeos qm ad ministratōnē sacerdotale: nā erāt sacerdotes in 24. vicibus, vel pres. i. Paral. c. 24. & iste partes habebant rpa ministrādi varia sū ordinē iā positum inter illas, & ad hoc non erat aliqua fors, sed in qualibet istarum partium erant multi sacerdo-

Sors inter dūcta est pp imperfectionem Iudaeorū.

facerdotes, & ne isti contenderent, quis ministraret, & dicitur forte, quis ministraturus esset, & hoc ga...

Numeri filii Leui.

Hic quoque est numerus filiorum Leui per familias suas. Gerson, a quo familia Gersonitarum Caath, a quo familia Caathitarum; Merari, a quo familia Meraritarum. Hæ sunt...

Numeratio filii Leuitice Familie

Hic quoque est numerus. Hic ponit in principale. Numeratio Leuitica stirpis, & ponunt Leuita per se pp...

Leuitas, sicut non cum Israelitis, quia erant separatae. vrbes pro illis, & erant diuidenda in partes fm familias Leuitarum...

Leuitarum an sint tres vel quinque.

Quare ponuntur quinque familiae, & tamen supra posita sunt octo. Quæst. XVI.

Quare ponuntur quinque familiae, & tamen supra posita sunt octo. Quæst. XVI. Varet aliquis quare posita sunt hic quinque familiae...

Item

Item non stat, quia viuentem Moysen, & Eleazaro non poterat deficere familia Amramitarum, cum vterque...

Aliquis forte dicit, quod sic erat de omnibus alijs familijs, quæ dicebantur in alijs tribus deficere. In tribu Benjamin dicebantur deficere quinque familiae...

Ioabed mater Moysi, & Aaron an fuerit filia Leui. Quæst. XVII.

Alroyi Enim dicit eam esse filiam Leui, id est, de stirpe eius, quamquam non esset filia eius immediate. Sic dicitur Luc. 1. de Elisabetha vxore Zachariae...

De hoc autor latissime disputant Exo do cap. 1.

fluum erat dici, quod genita est in Aegypto, quia nullus de nepotibus Leui natus est, nisi in Aegypto ante de...

L 3 tus

gas est Moyses, & positus fuit in flumine in vase scirpeo, ipsa obferuabat a longe in litore fluminis, & locuta est ad filiam Pharaonis prudenter, inquirens matrem pueri non tñ potuisset ista facere, nisi iam esset puella aduita pueniens ad annos discretionis, & sic esset maior Moyses, & Aaron, cū solū excederet Aarō Moysen annis tribus, vt dictū est. Item Maria vocat hic soror Moysi & Aaron, quia sibi veritatem erat viriusque soror, alicubi tñ vocatur soror Aaron solum, vt patet Exo. c. 15. & hoc quia magis afficiebatur ipsa ad Aarō q̄ ad Moysen, quia ambo erant comparricipes: vñ ambo murmurauerunt q̄ Moysen, vt patet. s. c. 12. Et qñ Maria percussa est lepra, Aaron orauit pro ipsa, vt sana res. co. c. De Aaron orti sunt Nadab, & Abiu. Hic ponitur quatuor filij Aaron, p quos sacerdotalis linea rexitur, sed non pmanerunt oēs habentes sobolem, q̄ duo eorum morte prauenti sunt, & istonam maiores erāt Nadab, & Abiu. In isto n. ordine nati sunt, in quo ponuntur hic, ideo duo primi. Nadab, & Abiu erant honoratiores alijs duobus, quam ob hōe qñ Moyses ascendit in mōte p tabulis legis, & ex mandato Dei associatū cū Aaron, & 70. seniores, q honorabilissimū in toto populo, iussit quosq; Deus q̄ Nadab, & Abiu irent cū Moysē, & non irent illuc Eleazar, & Ithamar, vt patet Exo. c. 24. Itē pater hoc in ministracione sacerdotum: licet in prima die, qua inceperūt sacerdotes noviter consecrati ministrare, Aaron, & isti duo. f. Nadab, & Abiu ministrauerunt, & ob hoc errauerunt in ministracione illi sumentes ignē alienum, & mortui sunt, vt patet Leu. c. 10. si tñ ministrassent. Eleazar, & Ithamar, cum oēs ministrarent, simul oibus idē malū accideret. Quorum Nadab, & Abiu mortui sunt. Hoc ponitur, quia intendebat Moyses de scribere hic pgeniem sacerdotū, & quia isti duo non habuerunt prole, cum fuerint morte p occupati, dē q̄ mortui sunt. Cum obtulissent ignem alienum coram domino. Hoc fuit in prima die ministracionis israhel: nondū n. ante hoc aliqui ministrauerunt, & ob hoc erant inexperi, & errauerunt. Alii dicunt, q̄ errauerunt ex ebrietate nescientes quē ignē assumerent, & assumpserunt ignem alienū, sed hoc falsum est, vt declaratum fuit Leu. c. 24. vbi multa de morte, & statu istorum, dē aut ignis alienū, quem isti assumpserunt, quia ad ministracionem sanctuarij nullus ignis assumēdus erat, nisi ignis altaris holocaustorum. Isti aut oblaturi thymiama gym assumere deberent de igne, q̄ erat in altari holocaustorū assumpserunt de quodā alio igne prophano, qui erat in atrio tabernaculi ad coquendū carnes sacrificiorum: dñr obtulisse corā dño. corā altari thymiama, quia ipsi pserunt primas super thuribula ad offerendū thymiama sup altare thymiama, & illud dicebat esse corā dño, quia istud altare erat intra tabernaculum añ velū sanctuarij, & ibi dicebat esse Deus. Fueruntque omnes qui enumerati sunt 23. millia. Hic ponitur summa omnium Leuitarum, erat n. ista tribus valde maior multitudine oibus alijs tribus: nā in aliquibus erant 60. millia in alijs 70. & plus; in hac aut solum erant 23. millia. Etiam quia in alijs computabant a 20. an. & s. hic aut ab vno mense, & s. vnde si computaremur, Leuita a 20. annis, & s. si cui in alijs tribus forte nō reperiretur octo millia, vel septem millia virorum.

Quere Leuita erant tam pauci numero: & cur ista tribus semper fuit parua. Quest. XVIII.

Quare Leuita erant tam pauci numero. Respondet aliquis, q̄ hoc fuit, quia multi de illa perierant pp peccata, & redacti sunt ad valde paruum numerum, sicut fuit de tribu Symeon, quē in

prima computacione habuit 59. millia virorum, & trecentos. In secunda autem habuit solum 22. millia, & ducentos. Sed non stat hoc, quia Leuita non fuerunt subiecti sententię Dei, datae q̄ alias tribus, q̄ morerentur oēs numerati in solitudine, vt declaratum est. s. c. 14. ideo non poterant sic diminui: ideo debebant esse plures numero ex hac parte, q̄ qualibet alia tribus. Itē dato, q̄ diminuirerentur Leuita pp peccata, tñ nō erat verisimile, q̄ tantum diminuirerentur: nā filij Symeon fuerunt diminuti ex duplici causa, vt supra declarati est: tñ non fuerunt tantum diminuti, quia erāt ibi 22. millia virorum, & ducenti a 20. annis, & supra. De Leuitis tñ forte non essent septem millia. Sed dicendū est, q̄ Leuita non fuerunt diminuti, sed fuerunt valde paruum augmentati. Ipsi enim non erant plures in prima computacione, quae facta est in monte Sinai, quia solum ponuntur 22. millia ab vno mense, & supra, vt patet supra ca. 3. fuit tamen ista tribus semper minor omnibus alijs, quia a principio ista parua multiplicata est, & postea etiam non multiplicati sunt, & hoc nō fuit ex aliquo peccato Leuitarum, sed quia sic accidit in quibusdam progeniebus, q̄ paruum multiplicatur. Genetis masculini. i. isti computati solum fuerunt de masculis: nam de feminis nulla computabatur: nō enim erat aliqua causa, quare computarentur, quia ipse nō erant ad pugnandum, nec ad ministrandū: solis enim masculis ministratio conueniebat. Ab vno mense & supra. i. non fuerunt computati Leuita a 20. annis, & supra, sicut in alijs tribus: computabantur enim Leuita multis modis, aliqñ ab vno mense, & supra sicut ad redemptionem primogenitorum vt patet. s. c. 3. aliquando ad ministrandū in officijs suis, & hoc fiebat a 30. annis, & s. vt patet. s. c. 4. aliquando ad erudiendum eos in officijs ministracionum, & hoc a 25. an. & s. vt patet. s. c. 8. Alio aut tpe numerati sunt ad officia, s. tpe David, & tñ numerati sunt a 20. an. & s. t. Paralip. c. 23. Causa aut fuit, quia Leuita non erant tempore David ministraturi in officijs laboriosis. s. portando sanctuarium in itinere, sicut portare cōsueuerant, ideo in etate minoris roboris, i. a 20. annis, & supra computati sunt.

Quare Leuita computati sunt ab vno mense & supra. Questio. XIX.

Quare Leuita computati sunt ab vno mense, & s. Forte aliquis respondebit, q̄ computati sunt sic ad redemptionem primogenitorum, nam s. c. 3. fecit Deus redimi omnes primogenitos Israelitarum, & p eis Leuita dati sunt: residui aut, qui superexceuerant de Israelitis, computati sunt in pecunia, hic aut similiter redimerentur: ideo fuit computatio ab vno mense, & supra, quia ab illo tempore incipiebat primogenita redimī, vt declaratum fuit supra c. 3. Sed non stat, quia aut hic redimebantur primogeniti Israelitarum, qui redempti fuerant prima vice. In deserto Sinai, aut alij, qui nunquam fuerant redempti. Non potest dici primo modo, quia qui semel redemptus est iam abstulit obligationem, qua tenebatur, vt redimeret. Si autem dicatur, q̄ alij primogeniti de Israelitis redempti sunt ab illis, qui prima vice redempti fuerant, non stat, quia tunc non deberent dari in commutationem omnes Leuita, quia primo traditi fuerant in monte Sinai omnes Leuita in pretij primogenitorū Israel, ideo qui ibi traditi fuerant, non poterant amplius tradi, quia eadem res non pōt duplici pretio tradi, vel eadem res data non aufert quas obligationes, sed vnā, pro qua traditur. Ad hoc forte aliquis dicit, quod non fuerunt dati in redemptionem primogenitorum hic Leuita,

Respond. auctor.

Quatuor filij Aaron.

Leuita erant 23. millia.

Leuita, qui computati fuerant in monte Sinai, sed alij alij postea nati. Sed hoc non stat, quia hic ponitur summa oīum Leuitarum, qui tunc erant, siue nati fuissent post transitum montis Sinai, siue antequā illuc venirent, quod patet, quia computatur hic Moyses, & Eleazar, & isti isti erant in mote Sinai. Item ē dato q̄ hic solum computarentur Leuita, qui non fuerunt computati in mote Sinai, sed postea nati adhuc non fuisset, quia illi non poterant dari in redemptio nem p aliquibus primogenitis Israelitarū: nā ex die, qua accepti sunt Leuita pro oīs primogenitis Israel pertinuerunt oēs Leuita ad Deum, ita q̄ nullus eorū amplius dari poterat in redemptionē pro aliquo primogenito Israelitarū, quia ipse per se obligatus erat Deo, & pp hoc nunquā post illud facta est aliqua commutatio Leuita alicuius pro aliquo de primogenitis Israel, sed quicunq; nasceret redimebat quinque siclos, vt patet s. 18. cap. ideo licet hic fieret redemptio primogenitorū, non cōmutaretur Leuita pro primogenitis Israel, sed daret pecunia pro illis. Item non stat, quia si fuisset facta aliqua redemptio primogenitorum hic iussisset Deus illam fieri cōputado Leuitas, & primogenita Israel, sed aliquid tale iussum est. Itē non stat, quia si cōmutarentur Leuita pro primogenitis poneret summa oīum primogenitorū Israel, & oīum Leuitarū, & videretur, que illarū excederet ad alterā, vt si excederet summa primogenitorū Israel darentur pecunia pro excedentibus, sicut factum est in cōputacione, & cōmutacione primogenitorum, & Leuitarū in monte Sinai, quia ibi excesserunt de primogenitis Israelitarū ad numerū Leuitarū 273. & pro illis iussit Deus dari pecuniā, vt patet. s. c. 3. Sed hic nulla summa ponit, ergo non fuit facta ista numeratio ad cōmutandū primogenita Israelitarū pro Leuitis. Sed dicendum, q̄ Deus voluit cōputari Leuitas, vt haberet determinata summa eorū, sicut habebat summa Israelitarū, & ne computatio eorū coincideret cum computacione Israelitarū, si fieret a 20. annis, & s. & viderentur computati ad habendā possessionē, ideo fecit computari ab vno mense, & s. Sed dicitur aliquis, quia poterant computari a 30. annis, & s. vt patet. s. ca. 8. & 4. vel a 25. annis, & s. vt patet. s. ca. 8. vel a 20. & s. vt patet. 1. Paralip. c. 23. Dicendum est non stare istud vltimum, quia Leuita nunquā fuerunt cōputati a 20. annis, & s. tpe Moysi, nec post eum vique ad tpa David. Causa autē s. declarata est, solum computabantur, vel ab vno mense, vel a 25. annis, vel 30. poterant aut computari hic Leuita a 25. vel 30. annis, & s. sed non conueniebat, quia illa numeratio erat ad applicandū Leuitas ministris suis. Hic aut cōputant solū ad habendū ipsorum summam, ideo debuit alia computatio dari. I. a minori tpe, vt cōprehenderent omnes Leuita: & ista fuit ab vno mense, & s. Cuius causa est, quia ante illud tempus non p̄prie dicebat aliquis Leuita pertinere ad Deum, quia ex illo tpe accipiebant redemptiones primogenitorum, Leuita tñ q̄ nō cōmutarentur hic pro Israelitis primogenitis ab illo tpe computati sunt. Et hoc patet, quia qñ Deus iussit. s. c. 3. accipi oēs Leuitas pro oīs primogenitis Israel non fuit acceptus quilibet j. mentem, & tñ certum est, q̄ multi Leuitarum essent j. mentem: alioquin Deus non iuberet sp̄aliter, q̄ computarentur oēs ab vno mense, & s. ergo illi, qui erant j. mentem computabantur tanquam non Leuita, quia non proficiebant ad redemptionem: sic autem factū est hic. Deus enim voluit summam Leuitarum, & quia qui j. mentem sunt quasi non Leuita habentur, debuit fieri cōputatio ab vno mense, & supra. Quia non sunt recentissimi filios Israel. Istud redditū causa potest ad duo referri. Primo ad cōputacionē. cōputati sunt Leuita

hic, quia non fuerunt computati inter filios Israel: ideo ne eorum summa maneret ignota, fuerunt hic descripti. Secundo potest referri ad atatem, in qua cōputabantur. I. ab vno mense, & supra. Leuita fuerunt cōputati ab vno mense, & supra, quia non fuerunt cōputati cum filijs Israel, quasi dicat, si cum eis computarentur non computarentur ab vno mense, & supra, sed ab anno 20. quia omnes Israelitae sic cōputabantur. Nec eis cum ceteris possessio data est. Ideo non acceperunt Leuita possessionem cum alijs filijs Israel: nā in 12. tribus diuisa est tota terra in partes 12. Leuitis autē nulla pars assignata est, quia dixerat Deus Leuitis; In terra eorum nihil possideatis, nec habebitis partem inter eos, ego pars & hereditas tua in medio filiorum Israel supra cap. 18. & simile Deuter. 18. cap. & Iosue 13. cap. Acceperunt tamen Leuita 48. vrbes ad habitandum, & suburbana earum ad alenda pecora, vt patet infra 35. cap. & Iosue cap. 14. & 21. Iste autem vrbes non fuerunt eis assignatae in aliqua vna parte, sicut habebant omnes tribus Israel, sed qualibet tribus dedit eis aliquas vrbes, vt patet Iosue capit. 21. & quia non accipiebant ipsi partem terrae inter Israelitas ex iure suo, sed in elemosynam, & non accipiebant vrbes cum omnibus territorijs suis, sed sola suburbana non dicebantur habere sortem, vel possessionem. De hoc declaratum est Iosue cap. 14. Ponitur autem hoc ad reddendum causam, quare Leuita non fuerunt computati cum ceteris Israelitis, & dicitur, q̄ quia non acceperunt possessionem cum illis: nam supra postquam numeratē sunt omnes tribus subiunctum est: Istis diuidetur terra iuxta numerum vocabulorum. Si autem Leuita fuissent computati ibi etiam intelligeretur, q̄ ipsi dari deberet possessio cum ceteris. Hic est numerus filiorum Israel. Hic ponitur epilogus praedictae numerationis, & refertur hoc ad solos Israelitas, qui non erant Leuita. Dicitur aliquis, q̄ melius refertur ad omnes tam non Leuitas, quam Leuitas, quia fuerant supra computati omnes siue Leuita, siue non Leuita, & omnes erant filij Israel. Dicendum est non stare, quia immediate dicitur: inter quos nullus fuit eorum, quos numerauerat Moyses in deserto Sinai praeter Iosue & Caleb. Et tñ manifestum est hoc non intelligi de Leuitis, quia ipsi mātserunt nunc, quod patet de Moyse, & de Eleazaro, & Ithamar, qui manebant nunc, & fuerunt computati inter Leuitas in monte Sinai. Item patet hoc, quia ista causa, que assignatur infra non conuenit, nisi non Leuitis. s. p̄taxerat Deus, q̄ omnes moterentur in solitudine, sed hoc non intelligitur de Leuitis, quia non fuit data sententia super eos, vt probatum est supra cap. 14. de solis ergo non Leuitis intelligitur. Qui descripti sunt a Moyse, & Eleazaro sacerdotē. Scilicet, sacerdote magno. Isti duo computauerunt populum, quia eis iussit Dominus, vt patet supra. Sed an eū eis principes tribuum, & familiarum fuerint in hac computacione, non patet. In monte enim Sinai principes tribuum, & familiarum adiuuerūt Moysen, & Aarō, vt patet s. c. 1. hic aut satis rōnabile est, q̄ sic fecerint, sed nō exprimit. In caesptribus Moab. Id est cōputatio ista facta est in caesptribus Moab. Vocant caesptria Moab loca planiora Moabitari, accipiēdo latge caesptria: nā nō fuit cōputatio i prima parte caesptriū, q̄ vocant p̄prie caesptria, sed i secūda, q̄ est apud Iordanē, & ibi appellant planiora loca Moab, vt declarati sunt i principio c. supra Iordanem. Id est apud Iordanē: erat n. Israelitae ppe Iordanē, & q̄ labit Iordanis p quādā vallē p maximā paruitatē illius vallis, & Israelitae erant in parte superioriori, erant altiores aluco Iordanis, & sic dicebantur esse super Iordanem, sicut orbis terrae dicitur super maria, & super flumina

Quare Leuita non fuerunt cōputati cū alijs Israelitis.

na Psalm. 23. quia habet partes eminentes terra super aquam. *Contra Iericho.* Idest erant ex opposito Iericho, scilicet, qd Istraclitę erant ex parte orientali Iordanis: Iericho aut ex parte occidentali, & tñ videbant Istraclitę Iericho ex loco castrorum suorum. *Inter quos nullus fuit eorum, qui ante numerati sunt a Moysse, & Aaron in deserto Synai.* Ista fuit prima computatio, s. qua distincte hř per summas omnium tribuum, & facta est a Moysse, & Aaron, quia videbat Aaron, & erat summus sacerdos, cum fuerit facta ista computatio in principio mensis secundi, anni secundi ab exitu de Aegypto, vt patet. s. c. 1. Nunc aut Moyses, & Eleazarus summus sacerdos computauerunt Istraclitas, quia mortuus fuerat Aaron, vt patet. s. 20. c. fuit aut mors sua, anno 40. mense 5. die 1. mensis, vt patet. j. 33. c. Dř et facta illa computatio in deserto Synai, quia in mansione montis Synai erant Istraclitę, qñ facta est, vt patet. s. c. 1. ibi et sacerdotes consecrati fuerunt Leu. c. 8. & 9. & Exo. 29. ca. ibi et sanctuarium consummatum est, vt patet Exo. c. 40. ibi et date sunt oēs leges sacerdotales, q habentur in Leuitico, vt patet Leuit. c. 1. & 26. & 27. nec fuit aliqua mansio, in qua tantum ordinaretur populus hebraicus, sicut in monte Synai: ibi. lex data est, & confirmata est Exo. c. 20. & 24. dř autem, q nullus de numeratis in monte Synai nũc supererat, quia omnes mortui fuerunt in solitudine ante tempus istud, Deus enim protulerat sententiã contra omnes numeratos, q morerentur in solitudine, vt patet supra. c. 14. & mortui sunt ante transitum torrentis Zareth, vt patet Deute. c. 1. iam tamen Istraclitę transierant torrentem istum, antequam introirent in terram duorum Regum Amorrhęorum, vt patet. s. 21. c. ergo nunc cñ essent in vltima mansione: apud Iordanem nullus supererat de computatis in monte Synai, & consequęter, nec fuit aliquis eorum hic computatus. *Prædixerat enim Deus, quod omnes morerentur in solitudine.* Declarat quomodo omnes mortui fuerint. Diceret. n. aliquis non esse verisimile, qd plura, quam sexcenta milia perditum pesserint in deserto a tpe primę computacionis, vsque ad istam, & q nec vnus ex eis manserit. Declarat ergo scriptura, quomodo hoc sit verisimile. s. qd Deus prædixerat, qd omnes isti morerentur, ideo mortui sunt. Accipitur hic prædicere nō solum, prout importat prophetica pronunciationem, sed magis, vt signat latam sententiã in peccatores. omnes, n. numerati a 20. annis, & supra murmurauerant cōtra dominum: ideo protulit contra eos sententiã, qd morerentur in solitudine, vt patet. s. cap. 14. Ex quo apparet manifeste, qd sententiã ista non fuit lata q Leuitas, qd dicitur, qd nullus de numeratis mansit præter Caleb, & Iosue. Manebat tñ Moyses, & Eleazarus, & Ithamar, & multi alij de Leuitis, qui non excluduntur ab ista vniuersalitate: ergo Leuitę non comprehendebantur sub illa sententiã, alioquin fuissent excepti isti. Alia rationes ad hoc posite sunt supra c. 14. *Nullusque remansit ex eis.* lex istis Istraclitis computatis in monte Synai a 20. annis, & supra nullus mansit, nisi Caleb, & Iosue. De Leuitis autem manserunt valde multi, cñ nō fuisset contra eos lata sententiã. *Nisi Caleb filius Iephome, & Iosue filius Nun.* Isti duo remanserunt de tãta plebe, quia non murmurauerunt, sed magis murmurantibus resistierunt, ita vt populus vellet eos lapidare, vt patet cap. 14. Vocatur Caleb filius Iephome, quia Iephome est nomen patris sui: erat autem iste de tribu Iuda, & fuit vnus de exploratoribus, vt patet supra cap. 13. & vocatur filius Iephome ad differentiã aliorum, qui vocantur Caleb: sicut dicitur de Caleb filio Hefrom, vt patet primo Paralip. cap. 2. Iosue fuit alius explorator de tribu Ephraim, vt patet supra cap. 13. & fuit assumptus post Moysen in ducem totius Istracl, vt

Aarę quo spe mortuus est.

Quo sexcenta milia perditum pesserint in deserto.

patet cap. sequenti. Cum autem mortuus est Moyses Deus sape illi locutus est, vt patet Iosue. cap. primo, fecit etiam multa miracula propter ipsum, vt patet ex processu libri Iosue.

C A P. XXVII.

ACCESSERVNT autē filię Salphaad, filij Hopher, filij Galaad, filij Machir, filij Manasse, qui fuit filius Ioseph, quarum sunt nomina: Maala, & Noa, & Hegla, & Melcha, & Therfa. Steteruntq; coram Moysse, & Eleazaro sacerdote, & cunctis principibus populi ad ostium tabernaculi fęderis, atq; dixerunt. Pater noster mortuus est in deserto, nec fuit in seditione, quę concitata est contra dominũ sub Core, sed in peccato suo mortuus est: hic nō habuit mares filios. Cur tollitur nomen illius de familia sua, quia non habet filiũ? Date nobis possessionem inter cognatos patris nostri. Retulit Moyses causam earum ad iudicium domini. Qui dixit ad eum: Iustam rem postulant filię Salphaad: da eis possessionem inter cognatos patris sui, & ei in hereditatem succedant.

Supra 20. infra 36. Iosue 17.

Supra 16. c. Lex successione sine filiis mortuorum.

ACCESSERVNT. Supra ponebatur regula de diuisione terrę promissionis, hic ponitur casus specialis circa illud, quod sub illa lege comprehendendi non videbatur. s. si licet dari sortem mulieribus in aliquo casu, sicut viris, & ponuntur tria. Primo tangitur dubium cum responsione. Secundo ratione huius arguitur de quadam legis positione. Tertio subditur de principis futuri constitutione. Secunda ibi. *Ad filios autem Istracl.* Tertia ibi. *Dixit quoque dominus.*

An que dicuntur in isto cap. fuerint immediate post precedentia. *Questio. I.*

CIRCA primum primum est dubiũ, an quod dicitur hic fuerit immediate post computationem positam præced. c. Et responderetur satis verisimile esse, qd immediate fuerit. Ratio huius est, quia supra computatus est Istracl totus ad hoc, qd diuideretur terra per omnes numeratos, & qa filię Salphaad viderunt ibi multitudines distinguı ad assignationes possessionum, ipse aut ex hoc videbantur carere iure possessionis, quia in supra posita computatione solum fuerint viri positi a 20. an. & s. & qa p̄ earũ mortuus fuerat, & non habebat aliquẽ successore masculũ, crediderunt immediate esse conueniens tps ad perendũ possessionem noie patris sui, ne videretur ex negligẽtia aliquid iuris perdidisse: ideo rōnabile est dici, qd immediate post illã cōputationẽ ad Moysen accesserint petentes, qđ hic hř, quia ex illa cōputatione videbantur ipse lędi, & debebant immediate reclamare. Lęsio autem erat, qa soli viri computabatur ad dandum eis possessiones: pater autem earum non habebat aliquem filium masculum. *Accesserunt autem filię*

filie Salphaad. Scilicet, accesserunt ad Moysen, & ad Eleazarum, vt peterent ea, quę infra habentur.

Filij Hopher. Ponit hic tota linea istarum vsq; ad caput tribus. i. vsque ad Manasse, & causa est, quia volebat legislator certificare de qua tribu essent istę feminae, petebant enim hereditatem inter cognatos suos, vt patet. j. s. dari nobis possessionem inter cognatos patris nostri, & Deus sic dari adiudicauit, ut pater. j. id sciri debebat de qua stirpe erant istę puellę, & sic describitur earum linea vsque ad Manasse, qui erat caput tribus, & dicitur Salphaad filius Hopher. i. de familia illius, & etiam filius illius immediatus. *Filij Galaad.* Iste est pater multarum familiarum. Hopher enim est filius Galaad, & pater familie Hopheritarum. alię quoq; familie quinq; derivatę sunt a Galaad, vt patet præcedenti ca. ipse quoq; Galaad fuit caput vnus familie. s. Galaaditarum, ut patet præcedenti cap. Ab isto Galaad dicuntur aliqui nominatum fuisse montem Galaad, qui est in terra duarum tribuum, & dimidia, ut patet Deuter. c. 3. & Iosue. c. 13. Sed falsum est, quia Iacob imposuit sibi istud nomen, quando iniuit fędera in monte isto cum Laban socero suo Gen. 31. cap. Alij dicunt, qd nominatus fuit iste Galaad a nomine montis illius, qd mons iste primo uocabatur Galaad. s. a tẽpore Iacob. Ite autem multo post genitus est, ideo potuit ab illo monte nominari. Sed non stat, hoc enim esse potuisset si natus fuisset in terra duarum tribuum, & dimidię in qua est mons Galaad, sed in Aegypto natus est, atque mortuus, & multo quidem tempore mortuus est antequam Istraclitę exirent de Aegypto, vt declaratum est Iosue. 17. c. Sed dicendum, qd iste fuit vocatus Galaad a casu non habendo respectum ad illum montẽ, sed sicut imponitur alia nomina virorum ex sola voluntate. Iste Galaad fuit vir excellens in armis, unde in Iudem ipse dicit scriptura, qd fuit uir bellator Iosue. c. 17. *Filij Machir.* Iste fuit filius Manasse, & ab eodem denominata est familia Machiritarum, ut patet præcedenti cap. & fuit illa prima familia inter omnes de tribu Manasse. *Filij Manasse.* Iste fuit vnicus filius Manasse: non enim legitur habuisse alium, vnde cum scriptura declararet, qd Ioseph vidit filios filiorum suorum vsque ad tertiam generationem ex filio suo. Ephraim dicitur. De filiis ex parte Manasse. s. filij quoque Machir filij Manasse nati sunt in genibus Ioseph Gen. ca. vlti. si tamẽ habuisset alium filium Manasses præter Machir etiam diceretur ibi de eo.

Galaad p̄ multarum familiarũ. An ab isto Galaad fuerit noia eius mons Galaad.

Qui fuit filius Ioseph. Idest fuit filius suus immediatus habuit enim Ioseph duos filios. s. Manasse, & Ephraim qui geniti sunt tempore, quo erat magna abundantia frugum in Aegypto. s. in 7. annis vberatis Gen. 41. nec legitur alios filios habuisse. per hos autem derivatę sunt duę tribus, quia Iacob adoptauit eos in filios dans eis ius accipiendi singulas sortes in terra Chanaã, sicut Ruben, & Symeon, ut patet Gen. 48. fit autẽ hic reductio lineę vsque ad Ioseph, non qd ipse esset caput tribus, quia non est unica tribus Ioseph, sed duę. s. Manasse & Ephraim, quia tamen Ioseph esse debebat caput tribus cum fuisset immediatus filius Iacob nisi Iacob adoptasset duos filios eius sit computatio vsq; ad ipsum. In hoc tamen est varietas, quia aliquando computatur Ioseph tanquam vnica tribus, & non nominatur Manasses, & Ephraim, sed Ioseph, ut patet Exo. 28. c. vbi descripta sunt nomina. 12. tribuum in 12. lapidibus rationalis, & in duobus onychinis super humerariis, & ponitur Ioseph, vt unum nomen tribus, idem Deute. 27. c. cum ponuntur tribus ad maledicendum, & benedicendum, & computatur Ioseph, vt una tribus. idem patet Apoca. c. 7. vbi computantur signari de singulis tribubus, aliquando autem ponuntur Ephraim, & Manasses tanquam duę tribus, & non nominatur Ioseph,

vt patet sup. c. 1. & præced. c. & vt communiter. Causa diuersitatis est, quia aliquando Leui ponitur ut tribus & interdum non. Cum vero ponitur non computatur Manasses, & Ephraim tanquam tribus, sed Ioseph nominabitur, ut unica tribus, cum vero non ponitur Leui erunt Manasses, & Ephraim tanquam tribus. Quando autem debeat poni Leui, ut tribus, & quando non declaratum est Deuter. c. 27. & ibi satis dictum est de habitudine istarum duarum tribuum iuricem. s. Manasse, & Ephraim. *Quarum sunt nomina.* Idest nomina filiarum Salphaad sunt ista quinque, quę sequuntur: Hebraei dicunt qd nomina istarum puellarum ponuntur hic, quia fuerunt valde prudentes, & sanctę femine, sepe autem nominantur in scriptura. s. præcedenti cap. & hic. & j. 36. c. & Iosue. c. 17. *Steteruntq; coram Moysse, & Eleazaro sacerdote.* Ad hos duos uenerunt, quia isti erant principes populi, nam Moyses erat princeps quantum ad omnia temporalia. i. iudicando, & iubendo quicquid fieri debebat etiam quantum ad spiritalia, quia ipse solus præerat populo quantum ad ea, quę ad Deum pertinebant. s. ut consuleret Deum p̄ illis, & ut doceret eos quidquid Deus iuberet, ut patet Exo. c. 18. Eleazarus autem erat summus sacerdos, & hic erat honorabilissimus in populo, unde ambo sedebant in causis magnis. s. Moyses, & Eleazarus ad iudicandum, ambo etiã totum populum numerauerunt, ut patet præcedenti cap. & iste honor competeat omnibus summis sacerdotibus. nam etiam tempore Aaron ipse cum Moysse expediebat magna negocia, ambobus enim commissa fuit computatio prima, quę facta est in monte Synai, ut patet. sup. c. 1.

Et cunctis principibus populi. Hoc intelligunt aliqui de principibus constitutis ad diuidendum terram. Constat tuerat enim Deus Iosue, & Eleazarum, & 12. viros de omnibus tribubus ad diuidendum terram, ut patet. j. 34. c. & illi uocabantur principes, quia principabantur quantum ad hoc, qd erat terram diuidere. Sed non stat, quia isti principes nondum fuerant instituti, postquã enim Moyses diuisit terram duorum regum Amorrhęorum duabus tribubus, & dimidię, & nihil vterius erat diuisurũ constituit eos diuiores. s. Iosue, & Eleazarus & 12. viros de duodecim tribubus, ut patet. j. 34. c. si tamen fuissent dati diuiores terrę antequam diuideretur terra duorum regum Amorrhęorum, ipsi diuiderent eã. Sed falsum est, quia Moyses diuisit illam infra 32. capi. & Deuteronom. c. 3. Item non stat, quia dicitur hic coram cunctis principibus populi, ergo non erant principes diuisionis terrę, sed principes Istraclitarum. Ideo dicendum qd isti erant principes omnium tribuum, & familiarum, qui tunc conuenerant ad aliquid expediedum. Filie autem Salphaad credentes tunc esse tempus opportunum accesserunt ad principes petiture, qd sequitur. *Ad ostium tabernaculi fęderis.* Potest hic accipi tabernaculum dupliciter. s. large pro toto Sanctuario, vel proprie solum pro domo illa, quę erat tabulis circumdata, & velamentis operta. Primo modo est sensus, quod erant isti principes intra atrium tabernaculi circa ostium illius, & hoc esset, ut secretius agerent, quia nullus illuc introiret, nisi quos Moyses uoluisset introire. Etiam fiebat propter sanctitatem loci, vt principes verentes Dei præsentiam, & locorum sacrorum reuerentiam recte in omnibus agerent negocia multitudinis. Vel vt aliqui dicunt, quia Deus loquebatur hic Moysi in columna nubis, & hoc uerum est ut patet supra cap. 12. quia ibi locutus est Aaron, & Maria, tamen non est ista causa conueniens, sed magis ad oppositum, quia si ibi loqueretur Deus Moysi non essent presentes alij de populo, ne audirent secreta uerba, qd Deus loquebatur ad Moysen, quamquam raro Moyses audiebat ibi Deum loquentem, sed magis ingrediebatur

Quid sit tabernaculum.

intra

intra sancta sanctorum, & ibi audiebat vocem loquen-
 tis ad se de medio duorum cherubim, ut patet supra c.
 7. Alio modo accipiendo tabernaculum large dicitur
 quod erant Moyses, & principes populi apud ostium ta-
 bernaculi. Apud ostium atrii tabernaculi. Extra atrium,
 & hoc etiam conueniens est, quia tabernaculum Moyse
 erat apud ostium atrii, ut patet supra c. 3. cum dicitur,
 quod Moyses, & Aaron, & filii ipsorum castrametarentur
 ad partem orientalem, & ibi erat ostium atrii, ideo cum
 conuenirent principes ad tentorium Moyse, dicebantur
 conuenire ad ostium atrii, quod large uocatur taber-
 naculum, uterque sensus conuenit, sed primus magis.
 Sciendum autem, quod quando Moyses conuocatus
 erat principes, uel totum populum ad expedienda ali-
 qua negotia, faciebat eos conuenire ad ostium taber-
 naculi, conuocans illos per clangorem buccinae, sed al-
 ius clangor fiebat ad conuocationem principum,
 & alius ad conuocationem totius populi. Diuersitas
 huius patet supra c. 10. ubi agitur de uilitate tubarum,
 & uarietate clangoris. *Aque dixerunt pater noster. Mortuus est in deserto.* Intentio erat earum petere heredita-
 tem nomine patris sui, ne deleteret nomen illius de fa-
 milia sua, sed maneret illa hereditas alicui, in quo no-
 men Salphaad permaneret secundum derivationem
 familiae suae. Et dicunt illum fuisse mortuum, quia si il-
 le esset uiuens reciperet hereditatem per se, nec opor-
 rebat, ut filii eius nomine ipsius peterent. Etiam cessa-
 ret causa, quam allegabant, scilicet quare tollebatur nomen
 illius de familia sua, ipso enim uiuente, non tolleba-
 tur nomen suum de familia. Item in hoc demon-
 strant istae puellae quod iure petant terram sibi dari in
 possessionem inter cognatos patris sui. scilicet quod non iure
 suo, sed alieno, nam non petebant nomine suo sed pa-
 tris tanquam succedentes ei, ne nomen illius deleatur
 in familia sua. Si autem essent masculi, non solum pe-
 tere poterant iure patris, sed etiam iure suo. scilicet patre ui-
 uente, si essent filii illius maiores anno 20. dato quod non
 essent emancipati si soli patri assignaretur hereditas,
 poterant ipsi petere, quod etiam assignaretur eis aliqua he-
 reditas. De seminis autem manifestum est, quod non pote-
 rant, quia directe debebatur hereditas uiris computa-
 tis ab anno 20. & supra: & filia Salphaad de hoc non du-
 bitabant, sed petebant sibi prouideri. scilicet fieri posset, ut
 darentur eis hereditas nomine patris sui, quam ille ha-
 biturus erat. Dicitur quod iste mortuus est in deserto, quia
 egressus est de Aegypto, & ante annum 40. defunctus
 est. Ponitur autem ista clausula ad attribuendum ius
 istis puellis, scilicet ipse petebant hereditatem nomi-
 ne patris sui, ideo si patri earum non erat debita, nec
 eis debebatur. Quod autem deberetur, ipse probant,
 quia mortuus est in deserto quasi dicat si fuisset mor-
 tuus antequam exisset de Aegypto non erat illi debita
 hereditas, quia isti soli, qui egressi sunt de Aegypto ad
 mandatum domini ibant ad possidendum terram, quod
 Deus promissit, qui autem mortui sunt in Aegypto a
 mandato Dei non praesenti sunt, nec moti sunt ad eu-
 dum in terram Chanaan, ideo non acquisierunt aliquod
 ius sortis in terra illa. Salphaad autem intravit in deser-
 tum, ideo quatenus ibi mortuus fuerit, acquisiuit
 ex hoc aliquod ius, ut filiae suae nomine eius aliquid pe-
 tere possent.

*Nec fuit in seditione, quae concitata est contra dominum sub
 Core.* Idest non fuit pater noster aliquis de uiris, qui
 tempore Core fecerunt seditionem contra dominum.
 Hoc ponitur etiam ad acquirendum ius quasi dicat si
 fuisset pater noster in seditione contra dominum ca-
 uisset iure hereditatis, & consequenter nos nomine
 eius nihil potuissimus uendicare, sicut fit in filiis com-
 mittentium crimen laesa maiestatis, & in similibus cri-
 minibus, quia secundum leges humanas priuantur suc-

cessione parentum publicatis bonis eorum. Dixerunt
 autem iste puellae. In seditione, quae concitata est con-
 tra dominum. in quo rhetoricè se habent ad persuadend-
 dum. Nam ista seditio fuit concitata contra Moysen,
 & Aaron propter summum sacerdotium, ut patet s.
 16. c. cum tamen dixerunt contra Deum esse, quod contra
 Moysen erat magis mouerent animum illius. Vel aliter
 dixerunt hoc, quia seditio ista quamquam esset di-
 recte contra Moysen, & Aaron, tamen contra Deum
 erat, quia Deus ordinauerat summum sacerdotium p-
 tinere ad Aaron, & isti repugnabant huic ordinationi,
 ideo faciebant seditionem contra dominum. Sic dixit
 Moyses praeced. c. l. quod aduersum dominum rebellaue-
 runt Dathan Abyron, & Core. Et dicitur sub Core. in
 tempore Core, uel sub eo tanquam sub principe, quia
 ipse sollicitauit ceteros ad seditionem, ut patet, sup. ca.
 16. & ob hoc uocatur seditio Core.

Sed in peccato suo mortuus est. Aliqui dicunt ex hoc quod
 Salphaad fuit uir ille, qui occisus fuerit in deserto colli-
 gens ligna in sabbatho, & lapidatus est, de quo s. c. 15.
 Aliqui uolunt quod fuerit iste aliquis de occisus ab Ama-
 lechitis, & Chananeis. Quando erant Israelitae in caede
 barne, & post murmuracionem ascendere uoluerunt
 in terram Chanaan contra Dei preceptum, & mortui
 sunt plurimi gladio Amalecitarum, & Chananeorum
 s. cap. 14. melius tamen est, quod dicatur Salphaad fuisse
 mortuum in peccato suo. scilicet quod propter peccatum suum
 sicut ceteri Israelitae mortuus est in deserto, erat autem
 istud peccatum murmuracionis, quia murmurauerant
 ferè omnes Israelitae in caede barne, & ibi lata est senten-
 tia contra omnes, qui erant a 20. annis & s. ut patet su-
 pra cap. 14. Salphaad autem erat de numeratis ab an-
 no 20. ideo mortuus fuerat in solitudine. Hoc enim
 conuenienter dicitur, quia sic nullam ignominiam in-
 ferebant istae puellae patri suo dicentes eum se mortuum
 quia istud erat peccatum cõmunitatis, & plurima pars
 populi hoc modo defecerat. De uniuersalibus autem
 defecibus nemo uerecundat, si tamen Salphaad mor-
 tuus fuisset colligens ligna, & lapidatus a populo, erat in
 familia quadam, ideo filiae eius erubuisent istud con-
 fiteri.

*Sed dices quod quomodo cum mortuus fuisset Sal-
 phaad necesse erat, ut filiae suae hoc confiterentur,
 quia alias non procedebat earum petitio, nisi exprimerentur se petere ex successione patris. Respondendum est, quod filiae Salphaad debebant confiteri patrem suum mortuum, tamen si fuisset mors ignominiosa solum dicerent eum mortuum nihil ultra addentes, sed adiunxerunt, quod in peccato suo mortuus est. ergo istud peccatum non erat aliquid ignominiosum. & ob hoc non debebat priuari hereditate. Hic non habet mater filios.* Hic posuerunt causam huius dubii. scilicet quod pater earum non habebat masculos successores, si enim habuisset illos, filiae non habuissent ius petendi hereditatem ex successione, quia filii succederent, unde si Salphaad filios reliquisset, aut illi omnes uel quicumque eorum excederent ad annum 20. uel non. Si enim excederent annum 20. dicendum, quod siue uiueret Salphaad, uel non, omnes habituri erant sortem distinctam a sorte patris sui, & non solum intelligitur hoc de illis, qui erant 20. annorum tunc cum facta est ista numeratio, sed etiam de illis, qui essent annorum 20. tempore quo postea facta est diuisio sortium inter Israelitas. Vnde quamquam solum essent nunc filii Salphaad, si quos habuisset annorum 13. uel 14. habituri essent sortem distinctam a sorte patris sui. Quod patet, quia tempore diuisionis terrae essent annorum 20. & amplius, quia a computatione ista usque ad diuisionem sortium factam per Iosue transierunt anni septem, uel amplius, ut declaratum fuit Iosue. ca. 14. & 23. si autem filii Salphaad

Salphaad
 qua morte
 mortuus fuit.

Si reliquit
 Salphaad
 filios
 magis
 uel prius
 quo illis
 cessuri
 erant an
 se uel no-
 mine patris.

phaad essent minores anno 20. tempore diuisionis non
 haberent distinctas sortes: ita quod quilibet haberet sortem
 unam, sed haberent omnes sortem, quam habiturus e-
 rat Salphaad ex iure successione, quia tamen erant fili-
 ae dubium erat, an etiam ex iure successione habere
 possent hereditatem, ideo petierunt, ut prouideretur
 eis. Utr daretur hereditas, in qua conseruaretur nomen
 patris earum. *Cur tollitur nomen illius de familia sua.* Idest
 iniustum est, quod per istam numeracionem, quam facitis
 tollatur nomen patris nostri de familia sua. Conquere-
 bantur enim filiae Salphaad, quod tolleretur nomen patris
 earum de familia qua tunc auferretur, uel iam abla-
 tum esset. Et hoc quia ipsae uidebant quod per legem supra
 datam tollebatur. Nam iusserat Deus quod ad habendum
 possessionem computarentur omnes uiri a 20. annis,
 & supra: & istis diuideretur terra, ut patet praeced. c. ip-
 se ergo non poterant habere possessionem ex hac parte,
 & pater earum nullam acceperat, nec reliquerat fi-
 lios mares, qui eam accipere possent, ergo peribat no-
 men illius de familia sua. scilicet de familia Hephertarum,
 utpote si in aliqua familia sunt decem millia uirorum
 transeuntium ad nomen, omnes illi habent nomen in
 familia. Si autem aliquis eorum sit, cui nullus succedat
 nomen illius perditur in familia, quia cum ipse mor-
 tuus fuerit non manebit aliquis de posteris eius.

*Quomodo potest tolli nomen Salphaad cum per filias possit con-
 seruari, & an existentibus filiis sine possessione, possit nomen
 patris manere in familia, & quare magis per possessionem,
 quam alias cognoscatur progenies. Quae. II.*

QUAE R ET aliquis circa hoc, quomodo pos-
 sit tolli nomen Salphaad de familia sua non
 habendo filios, nam uidetur, quod poterat per
 filias conseruari nomen eius, quia ex filiabus
 nascerentur aliqui, qui succederent Salphaad, & sic non
 periret nomen eius quod non haberent filiae suae hereditatem.

Respondetur quod si non daretur filiabus portio, peri-
 ret nomen patris, quia si filiae non haberent sortem, na-
 berent aliquibus uiris, & etiam si multi filii inde nasce-
 rentur, essent de nomine patris, quia mater nihil habe-
 ret de possessione, quod eis daret, ex qua nomen capitis
 sortirentur, si autem filiae Salphaad a patre suo heredi-
 tatem suscepissent, uel loco eius successissent, filii ge-
 niti ex eis, uel saltem aliqui eorum acciperent illam por-
 tionem tenerent nomen Salphaad. scilicet quod diceretur illa
 linea Salphaad, quia ista hereditas, quam haberent ipsi
 prouenerat a Salphaad, alii autem filii istarum filiarum
 Salphaad transierunt in nomen familie uirorum illorum
 cum quibus contraxerant, ut si aliqua filia Salphaad
 contraheret cum aliquo uiro, & illa gigneret duos fi-
 lios, uel tres, saltem unus eorum erat pertinens ad lineam
 Salphaad & succedebat in hereditate, quae proueniebat
 ex parte Salphaad. Alii autem duo filii istius filiae Sal-
 phaad transierunt in familiam uiri sui. scilicet quod per illos ex-
 tenderetur genus uiri. Nam non poterant omnes per-
 tinere ad Salphaad, sed aliqui pertinebant ad maritum
 huius puellae, alioquin etiam tolleretur nomen uiri hu-
 ius de familia sua cum nullus de posteris suis nomina-
 retur ab eo, sed transierit in aliam lineam, & hoc erat
 inconueniens. Sciendum autem quod de istis paruulis sic
 genitis quidam succedebant Salphaad, qui erat auus
 maternus, & non succedebant patri suo. Alii autem
 succedebant patri, & non auo materno. nam illi filii ali-
 cuius filiae Salphaad, qui denominabatur de stirpe Sal-
 phaad, succedebant ei, & non succedebant patri suo,
 quia non denominabantur de stirpe eius, alii autem fi-
 lii, qui denominabantur de stirpe huius uiri succede-
 bant ei, & non succedebant auo materno. si Salphaad,

quia non computabantur per lineam eius. Sciendum
 autem quod non erat hoc necesse fieri in qualibet de filia-
 bus Salphaad, habebat enim quinq; filias ut patet hic,
 & si una earum haberet filios, quorum aliquis denomi-
 naretur de stirpe Salphaad, ut per illum continuaretur
 linea eius, non oportebat quod filii reliquarum denomi-
 narentur de stirpe Salphaad, sed denominarentur de
 stirpe patrum suorum. Haec autem fieri non poterant
 in filiabus Salphaad si non habuissent aliquam heredi-
 tatem ex successione patris sui, uel postea daretur eis
 loco patris, ideo periret nomen Salphaad de familia
 sua, si non haberent filiae suae aliquam possessionem, i-
 mo etiam si Salphaad multos filios uiros habuisset, si
 tamen non fuisset eis portio assignata inter alios de fa-
 milia illa, necesse erat nomen Salphaad perire de fami-
 lia sua.

*An filijs existentibus, & non data possessione, possit nomen Sal-
 phaad conseruari. Quae. III.*

QUAE R ET aliquis circa hoc, quomodo stet. scilicet
 an existentibus filiis, & non data eis posses-
 sione possit manere nomen Salphaad.

Et respondebit aliquis quod sic, quia existen-
 tibus solis filiabus non poterat conseruari, eo quod no-
 men filiarum ipsarum non est de familia earum, sed de
 familia patrum, quia uxores transeunt in familiam ui-
 rorum, & filii a fortiori in familiam patrum, & sic non
 poterant denominare nomen aui materni, si tamẽ ha-
 buisset Salphaad filios etiam si illi non haberent aliquam
 possessionem ex parte patris gigneret alios filios, qui
 nominarentur de familia ipsorum, ipsi autem mane-
 bant in familia patris sui, quia non transibant in alteram
 familiam, sicut foeminae ex coniunctione ad uiros, ergo
 conseruaretur nomen Salphaad in familia sua si ha-
 beret filios masculos, quamquam illi non haberent pos-
 sessionem.

Respondendum est quod non conseruaretur nomen,
 si filii non haberent possessionem ex Salphaad, quia
 nomen in familia perditur dupliciter. Uno modo per
 hoc, quod aliquis de una familia sequitur necessario aliam
 familiam. Alio modo quia ille, qui de una familia est
 non cognoscitur de qua familia sit. Primo modo per-
 deretur nomen Salphaad in familia sua, si haberet solam
 filias, & ex illis semper nascerentur filiae, quia feminae
 cum traduntur uiris necessario sequuntur familiam ui-
 rorum, & filii earum de nomine uirorum, & non ex
 nomine ipsarum uocarentur, nisi forte foemina habe-
 ret possessionem, in qua maneret nomen filiae ex parte
 aui materni. Secundo modo poterat perdi nomen, da-
 to quod continuaretur linea alicuius, si non cognosceret
 linea illa, & isto modo perderetur nomen Salphaad
 in familia sua si haberet filios masculos non habentes
 aliquam possessionem a patre, uel loco patris, nam quod
 quam continuaretur semper per filios illos linea Sal-
 phaad, tamen post aliquantum tempus nesciretur an
 esset linea Salphaad uel alterius uiri, si autem esset ali-
 qua possessio certa descendens a Salphaad, in qua suc-
 cederent illi, qui erant de linea sua, semper maneret no-
 men Salphaad quia cognosceretur linea ipsa pertine-
 re ad illum propter hereditatem, quae prouenerat ab
 eo, filii autem Salphaad, si non haberent aliquam pos-
 sessionem a patre, non maneret nomen distinctum, quia
 post modicum putaretur illa pertinere ad alterum ui-
 rum, cum non haberet aliquid, per quod cognoscere-
 tur pertinere ad Salphaad. Erat autem sic in istis iudeis
 sicut nunc de primogenitis nobilitum, quia domus pa-
 tris tota transit in primogenitum quantum ad im-
 mobilia, aliis autem filiis dantur munera quadam, &
 sic cuiusque miscantur isti primogeniti semper manent

De condō
ne possel-
sionum ad
hoc qd per
eā cogno-
scant fami-
lia.
Possessio-
nes retinet
nomen ge-
neris, non
personarū.

nent nomina patrum in eis, quia domos paternas con-
secuti sunt. Si autem domus divideretur propter cō-
mixtionem partes hereditatum devenirent ad alios
de familia, & sic omnes profapia confunderentur, &
efficerentur incerte, sicut est in plebeis, inter quos di-
stinctiones profapiarum magno tempore durare non
possunt, quia non sunt in eis iura primogenituræ, & sic
in pauco tempore isti efficiuntur aborigenes, quia nul-
lius eorum profapia certa cognoscitur. Possessiones
autem nomen generis retinent, & nō personarū, quia
personas misceri necesse est secundum leges matri-
monii, quas Ecclesia statuit. s. vt illi, qui sunt de vno ge-
nere, non accipiant in vxores eas, quæ sunt de ipso ge-
nere, sed de alio, possessiones autem possunt seruari im-
permixte, s. vt nunquam transeant de vna domo, vel
progenie in alteram per venditionem, donationē, aut
quamcumq; alienationem, aut prescriptionem, & ob
hoc ea, quæ de iure primogenituræ veniunt secundū
iura humana vendi non possunt. & secundum legem
Mofaycam possessiones cuiuslibet hebræi non pote-
rāt vendi, nisi vsq; ad iobelæū vt patet Leuit. ca. 15. &
tunc redibat possessio ad priorem familiam, ita vt di-
stinctio tolli non posset. Erat tamen speciale hoc inter
Iudæos, quia non solum ibi inter nobiles sicut nūc ob-
seruabantur iura primogenituræ, sed etiam inter om-
nes plebeos, ut patet Deuter. 21. capitamplius autem
privilegium possessionum quantum ad hoc, qd non vē-
derentur in æternum, vt familiæ non miscerentur erat
generale, quia in omnibus siue primogenitis, siue nō
primogenitis obseruabatur hoc, vt nullius eorum pro-
fapia incerta esset, quod fieret si possessiones alienari
possent. Vnde inter iudæos, nemo poterat possessionē
suam alteri simpliciter vendere, scilicet qd ista vendi-
tio duraret in æternum, sicut inter nos fit, nec poterat
donare, nec perdere per prescriptionem aut alias, sicut
declaratum est Leuit. c. 27. si autem aliquis simpliciter
venderet, aut donaret, vel aliter alienaret, quod esset
remedium in his declaratum est Leuit. c. 25. Causa autē
prædictorum, s. quare per possessionem conferatur
certitudo familiarū, est quia secundum naturam omne
mobile reducitur ad immobile, & hoc tam ad esse,
quam ad cognosci, dico autem quantum ad esse, quia
si aliquid moueatur, necesse est poni aliquid immobile.
s. quia solum ipsum spatium, super quo fit motus e-
rit immobile, & hoc in eis, quæ mouentur motu recto.
In his vero, quæ mouentur motu circulari reducitur
mobile ad immobile, s. ad polos, nec potest certificari
motus iste, nisi respectu immobilis, nam nescitur quā-
tum aliqua res pertransit nisi consideretur aliquid im-
mobile, respectu cuius mensuretur distantia & ueloci-
tas. In rebus etiam, quæ sunt variables non potest fieri
cognitio determinata, nisi per reductionem ad aliquid
inuariabile, & cum fiat reductio ad illud est sufficiens
cognitio, si autem conemur cognoscere aliquid varia-
bile per alterum variabile, non erit cognitio perfecta,
sic autem hic intendebamus cognoscere profapiam
cuiuslibet secundum certitudinem, ipsa autem nō est
aliquid certum, vt mutetur de persona in personam,
ideo debuit dari ad cognitionem eius aliquid inuaria-
bile. Si autem cognoscere uellemus ex personis nō sta-
bit, quia personæ variantur secundum successione-
m, s. quia una moritur, & alia sibi succedit, ideo secundū
illas non est aliqua certitudo, quia continua mobilitas,
possessio autem est aliquid immobile, quia possessio-
nes, quæ sunt bona inanimabilia semper sunt eadem, iō
per illas possumus cognoscere aliquid qd mobile est. s.
si esset aliqua possessio, quæ pertinuisset a principio ad
caput vnius profapie, & illa postea pertineret ad filium
illius capitis, & sic succedendo cognosceretur per illā
possessionem illa profapia, quia sciretur qd apud quē-

Quare ma-
gis p possel-
siones,
q̄ alias co-
gnoscatur
genitici.

Funq̄ reperiretur ista possessio, erat de profapia illa.
Et sic etiam si in infinitum extenderetur linea alicuius
generationis, & sciretur, quæ possessio a principio
pertinuerit ad caput illius generis, etiam si postea om-
nia media sint incognita cognoscemus quis de illa stir-
pe sit, hoc autem verum est si possessio, quæ sibi se est
immobilis, non suscipiat aliquam varietatem in hoc;
qd per alienationem transit de vna domo, vel familia
in alteram, quia tunc iudicari non possēt certitudo ali-
cuius stirpis, & ob hoc iustum est, ne quis uideret pos-
sissionem suā simpliciter, sed illa possessio, quæ a prin-
cipio fuerat in aliqua tribu, familia, vel domo semper
esset in ea. De hoc Leuit. c. 25. & sic per possessionem
cognoscitur certitudo stirpis, quia immobilis est: ideo
ablata possessione non manet certitudo. Ex personis
autem, quia mutabiles sunt, hoc cognosci non potest.

Quare Deus uoluit in iudæis seruari eum tanta diligentia certitudo stirpis in nouo testamento uero non.
Quæst. IIII.

QUARE ET aliquis quare in iudæis Deus uoluit
diligētē obseruari certitudinem cuiuslibet
stirpis, nam Leuit. c. 25. iussit non vendi posses-
siones, & si venderentur, qd in iobelæo rediret
ad priores dominos, & pristinas familias, in quo con-
seruatur certitudo cuiuslibet generationis. Item J. 36.
c. Deus iussit, ut omnes uiri ducerent vxores de tribu,
& cognatione sua; & omnes foeminae ducerent uiros
de cognatione, & subditur causa. s. vt hæreditas perma-
neat in familiis nec sibi miscerentur tribus, sed ita man-
neant, ut a domino separatae sunt. Nūc autem Deus ni-
hil tale iussit obseruari in nouo testamento, nec apud
aliquam gentem est tanta sollicitudo obseruandi certi-
tudinem linearum generationis. Respondendum est,
qd hoc fuit factum pp Messiam ad cognitionem ueri-
tatis prophetiarum, quia dixerunt prophete Messiam
futurum de tribu iuda, & de femine Dauid. Ad con-
uincendum ergo Iudæos Christum nostrum esse Mes-
siam, vel si alius debuisset esse Messias debuit poni ista
diligentia in obseruando certitudinem stirpis cuiuslibet:
s. si istud sic clare non pateret iudæi ponissent di-
cere rationabiliter de Christo nostro, qd non erat Mes-
sias in lege promissus, quia nesciebant de qua tribu es-
set vel familia, nec si descenderet de stirpe Dauid, data
tñ ista certitudine cuiuslibet profapie dubium esse nō
ponit de Christo, qd esset de stirpe Dauid, nec eo uirē
te iudæi negabant illum esse de genere Dauid. Sed obi-
ciebatur, quia pharisæi dubitauerunt de Christo magis
asserentes, qd propheta Messias nō esset, quia erat a Ga-
lilæa, & ibi non erat stirps Dauid, sic patet Io. c. 8. nam
cum Nicodemus defenderet alicualiter partem Chri-
sti dixerunt pharisæi, scrutare scripturas, quia propheta
a Galilæa non surgit, sed iste est de Galilæa, ergo non
vī Messias. Idem dixit maior pars turba, quæ audiebat
eum prædicantem, ut patet Ioan. c. 7. cum quidam di-
cerent, qd Christus erat Messias. s. nunquid a Galilæa
Christus uenit? nonne scriptura dicit qd ex femine Da-
uid, & Bethlehem castello, ubi erat Dauid uenit Chri-
stus? & sic sequitur qd pp hoc facta est dissensio, & non
solum hoc dicebant turba pharisæi, sed etiam Nathanael,
qui erat uir bonus, & secutus est Christum. Dixit
illi Philippus, quem scripsit Moyses in lege, & pro-
phete inuenimus Christum filiū Ioseph a Nazareth, &
dixit ei Nathanael, a Nazareth p̄t aliquid boni esse?
q. d. dubito an possit, ut patet Io. c. 1. Rñdendum est qd
manifeste cognoscebatur linea generationis Christi,
qd esset de Dauid, erat tñ satis rationabilis occasio du-
bitandi illis, qui non tantum attenderant, nā Christus
cum esset de femine Dauid debebat etiā esse de Beth-
lehem;

An iudæi
manifeste
cognoue-
runt Chri-
stū esse de
stirpe Da-
uid, & quō
dubitarūt
pharisæi.

Iehem, & hoc pp duo. Primo quia Bethlehem erat p-
tinens ad tribum iuda, & familiam Dauid, Nazareth
autem erat in forte tribus Nephthalim, vt declaratum
est Iosue. 19. c. Secundo quia scriptura specialiter di-
xerat, qd Messias erat futurus de Bethlehem, vt patet
Michæ. c. 4. & in hoc ipso de turba dubitauerant alle-
gantes illud dictum, ut patet Ioan. c. 7. l. qd Christus fu-
turus esset de femine Dauid de castello Bethlehem,
in quo ipse erat, erat tñ Christus de Nazareth, quia ibi
morabantur cognati illius, & ipse ibi cōuersatus est añ
annum. 30. qñ prædicare incepit, vnde Galilæus de Na-
zareth appellatus est, ut patet Matt. 21. ca. rationabilē
ergo causam habebant dubitandi de Christo illi, qui
tantum non aduerterant, sed hoc facilliter fiebat mani-
festum, quia Christus i Bethlehem natus est, vnde magis
de Bethlehem, quam de Nazareth erat, quamquā
parentes eius cum nutrierint in Nazareth: ipse quoq;
Ioseph, qui putabatur pater Christi erat de femine Da-
uid, & oriundus de castello Bethlehem. Et ob hoc cū
exiit edictum a Cæsare Augusto, ut describeretur vni-
uersus orbis, & quilibet profiteretur in ciuitate sua, ve-
nit Ioseph cum vxore sua Maria in Bethlehem, vt pro-
fiteretur, ut patet Luc. ca. 2. & tunc contigit ibi nasci
Saluatorem. Hoc etiam manifestum erat Iudæis, nam
tres reges, qui nato Saluatore uenerunt ad adorandum
eum, cum uenissent in Ierusalem missi sunt in Bethle-
hem, & cognouit totus populus, qd illuc iussent, & oc-
cisi sunt pp istud oēs paruuli iudæorum in Bethlehem
& finibus iuis, ut patet Matth. c. 2. & sic iudæi non du-
bitauerunt multum de Christo, qd esset Messias quan-
tum ad hoc, qd non cognosceretur linea illius. Nec ob-
stabat eum esse a Nazareth, quia multi de iudæis, qui
erant de vna tribu transibant ad habitandum ad terrā
aliarum tribuum, quia ibi commodius uiuebant, nec
solum ad aliam tribum, immo aliqui ad terram genti-
lium, sicut pater de Elimelech, qui erat de Bethlehem
& tpe famis iuit, ut habitaret in terram Moab, ut patet
Ruth. c. 1. alia autem erant, pp q̄ Iudæi de Christo ma-
gis dubitauerunt, de quibus non est ad præsens, sed pa-
tebit efficacius ex processu euangeliorum. Patet ergo
qd necesse fuerit obseruari certitudinem cuiuslibet stir-
pis in iudæis, ut quando nasceretur Messias sciretur de
qua stirpe erat.

*An si non diceretur in lege, uel prophetis de qua tribu uenturus
erat Messias, necesse fuisset propter ipsum poni di-
stinctionem tribuum, & familiarum.*
Quæst. V.

QUARE ET aliquis an fuerit necessarium sim-
pliciter pp Messiam poni certitudinem in
qualibet stirpe iudæorum, vel si erat hoc ex
presuppositione, s. quia propheta dixerāt
eum futurum esse de femine Dauid.
Diceret aliquis qd fuit necessitas ex presuppositione, qd
prophete dixerunt, qd futurus esset Messias de tribu iu-
da, si tamen non fuisset prænunciatum de qua tribu,
vel familia uenturus esset, non oportuisset obseruari
istam certitudinem linearum.
Respondendum est, qd etiam si non exprimeretur
in aliqua propheta de qua tribu Christus esset futurus
necessaria erat ista distinctio familiarum per iura pri-
mogenitura, & certitudines omnium familiarum sibi
successiones hæreditatum: quia iudæi non accepissent
Messiam, nisi constitisset eum esse de femine Iacob,
etiam si non constaret eis, de qua familia, vel tribu es-
set. Sed hoc etiam manifestari non poterat, nisi obser-
uata certitudine omnium stirpium iudaicarum per de-
riuationes, & possessionum determinationē. s. qd pos-
sessio ad aliquam familiam pertinens semper mane-

ret in ea, quia multi de Gentilibus conuerterentur ad
iudaismum, & contraherent cum mulieribus hebræis
sicut nunc faciunt iudæi conuersi ad Christum cum
mulieribus Christianis, post multum tempus non appa-
reret an ex iudæis, vel gentilib. essent, & ita dicerent
Christo, Nescimus utrum sis ex nobis an ex gentilib.
Nunc autem non poterant negare, quia manifestē pa-
tebat linea generationis eius reducendo vsque ad Ab-
raham, sicut reducit beatus Lucas. c. 3. & ista linearū
certitudo maxime per possessiones. Cum n. possessio
domus Dauid apud aliquem reperiretur, non poterat
dubitari, quin esset de stirpe Dauid, quia hæditas illa
ad nullum alium poterat peruenire, cum vendi non
posset, aut donari, aut alicualiter alienari, nisi vsq; ad io-
belæum, & tunc redibat ad pristinam familiam, & do-
minum priorē, iō cognoscebantur familie, & trib. eēt
distincte per hoc qd possessiones earum non miscēba-
tur, ut patet J. 36. c. successio autē possessionis alicuius
tribus, uel familie erat per masculos, iō per illos linea
stirpis alicuius euidenter cognoscebatur, ob hoc autē p
lineam Ioseph, & non uirginis Mariæ generatio Chri-
sti ab euangelistis descripta est, cum Maria esset ueris-
sima mater eius, & Ioseph nullo mō erat p̄r, nec p̄tine-
bat ad Christum, sed quia apud iudæos non rexebaratur
linea stirpis per feminas, cum non succederent ipse, ne
mo euangelistarum deducere posset generationē Chri-
sti per lineam uirginis, quia non cognosceret si eam per
feminas deduceret. Et dato qd reuelaretur, & illam de-
scriberent, iudæi tamen nequaq̄ cognoscerere possent il-
lam deductionem stirpis, quia per feminas nihil com-
putabant. Iō qñ quærent doctores, quare Dña nostra
matrimonium p̄xit cum Ioseph, cum non esset eā car-
nialiter cognitura. Rñdetur, qd factum est, vt concept⁹
diabolo celaretur. Credo quidem qd dicitur, sed rōnem
nullam uideo, si n. diabolus sciebat Dominam nostrā
esse nuptam Ioseph, qd unico actu fit, qñ non cogno-
sceret an illam Ioseph carnaliter cognoscebat? qd dia-
bolo ista nota sunt, potissimum cum actus ille frequē
ratus esset, si intelligeretur Maria coniux Ioseph eo-
modo, ut alie femine erant coniuges uirorum suorum.
Item his non stantib. demon cognoscebat an Domi-
na nostra esset uirgo cum in ea cerneret claustra vir-
ginalia illibata, quia illa sp̄ manserunt. Nec n. dici pot-
est de diabolo, qd de matronis dicitur, qd sape manus falli-
tur, & oculus obstetricum, nam diabolo ista per omnē
certitudinem cognita sunt. Item dato qd diabolus non
consideraret claustra uirginalia, quia sunt signa falla-
cia cū aliqua mulier nullo modo nuptis uirginis clau-
stris posit semem suscepisse, & conceptiue de uiro, pos-
set diabolus aliam certitudinem inquirere. s. con side-
rare an Domina nostra semen suscepisset ex uiro. nā
licet diabolus non cognosceret aliquam foeminam na-
turaliter corrupti a uiro, quod tñ falsum est, poterat
cognoscere an semen suscepisset postquam susceptis-
set, nam etiam in uero femineo semen masculinum
cognoscibile est per efficaciam, quam habet super hu-
morem menstrualet mulierum, & hæc quia purē na-
turalia sunt, nec nimis secreta damoni abscondi non
poterant, non ergo datus est uir Dominæ nostræ, ut
conceptus diabolo celaretur. Alię quoque causæ
quæ assignantur multum sunt de bene esse, ut magis
deklarabitur super Marthæum.
Necessaria autē cā vī, quia aliter iudæis probari nō
poterat Christum esse de stirpe Dauid, cum linea ge-
nerationis per feminas multum incerta esset, & apud
iudæos non describeretur, quia successio in possessio-
nē non fiebat per feminas, sed per uiros. Vnde aliqua
mulier de filiabus Moab poterat copulari alicui iudæo
sicut copulara est Ruth Moabitibus Booz, ut patet Ruth.
c. ult. & Matth. c. 1. & tunc filius inde genitus non de-
scenderet

An ex eo
uirgo nu-
pra est Io-
seph vt par-
tus er' dia-
bolo ceta-
retur & qd
nō, & qua-
re ergo.

Vera cau-
sa.

scenderet de semine Iacob, quantum a J. matrem, ideo etiam si ipsa esset in tribu iuda, quia transit in familiam viri, & filii sui sint in eadem tribu, & tamen filii quantum ad matrem non essent de semine Iacob. Item quia mulieres vnius tribus poterant contrahere cum viris alterius tribus, & maxime fiebat hoc in tribu iuda; & leui quantum ad partem sacerdotalem, ideo licet aliqua mulier descenderet ab eis, qui sunt in tribu iuda tamen nesciretur, an tritauius suus, vel alius superior, vel etiam mater fuerit de genere sacerdotali. Ratio dubitationis, quia non consequitur feminam hereditas distinguens tribum, vel familiam: in masculino autem non potest esse istud dubium, quia consequitur eum hereditas patris, quae denominat, & notificat tribum, & familiam, & particularem domum, ideo concessio, quod quilibet sit filius illius, a quo tenetur pro filio ut est presertim iuris, posset alicui iudicio necessario probari per lineam Ioseph, quod Christus fuit de semine David, sed impossibile est probari per lineam Marię, immo impossibile est lineam alicuius feminę, vel viri computando per feminas cognosci, nobis autem certissime creditum est Mariam esse de semine David, sed licet Ioseph fuerit de semine David, non sequitur Christum fuisse de semine David cum Ioseph nihil attineat ad generationem Christi: generatio. n. Christi ad probandum esse verum Messiam de semine patriarcharum, & David in lege promissum scripta est. Nobis autem, qui credimus, non est opus probari aliquo modo, iudeis autem, inter quos Christus natus est, quia non credebant, probatio aliqua necessaria erat, ut fidei futurę aliquid fundamentum poneretur. Et quia in quacunque arte probatio necessaria fit ex his, quę necessaria simpliciter sunt, vel videntur necessaria respondententi, cum iudei dicant Christum natum esse de semine Ioseph: ex hoc potest eis necessario inferri Christum esse de semine David, & concessa ista probatione ex falsissimo principio, quod iudei fatentur, ducentur ad veram fidem, ut postea istud falsum principium negent, & isto modo arguit beatus Lucas, quod Christus putabatur esse filius Ioseph: ergo nepos Eli, & consequenter usque ad Abraham. Ita autem cę necessaria est quare accepterit Domina nostra Ioseph in virum, quia etiam si accepit ad aliquos necessitates, in quibus viri feminis sufficiunt, tamen ille non fuerunt causa tam vrgens, quia aliter beate Virgini poterat provideri. Ita autem necessaria fuit, & ista sola est, quare ponatur in genealogia Saluatoris. Positus est ergo in hac linea, ut per eum probari posset descensus Christi de semine David, & quia non poterat poni Ioseph in linea saluatoris, nisi publice acceptus esset i virum a domina nostra, ut sic esset aliquis color ad probandum, quod ipse erat de semine Ioseph, fuit necessitas contrahendi matrimonium in virgine, & sic patet inductum quod distinctio hereditatis secundum capita, & conservatio certitudinis stirpis cuiuslibet in veteri testamento erat necessaria ad fundamentum fidei nostrę. Multa quoque alia in veteri testamento sic scripta sunt, quę nihil conferre videbantur, sed magna fidei nostrę conferunt adiumenta. De his aliquid dicitur super Mattheum, si Deo dante aliquando illuc exponendo accesserimus.

Quid sit nomen alicuius conservari, vel periri in familia.
Quest. VI.

QUARETUR amplius, quid sit nomen alicuius conservari in familia sua, vel periri. Respondendum est, quod non est hoc ut nomen alicuius sit tanquam caput familię, quia hoc rarissimis convenit, illis solis, qui descendebant in mediata a capitibus tribuum, & aliquando nepotibus

iporum, rarissimę aut pronepotibus, ut patet precedenti. cum positę sunt diversę familię, & a quibus denominabantur. Si enim isto modo acciperentur Salphaad non posset habere nomen in familia, nec perdere, quia ipse non erat caput alicuius familię, sed magis erat de familia Hephheritarum, ut patet hic & precedent. ca. Sed dicitur conservari nomen alicuius in familia sua quicunque descendendo a capite familię suę ipse computatur tanquam unus, & post eum sunt alii descendentes, quod cognoscuntur descendere ab ipso, verbigratia, in tribu iude accipiatur familia Pharesitarum, quę incipit a Phares: ista familia est David, quia post Phares descenderunt multi, & ex his venit David, post David autem alii descenderunt de stirpe ipsius, quorum descensio cognita est, ideo nomen David non est ablatum de familia sua, quia cognoscitur, quis ante eum fuerit, & qui ab ipso proveniant.

Perdi autem nomen alicuius in familia sua est, quod eum ipse descendat a capite alicuius familię non maneat aliis, in quę conservetur extensio posteritatis huius. Fit autem hoc duplici modo si aliquis existens in familia non habeat aliquos sibi succedentes, quia tunc nomen eius perditum est cum non sint alii qui posteritatem in quibus nomine tur. Secundo modo perditur nomen alicuius, si habeat posteros succedentes sibi, & semper maneat istorum successio, tamen misceantur alteri familię, ita ut non cognoscatur origo ipsorum, tunc enim nomen illius, a quo isti descendunt perit in familia sua, quia incognita est familia derivata per ipsum quantum ad nos, tamen idem est esse, & non apparere. Patet hoc in exemplo dato. David est in familia Pharesitarum, & ad ipsum perventum est per successiones medias a capite familię. Ita Phares, si tamen David non haberet aliquem filium, per quem texeretur posteritas sua periret nomen illius in familia sua, quia licet familia Phares non erat in aliis, tamen nomen David iam non maneret, quia non esset aliquis, in quo conservaretur. Alio modo perire poterat si forte David habuisset posteros, tamen illi non manerent impermixti sicut manerant omnes predecessores sui a Phares usque ad ipsum, sed commiscerentur aliis familiis, non cognosceretur posteritas David, & consequenter periret nomen ipsius, quia nesciretur aliquem esse de stirpe David, in quo denominaretur David.

Quomodo tollebatur nomen Salphaad. Quest. VII.

QUARETUR amplius quomodo filia Salphaad dicebant nomen patris sui tolli de familia sua.

Dicendum est quod non dicebant hoc quantum ad primum modum, quia ille est, cum non habet quis aliquem sibi succedentem, in quo maneat nomen eius Salphaad autem filias habebat, in quibus posset manere nomen illius. s. per filios postea genitos ex filiabus: sed dicebant tolli nomen patris sui de familia sua secundo modo. s. quia quancumque essent aliqui successores Salphaad, tamen in illis non poterat conservari nomen eius cum miscerentur aliis familiis, & nomina viderentur pertinere ad posteritatem Salphaad. Causa est, quia certitudo alicuius stirpis non habetur ex personis, cum ipse mutentur per successionem, sed istud habet per aliquid immobile. s. per possessionem, ut declaratum est, quia ad quemcumque pervenerit possessio alicuius familię cognosceat esse de illa familia, non existere autem aliqua possessione distinctiva stirpis facilliter miscebitur una familia alteri, vel si non misceatur, quia alia sunt distinctivę possessiones distinctivas, quas habent, sicut manebunt illi, qui sunt in familia ista tanquam aborigenes: id est ignoti ad ea, ut stirpis suę. s. quod dicitur de illis, quod

non

non sunt de ista familia, nec de illa: tamen nescietur affirmative de qua sint. Sicut nunc est de plebeis, in quibus non observatur certitudo cognationum per iura primogenitura, & determinationem possessionum, quia cognoscitur de quolibet eorum, quod non sit de primogenitis istius stirpis, vel illius, & sic de aliis, tamen progenies sua ignota est. Sic. n. futurum erat in filiabus Salphaad, nam ipse intendebat gignere filios, qui succederent in posteritate Salphaad, & per ipsos continuaretur linea illius, tamen nomen non maneret, quia cum ipse privarentur possessione, quia erant feminę non haberent aliquam possessionem distinctivam stirpis, quam transmitterent ad posteros suos, secundum quam cognosceretur linea Salphaad: ablatum ergo erat nomen Salphaad de familia sua in perpetuum, si non daretur possessio filiabus eius.

Quomodo filia Salphaad intendebat conservare nomen patris.
sui. Quest. VIII.

QUARETUR amplius quomodo filia Salphaad intendebat reparare istud inconueniens. s. ut nomen patris earum maneret in stirpe sua data possessione, ut ipse petebat.

Respondendum est, quod filia Salphaad nubere intendebat aliquibus viris, & inde se suscepturas prolem efficiant, cum autem nascerentur filii ex eis aliqui denominarentur ex nomine virorum ipsarum, ut per illos extenderetur progenies ipsorum virorum, & isti succederent patri totaliter in possessione. Alii autem filii harum denominarentur ex nomine Salphaad, & isti non succederent patribus suis, ne computarentur in stirpe patrum, sed succederent solum in hereditate materna, ut denominarentur ex familia avi materni, & sic quamquam essent hic multi fratres alicuius filia Salphaad ex eodem patre, & matre, tamen non computabantur in eadem familia, nec succedebant eidem, sed vnus ex parte matris, & alius ex parte patris, vel si plures essent quidam ex parte matris, & quidam ex parte patris, & tunc iste, qui succedebat matri in possessione Salphaad, quando computaretur in linea prosapie sue non dicebatur filius patris sui, quia tunc continuaretur linea sua per stirpem patris, & Salphaad non haberet aliquem, per quem computaretur sua posteritas, nec etiam iste computaretur filius matris suę ita quod diceretur Salphaad genuit istam, vel istam filiam, & illa genuit tale vel tale filium, quia in lineis virorum nunquam miscebantur feminę, sed computabatur iste tanquam filius Salphaad. Verbi gratia computando stirpem Salphaad si incipiamus ab Hephher, qui est caput familię dicemus Hephher genuit Salphaad Salphaad autem genuit istum vel istam, qui erat filius filię suę, & iste uocabatur hic filius quancumque esset nepos, quia non erat aliquis pater medius de stirpe Salphaad. Iste modus erat computando generationem usque ad ultimum, ita quod filii istius nunquam iam computarentur de familia patris sui, sed de familia Salphaad. Fiebat autem sic quando aliquis suscitabat semen alterius. s. si frater maior moreretur sine liberis, frater secundus accipiebat uxorem illius, ut suscitaret semen fratri suo, ut patet Deute. 25. & Matth. 22. c. & Gen. 38. & tunc filii istius denominabantur ex nomine fratris sui mortui saltem aliquis eorum. Et non solum erat hoc, ut aliqui putant, s. quod aliquis de istis filiis vocaretur nomine viri mortui, sed magis quod iste appellaretur filius illius, & quando computaretur linea viri mortui quamquam ipse verē non reliquisset aliquem successorem debebat dici de isto viro, quod ipse genuerit talem, vel talem filium, utpote si mortuus uocaretur Ioseph, & filius fratris sui suscitantis semen vocaretur David diceretur, Ioseph genuit David, & tota posteritas istius David computaretur in linea Ioseph.

A Quomodo filia Salphaad erant accepturę possessionem nomine patris. Quest. IX.

QUARETUR ulterius quomodo filia Salphaad accepturę erant possessionem loco patris. Respondendum est, quod aliter suscipitur erant possessionem filia Salphaad, si filios habuisset.

Nam si essent filii Salphaad ultra 20. annum susciperent possessiones tot quot ipsi essent, quia non dabatur eis possessio ex iure patris, sed ex iure suo, & istis non erat danda aliqua possessio ex iure patris, utpote si essent quatuor filii Salphaad, & oēs ultra annum. 20. acciperent possessiones quatuor distinctas tanquam quatuor capita, & non daretur eis aliqua possessio iure patris, nec succederent ei in aliquo iure, quia tamen habebant possessiones distinctas linee computate Salphaad per illos, & non tolleretur nomen Salphaad de familia sua, filia autem non poterant hoc modo suscipere possessionem, quia ex iure suo nihil habebant, cum solis viris computatis deberetur directe possessio in terra Chanaan, sed habebant ius ex successione patris. Ut id quod habiturus erat pater de possessione id haberent oēs filię, quia patri debebat unica fors si superuiveret oib. quinq. filiabus. danda erat vnica fors, si aliqua de istis quinq. hñret, in qua seruaret posteritas Salphaad. s. per filios natos ex ea, vel oēs quę illam possessionem inter se diuiderent, & oēs suscitarent semen patri suo, ita quod de qualibet earum essent aliqui posterit, qui denominarentur de stirpe Salphaad ut j. declarabitur.

Si Salphaad habuisset filios paruulos quid faciendum esset.
Quest. X.

QUARETUR amplius quid fieri deberet si Salphaad habuisset filios paruulos cum mortuus est, siue qui nunc essent paruuli quę terra diuidi debuit. Respondendum est, quod poterat Salphaad solos filios paruulos, vel filios, & filias, si tamen filios hñret nihil referebat an hñret filias, vel non, & hoc siue filii essent paruuli, siue magni, quia filia non succedebant, nisi in defectum filiorum, sicut autem filiis nihil perueniebat ad filias et si filius vnicus esset, & filia plures, ut patet. j. l. quod cum mortuus fuerit aliquis succedet ei filius, quod si deceaserit sine filio succedet ei filia, non ergo curandum esset de quinque filiabus Salphaad, si habuisset aliquem filium: & ita ipse in petitione sua expulserunt, quia pater earum mortuus erat sine filiis mascululis. quod per hoc petebant possessionem debitam patri, quia nullus masculus erat, cui competere. Existente ergo hoc, ut oēs filii Salphaad erant paruuli. s. non excedentes annum. 20. quę fieret diuisio terre, aut aliqui erant paruuli, & aliqui magni. Aliud autem membrum. s. si oēs essent magni ultra annum. 20. non tangit hic, quia de illo iam declaratum est. Etiam quia quod de paruulis est. Si ergo dicitur primo modo. s. quod essent oēs paruuli, dicendum quod non habebant ius ex seipsis ad habendum possessionem, quia nondum transferant ad nomen, & numerum eum non essent. 20. annorum, sed solum erat in eis ius alienum. s. ex successione iuribus paternis. s. quod sicut pater eorum habebat ius ad habendam possessionem, ita ipsi succederent in habendo ius ad possessionem, & quia ius successiois non est maius iure predecessoris, & Salphaad si uideret solum habebat ius ad unam sortem, filii eius paruuli unam solum sortem recipient. Si autem quidam filii essent paruuli, & alii magni de magnis non erat dubium, quin fortirent possessiones distinctas, quia non succedebant ex iure paterno, sed habebant in seipsis creatum ius alterum: id quot essent isti maiores, tot essent possessiones.

De paruulis autem est dubium, & aliquis forte dicit,

Et, quod parvuli non succedebant patri, sed accipiebant sortem cum fratribus suis maioribus. Sic patet de Ephraim, & Manasse, quos adoptavit Iacob dicens. Duo filii tui Ephraim, & Manasse, quos genuisti, antequam venirem huc, ad te, sicut Ruben, & Simeon reputabuntur mihi: reliqui autem quos genueris post eos tui erunt, & nomen fratrum suorum vocabuntur in possessionibus suis, ut patet Gen. 48. ita isti filii parvuli Salphaad non acciperent per se possessiones, sicut maiores, nec succederent patri, ut haberent aliquam possessionem loco patris, sed nominabantur ex nomine fratrum suorum in possessionibus eorum. Hoc tamen stare negat, quia tunc essent aliqui viri ingredienti in terram Chanaan, quibus non daretur possessio propter Leuitas. Sed hoc falsum est, quia tunc non haberent illi, nisi viverent, quia possessiones prestabantur alimēta. Item linea generationis derivat ab istis non possent cognoscere, sed tollerent nomen eorum de stirpe sua, quod est iniustum, ut Deus dixit hic. C. quod daretur hereditas Salphaad, ne periret nomen patris earum de familia sua. Quod autem periret nomen istorum de stirpe sua, patet quia cognoscebatur stirps per possessionem consequentem viros stirpis, ut supra declaratum est. sed isti non habent aliam possessionem, ergo quod derivaret ab eis posteritas non conservaretur in illa nomen ipsorum, quia incognitum foret cuius esset illa posteritas, quia non habebant possessionem distinctam, ergo debuerunt isti habere possessionem. Quod autem sequeretur eos non habere possessionem si non succederent patri apparet, quia si computarentur in possessionibus fratrum suorum, & nominibus familiarum ipsorum non haberent possessionem a fratribus suis, quia fratres non succedunt fratribus, sed filii succedunt eis, id est cum illi fratres maiores accepissent hereditatem, tenerent eam in vita & post mortem transmitterent ad posteros, fratres ergo minores nunquam succederent illis in hereditate toto, nec in parte, & sic nunquam haberent ipsi nec posteri eorum aliquam possessionem, & starent omnia inconuenientia. s. assignata. Cum autem allegat de Ephraim, & Manasse, quod isti fuerunt distincti in duas tribus, & reliqui fratres eorum debebant nominari in possessionibus eorum, & cognationibus. non est sile, quia licet Ephraim, & Manasse essent duae tribus, & omnes alii filii, qui nascebantur de Ioseph non facerent ipsas tribus, nisi accipiebant partem possessionum a signatarum tribui Manasse, vel tribui Ephraim, aut saltem accepturi erant, si fuissent, nulli tamen fuerunt. Hoc patet Gen. 48. c. in allegatis verbis Iacob. s. & nomen fratrum suorum vocabuntur in possessionibus suis. i. alii, quod nati fuerint, nominabuntur nomine fratrum suorum. i. de tribu Ephraim, vel Manasse, & hoc in possessionibus suis. i. accipient partem possessionis assignatae Manasse, vel tribui Ephraim. Hic autem non erat simile, quia filii parvuli Salphaad non erant accepturi de possessionibus fratrum suorum maiorum, quia quilibet illorum accipiebat singillatim possessionem, tanquam unum caput, & illam transmittit ad filios, fratres autem minores nihil accepturi erant de possessionibus fratrum maiorum, nisi forte decederent fratres non habentes filios. Dicendum ergo, quod filii minores anno. 20. siue esset vnus siue plures succedebant in iure patris. s. quod haberent vnicam sortem, quam patris habiturus erat, si uiueret, & illam inter se diuiderent, fratres autem maiores haberent singulas sortes, & hoc modo non sequeretur aliquod inconueniens, quia omnes haberent hereditatem, & nulli familia fieret incerta, cum esset ibi hereditas distinctiua.

Quomodo se habere debebant filia Salphaad, ne tolleretur nomen patris de familia sua. Quest. XI.

QVAERETUR ulterius, quomodo se habere debebant filia Salphaad suscitando semen patris ad hoc, quod non tolleretur nomen Salphaad de familia sua. Ad hoc supponendum est, quod filia Salphaad si non haberent sortem ex iure patris, siue non procreare poterat

liberos, in quibus maneret nomen Salphaad, erat tamen deus, quia si non haberent possessionem ex iure patris liberi nati ex eis miscerentur alteri familiae, & non maneret distincta progenies Salphaad, quia non erat aliquid distinctum in hoc ergo quod in filiis filiarum Salphaad conservaretur nomen Salphaad, debet dari eis hereditas, ut filii nati ex eis denominarentur ex nomine Salphaad, & per illam hereditatem, quod puenisset de iure Salphaad, & maneret in nepotibus. conservaretur eis distincta progenies Salphaad ab omnibus aliis lineis generationum: sed hoc poterat fieri dupliciter. Vno modo, quod acciperent filia Salphaad possessionem, quod proueniebat eis nomine patris sui, & illa daretur alicui ipsarum solum, & tunc cum illa genuisset liberos viro suo aliquid de illis nominarentur de stirpe Salphaad, & illi acciperent hereditatem illam, omnes autem alii filii eiusdem computarentur ex nomine, & progenie viri sui, & isti non succederent in hereditate matris, quod prouenerat ei per Salphaad. Alio modo fieri poterat. s. quod hereditas ista, quod proueniebat ex successione Salphaad diuideretur inter omnes, quodque filias equaliter, & tunc omnes suscitarent semen patri suo. s. quod aliquis filius cuiuslibet earum denominaretur de stirpe Salphaad, & illi proueniret pars hereditatis, quam habuerat mater sua ex iure Salphaad. Ceteri autem filii eiusdem denominarentur de stirpe viri sui, & succederent ei in hereditate, nihil suscipientes de parte, quod proueniebat ex successione Salphaad, & hoc modo hereditas Salphaad quodque lineas per quas derivaret nomen suum. s. per quinque filios quinque filiarum suarum, uelut si illi essent filii immediati Salphaad.

Quis modus dictorum sit verisimilior. Quest. XII.

QVAERETUR ulterius, quis modus istorum sit verisimilior. Respondendum est verisimilius esse, quod omnes istae quinque filiae acciperent hereditatem, & diuiderent eam inter se atque ex qualibet essent aliqui filii, per quos extenderetur linea Salphaad, quam quod traderetur hereditas vni filiae solum, & ipsa posteris illius conservaretur posteritas Salphaad. Quod patet ex earum petitione, quia non petierunt possessionem per vnam earum, sed per omnes dicentes. Date nobis possessionem inter cognatos patris nostri, quasi omnes possessionem habituram essent. Item hoc patet magis ex ratione Dei, cum dixit, Da eis possessionem inter cognatos patris sui, & ei in hereditate succedant, vni omnibus illis dedit ius succedendi, & habendi possessionem. Idem patet ex consuetudine filiorum Manasse. j. 36. c. ubi dixerunt possessionem traditam esse filiabus Salphaad quasi omnes haberent possessionem. Etiam iste modus magis conueniebat ad suscitandum semen Salphaad, quia si vni filiae daretur solum hereditas posset esse, quod illa non haberet liberos, & sic periret nomen Salphaad in familia sua, cum non esset aliquid, per quod extenderetur progenies eius. distributa autem hereditate in omnes filias, non poterant omnes, vel saltem non erat verisimile, quod careret parte sicut vna earum carere posset. Considerandum autem circa hoc, quod distributa hereditate Salphaad in filias eius si ex illis nascerentur filii & filiae hereditas Salphaad solum proueniret debet filii, quia per illos duntaxat continuari debet linea stirpis, & non per feminas, & hoc per legem communem successione. s. quod filiae nunquam succederent non existentibus filiis, ut patet. j.

Quid factum esset de parte hereditatis eius, quae forte non habuisset filium. Quest. XIII.

QVAERETUR ulterius quid si distributa hereditate Salphaad in omnes quinque filias non haberent omnes filios, sed aliquae earum prolem non gignerent, aliae autem solas filias procrearent? Respondendum est, quod de gignentibus filias, vel de nihil gignentibus non erat hic aliqua differentia, dum tamen aliqua

aliqua de filiabus gigneret filios saltem vnum. Verbi gratia, erant quinque filiae Salphaad, quibus distributa erat hereditas patris, ut suscitarent stirpem patris sui, & quatuor earum gignerent filias, & vna gigneret filios, tunc nihil magis erat, quod illae quatuor nihil genuissent, quam quod gigneret filias, quod patet, quia si aliquis genuisset vnum filium, & multas filias filiae nihil succedebant, sed filius erat vniuersalis heres. filiae autem succedebant non tantibus filiis, ut patet infra: sic autem erat in omnibus siue filiis, siue filiabus natis de filiabus Salphaad, quia erant quasi filii vnius patris: nam omnes erant ad suscitandum nomen Salphaad, & omnes habebant vnicam hereditatem Salphaad, in qua succedere debebant. ideo quamquam essent multae filiae, si tamen esset aliquis filius ipse solus succedebat, sic in casu dato cum quatuor filiae Salphaad parerent filias, & vna earum pareret filios, illae quatuor habebantur tanquam nihil peperissent, & tunc responderetur ad questionem, quod si aliqua de filiabus Salphaad, aut mulier de eis pareret filias, vel nihil pareret, hereditas Salphaad, in qua successerant omnes quinque filiae, equaliter debebat redire ad illam, vel illas solum, quae parerent filios, quod per illos erat extendenda linea Salphaad, aliae autem filiae penitus transibant in familiam virorum suorum.

Quid actum esset si omnes parerent feminas tantum. Quest. XIII.

QVAERETUR ulterius, quid si omnes filiae Salphaad parerent filias, quia per illas non poterat extendi linea Salphaad cum foeminae non ponantur in linea virorum. Respondendum est, quod fieri debebat de filiabus istarum, sicut fiebat de ipsis respectu Salphaad patris sui, s. quod filiae istarum filiarum, quae essent nepotes Salphaad succederent in hereditate equaliter, ut sicut Salphaad non habuit filios, sed filias, & inter illas diuisa est equalis hereditas, ita inter filias istarum filiarum diuideretur equaliter hereditas matris suae, quae prouenerat ex Salphaad, ut postea istae coniunctae viris gignerent filios, qui essent pronepotes Salphaad, & per quos extenderetur progenies illius, & si istae nepotes Salphaad iunctae viris solas filias gignerent, iterum eis debebat diuidi hereditas equaliter sub spe, quod aliquae istae filiae vnice viris gignerent filios, in quibus maneret nomen Salphaad, & si contingeret, quod in omnibus generationibus Salphaad gignerentur semper filiae ex filiabus, & nunquam aliqui filii, etiam semper hereditas sic diuidenda erat, quia in defectum filiorum succedunt filiae, ut patet. j. & eadem iudicanda sunt de filiis, vel filiabus istarum nepotum Salphaad, quae indicabatur de filiis filiarum, ut supra declarauimus.

Quomodo computanda fuisset linea Salphaad, si filia sua non peperisset filios, nec filiae filiarum usque ad multas generationes. Quest. XV.

QVAERETUR qualiter computanda esset linea Salphaad, quando per deriuationem filiarum suarum non descenderent aliqui filii vsque ad multas generationes, sed omnes essent feminae, utpote si filiae Salphaad gignerent filias solum, & illae rursus gignerent alias filias solum vsque ad sex, vel septem generationes aut amplius, & postea in octava generatione gigneretur filius, & deinde semper filii, quomodo computaretur linea Salphaad. Respondendum est, quod non poterat computari per filias, & ne per se, sed solum per posteros, qui essent masculi, ita ut medio omisso Salphaad diceretur genuisset primum

de posteris, qui in stirpe eius masculus esset, verbi gratia Salphaad erat in familia Hephheritarum, & transierunt septem generationes post eum, in quibus nullus fuerit masculus: in octava gigneretur masculus nomine Iacob, & in nona masculus nomine Ioseph, & sic postea descendendo in incipiendo computare familiam Hephheritarum ab Hephher, qui erat pater Salphaad dicere debebam? Hephher genuit Salphaad, Salphaad autem genuit Iacob, Iacob vero genuit Ioseph, & sic de alijs, & subtrahantur hic septem generationes, in quibus fuerunt solum foeminae tanquam nulla generatio fuisset, sed immediate Salphaad genuisset Iacob.

Si vna filia Salphaad genuisset filias, & aliae nihil ad quem hereditas transferebatur. Quest. XVI.

QVAERETUR ulterius, quid si aliqua de filiabus Salphaad genuisset solas filias, aliae autem nihil genuissent. Respondendum est, quod illae, quae nihil gignerent, debebant transmittere hereditatem ad illas, quae genuissent aliquas filias, hoc autem propter duo. Primo causa suscitacionis feminis Salphaad. Secundo ex lege communi successione. Quantum ad primum patet, quia ista possessio non fuit data filiabus Salphaad ex iure suo, sed solum, ut suscitarent nomen patris, ne periret in familia sua, ut patet ex eadem petitione, & Dei concessione, sed per illas, quae nihil genuerant non poterat vltatenus conservari, vel extendi nomen patris, per illas vero, quae genuissent saltem filias poterat extendi, quia licet filiae directe non proficerent ad nominis conservationem, tamen quia illae coniunctae viris poterant filios gignere, in quibus conservaretur nomen Salphaad debeat transire hereditas ad illas. Secundo patet hoc ex iure communi successione, quia infra datur regula, quod si moriens non habet filios succedant filiae, si autem non habet filias succedant patri, quibus non tantibus succedant propinquiore, sed filiae Salphaad non habebant alios propinquiores, quam erant ipse inter se, ergo si aliqua earum careret liberis succedebat ei alia soror, & filiae sororum, in quibus conservaretur nomen Salphaad.

Quo tempore pars hereditatis sororis debebat transire ad filias alterius sororis. Quest. XVII.

QVAERETUR ulterius in casu praedicto, quando vna de filiabus Salphaad non habebat filios, nec filias, & erat possessio sua transmissura ad filios, vel filias aliarum sororum, in quibus conservaretur nomen Salphaad, quo tempore transire debebat, scilicet licet, an immediate, vel post mortem non habeatis liberos. Aliquis respondebit, quod transire debebat ista hereditas ad alias sorores, vel ad filios, aut filias earum, quando certum erat, quod aliqua de sororibus non poterat habere prolem, scilicet, quod si aliqua earum a principio cum vniretur viro suo non posset habere prolem, non propter hoc erat ei auferenda hereditas, quae prouenerat propter patrem suum Salphaad, sed spectandum erat vsque ad tempus illud, in quo manifeste cognosceretur de ipsa, quod non posset habere liberos, scilicet, quod esset vetustissima, vel defuncto viro, nollet habere alium, & diceret causam esse, quia possessio data est istis puellis propter Salphaad, ut suscitarent semen illius in familia sua, quando ergo cessaret causa ista in aliqua, debebat quoque cessare hereditas manere apud ipsam, sed

sed quod transiret ad alias, in quibus finis iste haberi poterat, scilicet, quia habebant liberos, in quibus maneret nomen Salphaad.

Sed dicendum est non stare, quin potius postquam iste quinque sorores diuisissent inter se hereditatem, que prouenerat exire patris, quamquam aliqua earum non posset habere liberos, nunquam debet ei tolli hereditas, quia licet possessio fuisset data istis puellis, ut conseruaretur p eas nomen patris in familia sua; tamen postquam diuisa esset hereditas inter illas, que libet portio manere debebat apud illam, cui traderet, quia ista possessio data fuerat filiabus Salphaad ppter patrem suum, ut conseruaretur nomen patris eius in familia sua. Si autem aliqua de filiabus eius non habes liberos institueret aliquem alium heredem in portione sua, iam transiret hereditas Salphaad ad alias familias, & isto modo confunderentur possessiones, & miscerentur lineæ cognationum, nec erat hoc speciale in filiabus Salphaad, sed etiam in omnibus descendentes, nam nemo poterat instituire heredem, nisi eo modo, quo infra cauetur. Item sicut non licebat alicui uedere possessionem suam, nisi ad plus uel ad iobelaum: postea autem redibat ad priorem dominum, & ad familiam pristinam, ut patet Leni. c. 25. ita a fortiori nemo posset instituire heredem aliquem, qui esset extra cognationem suam, uel illum, qui erat minus ppinquus omisso alio, qui erat propinquior alicui filie Salphaad, quam alie sorores eius, uel filij, aut filie ipsarum: ergo si aliqua earum decederet sine liberis nulli prater sorores, uel liberos earum poterat heredem instituire.

Si quilibet filiarum Salphaad habuisset tantum unum filium, quod nomen debebant suscitare: patris an aui. Quæst. XVIIII.

Quæretur amplius, quid si quilibet istarum filiarum Salphaad, solum haberet unicum filium, an deberet ille suscitare nomen Salphaad, in familia sua, uel non. Dubij ratio est, quia sicut nomen Salphaad conseruandum erat in familia sua per filios filiarum suarum, ita & nomen uirorum coniunctorum ipsis conseruari debebat in familia sua, quod quilibet uir accipiens aliquam de filiabus Salphaad in uxorem erat descendens per lineam alicuius stirpis, & nomen illius conseruandum erat in familia sua, sicut nomen Salphaad in familia sua, cum tamen esset unicus filius non poterat conseruari utriusque nomen, quia aut ille denominaretur de linea patris sui computando eo modo, quo supra computabamus in Salphaad, & posteris eius, & tunc conseruaretur nomen patris in familia sua, sed nomen Salphaad periret, quia non erat aliquis, in quo conseruaretur linea eius. Si autem nominaretur de linea Salphaad, quærat aui maternus, periret nomen patris sui in familia sua, quia non erat aliquis, per quem deriuetur sua posteritas.

Respondendum est, quod aut quilibet istarum filiarum Salphaad habebat unum filium, & multas filias, uel saltem aliquam: aut quilibet habebat unum filium, & nullam filiam, aut uicem earum habebat unicum filium. In primo modo dicendum est, quod filij debe-

bant nominari de linea patrum suorum, & illi succederent eis, si unicus filius uni patri, & per illos conseruaretur patris posteritas filiarum autem succedebant Salphaad aui materno, & habituræ erant possessionem matrum, ut conseruaretur in eis nomen Salphaad, sicut factum fuerat in matribus earum, si quod quamquam matres istarum puellarum non fuerunt filij masculi, tamen successerunt in hereditate, quam habiturus erat pater, ut nomen eius suscitarent, si quod in filiis natis ex eis conseruaretur nomen patris, ita & in neptibus Salphaad fieri debebat, quia ipse poterat coniungi uiris, & inde gignerentur filij, in quibus conseruaretur nomen Salphaad.

In secundo autem casu erat difficilior, quia quilibet habebat unicum filium, qui non poterat denominare duas familias, scilicet patris sui, & aui materni: id uideretur quibusdam, quod iste deberet denominari a Salphaad, & succedere in hereditate eius. Nomen autem patris huius non conseruabatur in isto, & hoc quia ipse poterat habere aliam uxorem, ex qua gigneret liberos, qui stirpem eius extenderent, filia autem Salphaad non poterat habere alium uirum ex quo prolem suscipere, ideo debebat nominari in familia Salphaad, & succedere illi, & si pater eius uiuente uxore, uel ea mortua acciperet aliam, ex qua gigneret liberos, filius prior nequaquam pertinebat ad familiam patris, nec succedebat ei, sed filij ex secunda uxore. Nec refert, an ex eadem filia Salphaad habuisset multos liberos, uel ex ea unum, & ex alia uxore alios, quia semper stat ipsum habere multos liberos in quorum quibusdam potest nomen eius conseruari, & in alijs seruabitur linea Salphaad. Sed istud planum est, quia hic fit reductio ad casum, quis simul habet multos liberos, sed posita unitate filij, siue habuit unam uxorem, siue multas.

Dicendum erit, quod aut ille filius est ex filia Salphaad, aut ex aliqua alia uxore, si autem ex alia, nihil atinebit ad lineam Salphaad, nec succedet ipsi, aut conseruabitur nomen eius in illo. Si autem iste filius fuerit ex filia Salphaad genitus, & mater nec pater unquam ullum alium habeant, stat dubium, quod a principio. Et tunc dicunt quidam, quod iste unicus filius succedet in hereditate patris, & aui materni, sed solum denominabitur de linea patris. Postea uero si multos filios habuit aliqui denominabuntur de linea sua, & alij de linea Salphaad. Isto enim modo satis providebatur utrique, scilicet, quod nullius nomen periret in familia sua. Tamen præsupponitur aliquid, quod est ualde difficile, & satis uidetur esse falsum, scilicet, quod illi, qui semel fuerunt in una familia, pertinere possunt postea ad alteram familiam: sic enim esset hic, scilicet iste filius filie Salphaad effectus est totaliter de familia patris sui, ideo omnes filij eius pertinebunt ad familiam hanc, & consequenter nullus poterit pertinere ad familiam Salphaad.

Causa huius satis apparet, scilicet, ne familia confundantur, quod fieret si ille, qui in una familia est ad aliam posset pertinere. Necessario ergo dicendum, quod iste filius, aut totaliter pertinet ad familiam Salphaad, & omnes posteris sui cum eo, aut totaliter ad familiam patris sui.

Dicit autem aliquis, quod pertinebat ad familiam Salphaad, quia mater illius cum haberet possessionem a patre suo Salphaad, ut conseruaret nomen illius, ob hoc nubebat uiro, ut proles inde genita pertineret ad lineam Salphaad, ideo si unicus filius nasceretur ad illum pertinebat.

Sed magis stat contrarium, quia filij magis debent nominari a patribus quam a matribus, quia magis assimilantur in naturæ conformitate, scilicet in sexu.

Item

Opinio aliorum reijcitur.

Item quia merita patris sunt potiora. Item quia lineæ semper describuntur per patres: per matres autem nunquam, nisi per accidens. Item quia inconueniens est hic equale utrique, si quod si iste filius denominaretur de linea Salphaad totaliter peribit cognatio patris, si quod non habebit posteritatem. Si uero denominetur ex patre nullam habebit posteritatem Salphaad. In causa ergo æqualis inconuenientis utrinque potior est conditio patris quam matris, & sic denominabitur iste de linea patris, & linea Salphaad totaliter peribit. Si tamen diceretur secundum alios, qui uolebant istum unicum filium nominari de stirpe Salphaad, non fieret hoc in filiis omnium filiarum Salphaad, sed in filio unius filie, si quinque filie Salphaad genuerunt quinque filios, in uno uero eorum hoc fieret solum, si quod denominaretur de stirpe Salphaad, reliqui autem quatuor filij, quatuor filiarum Salphaad denominabuntur solum a patribus suis, sed tunc hereditas, quæ erat apud omnes quinque filias Salphaad transibat ad illum filium unius, in quo manet stirps Salphaad, & ipse puenit ad familiam uirorum suorum. Causa est, quia possessio, quam habuerunt iste quinque filie, erat illa quam solus Salphaad habiturus esset, & illa permansura erat in stirpe Salphaad semper, ut per eam distingueretur ab omnibus stirpibus, filij tamen quatuor filiarum Salphaad, non pertinerent in hoc casu ad stirpem Salphaad, ergo non debebat manere hereditas Salphaad penes illos, sed transibat rora ad illum, qui denominabat lineam Salphaad. In tertio casu dicendum est, sicut in primo, si quod unicus filia Salphaad habente unum filium, & multas filias, filius succederet patri, tam in hereditate, quam in nomine stirpis sue: filie autem succederent Salphaad habentes possessionem, que prouenerat ab ipso, ut ex eis nasceretur liberi. In quarto casu dicendum est, sicut in secundo, si quando unicus filia Salphaad genuit unicum filium, alie autem nec filios, nec filias genuerunt, ille succedet in hereditate patri, linea autem Salphaad cessabit. Idem autem erit si ponamus filias, si quod quilibet filiarum Salphaad genuit multas filias, & nullum filium, nam tunc aliquæ earum succedent in nomine, & hereditate Salphaad aui materni: alie in linea, & hereditate patris, ut per eas extendantur ista due lineæ, ut supra dictum est. Si uero quilibet filiarum Salphaad unicum filium habuit, & nullum filium, uel omnibus carentibus liberis unice de filiabus Salphaad: dicendum erit, sicut in precedentiibus, si quod iste filia denominetur de nomine patrum, sicut filij, & per eas extendetur linea patris.

Si filia Salphaad haberent unicum filium tantum denominatum a Salphaad, cuius erit hereditas. Quæst. XIX.

Quæretur amplius in casu predicto, si quilibet filiarum Salphaad habuit unicum filium, uel unice earum habuit unicum filium, & ille non denominetur de stirpe Salphaad, ad quem debet prouenire hereditas materna, quam habuerat ex Salphaad.

Respondet aliquis, quod succedat filius quamquam non denominetur de stirpe aui, quia ex lege successio nis filij sunt directe heredes, oēs autem alij ppinqui sunt heredes in defectum filiorum, ut patet j. Et ex lege humana sic est: ideo cum hic sit filius, dicit succedere matri. Sed dicendum est non esse uerum simpliciter, sed distinguendum, quod aut, moriente ista matre, alie sorores manebant, que adhuc possent habere liberos, aut non: si manent, & aliquos genuissent, per quos posset deriuari posteritas Salphaad succedebant sorores, uel consobrini. filij autem non, & iste erat specialis casus, p hoc, quod hereditas hæc data erat principaliter ad conseruandum stirpem Salphaad. Cum ergo in isto, qui erat Alph. Toft. super Num. Pars II.

nepos Salphaad ex matre non conseruaretur linea Salphaad pp causam supra dictam transiura erat hereditas ad alios, in quibus conseruaretur illa linea, scilicet ad sorores, & ad filios earum. Dato est, quod sorores non haberent filios, nec habere sperarentur: si tamen esset aliquis alius, per quem secundum legem posset denominari, & deriuari, progenies Salphaad ad illum deuolueretur hereditas, nec erat in ista successione, sicut nunc est uulgariter apud nos, quia rarissime attenditur certitudo progenierum, nec pertinet aliqua possessio specialiter ad denominandam aliquam familiam, nisi in quibusdam, in quibus seruatur ius primogenituræ, ideo uel filij succedunt, tam patribus quam matribus, siue maneat in eadem progenie, si uel non. Cum autem arguebatur, quod filij debebant succedere directe ante omnes alios, & nullus erat heres, nisi in defectum filiorum. Respondendum est hoc esse apud nos uerum uel, tam in matre, quam in patre, nisi cum filij ob aliquam causam priuantur penitus successione paterna, uel materna. Apud Hebræos autem erat hoc uel in patre, quod filij succederent ei. In matre autem non erat uel. Causa diuersitatis est, quia filij sp denominantur de stirpe patris, siue unicus sit, siue multi. Quia si unicus est denominabitur de stirpe patris, & non a uirorum maternorum, ut s. probatum est: si autem multi sunt oēs poterunt denominari a patre, & sp denominabuntur, nisi in casu dato, si quod auus maternus non habuit aliquam filium masculinum, quia tunc aliqui denominabuntur ab aui materno, & sic cum aliquis hæt filios necesse est, ut oēs, uel aliquis eorum succedat ei. In matre autem non est sic, quia si ipsa habet possessionem ex patre suo, ut patet in casu dato si unicus filius est, nominabitur de stirpe patris, & non matris, ideo possessio, que certificabat lineam aui materni, non transibat ad nepotem, qui non denominabat progeniem aui materni, ne misceantur possessiones familiarum, sed redibit ad illos, qui denominare possunt progeniem matris.

An si nulla filia haberet filium, uel filiam periret nomen patris. Quæst. XIX.

Quæretur amplius, quid si nulla de filiabus Salphaad hæt filium, uel filiam, quæ suscitaret nomen patris sui. Respondendum est, quod tunc necesse erat perire, quia progenies continuat per deriuationem posterorum: non existentibus autem posteris, necesse est illam deficere, & sic multæ familie perierunt: sicut patet de quinque familijs in tribu Benjamin. cap. pced. Habuit namq; Benjamin decem filios: Gene. 46. ex quibus debebant notari decem familie, sed solus ex quinque eorum familie notate sunt, & ex duobus nepotibus, ut patet pced. c. & r. Paralipo. c. 8. & sic fuit de alijs tribubus, in quibus defecerunt quedam familie, ut fuit declaratum pced. c. hoc autem fuit, quia defecit posteritas in illis, per quam familie extenderent.

Deficiente familia Salphaad, quis fuisset heres. Quæst. XX.

Quæretur amplius in casu predicto, ad quem deuolueretur hereditas Salphaad. Respondendum est, quod familia Salphaad poterat dupliciter deficere: uno modo, quod filie eius genuissent liberos, & quilibet earum unum filium, uel filiam, & illi non noiantur de stirpe Salphaad, sed de linea patrum suorum: alio modo poterat deficere linea Salphaad, si filie eius nungenuissent. In primo casu dicendum, quod si aliqui alij essent in cognatis Salphaad, qui possent denotare lineam illius debet prouenire hereditas in illos, & non in filios harum filiarum Salphaad. Causa huius est, quia ista possessio dabatur, ut non periret nomen Salphaad in familia sua: erat ergo danda illi, qui posset conseruare

M 2

feruare nomen Salphaad, sed filij filiarum non cōseruabant, & alij cōseruabāt: ergo ad illos trāsitura erat hēreditas, & tamen nulli erant cognati, in quibus posset nomen Salphaad cōseruari, quia licet multi essent cognati Salphaad quilibet illorum erat ī aliqua linea speciali, & non poterat denominari ab alia, quilibet namque vir erat, tanquam vnum caput computatum in deuotionem familiæ suæ. Si autem accipiens nomen Salphaad computaretur de linea illius, iam cessaret nomen familiæ suę antiquæ, ideo nullus de propinquis Salphaad poterat suscitare nomen illius, ideo in casu dato necesse erat hēreditatem prouenire nepotibus Salphaad, quamquam non cōseruaretur in illis linea eius, & tunc transibat possessio de vna familia in aliam, sed non confundebantur, quia vna earum totaliter perierat, fiebat autē ista successio ex lege propinquitatis, & non ex iure cōseruandi nominis: nullus enim poterat habere hēreditatem istam ad cōseruandum nomen Salphaad, quia nullus talis erat, ideo solum manebat ius cognationis ad succedendum, & quia nullus est propinquior matri, quam filius succedebant filij. Secundus casus, in quo nomē Salphaad peribat in familia sua, erat si filia suā nullum genuissent, & tunc per legem successiois, quæ habetur infra, debebat prouenire hēreditas ad propinquiores, scilicet ad cognatos patris earum, & tunc etiam transibat possessio vnus progeniei in alteram, sed non miscebantur, quia vna earum iam perierat. *Quia non habuit filium.* Id est tollitur nomē patris nostri de familia sua per legem supra positam, quia non habet filium masculinum, scilicet quod præcedenti capit. soli masculini 20. anno computabantur ad habendam possessionem, per quod tollebat ius possessionis Salphaad, quia nō habebat filium, & sic periret nomē eius in familia sua propter defectum possessionis, vt supra declaratum est. *Dare nobis possessionem.* Ista est conclusio filiarum Salphaad, scilicet, quod daretur eis possessio, quam habiturus erat pater, & ipse suscitaret semen, quia vnirentur vitis, & in filiis inde genitis cōseruaretur linea Salphaad, vt patet ex supra declaratis. Si autem iste puellæ non possent cōseruare nomen patris sui in familia sua, non daretur eis aliqua possessio, quia solum dabatur possessio nomine patris.

Inter cognatos patris nostri. Id est in tribu, & familia patris nostri. Erat enim Salphaad de tribu Manasse, vt patet hic, & præcedenti cap. ideo filia eius non debebat suscipere hēreditatem in aliqua alia tribu, quia possessiones tribuum debebant esse impermixtæ, vt sic cognosceretur distinctio tribuum, vnde Deus iussit, ne miscerentur possessiones propter certitudinem familiarum & tribuum, vt patet infra 36. capi. scilicet cunctę foemine maritos de eadem tribu accipient, vt hēreditas permaneat in familijs, nec misceantur tribus, sed ita maneat, vt a domino separatę sunt. Idēdem autem erat de familia, scilicet quod acciperent filij Salphaad possessionem in familia patris sui. Erat enim de familia Hēpheritarum, & inter Hēpheritas accipere debebant portionem. Causa huius est, sicut in tribu, scilicet quod nullus accipere debet possessionem in terra alterius tribus, ita nullus accipiet partem in terra alterius familiæ, quia sicut primum fiebat ne tribus miscerentur propter confusionem possessionum, ita fieret confusio familiarum si aliquis de vna familia haberet possessionem intra sortem alterius familiæ. Deus autem voluit, quod etiam familiæ essent impermixtæ. Causa enim eadem erat in omnibus, vt supra declaratum fuit, quod autem velle hęc Deus, patet quia dicitur infra 36. capi. vt hēreditas permaneat in familijs, & ne sibi immisceantur tribus, sed ita maneat, vt a domino separatę sunt: ita autem factum est, quia in diuisione terre data est possessio filiabus Salphaad in dimidia sorte

tribus Manasse ad occidentalem partem Iordanis, & hoc quia familia Hēpheritarum, de qua erat Salphaad accepit possessionem ibi, vt patet Iosue 17. ca. sic etiā infra 36. capi. dicitur, & possessio, quæ eis fuerat attributa mansit in tribu, & familia patris earum. nec solum accepit possessionem in familia patris sui, sed etiā coactę fuerūt accipere viros de tribu, & familia patris sui, vt patet præallega. cap.

Retulitque Moyses causam earum ad iudicium Domini. Id est nesciuit immediate respondere Moyses quid iustum esset, aut expediens in hac causa, ideo retulit petitionem istam ad iudicium Dei, id est proposuit illam coram Deo, vt Deus iudicaret in illa.

Quomodo causa filiarum Salphaad fuerit relata ad Deum per Moysen. Quest. XXI.

QVAERITUR quis fuerit modus, quō retulit Moyses istam causam ad iudicium Dei. Respondendum est, quod multis modis poterat Moyses inquirere ista a Deo, sicut Deus multis modis reuelat se prophetis, scilicet quatuor, vel quinque modis, vt declaratum est supra duodecimo, & vigesimo quarto capitulo. plures tamen modi sunt, quibus Deus potest se reuelare Prophetæ alicui, quāmodi modi, quibus propheta potest aliquid inquirere a Deo. Nam vnus modus reuelationis propheticæ erat in somno per immutationem phantasię: tunc tamen propheta a Deo nihil inquirere potest, quia nō habet aliquem actum humanū sopore depressis omnibus rationalibus. Dicendum autem duos esse modos, quibus Moyses potuisset inquirere a Deo iudicium in ista causa: primus erat introeundo in sancta-sanctorum, quia tunc responderetur ei de propitiatorio, vt patet Exodi capitulo 25. erat enim Angelus intra propitiatorium, qui loqueretur inter alas duorum Cherubim. Secundus modus erat, si quæreret Moyses ad ostium tabernaculi: ibi enim responderetur illi, quia erat ibi Angelus in columna nubis, qui aliquando descendebat cum columna ad ostium tabernaculi, & loquebatur, vt patet supra capitulo 12. & Exodi capitulo 19. Primus tamē modus istorum est verisimilior, quia Moyses istum habebat in consuetudine, vt patet supra capitulo septimo, scilicet, cum quæ ingrederetur Moyses tabernaculum foederis, vt consuleret oraculum, audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio. Secundus autem modus magis erat, quando Deus alicui loquebatur non inquisitus ab eo, quia inde vocabatur quem voluisset, sicut vocauit Mariam, & Aarō, cum voluit eos increpare supra capitulo duodecimo, ideo quando Moyses volebat consilere dominum habebat istum modum primum, tanquam specialem sibi, omnes autem alij post mortem Moysi habuerunt alium modum, scilicet, quod sacerdos apponebat sibi rationale, & superhumeralē, & ibi iudicabatur de quocunque inquisito. Sic patet de Dauid, quando erat in vrbe Ceile, & timuit, quod viri illius ciuitatis traderent eum in manu Saulis dixit sacerdoti Abiathar: applica Ephod, & tunc consuluit dominum, & responsum est, quod traderent eum viri Ceile in manus Saul, vt patet primo Regum, 23. cap. De modo autem, quo fiebat ista inquisitio, scilicet, an in verbis, vel in fulgore lapidum, aut scribendo quæstionem, & ponendo in plicatura rationalis declaratum est Exodi capitulo 28.

Considerandum est circa hoc, quod aliqui Iudei dicunt Moysen nesciuisse respondere quæstioni puellarum; quia Exodi capitulo 18. dixerat, quod si aliqua quæstio grauis esset referrent ad eum, & ipse responderet. Sed non stat, quia Moyses non dixit istud ad inanem gloriam, sed obediendo Iethro socero suo, qui etiam

roti populo consuluerat statuerē iudices, & quod omnes maiores cause referrentur ad Moysen. Itē quia Moyses non intendebat in magnis causis ex suo sensu iudicare: sic enim facere solitus erat, vt patet Exodi capitulo 28. cum dixit. venit ad me populus quærens sententiam Dei, quasi dicat, quod ipse Moyses illud, quod iudicabat ex sententia Dei iudicabat. Sed dicendum, quod Moyses ignorauit, quia iste casus nondum fuerat expressus in lege, nec ante hoc fuerat aliquid tale ventilatum. Et quamquam Moyses forte intēderet iudicare id, quod Deus postea iudicauit, quia satis erat illud rationabiliter apprensus: tamen non ausus est ex seipso iudicare, quia ista sententia obtinisset vim legis inter partes, & etiam extenderetur eam Iudei postea ad casus similes, sicut fit de lege vniuersaliter data: id noluit Moyses ex se legem condere, quamquam cognosceret quod Deus iudicaturus esset. *Qui dixit ad eum, iustam rem postulauit filia Salphaad.* Immediate enim cum Moyses ingressus in Sanctuarium loqueretur coram propitiatorio audiebat vocem de medio duorum Cherubim, in qua respondebatur ad eum, & respondens erat Angelus, quamquam scriptura dicat Deum respondere. Laudauit autem Deus petitionem filiarum Salphaad, quia ipse petebant hēreditatem solum, vt non periret nomen patris sui de familia sua, & hoc Deus volebat, scilicet cōseruarentur singulæ progenies, & distinctæ manerent ex causis supra assignatis. *Da eis possessionem inter cognatos patris sui.* Id est omnibus istis filiabus Salphaad danda erat hēreditas, quæ proueniebat ex iure patris earum. Et in hoc soluitur quæstio, quā supra ponebamus, scilicet an filia Salphaad diuisurę essent inter se possessionem patris, & omnes ei succederent, atque per filios earum extenderetur progenies Salphaad, vel si danda erat possessio tota vni earum, vt solum per filios illius extenderetur progenies, & omnes alia transirent in familiam virorum suorum, nihil habentes de paterna possessione, nec filij earum nominarentur de stirpe Salphaad, sed de stirpe patrum suorum, & responderetur, quod omnibus danda erat possessio.

Considerandum autem cum dicitur. *Da eis possessionem.* Quod non intelligitur de actuali distributione possessionis, & assignatione, sed intelligitur de eis possessionem, id est iudicia per sententiam, quod habeant ius ista puellæ ad accipiendam possessionem, quando terra fuerit diuisa: hoc autē dicitur, quia Moyses non tradidit possessionem istis puellis, sed post mortē eius steterunt coram Iosue petentes possessionem, vt patet Iosue 17. ca. si tamen assignata fuisset eis possessio nihil amplius peterent.

Filiabus Salphaad, an fuerit data possessio per Moysen, vel per Iosue.

Sed obieciatur, quia infra 36. cap. dicitur, de filiabus Salphaad, scilicet, & possessio, quæ eis fuerat attributa mansit in tribu, & familia patris earum, sed Moyses scripsit istum librum: ergo tempore suo data erat possessio filiabus Salphaad.

Respondendum est, quod illud intelligitur de assignatione possessionis, quantum ad ius, sed non actualiter, & est sensus, quod filiabus Salphaad datum est ius accipiendi possessionem, & viuentē Moysen nupterunt filij Manasse de stirpe Hēpheritarum, & quia tunc non poterant possessiones earum transire ad alias familias, sicut si nuberent viris aliarum familiarum, vel tribuum, dicitur quod manserunt possessiones eis assignatæ in familia, & tribu patris earum, id est non transire ab illa per matrimonium contractum cum viris eiusdem stirpis.

Inter cognatos patris sui. Id est inter Hēpheritas, qui erant de familia, & tribu Salphaad. Inter hos enim posset Iosue dedit possessionem his puellis, vt patet Iosue 17. cap. Et ei in hēreditate succedant. Id est ista filia succedant patri in hēreditate, non quidem in hēreditate,

Alph. Ios. super Num. Pars II.

sed in iure ad hēreditatem, nam Salphaad nondum acceperat aliquam sortem, quia non erat diuisa terra: habebat tamen ius ad recipiendam hēreditatem. & in isto iure successerunt filia. In hoc etiam innuitur, quod iste puellæ non acceperunt hēreditatem iure suo, sed iure paterno, quia dicitur succedant. successio tamen est ad ius alterius: & hoc significatur infra 36. cap. tibi domino nostro præcepit Deus, vt terram sorte diuide res filij Israel, & vt filiabus Salphaad fratris nostri daretur possessionem debitā patri, id est, quæ proueniebat ex iure patris sui, & ipse habiturus erat eam, si viueret etiam si nullum filium, aut filiam habuisset: propter hoc autem non cōsideratum est de filiabus Salphaad, an essent maiores viginti annis, vel minores ad accipiendam possessionem, sicut fiebat de viris, qui computantur a viginti annis, & supra, & qui maiores erant annis viginti habebant ius sortis, qui vero minores non habebant; secus autem erat de filiis alicuius defuncti, vt si Salphaad reliquisset filios, quia tunc considerandum erat, an illi essent maiores annis viginti, vel minores, si autē maiores daretur quilibet determinata possessio, quanta patri eorum danda erat, & nullus ipsorum patri succedebat. Si autem omnes essent minores, non habebant ex se ius sortis, sed siue multi, siue pauci essent succedebant solum in iure paterno, scilicet, vt daretur illis tanta hēreditas, quanta patri danda erat. Si vero quidam essent maiores viginti annis, & quidam minores, omnes maiores habebant sortes distinctas, & non succedebant patri. minores autem patri succedebant in vnica sorte, quam habiturus erat. Probationes autem horum supra positę sunt.

Ad filios autem Israel loqueris hæc: Homo cum mortuus fuerit absque filio, ad filiam eius transibit hēreditas. Si filiam non habuerit, habebit successores fratres suos. Quod si & fratres non fuerint, dabitur hēreditatem fratribus patris eius. Si autem nec patruos habuerit, dabitur hēreditas his, qui ei proximi sunt. Eritque hoc filijs Israel sanctum lege perpetua, sicut præcepit dominus Moysi.

Ad filios autem Israel. Hic ponitur secundum, scilicet de quadam legis positione, & dependet istud ex superiori, nam supra dabatur lex in particulari in casu filiarum Salphaad, quæ erat quasi sententia, quæ facit ius inter partes: hic ponitur lex in vniuersali quantum ad omnes filios Israel. Non est tamen intelligendum, quod ideo ponitur hic ista lex vniuersalis, tanquam determinatio præcedens, quæ erat quasi sententia non faceret ius, nisi inter partes, nam in iuribus humanis hoc obtrinet, vt res iudicata habeatur pro lege inter partes, sed inter alios nullum ius constituit, sententia tamen Dei in vno casu lata est ad omnes similes extendenda, datur tamen hic lex vniuersalis, quia per illam sententiam datam inter partes in casu filiarum Salphaad nō comprehenduntur omnia, quæ ponuntur in hac lege de successioibus.

Ad filios autem Israel loqueris hæc. Id est illa, quæ supra diximus pertinebunt solum ad casum filiarum Salphaad: hæc autem, quæ nunc dicuntur, pertinebunt ad omnes filios Israel.

Homo cum mortuus fuerit absque filio ad filiam eius transibit hēreditas.

De modo, quo succedunt in veteri testamento filij, & filia, & de bonis mobilibus, & immobilibus relictis, vel legatis, & an in aliquo casu possunt vendi mobilia. Quæst. XXI.

NON ponitur hic de filio, quia præsupponitur, quod filius sit heres regularis, & ipso existente nullus alius succedit: dicitur enim, quod cum aliquis moritur sine filiis hæreditas transit ad filias, quasi dicat, si haberet filios nihil succederent filia, & hoc erat speciale in veteri testamento, quod nunc non est: nam nunc filij, & filia æqualiter succedunt: tunc autem soli filij succedebant: ideo si vnicus filius esset, etiam si essent decem filia, filius succedebat vniversaliter. Ante hoc autem filia, nunquam habuerat ius succedendi, nec indirecte, nec in defectum filiorum, quod pater ex petitione filiarum Salphaad: nam si in defectum filiorum fuisset ius filibus succedere, non diceretur, quod nomen patris sui tolleretur de familia sua, quia ipse successuræ erant, non existentibus filiis masculinis, nec petuissent hoc. Itæ patet istud ex lege Dei, quæ sequitur: scilicet, quod cum fuerit mortuus aliquis sine filiis, transeat hæreditas ad filias, si tamen ante hoc filia succederent cum filiis, vel saltem in defectum filiorum non fuisset posita ista lex. Erat autem causa, quare succederent tunc soli filij directè, quia volebat Deus inter Indeos seruare certitudinem omnium progenierum, ista autem nõ potest sine possessione distincta seruari, vt supra declaratum est: ideo debuit dari possessio illis, in quibus poterat seruari distincta linea alicuius stirpis: hoc autè est in viris, quia vir cum sit caput foemina, nunquam transit in alteram familiam, sed filij nati ab ipso nominantur de familia eius, foemina autem transit in familiam viri, quia filij nati ab ipsa computantur in progenie viri, & non in progenie ipsius: ideo tunc cum daretur hæreditas distincta alicuius progeniei viro, ipse transmitteret eam ad posteros suos viros cum nomine stirpis sue, si quod apud quoscuque esset illa possessio semper esset de stirpe illa, in qua a principio fuit illa possessio. In foemina autem non erat sic, quia si hæreditas paterna proueniret foemina post eam proueniret filijs eius, qui non nominantur de stirpe matris, sed de stirpe viri, quia denominatio per virum sic, transibit ergo possessio illius stirpis ad alteram lineam, & sic miscebuntur familie, nec poterunt iudicari familie distincte per possessiones, cum possessio, quæ in vna familia est transeat ad aliam: unde non posset hoc modo conseruari certitudo progenierum, sicut Deus volebat, ideo ad conseruandum certitudinem progeniei necesse fuit, vt foemina non succederent in hæreditate patri, sed soli filij, nisi in casu filiarum Salphaad, scilicet non stantibus filiis. Erat autem hoc sicut nunc fit in illis, apud quos sunt iura primogenitura, quoniam ibi non succedunt foeminae, sed soli filij primogeniti, & sic manet certitudo progeniei. Si autem succederent foeminae diuisis bonis, quæ pertineat ad iura primogenitura: iam tranfirent illa bona in alteram familiam, & perderetur nomen progeniei. Considerandum vterius, quod istud tenet locum, tam in successione, quæ est ab intestato, quam in illa, quæ ex testamento. Apud nos enim est differentia secundum communes leges succedere ab intestato, & ex testamento, nam si filij succedant parentibus ab intestato succedunt vniversaliter, tam in bonis mobilibus quam in immobilibus, si autè succedant ex testamento, poterit disponere pater de bonis suis qualiter voluerit, dum tamen non tollat filijs suis quartam debitam ex iure natura, si semiserit, vel trientem: cetera autem dabit, cui voluerit. Apud Indeos autem non erat ista differentia, quia siue aliquis succederet ab intestato,

De iure hæreditandi.

siue ex testamento succedebat æqualiter, quantum ad immobilia, quia pater non poterat quidquam disponere de immobilibus tradendo ea alteri per modum legati, vel hæreditatis, & non solum erat hoc in morte vbi est minor potestas hominis, super bona sua quæ in vita, sed etiam dum viueret non poterat bona illa alienare vendendo, aut donando, vel quomodo cunque a se abdicando quin redirent ad progeniem suam aliqui: sicut in iobelo. Idem autem modus per omnia est nunc in eis, quæ pertinent ad ius primogenitura: quia testator non poterit de illis bonis in testamento aliquid disponere tradendo illa alteri, siue instituendo hæredem, siue faciendo aliquod legatum de illis, & si faciat non tenet, sed integra peruenient ad primogenitum. Etiam testator, cum viueret, non poterat vendere aliquid de bonis primogeniturae, & si vendat nõ tenet venditio: ideo in his bonis nihil differt succedere ab intestato, vel ex testamento, quia vtroque modo est æquale ius. Quod verum erat in Iudæis, quantum ad bona immobilia, quæ computantur nomine possessionis, de quibus testator nihil poterat disponere in testamento, sed proueniebant ad hæredes suos. De bonis autem mobilibus poterat facere legata, & quantum ad istud erat minor successio ex testamento, quæ ab intestato, quia ab intestato non fiebant aliqua legata, sed tam mobilia, quam immobilia perueniebant ad hæredes. In testamento autem possunt legata fieri, ideo poterat bona mobilia per legata exhauriri, vel diminui, & quantum ad illa non succederet hæres. Idem est nunc de iuribus primogeniturae, quia testator habens plures filios, non potest de bonis immobilibus aliquid legare filiis minoribus, vel instituere eos hæredes in illis, potest tamen distribuere illis bona per modum legati, quantum ad aliqua mobilia, quæ sunt extra ius primogeniturae. Quantum ad hoc autem omnes Iudæi erant quasi primogeniti.

Si testator contraxisset aliqua debita, ad que non sufficerent bona mobilia, an possent vendi mobilia. Quæst. XXI.

QUAERIT aliquis si testator contraxisset aliqua debita, ad que non sufficerent bona mobilia, an deberent vendi aliqua de bonis immobilibus, vt solueret creditoribus: si autem dicatur, quod debebant aliqua vendi, dabitur quod possessiones diminuuntur, & transeat in alias familias per venditionem, & sic non manebunt distincte familie per possessiones, quod tamen Deus intendebat, si vero dicatur, quod non erant vendenda aliqua bona immobilia, manerent debita non soluta, quod erat contra ius nature. Respondendum est, quod postquam testator contraxisset ista debita, aut tranferat aliquis annus remissionis, aut non dico enim annum remissionis, qui erat de septem in septem annos inter Hebræos, & illi, qui erant in seruitute exibant anno illo a seruitute, vt patet Exo. 21. & Leui. 25. c. unde si tranfisset post illa debita soluta, ita vt debitor non teneretur creditori ad aliquid, & si peteret in iudicio non tenebatur ad hoc respondere, vt patet Deute. 15. & sic non oportebat vendi aliquam possessionem, quia iam nulla erat debitum. Si autem non tranfisset aliquis annus remissionis post debita soluta vendende erant aliquæ possessiones, per quantitate valoris huius. Sed quæ essent debita maioris valoris, quæ tota hæreditas testatoris, non poterant vendi bona ista, nisi vsque ad iobelum, & tunc redibant ad hæredes testatoris, & ad priorem familiam, vt patet Leui. c. 25. Hoc modo non stat aliquid inconueniens, nam tunc non tranfibiunt possessiones de familia in familiam, cum in iobelo redeant

redeant ad familiam priorem, & sic non miscebuntur progenies. Etiam debita soluentur, quia dabitur totus valor, pro quo venditæ sunt possessiones ille vsquequo satisfaciatur creditori. Si autem fuerint debita maiora, ita vt precium possessionum venditarum vsque ad iobelum non sufficiat ad soluendum illa non venduntur iterum possessiones, sed illa pars debita manebit non soluta: hoc enim voluit Deus inducere in fauorem pauperum Iudeorum, sicut multa alia induxit, de quibus patet Exodi 21. cap. & Leui. c. 25. & Deute. 15. cap.

An hæres testatoris possit vendi propter debita ipsius testatoris, ne venderetur hæreditas. Quæst. XXI.

QUAERIT aliquis, an hæres testatoris vendi poterat propter debita testatoris, vt sic postea maneret eis hæreditas integra. Respondet aliquis, quod nõ poterat fieri hoc, quia homo liber non poterat vendi pro debito. Respondendum est, quod inter Iudæos poterat aliquis vendere seipsum, vt patet Exodi 21. cap. & hoc quando erat in paupertate, vel propter debita, & non solum aliquis seipsum vendere poterat, sed interdum indices vendebant aliquem pro debitis, vt patet Exodi c. 23. f. Si aliquis furaretur, & non haberet unde restitueret vendebatur, & precium dabatur damnnum passio. Respondendum est hoc non obstante hæredes non posse vendi pro debitis testatoris etiam si vellet retinere sibi hæreditatem integram, & pro hoc non adimebatur eis quidquam, sed vendebatur hæreditas vsque ad iobelum, pro residuo autem non dabatur aliqua actio contra eos ad vendendum ipsos, vel aliqua bona ipsorum, quæ aliàs haberent. Cum autem obijciatur, quod aliquis poterat venundari pro debito: respondetur potest dupliciter. Primo modo, quod non poterat quisquam pro debito simpliciter vendi, sed cõ debitum contractum esset ex crimine, scilicet aliquis furatus est, & non habet unde soluat iubebatur venditari ad soluendum, & hoc quia crimen erat in surando: si tamen contraxisset debitum per mutuum, vel comodatam, vel alijs modis non poterat venundari, et si soluere esset impotens. hæredes autem ex nullo crimine contraxerunt debita ista, quia ipsi non contraxerunt illa, sed testator, ideo non poterant venundari. Aliiter potest responderi, quod dato, quod pro quocunque debito posset quis vendi in veteri testamento, hoc tamen esset quantum ad illum, qui debita contraxerat, sed non quantum ad alios, qui postea in debitis succederent. Hæredes autem non contraxerant debita, sed testator. Dato ergo, quod potuisset testator vendi pro debitis, hæredes tamen non poterant vendi.

An filius possit aliquid distribuere per modum legati, licet non succederent existentibus filiis. Quæst. XXI.

QUAERITUR etiam circa superiora cum præsupponatur supra, quod existentibus filiis non succederet filia, an possent filiaibus aliquid distribuere per modum legatorum. Respondendum est, quod si fieret, sicut nunc, etiam si non succederent possent aliquid habere, vt legatum. Considerandum tamen, quod aut testator volebat facere legata filiabus suis de mobilibus, aut de immobilibus, si faceret de mobilibus non pertinent ad nomen possessionis, vel radice valebat legati, & poterat isto modo distribuere omnia bona mobilia per legata filiabus etiam si bona mobilia essent plura immobilibus. Si autem de immobilibus quaeratur nõ poterat facere aliquod legatum, sed simpliciter proueniebant ad filios. Causa diuersitatis est, quia Deus volebat, quod possessio vnus familia non tranfiret in alteram familiam, quod fieret si

Alph. Tost. super Num. Pars II.

foemina aliquo modo haberent aliquam partem hæreditatis, siue per legata, siue hæreditariam successione, quia tranfirent in familiam viri sui, & filij ex eis geniti succederent in hæreditate, quæ tamen non essent de eadem familia, de qua mater. Cum autem bona mobilia distribuuntur filiabus per modum legatorum, non sequitur aliquod inconueniens, quia quamquam illa transeant ad alteram familiam, non dicitur possessio vnus familiae tranfire ad aliam, quia bona mobilia nõ pertinent ad possessionem accipiendo eo modo, quo scriptura accipit: sed solum immobilia. Et causa est, quia per bona mobilia non potest certificari aliqua progenies, & hoc propter duo, primo quia bona mobilia non sunt, vt communiter magnæ durationis, sicut immobilia, sed pereunt, aut alterantur, vel diminuuntur vsu, aut vitæ diuturnitate. Certificatio autem progeniei debet fieri per id, quod semper manet, alioquin nõ semper erit certificatio, & distinctio progeniei, sed quando res illa durauerit. Deus tamen intendebat, quod semper duraret distinctio in tribus & familijs, vt patet J. 36. c. cum dicitur, quod familiae, & tribus maneant, sicut a domino separatæ sunt: non ergo proficiebatur ad hoc bona mobilia. Item dato, quod bona mobilia essent perpetua, sicut bona immobilia quantum ad aliquid sunt perpetua: tamen non notificarent progeniem distinctam, quia illa mouentur de loco in locum: & hoc maxime repugnat certitudini, id namque per quod ponitur sine bona immobilia distinguunt lineas progenierum, est quia immobiliter se habent, si hic est aliquis ager domus, vel mons qui pertineat ad aliquam stirpem, si non possit tranfire a stirpe illa cognoscemus de quocunque homine, qui habeat illam possessionem, quod pertineat ad talem stirpem, & quia illa possessio non mutatur loco, scimus quod homines pertinentes ad talè, vel talem familiam habitant in talibus, vel talibus locis, & non in alijs, in quo certissime est cognitio progeniei. Si autem per bona mobilia deberet dari certitudo cum illa aliquando sint hic, & aliquando alibi, etiam si non tranfirent ab vna familia in aliam, non cognoscerentur distincte lineæ per illa, sed videretur confusæ progenies, sicut ipsa bona mixta essent. Tertia ratio potest adiungi, scilicet quod per bona mobilia non possit cognosci certitudo progeniei, quia illud quod debet de alio certificari debet esse certum in seipso, sicut in omnibus scientijs omnis cognitio fit ex se nota. Si autem id, quod debet certificare de alio nõ esset in se certum, conaremur cognoscere incertum per aliud incertum, & hoc impossibile est. Bona tamen mobilia sunt huiusmodi, quia in seipsis non habent aliquam distinctionem, vt plurimum, per quam videatur vnum differens ab alio, sicut in pecunia & pecunia, quia nõ cognoscitur vna distincta ab alia, & sic de pluribus alijs rebus mobilibus, quæ alijs sunt similes per omnia, vel similes esse possunt, & illa similitudo causat confusionem, ideo non possunt ista certificare aliquid alterum, cum ipsa in se incertissima sint. Sed obijciatur aliquis sic esse de bonis immobilibus, quia illa frequenter sunt similia per omnia, vt ager & ager: domus & domus, quæ interdum magnitudine & figura differentiam nullam habent. Respondendum est, quod quamquam bona immobilia interdum non habeant differentiam in colore magnitudine, & figura, & quibusdam alijs accidentibus: habent tamen differentiam certissimam in situ, quia nunquam possunt alternare loca, vel quomodo cunque mutare, & dato quod omnia alia similia sint istud causat sufficientem differentiam, & notificationem. Apparet igitur ex prædictis, quod ad certificationem, & differentiam seruandam semper in progeniebus nihil bona mobilia conferunt: immobilia autem nimis, ideo de bonis immobilibus, non debuit licere alicui disponere

M 4 in

In testamento transmittendo ad aliam familiam, siue distribuendo per legata filiabus, siue alijs. De mobilibus autem licere debuit. & propter hoc etiam omnia privilegia, quae dabantur de venditionibus respectu venditoris, s. quod possit redimere rem quotiens vellet computatis fructibus in sortem, vel quod haberet possessionem suam in iobeleo nullo dato. precio solum intelligebatur de bonis immobilibus. Circa mobilia autem idem ius venditionis erat, quod nunc est apud nos. ratio est, quia illa privilegia dabantur, vt maneret bona ad faciendum distinctionem, & certitudinem semper de progenie: si ergo contingeret, quod aliquis de iudeis non haberet aliqua bona mobilia, sed sola mobilia, non poterat filiabus suis aliquid relinquere, siue per modum legati, siue haereditariae successio-

An successio filiorum aequaliter se haberet respectu patris, & matris. Quaes. XXVI.

Quaeritur ulterius, an istud quod dicitur hic de successione filiorum intelligatur aequaliter respectu patris, & matris, s. quod sicut filij directe succedant patri, filiae autem succedant in defectum filiorum, an sic sit respectu matris, quod succedant ei filij, vel filiae. Respondendum est, quod patri filij absolute succedant & vniuersaliter, ita quod non erat aliquis casus, in quo filij non succederent patribus in veteri testamento. Et causa erat, quia semper omnes filij, vel aliqui de eis denominantur de familia paterna, ideo illi succedunt patri, tam ad mobilia, quam ad mobilia, & sic deriuabitur semper possessio per illam familiam cuius est. De filiabus autem idem est in casu, in quo non habet quis filios, quia tunc linea patris deriuabitur per ipsas, non quod per eas computetur, sed quia ex eis nascuntur aliqui filij, in quibus autem progenies maneat, sicut dictum est de filiabus Salphaad, quae successerunt patri, vt suscitaretur in eis nomen eius. Et dicendum est, quod in hoc casu vniuersaliter filiae succedebant patribus, quia per eas deriuanda erat linea ipsius. Circa matrem considerandum est, quod regulariter matres non habebant aliquid, in quo succederent ei filij, vel filiae, quia foeminae non succedunt parentibus existentibus filijs: ideo non habebant aliquid quod ad filios, vel filias transmittant. Nisi forte dicatur, quod sicut nunc constante matrimonio bona acquiruntur diuiduntur aequaliter inter virum & uxorem, nisi in quibusdam speciebus acquisitionis, ita quoque esset in iudeis, quod bona mobilia acquisita durante matrimonio diuiderentur inter virum & uxorem. Et si talis lex inter iudeos daretur dicendum, quod foeminae poterant habere aliqua bona, de quibus testarentur, & hoc vniuersaliter, sed ista bona solum erant mobilia: nunc enim constante matrimonio vir & vxor possunt acquirere bona, tam mobilia quam mobilia, quia licet cuilibet vendere possessionem suam immobilē. Inter iudeos autem non licebat, & si venderetur, erat illa possessio manens ad ipsos apud emptorem, ideo non computatur de bonis ipsius, & si aliquo modo pertinebat ad bona, hoc erat ad mobilia. Quod patet, quia si aliquis emisset possessionem immobilē, aut venditor ante iobeleum volebat eam redimere aut non: si autem vellet redimere, dabat pretium sicut estimationem temporis, vt patet Leui. 25. ca. pretium autem de bonis mobilibus est, si autem venditor non redimeret possessionem ante iobeleum redibat ad eum in iobeleo: & tunc nihil manebat apud emptorem de possessione illa, nisi fructus percepti tempore praeterito, pretium tamen nullum dabatur: fructus autem de bonis mobilibus sunt. Patet ergo, quod constante matrimonio non poterat vir & vxor acquirere, nisi bona mobilia,

& tunc si proveniret vxori medietas illorum, poterat testari de illis. Et dicendum, quod non solum succederet sibi filij in bonis illis, sed etiam filiae, quia cum illa non sint bona mobilia, quae denominantur familiam, ad quoscunque transmitti possunt, in alijs autem casibus mater non habet bona, quia non succedit patri, sicut filij, ideo non habebit aliquod bonum immobile, fallit hoc in vno casu, s. quando pater solum habuit filias, quia tunc ille sibi succedunt tam in mobilibus, quam in immobilibus per legem successionis, quae habetur hic: & tunc dicendum est, quod stat quasi eadem lex, quae de patre, s. quod si foemina habeat possessiones immobiles filij solum sibi succedant, quia ille possessiones proueniunt de progenie aorum maternorum, & debet per illas distingui linea illa ab alijs progenibus, sed filij sunt, per quos progenies quocunque textur: ergo ipsi soli succedent matri. Si autem non habuit filios succedent filiae, sicut supra fuit declaratum de filiabus Salphaad. Est tamen quaedam differentia inter successionem filiorum, & filiarum respectu matris, quoniam habet bona mobilia, & in successione respectu patris, quoniam filij semper succedunt patri, vel filiae non existentibus filijs, vt declaratum est, aliquando tamen mater habet filium, vel filiam, & non succederet ei in bonis immobilibus, sed aliquis alius succederet. Quod patet in filiabus Salphaad in casu s. declarato, quoniam aliqua mulier quae successit patri adhuc sit viro, & inde habuit vnicum filium, vel vnicam filiam, non succederet aliquis horum si habeat alios, qui possint succedere patri. Vt ubi gratia ista mulier habebat sorores, si vnicum filium habuit, vel vnicam filiam, non transibit haereditas ad aliquem horum, sed ad sorores, quae denominare possint stirpem patris. Causa huius est, quia illa possessio in qua foemina ista successerat, erat ad denominandum, & certificandum stirpem patris, ne periret nomen eius in familia sua. filius tamen huius foeminae non computabitur in stirpe matris, vel aut materni, quia pater illum solum filium habet, sed computabitur in stirpe patris, vt s. fuit probatum cum dicebatur de filiabus Salphaad: ergo non succederet in possessione materna, sed transiit illa ad sorores eius, quia ille possunt habere filios, in quibus conseruetur progenies aui, & cum eis manebit progenies illa. Si autem arguatur, quod filij debent succedere, & nulli alij, nisi in defectum ipsorum. Respondendum est, quod est verum, quoniam sunt in familia illa, ad quam pertinet possessio, secus autem si denominentur ab alia familia, vel etiam succedent, quod non denominentur ab eadem familia, si tamen nullus alius sit, in quo permaneat nomen illius familiae: quod tamen alius est non succedent ipsi, vt patet si ista mulier non habebat sorores, & habuit vnicum filium, ille non potest denominari de progenie aui materni, tamen succedit in haereditate, quia non est aliquis alius, qui succedere possit, & denominetur de stirpe: oes enim alij cognati sunt in suis stirpibus, quia computantur per alias lineas, sicut patet in arbore consanguinitatis in collateralibus, qui quamquam descendant ab eodem trunco, tamen varias lineas habent: soli autem sunt in eadem linea, qui vocantur ascendentes & descendentes, si ergo ista mulier non haberet sorores, quae essent in eadem linea cum illa respectu patris, a quo descendunt, non esset aliquis alius, qui succederet denominando lineam illam: ergo tunc quamquam filius huius foeminae, non denominaret stirpem aui materni, tamen succedebat in possessione eius. In filia autem idem est, scilicet, si praedicta mulier habuisset vnicam filiam, & vir suus non haberet alios liberos, illa filia non denominaretur de stirpe matris, & aui materni, sed de stirpe patris, ideo soli patri succederet: haereditas autem materna deriuaretur ad sorores, si quas haberet, vt per illas deriuaretur linea patris, si autem nullam haberet transiret haereditas

hereditas ad filiam, quamquam non esset de stirpe aui. Patet igitur, quod quamquam filij, & filiae succedant matri, quando habet bona, tamen non penitus est idem, sicut de patre.

An filius haeres proprii patris, & non possessionis aui materni possit haereditate bona mobilia matris. Quaes. XXVII.

Quaeritur ulterius in casu praedicto si mulier ista habeat bona mobilia, & mobilia an sit idem de vtriusque, scilicet habuit mulier ista vnicam filiam, vel filium, & ille non denominatur de stirpe matris, & aui materni, sed de stirpe patris, & ob hoc non succedit in haereditate materna, sed redit ad sorores, aut non, si non habebat haereditas pertinebat ad filium, vel filiam, quamquam non esset de stirpe aui, & tunc sicut succedit in bonis immobilibus, ita in mobilibus succedit, quia minoris difficultatis est succedere in mobilibus quam in immobilibus. Si autem ista mulier habebat sorores, possessio materna, scilicet quae ipsa habuerat a patre pertinebat ad sorores non poterat succedere filius, vel filia, in bonis tamen mobilibus succedere poterat, immo debebat, nec poterat mater instituere alium haereditatem in bonis illis. Causa differentiae est, quia bona mobilia, quae mater habebat non pertinebant ad ipsam simpliciter, sed erant annexa progeniei patris sui, ideo si aliquis esset, qui posset denominare stirpem illam, sicut erant sorores huius foeminae transibat possessio ad illas, bona autem mobilia, quae habebat ista foemina, erant simpliciter ipsius, siue acquisiuerit illa constante matrimonio, siue habuisset per modum legati. Etiam non erant ad denominandum aliquam stirpem, ideo directe pertinebant ad filium, vel filiam, nec poterat mater priuare illos iure haereditatis.

An filij succederent aequaliter patri, & cum filia succedebat in defectum filiorum, an succederent etiam aequaliter, vel obseruabatur aliquod ius primogeniturae. Quaes. XXVIII.

Quaeritur amplius cum dicatur, quod filij succedebant patribus, & in defectum eorum filiae, an filij succederent aequaliter, vel non stantibus filijs succederent filiae aequaliter, & hoc, siue ab intestato, siue ex testamento. Respondendum est primo de filijs, quod filij aliquando pertinebant omnes ad familiam patris, & interdum quidam ipsorum solum, qui vero non pertinebant ad familiam eius, nequaquam succedebant ei aequaliter, cum alijs liberis, vel inaequaliter. Quod patet, quia vir, aut contrahebat cum aliqua foemina, quae habuisset haereditatem ex patre, s. quia pater non habuerat aliquos filios, sicut patet filiabus Salphaad, aut contrahebat cum aliqua foemina, quae non habuisset haereditatem ex patre, quia habebat fratres. Si primo modo omnes filij non poterant pertinere ad patrem, sed aut ille erat vnicus, siue filius, siue filia, aut plures. Si vnicus ad familiam paternam pertinebat, vt supra declaratum fuit, si plures filij, vel filiae aliqui pertinebant ad stirpem patris, & alij ad stirpem matris, vt denominaretur linea aui materni. Si secundo modo oes filij, vel filiae pertinebant ad stirpem patris, quia non erat hic opus, vt aliquis de liberis stirpem maternam denominaret, quia aui maternus habuit liberos. Hoc supposito dicen-

dum, quod quoniam aliqui de filijs non pertinebant ad familiam patris, illi non succedebant cum alijs liberis, siue equaliter, siue inaequaliter, sed succedebant matri, & aui materno cum possessione sua, quia ad eorum lineam pertinebant. Si autem filij pertinerent ad stirpem patris, dicendum, quod aut manebat ibi aliquis primogenitus aut non. hoc dicitur, quia forte foemina fuit primogenita, & illa non gaudebat iuribus primogeniturae, vel forte quia ille, qui primogenitus erat, non succedebat patri, sed matri, & aui materno in casu, in quo non pertinebant omnes liberi ad familiam patris, & sic stat disto. Et tunc si in liberis illis succedebat patri esset aliquis primogenitus, ille habebat omnia duplicia, s. quod succedebat in tanta parte bonorum, in quanta duo filij de reliquis, vt patet Deuterono. c. 21. f. agnosceret primogenitum, dabitque ei de his, quae habuit cuncta duplicia: iste est enim principium liberorum eius, & huic debentur primogenita. Etiam iste primogenitus praeter bona patris, in quibus erat duplex ad alios succedebat in toto honore patris, vt si haberet praefatam dignitatem solum primogenitus succedebat, vt si esset pater summus sacerdos, vel rex aut aliquid alterum dignitatis, vel honoris primogenitus solum succedebat, ista duo de signatur Gene. 49. c. cum loquebatur iacob ad Ruben primogenitum suum, s. Ruben primogenitus meus tu fortitudo mea, & principium doloris mei, prior in donis, maior in imperio: prioritas enim in donis significat maioritatem in successione paterna: maioritas in imperio significat successionem in dignitate, vel honore, aut officio. Ista autem iura primogeniturae non poterant variari ex dispositione patris, sed ille, qui erat primogenitus succedebat ex parte inuito, vt patet Deute. c. 21. vbi ponitur de illo, qui habuit duas uxores vnam dilectam, & aliam odiosam, & qui vult filio odiose auferre primogenita, non poterit. Reliqui autem fratres ab intestato succedebant aequaliter ex testamento. Nam pater non poterat aliquem filium praeferre alijs in possessione, sicut nunc fit quantum ad certam partem possessionis, quod patet quia Deute. 21. c. dicitur, quod pater dabit primogenito suo cuncta duplicia, s. in duplo, quod dare debet cuilibet aliorum: ex quo apparet, quod oes filij habebant aequaliter: nam duplum importat certam habitudinem proportionis. Si autem alij filij praeter primogenitum non reciperent oes aequaliter, posset pater vni dare magis, alteri minus praeferendo eos abinuicem, sicut vellet, & tunc non maneret aliqua certa habitudo, sicut primogenitus diceretur habere cuncta duplicia, quia respectu alicuius haberet triplicia, & ad alterum sexquialtera, vel sexquiquarta, & forte non haberet duplicia respectu alicuius, & tamen necesse est, quod primogenitus haberet cuncta duplicia respectu aliorum Deut. c. 21. ergo oes alij liberi aequaliter suscipiebant, nec poterat pater aliquem eorum alteri praeferre: & sic nihil differebat an isti succederent ab intestato, vel ex testamento, quia vtrique modo idem consecuturi erant. Nec habebat testator aliquam libertatem in bonis immobilibus disponendi, sed solum in mobilibus, quia lex disposuerat de immobilibus. Sed obijcietur hoc, s. quod pater posset praeferre vnum filium alteri dando ei maiorem partem bonorum suorum, sic patet de iacob, qui quoniam dedit filijs suis terram Chanaan, sicut Deus ei dederat, dedit ioseph vnam partem haereditatis super ceteros filios, vt patet Gen. 48. c. f. Do tibi partem vnam extra fratres tuos, quae tuli de manu A morhei in gladio, & arcu meo, & postea ista pars fuit assignata specialiter filijs ioseph, quando terra diuisa fuit, s. ager quidam apud vrbem Sichem, vel ipsa vrbis Sichem secutum aliquos, vt patet Iosue. c. vti. Respondendum est, quod iacob fecit illud ex causa, s. quia ioseph auerat eum, & totam familiam suam in Aegypto, & tamen si ista lex

Iura primogeniti.

An in veteri testamento possent patres praeferre quosdam filios alijs, sicut nunc. Cur iacob de sit ioseph parte haereditatis super alios filios.

lex tunc fuisset, etiam ex causa vrgentissima non potuisset praeficere vnum filium alteri, sed fuit Iacob ante istam legem, ideo non solum illud, sed multa alia si bi licuerit. Quod etiam patet in adoptione duorum nepotum suorum, scilicet Manasse, & Ephraim. Adoptauit enim eos dans illis aequalem partem in hereditate sua cum omnibus alijs filijs, vt patet Gene. 48. ca. scilicet duo filij sui Ephraim, & Manasse, sicut Ruben, & Symeon reputabunt mihi. Si tamen fuisset ista lex data, non potuisset in praedictum filiorum suorum instituire alios heredes, qa nihil aliud erat posse alios adoptare, quam posse distribuere bona sua mobilia per legata quibus vellet, & hoc non licebat nunc stante ista lege, cum soli filij succederent, ergo fecit illud Iacob, quia non erat tunc talis lex data. Patet ergo, quod existente primogenito, & alijs filijs, primogenitus habebat duplicem partem in possessione, omnes alij filij erant aequales: si vero in filijs succedentibus patri non sit aliquis primogenitus, omnes succedebant equaliter, & pater non poterat praeferre vnum alteri, vt declaratum est. Si autem quaeratur circa filias. dicendum est, quod cum pater haberet solas filias i casu, in quo ipse succedere poterat aut omnes pertinebant ad familiam eius, vel quaedam solum: est enim in hoc distinguendum, sicut prius. scilicet, aut filia erat vnica, aut plures: si vnica erat de stirpe patris: si plures, aut mater habebat aliquam possessionem, in qua succederat patri non habenti filios, & tunc dicendum, quod aliquae de filiabus, vel saltem aliqua pertinebat ad stirpem matris, & aui materni: si autem mater non haberet aliquam possessionem, in qua succederat patri, omnes filiae pertinebant ad stirpem patris, & tunc omnes, quae pertinebant ad stirpem matris succedebant matri sola, & aui materno, quae autem pertinebant ad stirpem patris, succedebant soli patri, & quantum ad hoc idem est de successione filiorum, & filiarum. Sed stat amplius differentia, quia in filijs aspiciatur quis esset primogenitus, vt dupliciter succederet. In filiabus autem non erant iura primogenitura, quia omnes leges, quae de primogenitura loquuntur in veteri testamento exprimunt de masculis, vt patet Deute. c. 21. ideo quocumque essent filiae diuidebantur equaliter inter eas, sicut dicebatur de filijs, in quibus non esset aliquis primogenitus, quia omnes illi succedebant equaliter. *Si filiam non habuit habebit successores fratres suos.* Intelligitur de fratribus masculis, si essent: nam sorores non succederent existentibus: sicut filiae non succedebant existentibus filijs. Si autem non essent fratres, succedebant sorores, antequam perueniret hereditas ad patruos, de quibus immediate dicitur. Sciendum autem, quod intelligebatur ista successio tam ex testamento, quam ab intestato, quia si aliquis non habens filios, nec filias haberet fratres, non poterat instituire heredes alios: nam si posset illis omnis alios non ita propinquos instituire, posset quemcumque vellet, cum iam non fieret ibi successio per legem propinquitatis, sed ex voluntate testatoris, & tamen hoc falsum est, quia sic posset testator instituire hominem alterius familie, vel alterius tribus, quod non stat, quia Deus iussit, quod possessio maneret in tribubus, & familijs, & non transiret ad alias, vt familia, & tribus semper essent distinctae, sicut Deus eas distinxerat, vt patet j. 36. c. Nihil ergo referrebat an fratres succederent alicui ex testamento, vel ab intestato, quia vtroque modo i omnibus bonis immobilibus successuri erant. Idem est de patruis, quoniam non existentibus fratribus succedunt patruis, qa non poterit testator alios instituire heredes. Ca huius est, qa Deus volebat, vt possessiones semper manerent in eadem familia quantum possibile esset, & in eadem tribu: hoc aut non contingeret, nisi successio fieret semper per propinquos.

Fillie, an succederent equaliter deficientibus filijs.

F *An moriens sine filijs, & filiabus cogebatur relinquere fratres suos heredes in omnibus mobilibus, & immobilibus. Et an illi possent renuocare in fauorem aliorum. Quast. XXIX.*

Q **V**AER ET aliquis, an cum quis non habens filios, nec filias, cogebatur relinquere fratres suos heredes, an intelligeretur hoc de omnibus tam mobilibus, quam immobilibus. Respondendum est, quod in bonis mobilibus licitum erat testatori disponere qualiter vellet, siue distribuendo ea per legata, siue instituendo aliquem alium heredem in eis, etiam si esset de alia tribu. Causa diuersitatis est, quia bona immobilia, quae possessiones appellantur in scriptura, erant assignata certis familijs, & tribubus, vt per illa cognosceretur distinctio hominum vnus familie, vel tribus ab hominibus alterius tribus, vel familiae, si autem liceret alicui ad libitum suum disponere de bonis immobilibus, posset illa mutare ad alteram tribum, vel familiam, & sic confunderetur distinctio sortium, ideo non debuit licere in bonis immobilibus alicui disponere ad libitum: bona autem mobilia non sunt assignata ad distinguendum tribus, vel familias, quia ad hoc nequaquam proficiebant, vt supra declaratum est, ideo quod de illis disponeret testator ad libitum suum, non erat inconueniens. Idem autem intelligendum de omnibus alijs gradibus propinquorum succedentium, quod illi ex necessitate succedebant in bonis immobilibus, bona tamen mobilia ad voluntatem testatoris disponebantur.

An frater alicuius relictus haeres posset relinquere hereditatem in fauorem alterius extra tribum. Quast. XXX.

Q **V**AER ET aliquis cum aliquis non habens filios relinqueret hereditatem suam fratribus: an illi in fauorem aliorum possent renuocare hereditatem, & vt susciperet ea alius homo, qui esset extra tribum illam, vel extra familiam. Respondendum est, quod non poterat aliquis de propinquis defuncti viuente testatore, vel defuncto eo renuocare iuri suo, ita vt daretur alteri, qui esset extra familiam illam, quia quilibet potest renuocare iuri suo in quantum pro se est, sed non potest renuocare iuri suo, in quantum laeditur aliquis alius, vel in quantum ius illud non est introductum solum pro ipso, sed etiam pro alio, vt patet in clericis, qui non possunt renuocare privilegio suo, vt percipientes eos non sint excommunicati, & hoc quia non est introductum illud privilegium in fauorem alicuius personae clericorum, sed in fauorem ordinis clericali, & quia dehonoretur iste ordo si aliquis clericorum se subijceret legibus secularibus renuocans privilegium suo, iure cautum est ne renuocare posset. Sic etiam esset hic: nam quod non existentibus filijs alicuius viri succedere debeant fratres eius, & ipse non posset instituire alios heredes, non introductum est in fauorem fratrum, sed in fauorem totius familie, vel tribus, vt semper maneret possessio ista in familia illa, vel tribu ad distinguendum eam a ceteris, id non permititur renuocare, qa sic per renuocacionem iuris istius priuaretur tota familia iure suo, sed poterit iste renunciare in praedictum suum sine praedictio familie, vel tribus non danda hereditate alicui, qd sit extra tribum, vel familiam.

An frater testatoris posset renuocare hereditatem alteri de familia si haberet filios. Quast. XXXI.

Q **V**AER ET V R autem circa hoc, an iste frater testatoris posset renuocare iuri suo cedendo illud alicui

alicui de familia: tunc enim non videtur esse ista cessio in praedictum familie, quia semper manet possessio intra familiam. Respondendum est, quod aut iste cedere volens habet liberos, siue mares, siue feminas, aut non. Si habet dicendum, quod non potest cedere, quia non potest aliquis renuocare iuri suo in praedictum alterius. Sicut ergo non poterat iste in praedictum familiae cedere ius suum alteri, ita in praedictum filiorum suorum non poterit renuocare: nam ius questum est isti ad bona fratris sui non habentis liberos, & filij habent ius in bonis patris, ideo si cedit alteri ius illud tollit filijs suis id, quod habituri erant post mortem ipsius, & sic praedictat, ergo non poterit renuocare iuri suo non obstantibus liberis, quia si aliquis instituat nunc alium heredem, iste qui instituit potest renuocare hereditati, quamquam filios habeat, nec valet in hoc reclamatio filiorum. Respondendum est, quod factio testamenti, & institutio, arque destitutio heredum, & acceptatio hereditatis, vel renunciatio liberiora sunt nunc secundum leges nostras, quam in veteri testamento. Causa est, quia ibi attendebatur certitudo progenierum, ita quod nunquam miscerentur progenies, & hoc fiebat per hereditates annexas progeniebus, ideo debebant stricte esse ad hoc, quod manerent semper in linea illa, in qua a principio fuerant, quod non itaret si testatori daretur libera condendi facultas, ideo quantum ab bona immobilia debuit potestas legatoris esse ligata. Nunc autem non attenditur ad certitudinem alicuius progeniei, ideo testatori licet disponere de bonis suis, tam mobilibus quam immobilibus, dum tamen non grauet filios in quarta eis debita de iure naturae, & sic non valet argumentum de cessione hereditatis nunc, & in veteri testamento. Itē patet hoc, quia ipse testator antequam testaretur adhuc non habebat tam liberam potestatem in bonis suis in veteri testamento, sicut nunc, quia licet nunc testatori non licet, quando condit testamentum, priuare filios quarta debita, licebat tamen antequam conderet expedere bona sua, qualiter voluisset, nisi forte essent bona primogenitura, quae vendi non poterat, aut alias alienare, sed cetera dissipare poterat, etiam vt nihil filijs maneret, in veteri autem testamento non licebat alicui bona sua mobilia vendere, vel donare, & si venderet vsque ad certum tempus manebat venditio, & postea redibant bona ad filios eius, ita vt non possent priuari filij hereditate patris saltem ad aliquod bonum. De his declaratum est. L. c. cap. 25. non licebat igitur huic renuocare hereditati si filios haberet.

An frater testatoris posset renuocare hereditatem si non habet filios. Quast. XXXII.

Q **V**AER ET V R amplius, quid si iste non haberet filios, an liceret eis renuocare hereditatem in fauorem alicuius de familia illa. Respondendum est, quod aut ille in cuius fauorem renuocabat erat immediatus illi iure successione, & tunc licebat: si autem non erat immediatus, non licebat renuocare in fauorem illius, verbi gratia, si aliquis reliquit fratres suos heredes cum non haberet filios nec filias: si illi voluit renuocare, non possunt nisi in immediatum. Est autem immediatus patruus, quia post fratres nemo est, qui succedat, nisi patruus, sicutur in istum renuocant fratres ius suum, dum tamen non habeant liberos valet renunciatio, quia non fuit in praedictum alicuius, nec familie, nec alicuius persona: si autem isti fratres velint renuocare in aliquem omnino patruo, non renuocant in immediatum, ideo non tenet renunciatio, quia fit in praedictum alicui

Non est eadem ratio standi nunc & in veteri testamento.

A cuius, sicut patet: nam si non succederent fratres, ille successurus erat: & mortuis illis si non haberent liberos patruus successurus erat. Cum autem fuerit tradita hereditas alicuius minus propinquo non poterit redire vnquam ad istum, ideo praedictatum fuit illi, sed in praedictum istius non potest alius renuocare: ergo non valebit renunciatio. Cum autem fratres non habentes liberos renuocant in patruos, qui immediati sunt, tenet renunciatio, quia non fit ibi praedictum alicui, cum non omitteretur aliquis medius, sed solum praedictatur ipse renuncianti, potest quilibet tamen, quantum ad ipsum solum est, nulli alteri praedictando, iuri suo renuocare. Patet ergo, quoniam teneat, & quoniam non.

Quod si fratres non habuit dabitur hereditatem fratribus patris eius. Iste est gradus immediatus ad successione, sicut fratres patris qui vocantur patruis succedant quando fratres non sunt, & vt quidam volunt intelligendum etiam si non sunt sorores. Nam si aliquis habeat sorores dabitur hereditas eius illis non existentibus fratribus, & non perueniet ad patruos, nomine tamen fratrum intelliguntur sorores, & cum dicitur hic de fratribus patris intelligendum est de omnibus alijs propinquis si sint in eodem gradu. Istud quod dicitur de successione sororum non existentibus fratribus falsum est, licet quidam velint illud, vt infra patebit.

Cum hereditas peruenit ad fratres patris non existentibus liberis, an possit etiam peruenire ad fratres matris, seu ad sorores. Quast. XXXIII.

Q **V**AER ET aliquis, an cum peruenit hereditas ad fratres patris, debeat peruenire ad fratres matris. Respondendum est, quod equaliter succedunt fratres patris, & matris, quia in eodem gradu sunt, sicut pater, & mater sunt in eodem gradu respectu filij. Sed ista ratio non tenet, quia filij, & filiae sunt in eodem gradu respectu patris, tamen filij succedunt, & eis existentibus non succedunt filiae, sed solum succedunt in defectu filiorum, ideo non procedit ratio. Sed forte dicitur alio modo, sicut non succedunt similes fratres matris, & fratres patris, sed fratres patris succedant primo, quibus non existentibus succedant fratres matris. Sed etiam dicendum hoc non obstat: nam fratres matris non succedebant, causa est quia Deus intendebat, quod possessio semper maneret in eadem familia, quantum manere posset, mater tamen erat extra familiam patris saltem extra lineam illius immediatam, ideo non debebat transire hereditas ad fratres matris, sed ad propinquos patris. Causa est, quia ista hereditas prouenerat filio ex patre, ideo in eandem radicem redire debebat, & sic nunquam computabantur cognati ex parte matris, tanquam propinqui alicuius in successione, quamquam essent propinquiiores in cognatione. Verbi gratia si esset aliquis moriens sine liberis, qui habuerat hereditatem a patre, & haberet cognatos ex parte matris in secundo gradu, vel in tertio, siue de superioribus, siue de descendentibus, & ex parte patris haberet propinquos solum in quarto gradu, si propter propinquitatem fieret successio, cognati ex parte matris succedere debebant, & tamen non succedunt, sed cognati ex parte patris, etiam si sint in septimo, vel octauo gradu. Causa est, quia ista hereditas pertinet ad familiam illam, in qua erat pater, cognati autem ex parte matris non pertinent ad hanc familiam, ideo nunquam succedunt. hoc autem verum est, nisi illa prouenerit hereditas ex parte matris, sicut aliquando matres habent hereditatem, vt potest si succedunt patribus suis, qui non habebant liberos masculos, tunc quidam filij non succedunt, nisi soli matri, & denominantur de stirpe aui materni, nec pertinent ad familiam

impugnata.

familiam patris, sed alij sunt filij, qui ad familiam patris pertinent, & succedunt ei. In hoc casu si isti filij postea moriantur sine filijs, debent sibi succedere fratres matris, & non patris, & si non habeat mater fratres, debent sibi succedere patris, & sic per omnem cognationem matris. Cognati autem ex parte matris non succedent ex causa supra assignata, quia Deus volebat, ut possessiones manerent in familia illa, in qua a principio fuerant, sed ista possessio proveniebat ex parte matris, ergo ad cognationem eius reditura erat. Contingit autem interdum, quod filius habeat possessionem ex patre, & matre, quando vicus est patri, & matri, & succedit patri, quia est de familia eius, matri etiam si non habeat cognatos, qui denominare possint nomen aui materni, & tunc si moriatur iste sine filijs cognati patris succedent ei in possessione, que proveniat ex parte matris, ut quilibet possessio maneat in familia sua.

An sorores succederent equaliter cum fratribus. Quast. XXXIIII.

Quare etiam ulterius de successione fratrum, & sororum, quando moriebatur aliquis sine liberis, & debebant succedere fratres, an cum eis succederent sorores, vel saltem non existentibus eis. Si aliquis respondeat, quod succedat simul, quia sunt in eodem gradu. Non stat, quia eodem modo filij, & filij sunt in eodem gradu, sed non succedunt filij existentibus filijs. Si autem dicatur, quod non succedunt simul sorores, sed in defectum fratrum. Dicit aliquis, quod etiam non stat, sicut etat de fratribus patris, & matris, quia non succedunt simul fratres patris cum fratribus matris: nec etiam in defectum eorum, ita nec sorores patris non succedant cum fratribus, vel non stantibus eis. Sed etiam ista redargutio non stat, quia fratres matris non succedunt cum fratribus patris, nec in defectum eorum, quia successio debet fieri in hereditate, que est de familia patris, si autem matris non sunt de hac familia, ideo nequaquam succedent, sed hic est alia ratio, quare non succedant sorores simul cum fratribus, vel in defectum eorum, quia debebat possessio semper manere in eadem familia, si autem sorores ex parte patris succederent, quamquam ille essent de eadem familia, de qua fratres, transirent postea in alteram familiam, scilicet cum acciperent viros, & filij ipsarum, qui essent de familia virorum acciperent possessiones ipsarum, & sic transiret illa possessio ad familiam aliam, quod erat contra intentionem Dei, ideo dicitur, quod nunquam succedebant femine in istis, nisi essent filie illius, cuius erat hereditas, ita ut nomen paternum conservaretur in illis, sicut dicebatur de filiabus Salphaad. Ideo circa hoc considerande sunt due regulae. Prima est, quod in possessionibus, que veniebant alicui ex parte patris, nunquam succedebant cognati ex parte matris, siue essent viri, siue femine, quamquam illi essent propinquiore defuncto, quam cognati ex parte patris, & possessionibus venientibus ex parte matris, nunquam succedebant cognati ex parte patris. Secunda regula est, quod in possessionibus, que proveniebant, siue ex parte matris, siue ex parte patris, nunquam succedebant femine, sed semper viri, quamquam femine essent magis cognatae, utpote, quod aliquis haberet feminam aliquam propinquam in tertio gradu, & virum propinquum in quarto, non debebat succedere femina, sed vir. Hoc verum est nisi in filiabus, que succedebant patri, & matri in defectum filiorum. Causa autem huius sunt, que supra habentur, scilicet, ut non transeant hereditates de familia in familiam, & sic patet, quod littera ista est intelligenda, sicut iacet nihil suppleto, scilicet, quod per fratres non intelligebantur

forores, & per patris non intelligantur fratres matris. Sin autem, nec patris habuit, dabitur hereditas his, qui ei proximi sunt. Id est quando defecerint patris, venietur ad alios propinquos, scilicet qui masculi sunt, semper per gradum maioris, & minoris propinquitatis, femina autem nulla succedet. Etiam erunt isti propinqui ex parte patris cum lex ista loquatur de successione, que fit ex parte patris, si tamen aliquis succederit matri, & postea moriatur sine liberis, successio fiet in cognatis matris, eo modo, quo dicitur de cognatis patris, & nullus de cognatione patris ibi succedet, quia non pertinent ad eandem familiam. Eritque hoc sanctum filiis Israel lege perpetua. Id est istud, quod constitutum fuit hic de successione, manebit firmum inter Israelitas tanquam lex perpetua, sanctum enim dicitur de sancto, est autem sanctum, id est affirmare, & propter hoc ad legem maxime pertinet, ut cum dicitur sanctum tale, vel tale. Vel postea hic accipi sanctum, id est constitutum, quia sanctum significat constituere. Et est sensus, ista constitutio manebit tanquam lex perpetua. Sicut precepit dominus Moysi. Ista verba sunt Dei quamquam videtur, quod aliquis alius locutus fuerit illa, sed aliquando fit mutatio personae in scriptura, ut aliquis de seipso loquatur, tanquam alius loqueretur, & sic cum precepit Moysi ista dixit, sicut precepit dominus Moysi, id est sicut ego precipio tibi.

Dixit quoque Dominus ad Moysen; Ascende in montem istum Abarim, & contemplare inde terram, quam daturus sum filiis Israel. Cumque videris eam, ibis & tu ad populum tuum, sicut iuit frater tuus Aaron, quia offendistis me in deserto Sin, in contradictione multitudinis, nec sanctificare me voluistis coram ea super aquas. Haec sunt aquae contradictionis in Cades deserti Sin. Cui respondit Moyses: Prouideat Dominus Deus spirituum omnis carnis, hominem, qui sit super multitudinem hanc, & possit exire, & intrare ante eos, & educere eos, vel introducere, ne sit populus Domini, sicut oves absque pastore. Dixitque Dominus ad eum: Tolle Iosue filium Nun virum in quo est spiritus, & pone manum tuam super eum. Qui stabit coram Eleazaro sacerdote, & omni multitudine, & dabis ei precepta cunctis videntibus, & partem gloriae tuae, ut audiat eum omnis Synagoga filiorum Israel. Pro hoc, si quid agendum erit, Eleazar sacerdos consulat Dominum. Ad verbum eius egredietur, & ingredietur ipse, & omnes filij Israel cum eo, & cetera multitudo. Fecit Moyses, ut preceperat Dominus. Cumque tulisset Iosue, statuit eum coram Eleazaro sacerdote, & omni frequentia populi, & impositis capiti eius manibus cuncta replicauit, quae mandauerat Dominus.

Dixit quoque dominus ad Moysen. Hic ponitur tertium, scilicet principis futuri constitutio, & quia illud habuit occasio.

Sanctum quid signifi- ficet.

Iosue p- situr populo loco Moysi.

occasionem ex precepto de morte Moysi, ut patet in littera praepositur, quod Deus iussit Moysi, ut ascenderet in montem ad moriendum. Ascende in montem istum Abarim. Iubebat Deus, quod Moyses ascenderet in montem ad moriendum immediate, ut data est lex de diuisionibus terrae, & assignatione possessionis filiarum Salphaad, & de successione. Continuant enim aliqui istam litteram dicentes, quod Moyses audierat a domino, quod daret possessionem filiabus Salphaad inter cognatos suos, ideo putabat, quod transiret in terram promissam ad diuidendum illam, & quod dominus relaxasset sententiam mortis contra eum latam, & quod non ingrederetur in terram promissam, in quo letabatur nimis, ideo Deus subdidit, quod ascenderet in montem ad moriendum.

Quare Deus iussit Moysi, ut ascenderet in montem ad moriendum. Quast. XXXV.

Quare etiam aliquis, quare iussit ascendere in montem ad moriendum: nam vir, quod honorabilis mortuus fuisset in castris, & ibi honoraret funera eius omnes Israelite. Respondendum est, quod Deus voluit enitare idolatriam: omnes enim Iudaei habebant Moysen tanquam virum sanctissimum, per quem tanquam mediatorem receperant omnia beneficia a Deo, cum ipsi essent valde propinqui ad idolatriam, si cognouissent sepulchrum eius adorarent eum tanquam Deum, fecit ergo Deus ne cognoscerent Israelite sepulchrum Moysi, & quia si moreretur in castris cognoscerent Israelite sepulchrum eius, quia ipsi sepelirent eum, ideo haberet occasionem idolatrando, iussit ergo Deus, ut ascenderet in montem ad moriendum, quia ibi nemo videret eum orientem, nec cognoscerent sepulchrum eius. Sic dicitur Deuteronomio c. vlti. quod mortuus est Moyses in monte, & sepeliuit eum Deus in valle terrae Moab, & non cognouit homo sepulchrum eius usque in praesentem diem. In montem istum Abarim. Dicitur in montem istum, quia Moyses erat circa montem illum, quando Deus dixit haec, & demonstrabatur mons ille ad oculum: erat enim tunc Moyses cum omnibus Israelitis in vltima mansione quae vocatur Belsethim. Nam toto tempore ante illam vixit: est enim mansio illa apud Iordanem ad radices montis magni, qui dicitur Abarim, & in illum iussit Deus Moysen ascendere, ut moreretur. Sed arguet aliquis, quod non mortuus est Moyses in monte Abarim, sed in monte Nebo, quia sic dicitur Deuteronomio c. vlti. Respondendum, quod Abarim est nomen multorum montium extensorum, ut patet infra 33. c. vbi vocantur montes Abarim. Nebo autem est quaedam pars specialis in monte Abarim, ut colligitur Deuteronomio c. 32. vbi vocatur transitus Nebo in monte Abarim, id est quaedam pars parua vocata Nebo in monte Abarim. Vocatur autem varijs nominibus secundum varias partes, & colles: aliquando enim vocatur Phasga, ut patet supra c. 23. & aliquando vertex Phegor, ut patet ibidem, & aliquando excelsa Baal, ut patet supra c. 22. Et contemplare inde terram, quam daturus sum filiis Israel. Id est de monte isto poteris videre terram, quam ego dabo Israelitis post mortem tuam, & tu morieris ibi. Dicit aliquis in hoc esse causam, quare Moyses ascenderet in montem, scilicet non ad moriendum, sed ad videndum terram. Sed non stat, quia littera immediate subiunxit de morte illius, scilicet cumque videris, ibis ad populum tuum. Immo licet ex monte isto Moyses viderit terram, & ibi mortuus fuerit, dicitur est, quod non ascendit principaliter, ut videret terram, sed ut moreretur: nam si ascendisset ad videndum terram principaliter redisset postea in castra, & ibi moreretur. Sed falsum est, dicitur autem, quod Moyses contempleretur terram de monte illo, quam Deus daturus erat, & dimidie, quam Deus postea tradidit. Nam iam tradiderat Iudaeis quandam partem terrae promissae, & terram duorum regum Amorrhoeorum, & hanc iam viderat Moyses, quia ipse fuit dux in acquirendo eam totam.

Quare Deus iussit Moysen contemplare terram in monte. Quast. XXXVI.

Quare etiam aliquis, quare Deus dixit Moysi, quod ascenderet in montem, & contempleretur terram. Respondendum est, quod Deus volebat praebere Moysi quoddam gaudium: desiderabat enim introire, & videre terram Chanaan, quia Deus eam nimis laudauerat, unde vehementer deprecatus est dominum, ut permitteret eum transire Iordanem, & videret terram Chanaan, ut patet Deuteronomio c. 3. & ibi respondit Deus, sufficit tibi: nequaquam loquaris ultra ad me de hac re, sed iussit, quod ascenderet in montem, & inde videret terram illam desideratam, quam ingredi non permittebatur, & cum ascendisset, monstravit ei Deus omnem terram Chanaan, ut patet Deuteronomio c. vlti. non quidem, quod posset eam totam distinte contemplari de monte illo, sed quia eleuauit Deus supernaturaliter potentiam eius visivam, ut posset distinte cognoscere quae alias cogniturus non esset, ut declaratum est in eodem c. Fuit autem hoc aliquale gaudium quodam maiori priuatus est ipse Moyses, cum non fuerit permittus intrare. Sed adhuc maiori gaudii priuatus est Aaron, quia non vidit terram Chanaan, nec terram duorum regum Amorrhoeorum, quam Moyses bellando cepit, & hoc, quia mortuus est in monte Hor multo ante hoc, ut patet supra ca. 20. Cumque videris eam. Id est postquam videris terram nouem tribuum versus omnem partem, & delectatus fueris in visione. Ibis tu ad populum tuum, sicut iuit frater tuus Aaron. Id est morieris in monte, sicut mortuus fuit Aaron. Ire enim ad populum suum, vel congregari, est mori, quia per mortem associatur homo multis, qui iam mortui sunt, & quasi faciunt gentem, vel populum, sicut viuentes. Dicitur tamen hic populus pro congregatione isto rum mortuorum existentium in limbo patrum, qui vocatur sinus Abrahae, in quo loco detinebantur omnes anime sanctorum usque ad mortem Christi. Et locus iste est apud inferos, ut colligitur Luc. 16. ca. ex verbis Christi, cum dixit, quod diues quidam, qui epulabatur splendide sepultus est in infernum, medicus autem nomine Lazarus ductus est in sinum Abrahae, diues vero a longe videns Lazarum, dixit: pater Abraham mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aqua, & refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma, & ibi responsum est, quod erat magnum Chaos inter eos, qui erant in inferno, & eos, qui erant in sinu Abrahae, ita quod non posset esse transitus ex vno ad alterum. Pro quo sciendum, quod apud inferos sunt quatuor sinus, vel loca, in quibus anime fuerunt, & nunc sunt, scilicet sinus apud inferos, & infernus damnatorum. Iste vltimus locus est pro illis, qui in mortali actuali culpa decedunt: in eternum enim ibi mansuri sunt. Locus purgatorius est, in quo derinetur anime virorum bonorum, qui de iniq. com. mis. sis ante mortem doluerunt, nec tamen penitentiam expleuerunt: ibi enim manent, usquequo fin Dei arbitrium expleta sit. Cum vero expletur transitur in vitam eternam. In tempore autem ante mortem Christi, cum explebatur pena debita, erat transitus ad sinum Abrahae, & ibi manebatur usque ad mortem Christi. Tertius autem locus est limbus puerorum, & in hoc manent

Quatuor si- nus apud inferos.

manent omnes anime parvulorum decedentium in sola originali culpa, & ibi in eternum mansuri sunt. Quartus locus est sinus Abrahę, vbi omnes viri sancti siue de Indis, siue de gentilibus manebant, vsq; ad mortem Saluatoris, s; qm moriebantur sine aliqua culpa, & sine obligatione pro aliqua satisfactione impleta ad hunc locum descendit Moyse. Et vocatur populus sanctorum, quia omnes, qui ibi erant sancti viri erant. Quare autem iste locus vocetur sinus Abrahę, & ante ipsum anime aliorum virorum illuc descenderint, & de distinctione istorum quatuor locorum, & de penis ipsorum, & duratione, & conditione descendendum illuc, & liberatione de ipsis locis, multa quoq; alia huiusmodi latissime dictum est in libro De quinq; Metaphoricis Paradoxis. *Sicut iuit Aaron frater tuus.* Hoc potest intelligi dupliciter, vno modo, qd dicatur pp similitudinem mortis, alio modo pp similitudinem cause moriendi. Primo modo est sensus, qd Moyse viderat mortem Aaron valde tranquillam, & fere sine dolore, quia solus accubans in loco a Deo sibi parato clausis oculis est mortuus, desideravit talem mortem, vt declaratum est supra c. 20. ideo Deus satisfaciens intentioni eius dicit: Sicut iuit Aaron frater tuus, idest talē mortem habebis, qualem Aaron, s; tranquillam, & quasi sine dolore. Alio modo intelligitur de similitudine cause moriendi, s; tu, & Aaron offendistis me ad aquas contradictionis, sed Aaron propter istā causam iā iuit ad populum suum, ergo vade tu, sicut ipse iuit. Et iste est sensus melior, vt patet in littera, quę immediate exprimit causam mortis Moyse, & Aaron. Sciendū autē, qd istud, qd hic h; de ascensu Moyse in montem, & de contemplatione terrę, & morte, h; in quatuor locis, s; hic, & Deut. c. 3. & 33. & 34. Vltimus locus istorū est distinctus ab alijs, quia in tribus primis agitur solū, qd Deus iusserit Moyse, vt ascēderet, sed non d; de morte. In quarto autē loco d; qm mortuus fuerit. Manet igitur solum dubium de alijs tribus locis, an sint idē, vel Deus ista Moyse ter dixerit. De quo dictum est, ca. 3. *Quia offendistis me in deserto Syn.* Offensio ista immediate ponitur, & d; in deserto Syn, idest in Cadesbarne, quę vocatur Cades deserti Syn, vt patet supr. c. 13. & 20. & aliqui vocatur Cadesbarne, vt patet Deutero. c. 1. & Iosue 14. & 15. Sciendum autē, qd vbiunque fit mentio de morte Moyse, & Aaron in libris istis, quasi semper fit mentio de isto peccato deserti Sin, & hoc ne aliquis forte intelligeret, qd Moyse, & Aaron non intrauerunt terram Chanaan propter murmuracionē factam de Deo, & alia magna peccata Israelitarum, de quibus supra 14. c. Moyse autē, & Aaron non peccauerunt in his, quin potius repugnabant omnibus peccatoribus, vt patet ex discursu huius libri, ad excusationem autē eorum recitatur istud delictum, quia nullum aliud commiserunt propter qd mererentur mori extra terram Chanaan, & in hoc demonstratur magna Dei iustitia in puniēdo cū Moyse amicum suum, vt patet Exo. c. 33. & fidelissimum sibi atque familiarem in tota domo, vt patet s. 12. c. pro tanta parua culpa puniuit. Sciendum iū, qd qd non poneretur ista excusatio Moyse, & Aaron manifestum erat, qd ipsi non priuati sunt ingressu terrę Chanaā pp murmuracionem quasi murmurauerint cum alijs Israelitis i Cadesbarne, quia ista illa, quę ibi lata est de non introeundo in terram Chanaan solū extendebatur ad numeratos, qd erant de duodecim tribubus, Moyse autē, & Aarō nō erant de illis, sed de Leuitis, ideo non moriebantur ex hac causa, de Moyse adhuc magis patet, quia omnes qd condēnati fuerant pp murmuracionem mortui sunt ante transitum torrentis Zareth, vt patet Deut. c. 2. sed tunc nōdum mortuus erat Moyse, quia post hoc pugnavit qd duos reges Amorrhęorum, & accepit tertā

eorum atq; diuisit, vt patet eod. c. & Deut. c. 3. ergo nō mortuus est ex hac causa. Item patet, quia torrentis Zareth erat anteq; Iudęi veniret in terram Moab, & duorū regum Amorrhęorum, vt h; s. ca. 21. sed post hoc fecit Moyse multa alia. Item patet ex c. pceden. vbi Moyse numeravit totū Israel. & d; in fine, qd i numeratione illa non fuit aliquis de primo numeratis, quia omnes iam mortui fuerant. Sufficiēter ergo patebat Moyse non fuisse mortuum pp murmuracionem, Deus tñ fecit hoc scribi ad maiorem euidētiā.

In contraditione multitudinis. Idest fuit offensio tua, & Aaron qm multitudo d; dixit, s; mihi murmurando d; me, qd non haberent aquas, & dolēdo, qd exiissent de Aegypto. vnde Moyse, & Aarō increperunt multitudinem dicentes, audite rebelles, & increduli nūquid de petra hac poterimus vobis aquas eijcere, vt patet s. c. 20. & pp hoc vocatae sunt illę aquę d; dictionis. Vel potest dici in d; ditione multitudinis, idest qm d; dixistis multitudini, s; qd Moyse, & Aaron tradixerūt multitudini vocantes eos incredulos, & rebelles & iste etiam est sensus conueniens. Nam peccatum istorum fuit in d; ditione multitudinis, s; qd Moyse, & Aaron debebant laudare Deum coram multitudine eijcientes aquam de petra, & prouocare totum populum ad laudem, quia tñ inceperunt increpare populū dicentes eos incredulos, & rebelles populus contristatus est, & non laudauit dominum: in quo Moyse, & Aaron peccauerunt. *Nec sanctificare me voluistis coram ea super aquas.* Idest noluistis laudare me, vel exprimere magnitudinem meam coram multitudine super aquas, idest in expressione aquarum. Non est sensus, qd Moyse, & Aarō dicerēt se nolle sanctificare Deū, vel directe noluisent, quia hoc erat peccatum grauenimius, nec Deus dedisset eis tam paruam penam, sed noluerunt sanctificare, idest non sanctificauerūt, quia commoti bono zelo increpando populum, quia contra Deum murmurabat, non potuerunt promouere populum ad laudem: debuerant enim prius sine aliqua increpatione Dei magnitudinem exprimere, s; d; cēdo lapidi ex parte Dei, qd aperiretur, & daret aquas, & admonendo multitudinem, qd sicut insensibilis lapis obediebat Deo, ita magis ipsi rationales existētes obedire debebant, sed mutauerunt ordinem: nam cū debuissent finire in increpatione populū, postquam pmouissent populum ad laudem inceperunt ab increpatione, & hoc quia magnum zelū Dei habebant contra rebelles, & incredulos, & postea populus increpatus non fuit concitatus ad laudem Dei. *He sunt aquę contraditionis.* Idest istę aquę, super quas Moyse, & Aaron peccauerunt, vocantur aquę contraditionis, quia propter eas fuit d; dicio populū ad Deū, vel Moyse, & Aaron ad populum, vt supra est dictum. *In cades deserti Sin.* Idest istę aquę sunt in Cades, quę est in deserto Sin. Est enim Cades i extremitate terrę Edom, vt patet supra c. 20. siue dicatur illam esse urbem, siue quandam partem deserti, vt ibi declaratum est, & dicitur esse in deserto Sin, quod alias vocatur desertum Pharam, quod est valde magnum tam in longitudine quā in latitudine: nam latitudo sua est post mōtem Synai vsque Cadesbarne in extremitate lateris Meridiani terrę Chanaan, quod patet supra capit. 10. s; ambulauerunt Israelitę post montem Synai diebus tribus, & requieuit nubes in deserto Pharam, etiā durat vsque ad terram Chanaan, quia desertum Pharam, siue desertum Sin, ponitur tāquam latus Meridianum terrę Chanaan, vt patet infra 34. cap. & Iosue 15. capit. longitudo autem sua magna est. Nam pars orientalis terrę Chanaan incipit cū solitudine Sin, & continuatur per latus Meridianum versus occidentem, vt patet p;alle. capit. Quod autem desertum Pharam, & de-

sertum

sertum Sin eadem solitudo sint, apparet, quia hic dicitur Cades deserti Sin, & supra 20. c. tamen 13. c. dicitur esse Cades in deserto Pharam, ergo necesse est idem esse. *Cui respondit Moyse.* Erat enim Moyse promptus ad obediendum sententię Dei, ideo cum ipse iulserit, quod moreretur non refugit mortem, sed petiuit, vt daretur aliquis rector super totum populum, sicut ipse erat. *Prouideat dominus Deus.* Hic petit sibi successorē, ne maneat populus, sine pastore, verus quippe pastor iste erat, qui in limine mortis existēs de oibus memoriā agebat, magis vtilitati populū insudās quā suā, nec pro se aliquid a Deo hic petijt, sed pro subditis.

Quomodo saluatur contraditio apprens in illis hic, & Deuteronom. capit. tertio. Quęst. XXXVII.

QVAERIT aliquis, quomodo stabit ista littera cum ea, quę habetur Deuteronom. cap. 3. vbi dicitur, quod Moyse in instantissime orabat dominum, vt permitteret eum transire Iordanem, & videret terram Chanaā, Deus autem dixit, quod non videret, & introiret, sed quod ascēderet in montem, & videret solum, hic tamen dicitur, quod immediate cum Deus dixit Moyse, vt ascēderet in montem, & moreretur consentit petēs solum, quod constitueret Deus alium ducem post mortem eius. Item videt esse diuersitas, quia hic dicitur, quod Moyse precatus est, vt Deus daret successorē sibi, & tamen Deut. c. 3. dicitur, quod Deus dixit Moyse, quando precabatur pro transitu in terram Chanaan, quod acciperet Iosue in ducem. Respondendum est, quod ordo huius rei fuit, scilicet, quod postquā Moyse venit ad vltimam mansionem, scilicet Belfethim, quę erat apud Iordanem scis, quod Deus dixerat de eo, & de Aaron in Cadesbarne, quod non transiret in terram Chanaā, iam positus in termino illius, cum tempus intrandi in illā esset, instantissime orauit Deū, vt permitteretur transire in eam, & patet hoc Deut. c. 3. cum Moyse dicit in oratione sua transibo Iordanem istum, idest rogo te, quod dimittas me transire istum Iordanem. Ex quo innuitur, quod apud ipsum erat, quia demonstrabat eum, & ante hoc Deus non dixerat aliquid Moyse, quod ascēderet in montem, vel quod moreretur, sed solum dixerat in Cadesbarne, quod non intraret in terram Chanaan, cum autem Moyse tam affectuose precaretur, dixit ei Deus: Sufficit tibi, nequaquam vltra loquaris de hac re ad me. Et subiunxit: ascēde cacumē Phasgę, & oculum tuū circumfer ad orientem, & Aquilonem, & tunc cum Moyse videretur iam impossibile esse, quod transiret in terram Chanaan, sed in loco illo moriturus erat, petijt, vt daretur sibi successor ne esset populus sine pastore, dicens verba, quę habentur hic, s; Prouideat Deus &c. & tunc iussit Deus illi, vt acciperet Iosue, & corā tota multitudine constitueret eum ducem. Ista colliguntur coniungendo ea, quę habentur hic, & Deut. cap. 3. tamen in nullo loco istorum completē habentur, quia scriptura est breuiloqua, & ea, quę possūt intelligi ex alijs locis, non exprimit. Conuenit etiam, vt quando eadem res sepe debet narrari, non narret semper perfecte, ne fiat inutilis repetitio, sed aliquando cū semel perfecte narrauerit in alijs locis summam transit, interdum vero, cum aliquid recitare debuerit sepe, enarrabit illud semper imperfecte, ita tamen, qd in qualibet narratione ponatur aliqua particula, quę in alia non h; & deficiat aliqua, quę h; in alia, ita vt ex pluribus imperfectis colligatur vna perfecta narratio, & ita fit hic, & Deut. c. 3. nam in Deut. 3. exprimitur quid Moyse dixerit anteq; Deus iusserit ascēdere in montem, & subicitur quō Moyse petierit rectorem

super populum. Hic autem subicitur quid Moyse orauerit anteq; iuberetur ascēdere in montem, & exprimitur quō petierit ducem super populum. Causa diuersitatis est, quia hic intendebat scriptura principaliter inducere qualiter Iosue fuerit assumptus in ducē post mortem Moyse, & ad hoc sufficiebat poni, quō Moyse petierit rectorem, sed Deut. c. 3. intendit litera principaliter declarare, quō Moyse non fuerit permittus transire in terram Chanaan, & ad hoc sufficiebat ponere quō sepe Moyse petierit, vt permitteretur, & non permittus est transire. *Prouideat dominus Deus spirituum omnis carnis.* Idest Deus, qui est dominus spirituum omnium, qui in carne sunt, prouideat hominem, idest prouideat huic populo de aliquo homine, qui possit regere illum. Dicitur Deus spirituum omnis carnis, idest qd cognoscit omnes spiritus, qualiter se habeant. Vocatur Deus spirituum omnis carnis, non qd solum dominetur spiritibus, qui sunt in carne, s; spiritibus humanis: nam pecora nō hnt spiritum proprie dictum in carne, sed homines, qui ē dñatur spiritibus non existentibus in carne, s; Angelis, & demonibus, qd spiritus sine corpore sunt, sed d; de spiritibus in carne, quia Moyse volebat dicere, cum ego tollar a cura huius populi, ponat Deus aliquem alium, & quia non conueniet ad regimen tanti populū aliquis homo, nisi habeat valde bonum spiritum, ideo Deus qui erat dominus spirituum omnis carnis, idest qd cognoscit omnem spiritum, qui in carne est, an bonus, vel malus sit, poterat prouidere de homine conueniente pro tanto regimine, & in hoc tollit Moyse a se curam institutiōni principem, & a populo tollit electionem. Nam posset dicere Deus Moyse, ex quo alius princeps est necessarius populo, inquire tu quem cognoueris esse conuenientem, & institue, vel totus populus eligat de seipso vnum, quem voluerit. Dicit autē Moyse, qd non debeat hoc fieri, sed Deus, qui cognoscit spiritum omnis carnis poterit melius iudicare, & assumere conuenientem, simile h; s. 16. c. cum dixit Moyse. fortissime Deus spirituum vniuersę carnis vno peccante oēs ira tua desiquet, idest tu es Deus spirituum vniuersę se carnis, scilicet cognoscens bonitatem, vel malitiā spirituum, ideo vno peccante non debes contra omnes desauire, idest tu scis, quis est ille, qui peccauit, ergo sufficit, vt illum punias.

An fuisset conueniens, quod Moyse per seipsum instituerit principem totius populi. Quęst. XXXVII.

QVAERIT aliquis, an conueniens fuerit, qd Moyse per seipsum instituerit principem futurum sine aliqua populū electione, vel Dei determinatione. Respondendum, qd non, quia pro tāta multitudine regenda requirebatur optimus vir, qui esset in populo, Moyse autē non cognosceret hoc, quia istud non appareret sufficiēter ex actibus exterioribus: nā licet Christus dixerit Mat. 7. c. a fructibus eorū cognoscetis eos, quia nō colligūt de spinis uuas, nec de tribulis ficus, nec pōt arbor mala bonos fructus facere, nec arbor bona facere malos fructus, licet aliqualis cognitio sit, tñ perfecta esse nō pōt, & hoc quia altū est, & inscrutabile cor hoīs, vt ait Iere. est autē verū istud quantū ad opationem, qd est ex habitu, secus autē de opatione ex intentione ad aliquē finē, s; qd si aliq; operet fm habitū, quem habet, impossibile est, vt malus operetur bonū, vel bonus operetur malū, quia habitus bonus non pōt inclinare nisi ad bonū, & malus non pōt inclinare, nisi ad malū, & ad hoc applicat exemplū Christi, s; non pōt mala arbor bonos fructus facere, nec bona arbor facere fructus malos. Alio mō pōt aliq; operari ex intentione finis, & nō pōt habitū, & tūc pōt malus operari bonū. Vtpote si alicui habenti

Non pōt bona arbor malos fructus facere, nec cōtra ratio intelligit.

benti habitū in temperantia quantū ad libidinem dī, q̄ oīa perdet, quā hēt vel occidetur si in tali, vel tali loco exercuerit libidinem, tunc q̄q̄ s̄m habitum inclinetur ad exercendum ibi libidinem, tñ non exercebit pp̄ finem, quem præsūponit, s̄ ne moriatur, vel p̄dat bona: eodem mō est de habente bonum habitum; q̄ q̄q̄ s̄m illum non inclinatur ad malum: tñ ex aliquo sine præsūposito operabit illud, vt ex timore, vel amore, & alijs inductiuis. Hoc modo efficiuntur hoīes hypocrite, s̄vt aliud in habitu signent, & aliud interdū agāt q̄ facere inclinantur, vt acquirant, vel honorentur. Nec est istud q̄ verbum saluatoris, s̄ nō pōt mala arbor bonos fructus facere, nec bona arbor facere fructus malos, quia isti non operantur per habitum: hoīes. n. non sunt boni vel mali, nisi per habitum, & dñr bonā, vel malā arborē pp̄ bonum, vel malum habitum, quia sicut qualibet arbor ex conditione speciei determinat sibi istum, vel illum fructū, & non pōt aliquem alium producere, ita habitus est virtus operatur iusta, vt non possimus aliud operari, per habitū autē in temperantia solum operamur in temperata, & impossibile est aliquid alterum operari, cum tñ aliquis operat pp̄ finem intētum, non operabit per habitū bonum, vel malum, iō quantum ad hoc non dī arbor bona, vel mala, & sic q̄q̄ hēt habitum malum aliq̄s, & operet bonū ex intentione finis non dī mala arbor bonum fructum facere, q̄a non opatur s̄m illud, in quo vocatur arbor: ē x̄rio autē de bono operante malū. Patet ergo, q̄ plena cognitio hoīs non est p̄ operationem exteriorē, si se occultare proposuerit. Et sic Moyses non poterat cognoscere plenē p̄ conuersationē bonitatē alicuius: ita vt conuenienter posset eum eligere in ducem totius populi: ergo non debuit ipse per se instituere. Sed obijciat aliquis, q̄ Moyses erat Prop̄eta, & Deus poterat ei reuelare quis esset optimus in toto populo, sicut multa alia reuelabat, & illum ipse in ducem institueret. R̄ndendum, q̄ adhuc nō stat, quia quamquam ipse elegisset optimum virū si populus nō interuenisset ad hoc, nec sciret, an vir ille esset optimus, & populus non assentiret institutioni facte. Etiam q̄a dato, q̄ cognoscere illum esse optimum, quia Moyses sine auctoritate eorum fecisset in casu, i quo pertinebat ad eos electio, vel accommodatio consensus, non p̄sentirent. Nō debuit ergo solus Moyses per se instituere.

An conueniens fuit, quod totus populus eligeret sibi ducem. Et an in veteri testam. omnes principatus maximi, s̄ sacerdotalis, & regnatiui fuerint per successionem Et an principatus monarchicus per successionem sit magis sine periculo, quam per electionem. *Quest. XXXIX.*

QUARETUR amplius, an conueniens fuit, q̄ totus populus eligeret ducem sibi. R̄ndebit aliquis q̄ sic: nam s̄m Aristotelē principatus electiuus conueniens est, qui Aristocraticus est: & s̄m virtutem melior quā ille, qui p̄ successionem est, & s̄m naturam aduenit, iō q̄ totus populus eligeret principem conueniens erat, quia nō esset hic aliquis dissensus, cum totus populus semel aliquē elegisset, & iste principatus pertinet ad maximā libertatem cum homines p̄ficiunt sibi in dñm, quem volunt. Cum autē proponit eis ille, quē nolunt nō est gratus principatus. R̄ndendum est, q̄ non decuit, vt totus populus eligeret sibi ducem. Pr̄mo, q̄a forte non posset totus populus conuenire ad eligendum vnū, potissimum, q̄a cum esset magnus valde honor, q̄ aliquis p̄poneretur tantæ multitudini, s̄ plurimum quā lex ceterorum millium virorum, quilibet vellet p̄ cognitio-

ne sua honorem illum, & fierent dissensiones magne in electione, & conuentiones, & factiones, & obseruatio iniusti fauoris, quā: erāt ad subuersionem status iudaici. Quod patet per simile, nam non erat tantus honor esse summum sacerdotem, sicut esse principem totius populi, quia summus sacerdos operabat ad mandatum principis populi, vt patet infra in litera. & tñ, p̄ summo sacerdotio fuerunt facte multe cōiurationes in populo: nam Core. commouit Dathan, & Abyron cum sequacibus suis, & 250. viros de nobilibus totius populi, qui fecerunt seditionē contra Moysen, & Aaron, vt patet s̄. 16. c. Quanto magis ergo fieret seditio in electione principis totius populi? iō non debuit eligere totus populus. Et ista est causa, quare quamuis principatus regnatiuis, qui est per successionem, non sit valde conueniens, iuxta Arist. 3. Politic. omnes gentes acceperunt ipsum, quia est minus periculosus. Nā si esset electiuus, cum tempore electionis non esset alius quis princeps potens cohibere iurgia populi, & seditiones magnatum: omnes ambirent illum principatū, quia maximus est, & sequeretur bella acerrima, & destructio politiarum: ideo tutius fuit incumbere principatui monarchico per successionem, vel principatui democratico qui popularis est, & fortialis, vel p̄ vices, iuxta Aristot. 3. Politicorum. Item non fuit conueniens q̄ Iudæi eligerent sibi ducem, quia quamquam omnes conuenirent in vnam sententiam eligendo, quod difficillimum erat: tñ forte non elegissent eum, qui optimus erat, quia ignorabant, nec poterant cognoscere per exteriora, vt supra declaratum est. Sed obijciatur, q̄ ita fuerant assumpti iudices, qui principabantur toti populo, s̄ decani quinquagenarij centuriones, & tribuni: nam iussit Moyses, q̄ totus populus eligeret inter se viros probatē conuersationis, in quibus non esset auaritia, & adduceret ad ipsum, constitueretque eos in iudices, vt patet Exod. cap. 18. & Deuter. c. 1. sic ergo poterat fieri hic. R̄ndendum est non esse aliquid simile: primo quia isti non fuerunt electi in dominos, sed in iudices, quod multum differt, quia iudices solum sunt ad distinctionem causarum, iubere autē nihil debent in alijs negocijs, domini autem, vel principes vniuersalem habent potestatem iubendi. Item quia potestas iudicum est multum limitata, s̄ quod hoc solum possint, quod lex iubet, vel quod interdū ratio dictauerit non existente lege: dñi autem ēt si iusti sint non solum possunt, quod lex iubet, immo quocūq; voluerint, dum tñ q̄ legem, aut rationē non sit, & ista multum differunt. Item dato, q̄ isti eligerentur in dños eorum erat valde parua, quod signant noīa eorum, s̄ decanus centurio &c. ideo non erat periculum aliquod in eis, sicut in illo, qui praponebatur dñs, vel princeps totius populi. Vnde non debuit esse exactissima diligentia circa institutionem illorū, sicut circa institutionē principis, qui esset vnicus, & dñaretur toti populo. Item patet dñia, quia isti iudices solum distinguiebant in paruis negocijs, oīa autē negocia magna ad Moysen veniebant, nec poterat quisquā alius se intromittere de illis, vt patet Exo. c. 18. & Deut. ca. 1. iste autē princeps totius populi iudicaret de maximis, & de quibuscūq; vellet, iō periculosum erat assumi eum per electionem. Sed adhuc obijciatur, q̄ 70. seniores, q̄ dati sunt Moysi in coadiutores hēbant simpliciter equalem potestatem tam in eis, quā ad Deum pertinebant quā in illis, q̄ essent ciuilia, vt declaratum fuit s̄. c. 1. illi tñ seniores electi sunt per multitudinē, vt patet eo. ca. R̄nderi pōt dupliciter: vno modo, q̄ licet quilibet illorum dominaretur toti populo in potestate iudicandi, & disponendi, sicut faciebat Moyses, tñ non erat valde periculosus, quia erant multi principes, & licet quidā deprauarent alij non pmitterēt eorū prauitatē. Cum

Cap. 12. De assumptione 70. seniorū in principes per Dei uocationem.

Differentia dominorū iudicū principum decanorum, & quinquagenariorū a regibus, & sacerdotibus.

Cum vero esset vnus tantum: si ille esset nequam, neq̄mo posset eum cohibere, sed omnia perderentur: iō ad sumendum multos principes non oportet esse exactissimam diligentiam, sicut ad assumendum vnicum. Et quantum ad hoc differt principatus monarchicus ab aristocratico: principatus. n. monarchicus est valde periculosus, quia vni omnia traduntur regē da, qui faciliter poterit deprauari: principatus autem aristocraticus non est ita periculosus, quia multi ibi sunt regentes, & quamquā p̄tingat quosdam deprauari, tñ nō p̄tingit faciliter hoc de omnibus. Ideo Aristot. 3. Politic. loquens de monarchia dixit, q̄ difficile est committere omnia vni: maior ergo requiebat diligentia p̄stituendo vnicum principem populi, q̄ constituendo 70. Alia ratio diuersitatis est, vel responsio, q̄ isti principes 70. qui assumpti sunt per electionem, non fuerunt penitus per electionem facti principes: nam Deus iussit, quod ducerentur ad ostium tabernaculi, & ibi immisit spiritū propheticum super omnes, qui prophetauerunt, & nunquā cessauerunt, vt patet supra c. 1. in quo Deus approbavit illos: si tñ misisset spiritum propheticum super quosdam alijs non prophetauerunt videbatur quosdam approbare, & alios non: & isti soli fuissent assumpti in iudices, iō non dependebat institutio 70. iudicum ex sola voluntate populi, sed magis ex diuina confirmatione, vel approbatione. Et in hoc fuit differentia inter assumptionem 70. seniorum, & aliorum iudicum. s̄ decanorum, quinquagenariorum, centurionum, & tribunorum, qui consilio lethro fuerunt assumpti: nam illi p̄ solam populi electionem, & p̄ntationē factam Moysi ipse instituit eos, vt patet Exo. 18. & Deuter. c. 1. & non fuit aliqua Dei approbatio in signo apparenti, sicut in 70. senioribus. Ratio diuersitatis est, quia quilibet de 70. senioribus praponebatur toti populo cum efficeretur aequalis Moysi, vt declaratum fuit supra c. 1. alij autē iudices eligebantur ad minora negocia solum, & non præerant toti populo: ideo non oportuit ibi esse diuinam approbationem in signo apparente. Cōformiter ergo de principe vnico populi respectu 70. seniorum est dicendum, q̄ requireretur in eo assumentum maior diligentia, quā in 70. senioribus, iō electio facta, sicut in 70. senioribus non sufficere.

Item non erat conueniens, quia Iudæi erant valde dubij, & increduli circa omnia, & volebant in singulis habere signum a Deo ad probationem. Sic ait Apost. 1. ad Corin. cap. 1. Iudæi signa quarunt, Græci autem Sapientiam. Et si assumpsissent principem per electionem, quamquā ille esset optimus totius populi, si accideret postea aliquod infortunium, vel tribulatio in ducatu eius, crederent Iudæi, quod hoc fiebat, quia non acceperant illum in ducem, quem De⁹ accipi volebat, & sic semper haberent scrupulum de duce suo. Ob hoc ergo fuit conueniens, vt ipsi nō eligerent, sed alio modo haberent principem a Deo datum. Vnde sic fuit toto tempore, quo Iudæi habuerunt principes aliquos, siue in sacerdotibus, siue in regibus: nam nunquam fuit aliquis per electionem. De sacerdotibus patet, quia sacerdotes magni per successionem veniebant, vt patet Exo. 39. & Leui. c. 6. s̄ sacerdos magnus succederet iure patri suo. De regibus apparet, quia primi duo a Deo dati sunt. Nam Saul, qui fuit primus vnctus est in regem per Prophetam Samuelem, vt patet 1. Reg. cap. 11. Dauid etiam in regem vnctus est per eundem prophetam, vt patet 1. Reg. 16. cap. quamquā postea captus Israel in eum sponte consensit, vt patet 2. Reg. cap. 5. reges autem postea facti sunt per successionem, vt patet de filijs Dauid, qui regnauerunt in Iuda. Reges autem Israel habuerunt quandam violentum principatum: vnde Alph. Toft. super Num. Pars II.

quidam alios occ debant, & regnabant pro eis, vt patet ex processu tertij, & quarti Regum. Non fuit igitur principatus in Iudæis aliquando per electionē, nec conueniens erat.

An modus predictus assumendi principes fuit conueniens. *Quest. XL.*

QUARETUR Amplius an iste modus assumptionis principis, qui habetur hic fuerit conueniens, scilicet, quod Deus nominaret illū, & astante toto populo institueretur. Respondendum est, quod nimis conueniens erat: primo quia non fieret hic aliqua seditio, nec discordia in assumendo, quia populus non eligebat illum, sed Deus nominabat. Item non poterat errari in assumendo optimum principem, quia Deus cognoscebat corda, & sciebat quis optimus esset, atque ipse elegit eum. Hoc autem Moyses dixerat, scilicet, quod Deus, qui erat Dominus spirituum oranis carnis prouideret de viro rectore populi, scilicet, quod ipse meli⁹ posset facere, quia cognoscebat corda. Item non posset populus discordare renuens illā institutionem; quia totus populus erat præuens, iūdo instituebatur ex mandato Dei: vt si quis haberet aliquid proponere contra principem illum, qui assumebatur, quod impedire posset promotionem eius, proponeret. Item Iudæi non poterant esse scrupulosi de principe isto assumpto, quamquā tempore ducatus eius aduenirent aliquę aduersitates, quia sciebant, quod Deus elegisset eum, essent tamen suspecti, si populus per se ipsum elegisset illum. Fuit ergo iste modus conuenientissimus, & valde securus.

Qui sit super multitudinem hanc. Scilicet, de ea specialem curam gerendo, & communitatis negocia expediendo. Nam licet essent multi iudices s̄m modum, quem instituit Moyses per consilium lethro, & prater hoc essent 70. seniores, de quibus s̄. cap. 1. non erat sufficiens modus principatus ad regendum populū, nisi reducerentur omnes isti principes ad vnitatem principis, scilicet, quod essent sibi subordinati. Et erat hoc potissimum pro bellis: nam licet ad regēdū populū, q̄ in ciuitate manet, conueniens sit principatus aristocraticus, vel democraticus: pro bello tñ nullus cōuenit, nisi monarchicus, in quo est princeps vnus. Hoc enim experti sunt in se Romani, qui post reges expulsos de vrbe principatum aristocraticum egerunt. s̄ constituendo quolibet anno duos consules, quibus respublica regenda tradebatur, & conuenienter vnuebatur. In bello tamen non conueniebat principat⁹ iste, aliquoties enim Romani in bellis deleri sunt pp̄ discordiam consulum, qui erant duces belli. Sic fuit in bello Canensi, vbi pugnaverunt contra Annibalem Africanum: erantque ibi duo consules Romani, scilicet, Marcus Acmilij, & Terentius Varro, qui discordantes de die belli totum Romanum exercitum in cladem duxerunt. Ob hoc autē quamquā in vrbe esset semper principatus aristocraticus, tñ q̄ bellum futurum erat creabant dictatorem, qui erat super consules, & sic fiebat principat⁹ monarchicus, sed iste solum durabat tempore Belli. De Iudæis autem sic futurum erat, quia multo tempore erant pugnaturi quousque acciperent terram Chanaanorum, ideo conueniebat eis principatus monarchicus, & pro hoc petebat Moyses virum, qui esset super multitudinem. Et possit exire, & intrare ante illos. Modus loquendi est, scilicet, quod iste dux inter omnes Israelitas sit ad bellandum primus, quia videbat Moyses, q̄ oportebat Iudæos imediare, vt ingrederentur terram Chanaan continua bella gerere: N pro

Type belli non conuenit pluralitas principum.

Quo pro bellis semper conuenit principatus monarchicus, sed iste solum durabat tempore Belli. De Iudæis autem sic futurum erat, quia multo tempore erant pugnaturi quousque acciperent terram Chanaanorum, ideo conueniebat eis principatus monarchicus, & pro hoc petebat Moyses virum, qui esset super multitudinem. Et possit exire, & intrare ante illos.

pro quo oportebat principem bonum haberi, qui ante eum iret ad bellum, & ingrederetur vrbes, quemadmodum faciebat Moyfes, quando iuit cum eis in bellum contra Og, & Schon reges Amorrhæorum, vt patet supra cap. 21. sic faciebat Iosue pcedens Iudæos in oī bello, vt patet ex pcessu libri Iosue. Et dicitur exte, & intrare, idest, pcedere in eundo, & in redeundo, scilicet, quod sine irent ad bellum, siue venirent princeps debebat pcedere eos, tanquam dirigens, & iubens. Educere, vel introducere. Repetitio est eiusdem sententiæ. Vel dicitur: Qui possit eos educere de isto deserto, & introducere in terram Chanaan.

Iudæi dicebantur populus Dñi specialiter pp duo.

Ne sit populus Domini. Vocantur Iudæi populus Domini, licet omnis terra esset populus Dei; tamen ipsi speciali modo, vt patet Exodi cap. 19. Scilicet, si audieritis vocem meam eritis mihi in peculiā de cū cæis populis; mea est enim omnis terra, & vos eritis mihi in regnum sacerdotale, & gens sancta. Erat autem ista specialitas in duobus: primo quod Iudæi specialius colerent Deum quā omnes alij populi; immo nullus alius populus colebat Deum, nisi Iudæi, quia gentes non cognoscebant Deum verum. In Iudæis autem honorabatur. Sic patet Psālm. 74. Scilicet, notus in Iudæa Deus, & in Israel magnum nomen eius: vnde Israelitæ suscipientes Dei legem habebat speciales caerimonias viuendi datas a Deo, quas nulli alij populi habebant, vt patet Deuteronom. capitu. 4. Secundo erant Iudæi specialiores quātum ad Deum, eo quod Deus habebat maiorem curā de eis, quā de alijs populis: nam vocabat eos peculiā suam, vt patet Exodi 19. & Deuteronom. cap. 7. vnde cum ipsi vellent sequi viam Domini, omnibus bonis abundabant: nec poterat eos vlla inuenire aduersitas, vt patet Leui. 26. & Deuteronom. 7. & 28. cap. Sic etiam ipsi Iudæi vocabant se ipsos populum Domini, vt patet Iosue 22. cap. cum dicitur: Hæc mandat omnis populus Domini. Sicut oues absque pastore. Idest, si Deus non pronidet aliquem virum super istam multitudinem erit populus Domini, sicut oues non habentes pastorem, quæ gubernari nequeunt. Est enim impossibile politiam aliquam cuiuscunque generis sine rectore existere; quia vbi non est gubernator, populus corrumpit. Prouerb. cap. 11. & ad constitutionem politia magis necessarius est rector siue distributorum iustitia iuxta modum loquendi populi, quā alimēta. Et hoc, quia ius dicens est formale in politia, vt patet 3. Polit. Dixitque Dominus ad Moysem. Posuerat enim supra Moyles causam constitutionis principis, scilicet, quod Deus deberet prouidere de aliquo viro regente post mortem eius. hic autem assignatur certa persona, & modus instituendi illam in principem. Tolle Iosue filium Num. Iste est enim qui in principē electus fuit. Et dicitur: Tolle Iosue, idest, duc eum coram multitudine, vt ibi omnibus videntibus in principem institueretur.

An Moyfes voluerit principatum totius populi pro filijs suis, quando moriturus erat, vt dicitur Iudæi. Quæst. XXI.

HERABEI Dicunt, quod Moyfes videns se in breui moriturum putauit esse conueniens tempus ad petendum principatum suum pro filijs suis, sed Deus negauit, dicens: Tolle Iosue. Sed istud dictum repngnat literæ in verbis Moyli: dixerat. n. q. Deus prouideret de aliquo homine, qui possit ingredi, & egredi: si autem Moyfes petiisset principatum pro aliquo filio suo, non dixisset q. Deus prouideret aliquem hominem; sed petiisset specialiter pro aliquo filiorum suorum.

Item non conuenit, quia Moyfes exprimit hic, quod volebat, quod Deus eligeret optimum virum totius populi: cum dixit, quod Deus erat Dominus spirituum vniuersæ carnis, idest, cognoscebat corda omnium hominum, & quales essent singuli spiritus, quasi dicat, quod ob hoc ipse poterat & debebat optimum eligere, si tamē voluisset principatum specialiter pro aliquo filio non petiisset, quod Deus eligeret. Item non conuenit hoc, quia Moyfes non erat ambitiosus honoris, sed vir valde humilis: vnde sicut pro se non desiderabat principatum populi, sed magis petiuit aliquo modo a se tolli, vt patet supra capit. vndecimo: ita nec pro filijs suis illum ambiret: & appareret hoc, quia a principio cum alijs Leuitis daretur aliqui principatus filijs Moyfi nulli honores dati sunt, vt patet supra capit. tertio. Sed tunc potest dici, quod factum est, quia filij Moyfi erant paruuli, & non poterant recipere principatum, vel honorem, vt declaratum est eodem capit. & tamen postea cum fuerint magni Moyse viuente nulla præminentia eis super alios data est; ideo non potest exponi, quod Moyles pro filijs suis petierit principatum istum, sed dicitur: Iosue tolle, idest, duc eum coram multitudine ad constituendum in principem: Tollere enim significat quandam ductionem non voluntariam: in quo signatur, quod Iosue non petierit istum principatum nec appetebat, sed solum ex mandato Dei assumpsit illum, & hoc, quia vir bonus erat, & huiusmodi viri non sunt ambitiosi, sed in humilitatis statu manere volentes.

Item quia Deus vetuit honorem ambiri, & peti, vt patet ad Hebræ. cap. 5. scilicet, nemo indifferenter sibi assumat honorem, sed qui vocatus est a Deo, sicut Aaron. Vel dicendum, quod Iosue erat tollendus, idest, ducendus quibusdam suasionibus, quia forte cum Moyles reuelaret ei, quod debebat institui in principem non consentiret, quia valde laboriosus status erat principis tanti populi: cum ipse Moyles, qui erat vir valde perfectus in regimine huius multitudinis valde afflictus fuerit, ita vt petierit a Deo, quod moreretur, vel auferretur illi iste principatus, vt patet supra cap. 11. Item timere poterat, q. propter maliciam huius multitudinis ipse per impatientiam, vel alio modo induceretur in aliquod peccatum propter quod nō introiret in terram promissionis, sicut de Moyse factum est, vt patet supra capit. 11. & Deuter. ca. 3. vel postquam esset in terra promissionis, q. traderet Deus ipsum, & populum suum in manus hostium. Ad tollenda autem hæc debebat Moyles primo vt persuasionibus promittendo, quod nō accideret aliquis error, propter quem careret ingressu terræ promissæ, vel sequeretur aliquod infortunium in eo, & populo suo, sed quod ipse faceret trāsire populum, & debellatis hostibus diuideret eis terram. Sic patet Deuter. c. 3. & 31. quamquam subteatur hic. Item debuit Moyles post hoc persuadere Iosue, quod acciperet principatum proponēdo ei magnitudinem meritorum dirigendo tantam multitudinem. Et videbat hoc necessarium, quia quamq. certificaret, q. non accideret error: nisi laboriosum erat regere tm̄ populum, nec aliquis vir non ambitiosus honoris acciperet istum principatum, nisi Deo iubente, vel propter magnitudinem meriti, ad quod conueniebat quedā persuasio. Sic enim persuadet Tullius in lib. de somno Scipionis inducens autē Scipionis loquentē de magnitudine meriti, & honoris in coelo eis, qui rempublicam auxerunt, vel conseruauerunt. Virum, in quo est spiritus Dei. Idest, Iosue est vir hñs spiritū Dei. In hoc rñdit Deus petitioni Moyfi. Dixerat. n. Moyles, q. Deus, qui erat Dominus spūm vniuersæ carnis.

Confuta. Nota q. ista imprudentissimi Iudæi tam male tractant principem, & Legislatorem suum.

Iosue erat vir habens spiritū Domini, q. dupliciter intelligi potest.

se carnis. i. qui cognoscebat quales erant spiritus omnis carnis, eligeret virū conuenientem huic principatu. Dicit autē Deus de Iosue, q. ipse est vir, in quo est spiritus Dei, quod potest intelligi de spiritu prophetico, qui vocatur spiritus Dei, eo quod est lumē quoddam supernaturale concessum a Deo ad tempus, per quod intellectus humanus eleuatur ad cognoscendum ea, quæ sunt supra humanam facultatem, & sic dicitur de prophetis, q. factum est, vel irruit super eū spiritus Domini, vt patet supra cap. 24. de Balaam & 4. Reg. c. 3. de Eliseo. Iste spiritus nimis erat cōueniens principi tanti populi: & potissimum bellaturo q. tantam hostium multitudinem: nam in quibusdam ad prosperè agendum nesciret modum, nisi Deus diceret: maxime quia Iudæi erant valde scrupulosi, & dubitabant de singulis nisi cum a Deo certificarentur, sicut ait Apost. 1. ad Corin. cap. 14. Iudæi signa petunt, Græci vero sapientiam. Et verum est, q. Iosue habuit istum spiritum: nam sapissime Deus locutus est ei post mortem Moyfi, vt patet ex processu libri sui. Alio modo potest intelligi, q. erat Iosue habens spiritū Dei. i. spiritum bonum. s. q. animus suus erat valde subditus Deo promptus ad omnia pp Deum, & zelans legem illius, quod conueniebat principi tante multitudinis, ne ceteros induceret ad malum, vel dñ spiritus Dei. i. fortitudo ad aduersitates. s. q. est homo animosus: nullum. n. principem decet esse pusillanimitē: subijciat q. pe populum suum seruituti exterorum. Iosue vero acceperat fortitudinem istā a Deo. Vnde in toto populo non erat aliquis vir ita strenue agens in bellis, vt ipse. Et sic quando fiebat bella Iudæorum, in quibus nō esset Moyles pfectiebatur semper in ducem Iosue, vt patet de primo bello deserto, quod fuit ptra Amalechitas Exo. c. 17. Patet et de bello, quod fuit ptra Madianitas, vt hñ 7. 31. cap. Omnes isti sensus conueniunt, sed forte magis primus; quia spiritus propheticus erat nimis necessarius viro regenti tantā multitudinem, & hoc apparet in 70. senioribus, qui dati sunt Moyfi in coadiutores: nam immediate prophettare inceperunt; & nauquam cessauerunt, vt habet supra cap. 11. Et pone manum tuam super eum. Scilicet, vt legitime institueretur in principem, ne videatur intrusus; vel per ambitionem acquisiuisse. Erat autē ista impositio manus quedā caeremonia collationis principatus, & in ista impositione fuit collata Iosue quedam gratia regiminis populi. Sic patet Deuteronom. capitu. 34. Iosue vero filius Nun repletus est spiritu sapientia, quia Moyles posuit super eum manus suas.

Qui stabit coram Eleazaro sacerdote, & omni multitudine. Idest, quando erat instituendus in principem debebat conuocari tota multitudo: & ibi coram omnib⁹ impositurus erat Moyles manum, vt omnis populus videret illum institui in principem, & sic cum nullus dissentiret oēs approbabant. & ista approbatio habebat vim electionis populi. Erat autem hoc conueniens ne populus postea posset repugnare, dicens, quod eo nesciente facta fuerat institutio. Item quia dato, quod nullus de populo repugnaret quandam speciem mali haberet, quod nullo pæsente Iosue in principem institueretur, quia malum est quod latere vult: bonum autem in publico esse desiderat, quia qui malum agit, odit lucem. Vt ergo iuridice & sine aliqua mali psumptione fieret, institutio, publice fieri debuit. Sic factum est de Aaron, & filijs eius quando consecrari debuerunt in sacerdotes: nam congregatus est vniuersus Israel ad ostium tabernaculi, & coram eis Moyles lauit Aaron, & filios suos, dicens: Iste est sermo, quem iussit Dominus fieri, vt patet Exodi vigesimonono cap. & Leui. 8. ca. exprimit autē spāliter hic de Eleazaro sacerdote, Alph. Toit. super Num. Pars 11.

Idest summo sacerdote, quia ipse erat honorabilissimus in populo, & non debebat comprehendi nomine aliorum.

Et dabis ei præcepta cunctis videntibus. Scilicet, coram tota multitudine dari debebat aliquæ admonitiones de modo regendi populum ipsi Iosue. Er hæc præcepta dabatur ex parte Dei, scilicet, hæc mandat tibi Deus, vt facias: & cum multitudo audiret sermonem ex parte Dei dirigi ad Iosue, teneret eum in magna reuerentia, sicut Moyles habitus est in magna reputatione, quia populus audiuit Deum loquentem ad ipsum, vt patet Exodi 29. capit. scilicet, iam nunc veniam ad te in caligine nubis, vt audiat me populus loquentem ad te, & credat tibi in perpetuum: hæc autem præcepta, quæ daturus erat Moyles Iosue coram populo erant quedam corroborationes ipsius Iosue, scilicet, vt non timeret hostes, & quod ipse debellaret eos, atque diuideret terram per sortem Israelitis, vt patet Deuteronom. cap. 3. & 31. etiā dabantur præcepta de obseruatione legis, scilicet, quod Iosue diligenter se haberet ne deuiaret in aliquo a lege Dei, & tunc dirigerentur actus illius. Hæc etiam admonitionem fecit Deus ipsi Iosue post mortem Moyfi, vt patet Iosue cap. 1.

Et partem gloriae tue. Idest, dabis ei partem honoris tui, scilicet, Iosue erat futurus princeps post mortem Moyfi: eo autem viuente nihil debebat imperare, vt tamē paulisper inciperet habere honorem ad hoc, quod tota multitudo ei subijceretur debebat Moyles eum honorare viuens, & hoc erat dare partem gloriae sue. Erat enim gloria Moyfi excellētia, vel potestas eius super totum populum, & quod omnes eū reuererentur, atque vocarent Dominum, & ad mandatum eius omnia facerent. Huius enim quedam pars data est Iosue, scilicet, quod ipse loqueretur coram tota multitudine ex magna auctoritate, sicut princeps, vt audaciam sumeret ad imperandum multitudini mortuo Moyse, & multitudo in tali eū honoris gradu reciperet, in quo Moyles reliqueret ipsum.

Aliqui volunt intelligi hic partem gloriae tue, idest partem gratia Moyfi ad regimen populi, ita q. sicut Moyfi magna gratia ad regimen multitudinis collata est, ita huic quedam gratia conferret, licet non tanta. Sed hoc non stat: verum est enim, quod Iosue accepit gratiam regiminis populi, & in abundantia quædam, quia dicitur Deuteronom. 34. capit. Iosue filius Nun repletus est spiritu sapientia, quia posuit super eum Moyles manus suas. Item ad regimen populi accepit spiritum propheticum, quem vel nouiter in manum impositione habuit, vel prius acceperat: tamen pars gloriae Moyfi non potest intelligi de hoc, quia tunc non diceretur dabis ei partem gloriae tuæ, sed dabo quia in potestate Moyfi non erat dare aliquam gratiam regiminis Iosue, quia hoc est operari super intellectum, & voluntatem alicuius, quod ad solum Deum directe pertinet, scilicet, intellectum illustrando, & voluntatem rectificando. Sicut patet de 70. senioribus, quibus Deus dare voluit aliquā gratiam regiminis, sicut Moyfi, quia dedit eis spiritū propheticu. Et dñ: Auferā de spū tuo, & dabo eis, vt patet 3. 11. c. nō potest ergo intelligi de ista gra, sed de honore vel principatu sup populum, cuius partē quādā poterat Moyles dare Iosue. Alij volunt, q. intelligatur ista gloria de conuentione, vel radiositate faciei Moyfi, ita q. facies Iosue fuerit aliquo modo conuata, vel radiosata, sicut facies Moyfi: erat enim magna gloria Moyfi in splendore vultus eius: exibant enim de facie eius radij splendoris magni, ita vt Israelitæ non possent intueri in eum cum loqueretur, nisi poneret velamen.

Quo intelligit q. Iosue data est pars gloriae Moyfi.

velamen coram facie sua: unde prima vice cum Moy-
ses descendit de monte ignorans, quod facies sua cor-
nuta esset, sine velamine loqui voluit. principes autē
multitudinis nō ausi sunt accedere ad ipsum pp splē-
dorem, & tunc operuit vultum suum, vt patet Exodi
34. cap. q̄ autem pars huius glorię transferretur ad Io-
sue p̄supponebat, q̄ erat adhuc iste splendor faciei
in Moyse, de quo quidam satis dubitant, & credunt
tanto tempore non mansisse. Sed an manserit iste
fulgor per totam vitam Moyse declaratum est Exodi
34. & Deuter. cap. vli. Sed adhuc dato q̄ Moyse ha-
beret istum fulgorem, non potest litera intelligi de
ea, quia ponere in facie Iosue aliquem fulgorem nō
pertinebat ad Moysem, sed ad maiorem virtutem, si-
cut non poterat ipse illustrare intellectum Iosue, nec
rectificare voluntatem illius: ideo nō diceretur: Da-
bis ei partem glorię tuę: sed dabo. Item non conue-
niebat, q̄ Iosue daretur aliqua pars huius fulgoris, q̄
non erat in eo causa, pp quam Moyse datus est: fuit. n.
Moyse datus fulgor ex p̄sortio sermonis Dñi. quia
quadraginta diebus stetit in monte cum Dño loquēs
vt patet Exo. cap. 34. Iosue autē nihil huius habuerat.
Item data fuit potissime ista excellentia fulgoris in
facie Moyse pp honorem legis, quam attulit Iudeis,
vt iunxit Apostol. 2. Cor. cap. 3. f. q̄ si ministratio mor-
tis literis deformata in lapidibus fuit in gloria, ita vt
non possent intendere filij Israel in faciem Moyse p-
pter glorię vultus eius, quę euacuatur, quō nō ma-
gis ministratio spiritus erit in gloria? Et ista est causa
potissima, quare facies Moyse nō fuit cornuta prima
vice, quia stetit in monte: nam tunc quadraginta die-
bus, & noctibus stetit cum Dño, vt patet Exodi 24. &
Deuter. cap. 9. & locutus fuit ei Deus multa, somnia
quę pertinebant ad fabricationem tabernaculi, & ha-
bentur a cap. 2. i. in cluſiue vsque ad 32. Non fuit tamē
tunc facies eius cornuta, quia tabulę legis, quas tulit
tunc non manserunt, sed fregit eas ad radices mon-
tis, vt patet Exodi 32. & Deuter. cap. 9. tabulę autem
secundę manserunt, per quas lex censetur habita,
& confirmata: ideo in deportatione secundarum ap-
paruit vultus Moyse cornutus radijs. Iosue autem nō
tulit aliquam legem pro Israelitis: ideo non videba-
tur aliqua causa quare daretur ei fulgor faciei. Item
si datus fuisset iste fulgor, Scriptura aliq̄ eum ex-
pressisset, quia tantum priuilegium susceptum non
subtriceretur: & tamen nihil vnquam expressum est.
Ideo dicendum quod intelligitur de gloria, id est, de
honore, scilicet, quod Moyse faceret, vt Iosue lo-
queretur coram toto populo in magna auctoritate,
sicut princeps. & hoc signat litera sequens, scilicet.

Vt audiat eum Synagoga omnis filiorum Israel. Scilicet,
vt proponat ipse coram tota multitudine, te viuen-
te, sicut tu proponere solebas, & iubeat aliquid sicut
tu iubes, & sic habeatur in reuerentia. De præcep-
tis tamen, quę daret Iosue viuenti Moyse dicen-
dam est, quod illa non erant tanquam præcepta prin-
cipis, quia tunc essent duo principes totales eiusdem
multitudinis, quod non satis conuenit, potissimum
cum non assumeretur Iosue, vt princeps viuenti Moy-
se, sed vt principaretur post mortem ipsius: præcipie-
bat tamen Iosue ex auctoritate Moyse, vt instrueretur
in modo præcipiendi multitudini, & sumeret au-
daciā ad præcipiendam post mortem Moyse, &
dicitur, vt omnis synagoga, id est, vt omnis multitu-
tudo, vel congregatio audiat, id est, eum loquen-
tem ausculter, & audiat, id est, obediat præceptis
eius, sicut præceptis tuis.

*Pro hoc siquid agendum erit Eleazar sacerdos. consulat Do-
minum.* Id est, ad istius petitionem Eleazar sacer-
dos inquit a Domino responſionem de his, quę

Facere deberet Iosue. & sic obligabatur Eleazarus
consulere Dominum quandocunque Iosue diceret,
vt consulere. Hoc autem erat necessarium statui
Iudæorum pro illo tempore, quia ipsi debebant pu-
gnare contra gentes multas, & fortes contra quas ne-
scirent qualiter agendum esset, nisi Deus diceret, &
quia erat Iosue princeps populi, cui incumberebat
onus disponendi de omnibus negocijs multitudinis,
si aliquando per humanam prudentiam nesciret qd
agendum esset, aut id quod agendum erat, qualiter
perduci posset ad finem, vel an prosperarentur actus
eius, recurrere debebat ad Domini iudicium, &
tunc Eleazarus sacerdos consulebat Dominum su-
per singulis, in quibus dubitasset Iosue.

*Qualiter Eleazarus consulere debebat Dominum pro Iosue.
Quest. XLII.*

QUÆRET Aliquis qualiter Eleazarus con-
sulere debebat Dominum pro Iosue.
Respondendum est, quod poterat dupli-
citer consulere: vno modo intra sancta Sa-
ctorum introeundo, vt responderetur sibi de propi-
tatorio: secundo modo poterat consulere in vesti-
bus sacerdotibus, scilicet, in rationali, & superhu-
merali. De primo modo dicendum, quod Eleaza-
rus, quia summus sacerdos erat, poterat introire in
sancta Sanctorum, vt patet Leuit. capitu. decimosex-
to, & ad Hebrę. capitu. nono. hoc autem erat in die
propitiationis, & tunc audiebat vocem ad se mis-
sam de propitatorio inter alas Cherubim, vt patet
Leuit. capitu. decimosexto. Nam ob hoc iubeba-
tur, vt cum introiret in sancta Sanctorum summus
sacerdos nullus homo esset in prima parte Sanctua-
rij, sed hoc ad nihil alterum proficiebat, nisi vt non
audirentur voces Domini missę ad summum sacer-
dotem. Sed sciendum, quod non poterat Eleaza-
rus sacerdos quotidie consulere Dominum pro Io-
sue hoc modo, vel quandocunque vellet, sicut facie-
bat Moyse: nam licitum erat Moyse introire in
sancta Sanctorum quandocunque vellet, & consule-
re Dominum: nec ad hoc indigebat aliqua disposi-
tione, sicut summus sacerdos, scilicet, quod face-
ret quadam sacrificia, & ferre secum sanguinem at-
que prunas, & thymiama: sed nullo præmissis introi-
bat, vt colligitur supra capitu. septimo. & declaratum
est Leuit. capitu. decimosexto. summus autem sacer-
dos solum poterat introire semel in anno, scilicet,
in die expiationis faciens primo ceremonias multas:
alioquin moriebatur. De quibus Leuit. decimosex-
to. & ad Hebrę. capitu. nono. In illa autem die pote-
rat sacerdos summus consulere Deum pro Iosue, vel
quacunque alia re, cum loqueretur ibi Deus ad ip-
sum. Secundus modus quo summus sacerdos Elea-
zarus poterat consulere Dominum pro Iosue erat
in vestibus sacerdotibus, scilicet, in rationali, in
quo erant duodecim nomina filiorum Israel: Exodi
capitulo vigesimo octauo, id est, quia per illud pote-
rat iudicari de omnibus, de quibus Israelitę inquire-
rent. Vel secundum Iosephum cognitio veritatis
fiebat per duos onychinos lapides, qui erant in su-
perhumerali habentes duodecim nomina filiorum
Israel. Ab his enim procedebat quidam fulgor se-
cundum quem iudicabatur de ipsius rebus. De quo
quando cessauerit dictum est Exodi capitu. vigesimo
octauo. & ibi declaratum est de modo, quo veri-
tas rerum indicabatur per rationale, & superhume-
rale.

Quo

*Quo modo magis vtebatur Eleazarus prædictorum pro
Iosue. Quest. XLIII.*

QUÆRET Vt Amplius quem modū isto-
rum ad inquirendum pro Iosue sententiā
Domini habere debebat Eleazar, vel quo
magis vteretur.

Respondendum est, quod primus modus horum,
scilicet per introitum in sancta Sanctorum non erat
satis conueniens: nam non poterat summus sacer-
dos quandocunque vellet inquirere Dominum hoc
modo: solum enim licebat ei ingredi semel in anno
in sancta Sanctorum, vt patet Leuit. 16. & ad Hebrę.
capitu. 9. Iosue tamen fortassis multoties indigeret,
quod consuleretur Deus pro eo, & si expectaretur
dies propitiationis perderentur negocia: potissimam
cum Iosue esset implicitus bellis quotidianis post in-
troitum in terram Chanaan, in quibus frequenter
oportebat consuli Dominum pro illo. Moyse autem
conueniebat valde iste modus consulendi Domini,
quia ipse nullo præmissis, sed quandocunque vellet
introibat in sancta Sanctorum, vt colligitur supra ca-
pitu. 7. Ideo dicendum, quod licet per primum mo-
dum potuisset Eleazarus consulere Dominum tamē
nunquam consuluit per illum, immo nunquam con-
sulere potuit: quod patet, quia solum erat hoc in die
propitiationis, Iudæi tamen nunquam celebrauerūt
diem istum tempore, quo durauerunt bella contra
Chanaanos, quia non obligabantur ad ceremoni-
alia quousque haberent pacem ab hostibus, vt patet
Deuterono. 12. capitu. immo non debebant facere ali-
qua sacrificia toto tempore bellorum, quia istę cere-
monię fieri debebant in Sanctuario quando illud es-
set situm in aliqua vrbe filiorum Israel, sed toto tem-
pore bellorum non fuit Sanctuarium in aliqua vrbe,
sed movebatur per castra, sicut movebatur populus.
finitis autem omnibus bellis tempore Iosue, congre-
gatus est totus Israel, & duxerunt Sanctuarium Do-
mini in urbem Silo, & illic fixerunt, vt patet Iosue ca-
18. ergo per tempus istud nō facta sunt sacrificia, sed
post ingressum in terram Chanaan. dies tamen expia-
tionis requirebat multos ritus sacrificiorum, vt patet
Leuit. 16. & infra 29. cap. ergo non fuit ante hoc cele-
brata festiuitas expiationis, siue propitiationis: & con-
sequenter hoc tempore bellorum non potuit Eleaza-
rus consulere Dominum pro Iosue introeundo in
sancta Sanctorum. Sed obijciatur, quod poterat con-
sulare, quia non solum summus sacerdos introibat in
sancta Sanctorum in die propitiationis, sed etiam q̄si
movebantur castra. ingrediebatur enim ad operien-
dum arcam fęderis, & alia vasa sanctę ministrations,
vt patet supra cap. 4. & tunc consulere poterat Do-
minum pro Iosue.

Obiectio.

Solutio.

Respondendum, quod responsio, quę fiebat in
propitatorio per Angelum, qui erat inter alas Cheru-
bim, fiebat, vt declaratum est Exodi 25. cap. & tamē
quando summus sacerdos introibat ad operiendū ar-
cam, & cętera vasa in motu castrorum, non erat ibi
Angelus, quia iam recesserat; ideo non poterat fieri
responsio. Quod patet quia propter hoc cū ingredere-
tur summus sacerdos ad operiendum arcam in san-
cta Sanctorum, non iubebatur secum ferre sangui-
nem, & thymiama, nec facere aliquas alias ceremonias,
vt patet supra 4. capitu. & tamen iubebatur face-
re omnia hæc quando introibat illuc in die propitia-
tionis, vt patet Leuit. 16. cap. & ad Hebrę. 9.

Item quod maius est in motu castrorum non solū
introibat summus sacerdos in sancta Sanctorum ad
operiendum arcam, sed etiam cum eo minores sa-
cerdotes introbant, vt patet supra cap. 4. in die autem

Alph. Tost. super Num. Pars II.

A propitiationis non solum non introibat aliquis sacer-
dos minor cum sacerdote magno, sed etiam non po-
terat aliquis eorum manere in parte anteriori taber-
naculi, quando summus sacerdos introibat in sancta
Sanctorum alioquin moreretur, vt patet Leuiti. 16.
cap. non poterat ergo Eleazarus sacerdos consulere
Dominum pro Iosue ingrediens in sancta Sanctorum
in motu castrorum.

Aliter responderi potest, quod etiā si daretur sum-
mum sacerdotem posse consulere Dominum in-
troeundo in sancta Sanctorum in motu castra-
rum: tamen iste modus non erat conueniens Elea-
zaro ad consulendam pro Iosue, quia solum bis mo-
ta fuerunt castra post introitum Iudæorum in terram
Chanaan, vsque ad finem bellorum Iosue. Quod
patet, quia cum transferunt Israelitę Iordanem ip-
sa die fixerunt castra in Galgalis, vt patet Iosue capit.
4. & 5. & tamen in eodem loco erant castra finitis om-
nibus bellis post septem annos, quando Iosue, diui-
debat terram Israelitis, vt patet Iosue 14. vbi dicitur,
quod filij Iudæ accesserunt ad Iosue, vt peterent pos-
sessionem, & erat ipse tunc cum filijs Israel in Galga-
lis: & tamen in eodem capitu. dicitur, quod iam ces-
sauerunt bella: de hoc loco fuerunt mora castra in
medio tempore bellorum, scilicet, quando ierunt
Israelitę ad ponendum benedictionem, & maledic-
tionem apud montes Hebal, & Garizim, vt patet
Iosue cap. 8. fuit autem ibi totus populus, & Sanctua-
rium Domini, vt patet eodem capitu. sed inde ingressi
sunt in locum priorem castrorum, id est in Galgalim,
atque manserunt ibi vsque ad finem bellorum, ideo
post hoc semper fit mentio, quod castra fuerunt in
Galgalis, vt patet Iosue 9. & 10. & 14. cap. fuerunt igitur
solę duę mutationes castrorum toto tempore
bellorum: unde solum bis posset consulere Dominum
Eleazarus pro Iosue: ideo iste modus non fuit, sed se-
cundus modus, scilicet, quod inquireret veritatem in
rationali, & superhumerali. Iste autem modus erat fa-
cillimus & multum conueniens: nam in quocunque
tempore, & quocunque loco siue in Sanctuario, siue
extra poterat sic consuli Deus. Et ob hoc isto modo
consulebat David Dominum tempore bellorum suo-
rum. f. erat cum eo Abiathar sacerdos habēs Ephod,
in quo erat superhumerali, & rationale, quo applicato,
consulebat David Dñm, vt patet q̄n erat in vrbe Ceila,
& q̄sunt an vici illius vrbes traderent eum in manus
Saul, & rñsum est q̄ sic, vt patet 1. Reg. 23. cap.

*Ad quid oportebat aliquem consulere Dominum pro Iosue,
cum ipse propheta esset. Quest. XLIII.*

QUÆRET Vt Amplius ad quid necessariū
erat Iosue, q̄ aliquis consuleret Dñm p̄ illo.
Vt n. q̄ non erat necessariū, quia ipse erat
propheta, & loquebat sibi Deus sepissime,
vt patet ex p̄cessu libri eius: nō non erat opus, vt quis
Dñm pro eo consuleret. Respondendum est, q̄ necessariū
erat Iosue p̄ statu illo, quē habebat, q̄ ipse per se pos-
set consilere Dñm, vel aliquis pro eo, nec sufficiebat, q̄
esset propheta, quia hoc erat, vt loqueretur Deus illi,
sed non sufficiebat: nam licet multoties Deus loque-
retur Iosue ipso non inquirente nec curante; tamen
aliquando ipse esset in dubio aliquo, & Deus non
loqueretur illi; ideo indigebat, vt posset consulere
Dominum. Sic etiam fuit in David, nam ipse vir
propheta erat; tamen quadam inquirebat, quę si-
bi Deus prius non reuelauerat, & si non habuisset
aliquem modum, per quem inquireret, maneret
incertus quantum ad dubitata. Sic etiam fuit in Moy-
se, quia Deus multoties sibi loquebatur: & tamen

N 3

præter

præter hoc ipse interdum consulebat Dominum de quibusdam, quæ Deus ante non dixisset, ut patet supra cap. 7. & sic quamquam Iosue esset propheta datus est sibi Eleazarus sacerdos, qui consuleret Dominum pro eo.

An sufficiens fuisset, quod Iosue posset consulere absque hoc, quod haberet spiritum prophetia. Quest. XLV.

QVAERET Aliquis an sufficiens foret Iosue quod posset consulere Dominum per Eleazarum, & responderetur sibi de omnibus, & quod non haberet ipse spiritum prophetia.

Respondere debet aliquis, quod non sufficiebat, quia multa per inquisitionem huiusmodi sciri non poterant, & hoc quia Deus respondere volebat. Sic patet de Sagle, quando consuluit Dominum an persequeretur Philistheos, & non respondit ei Deus, ut patet 1. Reg. 14. & iterum consuluit quando pugnaturus erat contra Philistin in montibus Gelboe, ut patet 1. Reg. cap. 28. Propter hoc dicit aliquis, quod conueniens erat, ut haberet Iosue propheticum spiritum, ut si quoniam Deus respondere nollet per inquisitionem reuelaret ei spiritu prophetico, vel loquens ad ipsum. Sed dicendum, quod ista ratio non stat, quia semper Deus respondebat per inquisitionem nisi propter peccata eius, quod inquirere, subiceret, vel ex aliqua alia causa, & sic stant duo capita allegata contra hoc, scilicet 1. Reg. 14. cap. nam ibi Deus noluit respondere, quia peccauerat populus contra maledictionem positam, scilicet, quod maledictus esset, qui manducaret panem usque ad vesperum, & manducauit Ionathas parum de melle. Hæc etiam fuit sententia ipsius Saulis: intellexit enim, quod propter peccatum alicuius de populo Deus respondere nollet, & ob hoc fecit congregari omnes de populo consulens Dominum propter cuius peccatum hoc accidisset, & deprehensus est Ionathas, ut patet in eodem cap. Hoc modo etiam intelligitur aliud quod allegabatur, scilicet, 1. Reg. 28. c. ibi enim noluit Deus respondere propter peccata Saulis, qui erat vitiosus, & volebat eum delere: alias autem semper Deus respondebat. Sed adhuc dato, quod Deus nollet respondere ad inquisitionem propter peccata alicuius: tamen nollet loqui per prophetas, ut patet in causa dato de Saule: tunc enim Deus nullo modo revelare voluit euentum belli, siue per inquisitionem sacerdotum in rationali, siue quod ipse prædiceret hoc alicui propheta, ut patet præ alleg. cap. cum dicitur: Consuluit Dominum, & non respondit ei: nec per somnia, nec per sacerdotes, nec per prophetas: ideo coactus fuit Saul dixeret ad phytonissam, & ibi responsum habuit, ut patet eodem cap. non ergo posset Iosue plura cognoscere habens spiritum propheticum, & modum inquisitionis, siue consultationis diuina: potissimum, quia præsupponitur, quod in omnibus, in quibus Iosue Dominum consuleret responderetur ei, ut patet hic, scilicet pro hoc siquid agendum erit Eleazar sacerdos consulat Dominum, id est, quando cunque agere debuerit, poterit consilium per Eleazarum sacerdotem.

Sed adhuc dicendum, quod quamquam Deus responderet Iosue de omnibus, quæ inquireret non sufficiebat ad regimen huius populi: immo nec ad regendum prospere paucos viros. Quod patet, quia per inquisitionem respondebat Dominus ad ea, quæ erant dubia Iosue, multa tamen erant, quæ illi populo erant necessaria ad bonam habitudinem, & tamen Iosue non imaginabatur illa, nec poterat illa præconcepere, quia extra prudentiam humanam erant, & ob hoc dubitabat de illis, an consuleret Dominum super eis: unde quæ-

tum ad illa desideret regimen quod haberetur per solam consultationem Dei, sicut patet in plurimis, quæ Deus locutus fuit ad Iosue, quæ habent ex processu libri eius, ut de transitu Iordanis, & statione sacerdotum portantium arcam in medio Iordanis, & de edificatione lapidum 12. de alueo fluminis ad ponendam in Galgalis, & de positione aliorum 12. intra alueum, qui prius erant extra. De quo Iosue capit. 3. & 4. idem de lustratione septem dierum urbis Iericho, & de modo captiouis eius, de quo Iosue capi. 6. & similiter de multis, quæ patent ex processu libri, fuit ergo uterque modus necessarius Iosue. Primus fuit quantum ad ea, in quibus ipse dubitare poterat, & illa petebat a Domino per sacerdotem Eleazarum. Alius autem fuit quantum ad ea, de quibus dubitare non poterat, scilicet, quia nullo modo poterat ea imaginari, sed Deus loquebatur ad eum: ambo autem modi simul sumpti erant ad perfectum regimen cuiuscunque populi, & propter hoc uterque datus est Moyse, & Dauid & quibusdam alijs, ut supradictum est.

An Iosue aliquando de dubijs consultus est Dominum. Quest. XLVI.

QVAERETVR Amplius, an Iosue fuerit usus isto modo inquisitionis aliquando.

Respondere debet aliquis, quod nunquam, sed Deus dicebat ei omnia, quæ facere oportebat, & hoc probabit, quia non reperitur in libro Iosue, quod consuleret Dominum. Sed dicendum est hoc non stare, quia Deus dixit hic: siquid agendum erit Eleazar sacerdos consulat Dominum pro hoc: si tamen nunquam Iosue consulturus esset Dominum, quia non esset ei necessarium, quod consuleret, Deus non daret ei istum modum inquisitionis, tanquam in adiutorium, quia superfluum esset. Aliquis forte ad hoc respondebit, quod non sequitur ex hoc fuisse datum istum modum superuacuum, quia quoniam Deus dedit eum Iosue, satis erat verisimile, quod postea ei conueniret, accidit tamen posterius, quod non esset necessarium, quia Deus loquebatur ei, quæcunque agere oporteret. Dicendum est, quod non stat ista ratio, quia istud conuenienter dicitur pro illis, quæ solum fiunt per humanam prudentiam, quæ non potest iudicare semper de veris, sed sufficit, quod iudicet de verisimilibus, quia futura sibi incognita sunt: ideo secundum hanc non est inconueniens, quod aliqui ante tempus occurrimus ponendo aliqua remedia, quæ postea nullo modo necessaria sunt: non tamen conuenit hoc secundum diuinam dispositionem, quæ omnia, quæ accidere possunt, & debent cognoscit: ideo sicut secundum humanam prudentiam esset superfluum, si aliquis adhiberet remedia, & cautelas ante tempus, de quibus sciret, quod postea nullo modo erant necessaria, nec opportuna talis dispositio esset superuacua, ita si Deus aliqua remedia daret ante tempus, quæ tunc verisimilia essent, & tamen postea nullo modo proficerent, illa prouisio esset superuacua. Non est ergo dicendum, quod Deus dedisset Iosue istum modum tanquam in adiutorium eorum, quæ facturus erat, si postea nullo modo Iosue eo vteretur.

Dicendum ergo, quod Iosue usus fuit isto modo consultationis aliquando, quod patet Iosue capi. 17. quando Israelitæ pugnauerunt contra viros Hai, & fugientes occisi sunt 36. ex illis: nam Deus non manum festinauit hoc Iosue, sed ipse coram arca iacuit prostratus, & deinde Deus rñdit. Quæ responsio poterat esse per Eleazarum sacerdotem, vel immediate facta a Iosue, & dato quod dicamus factam esse a Iosue, tamen sequenti die, quoniam Deus manifestauit peccatum populi, nihil loquendo ad Iosue, oportet, ut fieret per quibusdam

tionem datis sortibus, sicut innuitur Iosue ca. 7. multis quoque alijs vicibus Iosue consuleret Dominum, quam Scriptura de illis non facit mentionem, quia forte non erat tanti ponderis, vel non erant ad eruditionem posterorum, sicut ea, quæ scripta sunt: sic patet de Moyse, de quo dicitur supra cap. 7. quod quando volebat inquirere oraculum, introibat in sancta Sanctorum, in quo significatur consuetudo, vel frequentia introeundi, & tamen raro reperitur, quod Moyse consuleret Dominum: solum enim reperitur hoc quinque. scilicet de viro blasphemato Leui. capi. 24. & de colligente ligna in sabbatho supra 15. & ad questionem filiarum Salphaad, ut patet hic, & ad questionem filiorum Beniamin 7. 36. capi. ad quoniam virorum immundorum voluntium celebrare phasem supra capi. 9. quamquam in solis tribus vicibus harum manifeste apparuit, quod Moyse consuluerit Dominum. In filiabus Salphaad, & in viris immundis, & in viro blasphemato: de alijs duabus indifferens est.

Quinque Moyse consuluit Dominum non reperitur.

Cur Iosue inquirebat a Domino quid agendum, & non ipse. Quest. XLVII.

QVAERETVR vltimum, quare dixit hic Deus siquid agendum esset Eleazar consulat Dominum pro hoc: cur enim non inquirebat per se ipsum?

Rñdendum est, quod non licebat Iosue in aliquo duorum. Ipositorum modorum consulere Dominum. Nam non licebat ei introire in sancta Sanctorum, quia hoc soli sacerdoti magno pueniebat. minoribus autem sacerdotibus, aut Leuitis non licebat. Iosue autem non erat sacerdos magnus, nec de stirpe sacerdotis, aut Leuitarum, sed de tribu Ephraim, ut patet supra cap. 13. ideo illicitum erat introire in sancta Sanctorum, nec solum illuc, sed etiam in primam partem tabernaculi, in qua soli sacerdotes introibant, ut innuitur ad Hebræ. cap. 9. & declaratum est supra 18. cap. Etiam non licebat Iosue secundus modus inquirendi responsum a Deo. scilicet in rationali & superhumerali: quia iste erant vestes sacerdotis magni, & ipse solus utebatur eis, ut patet Exo. 28. & 29. ca. Ob hoc autem Dauid quamquam esset propheta Dominum, quoniam consulebat eum per rationale, & Ephod, non applicabat ipse sibi istas vestes, sed Abiathar sacerdos, qui erat filius sacerdotis magni Achimelech, ut patet 1. Reg. 23. & 30. cap. ad hoc ergo, quod Iosue inquireret Dominum per aliquem istorum modorum, oportebat, ut sacerdos magnus inquireret pro eo. Sed obijcietur de Moyse, qui non erat summus sacerdos: & tamen introibat in sancta Sanctorum quoties volebat, ut patet supra ca. 7. quod autem non esset sacerdos patet quia summus sacerdos erat Aaron tempore Moyse, & filij eius erant minores sacerdotes, ut patet 5. c. 3. & 18.

Moyse ex speciali privilegio ingrediebatur in sancta Sanctorum.

Respondendum est quod in Moyse fuit aliquid speciale, quia ei non solum datum est privilegium summus sacerdotis, sed etiam plusquam sacerdotis summi, quia summus sacerdos solum semel in anno licebat introire in sancta Sanctorum, ut patet Leui. c. 16. & ad Hebræ. cap. 9. Moyse autem licebat quotiescunque vellet, ut patet supra cap. 7. Item summus sacerdos non poterat introire in sancta Sanctorum sine quibusdam præijs dispositionibus, scilicet cum thymiamate, & prunis, & sanguine Leui. 16. & ad Hebræ. 9. Moyse autem non faciebat aliquam ceremoniam, ut patet supra cap. 7. Causa autem omnium horum declarata sunt cap. 16. in hoc autem excedebat Moyse valde ipsum Iosue, quia licet esset Iosue propheta, cui Deus sæpe loquebatur, & tempore eius Deus multa miracula fecit maiora fortassis, quam in tempore Moyse: tamen Moyse non indiguit aliquo, qui consuleret Dominum pro eo, sed ipse quando cunque volebat

Alph. Toft. super Num. Pars II.

habebat ab illo responsum: Iosue autem datus est aliquis, qui consuleret Dominum pro illo, quia per se consulere non poterat. Item excessit Moyse Iosue in gradu prophetia, quia Deus reuelabat se Moyse modo excellentiori, quam omnibus alijs, scilicet, non per enigmata, & figuras, ut patet supra 12. cap. alijs autem in visione, vel in somnio se manifestabat.

Ad verbum eius egredietur, & ingredietur ipse. Id est, Eleazarus sacerdos seruiet ad præceptum Iosue, scilicet, faciendo quicquid ipse iusserit. Accipitur autem egredi, & ingredi ex modo loquendi pro omni operatione. Sic accipiebatur supra, quod deberet Deus præficere hominibus Israelitis, qui posset exire, & intrare ante illos, id est, posset facere quæcunque fieri deberent coram populo suo, & in omnibus esset coram eis iubens, & erudiens. Posset autem aliquis accipere ingredi, & egredi pro ingredi in Sanctuario ad consulendum Dominum pro Iosue, quia dicebatur supra, quod quicquid agendum esset Eleazarus consuleret Dominum pro Iosue. Hic autem subditur, quod ad mandatum eius facere debebat hoc, scilicet quod quando cunque Eleazarus iuberet consulere Dominum pro Iosue, debebat esse subditus ad faciendum. Sed non stat iste sensus, quia non ingrediebatur Eleazarus in Sanctuarium ad consulendum Dominum intra sancta Sanctorum appositus vestibus sacerdotibus, sed rationali, & Ephod consulebat Dominum, ut declaratum est.

Item non stat, quia non dicitur de Eleazaro, quod ingredietur, & egredietur ad præceptum Moyse, sed etiam de omnibus filiis Israel: illi tamen non ingrediebantur ad consulendum Dominum pro Iosue, ideo stat primus sensus.

Considerandum autem, quod hic præponitur Iosue, quia erat princeps secularis summo sacerdoti directe, ita ut teneretur Eleazarus obedire Iosue in omnibus, quæ iuberet, sicut ceteri de populo: & sic fuit tempore Moyse, quia ipse non erat sacerdos: Aaron tamen qui erat summus sacerdos obediebat illi, quia erat princeps populi. Et sic fuit in toto veteri testamento, quod sacerdotes summi essent sub regibus: nunc autem est contrarium, quia omnes secularis potestas obedit summo pontifici, qui est inter omnes viros ecclesiasticos, sicut summus sacerdos inter omnes sacerdotes, & Leuitas Hebræorum. Nunc autem sunt duæ iurisdictiones totaliter distinctæ, scilicet secularis, & ecclesiastica, & illi, qui sunt de ecclesiastica iurisdictione non iudicantur per seculari potestatem. In veteri autem testamento erat vnica iurisditio omnium, & tam sacerdotes, quam secularis eisdem legibus iudicabantur, & vtrisque in criminalibus poterat infligi poena sanguinis. De modo autem subordinationis iudicium, & vnitatem iurisdictionis veteris testamenti declaratum est supra cap. 11. De modo autem regum & sacerdotum in eodem testamento qualiter se haberent adinuicem, dicitur magis 1. Reg. cap. 8.

Sciendum tamen, quod licet esset distincta iurisditio sacerdotalis, & secularis in veteri testamento: tamen conueniens erat, quod tempore Iosue esset vnica iurisditio, vel saltem aliquo modo rediret principatus totalis ad vnum, quia maior principatus Iosue fuit tempore bellorum: in bellis autem nullus principatus conuenit, nisi monarchicus propter periculum discordia, sicut fuit supra declaratum exemplo Romanorum. sed Iosue erat hic princeps populi, ergo Eleazarus, & quicunque alij debebant sibi esse subiecti in populo Iudaico, ita ut esset principatus monarchicus. Et omnes filij Israel cum eo. Id est, ceteri Israelitæ et debebant esse subiecti Iosue. Dicit hoc, quia erant in populo multi

In veteri testamento summi sacerdotes obediebat principi seculari.

N 4 pnci-

principes. In qualibet tribu vnus princeps, & in qualibet familia. Etiam erant postri multi iudices. Cede-
 ni, centuriones, & tribuni, & quinquagenarij: oēs autē hi subditi esse debebant Iosue, sicut omnes erant subditi Moyse: tamen non tollebat, quin isti postea haberent principatus speciales, sicut principatus regalis monarchicus est, & tamen sub eo sunt multi principatus alij maiores. *Et cetera multitudo.* Id est, omnes conuersi ad Iudaismum, per filios Israel significantur omnes Hebraei ex genere prater ipsos; tamen erant in populo multi de conuersis. Et isti etiam erant subiecti Iosue. *Fecit Moyse, sicut praeceperat Dominus.* Scilicet, persuadendo Iosue, vt acciperet principatum, & instituendo eum coram tota multitudine, & istud nihil aliud est, quam id, quod infra subditur, sed ponitur hic in generali, ista sententia: deinde in speciali declaratur. *Cumque tulisset Iosue.* Id est, Moyse locutus fuit Iosue de institutione principatus, & tulit eum ad multitudine, vt ibi fierent quae dicta sunt. *Statuit eum coram Eleazaro sacerdotē.* Id est, posuit Iosue in medio populi coram Eleazaro, & tota multitudine: sit autē mētio de Eleazaro specialiter, quia erat excellentissimus in toto populo post Moysem. *Et omni frequentia populi.* Id est, coram tota multitudine populi: frequentia enim & multitudo idem sunt, sed frequentia magis signat iterationem actuum, multitudo autem est generale nomen ad omnem pluralitatem. *Et imposuit capiti eius manus.* Id est, posuit Moyse manus super caput Iosue ad instituendum eum principem, & faciendum, quae dicta sunt: Deus tamen iussit pponeret manum, vt patet supra, intelligitur tamen de vtraque manu, sic, n. dicitur Deuter. cap. vlt. q. Moyse posuit manus suas super Iosue. *Cuncta replicauit, quae mandauerat Dominus.* Id est, fecit omnia, q. praecepta sunt. I. instituit eum in principem populi per manum impositionem, & dedit ei praecepta de modo regendi: deditque partem gloriae suae faciens, vt corā tota multitudine loqueretur tanquam princeps populi.

C A P. XXVIII.

Sacrificiū quondianum. De consuetudine. 2. cap. non oportet.

DIXIT quoque Dominus ad Moysem: Praecepta filijs Israel, & dices ad eos: Oblationem meam, & panes, & incensum odoris suauissimi offerre per tempora sua. Haec sunt sacrificia, quae offerre debetis quotidie in holocaustum sempiternum: vnum offeretis mane, & alterum ad vespertinum: decimam partem ephi similiae, quae conspersa sit oleo purissimo, & habeat quartam partem hini. Holocaustum iuge est, quod obtulistis in monte Sinai in odorem suauissimum incensu Domini. Et libabitis vini quartam partem hini per agnos singulos in Sanctuario Domini. Alterumque agnum similiter offeretis ad vespertinum iuxta omnem ritum sacrificij matutini, & libamentorum eius: oblationem suauissimi odoris Domino. Die autem sabbathi offeretis duos agnos anniculos immaculatos, & duas decimas similiae oleo

consperfa in sacrificio, & liba, quae rite funduntur per singula sabbatha in holocaustum sempiternum.

DIXIT quoque. Posita ordinatione multitudinis ad principem temporalem suum, p. r. ponitur ordinatio ad Deum: ordinatur autē homo ad Deum colendo ipsum, cuius cultus principaliter in anima consistit, quia fide, spe, & charitate colitur Deus iuxta Aug. in Enchiridion: manifestatur autem in quibusdam operibus exterioribus, quae sunt pure ceremonialia. Sadoratione, & oblatione. Continuat autem hoc ad praecedentia, quia populus intraturus in terram promissam forte existimaret, se non obligari ad ritus sacrificiorum in terra ipsa, quia in deserto non obseruauerat illos: ideo subdit hic, q. deberent Iudaei in terra promissionis offerre Dño oblationem, & panes, & incensum spe suo, sicut fecerant in monte Sinai: & diuiditur in quinque s. q. tanguntur hic oblationes quatuor: festiuitatum cum diebus profectis. Primo de oblatione omnium dierum: secundo de oblatione sabbathorum: tertio de festiuitate calendarum: quarto de festiuitate Azymorum: quinto de solennitate Pentecostes, siue panum primorum oblationum. Secunda ibi. *Duo autem sabbatha.* Tertia ibi. *In calendis autem.* Quarta ibi. *Mense primo.* Quinta ibi. *Dies etiam primitiuorum.*

An ista praecepta data fuerint immediate post praedicta. Quae. I.

CIRCA primum considerandum de istis praeceptis, quae dantur hic an fuerint immediate post ea, quae supra habentur. Respondetur quod non potest esse proprie continuatio inter ea, quae historica sunt, & inter praecepta: ea autē, quae supra ponebantur historica erant: ideo ista non possunt continuari illis, nisi quantum ad hoc, quod dicimus ista fuisse data postquam illa superiora facta sunt, vel quod ista primo fuerint data. Sed adhuc de hoc constare non potest, quia ista sunt pure praeceptiua, & non est in eis aliquid per quod cognoscatur, quo tempore data fuerint. Vnde postea aliquis dicere, q. fuerint data in secundo, vel tertio, vel quarto anno ab exitu de Aegypto, aut quocumque alio tempore. Dicendum tamen, quod non potest asseri ista fuisse data in primo anno ab exitu de Aegypto, quia Israelitae iam transferant montem Sinai, q. data sunt, vt patet 7. holocaustum iuge est, quod obtulistis in monte Sinai: Israelitae tamen non recesserunt de monte Sinai vsque ad diem 20. mensis secundi anni secundi ab exitu de Aegypto, vt patet supra ca. 10. ergo post principium anni secundi ad minus data sunt ista praecepta. De alijs temporibus residuis vsque ad mortem Moyse non patet, in quo eorum data sunt. Dicendum tamen satis rationabiliter, quod data sunt anno quadragesimo ab exitu de Aegypto parum ante mortem Moyse. Pro quo praesupponendum, quod non habetur aliqua locutio Dei ad Moysem, vel aliquod istorum scriptum de gestis Iudaeorum in deserto nisi de primo anno ab exitu de Aegypto, & de secundo, & de quadragesimo. Dicta autem & facta in primo, & secundo anno habentur in Exo. & in Leui. & in lib. isto vsque ad cap. 14. vel vsque ad 19. inclusiue. Gesta autem & dicta in anno 40. habentur hic a cap. 20. vsque ad finem: sic declaratum est supra cap. 14. & 20. Ideo satis apparet, quod ista praecepta data fuerint in anno quadragesimo: nam si fuissent data prius ponerentur ante c. 20. in quo incipiunt gesta, & dicta anni 40. Item

Quae data fuerunt praecepta frequentia.

Item si fuissent data ante annum quadragesimum fuisset hoc in secundo anno, quia media tempora nullam habent historiam, vt declaratum est supra cap. 20. & tunc data fuissent in monte Sinai, quia post illum non leguntur data aliqua praecepta in aliquo secundo, sed non fuerunt in monte Sinai data, quia infra fit mentio de oblationibus factis in monte Sinai tanquam de aliquo longe preterito, ergo fuerunt data in anno 40. Item dicendum, quod fuerunt data paulo ante mortem Moyse. In vltima mansione deserti, quod patet, quia nunquam recedendum est ab ordine litterarum per anticipationem, & recapitulationem, nisi constet alium esse ordinem quam littera ponat, sed hic ponuntur ista praecepta post numerationem factam Israelitarum in caempestribus Iordanis. In Belsathim, quae est vltima mansio Israelitarum, vt declaratum est supra 26. cap. ergo in mansione illa data sunt ista praecepta, sed postquam facta fuit numeratio Israelitarum in mansione vltima pauco tempore vixit Moyse, quia illa computatio non potuit fieri ante mentem septimum, vel octauum anni 40. ab exitu de Aegypto, & Moyse mortuus est in principio mensis 11. anni eiusdem, vt colligitur Deuter. cap. 1. ergo modicum tempus intercedit. Antecedens patet, quia Aaron mortuus est in fine quinto anni huius 40. vt patet infra 33. cap. & ipse mortuus est in monte Hor post hoc autem Israelitae perambulauerunt longa spatia terrarum in circuitu montis Seir, vt patet supra cap. 21. deinde etiam venerunt in terram duorum regum Amorrhæorum, & pugnaverunt contra vii. que accipientes regna amborum, vt patet supra 21. c. postea vero vocatus est Balaam ad maledicendum Israelitas, & facta sunt omnia, quae habentur supra a principio 22. cap. vsque ad 25. deinde Balaam vadens in terram suam dedit consilium de committenda fraude contra Israelitas, & factum est. De quo supra ca. 25. Ad vltimum autem facta est computatio Israelitarum postquam data sunt praecepta, quae habentur hic. Sed pro omnibus istis recitatis oportebit poni tempus plusquam duorum, vel trium mensium: ergo ista praecepta darentur ad plus mense octauo, vel nono anni 18. sed Moyse mortuus est mense 11. anni eiusdem, ergo paucum tempus fuit inter mortem Moyse, & dationem istorum praeceptorum.

Vbi data fuerunt.

Item, quod fuerint data ista praecepta in vltima mansione patet, quia dicitur infra 36. cap. Haec sunt praecepta, atque iudicia, quae praecepit Dominus per manum Moyse ad filios Israel in caempestribus Moab, sed illud continuatur cum omnibus istis praecedentibus, ergo ista praecepta fuerunt data in caempestribus Moab, quae est vltima mansio, quia accipiuntur caempestria Moab pro plantioribus locis terrae Moabitarum, vbi est mansio Belsathim, vt declaratum est supra 26. cap. *Dixit quoque Dominus ad Moysem.* Id est postquam dedit praecepta superiora de successione, & institutus est Iosue in principem, fuit Deus locutus iterum ad Moysem dans praecepta ista, quae habentur hic. *Praecepta filijs Israel, & dices ad eos.* Id est dicas ista, quae sequuntur illis per modum praeccepti. Quod essent obligati ad faciendum illa in terra Chanaan.

Oblationem meam. Hic ponitur catalogus omnium sacrificiorum. In cap. isto, & in seq. tradiderat enim Deus regulam de sacrificijs in Leui, quaher singula fieri deberent. Quae partes prouenerent Deo, & quae sacerdotibus, & quae offerentibus t. de holocausto, quam de hostijs pacificis, & victima pro peccato: posuitque regulam caeremoniarum quantum ad modum offerendi, & cremandi istas carnes, & expiandi in sanguine, non tamē tradidit regulam q. fieri deberent sacrificia ista, scilicet, quae sacrificia conuenirent culi-

bet temporibus: ideo determinantur sacrificia totius anni hic, & in isto cap. ponuntur sacrificia pro tribus festiuitatibus, non erant autem plures inter Hebreos. Et sic in istis duobus capitulis ponuntur omnia sacrificia, quae obligabantur Iudaei facere per totum annum, nec erant aliqua alia, quorum tempora non exprimitur hic. Considerandum vltimus, quod sacrificia ista distinguuntur hic per solennitates festiuitatum, & per dies profectos, in diebus enim profectis, id est in quibus non erat aliquod festum, ponuntur sacrificia vniuersalia per totum annum, scilicet, matutinum, & vespertinum solum, sacrificia autem festiuitatum distinguuntur, quia in quibusdam multa offerrebantur, in alijs vero pauciora, vt patet hic, & sequenti cap. Sunt autem festiuitates, in quibus ista sacrificia fiebant septem, scilicet, duo, quae iterantur multoties quolibet anno, & quinque, quae sunt semel in anno, primae duae sunt festiuitas sabbathorum, & calendarum. Nam in sabbathis fiebant plura sacrificia, quam in diebus profectis: Sabbatha autem multoties sunt. Secunda festiuitas erat calendarum, & in ista fiebant solennia sacrificia, iteranturque ista festiuitas, quia calendarum vocantur omnia principia omnium mensium. Sunt autem quinque aliae festiuitates, quae accidunt semel in anno, scilicet, festum azymorum, & Pentecostes, clangoris, expiationis, & tabernaculorum. In istis enim varia sacrificia offeruntur. De duobus primis patet hic: de secundis tribus patet sequen. cap.

Sacrificia distincta per solennitates festiuitatum, & erant caeremonie solennitates.

Considerandum etiam circa istas festiuitates, q. in omnibus eis, aut saltem in quibusdam eorum attendebantur tria, scilicet, vacatio a laboribus, & oblatio sacrificiorum, & quaedam speciales caeremoniae aliarum oblationum, quae non sunt sacrificia, vel quaedam exultationes. De primo, & tertio habetur Leui. 23. capit. vbi ponitur in qualibet festiuitate haecum quorundam diebus durare debebat, & quibus diebus vacandum erat ab opere, & quibus non, ponitur etiam tertium, scilicet, quaedam caeremoniae oblationum, quae non sunt sacrificia, vt quod in festo azymorum offerrentur manipuli spicarum, & in festo Pentecostes offerrentur noui panes. Ponuntur etiam caeremoniae aliarum festiuitatum, quae non sunt oblationes, vt de sonitu tubarum in die clangotis, & de afflictione diei p. priationis, & de exultatione, & ramis festi rabernaculorum. Secundam autem erat obligatio sacrificiorum, & de ista solum agitur hic, scilicet, quod animalia offerri debebant in sacrificium, in qualibet festiuitate, & quae pertinerent ad holocaustum, & quae ad victimas pacificas, & quae ad hostias pro peccato, & sic ista duo capitula vocantur catalogus sacrificiorum, sicut infra 33. cap. vocatur catalogus mansionum, & cap. 23. Leui. vocatur catalogus festiuitatum, & c. 18. eiusdem dicitur catalogus consanguinitatum, & matrimoniorum non contrahendorum. *Oblationem meam & panes & incensum.* Hic intendebat Deus dare regulam completam de omnibus sacrificijs. Tetigit tamen de omnibus ministerijs sacerdotalibus: erant enim quatuor ministeria sacerdotalia, quae intra Sanctuarium fiebant, scilicet, oblatio sacrificiorum, & propositio panum, incensio lucernarum, & oblatio thymiamatis, vt declaratum est supra 18. capit. & de his tetigit hic dās regulam generalem, scilicet, quod ista obseruarentur in temporibus suis, solum tamen prosequitur hic legislator de vno eorum, scilicet, de sacrificijs, quae vocantur hic oblatio. de propositione autem panum, & incensione candelarum, & thymiamatis oblatione nihil hic dicitur, quia ista non habent aliquam difficultatem aut varietatem, cum temper eodem modo fiunt, sacrificia autem habent magnam

Tria attendebant in festiuitatibus.

Quatuor ministeria sacerdotalia intra Sanctuarium.

magnam varietatem, quia non sunt eadem in omnibus temporibus, nec secundum speciem sacrificij, nec secundum numerum eorum, ut patet hic, ideo de his necesse fuit dici: ponitur autem primum hic oblatio, per quam solum intelliguntur sacrificia. Aliqui autem volunt dicere oblationem illam, quae fiebat de pane, & oleo, & vino, nam communiter distinguitur oblatio, & sacrificium. Oblatio enim ad res aridas, & liquidas pertinet non viuentes, ut farinam oleum, vinum, sacrificium vero pertinet ad animalia quae immolantur, hic tamen non potest sic accipi, quia de nulla oblatione specialiter agitur, sed solum de sacrificijs, ut patet in litera hic, & sequenti cap. ideo necesse est accipi oblationem pro sacrificio solum, panes autem vocantur hic panes propositionis. Erant enim duodecim panes continentes singuli duas decimas farinae, & isti ponebantur in quolibet sabbatho coram Domino, & auferbantur in alio sabbatho, ut ponerentur alij duodecim recentis. De hoc patet Leui. cap. 24. erant autem isti in mensa aurea, quae erat intra tabernaculum, in qua etiam vala erant aurea ad libafundenda. de quo patet Exo. 25. cap. Vocatur hic incensum suauissimi odoris thymiamata, quod offerebatur Domino quotidie, nam cremabatur in mane, & in vespere thymiamata super altare, ut patet Exo. cap. 30. Quarta autem ministratio subtrahitur hic, scilicet, de incensione lucernarum, disponebantur enim bis quotidie lucernae in candelabro intra tabernaculum, ut patet Exo. 27. & 30. ca. de hac non fuit expressum, quia intelligebatur nomine oblationis thymiamatis, non quidem, quia ipsa esset oblatio, sed quia simul fiebat cum thymiamatis oblatione, sic patet Exo. cap. 30. ubi dicitur, quod bis in die, scilicet, in mane, & in vespere quando incenduntur lucernae, viciur thymiamata coram Domino. Alia ratio est quare non exprimitur, quia hic solum dicitur de oblationibus, ut patet in litera, scilicet, oblationem meam, & panes, & incensum offertur per tempora sua, in lucernarum tamen incensione non erat aliqua oblatio, quia nihil apponabatur, sicut in ceteris tribus, sed solum ministrabatur disponendo lucernas, ideo non potuit poni cum his tribus, ut referretur ad illud verbum offerre. *Odoris suauissimi.* Vocatur incensum odoris suauissimi, id est, quia erat valde suavis odor eius Deo, non quidem, quod ipse sentiret odorem thymiamatis, quia in Deo non est potentia odoratua, nec organum odorandi, ut ista possit percipere, quia hoc solum conuenit animalibus, dicitur tamen per metaphoram, quia sicut nos acceptamus, & cupimus res odoris gratissimas, ita cum Deus acciperet oblationem thymiamatis ex deuotione, & obedientia offerentium, dicebatur esse sibi gratum, vel odoris suauissimi. *Offert per tempora sua.* Ita litera potest dupliciter intelligi. Vno modo, quod Deus admoneat Israelitas ad faciendum istas ministraciones, in deserto enim non fecerant eas, nisi in monte Sinai pauco tempore. Fluxerant autem postea anni 39. fere, in quibus nihil huiusmodi fecerant, ideo poterant existimare se in futurum ab omnibus his absolutos, quamquam manerent in terra promissionis, ideo dicitur: Offerte per tempora sua, id est, offerre in tempore debito, scilicet, toto tempore isto, quo fuistis in deserto non obligabimini facere haec, nec etiam obligabimini in immediate, ut introieritis in terram Chanaan, sed postquam habueritis pacem de hostibus vestris, scilicet, subiecta vobis terra, & cum fuerit Sanctuarium Domini locatum in aliqua vrbe terra vestra, ut patet Deuterono, cap. 12. cum tamen ista aduenerint offerre panes, & oblationem, & incensum, quia iam tempus inum est. Alio modo potest intelligi: offerre per tempora sua, id est, in tem-

poribus determinatis a lege: erant enim pro sacrificijs determinata tempora, scilicet, quadam in festiuitatibus, & quadam in diebus profectis, illa autem, quae erant pro festiuitatibus non debebant offerri in diebus profectis nec e contrario. Etiam sacrificia calendarum non debebant offerri in sabbathis nec e contrario, & sic de alijs. Idem idem sacrificium quotidianum quod vocatur matutinum non debebat offerri in meridie, & sic de vespertino, sed in singulis seruanda erant sua tempora: sic etiam panes erant offerendi in tempore suo, id est panes propositionis, ad hoc enim erat constitutum tempus, scilicet, ut in quolibet sabbatho ponerentur duodecim panes super mensam auream, qui manebant ibi septem diebus, scilicet, usque ad alterum sabbathum, ut ponerentur tunc alij recentis, & tollerentur priores, ut patet Leui. cap. 24. pertinebant autem isti panes solum ad cibum sacerdotum, ut patet 1. Reg. 21. & Matth. 12. cap. in tempore tamen necessitatis dedit sacerdos Achimelech illos David, & pueris suis, ut patet eisdem cap. & iste sensus est, quem facit litera. Conuenit enim quia immediate agitur de sacrificijs, & ponuntur tempora determinata illorum. *Haec sunt sacrificia, quae offerre debetis.* Posita supra regula in generali, quod sacrificia, & omnia alia ministeria essent obseruanda in temporibus suis, subditur hic in speciali, quae sunt tempora istorum sacrificiorum, & distinguuntur festiuitates, & dies profecti assignando cuiuslibet sua sacrificia, & dicitur, haec sunt sacrificia, quae offerre debetis, id est solum obligamini facere sacrificia, quae habentur hic. Alia autem sacrificia fiebant, sed illa erant spontanea, ideo non datur regula de illis, quia qui volebat offerre, & quando volebat, sed solum de illis, quae sunt sub obligatione, ista autem sacrificia fiebant de sumptibus Sanctuarij, scilicet, quod erant aliqui redditus Sanctuarij, de quibus emebantur animalia ad immolationem, farina, vinum, & oleum, & thus, & sal ad libamenta. Isti autem redditus erant partim ex elemosynis populi, scilicet, quia erant gazophylacia in Sanctuario, in quibus populares pecuniam mittebant, ut patet Leui. cap. 21. Cum autem esset opus sumptuum aperiebantur gazophylacia illa, & sumebatur pecunia sub numero a sacerdotibus adhibitis tabellionibus, ne aliqua fraus fieri posset, ut patet 4. Reg. 12. cap. colligebatur etiam pecunia a populo quando veniebat ad festiuitates, erat namque vna dies determinata, scilicet, dies octaua in festo tabernaculo rum, quae vocatur dies cetus atque collecta, id est, quia congregabatur cetus populi in die illa ad faciendum collectam pecuniarum pro sumptibus sacrificiorum, ut patet Leui. c. 23. & Deuterono. 16. Aliquando tamen aliqui reges etiam de Gentilibus, qui erant viri deuotii in cultu Hebraeorum tribuebant omnes sumptus pro sacrificijs, sicut patet de Seleuco rege Asiae, qui praestabat pecuniam pro omnibus sumptibus sacrificiorum, ut patet 2. Machab. cap. 4. de rebus autem Sanctuarij, qui essent iam ad sacrificia, quam ad restorationem rerum ipsius Sanctuarij declaratum est supra cap. 5. *Agnos anniculos.* Hic ponitur sacrificium quotidianum, quod erat commune ad omnes dies tam festos quam profectos, & vocatur iuge sacrificium, potest etiam vocari sacrificium dierum profectorum, quia licet offerretur tam in diebus profectis quam festiuis, tamen in profectis solum offerebatur illud: in festiuis vero offerebatur istud, & alia, quae determinantur infra in his duobus cap. & iubetur, quod offerantur duo agni, quia vnus pertinebat ad sacrificium matutinum, & alius ad vespertinum, ut patet infra, & dicitur, quod essent agni, quia non poterat offerri ouis femella, sed debebat esse masculus.

Causa

Quare in sacrificio matutino & vespertino non solum masculi offerantur, & et in ovis holocaustis, in pacificis vero & pro peccato aliquando femella.

Causa huius est, quia sacrificium vespertinum, & matutinum erant holocausta, ut patet hic, in holocausto autem nunquam offertur femella, ut patet Leui. c. 1. ubi ponitur regula de his. Quod intelligendum est de quadupredibus, nam de auibus poterat offerri femella, scilicet, columbae aut turtures femellae, ut patet eodem cap. & hoc est, quia in auibus non apparet ita manifeste distinctio sexus, sicut in quadrupedibus etiam nomina eorum sic se habent, quod in vulgari non distinguimus nomina pro masculo, & femella, sicut in quadupredibus, & in hominibus. In Latino quoque idem genus comprehendit masculum, & femellam, & ob hoc nomina autem epicea dicta sunt, id est communia. Causa autem quare in holocaustis soli masculi offerantur, cum in hostijs pro peccato, & victimis pacificis offerantur indifferenter femellae, & masculi posita fuit Leui. cap. 1. Item non licebat offerri in sacrificio quotidiano capras, aut boues, sed agnos solum.

An hedulus posset accipi pro agno. Quaes. II.

QVAERRET aliquis si posset accipi hedulus loco agni, ut si interdum non occurreret ita leuiter haberi agnum, quod assummeretur hedulus. Videtur autem, quod sic, quia sic fiebat de celebratione phase. Iusserat enim Deus, quod acciperetur agnus anniculus immaculatus, ut patet Exo. cap. 12. poterat tamen interdum accipi hedulus, utpote si non occurreret ita leuiter haberi agnum, ut patet ibidem.

Respondendum est, quod non poterat in sacrificio quotidiano offerri aliquid, nisi agnus, nec erat hic locus commutationis in hedulum, vel in alterum animal, sicut in celebratione phase. Causa huius est, quia commutatio sacrificiorum, scilicet, quod offerretur istud animal, cum deberet offerri alterum fiebat propter duo. Primo propter paupertatem offerentium, secundo propter difficultatem inueniendi animal, quod iubebatur offerri. Causa enim primi erat, quia Deus volebat, ut omnes Iudei exerceerent se in cultu Dei offerendo ei quidquam, & quia illi, qui erant pauperes non poterant offerre animalia magna dabatur, quod offerrent parua, & quia illa etiam interdum offerre non poterant, concedebatur, quod offerrent auiculas, scilicet, columbas, vel turtures, quae erant minoris precij, & si interdum ista non possent, dabatur alius modus offerendi, scilicet, quod offerrent modicum de farina, & sic non erat aliquis etiam si pauper, qui non posset aliquid offerre. De ista mutatione patet Leui. cap. 5. de illo, qui peccauit in irando, quod debet agere poenitentiam de delicto suo, & pro peccato offerat capram, vel agnam, & si non poterit, offerre pecus, offerat duos turtures, aut duos pullos colubarij. Si autem hoc non poterit, offerat modicum de farina, siue oleo, sic quoque fit mutatio de sacrificio, quod fiebat in purificatione mulieris parientis. Debebat enim offerre agnum anniculum, & vnum pullum columbae, vel turturem pro peccato, si tamen non posset offerre agnum anniculum offerebat loco illius vnum turturem, ut patet Leui. cap. 12. sic quoque in purgatione leprosi fiebat mutatio propter paupertatem Leui. cap. 14. Alia causa mutationis sacrificij erat quando aliquis non poterat facilliter inuenire illud animal, quod iubebatur offerre, tunc enim dabatur, quod offerretur alterum. Ista duo cause possunt applicari ad mutationem, quae fiebat in celebratione phase, scilicet, quod offerretur hedulus loco agni. Prima enim patet, quia forte agni essent maioris valoris quam heduli, ideo aliqui non possent

emere agnos, & possent hedulos. Debebat ergo concedi hedulus, quia ista lex dabatur pro omnibus de populo, & ibi erant multi pauperes, lex ergo imponere debuit id, quod erat minus. Ista causa non applicatur obligationi iugis sacrificij, quia offerebat istud sacrificium de expensis Sanctuarij, in quo non erat paupertas timenda, sicut in popularibus, ideo non debuit concedi aliqua mutatio ex causa paupertatis. Secunda causa non applicatur, scilicet, propter difficultatem inueniendi, quae maxime conuenit celebrationi phase, debebat enim phase celebrari in omnibus domibus Israelitarum, & quilibet sumere debebat vnum agnum si domus eius sufficiebat ad comedendum illum, ut patet Exo. cap. 12. difficillimum ergo erat, quod oes viri de Israel possent inuenire agnos pro die illa, ideo debuit dari, quod qui non possent inuenire agnum acciperet hedulum, & ista fuit porio causa, quare concessum est, ut acciperetur hedulus, vel agnus, quam paupertas accipientium, hoc autem non applicatur immolationi iugis sacrificij, quoniam solum immolabantur duo agni quotidie pro sacrificio iugi, non erat autem aliqua difficultas inueniri quotidie duos agnos ad immolandum, ideo non permittebatur immutatio hic de agno in hedulum.

An posset vitulus offerri pro sacrificio iugi. Quaes. III.

QVAERETUR amplius an posset pro iugi sacrificio offerri vitulus. Aliquis forte dicit, quod non, sicut non poterat offerri hedulus loco agni, sed aliqua ratio diuersitatis apparet, quia quando commutabatur hedulus pro agno dabatur aequale pro aequali, vel minus pro maiori, & ista mutatio non recipitur, quia semper debet per motum fieri melioratio. Cum autem offerretur vitulus pro agno fiebat melioratio, quia erat maxima victima vitulus. In obligationibus, autem sic, quod quicunque soluit maius tollit ab obligatione minori, ergo offerendo vitulum pro agno satisfiebat, & adhuc aliquid gratis conferebatur.

Respondendum est, quod cum aliquis vellet offerre in diebus profectis vitulum cum offerret iuge sacrificium, aut volebat illud offerre, ita quod non offerretur agnus, vel offerre vitulum cum agno. Si autem offerret vitrumque manifestum est, quod licebat, quia tunc non fiebat aliqua commutatio, sed vitulus offerebatur gratis, & agnus ex necessitate pro iugi sacrificio, si autem vellet offerre solum vitulum, non offerendo agnum fieret commutatio, essetque vitulus iuge sacrificium, hoc tamen non recipitur, quia in his erat seruanda forma mandati. Si ergo Deus iubeat agnum offerri non debebat offerri vitulus, quia Iudei non debebant declinare, ad dextram, nec ad sinistram eorum, quae scripta erant in lege, ut patet Deuterono, cap. 4. Nec valet si dicatur, quod non declinabant ad dextram, nec ad sinistram, quia faciebant id quod Deus iusserat, & aliquid amplius. Respondendum est, quod non debebant etiam aliquid addere ad ea, quae Deus iubeat, utpote si Deus iuberet offerri duos hireos in die propitiationis non debebat offerri tres, & si iusserat mitti vnum in solitudinem, ut tolleretur peccata multitudinis non debebat mitti duo. Causa est, quia ista sacrificia, & caeremoniae non placebant secundum seipsa, sed ex deuotione, & obedientia facientium, & quia obedientia maxime erat in obseruando penitus formam mandati debebant eam obseruare. Alia causa huius est, quia Deus in ista iusserat ista sacrificia, & caeremonias tanquam signatiua aliquorum, quae futura erant in nouo testamento, ut patet 1. ad Corin. cap. 10. scilicet, omnia in figura contingebant

Quare eo mutabantur alia in sacrificijs.

Sacrificij quotidianum.

contingebant illis, si tamen adderetur aliquid ad id, quod Deus iubebat, mutaretur ratio significationis, utpote Deus iubebat, quod offerretur vnus agnus, p immolatione phase, & ille offerebatur ad significationem Christi passuri, vt patet Io. 19. vbi quaedam ceremonie agni paschalis de Christo exponuntur ad litteram, scilicet, os non comminuetis ex eo. Si tamē aliquis immolaret duos, vel tres agnos pro celebratione phase iam non maneret eadem ratio significationis, quia non videretur ad quid referrent istī agni: non poterant ergo Iudei aliquid mutare diminuendo, vel addendo; sic iustum est Deuterono. cap. 12. f. quod tibi precipio hoc tantum facito Deo, nec addas quidquam nec minuas, non licebat igitur offerri pro iugi sacrificio vitulos, loco agnorum.

Annulus. Id est isti agni debent esse vnus anni, in quo certificatur tempus agnorum immolandum. Non ergo licebat offerri animal cuiuscunque temporis, utpote duorum, vel trium annorum, quia iam non vocaretur agnus, sed aries.

Quomodo poterant Iudei certificari, quod agnus esset vnus anni precise. Quæst. IIII.

QUÆRET aliquis quomodo poterat esse certitudo de agno, quod esset vnus anni precise, & videtur, quod erat difficultas offerendi quotidie agnos, qui essent precise vnus anni. Si autem aliquis dicat, quod vocant agni anniculi illi, qui vnum annum compleuerant et si maioris temporis essent, quia quantocunque erant maioris temporis, semper erant vnus anni.

Respondendum est hoc esse ridiculum, nam tunc arietem annorum trium, vel quatuor vocaremus anniculum. Item arietes postquam compleuerant annum non vocantur agni, sed arietes. Idera tamen dicit agnos. Ideo dicendum est, quod vocantur hic agni anniculi, qui nondum compleuerant annum, vel saltem non habebant aliquid super annum, & tunc non erat difficile offerri quotidie agnos anniculos, quia siue essent duorum mensium, siue trium, siue quatuor, & sic ad vnum completū vocabantur agni anniculi, non poterant tamen in qualibet parte huius anni offerri, nam ante die octauum non offerebant aliqua animalia, vt patet Leui. c. 22. scilicet, bos, ouis, & capra septem diebus erunt sub vberē matris suæ, die autem octauo, & deinceps poterunt offerri Domino, & sic in die octauo incipiebat agnus vocari anniculus, & postea vsque ad completionem anni semper vocabatur anniculus. Istud quoque tempus erat determinatum ad offerendum Domino primogenita pecorum, scilicet, post diem septimum, vt patet Exo. cap. 22. scilicet, primogenitum filiorum tuorum dabis mihi, de bobus quoque, & ouibus similiter reddes illi mihi. Si autem aliquis quæreret an posset aries plusquam vnus anni offerri pro iugi sacrificio. Respondendum est, sicut supra dicebatur de vitulo commutando pro agno, scilicet, quod quamvis sit maior victima, si offeratur aries duorum annorum, quam si offeratur agnus vnus mensis, vel duorum, tamen non licebat fieri commutatio, sed obseruanda erat forma mandati.

Immaculatos. Id est isti agni anniculi debebant esse sine macula. Sciendum, quod duo signat macula, dicit enim varietatem coloris, vt si esset animal duorum, vel trium colorum, sic accipitur Gen. cap. 31. vbi dicitur, quod vidit Iacob arietes varios, & maculosos, idem dicitur Gen. 30. cap. scilicet, quod cum oves in coitu intreretur virgas decorticatas in cana-

libus, pariebant maculosa, & vario, & diuerso colore respersa. Alio modo accipitur macula pro defectu, vel super abundantia alicui membri, vel immoderata magnitudine alicuius partis corporis, quod ad monstruositatem pertinet, vel pro abscissione, aut fractione aliquarum partium, sic patet Leui. cap. 22. Primo modo macula non accipitur hic, quia non impedit immolationem, quod patet, quia Leui. 22. vbi ponitur macula prohibentes nihil agitur de colore. Secundo modo macula accepta impedit a sacrificio, vt patet præalle. cap. cum dicitur: Omnis macula non erit in eo, si cæcum fuerit, si fractum, si cicatricem habens, si papulas, scabiem, vel impetiginem non offeretis ea Dño, & postea dicitur: Omne animal quod, vel contritis, vel tonsis, vel sectis ablatisque testiculis est non offeretis Domino. Etiam ponitur ibi de animalibus habentibus abscissam caudam, vel aures. Similiter est intelligendum de omnibus alijs amputationibus membrorum, vel si animal esset morbidū, non licebat offerri illud: tamen magis pertinet ad immundiciam, quam ad maculam. debebant ergo isti agni anniculi totaliter esse immaculati alioquin non offerrentur, erant tamen ad esum liciti licet non immolabantur, vt patet Deuterono. cap. 12. scilicet, quod siue debile, & maculatum, siue integrum, & immaculatum comedi poterat, dum tamen effunderetur sanguis super terram.

An agnus anniculus posset offerri in iuge sacrificio amputata cauda eius. Quæst. V.

QUÆRET aliquis an liceret offerri istos agnos anniculos in iuge sacrificio si haberent amputatas caudas, vel aures. In quo præsupponendum, quod esse caudam amputatam, vel aures, erat macula, quædam tamen macularum erant totaliter prohibentes ab immolatione, alia autem secundum quid, omnes enim maculae, quæ habentur Leui. cap. 22. impediunt simpliciter offerri animalia, siue in holocaustum, siue hostias pacificas, vel pro peccato, etiam siue sponte, siue ex voto, siue ex necessitate legis offerrentur, duæ autem erant maculae, quæ non impediunt simpliciter caudam esse amputatam, vel aures, sed licebat offerri talia animalia sponte in quodocunque genus sacrificij, votum tamen ex his solui non poterat, vt patet præalle. cap. Hoc dato stat quæstio, scilicet, an liceret offerri in sacrificio iuge agnos habentes caudam, vel aures amputatas.

Dicit aliquis, quod licet, quia illa animalia poterant offerri, dum tamen non solueretur votum ex his, sacrificio autem iuge non offerebatur ex voto, ideo poterat fieri de huiusmodi animalibus. Respondendum, quod non poterant offerri, si haberent aliquam harum duarum macularum, quia dicitur Leui. 22. ca. quod talia animalia poterant offerri sponte, in quo innuitur, quod solum illo modo licebat offerri, sacrificio tamen iuge non fiebat spontaneè, sed ex necessitate legis: sicut ergo non licebat solui votum ex illis animalibus, & licebat offerri spontaneè, quia est maior sacrificio ceremoniarum in necessarijs, quam in voluntarijs, ita non licebit offerri in sacrificio iugi, quia sub maiori necessitate est istud sacrificij, quam illud quod ex voto fit, quia licet post votum emissum sit solutio sub necessitate, ante emissionem tamen erat pura libertas. In eis vero, quæ sunt ex necessitate legis nulla vnquam est libertas, sed semper obligatio, ideo adhuc maior strictio erit in ceremonijs sacrificiorum, quæ fiunt lege iubente, quam in ceremonijs sacrificiorum votiuorum sed non licet solui votum

de

de huiusmodi animalibus, ergo nec licebit immolari ad iuge sacrificio. Ideam autem dicendum est de omnibus animalibus, quæ infra iubentur immolari hic, & sequenti cap. quod nullum licebat offerri aure, vel cauda amputatis. **Duos quotidie.** Id est quotidie offerrentur duo agni anniculi in sacrificio iuge, quia vnus offerebatur in mane, & alius in vespere, dicitur autem quotidie, quia siue in diebus festis, siue profectis offerri debebant isti duo agni. erat tamen diuersitas, quia in profectis istud offeriebatur agni anniculi, in festiuitatibus autem offerebantur isti, & insuper sacrificia pertinentia specialiter ad illum diem, vt patet infra. **In holocaustum sempiternum.** Hic determinatur genus sacrificij, erant enim tria sacrificia, proprie dicta, & duo sacrificia large dicta, prima tria erant holocaustum, hostia pacifica, & victima pro peccato, duo secunda erant vitula rufa, & agnus paschalis. De tribus primis patet in Leui. cap. 1. vsque ad 8. de agno paschali, quod sit sacrificium patet supra c. 9. de ritu eius patet Exo. cap. 12. de sacrificio vitulae rufe patet cap. 19. cum tamen Scriptura loquitur de sacrificio absolutè semper intelligit de aliquo trium primorum, quia sunt proprie sacrificia, & quia esset dubium de genere sacrificij iugis responsum est, quod erat holocaustum. De ritu autem holocausti patet Leui. cap. 1. & ibi declaratum est. In hoc enim omnes carnes cum ossibus, & pinguedine, capite, & intestinis, atque pedibus solis cornibus, & corio demptis prius tñ lotis intestinis a salis, cremabant. Et de hoc sacrificio nulla iura proueniebant sacerdotibus, nisi pelvis, quæ proueniebat in partem sacerdotis faciētis holocaustum, vt patet Leui. cap. 6. dicitur, quod istud erit sempiternum, id est, quod nulla die omitti debebat ex causa quantumcunque vigenti, nisi forte Iudei nequaquam possent habere animalia ad immolandum, quod nunquam accideret. Si tamen contigisset interdum, quod omisissum fuisset sacrificium iuge, non debebat repeti ita, quod in alia die duplicetur, sed tenenda erat regula cuiuslibet diei, si quod solum suum sacrificium offerretur. Ita autem sacrificia debebant esse sempiterna, id est tandiu durare, quandiu durabat status Iudæorum, & tandiu essent in terra Chanaan. Nam quando portabantur captiui in alias gentes, non poterant ibi facere sacrificia, sicut nunc nullum faciunt, quia iusserat Deus, quod non offerrent sacrificia, nisi in vna de vrbibus terræ suæ, in qua est Sanctuarium. In captiuitate tamen nihil habebant horum, ideo solum obseruabant illas, quæ non determinabant locum, sicut circuncidi obseruare sabbatum, & alias solennitates, si autem durasset status Iudæorum in æternum, istud sacrificium debebat in æternum manere, sed statim Iudæorum, & tota lege cadente, istud quoque sacrificium perijt.

Vnum offeretis mane, & alterum ad vespere. Dixerat enim, quod offerrentur duo agni quotidie, hic autem determinatur tempus, scilicet, vnum in aurora, & alterum ad solis occasum.

Deritu sacrificiorum iugis, & spontanei.

Circa ritum horum duorum sacrificiorum considerandum est, quod quolibet die fiebat sacrificia, quæ vocantur iugia, & poterant fieri sacrificia spontanea, erat tamen ordo, quod iuge sacrificium matutinū esset ante omne sacrificium spontaneum, sacrificij autem vespertinum erat post omne sacrificium spontaneum, id est, ad solis occasum. fiebat autem sic, vt sacerdos, qui debebat facere sacrificium alicuius dieiurgeret in aurora ante solis ortum, & indutus vestibus sacris pertinentibus ad ministerium suum assu mebat cineres de altari: erat enim ignis perpetuus, in altari, quem nutriebant sacerdotes apponentes ligna quotidie, vnde fiebat cinis multus. Sacerdos autem

debebat illum tollere ad hoc, quod imponeret carnes holocausti, ne inquinarentur cinere, & deponebat cineres illos de altari, in quibusdam valis ancis, quæ vocabantur lebetes, erantque assignata solum ad ferendum cineres extra castra, vt patet Exo. 27. cap. & cū debuisset auferre cineres de altari exuebat se vestibus sacerdotibus, & ferebat cineres extra castra, quia non licebat ire extra Sanctuarium in vestibus sacerdotibus, comburebatque extra castra cineres vsque ad famillam. Deinde rediens in Sanctuarium ponebat ligna super altare, & immolato agno anniculo ponebat carnes eius, & adipem super ligna, post istud autem sacrificium fiebant omnia alia spontanea, si qua essent, & hoc vsque ad meridiem, nam postea non erat consuetum fieri sacrificia, post hæc autem in vespere ad solis occasum incipiebatur sacrificium vespertinū, immolabaturque alius agnus, qui nocte tota cremabatur, scilicet, quod diuideretur in frustra, & ponerentur particulatim, & successiue super altare, ita vt duraret tota nocte crematio illius agni. In aurora autem cum finiretur sacrificium vespertinum, incipiebat matutinum, & hoc modo succedebant sibi sacrificia. Hæc omnia patent Leui. capitu. 6. & ibi declaratum est.

Decimam partem ephi simila. Supra ponebantur sacrificia iugia, hic ponuntur eorum libamenta. ipsa enim animalia immolata vocantur sacrificia, & quædam, quæ cum eis ponuntur, scilicet, farina, vinum, & oleum vocantur libamenta: semper autem erant offerenda libamenta cum sacrificijs præterquam in sacrificio pro peccato, vt patet supra cap. 15. vbi ponuntur omnia libamenta sacrificiorum, & in sacrificio pro peccato non ponitur aliquod, & quia sacrificium iuge erat holocaustum, vt patet hic, necesse erat ponere cum illo libamenta, & ista determinantur hic.

Sciendum autem, quod libamenta erant quinque, scilicet, farina vinum, oleum, sal, & thus, vt patet Leui. cap. 2. ex ibi declaratis: duo tamen istorum non ponebantur in mensura, scilicet, sal, & thus, alia autem tria ponebantur in certa quantitate, vt patet supra capitu. 15. ideo determinatur hic quantitas cuiuslibet, & dicitur, quod erit de simila decima pars ephi, id est, ephi erat vna mensura magna, quæ diuidebatur in decem partes, & qualibet illarum vocabatur decima ephi: quælibet autem istarum dicimarum vocabatur gomor, vt patet Exo. cap. 16. De istis mensuris habetur Ezechi. 45. cap. & de alijs maioribus. Et quia ephi erat mensura magis cognita, & vulgaris nominatur ephi, & non gomor, quod est decima pars ephi. Dabatur autem ista simila non cocta, sed solum confersa ab eo sicut farina conspergitur aqua antequam formetur in pastam: erat autem ista farina, & omnia alia libamenta de sumptibus Sanctuarij, sicut animalia, quæ immolabantur. Erat autem modus offerendi istam similam, scilicet, quod acciperetur decima pars ephi, & super illam fundebatur quarta pars hin super eam ad conspergendum ipsam, deinde fundebatur quarta pars hin de vino super similam, vt quidam volunt. Sed falsum est, quia fundebatur super carnes animalis, quando cremari debebant, vt declaratum est supra cap. 15. & tunc non cremabatur tota simila super altare, sed pars illius, & reliquum proueniebat sacerdotibus. Erat autem modus huius sacrificij, & libamentorum suorum, scilicet, quod ablata pelle animalis, & cornibus, & lotis intestinis ponebatur partes eius super altare ad cremandum successiue, & istæ partes perfundebantur vino antequam ponerentur super altare, quod habebat quartam partem hin. & cum cremarentur carnes animalis super altare, assumebat sacerdos, qui faciebat sacrificium vnum de vasis

Modus offerendi similam.

de vasis aureis, quæ erant super mensam propositionis intra tabernaculum, & in illo ponebat decimam partem ephi de farina, quam perfundebar oleo commiscens ei quartam partem mensuræ hin, & portabat ad altare, tunc aut ponebat ibi de illa farina, quantum poterat capere pugillus eius ad cremandum, reliquam autem accipiebat pro se, & faciebat ex ea panes ad cibum suum, vt patet Leui. cap. 2. erat autem ista farina non fermentata, quia non poterat offerri aliquid fermentatum super altare, vt patet eodem cap. & ob hoc sacerdos, quando faciebat panes ex residua simila, non fermentabat eos, vt patet Leui. cap. 6. & sic, quæquàm sacerdos nihil haberet de carnibus animalis immolati in holocaustum, habebat tamen partem libamentorum eius. *Quæ conspersa sit oleo purissimo.* Id est ista simila sit conspersa oleo, vocatur simila farina delicta, scilicet, farina alba, quando est distincta a fursure, tota autem farina simul non vocatur simila, & ista vocatur aliquando ad epi frumenti, vt patet Psalm. 147. scilicet, qui ponit fines tuos pacem, & adipe frumenti satiati te. Ista autem est conspersa oleo, id est super eam funditur oleum, sicut funditur super farinam aqua ad redigendum eam in pastam. Dicitur autem oleo purissimo, quia non debebat esse habens amurcam. est enim amurca fex olei, & ista est cum oleo, quod vltimate exprimitur de bacca, lapide mortete. Hoc autem non debebat poni cum simila illa.

Et habeat quartam partem hin. Hin est quædam mensura rerum liquidarum, sicut ephi est mensura rerum aridarum, & sicut diuidebatur ephi per decem partes, quarum quilibet vocabatur decima ephi, ita diuidebatur hin per quatuor partes quarum quilibet vocabatur quarta pars hin. Sed istud falsum est, quia quarta pars hin non erat mensura sub hin, sed erat sextarius, & dimidius, diuidebatur autem hin in sex partes, quarum quilibet vocabatur sextarius, aliqui tamen errauerunt putantes sic diuidi per quartas: ideo stat alius modus, quo diuiditur hin per sextarios, de quo dictum est Leui. cap. 19. & 14. fundebatur autem tota ista mensura olei super farinam, & non debebat ex deuotione plus aut minus imponi, quia forma mandati in his obseruanda erat.

Holocaustum iuge est. Id est oblatio istorum agnorum, cum libamentis suis est iuge holocaustum, id est quod quotidie offertur, alia autem holocausta interdum fiebant ex deuotione popularium, sive per vorum, sive aliis sponte. Sed ista non erant iugia, quia non offerebantur quotidie, sed quando vellet offerre, & dato, quod quotidie offerrentur, tamè quia non obligabantur quotidie offerre, non vocantur iugia, similiter quædam erant holocausta ex necessitate in festiuitatibus: sed ista iugia non sunt, sed solum in festiuitatibus: ideo oblatio duorum agnorum, quæ fiebat in mane, & vespere vocatur iugis.

Quod obtulistis in monte Sinai. Hic excusat se Deus de ponendo regulam istius sacrificij, scilicet, qualiter celebrari deberet in mane, & in vespere. Et dicitur, quod istud est sacrificium, quod obrulerunt in monte Sinai, ergo sicut ibi celebrauerunt ita celebrare debeant amplius, de holocausto iugi celebrato in monte Sinai habetur Leui. 6. cap. Quod autem obtulerunt in monte Sinai holocaustum istud patet, quia in consecratione sacerdotum dabat Deus certa sacrificia, quæ offerre deberent pro consecratione, deinde dicebatur, quod ista essent præter ritum sacrificij matutini, & vespertini, vt patet Exo. 19. & Leui. 8. dicitur autem: Quod obtulistis in monte Sinai, in quo significatur, quod post montem Sinai nunquam immolauerunt aliqua animalia facientes sacrificium, & sacrificium, iuge interpolatum fuit, scilicet, quod nunquàm in toto

deserto factum est, nisi in monte Sinai. Et hoc erat quia in deserto non habebant Israelitæ ea, quæ necessaria erant ad sacrificium, scilicet, farinam, oleum, & vinum, habuerunt autem in terra promissionis.

Item non fecerunt, quia Deus noluit obligare eos ad faciendum hoc in deserto, sed solum in terra promissionis, vt patet Deuter. c. 12. si autem in deserto fecissent sacrificium istud Israelitæ continuantes per totum desertum non diceret: Hoc est holocaustum, quod obtulistis mihi in monte Sinai, sed diceret, hoc est holocaustum, quod consecuistis mihi offerre, fecit tamen mentionem specialem de monte Sinai, ergo videtur, quod in ipso loco solum obtulerunt. Nec obtulerunt ibi tanquam Deus vellet eos obligare ad ibi offerendum, sed quia voluit eis tradere regulam per quam offerrent, & quia ista, quæ consistunt in exercitatione non possunt cognosci per solam doctrinam, nisi aliquando homo in eis se exerceat. Fecit ergo Deus, quod Israelitæ exercitarentur in monte Sinai in omnibus generibus sacrificiorum, quando consecrati sunt sacerdotes, quia ibi erat conueniens locus ad faciendum hæc, filij autem Aaron ibi exercitari in his non indiguerunt, vt postea exercitarentur in toto deserto, ideo non facta sunt aliqua sacrificia post montem Sinai. Nam, & in consecratione Eleazari sacerdotis, quæ fuit in monte Hor quando mortuus fuit Aaron, non fuit aliquod sacrificium, vt declaratum est supra capitu. 20.

In odorem suauissimum incensi Domino. Id est ista sacrificia iugia facta sunt in monte Sinai in odorem incensi, id est in odorem, qui emittitur de re incensa. Odor iste vocatur suauissimus, vt supra declaratum est, & dicitur odor incensi, id est rei incensa, quia non ponitur incensum pro thure, sed pro ipso sacrificio, quod iacenditur, & maxime competit hoc holocausto, quæ totum incendebatur. *Et libabitur vini quartam partem hin per agnos singulos.* Id est cum quolibet istorum duorum agnorum sacrificij iugis ponetur quarta pars hin de vino. Erat autem modus, quod acciperetur quarta pars mensuræ hin de vino quæ aliquis agnus cremandus erat, & super carnes illius fundebatur istud vinum, scilicet, quod carnes diuidebantur in frusta, vt patet Leui. cap. 1. & antequam poneretur super ignem in altari fundebatur ignis super illas. & dicitur libabitur, id est offerretis, vel ponetis, signat autem libare offerre libamenta, sunt autem libamenta ipsa, quæ cum sacrificijs offeruntur, id est vinum panis, & oleum, quæ sunt accessoria, & quia vinum est vnum de istis, oblatio eius dicitur libatio, vel libare. Dicitur autem per agnos singulos, id est quotidie erat offerendus vnus agnus in sacrificio matutino, & in quolibet horum libabatur quarta pars hin.

In Sanctuario Domini. Istud est determinatio omnium superiorum, scilicet, quod holocaustum istud vespertinum, & libamenta eius tam in vino, quam in simila, & oleo fiebant in Sanctuario Domini, scilicet, intra atrium tabernaculi in altari holocaustorum quod erat ad ostium tabernaculi, vnicum enim altare erat in tota terra Iudæorum, & istud erat in Sanctuario, quod vocatur altare holocaustorum. Siquis autem aliquod alterum altare fabricaret ad immolandum ibi reus erat mortis. Et propter hoc quando duæ tribus, & dimidia fabricauerunt altare, nouem tribus, & dimidia existimantes, quod fecissent ad immolandum, conuenerunt ad pugnam contra eas, vt dederent illas, donec constituit, quod non fecissent ad immolandum, vt patet Iosue cap. 22. si quis autem extra illud altare immolasset, sive super aliud altare, sive sine altari, reus erat sanguinis, vt patet Leui. 17. capit. & ita puniebatur ac si hominem occidisset. Cum autem

autem dicitur: In Sanctuario, non est intelligendum de tabernaculo, sed de atrio, quia intra tabernaculum non poterat stare altare illud, cremaret enim tabernaculum, & inficeret illud fumo, & igne magno. Rationes autem huius posite sunt Exo. cap. 27. sed erat istud altare in atrio tabernaculi apud ostium, illud autem atrium non erat opertum desuper sed in circuitu, ideo venti, & imbres super altare veniebant, nec tamen extinguebatur ignis ille, etiam si laberentur flumina super ipsum. de hoc declaratum est Leui. cap. 6. *Alterumque agnum similiter offeretis ad vespere.* Id est etiam offeretis alterum agnum ad solis occasum. Istud vocatur holocaustum vespertinum, incipiebat enim in solis occasu, & durabat vsque ad auroram, quando inchoandum erat sacrificium matutinum, vt patet Leui. capitu. 6. & hoc erat, quia sacerdotes, qui faciebat istud holocaustum, diuidebat carnes illius agni in partes paruas iuxta morem omnium holocaustorum, vt patet Leui. cap. 1. & tota nocte vigilabat apud altare ponens successiue frusta carniū, vt tota nocte duraret crematio. In sacrificio autem matutino non fieret sic, sed ponebantur simul omnes carnes, vt cito cremarentur, quia non debebat per totum diem durare sacrificium illud, sed alia sacrificia præter istud fiebant, ideo Leui. cap. 1. vbi ponitur regula generalis de holocaustis dicitur, quod omnia membra animalis diuita in partes poni debebant super altare simul ad cremandum, & hoc, quia obseruabatur iste modus in omnibus holocaustis præterquam in holocausto vespertino, de quo specialiter dicitur Leui. cap. 6. quod duraret per totam noctem. Sciendum, quod hic cum dicitur: Similiter offeretis, non ponitur, similiter, ad signandum qualitatem, sive similitudinem, sed signatur adiunctio, & ponitur pro etiam. Si enim primo modo acciperetur, esset sensus, quod in vespere immolaretur vnus agnus similiter, vt in mane, id est sub eisdem ritibus. Sed tunc superfluum esset, quia ponitur immediate iuxta omnem ritum sacrificij matutini: ideo, similiter, ponitur pro etiam.

Iuxta omnem ritum sacrificij matutini. Id est tales ceremonie seruabuntur in sacrificio vespertino, sicut in matutino, & hoc tam quantum ad conditionem agni immolabilis, quam quantum ad ritum immolationis. De primo patet, scilicet, quod sicut agnus matutinus erat anniculus, & immaculatus, ita vespertinus. De secundo patet, id est, quod sicut diuidebatur matutinus agnus in frusta, & ponebatur super altare, nec comedebatur quidquam de illo, & offerebantur cum eo libamenta sua, ita & vespertinum. *Et libamenta eius.* Id est iuxta ritum libamentorum agni matutini, scilicet, quod sicut in agno matutino ponebatur decima pars simile conspersa oleo habente quartam partem hin, & tantundem de vino habebat, ita in sacrificio vespertino ponebantur eadem libamenta, & æqualis ponderis, & mensuræ. *Oblationem suauissimi odoris.* Id est iste agnus vespertinus offerebatur in odorem suauissimum. Hoc autem ad omnia sacrificia pertinet, quia cum offerrent de nocte ad mandatum Dei, Deus acceptabat illa, & dicebant esse odoris suauissimi. *Die autem sabbathi.* Hic ponitur secundum, scilicet, de oblationibus dierum sabbathorum, quæ erant maiores oblationibus quotidianis.

De oblationibus diei sabbathi. Quest. VI.

CONSIDERANDVM autem, quod ad sabbatum pertinebant duo, scilicet, oblatio sacrificiorum, & cessatio laborum, quia in die ista vacabant ab omni opere, de ista vacacione qualiter se haberet ad vacationes aliarum festiuitatum

tum habetur Leui. 22. cap. De primo ponitur hic, scilicet, de ritu sacrificiorum, ista duo non poterant Iudæi obseruare in sabbatho nisi quando erant in terra Chanaan, quia ibi erat locus Sanctuarij, in quo poterant sacrificare, cum autem ducebantur captiui in alias regiones, obseruabant sabbatum quantum ad secundum, scilicet, ad vacationem a laboribus, & sic obseruant nunc: sacrificia autem facere nequeunt.

Offeretis duos agnos. Ista est oblatio sabbathi super oblationem aliorum dierum, scilicet, quod offerrentur duo agni, si autem intelligeretur, quod ponebatur hic totalis oblatio sabbathi nihil differret oblatio sabbathorum a quotidiana oblatione, in qua duo agni erant immolandi, sed ponuntur isti duo agni insuper pertinentes ad oblationem sabbathi specialiter. Erat autem modus, quod in die sabbathi in aurora offerretur agnus anniculus pertinens ad quotidianum sacrificium, & immediate offerrentur duo agni pertinentes ad oblationem sabbathi. Et sic erant in quolibet sabbatho tres agni immolandi in aurora, in vespere autem solum immolabatur vnus agnus in holocaustum vespertinum iuge, & sic erant quatuor agni in sabbatho, & duo solum in diebus profestis. *Anniculos immaculatos.* Id est isti duo agni, qui specialiter pertinent ad sabbatum erant anniculi, & immaculati, de agnis namque pertinentibus ad iuge sacrificium diei illius non erat dubium, quia iam dictum fuerat, & accipiuntur hic anniculi, & immaculati, vt scilicet batur. *Et duas decimas simile.* Id est duo gomor de farina: habebat enim ephi decem gomor, quæ vocantur decem decimæ, & duæ de his offerebantur, quia cum quolibet agno istorum offerebatur vna decima, & intelligitur hoc de agnis, qui pertinebant specialiter ad sabbatum, nam de libamentis aliorum duorum agnorum, qui offerebantur in sabbatho pro iugi sacrificio supra dictum est. *Consersa oleo.* Id est, debet esse ista simila oleo consersa, id est, commixta, sicut commiscetur farina aqua ad faciendum massam. *In sacrificio.* Id est debet poni ista simila cum oleo in sacrificio. scilicet, cum carnibus animalis. Et erit sensus, quod carnes agnorum sint sacrificium, simila vero oleum, & vinum sint libamenta, & ista offeruntur in sacrificio. i. cum illo. tanquam quædam accessoria, & non dicitur hic de omnibus libamentis, quia non ponitur vinum, erat tamen necessarium in omni holocausto. Etiam quamquam ponatur oleum non ponitur mensura eius: hoc autem, quia debent referri ista ad superiora de sacrificio iugi, scilicet, quod sicut ibi ponuntur determinata libamenta ita, & hic: immo si noluisse Legislator ista scribere suffecisset, quod diceret cum libamentis suis, & non poneretur hic nec sequenti cap. aliqua mensura libamentorum, quia iam fuerat tradita mensura ista supra 13. cap. erat n. g. nale, quod quicumque offerretur agnus cum eo offerretur decima pars ephi de simila, hæc offerretur in hostiam pacificam, sive in holocaustum, & sive pro sacrificio iugi, sive pro sacrificio festorum, quandoque; aut offerretur aries debebant offerri duæ decimæ de simila, cum vero offerretur vitulus offerebantur semper tres decimæ. De oleo autem cum agno offerebatur quarta pars hin, & tantundem de oleo, cum ariete autem de oleo tertia pars hin, & tantundem de vino, cum vitulo autem medium mensuræ hin de vino & oleo, vt patet 3. ca. 13. & istud nunquam debebat variari quocumque offerrentur sacrificia, nisi esset sacrificium pro peccato, in quo non recipiebantur libamenta, vt patet præalleg. cap. ideo non erat hic necesse exprimi quantitatem libamentorum, quia satis constabat ex illo loco: fuit tamen hic expressum de omnibus ad maiorem certitudinem. Alio modo accipitur sacrificium pro libamento, & maxime

F maxime pro simila, & sic dicitur, quod simila conspersa erit in sacrificio, id est erit sacrificium, vel libamentum istorum agnorum immolatorum. & iste est sensus verus literæ, & sic accipitur sacrificium semp hic, & sequē. c. *Et liba, quæ rite funduntur per singula sabbatha.* Hoc potest dupliciter intelligi. Vno modo, quod accipiatur de libamentis, quæ fiebant in duobus agnis pertinentibus specialiter ad sabbatum, & quia fuerat expressum sacrificium, scilicet, ipsi agni, & non exprimebatur quantitas libamentorum, quia non ponebatur ibi vinum, nec exprimebatur quantitas olei, subiungitur ibi de istis. c. quod cum illis agnis offerretur liba, quæ rite funduntur per singula sabbatha, id est ponentur libamenta, quæ solent poni in sacrificio quotidiano, de quibus s. Alio modo est sensus, quod intelligantur superiora de sacrificio speciali sabbathi, scilicet, de duobus agnis. Et quia aliquis putaret nihil amplius offerri debere in die sabbathi, dicitur quod etiam offerrentur liba, quæ funduntur per singula sabbatha, id est, quæ offeruntur per singulos dies, scilicet, iuge sacrificium duorum agnorum, quod in nulla die cessare debebat propter oblationes speciales aliorum dierum. Et iste est sensus literæ, vocantur hic liba large, proprie enim libum idem est quod libamentum, vel libamen aut libatio, & non pertinet ad carnes animalium, sed ad farinam, vinum, oleum, thus, & sal. Hic tñ accipitur large pro toto, quod offertur in sacrificio quotidiano, s. pro carnibus cum libamentis. Quod patet, quia intelligitur de sacrificio quotidiano, in quo non solum libamenta, sed etiam carnes. Et dicitur: *Quæ rite funduntur, id est ordinariè.* Et in hoc significatur sacrificium iuge, sacrificia enim festorum non dicebantur rite fieri, quia nō erant quotidiana, illud aut, quod erat quotidianum vocabatur ordinarium, id est nunquam deficiens. Et dicitur, quæ rite funduntur, id est ponuntur. fundi enim pertinet proprie ad liquida, sic sunt duo libamenta, scilicet, vinum, & oleum. Hic tamen accipitur large fundi, id est poni, quia siue accipiantur liba pro solis libamentis, siue pro libamentis cum sacrificio non erant oīa liquida, quia simila, quæ erat vnum de libamentis non est liquida. Dicitur etiā per singula sabbatha, i. quoti die, quia sabbatum non accipitur hic pro die sabbathi, sicut accipiebatur s. sed p omnibus diebus. Accipitur enim sabbatum multipliciter. Vno mō pro die septima, in qua finita est creatio, & quā Deus iussit apud Iudæos observari, & isto mō accipitur in principio, cum dicitur de oblatione sabbathi. Alio mō accipitur sabbatum pro quolibet die, & sic computant Iudæi prima sabbathi vsque ad sextam sabbathi, quæ est dies veneris. Et deinde dicit sabbatum sine aliqua adiectione. Isto modo computant Evangelistæ, vt patet Mat. 28. c. s. vespere aut sabbathi, quæ lucebat in prima sabbathi, & Mar. 16. c. dicitur: Vna sabbathorum, & Prima sabbathi, quod idē est. Et isto modo accipitur hic, scilicet, per singula sabbatha, id est per singulos dies. Alio modo accipitur sabbatum pro hebdomada, sic habetur Luc. 18. cap. de Phariseo, qui dixit, ieiuno bis in sabbatho, & decimas do: non poterat autem bis ieiunare in sabbatho si sabbatum esset vna dies. Iste modus vltimus raro reperitur. *In holocaustum sempiternum.* Id est liba, quæ offeruntur per singula sabbatha in holocaustum scilicet, quod in quolibet die fiebat sacrificium holocausti mane, & vespere, & istud erat perperum.

K In calendis autem: offeretis holocaustum Domino, & vitulos de armento duos, arietē vnum, agnos anniculos septem immaculatos, & tres decimas similit oleo cōpersæ in

F sacrificio per singulos vitulos, & duas decimas similit oleo conspersæ per singulos arietes, & decimam decimæ similit ex oleo in sacrificio per agnos singulos. Holocaustum suauissimi odoris atque incensi est Domino. Libamenta autem vini, quæ per singulas fundenda sunt victimas, ista erunt: media pars hin per singulos vitulos, tertia per arietem, quarta per agnum. Hoc erit holocaustum per omnes menses, qui sibi anno vertente succedunt. Hircus quoque offertur Domino pro peccatis in holocaustum sempiternum cum libamentis suis. Mense autem primo quarta decima die mensis phase **G** Domini erit, & quintadecima die solennitas: septem diebus vefcentur azymis: quarum dies prima venerabilis, & sancta: Omne opus seruale non facietis in ea. offeretisque incensum holocaustum Domino, vitulos de armento duos, arietem vnum, agnos anniculos immaculatos septem, & sacrificia singulorum ex simila, quæ conspersa sit oleo, tres decimas per singulos vitulos, & duas decimas per arietem, & decimam decimæ per agnos singulos, id est, per septem agnos. Et hircum pro peccato vnum, vt expietur pro vobis, præter holocaustum maturinum, quod semper offeretis. Ita facietis per singulos dies septem dierum in fomitem ignis, & in odorem suauissimum Domino, quia surget de holocausto, & de libationibus singulorum. **I** Dies quoque septimus celeberrimus, & sanctus erit vobis: omne opus seruale non facietis in eo. Dies etiam primitiuorum, quando offeretis nouas fruges Domino expletis hebdomadibus, venerabilis, & sancta erit: omne opus seruale non facietis in ea. Offeretisque holocaustum in odorem suauissimum Domino vitulos de armento duos, arietem vnum, agnos anniculos immaculatos septem: atque in sacrificijs eorum similit oleo conspersæ tres decimas per singulos vitulos, per arietes duos, per agnos decimam decimæ, qui simul sunt agni septem: Hircum quoque, qui mactatur pro expiatione, præter holocaustum sempiternum, & liba eius immaculata offeretis omnia cum libationibus suis.

Sacrificiū phase.

Exo. 10. Luc. 23.

Sacrificiū primitiuorum.

Sabbathi accipitur multipliciter.

Sacrificiū calendari.

De sacrificio Calendarum. Quest. VII.

Quomō a principio fere oēs gētes utebantur annis lunari- bus, q̄ inconueniētia inde sequebatur.

In Calendis autem. Hic ponitur tertium. c. de sacrificio calendarum: erat. n. dies calendarum magna festiuitas apud Iudæos, & in illa offerebantur sacrificia, quæ habentur hic. *Id est in mensium exordiis.* Est expositio præcedentis dicti, quia ibi fuerat dictū in calendis: sunt autem calendæ exordia mensium apud Latinos, quando ponuntur simpliciter: fuit tñ hic facta expositio, quia istud nomen non est apud Iudæos, nec aliquid sibi æquale: sed dicitur hic in nouilunio. Sciendum autem, quod apud Hæbræos, idem est nouilunium, quod apud nos calendæ: non quod sit idem dies, sed quod sicut apud nos incipiunt menses in calendis, ita apud Hæbræos incipiunt in nouilunio. sic enim apud antiquos computabatur annus per menses lunares, sed mutatus fuit iste modus, quia ipsi volebant reducere computationem illam ad reuolutionem solis. c. p menses lunares computarent totū annum, & acciperent tot lunationes, quod completerent vnam reuolutionem solis. Hoc autem faciebāt, quia sol magis certificat per motum suum, & distinguit temporum partes, atque qualitates varias efficit: sed isti, qui computabant per menses lunares cogebantur dare vnum de duobus inconuenientibus. s. vel quod non facerent menses tot in vno anno, sicut in alio, vel quod non facerent eos æquales: nam lunationes duodecim nō faciunt annum integrum: si autē darent tot menses in vno anno, sicut in alio esset inconueniens: quia aut darent. 12. aut 13. si darent. 12. non complebatur circulus solaris, quia deficerent dies. 11. & sic non inciperent anni semper in eodem tempore, vt pote si secundum istam computationem inciperet annus prima die Ianuarij sumptis. 12. lunationibus non perueniretur iterum ad primam diem Ianuarij, vt esset circulus solis completus, sed deficerent dies. 11. & finiretur annus in 20. die mensis Decembris, & iterum inciperetur ibi annus, & cōputatis. 12. lunationibus finiretur annus in nona die mensis Decembris semper subtrahendo dies. 11. & hoc modo mutarentur initia annorum. s. quod nunquam posset incipere vnus annus, vbi alius inceperat. Ex quo magnum inconueniens sequebatur. s. quod aliquando inciperet annus in medio estatis, & aliquando in medio hyemis, vel principio autumnij, & sic variaretur per omnia tempora, ita vt nihil certum relinqueretur. Si autem ponerēt. 12. lunationes in quolibet anno, sequebatur idem inconueniens per additionē, quod fiebat prius per subtractionem. s. annus solaris continet dies. 366. in quibus perficitur transitus circuli solis: lunationes autē. 13. continent dies. 384. & sic superant ad priorem numerum. 18. accipiebatur ergo, quod inciperet hoc modo annus prima die Ianuarij non finiretur in vltima die Decembris, quia solum sunt dies. 366. cum die bissextili: sed finiretur annus die. 18. Ianuarij, & sequens annus ibi incipiens finiretur die 5. mēsis Februarij. s. addendo. 18. dies ad vnum solarem, & isto modo sequit inconueniens quod prius. c. quod non sint eadem principia annorū, sed aliqñ in hyeme, & aliqñ in vere estate vel autumnio, & sic nesciretur, qui erant menses pertinentes ad hyemem, & qui ad estatem: nō erat ergo aliquis istorum modorum conueniens. Si autem velent equare menses lunares cum circulo solari cogebantur dare lunationes imperfectas, vel in quolibet anno. s. ponendo. 13. lunationes & 11. dies tredecimæ lunationis, & istud erat magnum inconueniens, quia annus non inciperetur cum nouilunio, nec finiretur cū illo, vel si aliquando inciperetur in nouilunio, tñ non finiretur in eo, & sic nesciretur quora die lunationis annus debebat incipere, vel finire, nisi apud eos, qui

Alph. Tost. super Num. Pars II.

A diligenter hoc inuestigarent: non fuit ergo iste modus conueniens, ideo quamquam a principio seculi inceperit ista computatio apud multas gentes, tamen postea per varias emendationes vsque ad tempora Octauiani Imperatoris paulo ante natiuitatem Christi peruentum est ad hanc computationem moderatam. s. vt sint menses. 12. complentes circulum solarem, & semper incipiat annus in eadem die, nec varietur qualitas temporum in mēribus, sed cognoscatur qui sunt menses pertinentes ad vnum tempus, scilicet ad hyemem, & qui ad estatem, & qui ad autumnum, & iste est modus conuenientissimus, de quo magis dictum est Exo. cap. 12. Iudæi tamen, sicut a domino instituti sunt ita semper computauerunt annos per menses lunares, & non dant aliquem de modis supra positus, sed faciunt annos inæquales, & incidunt in duo inconuenientia, quoniam aliquando faciunt annum. 12. lunationum, & aliquando. 13.

Item est alterum inconueniens, scilicet quod non habent eadem principia annorum. Nam aliquando incipiunt annum ante æquinoctium vernale, & aliqñ post illud. s. aliquando circa principium Martij nostri, & aliquando in fine illius. Faciunt tamen istam varietatem inæqualium annorum, ne cogantur discedere multū a principio anni solaris, & mutantur qualitates tēporum secundū menses suos, & hoc semper fuit apud eos. Quod patet, quia Deus iussit, vt in primo mense die. 15. celebraretur festum azymorum, vt patet hic, & Leui. ca. 23. & tamen tunc erat principium frugum nouarum, vt patet Deuter. c. 16. nam iubebat Deus vt in festiuitate azymorum offerrentur manipuli spicarum, & ante hoc nō licebat comedere quicquid de segete. s. nec panes, nec pultes, nec polenta: si tñ computarent annū per lunationes. 12. vel 13. vt prius dicebatur: aliqñ inciperent annū in autumnio, & aliqñ in hyeme, & aliqñ in estate, & sic non essent semper fruges nouæ in primo mense anni. Faciendo autē annos inæquales. s. aliqñ per 12. & aliqñ per 13. lunationes, erat semper mensis primus eorum in Martio nostro frugesque esse poterant. Sed dicit aliquis, quod poterat seruari iste status tēporum alio mō. s. quod in quolibet anno facerent Iudæi. 12. lunationes, & apponerēt dies 11. ad complendum circulum solarem, & sic essent anni æquales semper, & inciperēt in eadem die, sicut nos semper incipimus. Esset autem ista computatio nem eorū dies prima anni semper in æquinoctio vernali, quod est quasi in medio Martij. Respondēdū nō stare, quia hoc repugnabat legi Iudæorū: diuidebant. n. ip sū annū per menses, & in principio cuiuslibet mensis faciebant festiuitatē, sed iubetur, quod ista festiuitas sit in nouilunio, vt patet hic, & Ps. 80. ergo necesse est, vt Iudæi incipiant menses in nouilunio: si tñ facerent. 12. lunationes in quolibet anno apponētes dies 11. nō inciperent menses in nouilunio, sed in alijs partibus lunationis: ideo necesse fuit, quod solū hñrent Iudæi istū modum, quem habent. s. quod facerēt aliqñ lunationes. 12. & aliqñ. 13. faciētes annos inæquales. Sunt mensium exordia apud Iudæos nouilunia, & non calendæ, quia calendæ, quæ sunt principia apud nos aliquando sunt cum nouilunio, & aliquando sine illo, ideo cum posuisset litera nostra calendæ pro principijs mensium s. m morem Latinū subdidit. i. in mēsum exordijs, vt significaretur modus incipiendi Iudæorū in mēribus suis, & cum dicitur in calendis: non est intelligendū de quibuscunq; calendis, quia in quolibet mēse sunt multe calendæ, quamq̄ non sint semper æquales numero, sed intelligitur de illis calendis, q̄ vocantur simpliciter calendæ, & iste sunt in prima die mēsis, vbi scriptū est calendæ. In alijs autē dieb' nō scribitur calendæ absolute, sed sc̄do aut tertio, aut quarto calendæ, & sic de ceteris.

An Iudæi potuissent statum tēporū suorum aliter obseruare facien to. 12. lunationes. Solutio.

Consili.

Calende: Considerandum autem circa originem calendarii vnde dicitur apud Latinos, qd calendae a calendando dicuntur, qd est computare, vel vocare. Erat. n. mos apud Romanos qd in principijs mensium fierent nundinae, & vt sciretur apud omnes quot diebus duratura essent, ascende- bat aliquis rurrin, & dicebat calo calo: & quoties ista vocem replicabat, tot diebus durabant nundinae. Postea aut in libris mensium calēdae iste descripte sunt, & libri illi vocantur calendarij a calendis, quia mens- ses in calendis incipiunt.

An fuerit licitum institui, quod fierent sacrificia noua in exor- dijs mensium. Et an hoc inducebat Iudeos ad ido- latriam Quae. VIII.

QV AER ET aliquis an liceret in calendis, vel in principijs mensium sacrificia specialia. an con- ueniens fuerit, qd institueretur, qd Iudaei face- rent festiuitate, & specialia sacrificia in prin- cipijs mensium. Dicit aliquis qd non conueniebat, qd per hoc induceretur Iudaei ad idolatriam. s. vt coleretur astra celi, incipiebant namque menses in nouilunio, & cum Iudaei tunc facere deberent sacrificia specialia, & festiuitatem, videretur facere propter lunam, que tunc nouiter incipiebat lumen recipere a sole in cor- nulatione sua. Deus tñ nimis cauebat, ne Iudaei in- clinarentur ad colendum astra celi volens eis tollere omnem occasionem ad hoc: vnde iussit, qd multum diligenter attendere ad pulchritudinem astrorum ne decepti colerent illa, vt patet Deuter. c. 4. Caue ne ele- uatis oculis in celum videas solem, & lunam, & oia astra celi, & errore deceptus adores ea, & colas.

Item iussit ne timerent Iudaei astra celi putantes, qd aliquod malum eis inferre possent, vt patet Iere. c. 10. s. iuxta vias gentium nolite discere, & a signis celi nolite metuere, quae timent gentes, quia leges populoru vanae sunt. Sed iubedo, qd in nouilunio fierent aliqua sacrificia, inclinabantur Iudaei ad lunam, quia videre aliquid, qd propter lunam fiebat, ideo videtur qd non fue- rit conueniens in nouilunio fieri festiuitatem.

Rndendum est, qd non erat aliquod inconueniens nec Iudaei inclinabantur ad colendum lunam per hoc, quia quādo iuebatur, qd fieret ista sacrificia nō dice- batur de luna, sed de principijs mensium: vnde non intelligebant Iudaei, qd in respectu ad lunam aliquid fieret, sed in respectu ad initium mensis. s. qd Deus vole- bat, vt in principio cuiuslibet mensis fieret aliqua solennitas sibi. Item dato qd dicitur, qd habebatur hic aliquis respectus ad lunam. s. qd offerebatur sacrificiū, quia tunc luna inchoans erat, non sequebatur aliqđ inconueniens: quia Iudaei, qui decipi poterāt per astra, vt colerent ea, decipiebantur quantum ad hoc, quod erant plura in figura, & lumine suo, & motu, & pro- pter hoc autem dicebat Deus, ne Iudaei eleuaret ocu- los ad celos, & videntes solem, & lunam deciperentur, & colerent. In nouilunio tamen ablata erat ista causa, quia in die, quo fiebat ista festiuitas, erat luna in coniunctione, & tunc non apparebat aliquod lumen eius, nec figura, nec motus, sed omnia defecerant, ideo non mouerentur ad colendum eam, quia sola excellentia est, quae possit hominem decipere in ali- quibus rebus faciendo existimare, qd sint dij. Defec- tus autem nequaquam mouet. Si autem fieret ista festiuitas in plenilunio, quando luna est in oppositio- ne, & est tota plena, esset aliqualis occasio: quia cum tunc esset luna maxime fulgida, & secundum suam totam magnitudinem illuminata versus nos posset quilibet errare. De plenilunio tamen nihil dictum est. Sed hoc non obstante Iudaei decepti fuerunt cir- ca lunam colentes eam vt Deum, atque vocantes regi-

Iudaei ado- rauerunt Innam.

F nam coeli: offerebantque placetas mulieres hebreo- rum, vt patet Iere. 44. cap. vnde cum essent quidam de Iudaeis profugi in Aegypto tempore Babylonicar captiuitatis, essetque Ieremias cum eis, admonuit ne colerent reginam celi, cui responderunt publice om- nes mulieres hebreorum, qd licet Deus inberet non facerent, sed potius colerent reginam celi, quia dum eam coluerunt saturabantur panibus, & mala non viderunt, cum autem colere omiserunt, fames & om- nia mala inuenerunt illos. Istud tamen non prouenit eis, quia faciebant festiuitatem in principio lunae nouae, sed quia inclinati erant ad colendum idola, ita etiā coluerunt solem, & 12. signa celi, & omnia astra, vt patet. 4. Reg. 23. cap. sed de his nihil inserat Deus fieri, nec habebant aliquam occasionem ex ritu legis.

Quare voluit Deus in principio mensis magis fieri sacrificia, quam alio tempore, Quae. IX.

QV AER ET aliquis quare Deus iussit magis in nouilunio fieri sibi solennitatem, & sacrificia, quam in alijs temporibus. Respondendum est, qd Deus volebat coli ab Hebreis in ritu sacrificiorum, & ad hoc assignauit eis certa tempora: poterat autem assignare quaecunq; voluisset, quia in istis non multum refert. s. vtrum Deus colatur in isto die, vel in illo: dum tamen sit aliquis dies deter- minatus ad cultum Dei. Et sicut Deus determinauit fieri sibi cultum in quibusdam alijs diebus specia- liter. s. in omni sabbatho, & in festo azymorum, pen- tecostes, clangoris, expiationis, & tabernaculorum: ita iussit quod fieret in nouilunio, nec referebat magis tunc fieri, quam in alio tempore. Alio modo re- sponderi potest, quod Deus iussit specialiter fieri sibi sacrificia in nouilunio, & hoc siue propter lunam, siue propter principia mensium. Primo modo dicitur, quod Deus infundit nobis omne bonum tam na- turale, quam supernaturale. Bona autem naturalia influit per motum corporum coelestium. s. faciendo, vt illa moueantur, & per illorum motum deriuatur in nos aliqua virtus ad conseruationem, & vegetatio- nem naturalem, & quia maxima mutatio in istis naturali- bus apparet per cursum lunae potissimum quantum ad ea, quae sunt humida, & frigida, & luna renouat cur- sus suos in nouilunio, voluit, qd ibi fieret sibi sacrificia specialia ad signandū, qd gratias referebant Deo pro beneficijs susceptis per motum corporu celestiu. Ista namq; licet naturaliter moueant, tñ sine Dei iussu, & ordinatione non mouerent, & quantum ad Deū motus eoru nō est naturalis, sed purē liber, quia qñ ipse vult mouent, & qñ nō vult stant, vt patet de statione solis tpe Iosue qñ pugnavit 3. quinq; reges, vt patet Iosue. c. 10. & sic Christus posuit ista tanq; bñficia Dei nobis collata ex Dei misericordia, vt patet Mat. c. 5. Estote misericordes, sicut & pater celestis misericors est. Et postea subdit: Qui facit solē suum oriiri sup bonos & malos, & pluit sup iustos & pñores. Vegetatio ergo quae nobis naturaliter ex motu lunae confertur, ad Dei bñficiū pertinet, & propter illam Deo gratiae referendae sunt. Voluit ergo qd in nouilunio, vbi magis istud apparet fieret sibi sacrificiū & specialis festi- uitas. Aliter potest dici referendū hoc ad principia mensium. s. Deus est dñs temporu, & concedit vobis singula tempora, in quibus viuimus, & ideo in omni tempore cum colere debemus, quia quod non possu- mus facere specialiter ex alijs humanis occupationi- bus iussit, vt fieret saltem in principijs ipsorum tem- poru, & quae quilibet mensis est per se vnum tps ipale iussit, vt in principio cuiuslibet mēsis, fieret sibi sacri- ficium. Considerandum autem, qd quamquam voce- tur hic

tur hic ista solennitas calendarum more Latino: ta- men proprie vocatur Neomenia. i. noua luna, vel de- fectus lunae nouiter: a Neos quod est nouum, & me- ne, quod est defectus, quasi nouus defectus: quia tunc luna deficit, quia cadit sub radijs solis, & est noua. Sic aliquando vocatur in scriptura, vt patet Psal. 80. s. buc- cinate in Neomenia. i. die nouae lunae. Pluries tamen vocantur calendae, vt patet supra cap. 10. & 4. Reg. c. 4. & 1. ca. 1. Erat autem dies iste magnae solennitatis: vn- de comparatur aequaliter sabbatho, vt patet 1. ca. 1. s. Neomeniam, & sabbathum, & festiuitates alias nō feram, iniqui sunt cetus vestri, calendae vestras, & so- lennitates odiuit anima mea. Et 4. Regum. c. 4. dicit: Quam ob causam vadis ad eum, hodie non sunt ca- lendae, nec sabbathum: quasi sabbathum, & calendae essent aequalis solennitatis. Sciendum autem, quod in festiuitate calendarum fiebant sacrificia, vt patet hic, & ad honorem illorum, & ad gaudium solennitatis clangebatur tunc in buccinis argenteis in sanctuario, vt patet supra cap. 10. s. Si quando habueritis epulum, & dies festos, & calendae, Canetis super holocaustis, & pacificis vestris, vt sint in recordatione Dei vestri. De hoc Psal. 80. s. Buccinate in Neomenia tubali. In die calendarum canetis tubis argenteis. Et sequitur ibidem: Insigni die solennitatis vestrae, id est iste dies est magnae solennitatis apud vos. Offeretis holocaustum domino. Id est in die ista offeretis speciale holocaustū. s. omnia animalia, quae infra habentur. Vitulos de armen- to duos. Hic iubetur fieri de omnibus speciebus ani- malium immolatiuorum. s. quadrupedum, praeter qđ de hircis, & ponuntur tria genera. s. agni, arietes, & boues. De bobus ponebantur duo, vt patet infra. Si autem aliquis dicat quare ponebantur tot nō potest reddi causa de numero, sed sola voluntas legislatoris est causa. Sciendum autem, qd isti boues, de quibus hic dicitur non erant boues castrati, quales nos boues ap- pellamus, sed tauri, vel vituli non castrati: nam Iudaeis non licebat castrare aliqua animalia, ideo nec boues ad arandum castrabant, sed per assuetudinem fiebant domiti: sic patet Leui. c. 22. s. omne animal quod vel contritis, vel tonsis, vel sectis, ablatisque testiculis est non offeretis domino, & in terra vestra haec omnino non facietis. Sciendum autem, qd cum iubentur offer- ri omnia ista animalia, quamquam non exprimat de quolibet, qd esset mundum, & immaculatum: tñ intelligendum est. Arietem unum. Id est offeretis vnū arietem in holocaustum. Ritus autem offerendi om- nia ista animalia, quantum ad immolationem, & crea- tionem idem erat cum omnia essent holocausta. De quo Leui. cap. 1. solum autem differebant libamē- ta eorum, vt patet infra. Sciendum qd de bobus, & a- rietibus non dicitur quantae etatis essent, sicut dicitur de agnis, qd essent annuli. Causa est, quia de ariete determinatum erat. Non n. vocabatur aries, nisi exce- deret annum, & vsq; ad illud tēpus vocabatur agnus annulus. Cum vero excessisset annum non refere- bat quot annorum esset, sed cuiuscunq; etatis offer- ri poterat. De bobus autem non ponitur certa etas, quia siue essent infra annum, siue supra, poterant offerri, dum tamen essent ad minus octo dierum, quia ante illum diem nullum aial offerri poterat, vt patet Leui. 22. Bos, ouis, & capra cum genita fuerint. 7. die- bus erunt sub ybere matris suae: die aut octauo, & de- inceps offerri poterunt dño. Agnos annulos septem. Hic ponitur etas, quia agni, & arietes non differunt, nisi per etatem, ideo cum agitur de agnis, oportet as- signari etatem. Immaculatos. Non solum refertur ad agnos, sed etiam ad boues, & arietes, quae aut sunt maculae quae impediunt supra declaratum est. Et tres decimas similes. Hic ponuntur libamenta isto-

Sacrificia offerenda in die ca- lendarum.

Alph. I ost. super Num. Pars II.

A rum sacrificiorum, quia vt patet supra cap. 15. nunquā poterat offerri aliqua hostia pacifica, vel holocaustū sine libamento. Et ponuntur primo libamenta bouis. Erant aut inaequalia ista libamenta, sicut animalia in- aequalia sunt. Nam pro vitulo tres decimae offereban- tur de similia: pro ariete duae, & pro agno vna. Dicunt aut aliqui, qd ideo erat distinctio numeri decimarū fa- xina, quia erat distinctio etatis. s. qd vitulus erat trium annorum, & aries duorum, & agnus vnus. Sed non stat, quia nullus vitulus est trium annorum: tñ enim bos vel taurus appellatur, & tñ semper iubetur, qd offe- rantur tres decimae cum vitulo. Item quia tunc si ali- quando aries offerretur quatuor annorum, deberent dari cum eo quatuor decimae similia, sed falsum est, quia solum iubebantur dari duae decimae, vt patet hic, & sequen. cap. & supra cap. 15. Item nō stat, quia aries & vitulus non offerebantur semper eiusdem etatis, sed aliquando maioris etatis, & aliquando minoris: semper tamen lex iubebat offerri duas decimas, cum ariete, & tres cum vitulo, ergo nō fiebat hoc propter etatem. Sed dicendum qd fiebat propter maiorem victimam, & quia vitulus semper est maior ariete etiā si sit minoris etatis, & aries maior est agno, influm est, vt offerrentur omnia libamēta maiora cum vitu- lo, qđ cum ariete, & maiora cum ariete, qđ cum agno. Similia oleo consperse. Id est ista tres decimae debent esse consperse oleo. Quantitas aut olei ad conspergendū, hā infra. s. medietas hin. Consersio aut ista erat, quia totum istud oleum funderetur super similia, & cō- misceretur, quasi redacta in pastam, sicut farina com- miscetur aqua ad faciendum massam.

Libamē- ta sacrifici- orum. pāctorū.

An tres decimae miscerentur simul vel non. Quae. X.

QV AER ET aliquis de istis tribus decimis, an si- mul cōmiserentur, vel quilibet decima p se. Rndendum est, qd cuiuslibet animal cor respō- debat vnitas libamentorum. Si autem iste tres decimae conspergerentur per se. s. qd quilibet decima cōspereget, quarta hin de oleo erant. tria libamēta, & de quolibet eoru assumeret vnus pugillus ad cremandū in altari. Nam Leui. c. 2. dī, qd qñ offerretur simi- lia conspersa, tolleret vnus pugillus de ea, & cremaret super altare, reliquum verō cederet sacerdotibus. Si aut quilibet istaru trium decimarū per se cōmiseretur oportebat de quolibet earū assumi vnum pugillū ad cremandū super altare: alioquin aliqua similia esse, de qua nihil cremaret, & illa nō pertineret ad sacrifici- cium; possent quoq; sacerdotes illā comedere. fermē- tata, quia non erat pars similiae totius oblatae, de qua aliquid fuisset crematū. Sed hoc falsum est, vt patet Leui. c. 6. oportebat ergo, vt de quolibet illarum deci- marū sumeret vnus pugillus ad cremandū super alta- re, & sic eiusdē sacrificij essent triplicia libamenta, qđ falsum est. Dicendū igitur, qd ille tres decimae, qđ erant pro quolibet vitulo cōmiserant, per se, ita qd sup eas simul funderetur de oleo medietas hin, & portaretur ad altare, atq; inde solū acciperetur vnus pugillus ad cremandū. Reliquum autem cederet sacerdotibus: nam in similia lex ista erat, quod siue multa, siue mo- dica esset, solum acciperetur de ea pugillus vnus.

An omnia libamenta trium animalium deberent simul misceri, vel non. Quae. XI.

QV AER ET V amplius cum oia ista aialia, quae hic offerri iubentur pertineant ad dñs eundem, an libamenta ipsorum omnium deberent misceri & perfundi oleo toto, qđ debebatur oibus simul: verbi gratia erant duo vituli vnus aries, & septē agni, vt hic patet, & cuiuslibet rñde-

O 2 bat

bat determinata pars de similia oleo, & vino: an similia debita omnibus coniungeretur, & oleū debitum pro oibus simul funderetur super illam, ita ut fieret una pasta magna.

Respondendum est, quod non poterat talis fieri commixtio, quia cuiuslibet sacrificio debebat correspondere suum libamentum: sed sacrificia erant hic distincta, cum essent diversorum animalium, & diversarum specierum, ergo non poterant esse libamenta eadem. Item patet, quia hic erant sacrificia diversorum generum, scilicet holocausta, & hostiæ pacificæ, & etiam pro peccato: sed vltimis non debebantur libamenta. De primis autem manifestum est, quod non offerebantur simul, quia holocausta pertinebant ad unum genus, & pacificæ hostiæ ad alterum: sed in pacificis non est idem ritus, sive primo fiebant omnia holocausta, deinde omnes hostiæ pacificæ. Dico autem hoc de alijs festiuitatibus, quæ infra habeantur generaliter: nam in festo calendarum non offerebantur hostiæ pacificæ, sed solum holocausta, & pro peccato: si tamen fieret commixtio oium partium farine, & totum oleum simul funderetur super farina, non esset libamentum, nisi pro vno genere sacrificiorum, quia de vnica commixtione solum accipiebatur vnus pugillus, sive ergo pro pacificis, sive pro holocaustis acciperetur, necesse erat, ut vnus genus sacrificiorum maneret, sive libamentis, quod falsum est: quia nunquam ista sive libamentis offerebantur, ut patet supra c. 15. Item patet hoc in animalibus pertinentibus ad holocaustum solum, etiam etiam multa, & diversarum specierum, atque indigeant singula eorum libamentis, sed non offerebantur ista simul, quia non ponebantur carnes omnium istorum animalium simul super altare, sed prius cremabantur carnes vnus animalis, deinde de alterius. Ergo cum quolibet vnus pugillus libamentum fundendus erat. Sed non potest hoc stare, nisi fieret diuersa mixtio: ergo necesse erat diuersas partes simile per se commisceri, & illis distincte oleum fundi, & de quolibet vnus pugillus accipi.

Respondendum igitur generaliter pro istis sacrificijs, & omnium aliarum festiuitatum, quod cum erant diuersa animalia immolanda, sive pertinerent ad diuersa genera sacrificiorum, ut ad holocaustum, & hostiam pacificam, sicut in alijs festiuitatibus, quæ infra habeantur, si esset vnus genus holocaustorum, sicut in calædis, & sabbathis: pro quolibet animalis debebat fieri sua conspersio simile cum alijs libamentis, ut cum hic essent duo vituli, septem agni, & vnus aries, fierent nouem conspersiones iuxta nouem animalia, & tunc cremabantur ista animalia diuisim, & cum quolibet ponebatur vnus pugillus de libamento suo. Reliquum autem sacerdotibus cedebat: Differt tamen, quia non erat faciendum diuisio in libamentis ad equalitatem, sed cuidam animalis correspondebat tres decimæ, scilicet vitulo, & alteri correspondebat vna: agno, & tamen pro agno erat vna conspersio, & pro vitulo erat etiam vnica, quamquam posset diuidi libamentum illius in tria libamenta equalia libamento agni, quia tamen sacrificium erat vnicum coperebat ei vnicum libamentum, & sic fiebat de singulis sicut magna, & parua haberent libamenta. Reliquæ autem partes libamentorum sacerdotibus cedebant, ut patet Leuit. c. 2. & 6. In sacrificio per singulos vitulos. Id est cum quolibet vitulo offerrentur tres decimæ de similia conspersa oleo. Et dicitur in sacrificio, quod potest accipi dupliciter: vno modo pro carnibus animalis, quod cum illis offerretur tres decimæ simile, & hoc erat in sacrificio offerri: cum sacrificio. Alio modo accipi potest sacrificium pro oblatione, quæ erat de aridis, scilicet pro similia: nam sacrificium de carnibus proprie vocatur victima, vel hostia: & istud nomen nulli alteri competit: sacrificium autem est generale,

Sacrificij duo pot notare.

Et etiam accipitur pro oblatione panis, sic patet sup. c. 15. vbi similia vocatur sacrificium. Sic etiam Leuit. c. 2. & sic accipitur hic, & seq. cal. idem est dici, quod ut tres decimæ per singulos vitulos in sacrificio. pro libamentis ipsorum. Et duas decimas similia. Ista est mensura libamenti pro ariete, & quia erat minus animal offerebantur duæ decimæ, cum pro quolibet vitulo offerrentur tres. Consersa oleo. Id est istæ duæ decimæ debebant perfundi oleo. De quantitate autem huius infra habetur. Per singulos arietes. Solum erat hic vnus aries, & tamen dicitur per singulos arietes, ut ponatur regula generalis, quia non solum in isto ariete, sed etiam in omnibus alijs, qui offerrentur, debebat hoc obseruari sive in holocausto, sive in victima pacifica, nec variabantur vnquam libamenta: ita ut magis offerri liceret. Et decimam partem decimæ. Hic ponitur libamentum pro agnis, & dicitur quod decimæ decimæ offerretur in agno. Est autem decimæ decimæ pars centesima: ideo si accipitur decimæ ista respectu ephi dicitur decimæ decimæ, id est centesima pars ephi, & tunc erit valde paruum libamentum agnorum, ideo non est accipienda ista decimæ decimæ in eodem genere mensuræ, in quo accipiuntur aliæ decimæ. Si enim in vitulo tres decimæ ponuntur in agno autem decimæ decimæ: ergo trigies tantum ponitur in vitulo, ut in agno, & si in ariete duæ decimæ ponuntur, & in agno decimæ decimæ vigesimæ libamentum erit arietis ad libamentum agni, sed in vitulo solum est libamentum triplum ad libamentum agni, & in ariete est libamentum duplum, ergo non accipietur decimæ in eodem genere, scilicet pro decimæ ephi. Antecedens patet, quia supra dicitur in agnis anniculis iugis sacrificij, quod offerretur cum quolibet vna decimæ ephi consersa oleo de similia. Idem patet supra ca. 15. vbi in agno iubetur poni vna decimæ, & in ariete duæ, & in boue tres. Item si tantum differrent libamenta bouum, arietum, & agnorum in similia, proportionaliter differret in oleo, & vino. Quod patet, quia oleum erat ad conspergendum similia, ergo sicut similia esset maioris, vel minoris quantitatatis ita deberet oleum proportionaliter mensurari, alioquin in aliquo sacrificio esset parum de oleo ad conspergendum: in alio autem esset superfluum, quod non stat, & tamen libamenta istorum in oleo, & vino ponuntur in hac habitudine quasi vnus, duo, tria, scilicet quarta pars, tertia pars, & medietas. Ergo similia, quæ offerebatur cum agno, non erat decimæ decimæ respectu ephi.

Sed dicendum, quod accipitur decimæ dupliciter, scilicet pro decimæ cori, vel pro decimæ ephi. Est autem ephi decimæ pars cori: ideo quando accipitur decimæ pars in corio, accipitur vnus ephi, & quando accipitur decimæ pars ephi est centesima pars cori, & vocatur decimæ decimæ. Sic etiam accipitur hic, quod in agno ponatur decimæ decimæ, scilicet centesima pars cori, & illa est decimæ ephi: si enim decimæ, quæ ponuntur in vitulo, & ariete, & decimæ decimæ, quæ ponitur in agno essent respectu ephi: tunc trigies tantum in vitulo, & duæ in ariete sunt decimæ respectu ephi. Decimæ decimæ agni est respectu cori, ideo tantum valet vna decimæ, quantum decimæ decimæ, & sic solum triplum de similia ponitur in vitulo, quæ in agno, & solum duplum in ariete, quæ in agno. Consersa ex oleo. Id est ista decimæ ephi pro quolibet agno conspergetur oleo, sicut conspergebantur decimæ in alijs sacrificijs. Mensura autem ista infra habetur. In sacrificio per singulos agnos. Id est cum quolibet agno debet poni vna decimæ similia cum oleo, & ista est sacrificium, id est libamentum suum.

Libamēta pro agnis.

An vinum quod pertinebat ad libamenta esset aqua mixta uel purum. Animalia cremanda perfundebantur vino puro, & non limphato.

Hinc mensura quædam.

Dicitur autem per singulos agnos, quia septem sunt. Holocaustum suauissimi odoris, atque incensi est domino. Id est ista animalia oblata, cum suis libamentis sunt holocaustum domino, id est Deus acceptat illa tanquam holocaustum suauissimum, & incensum. Quomodo autem sic odor suauissimus iste domino supra declaratum est: dicitur etiam holocaustum incensi, id est holocaustum, quod incenditur, quia non potest accipi hic pro thure. Libamenta autem vini. Hic determinatur quantitas duorum libamentorum, scilicet vini, & olei: supra enim non facta fuit mentio aliqua de vino. De oleo autem supra mentio facta de oleo, & non de vino, quia oleum fundebatur super similia ad conspergendum ipsam. De vino autem nihil fundebatur ibi, sed super carnes cremandas. Quæ per singulos fundenda sunt victimis. Id est quolibet victima debet habere suum libamentum vini, quod super illa fundit. Ex quo patet, quod quando cadauera istorum animalium diuidebantur in frusta ad cremandum super altare, perfundebantur vino, & hoc est fundi per singulas victimas, & sicut oleum habet se ad similia, ita vinum ad carnes. Iudæi volunt, quod istud vinum esset mixtum aqua, sed non videtur ex textu: immo magis contrarium: nam si videtur aqua permisceri, & tamen esset in illa mensura, non diceretur quod haberetur tantum vel tantum de vino, quia pars illius quædam aqua erat: potissimum, quia vinum temperatur aqua, quando in potum assumitur. Hic autem solum erat ad perfundendum carnes. Item non est verisimile poni ibi aquam, quia tunc aqua esset libamentum. Deus autem tradens hinc regulam completam de libamentis expressisset de aqua: nihil tamen expressit, nec vellet. Si dicas, quod intelligebatur, quia Iudæi non poterant aliquo modo declinare a tenore legis, siue excedendo, siue deficienti: nam addere etiam in rebus bonis non permittebatur eis, ut patet Deuterono. cap. 12. scilicet quod præcipio tibi hoc tantum facio domino, nec addas quidquam, nec minuas. Media pars hin per singulos vitulos. Id est in quolibet vitulo fundet medietas hin de vino. Est enim hin mensura liquidorum, quæ in sex partes diuiditur, quarum quælibet sextarius dicitur, & cum iubetur poni medietatem hin in vitulo ponuntur tres sextarii. In ariete autem duo sextarii, quia isti sunt tertia pars hin, in agno autem ponitur sextarius, & dimidius, quia tanta est quarta pars hin. Aliqui autem errant circa assignationem huius mensuræ existimantes diuidi hin in quatuor mensuras, quarum quælibet vocetur quarta illius, & hoc quia supra dicebatur per singulos agnos debere fundi quartam partem hin volentes in hoc dicere, sicut de ephi, quod per decem mensuras diuiditur, & quælibet illarum vocatur decimæ ephi, sed falsum est, quia etiam hoc modo dicitur hin diuidi in tres mensuras æquales quarum quælibet vocetur tertia hin, quia iubetur, quod in quolibet ariete ponatur de vino, & de oleo tertia pars hin: non ergo stat. Sed dicendum est, ut primo fuit dictum diuidi hin per sextarios. Tertia per arietem, quarta per agnum. Id est tertia pars hin de vino, & de oleo ponitur pro quolibet ariete, scilicet duo sextarii, quia duo sextarii sunt tertia pars sex sextariorum. In quolibet autem agnorum ponitur quarta pars hin, id est sextarius, & dimidius, qui facit quartam sex sextariorum. Hoc erit holocaustum per omnes menses. Id est ista animalia supra posita cum libamentis suis offerrentur in holocaustum per omnes menses, id est per principia omnium mensurum.

Alph. Tost. super Num. Pars I. l.

Nam solum in prima die mensis istud fiebat, ut supra dictum est. Qui sibi anno vertente succedunt. Id est menses succedunt sibiipsis, quia vno finito incipit alius, & hoc anno vertente, id est circulariter moto. Annus enim vbi incipit, ibi definit, quod ad circulum pertinet, & quia nos per anni magnitudinem mouemur, annus verti dicitur, non tamen vertitur, quia tempus est, quod non est motus, nec in motu. Sed quia tempus fit per motum circulum celestium, scilicet annus fit per hoc, quia sol decurrit suum circulum perfecte redeundo a puncto in punctum, annus moueri videtur. Sic enim Philosophus dicit 4. Phy. omnia in circulo esse, id est tempus esse per circulum, & in circulo.

An illa holocausta debebant fieri etiam in mense 13. quando accidebat. Quæstio. XII.

Quæret aliquis, quia dicitur hic, quod in omnibus mensibus deberent fieri ista holocausta, an quando esset mensis. 13. fieret sicut in anno mensis. 12. In quo supponendum est, quod si declarabat de anno lunari, quod Iudæi sequuntur, scilicet quod aliqui faciunt mensis 12. & aliquando 13. quod autem fiant. 12. est regulare: ideo de quolibet istorum non dubitabatur, quod in principio eius offerrentur holocausta calendarum, quæ habentur hic: cum tamen essent. 13. menses, quia vltimus videbatur irregularis, ibi apparebat dubium.

Respondendum est, quod siue annus apud Iudæos esset. 12. siue. 13. mensum in quolibet eorum debebat offerri holocaustum, quod hic iubetur: alioquin transiret aliqua lunatio sine sacrificio, quod falsum est, quia Iudæi omnes Neomenias celebrabāt, cum essent magna festiuitates apud eos, ut patet Psal. 80. & supra declaratum est. Potissimum quia supra cap. 10. dicitur, quod si quando Iudæi haberent calendæ clangentur buccinis super sacrificia, ergo in omnibus calendis festiuitas erat: alioquin transiret calendæ aliquæ sine sacrificijs. Item non stat ratio dubitandi de mense magis quam de alijs, quia non est magis irregularis: nobis enim qui sequimur annum solarem per 12. menses semper diuisum irregulare videretur si interdum esset mensum. 13. sequentibus tamen annum lunarem non est magis irregulare esse annum mensum. 13. quæ. 12. cum necesse sit aliquando sic, & aliquando aliter fieri, ut annus solaris non multum elongetur a lunari quantum ad principia sua, & fines, ideo in isto mense sicut in cæteris debebat fieri. Aben Ezra autem tenet contrarium. scilicet quod solum in primo mense anni fuerit, qui vocatur apud eos Nisan. Sed falsum est cum litera dicat per omnes menses, sed forte aliquis rident, quod dicebatur fieri per omnes menses, quia in mense primo fiebat pro se & pro oibus alijs mensibus, sed ista ratio multum est distorta, & tã adhuc nequaquam stat, quia necesse est saltim in mense. 7. nam sequenti c. dicit, quod in prima die mensis. 7. fierent holocausta pro festiuitate clangoris, & præter hoc adhuc fieret sacrificium calendarum: ergo necesse erat ibi celebrari calendæ, & sicut ibi fiebat, ita in oibus alijs mensibus fieri debebat, cum iubeatur de oibus, & non sit maior ratio de vno quam de alio. Hircus quoque offerretur domino pro peccatis. Hic ponitur alterum sacrificium, pro peccato, quod fiebat ad expiationem, & offerebatur hircus: nam quamquam hircus conueniret holocaustis, ut patet Leuit. c. 1. & hostijs pacificis, ut patet Leuit. c. 3. & supra c. 7. rarissime ponebatur, nisi in hostijs pro peccato. His autem maxime conueniebat. Causa huius declarata est Leuit. c. 4. ideo raro in pacificis ponitur: rarius tamen & quasi nunquam ponitur in holocaustis.

Op. Ab. Ezra.

An sacrificium pro peccato, quod sit in Neomeniis, fieret secundum Iudeos pro peccato Dei, quia dimittit lumen luna a luce solis. Quæstio. XIII.

QVARET aliquis ad quid fiebat istud sacrificium pro peccato, Iudei respondent quod Deus peccavit, & pro peccato suo offertur sacrificium. Magna enim cecitate isti insipientissimi caligant, ita ut Deum peccasse dicere non erubescant. Vnde in quadam distinctione Talmud Iudeorum dicitur, quod Deus mandavit offerri hircum calendarum pro peccato quod ipse egit. Dicunt autem, quod considerat Deus solem, & lunam in æquali splendore, & luna dixit Deo: nunquid vnus rex debet habere duas coronas æquales? quasi volens, quod sol minueret, & ipsa esset maior, ideo Deus minuit eam ab æqualitate solis, & fecit quod sol eam minueret per singulos menses eam obcurans in conjunctione, postea vero penituit eum, quod fecisset huiusmodi: ideo iussit, quod ad emendationem huius mali in die quo luna nobis totaliter deficiebat, cõtinuè fieret ista expiatio. Ista enim ita sunt absurda, ut nequaquam ad illa quidquam argui liceat: nam nec nomine fabularum digna sunt. Poeticæ enim fabulæ magis compactæ sunt: nam quamquam non sint de rebus veris, nec verisimilibus, ut ait Tullius in primo Rhetoricæ oratione: tamen si fuissent, illum ordinem haberent: istud autem nequaquam sic est. Postremo autem turpissimum, & bestialissimum Iudæi, & ipsa ruditate radiore sunt purantes se quolibet adhuc mense Dei peccatum expiare. Si enim semel expiatum esset non oporteret quolibet mense expiari. Rabbi Abraham Francus glossat istam fabulam, dicens, quod æqualitas lunæ & solis in lumine est æqualitas influentiæ, ita quod luna humectat, & res humiditas crescere facit: sol autem calefacit, & desiccatur, & factum est a Deo, quod sol prævaleret. Sed ista nihil ad propositum fabulæ de locutione lunæ, & de peccato Dei, & expiatione illius in principio cuiuslibet mensis. Tanta enim absurditate ista plena sunt, ut nequaquam ad aliquem sensum conveniẽtem trahi possint. Respondendum igitur, quod istud sacrificium fiebat pro peccato ad expiandum, semper enim erant aliqua peccata, quæ expiari possent in Israel, siue in personis privatis, siue in toto populo: ideo conveniens erat in illis accipi sacrificium expiatiuũ. Sic quoque fiebat in omnibus alijs festiuitatibus magnis, ut patet infra in litera, & sequenti cap.

Pro cuius peccato fiebat sacrificium Calendarum, Quæstio. XIII.

QVARET aliquis pro cuius peccato fiebat istud sacrificium, scilicet an pro peccato totius populi, vel aliquis de populo, vel sacerdotum. Ista, n. omnia ad sacrificium pro peccato pertinebant. Respondendum est, quod fiebat pro peccato totius populi; nam quicumque pro aliqua persona fiebat sacrificium pro peccato eius, oportebat quod peccatum illud esset determinatum, ut patet Leuit. cap. 4. & 5. Hic autem non erat aliquid determinatum. Item ille pro cuius peccato offerebatur sacrificium, dabat ipsum animal, quod immolabatur, sed hic dabatur animal de sumptibus sanctuarii, cum omnia ista essent sacrificia necessitatis instituta a lege, ergo non pertinebant ad aliquam personam privatam. Item si pro aliquo privato fieret, non contingeret esse necessarium quolibet mense offerri, sed aliqui conveniret, & aliqui nequaquam. Sed necesse est dici, quod offerretur istud sacrificium pro aliquo genere personarum, quæ semper manerent, cum istud sacrificium calendarum perpetuum esse debebat. Non tamen potest dici,

quod offerretur pro omnibus sacerdotibus, vel Levitis, quia tunc stat eadem ratio, quæ de alijs, quia de expensis eorum hoc fieret, sed fiebat de expensis sanctuarii, ergo non erat pro eis specialiter. Dicendum est autem quod istud sacrificium fiebat pro peccato totius populi, quia semper populus habebat aliqua peccata, quæ expiari possent, & conveniebat hoc, quia sacrificia ista fiebant de expensis publicis. scilicet de expensis sanctuarii, quæ dabantur a tota civitate, ut supra declaratum est: ideo toti civitati prodesse debebant. Item civitas Iudeorum durabat semper, sicut sacrificium istud fiebat per omnes generationes. Sic autem de omnibus alijs sacrificijs, quæ fiebant in ceteris festiuitatibus. Dicendum est, quod non solum de his, sed et de sacrificijs pacificis & holocaustis, quamquam n. ista non offerantur ad expiationem, tamen fiebant nomine civitatis, & Deus acceptabat ea pro tota civitate. De sacrificijs autem istis pro peccato qualiter proficerent ad expiationem peccati, an quantum ad culpam, vel quantum ad penam, & si quantum ad penam, quid de pena tollerent declaratum fuit Leuit. cap. 1. & 4.

Pro quo peccato populi offerebatur sacrificium Neomeniæ. Quæstio. XV.

QVARET amplius pro quo peccato populi offerebatur istud sacrificium, quod dicitur pro peccato, Respondendum est, quod quidam voluerunt offerri ad expiationem scelere, ut patet Exo. ca. 32. etiam Deus postea puniuit istud delictum immittendo pestem, vel aliam plagam super populum, ut patet præalle, c. ego autem in die ultionis visitabo, & hoc peccatum eorum. Et sequitur: percussit ergo dominus populum pro reatu vituli, quem fecit Aaron. Non igitur expiatur nisi per sacrificia.

Item & fortius nunquam poterat aliquod peccatum expiari per sacrificia, si esset contra aliquod de preceptis decalogi, vel contra aliquod iudiciale mandatum, sed solum quod erat contra precepta ceremonialia in omissione alicuius ceremonie, vel in transgressione illius. Pro alijs autem dabantur alia pena, ut probatum est supra 15. & Leuit. cap. 5. erant tamen ista duo peccata. scilicet in vitulo, & in venditione Ioseph contra duas tabulas decalogi, ergo non erant expianda per sacrificia. Dicendum igitur, quod istud erat populi peccatum, & non erat aliquod peccatum speciale, sed peccatum indeterminate. Quod patet, quia istud sacrificium fieri debebat quolibet mense, tamen non contingeret, quod quolibet mense esset aliquod peccatum speciale populi, pro quo offerri deberet. Item si aliquod peccatum esset speciale non debebat offerri hircus, sed vitulus, ut patet Leuit. c. 4. vel saltem non offerretur solus hircus, sed vitulus cum hircus, in quo fierent ceremonie, quæ habentur Leuit. c. 4. ideo non erat pro aliquo peccato determinato, sed pro peccatis indistinctis, & illa semper erant in populo, quia homo dum vivit nunquam plene mundus est, quia etiam ipsi, qui mundi vocantur, non sunt totaliter mundi, sed indigent, ut pedes lauent: sic dixit Christus Ioan. 13. capitulo. scilicet. Vos autem mundi estis, qui verò mundus est, non indiget, nisi ut pedes lauet, & est mundus totus, ideo semper indiget homo expiatione aliqua, & cum hoc sit in quolibet homine, maxime est in communitate

Ratio Autoris.

tate in qua multi sunt, & necesse est aliquos esse imperfectos. Arguet aliquis quod fieri potest istud sacrificium pro aliquibus peccatis determinatis, sicut fiebat sacrificium in die expiationis, quod summus sacerdos confitebatur omnia peccata populi super caput hirci Leuit. c. 16. Respondendum est illud esse speciale in sacrificio diei expiationis, in quo iubebat Deus, quod sacerdos confiteretur omnia peccata populi. In nullo autem tempore hoc fiebat, ideo poterat ibi fieri sacrificium pro omnibus peccatis illis, & pro ceteris, quæ sacerdos non confitebatur. Hic autem non fiebat confessio alicuius peccati, ideo non poterat, vel saltem non contingeret in quolibet mense fieri sacrificium pro aliquibus determinatis peccatis populi, sed fiebat in generali. Idem modus erat circa omnia alia sacrificia pro peccato, quæ fiebant in alijs festiuitatibus, de quibus infra.

Iura sacrificiorum Calendarum cui proveniebant. Quæstio. XVI.

QVARET amplius de iuribus istorum sacrificiorum, cui provenirent: nam ista animalia non penitus cremabantur, quia saltem pellis non cremabatur in sacrificijs, quæ habentur hic.

Respondendum est, quod hic erant duplicia sacrificia, scilicet holocausta, & hostia pro peccato. De primis nullum ius erat cuiquam, nisi pellis, quia omnes carnes cum capite pedibus, & intestinis cremabantur, ut patet Leuit. c. 1. pellis autem sacerdotibus proveniebat non omnibus, sed illi solum qui faciebat holocaustum, ut patet Leuit. cap. 6. In hostia autem pro peccato, quæ hic offerebatur, secus erat. Duplex autem erat hostia pro peccato, quia aliquæ de sanguine illius offerebat intra sanctuarium, & aliquæ non. Primo modo cremabatur totum animal cum pelle, & fimo, & cornibus, ut patet Leuit. c. 6. & de isto non poterant habere sacerdotes aliqua iura. Alio modo cum non inferretur sanguis intra sanctuarium proveniebat sacerdotibus iura: scilicet pellis, & omnes carnes solis adipibus crematis super altare effuso sanguine ad expiandum, ut patet Leuit. cap. 6. hic autem non fiebat primo modo sacrificium pro peccato, quia nunquam inferrebat de sanguine intra sanctuarium, nisi in die expiationis Leuit. ca. 16. vel quod offerebatur vitulus pro peccato summi sacerdotis, aut totius populi, ut patet Leuit. c. 4. hic autem offerebatur hircus: ergo non debebat inferri sanguis intra tabernaculum, & consequenter non erant cremandæ carnes cum pelle, sed proveniebant sacerdoti facienti istud sacrificium. In holocaustum sempiternum. i. cremabitur iste hircus in holocaustum sempiternum. scilicet quod omnes menses usque in æternum debebant fieri sacrificia ista. Sed dicitur, quod hic implicatur contradictio, quia dicitur primo, quod offerretur hircus pro peccato: deinde dicitur, quod in holocaustum: sed impossibile erat, idem animal offerri in holocaustum, & pro peccato cum ista sacrificia habeant ritus contrarios.

Respondendum est, quod non accipitur hic holocaustum proprie. scilicet quod totum animal cremaretur iuxta ritum holocaustorum Leuit. cap. 1. sed vocatur holocaustum per quandam similitudinem, quia sicut in holocausto omnia cremantur: ita adeps totus hostiæ pro peccato cremabatur, & generaliter quæcumque pars animalis tota cremaretur, vocabatur holocaustum. Iste modus habetur Leuit. c. 3. ubi dicitur de adipe hostiæ pacificæ, quod cremabatur in holocaustum, & tamen manifestum est, quod hostia pacifica & holocaustum differunt, quia tamen totus adeps cremabatur holocaustum vocatur. Cum libamentis suis. i. est libamenta offerentur, & cremabuntur cum istis supra positis animalibus offerendis, sed hoc videtur Iohannis Alph. Toft. super Num. Pars II.

lumi quantum ad illam partem, quam sacerdos accipiebat in pugillo, quando immolabat sacrificium: libamenta. n. quantumcumque forent nunquam totaliter cremabantur, sed vnus pugillus accipiebatur de illis ad cremandum, & reliquum proveniebat sacerdotibus, & pro ista parte intelligebatur, quod cremarent cum sacrificijs suis in æternum. De hoc Leuit. c. 2. Vel potest intelligi quantum ad libamenta totaliter, non quidem cremando, sed offerendo. scilicet ipsa totaliter offerentur coram altari, cum carnibus sacrificiorum: ibi tamen sacerdos accipiebat vnum pugillum ad ponendum super altare reliqua sibi referuans, sed hoc est contra ea, quæ diximus. scilicet quod in sacrificio pro peccato non offerbantur libamenta. Hic tamen ponitur hircus pro peccato cum libamentis suis. Dicendum est, quod non offerbantur libamenta cum hircus pro peccato, & generaliter, nec in alijs sacrificijs pro peccato, quia regula libamentorum tradita est supra 15. c. tamen ibi non fuerunt posita aliqua libamenta cum sacrificio pro peccato. Item non potest stare, quia si aliqua libamenta essent, saltem denominaretur hic cum in omnibus alijs animalibus pertinentibus ad holocaustum fuerit posita hic certa mensura libamentorum, sed de hircus isto nihil dicitur. Cum autem dicitur litera, cum libamentis suis, non est referendum ad hircum, qui ponitur immediate, sed ad omnia supra posita. scilicet ad sacrificia holocaustorum, quod omnia illa offerrentur & sacrificium pro peccato in æternum cum libamentis suis. i. holocaustorum supra positorum. Aliter rãderi potest, quod in Hebræo non habetur, sicut hic, sed dicitur: Præter holocaustum sempiternum cum libamentis suis, & tunc est alius sensus valde diversus. scilicet quod omnia sacrificia supra posita tam holocausta, quam pro peccato fieri debebant in die Calendarum, & hoc præter holocaustum sempiternum. i. præter iuge sacrificium. quod dicitur offerantur omnia ista, quæ supra posita sunt non tollentur per ea sacrificia iuge, quod vocatur sempiternum, quia semper fiebat. i. quorundam etiam, quia in æternum fieri debebat, & ista est proprie litera. De litera autem nostra dicendum est, quod hic sit vitiosa errore librariorum. Quod autem debeat sic stare patet, quia in omnibus alijs festiuitatibus tam in hoc c. quod in sequenti: postquam fuerint posita sacrificia specialia ipsius diei subdit præter holocaustum sempiternum & liba eius, vel præter holocaustum marutini, quod semper offeretis, vel aliud æqualens, & fimo hoc non oportet, quod dicamus. scilicet de holocausto, quod accipiat largè, quia non referuntur ad hircum pro peccato, sed ad iuge sacrificium.

Si calenda essent in die sabbathi, quomodo fierent observationes. Quæstio. XVII.

QVARET aliquis quid si dies calendarum accideret in die sabbathi, cum sabbathum habeat specialia sacrificia, quomodo fieret observationes? Respondendum est, quod offerri debebant omnia sacrificia tam iugia, quam sabbathi & calendarum: vnde in casu dato essent animalia. 15. immolanda. scilicet vituli duo, & aries vnus, & hircus vnus, & 1. agni: nam pro iugi sacrificio offerebantur duo agni, ut patet supra, & illud propter nullam festiuitatem erat omittendum, ut patet supra, & hic pro sabbathum offerri debebant duo agni, ut patet supra: pro calendaris offerebantur 7. agni qui simul erant. 11. offerbantur et duo vituli pro calendaris, & vnus aries, & vnus hircus, qui simul erant. 15. Si autem acciderent calendarum extra sabbathum erant animalia. 13. immolanda, quia duo agni quod pertinebant ad sabbathum non immolabantur. Quod autem non omittet celebratio sabbathi pro festi calendarum, quantum ad sacrificia, patet, quia sicut sacrificium iuge non omittet pro aliquo festiuitate, ut patet hic, & seq. c. ita

nec festum sabbathi. Itē festum calendarum nō omittebatur propter alias festiuitates in sacrificijs: quod patet, quia semper erat festum clangoris in die calendarum, cum esset in prima die Septembris, vt patet sequenti cap. tamen ibi iubetur, q̄ offerantur omnia sacrificia, quæ pertinent ad diem clangoris, & præter hæc offerantur sacrificia calendarum, ergo de sabbatho sic fieri debebat, quod non omittetur propter alias festiuitates.

An in die calendarum vacare deberent a laboribus. Questio. XVIIII.

Risio. 1. Consultatio.

QVAERITUR amplius an dies calendarum esset dies vacationis a laboribus. Et respondebit aliquis q̄ sic, quia erat festiuitas magna, in qua iubebantur offerri plura sacrificia, quam in sabbatho. Respondendum q̄ non tenet ista ratio: nam sequenti cap. in festiuitate tabernaculorum ponuntur per dies octo sacrificia specialia maiora, quæ ponantur hic, & quotidie augebantur sacrificia: tamē duo dies solum obseruari debebant vacando a laboribus, vt patet ibidem. Etiam nihil agunt sacrificia ad vacationem a laboribus, quia in festiuitate prædicta tabernaculorum dies primus, & vltimus erant sub vacatione a laboribus, & tamen maiora sacrificia fiebant in die secundo, q̄ in primo, vt patet. e. c. Dicendum ergo q̄ nō erat dies calendarum festiuitas quantum ad vacationem a laboribus, sed solum quantum ad sacrificia. Quod patet, quia Leui. c. 23. ponitur catalogus omnium festorum. Cum dicitur: Hæ sunt ferie dñi, quas vocabitis sanctas, & ponuntur ibi omnes festiuitates, quæ habentur hic & sequenti cap. tamen nō sunt ibi calendæ. Non est autem dicendum, q̄ ibi omnia fuerint, sicut interdum scriptura multa subricet, quæ facta audita sunt, quia licet hoc in alijs locis concedamus, tamen vbi sit catalogus, nunq̄ est concedendū, sicut vbi ponitur catalogus mansionum non est concedendum, q̄ aliqua māsio omiſsa fuerit: vt infra 33. cap. & vbi est catalogus graduum illicitorum ad matrimonium non est dicendum, q̄ aliquis fuerit omiſsus, vt Leui. ca. 18. ita vbi ponitur catalogus festorum, idem dicendum erit. Item patet hoc, quia in omnib⁹ alijs festiuitatibus hic ponitur, qui dies sint obseruabiles, & qui non. De calendis autem omnino subricet, ideo patet eas non esse venerabiles. Sed arguetur, q̄ ista vocatur magna festiuitas, vt patet Psal. 80. & Isaie. cap. 1. vbi comparatur sabbatho. Item patet hoc ex dicto Augustini: ait. n. melius multo. feminae Iudæorum nerent, aut aliquid facerent, q̄ in neomenijs suis impudice saltarent. Istud autē festum vocatur neomenia, vt supra dictum est: saltatio vero in diebus, quibus vacatur a laboribus fit: ideo in neomenijs feminae hebræorum a laboribus vacabant, & consequenter festū vniuersale erat apud Iudæos. Ad primum rīdetur, q̄ in Psal. vocatur neomenia festum insigne, non quidem quantum ad vacationem a laboribus, sed quantum ad solennitatem sacrificiorū, vt patet supra cap. 10. f. si q̄n habebitis epulum, & dies festos, & calendas canentis tubis super holocaustis & pacificis victimis. Ad secundū rīdetur, q̄ Iudæi non obligabantur obseruare aliquam a laboribus diem calendarum, quia tñ erat magna festiuitas in sacrificijs consuetum erat apud aliquos die illa vacari a laboribus: poterant namque ipsi inter se statuere, q̄ dies illa esset celebris, sicut patet de quibusdam alijs solennitatibus, quas Deus non instituit, & tñ Iudæi instituerunt, sic est dies fortium, qui vocat̄ dies Mardochei, quem faciunt Iudæi valde celebrem,

Argum. 1. Secundū.

vt patet Hester cap. 9. Sic etiam statuerunt inter se Iudæi diem purificationis templi, q̄n Iudas Machabeus purificauit templum ab immūdicijs Gentilium, & illa dies mansit celebris apud Iudæos semper. De hoc. 1. Macha. 4. & vocatur istud festum dies Encenorū, vt patet Io. c. 10. ita igitur poterant inter se statuere, q̄ obseruaretur dies calendarum, quamq̄ Deus non iusserit. Vel potest dici, q̄ ex cōsuetudine inter plurimos Iudæorum introductum erat obseruari diem calendarum: non tamen erat sub necessitate, quod magis patet, quia si esset sub necessitate Iudæi quoque nunc obseruarent: ipsi. n. nunc obseruant oēs festiuitates, q̄ olim obseruabantur: solum autem in hoc differunt, quia nunc non possunt facere sacrificia, cum non sint in terra Chanaan, & tñ non obseruant diem calendarum, ergo nunquam fuit sub necessitate obseruationis. Mense autem primo. Hic ponitur quartum huius ca. in quo est tertia festiuitas. f. azymorum, & est prima inter illas, quæ solum semel in anno fiunt.

De duplici festiuitate phase, quarum vna vocatur phase, & altera dies azymorum. Quest. XIX.

ERAT autem ista festiuitas duplex. f. festiuitas phase, & festiuitas azymorum: prima erat solum in die 14. mensis primi ad vesperum, & immolabatur agnus per singulas domos, vt omnes Israelitæ comederent de agno paschali. Secūda festiuitas erat azymorum, & ista durabat per septē dies sequentes. De prima festiuitate nihil agit hic, sed solum nominatur non positus aliquibus ceremonijs illius, quamquam multæ sint, de quibus Exo. cap. 12. Sed solum agit de festo azymorum. f. de septē diebus. Causa est, quia in hoc c. & sequenti ponitur catalogus sacrificiorum, & solum tangitur de festiuitatibus in quantum attinent ad sacrificia, sed in festo Phase non erat aliquod sacrificium proprie dictum, quia agnus, qui immolabatur a popularibus ab eis comedeatur, ideo de hac festiuitate dicitur. Secūda autem festiuitas. f. azymorum habet multa sacrificia, sicut patet in litera, ideo de hac dictum est, & ponitur hic tempus huius festiuitatis. f. in mense primo. Iste mensis vocatur apud Iudæos Nisan, & nō est primus apud nos, sed est Martius noster, & aliquando coincidit cum Aprili cum maiori parte. Incipiunt enim Iudæi annum apud æquinoctium vernale: non quidem q̄ annus lunaris, quem ipsi sequuntur necessario debeat ibi incipi, quia vbiq̄que pōt incipi annus siue lunaris, siue solaris, inciperit tñ Iudæi apud æquinoctiū, quia Deus iussit, q̄ mensis ille esset eis primus in mēsis anni: eduxit. n. eos tunc de Aegypto, & ad cōmemorationē huius beneficii voluit, q̄ annus ibi inciperet, vt patet Exo. c. 12. f. mensis iste vobis principium mensium primus erit in mensibus anni: ante hoc tamen non incipiebat mēsis primus apud æquinoctiū. Nam aliās Deus non iussisset, q̄ ille mensis esset semper primus, sed incipiebat annus in Septembri, quādo erāt fructus maturi, quia sic ab exordio sæculi inceperant anni. f. existentibus oibus arboribus plenis fructibus, sed tunc est September. Et sic aliq̄n Deus vocat Septembrē finē anni, & principiū, vt patet Exo. 23. c. f. solennitatē quoque in exitu anni, q̄i congregaueris oēs fruges de agro: quod intelligitur de solennitate tabernaculorum, quæ est in mēse Septembris, & vocat̄ tunc finis anni, & Exo. c. 34. vocatur principium anni, vel reditus, vt patet cum dicitur: Et solennitatē q̄n redeunte anni tpe cuncta condunt. Dicit autē redire tps anni, q̄n annus redit ad exordiū suum: ideo incipiebat annus in Septembri. Fuit tamen postea mensis primus in Martio ex mandato domini. Quartadecima die mensis. In ista

Quis sit primus mensis Iudæorum.

Phase Iudæorum quo tempore sit.

In ista die decimaquarta incipiebat festiuitas paschalis: & non in aurora, sed ad vesperum. f. parum ante solis occasum, quia tunc immolabant agnum, & comedeabant, vt patet Leuit. 23. & Deuter. 16. cap. non durabat autem phase, nisi per istā diem, quia sequenti die non comedeatur agnus paschalis, sed azyma, & ideo vocabatur festiuitas azymorum. Ista autem dies decimaquarta non est decimaquarta Martij nostri, vel Aprilis aut alicuius mensis, quia Iudæi non incipiunt menses suos, sicut nos: quælibet quippe lunatio apud eos vnus mensis est, & illæ non incipiunt in principio mensium nostrorum, sed vario modo. Vocabit̄ ergo dies decimaquarta mēsis primi, idest dies decimaquarta lunationis primæ. Ad hoc autem q̄ nos inueniamus istam diem quartadecimam, debemus inquirere, quæ sit lunatio propinquior vernali æquinoctio: & illa est primus mensis Iudæorū, vt pote æquinoctium est die decimaquarta mensis Martij computando per mensem nostrum, tunc aut lunatio erat in die illo, i. coniunctio Solis, & Lunæ aut non: si sit ibi incipiet annus Iudæorū & decimaquarta die post hoc erit phase Iudæorū. f. die vigesima septima Martij: si autem non sit ibi lunatio necesse est, quod aliqua lunatio sit ante diē illū, & aliqua post. Vt pote decem diebus ante æquinoctium sit aliqua lunatio, necesse est q̄ viginti diebus post sit alia lunatio: prima autē est magis coniuncta æquinoctio, & tunc incipiet annus Iudæorū decem diebus ante æquinoctiū, f. quarta die mensis Martij nostri, & erit phase eorum die decimaquarta eiusdem. & sic f. m. propinquior æquinoctium ad æquinoctiū cognoscetur vbi sit principium anni Iudæorū, & phase. Phase erit Domini. Idest erit pascha. phase in Hebræo interpretatur transitus, & hoc idem signat pascha. Vocatur autem ista festiuitas sic, quia cum essent Iudæi in Aegypto Angelus Domini trāsuiit per oēs domos Aegyptiorum occidens oēs primogenitos, & dimittens Hebræos: ad cuius honorem iussit, vt celebraretur festiuitas ista, & immolatio agni. Sic patet Exo. 12. c. f. & cū dixerint vobis filij vestri, quæ est ista religio? dicetis eis victima transitus Domini est quando trāsuiit super domos Israel in Aegypto percussiens Aegyptios: & domos nostras liberauit. Et decimaquinta die solennitas azymorum. Idest duæ festiuitates erunt: vna quæ vocatur phase in die decimaquarta solū, & alia, quæ vocatur festiuitas azymorū in die decimaquinta, & postea p̄ dies septem: & non vocatur ista secunda solennitas azymorū, quasi in die phase non comederentur azyma: nam comedeatur agnus paschalis cū azymis, & lactucis agreſtibus, vt patet Exo. c. 12. & supra 9. c. tñ nō pertinebat principaliter ad festum azymorū, quia istæ duæ festiuitates fiebat p̄ duas causas. Prima festiuitas ad cōmemorationem mortis primogenitorū Aegyptiorum, & saluationē Iudæorum. Secunda ad cōmemorationem exitus de Aegypto in pauore. De his latius dictum est Leuit. c. 23. Septem diebus vescuntur azymis. Scilicet a die decimaquinta vsque ad 22. exclusiue. Non est autē intelligendū q̄ in his diebus nihil comederent, nisi panes azymos: sed q̄ non poterant comedere alios panes, nisi azymos: licebat tamen eis sumere de quibuscunq̄e cibis voluissent. An vero Iudæi obligarentur abstinere a fermentato, & non obligarentur comedere azyma: vt pote si nullum panem manducare vellent, sed fructus, vel legumina diebus istis declaratū est Exo. c. 12. Quarum dies prima venerabilis, & sancta erit. Idest inter istos septem dies prima dies est sancta & venerabilis. Hoc ponitur ad faciendum differentia in istis septem diebus. quilibet enim horum solēnis erat quantum ad oblationē sacrificiorum, sed non quantum ad obseruationē a la-

Phase q̄n celebrat.

Solēnitas azymorū quādo sit.

boribus. Soli autem duo erant solennes in vacatione a laboribus. f. primus, & septimus: sacrificia tamē equalia erant in oibus. Dicitur autē q̄ prima dies erit sancta. Dño applicanda. f. quantum ad specialem ritū sacrificiorum. Vel erit sancta. i. applicanda solum ad cultum Dei, & non ad labores humanos. Iste autē (senſus melior est, quia omnes isti dies erāt æqualiter Domino applicati quantum ad sacrificia, vt patet infra, & tamen nullus eorum vocatur sanctus, nisi primus & septimus, quia in eis vacabatur a laboribus. Dicitur autem venerabilis. i. magne reuerentia: & hoc p̄prie pertinet ad vacationē a laboribus. Alij autē dies venerabiles non sunt, quia laboribus applicat̄. Omne opus seruale non facietis in eo. Idest nullum opus seruale facietis per æquipollentiam negationis postposita. Facit autem litera ista differentiam de opere seruali ad alia opera, quia non dicit: nullum opus facietis in ea, sed nullum opus seruale. Quæ autem opera sint serualia, & quæ sunt species eorum, & quomodo aliqua, quæ f. m. se sunt serualia, & quæ f. m. species eorum, & quomodo aliqua, quæ f. m. se sunt serualia aliquando ex fine efficiuntur non serualia, vel propter alias circūstantias, & de omni modo obseruationis sabbathorū, & aliorum festorum in veteri testamento, & de modo obseruationis in nouo latissimè declaratum est Exo. c. 12. Dixit tamen hic litera, q̄ nullū opus seruale fieret in die primo azymorum, quia quædam concessit fieri in illo, quæ non erant serualia. In sabbatho autē non dicitur de opere seruali: sed vniuersaliter dictum fuit: Omne opus non facietis in eo. Leuit. 23. cap. addit autem omne opus ad seruale parationem ciborū, & omnia accessoria, vel immediate præcedentia ad parationem, sicut est incensio ignis: hoc patet Exo. cap. 12. vbi dicitur de ista prima die azymorum. f. dies prima erit sancta atque solennis, & dies septima eadē festiuitate venerabilis: nihil operis facietis in eis exceptis eis, quæ ad vescendum pertinent. Cum ergo hic prohibeatur opus seruale solum, & Exo. 12. cap. omne opus præter ea, quæ ad cibum pertinent nihil addet omne opus ad opus seruale, nisi parare ea, quæ ad cibum pertinent, cum idem præceptum sit hic & ibi. & in hoc erat minoris obseruationis. Iste dies paschalis, & omnes alię festiuitates Iudæorum quā sabbathum: quia in omnib⁹ alijs licebat parari cibos, & fieri quædam præcedentia ad ciborum parationem præterquā in die expiationis cū in omnibus veterum solum opus seruale. Die autem sabbathi non licebat cibos parare nec accendere ignem. Siquis autem ignem saltē succenderet occidebatur, vt patet Exo. cap. 35. & sic omnes alię festiuitates erāt minores sabbatho quantum ad vacationem a laboribus, præter diem expiationis, & erant maiores eo, quantum ad celebritatem sacrificiorum.

Offerretisque in ea incensum holocaustum Domino. Hic ponuntur sacrificia septem dierum azymorum, & quia omnes dies erant similes in sacrificijs solum ponuntur sacrificia vnus diei. Et dicitur quod in ista prima die offerretur holocaustum in incensum, idest incedetur holocaustum. Istud enim, quamquam conueniat omnibus sacrificijs, maximè tamen holocausto, quia holocaustum totum crematur Leuit. cap. 1. de alijs autem sacrificijs aliquid crematur, & aliquid comeditur: & non potest accipi hic incensum pro thure, quia holocaustum non erat thus, sed aliquid crematum.

Vitulos de armento duos. Idest immolabuntur duo vituli. Dicitur autem de armento nō tanquam sit aliqua determinatio specialis, sed quasi ex superabundanti, quia nullus vitulus est, nisi de armento: & nullus aries vel hircus est, nisi de grege: quia armentum signat

Sacrificia dierū azymorum.

signat congregationem magnorum animalium, scilicet bouum, equorum, chamelorum: grex significat congregationem paruorum animalium, vt porcorum, ouium, & caprarum. Sciendum autem quod in festiuitate ista eadem sacrificia fiunt penitus, quae fiebant in calendis. Et si aliqua ratio posset poni de numero illorum, eadem poneretur de istis. *Arietem vnum.* Sæper iubet poni plures agnos & vitulos, quam arietes in omnibus his solemnitatibus sacrificiorum, quamquam sit vitulus sacrificium maiorum sumptuosum. *Agnos anniculos immaculatos.* Septem anniculi vocantur ad differentiam arietum: quia si fuerint supra annum arietes sunt, & non agni. Vocantur autem immaculati, quia non solum refertur ad agnos, sed etiam ad arietem & vitulos: in omnibus enim, quae offerrebantur requirebatur munditia, siue essent ipsa animalia, siue eorum libamenta, vt patet in fine cap. *Sacrificia singulorum ex similia.* Id est cum quolibet istorum animalium offerretur suum sacrificium, quod est ex similia. Sciendum quod aliquando accipitur sacrificium pro oblatione, & immolatione animalium: & tunc oblatio omnium aliarum rerum vocatur oblatio solum, & non sacrificium. Aliquando autem accipitur sacrificium pro animali immolato, & etiam pro rebus aridis, quae offeruntur, sicut pro similia: immo interdum accipitur solum pro similia, & animalia immolata non vocantur sacrificium, sed victima, vel hostia: sic accipitur hic & supra 15. & Leuit. cap. 2. & sacrificia singulorum ex similia, id est cum quolibet animali ponetur sacrificium suum, id est libamentum, quod est ex similia. *Quae conspersa sit oleo.* Nunquam enim in sacrificio pacifico, vel holocausto ponebatur victima arida, sed semper conspergebatur oleo, vt patet supra cap. 15. vbi est regula de libamentis. offerrebat tamen dupliciter similia pro peccato, scilicet si esset pauper non potens offerre pecus, nec volatilia iubeatur offerre parum de similia, vt patet Leuit. c. 5. & dicitur: Non mittet in eam oleum, nec thuris aliquid imponet, quia pro peccato est. Secundus casus erat quando offerrebat sacrificium ad inquisitionem adulterij pro zelotypia: quia tunc offerrebat similia ordeacea, sine oleo, vt patet supra cap. 5. est etiam generale, quod quando similia erat conspersa oleo offerretur cum ea thus. Cum vero non ponebatur oleum, nec thus, non tamen ponitur hic de thure, quia subintelligitur: maxime quia solum ponuntur hic libamenta, quae dabantur in determinata quantitate, vt denominetur illa quantitas: thus autem non erat in certa quantitate, sed quantumcunque offerretur bene erat. Nec valet argumentum: hic non exprimitur de thure, ergo non ponebatur cum similia. Nam eodem modo arguetur: hic non ponitur aliquid de sale, ergo non ponebatur sal in sacrificijs. Sed falsum est, quia nunquam poterat fieri aliquod sacrificium aut libamentum sine sale Leuit. cap. 2.

Tres decimas per singulos vitulos. Id est cum quolibet vitulo dabuntur tres decimae de similia, & illae conspergentur medietate hinc de oleo, vt patet supra, & non exprimitur hic determinatio olei, quia sicut fiebat in vno vitulo: ita & in omnibus eodem modo. De vino nihil exprimitur, offerrebat tamen, quia ista erant libamenta necessaria.

Et duas decimas per arietem. Id est duae decimae de similia offerrebantur cum ariete, & illae eodem modo habebant conspersionem olei, scilicet tertiam partem hinc, & habebant vinum in eadem quantitate.

Et decimam decimam per agnos singulos. Id est cum quolibet septem agnorum offerrebat vna decima decimae de similia: & accipitur hic, sicut supra, respectu cori, quia de illo accipiebatur decima decimae per agno-

quolibet: & tamen respectu ephi non erat decima decimae: sed decima eo quod ephi est decima pars cori: & cum ista decima quoque erat oleum, & vinum in libamento in quarta parte hinc, vt patet supra, *Et hircum pro peccato vnum.* In die primo phafe offerretis vnum hircum pro peccato: quod intelligendum est, vt supra diximus de hircu calendarum, scilicet pro peccato populi, & non pro aliquo determinato peccato, sed in communi. *Vt expietur pro vobis.* Id est vt fiat expiatio pro peccatis vestris: sæper enim sacrificia pro peccato sunt ad expiandum: quantum autem, vel quomodo expiant sacrificia pro peccato declaratum est Leuit. cap. 1. & supra 15. Iubeatur autem offerri hircus pro peccato in omnibus festiuitatibus, quia in alijs diebus, scilicet profestis nunquam offerrebat hostia pro peccato nisi per accidens pro peccato alicuius specialis viri, qui cogerebatur offerre pro aliquo quod commiserat iuxta ea, quae habentur Leuit. cap. 4. & 5. & supra 5. & 6. vel forte voluntarie offerret, nam quaque vt in plurimum sacrificia pro peccato offerantur ex necessitate, interdum tamen offeruntur voluntarie, & ad solennitatem, vt patet de duodecim principibus tribuum Israel qui in dedicatione tabernaculi obtulerunt per duodecim dies sacrificia: & quolibet die offerrebat aliquod sacrificium pro peccato supra c. 7. & tamen hoc pure voluntarie agebat.

Præter holocaustum matutinum, quod semper offeretis. Id est ista sacrificia supra posita erunt præter holocaustum matutinum, scilicet quod nunquam dimittetur propter illa, quia etiam si contingeret eadem die mille agnos anniculos offerri, non debebat omitti vnus agnus, qui pertinebat ad sacrificium iuge matutinum. Sciendum tamen idem esse de vespertino: quia vtrique vocatur iuge sacrificium, dicitur tamen de matutino, quia de illo erat ratio dubitandi. De vespertino autem nulla causa est, quia sacrificium matutinum offerrebat post solis ortum, & tunc erat tempus offerendi omnia alia sacrificia si aliqua essent, & quia contingeret multa sacrificia fieri eadem hora siue ordinaria, sicut in festiuitatibus, in quibus ex necessitate offerrebat: siue spontanea ex deuotione popularium, videbatur dubium an per aliquod illorum excusaretur agnus matutinum: sacrificium autem vespertinum fiebat post solis occasum per totam noctem vsque ad solis ortum, vt patet Leuit. cap. 6. Tunc autem non erat tempus faciendi alia sacrificia, nec vnquam fiebant: ideo non erat ratio dubitandi, an deberet dimitti sacrificium vespertinum: vnde non fuit necesse exprimi de illo quantum ad obligationem: tamen aequalis erat necessitas in vtroque.

Ita facietis per singulos dies septem dierum. His septem diebus durabat festum azymorum: & quamquam soli duo essent obseruabiles a laboribus, scilicet primus & septimus, tamen in omnibus fiebat equale sacrificium. Erat autem quadam alia cæremonia oblationis, quae fiebat in festo azymorum, scilicet quod offerrentur manipuli spicarum, & acciperet sacerdos vnum de illis: & sanctificaret in modum, qui declaratus est Leuit. 23. cap. & cum illo offerrebat agnus anniculus cum libamentis suis, vt patet ibidem. Et quae oblatio spicarum non pertinet ad sacrificium, non sit lucratio de illa. Agnus autem anniculus, de quo ibi dicitur, erat præter istos, qui habentur hic: quia tamen erat accessorius ad manipulum spicarum, non dicitur de eo cum hic solum agatur de sacrificijs. *In fomitem ignis.* Id est omnia ista supra dicta cremabuntur in fomitem ignis, id est ad fonendum ignem: fomes. n. siue fomentum est materia, in qua ignis fouetur. Nam omnia, quae cremantur dicuntur esse cibus ignis, vt patet Isa. c. 9. scilicet omne vestimentum mixtum sanguine erit in combustione, & cibus

& cibus ignis: & iste modus est vsitatus in scriptura: sic patet Leuit. cap. 3. tollentque ex ea in pastu ignis dominici adipem, qui operit ventrem: & iterum ibidem: Adolebitque ea sacerdos super altare in alimonia ignis. *Et in odorem suauissimum Domino.* Id est Deus suscipiet odorem valde suauem de his sacrificijs. *Qui surget de holocaustis, & de oblationibus singulorum.* Id est Deus acceptabit odorem illum, qui surget de crematione sacrificiorum. Verè. n. ibi surgebat odor, sed non erat suauis, quin potius grauis. odor carnum combustarum, & adipum atque faring. Deus tamen habebat hunc odorem tanquam suauissimum: non quod ipse perciperet odorem, cum non sit animal, sed quia acceptabat illum tanquam aliquod bonum propter deuotionem offerentium. Iste autem odor surget de holocaustis, id est de carnis crematis in holocaustum, & de oblationibus. i. de libamentis ipsarum victimarum. nam cum carnis cuiuslibet animalis offerrebat aliquid de similia, & alijs libamentis, & cremabatur pars super altare de qua etiam surgebat odor. Ista autem libamenta aliquando vocantur sacrificium, & aliqui oblatio. Dicitur autem singulorum, quod potest referri ad dies, vel ad holocausta. scilicet surget odor suauissimus de holocaustis, & de oblationibus singulorum. i. singulorum dierum, quia in quolibet septem dierum fiebant ista sacrificia, & Deus omnia illa acceptabat. Vel singulorum, scilicet holocaustorum, quia de holocaustis surgebat odor, & de oblationibus. i. libamentis quorilibet ipsorum. *Dies quoque septimus celeberrimus & sanctus erit.* Non ponitur hic expresse de isto die septimo propter diuersitatem sacrificiorum, quia eadem erant in eo, quae in alijs sex diebus: immo non exprimitur hic aliquid de sacrificijs huius, sed ponitur propter diuersitatem celebritatis in vacatione a laboribus: nam inter primum, & ipsum intercederat dies quinque non celebres: & quia de ipso sic putaretur expressum est de solennitate, scilicet erat celeberrimus, & sanctus. i. sanctus. i. Deo applicitus specialiter super alios propter obseruationem a laboribus. Et dicitur celeberrimus. i. multum celebris, vel colendus: quia alij dies quinque precedenti celebrantur solum quantum ad sacrificia: & non quantum ad vacationem a laboribus. Iste autem quantum ad vtrumque. *Omne opus seruale non facietis in eo.* Id est nullum opus seruale facietis in eo. Quantum ad hoc iste dies est aequalis primo diei: & intelligendum est hic sicut dictum fuit ibi. Licebat autem in die hac succendi ignem, & parari cibos, fierique cætera, quae sunt coniuncta in mediate ciborum parationi. nullum autem opus licebat. *Quis autem istorum duorum dierum sit celebrior, scilicet septimus, vel primus cum alicubi vocetur vnus eorum celebrior alio, & alicubi videatur vocari aequales, declaratum fuit Leuit. c. 23. *Dies etiam primitiuorum.**

De festiuitate primitiuorum. Quæst. XX.

Hic ponitur quintum. scilicet de festiuitate primitiuorum, quae erat quarta inter festiuitates simpliciter: & erat secunda de illis, quae semel in anno accidebat. Habet autem istud festum multa nomina: nam vocatur pentecostes. i. quinquagesima, quia erat quinquagesimo die post festum azymorum computando a prima die azymorum. Vocatur etiam festum hebdomadarum Leuit. cap. 23. quia computantur septem hebdomadae post diem azymorum, & tunc fiebat ista festiuitas: sic etiam nominatur Deuter. 16. cap. & non dicitur festum hebdomadarum, sed festum hebdomadarum simpliciter, quia nullum erat aliud festum, in quo computaretur hebdomada nisi ad istud. Vocatur etiam festum primi-

tinorum hic, & Exo. 23. cap. non quidem propter primas fruges, quia hoc magis pertinebat ad festum azymorum cum ibi primo mitteret falx in messum, vt patet Leuit. c. 23. & sic dicitur Deut. 16. quod phafe celebrari debebat in mense nouarum frugum primi & verni temporis: sic etiam dicitur Exo. c. 13. quod egressi sunt Israelitae de Aegypto in mense nouarum frugum: & ibi iubeatur quod celebraretur pascha: sed vocatur dies primitiuorum, id est primitiarum, quia offerrebantur ibi primitiae de panibus. Ex omnibus enim habitaculis Israelitarum offerrebantur panes duo: quorum quilibet haberet vnam decimam de simila fermentata, vt patet Leuit. c. 23. festum quoque phafe potest vocari dies primitiuorum, vel primitiarum, quia ibi offerrebat manipuli de spicis adhuc virentibus: & illi erant in primitiis, cum ante hoc non liceret comedere panes, pultes, aut polentam, vel quidquid aliud ex segete Leuit. 23. cap. *Quando offeretis nouas fruges Domino.* Dicuntur offerre fruges Israelitae: non quod offerrent fruges in spicis, vel in granis expurgatis, quae communiter vocantur fruges, sed in panibus coctis, qui possunt vocari proprie fruges in originem nois: fruges enim a fruendo dicitur, quia fruumur illa in cibum. Hoc autem nunquam magis est, quam cum est redacta in panes, ideo tunc est proprie fruges: offerrebantur autem istae fruges vniuersaliter, quia de singulis domibus Israelitarum offerri debebant duo panes determinatae quantitatis: & hoc ex necessitate Leuit. 23. cap. In festo autem azymorum offerrebantur fruges in spica, vt supra dictum est. *Expletis hebdomadibus.* Id est ista dies primitiuorum erat post hebdomadas expletas: computantur. n. septem hebdomadae post festum azymorum, quia faciunt dies quadragintanovem, & sequenti die erat festum hebdomadarum. A quo autem die azymorum incipiant computari istae hebdomadae declaratum est Leuit. 23. cap. Ista est secunda solennitas, in qua Iudei omnes conueniebant in locum sanctuarij: iusserat enim Deus, vt ter in anno. scilicet in die azymorum, & pentecostes, & tabernaculorum appareret omni masculus de genere Iudeorum, & de aduenis in loco sanctuarij, vt patet Exo. 23. & 34. & Deuter. 16. cap. & hoc modo poterant offerri duo panes de quolibet habitaculo Israelitarum, vt iustum erat Leuit. 23. cap. an vero aliqua istarum festiuitatum esset dispensabilis. scilicet non venirent Iudei in locum sanctuarij, & quae esset illa, declaratum est Leuit. 23. c. De ista festiuitate dicunt Iudei, quod fiebat ad honorem legis datae, quia fuit lex data in monte Sinai quinquaginta diebus post exitum de Aegypto, quoniam fuit facta celebritas phafe: an vero hoc stet, vel pauciores dies fuerint inter legem datam, & exitum de Aegypto, declaratum fuit Exo. c. 19. sic autem nos celebramus Pentecosten, quia quinquaginta diebus post resurrectionem Saluatoris Spiritus sanctus descendit super Apostolos, & istud est quasi legislatio, quia tunc lex a Christo data in cordibus eorum confirmata est, acceperuntque ipsi robur spirituale ad loquendum coram regibus & populis: vt etiam morientes neminem formidarent. Acceperunt etiam scientiam omnium linguarum, vt per totum orbem predicare possent. Acceperunt quoque omnem scientiam necessariam ad euangelizandum omnibus populis tam sapientibus quam insipientibus.

Dies Pentecostes fuit maxime efficacia in nouo testamento, & quid consecuti sunt illo die. Quæst. XXI.

Vnde dies ille maxime efficacie fuit per statum noui testamenti. Nam licet Christus per mortem suam iam nos redemerat, tamen lex noua nunquam fuisset diuulgata per orbem, nec aliquis conuerteretur, nisi Spiritus sanctus fuisset per

Quare festum azymorum fiebat.

per Apostolos descendisset. Tota n. tēpore, quo Apostoli cum Christo fuerunt adhuc rudes nimis erant: unde Christus quasi conqueritur de eis propinquus passioni suae: cum dixit Philippus: Domine ostende nobis patrem, & sufficit nobis: cui Christus respondit: Tanto tempore vobiscum sum & non cognovistis me? Philippe, qui videt me, videt & patrem: quō tu dicis ostende nobis patrem? ut patet Io. 14. c. Nec solum ante passionē Christi hoc fuit, sed etiam eo ascendente ad cēlos adhuc Apostoli rudes nimis erant: nam cum ascendere vellent quāsierunt: Dñe si in tpe hoc restitues regnum Israel: Actū c. 1. quod intelligebāt de restitutione temporali, q̄ reduceret in gloriam illam, quam habuerat tempore David, & Salomonis liberando Israel a subiectione Gentium. Sic enim patet ex verbis duorum discipulorum, qui ibant in castellū Emmaus in die resurrectionis, quibus cum loqueretur Christus in figura peregrini ipsi dixerunt: Nos autem sperabamus, quia ipse redempturus esset Israel, scilicet subiectione gentiū Lucē c. 24. si autē intelligerent de redemptione animarum a peccato, non dicerent: nos autem sperabamus, quasi dicantiam non speramus, quia quamquam Christus esset mortuus non tollatur, quin redimeret Israel, immo quod amplius est redimere non poterat, nisi moreretur praesupposito aeterno decreto: quia tamē intellexerat de temporali redemptione, scilicet liberatione a subiectione, & iam Christus mortuus non sperabāt, quod redimeret, quia illa redemptio in vita fieri debebat pugnando contra gentes vel alias: & sic intellexerant isti discipuli qui dixerunt: Dñe si in tēpore hoc restitues regnum Israel. Et quia Christus vidit eorum questionem esse insipientē, non respondit eis directē: sed ait: Non est vestrum scire tempora vel momēta, quae pater posuit in potestate sua, sed accipietis virtutem superuenientis in vos Spiritus sancti, & eritis mihi testes in Ierusalē, & in omni Iudaea, & Samaria, & vsque ad vltimum terrae Actuum c. 1. Secundus defectus erat in Apostolis toto tēpore, quo vixerunt cum Christo, quod adhuc modicum de fide habebant: ideo infideles erant, quia dubij in fide: & sic Christus aliquando increpabat eos tanquam infideles, ut patet Matth. 17. cap. cum propter defectum fidei non potuerit eijcere demonium a puero lunatico, cum dicitur: O generatio incredula & peruersa quousque ero vobiscum? & vsquequo patiar vos? & postea ipsi dixerunt: Quare nos non potuimus illum eijcere? dixit illis Iesus: propter incredulitatem vestram. Non solum autem fuit ista incredulitas ante passionem, sed etiam post mortē illius: omnes enim perdidērūt fidem: sic enim dixit illis omnes vos scandalum patiemini in me in hac nocte: Matth. 26. cap. id est propterea quia videbitis me pati scādalizabimini. scilicet recedētis a priori fide. Quod patet in duobus discipulis, de quibus diximus: ipsi enim dixerunt: Nos autem sperabamus quod redēpturus esset Israel, id est antequam crucifigeretur credebamus hoc. Nūc autē iam non speramus, & pp hoc redarguit eos Christus nimis de incredulitate dicēs: O stulti & tardi ad credendum in omnibus, quae locuti sunt prophetae Lucē 24. cap. nec solum isti duo nō crediderunt, sed etiā oēs Apostoli infideles erāt, quia cum apparuit eis Iesus in visis clausis conturbati sunt, & estimabāt se spiritum videre: & dixit eis, quod non turbarentur, & quod palparent manus, & pedes eius: sed adhuc nō credebant. Nam etiā postq̄ Christus dixit haec verba dñs, q̄ p̄ gaudio adhuc non credebāt: postea autem crediderunt: Lucē 24. cap. Si autē aliqñ dicatur de eis q̄ credebāt in Christū, ut Ioan. c. 2. dicitur q̄ crediderunt in eum discipuli eius: intelligendum est q̄ erat

Apostoli ut erat rudes.

Apostoli ut erat in fide dubij.

fidēs leuis: ad tempus enim credebant & postea paruo scandalo adueniente ad tempus discredabant: sic enim dixerat Christus de semine, quod cadit super petram, quia isti sunt, qui recipiunt verbū Dei & aliquando cū gaudio illud habēt, sed postea adueniente tribulatione recedunt: & dicitur q̄ tēporales sunt, & ad tempus credunt, & ad tempus discredunt, ut patet Matthaei 13. cap. & Marci 4. cap. Tertius defectus in Apostolis quando Christus erat cum eis fuit, q̄ erant adhuc aliquibus vitijs dediti. scilicet quia erāt cupidi honoris, & non solum cōcupiscebant, sed etiam interdum litigabant propter honorem, ut patet Matthaei 18. c. cum Apostoli omnes accesserunt ad Christū dicentes: Quis putas maior est in regno cōlorū? id est quis de nobis est magis honoratus, vel erit in regno tuo, quod est regnum celorum: & iterum cum mater filiorum Zebedaei, scilicet Ioānis, & Iacobi petijset a Christo, q̄ de duobus filiis eius vnus federet ad dextrā, & alius ad sinistram illius dicitur, q̄ indignati sunt decem de duobus fratribus. i. valde irati sunt cōtra eos: Matthaei 20. cap. Ecce ergo q̄ ambitio honoris, & inuidia inter eos erat: nec fuit ablata post passionem Christi immediate. Quartus defectus in Apostolis erat, q̄ erāt timidi corde. scilicet q̄ nihil pro fide Christi tolerarent: q̄ patet in passione eius. Cum enim a ludaeis captus est Christus relicto eo oēs fugerunt, ut patet Matth. 26. c. & ipse Petrus, qui videbat esse ceteris aliquatē excellentior, & magis Christum diligens: non ausus est ire cum eo, sed a longe procedens sequebatur eū Ioā. 18. cap. & melius Matt. 26. quamquam ipse prius dixerat: si oēs scandalizati fuerint in te, ego nō te negabo Matth. 26. c. & adiunxit q̄ paratus erat ire cum eo etiā in mortē. Ioannes quoque qui Saluatoris erat cognatus in gradu secundo, & ex hoc debuisset eum intensius diligere, non secutus est Christum, quando comprehensus fuit, sed sequebatur retro vadens: q̄ postea introiit in atrium pontificis, quia notus erat illi: Ioan. 18. cap. sed adhuc iste in tumultu magno relicta sindone, qua tegebatur nudus aufugit: quia tenuerunt eum, & ut non occiderent illum (quod timebat) reiecit sindonem in manibus eorum: Marci 14. cap. Ista autem timiditas eodē modo mansit post passionem: nam cum iam Christus surrexisset adhuc omnes erant latentes ianuīs clausis, & hoc propter metum Iudeorum: existimabant enim quod etiam eos vellent occidere Iudaei Ioan. 20. cap. Multi quoque alij defectus fuerunt in eis, qui satis patet ex processu Euangelij: & hos omnes patienter tolerabat Dominus Iesus spectans tempus in quo omnia hac auferrentur ab eis, quod factum est die quinquagesimo a resurrectione Christi adueniente Spiritu sancto super eos. Iam enim rudes non erant, sed inceperunt varijs linguis loqui magnalia Dei: & Petrus surgens inter Iudeos conuincit eos ex testimonijs scripturae: Actuum 2. cap. Et iam non erat in eis infidelitas, vel infirmitas in fide: sed ita erant radicati in illa, quod nihil poterat eos a fide, vel charitate tollere. Sic ait Apostolus ad Rom. cap. 8. quis nos separabit a charitate Christi? tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an gladius, an nuditas, an periculum? & postea sequitur: Certus sum enim q̄ nec mors, nec vita, nec angeli, nec principatus, nec potestates, nec virtutes, nec instantia, nec futura, nec fortitudo, nec altitudo, nec profundū, nec creatura alia poterit separare nos a charitate Dei, quae est in Christo. Ita iam non erant Apostoli ambitiosi honoris, nec inuidi sicut prius fuerāt: sed humiles valde nihil de temporalibus desiderantes: honores sibi non ambientes, sed alijs impēdentes ad Roma. cap. 12. f. Honore vos inuicem praeminentes. Immo nec iam Christum diligebant eo modo,

Apostoli ut quibusdam affectibus malis dediti erant.

Apostoli timidi erant.

Ioannes enim fuit q̄ relicta sindone aufugit.

Spiritus sanctus abstinuit a diebus oēs Apostolorum.

modo, quo prius, quia pritis quodam modo carnali: nunc autem quadam alia longe excellentiori affectione spirituali, quam dicit Apostolus fuisse post resurrectionem Christi. Non immediate, sed post Spiritus sancti aduentum, ut patet 2. ad Corinth. cap. 5. scilicet Christus pro omnibus mortuus est, ut qui uiuunt iam nō sibi uiuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est, & surrexit: & sequitur in persona Apostolorum: itaque nos ex hoc neminem nouimus secundū carnem, & si cognouimus Christum secundum carnem, sed nunc iam non nouimus. Item non erant Apostoli post aduentū Spiritus sancti iam timidi, ut prius: sed cum prius post Christi resurrectionem latuissent propter metum Iudeorum. Ioan. 20. cap. nunc publice Christum publicabant nullum formidantes: & quamquam principes Iudeorum sub interminatione mortis interdicerent verbū aliquid fieri de Christo, Apostoli respondendo intrepide dicentes magis oportere obedire Deo quam hominibus: Actuum c. 5. & quod amplius est tanta Christi charitate feruebant: ut in iniurijs pro nomine eius susceptis gloriarentur, & ipsas tolerare desiderarent, ut patet praallegeto cap. Et illi quidem ibant gaudentes a conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumelias pati. Quid plura dicam? totus Apostolorum status antiquus mutatus est, ut nihil vetustatis manserit, sed omnia facta sunt noua: sic enim declarat Apostolus loquens de statu Apostolorum post aduentum Spiritus sancti. 2. ad Corinth. cap. 5. scilicet ergo in Christo noua creatura est vetera transierunt, & ecce facta sunt omnia noua: nec mirum quidem, quia in Iesum in eos Spiritus Domini: si enim Saul mutatus est in virum alterum, quia in Iesum in eum Spiritus Domini, sicut dixerat Samuel. 1. Reg. cap. 10. f. in Iesum in te Spiritus Domini, & mutaberis in virum alterum: quanto magis isti mutarentur, in quos abundantius in Iesum Spiritus Domini? Haec autem omnia facta sunt die pentecostes. Nulla ergo dies salubrior statui noui testamenti, & fidei argus conuersioni totius orbis vnquam fuit: nam salubrior est, quam dies passionis Saluatoris. Nam licet dies passionis efficacior fuerit, quantum ad redemptionem, quam in ea Saluator operatus est: tamen ista redēptio quantum ad fructum nunquam fuisset cōicata toti orbi per fidem, & euangelij predicationem, nisi Spiritus sanctus super Apostolos aduenisset. Magna ergo cū celebritate dies pentecostes apud nos Christi cultores agenda est, cum in ea tantorum bonorum nobis origo prouenerit. Venerabilis & sancta erit. Scilicet dies ista pentecostes apud Iudeos erat sancta, id est applicata ad Dei cultum solum vacando a laboribus. Dicitur venerabilis, id est magna veneratione digna. scilicet maiori quam illae solennitates, in quibus offerebatur solum sacrificia: & non vacabatur a laboribus, sicut in die calendarū, & quinque diebus intermedijs azy-morum, de quibus supra, & sex diebus intermedijs tabernaculorum, de quibus sequenti cap. Omne opus seruuile non facietis in ea. Exponatur, ut supra, scilicet q̄ nullum opus fieri debebat in hac solennitate, nisi ea, quae pertinebant ad cibum. Sciendum autem quod in hac solennitate erat vnicus dies tam obseruationis a laboribus, quam celebrationis sacrificiorum, ut patet hic, & Leuit. cap. 23. offeretis quoque holocaustum in odorem suauissimum. Ista dies erat aequalis in sacrificijs cuilibet diei azy-morum & diei calendarū, quia offerebantur totidem animalia, & de eisdem speciebus, & pro eisdem sacrificijs, ut patet conferendo inter se ea, quae habentur hic, & supra. Dicitur autem in odorem suauissimum, scilicet quia supergebat de sacrificijs istis odor, q̄ erat suauissimus Dño, exponēdo eo modo,

do, quo supra dictum est. *Vitulos de armento duos.* Isti offerebantur in holocaustum: & dicuntur de armento, quia vituli semper sunt de armento, cum arietem signet congregationes magnorum animalium. *Et arietem vnū.* Semper erāt pauciores arietes in sacrificijs quam vituli, ut patet hic, & sequenti cap. quod dicitur de sacrificijs, quae sunt ex necessitate legis. Secus autem de illis, quae spontanea sunt, quia ista nō habēt legem. Quilibet enim offerebat, qd̄ volebat, & quantum volebat, & in quoque genere sacrificij volebat. *Agnos anniculos immaculatos septem.* Etiam isti pertinebant ad holocaustum. Quomodo autem, sunt anniculi, & quomodo immaculati supra expositum est. *Atque in sacrificijs eorum simila oleo conperse tres decimas per singulos vitulos.* Scilicet q̄ in sacrificijs animalium libamentis istorum holocaustorum debebant poni mentura de simila, quae infra habentur. Sacrificium autem in isto cap. & sequenti semper accipitur pro libaminibus, & specialiter pro simila. Nam vinum, & oleum non vocantur sacrificia sed libamina, ideo sequenti cap. semper distinguitur de holocausto sacrificio, & libamine, accipiendo holocaustum pro carnibus crematis, & sacrificiū pro simila oblata: libamen autem pro oleo, & vino superfusus. In omnibus autē holocaustis debebant fieri libamina, & poni simila, ideo dicitur in sacrificijs eorum, id est pro sacrificijs eorum, referēdo ad omnia supraposita animalia. Dicitur autem simile oleo cōspersū, id est de simila oleo cōspersa ponetur sacrificium pro omnibus holocaustis: & ponitur immediate de vitulis. scilicet decimas tres per singulos vitulos. *Per arietem duos.* Istud etiā semper generale erat, ut nihil amplius aut minus de simila cum arietē offeratur. Sic patet in regula libamentorum supra cap. 15. *Per agnos decimam decimam.* Id est pro quolibet agno offeretur decima decimae de simila. scilicet vna decima ephi, quae est decima decimae repetitū cori, ut supra declaratum est. *Hircum quoque vnū mactatur pro expiatione.* Id est etiam offeres hircum, qui mactatur, id est qui conficitur mactari, in diebus festorum: Nam in diebus profectis nunquam occidebatur sacrificium pro peccato ex necessitate legis, sed solum holocaustum matutinum, & vespertinum, ut patet in principio cap. In omnibus autem istis festiuitatibus offerebatur hircus pro peccato, ut patet hic & sequenti cap. offerebatur etiam vnus hircus, q̄ multiplicarentur alia sacrificia. Fallit hoc in duabus festiuitatibus. scilicet in pentecoste: quia praeter hircum, de quo hic dicitur offerebatur alius hircus pro peccato, de quo Leuit. 23. c. Secundo fallit in die propitiationis, quia sequenti cap. iubetur offerri vnus hircus: & praeter eum offerebatur duo alij, de quibus Leuit. c. 16. quorum vnus immolabatur, & alius mittebatur in caprū emissarium: *Praeter holocaustum sempiternum.* Id est ista offerantur praeter holocaustum sempiternū. scilicet q̄ non computetur in istis, sed praeter ista, id est vltra ista offeratur illud. Istud autem est sacrificium iuge matutinum, & vespertinum, quod vocatur sempiternum propter duo. Primo quia semper fiebat, id est quotidie sine intermissione, sacrificia autem festorum fiebant solum in festiuitatibus, alijs autē diebus nequaquam. Secundo vocatur sempiternū, id est vsque semper duraturū, quia toto tempore, quo duraret status Iudeorum, & veteris testamenti, durabant sacrificia matutinum, & vespertinum. *Et liba eius.* Id est etiam offerentur cum holocausto, sempiterno liba ipsius: liba autem & libamenta idem sunt: & accipitur libū hic pro omnibus tam pro simila q̄ pro oleo & vino sale, & thure, quae nunq̄ mittebātur in holocausto. *Immaculata offeretis omnia.* Id est oia animalia supraposita erunt immaculata: ponitur autē hic ista clausula, quia

Quia supra non expresserat specialiter de omnibus animalibus, quod essent munda, ideo hic generaliter dicitur quod omnia munda erunt: Cum libationibus suis. Hoc potest dupliciter intelligi. Primo modo quod, cum dicitur solum adiunctionem: & est sensus, quod omnia ista offerentur munda: cum libationibus suis, id est animalia superposita erunt munda, & cum eis offerentur libationes suae. Tunc autem non refertur munditia ad libationem, sed quod libamenta sint munda, sed solum ad animalia. Secundo modo potest poni quod accipiatur, cum, pro etiam: & est sensus quod omnia ista animalia debebant esse munda cum libationibus suis, id est etiam libationes suae debebant esse munda.

Qua immunditia attendebatur in praedictis sacrificijs. Quaes. XXII.

Quaeritur aliquis quod munditiae attendi debebant in istis, vel quod immunditiae prohibebantur ab oblatione. Respondendum est quod non erant eadem immunditiae in animalibus, & in libamentis suis nec accipiebatur secundum idem: in animalibus enim accipitur esse immunda, id est immaculata: nam in mundum in animalibus dicitur, quando secundum speciem animalia immunda sunt, & illicita ad immolandum: sola enim tres species animalium conveniunt immolationi. scilicet bos, ovis, & capra: reliquae autem species non conveniunt. Sic colligitur Leviticus cap. 1. ubi dicitur fiat sufficiens distinctio animalium immolantium, ponuntur solum ista tria, & in omnibus alijs locis solum reperientur haec pertinere ad immolationem.

Si autem aliquis vellet immolare aliquod animal, quod esset extra istas species dicebatur immolare aliquid immundum, & hoc modo quandoque aliquis obtulit ad immolationem bovem, ovem, & capram: quomodo docuit se habere dicitur offerre aliquid mundum, nec potest offerre immundum. Dicuntur autem animalia esse maculata, vel immaculata secundum quod sunt perfecta in omnibus membris suis, & non habent aliquam deformitatem, vel secundum quod deficiunt in aliquo membro, aut habent aliquam deformitatem, & sic potest aliqua ovis esse maculata, utpote si sit monstruosa, vel caeca, aut clauda: & sic de ceteris imperfectionibus, de quibus Leviticus cap. 22. hoc autem videtur hic, cum dicitur, quod omnia animalia erunt immaculata, id est non habentia aliquam monstruositatem, vel defectum in membris, aut deformitatem. Et hoc modo contingit animalia esse munda, & habere maculam. In libamentis autem aliter accipitur ea esse immaculata, quia immaculatum, & mundum idem sunt: erit enim macula, vel immunditia primo in similia si ipsa sit fermentata: quia tunc non poterit offerri, ita ut aliqua pars eius cremetur super altare: possit tamen offerri faceret otibus, ita ut ipsi comederent. Sic patet Leviticus cap. 2. somnis oblatio, quae offertur Domino absque fermento erit: nec quicquam fermenti atque mellis adolebitur in sacrificio Domini: primitias tantum eorum offeretis & munera, super altare vero non imponentur in odorem suavitatis. Item erat similia immunda ad sacrificium si forte fuisset commixta aqua: nam Deus iubebat, quod commisceretur oleo, ut patet hic & sequens cap. ergo si antequam aliquis eam ad sacrificium disponeret, fuisset aqua commixta: postea non erat munda ad hoc quod commisceretur oleum illi. Item si similia ringeretur ab aliqua re immunda non poterat applicari ad cultum Dei: quod patet. Multae enim res sunt quarum tactus efficit hominem immundum Leviticus c. 5. & 11. & 22. cum autem non requiratur in homine tanta munditia, sicut in rebus, quae applicatur immediate Deo in sacrificijs, necesse est, ut illae polluantur per tactum harum rerum, per quas homo polluenda.

Que animalia dicantur immunda.

In libamentis qualiter accipitur ea esse immaculata.

Cum ergo similia fuerit contacta a rebus huiusmodi di immundis, dicitur maculata: ut si super eam transiit reptile, vel cecidit super eam aliquod animal morticinum: & sic de similibus, & non poterit offerri. De oleo autem similiter dicendum est quod possit esse maculatum, vel immundum, utpote si habeat amurcam: Debet enim esse oleum purissimum, ut patet supra in principio cap. ideo de illo non poterit conspergi similia ad sacrificium. Item efficitur oleum immundum si aliqua res immunda contigerit illud sicut dicebatur de similia, & adhuc magis quam de illa: nam citius incurritur immunditia in rebus liquidis, quam in aridis, ut patet Leviticus cap. 11. ex ibi declaratis. Item poterat immunditia causari in oleo, si forte fuerit in domo, in qua aliquis moritur: quia si sit in vase non habente operculum, nec ligaturam, erit immundum: omnia enim liquida existentia in vasis non operis efficiebantur immunda, ut patet supra 19. cap. & ibi declaratum est: quando ergo tale oleum esset in domo alicuius defuncti non poterat de illo postea fieri oblatio. Item de vino dicendum est quod fiebat immundum duobus praedictis modis. scilicet si rageretur ab aliqua re immunda, vel si esset in domo defuncti in aliquo vase discooperto. non poterat ergo postea de illo poni aliquid in sacrificio. De sale autem, & thure dicendum est quod efficiebantur immunda per contactum rerum immundarum: & postea non poterat poni in sacrificijs. Quantum ad hos modos igitur advertendum erat, quod ista animalia cum libamentis suis essent immaculata.

Quando phase, vel pentecostes veniebant in sabbatho, quot animalia erant immolanda. Quaes. XXIII.

Quaeritur amplius circa festivitatem phase quando continebat in sabbatho, quot animalia immolanda erant: vel an esset mutandum aliquid de sacrificio impediendo sacrificia vnius festivitatis propter alterius festivitatis sacrificium. Respondendum autem quod si evenit dies azymorum in sabbatho non erat mutanda festivitas alias solennitas sabbathi propter solennitatem azymorum, nec e contrario: immo dicebatur aliquam diem de festivitate azymorum necessario accidere in sabbatho, quia festivitas ista durabat diebus septem, ut patet supra: sed in istis necessaria erat aliqua dies sabbathi: & tunc fiebat sacrificia vtraque, scilicet immolabantur animalia quindecim duo agni quotidiani sacrificij, & duo agni pertinentes ad sabbathum: septem autem pertinentes ad quolibet diem azymorum, ut patet in littera: & duo vituli, & unus aries atque unus hircus pro peccato: dies autem azymorum, in qua manipulus spicarum consecrabatur, si accideret in sabbatho habebat sexdecim animalia ad immolationem: & hoc quia unus agnus immolabatur cum manipulis spicarum, ut patet Leviticus c. 23. Dicit aliquis quid si accideret dies phase in festo calendarum, quia habebat multa sacrificia, ut patet supra? Respondendum est hoc esse impossibile, quia dies calendarum erat primus dies mensis: festivitas autem phase erat die decimaquarta, festum vero azymorum die 15. ut patet supra: ideo nunquam in calendaris accidere poterant.

Si festum pentecostes fuisset in sabbatho an aliquod eorum mutaretur. Quaes. XXIII.

Quaeritur aliquis de festo pentecostes, an adveniente ipso in sabbatho mutarentur sacrificia eius, vel sabbathi: & quid si in calendaris eveniret, & quot animalia in illo immolabantur, Respondendum est quod non mutabatur aliquid sacrificium

Quaeritur aliquis de festo pentecostes, an adveniente ipso in sabbatho mutarentur sacrificia eius, vel sabbathi: & quid si in calendaris eveniret, & quot animalia in illo immolabantur, Respondendum est quod non mutabatur aliquid sacrificium

Quaeritur aliquis de festo pentecostes, an adveniente ipso in sabbatho mutarentur sacrificia eius, vel sabbathi: & quid si in calendaris eveniret, & quot animalia in illo immolabantur, Respondendum est quod non mutabatur aliquid sacrificium

sacrificium diei pentecostes pro sabbathum: nec mutabatur aliquid sacrificium sabbathi pro pentecosten, & generaliter quod unum festum coincideret cum alio, nunquam mutabatur aliquid vnius sed sacrificia vtriusque offerentur: & sic essent plura sacrificia in die pentecostes, si accideret in sabbatho quod alias, quia addebantur duo agni, qui pertinebant ad sabbathum specialiter, ut patet supra. Cum autem dicitur quod quid fieret si accideret in calendaris: respondendum est quod si esset possibile offerrentur omnia sacrificia tam calendarum quam pentecostes: impossibile tamen erat, quia dies pentecostes erat quindecim diebus post festum azymorum, ut patet Leviticus 23. cap. sed festum phase fiebat die 14. mensis primi: ergo festum pentecostes semper esset necessario die sexta mensis tertij: calendarum autem sunt primo die mensis: ideo nunquam poterat accidere pentecostes in calendaris: quia apud Iudeos non erat festum mutabile, sicut apud nos. Cum autem dicitur quot animalia immolarentur die pentecostes: dicendum est quod aut accidebat in sabbatho, vel non: si non in sabbatho offerentur ex eis, quae apparent in hoc c. 13. animalia. scilicet duo agni pertinentes ad quotidianum sacrificium, & septem agni pertinentes ad pentecosten, & duo vituli ad idem festum, & unus aries, & unus hircus pro peccato. Si autem esset in sabbatho immolabantur quindecim animalia. scilicet tredecim supra dicta, & duo pertinentia ad sabbathum, id est duo agni.

An in die pentecostes offerrentur tantum animalia praedicta. Quaes. XXV.

Quaeritur amplius an solum ista animalia offerrentur in die pentecostes. Respondendum est quod plura offerentur, ut patet Leviticus c. 23. ubi ponuntur alia animalia. Sed tunc aliquis dubitabit an illa coincident cum istis, & videbitur quod sic, quia sicut hic ponuntur septem agni ita & ibi: & sicut ponitur hic unus hircus pro peccato ita & ibi. Dicendum est quod non coincidunt sacrificia, quae habentur hic & ibi, quia hic iubetur quod offerantur duo vituli in holocaustum, & ibi iubetur, quod offeratur unus. Item hic iubetur offerri unus aries, & ibi duo: ergo non coincidunt. Item patet quia hic ponuntur sacrificia, quae sunt directe pertinentia ad solennitatem, & non ex aliquo adiuncto. Leviticus c. 23. ponuntur sacrificia, quae pertinent ad festivitates ex aliquo adiuncto: quod patet quia in festo azymorum solum ponitur Leviticus 23. unus aries. hic autem ponuntur septem. Item quia ibi dicitur, quod ille agnus immolabatur cum manipulo spicarum, id est tanquam aliquid accessorium ad manipulum: ista autem sacrificia, quae hinc iubentur sine determinatione ad aliquid: ergo ista sunt, quae pertinent absolute ad festivitatem: ille vero agnus non pertinebat directe ad sacrificia festivitatis azymorum, sed propter manipulum, qui ibi consecrabatur. Item hoc patet in omnibus alijs festivitatibus: nam omnia festa, quae habentur hic, habentur Leviticus cap. 23. & tamen non ponuntur ibi determinata sacrificia in aliquo festo, nisi in festo azymorum, & pentecostes, eo quod in eis erant aliqua accessoria, scilicet in festo azymorum consecrabatur manipulus spicarum, & propter illud offerrebat agnus, de quo Leviticus cap. 23. In festo autem pentecostes offerrebat panes primitiarum siue fruges, ut dicitur hic: & propter istas primitias offerrebat sacrificia, quae habentur ibi, ut patet cum dicitur ibidem: Offeretisque cum panibus septem agnos immaculatos &c. Dicendum igitur quod omnia sacrificia, quae habentur ibi differunt ab istis: & consequenter dicitur, quod in die pentecostes si esset in sabbatho offerrebat 26 animalia, scilicet duo agni pertinentes ad iuge sacrificium, & duo pertinentes ad sabbathum, & septem pertinentes ad diem festum, qui

habentur hic, & septem pertinentes ad panes primitiarum, de quibus ibi, qui simul sunt 18. agni: duo etiam vituli de quibus hic, & unus de quibus ibi, unus etiam aries, de quo hic, & duo ibi, unus vero hircus pro peccato hic & alius ibi, & sic sunt simul 26 animalia. Si autem accideret non in sabbatho erant 24. quia deficiebant duo agni pertinentes ad sabbathum.

C A P. XXIX.

MENSIS etiam septimi prima dies venerabilis & sancta erit vobis. Omne opus servile non facietis in ea, quia dies clangoris est & tubarum. Offeretisque holocaustum in odorem suavissimum Domino, vitulum de armento unum, & arietem unum, & agnos anniculos immaculatos septem: & in sacrificijs eorum similes oleo consperget tres decimas per singulos vitulos, duas decimas per arietem, unam decimam per agnum, qui simul sunt agni septem: & hircum pro peccato, qui offertur in expiationem populi, praeter holocaustum calendarum cum sacrificijs suis, & holocaustum sempiternum cum libationibus solitis. Eisdem caeremonijs offeretis in odorem suavissimum incensum Domino.

Mensis etiam. Dicitur in superioribus de festivitatibus primi, & tertij mensis, hic agitur de solennitatibus mensis septimi. In quo considerandum est quod Legistor volebat ponere hic catalogum omnium sacrificiorum tam illorum, quae erant in diebus profestis, quam in festivitatibus: & posuerat de sacrificio dierum profestorum, & de quibusdam festivitatibus: hic autem subdit de alijs. Dividit autem in tria, primo agitur de festo clangoris, secundo de festo expiationis, tertio de festo tabernaculorum & collectionis. secunda ibi. Decima quoque dies. Tertia ibi. Quintadecima vero dies. Circa primum considerandum est, quod festivitates erant duplices apud Iudeos. scilicet quaedam eveniebant saepe in anno, quaedam autem semel. De primis erant duo. scilicet sabbathum, & dies calendarum, de quibus praecedenti cap. patet. secunda de erant quinque. scilicet festivitas azymorum, pentecostes, clangoris, expiationis, & tabernaculorum. De primis duabus quantum ad caeremonias suas actum est praeced. c. De alijs tribus agitur hic: eo quod ille erant in primo, & tertio mense: ille autem, de quibus hic sunt in mense septimo. Et primo agitur de festo clangoris, scilicet Mensis etiam septimi. Idem etiam in septimo mense. Erunt festivitates sicut in primo & tertio. Iste mensis septimus non est, qui vocatur apud nos septimus. scilicet Julius, sed September, qui apud nos est nonus: & hoc quia Iudei incipiunt annum suum in Martio, & primus mensis eorum semper fuit in Martio. Prima dies venerabilis & sancta erit. Idem prima dies huius mensis est festum clangoris, & ob hoc venerabilis & sancta. Hoc autem dicitur quantum ad vacationem a laboribus. scilicet sancta. Deo applicata, quia non applicabatur ad labores humanos, sicut ceteri dies: & quod dies in quibus sacrificia specialia sunt Deo per hoc applicentur: nunquam tamen consuetum est eos vocari sanctos, si non sint vacati a laboribus, ut patet praeced. cap. de festo

Sacrificium mensis septimi primum die.

Catalogus omnium sacrificiorum ponitur in hoc cap.

Festivitates in Iudeis erant duplices.

Dies sancta quae dicitur de festo

de festo calendarum, & de quinque diebus azymorum in quibus sacrificia offeruntur, sed non vocantur sancti. Idem est de sex diebus intermedijs festiuitatis tabernaculorum. Dicitur autem dies ista venerabilis, idest magna ueneratione digna, quia non solum erat habens solennitatem sacrificiorum, sed etiam vacationis laborum. *Omne opus seruuile non facietis in ea.* Exponendum est sicut fuit dictum preced. cap. qd non liceret in hac die fieri aliquod opus seruuile, sed solum licita erat paratio ciborum: oēs autem alij labores, sicut arare, metere, adificare, & plantare, & humanæ negotiationes non licebant: in sabbatho autem non licebat ista, nec etiam paratio ciborum ad succensio ignis, quia erat maioris obseruationis, q̄ cætera festa: vñ qui in ea pararet cibos, vel succederet ignem, occidebatur Exo. 35. c. *Quia dies clangoris est & tubarum.* Idest ista dies est celebris ab omni opere seruuili, quia est dies clāgoris, & tubarum, i. in qua clangebatur tubis. Vocatur autem istud festum clangoris, quia clāgebant in eo: & fiebat (vt Iudæi dicunt) ad memoriam arietis, qui oblatus est pro Isaac. Nā cū iussisset Deus Abraham qd immolaret filium suū Isaac: postea dictū est, ne extenderet gladium suū super eum: sed datus est ei quidam aries haberes cornibus inter vepres, vt patet Gen. 22. c. Magis autem adhuc videtur qd fieret ista buccinatio ad lætitiā festiuitatis, quam Deus celebrari volebat: potissimum quādo erat annus septimus remissionis, qui in eodem mense celebrabatur, vel quādo erat festum iobelei. s. de anno quinquagesimo in quinquagesimum: tūc enim per vniuersam terram iubebat Deus clangi buccinis. Nec tamē est penitus negādum, qd fieret buccinatio ista ad memoriam gaudij pro Isaac liberato a morte.

Tuba, in quibus clangebatur, de qua materia essent. Quest. I.

QUÆRITUR aliquis quæ tubæ erant istæ, in quibus clangebatur, an essent argenteæ, vel de cornibus aialium. Rñdebit aliquis qd erant argenteæ: quia iusserat Deus de duabus tubis argenteis de quibus supra cap. 10. qd Iudæi clangerent in eis, qñ haberēt epulum, aut dies festos, vel calendas. Hic autem erant duo horum. s. dies festus, in quo celebrabantur sacrificia, erant & calendæ, quia ista erat prima dies mensis. Rñdendum est qd in hac die clangebatur duplici tuba. s. in tubis argenteis & in buccinis corneis. Quod autē aliquando in cornibus fieret pulsatio, patet in Psal. 98. vbi dñr: In tubis ductilibus, & voce tubæ corneæ, tubæ ductiles vocantur tubæ argenteæ, quia illæ fiebant productiles extēdēdo materiam earum opere malleatorio: corneæ autē tubæ sunt de aialij cornibus: fiebat tñ regulariter pulsatio in tubis argenteis: ex cā tñ fiebat in tubis corneis. Vnde dicendū qd in die clangoris clangebatur in tuba cornea ad solennitatē illius festi, & memoriā Isaac liberati, & arietis immolati p̄ eo. Deinde fiebat pulsatio in tubis argenteis, & ista fiebat propter duo. s. pp̄ festum calendarum, quod erat die illa, quia semper festum clangoris, & calendarum erant simul: in calendis tñ erat clangēdum in tubis argenteis, vt patet c. 10. supra. Secundum erat pp̄ qd clangebatur in his tubis oblatio sacrificiorū: nam iubebat Deus, qd super holocaustis & pacificis hostijs clangeretur tubis argenteis, vt patet p̄ alleg. cap. Ex vñ autem Iudeorū hoc apparet: nam ipsi die isto clangunt in synagoga suis in buccina cornea, & non clangunt in argentea, quia non possunt facere sacrificia nunc, quibus correspondeat ille clangor tubarum, si tamen determinatus esset totus clangor huius diei in buccina argentea, sicut clangor super holocaustis, & pacificis erat determinatus ad tubas argenteas, Iudæi nequaq̄ clangerent

Quare clangebat tubis argenteis.

nunc in buccinis corneis, quia existimarent qd infringebant mandatū Dñi: ergo primus clangor diei huius fiebat in tubis corneis, nec de quibuscunq̄, sed de arietinis solum, quia fiebat festū istud in memoriā arietis oblato pro Isaac.

Quis clangebat in buccinis. Quest. II.

QUÆRITUR aliquis quis clāgebatur in his buccinis? Rñdendum est qd soli sacerdotes, vt patet supra cap. 10. s. filij Aaron sacerdotis clangent tubis: eritque hoc legitimum sempiternum in generationibus vestris. Erant enim istæ buccinæ vasa sacra: ideo nemini licebat accedere ad eas, vel clangere in illis, nisi sacerdotibus: quia etiam quando ad bellum ibatur, sacerdotes clangebant his buccinis: iussit enim Deus, qd qñ ad bellum eundum esset, clāgeretur tubis supra cap. 10. s. si exterritis ad bellum de terra vestra cōtra hostes, qui dimittant aduersum vos clangentis vtilitatis tubis: & erit recordatio vestri corā Domino Deo vestro, vt erunt recordati de manibus inimicorum vestrorū. Sacerdotes autem clangebant in bello in his buccinis: nam qñ iuerunt Israelitæ ad lustrandum per septem dies urbē Iericho sacerdotes septem præcedebāt clangentes in buccinis septem, vt patet Iosue cap. 6. & sic nūquam erat aliquod bellum, ad quod non irent sacerdotes aliqui ex iussu legis, s. saltem ad clangendum tubis. Erat tñ aliud officium eorum in bellis. s. qd irent ad corroborandum & ad monendum exercitum ante pugnam. Modus autē admonitionis eius habetur Deut. cap. 20. pugnabant etiam aliquando sacerdotes in bellis: de quo magis declaratum est supra cap. 1. & Iosue 11. cap.

Sacerdotes ad bellum ibant.

Talis clangor an debebat esse concisus vel prolixus. Qd. III.

QUÆRITUR autem aliquis de mō clangoris huius diei, an debebat esse concisus vel prolixus: ponebantur. n. modi diuersi ad clangendum in tubis istis, quia istæ tubæ erant ad multa: aliquando enim ad vocandum principes solum: aliquando autem ad vocandum totum populum: interdum autē ad mouendum castra, & vt populus cognosceret ex mō clangendi, ad quid clangeretur, distinxit Deus plures modos clangēdi, de quibus patet supra cap. 10. In sacrificijs autem & oibus festiuitatibus debebat fieri clangor non continuus, nec prolixus, sed concisus minutissimis vocibus, & diuersis statibus, qui est signū magnæ lætitiæ: sic quoq̄, fiebat in oibus alijs festiuitatibus, vt patet supra c. 10.

Quomodo iste clangor differerebat ab alijs. Quest. IIII.

QUÆRITUR aliquis, cum in calendis clangeretur tubis, vt patet Psal. 80. s. Buccinate in neomenia tuba, idest in lunatione noua. In alijs quoque festiuitatibus super sacrificia clangebatur, vt patet supra c. 10. s. si quando habebitis dies festos, & calendas, canetis tubis super holocaustis, & pacificis, quare iste dies vocabatur clangoris. Rñdendū est, qd clangor huius diei differerebat a clāgore aliarum festiuitatum in tribus, ex quibus accepit nomen clāgoris specialr. Primo differt, quia in alijs festiuitatibus gñat clangebat ad solennitatē, & lætitiā festiuitatis: & recordationē eorū corā Dño, vt patet supra c. 10. s. si qñ habebitis &c. & subdit: Canetis tubis super holocaustis, & pacificis victimis, vt sint vobis in recordationem Dei vestri. In ista autem solennitate pulsabatur ad monendum homines ad penitentiam, & hoc est valde rationale: quia decima die mensis huius septimi erat dies expiationis, in qua vniuersa delicta remittebantur, & fiebat sacrificium pro peccatis totius

Clangor huius diei differerebat tripliciter a clangore aliarū festiuitatū.

totius populi, atque confessio eorum, vt patet Leuit. c. 16. ad remissionem autem peccatorum præcigitur dispositio in eo, cui fieri debet remissio, iō per istos decem dies reconciliabant Iudæi proximis suis debita soluentes, & iniurias remittentes, vt sic fieret expiatio in die propitiationis.

Secundo differt ista pulsatio ab aliarum festiuitatum clangore: quia in alijs festis clangebatur tubis ductilibus de argento, quas fecerat Moyses, vt patet supra cap. 10. & non solum in festis, sed & generaliter: nam in motu castrorū, & in vocatione principum ad consilium, & in vocatione populi his tubis clangebatur.

Idem quoque fiebat in bellis, vt patet præal. c. in iobeleis etiam. s. annis quinquagesimis fiebat clangor in buccinis argenteis Iosue. c. 6. vbi dicitur qd sacerdotes sumerent buccinas 7. ad clangendum, quæ erāt buccinæ iobelæorum, & ibi erat clangor ad pugnam, sed constanter qd in bello clangebatur in buccinis argenteis supra. c. 10. ergo in iobelais quoque clangebatur in tubis argenteis. In hac autem festiuitate clangebatur tuba cornea, quia licet clangor super sacrificia, & propter honorem calendarum diei huius clangeretur i buccinis argenteis, tamen principalis clangor festiuitatis fiebat in tuba cornea ex causā supra assignata. Tertio differt ista pulsatio ab alijs festiuitatibus, quia ista fiebat in uocibus minutissimis, & velocissimis, in quibus est clangor concisus, & vtilatus, atque cum magno impetu: pulsatio, autem in alijs solennitatibus fiebat in quadā melodia, & cantando psalmos. Ista differentia tenet quantum ad clangorem, qui fiebat in hac die principaliter pro ipsa festiuitate, & in tuba cornea: secus autē de clangore, qui fiebat eadem die propter calendas, quæ tunc erant, & propter sacrificia, quia iste non differerebat ab alijs solennitatibus, non tubarum argentearum ductilium, sed tubarum cornearum de ariete, quia licet in hac die clangeretur tubis argenteis super sacrificia, tamen clangor principalis huius diei, a quo denominatur festum, erat in corneis tubis, ideo inter ceteros modos laudandi Deum musicè posita est vox tubæ corneæ, vt patet Psalms 97. scilicet psallite domino in voce psalmi, in tubis ductilibus, & in voce tubæ corneæ: sed non legitur aliqua dies in toto anno, in qua clangeretur tubis corneis, nisi hæc. *Offerretisque holocaustum.* Idest omnia animalia, quæ infra habentur offerretis in holocaustum.

In odorem suauissimum domino. Idest ista holocausta erant ad hoc, quod inde exhalaret odor suauissimus pro Deo, non quidem quod esset Deo suauis, quia eum non percipit, sed exponatur ut precedentis capitulo fuit declaratum. Iste autem odor suauis cum in omnibus sacrificijs fit, quia Deus illa acceptat ex deuotione, & obedientia offerentium tamen specialiter conuenit holocausto, quia holocaustum fit solum ad Dei laudem, vt declaratum est Leuitic. capitulo primo hostia autem pacifica fit principaliter pro pace obtinēda, vel obtenta, sacrificium autem pro peccato directe fit ad expiationem peccatorum: Deus autem maxime acceptat id, quod in ipsum maxime tendit. De his Leuit. c. 1. dictum est.

Vitulum de armento unum. Istud est primum holocaustum, & differt ab holocausto trium solennitatum positarum precedenti capitulo scilicet calendarum, azymorum, & pentecostes, quia in qualibet earum offerrebantur domino vituli in holocaustum, ut patet ibidem, ponuntur autem hic omnia genera animalium immolatorum de quadrupedibus, quia sic fit in qualibet magna solennitate. De aibus autem nunquam dicitur, qd in talibus festiuitatibus offerantur.

Alp. Tost. super Num. Pars II.

Quare de aibus nunquam offerebatur in talibus festiuitatibus, & de sacrificio Noe: in quo obtulit de omnibus uolucris, & pecoribus mundis post exitum de arca: et de sacrificijs pauperum, & diuitum in quibus poterant quadrupedia commutari in aibus propter paupertatem. Quest. V.

QUÆRITUR autem aliquis quare non offerebantur aues.

Respondendum est secundum quosdam qd non licebat eas immolari. Sed hoc notissime est falsum, cum per totum leuiticum multoties legantur aues oblatæ. Idem patet Lucæ. ca. 2. nam in duobus generibus sacrificiorum poterant offerri volatilia. s. in holocaustis, de quo Leuit. ca. 1. & in sacrificijs pro peccato, vt patet Leuit. ca. 5. Sed dicendum est qd nunquā iubentur offerri volatilia in his festiuitatibus, quia nunquam lex iussit offerri volatilia nisi propter paupertatē offerētis, quod patet quia volatilia solum offerbatur in holocaustis, & in hostijs pro peccato, ut probatum est. In hostijs autem pacificis nunquam offerebantur, vt declaratum fuit ca. 3. qd autem in holocaustis propter paupertatem solum offerrentur, patet Leuit. c. 12. vbi iubetur qd mulier post purificationem suam, siue pro filio, siue pro filia offerret agnum anniculum in holocaustum, & vnum turturum, vel vnum pullum columbæ pro peccato: postea autem dicitur qd si non potuerit manus eius offerre agnum, sumet duos turtures, vel duos pullos columbarum, simile patet Leuit. c. 14. de purificatione leprosi vbi iubentur offerri duo agni, & agna annicula: & unus eorum erat in holocaustum. Postea autem subditur, qd si pauper est, & nō potuerit manus eius inuenire ista loco duorum agnorū offerret duos turtures, & tamen unus illorum agnorū erat pro holocausto.

Item offerrebantur volatilia interdum pro peccato, sed nunquam iubebantur offerri nisi propter paupertatem, ut patet Leuit. c. 5. vbi dicitur qd peccans offerat agnam, vel caprā pro peccato, si autem non potuerit offerre pecus offerat duos turtures, sic in omnibus alijs: nunquam enim nisi pro paupertate volatilia offerantur. Hic autem non erat aliqua paupertas offerentis quia ista non offerrebantur ab aliqua persona priuata, q̄ posset esse pauper, sed offerrebantur de pecunijs Sanctuarii: semper autem Sanctuarium abundabat, ita ut posset habere animalia, quæ iussa erant immolari.

Sed obicietur qd volatilia aliquando offerrebantur, & non ex paupertate, sed cum alijs sacrificijs. Sic patet Genes. cap. 15. vbi Abraham obtulit de bobus arietibus, & capris, & turturibus, & diuisit omnia per medium præter aues: & tñ ibi non erat aliqua paupertas, precipue cum super omnia alia animalia immolantia uolucres fuerint immolatæ. Idem patet Gen. c. 8. cum dicitur qd Noe edificauit altare domino, & immolauit de omnibus uolucris, & pecoribus mundis. Item patet hoc Leuit. c. 1. ubi post immolationem bouum, ouium, & caprarum in holocaustum dicitur de immolatione uolatilium.

Respondetur ad primum, quod illud non fuit sacrificium aliquod quod Abraham fecit, sed fuit quædā cæremonia ad componendum fœdus. uolebat enim Deus ponere fœdus cum Abraham promittendo ei terram Chanaan, & accipiendo eum, & semen eius in speciales cultores, & quia inter gentes fiebat fœdus occidendo aliqua animalia, & secando ea in partes: & inter illas transibant postea, qui fœdus inebat significantes per hoc qd nunquam infringeret compositum fœdus diuideret, ut illa animalia, sic autem Deus obseruauit cū Abraham, quia iussit ista animalia diuidi in partes

Aues autem ex sola paupertate offerantur.

Secundo.

P

res equales, & poni illas oppositas altrinfecus, ita vt inter eas esset via. Et tunc sequitur ibidem qd apparuit lampas ignis transiens inter diuisiones illas, illa autem erat representans Deum transeuntem ad componendum fedus. Et poterit hoc magis, quia in eadem littera dicitur die illa pepigit dñs fedus cum Abraham dicens: semini tuo dabo terram hanc &c. non erant ergo aialia ista oblata in sacrificium, sed ad faciendum fedus, ideo nō est arguendum de illis ad sacrificia. Ad secundum cum dicebatur de Noe qd obtulit holocausta de omnib. uolucris, & pecoribus mundis, responderi poterit dupliciter. Primo quia ibi fuit ratio specialis, quia Noe uoluit impendere Deo quoddam obsequium pro suscepto beneficio liberationis, in aquis diluuij nihil autem videbatur magis exprimere diuinam dignitatem, quā sacrificium, ideo impendit illud, & quia in aquis diluuij fuerant liberata omnia animalia, que in arca recondita erant obtulit Noe de omnibus, ut sicut in omnibus fuerat susceptum beneficium diuinum, ita in omnib. impenderetur Deo aliquod obsequium immolando quedam de illis. Immolasset autem Noe de omnibus simpliciter, sed quia quedam erant immunda, & non conueniebāt ad dignitatem sacrificij, immolauit de solis mundis pro omnibus aliis. Simile autem fuit in exitu de Aegypto in iudeis. Deus enim tunc percussit omnia primogenita Aegyptiorum ab homine usq; ad pecora conseruans primogenita hebræorum tam in hominib. q̄ in pecorib. id iussit qd applicarentur ei omnia primogenita tam hominum q̄ pecorum. Exo. c. 13. & 34. & ob hoc omnes Leuitę assumpti sunt ad cultū Dei pro omnib. primogenitis Israel, & pro ceteris solvebat precium s. c. 3. pro quolibet quingue sicli; pecora autem primogenita immolabantur s. c. 18. Aliter responderi potest, & magis in radice, qd nō est simile de oblatione Noe, & oblationibus, que fiebant in ueteri testō, quia illa non fuit facta s̄m aliquam legē directiuā, sed ex uoluntate Noe. in ueteri autē testō fuerunt datę leges de mō oblationum, & de animalib. offerendis nec poterant alia animalia aut ex aliis causis offerri, q̄ ut iusserat, & quia solum statuerat Deus uolatilia immolari pp paupertatem offerentium, ut patet in exemplis inductis, non poterat aliud immolari. In Noe autē fuit ualde disti. mīle, quia ipse obtulit de omnibus animalib. mundis tā uolatilib. quam pecoribus, & tñ manifestum est, qd non licebat hoc in ueteri testō, nam erant animalia munda omnia, que licebant ad esum, tēpore tñ Noe nullum animal erat illicitum, nisi quod hoies comedere horrent sicut nunc in nobis est. Itē dato qd acciperentur animalia munda s̄m legem Moysi erant, i. pecora munda, ut patet Deut. c. 14. de illis tñ solum tria immolari poterant. s. bos, ouis capra, ut patet per totum Leuiticum. Item de auibus munda s̄m legem Moysi, quia omnes erant munda nisi illę, que ex primuntur tanquam im munda Leuit. 11. & Deute, 14. c. de omnibus tñ illis non licebat immolari, sed solum de turturibus, & columbis Leuit. c. 1. & per totū librum. Ad tertium rñdetur cum dicitur qd Leuit. c. 1. ponitur holocaustum de uolatilib. postquam positum est de omnib. pecorib. mundis, & sic non fit pp paupertatē, uel in commutationem, respondendum est, qd ibi non iubetur quidquam offerri, sed ponitur regula de cæremoniis holocaustorum, quia aliqui contingeret fieri holocausta de uolatilib. s. pp paupertatē offerentium ponit modus cæremoniarum eius, & sic stat ista ratio, qd nō offerantur in istis festiuitatibus aliqua uolatilia, quia illa solum erant pp paupertatem offerentium, & in cōmmutationem pp pecorib. Alii dicunt, qd nō offerentur aues in solennitatibus, quia aues significant uitam contemplatiuorum, qui quasi columbę ad astra uolāt & manent in nidis suis. In celsitudine contemplatiu-

nis, de quibus Isa. c. 40. qui sunt isti, qui ut nubes uolant & quasi columbę ad fenestras suas: oblationes autem factę in magnis solennitatibus pro toto populo fiebat qui contemplatiuus non est, sed implicitus adtionibus. Ista causa tñ multum allegorica est: nam si pp hoc fieret et diceremus, qd pauperes non offerrent columbas, quia non erat generale de oib. pauperib. qd essent magis cōtemplatiui, q̄ diuites: sed standum est prime rōni q̄ est literalis. Vitium est, n. in aliquo expōsitore sacre scripturę si existente cā lrali recurrat ad allegoricā: nā in metaphoris non est arguere: qd s̄m Dionysij mystica theologia nō arguit, i. illa q̄ fundatur sup sentū allegorico. *Arietę unū.* Hoc erat generale in aliis festiuitatibus, qd offerretur unus aries, ut patet hic, & pced. c. Dicitur aliqui, qd iste aries offerretur in memoria arietis immolati pro Isaac, cum ista festiuitas fieret in memoriam illius, & hoc satis rōnabile est. *Agnos amiculos immaculatos septem.* Quo agni sint anniculi, & quo immaculati pced. ca. declarati est. Etia ponunt septem sicut i oibus aliis festiuitatibus. Ra. Sa. dicit qd immolabantur ad significationem populi Israel, quia erāt Israelitę tanq̄ agni dispersi. Sed hoc non conuenit omni tpe, immo in tpe illo, quo Israelitę erant dispersi non poterant sacrificare, sicut nunc sunt: & q̄nq; ducebantur captiui extra terram suam: sed magis dicendum est, qd numerus istorum animalium immolatorum erat ad placitum legislatoris. *Et in sacrificijs eorum.* i. in libamentis suis ponentur ea, q̄ hñt j. nunquam, n. accipitur hic nec in pced. c. sacrificium pro carnib. immolatis, sed pro libamentis, quamquā in hoc differt, quia aliqui accipitur multum stricte, i. pro sola similia, & tunc uinū oleum, thus, & sal uocantur libamina, sic patet j. in oibus octo diebus tabernaculorum, & in festo expiationis. Aliquī autem accipitur sacrificium magis generaliter. i. pro similia, & oleo saltem, ut hic, & pced. c. *Similia oleo conserpserat tres decimas per singulos uitulos.* i. sacrificia ista erant similia. i. de similia conserpserat oleo, & hoc tā in uitulis, quam in arietib. & agnis. Et dicit qd in quolibet uitulo erunt tres decimę de similia, de oleo autem ad conserpendum illam intelligendum est, qd esset medietas hin, quia istud fiebat in omnibus uitulis, ut patet pced. c. & s. 15. c.

Quare dicatur per singulos uitulos cum unus tantum offerri iubetur. *Quest. VI.*

QVAERETUR quare dicitur hic per singulos uitulos cum iubeatur offerri vnicus uitulus? Rñderi potest qd ponitur hic plurale p singulari, & aliqui ex mō loquedi sic accidit, ut cū dicimus aliquē hñe filios, qui vnici filij hñt: sic, n. pater Ge. 46. c. ubi dicitur Dan habuisse filios, & tñ vnicus filius eius est. Itē s. c. 26. ponunt cognationes filiorū Dan, & tñ cognatio unica erat, ut patet ibidē. Sed ista rñsio nō multum stat, qd si poneret plurale pro singulari solum diceret per uitulos, & nō diceret p singulos, qd singulus est nomē distributiui, & necessario signat multitudinē. Iō rñdetur dicit qd ponit p singulos uitulos non solum ad significandū istū uitulū huius diei, sed et ad signandū oēs uitulos aliarū solennitatū: qd generale erat qd in quolibet uitulo qñcūq; offerretur daretur tres decimę. Aliter autē adhuc cōuenientius responderetur. i. qd in hac die offerentur tres uituli, s. vnus, qui iubetur hic pp festum clangoris, & duo qui offeruntur pp festum calendarū, ut patet pced. c. & quia oēs isti offerbantur cum libamentis suis p quolibet eorū danda erant tres decimę. *Per arietem duas decimas.* Etia hoc generale erat, duo autē arietes offerentur in die hac, s. vnus pro festo clangoris, & alius pro calendaris: hic autem solum dicitur de primo. *Ynam decimam per agnum.* i. vnā decimam ephi. s. Gomog vnum:

Obiectio nis solutio

vnum, & non accipitur hic decima, sicut pced. cap. A quia ibi dicebatur decima decimę offerenda p agnū, & illa erat respectu cori, & nō ephi. hic autem dicitur decima ephi. *Et hircum pro peccato, qui offertur in expiationem populi.* Idest etiam offerretur vnus hircus pro peccato, & iste erat ad expiationem peccati populi, quia sacrificia ista erant de communibus expensis, cum essent de pecunijs Sanctuarij, & ille dabatur a toto populo: ergo pro expiatione totius populi immolari debebat. in hoc autem manifestum est, quod querebatur pced. c. f. pro cuius peccato immolaretur iste hircus. Dicendum autē, qd sicut iste, de quo hic immolatur ad expiationem populi: ita & omnes alij, qui iubentur offerri in ceteris festiuitatibus sunt ad expiandum pro toto populo. Sed arguetur, quia Leuit. 4. cap. iubetur, qd pro peccato populi offerretur vitulus, & pro peccato principis hircus. Respondendum, qd illud tenet, qd erat aliquod peccatum determinatum, s. populus sciebat se offendisse in aliquo offerebat vitulum, cum autem iubetur hic offerri hircus intelligitur de peccatis non determinatis, s. totus populus nō erat sibi conscius cuius peccati propter quod deberet s̄m legem offerri sacrificium, quia tamē manifestum est, quod semper homines habēt aliquid, quod expiari possit, iubebatur in solennitatibus offerri hircus pro peccato populi, s̄ tamen contingeret, qd populus esset sibi conscius cuius delicti pro quo s̄m legem offerre deberet sacrificium, & uellet offerre sacrificium in die clangoris, uel alterius festiuitatis, nō exuebatur, qd offerretur sacrificium vituli, quod alias offerendum erat. *Præter holocaustum calendarum.* Idest ista omnia offerentur, que dicta sunt, & præter hæc offerretur holocaustum calendarum, i. oia sacrificia, que offerenda erant in calendaris, nō solum holocausta, sed etiam pro peccato. Erat enim semper festum clangoris in die calendarum, cū iussum esset, qd dies clangoris s̄p esset prima dies septimi mensis. Vnde crederet aliquis, qd per sacrificia festiuitatis clangoris; que posita sunt reuocantur sacrificia calendarum: erat enim ad hoc magna uerisimilitudo, quia eadē penitus sacrificia erant diei clangoris, & festi calendarum, solum erat excessus in uno uitulo, qd in die calendarum duo uituli offerentur, ut patet pced. c. die autē clangoris vnus offerri iubetur, ut patet hic, ideo dicitur, quod hæc offerentur præter sacrificia calendarum, quia Deus nunquam uolebat aliquid istorum deficere, sed magis abundare ad gloriam suam, & ad utilitatem spiritualem totius multitudinis. *Cum sacrificijs suis.* Idest cum libamentis, s. qd etiam non omittentur libamenta holocaustorum diei calendarum. Accipitur tamen hic specialiter sacrificium pro similia, quia infra ponuntur libationes, q̄ sunt alia libamenta, s. uinum, & oleum. Erant autē in festo calendarum multa holocausta, in quorum quolibet erat sacrificiū ponendum, & libamina, ut patet pced. c. *Et holocaustum sempiternum.* Idest et offerretur sacrificium quotidianū, s. agnus matutinus, & uespertinus, qd sempiternum dicitur, quia s̄p offerebatur nulla die interposita. Vel sempiternum, quia usq; ad sempiternum duraturū erat. *Cum libationibus suis.* Idest et offerentur libamina cū his holocaustis, & sacrificijs. Per libationes intelliguntur hic uinū, oleum, thus, & sal: similia autē non intelligitur per hæc; sed per sacrificia, ut dicta sunt supra. *Eisdem cæremoniis.* Idest oēs cæremonię, que alijs obseruabantur in istis uictimis quantum ad modum agēdi sacerdotū obseruabantur hic, s. quantum ad immolationem, decorationē, sanguinis oblationē, partiū diuisionem, & cremationē sup altare. De his cæremonijs Leuit. ca. 1. ista autem seruanda erant equaliter in oibus diebus, cum offerretur uictime. Dicit autē hoc, quia crederet aliqui, qd pp multitudinē sacrificiorū eisdē diei, & magnam Alp. Toff. super Num. Pars II.

temporis moram in alijs deberent in istis cæremonijs breuiari, uel aliquę prætermitti. dicit ergo Deus, qd nec breuiabuntur nec prætermittentur, sed eadem erunt cæremonię, que in alijs diebus, qñ fiebant pauca sacrificia offerentur obseruabuntur. *Offeretis in odorem suauissimum.* Idest ista omnia offeretis ad hoc, qd ex eis causetur odor suauis domino, quando fuerint combusta. *In incensum domino.* Idest ista supra posita offerentur domino in incensum i. dicitur incensa scilicet qd offerentur ad hoc qd incendantur, & non accipitur hic incensum pro thure.

Quot animalia immolabantur in die clangoris. *Quest. VII.*

QVAERET aliquis quot animalia immolabantur in die clangoris. Respondendum, qd cum dies clangoris, & calendarum sint idem, ex necessitate debent uictime utriusq; computari simul. Erant autem duo uituli pro calendaris, & vnus aries, & septem agni, & vnus hircus pro peccato, que simul sunt. i. pro festo autem clangoris erant. 10. animalia. s. omnia hæc præter unū uitulum, que sunt. 2. 1. animalia, addebantur autem duo agni pertinentes ad sacrificium quotidianum, & erant simul. 23. hoc autē si non accideret festum clangoris in sabbatho, si autē accideret in sabbatho addebantur duo agni pertinentes ad sabbathum, ut patet pced. c. & sic erant. 25.

Decima quoque dies mensis huius septimę erit uobis sancta atque uenerabilis, & affligetis animas uestras: omne opus seruale non facietis in ea. Offeretisque holocaustum Domino in odorem suauissimum, uitulum de armento vnum, arietem vnum, agnos amiculos immaculatos septem, & in sacrificijs eorum simile oleo conserpserat tres decimas per singulos uitulos, duas decimas per arietem, decimam decimę per agnos singulos, qui sunt simul septē agni: & hircum pro peccato, absque his, que offerri pro delicto solent in expiationem, & holocaustum sempiternum, cum sacrificio, & libaminibus eorum.

Decima quoque dies. Hic ponitur secundum huius diei expiationis, uocatur autē ista solennitas dies expiationis, uel dies propitiationis, uocatur dies expiationis ab expiatio i. dicitur purgatio, quia tunc fiebat purificatio pro omnibus peccatis populi, & fiebant sacrificia, atque sanguis introducebatur in sancta sanctorum, ut patet Leuit. 16. Dicitur autem dies propitiationis a propitiatione i. dicitur miserando, quia Deus miserebatur die illo specialiter Israelii remittendo omnia peccata illius. Sciendum, quod de ista festiuitate agitur in tribus locis scilicet Leuit. 16. & 23. & hic. In primo horū ponit de modo sacrificiorum, que pertinent ad expiationē illius diei, & de sanguine introducendo in sancta sanctorum, alijque cæremonijs pertinentibus ad sacerdotem magnum, in secundo agitur de obseruatione huius festiuitatis a laboribus, & de afflictione illius diei. Hic autem agitur de sacrificijs, que pertinebant ad solennitatem huius diei, & non erant ad expiandū, & dicitur hic dies decima mēsis septimi. s. septembris, P. 2 qui

qui septimus est apud iudeos, & non est dies decima
 ita, quae est decima dies mensis septembris apud nos,
 quia ipsi incipiunt menses per lunationes, & contin-
 git aliquando, qd dies ista decima sit vltima dies men-
 sis septembris apud nos, vel sit in mense octobri: nam
 lunatio illa est principium septembris apud iudeos, q
 propinquior est aequinoctio autumnali. Est autem eg-
 noctium vltra medietatem septembris, ideo cōtinget,
 q lunatio incipiat per. 13, vel 14. dies post aequinoctiū,
 & tunc est principium septembris iudeorum in fine
 septembris nostri, & coincidet sic septembris eorum
 cum toto nostro octobri, ideo omnes istae tres festiui-
 tates, scilicet clāgoris propitiationis, & tabernaculorum pos-
 sunt accidere in octobri nostro vt communiter; tamē
 dies clangoris est in septembri nostro, dies autem pro-
 pitiationis equaliter accidit, q sit in septembri, vel in
 octobri, festum autem tabernaculorum, vt communi-
 ter accidit in octobri nostro potissime extremitas eius
 Sciendum tamen q prima dies septembris nostri nō
 potest esse dies clangoris, & festum propitiationis non
 potest accidere die decima nostri septembris, quia ad
 hoc oportebat, ut prima dies mensis hebraeorum esset
 eadem cum prima die septembris nostri, sed hoc est im-
 possibile, quia licet accideret lunatio prima die septē-
 bris, tamen iudaei non inciperent ibi septembrem suū,
 Cuius est, quia ista lunatio magis distat ab aequino-
 ctio autumnali, quam sequens, quia prima dies mensis
 septembris distat ab aequinoctio plusquam per mediā
 lunationem, ergo sequens lunatio erit principium sep-
 tembris iudeorum, necesse est igitur ut nunquā sit
 dies clangoris in prima die septembris nostri, & dies p-
 pitiationis nunquam sit in decima die septembris, &
 festum tabernaculorum nunquam sit in die. 13, sed sē-
 per post.

Erit uobis sancta atque venerabilis. Id est erit vacatua ab
 omnibus laboribus, est autem sancta id est Deo appli-
 cata, venerabilis id est magne uenerationis. Et quam-
 quam non dicatur hic de ista festiuitate, plusquam de
 aliis, tamen intelligendum est q magis venerabilis er-
 at, quam aliae in uacatione a laboribus, vt infra pa-
 rebit.

Et affligetis animas uestras. Id est affligetis uos ipsos. Ista
 afflictio est in priuatione omnium delectationum tā
 licitā, quam necēssariā, dico autem licitas, ut
 sumere cibum, & potum, dico autem licitas, vt exige-
 re debitum, nel reddere, lauare corpus, & similia, quae
 aliis temporibus licita erant. Hac autem die nullum
 horum licebat nā non debebant iudaei comedere aut
 bibere toto hoc die, & quicumque comederet occide-
 bat. Etiam cessabant a petitione, & redditione debiti
 nam in hoc consistebat quadā recreatio quamquā
 licita: sed inebatur q omnes homines se affligerent,
 & qui non affligeretur periret de populis suis Leuit. c.
 23. ergo non debebat peti, aut reddi debitum. Et sic de
 ceteris delectamentis humanis, unde iudaei in hac die
 nunc per totum diem sine cibo, & potu manent scili-
 cet non comedentes in. 24. horis, quia a p̄cedenti no-
 cte a solis occasu incipiunt affligi non comedendo, &
 bibendo, manent in hac afflictione vsque ad sequentē
 diem ad solis occasum scilicet per unum diem natura-
 lem. Etiam in hac die non sumunt calcēos, sed tota die
 in synagogis manēt orationi, & lectiōni vacantes. E-
 tiam non exigunt debitum nec reddunt, nefas quoq;
 apud eos est alicui delectamento vacare.

Omne opus seruile non facietis in eo. Vocatur opus serui-
 le sicut supra dictum est, omne quod est praeter para-
 tionem ciborum. Unde quando solum uetatur opus
 seruile non uetatur paratio ciborum. Non est tamen
 intelligendum, q in hac die solum uetetur opus serui-
 le, sicut in ceteris, sed etiam omnia opera, sic patet Le-

uit. 23. c. ubi in omnibus festiuitatibus iubetur, ne fiant
 opera seruilia solum, in sabbatho autem, & in die ex-
 piationis iubebatur ne fieret aliquid opus. s. quia nec
 cibi parabantur, nec incendebatur ignis, aut aliquid al-
 terum fiebat: in ceteris uero festiuitatibus licita erant
 haec: & sic uidentur quantū ad hoc sabbathum, & dies
 expiationis aequalia in uacatione a laboribus, & tamen
 non sunt penitus aequalia, quia in die sabbathi licet es-
 sent cibi necessarii, non parabantur, nec succedebatur
 ignis, in die autem propitiationis non parabantur cibi
 quia non erant necessarii cum eadem die nihil comest-
 uri essent iudaei, non licebat tamen parari cibos, si vel-
 lent eos pro sequenti die parare, quia nullum opus fie-
 ri debebat. *Offeretisque holocaustum.* Omnia holocausta
 quae infra habentur. *Vitulum de armento unum.* Hic po-
 nuntur eadem sacrificia penitus, quae in festo clangor-
 is ablatis sacrificiis calendarum, quae semper erant in
 festo clangoris, & nunquam poterant esse in die expia-
 tionis, ponuntur quoque eadem libamenta, quia in il-
 la regulariter offerebantur, quādo talia animalia offer-
 rentur. *Et hircum pro peccato.* Ille est, qui offerebatur in
 omnibus festiuitatibus ad expiationem, & nō est specia-
 liter pertinens ad expiationis festiuitatem. *Abiq; his,*
quae offerri pro delicto solent in expiationem. Ista omnia of-
 ferentur, & praeter haec offerentur omnia alia, quae p-
 tinent ad expiationem, s. unus uitulus, & unus aries, & u-
 tulus pro peccato, & unus aries pro holocausto: in se-
 p accipiebantur duo hirci, unus ad immolandum eum
 pro peccato populi, & introducendum de sanguine in
 sancta sanctorum, & alius ad mittendum in caprum e-
 missarium. De his Leuit. 16. ca.

Quomodo dicitur, qd offerebatur iste hircus in expiationem.
Quaest. XIII.

QUARET aliquis quomodo dicitur, qd offerebatur
 iste hircus in expiationem praeter alia, quae offerebantur
 in expiationem, oīa. n. uidentur in expiationem oblata, Respondē-
 dum est q in die expiationis fiebant sacrificia duplicia
 quaedam, quae erant solum ad expiandum pro peccato,
 & alia, quae erant ad solennitatem ipsius festi, differe-
 bant autem haec quando uitulus, & aries, & duo hirci,
 de quibus Leuit. c. 16. erant proprie ad expiandum, quae
 autem habentur hic magis erant ad solennitatem festi:
 differebant quoque ex caeremoniis uelut. Nam sa-
 cerdos magnus faciebat sacrificia illa de quib. Leuit. 16.
 c. indutus uestib. minoris sacerdotis, s. feminalib. lineis,
 & tunica linea, & zona linea, & cidari. Cū uero offere-
 bat sacrificia, de quib. hic erat indutus uestib. summi pon-
 tificis. Itē differebat ista ex fine, quia prima erant solū
 ad expiandū, secunda autē qd aliquo mō expiant, tū
 magis erāt ad honorē festiuitatis. Ceremonie erant
 quoq; in eis diuersae. Pro quo considerandum, q ordo
 in celebrādis sacrificiis huius festiuitatis erat, q primo
 fieret sacrificiū matutinū, q i nulla die dimittebat, de
 quo etiam dicitur immediate specialiter. Istud autem
 poterat facere quicūq; sacerdos minor, quia non per-
 tinebat ad sacrificia diei expiationis: deinde sumus sa-
 cerdos induebat feminalib. lineis, & tunica linea, & zo-
 na, & cidari, q erant uestes sacerdotū minorū, & i istis
 p̄cedēs imolabat unū uitulū, & unum arietē pro se, &
 domo sua. s. uitulū p p̄cō. & arietē in holocaustum: er-
 rant autē ista aīalia de exp̄tis suis: deinde accipiebat a
 p̄pō duos hircos, super quos mittebat sortes duas, s.
 vnā ad imolandū, & aliā ad mittendū caprum in soli-
 tudinem, & secundum has distinguebant illi duo hir-
 ci, & tunc sacerdos confitebatur peccata totius popu-
 li super hircum mittens eum in solitudinem prius im-
 molato alio hircō, & introeūdo in sancta sanctorū ad
 expian-

Ordo cele-
 brādi faci-
 fricia huius
 festiuitatis

expiandum cum sanguine uituli, & hirci, quib. factis
 sacerdos magnus exuebatur uestibus prioribus, & la-
 tuabat ibi carnem suam: rursus autem induebatur uestes
 pontificales, & faciebat omnia sacrificia, quae ha-
 bentur hic, & illa iam non pertinebant ad expiationē,
 quia in prioribus sacrificiis facta est expiatio, quorum
 sanguis fuit introductus in sancta sanctorum. De hoc
 latius, & distinctius dictum est Leui. capit. 16. & quan-
 tum ad hoc patet, q omnia ista holocausta distinguan-
 tur a sacrificiis expiationis, de quibus Leui. ca. 16. quia
 ad expiationem directe pertinet sacrificia pro pecca-
 to, de quorum sanguine introducebatur in sancta san-
 ctorum, haec autem holocausta erant quorum sanguis
 effundebatur per parietes altaris holocaustorum, sed
 de sacrificio isto pro peccato, de quo dicitur hic, q e-
 rat in expiationem est maius dubium, & dicendum est
 q iste hircus non erat aliquis de illis duob. qui habentur
 Leui. c. 16. illi enim proprie erant ad expiationem,
 quia unus erat ad expiandum scilicet q sacerdos con-
 fiteretur omnia peccata populi super ipsum, & porta-
 ret illa in solitudinem, q est expiare populum ab ini-
 quitatibus: alius autem erat ad expiandum, quia immo-
 labatur, & de sanguine illius introducebatur in sancta
 sanctorum ad aspergendum coram propitiatorio, q
 erat proprie expiare. erant quoque isti hirci pro pecca-
 ti populi tam pro illis, quae nesciebantur, quam pro
 illis, quae confitebatur sacerdos super hircum, & erant
 determinata, iste autem hircus, de quo hic non erat p
 aliquo peccato determinatē, quod sacerdos confitere-
 tur, sed erat in generali. Nec fiebat directe, & principa-
 liter istud sacrificium pro peccato ad expiationem,
 sed magis ad solennitatem festi, ideo praeter istum hir-
 cum offerebantur alii duo pro peccato Leuit. 16. cap.
Et holocaustum sempiternum. Id est etiam praeter ista of-
 feretur holocaustum iuge scilicet matutinum, & ve-
 spertinum, quod ex nulla causa omittebatur.

In sacrificio, & libaminibus eorum. Id est offerentur om-
 nia ista in sacrificio id est cum sacrificio. In enim signi-
 ficat cum, sic patet Gen. 32. capitulo. scilicet In baculo
 meo transiui iordanem istum id est cum baculo. Et uo-
 catur hic sacrificium similia, quae offerebatur cum quo
 libet istorum animalium, non quidem cum animalib.
 immolatis pro peccato, sed cum aliis, quia pro peccato
 non dabatur libamentum, sed solē carnes animalis.

Quot animalia offerebantur in die expiationis.
Quaest. IX.

QUARET aliquis quot animalia offereban-
 tur in die expiationis.
 Respondendum est, quod aut erat in die
 sabbathi aut non, si primo modo offereban-
 tur. 18. animalia scilicet. 10. quae habentur hic, unus aries
 vnus uitulus, septem agni, & unus hircus, offerebantur
 etiam quatuor pertinentia specialiter ad expiationem
 scilicet vnus uitulus, unus aries, & duo hirci. Sed
 vnus istorum non immolabatur, quia mittebatur in
 caprum emissarium, de his Leuit. capitulo 16. offere-
 bantur etiam duo agni pertinentes ad sabbathum, &
 duo alii pertinentes ad quotidianum sacrificium, quae
 simul sunt. 18. si autem non accideret dies propitiationis
 in sabbatho offerebantur solum. 16. demptis duo-
 bus agnis pertinentibus ad sabbathum. In calendis au-
 tem nunquam poterat accidere festum expiationis,
 quia erat semper decima die mensis septimi, calenda
 autem erant die prima.

Sacrificiū
 13. diei se-
 ptimi me-
 nis.

Quintadecima uero die mensis septimi, quae
 uobis sancta erit atque venerabilis, omne
 Alp. Tost. super Num. Pars II.

opus seruile non facietis in ea, sed celebrabi-
 tis solennitatem domino septem diebus. Of-
 feretisque holocaustum odorem suauissimū
 Domino, uitulos de armento tredecim, a-
 rietes duos, agnos anniculos immaculatos
 quatuordecim: & in libamentis eorum si-
 milia oleo consperse tres decimas per uitulos
 singulos, qui sunt simul uituli tredecim, &
 duas decimas arietem uno, id est simul arie-
 tibus duobus, & decimam decimae agnis
 singulis, qui sunt simul agni quatuordecim
 & hircum pro peccato, absque holocausto
 sempiterno, & sacrificio, & libamine eius.
 In die altero offeretis uitulos de armento duo
 decim, arietes duos, agnos anniculos imma-
 culatos quatuordecim, sacrificiaque, & liba-
 mina singulorum per uitulos, & arietes, &
 agnos ritē celebrabitis, & hircum pro pec-
 cato, absque holocausto sempiterno, sacri-
 ficioque, & libamine eius. Die tertio offe-
 retis uitulos undecim, arietes duos, agnos
 anniculos immaculatos quatuordecim: sacri-
 ficiaque, & libamina singulorum per ui-
 tulos, & arietes, & agnos ritē celebrabi-
 tis: & hircum pro peccato, absque holo-
 causto sempiterno, sacrificioque, & liba-
 mine eius. Die quarto offeretis uitulos de-
 cem, arietes duos, agnos anniculos imma-
 culatos quatuordecim, sacrificiaque, & li-
 bamina singulorum per uitulos, & arietes,
 & agnos ritē celebrabitis, & hircum pro
 peccato, absque holocausto sempiterno,
 sacrificioque eius, & libamine. Die quinto
 offeretis uitulos nouem, arietes duos, a-
 gnos anniculos immaculatos quatuorde-
 cim: sacrificiaque, & libamina singulo-
 rum per uitulos, & arietes, & agnos ritē
 celebrabitis: & hircum pro peccato, abs-
 que holocausto sempiterno, sacrificioque
 eius, & libamine. Die sexto offeretis uitu-
 los octo, arietes duos, agnos anniculos im-
 maculatos quatuordecim, sacrificiaque, &
 libamina singulorum per uitulos, & arie-
 tes, & agnos ritē celebrabitis: & hircum
 pro peccato, absque holocausto sempiter-
 no, sacrificioque eius, & libamine. Die
 7. offeretis uitulos septem, & arietes duos,
 agnos anniculos imaculatos quatuordecim,
 sacrificia quoq;, & libamina singulorū per ui-
 tulos, & arietes, & agnos ritē celebrabitis, &
 hircum

Sacrificiū
 16. diei me-
 nis septimi

Sacrificiū
 die. 17. me-
 nis mensis

Sacrificiū
 diei. 18.

Sacrificiū
 diei. 19.

Sacrificiū
 diei. 20.

Sacrificiū
 diei. 21.

Sacrificii diei. 22.

hircum pro peccato, absque holocausto semper...

De festo tabernaculorum.

Quintadecima vero die. Hic ponitur tertium, scilicet de festo tabernaculorum...

Dubita. Solutio.

Si autem aliquis dicat vnde constat quod in his diebus poterant iudaei parare cibos?

terit esse paratio ciborum, quia illa non est sub operibus servilibus...

Festum tabernaculorum durabat in per 7. dies.

Quare dicitur agnoscere numerum 14. vitulorum autem quod dicitur in die m...

cus pro peccato que sunt. 30. animalia pertinentia ad istam diem specialiter...

Die tertio offeres vitulos. Iste tertius dies erat profestus quantum ad vacationem a laboribus...

Die quinto offeres. Sicut ceteri dies ira, & iste profestus est, sacrificia tamen eum celebrem faciunt...

Die septimo offeres. Iste erat dies ultimus festivitatis tabernaculorum, quia solum dictum fuit...

Qui est celeberrimus. idest multum honorabilis scilicet quantum ad vacationem a laboribus...

scriptis in lege Deuter. 27. & 28. c. fuerunt autem iste maledictiones positae super montem Hebal...

Et sacrificio, & libamine eius. i. etiam offerretur sacrificium, i. simila debita holocausto...

Quot animalia offerebantur in prima die tabernaculorum. Quest. X.

Quare dicitur in hoc de prima die tabernaculorum, quot animalia offereretur in illa...

Sed dicitur quod aut accidebat ista prima dies in sabbatho aut non, si primo modo immolabantur...

Sanctuarii factum est, ut esset dies iste vacatiuus. Vocatur autem apud nos dies ceterus, & collecta ex causa supra assignata, apud hebræos autem vocatur retentio, quia populus, qui conuenerat de diuersis partibus terre promissionis ad Sanctuarium in ista festiuitate, volebat die octaua redire in possessiones suas expleta festiuitate tabernaculorum, sed sacerdotes detinebant eum ad faciendum prædictam collectam. Vocatur autem dies iste celeberrimus, non quod esset celebrior die primo festiuitatis huius, quia in illo vacabat a laboribus, sicut in isto, sed uocatur celeberrimus respectu dierum præcedentium, qui erant profesti, iste autem octauus erat celebris quantum ad labores. *Omne opus seruuile non facietis.* i. in isto die non fiet aliquod opus seruuile. Nullum opus præter ciborum parationes. *Offerentes holocaustum.* i. & in ista die octaua offeretis holocaustum. *Loia aiala,* quæ hñtur. In isto autem die non fiebant tor sacrificia, sicut aliis diebus, ut patet in littera. & hoc quia iste dies octauus non erat de præcedenti solennitate tabernaculorum; sacrificia autem fiebant ad celebritatem festiuitatis in hoc octauo die nullum sacrificium præter quotidianum fieri debebat, nisi fieret ibi collecta, & quia dies erat celebris pro collectam immolabantur aiala, quæ hñtur hic ad honorem festiuitatis autem hic aiala, i. o. pertinentia ad istum octauum diem specialiter. *agni septem, aries vnus, vitulus vnus, & hircus pro peccato.* Offeriebantur autem duo agni de iugi sacrificio, & si sabbathum esset, offeriebantur alii duo, ita ut essent. *14. Absque holocausto sempiterno.* *Loia prædicta offeriebant, & præter hæc offeriebatur holocaustum sempiternum.* i. iuge sacrificium, quod solum erat holocaustum, ut patet præced. c. nam licet in qualibet festiuitate offerretur vnus hircus pro peccato præterquam in sabbatho, in profestis in diebus solum offeriebatur holocaustum ex necessitate legis: secus autem de spontaneis oblationibus, vel quibuscunque aliis per accidens oblati. *Sacrificioque eius, & libamine.* Offerretur cum iugi holocausto sacrificium suum. *i. similia ei debita, quæ uocatur sacrificium, & libamen offerretur.* *Linuum, oleum, thus, & sal:* sed adhuc magis propriè libamen conuenit oleo, & uino: quoniam libare ad res liquidas pertinet. *Hæc offeretis domino in solennitatibus vestris.* Hic ponitur epilogus præcedentium, scilicet quæ omnia, scilicet dicta sunt debebant offerri in festiuitatibus iudæorum, & demonstratur hic quod omnia, scilicet posita fuerunt data ad declarandum ritum festiuitatum quantum ad oblationes. De aliis autem caremoniis, & obseruationibus, nihil dicitur hic. Ponuntur autem hic omnes solennitates, & tempora quibus sacrificari debet. Aliæ autem nouem solennitates inter iudæos post tempora Moyse ex aliqua causa inter iudæos instituta sunt, de quibus declaratum est Leuit. c. 23. Ille autem non habebant determinata sacrificia ex lege sed instituentes illas festiuitates adiunxerunt eis sacrificia, quæ obseruabantur intra iudæos, & illa iam obligarent sicut priora hic expressa obligabant, quia omnes sacerdotes cum toto populo poterant constituere aliquod festum, & ceremonias eius, ad quod ipsi obligarentur.

Præter nota. i. hæc omnia tenebantur iudæi dare ex lege a Deo hic instituta, & hoc præter nota, i. dato quod ipsi uouerent aliqua sacrificia facere, quæ uellent facere istis diebus, non propter hoc tollebat quin darent omnia instituta a lege, tollitur autem in hoc dubium, quia existimaret aliquis quod sacrificia, quæ spontaneè fiebant a iudæis poterant facere ad supplementum sacrificiorum, quæ ex necessitate legis fieri debebant, contingebat tamen quod in aliquo die festo offerretur multa sacrificia ex deuotione popularium, & ista omnia fiebant intra Sanctuarium, non poterat fieri sacrificium in aliqua ciuitate, uel quocunque alio loco terræ Chanaan, ut patet Leuit. 17. & Deuter. 12. cap. sed omnia fiebant

in loco Sanctuarii. Omnia tamen ista nihil excusabant de sacrificiis institutis a lege, communiter autem in istis festiuitatibus fiebant sacrificia multa a popularibus, potissimum in tribus earum. *In festo azymorum, pætecostes, & tabernaculorum,* quia cogebantur omnes uiri Israelite ire in locum Sanctuarii, ut patet Exod. 23. & 34. & Deut. 16. c. *Et oblationes spontaneas.* i. nulla oblatio siue spontanea siue ex uoto poterat poni loco alicuius uictimæ, quæ offerri deberet in festiuitatibus. Distinguuntur autem hic oblationes in uotiuas, & spontaneas: oblatio enim quæ ex uoto est non uocatur spontanea, quia licet a principio uotum sit spontaneum, tamen in solutione necessarium est, sacrificia autem considerantur hic tempore solutionis, ideo de uotiuis rectè dicitur, quod distinguuntur contra spontaneas.

Sacrificium pro peccato sub qua specie oblationis ponitur.
Quæst. XI.

DE sacrificio pro peccato dubitatur sub qua specie istarum ponatur. Dicendum, quod non potest poni proprie sub uotis, quia illa non fiunt per uotum, sed ex necessitate legis. *scilicet quia aliquis peccabat taliter uel taliter obligabat ex lege ad offerendum tale, uel tale sacrificium secundum regulas, quæ habentur Leuit. c. 4. & 5. uota autem aliquo modo sunt uoluntaria, nam antequam emittatur penitus uoluntaria sunt.* Item non potest poni sacrificium pro peccato sub hostiis spontaneis, quoniam spontaneè uocatur hic quæ penitus sunt spontaneæ, cum uotiuæ hostiæ non uocentur spontaneæ, quia non sunt ex omni parte spontaneæ, minus tamen spontaneæ sunt hostiæ pro peccato, quam uotiuæ, quia in istis non est aliqua libertas offerentis, sed obligatio ex lege. Item non intelligitur sacrificium pro peccato per spontaneas uictimæ, quia hic ponitur in littera, quæ sunt spontaneæ, & ponuntur holocausta, & uictimæ pacificæ solum. Respondendum autem quod hostiæ pro peccato dupliciter res habent, aliquando enim sunt ad solam emundationem alicuius immunditæ, ubi non est peccatum aliquod, & interdum sunt pro aliquo, quod est uerè peccatum. De primo patet, ut cum aliqua mulier pareret offeriebatur sacrificium pro peccato. *Leuit. ca. 12. & tamen manifestum est, quod ibi non erat aliquod peccatum, sed solum immundicia quædam prohibens eam ab accessu ad res sacras.* Idem patet de leprosis. Cum enim purificabantur offeriebatur sacrificium pro peccato *Leuit. capitu. 14.* fuisse tamen leprosum nullum peccatum erat. Idem est de Nazareo viro, coram quo moriebatur aliquis, nam ille erat confestim immundus, & offeriebatur pro eo sacrificium pro peccato, ut patet supra. *capitu. sexto* ibi tamen peccatum non erat, sed immundicia. De secundo patet exemplum *Leuit. capitulo quarto, & quinto* ubi pro peccatis uerè commissis imponitur sacrificium. Quantum ad primum modum dicendum, quod sacrificia pro peccato non sunt spontanea, nec uotiuæ, sed pure necessaria ex impositione legis, & tunc non oportet de eis exprimi hic, quia sicut in omnibus sacrificiis necessariis ex positione legis, quæ habentur præced. c. & hic, unum nunquam impediatur per alterum nec supplebat, sed si contingeret omnia uenire in eodem die omnia simul fiebant, ita de sacrificiis pro peccato modo prædicto, quia simpliciter erant necessaria unum non supplebatur per alterum. *scilicet quia ista possent supplere locum alterius sacrificii, quod fieri deberet in solennitatibus.* Secundo modo sacrificia pro peccato dicitur esse illa, quæ offeruntur pro ueris peccatis, & istud stat dupliciter, quia aut erant determinata a lege aut non erant, nisi sacrificia determinata a lege pro peccatis determinatis, ut patet *Leuit. cap. 4. & 5.* aliquando autem non erant peccata determinata, sed aliquis

Oblatio-
nū alia uo-
tiua alia
spōtanea.

Sacrificiū
vnum sup-
pleri per
alterū quō
poterat.

quis sciebat in uniuersali se peccasse, quanquam non erat sibi conscius specialiter alicuius delicti pro quo lex iuberet offerri. Quantum ad primum dicendum est, quod sacrificia pro peccato non sunt uotiuæ, nec spontaneæ, sed necessaria simpliciter, sicut sacrificia festiuitatum, quæ ponuntur hic, & præcedenti cap. ideo non fuit necesse exprimi de illis, sed sicut supra dicebatur, quod sacrificia diei clangoris non impediabantur, nec supplebantur per sacrificia calendarum, cum in eadem die essent, sed uirque offeriebantur: ita ista sacrificia pro peccato non supplebunt pro alijs sacrificijs, quæ erant in festiuitatibus, quia utraq; erant ex necessitate: si autem sacrificia pro peccato non essent determinata a lege, ut supra dicebatur, poterant aliquando esse uotiuæ, & aliquando spontaneæ: si enim aliquis ad honorem Dei, & conscius sibi sceleris, quæquam non determinatè uoueret offerre pro peccato erat sacrificium pro peccato uotiuum: si autem offerret sine uoto erat sacrificium pro peccato spontaneum, & tunc reducitur ad ista duo, uel ad alterum eorum, & dicitur etiam, quod præter sacrificium pro peccato, quod offeriebatur spontaneè, uel uotiuè, offeriebantur in festiuitatibus omnia sacrificia, quæ erant determinata. Considerandum autem circa prædicta, quod unum sacrificium supplere per alterum solum poterat intelligi, quando utruumque erat eiusdem speciei, & de animali eiusdem speciei: utpote si deberet fieri aliquod holocaustum in festiuitatibus potest intelligi suppletio illius si fieret aliqd holocaustum spontaneum, uel uotiuum in eadem die. De sacrificijs autem pro peccato manifestum est, quod non potest intelligi, quomodo supplerentur per holocausta, & de conuerso.

Item requirebatur, quod essent illa animalia eiusdem speciei, quia etiam si sacrificia essent eiusdem speciei, & animalia non, intelligi non poterat quomodo fieret suppletio: utpote si iuberetur in festiuitatibus fieri holocaustum de agnis, uel arietibus, & aliquis in eisdem festiuitatibus spontaneè, uel uotiuè offerret holocaustum de vitulis, non poterat intelligi, quomodo fieret suppletio: data tamen identitate speciei in sacrificio, & identitate speciei in animalibus uidebatur esse dubium, an possit fieri suppletio: & de his dicitur hic quod fieri non poterat.

In holocausto. Ponuntur hic partes hostiæ uotiuæ, & spontaneæ: sub qualibet enim earum contingit dari holocaustum, & hostias pacificas: nam sicut interdum uouet quis holocaustum, ita & pacificas hostias, & sacrificium pro peccato, ut dictum est. Spontaneè quoque hic offerri possent, & tamen neutro modo supplebuntur, uel impediuntur sacrificia festorum.

In sacrificio in libamine. Sacrificium dicitur similia oblata cum carnibus animalis: libamen dicitur oleum, uinum, thus, & sal: & est sensus, quod sicut uictimæ holocaustorum, & pacificorum non impediunt uictimæ festorum, siue istæ uictimæ essent spontaneæ, siue uotiuæ: ita de libamentis eorum, scilicet quod non impediuntur, uel supplebuntur libamenta festorum per libamenta spontaneæ, uel uotiuæ: cuiuslibet enim oblationi animalis, siue esset ex necessitate legis, siue spontanea, dum tamen esset pro peccato, uel pacifica hostia correspondebat libamentum aliquod, & de isto dubitaretur, scilicet dato, quod non supplerentur uictimæ festorum per uictimæ spontaneas, uel uotiuas an supplerentur libamenta festorum per libamenta spontaneæ, uel uotiuæ, & dicitur quod non. & hoc siue sit sacrificium, i. similia, siue sit libamen, i. uinum, oleum, thus, & sal. Aliqui autem accipiunt hic nomine sacrificij hostiam pro peccato, sed non conuenit, quia in omnibus diebus supra positus dicebatur de sacrificio, & libamine, & tamen ibi solum accipitur sacrificium pro similia: ergo sic accipit hic:

hostia autem pro peccato intelligitur nomine holocausti, uel uictimæ pacificæ, quando est spontanea, uel uotiuæ: cum autem est ex necessitate legis intelligitur per uictimæ festorum, ut supra declaratum est.

Considerandum autem cum dicitur hic de uotis, quod non intelligitur de omni oblatione uotiuæ, utpote si aliquis uouisset offerre pecuniam, uel aliquod aial, quod non licebat immolari, aut uestem, uel aliquid simile. Nam de isto non erat dubium hic enim ponebatur ad tollendum dubium, quod uota, & hostiæ uotiuæ non supplebant, nec impediabant oblationem, & uictimæ festiuitatum: dato tamen, quod istud non diceretur, non erat dubium de oblationibus uotiuis, quæ non erant uictimæ, sed de sacrificijs uidebatur esse dubium, si an sacrificia uotiuæ impederent sacrificia festiuitatum, & de his intelligendum est.

In hostijs pacificis. id est eodem modo obseruabitur hoc in hostijs pacificis, scilicet sicut in holocaustis, quod siue sint uotiuæ, siue spontaneæ non omittentur propter eas uictimæ festiuitatum. Idem etiam de libaminibus eorum dicendum est.

CAP. XXX.

NARRAUITQUE MOYSES FILIJS ISRAEL omnia, quæ ei dominus imperarar: & locutus est ad principes tribuum filiorum Israel: iste est sermo, quem præcepit dominus: si quis virorum uotum domino uouerit, aut se constrinxerit iuramento, non faciet irritum uerbum suum, sed omne, quod promisit, implebit.

NARRAUITQUE. Supra dictum fuit de ordinatione possibili ad Deum, per ea, quæ erant de communi lege: hic ordinatur populus ad Deum per ea, quæ sunt in sola intentione, scilicet per uota: est enim uotum obligatio quedam causata per solam uoluntatem in his, in quibus prius liberi eramus aliquid promittendo. In toto autem hoc nihil agit, nisi de uotis, & conditione uouentium, & quando uota tenent, & quando non. Tanguntur autem quinque, secundum quinque conditiones personarum uouentium. Primo de uiris: secundo de puellis nullo modo maritatis, aut desponsatis: tertio de puellis desponsatis, sed nondum uero traditis: quarto de uiris, uel repudiatis: quinto de mulieribus uero traditis. Secunda ibi. *Mulier si quippiam.* Tertia ibi. *Si maritum habuerit.* Quarta ibi. *Uidua.* Quinta ibi. *Uxor in domo.*

Circa primum considerandum de eis, quæ dicuntur hic quantum ad ordinem, scilicet an fuerint dicta post ea, quæ habentur præced. c. uel prius.

Respondendum est, quod in istis non potest per certitudinem cognosci ordo istorum: in historicis enim, quæquam aliquando sunt anticipata, uel recapitulata, potest cognosci ista mutatio ordinis ex rebus gestis, quæ narrantur, quia quedam sunt naturaliter priora alijs in operationibus: ista autem sunt præceptiua, & non habent inter se aliquam habitudinem continuationis. & sic quamquam prius data fuerint ista, quam illa non potest cognosci ordo istorum. Dicendum tamen, quod ista fuerint posteriora, quia nunquam aliquis debet recedere ab ordine litteræ, nisi ex causa, scilicet quando constat ex alio loco scripturæ, quod non sit ille ordo, qui habetur in littera, uel fortè conuincitur per aliquam rationem:

Ritus uo-
torum, &
iuramen-
torum.

rationem: hic autem nihil tale est. Ideo dicitur est qd iste fuerit ordo. q postquam declarata sunt sacrificia adiuncta sunt vota.

An ista fuerint dicta immediate post precedentia. Quæstio. I.

Quæretur ulterius, dato q fuerint ista dicta post ea, que habentur precedenti cap. an fuerint immediate dicta. Respondendum est hoc etiam non posse constare per certitudinem, sed satis est verisimile, q fuerint immediate dicta, vel faltem paruum tempus fuerit post inter hec, & illa: in quo præsupponendum est q ista præcepta, & omnia superiora a cap. 20. vsque ad finem libri huius dicta fuerint anno 40. ab exitu de Aegypto, vt declaratum est, supra c. 28. in princip. Præter hoc autem infra c. 36. in fine dicitur. Hæc sunt præcepta, atq; iudicia, quæ præcepit dominus per manum Moysi ad filios Israel in campestribus Moab super Iordanem: in quo innuitur, q omnia ista præcepta fuerunt data in vltima mansione. quæ est in campestribus Moab, quæ vocatur Belfethim, vt declaratum est supra cap. 25. & 26. omnia namque præcepta ista, vsque in finem libri continuantur, sed in fine dicitur, q illa præcepta data sunt in campestribus Moab, ergo etiam ista data sunt ibi: fuerunt autem data in octavo, vel nono mense cõputatis omnibus, quæ facta sunt post mortem Aarõ, qui mortuus est mense quinto, vt patet j. 33. c.

Quare hic tractatur de votis, cum dictum fuerit sufficienter Leuitici. c. 27. Quæstio. II.

Quæretur amplius quare hic dicitur specialiter de votis in toto isto c. cum de eis sufficienter dictum fuerit Leuit. c. 27. Respondendum est, qd vota fiebat dupliciter: primo modo cum aliquis seipsum vouebat: secundo modo cum vouebat seipsum ad agendum aliquid solum, vel vouebat aliquam rem suam, & in istis votis considerabatur duo, an vota tenerent, & quæ personæ possent vouere. Secundum erat dato, qd votum tenuisset, qualiter erat solutio faciendi. De primo horum tractatur hic, & distinguuntur conditiones personarum vouentium, per quas notificatur, quando votum teneat, de quo nihil actum est Leuit. c. 27. Secundum erat, quomodo solutio erat facienda in votis, dato qd tenerent, & de hoc nihil agit hic, sed Leuit. c. 27. vbi distinguitur, sicut supra fuit dictum. s. an quis voueret seipsum, vel aliquam de rebus suis. Si primo modo determinatur ibi quantum quis pro seipso dare deberet, & distinguuntur status personarum secundum sexum, & ætatem. Si vero voueret rem suam, etiam ponuntur ibi differentia de mobilibus, & immobilibus: nõ fuit autem positum ibi, quando quis voueret aliquid facere, vt ieiunare, vel affligere se, & sic de cæteris, quæ nõ sunt in dando seipsum, sed in agendo. Et de his agit hic, & de distinctione votorum valentium, & non valentium: ideo fuit necesse, vt post illa ibi dicta adhuc ageretur hic de votis. Simile est in multis alijs: sic. n. de festo azymorum agit. Exo. 12. c. & Leu. 23. & supra 28. De ipso enim quantum ad cæremonias agni paschalis, & panum azymorum agit. Exo. c. 12. Quantum vero ad obseruationem aliquorum dierum festi huius & aliorum non: & quantum ad oblationem primitiarum de spicis vixentibus agit. Leu. 23. c. Quantum autem ad reliqua sacrificia pertinentia ad solennitatem huius festi, in omnibus diebus suis, agit supra 28. Ita etiam de omnibus festiuitatibus, quæ habentur duobus precedentibus, c. agit. Leu. c. 23. & tamẽ

Quare festiuitas pasche tractatur in tot locis sacre scripturæ.

quantum ad diuersa: ideo omnia necessaria sunt.

Circa primum. Narraturq. Moyses filiis Israel. Deus. n. loquebatur primo Moysi in secreto: deinde ipse proponebat toti populo. s. per angelum suum, quia in dedicatione legis in monte Synai cum audierunt Israelitæ vocem terribilem timuerunt mori: ideo deprecata sunt, ne vltra Deus eis loqueretur, sed Moyses, vt patet Exo. c. 20. & Deuteron. c. 5. Deus autem concessit: ideo dixit, qd daret eis prophetas, qui loquerentur nomine eius, ne ipse loqueretur, & illos audirent sicut ipsum, vt patet Deuter. c. 18. c. non fuit tamen illa causa prima, propter quam Deus non loquebatur per angelum suum semper Israelitis, quin potius ipse fecit, vt vox quæ audiebatur in monte Synai in die dæ legis esset terribilis nimis, & continuè cresceret ad eẽ magis terribilem Exo. c. 19. vt Iudæi compellerentur pertere ab ipso, qd non loqueretur Deus, sed Moyses: quare autem Deus ad hoc Iudæos induxit declaratum fuit Exo. c. 20. vnde post illam vicem, nunquam fuerunt data præcepta Israelitis in sono tubæ per angelos Dei, sed loquebatur Deus prophetis: ipsi autem enarrabant populo: semel tamen legitur, qd angelus domini locutus fuit ad totum Israel: non quidem precipiendo, sed increpando post mortem Iosue, vt patet Iudic. c. 2. ideo tempore Moysi Deus loquebatur ad ipsum & ipse postea referebat verba illius ad populum.

Omnia que ei dominus imperat. Hoc potest intelligi referendo ad superiora. s. Moyses locutus fuit omnia supra posita de sacrificijs, quæ Deus imperauerat loq. & postea locutus est ad principes ista, quæ habentur hic de votis, & tunc distinguuntur hic duæ sententiæ per duo verba, quæ habentur hic. s. narratur, & locutus est referendo primum ad precedentia, & locutus ad ea, quæ habentur hic. Alio modo potest esse sensus, qd referatur vtrunque ad ea, quæ habentur hic. s. qd Deus locutus fuerit Moysi ea, quæ habentur hic de votis, & ipse narravit ea multitudini, & tunc fuit locutus: isto modo describitur factum in vniuersali. Primo p hoc quod dicitur: narravit omnia, quæ dominus imperauerat: secundo describit in particulari dicens. Iste est sermo, quem præcepit dominus, & iste secundus sensus est, quem facit littera. Et locutus est ad principes tribuum filiorum Israel. Isti principes erant 12. viri in 12. tribubus Israel, tanquam duces, & veniebant a capitibus, ipsarum tribuum semper per lineam primogenitorum. De istis principibus, patet supra cap. 1. & 2. Erant autem isti honorabilissimi in toto populo, quia erant principes totius multitudinis, & ob hoc in dedicatione sanctuarij ipsi soli leguntur obtulisse specialia dona, & sacrificia, vt patet supra c. 7. poterat autem intelligi, qd locutus fuit Moyses ad istos. s. qd vocauerit eos specialiter, & proposuerit eis istas regulas de votis.

Aliquando enim consuetum erat, quod Moyses vocaret solos principes multitudinis ad consiliũ, & congregabantur intra atrium tabernaculi. Vocabantur tamen per quandam specialem sonitum tubarum, vt patet supra cap. 10. s. si semel clangueris venient ad te principes, & capita multitudinis, & proponeret Moyses istis præcepta de votis, quia erant principales in tota multitudine. Sed magis est dicendum, qd Moyses locutus fuit ista ad totam multitudinem, quia ista pertinebant ad totum populum, sed nominantur hic soli principes specialiter, quia ipsi erant principales in populo. Iste est sermo, quem præcepit dominus. i. ista, quæ infra dicentur de votis, sunt, quæ Deus præcepit Israelitis obseruare. Si quis uirorum uotum uouerit domino. Ponitur hic prima regula de uotis circa viros, & dicit qd omne uotum viri tenet. Dicitur autem de viro intelligendo de eo, qui est ætatis perfecte, et sui iuris. Si. n. aliquis sit minor, & in potestate patris, non tenebit uotum,

Quare Deus loquebat totum populo p Moysen & non per angelum.

Regula de uotis circa viros.

votum, sed dicendum est de illo, sicut de voto puellarum, ideo dicitur hic, si quis uirorum quia uir denominatur etatem perfectam: paruuli autem non comprehenduntur nomine uirorum. In hoc autem est considerandum qd iste, qui minor est, & vouet, potest deficere in voto dupliciter. Primo si sit defectus ex parte consensus, vel uoluntatis se obligandi. Secundus si deficiat, eo qd si est iuris sui, qd habuerit uoluntatem se obligandi. De primo dicendum est, qd nullo modo tenet uotum, siue sit de uouendo seipsum, siue de aliquo agendo, vel de dædo aliquid, vt pote si sit in ætate nimis imperfecta, cõ non peruenerit ad rationis integrum, & habeat uerba uoti non obligabitur, si promiserit se futurum monachũ, vel ieiunaturum, aut aliquid in pauperes impensurũ, vel uotum est causans obligationem per liberatẽ, & uoluntatem se obligandi: qui autem nondum puenit ad etatem perfectæ discretionis non hêt uoluntatẽ se obligandi, qd exprimat uerba obligationis, sed est inuoluntarius est ignorans. Idem iudiciũ est de uir magnæ ætatis, qui sunt furiosi, & qn non hêt lucida interualla uouent. Ibi. n. non est uoluntas se obligandi, cum non iudicent quid agant. Si autem non deficiat uotum ex defectu consensus, potest deficere ex defectu potestatis se obligandi, & sic dicitur hic de mulieribus cõiugatis, qd uotum earum non tenet, viro nolente. Idẽ de puellis, siue desponsatis, siue non desponsatis respectu patris sui. Sed in istis distinguere aliquis, qd aut pueri, qui uouerunt, & habebant integram uoluntatẽ se obligandi, uouerunt seipfos simpliciter, aut uouerunt aliquam rem daturam, aut uouerunt, qd aliquid facerent: si uouerunt primo, & tertio modo, dicit aliquis qd tenet uotum: si secundo modo non tenet. Et ratio diuersitatis, quia quando cum aliquis peruenerit ad ætatem discretionis, si est homo liber, & habet potestatem super seipsum, licet non super aliquam rem, quia nihil adhuc administrat. Primum autem, & secundũ uotum respiciunt ipsam personam: ideo qui potest super seipsum poterit isto modo uouere, & qui autem est in ætate adulta super seipsum potest si liber est, & non furiosus. Secundum uotum respicit res, ideo qui nõ habet aliquam ministracionem rerum, nõ potest isto modo uouere. Ita distinctio forte teneret s. m. nos, sed secundũ hebreos non erat idem modus uotorũ, quia maior potestas dabatur patribus super filios in ueteri testõ, qd in nouo: nam nunc potest quilibet cõpleta rationis, qd non sit emancipatus, uouere seipsum, & qui efficiatur monachus, vel uouere se, ad aliquid faciendum, vt qd ieiunet: non potest tñ uouere aliquid dare, quia nihil hêt, sed omnia sunt patris sui, nisi habeat peculium castrensẽ, quod lucratus est in bello, quia seruitur dño, vel habuit ab hostibus, vel quasi castrensẽ, quod in docendo acquiritur, vel in caudicando, & in similibus, vbi filius acquirit aliquid, quia non datur sibi pp patrem, nec prouenit ex re patris administrando eam industriose, uocabitur quasi castrensẽ. Et de isto uouere potest cum sit proprium peculium, & sui iuris non profectitium, nec aduentitium. Apud Iudæos tñ erant minus liberi filij existentes in potestate patris: ideo de eis vtr, qd non poterant uouere seipfos simpliciter, vel uouere ad aliquid agendum, sed iudicabitur, sicut de puellis. Nec ualeat si aliquis dicat, qd cum filij non prouiderent patris iuri uouendo seipfos simpliciter, vel uouendo aliquid facere, qd teneat uotum, sicut iudicatur apud nos qd filius familias possit uouere religionem, vel ieiuniũ, sed non dare elemosynam, nisi habeat peculium castrensẽ, vel quasi castrensẽ. Nam si hoc modo diceretur, etiam de puellis Iudæorum, quæ erant in potestate patris diceremus, qd tenerent uota patris inuito: sed falsũ est, vt patet in littera. Consequenter apparet, quia nunc puella in potestate patris potest uouere continentia,

Quo tenet nota fecerim legẽ Moysi.

Et patre inuito, vel uouere ieiunium, aut contrahere matrimonium: ergo conformiter de filijs familias, dicendum vtr, qd uota eorũ non teneant ex lege ista, sed iudicentur p legẽ uotorum puellarũ: uiri autem sunt, qui sui iuris sunt, & illi hêt ad ministracionem rerũ: ideo possunt uouere seipfos simpliciter, vel ad aliqd agendum, vel qd aliquid dent. Votum domino uouerit. Dicitur de Deo, quia uotum proprium non potest fieri, nisi Deo: alij enim promissiones facere possumus, & oblationes, atq; iurã: uota autem nequa. Vnde dicimus uotum esse promissionẽ factã Deo de aliquo licito ad quã alias obligati non eramus. Aut se constrinxerit iuramento. i. dato qd nõ expresserit uerba uoti, si tñ iurauerit aliquid facere p Deũ, aut pro Deo nõ exprimẽs uerba uoti, obligabitur, sicut si uouisset. Considerandum autem in hoc, qd iste, qd aliquid facere iurauit non exprimẽs uerba uoti, aut iurauit illud proximo suo. s. uolẽs se ei obligare, vel iurauit Deo. Si iurauit proximo suo, qd teneatur ad solutionẽ pp ueritatem, & pp iurũ tñ non est uotum: ideo si uolauerit istam promissionem nõ dicitur uolator uoti, sed periuurus. Si autem ista obligatio sit ad Deum. s. qd aliquis intendat se obligare Deo poterit esse tripliciter. s. exprimendo uerba uoti, vel solum iurando siue uoto, vel uouendo, & confirmando uotum iurõ. Oes autem isti modi dicitur uotũ, qd non apparet in quolibet eorum uerbum uoti dicitur tñ, quia maior obligatio inducitur, qn uotum est iurõ firmatum, quam si sit simpliciter emissum. Rõ huius est, quia vtrunque eorum per se importat uinculũ: vnũ ergo alteri additum efficit maiorem obligationem. Aliter patet, quia cum obligatio alicuius liberi ex sua uoluntate nascatur ex uoluntate accipietur rõ maioris, vel minoris obligationis: qui. n. magis se obligare intendit, magis obligatur. Cum ergo uotum, & iurũ simul maiorem, uoluntatis conatum ad se obligandum demonstrant, magis obligabunt. Aliter. n. potest comparari iurũ uoto, prout iurũ est aliquid quo affirmamus promissa facta proximo, & tñ dicendum, qd non tñ obligat iurũ, sicut uotum simpliciter emissum. Rõ est, quia uotum est directe in Deum. Iurũ autem, vt dictum est directe est in proximum. s. ad uilitatem illius, licet illam uilitatem iurans specialim nõ p iurũ confirmat, prout ponit diuinam reuerentiã pro aliquo reductiuo sui ad firmam, & indubitantem promissionum executionem. Si ergo aliquis qd hat solum offendit diuinam reuerentiã, in qua nõ per se, sed p accidens tendebat, qui autem uotum non soluit directe magis Deum offendit, quia uotum in eum directe tendebat: ideo fidelitas, quam Deo debemus magis offenditur hic, quam in fractione iuramenti, qd erat factum in uilitatem proximi, quamquam ibi offendatur Deus, & proximus, & in uoto factõ solum Deo offenditur: iuramento enim factõ contra reuerentiã Dei agitur, sed non contra fidelitatem, quia nihil Deo promissum erat, sed proximo, licet per Deũ, nihil esset in uoto autem agitur qd fidelitatem, si frangatur: ideo dicitur in Eccl. 4. c. Si aliquid uoueris, ne moreris reddere: duplicet. n. Deo infidelis, & stulta promissio. Votatur autem promissio infidelis, qn fides nõ obseruatur. s. uoto uolator: uocatur stulta qn sit indeliberate, vel de re uana, aut illicita, siue qn cunq; non tenet: magis tñ offenderetur aliquis dñs temporalis, cum aliquis ageret qd fidelitatem illi præstitam, qd si ageret qd reuerentiam eius iurũ autem, de quo supra nullo modo potest totaliter rendere in Deum, sed s. m. aliquid: magis autem in uilitatem proximi: iurũ autem est totaliter directẽ in Deum, qn uotum firmatur iurõ, quia vtrunque tendit tunc totaliter in Deum.

Votum nõ potest fieri nisi Deo.

Votũ Deo tripliciter fieri potest.

Quid magis est obligatorum uotum an iuramentũ.

Quid

Quid obligat magis iuramentum sine voto alicuius rei in Deum, vel e contra. Quast. III.

Q V A E R E T U R Tunc quid si iuramentum sine voto sit totaliter in Deum, sicut votu sine iuramento: videtur tunc dubium esse, quid magis obligaret. Respondendum est, quod magis obligaret iuramentum, quia in voto violato agitur directe, & explicite contra fidelitatem Deo debitam, implicite autem contra reuerentiam: nam cum quis vouet promittit reddere: cum autem non reddat non obseruat fidelitatem in promissis, & hoc est agere contra fidelitatem Deo debitam, quae iam per votu debita est. Et dicitur fieri contra hanc, quia votum sine se promissionem istam importat. Est autem implicite contra reuerentiam: nam cum iste promissit Deo, & non reddat non multum curat de eo, quia si curaret redderet promissum, & hoc est agere contra reuerentiam. In iuro autem quod totaliter factum est ad Deum sit explicite contra fidelitatem, & directe. Etiam explicite contra reuerentiam, quod patet, quia iste, qui iurauit aliquid facere pro Deo promissit, & in promissione attestatur fidelitas. Quod sic fiat, ut promissum est. Quia autem iuramentum infringit fidem non seruat, quia promissio perit, & hoc est directe frangere fidem, cum fiat hic contra promissionem, quae in iuramento firmatur. Fit etiam directe, & explicite contra reuerentiam, quia ille, qui iurat confirmat aliquid per Deum, quod si non obseruet reuerentia illius ledit: ideo namque res promissas per Deum confirmamus, ut per reuerentiam illius primum non agamus, quod non accideret si iuramus per creaturam, quia illa nullius reuerentia esset, aut parua. In voto autem, & iuro cum utrumque per se totaliter in Deum est, dicitur manifesta est, quia votum pro Deo fit, ad honorem, vel cultu illius: sed non per illum, nisi non confirmat per Deum, nisi intercedat ibi iuramentum, in quo Deus adducitur tanquam medium confirmatiuum. Iuramentum autem in casu dicto est pro Deo, quia in ipso promittitur aliquid quod per Deum est. Etiam est per Deum, quia in nomine eius promittimus confirmamus, ideo si frangamus iuramentum huius maius esset, quam infringere votum. Aut se constrinxerit iuramento. Potest dupliciter intelligi. Vno modo, quod iuramentum sit solum, si quis iurauit, & non expressit verba voti, nisi id quod iurabatur, erat solum pro Deo, & sic obtinebit iuramentum illud locum voti, & distinguetur ista litera, si quis virorum votum vouerit. I. solum expressit verba voti, nihil iurans, aut se iuro constrinxerit, vel solum expressit verba iurandi, non exprimens verba voti, & dicitur, quod utroque modo tenebitur ad id quod promissit. Aliter potest accipi ista litera, quod ista clausula sit aliquid additum ad superiora, scilicet, si quis virorum votum vouerit, id est, si aliquis emisit verba voti simpliciter non confirmans iuramento, vel iuramento se constrinxerit, id est si vouerit, & super hoc addiderit iuramentum, quasi dicat, quod quantum ad valorem voti nihil differt an solum protulerit voce non iurans, vel quod vouerit, vel iurauerit, quia utroque modo tenetur reddere. Primo modo tamen est minoris obligationis votum, quam secundo. Non faciet irritum verbum suum. Id est non retractabit promissiones. Est enim facere irritum, id est ad nihilare, sic enim fit in verbis nostris, quando ea agimus, verbum quippe nostrum est signum rerum prout sunt in anima, & prout sunt extra iuxta Aristoteli. Periher. sunt ea, quae sunt in voce earum, quae in anima sunt passionum nota, id est signa: de ratione autem signi est esse ad signatum, cum dicatur relative. Cum vero dicta nostra non explentur opere, nihil correspondet verbo, quod est signum, & sic nihil est verbum in ratione signi. Sic autem est in omni iuro fracto, & in voto

F violato: ergo verbum est ibi irritum. Sed omne quod promissit implent. Id est, non retractabit vir promissiones, sed omnia, quae dixit, faciet. Non est hoc intelligendum absolute, quia impossibile est, quod aliquis vir quantumcunque sui iuris omnia, quae promissit adimplere debeat. Nam si vouit Domino, quod occideret aliquem, non tenebitur implere, sed magis implendo peccaret, vel si vouit aliquod malum se facturum, aut si vouit se daturum in eleemosynam omnia, quae alius possidet, & sic de ceteris. Nihil enim horum implere tenetur, nec licitum est impleri, quamquam possit, sed intelligendum est appositis conditionibus, quae requiruntur ad votum, scilicet, quod id, quod vouetur, sit licitum: illicita enim non cadunt sub voto. Et propter hoc occidere, fornicari, furari contumeliari non cadunt sub voto, & vniuersaliter de omni illo, quod inhonestatem aliquam importat. Ratio est, quia votu est promissio facta Deo ad magis colendum ipsum, quia est de operibus supererogationis: nullum tamen inhonestum est ad cultum Dei, sed magis illi repugnat; ideo de eo fieri votum non potest. Secunda conditio est, quod sit votum cum deliberatione factum: nam si quis etiam si iuris repentina iracundia stimulatus, aut non multu aduertens ad ea, quae dicebat, aliquid voueret, non tenebatur illud implere: ratio est, quia deficit ibi fundamentum voti, per votu enim obligamur, & ista obligatio inducitur ex voluntate obligandi: in eo autem, quod stimulatus ira, aut non aduertens ad id, quod dicebat, aliquid promissit, deficit voluntas se obligandi, quia verba illa voti non fuerunt emissa per deliberationem, sed ex quodam motu passionali, vel leuitate quadam. Tertia conditio est in voto, quod sit sine prauiudicio iuris alieni, & propter hoc si quis voueat id, quod non est iuris sui totaliter, vel nullo modo, votum non teneret, ut si quis voueret dare in eleemosynam omnia, quae sunt in vna vrbe. Actus enim iste licitus est, & etiam potest fieri sine leuitate cum plena deliberatione: tamen non potest iste, qui vouit, implere, quia prauiudicaret iuri alieno. Ista autem vocatur stulta promissio, quia promittitur quod non est in iure suo, & displicet Deo: nam dicitur in Ecclesiastico: displicet Deo infidelis, & stulta promissio. Istud etiam est, ut si quis voueat ea, quae sunt sui iuris aequaliter, tamen non possit ea explere sine prauiudicio iuris alieni, quia iste vouens non est penitus iuris sui in illis, quae promittit, sicut si quis coniugatus voueat castitatem perpetuam: est enim in hoc aequaliter sui iuris quantum ad hoc, quod non est exigere debitum, sed non est sui iuris in reddendo, quia compellitur reddere, vxore petente: prima ad Corinthios capitulum septimo. ideo huiusmodi vota non valent: sunt enim similia votis puerorum, quia sicut pueri, & puellae voueant aliquid, non tenet votum, nisi pater voluerit, quia non sunt sui iuris: ita iste vir quamquam sui iuris sit, non poterit vouere, quae dicta sunt, quia illa non sunt iuris illius: oibus autem his praesuppositis intelligitur litera, quod vir adimplebit omnia, quae promissit. Circa hoc considerandum est, quod tractatus iste de votis erat communis veteri testamento, & nouo, scilicet, quod in veteri testamento vota fiebant, & nunc sunt: non tamen est idem modus votorum, quia quaedam obligant nunc, quae non obligabant in veteri testamento, cum nunc sit maior libertas vouendi, & plura cadunt sub voto, quam cadebant in veteri lege, ut infra declarabitur: ideo quia ista praecipua data sunt directe Iudaeis exponuntur primo solum de voto ipsorum, & qualiter obligarentur: deinde tota litera applicabitur ad modum votorum nostrorum, quantum applicari potest, & fiet magis distincta cognitio, cum fuerint impermixta.

Conditio voti prima.

Illicita uoueri non possunt.

2. conditio.

Tertia.

Cap. 5.

An aliquis vir potuisset se totaliter Deo vouere in lege veteri, et si esset coniugatus. Et de votis legis Moysi. Quast. IIII.

Q V A E R E T aliquis prosequendo vota Iudeorum, an aliquis vir qui erat sui iuris inter Iudaeos posset se totaliter Deo vouere. Ad hoc aliquis distinguet, an iste vir, qui erat iuris sui, emancipatus erat coniugatus, aut non: si autem esset coniugatus, non posset se vouere, quia agebat in prauiudicium vxoris: si autem non esset coniugatus posset se vouere, vel si esset coniugatus nondum consummato matrimonio, quia adhuc erat iuris sui, quantum ad se vouendum. Respondendum est, quod iste modus respondendi est secundum conditionem votu nostrorum in statu noui testamenti, sed in veteri non erat sic: multum enim sunt dissimilia: primo quia dato quod istud votum teneret secundum vetus testamentu, non prauiudicaretur vxori: ideo completeretur votum non obstante matrimonio. In nouo autem testamento non sic. Ratio autem diuersitatis est, quia in veteri testamento, quantumcunque aliquis applicaret Deo, non impediatur ab actu matrimonij: omnes namque sacerdotes, & Leuitae, & sacerdotes magus, & prophetae sanctissimi vxores habebant. De sacerdote magno patet, quia filij sui succedebant ei. Exo. c. 29. & Leui. 6. & supra c. 20. Deus etiam promissit summum sacerdotium Phinees filio Eleazar summi sacerdotis, & omnibus successoribus eius usque in aeternum. s. 25. cap. De alijs sacerdotibus etiam patet, quia familia sacerdotum erat vna in tribu Leui, quae non posset continuari, nisi sacerdotes haberent vxores. De prophetis patet, quod habent vxores, quia Moyses sanctissimus prophetarum vxorem habebat, & filios, ut patet Exo. c. 4. & 18. Isaias quoque vxorem habebat, & filios, ut patet Isai. c. 7. dixit dominus ad Isaiam: Egredere in occursum Achaz tu, & qui derelictus est tibi Iasub filius tuus: alij etiam prophetae, quasi generaliter filios habuerunt: sic patet 4. Reg. c. 2. vbi saepe dicitur de filijs prophetarum, quod venerunt ad Helisum, vel adora uerunt eum: ergo licebat in veteri testamento homini quantumcunque se applicare vellet ad Deum, uti matrimonio: in nouo autem testamento non est sic: quia si aliquis totaliter se voueat Deo ad colendum ipsum, debet se transferre ad habitum monachalem, vel ad aliquam religionem, omnes autem iste professiones repugnant matrimonio, quia qui huiusmodi est continentiam proficitur, in quo nimis prauiudicaret vxori, si teneret votum: ideo non tenet, nisi pariter vxor profiteatur, vel de licentia viro si ipsa manere potest in seculo sine suspitione sinistra: idem est autem si aliquis voueret assumere ordinem sacerdotalem, vel quemcunque sacrum qui sauior est: nam etiam iste ordo continentiam habet annexam: non igitur potest fieri votu, vel factum non tenet, si aliquis coniugatus sit, quod totaliter se ad Deum transferat. In veteri autem testamento nihil impedit, quin aliquis coniugatus posset se totaliter applicare Deo, quia non est ibi aliquod prauiudicium matrimonij: ideo non est respondendum, sicut nunc responderetur. Alia ratio diuersitatis est, quia in veteri testamento matrimonium non erat ratum, cum posset quilibet vxorem suam repudiare, etiam sine aliqua causa, ut declaratum est Deut. 24. c. ideo dato, quod votu de applicando se specialiter Deo prauiudicaret matrimonio, ita quod vouens non posset uti actu matrimoniali votum teneret, quia poterat repudiare vxorem, & postea continentiam obseruare.

In nouo autem testamento non est sic, quia matrimonium est ratum, nec potest quisquam repudiare vxorem suam ex aliqua causa etiam ex causa fornicationis accipiendi repudium, sicut in veteri testamento, quia Christus dixit: Quos Deus coniunxit homo nona separet. Mat. 19. c. vbi voluit nullam causam esse repudij, nisi fornicationem, & istam non quidem simpliciter ad dirimendum matrimonium, sed ad tollendam cohabitationem: de his extra de diuor. in c. gaudemus. Ideo non potest quis nunc matrimonio consummato profiteri religionem, vel continentiam qualitercunque, quia non potest dissolui matrimonium per votum.

An in antiqua lege quis posset se Deo totaliter vouere, sicut nunc religiosi, vel clerici. Quast. V.

Q V A E R E T U R tamen adhuc circa hoc, an aliquis de viris in testamento veteri posset Deo totaliter se vouere accipiendi vouere se Deo, sicut nunc. Ad cultum specialem eius, sicut nunc religionem vouemus, vel statum clericalem. Respondendum est, quod non erat in veteri testamento liberum cuiuslibet se vouere specialiter se ad cultum Dei, sicut nunc, quia nunc ois homo, siue emancipatus, siue non emancipatus, dum tamen rationis completus capax sit, & non sit vxori iunctus, potest vouere se, & domino applicare. s. assumendo ordinem sacrum in statu clericali, vel proficendo aliquam religionem. Cultus autem specialis, qui Deo exhibebatur in veteri testamento erat in opere Leuitico, aut sacerdotali: nam sacerdotes ministrabant Deo immediate. s. in sacrificijs: in oblatione incensu, & candelarum, & panum propositionis, omniumque ministeriorum sanctuarij, ut declaratum est. s. 18. c. Leuitae autem subministrabant Deo. s. immediate, quia non faciebant aliquid ministerium in sanctuario cum esset solum sacerdotale, & si uellent facere, moriebantur, ut patet. s. ca. 3. sed habebant alias ministraciones magis remotas. s. excubabant in circuitu sanctuarij, & quod portabant illud de loco ad locum: & deponebant ipsum, quando castra mouenda erant, atque erigebant, quando castra figenda essent. De his patet. s. c. 1. omnes autem alij, qui non habebant statum Leuiticum, non faciebant aliquam ministracionem specialem cultus diuini: sicut nunc non potest dicere Missam, qui sacerdos non est. Hoc praesupposito dicendum est, quod aut ille, qui erat vouens seipsum specialiter Deo erat de sacerdotibus, & Leuitis, aut de popularibus: si esset primo modo, iam videbatur applicatus Deo. Si secundo modo diceretur, quod non poterat aliquis seipsum vouere domino, ut esset Leuita, vel ut esset sacerdos. Causa est, quia Deus repulerat omnes tribus Israel a ministracione sua, & loco earum assumpserat tribum Leui, ut patet supra c. 3. & 8. & in ista tribu distinguitur Leuitas, & sacerdotes: Leuitas quidem pro minoribus ministerijs, & magis remotis: sacerdotes autem pro maioribus, & immediatis, ut hic dictum fuit, & adiunxit, quod soli Leuitae tractarent ministeria sua. Si autem aliquis conaretur inter eos ministrare, occideretur, & Deus indignaretur toti populo. s. c. 1. De sacerdotibus autem dictu est, ut Aaron, & filij sui soli ministrarent in officio sacerdotali, & nullus de extraneis accederet: qui autem accederet moreretur, supra cap. 3. & 18. & hoc etiam si esset de Leuitis, qui erant ministri Dei, ut patet de Core, & socijs suis: erat enim Core de genere Leuitarum, & tamen quia uoluit ministrare in summo sacerdotio, a terra absorptus est, supra 16. & 26. cap. In laicis quoque hoc fiebat, qui non erant de stirpe Leui, ut patet de Dathan, & Abyron, qui erant de stirpe Ruben, & 250. uiris socijs Core, qui aspirabant ad summum sacerdotium, qui omnes perierunt, quidam a terra absorpti, alij uero ab igne combusti. s. ca. 16. rex quoque Ozias

Cap. 1.

Ozias nolens usurpare sacerdotium, sed solum ministrare, sicut sacerdos, percussus fuit lepra in fronte, & mansit leprosus vsque ad mortem. 4. Regum. 16. cap. Non poterat ergo aliquis de laicis vouere hoc, quia lex interdixit, & si voueret non tenebat votum, sed in vouendo grauius peccabat, velut si quis nunc voueret adulterari. Nunc autem nobis licitum est vouere accipere ordinem sacrum, nisi sit aliquod impedimentum iuris. Ratio diuersitatis est, quia in nouo testamento non est aliqua progenies, vel natio specialiter determinata ad cultum Dei, sicut in veteri testamento: sed omnibus indifferenter licet se ad cultum Dei applicare, nisi a iure prohibiti sint: laicis vero non licebat in veteri testamento se vouere hoc modo ad cultum Dei.

An sacerdotes & Leuita possent vouere se specialiter ad cultum Dei, & ad faciendum sacrificia. Quest. VI.

Quaeritur amplius an sacerdotibus, & Leuitis liceret se specialiter vouere ad cultum Dei. Respondendum est, quod non poterat fieri de hoc votum, quia necessaria non cadunt sub voto, cum vota sint supererogationis: sacerdotes autem, & Leuitae obligati erant ad cultum diuinum specialiter, ita ut nequaquam liceret alicui Leuitae abstrahere se a ministerio suo. Idem de sacerdotibus, et si quilibet horum vellet renunciare omnibus, quae proueniebant ei ex ministerio suo, ut declaratum est supra cap. 20.

Sed hoc non stat: poterant enim Leuitae, & sacerdotes vouere se totaliter Deo: nam licet ipsi essent necessarii Deo appliciti: non tamen erant totaliter appliciti, & hoc quia sacerdotes, & Leuitae erant multi & locus ministrandi erat vnicus, scilicet sanctuarium, quod vnicum erat in toto Israel, ideo isti erant distincti per vices, scilicet erant factae 24. sortes sacerdotum, qui ministrabant per diuersas partes anni, & dum ministrabant illi, qui erant in vna sorte non ministrabant illi, qui erant in alia: sed erant extra locum sanctuarii in vrbibus suis primo Paralipom. cap. 24. Leuitae quoque diuisi erant per ministraciones suas, & tempora ministrandi: illi autem, qui non ministrabant ibant ad vrbes suas. De hoc primo Paralipom. 9. & 23. hoc autem fuit tempore David, & semper post eum, quia ipse ordinavit istum statum sacerdotum, & Leuitarum, ut patet primo Paralipomen. 23. cap. semper tamen post datam legem fuit hoc, quod non ministrarent omnes Leuitae, vel omnes sacerdotes coram domino, sed aliqui essent in loco sanctuarii ad ministrandum, & alij in vrbibus suis, ut patet Deuteronom. cap. 18. & sic quamquam aliquis Leuita, vel sacerdos esset domino obligatus, videtur quod poterat vouere se magis obligans, quia non erat obligatus totaliter, sed solum ad tempus illud, in quo per sortem, vel alias ministrare debebat, & sic posset vouere, quod semper esset coram domino ad ministrandum. Sic patet de Samuele, quia mater sua vouit eum, ut esset coram domino ad ministrandum omnibus diebus vitae suae, ut patet primo Reg. cap. 1.

Item apparet hoc, quia si aliquis Leuita esset, qui desideraret semper manere coram domino in loco sanctuarii, quamquam non obligaretur manere, nisi tempore sortis suae, manere poterat, & iubebatur, quod darentur ei iura, quae dabantur omnibus alijs, qui manebant tunc in loco sanctuarii, ut patet Deuteronomo, cap. 18. Quod ergo poterat iste facere sine voto poterat cum voto, & tunc totaliter se Deo applicabat per votum, ad quod non erat obligatus: sic sacerdotes facere poterant, quia idem ius est cuilibet sacerdoti respectu aliorum sacerdotum, quod cuilibet Leuitae respectu aliorum Leuitarum.

An liceret sacerdoti vouere sacrificare quotidie. Quest. VII.

Quaeritur amplius an possit aliquis sacerdos in veteri testamento vouere facere quotidie sacrificium, vel offerre incensum aut ministrare in sanctuario. Respondendum est quantum ad primum de sacrificio, quod aut intelligebatur istud votum, quod quotidie faceret sacrificium. i. offerret aliquod animal de expensis suis, & ipse immolaret illud atque faceret caeremonias illius, vel quod quotidie sacrificaret. i. quod de animalibus, quae offerebantur quotidie ex necessitate dierum festorum, vel professorum, de quibus in duobus praecedentibus cap. aut de animalibus, quae offerebantur sponte populares facere quotidie sacrificium immolando aliquod ipsorum. Si primo modo intelligatur dicendum, quod poterat vouere, quia facere sacrificium pertinebat ad sacerdotem, etiam in hoc nullius iuri praedicebat. Si secundo modo intelligatur dicendum, quod non poterat, quia in hoc praedicebatur iuri aliorum sacerdotum: erant namque sacrificia distincta per dies, vel per genera sacrificiorum. i. quod vni sacerdoti proueniebat vna die sacrificare, & alteri altera. Hoc autem erat, quia sacerdos, qui faciebat sacrificium habebat omnia iura illius: de holocausto solum proueniebat pellis, & ipsa dabatur sacerdoti immolanti solum Leui. cap. 6. de hostia pacifica proueniebat sacerdotibus pedunculum, & armus dexter, & solum dabatur sacerdoti immolanti hostiam Leui. cap. 7. De sacrificio pro peccato proueniebant omnes carnes, & pellis quae non introducebatur de sanguine illius in tabernaculum, sed istud proueniebat soli immolanti: Leuit. cap. 6. Idem quoque erat de oblationibus de simila, oleo, & vino, quia qui ponebat vnum pugillum de illis super altare accipiebat eas integraliter, alijs sacerdotibus nihil praecipiebatur: Leui. ca. 6. Si ergo liceret alicui sacerdoti ministrare quocumque vellet in sacrificando ipse perciperet omnia iura, in quo nimis praedicebatur alijs, & esset locus infinito litigio: ideo determinauit Deus, quod esset ordo in ministrando inter omnes sacerdotes. i. quod tot dies darentur vni ad ministrandum, quot alteri, ut sic iura aequalia eis prouenirent. De hoc Leui. cap. 6. in fine dicitur: cunctis filijs Aaron aqua mensura per singulos diuidetur, quod ergo aliquis vellet quotidie facere sacrificium erat praedice iuri omnium aliorum, quod non licebat ei: ideo non cadebat hoc sub voto. Ad secundam particulam, quae quaerebatur, an liceret sacerdoti vouere, quod quotidie offerret thymiamam.

Respondendum est, quod non licebat, quia quamquam non praedicebatur hic iuri alterius tollendo ei aliquam utilitatem, praedicebatur tamen in quantum auferebat potestatem aliorum: habebat enim quilibet sacerdos ius offerendi thymiamam deo aliquo die cum sacerdos essent distincti per vices, 24. ut patet. 1. Paralipom. c. 24. Si autem aliquis quotidie offerret thymiamam, auferebat alijs potestatem offerendi cum solum offerretur thymiamam intra tabernaculum bis in die, ut patet Exo. c. 30. Item non poterat voueri hoc, quia erat contra legem: iusserat enim lex, ut sacerdotes offerrent thymiamam, & facerent omnia alia ministeria distincta per 24. vices, & quando aliqua illarum ministratura esset, sacerdotes ponebant inter se sortes, quis de illa vice ministraturus esset: sic patet Luc. c. 1. de Zacharia ministrante: si ergo aliquis vellet quotidie offerre incensum tolleretur distinctio ista, & sortes: ideo voueri hoc non poterat. Cum dicebatur autem de positione panum propositionis: respondendum quod non poterat aliquis vouere quotidie ministrare in panibus illis, quia illi soli ponebantur de octo in octo dies. i. per singula sabbatha Leui. c. 24. & hoc ut cum quidam essent duri ponerentur alijs

An licebat sacerdoti vouere quotidie offerre thymiamam.

alij recentes, ut patet 1. Reg. 21. c. ideo non poterat voueri hoc quotidie explendum, ideo non poterat aliquis sacerdos vouere, ut de octo in octo dies, quia in hoc praedicebatur iuri aliorum sacerdotum, quibus competebat hoc facere per vices, sicut caetera ministeria, & generaliter de omnibus alijs ministerijs dicendum est, quod non licebat alicui sacerdoti vouere facere alia, quam ei competant ex officio, nec pluribus vicibus, quam ei competant, quia sic praedicebatur iuri aliorum.

An sacerdos aliquis possit vouere introire quotidie in sancta sanctorum ad orandum. Quest. VIII.

Quaeritur amplius an liceret alicui sacerdoti vouere introire in sancta sanctorum ad orandum, vel vouere facere sacrificia diei propitiationis.

Respondet aliquis, quod aut erat sacerdos magnus, aut minor: si esset magnus poterat ista vouere, quia competebat ei illuc introire: si autem esset de minoribus, non poterat vouere, quia soli sacerdoti magno ius erat illuc intrare. Leuitic. decimosexto, & ad Hebraeos. capit. nono, de sacrificijs diei expiationis, idem iudicabitur, scilicet, quod nemo de minoribus sacerdotibus illa possit vouere facere, quia soli sacerdoti magno competeat, cum illa exigant ingressum in sancta sanctorum, ut patet Leuitic. capit. decimosexto.

Sed aliter respondendum est, scilicet, quod aut iste qui vouebat erat sacerdos magnus, aut minor: si minor nihil horum vouere poterat, quia lex auferebat ei hoc, ut declaratum est. Si autem esset sacerdos magnus, aut vouebat introire in sancta sanctorum ad orandum, aut volebat facere sacrificia diei propitiationis: si secundum istorum, dicendum quod non poterat vouere, quia ipse obligatus erat ad faciendum haec & in necessariis non esset votum. Si autem dicatur de oratione intra sancta sanctorum, aut vouebat hoc in die propitiationis, aut pro alijs diebus: si pro die propitiationis dicendum, quod non oportebat voueri, quia iam obligatus erat ad faciendum, cum illa die summus sacerdos iuberetur introire in sancta sanctorum cum sanguine vituli, & hirci ad expiandum pro toto populo, & ibi orabat pro expiatione. De hoc Leuitic. decimosexto, & ad Hebraeos. capit. nono. Hoc autem, quia necessarium erat, non poterat voueri, poterat tamen sacerdos vouere facere aliquam aliam orationem intra sancta sanctorum, quam facere non obligabatur per ritum expiationis, & istud votum tenebat. Si autem dicatur, quod vouebat orare intra sancta sanctorum in aliquo alio die praeter diem expiationis, non poterat vouere, quia non licebat ei illuc ingredi alijs diebus, & si ingredereetur, moreretur, ut patet Leuitic. capit. decimosexto.

An aliquo modo laicus possit se vouere Deo totaliter, licet non ministrandum. Quest. IX.

Quaeritur amplius cum non liceret alicui laico inter Iudeos vouere se totaliter Deo ad colendum ipsum ministrando in sanctuario, an liceret aliquo alio modo se totum Deo vouere.

In quo praesupponendum est, quod contingit aliquem se Deo totum vouere, vel quantum ad aliquid: primum est, ut si quis voueat se futurum monachum, quia ibi vouetur de statu, in quo homo nihil sibi dimittit, totum Deo tribuens: Monachi enim, & omnes religiosi nihil sibi penitus reliquerunt exterius cum abrenunciant omnibus, quae possidebant per votum paupertatis: nihil quoque interius sibi relinquunt cum abrenunciant iuri possidendi, & voluntati aliquid habendi, aut aliquid ex seipsis faciendi, sed iam propter obsequium Christi ad voluntatem aliorum operentur. Aliquando autem aliquis vouet se Deo non totaliter, sicut si vouet se ad aliquid faciendum, vel non faciendum, ut ad dandum elemosynam determinatam, vel ad aliqua ieiunia, aut ad abstinentiam a coitu, vel ab alijs actibus. Hic enim tribuit se homo Deo quantum ad id, quod vouit, sed plura alia sibi dimittit, in quibus penitus liber est.

De hoc dicendum, quod non erat inter Iudeos aliquod ministerium spirituale ad quod homo se voueret totaliter Deo, quia ista solum conueniebant sacerdotibus, & Leuitis, ut supra declaratum est. Dicendum tamen, quod erat aliquid alterum, in quo posset homo se totaliter vouere Deo, scilicet, quando aliquando voueret se non determinans aliquid, ad quod se vouebat, sed diceret, ego voueo me Domino, & tunc totus homo pertinebat ad ius Dei, & deberet applicari ei ad aliquod ministerium, quia tamen non erat aliquod tale in veteri testamento posuerat Deus precium, quod daretur pro quolibet se vouente totaliter Deo, & quoad illud soluebat erat, ac si totum Deo traderet. Istud precium distinguitur secundum varietatem sexuum, & aetatum: nam si esset masculus ab anno vigesimo vsque ad quinquagesimum dabatur siclos quinquaginta: si vero esset foemina huius aetatis dabatur siclos triginta: ab anno autem quinto vsque ad vigesimum masculus dabatur viginti siclos, & foemina decem: ab vno mense vsque ad annum quintum pro masculo dabatur quinque sicli, pro foemina tres. Si autem vir esset annorum sexaginta, vel amplius dabatur siclos quinquaginta, foemina autem decem, & hoc intelligitur, quando erant potentes reddere istam aestimationem. Si autem viri, vel foeminae vouentes se ipsos erant pauperes, veniebant coram sacerdote dicentes, quomodo vouissent se ipsos: sacerdos autem considerans paupertatem determinabat quantum reddere deberet vouens. De hoc Leuit. capit. ultimo, & sic habebant aliquem modum homines in veteri testamento, per quem se possent totaliter applicare Deo. Sed iste modus non est proprius applicandi, quia qui semel Deo se totaliter applicauerit, poterit se iterum applicare, scilicet, iterum faciendo simile votum, & redimendo se.

An pater possit vouere filium Deo totaliter. Quest. X.

Quaeritur amplius, an vir, qui erat sui iuris posset filium suum Domino vouere totaliter applicando.

Respondendum est, quod aut iste vir erat sacerdos, aut Leuita, vel erat de popularibus. Si primo modo dicendum, quod poterat filium suum vouere Domino, & poterat dupliciter vouere, scilicet, modo voti laicorum, vel voto Leuitarum, & sacerdotum. Modus autem voti vulgaris erat, quod quandoque aliquis totaliter Domino voueretur, non applicaretur ad aliquod ministerium diuinum, sed daretur pro eo certa summa pecuniae, de quo Leui. capit. vigesimo septimo, & iste ita si vouisset modo popularium filium suum quamquam esset Leuita, daret pro eo tantum, quantum determinatum erat a lege. Alius modus erat voti Leuitarum

tarum, & sacerdotum ad applicandum se Deo, scilicet, quod applicarent se illi semper manendo coram eo. Et si voueret pater hoc modo filium, manebat semper filius coram Domino: poterat enim pater hoc facere. Quod patet, quia cum mater posset hoc facere a fortiori posset pater: de matre patet, quia Anna mater Samuelis vouit eum Domino ad hoc, quod maneret semper coram illo, & ministraret, ut patet primo Regum cap. i. & postea obseruatum est votum, quoniam traditus est puer, ut maneret semper coram Domino eodem cap.

Istam distinctionem faciunt quidam, sed non est recipienda: Leuita enim quando filios suos vouebat debebant eos semper coram Domino ponere, quia aut isti Leuita, vel sacerdotes vouebat filios suos Domino ad aliquid specialiter, vel vouebant totaliter Domino dicentes: ego voueo filium meum Domino. Si primo modo debebant complere, quod uouissent, sed non est illud vouere aliquem totaliter: si autem vouerent simpliciter dicentes: ego voueo filium meum Domino: non poterant dare precium pro illo, quod dabant vulgares, sed debebant illum dare ad seruendum semper coram Domino. Positio autem superiorum fundatur in hoc, quod Leuita, vel sacerdos haberet electionem, scilicet, an uellet filium suum dare modo Leuitarum, ut staret coram Domino, vel uellet redimere illum dando precium modo popularium. Sed non stat, quia popularibus dabatur, quod darent pecuniam pro seipsis redimendo se, quia non poterant Domino applicari: si autem possent, non redimerentur. Sic patet de redemptione primogenitorum: omnes enim primogeniti erant obligati Domino ad ministrandum ei, & quia primogeniti laicorum non poterant ministrare cum Deo uenisset, dabatur pro eis precium, ut patet supra cap. 3. pro primogenitis autem Leuitarum non dabatur aliquod precium, sed omnes applicabantur Domino: ergo conformiter hic in votis cum aliquis totaliter Domino voueatur, si applicari potest ei non dabitur precium, sed applicabitur. Idem patet penitus in animalibus, quae uoueantur: si enim aliquis uouerit animal, quod licebat immolari, nullo modo poterat illud mutare dando pro illo aliquod melius, vel peius, sed ipsum debebat applicari Domino ad immolandum: si autem non esset animal ad immolationem, scilicet, quia erat immundum secundum speciem, vel etiam erat maculatum, debebat constitui precium illius secundum arbitrium sacerdotis: Leuit. 27. cap. Ita igitur si aliquis se voueret Deo, vel voueretur ab alio, & posset Deo totaliter applicari, non debebat pro Deo accipi aliquod precium, sed applicandus erat Deo: si autem non posset applicari, debebat precium recipi, secundum determinationem legis vel sacerdotis. Sic autem erat de filiis sacerdotum, & Leuitarum, quia illi poterant applicari Deo specialiter, sicut patres eorum: ergo non debebat accipi precium pro eis, & hoc tenendum est tanquam necessarium, quod Leuita uouens filium suum Domino simpliciter debebat facere, quod semper maneret coram illo sicut factum est de Samuele. Sed tunc an ex voto patrum teneantur filii, dubium uidetur, declarabitur autem primo Reg. cap. i. quando agitur de Samuele, quem mater uouit coram Domino. Si autem iste uouens filium suum esset laicus tenebatur dare id, quod aestimatum erat a lege pro ipso secundum differentiam aetatis, & sexus, de quo Leuit. 27. cap. & tunc magis erat notum, quod poterat vouere, quia pater in uouendo filium hoc modo non obligabat filium suum, sed seipsum ad soluendum pecuniam determinatam a lege.

An patuisset uir uouere non accedere ad uxorem. Quaes. XI.

QVAERETUR ulterius an posset uir in veteri testamento uouere domino non accedere ad uxorem. Respondetur aliquis, quod non poterat, quia in hoc praedicebatur matrimonio, sicut nunc fit, quod nullus coniugatus potest uouere continentiam, & si uoueat, non tenet votum, nisi pariter uxor uoueat. Sed ad hoc respondebit, quod non erat simile de nouo, & veteri testamento, quia in nouo testamento matrimonium est ratum: in veteri autem non erat ratum, quia poterat uxor repudiari, & accipi alia, ergo posset etiam uoueri continentia non curando de praedicio uxoris, quia hoc lex permitteret sicut permittebat maius. s. repudium. Sed dicendum est, quod ista solutio non tenet, quia matrimonium esse ratum, vel non ratum, facit ad hoc quod posset dissolui, vel non: sed non quod matrimonio existente uir posset praedice uxori negando debitum. Ideo dicendum quod uir poterat in veteri testamento repudiare uxorem, sed retenta illa non poterat uouere continentiam. Ratio diuersitatis est, quia cum uir repudiaret uxorem accipiens aliam, uxor repudiata poterat accipere alium uirum, & sic non praedicebatur ei in reddendo debitum, vel exigendo: cum uir uxore retenta, uouebat castitatem, praedicebatur uxori, quia non reddebat ei debitum, & ipsa non poterat repudiare uirum accipiendo alterum, ideo maneret semper in graamine, quod valde irrationabile erat, ut ex voto uiri praedicebatur uxori, & sic dicendum, quod non poterat uouere castitatem. De femina autem a fortiori dicendum, quod non licebat ei uouere continentiam, cum maneret cum uiro suo, licet uir haberet aliqua remedia contra feminam, quae non habebat femina contra uirum. s. si femina uoueret continentiam poterat uir repudiare eam accipiendo aliam uxorem, & sic non praedicebatur uiro quantum ad petendum, vel reddendum debitum: femina autem non poterat illum repudiare ex aliqua causa: ideo non habebat remedium contra eum si uoueret continentiam, nullo modo tamen licebat aliqui eorum uouere continentiam constante matrimonio, si postea etiam constare deberet.

An in tempore legis antiqua uir, uel mulier sui iuris posset uouere uirginitatem. Quaes. XII.

QVAERETUR ulterius an in veteri testamento uir, uel femina, quae essent sui iuris possent uouere uirginitatem. Respondendum est, quod in veteri testamento non erat usus uouendi uirginitatem, quia multiplicatio in filiis erat in veteri testamento, tanquam valde magnum bonum, ut patet cum Deus promitteret multiplicationem istam tanquam benedictionem, ut patet Genes. cap. 22. scilicet per memetipsum iurauit, dicit dominus, quia fecisti rem hanc, & non peperisti filio tuo propter me benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum, sicut stellas caeli, & uelut arenam, quae est in litore maris. Ipsi quoque qui erant uiri multum perfecti, desiderabant filios, & qui non habebant eos erant tanquam ignominiosi inter ceteros, & feminae steriles in magno opprobrio: sic patet Genes. 30. cap. Rachel cernens quod esset infecunda, ait marito suo: Da mihi liberos, alioquin moriar. Cum uero postea peperit dixit: Abstulit dominus opprobrium meum, quasi ante hoc fuisset in opprobrio. Sic fuit postea communiter in veteri testamento: nam quando lepte Galadites uouit, quod immolaret primogenitum, quod occurreret de domo

mo sua, & occurrente filia dixit ei, quod occideret eam, ait filia, hoc solum mihi praesta quod deprecor, dimitte me, ut duobus mensibus circueam montes, & plangam uirginitatem meam cum sodalibus meis. Et postea: Cumque abiisset cum socijs, & sodalibus suis, flebat uirginitatem suam in montibus. fere autem uirginitatem est, quod steret, quia moriebatur in uirginitate non genita prole. si tamen apud Iudaos obseruatio uirginitatis fuisset aliquid laudabile, non plorasset ista, sed magis gauderet, quia moriebatur in uirginitate.

Dicendum tamen, quod quamquam rarissima esset uirginitatis obseruatio in veteri testamento, non erat illicitum uotum uirginitatis, in mulieribus tamen in veteri testamento non reperitur obseruatio uirginitatis cum uoto, aut sine uoto, sed omnes accipiebant uiros: Domina autem nostra fuit prima, quae uirginitatem obseruauit & uouit: sic enim dicitur Luca cap. i. ad Angelum ex uerbo eius: Quam uirum non cognosco, id est proposui non cognoscere. Et Ecclesia cantat de ea, quod in hac obseruatione fuerit prima dicens: Sola sine exemplo placuisti femina Christo.

Dna fuit prima femina, quae uirginitatem obseruauit.

Virginitas a multis uiribus obseruata fuit.

Id est ante non fuit aliqua, quae daret tibi exemplum uirginitatis, sed tu fuisti prima in hoc uoto. De uiris autem magis reperitur, nam quamquam non habeatur expressum uotum de uirginitate, patet tamen, quod aliqui obseruauerunt illam, sicut fuit Hieremias, qui sanctificatus fuit ab utero Hierem. cap. i. primo. & postea mansit in uirginitate usque ad mortem, ut ait Hieronymus in prologo super Hieremiam, idem patet de beato Ioanne Baptista, qui in uirginitate mortuus est, & fuit in veteri testamento.

Idem autem dicunt de beato Ioanne Euangelista, sed non est simile, quia ipse non proposuerat obseruare uirginitatem, quia contraxit matrimonium, sed Christus uocauit eum de nuptijs die, quo celebrabat nuptias, nondum consummato matrimonio, ut ait Hieronymus in Prologo super Ioannem.

Inter gentiles autem maius fuit istud uotum, quia erant inter eos uirgines, quae uoueant uirginitatem, & compellebantur eam seruare, scilicet uirgines uestales, de quibus fuit mater Romuli, & Remi filia Minitoris regis Italiae: fecerat enim eam auunculus suus Amulio uirginem uestalem, ut nunquam ex ea nasceretur proles, quae posset regnare, & sic ipse regnaret: postea autem a quodam uiro ignoto detorata gemellos peperit Romulum, & Remum, quos Amulio in Tyberi exposuit, & postea a pastoribus inuenti enutriti sunt: matrem autem eorum hanc nomine uouentem sepeliuit, iuxta legem uirginum uestalium. Quid autem esset de ista, & de ritibus uirginum custodientium eam ponit Ouidius in libris Fastorum.

De hoc Titus Livius in primo ab urbe condita in principio.

An domus, uel possessio posset Deo uoueri in veteri lege. Quaes. XIII.

QVAERETUR ulterius an uir, qui sui iuris erat, posset aliquem agrum, uel domum uouere domino, siue aliquid de immobilibus, & dicitur de istis, quoniam de bonis mobilibus manifestum erat, quod uouere posset, quia nulli praedicebatur in hoc, & bona illa erant sua: ergo poterat disponere de illis. De immobilibus autem uidetur dubium, quia immobilia erant ad distinguendum tribus, & familias, & per ista cognoscabatur nomen cuiuslibet in familia sua, & satis late declaratum est supra cap. 27. & ob hoc iubebar Deus de his, quod non transiret de tribu in tribum, uel de familia in familia, ut patet j. 36. ca. & ob hoc non uendebantur, & si aliquando uenderentur poterant redimi ab illo, qui uendiderat, uel ab aliquo de cognatione

illius, & si non redimerentur redibant saltem in iubilaeo ad uenditorem Leuit. c. 25. si autem uouerentur domino bona immobilia transirent ab una familia in alteram, & sic non maneret distinctio familiarum, & tribuum, ergo non poterant uoueri. Respondendum est, quod poterat quilibet agrum suum, uel quodlibet de immobilibus uouere domino, sed propter hoc non fiebat confusio possessionum, nec tribus manebant sine possessionibus, quia quicumque uouisset domino aliquam rem inmobilem non tradebat illam domino, sed sacerdos estimabat illam, & precium illius cum quinta parte insuper dabat uouens, & retinebat sibi rem, quam uouerat, ut patet Leuit. c. vlt. si autem fierent uota, sicut nunc, quod ista res, quae uouebatur nunquam rediret ad uouentem, esset turbatio possessionum, & familiarum, nunc autem uotum nihil nocebat.

An aliquis posset uouere donare possessionem alteri. Quaes. XIII.

QVAERETUR amplius, an aliquis posset uouere Deo, quod daret alteri aliquam rem immobilem donando. Ratio dubij est eadem, quae in superioribus, s. quia per donationem transiret possessio ad alteram familiam, & iam confunderentur familiae, & possessiones earum, sed hoc Deus nolebat. Respondendum est, quod accipiendo donare proprie secundum quod nunc fit, ut transferatur dominium rei cum omnibus iuribus suis ad donatarium, nemo poterat donare aliquod immobile in veteri testamento, quia tunc donatio manet in perpetuum: poterat tamen largi accipi donatio prout est concessio rei ad utrum, & sic poterat quilibet dare rem suam alteri toto tempore, quo uiueret, & sic poterat dare simpliciter, ita poterat uouere, quod daret: non tamen sequebatur ex hoc inconueniens, s. quod confunderentur possessiones, quia isto mortuo filij eius poterant repetere rem, quam pater donasset sine uoto, uel cum uoto, quia in praedice eorum non poterat pater donare: ita etiam erat de rebus uenditis, quod post mortem aliquorum redibant ad filios eorum: unde non confundebantur ex hoc possessiones tribuum, & familiarum. Similis autem modus erat de omnibus alijs uotis uirorum in veteri testamento, s. quod uotum uirorum ualebat in eo, quod erat iuris sui, & non erat contra legem, nec contra honestatem, & erat a uoluntate deliberatum.

Mulier si quidpiam uouerit, & se constrinxerit iuramento, quae est in domo patris sui, & in etate adhuc puellari, si cognouerit patrem uotum, quod pollicita est, & iuramentum quo obligauit animam suam, & tacuerit, uoti rea erit. Quidquid pollicita est, & iurauit, opere complebit. Sin autem statim ut audierit, contradixerit pater: & uota, & iuramenta eius irrita erunt, nec obnoxia tenebitur sponfioni, eo quod contradixerit pater.

Mulier si quippiam uouerit. Hic ponitur secundum de puellis non maritatis, nec desponsatis, quae erant in domo patrum, & dicitur: Si quippiam uouerit, scilicet ad ieiunium, uel orationem, aut aliquos labores, aut ad contrahendum, aut non contrahendum, quae omnia sunt, uel esse possunt ad cultum Dei. Nam non omnia cadunt directe sub uoto sicut ea, quae sunt in differentia, ut claudere oculum multotiens, uel raro, uel comedere utranque manum in meridie: ista enim penitus carent ratione uoti, quia ipsa facta non habent aliquam

Secunda regula de uotis circa mulieres non maritatas.

ratio.

rationem boni, & non facta non habent aliquam rationem mali, vel diminutionis boni. Si tamen aliquando quis ista vouerit, videtur quod propter Dei reuerentiam debeat illa obseruare. *Et se constringit iuramento.* Id est, si puella obligauerit se per iuramentum, non est intelligendum, quod votum istud debeat fieri cum iuramento, & aliam non stent ea, quae dicuntur hic, quia siue votum fiat cum iuramento, siue sine iuramento obligat, licet maioris vinculi est, quando fit cum iuramento, & maioris peccati est infringere votum sic factum, sed est intelligenda ista litera copulatiue, scilicet foemina quidquam vouerit, scilicet verbis simplicibus non addendo iuramentum, & si iuramento se constringerit, id est, vel vouerit confirmando votum iuramento, vel si iurauerit aliquo Deo reddere non exprimendo verba voti, quia omnibus his modis est obligatio voti, sicut supra declaratum est. Considerandum autem est, circa vota puellarum existentium in domo patris, quod aut illae sunt infra annos complete discretionis, vel supra: si infra, non tenet votum, quia non est ibi voluntas se obligandi quae attenditur principaliter in voto, ideo etiam si postea perueniat ad etatem, in qua sit sui iuris totaliter, vt si sit vidua, vel repudiata non tenetur obseruare istud votum, quia nullum fuit, si autem peruenierit ad annos complete discretionis, aut vouet ex aliquo impetu passionali, & indeliberate, aut deliberate, si primo modo votum non obligat, quia etiam non est ibi voluntas se obligandi, quae tollitur per impetum, vel furor. Si autem deliberate fiat, aut ista puella vouerit aliquid, quod homini existenti totaliter sui iuris liceret, aut quod non liceret: dicitur autem hoc, quia viri emancipati sunt penitus sui iuris, ideo dicebatur supra, quod quidquid vouerent, redderent: simile etiam de viduis, & repudiatis dicitur infra, & tamen istae non poterant vouere quidquid voluissent, quia aliqua erant illicita, vt quia inhonestae, vel non sui iuris, aut in preiudicium aliorum, vt declaratum fuit supra, & in istis non debet fieri votum, quod si fiat non tenet. Si autem puella predicta faciat votum de his, quae homini totaliter sui iuris vouere liceret, stat regula ista, scilicet, quia aut pater contradixit voto eius postquam sciuit, vel non: si contradixit rescinditur, si non contradixit tenet. Alii qui tamen distinguunt circa hoc, quod aut puella huiusmodi vouit orationem, aut ieiunium, & similia, quae dependent ex sola voluntate, nec requirunt aliquam materiam exteriorem dispensabilem, vel distribuibilem: & tunc tenet votum, etiam patre inuito, quia puella nulli iniuriam facit obligans quod suum est. Si autem voueret puella dare eleemosynam, quia hoc de bonis patris sui compleri debebat si teneret, & quia patrem obligare non poterat, ideo votum non tenet, nisi ex consensu patris.

De votis puellarum qualiter tenent, & qualiter non, secundum nouum testamentum, & qualiter tenent ex lege Moysi.

F habent super eos, quia non sunt sui iuris. quantum vero ad eleemosynam dandam, vel aliquid donandum manifestum est, quod facere non possunt etiam si patres non repugnent, quia nihil habent, quod erogent; ideo sicut quisquis homo sui iuris voueret dare bona alterius in eleemosynam istud votum non preiudicabat illi, cuius erant bona, nec requirebatur aliquis dissensus, vel repugnantia illius, quia iste per votum non poterat constituere sibi aliquod ius super bona alterius, ideo sic erat de pueris, & puellis, quae quamquam vouerent dare eleemosynam, & patres audientes non dissentirent, non tenebant vota, quia non habebant aliquid istae puellae, vel pueri unde soluerent. Si autem patres consentirent fauendo illis votum teneret. *Qua est in domo patris sui.* Id est, quod ista puella est sub potestate patris, nam si sit puella, & non sub potestate patris, sed tradita viro, non tenebit istae, quia consensus, vel dissensus patris nihil ad eam agit, sed solum consensu vel dissensu viri, vt patet infra.

Puella existens sub tutoribus sine patre an possit vouere aliquid. Quest. XV.

QVAERET aliquis, quid si puella mortuo patre maneret sub tutoribus, vel curatoribus. Respondendum est, quod aut ista puella erat infra annos discretionis perfecte, aut supra. Si infra, non teneret votum, etiam si curator, vel tutor non repugnaret, quia deficit ibi fundamentum voti, scilicet voluntas se obligandi, quae non possit esse in istis, quae discretionis annos sunt, sed inuoluntarij sunt pignoratiam. Si autem peruenisset ad annos perfecte discretionis presupposito, quae gereret ex deliberatione dicendum, quod non tenebat votum si tutor, vel curator postquam audivit, repugnaret, quia sicut puella erat sub potestate patris uiuentis, ita datus est sibi tutor, vel curator sub cuius potestate sit: sed accipitur hic domus patris largite, scilicet quod puella non sit sui iuris, nec transfret ad ius viri, sed sit in iure patris, vel sub aliquo qui habeat eam loco patris. *Et in etate adhuc puellari.* id est non solum debet esse puella, sed et in etate puellari. De enim etas puellaris, id est status puellae, ideo interdum aliqua est in etate puellae, quae non in statu puellari, sicut illa, quae iam maritata est, vel desponsata vidua, vel repudiata, quia per hoc aliquo modo, uel totaliter exiuit potestatem paternam, & est in etate puellari, si sit aliqua manens in potestate patris, quae iam sit magna etatis, nunquam uiro tradita nec uidua, aut desponsata dicitur esse in statu puellari, & de uotis illius ita iudicabitur, sicut de uotis puellarum secundum etatem, quia adhuc manet sub potestate patris.

An uidua reuersa in domum patris possit vouere sine eius consensu. Quest. XVI.

QVAERET aliquis, quid si puella mortuo uiro manens in uiduitate sua regrederetur in domum patris, an esset eadem lex de uotis illius, quae de uotis puellarum manentium sub patria potestate. Aliquis respondebit, quod non erit eadem lex, quia istae puellae assumptis uiris deserunt esse in patria potestate: postea autem pater non recuperat potestatem super illas, ideo uota earum erunt, sicut uota hominis, qui totaliter est sui iuris. Itaque patet, quia istae habent iam bona distincta, quia eo quod ductae sunt in matrimonium habent aliqua bona dotalia, quae specialiter pertinent ad eas, ideo cum habeant administrationem bonorum illorum poterunt uouere non solum de seipsum, sed ad aliquid faciendum, uel non faciendum, sed et de rebus suis ad aliquid dandum. Sed hoc dicitur, quod ista ratio non tenet: & primo cum dicitur, quod istae puellae exuerunt patriam potestatem, quae ductae sunt in matrimonium, ideo postea non recuperant.

recuperant illam potestatem, videbitur forte a contrario, **A** quia dicitur *Leuit. ca. 22.* de filiabus sacerdotum, quod si mortuis uiris redierint ad domos patrum, licebit eis comedere de cibis sanctificatis, sicut licuit, quando erant in potestate patris: & tamen dicitur, quod non licet eis hoc, cum sint traditae uiris: ergo uidetur, quod cum sunt sub potestate uirorum, non sunt sub potestate paternae, & cum illam exuerint redeunt ad patriam potestatem, & consequenter uota earum erunt, sicut uota puellarum. Item cum dicebatur, quod istae puellae habent iam administrationem in bonis, cum habeant uota distincta, scilicet bona dotalia: ergo poterunt uouere: dicendum quod in hoc non uidetur presupponi uerum, quia non recipiebant puellae hereditatem patrum in ueteri testamento sicut nunc, sed solum filij succedebant in bonis paternis, ut in illis conseruaretur nomen patris; filiae autem nunquam succedebant in totum, vel in parte, nisi non existentibus aliquibus liberis, ut patet *supra. c. 27.* Sed his non obstantibus dicendum est, quod puella cum redibat in domum paternam post uiduitatem, non erat sub potestate paternae, sed licebat ei uouere, sicut homini totaliter sui iuris, siue haberet bona, siue non haberet, quia si non haberet bona dotalia, siue alias constante matrimonio acquisita, vel quae postea acquireret: poterat uouere de seipsa, scilicet ad aliquid agendum, ut ad ieiunandum, vel orandum, vel ad manendum in aliquo statu, ut in perpetua continentia, si autem haberet bona, quia administratio eorum pertinebat ad eam, licebat ei uouere de illis. Cum autem arguebatur contra haec, quod puellae in ueteri testamento non habebant aliqua bona. Respondendum est, quod istae puellae uidebantur multis modis poterant habere bona, quae pertinent ad earum administrationem, scilicet quia poterant habere bona dotalia, vel alias acquisita.

Quamquam femina regulariter non habent bona immobilia, tamen aliquando poterant habere, & in quibus casibus.

Primus modus adhuc subdiuiditur, quia ista bona dotalia poterant esse immobilia, vel mobilia: immobilia quidem regulariter non pertinebant ad foeminas, si tamen pater moreretur sine liberis masculis hereditas pertinebat ad filias, ut patet *supra. ca. 27.* & illa dabatur eis in dotem. Sic fuit de filiabus Salphaad, quae mortuo patre acceperunt hereditatem illius, & illa diuisa in dotes earum nupterunt uiris tribus suis, ut patet *infra. 36. cap.* ideo istae possent, postea in uiduitate uouere de bonis illis, sed in istis non tantum applicatur, quia non poterant redire ad patriam potestatem, nec domum patris iam defuncto. Erit autem alius casus, ut puta si pater genuit filias, & iam productas ad magnum senectutem, in qua nullo modo speraret habere liberos, nec heredes posterit, traderet nuptui filias suas, daret eis de bonis immobilibus in dotem, cum ipse ei totaliter successurae erant, si postea uiri earum morerentur, poterant redire in domum paternam, & ibi habebant bona sub administratione sua, de quibus uouere possent.

Item poterant foeminae habere bona dotalia inter Iudaeos, quae essent mobilia, & istud communiter fiebat, nam quamquam patres non possent eis dare de bonis immobilibus stantibus liberis masculis, poterant largiri bona de pecunijs, vel de alijs mobilibus, quae uocarentur bona dotalia, sicut est de bonis, quibus seruatur ius primogeniturae, quoniam omnia pertinent ad primogenitum. Caeteri autem liberi solum suscipiunt dona quaedam a patre de bonis immobilibus, vel de his, quae alias non pertinebant ad primogenituram, & de istis bonis, adhuc liberius erat puellis manentibus in uiduitate aliquid disponere, quia propter hoc non sequebatur confusio familiarum, vel tribuum, sicut datus bonis immobilibus.

Alio modo poterant istae puellae uiduae habere bona, scilicet non dotalia, & hoc dupliciter, scilicet quia ac-

Alph. Toft. super Num. Pars II.

quisierant ea constante matrimonio, sicut nunc fit per leges humanas, vel postea in uiduitate existentes acquisierunt, & de his liberius est illis uouere, vel alias disponere. habebant igitur istae puellae uidebantur aliquid, de quo possent disponere, quod non accidebat, si istae nunquam fuissent traditae uiris, quia existentes in patria potestate non poterant habere bona dotalia mobilia, vel immobilia, siue pater haberet liberos mares, siue non. Etiam non poterant habere bona alias acquisita, quia quando puellae manent sub patria potestate, nunquam habent peculium proprium, secus autem de filijs, qui nondum emancipati possunt habere peculium castrense, vel quasi castrense, sed etiam si istae puellae uiduae, nulla omnino haberent bona, de quibus possent uouere, non sequebatur ex hoc, quod erant sub patria potestate, sed possent adhuc uouere de seipsis. Quod ieiunarent, vel orarent, vel uouere aliquem statum, ut continentiam perpetuam.

Cum autem arguebatur, quod filiae sacerdotum mortuis uiris, redibant ad domum paternam, & comedebant de cibis sanctificatis, uiuentibus illis non poterat hoc facere, ergo mortuis uiris redibant puellae in patriam potestatem.

Respondendum est, quod non fiebat hoc propter puellas redire, vel non redire in patriam potestatem, sed quia de cibis sanctificatis uolebat Deus, quod non comederent, nisi illi, qui pertinebant ad familiam sacerdotum, ideo dicebatur *Leuit. cap. 22.* quod uernaculi, & serui emptitij poterant comedere de sanctificatis, inquilini autem, & mercenarij nequaquam: eo quod uernaculi, & emptitij erant aliquid proprium sacerdotis, & uidebantur pertinere ad res eius, vel familiam, inquilini autem & mercenarij non erant aliquid ipsius sacerdotis, sed uenerunt conducti pro mercede, ideo non licebat eis de sanctificatis sumere. Ita de puellis si habebat sacerdotum, quando erant in potestate patris, erant in familia illius, cum autem tradebantur nuptui, pertinebant ad familias uirorum suorum, ideo mortuis uiris licebat eis comedere de sanctificatis, sed quidem quasi redirent in patriam potestatem, non quia redibant ad familiam paternam, prius autem non erant de familia patrum, sed uirorum. Hoc autem appareret ex duobus, quia si istae filiae sacerdotum nubere alijs sacerdotibus, siue in etate puellari, siue consistente matrimonio, licebat eis comedere de cibis sanctificatis in domo paternae, si autem nupissent alicui de popularibus non licebat eis hoc, ut patet *Leuit. ca. 22. f.* si filia sacerdotis cui libet de populo nupta fuerit de his, quae sanctificatae sunt, & de primitijs non uescetur. constat tamen, quod siue filia sacerdotis esset tradita in uxorem alicui sacerdoti, siue populari, non erat sub potestate patris, ergo non priuabatur cibo sanctificatorum, quia exibat patriam potestatem, nec rursus licebat ei sumere de illo, quia rediret in patriam potestatem. Item patet hoc, quia dato quod puella mortuo uiro rediret in domum patris, si rediret cum liberis, non licebat ei comedere de sanctificatis, si autem sine liberis licebat, & tamen si puella rediens in domum patris iterum esset sub patria potestate, & propter hoc liceret ei comedere de sanctificatis, fieret idem, si rediret habens liberos, non licebat tamen quia habebat liberos, quia tunc pertinebat ad familiam liberorum suorum, qui non denominantur de familia eius, sed de familia uiri mortui, ideo tanquam extraneae non licebat comedere de illis. Patet igitur, quod puellae uiduae redeunt ad domum paternam poterant uouere, quia erant sui iuris, & non manebant sub patria potestate, & uota obligabant illas simpliciter, sic patet infra, scilicet uidua, & repudiata quidquid uouerint reddent. *Si cognouerit pater votum, quod pollicita est.* Id est, quod promisit puella, intelligitur

de

de voto, quod agit de seipsa, s. de orando, vel ieiunando. Secus autem si voueat dare eleemosinam, quia tunc etiam sine patris repugnantia non tenet votum, ut supra declaratum est. Cum autem dicitur hic: Si cognouerit pater, non magis differt, quod cognoscat immediate quam post multa tempora: nam quocumque tempore cognouerit potest irritare votum per dissentium suum.

An puella existens sub potestate patris vouens aliquid teneatur illud adimplere ante patris contradictionem.

Quaest. XVII.

QVAERETUR circa hoc, si puella existens in patria potestate uouisset aliquid, an teneatur obseruare illud antequam pater retractaret, & an non seruans peccaret.

Respondendum est, quod puella si uouisset aliquid, & postea pater retractaret, puella non tenebatur obseruare, & etiam si patre nesciente puella obseruare posset, non tenebatur, quia votum iam nullum erat per repugnantiam patris. Si autem patrem nondum repugnauerat, aut cognouerat votum puella, aut non: si autem cognoscens non repugnauerat puella erat simpliciter obligata, nec poterat pater iam repugnare, ideo tenebatur obseruare votum suum, quia iam erat effecta sui iuris per non repugnantiam patris: si autem pater nondum cognouisset votum, dicendum, quod aut puella erat supra annos discretionis, aut infra: si infra nullo modo tenebatur, quia deficiebat ibi uoluntas obligandi se, ideo etiam si pater non repugnaret, ideo etiam si confirmaret votum puellae per expressum consensum, artificari non poterat, quia quod ex seipso penitus nullum est, non potest postea ratum fieri, & sic pater non poterat validare votum puellae per consensum suum: possit tamen ipse eam uouere ad aliquid faciendum, vel ad aliquem statum, & teneret votum, sicut Anna uouit filium suum Samuelem domino, & expleuit votum. Ratio diuersitatis est, quia uile per inutile uitiatur hic. Votum enim puellae infra annos discretionis est penitus inutile, consensus autem patris secundum se est utilis, quia ipse sufficeret ad obligandum puellam ad aliquid, quia tamen fundatur hic super inutile, scilicet per votum puellae: ideo uitiatur. Si autem consensus patris esset per se, quod ipse uoueret puellam per se non habendo respectum ad aliquod votum puellae, tenebatur votum patris, & erat uile. Si autem puella uouisset existens supra annos discretionis, & faceret deliberate votum quantum ad ipsam tenebatur, licet pater posset illud infirmare per dissentium, ideo tenebatur obseruare quousque pater repugnaret, & si non obseruaret, erat tanquam rea voti fracti. Hoc autem est, quando votum erat tale, quod poterat in toto, vel in parte compleri antequam pater sciret, ut pote si puella uouisset orare per aliquot dies, aut ieiunare tenebatur orare, vel ieiunare in omnibus illis diebus quibus pater nondum cognosceret votum. Si autem non faceret, rea erat voti. Alia autem erant vota, quae non poterant compleri in toto, vel in parte usque ad aliquod magnum tempus, ut forte postquam puella sumpsisset virum, vel alias post mortem patris, & de istis nihil attinebat, nunc ad puellam: si tamen pater sciens renouaret illa adueniente tempore completionis, non tenebatur puella complere ista vota, etiam si esset effecta sui iuris, ut viduata, vel repudiata, quia antequam exiuerit de patria potestate cessauerat obligatio illorum.

An puella supra annos discretionis vouens aliquid in domo patris cupiens patrem retractare sit rea voti fracti.

Quaest. XVIII.

QVAERETUR amplius, quid si puella supra annos discretionis uouisset aliquid in domo patris, & postea cupiens non complere notificaret patri, quod uouerat hac intentione, quod pater retractaret votum, an ista esset voti fracti rea, vel obligaretur obseruare istud votum patre uiuente, aut postquam exiuiisset eius potestatem effecta sui iuris.

Respondendum est, quod puella ista, aut uoluit, quod pater votum eius sciret, & infringeret, & tamen non notificauit illi, nec dedit operam aliquam, ut sciret, vel aut notificauit, siue dedit operam.

Si primo modo dicendum est, quod puella ista peccauit eo, quod desiderabat solui a voto suo, quod licite uouerat, tamen quamquam pater sciens, postea dissoluit non tenebatur puella ad votum, quia dissentus patris infringit votum, si autem ista puella non solum uoluit, quod votum retractaretur, sed etiam dedit aliquo modo operam, aut dedit ad hoc operam in aliquibus signis, ita ut post posset cognoscere uotum eius, aut ipsa significauit ei uerbo. Si primo modo peccatum graue est, sed votum infringitur per patris dissentium, ideo puella non obligatur postea illo, nec tenebatur obseruare, siue quando est in potestate patris, siue quando extra illam. De primo apparet, quia si postquam peruenit hoc ad patris notitiam, quomodo cumque perueniret, pater non posset retractare vota puellae, iam priuaretur iure suo, quod habebat super puellam, & tamen non debebat ipse ex peccato puellae priuari iure, nec etiam ista puella obligabatur seruare votum istud, postquam esset effecta iuris sui, quia cum votum semel cessauisset obligare, quia penitus irritatum fuerat ex repugnantia patris, nunquam ulterius resumebat vires, & sic manebat libera a voto: tenebatur tamen nimis dolere, quod commiserat talem fraudem, & quamquam ex uiribus voti non esset obligata conuenientissimum remedium erat, quod effecta sui iuris obseruaret illud, si adhuc obseruari poterat.

Dico autem si poterat, quia aliqua vota sunt pro certo die, vel certa persona, aut certo actu, & cum transierint ista, iam non est locus voto. Si autem puella ista significasset patri votum, quod fecerat, aut significabat solum, aut significabat, & dicebat, quod abtolleret eam a voto repugnando promissioni illius, utroque modo erat peccatum graue, & magis quam in duobus modis praecedentibus, quanto magis uoluntas puellae erat peruersa ad non obseruandum votum: tamen ex hoc non tollebat, quin pater per dissentium suum infringeret votum, & sic non manebat ipsa obligata ad completionem voti tempore, quo erat sub patria potestate, nec post rationibus supra assignatis. Sed de peccato suo dolere obligabatur, & tanto acrius quanto in istis casibus maior erat iniquitas, quam in praecedentibus.

Et iuramentum quo obligauit animam suam. Non est intelligendum, quod per solum iuramentum obligaretur puella ista, quia etiam per votum simplex sine iuramento esset obligatio: sed dicitur de iuramento, quia positum fuit ad maiorem fortitudinem voti: magis enim obligat iuramentum cum voto quam alterum eorum, quodcumque tamen ipsorum per se praestitum in Dei fauorem solide obligat. *Et tacuerit.* Id est si tacuerit pater obligabitur filia, & quantum ad hoc nocetur ei, quia iam filia tenebatur ad aliquid alterum quam pater uelit, & eo inuito faciet, quod promisit. Causa huius est, quia pater arguitur consentire per taciturnitatem istam, quocumque n. agitur de praedicio alicuius, si taceat consen-

consentire uideretur, & per consensum uerum, uel interpretatiuum causatur obligatio propter negligentiam subterfugientis. Si autem agatur de fauore alicuius, ut quod aliquid dabit ei, uel ad aliquem statum promouebitur ex taciturnitate non probatur, nec praesumitur consensus. Ratio diuersitatis est, quia quod aliquis rem suam, uel ius suum perdat, uel quod alius est sine peccato ledere possit a uoluntate patientis dependet, ideo per taciturnitatem consentire ex iure praesumitur, quia contradicendo illa a se auertere posset. Quod autem bonum mihi detur, uel quod ad honorem promouear, non dependet ex mea uoluntate, sed a uoluntate dantis vel promouentis, & quia per meum consensum nullum ius mihi acquiritur contra dantem, vel promouentem tacendo consentire non arguor: sed si de malo, vel prauidicio meo agatur, quia ex consensu meo ius alteri contra me acquiritur, ius praesumit, quod si non consentirem manifeste repugnarem, & sic est ibi consensus interpretatiuus a iure factus, qui ad obligandum sufficit.

Voti rea erit. Id est puella obligabitur ad reddendum quidquid promisit, quod est esse obligatam voto. *Quidquid pollicita est, & iurauit, opere complebit.* Id est omnia, quae uouit, & iuramento confirmauit soluet. Et non debet intelligi ista littera de copulato extremo, sed quod omnia, quae puella promitteret, & simul iuraret solueret, quia si nihil alterum soluere tenebatur, sed debet intelligi copulatiue, s. quod quidquid puella iurauit, uel quidquid puella uouit tenebitur reddere, si autem utrumque simul sit, iuramentum, & votum fortius vinculum est, & etiam reddet quae promisit. *Si autem statim, ut audierit contradixerit pater.* Per istam contradictionem infringebatur votum puellarum, uel puerorum manentium in patria potestate: non quidem, quod prius non tenuisset, sed quia obligatio ista cessauit per hoc, quod pater repugnauit, sicut infra declarabitur de puella deipso facta. Cum autem dicitur hic, quod statim contradicat, non est intelligendum istud statim stricte, s. quod nullo alio facto postquam pater audierit uerba puellae teneatur repugnare, sed debet intelligi pro tota illa die in qua audiuit, uel cognouit uotum filiae, si autem ditulit sententiam usque ad alteram diem non poterit postea renouare, sic patet infra, de uirorum respectu uxoris quae in eadem die potest retractare votum: & dicitur retractare statim. Cum uero ad alteram diem differret non potest retractare, & dicitur non facere statim. *Vota, & iuramenta eius irrita erunt.* Id est puella non tenebitur ad votum, quia iam uota & iuramenta irrita sunt, id est, nec obligatur per votum, nec per iuramentum. Dabatur autem patri ista potestas super filios & filias, quia quando manent in potestate patris non debent agere aliquid, quod sit contra uoluntatem patris, si tamen pater non posset retractare uota filiorum, uel filiarum manentium in potestate sua agerent aliquid contra uoluntatem eius, & indirecte subtraherent se a potestate patris: saltem quantum ad multa, ideo ius est patri renouare. nunc autem non est sic, quia ad ampliandum cultum diuinum liberior est potestas uocandi, & filius uel filia in potestate patris potest uouere religionem, uel alium statum perfectionis etiam patre inuito, uel potest accipere uirum, aut uxorem: in ueteri autem testamento minor erat potestas uocandi, & tamen adhuc dabatur aliquis locus cultui diuino per uota, quia sine consensu, uel iussu patris filius, uel filia existens in potestate patris poterat uouere, & teneret votum dum tamen pater non retractaret dissentiendo.

Nec obnoxia tenebitur sponsione. Id est, non tenebitur ista puella obligata ad explendam promissionem, quam fecit.

Alph. T. ost. super Num. Pars II.

Eo quod contradixit pater. i. dissentus patris erat causa sufficiens ad hoc, quod non teneret votum puellarum, uel puerorum existentium in potestate patris, cuius causa supra posita est.

An filius, uel filia sub potestate patris existens possit se uouere Deo totaliter, & quomodo uota a filiis familias emissa tenebant.

Quaest. XIX.

QVAERETUR circa hoc, an filius uel filia existens in potestate patris possit se Deo uouere totaliter. In quo praesupponendum est, quod aliquem uouere se totaliter Deo in ueteri testamento non erat uniuersaliter, sicut in nouo, s. applicare se ei ad ministrandum specialiter in cultu eius uel ad manendum in aliquo statu perfecto propter honorem Dei, sicut in monachatu, uel statu sacerdotali, sed cum aliquis se totaliter Deo uouebat dabatur pro se certum precium determinatum a lege Leuitici capitulo ultimo.

Hoc dato respondendum est, quod aut ille, qui se totaliter Deo uouebat, erat puer, uel puella, si esset puer praesupposito, quod fecisset istud votum in etate perfecta rationis, & ex plena deliberatione, quae sunt communia in omnibus uotis respectu omnium personarum ad ualorem ipsorum, erat dicendum, quod aut erat filius sacerdotis, uel Leuite, aut alicuius laici. Si primo modo applicatio huius ad Deum debet esse ad statum semper coram domino, ut ministraret, uel ut faceret quidquid sibi iuberetur, sicut declaratum est supra, & non poterat dari aliqua pecunia in commutationem, uel redemptionem uoti istius: & tunc dicendum, quod aut pater cognouit votum, uel non: si autem non cognouit, tenebatur iuuenis hoc obseruare usquequo pater sciens retractaret illud: si autem sciens non retractaret tenebatur iuuenis obseruare votum assistendo semper coram domino, & quamquam grauarietur pater in hoc, tamen sibi imputaret, qui noluit retractare uotum filii cum potuit. Nec ualeat si dicas, quod poterat hoc filius uouere etiam patre renouente, sicut nunc filii, uel filiae possunt uouere religionem, uel assumere sacros ordines etiam inuito patre: nam magna differentia est in potestate uouendi in nouo, & ueteri testamento, ut supra declaratum fuit. Si autem iste iuuenis esset filius alicuius popularis, non poterat applicari Deo per uotum suum, nisi quantum ad hoc, quod daretur pro eo aliquod precium, quod taxatum erat a lege, nam omnes praeter sacerdotes, & Leuitas prohibiti erant ministrare, ut supra declaratum est.

Et tunc dicendum, quod votum istud compleri non poterat, nisi patre sciante, quia hic debebat dari pecunia pro isto uoto, sed filius uel filia, qui sunt in potestate patris non habent aliqua bona: ergo ad hoc, quod compleretur votum oportebat, quod pater sciret uotum emissum.

In alijs autem uotis, ut in ieiunio, uel oratione, & similibus poterant filii, uel filiae incipere obseruare antequam pater sciret: quia non requirebatur ibi aliqua materia distribuibilis, quam filii a patribus recipere deberent, & sic necesse erat patrem primo scire uotum, quam acciperet compleri. Hoc uerum est, nisi filius haberet aliquod peculium castrense, uel quasi castrense, quoniam patre ignorante poterat ipse redimere uotum suum de peculio illo, si autem pater cognosceret uotum emissum, aut repugnabat, uel non: si repugnabat votum non tenebat, siue filius haberet proprium peculium castrense, uel quasi castrense, siue non haberet.

De non habite manifestum est, quod per retractationem uoti infringebatur illud, quia generale erat hoc, quod ad omnia uota filiorum

Q 3

filiorum etiam in alijs, in quibus non erogabatur aliqua pecunia, quam pater dare deberet, si autem filius esset habens peculium castrense, vel quasi castrense et non tenebat votum, quia sicut si filius voueret ieiunare, vel orare, non tolleretur aliquid de bonis patris, & tamen non tenebat votum si pater retractaret, ut supra declaratum est, ita in peculio castrensi, vel quasi castrensi quamquam non laedantur bona patris filio distribuenti illud, quia tamen sub patria potestate est, non tenebit votum cum pater retractauerit. Et si dicatur, quod filius familias, quantum ad peculium castrense, vel quasi castrense non est in patria potestate, ideo potest de illo disponere.

Respondendum est, quod verum est in statu noui testamenti, vel secundum leges humanas, quae nunc sunt, secus autem de statu veteris testamenti in quo erat maior patria potestas, & ad hoc dato, quod filij in veteri testamento habentes peculium castrense haberent liberam administrationem super illud, tamen repugnancia infringebat votum, scilicet quod si huiusmodi filius emitteret votum pro quo redimendo dari deberet pecunia, repugnancia patris infringebat votum: ita quod non teneretur de peculio suo castrensi soluere precium estimationem a lege in tali voto: poterat tamen ipse dare de peculio illo estimationem complendo, quod vouerat, licet obligatus non esset. Ratio diuersitatis est, quia licet pater non possit tollere filio liberam administrationem in peculio castrensi, vel quasi castrensi, tamen quando sub potestate patris erat, poterat pater infringere vota eius auferendo obligationem: praedictus tamen filius poterat, postea explere votum de peculio castrensi, quamquam non esset obligatus, quia sicut potest expendere illud in alios usus, qui non essent tantum liciti, ita potest expendere in solutione voti, sed ista non erat iam propria solutio voti, sed magis libera oblatio. Si autem pater audiens votum, vel sciens subtriceret, tunc differt, quia aut ille, qui vouebat habebat proprium peculium, scilicet castrense, vel quasi, vel non habebat.

Si primo modo dicendum, quod erat votum ratum, & non poterat postea pater per dissentium retractare: tamen non tenebatur pater soluere quantitatem pecuniae pro voto illo, sed filius solvebat de peculio castrensi, vel quasi. Si autem non habebat filius peculium castrense, nec quasi: si pater audiret, & subtriceret non tenebat votum filij. Ratio diuersitatis in hoc voto a ceteris est: quia in ceteris vouebat filius, vel filia quod suum erat, orationem, vel ieiunium, in quo non prauidicabatur patri auferendo aliquid de bonis illius, sed solum subtraheretur iste de potestate patria, quantum ad aliquid: ideo pater audiens, & non repugnans fingitur consentiens, & validatur votum. Si autem filius existens in patria potestate vouisset dare elemosynam, vel aliquid quod in pecuniam resoluendum esset, prauidicabatur patri dupliciter. Primo, quia filius existens in sua potestate faciebat aliquid quasi sui iuris existens: secundo, quia de bonis patris soluendum esset votum si teneret. Primum autem grauamen potest induci per taciturnitatem si pater cognito voto subtriceret, & sic erat in omnibus alijs votis. Secundum grauamen non poterat induci per taciturnitatem: quod patet, quia si aliquis voueat Deo aliquid quod meum est, & postea ego cognoscam votum, & non contradicam expresse, non propter hoc tenebit votum, nec grauabor in hoc, quod res mea ad Deum transferenda sit, in isto autem solo casu non tenebatur pater repugnare, sed cum filius vellet complere, non permitteret pater, quia filius non habebat unde compleret, nisi forte quis postea donaret ei, unde posset soluere quantitatem aestimatam

a lege. Si autem non daretur, & postea huiusmodi filius perueniret ad aetatem, in qua esset sui iuris, & haberet unde soluere, tenebatur complere votum, quia votum fuit validum eo, quod pater eo cognito subtraxerat, quamquam non valuit in prauidicium patris; & si filius mansisset semper in potestate patria usque ad mortem, non habens aliquid proprium peculium non dicebatur mori fracto voto, quia cum iste non haberet unde soluere, votum soluendum erat de bonis patris si teneret, sed in prauidicium patris votum, nunquam tenuit, ut supra dictum est, & quod nullum fuit infringi non potuit, ergo non moriebatur iste violato voto.

Sed arguetur contra praedicta, quod volente patre vel inuito teneret votum emissum a filio, quo se totaliter Deo vouet, quia Leui. c. ult. ponuntur precia pro votis hominum diuersarum aetatum, scilicet ab vno mense usque ad quinque annos, & a quinque annis usque ad 20. & a vicefimo usque ad 60. sed saltem in duabus aetatibus primis harum erant filij in potestate patris: ergo votum emissum a filijs familias tenebat in veteri testamento.

Respondendum est, quod non tenebat, nisi secundum distinctionem supra positam: & non obstat, quod dicitur de istis precijs statutis a lege, quia intelligitur hoc, quod omnes illi, qui ibi dicuntur vouerunt seipfos, sed quod voueant seipfos, vel ab alijs voueantur: nam ponitur ibi precium eorum, qui erant ab vno mense usque ad quinque annos: & tamen manifestum est, quod isti non poterant seipfos vouere, quia vix quidquam loqui possunt, & intelligere saltem ea, quae communia sunt, & tamen pro illis dabatur pecunia, & cadebant sub voto, cum lex non ponatur de impossibilibus, vel superfluis: ergo intelligitur, quod isti vouerentur a patre vel matre, & tunc soluere illa summa pecuniae. Si autem filia existens in potestate patris voueret seipsam Deo, non est distinguendum, sicut de filio, quia nihil differt hic, an esset filia sacerdotis, vel Leuitae, vel alius cuius laici: utroque enim modo erat votum simile. In viris autem secus, quia poterant applicari Deo filij sacerdotum, vel Leuitarum ad ministrandum coram ipso, filij autem laicorum non: sed in filiabus non erat sic, quia siue essent filiae sacerdotum, aut Leuitarum, siue laicorum, non poterant applicari Deo ad aliquod speciale ministerium. De filiabus enim laicorum manifestum est, quoniam etiam non licebat filijs ipsorum applicari Deo ad ministrandum. De filiabus autem sacerdotum, & Leuitarum apparet, quia quando commutati sunt Leuitae pro omnibus primogenitis Israelitarum computati sunt omnes masculi ab vno mense, & 3. de feminis autem nulla, ideo, quamquam deficeret numerus Leuitarum a numero primogenitorum Israel, sicut in 275. non accepta fuit aliqua de feminis loco illorum, nec omnes simul pro illis, sed pro quolibet illorum dati sunt 5. sicli, ut patet 3. c. 3. ergo quando femina se totaliter Deo voueret non poterat ei applicari ad aliquod ministerium speciale, sed solum erat danda, pro ea aliqua summa pecuniae, siue esset filia Leuitae, aut sacerdotis, siue hominis laici. Et tunc dicendum, quod quia aliqua sic se vouebat posito, quod esset in annis discretionis perfecte, & egisset deliberate votum, aut pater cognouit, vel non cognouit: si non cognouit manifestum est, quod non tenebat votum in prauidicium patris, quia est ipsa non haberet peculium proprium, si votum soluere deberet, oportebat, ut soluere de rebus patris, sed in alijs votis, quae minus prauidicabant patri, non tenebat votum in prauidicium patris potestatis, quantum magis in isto, in quo operabatur magnum prauidicium: si autem praecognouisset, siue repugnasset, siue non, non tenebat votum, qui tunc ad hoc, quod soluere de pecunia ipsius, & consensu, qui

Filij non poterant Deo applicari.

Quo voto de aliquid dādo emissa a filijsfamilias tenebant. & quod requirebat dissentius patris.

qui erat interpretatiuus, siue taciturnitas non obligabat eum ad soluendum ex causis quae supra dicebantur de filio. hoc tamen verum est si filia non haberet alias: non quidem quod haberet peculium castrense, vel quasi castrense, quia hoc solum tribuerunt iura filijs, sed quia aliquis forte ei donauit, & non ex causa patris, ita ut non sit aduentitium, sed propter eam donauit, quia forte voluit redimere votum illius, & tunc si pater tacuit, quamquam non obliget votum respectu patris, obligat tamen respectu puellae in quantum ipsa potest soluere: ideo si tunc non potuerit, & postea effecta iuris sui habuit unde soluat, tenebitur soluere, quia votum licet non fuit validum in prauidicium patris propter eius taciturnitatem, fuit tamen validum in prauidicium puellae.

Sed arguetur contra hoc, quod puella in potestate patris posset Deo se totaliter vouere, quia Leuit. ca. ult. ponitur summa, quam soluere debent foeminae cum totaliter Deo vouerunt, & ibi ponitur in foemina ab vno mense usque ad quinque annos, & de quinque annis usque ad viginti, constat tamen, quod in aliquibus aetatibus harum foeminae sunt in potestate patris, ergo non obstat hoc possunt se vouere.

Respondendum est, sicut supra dicebatur de filio, scilicet quod non intelligitur illud solum de se vouentibus, sed de illis, qui ab alijs vouentur, & sic puella possunt voueri a patribus suis, & dabitur pro ipsis illud precium, ipse autem non poterant se vouere, nisi pater expresse assentiret voto earum, quia tunc per hoc obligabat se ad soluendum.

Si filij vel filiae voueant patre non contradicente et ipso mortuo postea maneat obligatio sub qua estimatione soluent. Quast. XXI.

Quaeritur ulterius in casu dato si filij existentes in potestate patris se vouerunt, vel filiae, & patre postea sciante, & non contradicente, mansit obligatio voti respectu filiorum, vel filiarum, licet non respectu patris, & postea venientes ad aetatem, in qua sunt sui iuris, & habent unde soluant, tenebatur hoc soluere, sub qua estimatione soluent, sub estimatione, quae conuenit tempori illi, quo votum factum est, vel sub illa, quae conuenit tempori in quo fit solutio. Ratio dubitationis huius est, quia filius vel filia, cum faceret votum istud sub potestate paterna existens erat forte infra viginti annos. Cum autem efficeretur sui iuris, & haberet unde soluere erat eadem summa pecuniae in redemptione voti, sed vir inter annos 5. & 20. solvebat 20. siclos, & inter 20. & 60. solvebat quinquaginta: femina autem inter quintum, & 20. solvebat 10. & inter 20. & 60. solvebat 20. ut patet Leuit. c. ult. id dubitandum erat si tempus horum fieri debebat solutio. Respondendum est, quod fieri debebat sub conditionem temporis illius, in quo factum est votum, ut si filius familias fecit illud in anno 18. & postea effectus sui iuris in anno 26. soluit votum, non debet soluere siclos 50. sicut solui debebat pro tempore illo, in quo facta est solutio, sed 20. siclos sub conditionem temporis, in quo votum emissum est. Et sicut nunc accidit, quod aliquis melioret tempus, ita aliquando accidit e contrario, scilicet quod videatur grauari, ut si quis vouit in patria potestate existens 3. annorum 20. & postea effectus sui iuris in anno 60. vel ultra incipit habere unde soluat, debet soluere 50. siclos, qui debentur sub conditionem temporis illius, scilicet a 20. usque ad 60. & non soluet solum 15. siclos, quod debentur ab anno 60. & ultra. De femina autem eodem modo se habet sub summam, quae correspondet ei: de qua Leuit. c. ult. Causa huius est, quia per votum causatur obligatio

Alph. Tost. super Num. Pars II.

ad soluendum: ergo causabitur sub conditionem temporis illius, in quo fit: inter tempus autem emissionis voti, & solutionis non causatur aliqua noua obligatio, cum ista sit pure voluntaria, ideo quod aliquis differat solutionem voluntarie, vel alias, non obligabitur ad soluendum in maiori precio. Differt tamen, quia qui vouit si potens immediate reddere non reddat, peccat, ut patet Deut. 22. c. f. cum votum voueris domino Deo tuo non tardabis reddere, quia requirit illud dominus Deus tuus, & si moratus fueris reputabitur tibi in peccatum. Non causabatur tamen ex hoc obligatio ad soluendum maiora. Sed arguet aliquis, quod mora facit aliquem esse in culpa, & constituit eum debitorum maioris rei, sicut patet in mutatione si quis mutauit aliquam rem, & adiunxit tempus, in quo deberet solui, si non soluit qui accepit in tempore illo, & postea res sit effecta maioris valoris, non debet soluere sub valore temporis illius, in quo reddit. Et ratio autem si accipit rem aliquam mutuo, & ultra tempus distulit solutionem, & precium rei minoratum est, non debet soluere sub tempore in quo fit solutio, sed sub valore temporis, in quo recepit, & hoc quia mora constituit eum in culpa. Respondendum est, quod in votis non est simile, quia mora nocet alicui in rebus illis, quae per varietatem temporis accipiunt maiorem, uel minorem ualorem. In rebus autem, quae semper sunt eiusdem ualoris mora nihil nocet quantum ad augmentum precij, licet noceat quantum ad hoc, quod constituit hominem reum alias: sic autem est in uotis, quae non accipiunt maiorem ualorem per tempus, cum non sint aliqua uenalia, quae mutantur ex tempore: erit tamen reprehensibilis, qui non soluit immediate, ut habuit facultatem ad soluendum, & Deus requirit istud, ut patet Deuter. 23. cap.

An mulier posset se totaliter Deo applicari ad aliquem modum viuendi, licet non ad ministrandum. Quast. XXI.

Quaeritur amplius cum dictum sit, quod nulla mulier poterat Deo totaliter applicari ad aliquod ministerium faciendum in Sanctuario, nunquid posset totaliter applicari Deo aliis.

Respondendum est, quod quando aliqua mulier nouebat se Deo, posito quod illa esset sui iuris, aut vouebat se Deo simpliciter, aut ad faciendum aliquid. Si primo modo non poterat applicari ei ad faciendum aliquid spirituale, orandum, uel ieiunandum, aut mandatum in Sanctuario, ita ut per hoc satisfaceret voto, sed tenebatur pro se dare pecuniam determinatam a lege, de qua Leuit. cap. ult. si autem uoueret se determinate ad aliquid faciendum non dicebatur se totaliter uouere Deo, & tamen tunc poterat magis applicari Deo quam alias, ut si aliqua mulier effecta sui iuris uoueret continentiam perpetuam, & quod maneret semper in Sanctuario in ieiunijs, & uigilijs. Sic autem apparet de Anna prophetissa filia Phanuel de tribu Asser, quae mauerat cum uiro suo septem annis a uirginitate sua, haec uidua erat usque ad annos 84. & non discedebat de templo nocte, & die seruiens domino in ieiunijs, & orationibus, ut patet Luc. c. 2. sicut autem ista faciebat haec sine uoto, ita poterat facere cum uoto, & istud erat magis applicare se Deo totaliter, quam quod daret pro se summam pecuniae, quae haberetur Leuit. cap. ult. & tamen illud erat uouere seipsam absolute, & totaliter Deo. Hoc autem erat uouere cum quadam determinatione. Patet istud, quia cum aliqua foemina uult se nunc totaliter applicare Deo, non est aliud modus conuenientior quam si uoueat castitatem perpetuam cum paupertate, & obedientia sub regulari professione monialium, & sine operatione est hoc maius quam si

An mora soluit si in votis constituit aliquam in culpa.

24

se daret quamcunque pecunia summam: huic autem affimilatur magis modus applicandi se Deo, quē habuit Anna prophetissa, si solueretur precium determinatum a lege, p̄ illa muliere, q̄ se absolute Deo vouebat.

An puella sub potestate patris existens possit vouere virginitatem. Quæst. XXII.

VAERETVR amplius, an ista puella in veteri testamento possit vouere obseruare virginitatem, cum esset in patris potestate.

Respondendum est non esse dubium quin possit vouere, sed an votum teneret, si pater sciret, & repugnaret est difficultas: non enim erat aliquid illicitum virginitas in veteri testamento, cum aliqui viri, & foeminae eam obseruarent, vt supra declaratum est. Dicit aliquis, q̄ puellæ poterant vouere virginitatē tunc etiam inuitis parentibus. Respondendum est non stare, quia quamquam nunc hoc fiat, quia est liberior potestas in nouo testamento, quam in veteri respectu eorum, qui erant sub patria potestate, vt supra declaratum fuit. In veteri tamen nullum votum erat validum in filiis patre contradicente, dum essent in illius potestate, ideo distinguendum, q̄ cum puellæ sic emitterent votum virginitatis, aut pater sciebat, aut non: si autem nesciret, tenebantur puellæ semper obseruare votum quouisque patres scirent, & repugnarent, & si contrairēt, habebantur tanquam violatrices votorum, si autem pater cognouisset votū, aut repugnabat, aut non: si nō repugnabat, tenebatur puella obseruare votum, & erat iam simpliciter validum, nec poterat pater postea contraire: si autem pater sciens repugnasset, non obligabatur puella ad votum, sed iam licitè cuiusq; nubere: poterat tamen puella obseruare votū si vellet, quia quamquam non obligaretur ex voto ad hanc obseruationem, quia tamen pater nō poterat eam inuitam matrimonio copulare obseruare virginitatē: semper enim matrimonia libera fuerunt, & hoc modo indiretè puella poterat vouere virginitatem non frangendo votum, quia licet pater possit votum eius infringere, non tamen poterat impedire obseruationem, vel impellere ad contrarium actum.

An si puella constituta in patria potestate voueret matrimonium contrahere, pater possit impedire, & an requirebatur consensus patrum ad hoc, quod filia contraheret. Quæst. XXIII.

VAERETVR amplius, quid si puella constituta in potestate patris voueret contrahere matrimonium, an pater possit impedire.

Respondendum est, q̄ istud votum potest dupliciter intelligi: vno modo, quod puella voueret contrahere matrimonium in determinatè: alio modo, quod voueret contrahere cum isto vel illo. si autem loquamur secundum conditionem temporis nostri, vtrunque liberum est, & puella vouendo poterit se astringere ad quodlibet eorum, nec pater poterit impedire, erat tamen in veteri testamento maior potestas patribus super filios non emancipatos, quam nunc, sicut ex supra positis apparet: ideo etiam in istis videbitur aliqua ratio diuersitatis. Vnde dicendum, quod in primo casu horum patris non poterat impedire, quin puella voueret contrahere matrimonium, quia hoc commune erat omnibus puellis, cum non esset obseruantia virginitatis in veteri testamento, & si pater non poterat puellā obligare ad contrahendum infringendo obseruationem virginitatis, multo minus poterat obligare eam ad obseruantiam virginitatis infringendo votum de contrahendo matrimonium, sed in hoc nullum erat

votum in veteri testamento, quia votum non cadit super ea, quæ homo alias facturus erat sine voto, sicut nemo vouet, q̄ quotidie aliquid comederet, aut biberet, aut dormiret, quia ista communia sunt, & alias sine voto quilibet hæc facturus erat. De contractu autem matrimonij sic erat in veteri testamento, quod quilibet puella perueniens ad annos nubile cōtrahebat, ideo nulla vouebat contrahere. De secundo dicendum est, q̄ est maius dubium, quia licet nunc pater non possit impedire quin puella accipiat in virum quem voluerit, nec cogitur accipere quem pater dederit, tamē in veteri testamento erat puellæ magis subditæ patribus, & recipiebant in viros quos voluissent parentes, nec videtur permitti hoc in potestate puellarum, sicut patet. Exo. 22. cap. vbi dicitur de puella deflorata, q̄ defloras dabit ei quantitatem pecunię in dotem si pater puellæ voluerit eam dare illi in vxorem, & non dicitur, si puella voluerit accipere illum in virum. Item quodocunque dicitur de contrahendo matrimonium inter eos, qui sunt in potestate paterna: dicitur quod patres non darent filias suas in vxores filijs gentiliū, nec acciperent pro filijs suis filias gentiliū in vxores, & nō dicitur, quod foemina Iudæorum non accipiant in viros filios Gentiliū, vel filij Iudæorum, quod non accipiant in vxores filias Gentiliū: ergo videtur, quod potestas accipiendi hunc, vel illum in virum nō sit ex puella, sed a patre, & consequenter si voluerit accipere hunc, vel illum præiudicabit patri, ideo poterit infringere votum illius.

In contrarium videbitur de filiabus Salphaad, quia dicitur infra 36. c. q̄ nubant quibus voluerint: dum tamen accipiant viros de tribu sua: ergo potestas contrahendi in puellis est, quantum ad determinandum sibi hunc, vel illum in virum.

Respondendum est istud fati esse ambiguum, quia non videtur determinatus aliquis locus in veteri testamento, ex quo appareat puellas posse sibi accipere in viros, quos voluerint, quod patrum ista potestas sit. Videtur tamen dicendum, quod potestas determinandi erat in puellis ne matrimonia essent coacta, quia alias patres possent dare puellis viros, quos nullo modo vellent. Modus tamē erat, quod patres determinarent viros puellis, & illos accipiebant filia: ipsę autem non eligebant sibi aliquos, si tamen puella aliqua totaliter repugnaret accipere in virum illum, quē sibi pater traderet non poterat compelli ad accipiendum eū. Cum autem arguitur de filiabus Salphaad, q̄ illę solę sibi elegerunt viros, quia dicitur: Nubant quibus voluerint.

Dicendum, quod iste puellę non erant sub potestate patris, quia iam pater mortuus erat, vt patet supr. c. 27. nec erant sub tutoribus, aut curatoribus, quia erant maiores ætate, ideo potestas determinandi sibi viros ab eis solum poterat dependere.

Cum autem arguebatur, quod pater solum possit determinare viros puellis, vt patet Exodi capit. 22. Respondendum est, quod illud non est vniuersale, sed solum in odium raptoris, & defloratoris, scilicet, si quis seduxerit puellam, quæ in potestate patris est, dormieritque cum ea, etiam si puella uelit illum accipere in virum si pater noluerit eam dare ipsi non poterit accipere eum. Et causa est, quia iste præiudicauit specialiter patri puellæ cum rapuit puellam de domo patris, nel seduxit eam, quæ erat in potestate aliena, & ob hoc habet contra ipsum potestatem, ne puella possit accipere illum in virum patre inuito. De alijs autem nō sic, quia poterant puellę recusare quos vellent, vel determinare quos vellent.

Cum autē obijcitur de eo, quod habetur Exo. 34. & Deuter. 7. c. q̄ patres non darent filias suas in vxores filijs

An ad solos patres spectaret determinatio viros filijs

filijs Gentiliū, & non dicitur de ipsi puellis, q̄ non acciperent filios Gētilium in viros. Dicendum, quod hoc non ponitur tanquam potestas determinandi viros filiabus sit solum a patribus, & nequaquam filiabus, sed dicitur, quia non erat cōsuetudo, q̄ puellę acciperent quos vellent, vel peterent, sed quos patres illis darent, si tamen puella repugnare vellet non accipiendo quem p̄ dedisset in virum non cogebatur, & ad eam pertinebat potestas determinandi virum sibi. In reuerentiam tamen patrum puellę nunquam accipiebāt alios, nisi quos patres darent in viros, & ob hoc interdictum est, ne patres acciperent filiabus suis viros gentiles, & ne fuit dictum de filiabus. Est tamen intelligendum, quod etiam interdiceretur puellis, siue emancipatis, siue non emancipatis potestas accipiendi viros gentiles, non tamen colligitur ex illo dicto, q̄ ad patres solos pertineret determinandi virorum pro filiabus, quia ibi non solum dicitur, q̄ patres non acciperent in viros filiabus suis filios Gētilium, sed etiam, q̄ non acciperent in vxores filijs suis filias Gētilium, & tamen filij Iudæorum positi in potestate paterna determinabant sibi vxores, vt patet de Samsone, qui dixit patri, & matri, q̄ acciperent sibi vxorē de filiabus Philisthij, quod quamquam displicuisset illis, tamē post fecerunt, vt patet Iud. c. 14. ita ergo de puellis est, q̄ possent sibi determinare viros, quamquam consuetudo laudabilis inter Iudæos erat in contrarium, si ipsę non eligerent, sed patres. Dicendum igitur, q̄ si puella vouisset accipere aliquem in virum non prohibuit a lege, scilicet qui non esset de gētilibus, vel de diuersa tribu, aut in tali gradu consanguinitatis, vel affinitatis, in quo non liceret matrimonium: Non poterat pater directe infringere votum puellę cogendo accipere alium in virum, cū etiam sine voto non possit pater tradere filia in virum eum, quem nō veller, non erat tamen consuetudo, vt aliqua puella voueret accipere in virum aliquem. Et hoc propter duo: primo, quia ista nō cadunt sub voto directe: est enim votum de meliori bono, id est de opere supererogationis, vt infra declarabitur, accipere autem hunc, vel illum in virum, non est aliqua supererogatio, ideo in his nō fiebat votum. Secundum est, quia puellę propter reuerentiam patrum non accipiebant in viros, nisi eos, quos patres illis tradidissent, si tamen votum emitterent de accipiendo hunc, vel illum in virum, per hoc astringerentur ad vnum, vt excluderent voluntatem patris, ideo non vouebant hunc, vel illum accipere in virum.

Si maritum habuerit, & vouerit aliquid, & semel de ore eius verbum egrediens animam eius obligauerit iuramento, quo die audierit vir, & non contradixerit, voti rea erit, reddetque quodcunq; promiserat. Si autem audiens statim contradixerit, & irritas fecerit pollicitationes eius verbaque, quibus obstrinxerat animam suam, propitius erit ei Dominus.

Si maritum habuerit. Hic ponitur tertium de puellis desponsatis, sed nō dum viro traditis. Vota autem ista tum differunt a votis puellarum, quæ sunt in potestate patris nondum traditarum, quia ista iam non sunt penitus in potestate patris, vt pertineant ad sponfos propter contractum matrimonij, differunt etiam vota istarum a votis mulierum iam viris traditarū, quia

ille prorsus pertinent ad viros, ad patres autem nequaquam. De istis autem desponsatis dicitur communiter, q̄ patres, & sponfi possent infringere vota earum, & hoc quia aliquo modo manent in potestate parentum, & aliquo modo pertinet ad ius virorum, & hoc satis uidebatur rationabile, litera tamen solum dicit de sponfis, quod possent irritare vota earum.

Quare sponfi possint infringere vota sponfarum suarum, cum nondum sint sub potestate eorum. Quæst. XXIII.

VAERET aliquis, quid attinet ad sponfos de votis, quę emittunt sponse cum nondum sint in potestate eorum. Aliquis respondebit, quod si permitteretur puellis desponsatis vouere præiudicaretur spōsis earum, quia possent vouere aliquid de bonis dotalibus, quæ iam assignata essent viris, ideo ne præiudicaretur illis debuit dari potestas infringendi vota sponfarum. Sic enim fuit de sponso beate Lucie, qui accusabat sponfam suam, q̄ venderet totum patrimonium, & pauperibus erogaret. Sed dicendum est hoc non intelligi vniuersaliter, scilicet, quod puellę desponsatae possent aliquid vouere de bonis dotalibus, nisi sponfi prohiberēt, quia aut ista puellæ habebant parentes, aut non, si haberēt, nō erat in potestate earum aliqua pars bonorū dotaliū, ideo non poterant vouere de ea quidquam, sicut nec puellę, quæ erant in potestate patris, quia nullam habebāt bonorum administrationem, potissimum, quia apud Iudæos puellæ non habebant possessiones, sicut nunc, quia non deriuabantur progenies, per feminas, sed per viros, & ad illos pertinebat successio, vt patet supra capitulo 27. Si autem puellę non haberent parentes, nec tutores, aut curatores sub quorum potestate essent, habebant ipsę administrationem rerum suarum, & tunc dubium videtur, an possent aliquid vouere de bonis dotalibus, de quo infra declarabitur. Si autem dicatur, quod poterant vouere esse istud remedium, quia sponfi possent infringere vota earum, ne lederentur diminutis bonis dotalibus, si autem nō poterant vouere de illis, dabatur istud in remedium aliorum votorum, quæ possent præiudicare sponso.

Vnde dicendum, quod vota quæ emitteret puellā desponsata in domo patris, si eam obligarent possent præiudicari viro, vt si voueret, q̄ affligeret qualibet hebdomada, vel multis diebus animam suā ieiunio, oratione, vigilia, vel per abstinentiam aliarum rerum si istud votum extenderetur ad tempus illud, in quo maneret iam tradita viro præiudicaretur illi, vt pote si per orationem frequentem se aliquantum distraheret ab obsequio viri, vel si per ieiunium, & vigiliis, aut labores alios efficeretur inepta ad concipiendum, & nutriendum, & obsequia viri, ideo debuit dari remedium sponso, vt in præiudicium illius non obligaret sponsa. Poterat autem tale esse votum, quod puella compleret antequam traderetur viro, & tamen adhuc in hoc poterat præiudicari viro, vt si ex laborib; magnis vigiliarum, vel ieiuniorum, quos puella desponsata in domo paterna iustineret, efficeretur inepta ad postea concipiendum, nutriendum, & obsequia viro prestandum, ideo debuit dari remedium sponso contra vota sponse.

Si maritum habuerit. Accipitur autem hic maritus large pro sponso: nam proprie non dicitur maritus, nisi consummato matrimonio per copulam, vel saltē cum traduxit sponfam in domum suam, etiam si nō dum cognita sit, quia tamē desponsatio per verba de presenti parum differt a matrimonio consummato, maxime secundum statum veteris testamenti, sponfi aliquando vocantur mariti. Alij tamen exponunt ista literam

literam de maritis, quia iam acceperant vxores, & vocantur proprie mariti, & tunc stat conueniēter, quod non fiat hic mentio de patribus puellarum ad infringendum vota earum, sed solum de maritis, si tamen intelligeretur de puellis desponsatis videretur etiam rationale, quod exprimerentur patres. Sed tunc stat litera superabundans, quia infra ponitur de voto vxorum, quae sunt in domo virorum, ideo communiter exponitur ista litera de puellis desponsatis. *Et vouerit aliquid.* intelligitur hoc de eo quod alias subiaceret potestati puellae: nā si ipsa vouerit aliquid, quod erat contra legem, etiam si sponsus non repugnaret nō teneret votum, vt si esset id quod vouerit illicitū, sicut occidere, vel furari, & omnia vetita a lege, sed solum intelligitur de his, quae licita sunt, in quibus validare votum statim, ut puella vouerit, nisi sponsus repugnaret cū cognosceret. *Et semel verbum de ore eius egredietis animam illius obligauerit.* Id est immediate, vt puella emisit verba voti obligata est ad obseruationem. Et dicitur de emissionē verbi, quia vota sunt in verbis communitur. An vero votum tenēat sine verbis, vel sit necessaria semper verborum expressio infra declarabit: & dicitur, quod verbum egredietis obligauit animam puellae immediate, quia postquam puella emisit votū, siue pater postea consentiat, siue non: si nondum est desponsata, vel si desponsata est, siue consentiat sponsus, siue non, ipsa non poterit propria auctoritate contrarie voto, vt si emisit aliquid votum, cuius obseruatio immediate incipienda est, & nondū cognouerunt pater, & sponsus aut maritus de voto, teneret puella illud obseruare quousque dissentiant, qui possunt dissentire, nam quantum ad seipsam obligadam sufficit verbum suum, & nihil magis obligatur puella desponsata, quando emissio voto pater, & sponsus sciuerunt, & approbauerunt, vel non repugnauerunt, quam cū ipsa emisit votum nondum eis scientibus. Differt tamen in praedictum ipsorum, quia quousque pater vel sponsus sciat votum, non obligat in praedictum ipsorum, cum autem scierit obligat, nisi repugnauerit, ideo si puella emissio voto antequam cognitum sit viro, vel patri, veniat contra illud tenetur rea tanquam voti violatrix.

An puella vovens verba eius eam obligent immediate vel solum post consensum mariti. *Quaest. XXV.*

QVAERET aliquis de obligatione verborum puellae, an immediate haberet efficaciam, vel suspendatur quousque sponsus audiat, & non repugnet, ita vt si approbet, vel non repugnet incipiant ex tempore illo obligare verba, & ante hoc nunquam obligauerint, & si dissentiant, quod nunquam verba obligauerint. Dicendum est, quod vt vult litera non suspendebatur effectus verborum istorum vsque ad tempus, in quo pater, & sponsus dissentirent, aut consentirent, sed immediate erat obligatio, quod pater, quia si non obligaretur immediate posset desistere a voto emissio antequam vir, vel pater consentirent, vel dissentirent, & tunc etiam si pater consentiret non confirmaretur postea votum, quia ante hoc ipsa voluit non obligari. Sed falsum est, quia si pater, vel sponsus velint, semper tenebitur voto. Hoc autem non esset si de nouo induceretur obligatio, ideo a principio obligatio fuit.

Quid causatur in votis puellarum per consensum patris, vel sponsi post votum emissum. *Quaest. XXVI.*

QVAERETUR amplius quid causatur per consensum patris, vel sponsi post votum emissum. Respondetur, quod iste consensus non est tanquam aliquid

directe agens, sed tanquam remouens prohibens. Ratio est, quia pater non potest filiam obligare, nec sponsus sponsam, sed potest obligationem destruere, vel non destruere, prohibens autem istam obligationem votum tenere est contradictio patris, vel sponsi, ideo remouens prohibens est consensus istorum, sicut in naturalibus rebus res mouetur ab intrinseco principio, remouens autem prohibens nihil in motu intrinsece causat principatiue, vel intēsiue, sed facit ne destruat: vnde non est maior velocitas in motu remouente, prohibens adiuantē, nisi materialiter, sicut tangitur perditio medij, ita votum emissum de ieiunando, vel orando aut de simili ab vxore, vel filia nō habet maiorem vim obligatiuam ante consensum patris, vel mariti, quam post. Quod pater, quia si aliqua mulier vouerit ieiunare aliquod rationale ieiunium viro nesciente, si antequam vir, vel pater dīcat ipsa agat votū suū, ita punitur, sicut si post consensum patris, vel viri votum frēgisset, si tamen consensus viri, vel patris obligationem aliquam superadderet, magis puniretur agens votum post consensum eorum, quam ante. Et satis apparet, quia si aliquid mobile moueatur per aliquod spatium nō impeditum, deinde veniat ad partem spatij, in qua sit prohibens, & illud per aliquid extrinsecū remoueatur, mobile non mouebitur velocius post remotionem prohibentis, quam ante, quā per spatium non impeditum mouebatur, sic puella desponsata cū vouerit non habet aliquid impeditum huius voti, donec veniat mariti, vel patris consensus, qui tollit per consensum patris, ergo nō minorem libertatem antea quam post habebit, quia prius consensus non praexistebat, si autē a principio voti fuisset consensus, tunc remouens prohibens fuisset simul cum principio motus, & impossibilis fuisset motus, & sic consensus, & consensus non sunt hic tanquam aliquid agēs in voto sponsarum, vel filiarum, sed tanquam remouens aliquid prohibens. In hoc tamen distinguendum est de rebus, quae videntur, quia quaedam sunt, in quibus vxor, vel filia nihil vovere possunt sine consensu patris, & viri: Alia sunt, in quibus possunt vovere, nisi mariti, & pater dissentiant. De primo modo poterat filia, vel vxor vovere pecunias in aliquos vsus pios in magnā quantitatem dare, si actualiter pater, vel vir consentirent. De secundo vxor, vel filia potest ieiunium vovere, nisi vir, vel pater dīcat: ideo in primo nunquam causaretur obligatio, donec vir, vel pater actualiter consentirent. In secundo autem immediate causatur obligatio, & durabit semper, nisi veniat patris, vel viri consensus: & sic in primo consensus nō est aliquid remouens prohibens, sed aliquid intra concilians, ita quod consensus patris, & filiae, vel viri, & vxoris sunt duo consensus inducentes simul partialiter vnam obligationem in filia, vel vxore. In secundo autem consensus patris, vel viri est remouens prohibens solū, nec conciliat aliquo modo. Rō autem diuersitatis est, sicut materia voti magis pertinet ad extrinsecam personam, vel minus: magis enim pecuniae quas maritus, & pater habent, pertinet ad eos, quam caro filiae, uel uxoris, quae ieiunio, uel peregrinatione, aut similibus maceratur. *Obligauerit iuramento.* Non est sensus, quod solum obligatio voti istius inducatur per iuramentum, quia cum votum emittitur, siue iuramento firmetur, siue non, dum alias licitū sit tenet, magis tamen obligat, quā iuramento firmatur, quam si nō firmetur, ut supra declaratum est, sed ponitur hoc ad signandum, quod etiam quantumcumque votum sit firmum, si vir, uel pater repugnauerint non manet obligatio. ē contraria autem manebit. De uoto autem alias emissio idem est. *Quo die audierit vir.* Id est sponsus, accipitur hic uir large: nam uir proprie mariti signat, qui traduxit uxorem in domum suam. Sponsus autem, de quo

quo hic nondum traduxit, vnum tamen pro alio ponitur. *De quo die audierit, & non dixerit, quia si uir una die audierit uotum uxoris, uel sponsus uotum sponsae, aut pater uotum filiae, & immediate non diceret, sed differret rñsionem ad alteram diē, & sequenti die contradixerit, non ualēt contradictio, ut patet in litera. Si tamen audiuit uir uotum uxoris in aurora, & nō repugnat immediate, sed post in uespere ante solis occasum, ualeat contradictio, & non tenebitur uxor uoto. Vtrum autem iste dies sit naturalis, & computetur a momento in momento a tpe, quo cognitum est uotum fuisset emissum, uel vtrum sit dies artificialis, qui computetur ab ortu vsque ad occasum solis, ita quod in quacunque hora diei pater, vel vir uotum audierit, siue in aurora, siue in Meridie, siue in uespere teneatur repugnare ante solis occasum certum non est. Sed vt intelligendum de die, quae computatur ab ortu solis vsque ad occasum, quia semper verba reducantur ad intelligentiam, quam cōter hnt, nisi loquens declarat. In comuni tamen sermone magis sumitur dies sicut suos terminos ortum, & occasum quam, quod incipiamus a quocunque puncto peruenientes vsque ad 24. horas sequentes, ideo modus iste uerisimilior est. *Voti rea erit.* Non est sensus, quod tunc quā vir, vel pater audit uerbum vxoris, vel filiae, & non repugnat incipiat ipsa esse rea voti, id est obligata ad obseruationem, quia immediate, vt votum emittitur, causatur obligatio, vt supra declaratum est, sed intelligitur, quod tunc erit rea voti, id est immutabiliter obligata ad votum. Nā ante hoc licet mulier quantum ex seipsa est, obligasset se, tamen poterat uotum infringi per dissentium viri, vel patris, ideo non erat uotum simpliciter validum, quia penderat ex futuro euentu, cum autem pater, vel vir audierit, & non repugnauerit est uotum penitus firmatū, ita vt nequaquam infringi possit. *Reddet quodcumque promiserit.* Id est obseruabit omnia, quae uouit. In uoto enim hoc est generale, quod si tenet solutio de necessario sequitur. *Si autem audierit statim contradixerit.* Scilicet si sponsus audierit uotum sponsae, & non repugnet, si pater audierit uotum uxoris, & non repugnet, tunc si contradicit, irritabitur uotum. Et non dī audiens tanquam solum repugnare possit, sed quā audierit sponsam uouere, sed quocumque modo perueniat ad eum certificatio de uoto sponsae, debet immediate contradicere ad hoc, vt infringatur uotum. Et dī hic statim non stricte, prout importat ualde paruum tps a tpe cognitionis uoti emissi. Et hoc modo dī aliquis agere statim, quā cognita aliqua re antequam diuertat ad alios actus incipit operari circa illam, sed nō requiritur tanta festinatio in patre, vel sponsa cognoscente uotum filiae, vel sponsae, sed intelligitur illud statim pro toto illo die, in quo peruenit cognitio ad ipsum ex tūc vsque ad solis occasum, siue modicum, siue multum tempus sit, & in quacunque parte illius diei dī dixerit, dī contradicere statim. *Et iuritas fecerit pollicitationes eius.* Id est adiuuabit uotum, si quod per istam repugnantiam non manebat obligatio uotua, & non ponitur hic per modum affirmandi, quia iam praesupponitur hoc ex superioribus, scilicet, quod per contradictionem patris sponsi, & viri irritetur uota filiae sponsae, & vxoris, sed ponuntur ista continuatiue ad regulā sequentem, scilicet, & propitius erit ei Deus. *Et uerba quibus obstrinxerat animam suam.* Idem signat quod superiora: uerba enim, quibus anima astringitur, id est obligatur sunt uerba uoti, & ista irritantur. Alio modo, & conuenientius intelligitur, quod irritantur hic pollicitationes, id est uotum, & uerba quibus anima erat obstricta, id est iuramentum. Votum enim idem est, quod pollicitatio, uel promissio, quia nihil est i uoto nisi promittere. Iuramentum autem est uinculum astrictiui, quod interdum superadditur uoto ad maiorem obli-*

gationem, & istud etiam tollitur per repugnantiam supra dictam. Sciendum tamen, quod tam uotum, quam iuramentum sunt obligatiua, iuramentum tamen directius obligat, quia in uoto exprimitur quid intendimus pro Deo agere. In iuramento autem nihil, quod intendimus, exprimitur, sed quod intendimus, confirmatur. *Propitius erit ei Deus.* Id est quamquam mulier ista non obseruet uotum post repugnantiam sponsi, Deus non irascetur ei, sed propitiabitur, id est miserebitur, quia si per uouentem non stetit quo minus uotum compleret, sed per alium repugnatum est, uouens nullam habet culpam etiam si non compleat: nā non est iuris sui hoc complere, vel non: sed iniquitas uideri uiri, vel patris, qui cogunt feminam ad infringendum uotum si aliqua iniquitas sit, de qua j. declarabitur. Sciendum, quod Iudaei uotum istū s. exponunt de muliere, quae domum habet, & in domo uiri est, sed fecit uotū in domo patris, & pater non repugnauit tenuitque uotum, ita quod mulier temper agebat s. in uotū quousque uenit ad domū uiri, poterit postea uir repugnando uotum illud infringere etiam si mulier a multis annis ante uotum illud obseruasset. Ista expositio s. litteram nostram non concordat multū, quia littera praesupponit, quod prius uir habuit vxorem quam ipsa uouerit, licet iste sensus aequaliter reduci possit ad illam. Littera autem Hebraica multum concordat huic expositioni, quae talis est. *Si autem uirum habuit, & uota super ipsam.* Id est, quod uota erant super ipsam feminam, vel iam obligauerant eam, quando uirum accepit. Melius tamen est secundum litteram nostram, quia littera Hebraica reducitur ad nostram.

An puella desponsata in antiqua lege posset uouere castitatem. *Quaest. XXVII.*

QVAERET aliquis, an puella desponsata inter Iudaeos posset uouere castitatem perpetuam, vel per aliquod tempus. Aliquis forte respondebit, quod aut erat consensus matris matrimonium, aut non: si primo modo, non poterat inuito viro: si secundo modo, poterat, & iste modus obseruatur apud nos, vt patet extra, de conuers. coniug. in c. verum. Sed hoc non tenet in statu iudaico: magna enim diuersitas est inter statum istum, & illum: nam nunc femina desponsata nondum consummato matrimonio potest iure suo nullo requisito uouere perpetuam continentiam ingrediendo religionem, & hoc modo dissoluitur praexistens matrimonium, si autem sit consummatum non potest istud efficeret, si tamen uelit foemina ob aliam causam dissoluere matrimonium nondum consummatum nō poterit. In veteri autē testamento non erat status religionis, in quo obseruaretur continentia, sicut nunc, ideo non poterat dissolui matrimonium propter obseruationem castitatis, sed manebat sponsa cum viro suo, manente autē matrimonio non poterat femina uouere castitatem perpetuam, vel ad aliquod tps, quia etiā uir nō posset hoc facere; cum nimis grauaretur unus coniugum per uotum alterius. Sed dicit aliquis, quod posset sponsa uouere castitatem, & obseruare eam, quia licet non posset directe dissoluere matrimonium per uotum castitatis, quod non teneret in praedictum uiri, tamen poterat dissoluere illud per repudium, & tunc obseruaret uotum suum. Respondendum est, non stare, quia repudium non licebat uxori dī uiuui, sed uiro dī uxorem: nulla enim lex, siue humana, siue diuina conuicessit unquā, quod femine posset repudiare uiros, quia daretur sibi locus omni turpitudini, maxime autem hoc erat in lege diuina: nam in ea erat permissum repudium ad dicitur cordis Iudaeorum, ut patet Matth. cap. 19.

Ista duae qōnes sequentes multū differunt a q. 11. & 12. ideolestor attende.

Repudium licebat solum uiro dī uxori.

cap. 19. si non occiderent uxores. Duritia tñ cordis non artēditur in fœminis, sed in viris, qui viribus fortiores sunt, & possunt fœminas occidere, si displicerēt in oculis eorum. fœminæ autem non possunt aliquid tale super viros, ideo non debuit eis dari potestas repudiandi viros, & sic lex de repudio solum expressit de viris: Deut. 24. c. Item dato, q̄ puellis daretur potestas repudiandi viros, non haberent eam dum essent desponsatæ, sed m̄imonio consummato, quia non liceret eis plus quam viris. Viri tñ non poterant repudiare sponsas, sed solum postquam traduxissent eas consummato matrimonio, vt patet Deute. 24. c. si accepit homo uxorem, & habuerit eam, & non inuenierit gratiam ante oculos eius scribet libellum repudij, &c. Ergo non poterat repudiare antequam acciperet, & haberet uxorem, sed accipere est matrimonium contrahere, q̄ per aliquam efficitur vxor, habere est eam in domo ad cohabitationem tenere, ergo cum tpe desponsationis quamquam vir accepit uxorem nondum habuit eam, non poterat scribere libellum repudij: fortiori ergo de fœmina desponsata; quia quamquam posset fœmina repudiare virum, tñ non posset tpe desponsationis, & consequenter non posset vouere continentiam, dum esset desponsata.

An puella desponsata posset vouere castitatem de consensu sponsi, & de differentia huius anouo testamento. *Quest. XXXVII.*

QVAERET aliquis, an posset fœmina desponsata inter Iudæos vouere continentiam volente sponso, & fauente: nam inuito eo manifestū est ex prædictis, q̄ non poterat. Rñ debet aliquis, q̄ poterat hoc fœmina, quia omnia vota quæcumq; faceret sponsa teneret, nisi repugnaret sponso. Vnde ex die, quo primo audiebat sponso votum, & non repugnabat manebat sponsa obligata, vt patet in ista. A fortiori ergo teneret votum, si sponsus fauere voto continentie sponsæ suæ. Rñdendum est, q̄ et viro volente non poterat sponsa vouere continentiam, quia istud votum dissolueret m̄imonium, sed nō poterat matrimonium anteq̄ consummaretur, dissolutum inter illos, ideo non poterat vouere sponsa continentiam, nūc aut m̄imoniū nondum consummatum dissolui potest votū castitatis, sed tunc non erat religio, in qua esset istud votū, solum ergo m̄imonium poterat dirimi in veteri testamento per repudiū, sed repudium non poterat dari ante matrimonium consummatum, vt s. declaratum est, ergo non poterat dissolui per votū continentie, sed si vir, & vxor desiderarent dissoluere matrimonium in veteri testamento, cum essent desponsati, debebant consummare m̄imonium per copulam, vel saltem vir traducere debebat sponsam in domum suā ad mutuam cohabitationem, & tunc poterat repudiare eam. Erat autem d̄prio in veteri testamento quam nunc: quia nunc matrimonij postquam consummatum est, non potest dirimi ex aliqua cā saltem ex voluntate vnius ipsorum, ita q̄ quilibet eorum iure suo posset dirimere, tñ ante consummatū m̄imonium quilibet potest illud dissoluere inuito alio, si velit religionem profiteri. In veteri aut testamento m̄imonium antequam consummaretur, erat ratū, ita q̄ nullus coniugij posset illud dirimere, siue p̄ votū, siue p̄ repudium, cū autem est consummatū, poterat vir dirimere illud repudiando uxorem. Causa aut̄ quare non permittebatur repudium in veteri testō desponsationis, sed post consummatum matrimonium, erat quia permittebatur libellus repudij cum fœmina non inueniebat gratiam in oculis viri p̄ aliquam fœditatem. Ista tñ non poterat cogosci tpe desponsationis, quia tunc manebat puella

F in domo p̄ris, & sponsus parū communicabat cū ea. Consummato aut̄ matrimonio cum fœmina cohabitaret viro, in omni cohabitatione tam domestica quā in thoro posset cognoscere fœditatem illius, & abominari illam, ideo tunc debuit dari potestas repudiandi, & non tempore desponsationis. Patet igitur, q̄ sponsa tempore desponsationis etiam cōsentiente viro non poterat vouere continentiam.

An durante tempore desponsationis posset sponsus vouere castitatem. *Quest. XXXIX.*

QVAERET aliquis, an durante tpe desponsationis posset sponsus in veteri testamento vouere castitatem. In quo dicendum est, q̄ licet votū de castitate, aut virginitate, vel qualiscunq; observatio illius raro esset in veteri testamento aliqui tñ erat, vt supra declaratum est. Vnde interdum viri, & interdum fœminæ poterant vouere continentiam. De viro tñ qui habet sponsam, vel uxorem dicendū est, q̄ cum h̄ret uxorem poterat vouere continentiam, sed non cum haberet sponsam. Primū patet, quia habens uxorem poterat eam repudiare, et sine aliqua causa, vt declaratum est Deut. 24. c. ideo si vellet vouere continentiam posset repudiare uxorem, & tunc obseruare votum, & quia repudiare uxorem est in potestate illius, ita & vouere continentiam, non poterat tñ hoc vouere perpetuo, vel ad tps, nisi repudiaret uxorem, quia si non repudiaret illam cogerebatur manere ipsa cum viro, & p̄p̄ votū emissum, vir denegaret ei debitum, ergo grauaretur nimis: ideo non poterat sic votum emitti, & si sic voueretur non tenebat, sed cogebatur vir reddere debitum vxori. Secundū erat, quia vir non poterat tpe desponsationis vouere continentiam; quia istud votum continentie, aut esset tpeale, vel perpetuum, si perpetuum dirimeret simpliciter matrimonium, cum nūquam esset ius sponsæ petere debitum, si autem esset temporale grauabatur sponsa, quia pro illo tempore non posset petere debitum. Poterat tñ secundū istorum facere sponsus consentiente sponsa; quia solum præiudicabatur ipsi ad tempus, & non dissoluebatur matrimonium. Primū autem fieri non poterat, quia sic dissoluebatur matrimonium; & tñ nullus modus dissoluedi tunc erat, nisi per repudiū, quod nō poterat dari ante consummatum matrimonium; vt supra declaratum est, ergo non poterat sponsus vouere continentiam, siue volente, siue nolente sponsa.

Quomodo virgo gloriosa potuit vouere virginitatem, cum esset in potestate patris, & desponsata. *Quest. XXX.*

QVAERET aliquis de Domina nostra, quōd vouit virginitatem in statu veteris testamēti, cum esset desponsata, vt patet Luc. 1. cum dixit: Ad virginem desponsatam viro, cui nōcimen erat Ioseph, & nomen virginis Maria: Et postea d̄s ibidem: Quomodo fiet istud, quia virū non cognosco? id est proposui, vel voui non cognoscere: ergo desponsata erat, & vouit virginitatem. Rñdendum est, q̄ non vouit virginitatem postquam desponsata fuit, sed ante. Et cum dixit: quia virum non cognosco; nō debet exponi de presenti, sed de præterito, si proposui, vel voui non cognoscere virum, quia non est sensus, q̄ tunc ipsa voueret virginitatem. qñ Angelus loquebatur ei; non enim poneretur tunc pro causa dubitationis, sed quia ab antiquo nouerat virginitatem, cui videbatur repugnare, q̄ cōciperet, dixit: quōd fiet, quia virum nō cognosco? Sed tunc stat dubium, quōd Domina nostra potuit vouere virginitatem ante desponsationem, quia tunc erat in potestate patris, & matris, & isti poterant

A infringere votum eius, sicut sponsus, quia vota facta puellam existentem in potestate patris irritantur per dissentium patris, vt patet supra: vnde nihil v̄ differre, q̄ hoc vouisset dum erat in potestate patris, vel dum erat desponsata. Ad hoc rñdendi posset dupliciter. Primo, quia Domina nostra emisit votū virginitatis, sed hoc latuit parentibus illius, ideo votum tenuit quantum ad ipsam, & obligabatur illud obseruare quousq; parentes cognito illo per dissentium suum irritarent illud, sed nunquam cognouerunt parentes votum esse emissum, ideo nunquam irritauerunt, & consequenter ipsa mansit semper obligata. Iste modus est multū cōueniens, quia cum Domina nostra desideraret obseruare virginitatem, non reuelaret votum parentibus sciens, q̄ in potestate parentum erat irritare illud, immo si ipsa reuelaret votū parentibus, videretur imprudēs si obseruare vellet, vel iniqua si obseruare nollet; quorum vtrunq; nefas est: & est sensus si post emissionem voti Domina nostra reuelaret illud parentibus, & tñ ipsa desideraret semper seruare illud videbatur imprudens, quia parentes possent eam efficaciter impedire irritando votum illius. Si autem dicatur, q̄ ipsa nollet obseruare votum, & p̄p̄ hoc parentibus illud panderet, vt irritari posset, esset ipsa iniqua, quod nefas est, quin potius semper desiderauit obseruare istud votum. Et p̄ hoc qñ Angelus reulit, q̄ conciperet, inquit inquirens: Quomodo fiet istud, quia virum nō cognosco? si tñ non curaret de obseruatione voti, nō inquireret, quōd fiet istud nihil curans, an ope virili hoc fieret. Item hoc est valde verisimile, quia quadam vota sunt puellarum, quæ non possunt latere patres, vt ieiunium, & similia, quæ requirunt actum frequentē, & valde manifestum. Alia autem sunt, quæ non possunt, ita cognosci facilliter, & ita est de voto virginitatis, quod nequaquam poterant cognoscere parentes, dum Domina nostra maneret in potestate eorum, s. ante desponsationem, & postquam desponsata esset. Et hoc propter duo: primo quia istud votum non requirebat aliquem actū, sed magis priuationem actū, sine experientia actus veneret. Alia tñ vota, quæ occulta sunt per actus suos interdū manifestantur. Secundo patet, quia cum votum istud cōsistat in priuatione, solum potest cognosci per habitum appositum, s. per actū, qui repugnat actui priuationis virginitatis, s. per hoc quod est commisseri carnaliter viro, vel repugnare commisseri. Dñ enim Domina nostra nulli viro cōmiseretur, nec commisseri repugnabat, nō poterat apparere, an vouisset virginitatem, vel non, cum autē veniret tempus accipiēdi virum ad cohabitationem, & thorum, si repugnaret accipere illum, vel consentiret, poterat cognosci, an vouisset, vel nō, sed hoc iam esset quando esset Domina nostra extra potestatem parentum, ergo dum fuit in potestate eorum non poterunt ipsi cognoscere, an vouisset, vel non, nisi ipsa reuelaret. Aliter autem s̄m quosdam potest responderi, quōd Domina nostra vouit virginitatem dum esset in potestate parentum, & postea parentes cognouerunt votum illius, & non repugnauerūt, & per hoc confirmatum est, sicut patet supra de votis filiarum. Sed non multum stat, quia si parentes cognouissent votum puellæ, & approbassent, non traderent alicui viro in matrimonium, quia sciebant, quōd repugnabat status matrimonij voto virginitatis. Sed forte dicitur, quōd parentes eius cognouerunt spiritu reuelante mysterium incarnationis verbi in filia suā, scientes quōd accipere virum non impediabat virginitatem illius, ideo tradiderunt ei virum. Sed hoc non stat, quia parentes virginis non cognouerunt hoc mysterium: nulli enim legitur reuelatum, nisi Mariæ, & Ioseph. De Maria patet Luc. c. 1. De Ioseph apparet Matth. c.

A 1. Et si adhuc velis proteruire, quōd fuit reuelatum illis dato, quōd hoc scriptura non exprimat, quia multa subticentur, dicendum est nō stare, quia etiam Beata Virgini non fuit reuelatum hoc mysterium ante votum virginitatis, & desponsationem. Nam Angelus Gabriel reuelauit hoc, vt patet Luc. c. 1. & tamen dicitur ibi, quōd virgo illa erat desponsata, & quōd p̄posuerat non cognoscere virum: nō stat igitur, quōd parentibus eius reuelaretur istud mysterium ante desponsationem. Ideo dicendum, quōd parentes nō cognouerunt votum puellæ, & ob hoc desponsauerunt eam non existimantes eam habere aliquod impedimentum ad matrimonium.

Quomodo virgo gloriosa contraxit matrimonium, cum vouisset virginitatem, & ad quid conueniebat ei accipere virum. *Quest. XXXI.*

QVAERET VR autem tunc de Beata virgine quomodo ipsa consensit tunc accipere virum, cum vouisset virginitatem, & licet se obligari ad reddendum debitum, si vir peteret. Aliquis respondebit, quōd Domina nostra consensit accipere virum, quia sciebat illum, cui tradebatur in uxorem esse impotentem ad generandum, vel qualitercumq; tangendum fœminā carnaliter p̄ magnitudine ætatis. Erat enim Ioseph vir senex. Et ista fuit opinio quorundam Iudæorū, cum dixerunt Christo, q̄ erat natus ex fornicatione, vt patet Io. c. 8. f. Nos ex fornicatione nati non sumus, quasi dicitur, tu natus es ex fornicatione. Hoc autē existimabant, quia scientes Ioseph esse virum grandæquam putabant illum ad generandum fuisse impotentem, & Dominam nostrā ab aliquo viro adulterino fuisse grauidatam. Sed istud non stat, quia matrimonium institutum est a Deo ad multiplicationem generis humani, & ad hoc omnes gentes contrahunt istud vinculum, & est hic debitum vtrinque reddendum quando exigitur. Non est ergo verisimile, quōd si Ioseph esset vir manifeste impotens ad generandū propter magnitudinem ætatis, quōd accipere vellet uxorem, quia non posset debitū reddere, nec consequeretur finem matrimonij, & dato, quōd diceremus, quōd Ioseph non curaret de seipso, an consequeretur finem matrimonij, sed vellet magis Dominam nostram habere in sororem quam in uxorem, tamen saltem propter eam non contraheret si impotens esset. Erat enim Domina nostra puella, & decora nimis de qua existimare deberet rationabiliter Ioseph, quōd si ipse impotens esset illa aliter copularetur, & hoc, quia nondum cognouerat sanctitatem virginis, & mysterium Dei, non ergo acciperet eam si se impotentem putaret. Item dato, quōd Ioseph eam vellet accipere in uxorem tanquam sororem, tamen parentes illius non darent eam illi, si manifeste esset impotens, quoniam scirent, aut verisimiliter æstimarent, quōd dabant filiæ suæ occasionem fornicandi tradendo eam viro impotenti, sed confidenter dederūt eam illi, nihil sciētes de mysterio Dei, cum etiam virgini nondum cognitum esset, ergo non erat Ioseph ram senex, vt verisimiliter impotens ad generandum videretur. Item patet hoc manifestius, quia si Ioseph manifeste appareret impotens, non arbitraretur Iudæi Christum esse filium Ioseph: ergo non credebatur Ioseph impotens ad gignendum. Antecedēs patet Luc. 3. c. f. & erat Iesus incipiens, quasi annorum 30. vt putabatur filius Ioseph, & Luc. ca. 4. dicitur, q̄ mirabantur omnes de illo, & dicebant: nōne hic filius Ioseph? nec solum hoc dicebant Pharisæi, & turbe, sed etiam Apostoli, vt patet Ioan. c. 1. cum dixit Philippus ad Nathanael: Quem scripsit Moyses in lege, & Propheta, inueni.

An Ioseph esset senex cū sibi Maria desponsata fuit.

1. Ratio.

2. Ratio.

3. Ratio.

inuenimus Iesum filium Ioseph a Nazareth, ergo non estimabatur Ioseph impotens ad gignendum, & consequenter non contraxit Domina nostra cum Ioseph quasi crederet eum impotentem, immo nequaquam conueniebat, quod esset Ioseph manifeste impotens, quia tunc nato Salvatore de virgine omnes Iudaei manifeste arguerent eum natum esse de fornicatione, quia cum nequaquam crederent aliquam mulierem concipere sine semine cum nunquam hoc vidissent, assererent Christum natum ex semine viri, sed si Ioseph esset manifeste impotens ad gignendum, ergo necessario inferri videbatur Christum genitum esse ex coitu adulterino, quod redundabat in maximam ignominiam matris. Nullam enim feminae magis dedecus est, quam infamia ex adulterio nata, etiam redundabat in magnam ignobilitatem Saluatoris: nimis enim diminuere dignitatem Messiae videri ex adulterio genitum. Item non solum sequebatur hoc in conueniens, sed aliud maius, scilicet, quod Iudaei nequaquam reciperent Christum in Messiam, quia Messias futurus erat de semine Dauid, sicut praedixerat omnes Prophetae. Si autem Christus genitus crederetur de coitu adulterino, pater eius esset incertus, & tunc non reciperetur in Messiam, quia nesciret an esset de semine Dauid, vel de tribu Issachar, aut Zabulon, vel forte genitus ab aliquo viro gentili. Hoc autem maxime repugnabat intentioni Christi, qui volebat apparere Messias. Ideo dicendum, quod nequaquam conueniebat Ioseph esse ita grandaeuum, ut ad generandum impotens crederetur. Sed dicendum est, quod quamquam Ioseph esset aliquantulum senex, tamen adhuc erat potens ad gignendum, & manifeste apparebat omnibus ex habitu corpore. Domina autem nostra, quamquam vouisset virginitatem, tamen accepit virum, & hoc, quia in veteri testamento nondum fuerat aliquis status, in quo feminae permanerent in virginitate, sed solum erant duo status, scilicet coniugatorum, & viduarum continentium: nam postquam aliqua mulier vidua efficeretur, etiam si puella esset, laudabile erat, quod maneret in perpetua continentia. Sic patet de Anna filia Phanuel de tribu Aser, quae a parua etate acceperat virum, cum quo per annos septem manens, & postea vidua effecta usque ad annos 84. permansit, ut patet Luc. c. 2. Ista autem virginalis nullus erat, ideo videretur aliqua nouitas, si Domina nostra vellet manere in statu virginali, crederetur enim quod hoc faceret, ut liberius vacaret libidini, si autem fuisset status temporis huius, in quo sunt puellae multae Deo consecratae in statu religionis in perpetua virginitate manentes, potuisset conuenientius fieri. Sed dato, quod Domina nostra haberet tunc aliquem statum virginum, sicut monialium, in quo posset honeste manere, adhuc non erat conueniens. primo quia ipsa concipere, & parere debebat Saluatorem, si tamen in inuupta esset crederetur ab aliquo deflorata, & inde concepisset, quia Iudaei non estimarent eam concepisset de Spiritu Sancto. Item cum non haberet virum, & conciperet, crederetur pater incertus, & nesciretur de qua tribu erat Christus, quae sunt magna inconuenientia, ut supra declaratum est, ergo non debuit manere inuupta, quae voueret virginitatem.

An matrimonium virginis repugnaret suae virginitati, vel e contrario, & quis fuit modus vouendi virginitatem in ipsa, & matrimonium contrahendi.
Quaest. XXXII.

QVAERET tunc aliquis, an matrimonium, quod contraxit virgo repugnauit voto virginitatis, vel voti virginitatis repugnauit matrimonio, ita ut alterum eorum, vel neutrum integrum mane-

ret. Pro cuius ratione est sciendum, quod votum virginitatis, & iudicium matrimonij aliquid repugnant. Nam ut ait Hieronymus, in virgine non solum nubere, sed etiam velle nubere damnable est, mulier tamen iudicium proponit nubere, id est carnaliter commisceri, siue exigendo, siue reddendo debitum, ergo repugnatur in hoc voto virginitatis. Item votum virginitatis diminuit, vel destruit matrimonium. Nam matrimonium non est si aliqua mulier proponat nunquam cognoscere a viro, quia finis matrimonij est proles, & forma matrimonij est consensus in alterutrum, ut in virum, vel uxorem, & hoc est in copulam carnalem. Illa tamen, quae habet votum virginitatis proponit nunquam experiri actum venereum exigendo, vel reddendo debitum, aut alias, ergo non potest interdicere ibi matrimonium.

Respondendum est, quod modus voti, & matrimonij beatae virginis sic fuit, quod ipsa a parua etate cum peruenit ad annos discretionis a Deo multum illuminata vouit virginitatem obseruare, & tunc nihil suspicabatur de iudicium matrimonium, sed vouit, quia Deus inclinabat eam ad vouendum, expediebat enim quod in genitrice Dei esset perfectio voti virginalis, quae est valde magna: cum scilicet Anselmum in virgine debuit esse tanta perfectio, ut maior ea sub Deo reperiri non posset. Non tamen est intelligendum, quod tunc beata virgo cognosceret mysterium incarnationis, quod in ea celebrandum erat: nam postquam desponsata fuit, & votum virginitatis emisit, reuelatum est ei hoc, ut patet Luc. c. 1. immo quod Angelus reuelauit ei, quod conceptura esset quasi arbitrans hoc repugnare voto virginitatis, ait: Quomodo fiet istud, quia virum non cognosco?

Luc. c. 1. Sciendum tamen circa istud, quod votum est duplex scilicet solenne, & simplex: votum solenne totaliter repugnat matrimonio, quia impedit contrahendum, & dirimit iam contractum: si ergo fuisset votum Dominae nostrae solennizatum, non potuisset contrahere, & si contraxisset, non teneret, sed non fuit solennizatum, quia solennizatio voti requirit, quod fiat publice, & quaedam alias caeremonias, quae tunc Dominae nostrae adhuc non erant, quia nulla adhuc femina in Iudaismo emiserat votum virginitatis solenne, vel simplex, potissime, quia dato, quod essent tunc caeremoniae solennizandi votum Dominae nostrae non solennizaret illud, quia tunc necessario cognoscerent parentes eius votum, & forte non permitterent, & in hoc ipsa esset imprudens de quo supra declaratum est. Aliud est votum simplex, & istud non requirit aliquas caeremonias, sed quilibet potest emittere illud, siue solus sit, siue cum alijs. Et tale fuit votum virginis. Poterat enim simpliciter emitti, ita ut Domina nostra voueret, quod nequaquam vnquam cognosceret virum. Et in tali voto emisso si aliquis matrimonium contrahat, tenet matrimonium, sed peccat contrahendo. Domina autem nostra non peccauit contrahendo, ideo votum suum non fuit absolute seruanda virginitate, scilicet, quod voueret nunquam cognoscere virum, sed fuit cum conditione, scilicet nisi Deus aliter de ea disponere vellet, & tunc stat matrimonium, & votum de virginitate, quia si esset votum absolute peccaret contrahendo. Et quia Deus postea de ipsa ordinauit aliter, scilicet significando ei, quod acciperet virum, non fecit contra votum virginitatis. Item non erat istud votum contra matrimonium, nec e contrario, quia quando Domina nostra accepit Ioseph in virum non consensit expresse in copulam carnalem, ita quod proponeret debitum exigere, vel reddere, & hoc quia intelligebat, quod Deus aliter de ea ordinauerat, & nunquam a viro cognoscenda esset, pro quo dicit sanctus Thome in 4. sententiarum dist. 30. quod Domina nostra prius certificata fuit de conditione Ioseph, quam acciperet eum in virum, scilicet, quod

Modus vouendi virginis.

Votum solenne, & simplex. De hoc Scotus, & S. Thome. & Bonauen. 4. sen. dist. 30.

quod sicut ipsa vouerat virginitatem, ita quae fuit ab ipso an ipse vellet manere in proposito virginitatis, vel saltem in continentia perpetua, & tunc accepit eum in virum, cognito quod etiam Ioseph hoc vellet. Si autem nolisset manere in continentia, non consensisset in eum tamquam in virum, quod aliquid colligitur ex verbis eius ad Angelum Luc. c. 1. Quomodo fiet istud, quia virum non cognosco, id est proposui non cognoscere, & tamen iam acceperat sponsum: nam ibidem dicitur, quod missus est Angelus Gabriel ad virginem desponsatam, quae tamen desponsata est intendit cognoscere a viro, siue exigendo, siue reddendo debitum, ipsa tamen intelligebat, quod nunquam cognoscenda erat, ergo iam certificata erat de viro, quod ipse vellet manere in continentia perpetua. Aliter enim non dubitasset, vel saltem non admiraretur in verbis Angeli dicens: quomodo fiet istud, &c. quia iam ipsa habebat virum a quo posset cognosci, & accipere, sed dixit, quod non erat cognoscenda a viro. Et hoc modo apparuit, quod Domina nostra non se subiecerit alicui periculo virginitatis, quod timeri deberet, nisi certificata esset de viro.

Quomodo Ioseph ad hoc induci potuit, ut accipiens puellam in uxorem, seruaret castitatem. Quaest. XXXIII.

QVAERET aliquis, quomodo Ioseph ad hoc induci posset, quod acciperet puellam in uxorem, & voueret castitatem. Aliquis forte dicit, quod Deus reuelauit Ioseph illam foeminam concepturam esse Messiam filium Dei, & quod ipse assumi deberet in custodem illius, & virum, & tamen, quod non tangeret eam propter dignitatem Messiae inde nascituri, quia ille sine opere virili gignendus erat, & tunc Ioseph hoc libenter faceret. Sed dicendum est non stare, quoniam Ioseph non cognouit quidquam de virgine, & mysterio in ea celebrando usquequo Domina nostra iam conceperat: desponsatio tamen ad hoc praecessit. Apparet hoc, quia quando reuelatum fuit Dominae nostrae, quod concipere debebat Saluatorem erat desponsata, ut patet Luc. ca. 1. & tamen non erat tunc reuelatum Ioseph, quia postquam vidit eam grauidam, doluit nimis putans, quod esset cognita ab aliquo viro adulterino, cogitauitque eam occulte dimittere, & tunc reuelatum est ipsi, quod de Spiritu Sancto conceperat, & in hoc ipse ante hoc non volebat hoc cognoscebat mysterium istud Matth. ca. 1. sed ante hoc erat certificata Domina nostra, in principio desponsationis, quod Ioseph vellet perpetuam continentiam obseruare, ut patet ex praedictis. Ergo non volebat hoc facere propter mysterium sibi reuelatum. Sed dicendum est, quod Ioseph proposuit obseruare continentiam, quia Deus inclinabat eum ad hoc, nesciebat tamen ad quem finem, cum Deus vtriusque hominibus tamquam instrumentis ipsis nescientibus interdum, quid Deus per eos vellet operari. Sic enim fuit in Beata Virgine: nam ipsa a principio virginitatem vouit, & hoc manifestum est, quod fuit, quia Deus specialiter inclinavit eam ad faciendum hoc propter dignitatem Saluatoris inde nascituri: nam nulla femina ante hoc virginitatem vouerat inter Iudeos, aut obseruasse legitur. Ita ergo nec ista fecisset, nisi Deus specialiter elegisset eam ad aliquod bonum, propter quod ad istam obseruationem eam inclinabat, ipsa tamen nesciebat ad quod Deus eam moueret, quia quando reuelatum est ei, quod concipere debebat Saluatorem adhuc aliquid dubitabat, an conceptio illa repugnaret voto virginitatis, & tamen virginitas erat propter illam conceptionem. Conformiter ergo de Ioseph dicendum est, quod Deus inclinauit eum ad votum continentiae perpetuae, & hoc solum erat ad custodiam matris suae, ideo le-

niter consensit, quando Domina nostra ei significauit, quod vellet manere in virginitate, quod ipse maneret in perpetua continentia. Et hoc satis est verisimile, scilicet, quod sicut filius Dei elegerat sibi matrem castissimam, ita eligeret custodem matris mansurum in castitate perpetua. Nam si haberet propositum consummationis matrimonium periculum immitteret virginitati puellae, cum cogere ei reddere debitum, debuit ergo ipse manere in continentia, sicut ipsa in virginitate. Nesciebat tamen Ioseph ad quid Deus inclinaret eum ad hoc: nam ignorabat hoc esse, ut fieret custos matris Dei, & nesciebat illam futuram esse matrem Dei, sed postea cognouit reuelante Angelo. An vero dici posset, quod a principio desponsationis Ioseph habuerit intentionem consummationis matrimonium: postea autem suasionem virginis, vel reuelatione Angeli proposuerit eam non cognoscere dubium videtur. Sed etiam hoc satis stare posset, scilicet, quod a principio intendisset eam cognoscere affectu coniugali, & tamen, quia tempore desponsationis ipsa manebat in domo paterna, non poterat exigere debitum, nec erat consuetudo, donec traduceret eam in domum suam, interim autem cognouit eam esse grauidam, & cum vellet eam dimittere occulte, Angelus reuelauit ei, quod conceperat de Spiritu Sancto, ideo non formidaret eam accipere. Et tunc verisimile est, quod Angelus dixisset ei, ne vnquam accederet ad eam. Et dato, quod non diceret, satis ipse cognoscere debebat, quod non erat sibi licitum accedere ad illam, quam Deus sine virili femine impregnauerat, & acceperat in matrem, & tunc proponeret votum perpetuae castitatis obseruare. Hoc autem necessesse est dici, nisi forte dixerimus, quod a principio desponsationis suasionem virginis ipse vouerit castitatem.

Sed tunc dicit aliquis, quod Domina nostra submittebat se periculo virginitatis: nam cum nondum certificata esset, an sponsum suum vellet obseruare castitatem, timendum sibi erat, quod exigeret sponsum debitum, & ipsa reddere teneretur.

Respondendum est, quod Domina nostra firmiter credebat, quod nunquam carnaliter cognoscenda esset: sicut enim Deus inclinauerat eam ad vouendum virginitatem, ita & inclinabat ad hoc suspicandum, ideo quamquam traderetur viro, semper tamen credebatur, quod Deus aliter disponderet de ipsa, & sic vtrunque, scilicet votum, & matrimonium manebat sine prauidicio.

An teneri possit, quod virgo vouerit post desponsationem. Quaestio. XXXIII.

QVAERET vltius, an dici posset, quod Domina nostra vouerit virginitatem postquam desponsata est. Aliquis respondebit, quod sic, quia non videtur innui contrarium ex sacra Scriptura: nam cum ipsa dixit ad Angelum: Quia virum non cognosco. significauit se emisisse votum virginitatis, & tamen iam desponsata erat, ideo potuit satis emitti votum istud post desponsationem.

Item videbitur hoc valde rationale, quia tunc Domina nostra non se submitteret periculo virginitatis, sicut se subieceret videbatur, si emisso voto virginitatis, postea contraheret. Quod patet, quia post desponsationem posset cognoscere intentionem viri sui, & videns, quod Ioseph vellet obseruare continentiam posset ipsa emittere votum de virginitate, & iam non erat periculum, quia non erat exacturus debitum Ioseph, emisso voto continentiae.

Sed arguet aliquis, quod non potuisset hoc votum emittere post desponsationem, quia in potestate viro-

An Ioseph in principio desponsationis habuerit intentionem consummationis matrimonium.

rum est tunc infringere sponfarum vota, vt patet hic, ideo potest Ioseph infringere votum virginis Dominae nostrae.

Ad hoc responderi potest dupliciter. Primo quia istud votum poterat emitti nesciente eo, quia erat tale, quod non requirebat aliquem actum, per quem cognosci posset, nisi tempore, in quo Ioseph velle exigeret debitum, & tunc non infringeret illud, quia ignoraret eum emissum.

Aliter potest responderi, quod emisit Domina nostra votum de virginitate, & in hoc consentiret Ioseph, vel expresse assentiendo, vel non repugnando, per quod firmaretur votum, vt patet in litera. Cum autem dicitur, quod posset Ioseph infringere votum virginis.

Respondendum est, quod poterat, & in hoc non differt an vouisset ante desponsationem, vel post, quia quocumque modo obligabatur Domina nostra reddere debitum Ioseph si peteret, cum esset inter eos verum matrimonium, noluit tamen infringere, quia etiam ipse vouit continentiam aliquo de duobus modis supra positis.

Rsi. aucto.

Respondendum est ad questionem, quod non conuenienter dicitur Dominam nostram vouisse virginis tatem post desponsationem, quia tunc necesse erat dici, quod aliquo tempore illa habuisset intentionem experiendi actum venereum, siue exigendo, siue reddendo debitum, quia illa quae matrimonium contrahit si non habet aliquod impedimentum, intendit vacare actui coniugali, sed hoc non est concedendum de virgine. Nam licet non esset peccatum ei, quod ipsa a principio accepisset virum ad gignendum, quia non erat contra legem, erat tamen imperfectio quadam cum status virginis sit perfectior. De Domina autem nostra non solum peccata, sed etiam imperfectio nes aliquas in moralibus predicare nefas est. Dicendum igitur, quod Domina nostra ante desponsationem virginis tatem vouerit, & non fuit aliquod tempus in quo intenderet experiiri actum venereum.

An vir possit infringere votum puella sibi tradita confirmatum consensu patris. Quest. XXXV.

Quaeritur de votis sponfarum, an si puella in potestate patris voueret aliquid, vt de ieiunando, vel orando aut similibus, & firmaretur votum consensu patris, siue quia non dissensit, & postea traderetur viro, an posset vir infringere votum illius.

Respondendum est, quod de votis sponfarum quae emittuntur cum desponsatione sunt manifestum est posse infringi per sponfos, vt patet hic. In casu tamen proposito est duplex diuersitas ad hoc. Prima est, quia vota, de quibus hic, emittuntur quando iam puellae pertinent ad potestatem sponforum, vota autem, de quibus quaeritur, sunt extra potestatem sponforum, ideo forte videbitur, quod non habent potestatem ad irritandum ea. Secunda diuersitas est, quia vota, quae emittuntur puellae desponsatae nunquam sunt confirmata simpliciter quousque sponfi cognoscant, & approbent, vel saltem non repugnent. Vota autem, de quibus quaeritur fuerunt simpliciter confirmata puellis manentibus in potestate patris, quia cum pater consentiret, vel non dissenserit, ratificatum fuit votum.

Respondendum est ad questionem, quod vota emissa a puellis in potestate patrum poterant irritari per sponfos. Nam aliter magnum prauidicium pararet eis, vt si forte puellae vouissent aliquid, quod erat contra bonum statum matrimonij, scilicet per, quod fierent inepte ad concipiendum, vel nutriendum, vel aliquid, per quod subtraheretur aliquo modo ab ob-

sequio virorum. Sed hoc irrationabile erat, ideo debuerunt sponfi habere potestatem infringendi huiusmodi vota. Eadem enim ratio est in istis, & in illis, quae emittuntur post contractum matrimonium, ideo enim data est potestas sponfis irritandi vota sponfarum, ne feminae vouerent aliquid in prauidicium virorum, sed ita poterat parari prauidicium ex votis, quae emissa fuissent ante desponsationem, ideo etiam illa debuerunt posse infringi. Considerandum tamen, quod in his attenditur eadem regula, quae in votis emissis post desponsationem, scilicet cum primum cognouerit sponfus emissum esse votum retractaret illud, si autem distulerit ad alterum diem non poterit irritare. potest tamen quocumque tempore cognouerit istud votum infringere illud, siue tempore desponsationis, siue post consummatum matrimonium: nihil enim differt longitudo temporis in obseruatione voti, dum tamen vir immediate, vt cognouerit votum emissum irritet illud. Causae autem diuersitatis non proficiunt. De prima, scilicet quando emittebatur votum; de quo hic quaeritur, non erat puella in potestate sponfi est dicendum, quod non erat tunc in potestate illius, nec sponfus poterat tunc irritare, quia tamen postea transiit in ius sponfi per contractum matrimonij, incepti hinc sponfus potestatem super eam, & votum fuit tanquam nouiter emissum, ideo potuit irritare illud sponfus. Secunda causa diuersitatis non prodest: quia si illud votum iam fuerat firmatum, quia licet firmatum fuit per consensum patris, vel non dissensum, hoc fuit in prauidicium ipsius, sed in prauidicium sponfi non potuit firmari, quousque ipse consentiret, vel saltem non dissentiret cognito voto.

Vidua, & repudiata quidquid vouerint, reddent.

Vidua, & repudiata. Hic ponitur quartum huius. scilicet de votis viduarum, & repudiarum, & in vtriusque datur idem ius, scilicet, quod teneatur ad votum.

Quidquid vouerint reddent. Ideo non erit distinctio votorum in istis, sicut in puellis desponsatis, vel quae sunt sub potestate patris, sed teneantur ad vota sua simpliciter, sicut viri. Dicitur autem vidua mortuo viro, repudiata autem cuius vir non est mortuus, sed repulit eam a se dans ei libellum. Istud autem erat vsitatum in veteri testamento, quia dabatur viris potestas repudiandi uxores Deuterono. c. 24. istae autem duae tenentur ad vota, quia puellae desponsatae, vel non desponsatae, & coniugatae non tenentur ad vota absolute, eo quod non sunt penitus sui iuris. Vidua autem, & repudiata sunt sui iuris. De vidua patet, quia mulier mortuo viro soluta est a lege viri, ita ut non iudicetur adultera, si cum alio viro fuerit. sic patet ad Rom. 7. & prima ad Corin. c. 7. De repudiata eadem ratio est: quia cum vir scriberet ei libellum repudij poterat ipsa accipere alterum virum Deuterono. 24. cap. & consequenter facere poterat quidquid uellet nullius legi obligata. De istis dicitur, quod reddent quidquid vouerint non inuicem saltem sed intelligendo de votis, quae alias sunt licita, sicut supra declaratum est de viris. Multa enim sunt, quae sub uoto non cadunt, & quamquam aliquis ea uoueat, non obligatur, sed magis in quibusdam peccatum est si uoueamus. Sed intelligendum est hoc ad differentiam uotorum, quae emittuntur puellae desponsatae, vel non desponsatae, quia dato, quia illa essent de rebus licitis, tamen ex defectu potestatis non tenebant, si patres vel sponfi uellent ea irritare. Hic autem dicitur, quod omnia uota repudiarum, & uiduarum tenent, scilicet quod nullum eorum deficit saltem ex potestatis defectu, sicut deficiebant in illis, quae non erant sui iuris.

Quarta regula de uis viduarum.

Mulier

Mulier habens virum si uouerit, & vir consenserit etiam post mortem eius obligatur voto. Quest. XXXVI.

Quaeritur aliquis, quid si aliqua mulier habens virum vouit aliquid, quod complendum erat aliquo tempore post emissionem voti, & vir sciens votum emissum non repugnauit, & sic firmatum est: postea vero ante completionem defunctus est vir; an teneatur mulier complere votum.

Respondetur, quod tenebitur, nisi forte votum esset conditionale, & non impleteretur conditio, vel si dicat uxor: uoueo ieiunare semel in qualibet hebdomada dum vir meus uixerit. defuncto autem viro non tenetur, quia ista licet non sit conditionalis emissio: redit tamen in modalem, & debet teneri, sicut conditio. Quod autem alia vota obligent apparet, quia viro uiuente confirmatum est votum istius feminae per consensum eius: postea autem nullus est, qui possit infringere votum; ideo semper tenebitur, aut pater hoc est, cum vir consentit, & confirmatur votum; sed et cum mulier coniugata emiserit votum, etiam si non dum vir cognouerit ipsa obligata est quantum ad seipsam.

An si vidua desponsetur, & habeat votum confirmatum per virum mortuum, & obseruatum possit irritari per secundum sponsum. Quest. XXXVII.

Quaeritur ulterius, quid si femina uouet cum esset coniugata aliquid facere, vt quoti die orare certo tpe, vel quolibet anno ieiunare certis diebus, & confirmato voto per consensum viri obseruatum est aliquanto tpe, & postea mortuo viro etiam obseruatum est, nunquid si ista femina contrahat cum alio viro poterit secundus vir irritare votum illius. Respondendum est, quod poterit, sicut dicebatur de puella, quae in potestate patris existens uouit, & confirmatum est votum consensu patris: postea autem accepto sponso si cognoscat votum potest illud sponfus irritare. Sicut ergo consensu patris non potuit prauidicare sponso in confirmando votum filiae, ita nec consensu uiri potest prauidicare alteri viro in confirmando votum uxoris, sed solum prauidicare quilibet sibi per consensum suum: alioquin esset deterioris conditionis secundus vir, quam primus. Etiam sequeretur inconueniens, scilicet, quod prauidicaretur illi sine causa subtracta uxore de potestate illius, sed non stat. Ideo dicendum, quod etiam si mulier habuisset tres, vel quatuor viros, & tempore omnium horum obseruasset aliquod votum confirmatum consensu ipsorum, alius vir superueniens poterit irritare votum, quia femina efficiebatur de potestate cuiuslibet eorum. Et sicut nouiter incepit esse femina de potestate viri, quando contrahit ita vota, quae prius emiserat incipiebant esse tanquam noua respectu viri habentis super eam plenariam potestatem. Et cum sic fuerit votum irritatum non tenebitur ipsa ad obseruationem, sed propitiabitur ei Deus, vt dicitur in litera de puella desponsata, cuius votum irritat sponfus: id est si conaretur ulterius obseruare votum contra interdictionem viri, peccabat, quia prauidicabat ei.

Siquis antequam contraheret cum aliqua puella, vel vidua sciret eam uouisse, an posset irritare votum, vel quomodo posset. Quest. XXXVIII.

Quaeritur Amplius quid si aliquis antequam contraheret cum aliqua puella, vel vidua Alph. Toft. super Num. Pars II.

Agnosceret eam uouisse aliquid: an posset contrahere cum ea irritando votum, vel quomodo irritari deberet. In quo sciendum, quod iste casus differt ab omnibus, qui ponuntur in litera, quia isti sunt qui sponfus post acceptam sponfam, vel vir post acceptam uxorem cognouit votum emissum esse. hic autem cognoscitur ante contractum matrimonij, vel ante facta sponsalia. Est autem difficultas, quia vir vel sponfus debent irritare vota emissa ab vxoribus immediate, vt sciuerint: hic autem primo cognoscat quam sint uiri, vel sponfi.

Randendum est, quod aut ista, quae uouerit, & habebat matrimonium, erat puella nunquam tradita viro, aut erat vidua. Si primo modo, aut erat votum de obseruanda continentia, vel aliquod alterum. Si primo modo peccabat puella si dheret, siue pater sciret uotum, siue non: & tunc tenebat matrimonium, quia vota puellarum non solemnizabantur tunc: immo nulla unquam puella in Iudaismo uouit uirginitatem ante Dominam nostram: si tamen aliqua uouere uoluisset, esset votum simplex, & tunc non dirimeretur matrimonium postquam contractum esset. Si autem esset aliud votum, aut pater sciret votum puellae, aut non: si primo modo, erat confirmatum consensu patris: si secundo modo, poterat irritare: id est in isto secundo modo erat facile, quia ille, qui dheret uellet cum puella, notificaret uotum patri eius, & tunc pater irritaret, siue esset uotum perpetuae continentiae, siue aliud; & maneret puella absoluta a uoto, quae dheret: si autem pater sciret non poterat infringere, sed erat infringendum per sponsum si uellet: non tamen poterat infringere immediate cum sciebat, quia nondum erat puella in potestate eius per contractum matrimonij: sed modus erat, vt acciperet eam in uxorem, & immediate post contractum irritaret votum illius. nam si expectaret saltem per unum diem, non posset postea irritare, sed in hoc est diuersitas ab alijs casibus, quia in illis immediate post votum cognitum vir poterat irritare illud, & debebat si forte uellet irritare: nam postea non poterat si elaboraret dies: hic autem non poterat immediate postquam sciret votum emissum retractare illud, quia non erat puella in potestate ipsius, sed postquam esset, retractaret. Sed tunc obijcietur, Obiectio.

quod non posset, quia dicitur in litera, quod statim vt sponfus cognosceret votum sponfae, uel uir uotum uxoris poterat repugnare, si autem transiret una dies, non poterat, sed hic forte transissent multi dies, quia cognouerat sponfus istum uotum antequam contraheret matrimonium; ideo non posset etiam in die desponsationis retractare uotum sponfae. Nisi forte daretur quod in illa die, in qua matrimonium contractum est, primo cognouisset sponfus de uoto sponfae, & tunc repugnaret. Respondendum est, quod etiam si per multos dies ante desponsationem cognouisset uotum, poterat irritare illud in die desponsationis, quia intelligitur istud de scientia a tpe quo puella est in potestate uiri, siue matrimonio presumato, siue non: nam scientia, quae erat ante hoc nihil proficiebat, cum in toto tpe illo non dheret uir praeterquam super feminam, quia non erat contractum aliquod uinculum, & sic non currebat praeter eum tempus praescriptionis. Si autem esset ista mulier uidua, uel repudiata, non oportet poni distinctionem primam, quae sponfae. Nam pater cognouerat uotum eius, uel non, quia quomodocumque ista mulier uouisset tenebat uotum, scilicet, siue uouisset tempore uiduitatis, uel ante, quia si primo modo uotum erat ratum, ut dicitur hic, & non poterat prius uel alijs alius irritare illud, dum ipsa maneret in uiduitate, quia erat penitus sui iuris: si autem uotum fuisset prius emissum, siue cum erat in potestate patris, siue in potestate uiri, erat iam uotum confirmatum. nam siue illi sciuissent & appro-

Obiectio.

Solutio.

R

bauissent,

hauissent, cōfirmabatur, siue nesciuissent, erat p̄firma- tum nunc qñ veniebat ipsa ad viduitatem, cum erat sui iuris, ideo si votum infringi debebat, oportebat q̄ infringeret per virum. Et tunc dicendum, quod aut erat votum de continentia, aut non: si de cōtinentia, aut erat solennizatum, aut non: si solennizatum, non poterat p̄here: & si contraheret, non teneret: si non solennizatum non debebat contrahere: si tñ p̄heret, teneret: sed vterque peccabat in contrahendo: scēmina quidem, quia votum infringebat: vir autem, quia ad infringendum eam inducebat volendo p̄here cum illa, quę non posset contrahere, nisi violando votum. Si autem esset aliquid alterum votum non poterat vir antequam p̄heret, dissoluere illud, quia nullū ius habebat super eam. In ea tñ die, in qua p̄heret, posset dissoluere illud, sicut dicebatur supra de puella.

Si sponsa vouerit, & votum per sponsum irritatum fuerit, & moriatur ipse antequam contrahat, an teneatur ad votum. Quest. XXXIX.

QUÆRITUR Amplius, quid si mulier viuentem marito aliquid vouit, & vir sciens irritauit illud, vel sponsa vouit aliquid, & sponsum sciens dissoluit, & moriatur sponsum ante p̄summatum matrimonium, an ista mulier vidua, vel puella, mortuo sponso, teneatur obseruare votum.

R̄ndendum est, q̄ non tenetur, quia licet tunc habeat tempus complendi votum, quia est effecta sui iuris: tñ obligatio non manet, eo quod illa obligatio, q̄ semel penitus extincta est, nunquam reuincit, sed p̄ dissensum viri, vel sponsi fuit votum penitus irritatū in sponsa, vel vxore: ideo postea non obligatur. Erat tñ valde conueniens, quod obseruarent illud maxime si ipsa p̄stitit occasionem, vt vir, vel sponsum sciret votum emissum, & dissoluere, quia tñ quāquam non maneat directe obligatio, tñ p̄ culpam, in qua incidit non habet alterum melius remedium quām vt votum obseruet, quod culpa sua dissolutum est.

Si puella desponsata vouerit, & sponsum consenserit: ipse mortuo an pater possit infringere votum. Quest. XL.

QUÆRITUR aliquis de puella desponsata, quę viuentem sponso aliquid vouit, & nesciente sponso obseruabat votum, an postea cum steterit in domo paterna mortuo sponso, pater possit irritare votum.

R̄spondendum est, quod istud dubium consistit in hoc, scilicet, an puella desponsata mortuo viro maneat in potestate paterna, vel efficiatur sui iuris: si n. redeat in potestatem paternam manifestum est, quod votum poterit infringi per patrem, quia sicut cum puella existens in potestate patris vouebat aliquid, & postea ducta ipsa in matrimonium potest vir, vel sponsum infringere votum; ita cum puella redeat nunc ad potestatem paternam, poterit pater infringere. si autem dicatur, quod per desponsationem emanciparetur puella a patria potestate, ita quod nūquam postea sic sub dita illi; dicitur quod pater non poterit infringere votum: vnde in viduis hoc manifestum est, q̄ quāquam postea redeant ad domum paternam nō poterunt patres dissoluere vota earum, quia non efficiuntur de iure patris. Nam per hoc, quod tradita sunt a viris, exierunt potestatem paternam: per solam autem desponsationem scēmina non traditur, quia hoc est, quando vir vult consummare matrimonium, vel ducere sponsum ad domum suam ad cohabitationem. Per desponsationem autē puella non exit penitus potestatem p̄nam: ideo si antequā

traducat a viro moriatur sponsum, redit puella in potestatem p̄ris, & tenebit eadem lex, quę est in votis puellarum non desponsatarum. q̄ p̄ poterit infringere votum earum. Sed attendendum est, q̄ immediate postquam redierit puella in p̄tatem p̄nam mortuo sponso retractaret votum si illud ante cognoscēbat, vel saltem immediate, vt ad eius cognitionem p̄ueniret: si enim permiserit diem transire post cognitionem, non poterit postea retractare.

An omnia vota viduarum, & repudiarum valeant. Quest. XLI.

QUÆRITUR Amplius an ḡniale esset in omnibus viduis, & repudiatis, q̄ vota earum valeant: v̄ nanq; q̄ aliqua vidua sint, in quibus non teneat votū si p̄ illud irritauerit, eo q̄ v̄ redire in p̄nam potestatem, sicut est de filiabus sacerdotum, qñ copulantur in matrimonium sacerdotib; vel si copulantur viris popularibus, & tñ redeunt postea sine liberis. Nam Leui. cap. 22. d̄r q̄ filia sacerdotis, si fuerit copulata in matrimonium alicui de populo, & defuncto illo redierit ad patrem sine liberis, vel repudiata fuerit, poterit comedere de sanctificatione, sicut qñ erat puella in domo patris, & simile immo fortius est si contraxerit cum aliquo de sacerdotibus siue habeat filios, cum fuerit vidua, siue non. Si autem coniuncta fuerit alicui de populo, & mortuo viro redeat ad domum patris habens liberos, non poterit comedere de sanctificatione. In quo innuitur, quod in casibus p̄cedentibus ista vidua est, sicut puella in domo patris, sed si esset puella, ante desponsationem vota eius infringentur per dissensum eius.

Dicendum est, quod quomodocumque redeat filia domum patris cum vidua est, non possunt vota illius infringi dissensu patris, siue sint vota, quę tunc emittat, siue illa viuentem viro emiserit, vel antequam vir acciperet, quia non est in potestate patris, sed est sui iuris. & cum arguitur de puella vidua filia sacerdotis redeunte in domum patris, quod in aliquo casu sit tanquam puella, & possit comedere de sanctificatione: dicendum, quod non concluditur ex illo quod puella redeat in potestatem paternam: nam postquā puella redit in domum patris mortuo viro, nihil magis est in potestate illius si non habeat liberos q̄ si h̄at: & tñ si h̄at liberos ex viro, qui non sit sacerdos, non p̄t comedere de sanctificatione, & si non h̄at liberos p̄t comedere. Quod autē habere liberos, vel nō habere non abstrahat filiam a potestate p̄ris, apparet, q̄ si puella in domo patris fornicet, & gignat liberos nō est p̄ hoc emancipata: & tñ filios habet. Dicendum igitur, q̄ posse comedere de sanctificatione, vel non, nō est p̄ hoc, q̄ aliquis sit in potestate patris, vel non: sed ex hoc, quod pertineat ad familiam, vel progeniem illius: cibi enim sanctificati pertinent ad sacerdotes, & ad eos, qui computantur in progenie illorū. Filia autem sacerdotis aliquando pertinebat ad progeniem sacerdotum, aliquando non. Erat enim generale, q̄ scēminę in veteri testō, cum erant in domo paterna computabant de stirpe p̄ris: cum autē essent tradite viris computabantur de stirpe virorū: si vero fierent viduę, & haberent filios computabantur de stirpe virorum p̄ filios: si autem non haberent filios computabantur de stirpe patrum, quia nihil relictum fuerat de viris, p̄ quod ad stirpem eorum pertinerent. Si autē filia alicuius sacerdotis nuberet alicui sacerdoti, siue mortuo viro, siue viuentem semper pertinebat ad familiam sacerdotum. Nam viuentem viro pertinebat ad familiam eius, & ipse erat sacer-

Respon.

dos; mortuo autem illo, si cum filiis maneret pertinebat ad familiam viri, quia erat sacerdos; si vero sine liberis maneret, pertinebat ad familiam patris, quia etiam erat sacerdos, sed propter esse de familia sacerdotum competebar ei comedere de cibis sanctificatis: ergo non propter redire in potestatem patris, quia nihil magis redibat sic, quā sic. Et sic generale est in omnibus viduis quod pater non possit infringere vota earum, quando sunt in domo patrum, quia iam sunt sui iuris.

An si aliqua vidua antequam contraheret vouisset aliquid & latuerit votum reuera in domum patris possit ab eo irritari votum. Quest. XLII.

QUÆRITUR Aliquis de aliqua vidua, quę antequam matrimonium p̄heret vouerit aliquid, & postea tpe viri latuit votum illud, & non fuit p̄firmatum, sed ipsa postea obseruauit, an rediens ad domum patris possit infringere votum ex dissensu patris. R̄d̄ dubitandi v̄ ex hoc, quia ista vidua emisit votum, qñ erat puella in p̄tate patris, & tunc p̄ poterat retractare votum si cognouisset, sed latuit eum. Etiam istud votum latuit viri, & non confirmatum est consensu patris, & viri: ideo redeundo in domum paternam videtur, q̄ possit infringere illud pater, sicut si esset puella adhuc in statu illo, in quo vouerat, scilicet, antequam traderetur viro. R̄ndendum est, quod non p̄t p̄ istud votum dissoluere, & hoc quia non pertinet puella ad potestatem eius: nam quāquam istud votum nunquam fuerit confirmatum in p̄iudicium patris cum manebat puella in potestate eius, quia latuit p̄tem, nec fuit p̄firmatum in p̄iudicium viri, quia nunquā sciuit illud esse emissum: tñ immediate, vt ista scēmina est vidua votum fuit validum, quia ipsa incepit esse sui iuris; & dato, quod non validaretur votum, pater non posset infringere votum eius, quia solum potest infringere quis votum illius, qui est in sua potestate, sed vidua non est in potestate patris, ergo manet votum ei⁹ ratum inuito patre, quāquam a p̄ticipio, patre nolente, non tenuisset.

Vxor in domo viri cum se voto constrinxerit, & iuramento, si audierit vir & tacuerit, nec contradixerit sponsioni, reddet quodcumque promiserat. Sin autem extemplo contradixerit, non tenebitur promissionis rea, quia maritus contradixit, & Dominus ei propitius erit. Si vouerit & iuramento se constrinxerit, vt per ieiunium, vel ceterarum rerum abstinentiam affligat animam suam, in arbitrio viri erit, siue faciat, siue nō faciat. Quod si audiens vir tacuerit, & in alteram diem distulerit sententiam, quidquid vouerat atque promiserat, reddet: quia statim, vt audiuit tacuit. Sin autem contradixerit postquam rem sciuit, portabit ipse iniquitatem eius. Istę sunt leges, quas constituit Dñs Moyse inter virum & vxorem, inter patrem & filiam, quę in puellari adhuc ætate est, vel quę manet in parentis domo.

Alph. Toft. super Num. Pars II.

Vxor in domo viri. Hic ponitur quintum huius cap. f. de mulieribus maritatis. l. qñ valeat votum earum, vel qñ non. Et s̄m istum modum, quem communiter tenent expostores differt votum desponsatarum a voto coniugarū, & hoc, quia coniugate pertinet solum ad ius viri; desponsate autem aliquater pertinet ad ius patris, magis autem ad ius sponsum. Sed s̄m expositionem Hebræorum. l. q̄ tam hic q̄ in superioribus intelligatur de coniugatis, non ponuntur differre desponsate a puellis, quę sunt in potestate patris. In domo viri. Idest, existens in domo viri. l. quod quāquam desponsata sit vxor, quia tamen non est in domo viri, non pertinet totaliter ad ius viri. Cum se voto constrinxerit, & iuramento. Non est intelligendum, quod votum nunquam fiat sine iuramento, sed ponitur hoc ad significandum maius vinculum, scilicet, quod si vir potest infringere per dissensum suum votum factum cum iuramento, a fortiori poterit infringere votum factum sine iuramento, cum sit minoris vinculi. Si audierit vir. Non solum intelligitur, si audierit, sed etiam quomodocumque perueniat ad eius cognitionem uotum scēminę si non repugnauerit, tenebit votum. Et tacuerit. Scilicet per taciturnitatem firmatur votum, quia h̄ hic taciturnitas pro consensu interpretatio. Et dato, quod non censetur patens, quia tamen non repugnat, ubi agitur de p̄iudicio illius, valet quod sit. Nec contradixerit sponsioni. Idest non p̄dixit uoto omne enim uotum est promissio, & tenetur illi vir p̄dicere ad hoc, q̄ vxor non obligetur. Reddet quodcumque promiserat. Idest obligabitur reddere quod promissit, & in p̄iudicium viri, ut si aliquid uouit ad cultum Dei per quod aequaliter distrahatur ab obsequio uiri tenebit uotum. Sin autem extemplo contradixerit non tenebitur promissionis rea. Idest, si uir audiens repugnat immediate dissoluitur uotum uxoris. Et dicitur: extemplo, idest, immediate non accipiendo strictē, quia non tenetur immediate repugnare. l. non diuertendo ad alios actus postquam audierit, sed totum diem habet ad repugnandum, vt patet j. Quia maritus contradixit. Ista est causa quare uxor absoluitur a uoto, scilicet, quia uir repugnat. est enim scēmina in potestate viri, ideo non potest quidquam uouere in p̄iudicium eius: si autem aliquid tale uouerit, non tenet votum cum repugnat uir. In quibusdam autem simile est in viro ad scēminam. l. q̄ si aliquid uouerit uir, non tenebit nisi scēmina consentiat, sicut si velit uouere castitatem, nec solum hoc si uelit uouere in perpetuum, sed etiam si uoueat per aliquos dies abstinere, nam tunc scēmina poterit irritare votum illius, quia qñ petierit debitum, tenebitur uir, nisi forte scēmina consentiret expresse, vel tacite renuncians iuri suo quantum ad aliquod tempus, in quo possit petere debitū. Dominus propitius ei erit. Idest si scēmina promiserit, & vir retractauerit, scēmina non debet complere uotū: tamen non peccat, ex hoc, immo magis peccaret, si forte contra uoluntatem viri conaretur obseruare uotum, quia sic auferebat ei ius suum. Deus autē propitiabitur scēminę, scilicet, non imputans ei hoc ad peccatum, quia uiolatio ista non prouenit culpa eius.

An pater peccet infringendo votum filia, & sic sponsum sponsa, vel maritus vxoris. Quest. XLIII.

QUÆRITUR aliquis si uir contradicit uoto scēminę, uel pater uoto filię, aut sponsum uoto sponsę, an peccet contradicendo. Et uidetur quod non, quia quod de uno dicitur, de alio negare uidetur, ut patet extra De p̄sump. in capitu. nonne. sed infra dicitur quod si uir postquam

R 2 scit

scit votum vxoris, & transit tempus, contradicit: por-
tat ipse iniquitatem suam: ergo videtur, quod si non-
dum transisset tempus & repugnaret quod non pec-
cabat. Dicendum est, quod non est peccatum patri
sponso, vel viro reuocare vota sponsæ vxoris, vel filie,
quia lex concedit hoc, si tamen peccatum esset, para-
retur laqueus. scilicet peccaret aliquis faciendo per legem:
id tamen quod iure sit iuste fit, & lex reddit actum lici-
tum, qui per eam, quia aliàs lex iniqua esset, nec differ-
ret facere aliquid per legem, vel contra legem, quia
sicut si vir reuocaret vota vxoris lege prohibente re-
uocationem, esset peccatum, ita lege concedente,
peccatum esset, & tunc superflua esset lex, quæ opus
licitum non faciebat. Vnde dicendum, quod om-
nia, quæ lege permittuntur, quamquam non videantur
secundum se esse iusta, quia tamen lex ista permit-
tit, non est iniustum sic operari. Sic fuit declaratum
de v'suris Deuteronomio. cap. 24. nam v'suræ secundum se
sunt prohibita nunc, & videntur esse malæ, quia ta-
men lex permittebat eas in veteri testamento, non
erat peccatum Iudæis dare ad v'suras. Idem autem
de libello repudij erat, qui nunc illicitus est, vt pa-
tet Marth. cap. 19. permittitur autem in lege vete-
ri; Deuter. cap. 24. ideo Iudæi repudiantes vxores nõ
peccabant. Considerandum tamen circa hoc, quod
agendo per legem, nemo peccat. Interdum tamen
peccatum esse potest ex intentione agentis, vel ex
modo, sicut qui punit furem per legem, bonum agit,
si tamen solo animo vindictæ agat, peccatum est: ita
etiam si quis privilegium habeat vtendo illo non pec-
cat, quia vtitur iure suo: peccat tamen abutendo eo,
ita est hic de viris, patribus, & sponso respectu uxo-
rum filiarum, & sponsarum, quia lex tradidit eis hoc
quasi privilegium, scilicet, quod possent reuocare vo-
ta ipsarum: si tamen isti abutantur iure sibi tradito
peccant. Abusio autem consistit in hoc, quod præter
intentionem legis vtantur isti privilegio suo. Lex
enim concedens istud ius viris sponso, & patribus,
fecit, vt ipsi non grauarentur per vota vxorum, filia-
rum, & sponsarum. Cum ergo ipsi sine graua-
mine aliquo reuocant vota excedunt metas privilegij,
ideo non est dubium eos peccare. Ideo consideran-
dum, quod isti ponuntur tanquam iudices votorum
filiarum vxorum, & sponsarum: si autem reperie-
rint vota esse indiscretè emissa habent ius reuocandi
illa: si autem vota discreta sint, aut lædunt inde ali-
quid vir, pater, vel sponsus, vel non. Si primo mo-
do vtote, quia vxor, vel sponsa, aut filia vouens sub-
trahit se aequaliter ab obsequio, quod impendi debe-
ret viro sponso, & patri, vel quamquam non tollat
aliquid ius istorum directè: tamen iste efficiunt
ineptæ ad statum matrimonij per implerionem vo-
torum: & tunc quia istorum interest, quod vxores
filia, & sponsa sint convenientes ad statum matri-
monij, poterunt reuocare vota, per quæ aequaliter
lædunt matrimonium, sicut si per ieiunium, vel ab-
stinentiam aliquarum rerum, quamquam foemina
non subtrahatur aequaliter ab obsequio viri: si tamẽ
sit inepta ad concipiendum, vel nutriendum vir pote-
rit rationabiliter reuocare votum: si tamen contin-
gat votum esse, in quo nec vir lædatur, pater aut spon-
sus subtrahendo aliquid obsequij: nec præiudicetur
directè matrimonio, aut statui eius quantum ad ali-
quid, vt in orando aliquibus temporibus non in lo-
cis determinatis, sed quibuscunque, quamquam per
legem possint reuocare vir, sponsus, & pater vota
ista: tamen illicitè agunt, quia distrahunt a cultu Dei
vxores, filias, & sponsas, & hoc sine causa, quod
non est parum delictum. Si vouerit, & iuramento se
constrinxerit. Hic ponitur exemplum de quibusdam

Qsi agedo
per legem
potest esse
peccatum.

F votis: non est enim legenda ista litera tanquam tradi-
tur hic aliqua regula præter superiores, sed est exem-
plum superiorum, scilicet, de voto vxoris, nõ id quod
communitè vouere solent vxores, vel omnes foemina
est ieiunium aut abstinentia ab alijs rebus, vel pe-
reginatio & similia: & de his subiicitur, quod in pote-
state viri erit, an votum teneat, vel non. Quod etiam
intelligitur de filiabus respectu patrum, & de puellis
desponsatis respectu sponso. Et dicitur si vouerit,
& iuramento se constrinxerit, ad signandum maiorem
obligationem voti. Nam votum, siue simpliciter, si-
ue cum iuro emittatur, tenet dum aliàs nota sit inua-
lidum. Nec magis facit ad hoc, quod votum teneat, emit-
ti cum iuro, quam sine, quia si aliquid vouerit quod
sine iuro nõ tenet: idem etiam per iuramentum
non tenebit. Facit tamen iuramentum ad maiorem, vel minor-
em obligationem, quia si votum aliàs tenere potest
magis obligabit, quod fuerit cum iuro, quam sine. Pon-
itur autem hoc ad magis exprimendum. scilicet, si vir,
pater, & sponsus possunt retractare vota vxoris filia, & spon-
sa, a fortiori poterunt irritare vota non iurata. Vt per
ieiunium, vel certarum rerum abstinentiam affligat animam
suam. Per ieiunium affligitur anima. i. homo, qui vo-
catur anima, vt patet Gen. 47. & Exo. cap. 1. Vel accipi-
tur anima pro corpore animato, quod per subtractio-
nem cibi affligitur, cum corpus per cibum nutriatur,
augeatur, & plerumque. Dicitur etiam per abstinentiam ce-
terarum rerum, quia præter ieiunium potest aliquis
affligere se abstinendo, vt si quis voueat non bibere vi-
num per mensem, vel non comedere carnes in tali,
vel tali die, aut non dormire in lecto: & sic de ceteris,
quæ ieiunia non sunt, sed affligunt corpus. Ad hoc
etiam reducitur votum de obseruanda castitate per-
petua, vel temporaliter, quia affligitur in quibusdam
per obseruationem illius. Dicitur autem de istis, quia
ista sunt in potestate vxoris, filia, & sponsæ, dum ta-
men non repugnerint viri patris, & sponsus, & hoc,
quia ista obseruant in se agunt. Alia autem sunt,
in quibus materia voti pertinet ad patrem, & virum,
vt dare elemosynam. Si autem ista vota tenerent
soluenda essent de pecunijs patris, & viri, ideo in istis
alia ratio est: nullum enim ius vouendi habet filia,
& vxor, & dato quod vouerent, & pater non repugna-
ret, aut vir, non confirmaretur votum, sicut in alijs:
sed oportebat esse expressum consensum patris, &
viri ad hoc, quod votum vxoris, & filia de faciendo elee-
mosynam teneat, & tunc incipit tenere votum, cum
isti confirmant, prius autem nequaquam, vt supra de-
claratum fuit de voto filiarum. In arbitrio viri erit, vt
faciat, siue non faciat. Id est vir poterit irritare, vt
confirmare votum uxoris. Confirmatio autem voti,
quam vir facit non est simpliciter confirmatio, quia
sine confirmatione illa tenebat votum in præiudi-
cium uocantis: tamen nondum tenebat in præiudi-
cium uiri. Confirmatio autem sua efficit, vt
ipse postea reuocare non valeat. Repugnantia au-
tem viri est maioris efficacitatis, quia non solum tol-
lit votum, ne valeat in præiudicium ipsius, sed
etiam ne valeat in præiudicium uxoris. Quod au-
tem dicitur hic de uoto uxoris intelligendum est de
uoto filia, & sponsæ, quia pater non potest irri-
tare votum filia de ieiunando, vel aliàs se affligendo.
Item poterit sponsus retractare vota sponsæ: eadem
enim ratio in omnibus est, & eadem regula ponuntur
supra.

Quod si audiens vir tacuerit. Hic ponitur casus, in quo
confirmatur uotum uxoris, scilicet, per taciturni-
tatem uiri uiro audiente, & non repugnante,
quia per hoc præsumitur consentire, uel dato,
quod non consentiat, si tamen non reclamatione, uel
non

non repugnat cum agatur de præiudicio eius, tenet
votum. Et in alteram diem distulerit sententiam. In fau-
rem voti dabatur, quod non possit reuocari nisi in ea
die, qua primo cognosceret: si autem prima die vir
consentiret, vel non dissentiret, & postea videretur ei
dissentendum, non poterat reuocare, vel si delibera-
ret de hoc vsque ad sequentem diem, vt approbaret,
vel reprobatet votum, non poterat reprobare.

Quidquid vouerit, atque promiserit, reddet. Id est, te-
nebitur vxor in præiudicium viri complere votum.
Quia statim, vt audiuit tacuit. Reddatur causa huius,
scilicet, quia si vir vellet reuocare votum vxoris, de-
bebat immediate, vt audiuit reuocare, scilicet, in ead-
em die: si autem postea reuocare volebat, non tene-
bat reuocatio.

Qsi vir pec-
cat contra
dicendo vo-
to vxoris.

Si autem contradixerit postquam rem sciuerit. Ponitur
casus, in quo vir peccat contradicendo voto vxoris,
scilicet, si contradicat post diem lapsam, qui sibi da-
tur ad contradicendum: nam tunc si contradicat, &
impediat foeminam obseruare votum suum, quia se-
mina impotentior est non poterit obseruare votum:
tamen peccatum est tunc in viro, qui reuocat, & im-
pedit vota vxoris cum agat contra legem, & dicitur
si contradixerit postquam rem sciuerit. Quod aliqui
intelligunt, si contradicat quomodo conuenit, quod
peccatum est in viro. Sed falsum est, quia tunc lex
daret occasionem peccandi, & faceret secundum le-
gem esse iniustum, quod falsum est. Etiam non est
iste sensus literæ, quia ad hoc non oportebat dici: Si
contradixerit postquam rem sciuerit. Sed solum: Si
contradixerit. Nam contradictio nunquam poterat
esse nisi postquam perueniret ad eum, votum esse
emissum, sed sensus est, quod si contradicit postquam
rem sciuit. si non dixit immediate postquam sciuit
rem, sed expectauit ultra diem a scientia voti, ideo iã
non potest contradicere, quia tamen vxor timet vi-
rum, & inuito eo non est sibi tutum obseruare votum,
si relinquit illud, peccatum est in viro, & non in vxo-
re: Portabit ipse iniquitatem eius. Id est, vir portabit ini-
quitatem foemina, quasi dicat, propter non obser-
uari votum est iniquitas aliqua: tamen ista non est in
foemina, sed in viro, qui reuocauit. Alio modo po-
test intelligi hoc quando vir in tempore, in quo re-
uocare potest votum reuocat: & tamen iniuste illud
reuocat, vt si non erat votum in præiudicium eius,
vel status matrimonialis. Tunc enim peccat vir li-
cet habeat potestatem reuocandi, quia abutitur ea:
& dicitur hic iniquitas eius, id est, foemina, quia dire-
ctè pertinet ad foeminam cum ipsa infringat votum:
tamen vir portat iniquitatem, eo quod ipse cogit
eam non obseruare uotum. Ipsæ sunt leges, quas constitu-
it Dominus Moysi. Ista est recapitulatio superiorum,
& dicitur, quod Deus constituit leges istas Moysi,
id est, dedit eas illi, vt proponeret populo.

Inter virum, & vxorem, inter patrem, & filiam. Id est,
quando teneant vota vxoris, & quando vir possit ea
reuocare: quando etiam teneant vota filia in præiudi-
cium patris: non tamen solum dicitur hic de illis,
sed etiam de votis virorum, & de votis viduarum, &
repudiarum, quia tñ principaliter dictum est de vo-
tis istarum, quæ aliqui retractantur, & aliqui non dicitur
est de his. Quam puellari adhuc ætate est. Dicitur filia
esse in ætate puellari, quod nondum tradita est viro, nec
desponsata, quia tunc est totaliter sub potestate patris,
quamquam sit ætatis procreata. Vel manet in parentis
domo. Hoc intelligitur de puella desponsata, quæ
quamquam puella sit, non dicitur esse in statu puellari,
quia iam est alligata viro, & de voto huius etiam
dictum est: nam vota eius retractat sponsus, & pater,
vt aliqui volunt.

Alph. Toft. super Num. Pars II.

Quid sit votum noui testamenti tam secundum Theologos, quam
Iuristas. Et qua conditiones requirantur ad votum. Et
de votis legis Christi. Quæst. XLIIII.

CVM supra, litera ista fuerit exposita de votis
secundum statum veteris testamenti, nunc
applicanda erit aequaliter ad modum obli-
gationis votorum in nouo testamento: non
enim est idem modus obligandi, vt supra declaratum
est. Pro quo inquirenda sunt aliqua, & primò, quid
sit votum. Aliqui dicunt, quod votum est conceptio
boni propositi cum deliberatione firmata, qua aliq-
ad aliquid faciendum, vel non faciendum se Deo obli-
gat, & isti dicunt votum consistere in sola conceptio-
ne interiori, scilicet, in solo proposito voluntatis,
quia omnia, quæ ponuntur in hac diffinitione reperti
possunt in voluntate. Item patet hoc ex nomine
voti, quia votum a voluntate dicitur: sicut dicitur
alicui esse prosperos successus ad uota, id est, habere
bonam fortunam in omnibus secundum uoluntatem
suam: ergo uotum nihil est nisi uoluntio. & dicunt ad
uotum non pertinere promissionem, quia promissio
est actus rationis: uoluntio autem est actus uoluntatis,
uel propositum.

Quid sit
votum.

Item uidet ex eo quod dicitur Luc. ca. 9. scilicet. Nemo
mittens manum ad aratrum & aspiciens retro aptus
est regno Dei, sed aliquis ex hoc ipso, quod habet p-
positum benefaciendi mittit manum ad aratrum: er-
go si aspiciat retro desistens a bono proposito nõ est
aptus regno Dei, sed hoc non esset nisi forte propo-
nere esset uotum, quia aliàs non esset obligatio ex so-
lo proposito faciendi bonum: ergo in solo proposito
consistit uotum. Sed dicendum non stare istam dif-
finitionem, quia substantiale in uoto est promissio,
sed hic non ponitur promissio, sed solum conceptio,
uel propositio boni operis. Hoc patet Eccles. capit. 5.
siquid uouisti Deo, ne moreris reddere: displicet
enim ei infidelis, & stulta promissio: ergo uotum p-
missio est. sed propositio deficit a promissione, quia
ubicumque est promissio præsupponitur propositum,
nisi sit promissio fallax, scilicet, quod aliquis promit-
tit facere, quod non intendit facere.

Ad colligendum autem particulas diffinitionis uo-
ti: considerandum est, quod uotum causaliter in nobis
obligationem ad aliquid faciendum, uel non facien-
dum. In hominibus autem obligatio est per mo-
dum promissionis, quæ est rationis actus, ad quam
pertinet ordinare: cum enim nos sumus rationales
omnis operatio nostra ad alios per rationem dirigen-
da est. Habet autem se aliquis ad maiorem, uel ad egua-
lem promittendo, & habet se ad minores imperando:
utroque modo ordinatur actus noster, quia sicut im-
perando, & deprecando quid alij pro nobis facere de-
beant ordinamus, ita promittendo ordinamus quid
nos pro alijs facere debemus. Sed promissio in hoc
differt, quia illa, quæ fit homini ab homine non po-
test fieri nisi per uerba, uel aliqua signa exteriora de-
signantia affectum nostrum, quia interiora non sunt
nobis per se cognita, sed sunt ea, quæ sunt in uoce
earum, quæ in anima, passionum notæ, ut patet 1.
Perhermenias. Deo autem fieri potest promissio
per solam interiorum cogitationem, quia Deus nihil
minus cognoscit interiora, quam exteriora: omnia
enim nuda sunt, & aperta oculis eius. Ad Hebr. c. 4.
Ista differentia patet 1. Regum cap. 16. si homines ui-
dent ea, quæ patet, Deus autem intuetur cor: Et quã-
tum ad hoc non erat necessarium exprimi promissio-
nem per uerba in uoto, & quæcumque, ad Deum habe-
remus, sufficiebat solo interiori affectu tractari. Inter-
dum tñ uerba exprimuntur, sicut ad excitationem
R 3 eius,

Promissio
facta Deo
& homini
quod diffe-
runt.

Cap. 1.

eius, qui loquitur, sicut fit in oratione: nam licet Deo intelligeret quid petamus sine verbo: Ecclesia tamen semper in verbo orat, & nos orare admonet, quia verba nostra excitant nos ipsos: magnus enim effectus verborum in prouocatione ad passiones, quod apparet ex p[ro]suasione rhetorica. Interdum enim si aliquid proponatur rusticano verbo, licet res, de qua agitur, satis animos excitare possit: rusticanus tamen verborum stilus passionalem promotionem non promeretur. Interdum vero cum aliquid verborum grauitate, & ornatu quo decet proponitur: licet scilicet nimis non commoueret, verborum virtus efficit, quod res ipsa efficere non valeret: vnde experiri interdum in nobis, quod quamquam accepimus aliquam amaritudinem de inflicta nobis iniuria, vel de fortunae aduersitate non commoueamur in lacrymas: si autem dolorem nostrum nobis ipsis verbo explicare libuerit, vel literis, & stilo commendare hoc ipso in nobis magnum exaggerantes precitemus dolorem, ita vt in lacrymas corruamus: sic enim signat Boetius de consol. lib. 1. Metro. 1. dicens:

Ecce mihi lacere dicunt scribenda camenae: Et veris elegi fletibus ora rigant.

Vbi vocat camenas, id est, scientiam poeticam, & dictionem lacerantem. Et dicit elegos, id est, versus elegiacos rigare vultum suum lacrymis. Incitare eum ad lacrymas, quod non fieret, nisi proponerentur ista in verbo modo rhetorico: vnde in oratione quanto valuerimus obseruandum est, vt verba passionalia proponamus, quia sic magis ad deuotionem excitabimur. De hoc dictum est Gen. ca. 32. Interdum autem proponimus aliqua ad Deum in voce ad prestandum alios. scilicet notificemus eis nos velle obligari Deo: & hoc pertinet ad votum, & ad similia, quae aliquis agere debet pro Deo, & nimis proficit ista exterior promissio. Vt non solum desistat homo a fractione voti pro timorem Dei, sed etiam pro reuerentiam, & verecundiam hominum. Ista fuit causa potissima quare Ecclesia inuenit modum solemnizandi vota, quia solemnizatio fit publice, & cum multis caeremonijs: votum autem simplex fit non publice, quia quilibet potest illud facere solus: & hoc sine exprimendo verba, sine non. Quod autem solus homo agit non verecundat retrahere, quae autem publice egerit infringere veretur. Non est igitur de substantia voti expressio verbalis: est tamen communis modus, & utilis, quod promissio in verbo fiat. Ex hoc autem colligi possunt ea, quae necessaria sunt ad votum. Ponuntur autem tria necessaria, & duo de bene esse, quae interdum veniunt, & interdum non tria necessaria sunt promissio, propositum, deliberatio. Promissio erat necessaria, vt probatum est, & tamen non potest esse sine proposito nisi sit fallax, ideo necesse est, vt quicumque aliquis vouet quidpiam habeat intentionem illud complendi, quod pertinet ad propositum. Requirit autem propositum deliberationem, quia nemo potest quid proponere, nisi illud delibetauerit, & sic ista tria substantialia potest diffiniri votum, scilicet, votum est promissio ex proposito deliberato ad aliquid faciendum, vel non faciendum Deo.

Alia autem duo sunt accidentalialia in voto. scilicet, verborum expressio, & proficit ad quandam confirmationem: sic dicitur in Psalm. Reddam tibi vota mea, quae distinxerunt labia mea, id est, quae ore pronunciaui. Secundum accidentiale est testificatio, scilicet, quod fiat votum coram alijs: & hoc est ad confirmationem, & quantum ad ista accidentalialia diffinit Magister 4. Sent. dist. 38. I. votum est testificatio quaedam promissionis spontanea, quae Deo, & de his, quae Deo sunt, fieri debet. Potest tamen reduci ista diffinitio ad primam: ita quod accipiatur ibi testificatio: non prout est confirmatio voti proferendo coram alijs, sed vt testificatio denotat

Quare Ecclesia inuenit modum solemnizandi vota.

Quo i voto sunt tria necessaria, & duo accidentalialia de quo videtur supra q. 3.

Diffinitio voti secundum Theologos.

ret quandam firmitatem interioris propositi, & promissionis. Sed diffinitio prima est conueniens.

Aliter autem diffinitio Hostii in summa, scilicet, votum est alicuius rei licitae ad faciendum, vel non faciendum cum deliberatione animi Deo facta pollicitatio. Ista diffinitio satis concordat primae, & dicitur: Rei licitae, quia in voto non debet promitti aliquid illicitum, & si promittatur rescindendum est votum, iuxta illud: In malis promissis rescinde fidem: in turpi voto, muta decretum, vt patet in decretis 22. quaest. 4. cap. in malis. Et dato, quod in talibus votis intercedat iuramentum, non sunt obseruanda: magis enim in his reputantur rei obseruatores votum quam transgressores, vt patet in Authen. scenicas mulieres. Dicitur etiam ad faciendum, vel non faciendum, quia votum est promissio, sed ista nunquam est, nisi de faciendo, vel non faciendo: dicitur etiam cum deliberatione, quia votum est promissio, quae non est sine proposito, & deliberatione. Vnde si aliquis aliquid voueat ex facilitate animi nihil accedendo ad id quod vouet non obligaretur, vt patet extra de voto, & voti redemptione in capitulo venientis. & extra de regularibus. capitulo ad nostram: Dicitur etiam pollicitatio facta, quia si aliquis esset in deliberatione, an aliquid voueret, & nondum deliberaisset non obligabatur, vel si deliberaisset, & nondum proposuisset obseruare, non obligatur, vel etiam si proposuisset, & nondum promississet in corde, & hoc quia votum in promissione consummatur: ideo existentibus duobus primis, nondum erat obligatio, vt patet extra de voto, & voti redemptione in capitulo literaturam. Si autem aliquis promississet, tenebatur.

Sed obijciatur, quia 17. quaestio. 1. capitulo. qui bona dicitur, quod illi, qui firmiter proposuerunt, & deliberauerunt iam obligantur.

Respondendum est, quod ibi accipitur large propositum, pro promissione. & hoc aequaliter inuenitur, quae diffinitio propositum. Est autem propositum firmum, id est, firmatum, quando non licet recedere ab illo. Cum autem liceret recedere nondum est firmatum, sed a proposito sine promissione recedere licet cum non acquiratur aliquod ius alicui ex proposito nostro, quod patet, quia dato, quod aliquis iuret, quod firmiter proponit dare alteri centum, non est facta aliqua obligatio: si tamen promittat dare obligabitur dare. Sic autem est ad Deum, quia si aliquis solum proponat, & delibet aliquid facere non subijcit voluntatem suam alicui, sed significat id, quod intendit. Cum autem promittit iam se subijcit potestati alienae, & tunc non licebit recedere, quia questum est alteri ius.

Ad rationes autem probantes primam diffinitionem voti, scilicet, quod votum esset sola deliberatio, & propositum, & quod pertineret ad voluntatem respondetur. Ad primam cum dicebatur, quod conceptio boni propositi sit uotum, & tamen ista est in sola voluntate. Dicendum quod non sufficit ad rationem voti, quia uotum importat quandam firmam obligationem, sed conceptio boni propositi quamquam ex voluntate fit, tamen non firmatur ex voluntate, sed ex deliberatione praeter promissionem. Ad secundam cum dicebatur, quod uotum a voluntate diffinitur: ergo in solo proposito est uotum. Dicendum, quod uotum habet originem a voluntate, sed consummat in intellectu. Nam uoluntas mouet rationem ad repromittendum aliquid circa ea, quae eius uolitioni subduntur. Et pro hoc uotum a uoluntate nomen accipit quasi a primo mouente, sed non recipit ab illa totum esse suum. Ad tertiam cum dicebatur de mittente manum ad aratrum, & respiciere retro: dicitur, quod mittere manum ad aratrum, non est aliquid proponere solum, sed aliquid facere.

Quod diffinitio prima sit conuenientior colligitur ex Scoto ibi. & 5. Tho. 2. 2. q. 88. ar. 1.

Ad rationes primae opt.

facere. Nam, sicut qui mittit manum ad aratrum, iam operatur, vel disponit se ad operandum dispositione immediata, ita ille, qui promittit iam operatur, quia incipit se exhibere promptum ad faciendum, licet nondum impleat, quod promittit, sicut ille, qui ponit manum ad aratrum nondum arat iam tamen apponit manum ad arandum, qui autem solum proponit nihil adhuc agit nec exhibet se paratum immediata dispositione, ideo in proposito solo non consummatur votum, sed in promissione.

An utile, & expediens sit hominibus aliquid facere per votum, vel omnia sine voto. Et quae utilitates sequuntur in uouendo. Quaest. XLV.

Primi argumentum. Cap. 4.

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum. Cap. 3.

Quintum argumentum.

Sextum argumentum.

Psalm. 75.

Responsio ad quoniam.

Quaeritur an utile sit, & expediens hominibus aliquid uouere. Arguetur, quod non, quia peccatum est per plura facere quod potest fieri per pauciora 8. Topico. sed omnia bona, quae possunt facere per votum possunt etiam sine voto, ideo frustra est apponere obligationem, cum sine illa res bene fieret. Item non expedit alicui homini, quod se prius bono, quod ei Deus donauit, sed libertas est vni de maximis bonis, quod videtur tolli per votum, quia inducitur necessitas, ergo uouere non expedit. Item nullus debet se immiscere periculo, sed quicumque uouet submittit se periculo: ergo nullus debet uouere. Hoc patet, quia ante votum poterat id, quod uouetur praeteriri sine peccato: cum autem emittitur votum peccatum est non impleri. Vnde Augustinus dicit in epistola ad Armentarium, & Paulinam: Quia iam uouisti, iam te abstinxisti, tibi facere non licet aliud: non talis eris, si non feceris, quod uouisti, qualis mansisses, si nihil tale uouisses, minor enim tunc esses, non peior, imo autem tanto inferior, quod absit, si fidem Deo fregeris, quam tu beatorum si solueris, ergo uouere non expedit.

Item qui operatur uirtuose, operatur cum delectatione, & liberrime, quia signum generati habitus est delectatione fieri in operibus, vt patet 2. Ethic. sed qui operatur ex voto non agit delectabiliter, & liberrime, eo quod iam non agit ex inclinatione, sed ex necessitate, ergo non expedit uouere.

Item Apostolus dicit prima ad Corin. cap. 4. Imitatores mei estote, sicut & ego Christi, sed non legitur Christum aliquid uouisse, nec Apostolus: ergo uideatur, quod non expedit aliquid uouere.

Item Apostolus admonet ne agamus bonum ex tristitia, & necessitate, sed hilariter, vt patet 2. ad Corin. cap. 9. scilicet, vniquisque prout destinauit in corde suo non ex tristitia, aut ex necessitate: hilarem enim datorem diligit Deus: sed qui agit ex voto, agit ex necessitate, ergo nihil est uouendum.

In contrarium uidetur, quod votum sit expediens, quia Scriptura admonet uouere, vt patet in Psalm. Vouete, & reddite. si tamen malum esset, non admoneret. Item si non expediret uouere, quamquam interdum aliquid uoueremus non oporteret illud solui: & tamen Scriptura nimis admonet solutionem uotorum, & non esse tardandum in redditione eorum, vt patet Ecclesiast. capitulo quinto, & Deuteronomio 23. cap. ergo expedit uouere.

Respondendum est, quod cum in voto obseruantur omnes conditiones voti, scilicet, quod fiat de rebus licitis, & discretis, ualde expediens est. In quo considerandum, quod votum est promissio facta Deo, vt supra dictum est. Fit autem promissio interdum homini, & interdum Deo, sed ex diuersis causis, & in utraque reperitur utilitas. homini enim promittimus aliquid propter eius utilitatem, quia id quod ei pro-

Alph. Toft. super Num. Pars 11.

mittimus aliquid confert, & hic sunt duo, scilicet, exhibitio, & promissio: exhibitio enim utilis est, quia per ipsam transit res utilis ad eum, cui fit promissio. Est etiam promissio utilis, quia propter hanc non licet promittenti recedere ab eo quod dicit, & ille, cui facta est promissio habet certum ius ad rem, quod sine promissione non haberet: fit autem promissio Deo, & hic etiam duo sunt, scilicet, exhibitio, & promissio, sed neutrum fit propter utilitatem Dei: quod patet, quia exhibitio rei promissae non est utilis ei cum bona utilia solum conferant ad suppleendam negligentiam aliam indigentiam. Deus autem bonorum nostrorum non indiget Psalm. 15. Etiam promissio non est utilis Deo, quia promissio est utilis, in quantum per eam acquiritur aliquod ius, & certificatur is, cui fit promissio de exhibitio, sed Deo non est utilis exhibitio: ergo nec promissio: est tamen vtrumque nobis utile. Vnde Augustinus dicit in Epistola ad Armentarium, & Paulinam: Benignus exactor non est egenus, & qui non crescat ex redditibus, sed in se crescere facit redditores, ea tamen, quae nos reddimus sunt nobis utilia, quia dum magis Deum colimus amplius apud eum promeremur. Promissio quoque nobis utilis est ad multa, nam praeter hoc, quod est reddere id quod per uotum promittitur ipsa promissio multum proficit, quia necesse est, quod in eodem actu ille, qui uouet, plura Deo det, quam qui non uouet. Nam qui non uouet, exhibet aliquid, sed manet ei libera uoluntas ad continuandum, vel non continuandum actum: esse autem sui iuris est aliquid ualde magnum, quod ille, qui uouet Deo exhibet: nam non solum actum suum Deo impendit, sed etiam uoluntatem, & libertatem suam faciens, quod nihil ei liceat, nisi quod Deus uult.

Item proficit promissio, quia inducit nos ad magis colendum Deum. Nam qui agit sine uoto, quia non obligatur interdum agit, & interdum cessat, & languet uoluntas eius ad aggressionem magnorum bonorum, qui autem uouit, quia scit sibi ex necessitate incumbere, quod agat disponit se ad agendum confortando se ad magna, & ardua, & sic nimis proficit. Hoc apparet in illis, qui solum ex delectatione student, vel, qui ex necessitate: nam abundantius proficiunt quibus uisitandi libros necessitas inest.

Item proficit promissio ad maius firmamentum inducendum in opere bono, potissimum cum ista promissio publice fit: quia licet tunc promittens non curaret obseruare promissum propter Deum: curabit tamen saltem obseruare propter humanam verecundiam, & quamquam a principio sint actus isti difficiles, quasi non penitus uoluntarij: tamen assuetudo illos faciet delectabiles, & sic uotum erit in nobis occasio bonorum habituum, qui non fuissent causati sine uoto. Item proficit promissio ad aliorum precitacionem, quia cum aliquis uouet quidpiam Deo impendere quantum ad illam partem se totum Deo exhibet, nihil sibi iuris relinquens, quod alij uidentes magis precitantur ad Deum colendum, quam alias precitantur, cum magis manifestet affectus nri in Deum pro uotum quam sine uoto. Ad rationes in primam respondendum: ad primam cum dicitur, quod peccatum est per plura facere & c. dicitur, sed negatur minor. Nam sicut in uoto plura sunt quam in operatione sine uoto, ita plures utilitates sunt operantis cum uoto, quam sine illo, & patet de omnibus supra positis, quarum nulla est in operatione sine uoto. Ad secundam respondetur, cum dicitur, quod nullus debet se priuare libertate & c. dicitur. Cum autem dicitur, quod tollit per uotum negandum est, quia sicut quod sine uoto operatur, liberè operatur a principio

Qui uouet plura Deo dat quod non uouit.

Ad rationes ad primam.

Ad 2.

R. 4. intrinseco

intrinseco nullo extra cogente, ita qui ex voto agit liberè agit, quia voluntati sue subijcitur complere votum, vel non. Si autem dicas, qd ante emissionem voti libertas inest, post emissionem vero soluedi necessitas manet: dicendum est verum esse de necessitate ex presuppositione. scilicet si non impleuimus, non habebimus vitam æternam; sed non est necessitas abso- luta, sicut necesse est hominem esse mortale, & hoc sufficit ad hoc, quod non tollatur libertas.

Aliter rñderi potest, qd votum causat necessitatem, sed non diminit libertatem, quia solum inducit quãdam firmitatem ad operandum, & non coactionem, sicut autem necessitas ad non peccandum non dimi- nuit in Deo libertatem, nec in beatis, ita necessitas ad bene operandum non tollit aliquam libertatem. Et est ista cõfirmatio similis pfirmationi beatorum, sed ex illa non sunt minus perfecti. Vnde necessitas voti, quia est firmitas in bono melior est, quã libertas. i. indeterminatio ad faciendum hoc, vel illud: vñ Aug. in Epistola supra nominata ait: Felix necessitas, quã ad meliora compellit. Ad tertium cum arguebatur, qd nemo debet se immiscere periculis, sed quicumque votet, subijcitur periculo. Dicendum est qd periculũ habet se dupliciter: vno mō periculum oritur deter- minare ex ipso facto, quod quis aggreditur: alio mō oritur non ex ipso bono, quod quis incipit, sed eo, qd deficit, vel errat a bono incepto. Primo modo nullus se debet immiscere periculis, sicut non est expediens, qd aliquis transeat flumen per pontem ruinosum, vel qd habitet in domo disposita ad casum, quia ex ipsa re nascitur periculum. Secundo mō nō est inconueniens qd aliquis immisceat se periculis, sicut ascendere equũ in se non est periculum: pōt tñ inde cadere ascētor, sed pp hoc non est cessandum ab operationibus, qd hoc modo cessandum esset ab omnibus operationi- bus bonis pp periculum, quia nō est aliqua operatio, ex qua non possit sequi periculum per accidens: sic enim dñ Ecclē. 1. cap. Qui obseruat ventum, non se- minat, & qui considerat nubes nunquam metet, sed oportet, qd homo se exponat alicui periculo pp bonũ cum ex re ipsa, cui se exponit non nascitur directe pe- riculum, sed per accidens: in voto autē sic est, quia non nascitur periculum ex eo, sed ex culpa hominis, qui voluntatem transgreditur votum: vnde Aug. in prazalleg. Epistola ait. Non te vouisse poen- teat: immo gaude iam tibi non licere, quod tñ tuo de- trimento licuisset. Ad quartum: Cum dñ, qd qui ope- ratur virtuosè, operatur delectabiliter, & liberrimè, sed non est sic in voto, ergo &c. Dicendum, qd operã- tes ex voto non minus liberè, & delectabiliter operã- tur, quã ceteri: nam delectatio oritur ex habitu, sed si operans sit habituatus ad id, quod operatur, vt patet 2. Ethic. hoc autem per accidens se habet ad operari ex voto, vel sine voto, quia pōt vouens habere habitu perfectiorem, quã non vouentes, & tunc delectabi- lius operabitur, si autem non vouentes habeant habi- tum ad id, quod operantur delectabiliter operabunt: sed hoc totaliter est per accidens ad votum, ideo de eo non est curandum. Cum vero dicitur, quod vouẽ- tes non operantur ita liberè, falsum est, quia votũ nō tollit aliquam libertatem, nec diminit: nam sicut il- le, qui mouetur, & cadere non potest, non mouetur magis ex necessitate, quã ille, qui mouetur, & fre- quenter cadit, sed habet aliquid excellentius. s. qd iste est pfirmatus ad non cadendum, & ille non: ita in vo- uente, & non vouente, quia vouens habet firmitudi- nem propofiti ad operandum pp promissionem: nō vouens aut nullam habet firmitudinem, cum nō sit determinatus ex proposito suo magis ad agere, q̄ nō agere, coactio tñ ad agendum nulla magis vni quã

alteri inest. Ad quintum, cum dicebat, qd Christus nō vouit, nec Apostoli: ergo nec nos vouere debemus. Rñdendum est, qd nō sequitur, quia quãquã nos debeamus esse imitatores Christi, non tñ debemus omittere, vel non agere omnia, quę ipse non egit: nã tunc tollentur nobis multi actus boni. Christus nũ- quam doluit pro aliquo prauè commisso, quia nun- quam peccauit: ergo nos non debemus dolere de ali- quo commisso: sed falsum est: ergo, quãquã ipse non vouit, nobis vouere expediens est. Aliter rñderi pōt, qd quãquã Christus in persona sua non vouit, dedit tñ nobis exemplum vouendi: ipse enim erat Deus, & homo: & in quantum erat Deus non compe- tebat ei vouere, quia votum semper fit alicui maiori. In quantum homo etiam non debuit vouere, quia vo- tum fit ad firmandum voluntatē nostram in bono pp promissionem, quã aliàs firmata non est. Christus tñ in quantum homo habebat firmam voluntatem in bono, quia comprehensor erat, & oēs hi sunt pfirmati: dñ tñ nobis ex persona Christi id quod hñ in Psal. 111. vouete & reddite. & illud. Vota mea reddam in cõ- spectu timentium eum. Cum autē dicebatur de Apo- stolis, qd non leguntur vouisse, dicendum, qd nō appa- ret expresse eos vouisse, sed satis verisimile est, qd vo- uerunt oĩa pertinentia ad statũ perfectionis. s. qd Chri- stum relicto omnibus bonis secuti sunt. Ad sextum cum dicebatur, qd Apostolus admonet ne agamus ex tristitia, aut ex necessitate, quia hilarem delectorem dili- git Deus. Dicendum est, qd agentes ex voto non agũt ex tristitia, nec ex necessitate. nam tristitia causat ex- his, quã nobis accidunt q̄ voluntatem nostram: votũ autem non est aliquid q̄ voluntatem, sed ex volun- tate habens originem: ideo non fit aliqua tristitia per il- lud. Et nō est aliqua necessitas, quia accipit Apo- stolus necessitatem coactionis, quã tollit meritum, vel necessitatem inductionis magne ab extrinseco, vt qd aliquis operetur bonum pp solam magnã verecun- diam. In voto autē non est necessitas coactionis ad ob- seruandum illud, sed necessitas ex presuppositione. s. si volumus saluari, qd oportet obseruare votum: & ista necessitas non diminit libertatem, quia tunc et dice- remus, qd non vouentes agebant ex necessitate, quia quãdam sunt, quã necesse est ipsos agere ex presup- positione. s. obseruare omnem legem Euangelicam, alioquin non est salus, sed non dicimus pp hoc eos esse minus liberos in agendo: ergo nec vouentes pro- pter hanc necessitatem sunt minus liberi.

Quę sunt species voti.

Quest. XLVII.

QVÆR ET VR Vltorius de spẽbus votorũ. Rñdendũ, qd votũ diuidit primo per neces- sariũ, & voluntariũ, & hoc intelligit cõpa- rãdo ad tps emissionis. Nã post emissionẽ oē votũ necessarium est. Dñ autē votum necessarium id, quod necessarium est etiam antequam emitta- tur, & sic est votum, quod fit in baptismo, scilicet, abrenunciare Satanã, & p̄pis eius, & tenere fidem, & seruare decalogum, & alia, sine quibus non est salus, vt patet de conse. dist. 4. in c. prima. & 1. q. 1. s. ec- ce cum honoris: ideo cum homo peccat post bap- tismum ex duplici causa peccat, scilicet, quia malum simpliciter agit, & quia transgreditur votum: ta- men sunt duo peccata, sed vnum grauius, quã aliàs foret, si non voueretur. Votum volunta- rium dicitur illud, ad quod quis non tenebatur an- te emissionem, sed post emissionem astringitur ad obseruandum, sicut est votum continentie, & abstinentie a cibis, & peregrinationis, & simi- lium. De his dicitur in Psal. vouete, & reddite: & ibi- glosa,

Psal. 77.

glosa,

Ad tertium. Exponere se periculo qd licet & qd non

Ad quartum.

Cap. 3.

glosa, id est si vouetis, reddite. Et sic primum ad con- silium, & secundum ad imperium refertur, vt patet extra De voto, & voti redemptione. in cap. magne.

Cum autem dicitur, quod votum continentie est voluntarium intelligendum est quantum ad emissio- nem continentie perpetuæ, vel temporalis, per quod aliquis abdicat a se potestatem experiendi actum vene- reum, quem aliàs licite experiiri posset, quilibet ta- men obligatur continere, nisi contrahat: leges enim imposuerunt omnibus continentiam, quia sola po- tens est animas cum fiducia Deo presentare, vt patet in Aucten. De lenonibus. s. sancimus. col. 2. & per hoc corriguntur leges antiquæ, quã concedebant concubinatum. Dicitur tamen votum continentie voluntarium, quia quicumque vouet continere, pos- set contrahere, vel vti matrimonio iam contracto. Itē cum dicitur de abstinentia a cibis, scilicet, de ieiunijs, quod votum istorum est voluntarium, intelligendũ est quantum ad illos dies, qui non sunt sub pcepto Ecclēsię, vt ieiunentur, quia quantum ad hos non est libertas, generaliter autem omne votum est volunta- rium, quia de re licita fit ad quam ante emissionem voti non obligabatur, istud autem distinguitur, quia quoddam est simplex, aliud solenne, votum simplex dicitur, quod sine aliqua solennitate emittitur, scilicet, quia nō fit in conspectu Ecclēsię, vel in manibus alicuius prelati, aut per functionem sacri ordinis, vel professionem alicuius religionis approbatã, sed fit ab solutè, vt si apud se quis voueat, nemine audiente, & hoc, siue in solo corde, siue in voce etiam si aliquis audiat, non tamen fiant vltiores ceremonie. Votũ autem solenne est quod publice fit, vel in manibus prelati, qui suscipere potest votum. Et sic de alijs cõ- munijs introducis iure, solennitate enim vtorũ iura introduxerunt, vt patet De voto, & voti redem- ptione ca. vnic. in 6. Fuit autem ista solennitas pro- pter maiorem firmitudinem in votis, quia vota solen- nia publice emittuntur, ideo in his quãquã Deus non moueat hominem ad complendum votum sal- tem ipse humana verecundia incitabit, & ob hoc ge- nerale est in istis votis, quod sunt publica, vota autem simplicia, vt communiter sunt occulta, & ob hoc maius delictũ est in transgressionem voti solennis quã simplicis, & in ipsis solennibus est differentia, quia quanto aliquod magis publice emittitur tanto tran- sgressio est damnabilior, & poena infligēda est maior, vt patet extra de voto, & voti redemptione cap. vni- co in sexto, istorum autem votorum quẽdam confi- stunt in faciendo, vt ieiunare, peregrinari, orare offer- re, alia consistunt in non faciendo, sicut non trahe- re matrimonium, non accipere ordines sacros, non suscipere Episcopatum. Hęc autem voluntaria sunt, quia sine his est salus 1. q. 1. cap. si qui. s. ecce cum ho- noris. Et potissimum dicitur hoc de sumptione sacro- rum ordinum, & acceptione Episcopatus, quia quã- quã ista pertineant ad quandam excellentiam vir- tutis, & status, tamē sine his est salus, quia nō in subli- mitate graduum, sed in amplitudine charitatis acqui- ritur regnum Dei, vt patet extra de temporibus ordi- nãdorũ cap. ad aures.

An votum sit actus latrię, & secundum se totum pertineat ad latriam. Quest. XLVIII.

QVÆR ET VR amplius circa votum, an sit actus latrię. Pro quo considerandum, qd latria, siue religio dicitur esse virtus, secun- dum quam Deo exhibemus debitum famulatum, scilicet, quod cognoscimus eum Domi- num, & pro hoc impendimus ei cõmunijs quãsdã

famulatus. Differt autem ista virtus a charitate, quia secundum charitatē Deum super omnia diligimus, & colimus, tamen non in quantum Dominum, sed in quantum summum bonum, latria autem respicit Deum tanquam Dominum, & impendit ei cultum tanquam debitum. De hoc magister li. 3. sententia- rum dist. 9. Et in hoc arguitur, quod non sit votum actus latrię, quia omne opus virtutis cadit sub voto; sed ad eandem virtutem videtur pertinere primitte- re aliqui, & facere: illud ergo votum pertinet ad quã- libet virtutem, & non specialiter ad latriam. Item se- cundum, quod ait Tullius ad religionem, vel latriam pertinet cultum, & cõmunijs Deo offerre, sed il- le, qui vouet nondum aliquid offert, sed solum pro- mittit, ergo votum non est actus religionis. Item cul- tus latrię, siue religionis non debet exhiberi alicui, nisi Deo, sed votum non solum fit Deo, sed interdũ fit sanctis, etiam fit prelati quibus religiosi profiten- tur obedientiam vouentes, ergo votum nō est actus religionis, vel latrię. Sed contra hoc est, quia s. ca. 19. dicit. Colent eum in hostijs, & in muneribus, & vo- ta vouebunt Domino, & soluent, sed colere Deum est actus proprius latrię, ergo votum cadit sub latria, vel religione. Item votum cum pertineat ad vnum genus operationis humanæ, & sit aliquod bonum, & dirigibile, impossibile est, quod non pertineat ad aliquam virtutem, sed non est aliqua ad quam possit p- tinere, nisi sit latria, ergo sub latria poni debet. Nec valet si dicas, quod ad cõmunijs virtutis pōt voueri, iō prinebit votũ ad omnem virtutem. Dicendum, qd quãquã id quod vouetur possit pertinere ad om- nem virtutem, tamen vouere dicit quãdã cõmunijs specialem cultus diuini, scilicet, obligare se ei per promissionem, & hoc est generale in omni voto, ideo quantum ad hoc necesse est, vt votum deter- minet sibi aliquam specialem virtutem, & ista est la- tria, siue religio, quia non potest inueniri alia. Ad quẽ- stionem respondendum, quod latria ab alijs virtuti- bus differt, quia ipsa est virtus imperatiua, scilicet, se- cundum eam imperantur, & ordinantur omnia, quã in Deum dirigi debent, cum Deus sub ratione Domi- ni, & cui debetur famulatus sit id, quod intendit la- tria, virtutes autem alie sunt exequentes, vt pote ali- quis propter Deum vult abstinere a libidine intendēs per hoc impendere se Deo famulatum, istud perti- net ad duas virtutes, quia imperare, quod abstinẽ- mus, & hoc propter Deum pertinet ad latriam, ip- sum autem continere pertinet ad temperantiam, vel ad dispositionem, quę vocatur continentia. Sic et apparet in operationibus potentie volitive, & intelle- ctive, nam actus potentiarum executuarũ sunt actus potentie intellective, & volitive, quia nihil potentie executive operantur, nisi illud intellectus decreuerit, & voluntas elegerit, & in hoc ponunt ordinem in potentijs inferioribus. Executio tamen actuum non pertinet ad intellectum, & voluntatem, sed ad infe- riores potentias, sic autem de latria est, quoniam ipsa ordinatur ad diuinam reuerentiam, quã est proprius finis latrię, ordinare autem alios actus in suum finem pertinet ad virtutem imperantem, & non ad virtutē imperatã, ideo ipsa ordinatio actuum cuiuscunque virtutis in seruitium Dei est proprius actus latrię, li- cet executio illius pertineat ad virtutes imperatas, sed manifestum est ex precedentibus, quod votum est, quãdam promissio facta Deo, promissio autem im- portat ordinationem quãdam eius, quod promitti- tur, vnde secundum quosdam votum est ordinatio quãdam eorum, quã quis vouet in diuinum cultum, ergo votũ est actus virtutis ordinatiue, scilicet, latrię. Ad rationem primam responderetur, quod votum cõ- siderat

Charitas & latria quō differunt.

Primũ ar- gumẽtum.

Secundũ.

Tertium.

Respon- sio.

Latria quō differt ab alijs virtu- tibus.

Ad rñem primam.

sideratur dupliciter, aut quantum ad promissionem, qua quis Deo se obligat, aut quantum ad rem exhibitam per promissionem. Primo modo necesse est, ut vouere pertineat ad actum latriæ, quia non est aliqua virtus cuius actus sit promittere aliquid Deo, vel ordinare in illum præter latriam, in omni tamen voto est ista ordinatio, ergo quantum ad hoc pertinet ad latriam. Secundo modo, scilicet, quantum ad rem exhibitam potest dupliciter accideret, quia aliquando id quod promittitur est proprie materia religionis, vel latriæ, scilicet, quia pertinet ad quasdam ceremonias, quæ ad solum cultum diuinum exhibentur, sicut offerre sacrificium, & orare, & similia. Interdum autem res exhibitæ pertinet ad materiam alterius virtutis, ut si aliquis voueat ieiunare, vel continere, quod pertinet ad temperantiam, aut voueat dare eleemosynam, quod pertinet ad liberalitatem, vel facere Ecclesiam aut monasterium, quod pertinet ad magnificentiam, aut pugnare contra infideles, quod pertinet ad fortitudinem, vel non respondere maledicentibus, quod pertinet ad mansuetudinem, & sic omnis actus virtutis potest cadere sub voto. Primo modo votum pertinet ad latriam tam quantum ad materiam, quam quantum ad promissionem. Secundo modo pertinet ad latriam quantum ad promissionem, & ad alias virtutes quantum ad executionem. Sed tunc dicitur, cum pertineat votum ad latriam quantum ad aliquid, & ad alias virtutes, quantum ad aliquid, a qua denominabitur? Respondendum est, quod debet vocari actus latriæ, & hoc propter duo. Primo, quia interdum pertinet votum totaliter ad latriam, sed nunquam totaliter ad alias virtutes, ut si quis voueat orare, vel dicere Missam, aut recitare horas canonicas. Iste actus pertinet ad latriam quantum ad promissionem, quia per illam ordinatur actus in diuinum cultum, sed ad nullam virtutem pertinet ordinare in diuinum cultum operationem, nisi ad latriam. Etiam pertinet iste actus ad latriam secundum materiam suam, quia hoc quod est orare, vel Missam dicere, aut genua flectere, & similia non est materia alicuius virtutis, nisi religionis, siue latriæ. In alijs autem virtutibus non sic reperitur, quia licet materia, in qua sit votum pertineat interdum ad alias virtutes, ut ieiunare continere, & dare eleemosynam. Ordinare tamen actum istum in Deum per promissionem non pertinet ad aliquam illarum. Item secundo apparet hoc, quia dato, quod semper materia voti prineret ad alias virtutes, adhuc principale, quod est in voto pertinet ad latriam, quia substantiale, quod est in voto est promissio facta Deo, quod autem promittatur hoc, vel illud, non tantum refert. & per hoc etiam votum distinguitur ab omnibus alijs operationibus, quia votum determinat sibi promissionem. Debet ergo denominari voti actus latriæ ad quam pertinet substantiale illius, & non actus aliarum virtutum. Ad secundam rationem, cum dicebatur, quod ad religionem, vel latriam pertinet cultum, & ceremoniam Deo offerre conceditur. Cum dicitur, quod vouens adhuc nihil operatur dicendum, quod eo, quod exhibet se promptum immediata dispositione ad aliquid Deo offerendum, cum Deo se obligat, quodammodo videtur iam offerre, sic enim dicitur aliquid fieri, cum causa eius immediata sit, quia effectus continetur virtualiter in causa. Sic etiam de eo, qui mittit manum ad aratrum licet nondum arerit tamen arare videtur, quia illa est propinquissima dispositio, & inde est, quod cum nos gratias agimus aliquibus propter bona, quæ conferunt, non solum gratias agimus cum conferunt, sed etiam cum conferre promittunt. Si tamen promissio non reputaretur aliquammodo, ipse actus dandi non regnatia-

Ad secundam.

Quo in voto deditur et an requiratur opus adueniat magnitudine est.

remur, & sic etiam est quantum ad Deum in voto, nam non solum aliquis meretur apud Deum, qui votum complet, vel secundum votum suum agit, sed etiam cum vouet, ideo si quis voueat cum plena intentione exequendi quod vouet, tantum meretur in sola votum emissione, quantum in multis actibus posterioribus, qui sunt ad completionem voti, & hoc potissimum cum per votum inducitur magna obligatio, sicut in vouentibus religionem, nam ibi profitentur, & promittunt se obseruatuos continentiam, paupertatem, & obedientiam, quæ tria profecto maxima sunt, & qui ista vouet iam sibi nihil ultra relinquunt. Ideo dicitur, quod si quis ad ampliandum cultum Dei in seipso cum firma, & plenissima intentione complendi ista tria vouerit in hac sola emissionem voti sine aliquo actu posteriori magis meretur, quam si multis diebus ieiunaret, aut contineret, ideo si omisso voto moriatur quis antequam incipiat exequi aliquam partem illius, per solam illam emissionem magnus gradus gloria sibi debetur. Ad tertiam rationem respondendum, quod votum soli Deo fit, sed promissio potest fieri etiam homini, & ipsa promissio boni, quæ sit homini potest cadere sub voto in quantum est quoddam opus virtuosum. Intelligendum est autem per hoc votum quod aliquis vouet aliquid sanctis vel prelati, ut ipsa promissio facta sanctis cadat sub voto materialiter. Est autem sic intelligendum, quod quando aliquis vouet alicui sancto facere aliquid pro ipso, ut ieiunare in festiuitate illius, aut visitare limina eius, votum fit hic Deo. Tamen exhibitio operis specialiter est pro isto, vel illo sancto. Et cum aliquis dicit, ego voueo tali, vel tali sancto ieiunare in festiuitate illius, est sensus istorum verborum, ego obligo me Deo ad ieiunandum in festiuitate huius sancti, & pro honore huius sancti, votum autem non recipitur hic a sancto, sed a Deo, quia ipsi fit obligatio, sed exhibitio operis specialiter dirigitur in sanctum illum. Sic autem erat de latria respectu omnium aliarum virtutum in voto, quia promissio, quæ in voto fit semper ad latriam pertinet, opus tamen, quod promittitur aliquid quando pertinet ad vnam virtutem, & aliquando ad alteram, sed propter hoc nihilominus pertinet votum semper ad latriam. De voto autem, quod fit prelati dicendum est, quod in professione religionis vouent religiosi continentiam, & paupertatem Deo, & obedientiam prelati suis, non tamen est sensus, quod votum obedientiæ directe, & solum tendat ibi in prelatum, sed est sensus, ego voueo obedientiam prelati, id est ego voueo Deo obseruabo obedientiam ad prelatos, & sic promissio, quæ est substantia voti, dirigitur ibi in Deum, opus autem est ad prelatos propter Deum.

Votum de quibus rebus fieri debet, & quomodo concordetur opinio iuristarum cum opinione theologorum, quantum ad indifferentiam an fiat Deo votum. Et quid agendum est, quando votum est indifferens, & nobis impossibile.
Quest. XLVIIII.

QUÆRITUR ulterius de quibus rebus debeat fieri votum, scilicet, an fiat de bonis, & de malis indistincte, & de indifferentibus, vel de solis bonis, & si de bonis, an de bonis, quæ sunt sub libertate nostra totaliter, ita quod non cogimur ad illa, vel de omnibus bonis tamen necessarijs quam voluntarijs. Dicitur autem communiter, quod votum fieri debeat semper de meliori bono, id est, de bono supererogationis. Vocatur autem bonum ipsius, per quod peruenimus in salutem æternam, & si ne illo impossibile est peruenire: sic sunt omnia præcepta necessitatis. Vocatur autem melius bonum id per

Ad tertiam.

An aliquis possit fieri votum sanctis vel prelati, & an de votum fiat Deo.

Responsio communis.

per quod in vitam æternam peruenitur, & efficacius peruenitur, quam per primum bonum, & ita sunt bona, ad quæ non cogimur, sicut consilia Euangelica. Vocantur autem meliora bona, quia ad altiorem statum pertinent, quam illa, quæ sunt bona sub necessitate, & communiter constituuntur vota in illis.

Contra. Sed arguitur, quod non solum fit votum de istis, sed etiam de illis, quæ pertinent ad necessitatem salutis, sicut in baptismo vouent homines abrenunciare Satanæ, & pompis eius, & fidem seruare, ut dicit Glossa super illud: vouete, & reddite Domino. Etiam Iacob vouit id quod erat de necessitate salutis, scilicet, quod Deus verus esset sibi Deus, ut patet Gen. 28. cap. & tamen hoc est de necessitate salutis, ergo non fit votum semper de meliori bono. Item videtur, quod mala voueri possint licite, quia septe Galaadites ponitur ab Apostolo in catalogo sanctorum Ad Heb. 11. cap. ipse tamen vouit immolare quidquid sibi occurreret primum de domo sua reuertenti debello, & immolauit tunc filiam suam vnicam innocentem, ut patet Iud. cap. 11. sed occisio innocentis illicita est secundum se, & non redarguitur ille, qui vouit, ergo illicita cadunt sub voto. Item ea, quæ reddunt in alicuius detrimentum, vel quæ nihil sunt vtilia, non habent rationem melioris boni, sed aliquando sunt vota de istis, ut de immoderatis ieiunijs, aut vigilijs, vel laboriosis peregrinationibus, quæ vertunt in magnum periculum personæ, sunt autem interdum vota de aliquibus indifferentibus, & ad nihil vtilibus, ergo non semper de meliori bono. Item impossibilia non sunt meliora bona, ideo non sunt bona, quia nunquam sunt, & tamen interdum aliquis vouet, quod sibi impossibile est, sicut aliquis vouet, dare pecuniam, ad quam reddendam postea est impotens, vel vouet ire in peregrinationem, & infirmitate grauatus habet hoc pro impossibili, ergo votum non est de meliori bono semper. Sed contra, quia Deuterono. 23. cap. dicitur, quod vouentes non debent tardare reddere, & subditur, si nolueris polliceri absque peccato eris, ergo apparet, quod qui vouet bene agit, sed qui non vouet non agit malum, & ob hoc non potest esse votum de illicitis, quia illicitè agere peccatum est, sed vouere est licitum. Etiam patet ex hoc, quod non fit vouere de bonis, quæ cadunt sub necessitate, quia qui illa omittit peccat, & tamen non vouere non est peccatum, cum dicatur: Quod si nolueris polliceri absque peccato eris. Ergo solum est votum de meliori bono, quod sine peccato omitti potest.

Responsio. Respondendum ad quæstionem, quod votum, sicut supra declaratum fuit, est promissio facta Deo. Promissio autem fit alicui in fauorem ipsius, & non principaliter in fauorem promittentis, ideo debet fieri de aliquo quod vtile est ipsi, cui promittitur, vel saltem gratum, & dicitur hoc, quia in hominibus fit promissio propter vtilitatem eorum, ad quos est, quia indigent in alterorum vtilitatibus, promissio autem, quæ fit Deo non est de aliquo vtili, cum nihil sit sibi vtile, quia bonis nostris non indiget, vtilitas autem est ad supplendam indigentiam. Debet tamen id quod ei promittimus saltem esse ei gratum, mala tamen ei grata non sunt, quia non est Deus volens iniquitatē iuxta illud Psalm. 5. Quoniam Deus nolens iniquitatem tu es. Et iterum: Odisti omnes, qui operantur iniquitatem, ergo de malis non potest fieri votum. Itē repugnat hoc secundum rationem voti, est enim votum secundum se promissio, sed promissioni repugnat fieri de malo, quia si quis promitteret alteri, quod inferret ei malum, non vocaretur ista promissio, sed magis comminatio.

Item ex causa superiori indifferentia non cadunt

sub voto. Dico autem indifferentia ea, quæ sunt purè indifferentia, in quorum altero non potest maior bonitas, quam in alio reperiri, nam dicimus, quod contrahere, vel non contrahere indifferens est, scilicet, quod ad salutem vitæ æternæ non differt, cum per matrimonium, vel continentiam possit haberi vita æterna: non tamen sunt ista purè indifferentia, quia in vno maius bonum reperitur, quam in alio, quia licet utroque modo perueniatur ad vitam æternam, tamen melius, & perfectius peruenitur per obseruationem continentia, quam per contractum matrimonij.

Alia sunt purè indifferentia, scilicet, in quorum altero non potest maius bonum quam in alio reperiri, & quod in eis non reperitur directe aliquid bonum, vel malum, sicut quod aliquis quotidie lauet manus quinquies, vel septies, vel quod respiciat rem vno oculo, vel duobus. De primis indifferentibus non est hic sermo, nam de illis est proprie votum, ut infra declarabitur, sed intelligitur de indifferentibus secundum modo, in quibus non potest reperiri bonum, vel malum morale, & de his dicendum, quod non cadunt sub voto, quia votum est promissio facta Deo, quæ debet esse de aliquo, quod ei est gratum. Indifferentia autem non sunt Deo grata, sed solum opus virtutis, immo indifferentia, si astringantur ad certum modum arguunt quandam stultitiam aut superstitionem, nam indifferentia non habent in se aliquid bonum, vel malum, quia conferrent aliquatenus ad directionem vitæ, quod ergo aliquis circa ea curam exhibeat determinando se ad talem, vel talem modum stultitia est, cum sollicitudo nostra, quæ ad dirigenda necessaria, & conferentia, ad superflua, & inania distribuitur, ut si aliquis curam haberet oculos semper aperire velociter, vel semper in tarda successione, vel si adhiberet curam ad lauandum quotidie septies manus, & non pluries, nec etiam deficeret amplius, & obseruatio istorum indifferentium inducit superstitionem, quæ vitanda nimis est. Est enim superstitio obseruatio aliquorum ceremoniarum, quæ ad rem non referunt, ut si quis volēs dare pharmaca egrotis daret ea manu dextra, & non sinistra, vel conuerteret ad orientem, & non ad occidentem, ista enim nihil conferunt ad sanitatē, quia non habent aliquam efficaciam naturalem ad hoc. Sic autem est de omnibus purè indifferentibus respectu omnium bonorum humanorum, quia illa nihil ad rem conferunt, ideo si quis astringat se ad obseruandum aliquem modum indifferentium rerum proprie superstitiosus est. Cauendum ergo est, quia ista inutilia sunt, & speciem mali habent. Si autem ista obseruata sine voto non sunt licita, multominus licita erunt obseruata ex voto, quia maior sollicitudo tunc ad obseruandum impendetur, quam si ea non voueremus, & hoc propter obligationem inductam ex voto, tanto tamen aliquis stultior est, quanto circa inutilia diligentem adhibet sollicitudinem, ideo superstitiosum est si quis voueret, quod quando cunque flecteret genua ad orationem, primo flecteret genu dextrum, quam sinistrum, vel primo declinaret oculos in terram quam eleuaret in cœlum, ideo ista nec vouenda sunt, & si aliquando voueantur, obseruari non debent, quin potius videtur Deo, quædam irrogari iniuria, quando ista vouentur, quia videtur contra, velut si quis alicui Domino promitteret aliquid dare, quod nihil penitus valeret, ut vnum capillum, vel vnum pugillum terræ, reputaret ille sibi hæc ac iniuriam, vel contemptum, ita Deus cum nos ei indifferentia voluerimus reputabit ad iniuriam si deliberato animo illa vouemus, vel reputabit ad stultitiam nostram si indeliberate promiserimus, manet ergo votum de solis bonis fieri posse.

Sed

Conclusio quæ in indifferentia sunt duplicia quædam obseruare stultitia est & superstitio.

Superstitio quid.

Conclusio superstitiosa Deo dare vel vouere peccatum est. Boni ex plurim.

Conclu-
sio votum
non est de
necessarijs.

Sed adhuc considerandum est, quod votum promissio est. fit autem promissio de voluntarijs, nam de simpliciter necessarijs nemo promittit, est enim stultum si quis promitteret se esse futurum, vel non esse volentem in coelum, aut non futurum asinum, ideo ista non cadunt sub voto. Siquis autem aliquid horum Deo voueret, vel non esset sane mentis, ita quod non intelligeret quid diceret, & tunc nulla est obligatio, vel peccatum, vel si esset sane mentis irideret Deum iocans ad illam, sicut in sociali collocacone fieri solet, sed hoc tollit reuerentiam, quae Deo debetur, ideo culpabile est, & dolendum si quis aliquando taliter vouerit. Manet igitur votum de solo bono, & voluntario. Quia tamen necessarium non repugnat simpliciter voluntario, cum in Deo sit necessitas bene agendi, tamen insit maxima libertas, distinguendum est de necessario, scilicet, quod quoddam est necessarium in nobis, quod tollit omnem libertatem, sicut nos esse mortales, vel non esse incorruptibiles, & talia necessaria excludunt omnem libertatem, id de his votum fieri nequit. Alia sunt necessaria necessitate finis, vel praesuppositionis, sine quibus non potest esse salus, sicut tenere fidem, vel obseruare praecipua legis Euangelicae. De istis autem potest fieri aliquo modo votum, quia licet non fiat votum de eis in quantum sunt necessaria, fit tamen in quantum sunt voluntaria, scilicet, quod fit necessarium ad salutem eternam, quod ego obseruare praecipua decalogi: tamen non est simpliciter necessarium, quod ego obseruare, quia possum non obseruare, id quantum ad id, quod in hac parte libertatis meae est, potero me astringere per votum. Alia autem sunt totaliter libera, scilicet, quae non sunt simpliciter necessaria, nec etiam ex praesuppositione finis, sicut continere, vel peregrinari, & similia sine his salus esse potest, & de istis propriissime est votum, & vocantur ista maiora bona. Nam ea, quae sunt de necessitate salutis in quantum nos ordinant ad vitam eternam bona sunt, sed ista, quae sunt supererogationis perfectius nos ordinant in vitam eternam, cum perfectior sit status consiliorum, quam praecipuorum, ideo vocantur maiora bona esse illa, quae proprie cadunt sub voto, & hoc est quod communiter dicitur, scilicet, quod votum est de meliori bono. Potest autem magis particulariter dici, quod votum proprie est de ieiunijs, & orationibus eleemosynis, peregrinationibus religionibus abstinentijs, & continentijs, ut patet extra de voto, & voti redemptione per totum, & De statu monachorum per totum, & generaliter in omnibus pijs causis licitis, & honestis faciendis, vel in contrarijs non faciendis tener votum.

Necessarij
duplex.

Conclu-
sio: potest
fieri votum
tenere fidem
vel obseruare
praecipua.

Istud etiam
colligitur ex
intentione
S. Tho. 2.
1. q. 88. ar.
2. & Bona.
4. Senten.
dist. 30.

Regula ge-
neralis quae
votum non
tenet nec
est seruand-
um.

Opi. Host.
& Canon
statum an
fiat votum
de indiffe-
rentibus.
Opi Theo-
logorum 1.
4. Sent. dist.
30. & S.
Tho. 2. 2.
q. 87. ar. 2.
ad 2.

Contra hoc autem est Beatus Tho. de Aquino secunda secunda. ubi dicit, quod vota de rebus vanis, & inutilibus magis sunt dimittenda quam seruanda. Posset autem aliquis concordare forte istas opiniones per distinctionem, quam supra dedimus de rebus indifferentibus, scilicet, quod intelligatur opinio Host. de indifferentibus, primo modo, quae sunt bona licet non necessaria ad salutem, opinio autem beati Tho. intelligatur de secundo modo indifferentibus, quae sunt vana, & inutilia. Sed non stat ista concordia, quia hoc modo ieiunium, abstinentia, peregrinatio, similia essent indifferentia, sed Host. distinguit ista ponens bona, & mala, & indifferentia. Dicendum ergo, quod opinio beati Tho. intelligitur de pure indifferentibus, quae non possunt habere aliquam maliciam, & bonitatem, ut aperire oculum velociter, vel tarde, & inclinare primo genu dextrum, quam sinistram in orando, opinio autem Host. intelligitur de quibusdam indifferentibus parum excedentibus ad haec, scilicet, quod quamquam non sint illa indifferentia, quae ponuntur sub consilio, de quibus proprie est votum, sunt tamen quaedam indifferentia, quae aequaliter possunt participare de bono quamquam parum, & illa quaedam alia inutilia sunt propter aliquod bonum, tamen quod in eis repetibile est obseruanda sunt, si voueantur. pro prior tamen est modus loquendi sancti Tho. quia indifferentia proprie illa sunt in quibus nullum bonum, aut malum reperitur, si autem alia se habeant iam aliquo modo ad bonum aut malum determinantur, & sic indifferentia iam non sunt.

Est tamen regula, quod ubicunque aliquid fit, quo facto salus corporalis, vel spiritualis amittitur, non tenet votum, vel si aliquid fit, quod non faciendum tenet votum, vel si aliquid fit, quod non faciendum tenet votum, nec ad hoc est seruandum votum, nec iuramentum, nec peccatum, nec lex, nec consuetudo, nec aliquid aliud vinculum, ut patet extra de iureiuran. cap. quanto. hoc tenet Host. in summa. ti. de voto, & voti redemptione. Dicit autem de indifferentibus, quod quamquam non sit peccatum mortale de faciundo, vel non faciundo illa: tamen tenet votum, & obseruandum est argumento extra. de no. ope. nunc. cap. cum ex iniuncto. §. super eo. Nisi ratione personae aliud dicatur, scilicet, quia in habitis est ad vouendum, & tunc etiam non tenerent vota quaecunque alia emissa, etiam dum non sint contrarium alteri praecedenti obligationi licite, & honeste ar. extra de iureiuran. in capitu. eam te. & capitu. veniens.

Ad rationes in contrarium. Ad primam respondendum est, quod quamquam votum propriissime fiat de meliori bono quod est supererogationis, tamen etiam fieri potest de bono, quod est necessarium cum reperitur in eo aliqua libertas, & sic est in eo, quod vouetur in baptismo, quia licet sit de necessitate salutis, quod illud obseruamus, tamen possumus non obseruare, & quantum ad hoc cadit sub libertate.

Cum autem obieciat de Jacob, qui vouit, quod Deus verus esset Deus suus. Responderi potest dupliciter. Vno modo, quod necessarium erat, quod iacob coleret Deum verum ad vitam eternam habendam, tamen poterat non colere, sicut alia gentes non colebant, & quantum ad id quod liberum erat, colebat, & vouebat. Alio modo responderi potest, & melius, quod iacob non vouit, quod Deus verus esset Deus suus, sed quod acciperet eum in Deum quantum ad specialem cultum, & hoc apparet quia in eodem 28. cap. dicitur: Si fuerit Dominus mecum &c. erit mihi Dominus in Deum, & lapis iste, quem erexi in titulum, vocabitur domus Dei, & dederis mihi decimas offeram tibi, & hoc modo liberum erat iacob vouere. quia non obligabat ad offerendum Deo istas decimas ante hoc. Simile autem apparet, quia Deus suadebat Israelitis, quod acciperent eum in Deum, & hoc inducit per beneficia, quae eis contulit Exo. cap. 19. Apparet autem, quod ista fuerit intentio iacob vouentis, quia vouit conditionaliter. Si fuerit Deus mecum, & custodierit me in via, per quam ambulo &c. ut patet in praalle. cap. si tamen vouisset accipere Deum verum in Deum absolute non intelligens de speciali cultu non apposuisset conditionem, quia siue Deo faceret prosperum iter suum, siue non, semper coleret eum habendo in Deum cum patres sui coluissent eum.

Ad secundam rationem cum arguebatur de Ieptre Galaadite, quod vouit aliquid illicitum, & tamen non reputatur ei ad iniustitiam, quin potius dedit ei victoriam contra Ammonitas. Respondendum, quod Ieptre non vouit aliquid illicitum, sed in complerione voti

Ad rationes
primae opi.
ad primam.

Ad.
De voto
Ieptre Ga-
laaditum.

voti fecit aliquid illicitum, nam ipse vouit, quod quidam A occurreret ei primo de domo sua redeunti de bello immolaret Domino: hoc autem absolute non erat malum, quia poterat ei occurrere aliquod pecus, & illud esset licitum ad immolandum, intentio autem sua non fuit ad malum, quia non fuit determinata ad occidendum filiam, quando vouit, immo non considerauit, quod filia posset ei occurrere, sed existimauit de aliquo pecore, & quantum ad hoc votum erat licitum, & acceptabile. Deus quoque acceptauit illud, unde dicitur Iudi. 1. 1. cap. quod factus est spiritus Domini super Ieptre, & tunc pugnavit, & vicit Ammonitas: si autem intentio sua fuisset determinata de occidendo filiam fuisset votum damnabile. Quod autem non intenderit de filia apparet, quia Iudi. 1. 1. cap. dicitur, quod reuerente Ieptre in domum suam, cum uideret filiam occurrentem sibi primo, scidit vestimenta sua, & ait: Heu filia mi decepisti me, & ipsa decepta es. Deceptio tamen nunquam euenit nisi quando aliquid accidit praeter id quod estimabamus. Circa votum Ieptre dicit sanctus Tho. ubi supra, quod quaedam sunt, quae in omnem euentum bona sunt, sicut opera virtutis, & alia huiusmodi, quae absolute possunt cadere sub voto, quaedam vero in omnem euentum sunt mala, sicut ea, quae secundum se sunt peccata, & haec nullo modo possunt cadere sub voto, quaedam vero sunt bona, & secundum hoc possunt cadere sub voto, possunt tamen habere malum euentum, in quo non sunt obseruanda, sicut in voto Ieptre accidit, qui ut dicitur Iudi. 1. 1. cap. votum vouit Domino dicens, si tradideris filios Ammon in manus meas quicumque primus egressus fuerit de foribus domus meae mihi que occurrerit reuertenti, eum offeram holocaustum Domino. Hoc enim poterat habere bonum euentum, ut si occurreret ei aliquid animal immolaticium, vel malum euentum, ut si occurreret homo, vel asinus, quae non sunt immolaticia, & sic factum est. unde Hiero. dicit, quod in vouendo fuit stultus, & in reddendo fuit impius, praemittitur tamen ibidem, quod factus est super eum spiritus Domini, scilicet, quia fides, & deuotio ipsius ex qua motus est ad vouendum fuit a Spiritu sancto, propter quod ponitur in catalogo sanctorum, & propter victoriam, quam obtinuit. Dicit autem sanctus Tho. quod verisimile est, quod Ieptre penituerit de isto malo. Considerandum autem circa votum Ieptre, quod non fuit iniquum sed indifferens, quia debuisset dicere, cum rediero de bello in pace quodcunque animal immolaticium primo mihi occurrerit egrediens de domo mea offeram illud in holocaustum, dixit tamen vniuersaliter. Fuit autem praeter hoc impius in exequendo, quia licet vouisset discretet debet interpretari votum in bonam parte, cum non attendisset specialiter ad filiam, & si ad eam attendisset debebat votum infringere, quia non teneret, peccauit tamen per ignorantiam non in vouendo, sed in exequendo, quia cum ipse vniuersaliter locutus fuerit, scilicet, quicumque primus egressus fuerit &c. existimauit, quod istud votum extendebat ad oia, siue ad hoies, siue ad quaecunque pecora, & iumenta, ideo quamquam nimis doleret pro filia, quia vnica sibi erat, quia tamen intelligebat se obligatum ad hoc, magis voluit quantum ad suam estimationem orbis manere, quam Domino displicere. Sic patet Iudi. cap. 1. 1. ex verbis Ieptre, scilicet, Heu filia mi decepisti me, & ipsa decepta es, aperui enim os meum ad Dominum, aliud facere non potero. Filia quoque Ieptre intellexit patrem obligari ex hoc voto, ut patet ibidem, cum dicitur: Cui illa respondit, pater mi si aperuisti os tuum ad Dominum, fac mihi quodcunque pollicitus es concessa tibi vltione de

Ignorantia
Ieptre.

inimicis tuis. Hoc autem dato non oportet dici, quod Ieptre doluerit de malo isto, quod fecit, quia non intelligebat se facere malum, immo existimabat, quod si hoc non faceret, nimis peccaret contra Deum, & propter hoc, quamquam cum graui amaritudine, filiam tamen occidit. Incidit autem Ieptre in errorem, quia manifestum est, quod non erat obligatus ad complendum votum, immo peccabat in complendo, nisi eum ignorantia excusaret, quia nemo potest per votum suum infringere legem Dei, alioquin tota lex faciliter aboleretur vouendo contra eam, fieretque nobis fornicari licitum per legem, quod aliis illicitum erat. Sed istud inconueniens est, ideo nulli licet contra legem vouere, & si voueat peccat in vouendo, non tamen debet complere, & si compleuerit grauius peccat. poterat tamen accidere in voto Ieptre, quod occurreret ei aliquid brutum non immolaticium, ut asinus, si autem vellet illud immolare, peccaret, quia lex venerat immolari aliqua animalia immunda, ideo non poterat licite complere votum, a fortiori autem, cum immolaret filiam, quia ibi multipliciter peccabat, scilicet, quia occidebat hominem innocentem, & quia filiam, & quia immolabat animal non immolaticium. Complent tamen Ieptre votum, quia estimauit se obligatum esse, quod fuit propter magnam ignorantiam legis peritorum temporis illius. Facile enim erat concludi, quod istud votum non obligabat, erant tamen Iudaei illi rudes circa legem vix ea, quae clarissima erant intelligentes. Sic autem accidit, & alijs temporibus, nam cum in diebus Machabeorum pugnant Gentiles contra Iudaeos, qui volebant obseruare legem, inierunt bella in diebus sabbathorum, & illi existimantes sibi esse illicitum pugnare se defendendo non se defenderunt, nec saltem conluserunt loca, in quibus possent conseruari, sed dixerunt: Moriamur omnes in simplicitate nostra, & testes erunt super nos caeli, & terra, quod iniuste perditis nos. Et occisi sunt quasi mille viri, ut patet primo Machabaeo. capitu. 2. postea autem alij Iudaei videntes, quod hoc modo omnes perire possent per fraudem, iudicauerunt, quod in diebus sabbathorum pugnant se defendendo. De isto autem voto Ieptre magis declarabitur Iudi. 1. 1. capitu.

Ad tertiam rationem, cum arguebatur, quod aliquid Ad. quando fiunt vota, quae vergunt in detrimentum personae, dicendum, quod maceratio proprii corporis per vigilijs, & ieiunia non est Deo accepta, nisi in quantum est opus virtutis. Actus autem virtutis est secundum determinationem rectae rationis, & quantum ad hoc sunt Deo accepta, quae fiunt, scilicet, in quantum fiunt ad refrenationem concupiscentiarum cum debita discretionem. Cum autem exeunt metas rectae rationis, non cadunt sub voto, nec Deo placita sunt. Propter hoc Apostolus ad Roma. 12. cap. postquam, dixit, Exhibeatis membra vestra hostiam viuentem sanctam, Deo placetem, addidit: Rationabile sit obsequium vestrum. Sed quia quantum ad ea, quae homo habet ad seipsum, facilliter fallitur cum interdum fit sibi fauorabilis, ista vota congruentius secundum arbitrium alterius iudicantur, ideo Ecclesia statuit, quod in votis, quae apparet dura, secundum arbitrium eius, qui praest iudicentur, scilicet, an teneant, vel non, & an seruanda, vel mutanda sint, & in quid commutentur, ut patet extra de voto, & voti redemptione cap. de peregrinationibus. Cum vero arguebatur de indifferentibus, & vanis de quibus interdum fit votum, dicendum est, quod non debent seruari si talia sunt proprie indifferentia, quia in vouendo talia, & seruando esset homo superstitiosus, & stultus, ideo dicebat Beatus

Quam rudes
essent
Iudaei.

Quis fuit
vota indifere-
ta qualiter
obseruanda
sunt.

tus Tho. de Aquino, quod talia magis sunt dimittenda, quam seruanda. Host. autem dicebat, quod erant seruanda, sed hoc supra declaratum est. Ad quartam rationem cum arguebatur de impossibilibus, quae aliquando vouentur, & tamen illa non sunt meliora bona. Respondendum est, quod voueri impossibile contingit dupliciter: vno modo, quod res sit impossibilis, quando vouetur, & cognoscatur esse impossibile: alio modo, quod a principio fuerit possibilis, & leuis impleri, postea autem efficiatur a casu impossibilis. Si primo modo dicendum, quod impossibile non cadit sub voto, sicut non cadit necessarium necessitate absoluta, immo minus cadit quam necessarium, quod non sit nobis liberum: tamen fit per nos, vel patimur nos illud. Quod autem est impossibile, nec agimus, nec patimur, sicut dicitur, si quis vouerit impossibile, si autem id quod vouetur a principio erat possibile tamen postea efficiatur impossibile propter languorem, aut infirmitatem, vel paupertatem aut alias causas, sicut dicebatur in arguendo, votum tenuit a principio, quia factum est de re possibili licita, & honesta, ideo postea debet dare operam ipse, qui vouit, ut compleat: si autem efficiatur sibi impossibile, non tenetur, debet tamen aspicere an deuenerit in istam impossibilitatem ex culpa sua, & tunc dolebit, quod per accidens ipse fuerit causa fractionis voti, & tamen nihil ultra agere tenebitur re facta impossibili: si autem non accidit impossibilitas ex culpa sua non tenebitur dolere, nec aliquid alterum agere.

An idem opus sit magis meritorium cum voto, quam sine voto. Quaes. XLIX.

QVAERITUR amplius de voto, scilicet, an idem opus sit magis meritorium, vel minus cum voto, an sine voto, sicut si quis obseruet castitatem ex voto, & alius sine voto ceteris paribus quis horum magis mereatur. Et arguitur, quod magis meritorium est agere sine voto, quia omnis operatio humana habet rationem boni, vel mali, in quantum reperitur in ea ratio libertatis, & quanto est magis libera est magis bona, vel magis mala. Quod autem est totaliter inuoluntarium, non est laudabile, nec vituperabile, ut patet 3. Ethic. sed quod fit sine voto est pure liberum, quod autem ex voto habet necessitatem, ideo magis meritorium, vel demeritorium erit, quod fit sine voto, quam cum voto. Et si aliquis respondeat, quod votum non habet necessitatem absolutam, sed necessitatem finis, vel ex praesuppositione. Adhuc non videtur satisfacere, quia necesse est in voto dari aliquam necessitatem qualiscumque illa sit: sed sine voto non est aliqua necessitas, ergo magis liberum est agere sine voto, & consequenter magis laudabile cum bonum fuerit. Item patet hoc, quia dicit Prosper in 2. li. De uita contemplatiua: Sic abstinere, vel ieiunare debemus, ut nos non necessitati ieiunandi subdamus, ne iam non deuoniam, sed inuiti rem voluntariam faciamus, sed ille, qui vouet ieiunium subdit se necessitati ieiunandi, ergo melius esset, si ieiunaret sine voto. Item Apostolus 2. ad Corin. cap. 9. dicit. Vnusquisque prout destinauit in corde suo, non ex tristitia, aut necessitate, hilarem enim daturus diligit Deus, sed quidam ea, quae uouet ex tristitia faciunt, & hoc videtur procedere ex necessitate, quam votum imponit, quia necessitas est contristans, ut patet 5. Metaph. ergo melius est aliquid facere sine voto, quam cum voto. Item votum necessarium est ad hoc, quod firmiter voluntas ad rem, quam uouet, ut supra fuit declaratum, sed nullus potest magis firmari in aliquo operabili, quam cum illud actua-

Ad 4.

Impossibile non cadere sub voto. Vide infra q. 10. ad tertium.

Arguitur.

Cap. 1.

Fliter facit, ergo melius est sine voto agere, quia tunc inducitur necessitas, quam volebamus per votum inducere. Item quanto aliquod bonum opus est cum maiori delectatione tanto est magis uirtuosum, quia signum generati habitus est fieri delectationem in opere 2. Ethic. sed qui agit ex voto non agit ex tanta delectatione, sicut qui sine voto, quia qui non uouit operatur ex inclinatione, scilicet, quia uult, qui autem uouit iam ex necessitate operatur, ideo minus delectabiliter, quod patet, quia operatio illa est delectabilis, quae est conformis naturae, ut patet in fine 7. Ethic. sed esse liberum est naturae humanae conditio, & qui agit ex voto non agit ex plena libertate, qui autem sine voto agit liberrime, ideo delectabilius operabitur, qui sine voto, & consequenter uirtuosius, & magis meritorie. In contrarium uidetur, quod melius sit agere ex voto, quia magis meritorium est habere actum duarum uirtutum quam unius, sed qui agit ex voto habet actum duarum uirtutum, & qui agit sine voto habet actum unius tantum uirtutis, ergo magis mereatur, qui agit ex voto. Antecedens patet, quia qui agit ex voto, scilicet, uouendo continere habet primo actum latræ in quantum ordinat istum actum in Deum per promissionem, & illa promissio est quoddam obsequium. Habet etiam actum secundae uirtutis, scilicet, temperantiae cuius est continere, vel abstinere, si autem aliquis sine voto abstinere solus haberet actum temperantiae, ergo magis meretur, qui uouit. Item dato, quod in actu uotiuo esset actus unius uirtutis solum, adhuc illa perfectius operaretur, quam sine voto, quia uouere pertinet ad principalem uirtutem, scilicet, ad latræ, ut supra fuit declaratum, agere autem sine uoto pertinet ad alias uirtutes minores, scilicet, ad temperantiam, fortitudinem, & similes, habent se tamen sic actus uirtutis, sicut ipse uirtutes, scilicet, quod actus principalis uirtutis est principalior, actus minoris uirtutis est minor, & propter hoc dicitur 1. Ethic. quod felicitas sit actus principalissime uirtutis, quia est felicitas summum bonum. Etiam colligit hoc ex 8. Ethic. ergo uotum est actus latræ, quae est principalis erit excellentius quam operatio sine uoto, quae est a minoribus uirtutibus. Item dicitur in Psal. Vouete, & reddite Domino: si tamen non esset magis meritorium agere ex uoto, quam sine illo non admoneret Scriptura ad hoc, quia esset uotum superuacuum. Item super istum locum Psalmi: Vouete, & reddite, Glossa dicit uouere uoluntati consuevit, sed consilium non est nisi de meliori bono, ergo melius est facere aliquid ex uoto, quam sine uoto. Item perfectius est complere actus duorum consiliorum, quam unius, sed qui uouet complet in se duo consilia, qui autem sine uoto agit, unum tantum complet, ergo melius est uouere. Primum patet, quia quodlibet de consilijs dicit aliquam perfectionem, ergo melius est duo adimplere, quam unum. Secundum patet, quia qui uouet complet duo consilia. Primum est, quia uouet, obligare autem se per uotum pertinet ad consilium, ut dictum est. Secundum consilium est quantum ad id, quod uouetur, quia uotum proprie est de operibus supererogationis, ut supra fuit declaratum, & ista cadunt sub consilio, qui autem operatur ista sine uoto solum complet unum consilium, scilicet, quae agit unum opus supererogationis. Respondendum ad quaestionem, quod magis meritorium, & laudabile est agere aliquid cum uoto, quam sine uoto, ad quod possumus esse multae rationes. Prima est, quod uouere est actus latræ, quae est uirtus multum excellentis, immo nobilissima inter omnes morales, nobilioris autem uirtutis est opus melius, & magis meritorium, unde actus inferioris uirtutis est melior, & magis meritorium.

Cap. 3.

Magis laudabile & meritorium est aliquid agere ex voto quam sine.

In voto est actus duarum uirtutum, sine voto unum tantum.

Ariorius ex hoc, quod imperatur a superiori uirtute, cuius actus fit per imperium. Patet autem hoc ex comparatione theologiarum uirtutum ad morales: sicut enim inter theologicas excellentior est caritas, ita inter morales nobilissima est latræ, sed in theologicas sic est, quod actus fidei, & spei, quae sunt minores uirtutes est perfectior quando imperatur a caritate, quam si non imperetur, ergo sic erit de latræ ad uirtutes minores morales. Assumptum patet, quia si aliquis habeat actum fidei per caritatem, scilicet, quod assentiamus alicui articulo, quia caritas iubet captiuari in intellectum in obsequium Christi, perfectior est ille actus fidei, quam si solum esset ex fide sine caritatis imperio. Idem est de actu spei. De moralibus autem respectu latræ sic se habebit: latræ enim est excellentissima inter morales, & habet ordinare actum omnia moralia per imperium in Deum, qui est finis suus: ergo cum ille ordinatus fuerint per latræ perfectiores erunt quam sine latræ, sed uouere est actus latræ, ergo cum aliquis ieiunauerit, vel continuerit ex voto melius operatur quam sine voto: sic enim dicit Augustinus in li. de uirg. quod nec ipsa uirginitas, quia uirginitas, sed quia Deo dicata est honoratur, quam uouet, & seruatur continentia pietatis. Sed obijcietur contra hoc, quia etiam si non uoueamus possumus habere actum latræ, quia uirtutes morales secundum se non diriguntur in Deum, sed in quosdam alios fines magis particulares, sicut patet de temperantia fortitudine, iustitia, entrapelia, quae ordinantur ad quadam bona humana. Cum autem aliquis habuit actus istarum uirtutum solum, non operabitur propter Deum, ut si contineret, vel ieiunaret. Si tamen aliquis propter Deum ieiunet, vel exponat se ad mortem, aut elargiatur pauperibus elemosinas, ordinabuntur hi actus trium uirtutum moralium in Deum, & hoc per latræ, nam nulla uirtus potest per se ipsam ordinare actum suum, nisi in finem sibi praestitutum. Cum autem ordinatur ad finem altiore eleuatur per aliam uirtutem ordinantem ipsam, & uentem ea per imperium: sic enim fit de iustitia legali respectu omnium uirtutum moralium, quia aliae sunt in bona particularia humana, iustitia autem legalis est in bonum commune, ideo ordinat actum omnium aliarum uirtutum in bonum commune, ut patet 5. Ethic. circa principium. Sic igitur latræ erit ordinans actum omnium uirtutum moralium in Deum, scilicet, faciens, quod propter Deum iuste, temperate, liberaliter, & fortiter agamus, & istud contingit sine voto, ergo ita dirigit latræ alias uirtutes morales sine voto, sicut cum voto, & consequenter erit ita meritorium operari sine voto, sicut cum illo, quia ista perfectio uoti solum prouenit ex latræ.

E

Anat istam continentiam in Deum. Perfectius ergo erat votum, in quo erant tres actus uirtutis, & duo erant actus latræ, quam operatio sine voto, in qua sunt solum duo actus uirtutis, & vnus est actus latræ. Alia ratio adhuc est, quia ille, qui uouet aliquid, & facit plus Deo subijcit, quam ille, qui solum facit, quia qui uouet subijcit se Deo non solum quantum ad actum, sed etiam quantum ad potestatem agendi. Si uero non solum aliquid agamus pro Deum, sed etiam, quod de cetero nihil nobis facere liceat, nisi quod Deus uult, & hoc nimis est, plus enim quis donat uoluntatem suam subijciendo Deo etiam si non uoueat aliquid actum determinate, quam si multos actus faciat non obijciens uoluntatem suam, sicut plus daret alicui, qui daret ei arborem cum fructibus quam qui daret illi fructus tantum, ut dicit Anselmus in lib. de similitudinibus. Quod etiam votum finem se sine aliqua operatione sequenti sit meritorium apparet, quia sic se habet votum nostrum ad Deum, sicut promissiones de benefaciendo inter homines, sed non solum alicui gratias impendimus cum nobis benefacit, sed etiam cum benefacere promittit, ergo Deus non solum acceptat cum aliquid agimus, sed et cum agere uouemus. Item alia ratio ad hoc est, quod uoluntas nostra firmatur per uotum immobiliter in bonum, facere autem aliquid ex uoluntate firmata pertinet ad perfectionem uirtutis, ut patet 2. Ethic. ubi Philosophus ponit tria requisita ad uirtutem. scilicet, in operatione sit homo sciens, & uolens, & impermutabiliter operans, sic autem de contrario peccatum, quod mente firmata sit in malo de fieri per obstinationem, & illud est nimis graue, ergo de uotio mens firmata in bonum facit actum excellentiorem. Quod autem dicitur de firmitate mentis in voto non est intelligendum solum quantum ad obligationem, per quam determinatur quis ad faciendum sic, & non aliter, sed intelligitur de quadam firmitate mentis, quae est totaliter se disponere ad aliquid faciendum, & per hanc firmitatem nimis homo meretur, quia quanto aliquid est magis firmatus tanto est magis uoluntarius. Cum enim quis nondum uouit habet uoluntatem non firmam, ideo interdum operatur cum uult, rursus autem cum noluerit, non operatur, & sic fluctuat, qui autem uouet nisi forte in deliberato animo agat, quod proprie non est uoti, primo se totaliter determinat ad semper sic faciendum, & quia sic deliberat uouet: ideo firmitas mentis est simul cum uoto, & tamen est praeter obligationem uoti.

An sufficit quod aliquis agat se Deo subijcit, quam ille, qui solum facit, quia qui uouet subijcit se Deo non solum quantum ad actum, sed etiam quantum ad potestatem agendi. Si uero non solum aliquid agamus pro Deum, sed etiam, quod de cetero nihil nobis facere liceat, nisi quod Deus uult, & hoc nimis est, plus enim quis donat uoluntatem suam subijciendo Deo etiam si non uoueat aliquid actum determinate, quam si multos actus faciat non obijciens uoluntatem suam, sicut plus daret alicui, qui daret ei arborem cum fructibus quam qui daret illi fructus tantum, ut dicit Anselmus in lib. de similitudinibus.

Ad rationem in principio.

Ad rationes in contrarium responderetur. Ad primam cum dicebatur, quod quanto aliquid est magis liberum, tanto est magis meritorium ceteris paribus procedendum est. Cum uero obijciatur, quod ea, quae sunt sine voto sunt magis libera, negandum est. Nam quamquam aliqua necessitas sit in voto: tamen illa non tollit, nec diminuit libertatem. Deus enim necessario bene se habet, & bene operatur: tamen liberrime est in operatione. Cum autem obijciatur, quod quamquam non sit necessitas absoluta in voto, est tamen necessitas ex praesuppositione finis, ergo saltem ex hac parte minus liber est, qui uouet.

Respondendum est non ualere: hoc enim esset si necessarium per se opponeretur libero, vel uoluntario, quia tunc quaecumque pars necessitatis diminueret aliquam partem libertatis, sed falsum est: est enim contrarium libero, uel uoluntario coactum, & de hoc uerum est, quod coactio simpliciter aufert totaliter uoluntarium, & quaecumque pars coactionis auferat aliquid de libertate, sed in uoto nulla coactio est, nec ante emissionem uoti, nec post: licet sit ibi necessitas ex praesuppositione finis: ergo non tollitur libertatis aliqua pars per uotum. Aliter dici posset de necessitate

Necessitate voti, quod etiam necessitas, que est ex pre-
suppositione finis non est simpliciter in vouente, quia
vouentes aliquando fuerunt sine omni necessitate,
ideo ex voluntate vouendi, quando erant pure abso-
luti a necessitate omnes actus posteriores sunt pure
liberi: si enim illi, qui ex voto agunt semper fuissent
necessitati ad agendum, verum esset, quod per votum
esset operatio minus libera aequaliter, quam alius
foret, & tamen ipsi se voluntarie subdiderunt, ideo
ex hoc magis merentur. Sed prima responsio me-
lior est.

Aliter responderi potest, quod illi, qui vouent non
solum non sunt minus liberi, sed etiam sunt magis li-
beri, quia libertas pertinet ad voluntatem, ideo quan-
tum aliquis agit rem magis voluntarie tanto magis
libere, sed qui vouet agit magis voluntarie cum vo-
luntas eius sit firmata, & determinata magis ad ope-
rationem, voluntas autem non vouentis non est tan-
tum determinata, sed fluctuat, ideo ex hoc minus
volens est. Ad secundam rationem de auctoritate
Prophetarum quantum ad necessitatem ieiunandi, dicen-
dum est, quod intelligitur illa auctoritas quantum ad
necessitatem coactionis, & non quantum ad necessi-
tatem voti, ideo signanter dicitur in eadem auctori-
tate, ne iam non deuoti, sed inuiti rem voluntariam
faciamus, necessitas autem coactionis inuoluntarium
causat, & deuotionem excludit: necessitas vero voti
est per immutabilitatem voluntatis, unde voluntas
confirmatur, & deuotionem auget, & sic ista non phi-
betur, sed magis consummatur. Ad tertiam rationem
de dicto Apostoli, dicendum quod necessitas facien-
di non causat temper tristitiam, quia in Deo est sum-
ma delectatio, ut probat Aristot. 12. Meta. & 7. Ethic.
ipse tamen necessario bene agit, sed necessitas co-
actionis in quantum est contraria voluntati tristitiam
causat secundum Philosophum 5. Meta. Necessitas
autem, que est ex presuppositione finis non causat
tristitiam in illis, qui bene dispositi sunt in anima, sed
magis voluntatem confirmat, & gaudium generat.
Sicut enim homines sciunt in potestate sua simpliciter
constitutum bonum agere, langueret virtus mentis
circa istud. Cum vero sibi sciunt incumbere aliquid
agendum, confortant se ad illud exequendum, & fa-
cilius exequuntur, per hanc autem executionem bene
dispositi postea in operatione gaudent, nam ha-
bitus ex operatione gignitur, sed habitus superueniens
facit delectationem esse in operibus, ut patet 2. Ethic.
unde Aug. dicit in Epistola ad Armentarium, & Pau-
linum: Non te poeniteat uouisse, immo gaudeam tibi
sic non licere quod cum tuo detrimento licuisset.
Sed adhuc posito, quod aliquis a principio, qui fuit
feruens in voto efficiatur tepidus, vel frigidus, ita
ut doleat de voto emisso, si tamen adhuc maneat
voluntas implendi votum, & impleat cum illa tri-
stitia, magis meritorium esset, quam si fieret sine
voto, & hoc, quia licet ad actum materialem voti sit
tristitia, tamen respectu voti non est aliqua, ideo ipse
vouens vult explere votum cum expleat: tamen actus
materialis est sibi difficilis, impletio autem voti est
actus religionis, que est prior virtus, quam abstin-
entia, cuius actus est ieiunare, vel quam continentia, cuius
est cohibere libidines, ideo magis meretur explens vo-
tum cum tristitia, quam ille, qui non vouens facit
quod facit vouens, etiam cum gaudio.

Ad quartam rationem responderi potest, quando dice-
batur, quod votum est ad firmandum voluntatem, sed
non potest magis firmari, quam cum quis actualiter operatur,
et sic sine voto. Dicendum, quod ille, qui facit aliquid sine vo-
to, habet immobilem voluntatem respectu illius operis singula-
ris quod facit, & tunc cum facit solum quod quidem non est.

Alia solu-
tio.

Ad 2.

Ad 3.

Actus voti
completi-
tus licet
aliquis sit
cum tristi-
tia, magis
meritorium
est, quam
delectabi-
lis sine vo-
to. & quo
intelligit
vidi supra.
Hoc idem
tenent Do-
cto. aliqui.
4. Sent. &
5. Tho. 2.
2. q. 88. ar.
6.

Ad 4.
Que sit fir-
mitas, que
inducitur
per votum
in ope-
ratione.

Ex aliqua firmitate voluntatis per libertatem, sed ex
necessitate rei, quia voluntas dei vult, necessario vult,
& omne quod fit, vel est, dum fit, vel est, necessario fit
vel est, quia ista sunt in sensu composito. & sic est ac-
cipiendum omnis propositio de presenti in quantum est
de presenti. Reduplicando conditionem temporis. Cum, vel
dum, & ista firmitas voluntatis non est aequaliter me-
ritoria, quia non est liberum voluntati sic se firmare.
Qui autem facit ex voto aliter habet voluntatem firmam,
nam cum agit est firma voluntas ex conditione
rei, & hoc non attinet ad votum. manet etiam firmas
voluntatis pro futuro, quia firmiter determinat il-
le, qui aliquid vouet semper se sic facturum, sicut ali-
quando facit, & hoc quod votum est perpetuum: si autem
fit ad aliquod tempus durans, non solum firmatur vo-
luntas vouentis in illo actu, quem actualiter habet,
sed et ad omnes futuros actus, si vero votum sit de vni-
co actu, ut si quis vouit se vna die ieiunaturum, manet vo-
luntas firmata respectu futuri, quia quando ille actus
vouetur, adhuc futurus est, tamen vouens firmiter se
determinat ad illum firmiter exequendum.

Ad quintam rationem, cum dicebatur, quod qui
agit ex voto agit ex minori delectatione, negandum
est, & cum dicitur, quod est tibi aliqua necessitas, ergo minor
libertas, & consequenter minor delectatio, neganda
consequentia. Nam necessitas non repugnat libertati,
sed coactio, ut supra declaratum est. Aliter poterat dici,
quod interdum contingit, quod vouentes cum tristitia
operentur, licet hoc sit nimis accidentale voto, tamen
adhuc tunc dicebatur, quod erat magis meritorium
agere ex voto, & cum tristitia, quam sine voto, & de-
lectabiliter, ideo pro hoc negandum est antecedens, scilicet,
quod opus bonum tanto est magis virtuosum,
quanto est cum maiori delectatione: intelligendum
est enim ceteris paribus, ut scilicet, si sit idem actus, &
ab eadem virtute, si tamen sint diuersae virtutes, actus
ille, qui est cum tristitia poterit esse excellentior eo,
qui est cum delectatione, ut si quis operetur per forti-
tudinem circa magna terribilia, vel per temperantiam
abstinendo a magnis delectabilibus, manifestum est,
quod nimis excedit ad eum, qui operatur per eutra-
peliam, vel affabilitatem, etiam si delectabiliter, eo quod
fortitudo, & temperantia sunt de maximis virtutibus
eutralibus autem fortis omnium minima est. ita de
operatione, que est cum voto, & illa, que est sine vo-
to, quia votum est actus laetitia, & completio eius in-
quantum est: votum etiam pertinet ad latrarium, face-
re autem sine voto pertinet ad minores virtutes, ideo
quamquam sit actus voti in complendo cum tristi-
tia, est maior, quam actus sine voto cum delectatione,
quia ille pertinet ad minores virtutes

An omne votum factum ab eo, qui vouere potest, & non impe-
dito obliget, & de votis obligantibus, & non obliganti-
bus, ac de votis monachorum. Quest. L.

Quare retur ulterius de uoto an omne
votum obliget, & non est intelligendum
hoc absolute, quia sic manifestum est,
quod non obligat omne uotum, cum
multa uota fiant ab illis, qui non possunt uouere,
ut a paruulis, & furiosis, & generaliter ab omnibus,
qui non sunt sui iuris quantum ad id, quod uouent.
Etiam, quia aliquando fiunt uota de rebus illicitis,
que non cadunt sub uoto, & de his nemo dubitat,
quod uotum non teneat: sed posito, quod uotum
fiat ab illo, qui uouere potest, & de re illa, que cadit
sub uoto, & sic de ceteris conditionibus uoti, tunc
est dubium, an omne uotum teneat. Et uidetur,
quod non, quia uotum est promissio facta Deo, per
promissio-

Ad 5.

Nota quo
intelligit,
quod delecta-
bilis opera-
tio in eodem
tempore
est magis
meritoria,
quam opatio
tristis.

Arguit
non.

promissionem autem acquiritur ius ei, cui sit promissio
si acceptet promissionem: si autem non acceptet nihil
acquiritur, ut patet in stipulantibus, sed sic est de pro-
missionibus, que fiunt inter homines, quod nemo sanc-
mentis curat acceptare promissionem illam, que est
penitus de re inutili, & sic est de omnibus promissio-
nibus nostris respectu Dei: ergo nullam acceptabit,
& consequenter non manebit obligatio in voto. An
tecedens patet, quia utilitas est ad supplendam indige-
tiam: Deus autem bonorum nostrorum non indiget, ideo non
acceptabit votum, quia erit sibi inutile. Item magis in-
diget homo eis, que promittuntur sibi per alium hominem
quam Deus eis, que nos ei vouemus, cum bonorum nostrorum,
nequaquam egeat, sed promissio simpliciter homini facta non
obligat ad obseruandum secundum constitutionem legis huma-
nae, quia vix esse potest mutabilitatem voluntatis humane
instituta: ergo multo minus promissio simpliciter facta
Deo, quia dicitur, votum obligabit ad obseruandum. Item
nemo potest ad impossibile obligari: sed quandoque
quis vouet id, quod sit ei postea impossibile, ut si aliquis
promittat quidquam, postea nequaquam potest adimplere,
& tamen a principio poterat: velut si quis ingrediatur reli-
gionem factis aliquibus votis in seculo, postea non poterit
illa complere, si prelati repugnet: vel vouet peregrinationem,
& efficitur ita languens, quod nec per se,
nec ab alijs portari potest: ergo vix non obliget oem vo-
tum. Item id ad cuius solutionem est aliquis obliga-
tus statim soluere tenetur, sed aliquis non tenetur sol-
uere statim votum precipue si sub conditione futu-
ra vouit: ergo non est semper obligatorium votum.
In contrarium arguitur, quia dicitur Eccl. c. 5. quod cum-
que uoueris redde, multoque melius est non uouere, quam post
votum promissa non reddere: ergo omne votum obli-
gat. Item si non obligaret omne votum, non est pec-
catum in non reddendo, sed peccatum est cum non
reddimus, & non solum cum non reddimus, sed etiam
cum moramur in reddendo: ergo omne votum obli-
gat. De hoc Deut. c. 23. si cum uotum uoueris domi-
no Deo tuo non tardabis reddere, quia requirit illud
Deus tuus, & si moratus fueris reputabit tibi in pec-
catum. Ad questionem respondendum est, quod si obser-
uentur omnes conditiones voti, quod fiat ab illo, qui potest
uouere, & de re, que sub voto cadit, & sic de omnibus
conditionibus obligabit. Hoc autem, quia ad fidelita-
tem hominis pertinet, ut obseruet illa que promissit:
unde dicitur aliquis fidelitatem habere in hoc precipue,
quod non facit irritum verbum suum, & si homo obli-
gatur homini reddere, que promissit, quia recta ratio
dicit hoc esse seruandum: multo magis debet homo
obseruare promissa ad Deum, quia longe grauius est
aternam, quam temporalem offendere maiestatem:
extra de heret. c. vergentis. Debet autem homo fide-
litatem Deo, tum ratione domini, quia vniuersalis do-
minus est, tum ratione beneficii, quia quidquid sumus
& habemus ipse contulit: in ipso enim sumus, uiuimus
& mouemur Actuum. 17. c. Ad hanc ergo fidelitatem
pertinet, ut homo maxime obseruet vota facta Deo:
ideo fractio voti est quedam species infidelitatis. Unde
Eccl. c. 5. dicitur: Si quid uouisti Deo, ne moreris red-
dere: displicet enim ei infidelis, & stulta promissio. Est au-
tem promissio infidelis quando non seruatur, quod
promittitur. Ad rationem respondendum. Ad primam cum
dicebatur quod votum non obligat, quia Deus non ac-
ceptat illud: respondendum est, quod acceptat: immo si
vota fiant discretis Deo multum acceptat ea: & pro-
pter hoc sepe in scriptura consultitur, quod uoueamus. &
cum dicitur, quod promissio nostra est Deo inutilis, ideo
non acceptat. Dicendum, quod quamquam sit inutilis re-
spectu Dei, quod nulla indigentia eius subleuatur per vo-
tum nostrum, nec etiam aliquod bonum ei acquiritur.

Secundo.

Tertio.

Ad prima
rationem.

Alph. Toft. super Num. Pars II.

tur: tamen est nobis utilis promissio voti, quia per eam
magis mereamur, ideo Deus acceptat illam non ut ipse
creascit ex bonis nostris, sed ut nos creascamus in eo per
bona, que ei promittimus. Aliter dici potest, quod licet
votum nostrum non sit Deo utile: est tamen ei gra-
tum. Quia votum fit de bonis, ut dicitur: Deus
autem est summum bonum: ideo quantum ad hoc
omnia bona habent quandam similitudinem cum eo:
ipse uero ea, que sibi similia sunt diligit: ideo gratum
est sibi votum nostrum & acceptat illud: nam ad ac-
ceptandum aliquid, non solum requiritur, quod sit utile:
ideo interdum magis acceptamus ea, que grata sunt
si sint delectabilia, quamquam inde nulla sequatur uti-
litas. Sic autem est de votis nostris respectu Dei, ideo
acceptat illa.

Ad secundam rationem dicendum, quod homo ob-
ligatur Deo per promissionem, & obligatur homini
etiam si promissio non habeat secum alias ceremonias
iuris positiuas: eo quod ista promissio habeat obliga-
tionem de iure naturali, cum ratio nostra dicit semper
esse veritatem tenendam, & obseruandas promissio-
nes. Est autem ista promissio de iure naturali ha-
bens vigorem, & propter hoc si aliquis promiserit al-
teri aliquid dare, quamquam non sint alia uerba, que
inducant obligationem de iure civili: tamen tenetur
dare, quod promissit, & peccat mortaliter si non de-
derit. De voto autem respectu Dei sic est, quod obliga-
tur homo ei per simplicem promissionem: quia respec-
tu eius non sunt obseruanda ceremonie iuris ciuili-
lis, sed sicut ipse dedit nobis ius naturale in cordibus
nostris, quod est dictamen rationis, de quo Apostolus
ad Roma. c. 2. ita uult, ut nos per ius naturale. scilicet per
dictamen conscientie nostre nos ad Deum habeamus,
sed secundum ius naturale nihil magis obligat promissio sim-
pliciter facta, quam si uestiatur uerbis, vel aliis ceremoniis
inducentibus obligationem de iure civili: ergo vo-
tum simpliciter emissum obligabit. Ad tertiam ratio-
nem cum dicebatur, quod impossibile non est obliga-
tio: respondendum est, quod vota si a principio fiant de
impossibilibus nulla sunt, ut si aliquis uoueat se nun-
quam moriturum, sed de hoc non arguebatur. Si autem
aliquando res promissae impossibiles, et a prin-
cipio erant possibiles: postea autem ex aliquo casu ef-
ficiuntur impossibiles, & de hoc arguebatur. In quo
dicendum est, quod qui vouit, debet attendere, an culpa
sua prouenit ista impossibilitas: si autem sine culpa
fatis est, quod habeat animum paratum ad exequendum
ista si aliquando redierit possibilitas faciendi. Si uero
culpa sua prouenit impossibilitas doleat, quia ipse fuit
aliquis occasio non implendi votum: semper tamen
habeat animum paratum, ut si forte aliquando con-
tingerit ista esse possibilia operetur ea. De duobus au-
tem casibus, qui proponebantur dicendum est: & pri-
mo de ingrediente religionem dicitur, quod si aliqua vo-
ta fecit in seculo si compleri possunt non repugnan-
do statui religionis debet petere a prelato suo, ut con-
cedat ei licentiam implendi hac, que si concedatur
explebit illa: si autem non concedatur non tenebitur
adimplere. Nec tamen multum dolendum est istis, quod
ipse sciens ingressus est religionem nondum exple-
tis votis, quia obseruatio uotorum religionis est ma-
ioris perfectionis, quam omnia uota, que in seculo fie-
ri possunt: ideo non est aliquod votum, quod per in-
gressum religionis non possit commutari, ut patet ex-
tra de voto, & voti redemptione. c. scriptura. De hoc
autem magis infra dicitur.

De secundo casu, scilicet de promittente peregrina-
tionem, dicitur est, quod si impossibile est sibi illuc ire
per prius pedibus, ut pote quia incidit in podagram, vel
alios magnos languores, det si poterit saltim equitans
S pere-

Ad secun-
dam.

Ad tertiam.

Quid age-
dum sit de
eo qui vo-
uit aliquid,
& non potest
adimplere
vide supra
q. 48. ad 4.

Quid de il-
lo qui vo-
uit peregrina-
tionem
efficitur
taliter im-
potens,

peregrinari. Si autem nec sic potuerit det auctoritate dioecelani commutari votum in aliquem alterum piū actum, ut in ieiunia, orationes, vel elemosynas, & similia, ut patet extra de voto, & voti redem. c. de peregrinatione. Quid autem si iste totaliter fuerit factus impotens, ut si sit pauper & languens valde, s. q. nec orare, nec ieiunare, nec similia facere possit? dicendum quod tunc experio voti est sibi penitus impossibilis, & impossibilibus deficit obligatio, & non est imponendum aliquid per superiorem, sed absoluetur a voto: cum hoc tñ q. si pervenerit ad possibilitatem alicuius horū votum expleat, vel aliquid pro commutatione det.

Ad quartam rationem qñ dicebatur, quod id ad cuius solutionem aliquis est obligatus immediate soluere tenetur, respondendum est, quod si aliquis vouit, aut cū conditione vouit, aut non: si cum cōditione, nō tenetur vsquequo conditio fuerit adimpleri: si autem sine cōditione, aut limitauit tēpus, in quo redderet, aut non: si primo modo tenetur, qñ aduenit tempus limitatum: si autē nōn limitatum est tēpus s. m. iura obligabat immediate soluere: Deus tñ magis respicit habitudinem conscientie, q. positionem iuris. Ideo dicendum, quod aut intentio sua fuit ad immediate se obligandū ad soluendum aut non: si primo modo, debet immediate soluere: si autē secundo modo, dēt tam citius soluere quam commode poterit, de hoc tñ adhuc infra magis specialiter inquirētur.

De obligatione votorum. Quæst. L I.

QUÆRITUR vterius circa hoc de votis obligantibus, vel non obligantibus. s. quid si aliquis vouit intrare in aliquod monasterium, & fratres illius nolunt eum recipere. Dicendum quod ipse iam non potest implere votum, cum dependeat hoc ex pte alterius, qui non vult assensu dare: si tñ iste introiret in aliud monasterium satisfaceret, sed adhuc non obligatur ad hoc indifferenter. Pro quo sciendum, quod aut iste qui vouit intrare aliqñ monasterium habuit principaliter intentionē se obligandi ad aliquam religionem, & tñ elegit sibi specialiter ex consequenti aliquod monasterium, tanquam locum magis sibi congruentem, & tunc si ibi non recipiatur tenetur intrare aliam religionem, & sufficiens est: si autem principaliter intendebat se ad hanc religionem obligare, vel ad hunc locum pp specialē cōplacientiam huius loci, vel religionis: non tenetur aliquam reliquam religionem intrare, si illi, qui sunt in hac religione, vel monasterio eū recipere noluerint, hoc tenet S. Th. 2. 2. q. 88. artic. 3. sanius tamen dicit, quod iste ingredietur aliquam religionem, sed necessitas nulla est.

Vouens intrare monasterium in quo nolunt eum recipere, an teneatur intrare aliud. Quæst. LII.

QUÆRITUR amplius, quid si iste, qui vouit intrare monasterium, in quo non recipitur, vult intrare in alterum an possit intrare in quo cunque voluerit, vel in quamcunque religionem. Respondendum est, quod de monasterio non est difficultas. s. an hic vel ibi. est autem difficultas aliqua de religione. s. an possit intrare in laxiorem, vel cogatur introire in strictiorem. Pro quo respondendum est, quod aut iste qui sic intrat, habuit primo intentionem se obligandi ad aliquam religionem specialiter, & non ad aliam, vel principaliter voluit obligari religioni, & ex consequenti elegit sibi hanc, vel illam, tanquam magis conuenientem. Si primo modo, dicendum quod potest

introire in quamcunque religionem voluerit, siue in strictiorem, vel in laxiorem, & causa est, quia iste non obligabatur introire in aliquam religionem cum non fuit receptus in illam, quam specialiter vouerat, & si intrat in aliquam magis est ex consilio, q. ex necessitate: ideo libertati eius relinquatur quam velit. Si autē in intentio sua erat principaliter se obligare ad religionē, consequenter autē determinauit sibi hanc, vel illam tanquam magis conuenientē, videbitur esse dubiū, & tñ magis v. q. iste teneatur ad strictiorem, quam ad laxiorem religionē, & hoc quia semel cum se voluit obligare ad istā religionem specialiter disposuit se ad oēm asperitatem, q. erat in hac religione. Si autē ad aliquam laxiorem rediret, non staret votum in viribus suis, quia iam min⁹ ageret, q. vouerat. Rursus autē v. difficultas, quia iste solum habuit voluntatem obligandi se ad tantā asperitatem, quanta erat in hac religione, & forte si proponeretur ei aliqua strictior religio, nollet eam vouere. Quod ergo obligetur ad id, quod ipse nullo modo volebat, satis v. esse difficile. Est autē ista difficultas, qñ in tota illa religione, quam vouit non recipitur. Secus autē si vouit introire in aliquo monasterio specialiter in casu dato, quia tunc si non recipitur in illo, dēt inquirere omnia alia monasteria illius ordinis, quia est equalis strictio obseruationis: in casu tamen superiori, quando in tota religione non recipitur, quia vtriusque difficultas est: sanius videtur, quod consulatur dioecelanus qui potestatem habet in votis, ut patet extra de voto, & voti redemp. c. i.

Vouens intrare in vnum monasterium non receptus intrare aliud, an teneatur redire ad illud volentibus illis monachis. Quæst. LIII.

QUÆRITUR vterius quid si aliquis vouens introire in aliquod monasterium, vel religionem non receptus est, & introiit in alterum monasterium, vel religionem, & postea fratres illius ordinis, vel monasterii eum recipere voluit. Respondendum est, quod aut ille non receptus est in monasterio, quod vouerat, sed in altero monasterio eiusdem ordinis, aut in monasterio alterius ordinis. Si primo modo facile est compleri votum, quia aut s. m. consuetudinem monasteriorum ipse propria auctoritate potest recedere ab vno eundo in alterum, aut requiritur auctoritas superioris ad mutandū locum. Si primo modo debet inde recedere eundo ad monasterium, quod vouerat: si secundo modo debet petere licentiam a superiore, qui si concesserit tenet implere. Si autem non, manebit vel transibit ad monasterium, ad quod destinauerit eū superior, nec in hoc infringit votum, quia iam non est sui iuris ad cōplendum illud. Si autem receptus est in alia religione, aut illa est strictior, aut laxior: si laxior debet redire ad illam, quam vouerat, & hoc potest facere auctoritate sua a superiore suo petita licentia, licet non obtenta: si autē religio, quam introiit est strictior non potest redire ad illam, quam vouerat auctoritate sua, vel prelati sui sine summi pontificis licentia, qui etiam non dēt eam dare sine aliqua cā iusta. Si dices nunquid debet petere eam a summo pontifice, ut impleat votum? Respondendum est, quod non dēt, qñ vota introducta sunt in fauorem Dei, non quidē tanquam vtilia sibi, sed ut eum magis colamus: non debent ergo vota esse directe ad impediendum, vel diminnēdum cultum diuinum: iō cum iste transierit ad statum perfectiorē diuini cultus, non dēt petere licentiam redeundi ad statū imperfectiorē. Nec est ex hoc dī infringere votum, quia nō est fractor voti, qui illud in melius commutauit, sed sic est hic, immo magis frangit si pp voti cōpletionē velit

velit redire a statu perfectiori ad imperfectiorē, quia iste videretur mittens manū ad aratrum, & respiciens retro.

Vouens dare pecuniam & perdens, an teneatur voto. Quæst. LIIII.

QUÆRITUR vterius quid si aliquis vouit pecuniam Deo dare in elemosynā, & postea illam perdit, ita ut nequaquam possit dare? Respondendum est, quod aut iste vouit specialiter dare aliqñ pecuniam, vel si diceret ego voueo Deo istum florenum, vel istam duplam, vel fuit intentio sua dādi certam summam pecuniarum, siue esset de istis, siue de illis: si enim sit isto secundo modo, dicendum, quod si efficiatur pauper vouēs, ita quod nullatenus reddere possit, aut istud venit propter culpam suam, s. q. noluit votū soluere tempore, quo erat potens soluere, aut sine culpa: si ex culpa dēt dolere, quod ipse fuerit causa huius non impletionis voti: & debet semper habere animū paratum ad implēdum si forte venerit ad pinguiorē fortunam. Si tamen vellet, quod commutaretur istud votū in aliud melius auctoritate dioecelani, satisfaceret & cessaret obligatio primi voti, ut in orationem, vel in aliquid alterum quod melius esset: nō tamen tenetur si voluerit, sed spectabit semper an aliquando efficiatur potens ad complēdum votū, quod emisit. Si autē dicatur, quod vouit aliquam specialem pecuniā dare, s. istum florenum, vel istam duplam, & non aliquid alterum, dicere poterit aliquis, quod erit sicut de monasterio, ut supra dicebatur. s. q. si vouisset quis introire in aliqñ monasteriū spāliter, & ibi nō reciperet, nō erat obligatus ad introeundum in alterum, cum non fuerit intentio sua principalis obligadi se religioni, sed solum de isto loco intendit. Ita de pecunia cū intentio alicuius fuerit spāliter dare aliqñ pecuniam, & nō aliam, si illa per dita fuerit, dicitur forte, quod non teneatur ad aliam, q. ad aliam dandā potens sit. Respondendum est, quod tenebitur ad aliam equalem illi, quā vouerat: nam sicut declaratum fuit supra illa, que sunt pure indifferentia sunt superstitiosa: ideo non sunt talia obseruanda, sic autē q. votū solum compleatur de ista pecunia, & non de aliqua alia, que sit equiualens isti, superstitiosum est: & ob hoc non debet curari quantum ad hanc partem, aut ista, vel alia detur, tanquam nulla fuerit determinata. Et cum inducitur simile de introitu in monasterium aliquod speciale non est simile; quia quod aliquis introeat in istud monasteriū, & non in aliquod alterum non est superstitiosum, cū forte istud sit perfectioris vitæ oibus alijs, vel istud sit conueniens pditioni vouētis & nullum alterum: iō tunc non obligatur ad alterum si non sit introire in istud. In pecunia autē promissa secus est, quia superstitiosum est promitti spāliter istā, vel illam pecuniam, & non possit dari aliqua alia equiualens: ideo si fuerit aliqua alia non est curandum an detur de illa, q. promissa est, vel de alia: immo existere ipsa, que promissa est, & aliquibus alijs, non multū differebat, quod magis daretur de ipsa, quam de alijs si essent summe penitus æquiuales.

An mulier vouens virginitatem, & postea deflorata violenter, teneatur obseruare continentiam. Quæstio. LV.

QUÆRITUR vterius quid si aliqua mulier vouit virginitatem, & postea violenter deflorata est. Respondendum est, quod si forte ex aliqua culpa sua saltē leuissima data est occasio ad hoc, debet dolere, quod aliquo modo ipsa fuerit cā non impletionis voti: si autē non fuit ex cā sua q. esset conueniens

Alph. Tost. super Num. Pars II.

dolere, quod accidisset aliquid trimum voto suo tñ nō cogit, quia ipsa nihil peccauit pp quod doleat. Sed tunc quæretur an ista obseruare dēt postea continentiam, cum non possit iam obseruare virginitatem, vel possit dhere. Aliquis forte dicit, quod poterit dhere, quia ista specialiter vouit virginitatem, & iam impossibile est impleri, nec debet spectari aliquod tempus, in quo efficiatur possibile, sicut dicebatur de vouentibus pecunias si postea efficiantur pauperes, quod debent spectare, an postea perueniāt ad pinguiorem fortunam, quia ibi quod aliqui non est possibile, postea efficiatur possibile: hic autē non est sic, quia illa, que semel virginitatem perdidit, impossibile est, quod sit virgo: ideo quod possit redire ad quodcunque voluerit, tanquam desperans de cōplatione voti. Respondendum est falsum esse, quia si iam non potest obseruare virginitatem dēt saltem obseruare continentiam abstinens vterius ab omni coitu. Et patet simile, si aliquis vouit dare mille, & efficiatur impotens ad illa, possit tñ dare quinquaginta, tenebitur ad ea. Et si aliqua mulier inter moniales vouerit virginitatem suam Deo, & postea violenter, vel spontaneē defloretur, non erit pp hoc absoluta ab obseruatione continentie, sed tenebitur semper continere, q. non sit virgo: alias n. daretur occasio fraudi. s. q. aliquis ageret semel q. votum, ut dissolueretur obligatio eius, iō manebit. Item simile est si aliquis promittit alicui soluere centum in certa die, dato quod non possit soluere in die illa, tenebitur vltra: ita ergo cum in virginitate sint duo, s. nunquam fuisse delectationem veneream, & nunquam vterius experiri, si aliquis voueat vtrūq. qñ vouere potest, & postea tollatur alterum eorum, s. q. aliqui sit expertus delectationē venereā, dēt tñ obseruare s. m. q. nunquā vterius eā experiat. Dicendum igit, quod taliter vouens continentiam dēt iam obseruare, cum non possit seruare virginitatem.

Si aliquis voueat, quod nunquam intrabit religionem, an teneatur votum, & an peccabit si introierit. Quæst. LVI.

QUÆRITUR vterius circa ea, que supra dicuntur de obligatione voti. s. an oīa vota obligant: an si aliquis voueat, quod nunquam intrabit religionem, an teneat votum. Et v. q. nō, quia vota introducta sunt ad amplificandum cultum diuinum, cum vouere sit actus latric, sed in religione est perfectior modus viuendi, quam in seculo: ideo si teneret istud votum tolleretur via per illud ad cultū Dei. Etiam tolleretur diuina inspiratio, que aliquando pulsatur hominem ad religionem, cui resistendum non est, ut patet extra de regularibus. c. licet, & 19. q. 2. c. duæ sunt.

In trimum dicit aliquis, quod debeat obseruare votum, quia sine religione charitas est: absit, n. q. omnes coniugatos dicimus esse sine charitate. Etiam quia ipsi pnt ex cōi consensu in domo propria obseruare continentiam, q. in religione obseruaturi erant 3. q. 1. c. q. Deo pari. Ad hanc quæst. rñdet Gratianus. 22. q. 3. c. vlt. & 61. di. c. 2. l. q. si aliquis cogebatur a parentibus, ut clericatus tonsuram, vel religionis vestem suscipere, & se neutrum iuramento firmanerit facturum, q. uis aliquibus videatur hoc iuramentum reprehensibile, quia opus charitatis iuramento se non facturū promissit: nulla tamen auctoritate seruati prohibetur, & si nunquam hoc, vel illud faceret: non tamen ideo minus saltem promereri valet, cum & nonnulli in laicali habitu sanctissimi, & Deo dilecti iuueniantur. Hostien. responderet in summa. tit. de voto, & voti redemptione, quod licet istud votum indiscretum fuerit: tamen postea tenetur obseruare, nisi contrariū a domino in-

S 2 spiretur.

Solennitas multiplex

Votum solennitatis

Sic tenet S. Th. 2. 2. q. 88. ar. 7.

Votum simplex, & solenne an differant.

zatio, in quibusdam alijs dicitur sic est. Sed ista solennitas non est eadem in omnibus: cuiuslibet, o. adhibetur sicut conditionem ipsius, sicut alia est solennitas nouae militiae. s. in quodam apparatu equorum, & armorum, & concursu militum, & alia est solennitas nuptiarum, q. consistit in apparatu sponsi, & sponse, & in conuiuio propinquorum. Votum autem eodem modo solennitatur, & attenditur solennitas eius sicut aliquid speciale, quod ad Deum pertinet. s. sicut aliquid speciale benedictionis, vel consecrationem, q. ex institutione apostolorum, & successorum suorum adhibetur in professione certe rite, vel in susceptione sacri ordinis, ut dicit Dionysius. 2. cap. ecclesiasticae hierarchie. Et huius ratio est, quia solennitates non pleneuerunt adhiberi, nisi quando aliquis totaliter mancipatur alicui rei, & quia in votis aliarum rerum non fit mancipatio ad semper sicut in professione alicuius religionis, vel sacri ordinis non solennitatur alia vota: sic tenetur coiter. Inducitur autem exemplum, quia solennitas matrimonii non adhibetur, nisi in celebratione matrimonii, quia uterque coniugum sui corporis potestatem alteri tradidit: in susceptione autem sacri ordinis sic est, quod aliquis mancipatur Deo in perpetuum per susceptionem illam, & in ingressu religionis per professionem regulam, & mancipat se quis Deo, quod per abrenunciationem sacculi, & propriae voluntatis statum perfectionis assumit. Iste modus solennitatis voti est multum specialis. Ad dicendum votum aliquod solenne, quod matrimonium fieri impediat, & dirimat iam contractum: sunt tamen sine his multa alia vota solennia: quorum quaedam perpetua sunt, & alia sunt, quae non impediunt matrimonium contrahendum, nec dirimunt iam contractum, de quibus magis infra declarabitur, satis tamen est, quod per ista duo solennitatur votum. s. continentiae, & propter hoc non licet contrahere: & si contrahatur, non tenet matrimonium. Ad rationes in prioribus respondendum: ad primam quod solennitas non solum pertinet ad homines, sed magis ad Deum, quia per votum solenne datur quaedam spiritualis benedictio, vel consecratio, cuius Deus auctor est iuxta illud supra c. 6. Inuocabo nomen meum super filios Israel, & ego benedicam eis. Amplius autem votum solenne habet maiorem obligationem, quam votum simplex: & ista est respectu Dei, cum cogatur manere semper in cultu Dei, qui solennitatur votum, sed non qui emisit votum simplex. Et ista obligatio ad Deum est, cum per hoc dignior reddatur ei cultus, quam alias. Etiam ille, qui transgreditur votum solenne, grauius peccat, qui transgreditur votum simplex. Si autem arguatur, quod apud Deum non est differentia inter simplicem loquelam, & iuramentum, & votum solenne, & simplex, cum ipse solus respiciat voluntatem. Respondetur coiter, quod hoc verum est quantum ad hoc, quod transgressor mortaliter peccat. s. quod in utroque voto transgressio est peccatum mortale: tamen non est equale peccatum mortale: ideo in hoc differunt quantum ad Deum. Sed adhuc potest addi alterum, in quo magis differunt respectu Dei. s. quod votum solenne obligat ad sempiternam observationem: & si aliquis contrarium faciat, quando contrahendum, vel vel apparetur circa ipsam rem, quae sit, & sic dicitur in ecclesia quaedam festa solennia, & quaedam non, quae quaedam magis honorantur, quam alia in apparatione ecclesiae, & in vestibus ministrorum, & in dria canendi alijque caeremoniis. Sunt autem alia festa, q. in his valde minora sunt. Ma autem solennitas conuenit omnium actui, quia non est aliquis actus, de quo non possimus dicere, quod fiat solenniter, vel sine solennitate, ut aliquis dicitur comedere solenniter, alius legere solenniter, vel indui, loqui, & ambulare, & sic de ceteris. Non tamen eadem solennitas in his omnibus, sed cuiuslibet actui conuenit solennitas sicut natura sua, sicut

simplicis, & solennis, quia tamen iura humana conuenientissime hoc statuerunt in fauorem cultus diuini, Deus acceptauit istam obligationem inducendam de iure: si tamen solum esset de iure humano ista obligatio, & non quantum ad Deum, si aliquis solennitaret votum, & postea diceret, ne mine sciens, quod solennitasset votum, ita ut non posset per iudicem ecclesiasticum compelli, ut rediret ad obseruantiam voti, facta penitentia de hoc, quod fregisset votum, maneret securus apud Deum, sicut in voto simplici, sed falsum est: magis ergo obligat apud Deum votum solenne, quam simplex. Sed arguetur, quia extra quod clericus vel vo. c. rursus, dicitur quod apud Deum nihil magis obligat votum solenne, quam simplex. Respondetur, quod intelligitur, quod Deus non dedit aliquam legem naturalem in cordibus nostris, vel aliquam positiuam in sacra scriptura, per quam magis obligaret votum solenne, quam simplex. Et hoc quia quod de iure naturali, & diuino fit votum, & voti obligatio: tamen solennitatio ab ecclesia introducta est, ut patet in c. vnico, de voto, & voti redemptio in 6. Quia tamen postea ecclesiae constitutio determinauit in hoc distinguens obligationem vtriusque voti, & Deus acceptat hoc tanquam recte factum, obligatio ista est apud Deum. Ad secundam rationem respondendum est verum esse, licet in hoc magis posset distinguere, sed ad praesens non curatur. Et cum arguitur de solennitate, quod non conueniat omnibus votis. Dicendum quod istud prouenit ex consuetudine ecclesiae, quae solum voluit solennitatur votum in his duobus casibus, & prouenit ista consuetudo ex vtu humano: non enim consuevit adhiberi solennitas alicui rei, nisi quando aliquis totaliter se mancipat illi, inchoans nouum statum, ut dictum est, & ita cum quis vouet aliqua particularia opera, sicut aliquam peregrinationem, vel aliquod speciale ieiunium, tali voto non congruit solennitas, sed illi voto, quo aliquis se totaliter subijcit diuino ministerio, vel famulatu: in quo cum voto quasi vniuersali multa particularia opera comprehendunt. Ad tertiam rationem, quod votum solenne idem est, quod publicum, sed multa vota sunt in publico propter ista duo, & c. Respondetur coiter, quod vota ex hoc, quod sunt in publico possunt habere quandam solennitatem humanam: non autem solennitatem spiritualem, & diuinam, sicut habent vota praemissa religionis, & sacri ordinis et si coram paucis fiant: ideo aliud dicitur esse votum publicum, & aliud solenne. Alio modo dici potest, quod quamquam multa alia vota praeter ista in publico fieri possint: tamen non habent efficaciam istorum duorum ad impediendum matrimonium contrahendum, & dirimendum iam contractum: ideo ista duo, proprie vocantur solennia, ut patet in c. vnico, de voto, & voti redemptio in 6.

Quae & quot sunt vota, quae solennitatur, & quae vocantur ab ecclesia solennia. Quae. LX.

Quae & quot sunt vota, quae solennitatur, & quae vocantur ab ecclesia solennia. Quae. LX.

Quae & quot sunt vota, quae solennitatur, & quae vocantur ab ecclesia solennia. Quae. LX.

Ad 2. ratio nem.

Ad tertiam. Solutio S. Thom. ubi supra.

Opinio S. Tho.

Vnicum est votum solenne. s. continentia.

sicut alia est solennitas in comedendo. Apparatio me fa, multitudo ministrorum, & varietas ferculorum, & alia est solennitas induendi. s. in varietate, preciositate, atque fulgore vestium, & sic de ceteris. Votum autem ex hac parte accepit solennitatem. s. quod fiat cum quibusdam caeremonijs conferentibus ad honorem, vel firmitatem, aut sanctitatem voti, & sic cum votum sit quaedam promissio causans obligationem, quae obligatio illa fit certior, vel magis valida solennitas quaedam est. Et quantum ad hoc quod aliquod votum fiat in conspectu multorum, ut omnes illi fidem perhibeant de voto emisso, & non possit retrocedere vouens solennitas quaedam est. Et quantum ad hoc, quod aliquis apud seipsum solum voueat, facit votum esse simplex. Vnde dato quod aliquis voueat sacrum ordinem se suscipitur, vel intraturum religionem, siue actualiter profiteatur religionem: si tamen apud seipsum solum hoc faciat, non dicitur votum solennitatum, ita ut possit dirimere matrimonium postea contractum. Est et alius modus solennitandi, quia cum votum sit promissio facta Deo, potest interuenire aliquis, qui suscipiat votum illud loco Dei, tanquam eius procurator, & hoc modo in votis solennibus fit promissio in manibus prelatorum, ut cum aliquis religionem vouet in manibus prelati, promittit vota religionis: vota autem simplicia non sunt in manu alicuius. Item ad sanctificationem istorum votorum pertinet, quod aliquae benedictiones fiant super vouentes, & hoc obseruatur in votis solennibus, quod conferuntur aliquae benedictiones, ut ait Dionysius. 2. c. ecclesiasticae hierarchie in voto autem simplici nihil tale fit. multa quoque similia fieri possunt, quae ad solennitatem votorum pertinent. Et quantum ad istum modum omnia vota poterant solennitari, quia in quolibet omnes istae caeremoniae, vel plures aliae poterant adhiberi. Ecclesia tamen voluit accipere strictius vota esse solennitatum, vel non. Dicit enim beatus Thomas de Aquino, quod solennitas non adhibetur cuiuslibet actioni, sed solum illi per quam aliquis se mancipat ad aliquem actum pro semper: ponens exemplum de noua militia, & de matrimonio, quod nouiter consummatur, quia ista sunt ad semper. Etiam in istis inchoatur nouus status, & propter hoc dixit, quod sola susceptio sacri ordinis, & professio religionis solennitatur votum. Sed adhuc istud non sufficit, quia potest aliquis vouere peregrinationem perpetuam, vel semper pugnare in infideles, & hoc et in manibus prelati poterit vouere: tamen adhuc non sunt ista vota solennia sicut modum ecclesiae. Ideo dicendum, quod ecclesia solum vnum votum solennitatur, quod omnia solennitari potuissent. s. votum continentiae, & istud dicitur esse solennitatum quantum ad hunc effectum, quia est impedire matrimonium contrahendum, & dirimere iam contractum, ut quia aliqui adhibitis quibusdam caeremonijs in voto continentiae matrimonium impeditur contrahendum, & dirimitur iam contractum. Interdum autem solum impeditur matrimonium contrahendum, ideo dicitur esse solennitatum, & aliq. non habito autem hoc fundamento. s. quod solenne votum dicatur respectu matrimonij dirimendi cum contractum est, impossibile est, quod aliquod votum sit solenne, nisi votum continentiae, quia nullum votum repugnat matrimonio, nisi continentiae: ideo quod aliquis voueat peregrinationem perpetuam, vel temporalem, & militiam contra infideles, orationem, ieiunium, & c. & ista fiant in manibus prelati cum quibusdam caeremonijs non dicuntur vota esse solennia, quia non habent aliquam efficaciam contra matrimonium, sicut nec impediunt matrimonium contrahendum, nec dirimunt iam contractum. Vnicum est igitur votum solenne.

Alph. Tost. super Num. Pars II.

Quibus modis votum solennitatur. Et an votum continentiae siue simplex sit, siue solenne, dirimat matrimonium contractum, & impediat contrahendum. Quae. LXI.

Quibus modis votum solennitatur. Et an votum continentiae siue simplex sit, siue solenne, dirimat matrimonium contractum, & impediat contrahendum. Quae. LXI.

Quibus modis votum solennitatur. Et an votum continentiae siue simplex sit, siue solenne, dirimat matrimonium contractum, & impediat contrahendum. Quae. LXI.

Prima opinio cois, que est hodie approbata.

Huguitius autem dixit, quod votum continentiae, siue simplex sit, siue solenne dirimit matrimonium contractum, & impedit contrahendum, quia apud Deum non magis obligat, quam solenne. Solennitates autem non sunt de substantia voti, sed signa & probationes si votum in dubium reuocet. De hoc extra qui clericus vel vo. c. rursus. Dicit et Huguitius, quod refert an votum sit de praesenti, vel de futuro: de praesenti, ut si dicat: voueo continentiam perpetuam, & tunc impedit contrahendum, & dirimit iam contractum: de futuro, ut si dicat lapsa anno, vel post mortem uxoris meae perpetuam vouebo continentiam, & istud non est votum proprium, quia nihil tunc vouet, sed asseritur quod vouebit. Idem est si quis diceret: promitto quod intra bo religionem, vel profitebor illa, quia non proficit aliquid, & de isto dicebat quod impedit contrahendum, sed non dirimit iam contractum. Ista autem opinio iam correcta est. Alii dixerunt, quod votum continentiae, siue simplex, siue solenne impedit matrimonium contrahendum, sed non dirimit contractum, quia eadem ratione, qua solenne dirimit, simplex et dirimeret cum solennitates non sint de substantia, sicut dixit Huguitius, sed constitutio ecclesiae dirimit, & hoc verum est, quia cum sit solennitas introducta ab ecclesia, & non de iure naturali, vel diuino oblo specialis, quae est in voto solenni solum erit ex constitutione. Ioan. dixit, quod nullum votum est solenne, nisi cum quis se deuouet alicui religioni, extra qui clericus vel vouen. cap. insinuante. Nec est differentia

S 4 inter

inter simplex votum, & solenne, nisi in quantum potest ecclesie consistere de voto. Unde si diceret coram tota ecclesia, voueo continentiam, nisi aliquid de predictis interueniat, & postea dicit, tenet matrimonium. Dubia autem istarum opinionum sunt declarata hodie per c. vnicum De voto, & voti redemptione, in sexto, ubi dicitur, in solis duobus casibus votum solenne est, ad hoc, ut dirimat matrimonium contractum, scilicet in sumptione ordinis sacri, vel in professione religionis alicuius approbata. Ordo enim non impedit, nisi sit sacer, quem clericus in minoribus coniugatus sunt extra de clericis coniug. c. 1. de religionibus. Etiam requiritur, quod sint approbata: nam si aliquis profiteatur religionem non approbatam, & postea dicit, tenet matrimonium. Sed dices quid si tempore, quo profitebatur credebat religionem illam esse approbatam, cum non esset. Dicendum, quod et tenebit matrimonium. Idem est de ordinario in sacris si ordinetur ab illo, quem credebat esse episcopum, sed non erat, quia nunquam fuit factus episcopus, vel quia renunciauerat. Hoc tenet Bartholomaeus Brixien. & Io. An. in glo. super alle. c. Et c. ubi dicitur, quod professio dirimit matrimonium postea dicitur, est idem intelligendum in omnibus casibus, quos. 3. posuimus de solennizatione voti, quia omnes illi reducuntur ad professionem, scilicet hinc illi tanquam professi. Alio modo est si solennizaretur voti sine professione: si quis cum maior esset sponte, & sciens recepit habitum professorum, ubi est distinctus ab habitu nonitorum in c. is qui monasterium, & c. constitutionem, de regular. in 6. vel cum aliquis ferret per annum habitum indistinctum religionis, ut patet eo, tit. c. 1.

An sponsalia de presenti dirimantur per successionem sacri ordinis, sicut per ingressum religionis, cum utroque modo solennizetur votum. *Quaest. LXII.*

QVAERETUR autem quia dicebatur, quod votum solennizatur per ingressum religionis & ordinis sacri susceptionem, an sicut sponsalia de presenti dirimuntur per ingressum religionis, sic dirimantur per ordinem sacrum. De ingressu religionis patet extra de conuer. coniu. c. verus, & 27. q. 2. c. de sponsalibus. Et dicit aliquis quod sic, quia ista duo parificantur ad solennizandum votum continentiae, ut in c. 1. de voto, & voti redemp. in 6. ergo per utrumque dissoluntur sponsalia. Item ingressus religionis dirimit sponsalia contracta propter excellentiam vitae. Quia perfectior status est religionis, quam matrimonij, sed sic est de sacro ordine, quod status perfectior est in ordinatis, quam in coniugatis: ergo poterunt dirimi sponsalia per sacrum ordinem susceptum. Respondendum est, quod sponsalia de presenti non possunt dirimi, nisi per ingressum religionis, susceptio autem sacri ordinis nihil agit: ideo quamquam aliquis suscipiat sacrum ordinem, qui desponsatus est cogit consummare matrimonium: nisi forte postea voluerit religionem profiteri, quia istud etiam sine aliquo ordine sacro sufficiebat ad dirimendum sponsalia. Et dato quod aliquis consensu sponsae suae susceperet sacrum ordinem, nisi introiret religionem adhuc non soluerentur sponsalia. Causa huius est, quia sponsalia de presenti semper manent, nisi cum ecclesia propter aliquem specialem Dei cultum voluit separari. Hoc autem solum concedit in ingressu religionis: ergo sumptio sacri ordinis non sufficit. Causa huius est, quia licet status sacri ordinis in clericis secularibus sit perfectior, quam status coniugatorum: tamen ecclesia non soluit, quod matrimonium dissolui possit, nisi pro maximo bono: istud autem solum est in religione, in

qua reperitur status perfectissimus. Cum autem arguebatur, quod ingressus religionis, & sumptio sacri ordinis equiparantur. Respondendum est, quod non equiparantur simpliciter, sed solum quantum ad hoc, quod est solennizare votum, quia per utrumque solennizatur, sed non quantum ad dirimendum sponsalia de presenti. Causa primi est, quia matrimonium impeditur continentiam, & dirimitur iam contractum per votum continentiae, quod inuolabile est. Sed sic est tam in sacri ordinis susceptione, quam in religionis ingressu, quia utrobique vouetur castitas, & solennizatur votum, ideo in hoc nihil differunt. Cum autem dicebatur, quod sponsalia de presenti dirimuntur per ingressum religionis eo, quod ibi est status perfectior, sed sic est in sacro ordine. Respondendum est, quod non conceditur infringi sponsalia de presenti per ingressum religionis solum, quia religio perfectior est matrimonio, sed quia est status perfectissimus, in quo quis se totaliter Deo exhibet renuncians rebus suis, & voluntati suae: alioquin per quodlibet votum continentiae simplicis, et si quis non voueat intrare religionem, nec accipere sacrum ordinem, sed solum continere in seculo manens dissolueretur matrimonium, quod absurdum est. De sacro ordine sic est, quia licet status eius sit perfectior statu matrimonij: tamen non est perfectissimus, ideo ecclesia non concessit infringi sponsalia in utroque. Istam rationem mouet Io. An. in c. vnic. de voto, & voti redem. & hoc tenet:

An vouens continentiam voto simplici, & querat an possit contrahere contra hoc, an debet sibi responderi, vel tacere. *Quaest. LXIII.*

QVAERETUR ulterius si aliquis vouerit continentiam in voto simplici, & querat an possit licite dhere matrimonium, quid sibi debet rñderi. Dicunt aliqui, quod respondebit, quod non potest eo, quod mortaliter peccat infringendo votum: cum respectu Dei tamen dicatur obligare votum simplex, sicut solenne, extra qui de. vel vo. c. rursus. Dicit Host. in summa. ti. de voto, & voti redem. quod non est rñdendum, quia aut rñdebitur, quod non, aut quod sic: si dicitur non, mentimur, & potest est. 2. q. 2. primum, & c. o. e. genus, si rñdetur quod potest datur ei occasio dherendi, & per quod mortaliter peccandi in dherendo, & sic respondens videtur peccare. arg. extra de homici. c. sicut dignum. §. qui vero. rñdet ergo Host. quod tacendum est. 2. q. 2. c. ne quis, & hoc dicit sicut quosdam. Sed tunc arguetur, quod Papa peccaret magis mortaliter, quam fecit constitutionem, quod qui vouisset continentiam non solennizans votum si contraheret teneret matrimonium, quia sic maiorem tribuit eis occasionem auctoritatem, & firmitatem. Rñdet Host. quod Papa potest dispensare in his: ideo licet sic constituat non peccat: alij autem consulentes non possunt constituere. Item dicit, Papa non intendit in isto casu ab initio dispensare. si quamquam fecerit constitutionem, quod teneat matrimonium contractum contra votum simplex, non intendebat permittere, quod contraherent vouentes, nec fauere eis: sed solum quod si aliquando contraxissent, teneret: qui autem responderet alicui vouenti simpliciter, quod potest contrahere, vel quod tenebit contractus, tribuit ei occasionem contrahendi, quia ista a principio sunt: constitutio autem Papae solum intendebat post contractum matrimonium illud validare. Sed adhuc aliter rñderi potest. c. quod Papa non peccat ponendo istam constitutionem, quoniam ipse cum praesideat, debet in singulis prouidere de iure: ideo in isto casu aliquid dererminari debuit, cum contineret inrerdum vouentes continentiam contrahere, sed non debuit statuere, quod omnne votum continentiae

continentiae impediret contrahendum, & dirimeret post contractum quia erat nimis durum: ideo oportuit quod diffineret vouentes simpliciter non debere contrahere: si tamen contraxerint, quod teneat matrimonium. In eis autem qui respondent specialiter ad quaestiones vouentium, secus est: quia ipsi non coguntur respondere. & si respondeant, dabunt occasionem infringendi votum, ideo concludit Host. quod nihil debent isti respondere. Aliter autem dicit quod poterunt se habere. si considerent an illi qui uouerunt possunt continere, vel non, si autem possunt non respondeant, si non possunt poterunt respondere. Quod scriptura dicit matrimonium tenere si fiat. De consilio tamen & consensu ipsorum respondentium, quod vouentes non contrahent sed continebunt, quia si contraxerint mortaliter peccabunt, & grauiter Deum offendunt: dicit adhuc tamen quod securus est quod ad ista quaestiones non respondeamus. Sed non multum differt in utraque responsione, quia forte magis mouebuntur ad non contrahendum vouentes, si dicatur eis, quod quamquam matrimonium teneat, tamen peccatur mortaliter in contractu, quam si nihil respondeatur, quia in taciturnitate reputatur dolus: ideo modicum differt: sed quod aliquis responderet simpliciter, quod poterant taliter uouentes contrahere, & quod teneret matrimonium, occasio ad malum est, & peccatum.

Utrum quilibet possit uotum emittere: vel solum sint sex personae, quae non habent ius ad uouendum. *Quaest. LXIII.*

QVAERETUR ulterius circa uotum, quis possit uouere. Et respondendum est quod uouere pertinet ad cultum Dei specialem, ideo cuiuslibet libertas erat ad uouendum: quia tamen uotum requirit solutionem, & ad soluendum quadam personae sunt impotentes de iure: ideo talibus adimittitur potestas uouendi absolute. Suae autem multi, qui non possunt liberè uouere. Episcopus, clericus, monachus impubes, uxor, seruus: omnibus autem aliis est potestas uouendi, his autem non conceditur liberè uouere: quia non sunt sui iuris: & licet quantum ad Deum omnes sint liberi, quia quod spiritu Dei aguntur non sunt sub lege. 1. q. 2. c. dux sunt: & extra de regularibus. c. licet. tamen quia in solutione prauidicaretur aliis ad quorum iura pertinet istae personae: ideo non conceditur istis libera potestas uouendi.

An existentes sub potestate aliena possint uouere. *Quaest. LXV.*

QVAERETUR ulterius an illi, qui non sunt sui iuris sed subditi potestati alienae uouere possint. Et arguetur quod sic quia minus uinculum superatur a maiori, sed obligatio, qua quis subicitur homini est minus uinculum, quam uotum, per quod aliquis obligatur Deo: ergo qui alienae potestati subiecti sunt, non impediuntur a uoto. Item filii sunt in potestate patris, sed tam filij, quam filiae possunt profiteri aliquam religionem sine patris consensu etiam contra eius uoluntatem, ut patet. 20. q. 2. c. si in qualibet, & c. puella: ergo subiectio ad potestatem alterius non impedit. Item maius est facere aliquid, quam promittere illud, sed religiosi qui sunt sub potestate praetorum possunt aliqua facere sine licentia superiorum praetorum, sicut dicere aliquos psalmos, vel facere aliquas abstinentias, idem de filio familias, & de uxore, & seruo, quoniam isti possunt orare, ieiunare, & similia facere sine consensu illorum, quibus subditi sunt, ergo non impediuntur propter subiectio-

nem. Item quicumque agit quod de iure facere prohibetur, peccat, sed nullus cuiuscunque conditionis dicitur peccare in uouendo: nec hoc reperitur aliquando scriptum: ergo in uouendo nemo prohibebitur. In contrarium arguitur, quia in hoc. c. dicitur de filiis famil. & de uxore, & de sponsa, quod nota earum non tenent, nisi si uir, sponsus, & pater consenserint: & hoc quia sub potestate illorum sunt istae personae, ergo de omnibus aliis personis, quae non sunt simpliciter sui iuris idem erit. Respondendum est, quod uotum est promissio facta Deo, & pertinet ad latram, & est actus meritorius pertinens ad consilium, & legem spiritus, ideo nullus debet ab hoc repelli: ideo nec est quisquam, qui simpliciter repellatur a uoto, Deus tamen per cultum suum uoluit prauidicare nobis: sed si omnibus daretur ius uouendi, & soluendi, prauidicaretur interdum aliis in solutione uoti, ideo non licet omnibus se simpliciter obligare. Requirit enim omne uotum solutionem, ad quam uouens obligatur: nullus tamen potest in alterum plus iuris statuere, quam in se habeat, sed aliqui sunt personae, quae non sunt sui iuris simpliciter, uel quantum ad multa: ideo isti non possunt se uoto obligare, quia tunc obligarent id quod est alterius, ideo quicumque subiecti sunt alteri simpliciter, uel quantum ad aliquid: quantum ad id in quo subiecti sunt non possunt se firmiter obligare sine consensu eorum, ad quorum ius pertinent, poterunt tamen se obligare quantum ad quaedam alia, quae sunt sui iuris: non est enim aliquis, qui non possit se obligare quantum ad aliquid: nam etiam seruus, qui totaliter pertinet ad alterum cum sit pecunia domini sui Exo. 21. c. vel sit possessio eius. 5. Eth. siue homo simpliciter alterius primo Politic. aliquid potest uouere: nam poterit se obligare ad aliquam orationem faciendam singulis diebus, in qua non prauidicabitur domino, quia nihil de operibus domini prauidetur propter eam si istud uotum de orando non concernat determinatum tempus, uel locum. De aliis autem, qui sunt sui iuris magis patet, quia illis plura incant, quam seruis.

Sed obicitur quod quantum ad uotum omnes liberi sint tam in uouendo, quam in soluendo, quia ubi spiritus ubi libertas: & qui spiritu Dei aguntur, non sunt sub lege. 1. q. 2. dux sunt leges, sed uotum pertinet ad legem spiritus, cum per uotum se applicet quis Deo: magis ergo non poterit impediri uolentibus. Dicendum quod lex spiritualis facit nobis libertatem non tamen ab obligatione ciuili, uel naturali, ideo quamquam aliquis incitetur ad meliora non debet aliis prauidicare per bonum, quod facere uult: nec lex spiritualis hoc intendit, sed multi sunt subiecti aliis, qui non possunt sine eorum prauidicio nota soluere, ideo non possunt firmiter se obligare, & lex spiritualis non soluit eos ab ista lege, immo facit quod obediant ei, sic patet ad Ephe. cap. 5. ubi iubet Apostolus, quod seruis sint subditi dominis suis, seruientes eis ex animo, non tanquam hominibus, sed tanquam Deo, & quod uxores sint subdite uiris, & filij parentibus. & istae sunt obligationes partim legis naturalis, & partim legis ciuili, ideo libertas spiritus non soluit ab istis legibus, sed magis obligat, ideo uotum ab eis, quod sunt iuris alieni non poterit firmum esse sine eorum consensu. Ad rationes in contrarium respondetur, ad primam quod dicebatur quod maius uinculum tollit minus concedatur: & cum dicitur, quod uinculum uoti, per quod Deo, quis se obligat est maius, et conceditur, sed non sequitur qui alieni iuris sunt possunt uoto se obligare. Nam si uotum emissum ab istis teneret, tolleretur obligatio, quae erat ad dominos saltem in quantum uotum impleri posset, sed non tenet, ideo non est ubi maius uinculum, & minus eo, quod Deus non acceptat talia uota, quantum ad obligationem, quia sub promissione Deo facta

Decisio quæst.

Obiectio.

Solutio.

Ad 1. rationem.

facta non cadit, nisi qd est virtuosum cum votum sit de meliori bono, vt s. declaratum est. Est autem virtutē si id qd est i potestate alterius aliquis Deo offerat: ideo non est votum perfectum in his, qui non sunt sui iuris nisi intelligatur sub conditione. s. qd non uouent tale, vel tale si illi, quibus subfunt nō repugnauerint, & tūc sicut in hoīb, q sunt totaliter sui iuris uotum cōdōnale obseruandum est adueniente conditione: ita in illis, qui sunt alieni iuris obseruabitur, qñ uenerit ista conditio. s. qd non dīcant illi, quibus subfunt. Ad secundā rōnem, cum dī qd filii sunt sub potestate patris, & tamē possunt uouere. R. s. dēdum est qd aut sunt masculi aut feminae: si masculi non pnt uouere dum sunt in potestate patris, nisi religionem. Sed adhuc de hoc distinguendū, qd aut isti sunt maiores. 1. 4. aut minores: si maiores possunt uouere religionem, & etiam inuitis parētibus profiteri: si autem minores sunt. 1. 4. non poterūt sine consensu patrum uouere. & si uouerint dato qd p. fiteantur, im mediā vt parentibus hoc consiterit poterunt eos tollere de monasterio, ut patet. 20. q. 2. ca. si in qualibet: si autem sunt feminae aut maiores 12. aut minores: si minores non possunt uouere religionem, & si uouerint atque acceperunt velum, parentes eam poterunt eas tollere de monasterio, nisi forte sub dissimulatione dimiserint per annum, & diem ibi manere: si autem puellae sint maiores. 12. inuitis parentibus poterunt uouere. 20. q. 2. ca. puella. Et qd dī de parentibus potētibus infringere votum filiorum, & filiarum educendo eos de monasterio: intelligi debet ē de tutoribus, ut patet p. al. ca. puella. Cum autem arguebāt, qd isti non obstante patria potestate pnt uouere, negandum est, sed est quilibet extra patriam potestatem anno. 1. 4. ad uouendum religionem, & in puellis anno. 12. In aliis autem casibus non exiit quis ita cito patriam potestatem. Beatus Tho. de Aquino. & Bonauen. respōdet aliter. s. qd ex quo homo uenit ad annos pubertatis, si sit liber est sine potestatis quantum ad ea, quae pertinent ad personam, puta qd obliget se religioni per uotum, vel qd matrimonium contrahat, non est autem suae potestatis quantum ad dispensationem domesticam. Vnde circa hoc nō potest aliquid uouere, qd sit ratū nisi de consensu patris: seruus aut, qd est in potestate dñi tā quantum ad personales actus, qd ē ad dispensationem rerum non poterit se obligare per uotum ad religionem, quia per hoc subtraheretur ab obsequio domini nec poterit de rebus domini aliquid disponere in elemosynam, vel alias sine domini consensu.

Alia resp. S. Thom. 2. 2. q. 88. ar. 8.

Ad tertiam rationem, cum dicitur qd maius est facere, quam promittere: sed religiosi possunt facere aliquid sine licentia praelatorum, ergo uouere. respondendum est qd religiosi subditus est praelato quantum ad operationes suas secundum professionem regulae, & ideo si quis ad horam aliquid facere possit qñ ad alia non occupatur, pōt sine licentia praelati aliqua licita tunc facere, quia tamen nullum tempus est exceptum, in quo praelatus non possit religiosum circa aliquid occupare, nullum uotum religiosi est firmum, nisi de consensu praelati: sicut nota puerorū, & puellarum existentium in domo paterna non sunt ualida sine assensu patris. Idem de uxore respectu uiri.

Ad quartam rationem, cum dicebatur, qd quicumq; facit quod de iure facere non potest, peccat, respondetur, qd uouere non est illicitum alicui, quamquam sit subiectus alteri eo qd per hoc exprimit uoluntatem suā de colendo Deum, & quantum in se est obligat se Deo & ad reddendum tenebitur si consentiat ille, cui subicitur, uotum tamen firmum non est, quousq; ille, cui subicitur per consensum uotum istius firmauerit.

F An episcopus possit absolute quicumque uouere, & quae uota episcoporum ualeant, & quae non. *Quest. LXVI.*

QVAERETVR ulterius, quia dictum est, qd sex personae supraposite non habebant ius simpliciter ad uouendum, quomodo quilibet earum prohibeatur, & quid liceat ei uouere. Et primo de Episcopo, non est enim episcopus penitus sui iuris, quia sicut uxor respectu uiri est subdita, & uir respectu uxoris quantum ad aliquid est obligatus, & a quibusdam abstinere debet uouendo. s. qd non potest illa uouere sine licentia uxoris, ita cum inter episcopum & Ecclesiam suam sit matrimonium spirituale: extra de transepi uel ele. c. inter corporalia. in quibusdam non habebit libertatem uouendi, ideo dicendum qd episcopus non potest aliquid uouere per quod dissoluatur uinculum inter eum, & Ecclesiam suam, & si uoueat non tenet, sicut non potest uouere religionem, quia ibi cederet episcopi nisi ad hoc habuerit auctoritatem Papae. Extra de regulariis. c. licet. s. illa temper. & de renuci. c. nisi cum pridē. idem autē intelligendum si aliquo alio modo renuciare uellet episcopi, praeter hoc et non potest episcopus aliquid facere, per quod graue praedictum sequatur Ecclesiae suae: & consequenter nec uouere. extra de iureiuram. c. sicut. & de prebendis. c. 2. unde non possit emitte uotum peregrinationis, per quod oporteret ipsum abstinere aliquanto tempore ab Ecclesia sua, nisi de licentia specialis, uel generalis Papae, ut patet extra de ioto, & uoti redem. c. magna. s. uerum etatis. sicut tenet Innocentius & Henricus in c. scripturae de ioto, & uoti redē. & Hosti. in summa isto tit. potest aut episcopus emitte tale uotum per quod non fiat praedictum graue Ecclesiae suae, sicut uouere abstinētiā, in quo nihil praedictat, & ad elemosynam temperatam. Ar. 8. q. 1. c. clemens. & extra de re. sta. c. relatum. 2. s. licet autem immensam aut non potest elemosynam dare, uel donare, quia sic grauius praedictat Ecclesiae. & generaliter episcopus potest uouere quicquid licet ei facere, sed quia uotum spiritus est de meliori bono potest uouere quodlibet, per quod bonū uice exemplum alicuius praebet, quia ad hoc tenetur extra de uoto, & uoti redē. c. magna. s. 1. & de sacra uncti. c. unico. s. ad exhibendum.

I Episcopus si uouit peregrinationem dum est episcopus, deinde cedit antequam faciat, an teneatur ad illud. *Quest. LXVII.*

QVAERETVR ulterius de episcopo si uouit peregrinationem dum erat episcopus, & postea cedit episcopi, an teneatur ad illud uotum, si non impleuit dum esset episcopus. Respondendum est, qd aut iste episcopus emissio uoto peregrinationis petiuit licentiam a summo pontifice ad implendum uotum, aut non, si petiuit, aut impleuit, aut denegata est, si fuit denegata, uotum irritatum fuit, quia non poterat ipse sine Papae consensu obligari ad uotū peregrinationis, extra de uoto, & uoti redē. ca. magna. s. uerum etatis. ideo per repugnantiam Papae non manet iam aliqua obligatio, & sic dato qd cedit episcopi intrando religionem, uel alias non tenet ad uotum, quia obligatio illius dissoluta est, si autem impleuit licentiam peregrinandi a Papa, & non peregrinatus est, quamquam forte peccauerit differendo tunc tempore peregrinationem, si tempus conueniens habuit dum esset in episcopi uotū per hoc non expirat. Sed distinguendum qd aut iste episcopus episcopi intrando religionem, uel quia depositus est ex aliquo crimine, uel quia Papa forte concessit licentiam, qd cederet non introeundo religionem. Si primo modo non tenet implere uotum, quia per ingressum religionis omnia uota tollunt, cum possint omnia commutari in illam extra de uoto, & uoti redē. c. scripturae. Si tñ postea platus suus in monasterio de-

derit ei licentiam peregrinandi tunc est, qd peregrinatur: sed adhuc non obligaretur ad hoc, quia omnia uota per ingressum religionis abolita sunt. De hoc magis. 7. dicit cum ager de uoto monachorum. Si autem cedit episcopi, quia depositus fuit: uel alias ex licentia Papae non intrando religionem tenebit ad uotū, quia cum sit sui iuris, & obligatio uoti manet, tenebit adimplere. Si autem iste uouit peregrinari dum erat episcopus, & nunquam significauit hoc Papae: quod sine consensu Papae istud uotū nō erat firmū quia tñ nunquam repugnauit Papa, cum nesciuerit, māsit uotū spiritus obligans quantum ad episcopum: ideo postea non fuit exutus ab onere episcopi & manebit obligatio, sed tūc distinguendum est, ut prius, sicut intrauit religionem, aut non & dicatur sicut ibi.

B Si episcopus uouerit ieiunare orare &c. & cesserit episcopatum an teneatur ad illa. *Quest. LXVIII.*

QVAERETVR ulterius circa uota episcoporum, si aliquis uouit dare elemosynam, uel ieiunare, aut orare & similia, dum esset episcopus, an postea si cesserit episcopatum teneatur ad ista uota. R. s. dēdum est, qd aut iste uouit religionem, aut aliquid alterius, si primo modo aut Papa hoc sciuit, aut nō, si sciuit, & non repugnauit uotū māsit firmū, ideo postquam cesserit episcopatum per depositionem, uel per licentiam Papae alias tenebit ad ingressum religionis, si autem Papa sciuit, & repugnauit uotū irritatum est, quia sine Papae licentia nō potest episcopus introire religionem, nec uotū est firmū extra de regularib. c. licet. s. illa spiritus & de renuci. c. nisi si cum pridē: ideo postquam cesserit episcopatum, non tenebit intrare religionem, quia uotū totaliter euacuatum est dissensu Papae. Si autem Papa nesciuit uotū emissum, non potuit irritare per dissensum suum, ideo spiritus tenuit, & postquam cesserit, qualitercumq; cedat, tenebit intrare religionem. Si autem iste episcopus uouit orare, uel ieiunare non est distinguendū, si cedit in superioribus. san Papa sciuerit, uel nō, quia i istis episcopus habet liberam potestatem uouendi, quia solū astringit potestatis eius quantum ad uota, qd concernūt dissolutionem uinculi inter ipsum & Ecclesiam suā, & quantum ad illa in quibus graue praedictat Ecclesiae in his. nō habet liberam potestatem, in ceteris autem habet: ideo sine consensu Papae tenet uotū, nec Papa potest repugnare. 10. dicendū qd qñ iste cedit episcopi, aut irrat religionem, uel manet in seculo. Si primo modo dissoluit obligatio uoti extra de uoto, & uoti redē. c. scripturae. cum tñ ista uota possint honeste seruari in religione. c. oratio & ieiunium, poterit illa seruare, nisi platus suus repugnet: si autem manet in seculo tenebit ad uota indistincte. Si autem iste episcopus fecit uotū de faciendo elemosynam, uel expēdendum aliquid in pias causas, si maneret in episcopi, erat distinguendū, quia aut istud uotū erat de elemosyna immoderata, per quā ledere Ecclesia sua, aut erat moderata, si primo modo nō tenet uotū. s. qd non potest implere illud in praedictum Ecclesiae, si scō modo, tenet. Ar. 3. q. 1. clemens, & extra de testa. c. relatum. 2. s. licet & hoc tenet Hosti. in summa tit. de uoto, & uoti redē. & Henricus e. tit. c. scripturae. Cū tñ iste episcopus cesserit episcopatum, nō est sic distinguendū, quia uotū istud de immoderata elemosyna nō obligabat sufficienter in praedictum Ecclesiae, cum tñ in casu dato cesserit episcopatum nō parat praedictum Ecclesiae in solutione uoti, ideo tenebit soluere, sed ad hoc distinguendū est, quia aut qñ cedit episcopi intrat religionem, uel non, si intrat, siue elemosyna, quā iste uouit, sit moderata siue immoderata absolutus est a uoto, cū sit generale, qd ingressus religionis omnia alia uota dissoluat. nec solū hoc ex generali qdōe aliorum uotorum, sed per aliquid alterius magis speciale, nā in ceteris uotis licet non maneat obligatio, si profertentibus, aliquid religionem ad obseruandū ea, pnt tñ de licentia abbatis cōplere illa, sicut dicebat de ieiunio, & oratione, & interdū sine licentia abbatis, dum tñ ipse nō repugnet. in hoc tñ uoto non est sic, quia nō potest abbas dispensare cū monacho, qd faciat elemosynam cōplendo uotū qd emisit in seculo, quia elemosyna sit de proprio licite acquisito, religiosus tñ non potest hāere propriū, & si dispensaret abbas cū monacho qd faceret elemosynam, dispensaret cū eo, qd hāeret propriū, sed non potest abbas in hoc dispensare, nec est Papa, extra de sta. mona. c. cū ad monasteriū. s. nec asstimet. Et si dicas, qd potest dare ei licentiam dandi de bonis monasterii in elemosynam tantū quantum ipse uouit. Adhuc dicendū, qd iste nō implet uotū, quia ista elemosyna nō dat nomine eius, sed nomine monasterii, cū iste nō sit dñs rei, quā dat sed procurator. sicut iste non transeat ad religionem dicendū, qd siue elemosyna est moderata, siue immoderata, tenet uotū, & si hāet uoluntat post cessionem, uel depositionem tenet implere uotum si aut effectus est pauper faciet quod poterit, & si nihil potest faciat sicut, s. declaratum est in qdōe de illo, quod uouit dare pecuniā in elemosynam, & postea illā perdidit.

B Episcopus uouens si mutetur ad alium episcopatum an teneatur illud implere. *Quest. LXIX.*

QVAERETUR aliquis quid de episcopo, qui translatus est ad alium episcopatum, ut dum esset in primo nouit aliquid, an teneatur illud implere, dum fuerit in secundo. R. s. dēdum est qd quāquā hic sit mutatus episcopus, nō est mutatus status persona, uel dignitas, quia spiritus est episcopus, ideo sicut cū erat in primo episcopi nō poterat introire religionem, sine licentia summi pontificis extra de regularib. c. licet, ita cū fuerit in secundo nō tenebit intrare religionem ex uoto, qd emisit in primo, nisi ad hoc accedat cōsensus summi pontificis, & sicut in primo nō poterat peregrinari sine consensu, uel licentia specialis, uel generalis Papae, extra de uoto, & uoti redē. c. magna. ita ex uoto, qd emisit in illo episcopi, non tenebit, cum transierit ad secundum, nisi accedente Papae consensu. De oratione elemosynam, ieiunio, & ceteris operibus, qd cadunt sub uoto episcopi. Dicendū, qd si fecit uotū in primo, tenet illud obseruare, sed cō, nisi elemosyna sit immoderata, quia sicut nō potuit grauare primā Ecclesiam, ita nec scdām. Idē autem est si episcopus ascendat ad maiorē dignitatē, ut si efficiat patriarcha, Cardinalis, uel Papa, eadē. n. hōtū cōdō ē, quantum ad uotū pter hoc qd Papa nō requirit licentiam alicuius ad uouendum, & implendum uota, sicut requirunt oēs alii plati, & tñ non potest ipse grauare immoderate Ecclesias per sumptus immoderatos, sicut nec alii plati.

B An clerici possint uniuersaliter uouere. Et quae uota eorum teneant, & quae non. *Quest. LXX.*

QVAERETVR ulterius circa clericos, de quibus dicebat qd nō erāt simpliciter sui iuris ad uouendū. Et dicendū qd in quibusdam potest uouere, in aliis autem nequaquam, uñ nō potest aliquis clericus indistincte uouere, sed quantum ad hoc refert, quia aut clericus est in sacris, aut nō, si i sacris, dñ alias sit sui iuris, potest uouere liberē cū minores ordines nihil astringant, quia licet clericis in minoribus, sicut patet extra de clericis coniugatis potest uotū. Si autem sit in sacris, aut est beneficiatus, aut non, si nō hāet beneficium potest uouere sicut laicus qd cūq; uoluerit, siue peregrinationem siue ieiunium siue orationem, & similia, si est beneficiatus, aut beneficium suum requirit aliquā residētiam, aut nō, si nullā requirit, erit idem qd in casu p. dīcto, si uero requirit aliquā, dicendū, qd aut uult uouere peregrinationem, aut aliquid alterum. De peregrinatione dicendū, qd nō potest sine licentia sui superioris de cōf. de. 5. c. non oportet. & de uoto, & uoti redē. c. magne. s. uotum. & de renuci. c. admonet. Si autem uelit intrare religionem sufficit, qd petat licentiam ab episcopo, extra de regularib. c. licet. & tunc siue obtineat, siue non, poterit intrare. Et sic si liberum est sibi uouere religionem, sine licentia

Quid si aliquis uouit dare elemosynam, & postea introiit religionem an possit abbas dare licentiam ad implendum uotum.

licentia tñ epi non det introire, ut in pal. c. licet. qđ iſtel...

Clerici si deſcendantur, an teneantur complere uota. Quest. LXXI.

Quaeritur de uotis clericorum, si degradentur, an debeant complere uota, qđ emiserunt...

An monachi possint uouere aliquid, uel totaliter prohibeantur sine praelati licentia uouere. Quest. LXXII.

Quaeritur amplius de uotis monachorum, quia dicebat, qđ isti non erant sui iuris ad uouendum...

re uotum: nam licet aliquod tempus est, in quo non potest...

An monachus possit transire ad aliam religionem indistincte. Quest. LXXIII.

Quaeritur amplius cum monachus uouet transire ad aliam religionem an indistincte potest...

Si monachus ante ingressum religionis aliquid uouit, an teneatur. Quest. LXXIII.

Quaeritur ulterius, quid si monachus antequam intret religionem aliquid uouit? Respondendum...

atione uoti, quam omittit cum totum tempus uita suae Dei seruitio impendat...

quo monachus ista facit abbas aliqui debet debet monachus omittere obseruationem uoti.

An impuberes possint uouere intrare religionem, & quando possent educi de monasterijs, & de uotis eorum, quando tenent, & quando non. Quest. LXXV.

Quaeritur ulterius de uoto impuberis, quia supra dicebatur, quod non erat sui iuris ad uouendum...

Vota impuberum dupliciter non sunt solida.

torum, ut patet extra de regularibus. c. 2. & c. is qui. de regu. in sexto. ideo licet impuberes voueant religionē, siue cum consensu parentum, vel tutorū, uel sine consensu non tenent uotum, ideo licet maneant in monasterio poterunt postea exire ante annos pubertatis, uel immediate cum ad illos peruenerint. Si autem dicatur de aliquo alio uoto impuberum. Dicendum, qd non possunt sine patris, uel tutoris licentia obligari, cum illa autem sic, 22. q. 2. c. 1. & 2.

Ad rationes in contrarium respondetur. ad primam dicendum qd uoluntas se obligandi deficit in illis, qui non habent perfectum usum rationis, quoniam in uoluntarium uno modo dicitur per ignorantiam iuxta Aristo. 3. Ethico. & quia pueri non habentes usum rationis completum sunt ignorantes, non habent uoluntatem se obligandi nec obligantur, & quia in impuberibus hoc communitate accidit, nota impuberum non tenent, nisi forte sint doli capaces, quia tunc quantum ad eos tenet, licet parentes, uel tutores possint illa irritare reuocantes eos de monasterio ante annum, & diem. 20. q. 2. capitu. si in qualibet. & cap. puella. si autē puberes sint, quamquam largē uocentur pueri, tamen obligate se possunt.

Ad secundam rationem dicebatur, qd ea, quæ ritē sunt, non possunt ab alio reuocari. Dicendum est, qd uota puerorum, & puellarum emissa ante annos pubertatis ingrediendo religionem possunt irritari: & hoc quia sunt in potestate illorum pro tempore illo, cum ad ingrediendum religionem censeatur maior puer, qui est, 14. annorum, & puella, quæ est, 12. & eximuntur a patria potestate quantum ad hoc, quod est speciale, quia quantum ad cetera durat potestas maioris tempore. Sic dicit Ioan. glossator decretorum. super. c. si in qualibet. 20. q. 2. si tamen impuberes maneant per annum, & diem in monasterio, non repugnantibus parentibus, uel tutoribus: & tunc uidentur approbare uotum eorū, uel religionis ingressum, iam non poterunt reuocare illos de monasterio. 20. q. 2. ca. puella. si tamen adhuc post annum, & diem isti sunt impuberes, licet parentes uel tutores non possint eos reuocare, poterunt ipsi exire.

Ad tertiam rationem dicendum, qd uotum ad religionem est duplex, scilicet simplex, & solenne; est enim simplex illud, quo quis se obligat ad ingrediendum religionem. Uotum autem solenne est ipsamet professio. De primo uoto dicendum, qd non datur annus probationis ad illud, sed ipse præcedit annum probationis. De secundo autem intelligitur quod nunquam fit sine anno probationis, nisi forte aliquis maior effectus renunciet privilegio, & uelit profiteri ante annum; alias habebit annum ad deliberandum.

An uota impuberum teneant tempore pubertatis. Quæst. LXXVI.

Quæstio. Vltimus de uotis impuberum an valeant, quando ipsi fuerint facti puberes. Respondendum est, qd aut ipsi uenientes ad pubertatem approbant ista uota, quæ fecerunt habentes ea rata; aut non, si non approbent cum a principio non tenuerint non obligantur postea implere, quia tunc censentur incipere habere usum rationis completum, & sunt uoluntarii, uel inuoluntarii. Unde si approbent uota tunc censentur illa nouiter incipere, uel si non approbent censentur nunquam uouisse. Unde licet uouerit aliquid impubes consentiente patre, uel tutore, & postea ueniat ad pubertatem, potest illud non hñe ratum, & non potest eum pater, uel tutor compellere ad impletionem, quia non potest compellere ad uotum emittendum. ff. de uerbo. obli. l. ulti.

Capit. 1.

Et in authen. de san. epis. §. interdicimus coll. 9. si autē impubes ueniens ad pubertatem confirmet, uel rata habeat uota emissa prius, aut ista sunt uota de religionem intrando, uel alia. Si primo modo uotum tenet: & inuitis parentibus, uel tutoribus complere poterit illud puer effectus pubes. sic intelligitur extra. de regula. c. significatum. & c. cum te. & c. cum simus. & ca. is qui. eo. ti. li. 6. Si autem sint alia uota emissa ante pubertatem: aut fuerunt cum licentia patris, uel tutoris emissa, uel non: & hoc siue licentia illa sit uera siue interpretatiua. Si primo modo non poterunt parentes, uel tutores retractare uotum eius, qui peruenit ad pubertatem quamquam maneat adhuc in potestate parentum, uel curatorum. Et dixi de licentia uera, uel interpretatiua, quia aliquando interpretatiua sufficit, quia si puer, uel puella ante annos pubertatis ingrediatur religionem non consulto patre aut tutore, si scientibus his manerit ibi per annum non possunt postea eum de monasterio reuocare. 20. q. 2. c. puella. & hoc quia ista est licentia interpretatiua, cum sciant eum in monasterio: & non repetant tempore assignato a iure. Si autem uota impuberum fuerunt emissa totaliter siue licentia parentum, uel tutorum: si isti peruenientes ad pubertatem ea approbent obligant quantum ad ipsos: si autem uota facta post pubertatem interdum tamen possunt reuocari a parentibus, uel curatoribus, in quorum potestate adhuc manent de quo immediate. j. uidebitur.

Puberes, qui sunt sub patris potestate an possint uouere. Quæst. LXXVII.

Quæstio. Vltimus de uoto puberum, qui tamen adhuc sunt in patria potestate, uel sub curatoribus, an possint uouere. Respondendum est, qd aut intelligitur de uoto religionis, aut de aliis. De primo dicendum, qd siue patre siue curatore uolente, siue inuito uouere potest. extra. de regu. c. 2. & c. is qui. eo. ti. li. 6. Si autem quaratur de aliis uotis, aut est tale uotum per quod totaliter patria potestas tollit, aut non. Si primo modo non potest emittere, quia non est sui iuris ad similitudinem uxoris, monachi, & serui. extra. de sententia excom. c. mulieres. & ff. de poli. l. 1. 2. §. 1. qd intelligitur nisi ad hoc accedat auctoritas patris, quia cum ipse possit eum emancipare in præiudicium sui poterit ei concedere facere uotum, per qd utat iure emancipati. Si autem uotum hmodi non est ad tollendum patriam potestatem, aut est tale, per qd præiudicare grauius patriæ potestati aut non. Si primo modo non potest emittere uotum filius sine consensu patris uel si emittat non erit firma obligatio, donec pater cōsenserit, ideo non potest quidquam uouere dare in elemosynam filius de bonis patris, quia per hoc grauius præiudicaretur patri. Secus autem si habeat peculium castrense, uel quasi castrense, quia poterit de illo uouere, quia proprium est: & ob hoc non poterit filius uouere longam peregrinationem sine consensu patris, uel absentiam a domo paterna ad aliquam causam piā pro magno tempore, quia sic indirecte se subtraheret patriæ potestati, cui non debet præiudicare. Hoc uerū est, nisi in uoto trāsmarino, ut in cruce signatis ad subsidium terræ sanctę, quia istud uotum potest filius sine patre emittere. extra. de uoto, & uoti redem. c. ex multa. §. qd autem. Fallit etiam hoc i causa necessaria, & inuitabili, ut si filiusfamilias incideret in canonem, ita ut absolui non possit, nisi a Papa: etiam inuito patre poterit uouere ire ad sedem apostolicam. extra. de sententia excommunicata. c. relatum. alia autem sunt, in quibus nullum, uel paucum paratur præiudicium patriæ potestati. & in his sine licentia patris potest filius uouere, ut orare, ieiunare, uigilare, aut similia facere: quod intelligitur

telligitur tam in filio quam in filia, sic tenent omnes doctores iuriste. In hoc autem est maior libertas uouendi in nouo testamento, quam in ueteri: quia in ueteri dum esset filius, uel filia sub patria potestate, siue esset pubes siue impubes, non poterat emittere aliquod uotum ualidum sine consensu patris: & si emitteret, poterat postea per patrem reuocari in illa die, in qua pater sciisset, ut patet in hoc. c. Nunc autem multa licentia filiusfamilias uouere, quæ non possunt infringere parentes etiam non requiritur eorum consensu, quod autem dicebatur de oratione, & ieiunio, & uigiliis, & similibus, operibus piis, qd possunt filii illa uouere: intelligendum est cum ista sint moderata. Si autem inmoderata sint ita ut uerisimiliter presumatur, qd aliqua egritudo inde secutura sit, uel aliqua amentia, sed directe ista non repugnant patriæ potestati: tamen potest pater illa retractare, quia per accidens multum repugnant patriæ potestati filio incidere in agritudinem. Cum uero moderata sint, nihil repugnant, ideo pater non reuocabit.

An filiusfamilias in annis pubertatis possit uouere dare elemosynam de peculio profecticio: & quid potest de aduenticio: & quid de castrense, uel quasi. Quæst. LXXVIII.

Peculium filiusfamilias triplex.

Quæstio. Vltimus an filiusfamilias in annis pubertatis possit uouere dare elemosynam de peculio profecticio. Pro quo considerandum est qd peculium filiusfamilias potest esse triplex. Primum est castrense, uel quasi, scilicet est profecticio, tertium est aduenticium. Primum dicitur peculium, quod filiusfamilias militando acquirit, & inde dicitur castrense, scilicet in castris acquisitum. Etiam uocatur quasi castrense, quod filiusfamilias taliter ex cā sua, & sine re patris acquirit, ut pecunia acquisita in docendo, in causidicando, & similibus. Secundum est peculium profecticio, & dicitur illud, qd filius acquirit per industriam suam in re patris, qd alias prouenturum non erat, ut si pater cōmenderet filio aliquam rem disponendam, sicut in negotiationibus, & filius ex industria superlucetur, uocabitur illud profecticio, quia de re patris proficitur. Tertium est peculium aduenticium, & istud est, qd aliquis donat filiofamilias ex cā patris. si aliquis diligit præm huius filiusfamilias, & pp hoc aliquid confert isti qd non esset collaturus, nisi pp præm. Dicitur aduenticium ab adueniendo, quia ab extrinseco uenit & non proficitur de re patris. Secus autem, si quis donet filiofamilias pp seipsum non considerando præm, quia istud ad peculium quasi castrense pertinet. Idem si donec ei pp aliquem alterum, & non pp patrem, quia tunc non potest uocari aduenticium. De primo peculio, scilicet castrensi, uel quasi, habet filiusfamilias liberam administrationem, id potest uouere, & donare, quia propriū est nec pertinet ad patrem. De secundo scilicet profecticio, ut qd non possit uouere, uel sine uoto elemosynam dare, quia alienum est, & quodammodo committitur furto. ff. de furt. l. si pignore. §. 1. & ff. de penis. l. respiciendum. §. furta. est enim ista res quasi totaliter patris. Nam de re patris proficitur cum uocet lucrum profectiuum: & si dicat qd ex militia filii prouenit, non sequitur ex hoc qd possit filius eam liberè administrare, quia tenet industria, & diligenter res patris tractare, dum adhuc est sub patria potestate, nec aliqua pars illius lucri pp hoc ei debet tanquam mercenario: id quod accipitur inde rāquam furto est, & talis elemosyna Deo non placet. 14. q. 5. elemosyna. Dicendum, qd in hoc est consideranda qualitas personæ patris, & filii, & industria filii ad lucrum profecticio, & quantitas elemosynæ, & in hoc potest reddere aliquam elemosynam, nisi pater expresse dicitur. Idem aut intelligitur

Arguit, qd non de profecticio.

est de vxore, & mercenario porrigenti modicam elemosynam indigentiarum. ad hoc. ff. de dona. l. filius. §. 1. & 2. ff. de le. 3. l. si filia. ista autem est consuetudo laudabilis, qd persona ista aliquid dare possit: ar. ad hoc. extra. de dona. c. ceterum. & de testa. ca. relatum. 2. §. 1. de hoc etiam Hosti. in sum. tit. de peni. & remis. in §. quib. & qualiter sub §. quid de facientibus elemosynam. De tertio autem lucro: scilicet de aduenticio. Dicendum quasi de profecticio: habet tñ maiorē libertatē filiusfamilias in aduenticio, qm in profecticio, quia cum profecticio de re patris proficitur, magis pertinet ad patrem, & consequenter minus ad filiusfamilias, ideo licet non possit filiusfamilias liberè uouere de aduenticio, sicut de castrensi, uel quasi, potest tamē liberius uouere, quam de profecticio.

An filij teneantur obseruare uota quæ fecerunt, cum essent in potestate paterna cum facti sunt sui iuris. Quæst. LXXIX.

Quæstio. Vltimus de uotis filiorumfamilias, qm detenerint ad hoc qd sint totaliter sui iuris, an debeant obseruare uota, qd emisissent cū essent in potestate patris. Respondendum est, qd aut isti erant infra pubertatem, aut supra: si infra iam declaratum est, si supra pubertatem, aut uouerunt religionem, aut aliquid alterum. Si primo modo dicendum qd si non cōpleuerint dum erant sub patria potestate tenent implere in distincte illam exuerint: & hoc quia uotum istud tenuit, siue pater repugnaret siue non. Si autem esset aliud uotū, aut erat de illis, qd non tenebant sine consensu patris, sicut uotum per qd eximeret filius a patria potestate, uel pater pararet graue præiudicium patri, aut de his, p qd pararet præiudicium, ut ieiunare orare, & similia. Si secundo modo dicendum qd tenet cōplere illa postq fuerit sui iuris si primo non impleuit, quia ista uota simpliciter tenebantur cum pater non possit repugnare. Si autem primo modo: ut si filius uoueret longam peregrinationem, per qd præiudicaretur patri, aut uouisset elemosynam, qd facere non poterat de rebus patris: dicendum qd aut pater sciuit ista uota, aut non. Si non sciuit nunquā potuit repugnare, id licet in præiudicium eius uota non tenerent, tñ in præiudicium uouentis tenuerunt, quia erat in annis discretionis: cū ergo nihil retractata fuerunt, tenebit illa obseruare, cum uenerit ad tps, in quo sit sui iuris. Si autem pater sciuit uota, aut repugnauit illis, aut non, si non repugnauit, approbavit ea: id tenebit filiusfamilias, cōplere, cū fuerit sui iuris. Si autem repugnauit illis, irritauit ea, cum illa non possint esse sine consensu patris, id non manet aliqua obligatio. Exemplum, ut si uouerit filiusfamilias longam peregrinationem, uel magnam imorationem. circa aliquid opus pium abstractendo se a reliquis operationibus, nam si pater repugnauit isti uoto, non tenebit illud implere, dū fuerit sui iuris. In aliis aut casibus, tenet, secus est in uoto transmarino: quia si istud emisit filius, dum est in patria potestate, siue pater repugnet, siue non, tenet uotum. extra. de uoto, & uoti redem. c. ex multa. ideo si non impleuit istud, cum esset sub patre, tenetur postea implere.

An uxor possit aliquid uouere sine licentia uiri: & de uotis mulierum, & meretricum. Quæst. LXXX.

Quæstio. Vltimus de uoto uxoris, qd dicebatur esse non sui iuris ad uouendum, an possit sine consensu uiri aliquid uouere. Respondendum est, qd aut est ista mulier desponsata, sed nondum tradita, aut est tradita cōsummato matrimonio. Si primo modo aut agit de uoto religionis, aut de aliis: si primo modo dicendum, qd potest uiro inconsulto introire religionē et repugnante.

gnante, extra de conuer. coniu. c. verum. & quasi per totū. Idē est de viro quantum ad hęc. Si autē qrat de aliis uotis, aut sunt talia, qdēnt continuari ēt postquam matrimonium fuerit cōsummatum, aut qd pnt breuiter finiri ante cōsumationē. Si primo mō uir poterit illa retractare, & licet nō retractet tpe despōlatiōis poterit retractare cōsummato mōrimonio. Si autē sunt talia, qd pnt finiri breuiter ante cōsumationem mōrimonii, aut illa sūt talia qd possint iudicare viro, & statui mōrimonii vt si sint immoderata ieiunia, aut uigiliae, vel similes labores, per quos indisponit mulier ad concipiēdū, & nutriendū, & obsequia uiro postea pnt āda, & uerisimiliter incurrere pnt in aliqua aegritudinē, vel sunt talia, qd nō pnt iudicari. Si primo mō non poterit spōsa ista uouere, qd non tenet uotū sine consensu uiri, ita qd si ipse repugnauerit infringēt. Si autē sunt talia, qd nō pnt iudicari statui futuro, vt qd spōsa oret interdū, vel qd mediciter ieiunet, non poterit sponsus retractare. Sed dicitur nungd pnt spōsa uouere elemosynā? Rndēt, qd aut uouet eā cū intentione iplendi, qn fuerit in domo uiri, vel qn fuerit in domo pns. Si primo mō, dicens est de isto uoto, sicut de uotis, qd emittit mulier, in domo uiri, qd si sit elemosyna magna, non poterit eam uouere sine uiro, uel si uouerit, nō poterit cōplere uotū uiro nesciente, alioquin peccat, nisi credat uirum uerisimiliter pmissurum: & hoc qd pnt iudicari uiro administrando res, qd solum sunt sub administratione uiri. In parua aut elemosyna possit uouere mulier, & soluere non consulto: dum tñ uir nō dicit sibi. Si autē dicit, uel si uerisimiliter credit eum diciturum, quamuis nō cōtradicit peccabit in faciendo qualēcunq; elemosynā nisi forte hēat aliqua bona dotalia, & fructus eorū: si n. hęc adquireat non impeditis obsequiis, qd pntanda sunt uiro poterit de illis elemosynam facere, nec tñ poterit simpliciter illa tribuere, nihil reseruans ad sustentationem oneris matrimonii. Si autē puella despōlata uouit elemosynam ea intentione, ut in domo paterna illam solueret, non teneret uotum, nisi patre cōsentiente, quia in puellis non distinguitur peculium castreense uel quasi sicut in filiis familias, si tñ puella administraret aliquam rem patris, & ex industria sua in illa superlucrarēt, esset peculium illud quasi profectitium. & de illo possit aliquis in elemosynam dare, alias aut non possit. Generaliter tñ dicendum, qd puella despōlata nō pnt aliquid uouere, qd sit tñ statum matrimonii, nisi forte uoueat religionem. Si tñ uelit uouere continētā & qd maneat in seculo, uel qd cōiungat uiro, & tñ qd nō reddat debitum, & sic de aliis, ad qd teneat uiro, non tenet uotum, nisi uir illud confirmauerit.

Uxor consummato matrimonio an possit uouere.
Quaest. LXXXI.

QUAE RVNT vltius de uoto uxoris post cōsummatum matrimonium. Et tunc aut est uotum de continentia obseruanda, uel sunt alia uota. De primo dicendum, qd non pnt uxor uouere continentiam perpetuam, uel temporalem, nisi uir consenserit. sed hoc stat dupliciter, quia aut istud uotum est de continentia obseruanda per ingressum religionis: aut de continentia, qd sequatur in seculo. Si autē primo mō non pnt uxor uouere continentiam sine uiri auctoritate, nec uir sine auctoritate uxoris, qd quātum ad hoc pares sunt, nec etiam sufficit, qd uir det licentiam uxori in introeūdi religionem, sed etiam qd ambo introeant, nisi forte, qui manet in seculo sit talis, qd nullo mō de eo suspitio hri possit pp magnitudinem aetatis, & tunc ēt uouere debet continentiam, licet in seculo maneat, nec poterit postea copulari alteri, intantum qd si copulatur, non tenet matrimonium. Pot tñ

aliqui uir transire ad religionem uxore inuita, ut si adulterata est, & est adulterium notorium iuris, uel facti, non enim poterit tunc ipsa reperere eum, quia licet in seculo manerent poterat uir procurare diuortium, femina tamen nō poterit tunc inuito uiro introire monasterium, uel quomodocunq; uouere castitatē. extra. de conuer. coniuga. c. constitutus. & c. ueniens. & de diuor. c. significasti. Si autem quaratur de uoto continentie quod potest emitti in seculo. dicendum, qd nō potest uxor sine consensu uiri uouere continentiam temporalem, uel perpetuam. nec etiam uir sine consensu uxoris, quia quantum ad hoc aequales sunt prima ad Corin. c. 7. si uir non habet potestatem corporis sui, sed mulier: mulier non habet potestatem corporis sui, sed uir. Ideo Apostolus ibidem admonet, ne uir, & uxor fraudent se debito adinucem, nisi interdum, ut oratio ni simul uacent. Rursus autem redeunt ad coniugale opus, ne tēnt eos fatanas. Hic tamen non requirit, sicut in uoto continentie in ingressu religionis, quia licet uir concedat femine licentiam uouendi castitatē non cogitur uouere ipse, & e contrario de ipsa si tribuatur licentiam uouendi. Si tamen uir concesserit feminae licentiam uouendi in perpetuum, uel ad tēpus, peccat postea si petat debitum pro tempore illo, & uxor non tenetur reddere. Si autem uxor sine licentia uiri, uel uir sine licentia uxoris uoueat castitatem perpetuam, uel temporalem, non tenet. Nam si uouerit castitatem, & introierit monasterium potest reuocari, si sine alterius licentia egit. ambo autem poterunt uouere continentiam simul manentes in seculo temporaliter, uel in perpetuum. 33. quaestione quinta capitulo, quod de Deo. & extra de conuer. coniu. capitulo, charissimus. Aliqui autem uolunt, quod in uouendo castitatem uir sit superior uxore, sed falsum est, quia Apostolus indicat eos ad paria in opere coniugali. De uoto tamen castitatis, quod emisit mulier temporaliter, uel in aeternum consentiente uiro, quamquā postea non teneret ei reddere debitum propter licentiam, quam tribuit: tamen si uir instanter petierit, quasi cogens permittitur, quod reddat. & hoc propter pacem matrimonii. Alioquin uir cum potentior sit nocere possit, peccat tamen uir cogendo uxorem infringere uotū cū prius consenserit. 33. quaestione quinta capitulo noluit. Idem autem intelligunt quidam de uxore respectu uiri scilicet, quod si ipsa concessit uiro licentiam uouendi, & postea petat debitum, quod tenetur uir reddere, sed non est eadem causa. allegant tamen, quod uir, & uxor ad paria iudicantur. 33. quaestione prima capitulo si quis uxorem in seculo, prima quaestione prima capitulo praecipit, & hoc tenet Bar. brixii. & quidam alii. Sed non uidetur ualde rationale: nam licet uir, & uxor ad paria iudicantur, ita quod uterque agat ius petendi debitum, tamen quando alter eorum concessit alteri licentiam uouendi continentiam per aliquod tempus priuat se iure suo, ideo non potest rationabiliter postea petere & in hoc ad paria iudicantur, quia nemo eorum petere poterit, postquam licentiam concessit. Ecclesia tamen interdum consensit quaedam fieri ne maiora mala sequantur absolvens mulierem a uoto si uir concessit licentia postea debitum petierit, & non quidem absoluit simpliciter, ita quod ipsa petere possit, sed quod possit reddere, ne sequatur magna discordia coniugum, & quia uir potest facere istam discordiam cum sit potentior, fuit rationale, quod concederetur hoc uxori petente uiro: non tamen uiro petente uxore, quia ipsa cum sit uiribus inferior non potest discordiam concitare inferendo aliqua mala uiro.

An

An aliquis coniugatorum possit uouere non reddere debitum, uel non petere.
Quaest. LXXXII.

QUAE RVNT quidā de redditione debiti, & petitione: an aliquis coniugū possit uouere non reddere debitum, uel non petere. De primo manifestum est, qd nullus coniugum potest uouere non reddere sine alterius licentia, quia aliā priuaret eum iure suo: si tñ uouerit obligat, quantum ad seipsum ita qd non exigit debitum: & tñ cogitur reddere altero petēte. De scdo autē. an possit aliquis uouere non petere, dubiū est: quidam enim dicunt qd sic, quia quilibet coniugum quantum ad hoc est sui iuris, ideo potest renunciare iuri suo per uotum. Alij autē dicunt, qd neuter eorū potest uouere de non petendo sine alterius consensu, quia in hoc aliquo mō prauidicaret alteri: nam vno eorū nunq; petēte matrimonium onerosum alteri redderetur: quia oportebat eum semper cum robore debiti petere. Prima tamen positio est cōior, sed scda est aliquo mō rationabilior. Nam sicut alter coniugum grauat alium si ei debitum reddere nolit: ita grauat si eum ad semper petendum cogat cum robore, sed hoc manifestum est quod si ex parte femine emittatur tolerabilius est: qm non solum non grauat uirum immo absoluit eū a grauamine: qm aliā poterat interdum debiti petere, qn uir ad hoc ineptus esset. si autē uotum istud emittatur ex parte uiri est matrimonium onerosum uxori, quia cogitur vxor cū robore petere, uel nunq; recipere: ideo non uidetur esse rationale quod uir hoc uoueat, in uxore autem rationale est.

An uxor possit uouere peregrinationem.
Qd. LXXXIII.

QUAE RVNT vltius de uoto peregrinationis an liceat uxori illud uouere. & dicens quod aut est uotum transmarinum, aut alterius peregrinationis. De secundo dicit, qd nec uiro, nec uxori licet istud uouere sine alterius consensu. ar. 27. q. 2. c. si tu. & 33. q. 5. cap. qd deo. huius rō est: quia indirecte prauidicaret alteri coniugū ex alterius discessu, cum priuaret debito, quod petere poterat. Sed hoc intelligendum est de peregrinatione, quae est magni tps: nam de peregrinatione breui, ut duorum uel trium dierum non vī, qd uir debeat ab uxore petere licentia: quia paruū grauat in hoc vī, uel nullum. De femina autē secus est, quia nec ad paruā peregrinationē, nec ad distantē licitum est sibi sine licentia uiri implere, & uouere cum femina sit subdita uiro penitus quātū ad domesticā gubernationē, & in oibus sit inferior pter qd in eis, qd directe, uel indirecte cōcernūt debitū cōiugale. Si autē de uoto transmarino qrat: aut qrat de uiro an emittere possit, uel de uxore. Si de uiro qrat, dicendū qd potest uouere, & exeg pter uoluntatē uxoris, vxor tñ admonenda est attentius, ut consentiat. Extra de uoto & uoti redem. c. ex multa. §. quod autē. Si autem non uult remanere sine uiro uir cōplebit uotum, & ipsa sequetur uirum suū peregrinantem. eo. tit. c. qd super his. Si autē de uxore qrat, an possit uotum transmarinum emittere vī qd possit, quia nō ad imparia iudicant. In primū dicit, quia uir est caput uxoris prima ad Corin. c. 11. Rndēt Host. in sum. n. de uoto, & uoti redem. qd mulier potest emittere uotū istud etiā uiro inuito, sed an possit eo inuito explete dubiū est: & distinguit an mulier sit suspecta uel infamata uel nimis iuuenis, aut nihil horū habet. Si primo mō non debet uotū personaliter exequi: nam si ipsa uelit ire sine uiro suspecta est, quia mulier fragilis est. Quid ergo dicendū? Rndetur qd debet redimere uotū. Qualiter autē fiat redēptio uoti, j. dicitur. Causa redēptionis est, quia ista mulier tam ad eūdū, qd

Alph. Toft. super Num. Pars II.

ad bellādū inhabilis est. de hoc. extra. de uoto, & uoti redēpt. c. qd super his. §. rursus. Si autē nihil de superioribus habet: sed est antiqua & matrona, & bonae famae nō redimat uotū, sed eat: potissime si possit secū ducere multos bellatores, quia tunc eadē causa est, qd in uiro. In subsidiū terrae sacrae. Sed quid si uir uouet uotū transmarinū, & uxor non potest sequi uirū, qd hēt aliqū impedimētū legitimū: & de eius cōtinentia timeat, si maneat. Cōsulēdū est uiro, qd non uoueat, nec accipiat crucē, uxore dimissa: secus si ipsa uoluntarie proponat cōtinere, & sequat uirū suū: uel si maneat, & non sit suspitio. Dicit. n. Albertus in 3. sent. dist. 28. qd si timeat probabiliter periculū uxoris futurum, melius faciet uir nō peregrinari, ēt in peregrinatione terrae sanctae, qd uadat. Hoc idem tenet B. Thom. de Aquino in eodem loco. Cuius rō est: quia necessaria nō debēt ptermitti pp ea, qd uoluntaria sunt. Imminet autē uiro necessario uxoris curā agere, quia est caput illius. 1. Corin. c. 11. & 33. q. 5. c. caput. sed crucē accipere est spōtaneū, ergo magis est uxori consulendū.

Meretrix an possit uouere, & soluere uotum transmarinum.
Quaest. LXXXIII.

QUAE RVNT de meretrice, quā multi sequntur pp amorē, & irent ad bellādū trās mare, an uouere possit: & soluere debeat uotū transmarinū. Cā. n. huius uoti est defensio terrae sacrae, qd olim fuit, cui nimis fauorabile erat subuenire. Vñ cum in alijs peregrinationibus ēt si ualde breuiore est, nō liceret uiro pter uxoris cōsentium peregrinari, & ē dicitur: hic autē utriq; licet, ut s. declaratum est. Etiā uiderēt qd meretrici pmitterētur, qd illa secū possit habere multos bellatores. Rndendū est qd nō licet ei illuc ire, nisi corrigat: nec ēt recipiuntur bellatores, qd hoc mō eā sequuntur amore corrupto: ar. extra. de uoto, & uoti redē. c. qd super his. in fi. Et simile est de uoto meretricis, sicut de oblatione eius: nō. n. recipit oblatio illius, ut patet extra de decimis. c. ex trāsmissa. ibi Glo. & sic hī Deut. 23. c. qd merces profibuli, & psciū canis nō sūt recipiēda: ergo nec uotū, qd abominabile est. hoc tenet Host. in summa in titulo de uoto, & uoti redē. & Henric. eo. tit. in c. scripturae.

An liceat uxori sine consensu uiri uouere, ieiunare, orare, & c.
Quaest. LXXXV.

QUAE RVNT vltius de alijs uotis uxoris, an liceat uxori sine consensu uiri orare, ieiunare, elemosynā facere & similia, quae opera pia sunt. Respondendum est secus esse in elemosyna, & secus in alijs: nam de alijs dicendū, qd licet uxori uouere, & reddere etiam uiro inconsulto, dum tamen uir non repugnet. Si uero repugnauerit sine oratio sine ieiunium sit, siue alterū opus plium; qd tamen non sit elemosyna, infringēt uotū: & nō tenebitur mulier ulterius ad hoc: immo si post uiri prohibitionē ista obseruare uoluerit, iam peccat: quia uiro obedire tenetur: sed in hoc attendere debet uxor, ut discretē uoueat: scilicet ne talia sint uota, per quae impediuntur obsequia impendēda uiro, utpote si ipsa uoueret quotidie ire ad oēs horas canonicas: quia sic multū de famulatu uiro subtraheret. Vel si uoueret quotidie ire, uel multoties ad uisitandum infirmos: in quo eodem modo impediuntur obsequia praestanda: talia enim uota in discreta sunt in muliere coniugata: quamquam essent honesta, & deuota in uidua: eodem modo caueat ne sint talia, per quae sequatur prauidicium matrimonii: ut in ieiunijs immoderatis, & uigilijs. Attendat quoque uir in repugnandis uotis uxoris: quia si illa sunt uota rationalia, per quae nihil impeditur

ditur de obsequijs ei, nec repugnat statui matrimo-
 niali, & vxor vacat rei domesticę quatum satis est ad
 sustentatione oneris matrimonij, no debet talia vota
 infringere: quia si irritauerit apud Deum reus est, quia
 dimiuit cultum Dei, repugnat etiam charitati: qm
 charitas no prohibet aliquę bene agere prima Corin.
 cap. 13. sed iste prohibet bene agere eum, qui potest,
 sine causa. Si autem vota vxoris sint aliquatiter irra-
 tionabilia, vt quomodocunque vir grauetur, poterit
 ea iuste retractare, nec in hoc quidquam demeretur.
 Si autem votum vxoris sit de eleemosyna danda: aut
 est de parua eleemosyna, aut de magna, quę magni-
 tudo consideranda est fm facultates viri: si magna
 fuerit non pot vxor sine viro vouere, & si vouerit no
 debet soluere, alioquin peccat, quasi furtum accipies
 vsurpans rem quę ad alterius administrationem per-
 tinet. Si aut sit eleemosyna parua qę sanius esset q
 femina cōsuleret virū, ut si credit eū verisimiliter cō-
 cessurum pot vouere, & cōplere eo inconsulto. Fun-
 damentū huius est ex duobus: primo ex laudabili con-
 suetudine, qm sic est inolitū q femina posset elee-
 mosynā dare de rebus paruis, vel etiam aliās donare
 rem paruum. Idem de filiofamilias. De hoc. ff. de
 dona. l. filius. & ff. de lega. 3. l. si filia. ar. extra de dona.
 c. ceterum. & de testa. c. relatum. 2. Consuetudines
 autem obseruandę sunt: maxime cum sunt multum
 laudabiles. Aliud fundamentum huius est ex dispen-
 satione rerum domesticarum: nam, Arist. 7. Ethic. po-
 nit comparationē œconomiarū ad politias: & sicut
 in politijs sunt alię specia bonę, & alię prauę: ita
 & in œconomijs. Dicit enim q apud Perias, & Bar-
 baros vxor accipitur vt ancilla, & principat⁹ totaliter
 est apud virū, ita vt nec ī minimis ei disponere liceat,
 sed sit sicut seruus empiricus: & de isto principatu di-
 cit q est tyrānicus, & errat. Dicit etiam q alie gētes
 sunt, apud quas si femina est ditior viro & heres insti-
 tuta a patre ipsa principatur, & iste principat⁹ est pes-
 simus: quia ibi nihil iubet vir, sed oīa iubet femina,
 & vocat⁹ principatus oligarchicus: quia ibi q ditiores
 sunt principantur. est aut oligarchia principatus pec-
 uniosorū, qm qui ditiores sunt principantur in vrbe.
 De hoc tertio & quarto Positi. Concludit aut philo-
 sophus q principatus œconomicus solum est conueni-
 ens, qm est aristocraticus, i. fm virtutis differentiam. i.
 q ille qui virtuosior est maiorem partē accipiat reg-
 iminis, qui vero minus virtuosus accipiat minorem
 partē. & accipitur virtus solum pro virtute disposi-
 tiva ad regendū, & quia viri naturaliter excellunt fe-
 minas in prudentia, maior pars regiminis domesticī
 viro tradita est: feminis aut, quia sunt minores in pru-
 dentia, & cōstātia consilij minor pars tradita est. Nec
 tamē prorsus a dispositione domestica exclusę sunt:
 sed sic circa minima licet eis disponere: Sic est con-
 ferendo paruum eleemosynam, vel aliās donando. Si
 autem vir voluerit penitus interdicerē vxori dome-
 sticam dispositionem, ita vt ei nihil dare liceat, qm iu-
 ra hoc concesserint, tamen grauat eam: potissimum
 si ipsa circa rem familiarem sollicita, & industria est.

Vxor an post mortem viri teneatur soluere vota, qua fecit, eo
 viuente. *Quest. LXXXVI.*

QVAERETVR vterius de votis vxoris, quę
 emisit viuente viro: an teneatur illa obser-
 uare, eo defuncto. Et respondendum est
 q ad obseruandum aliqua vota, vel ad no-
 uiter emittendam ea, liberior est vidua quā coniu-
 gata: quia vidua tam secundum vetus, qm nouum
 testamentum est sui iuris. De veteri apparet hic: nā
 de coniugata dicitur, quod vota eius irritari possunt

Vxor an
 possit dare
 eleemosy-
 nam.

per virum. De vidua autem dicitur, quod vidua &
 repudiata quidquid vouerint reddent. De nouo tes-
 tamento patet ad Rom. 7. & prima ad Corint. 7. cap.
 quod mortuo viro mulier est soluta a lege viri: Im-
 pedimentum tamen vouendi in coniugata erat pro-
 pter hoc, quia ipsa erat subiecta viro, & mortuo viro
 non est subiecta illi: ergo liberior erit ad vouendū, &
 ad obseruandum vota quam viuente viro. Rñdēdū
 aut ad qōnē, q vota illa, quę emisit vxor viuēte viro,
 aut tenuerunt simpliciter, aut tenuerunt respectu eius
 solum: aut nullo modo tenuerunt. Apparet mem-
 bra ista, quia vxor viuēte viro potest interdum vouere
 continētiam tēporalem, vel perpetuam viro con-
 sentiente, & fortē quia ambo vouerūt. Idem si vouit
 ieiunare qualibet hebdomada aliqua die vel orare, &
 vir non repugnavit, quia non sciuit, vel fortē sciens
 consensit: tenuit enim tunc simpliciter, & sic de om-
 nibus alijs. Alia autem sunt vota, quę nullo modo
 tenuerunt, vt si mulier emisit votū de dando elee-
 mosynam, & vir sciens repugnasset, vel vouit ieiuna-
 re, & sic de ceteris. Alia sunt vota, quę tenuerunt re-
 spectu vxoris, sed non respectu viri, vt si ipsa viro ne-
 sciente, nec consentiente, emisit votum continentię:
 nam quantum ad seipsam obligata fuit, & ob hoc nō
 potuit petere debitum, viuente viro, licet posset red-
 dere, vt supra dictum est. Si dicatur de votis, quę non
 tenuerunt, viuente viro, dicēdum est, q non compellit
 vxor postea illo defuncto ea reddere, quia iā non
 manet aliqua obligatio, cū viuente viro extincta fue-
 rit, siue hoc sit de ieiunio, siue de oratione, siue de cē-
 teris, vt si vouit dare eleemosynam magnam viro ne-
 sciente, & postea cum cognouit vir repugnauit, irri-
 ratum est votum: ideo postea cum fuerit mulier vi-
 dua nō obligabitur ad illud. Idem si vouit ieiunia, &
 vir sciens repugnauit: nam siue inceperit obseruare
 votum, siue nondum, postquam vir repugnauerit vo-
 tum irritatur: ideo postea non obligat cum nullū sit.
 Si autem sint vota, quę viro viuente totaliter obliga-
 uerunt adhuc magis poterunt conseruari. & firmius
 obligabunt mortuo viro, quia viuente illo poterant
 retractari. Cum vero mortuus fuerit, quia mulier est
 sui iuris, nemo potest retractare ea: ideo teneatur ob-
 seruare: vt si voueat ieiunium, vel orationem, aut si-
 milia, quę vir cognoscens non irritauit. Si autem sint
 vota, quę viro viuente partim tenuerunt, & partim
 non: debet ea totaliter obseruare vxor post mortem
 viri, quia iam nemo est propter cuius praiudiciū effi-
 ciantur vota inualida quantum ad aliquid: utpote si
 mulier nesciente viro vouit continere: si vir non
 consentiat ipsa cogitur reddere debitum: sed nō po-
 test petere: & sic votum in praiudiciū viri non te-
 net, sed contra ipsam tenet, ideo postquam uir obie-
 rit cum ipsa sit penitus sui iuris, tenebitur obseruare
 continentiam totaliter, siue in æternū, siue pro tē-
 pore illo, in quo viro viuente, vouit obseruare, nec
 poterit contrahere: quia iam ager contra votum. Idē
 si vouit intrare religionem, & uir sciens non permi-
 sit, defuncto viro tenebitur. De continentia autem,
 quam uir & vxor simul emittunt manentes in secu-
 lo, magis est manifestum, q vxor teneatur post mor-
 tem uiri illam obseruare, quia votum illud totaliter
 tenuit: & sic de ceteris votis iudicandum.

An serui possint aliquid vouere sine dominorum consensu.
Quest. LXXXVII.

QVAERETVR vterius de seruis, qui erāt ad
 vouendum impotentes cum nō essent sui
 iuris, an aliquid vouere possint. Respon-
 detur, quod regulariter serui nihil vouere
 possunt, quia nihil habent in potestate sua: dico au-
 tem

tem hoc quatum ad hoc quod sint vota firma. Nam
 solum ad vouendum seruus potens est, sed executio
 voti pendet ex potestate alterius: & quia seruus est
 homo simpliciter alterius, iuxta Aristot. 1. Polit. nihil
 suiipsius est: ideo non habet aliquid de quo libere
 vouere possit, quod intelligatur de illis in quibus pre-
 iudicatur domino. Nam in ceteris potest vouere
 sicut potest vouere facere orationem, si illa non im-
 pediat ad obsequia Domini: vt si nō voueat orare in
 loco determinato, vel in tempore determinato, quia
 per hoc posset impediri executio mandatorum do-
 mini: cum tamen non dereminatur locus, nec tem-
 pus faciendo omnia, quę dominus iubet poterit sol-
 ui votum de orādo, præcipue si oratio modica est: &
 sic nullus est, qui non possit vouere aliquid quatum-
 cuique sit iuris alterius, quia non possumus tantum
 alicui temporaliter obligari, quin maneat nobis ali-
 quid quo Deo obligari possimus.

An seruus possit vouere religionem. *Quest. LXXXVIII.*

QVAERETVR anplius an seruus possit vouere
 religionē. Et dicit aliquis quod sic,
 quia obsequium perpetuum in votis recipitur loco
 obsequij temporalis. extra. de voto, & voti redem. c. scripture. eodem modo maius
 recipitur loco minoris, sicut patet in commutationi-
 bus votorum: sed obsequium perpetuum Dei est
 maius, quā obsequium debitum alicui homini: ergo
 poterit seruus per ingressum religionis liberari a
 seruitute domini: quia maior est seruitus Dei, &
 omnis obligatio recipit commutationem cum reli-
 gione. Respondendum est, quod votum est actus
 cultus Diuini: Deus autem non vult per cultum suū
 alicui preiudicari, sed maxime preiudicaretur, si serui
 possent exuere seruitutem per ingressum religionis:
 ergo nō licet eis sine domini cōsensu introire: alio-
 quin dominus reducet de monasterio seruum profi-
 tentē. De hoc. 54. dist. cap. si seruo. & ar. extra de sent.
 excom. c. mulieres: Cum autem arguitur quod mi-
 nus obsequium recipit commutationem in maius,
 & omnia in religionē. Dicendum quod intelligitur
 de obsequijs, quorum omnia Deo præstāda sunt, quia
 ibi religio maximum est: ideo omnia possunt com-
 mutari in illam: secus autem si vnum obsequium sit
 præstandum Deo, & alterum homini, quia tunc non
 est locus cōmutationi, cum præiudicaretur vni eo-
 rum. ita etiam est in obligatione serui ad dominum
 suum, ideo illa non potest commutari in aliam ma-
 iorem obligationem respectu Dei.

Si seruus ingressus est religionem professus ante tempus an de-
 beat extrahi. *Quest. LXXXIX.*

QVAERET aliquis, quid si seruus ingressus
 monasterium professus est ante tēpus, per
 quod spectari debebat de quo. 18. q. 2. sigs
 incognitus. nunquid debet inde extrahi,
 vel manebit in professione. Respondendum est, quod
 aut ille seruus erat cognitus monachis q esset seru⁹,
 & receperunt eum ad professionem, aut non erat cog-
 nita conditio serui. Si secundo modo seruus dixit
 se esse liberū, & per falsos testes probauit se liberum
 nisi dominus ipsum de gratia dimittere voluerit ha-
 bitu quē furtiue recepit spoliabitur: & tanquā indig-
 nus domino reddetur seruo de seruo, qui domino
 nesciente ordinatur ad sacros, quoniam ille redditur
 domino, & non ministrat in aliquo ordine. extra de
 serui. non ordi. cap. de seruorum. monasterium autē
 non habuit hic aliquam culpam, quia fuit probabilis
 Alph. Toft. super Num. Pars II.

A ignorantia: ideo ad nihil tenebitur. Si vero mona-
 chi cognouerunt serui conditionem: & non obsta-
 te hoc receperunt in culpa sunt: ideo non poterit
 seruus educi de monasterio: sed satisfaciet monaste-
 rium domino: ar. 54. dist. c. si seruus. Ista est senten-
 tia Host. in summa tit. de voto, & voti. redemp. & in
 titu. de regula.

An seruus possit vouere religionem vel alia vota.
Quest. XC.

QVAERETVR ampli⁹ an seru⁹ possit emit-
 tere votum religionis, vel alia vota præter
 religionem: & satis videtur differentia in
 his, quia religio totaliter abstrahit seruum
 a iure domini: alia autem vota nequaquam. Sed
 respondendum est, quod aut quæritur de voto pere-
 grinandi, aut de ceteris. Si de primo dicendum, q
 non potest emittre inuito domino, vel saltem non
 potest ipsum exequi, siue sit trāsmarinum, siue aliās.
 & hoc nisi peregrinatio sit necessāria, sicut si seruus
 incidit in canonem cogetur ire ad sedem apostolicā
 absoluendus. extra de sententia excom. cap. relatum.
 nec poterit tunc dominus impedire seruum, ne eat
 prætextu obsequiorum perditorum: quia maior est
 obligatio iuris, quę concernit bonū publicum, quā
 obligatio priuata ad dominum: nec debet dominus
 dicere se grauari in hoc: quia sicut cū dominus emit
 seruum eum emit mortale, & si breuiter moritur
 dñs perdit pecuniam, sed nō conqueritur, quia scie-
 bat eum esse mortalem: ita cū emit seruum sciebat
 eum esse potentem peccare, & legi subiectum, vt si
 peccaret per eam puniretur: ideo si seruus propter
 crimen occideretur, non habet ius conquerendi do-
 minus, quia a principio sciebat se tale emere seruum,
 qui ista pati posset: alioquin dissoluerentur omnia iu-
 ra, & daretur locus criminibus cū serui impune delin-
 quere possent, quia erat contra iustum, & bonum, &
 statum publicum: ideo etiam serui subijci debuerūt
 legi quamquam dñi in hoc videantur grauari. Si aut
 dicatur de alijs votis, vt ieiunio, & oratione, & alijs
 operibus pijs, dicendum q aut per illa grauat dñs,
 & tunc nō pot vouere, vel si vouerit non poterit sol-
 uere, sicut per ieiunia seruus efficitur debili⁹ ad
 operationem: ideo nō tenet votum, si dominus re-
 pugnat. per orationem etiam, si cōcernat tempus, &
 locum, præiudicabit dño: ideo nō poterit cōpleri
 votū: poterit tamē dñs repugnare cuicumque voto
 serui, siue rationabili siue irrationabili, quia vtitur iu-
 re suo: tamen est dicendum sicut de votis vxoris re-
 spectu viri: scilicet q si ista sunt talia, per quę aliqua-
 liter derogatur dño pot ea infringere præter cōscien-
 tiam. Si aut nullo modo impediūt operas dño præ-
 standas, peccat dominus prohibendo votum serui.

An seruus factus liber teneatur ad vota qua egit in seruitute.
Quest. XCI.

QVAERETVR vterius, quid si seruus exeat
 in libertatem an teneatur obseruare vota,
 quę egit dum esset in seruitute. Rñdēdū
 est, q sicut supra fuit dictum dñs pot re-
 uocare votū serui, siue præiudicet sibi, siue non: ideo
 considerandum q aut vota fuerunt irritata tpe serui-
 tutis, aut non. Si primo modo, nō obligatur ad ob-
 seruationem: quia nullum vinculum manet: si se-
 cundo modo obligatur. Pro quo sciendum, q cum
 seruus emisit votū aut dñs aliq sciuit, aut nō. si nunq
 sciuit nunq potuit retractare: ideo vota valuerūt re-
 spectu serui, qui erat etatis discretę, & habebat volun-
 tatē se obligandi: & sic siue religionem vouerit, siue
 aliquid

aliquid alterum votum tenuit, & seruabitur, immo nunc votum firmatur per hoc, quod exit seruituti: quia ante semper poterat Dominus repugnare, & infringere. Si autem istud votum cognitum est a domino, aut repugnauit, aut non. si non repugnauit tenet votum, quia per hoc consentit. si autem repugnauit, aut erat tale votum, ad quod se obligabat seruus postquam exiret seruitute, ut si diceret vouere religionem, vel ieiunare cum fuero factus liber: aut erat votum, ad cuius solutionem se obligare volebat dum maneret in seruitute. Si primo modo repugnantia dñi non irritat votum serui, quia pro tpe illo, quo solutio fieri debet non est seruus obligatus Dño, ideo eo inuito poterit se obligare. Si autem dicas, quod solutio sit post extinctam seruitutem: tñ emissio voti est tpe seruitutis, ideo hanc poterit renouare, vel irritare dñs. Dicendum quod dñs habet potestatem super seruum, quantum ad id in quo potest ei famulari, ideo potest irritare quidquid seruus fecerit, quod tollat vel diminuat famularum prestandum: emissio autem voti, & obligatio ad soluendum non preiudicant obsequijs prestandis, sed solum solutio voti: ideo non poterit Dñs irritare votum quantum ad emissionem, scilicet faciendo quod non teneat. Si autem votum completum sit tpe seruitutis repugnantia Dñi irritat votum: quia obligatio illa est ad solutionem, sed tpe seruitutis solutio est impossibilis Dño inuito: ergo obligatio est inutilis, immo nulla: quia de re impossibili factum, vel obligatio nulla oriri potest: ergo Dñs irritabit obligationem per repugnantiam suam, & tunc quando venerit seruus ad libertatem non tenebitur explere votum, quia non habet aliquas vires cum perierit.

An vota possint fieri cum conditionibus. Et qua conditiones possint apponi in votis: et an cum Deo possit committi simonia, ut dixit Innocentius. *Quaest. XCII.*

QVAERET aliquis de votis, an possint poni conditiones in illis, & si ponatur, an teneant vota: ut si aliquis dicat voueo peregrinationem vel ieiunium, si Deus contulerit mihi tale, vel tale bonum. si filius meus liberabitur ab ista infirmitate, offeram Dño agrum meum, vel domum. Dicit autem Innocentius quod istud votum non est illicitum, quia intendit a Deo vel ab aliquo sancto emere famulatum, quod esset simonia. i. q. 1. c. qui studet liberaliter ergo quisque offerre debet, & postea dicitur, vel quomodo alio modo supplicare potest. i. q. 1. c. iudices & q. 2. c. pio. & 38. dist. c. caue. Dicit etiam idem Innocentius quod per hoc non sunt simpliciter conditiones reprobandae in votis, nisi simonicae essent, qualis est praedicta: vel alia turpis fuerit, ar. ex. c. allegatis. & extra de iureiur. c. peruenit. Alij autem dicunt huiusmodi vota esse licita, nec est simonia, sed offert Deo iste votens contritionem cordis sui, vel aliam deuotionem esse causa iusta, etiam sub conditione, siue in dicendo, siue etiam in faciendo, quia quidquid homo dat, vel facit pro Deo, non facit de suo, sed de eo, quod est Dei: quia quidquid homo habet, a Deo habet. extra de deci. c. tua nobis. istud autem, quod videtur tenere Hosti. & Innoc. honestius indicatur. Dicit tamen Henricus extra de voto, & voti redemptio. c. scripturae quod ista positio vltima non est reprobanda: immo credit quod tale votum licite emittatur: ar. 28. q. 1. §. ex his, nec obstat quod dicit Innoc. hoc esse simoniacum, quia semper inter Deum & hominem nulla pactio intercedit, sine qua expresse non committitur simonia, ut i. q. 1. c. pio. & si de mente tali agatur vix est homo, qui pro Deo aliquid faciat, quin ab eo remunerationem spectet. Hanc sententiam Hostien. & Archid. reputant veriores. Cum

Opi. In.

Alia opi.

Opi. Hen.

F Deo enim dicat non committi simoniam, & eadem est positio communis theologorum. Respondendum ad questionem istam, quod nemo dubitat in votis posse poni conditiones, quoniam sacra scriptura plena est votis conditionatis. Sed dubium est de conditionibus, quae possunt apponi. Et dicendum est, quod in voto non potest poni turpis conditio: ut si aliquis dixerit se vouere aliquid si dederit ei uxorem alterius: ideo istud votum non tenet. Idem si conditio sit qualitercunque iniqua importans mortale peccatum: nam voluntas istius est solum se obligare sub illa conditione: sed Deus non acceptat conditionem turpem, ergo non acceptabit istam obligationem. Item in voto rejicitur conditio impossibilis: & licet respectu Dei sint omnia possibilia, tamen aliqua sunt respectu nostri per causas naturae impossibilia, & si talia apposerimus in votis non tenent: ut si quis dicat voueo Deo hoc, vel illud si fecerit istam domum meam esse de auro. Aliae autem sunt conditiones indifferentes, & istae debent haberi pro non adiectis, & complebitur votum dum tamen votum sit de re non indifferenti: quia tunc etiam non teneret votum, quod debet esse de meliori bono, ut supra declaratum est. Aliae autem sunt conditiones honestae largo modo accipiendi honestatem, non solum pro eo quod est actus virtutis, vel pertinens ad virtutem, sed etiam pro eo, quod cum virtute haberi potest. De primo, ut si aliquis dicat: voueo Deo peregrinari ad talem ecclesiam, si concesserit mihi quod deuote possim orare: vel si tribuerit vires ad repugnandum libidini. De secundo, ut si quis dixerit: voueo ieiunare per vnum diem si Deus sanauerit me ab hac egritudine, vel si dederit, ut possim habere ordines sacros, aut si tradiderit hostes in manus meas, vel si multiplicauerit fructus agrorum meorum: ista enim non pertinent ad actum virtutis: sunt tamen talia, quae haberi possunt cum virtute, & respectu vitae humanae nihil conferunt.

Nunc autem ad questionem respondendum, quod in casu proposito, scilicet si filius meus sanatus fuerit voueo Deo vnum pallium, vel ire in peregrinationem, tenet votum & est illicitum, simile patet de voto Iacob. Gen. 28. cap. scilicet si dederit mihi Dominus panem ad vescendum, & vestes ad induendum, reuersusque prospero fuero in domum patris mei, erit mihi Dominus in Deum: & cunctorum quae dederis mihi decimas offeram tibi. vbi sunt omnia quae in casu proposito. Nam dicendo si filius meus sanatus fuerit, voueo dare pallium est aliqua simonia, quia intendo sanitatem a Deo emere: ita erit cum dicitur: si Deus dederit mihi panem ad vescendum, & custodierit me in via. quia hic pactio est, & aliquid datur pro beneficio, quod a Deo recipere petimus. Simile patet supra cap. 21. vbi dicitur quod Israel se obligauit voto dicens: Si tradideris populum istum in manus meas delebo vrbes eius, & sic factum est & Deus acceptauit votum: ergo licitum erat. Nam dicitur ibi: Exaudiuit Dominus Israel & c. si tamen male voluissent non exaudiret Deus illos, quia scimus, quod peccatores Deus non exaudit Ioan. 9. cap. & Anna mater Samuelis dixit: si dederis famulae tuae sexum virilem, dabo eum Domino cunctis diebus vitae eius. primo Regum cap. primo. Item si vota ista sunt illicita, in quibus apponuntur istae conditiones: aut sunt illicita, quia est illicitum apponi conditionem cum videatur esse pactio, vel sunt illicita, quia conditiones in se sunt turpes. Si primo modo non solum istud votum esset illicitum,

Ad qñe de meure nuctor.

Quae conditiones possunt apponi in votis.

De voto Ionae an fuerit conditionale.

Ad rationem Inno. rñsio Henrici.

Rñ. aucto. Simonia non potest committi cum Deo.

illicitum, immo etiam omnia vota, quae sunt cum conditione, quia in omnibus interuenit pactio: sed hoc falsum est: nam scriptura concedit vota ista tanquam licita, etiam ipse Innocentius & omnes alij doctores. Si dicatur secundo modo manifestum est, quod ista conditio non est turpis: quia filium meum sanare non est turpe, sed valde honestum, & desiderabile: ergo tenebit istud votum. Item si argueretur, quod votum istud non tenet, quia simoniacum, ut dicit Innocentius, & assereretur esse simoniacum, quia ibi promittitur aliquid si Deus benefecerit nobis, diceremus omnia vota esse simoniaca, quando cum conditione emittuntur: & hoc ex duobus, primo quia ibi aliquid datur pro altero: secundo quia interuenit pactum, quod adhuc magis pertinet ad simoniam: sed hoc falsum est, quia non dicimus vota ista simoniaca: ergo nec istud, quod propositum est. Item patet adhuc magis istud in terminis, quia simile votum emisit Ionas cum esset in ventre piscis tribus diebus, & tribus noctibus dicens: Si liberaueris me de loco isto offeram tibi holocausta, ut patet Ionae 2. cap. Ego autem in voce laudis immolabo tibi, & quaecunque voti reddam pro salute mea Domino. Non est tamen dicendum quod iste propheta voueret illicitum, maxime cum immediate sequatur quod exaudiuit Dominus Ionam, scilicet quod praecipit pisci, ut euomeret eum in aridam, & factum est. Sed forte dices, quod votum istud non fuit conditionale, quia non apparet in litera, quod posuerit conditionem. Respondendum est, quod nihil differt, quia licet concedamus illud non fuisse conditionale saltem tamen fuit modale, cum dicatur ibi: Quaecunque voti reddam pro salute mea. ideo necesse est ut dicatur quod ille vouebat, ut liberaretur inde: & tunc stat inconueniens, quia quantum ad committendum simoniam, nihil differt, si aliquis dicat: ego dabo tibi mille, si dederis mihi beneficium Ecclesiasticum: vel ego do tibi ista mille, ut des mihi beneficium: ergo si esset simonia in voto conditionali, erit quoque in modali: sed in isto voto Ionae, quod saltem dicitur modale non fuit simonia, quia licite emissum est: ergo non fuisse simoniam, etiam si emitteretur cum conditione. Cum autem dicebat Inno. quod votum istud erat simoniacum. Respondebat Henricus quod non erat simonia, quia inter Deum, & hominem nulla pactio intercedit, sine qua expressa non committeretur simonia. ut 2. q. 1. cap. quam pio. Sed ista responsio non tenet, quia etiam si intercederet pactum inter Deum & hominem vouerem non esset simonia: ut si homo diceret Deo: ego dabo tibi pallium, si sanaueris filium meum: & Deus diceret: ego sanabo filium tuum, si dederis pallium: vel alio modo, si homo proponeret quod daret pallium, & Deus sanaret filium eius: & Deus acceptans istam conditionem diceret: ego sanabo filium tuum. Similia sunt in sacra scriptura: nam Exo. cap. 19. dicitur quomodo Deus iniuit pactum cum Iudaeis, scilicet quod ipse acciperet eos in populum peculiarem curando de illis specialiter in beneficiando, & quod ipsi custodirent mandata eius. Iudaei autem acceptauerunt istam conditionem, ut patet ibidem: & tamen quando postea Iudaei colebant Deum non erant simoniaci, quia Deus non incitauit eos ad simoniam. Similis modus foederis habetur Deuter. cap. 29. vbi iterum Moyses ex parte Dei pepigit foedus cum Iudaeis: non ergo tenet solutio. Sed dicendum quod non potest cum Deo committi simonia, siue conditionaliter, siue sub modo aliquid faciamus, siue interposito pacto vtrinque, siue non. Et rō diuersitatis est, quia simonia est, cum spiritualia proprie vel improprie venduntur: & hoc quae venalia non sunt. Istud autem est respectu ministro-

Alph. Tost. super Num. Pars II.

A rum Ecclesiae, qui non sunt Domini rerum sacrarum, sicut beneficiorum: nec iurium ecclesiasticorum, sicut beneficiorum: sed sunt ministri, & etiam Papa respectu horum est minister, & non Dominus: maxime respectu sacramentorum: ideo non possunt dispensare res istas, nisi eo modo, quo eis constituti est, scilicet gratis dantes, & non ponentes in illis aliquam aestimationem. Deus autem est Dominus omnium rerum spiritualium, ideo potest disponere de illis ad libitum: ideo etiam si diceremus Deum esse subiectum legi, quod est impossibile, tamen adhuc non est simoniacus, quando fieret cum eo pactum super rebus spiritualibus, quia ipse simpliciter est Dominus rerum: ideo potest illis uti ad placitum. Item non est simonia cum Deo, sed cum ministris, quia ideo dicitur simonia, quando aliquid datur pro rebus spiritualibus, quia illud potest mouere animum dantis ad dandam rem spiritualem. Si tamen nullo modo id, quod datur potest mouere conferentis animum ad conferendum spirituale bonum, & sic verisimile erat, non esset simonia. Sic patet extra de simo. c. & si ex feruore. vbi dicitur quod parua bona, ut vinum, & electuarium, & similia, quae verisimiliter non possunt mouere mentem collatoris, non inducunt simoniam, sed sic est respectu Dei, quod ipse propter omnia promissa nostra non moueretur, quoniam omnia bona nostra ei proficere nequeunt, cum eis non egeat Psal. 15. ideo ipse non confert nobis aliquid propter bona, quae promittimus, sed ex immensa sua benignitate, acceptat tamen promissiones nostras, non quidem tanquam ei vtilis, sed quia nos per illas meliores efficiamur, sicut supra declaratum est in questione an expediens sit vouere. Sed obijcietur, quod quamquam ex parte Dei non sit simonia, quia non mouetur propter promissa nostra, tamen erit simonia ex parte nostri, cum ei aliquid promittimus solum, ut consequamur ab eo aliquid spirituale bonum: sic enim est si aliquis parua dona episcopo impendat, quae verisimiliter non possent mouere animum episcopi ad conferendum huic aliquid spirituale, nec etiam mouent: sed postea episcopus ex alia causa confert huic ecclesiasticum beneficium, quamquam ipse non sit simoniacus. Si tamen iste, qui contulit dona ideo contulit ut moueret animum episcopi, simoniacus est, nec potest beneficium sic obtentum securè possidere. Dicendum autem quod non est simile, quia nos quando vouemus aliquid Deo, ut nobis bonum faciat, quamquam pro hoc tribuamus, tamen scimus quod Deus non mutabitur propter ista, sed ex benignitate sua conferet, si conferre voluerit: ideo magis nos ista facimus, ut ei placeamus, quam ut eum ad conferendum moueamus: cum sciamus talem motum animi in Deo esse impossibilem. Secus autem est in eo, qui aliquid contulit prelato volens sic obtinere ecclesiasticum beneficium, quia iste ea intentione dedit, ut collator moueretur, & dato quod interdum non moueatur ex his, tamen moueri poterat: ideo affectio corrupta in sit aliquid conferentibus: nam directe, vel indirecte spiritualia emere voluit, ideo in istis est simonia, cum Deo aut nequaquam. Quod autem allegatur per Inno. de c. pio. 1. q. 2. non est simile: quia ibi dicitur de Giezi quod peccauit, quia pro sanitate diuinitus collata petijt sibi dari vestes: quod tenet in ministris, quia Deus causauit istam sanitate: Eliseus autem fuit minister illius, ideo quod peteret aliquid pro illa uedendo id quod erat Dei, & Deus gratis contulerat, peccatum erat: si tamen Deus dixisset Naaman Syro, qui curatus est a lepra, quia ego curauit te facias hoc uel illud, nemo diceret esse modicum simoniae: nam similia multoties Deus fecit inter Iudaeos, cum conferret eis bona, & diceret postea

Obiectio.

Solutio.

T 3 quod

quod pro illis bonis collatis coleret eum, vt patet tam in libris Moyfi, qua in libris historialibus veteris testamenti. Nullum ergo votum potest esse simoniacum, nec illicitum propter conditionem appositam, nisi conditio in seipsa sit mala. Pater ergo ex praedictis, qd vota possint fieri cum conditione, & quae conditiones recipiantur, vel reprobantur a votis,

An vouens intrare religionem, & stans per annum, & exit, an satisfaciat voto, vel teneatur semper manere. Quaes. XCIII.

Arguitur.

Quaeretur vterius si aliquis vouit intrare religionem, & intrat: & in anno probationis egreditur, an compleat votum, vel si teneatur semper manere. Et videtur primo quod teneatur ibi semper manere, qd melius est religionem non ingredi, quam post ingressum exire: sic patet secunda Petri. cap. 2. Melius erat illis via veritatis non cognoscere, quam post agnitam retroire: & Luca cap. 11. dicitur: Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retro aptus est regno Dei: sed ille, qui voto se obligat ad religionis ingressum teneatur ingredi, ergo teneatur ibi perpetuo permanere. Item nihil agere, & inutiliter agere aequivalentur. de regu. iur. in 6. in regula. nihil & inutile. sed introire religionem, & egredi est inutiliter ingredi: ergo idem exit quod non ingredi: sed iste, qui vouit ingredi religionem infringit votum si non ingrediatur: ergo si ingrediatur & exeat, infringit votum. Item quilibet debet vitare id, ex quo scandalum sequitur, & alius datur malum exemplum, sed ex hoc quod aliquis post religionis ingressum egreditur, & ad seculum redit, malum exemplum, & scandalum alijs generatur, qui retrahuntur ab ingressu & prouocantur ad exitum: ergo videtur, quod iste vouens teneatur manere in perpetuum in religione. Item votum religionis est perpetuum, & propter hoc praefertur alijs votis, & possunt alia communicari in ipsum extra de vo. & voti redemp. c. scripturae. hoc tamen non esset, si aliquis voto religionis emisso, ingrederetur religionem, & postea egrederetur: ergo videtur quod teneatur manere ibi perpetuo. Item qui vouit religionem obligauit se Deo ad aliquem cultum, cum votum non sit infirmitas, vel de nihilo: sed qui ingreditur religionem, & immediate exit, nihil Deo impendit: ergo violauit votum.

Secundo.

In contrarium arguitur, quod non obligetur ibi semper manere, quia votum professionis, quod est solenne propter hoc, quod obligat hominem ad manendum perpetuo in religione praerogit annum probationis, sed ad votum simplex, quo aliquis se obligat ad religionis ingressum non praecedit annus probationis, nec exigitur: ergo videtur quod hoc modo vouens non teneatur perpetuo manere in religione. Respondendum ad quaestionem, quod obligatio ex voto non causatur ex lege, sed ex voluntate: ideo ex ea legem accipit, scilicet qd taliter obligetur aliquis qualiter voluerit a principio se obligare, & ad tanta. Pro hoc autem considerandum quod vouens intrare religionem, sicut variè potest velle se obligare, ita variè obligabitur: nam huiusmodi vouens, aut non solum intedit se obligare ad ingressum religionis, sed etiam ad perpetuo manendum ibi, ita quod quando vouet habeat determinatam istam intentionem, & tunc ad implendum votum teneatur manere in perpetuum in monasterio: aliàs infringit votum, nec prodest sibi annus probationis, qui conceditur a iure communi: quia iste est pro eis, qui habent libertatem in introeundo, & manendo: qui autem huiusmodi

Tertio.

Ad quoniam.

Quarto.

Quinto.

Ad quoniam.

est cogitur manere: si tamē in anno probationis, vel ante factam professionem iste egrediatur, & contrahat, tenebit matrimonium quamquam peccat mortaliter: hoc est quia votum non est solennizatum: ideo licet impediat contrahendum, non dirimit iam contractum: extra. qui cler. vel vouen. c. rursus. aut quando vouit intēdebat se obligare ad religionis ingressum causa experiendi, cum libertate remanendi, vel exeundi, scilicet quod voueat intrare religionem: & tunc intendat, quod non vult permanere in ea in perpetuum determinatē: quia si viderit sibi expedire manebit, sin autem egrediatur: & tunc manifestum est, quod iste complet votum etiam si exeat in anno probationis: & huic proficit annus probationis indutus a iure: aut iste, quando vouit introire religionem, nihil cogitavit de permanendo vel exeundo: sed solum vouit intrare: & tunc videtur iste obligari ad ingressum religionis secundum formam iuris communis, quae est vt ingrediētibz detur annus probationis, ideo non tenebitur perpetuo manere, nec infringet votum exeundo. ista est sententia sancti Thomae 2. 2. q. vlti. articulo. 4. Aliter autem distinguit Henricus extra. de vo. & voti redemp. c. per tuas. & est distinctio Ascen. in summa, scilicet quod qui vouit intrare religionem, aut actualiter proponit in religione permanere, ita tamen qd propositum illud non cadit sub voto, sed ipsum comitatur: aut vouet & proponit experiiri religionem: vt si placuerit ei, maneat ibi, & si displicuerit, exeat: aut de nullo eorum actualiter cogitavit, sed solum vouit intrare religionem existimans quod bonum sibi esset: aut dum vouebat intrare, habebat actualiter propositum exeundi postquam intraret. Si primo modo vouit: aut tunc quando intrat habet propositum absolute exeundi, & nunquam dandi operam, vt mutetur propositum istud, aut nō. Si primo modo intrans non implet votum suum secundum iudicium Dei. In his autem, quae Deo offeruntur Deus magis respicit intentionem, quam factum. Tertio modo intrans voti implet, licet postea egrediatur, quia non habet absolute nec ex malignitate propositum exeundi, sed magis ex infirmitate. Idem autem debet iudicari de tertio modo. Si autem vouit quarto modo, scilicet, quod dum vouet, habet actualiter propositum exeundi potest tripliciter intelligi. Vno modo quod iste, qui vouet intrare ita vouit intrare, vt exeat. Alio modo potest intelligi, quod iste vouit introitum & exitum. Tertio modo quod iste solum modo vouit introitum, & tamē tūc, quando vouet, habet actualiter propositum exeundi. De quolibet istorum modorum dicit Ascen. & Henricus quod vouens peccat, & non tenet votum, quia est temerarium, vt patet intuēti: ergo vouens intrare religionem eo modo quo tenet votum, non implet illud, si ingrediatur cum proposito exeundi, & non dandi operam, vt mutetur illud propositum: & ista distinctio satis conuenit sententia sancti Thomae, quam supra posuimus. Ad rationes autem in contrarium respondendum. Ad primam quando dicebatur quod melius est viam Domini non cognoscere, quam post agnitam retroire. Dicendum quod verum est, si aliquis intraret religionem, & esset certus, quod non maneret in ea: melius esset non intrare quam intrare, vt quando intrat cum proposito exeundi: cum tamen non habet tale propositum, sed intrat, vt experiatur, & si visa fuerit expedire religio, quod maneat: sin autem quod exeat: vel cum intrat religionem non habens aliquod propositum speciale. manendi vel exeundi: sed intrat quia vbi sibi esse bonum, licet postea exeat, melius est intrare & postea exire, qd nunq intrare: quia per

Ad primam rationem.

per hoc qd intrat, disponitur aliquis ad manendum ibi perpetuo: si autem nunquam intraret, nunquam posset ibi manere. Quod autem dicebat beatus Petrus intelligitur de via Domini, quae est sub necessitate, sicut est fides catholica, quia melius fuisset alicui, qd nunquam ad Christum fuisset conuersus, quam quod conuerteretur, & postea rediret ad infidelitatem. Cum autem est via Domini voluntaria, sicut est in voto religionis antequam sit solennizatum, melius est quod aliquis ingrediatur, dato qd postea exeat quam quod nunquam introierit: & cum arguitur Luca c. 9. Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retro aptus est regno Dei. Dicendum qd mittere manum ad aratrum est, quando aliquis se totaliter disposuit ad aliquam rem, & postea retrocedit. Si tamen dispositio est imperfecta non iudicatur ex hoc iactur ad regnum Dei: est autem dispositio totalis, quando aliquis per votum ad remanendum totaliter se obligaret, & tunc non liceret respicere retro: nam etiam si aliquis hoc vellet, non permetteretur: quia per votum solennizatum non potest aliquis redire ad seculum: qui tamen vouit solum intrare religionem, & habet adhuc libertatem exeundi, vel manendi, non dicitur misisse manū ad aratrum: ergo quamquam respiciat retro, non est ineptus regno Dei. Ad secundam rationem cum dicebatur, quod non intrare, & inutiliter intrare aequivalentur, concedendum est. Cum autem dicitur quod intrans & extens inutiliter intrat: distinguendum, quia aut habuit intentionem obligandi se ad manendum ibi in perpetuum, quando vouit, aut nō. Si primo modo, & postea exeat inutiliter est ingressus: & tunc dicendum quod aequivalentur non ingredi, & ingredi & immediate exire, quia utroque modo votum infringitur. Si secundo modo, quod non habuit intentionem se obligandi ad manendum in perpetuum in religione, siue quia proposuit ingredi, vt experiretur: siue quia nihil proposuit: sed solum ingressus: quamquam postea exeat non est ingressus inutilis, quia cuius ingressus quis habet voluntatem colendi Deum specialiter, quam non haberet, si non ingrederetur: etiam quia disponit se ingrediens ad manendum in perpetuum in religione nisi forte videat esse non expedias: qui aut non ingreditur non se disponit ad hoc: ergo melius est ingredi, quamquam non permaneat ibi quam nunquam ingredi. Ad tertiam rationem quando dicebatur, qd quilibet debet cuitare id ex quo sequitur scandalum. Respondendum quod si quis ingressus est religionem solennizato voto, & postea exeat, scandalum generat: & hoc nemini permittitur: quia etiā si quis exeat compelleretur redire. Si tamen aliquis ingreditur religionem, & nondum solennizato voto exeat, non est scandalum, quia iste vitur iure suo. est autem concessus annus probationis cuiuslibet ad experiendum de religione, vt videat, an sibi conuenit: qd aut ante tempus illud quis egrediatur, quia forte vidit, quod sibi non expediebat, non est scandalum, nec malum exemplum: & si aliquis scandalizetur, non erit hoc scandalum actiuum ex parte eius, qui scandalizat, sed scandalum passiuum. qd quis vult scandalizari, & ab hoc scandalo nemo potest cauere, cum non sit ex parte sua, sed ex parte patris: potissimum autem cum ille, qui egreditur habet causam rationabilem egrediendi. sinfirmiorem, debilitatem, aut aliquid huiusmodi. Ad quartam rationem cum dicitur qd votum religionis est perpetuum, cōcedendum est postq solennizatum est, quia est inducta obligatio ex iure Ecclesiae. Si tamē votū de religione sit simplex, nō est perpetuum: nisi forte voluerit aliquis se obligare ad perpetuo manendum, vt in primo modo di-

Quid est mittere manum ad aratrum.

Ad secundam.

Ad tertiam.

Ad quartam.

per

Alia respō. Henrici.

fnctionis supra datae: sed in duobus modis sequentibus non est perpetuum: est tamen hoc generale qd quicūque vouerit intrare religionem, ita quod illud votum sit obligatorium ad intrandum, teneatur intrare sine proposito exeundi: non quidem quod habeat propositum non exeundi, quia hoc nō requiritur, sed saltem qd non habeat propositum exeundi cū intrauerit, quia in isto secundo modo non satisfaciit voto, & teneatur mutare propositum de exeundo: postea aut si viderit expedire in anno probationis poterit exire, vel manere, nisi a principio intēdisset se obligare ad semper manendum. Ad quintam rationem cum dicitur qd ille, qui vouit intrare religionem obligauit se Deo ad aliquem cultum, cōcedendum est: & cum dicitur qd intras, & immediate exiens non impendit aliquem cultum. Respondendum qd aut vouit cum intentione obligandi se ad semper manendum, & iste si exeat non impendit Deo cultum, ad quem se obligauit: ideo fractor est voti: si autem vouit intrare religionem cum proposito experiendi, an conueniret ei vel non, & sic maneret vel egrederetur: vel si intrauit sine aliquo determinato proposito solum intrans, quia religio bona erat, etiam si iste exeat impedit Deo aliquem cultum. Nam intrando monasterium cum voluntate manendi ibi, si sibi conueniens fuerit impendit Deo cultum, quia sicut manere in religione in eternum est aliquis Dei cultus, ita qd aliquis disponat se ad manendum ibi dispositione immediata est cultus Dei: sed quod aliquis ingrediatur religionem, dum tamē non ingrediatur cum proposito exeundi, est dispositio immediata ad manendum in religione in perpetuum: ergo cultus aliquis Deo exhibetur, & sic completur votum.

Ad quintam.

Ad quoniam.

An vouens intrare religionem possit suscipere episcopatum, voto omisso. Quaes. XCIII.

Quaeretur vterius si aliquis voueat intrare religionem, & antequam intret eligatur in episcopū, an teneatur intrare religionem, vel omisso voto possit suscipere episcopatum.

Dicitur aliquis qd non obligabitur intrare religionem, sed potest suscipere episcopatum: quia facilius est, qd aliquis nondum monachus efficiatur episcopus, quā postquā fuerit monachus: sed postquam aliquis est religiosus potest dimittere religionem, & accipere episcopatum 18. q. 1. c. 1. ergo a fortiori poterit antequā intret. Respondetur secundum Innoc. & Henricum, & alios, quod iste tenetur cōplere votum introeundo monasterium non curando de electione. Si autē electores in eo perseverauerint poterit exire, & accipere episcopatum. Ratio autem Innoc. est haec: quia ex quo esset episcopus, nisi resignauerit episcopatum non posset fieri monachus, vel canonicus regularis extra de renuncia. c. post translationem. sed si primo fiat religiosus bene poterit postea fieri episcopus: & sic conuoluetur ei, quod primo votum suum impleat cum, & postea episcopatum suum habere possit, & sic vtrumque perficiet. Item secundum Host. ideo cōsultur sibi perficere votum, vt in prelatura sit perfectior: nam & religio addit quendam gradum, & aliqua seculari prelato licent, quae non liceret religioso. extra. de vi. & hone. cle. c. clerici. & de regula. c. cōsulisti. Aliter dicit Ascen. quod diuersitas est in istis: quia si sic vouens acceptaret episcopatum non intrans religionem, esset transgressor voti, ideo erat in peccato mortali: & electio talis est irritanda, quia ad sacrorū administrationē eligi a quorū pceptione rpe electionis est prinatus, sed professus primo in religione,

Ad quintam.

Rñ. Innoc.

Quod religiosus vt hic dicitur possit fieri episcopus intelligitur pra mo cū necessitate ecclesiae & a papa cōpulsus. In casibus istis non dicitur qd non possit fieri episcopus nisi a papa cōpulsus. In casibus istis non dicitur qd non possit fieri episcopus nisi a papa cōpulsus. In casibus istis non dicitur qd non possit fieri episcopus nisi a papa cōpulsus.

T 4

figione, & postea episcopatum recipiens non defraudat religionem, quia ab ea non recedit: oportet enim eum habitum eius portare. extra de vi. & hone. cler. c. clerici. non debet etiam a primo proposito diuertere. l. 6. q. 1. cap. de Monachis: & hoc quantum ad ea, que sunt de substantia monachatus. Dicendum autem preter hec quod taliter vouens debet introire primo religionem non curando, an postea accipiat episcopatum, vel non: quia cum istud votum fuerit licitum tenetur iste explere illud: ad accipiendum autem episcopatum non tenetur, quamquam electus sit: ideo curandum sit de his, que sunt per se, & necessaria. Cum autem arguebatur quod maius est aliquem extrahi de monachatu ad hoc quod efficiatur episcopus, quam quod nondum monachus assumatur in episcopum, concedendum est quod hoc maius est quantum ad ius, quod a maiori strictione abstrahatur ille, qui erat in monachatu & sumitur in episcopum; quam ille, qui nondum erat monachus, quamquam vouisset introire monasterium: tamen quantum ad istum, qui eligitur, non est maius. Nam ille, qui est in monasterio non est obligatus alicui voto, quod nondum compleuerit: nam erat obligatus ad obseruantiam regularem, & quotidie illam complet: qui autem vouit, sed nondum introiit monasterium, tenetur obligatus alicui voto, quod nondum expleuit totaliter, vel in parte: ideo iste si assumat episcopatum est fractor voti: qui autem in monasterio iam est, nullum votum frangit.

An conueniens est quod aliqui obligentur ad introitum religionis per votum. Quest. XCV.

QVAERETUR vterius an conueniens est quod aliqui obligentur ad ingrediendum religionem per votum. Er videtur quod non, quia per professionem obligatur quis voto ad religionem: sed ante professionem conceditur annuus probationis secundum regulam Beati Benedicti, & secundum ius commune, quod etiam prohibuit aliquos astringi ad religionem ante completum annum probationis: ergo multo minus existens in seculo ad religionem per votum obligari. Item dicit Beatus Grego. in registro, & habetur in decretis dist. 43. quod Iudei non vi, sed libera voluntate, vt conuertant, suaderi debent: sed implere id, quod vouetur, necessitas est: ergo non sunt aliqui obligandi per votum ad religionis ingressum. Item nullus debet alteri prebere occasionem ruinae, alioquin tenebitur ad restitutionem Exo. cap. 21. si quis aperuerit cisternam, cecideritque bos vel asinus in eam, dominus cisternae reddet precium iumentorum. Idem etiam de iniur. & dam. da. c. si quis, sed ex hoc quod aliquis obligatur ad religionem per votum, frequenter quidam cadunt in desperationem, & alia peccata: ergo non sunt ad religionem voto obligandi. In contrarium videtur, quia dicitur Psal. 75. vouete & reddite Domino. vbi dicit glossa quod quedam sunt propria vota singulorum: vt castitas, virginitas & huiusmodi. Ad hec ergo vouenda nos inuitat sacra scriptura. Sed talia sunt vota religionis: ergo melius est, quod aliqui se voto obligent ad ingressum religionis, quam quod non se obligent. Item opus quod fit cum voto magis meritorium est, quod fit sine voto, vt supra declaratum est in quadam quaestione. Iam magis meritorium sit agere ex voto, quam sine voto: ergo intrare religionem est opus bonum: ergo magis meritorium est, quod voueat aliquis intrare, quam quod non voueat. Ad quaestionem respondendum quod bonum est, quod aliquis voueat intrare religionem: nam intrare religionem secundum

se est bonum opus, & supererogationis. De talibus autem est votum, vt supra declaratum fuit: ergo bonum est vouere: & non solum est bonum: sed etiam melius est vouere intrare quam intrare sine voto, cum quodlibet opus bonum melius sit, quando fit cum voto, quam sine voto. Item quando voluntas est magis parata ad aliquid faciendum ceteris paribus est ipsum opus magis meritorium: sed per votum voluntas nostra magis paratur ad bonum, quia firmat se in proposito, cum sit votum ad firmandum mentem, vt patet ex supra dictis: ergo melius erit religionem vouere intrare quam sine voto intrare. Ad rationes in contrarium respondentur. Ad primam dicendum quod votum est duplex, quo quis obligat se ad religionem. s. votum simplex, & solenne. Dicitur votum solenne ipsa professio, quam emittit monachus, vel quicumque frater, in qua vouet ea, que consuetum est voueri in qualibet religione: & ad tale votum debet precedere annus probationis. Et isto modo procedit argumentum, quia per istud votum fit aliquis firmiter monachus, ita quod non liceat sibi postea egredi redeundo ad seculum. Aliud est votum simplex, per quod non fit aliquis monachus, sed solum est obligatus ad ingressum religionis, & postea potest adhuc egredi, nisi forte voluisset se obligare ad semper manendum in religione: & ante istud non precedit annus probationis. Ad secundam rationem quando dicitur quod Iudei non sunt inuoluntarie trahendi ad Christum, ergo nec monachi ad professionem. Dicendum quod intelligitur illa auctoritas Gregorij de violentia absoluta, que excludit omne voluntarium, & tollit omne meritum, non est autem talis necessitas, qua causatur ex voto ad introeundum religionem: sed est necessitas ex fine, s. postquam aliquis vouit intrare religionem, nisi introierit, non potest consequi salutem, quia est fractor voti: talis autem necessitas ad bonum opus non est vitanda: quin immo vt dicit August. ad Armentarium, & Paulinum: Felix est necessitas, que ad meliora compellit. Ad tertiam rationem cum dicitur, quod nullus debet alteri prebere occasionem ruinae. Dicendum quod vouere ingressum religionis est quodam confirmatio voluntatis ad meliora, sed ingrediendum religionem, ideo quantum est ex se non datur per hoc vouenti occasio ruinae, sed magis subtrahitur, cum confirmetur per votum magis in bono. Quod autem transgressor voti grauius ruat, quam qui non vouit, non derogat bonitati voti: sicut non derogat voto baptismi quod aliquis post illud grauius peccet, quam si non fuisset baptizatus: & tamen melius fuit, baptizari, & vouere in baptismo, quam non vouere.

An vouens teneatur immediate adimplere votum, vel possit differre. Quest. XCVI.

QVAERETUR amplius de impletione votorum, an teneatur aliquis implere votum immediate vt vouit, vel vsque ad quantum tempus. Respondetur quod obligatio voti dicitur esse voluntaria: nam qui vouet, ante votum nullo modo erat obligatus, & per votum causauit obligationem: non poterit ergo maior obligatio causari in vouente, quam ipse voluerit se obligare. Et sicut non potest obligari quis ad plura solueda quam voluerit, ita nec poterit obligari ad soluendum illa alio modo, quam voluit, nec antequam voluit. Item pro hoc considerandum quod votorum quodam sunt, que non obligant. Alia vero, que obligant. Prima autem sunt: quia emittuntur a personis non potestibus se obligare: vel quia sunt de rebus, que non cadunt sub voto: & sic de alijs causis: & quantum ad ista non

Ad primam rationem,

Ad secundam

Ad tertiam

Votorum aliud obligat aliud non.

non est solutio. Alia vota obligant, sed ista dupliciter, quia quedam sunt, que a principio non obligant, sed postea obligant, sicut sunt vota impuberum, vel furioforum, quia si impuberes, vel furiosi aliquid voucant, tunc non est votum solidum propter defectum consensus, sed cum peruenerint impuberes ad pubertatem, & furiosi ad lucida interualla firmanter vota emissa, vel simpliciter, vel quantum ad eos: dico autem simpliciter: vt pote si contingat alicui venienti ad pubertatem esse totaliter sui iuris, & idem de furioso cum habuit lucida interualla, quia tunc vota tenebunt simpliciter: si autem non simpliciter sui iuris fuerint tenebunt vota quantum ad ipsos, cum habuerint voluntatem se obligandi, nisi ille sub cuius potestate sunt postea reuocauerit. De uoto autem isto, quod a principio non obligat, sed postea: etiam non est inquirendum tempore illo, quo non obligat: quia sicut votum absolute non tenet, ita nec obligatio ad soluendum in tali, vel tali tempore: sed quando sunt vota, que immediate obligant, cum emissa sunt, est de eorum solutione inquirendum. Et respondendum, quod omnia vota, que sunt ab aliquo, qui est sui iuris, & de re licita, & sic de alijs conditionibus voti immediate obligant uentem: non quidem ad soluendum immediate, sed quod immediate sit obligatus, vt aliquando soluar. Fallit autem hoc in voto religionis, quod post triduum ab emissionem sua obligat. extra de regularibus. cap. ad nostram. vbi dicitur, quod si ille, qui suscepit habitum & professus est ante triduum reiecit illum non videtur obligatus ad religionem, ex quo apparet, quod si pluribus tribus diebus tenuisset habitum post professionem obligaretur ad manendum. esset tamen obligatio ad manendum si votum ante triduum tenuisset, ergo non erat validum ante illos tres dies. Istud tamen patitur fallentiam in multis, de quibus docto. super cap. illud ad nostram. De solutione ergo votorum, que immediate obligant, dicendum, quod aut vota emissa sunt conditionaliter, aut sine conditione. Si primo modo non est obligatio ad soluendum ante completionem conditionis, cum non fuerit intentio vouentis prius se obligare. Quod patet, quia alias posset soluere votum, & deinde non impletur conditio, quod est contra intentionem vouentis, qui voluit se obligare solum sub conditione: si autem vota non sunt conditionalia, aut in eis determinatur tempus solutionis, aut non: nam in quibusdam votis exprimitur tempus dicendo: voueo Deo talem rem pro tali tempore, & tunc tenetur pro illo tpe soluere: quia sic se obligauit, sic dicit Deuteron. 23. cap. quod semel egressum est de labijs tuis obseruabis, & facies, sicut promissisti domino Deo tuo: propria enim voluntate & ore locutus es. Si autem non expressum est tempus in uoto, aut vouens habuit voluntatem obligandi se ad aliquod certum tempus, aut non: si enim habuit voluntatem obligandi se ad certum tempus, quamquam hoc in voto expressum non fuerit, tenebitur in tempore illo soluere ex eadem ratione; que supra ponebatur: si autem de nullo horum cogitauit, sed solum voluit se obligare ad soluendum secundum iura humana esset obligatio ad immediate soluendum, quia qui se obligat sine temporis praescriptione, ad immediate tenetur. Secundum Deum autem non est tantus rigor: debet tamen iste, qui vouit, citius quam commode potuerit, soluere: sic dicitur Deutero. 23. c. cum votum voueris domino Deo tuo, non tardabis reddere, quia reget illud dominus Deus tuus, & si moratus fueris reputabitur tibi in peccatum. Ad hoc tamen, vsque ad quantum tempus obligetur, debet attendi conditio vouentis, sicut in tempore tali, vel tali commode soluere possit, & istud tempus datur ad arbitrium boni

virific enim tenet sanctus Thom. 2. 2. q. 83. artic. 3. & Guil. super Ray. in summa ti. de voto & vo. redemp. & frater Ioan. in summa confes. hoc ti. verbi gratia aliquis vouit dare magnam pecuniam ad redemptionem captiuorum, vel alias, & non praesixit tempus, & si forte daret immediate laederetur nimis in facultatibus suis, vt quia forte oporteret eum distrahere aliquid de rebus suis infra precium rationabile, & tunc arbitrandum est, quod soluat in tempore illo, in quo sic non laedatur. Idem si aliquis vouit introire religionem non praesinito tempore, & habet parentes pauperes, quia sine eo vix poterunt viuere, non tenetur immediate ad completionem voti: si tamen verisimiliter timeret quod ex aliqua dilatione impediatur completio voti, debet omnia relinquere, & illud implere. sic tenet sanctus Thom. 2. 2. q. vltima artic. 6. & frater Ioan. in summa confes. sic autem circa vota cetera per arbitrium boni viri inspiciendum erit.

An quis possit exequi votum suum per alterum. Questio. XCVII.

QVAERETUR vterius an aliquis possit votum suum exequi per alterum. Ad quod respondendum, quod aut consistit votum in datione pecuniarum, vel alicuius rei conuertibilis in pecunia, sicut vouere elemosynam, vel dare domum aut agrum ad aliquam causam piam: aut consistit in alijs rebus. Si primo modo dicendum, quod nihil differt, an aliquis votum suum exequatur per se, vel alius loco eius: dum tamen nomine eius agatur. propter hoc, quod iste obligatus erat: & hoc sine istud votum compleatur de pecunia vouentis, siue alius, qui complet de pecunia sua, illud soluat. Ratio huius est, quia in votis realibus non attenditur actio personae, vel industria eius: sed quantitas rei: huiusmodi autem est hic. Si autem sint alia vota, vt ieiunium, elemosyna, oratio, peregrinatio, religio, & similia. Dicendum, quod aut illa sunt propter fauorem alicuius, aut solam ad cultum Dei. Pro quo intelligendum, quod omne votum Deo fit & ad cultum eius, tamen quedam sunt que solum ad cultum Dei proficiunt, vt quod aliquis voueat castitatem, vel voueat orare, que soli Deo tribuuntur. Alia autem sunt, que licet sint ad cultum Dei, tamen etiam sunt ad quandam utilitatem proximorum, vt si quis voueret Deo, quod irer ad subsidium terre sancte, vel voueret pugnare contra infideles in fauorem alicuius gentis. Ista enim vota, & similia, que sunt de prestando subsidium, vel obsequium alicuius personis, quamquam non sint, sicut vota pure realia: tamen aliquo modo consideratur in eis ipsum, quod fit. Ideo ista interdum poterunt per alios impendi, & per vouentes, & nomine ipsorum vouentium. Alia sunt vota, que solum cedebant in cultum Dei, vt orare, religionem intrare, & similia, de quorum quibusdam manifestum est, quod nullo modo possint per alios compleri, sed per ipsos vouentes: si enim quis vouerit continentiam perpetuam, vel temporalem non potest per alterum exequi. s. quod alius contineat, & ipse non: & alius nomine eius contineat, quia istud votum solum est propter bonitatem ipsius vouentis. Cum ergo ipse non contineat, sed alius pro eo, nihil agit. Item si aliquis vouerit introire religionem, non poterit compleri votum per alterum, ita quod alius ingredietur religionem pro eo, & ipse maneat in seculo: & generaliter omne votum, quod solum dicit aliquem actum interiorum nostrorum, vel habitudinem, & non aliquid quod extra nos sit, vt aliquis labor corporalis, vel erogatio alicuius rei, non potest compleri per alterum, ideo si quis voueat silentium per aliquod tempus per seipsum completere tenetur. Idem si voueat omnem

Siquis nouerit abstinere ab actu uenire non potest per alterum ex- plere.

omnem iniuriam remittere, & sic de ceteris, quæ solum dicuntur habitudinem nostram, vel actum interiore: ideo si interdum aliquis non poterit ista per se complere, non obligabitur inducere alios ad faciendum voti: immo nec proficit vllatenus ad solutionem voti. De oratione autem & ieiunio, quæ sunt opera exteriora aequaliter est maior difficultas, sed de oratione satis videtur, quod aliquis non possit suum votum facere per alterum compleri, quia tanta est obligatio ordinati in sacris, vel beneficiati ad recitandum horas canonicas, sicut est cuiuscunque vouentis orare, quia prima est obligatio simpliciter ex necessitate a lege inducta: secunda est spontaneè causata: & tamen cum aliquis non valet per se horas canonicas recitare, vt egritudine detentus, vel alia occupatione, non tenetur alium dare, qui pro eo recitet: ergo nec vouens orare in casu, in quo ipse non potest orare non tenetur dare alium orantem pro se, nec explebit votum: nam votum necessario obligat: si ergo votum de orando possit per alterum compleri obligaretur vouens dare alterum, qui pro se oraret, sed non obligatur, vt patet de necessitate recitandi horas canonicas, quæ est maior, quam necessitas voti: ergo non poterit dare alium pro se orantem ad explendum votum. Item quando cumque in aliquo actu principaliter intenditur per se industria, vel habitudo: non potest id quod fieri debet, per alium expleri, quam per eum, quod obligatus est, vel fieri iubetur. Si autem principaliter attenditur ipse actus, licet ille, qui iubetur, vel qui promittit, non faciat, poterit alius adimplere, sicut dicebatur de elemosyna: sed in oratione sic est, quod attenditur personæ habitudo principaliter, ideo non sufficit vnus pro alio. Patet hoc, quia si alicui iniungatur in penitentia, quod oret: si orauerit antequam reincidat in peccatum satisfacit: si vero postquam reinciderit non satisfacit, sed tenetur iterum orare cum fuerit in penitentia, vt est determinatio omnium. De elemosyna autem & peregrinatione non sic: quia siue fiat ab existente in vera penitentia, siue non, satisfactoria est: ergo in oratione non attenditur ipsum quod fit, sed habitudo personæ, & consequenter non poterit vnus pro altero satisfacere. Non est autem sensus, quod si vnus pro alio oret, vel ieiunet, non proficiat aliquid illi, sed quod non videtur ille solutus ab obligatione, qua tenebatur ad recitandum, vel ad ieiunandum si alius pro eo ista faciat, quia ista sunt munera personalia. De ieiunio autem id quod de oratione videbitur dicendum, quod vouens ieiunare non possit per alterum explere, quod videtur, quia ieiunium principaliter est ad maceracionem carnis, & vt passiones nobis subdite sint: Cum ergo aliquis ista vouet, obligat se ad faciendum Deo sacrificium de corpore suo macerando illud, & reducendo illud in obsequium Christi iuxta dictum Apostoli ad Roma. 12. cap. obsecro vos, vt exhibeatis corpora vestra hostiam Deo viuentem sanctam, atque placentem: rationale sit obsequium vestrum. Ideo quod aliquis faciat per alterum expleri ieiunium non est complere, quod promissit, cum fructum illum, quem principaliter intendebat in voto non inducat, si maceracionem corporis, & reductionem in obsequium Christi: ideo si quis vouerit ieiunare, & impeditus egritudine non valeat, non tenetur dare alium ieiunantem, immo nec expedit, vt illum det. Circa hoc grauius quidam errant, qui cum acceperint in penitentia ieiunia, quod ieiunent aliquibus diebus, vel flagellent carnem suam certis temporibus, ne ipsi in hoc grauentur pecunias alijs erogant, vt pro eis ista impleant, de quibus manifestum est, quod nequaquam expleant penitentiam sibi iniunctam, & hoc siue sint potentes hoc facere, siue non: quamquam debet presupponi eos esse

Tanta est obligatio cuiuscunque ordinati vel beneficiati ad recitandum quantam ad hoc ad huc ma-

An votum de ieiunijs possit per alterum compleri.

Si alicui imponat in penitentia, quod se flagellet aut similia non potest per alterum complere.

potentes, quia alloquin sacerdos non deberet talia in penitentia iniungere. Manent autem nunc vota de peregrinando, & de prestando aliqua obsequia, & in his dicendum quod cum ista attendantur principaliter ex parte actus, quamquam multum ibi referat per se dispositio, dicendum quod interdum possunt per alterum expleri. Sed est regula generalis, quod quando cumque alijs per seipsum potest votum explere non debet per alium explere, & si veller per alterum, non soluitur votum. extra. De voto, & voti redemptio. c. magna. §. 1. & non solum hoc, immo etiam dicitur, quod si quis non possit vtiliter explere votum suum, dum tamen aliquo modo possit per seipsum explere, ut si quis uouit peregrinationem, & efficitur impotens ad ambulandum per se, melius est, quod ipse ab alio portatus peregrinetur, quam quod alius nomine eius uadat in peregrinationem. Vnde Inno. Hostien. & alij Doctores dicunt, quod si aliquis uouisset uotum transmarinum, etiam si inutiliter exequi posset, ut quia est claudus, uel mutilatus, per se exequi deberet, & tunc si uouisset illum peregrinari non ad subsidium terræ sanctæ, sed ad deuotionem, per se sufficenter ibat, nec referebat eum esse claudum, uel non claudum, quia utroque modo posset deuotè videre terram sanctam: & idem uidetur de alijs peregrinationibus, quæ communiter fiunt propter deuotionem, & non ad subsidium, ut ire ad sanctum Iacobum, uel ad limina Apostolorum, & sic de alijs, quia hic non est prestandum aliquod subsidium cum non sit pugna contra hostes, sicut in terra sancta, ideo in uotis huiusmodi ex sola deuotione factis, nihil aut modicum uidetur proficere, si aliquo facto impotens ad reddendum uotum alius pro eo peregrinetur, ideo debet uotum illud commutari, & redemi. s. quod expense, quæ commutandæ erant in peregrinatione commutantur in alios usus pios. De modo autem redemptionis, & commutationis uotorum infra dicitur. Secus autem si quis uoueret ire ad sanctum Iacobum, uel ad aliam ecclesiam, & dare ibi aliquid pro fabrica ecclesie, uel dare aliquid pauperibus eiusdem loci, & tunc ipso impedito, & nequaquam ire potente, licet non teneatur mittere alium peregrinantem pro se, tamen tenetur mittere summam pecunie illuc quam uouerat. De uoto tamen transmarino eius, qui non potest uiliter complere, ut si est claudus admittitur compensatio, uel redemptio uoti, siue propter deuotionem, siue in subsidium uouerit: extra de uoto, & uo. redemptio. c. magna. & sic tenet Innocentius & Hostien. Si autem nullo modo potest aliquis exequi uotum per seipsum uiliter, uel inutiliter, tunc aut est impeditus impedimento perpetuo, aut temporali. Si perpetuo, aut queritur nunquid possit implere uotum per alium, aut teneatur ad hoc: si primo modo dicendum, quod potest, ut patet extra. De uoto, & uo. redemptio. c. licet. & 13. q. 2. anima. & 26. q. 6. cap. si quis. Si secundo modo, dicendum quod aut postquam uotum emisit impedimentum superuenit, aut tempore, quo uotum emisit, erat impeditus, quod solum intelligo de peregrinatione in terram sanctam, quia de alijs dico, ut supra, & tunc differt in primo casu horum inter eos, qui uouent per subsidium terræ sanctæ, & eos, qui pro deuotione, quia primi in mortis articulo, uel alio impedimento detenti tenentur alijs committere completionem uoti. extra de uoto, & uo. redemptio. cap. licet. immo quod plus est, si isti non commiserint alijs, heredes eorum compelluntur, ut ipsi uotum compleant eius, cui successerunt, uel expensas, & subsidium, quod testator facturus erat, ipsi faciant. Nam quis uouisse intelligitur terræ sanctæ subsidium, siue per se, siue per alium faciendum: unde ad illud compellendi sunt heredes, tamen ex uoto nulla obligatio nascitur. ff. de politi. l. 2. in

Quando aliquis potest uotum transmarinum per alterum explere.

in princip. & nulla promissio facta ciuitati obligat. ff. cod. tit. l. pactum. Fortius autem promissio facta Deo in subsidium terræ sanctæ. Si autem vouens ire in terram sanctam iusto impedimento, & perpetuo impediatur personaliter ire: videtur dicendum, quod possit, & debet fieri commutatio. extra. De uo. & uo. redemptio. cap. magna. Si autem ille, qui uouit tempore, quo uouit, erat impeditus tali impedimento, quod uel risimiliter credebatur esse perpetuum, videtur uouere ea intentione, ut redimat, alioquin uotum esset irrisorium. Secus autem de illo, qui quando uouit erat impeditus impedimento temporali, quia tunc datur ei dilatio, usque quo cesset impedimentum. extra. De uoto, & uo. redemptio. c. super his.

An heredes teneantur complere uota testatorum, & etiam debita. Questio. XC VIII.

Quæritur ulterius, an heredes teneantur complere uota eorum, quibus succedunt. Respondendum quod aut ista uota sunt talia, quæ expleri non possunt per alios, non potente explere illo, qui uouit: aut sunt talia, quæ possunt per alium expleri. Si primo modo dicendum, quod non tenentur heredes complere, quia completio sua non proficeret defuncto quantum ad hoc, quod soluere a uoto, sicut si uouerit quæ intrare religionem, & non expleuerit, non tenebitur aliquis de heredibus suis explere intrando religionem. Idem si uouerit continentiam, non tenebitur aliquis pro eo continere: sic de oratione, & de ieiunio & similibus actibus, qui proprie pertinent ad personas, in quibus magis attenditur persona quæ res, quæ fit. Si autem sint alia uota, per quæ acquiritur interesse alicui alteri, sicut est in uoto de faciundo elemosynam, & de subsidio terræ sanctæ, quia in his alicui prouenit utilitas, ad quam iam est obligatus vouens, & principaliter, ibi attenditur ipsum, quod fit, quam habitudo personæ facientis, & talia poterant per alios expleri, ut in præcedenti. q. declaratum est. Ideo dicendum, quod si testator uouisset aliquam peregrinationem, quæ erat solum ad deuotionem non tenebantur heredes implere uotum, nisi forte testator iussisset, quod heredes sui compleant illud uotum, quia tunc complebunt, non quidem ex iuribus uoti, sed ex iuribus mandati, cum uoluntas testatoris in omnibus seruanda sit. Item si forte uotum sic fuisset emissum: uouere ire ad talem ecclesiam peregrinando, & tantum dare pro fabrica, vel pro ministris ecclesie, quia tunc licet non teneantur heredes peregrinare, tenebantur dare elemosynam illi ecclesie, vel ministris. Si autem esset uotum in subsidium terræ sanctæ, tenebantur heredes complere illud per seipsum, vel per alios: aut dando tantum in subsidium terræ, quantum expensurus erat uouens, ut patet extra. De uoto, & uoti redemptio. c. licet. Idem est, si quis uouerit in subsidium alicuius terræ Christianorum pugnare contra infideles, quia tunc heredes sui tenebantur ad faciendum id, quod facturus erat uouens, uel ad prestandas expensas. Si autem testator uouisset dare elemosynam, uel quomodocunque erogare aliquid in causas pias in quantum facultates testatoris suppetunt, tenebantur heredes. Sed quod si uotum transmarinum, quod uouit testator sit conuertendum in expensas erogandas pro subsidio terræ illius, & non sufficientes facultates testatoris ad soluendum illas expensas, uel si uouisset aliquam elemosynam dare, ad quæ facultates iam non sufficiunt? Dicendum quod aut heredes adijt hereditatem, aut non: si primo modo teneatur adimplere, si vires hereditatis sufficiunt. Si uero non adijt, non tenentur, quia nec heres est, nisi forte

sponte promiserit, & tunc in omni casu intellexit personam suam obligare, adimplere debet non solum propter promissionem factam a testatore, sed magis propter suam. Si tamen tanquam heres promitteretur expectans hereditatem adire, postea tamen abstulit mutato consilio, non tenebitur. ar. extra de elec. cap. per venerabilem. §. fin. Sed quicumque hereditatem istam adierit obligatur. ar. extra de solut. capit. 1. & de usu. cap. tua. Si autem quis adierit hereditatem non suppetentibus uiribus ad suppletionem uoti. Dicendum est, quod quidam casus sunt, in quibus heredes postquam adijt hereditatem tenentur ad omnia debita testatoris, etiam si non suppetant facultates. Alij autem sunt, in quibus solum tenentur in quantum ad eum peruenerit, & hoc factis quibusdam protestationibus, & ceremonijs iuris. Et tunc dicendum est, quod de completionem uoti, aut loqueremur in foro conscientie, aut secundum rigorem humani iuris. Primo modo nunquam tenentur heredes complere uotum testatoris supra facultates eius, siue hereditatem adierit, siue non. & adita hereditate, siue protestationes aliquas fecerit, & ceremonias iuris siue non, quia Deo ista non respicit, sed sunt introducta de iure humano. Si autem loquamur secundum rigorem iuris, dicitur quod si testator fecisset aliquod uotum de dando elemosynam alicui ecclesie, uel monasterio, uel alicui personæ certæ, & heres adijisset hereditatem, non facta aliqua ceremonia, uel protestatione ad hoc, quod solum teneatur ad ea, quæ ad ipsum peruenerunt, tenebitur ad omnia uota, & consequenter ad istud uotum, ita quod illi, quibus ista elemosyna danda erat poterunt petere ab heredibus. De hoc Hostien. in summa. ti. de uo. & uo. redemptio. & Henricus eo. tit. super cap. licet.

An intrans religionem non obseruantium, si reducat ad obseruantiam teneatur stare, uel possit exire. Questio. XC IX.

Quæritur amplius de uoto religionis: si quis uidens aliquod monasterium, cuius monachi splendide comedunt, & bona indumenta habent, & in similibus sunt satis soluti, & ipse cogitat hanc regulam bene posse tollere, quia hic forte melius sibi erit, quam in seculo, & uoueat intrare religionem illam, uel intrat & profiteatur, & postea accidit, quod monasterium illud reformatur reducendo ad obseruationem regulæ, ita ut fiat modus uiuendi austerior, & ille, qui uouit, uider se non posse tolerare hanc austeritatem, an poterit exire monasterium, si professus est, uel si poterit non introire, si non dum introiuit. Dicit aliquis, quod uidetur quod possit quodcumque horum. (uel non introire, uel exire postquam introierit, quoniam uotum accipit vim obligandi ex uoluntate, ideo non obligabitur magis aliquis, quam uel se obligare: sed iste a principio introiuit, quia uidit modum uiuendi satis esse leuem, & sibi tolerabilem, & si existimasset futurum esse modum, qui postea introductus est, facta correctione monasterij, non uouisset: ideo uidetur quod solum obligatus fuerit ad illud, quod tunc obseruabatur: quia ad illud solum uoluit se obligare: ergo, adueniente maiori strictione, poterit resilire. Item iste poterat a principio cogi non ad totum uotum. 32. questio. 1. cap. integritas. ita nunc poterat non cogi ad augmentum eius, quod tunc non erat, quando uouit. Item non potest repugnare, quod solum se obligaret quis ad obseruandum id, quod tunc obseruabant illi monachi: nam & ipsum uotum potest dilu-

An heres teneat satisfacere ad omnia debita testatoris si non suppetant facultates.

Quod de monachis clare constat, quod intelligendum de monachibus.

Authoris opinio.

vidi. f. q. aliquis potest se obligare ad solam continentiam, vel ad solam obedientiam, vel ad solam carentiam proprietatis. 33. quæstio. 5. cap. q. Deo pari. & 33. distin. cap. quamquam. & 19. q. 2. §. contra Paulus. Respondendum est ad quæstionem, q. aut iste vouit introire in religionem illam, & nondum introiit, quando corrigitur monasterium, & reducit ad seruationem regularem, vel iam professus fuerat. Si primo modo dicendum, q. iste tenetur introire, & habet annum probationis indultum a iure, in quo potest exire si viderit sibi non expedire religionem illam: debet tamen introire non cum voluntate exeundi: nam si intendit exire, quando ingreditur non complet votum si postea exeat, sed semper tenetur reus voti violati. Sed licet videatur sibi dura illa religio, & aliquo modo repugnet meuri suæ, ibi manere, debet tamen quantum poterit pugnare secum, vt saltem, qn ingressus fuerit, non habeat intentionem determinatam exeundi, & si hoc modo faciat, dato q. postea egressiatur completit votum, quia illud votum simplex non obligauit eum ad manendum perpetuo in religione, sed ad introeundum in illam. Nisi forte quando iste vouit intrare religionem illam, habuerit voluntatem obligandi se ad manendum ibi perpetuo, quia tunc non complet votum, nisi ibi semper manserit. De hoc supra declaratum est in quadam. q. l. an vouens intrare religionem, & postea exiens cõpleat votum. Si autem iste iam introierat monasterium, aut erat professus, aut non. Si non erat professus poterit egredi quando cunque voluerit, nisi forte cum vouit intrare habuisset intentionem obligandi se ad semper ibi manendum. Si autem iste professus esset, cogebatur ibi semper manere in obseruatiã regulari quamquam a principio non fuisset sic. Et rō huius est, quia licet vita dissoluta monachorum mouerit istum ad introeundum in monasterium: tamen ipse vouit substantialia regula, & sic tenebitur ad obseruantiam. Secus autem si non vouisset, sed solum q. sic viueret, vt illi viuebant, quia tunc non teneretur ad ampliora: sed non fuit sic votum, cum ipse vouerit substantialia illius regulæ, & cum nihil exciperit obligatus est ad totam obseruantiam regularem. 49. distin. cap. si Romanorum. ff. de offic. præf. vrb. l. 1. & etiam si iste monachus vouendo regulam expressisset, q. sic vellet viuere, vt tunc illi monachi viuebant: haberet pro non expresso, quia est contra substantiam ordinis ar. extra de condi. apposi. cap. vltimo. non potest iste reuerti vltra ad sæculum. Sed est tunc dubium, an iste cogatur remanere in eodem monasterio, & distinguendum, q. aut iste erat iuris peritus. s. vir prouidus & intelligens quomodo obligaretur, siue erat idiota, & non tantum intelligens. Si primo modo dicendū, q. cogitur tenere regulam, quia videtur ad eā se obligasse, nec debuit certiorari: quia ipse intelligebat, vel intelligere poterat quid erat ad quod se obligabat. Si autem erat simplex, & idiota, aut fuit ei regula lecta, & explanata ante professionem, aut nō. Si primo modo idem est, ac si fuisset peritus. s. quod tenebitur ad illam regulam. In auctoritate, quomodo oportet. episcopos. §. igitur ordinandus col. 1. Si vero dixerit, quod nolebat se obligare ad arctiorem vitam ducendam, quam ibi duceretur, tempore quo ingressus est: poterit ad laxiorem vitam transire. Si autem lecta regula, & explanata nihil dixit, debet cogi ad manendum ibi, quamquam existimauerit semper esse se permaniturum in vita illa soluta. Nec etiam prodest si dicat se dolo inductum ad hoc. s. quia monachi aliter viuebant, & spes talis vitæ duxit eum ad monasterium. & ratio est, quia per istum modum nō efficitur conditio sua deterior, extra de conuer. con-

in. cap. dudum, & cap. ex parte. & de regula. c. consulti. Hoc tenet Hostien, & Ray. in summa. Ad rationes in contrarium: ad primam quando dicebatur, quod vouens nō se obligat magis quam vult se obligare cum votum accipiat vires a voluntate, sed iste non habuit voluntatem obligandi se ad maiora. Dicendum, quod iste habuit voluntatem se obligandi, quamquam implicite, & actualiter se obligauit: nā voluit profiteri & in professione vouit obseruatiam regularem, ideo obligauit se ad totam regulam. Quod autem intentio sua fuerit viuere in illa vita soluta, quam viuebant tunc monachi, & nollet strictius viuere, nihil iuuat cum contrarium monstrauerit in actu obligando se ad maiora. Et hoc est, sicut in protestantibus, quia protestatio releuat protestantem: si tamen agat contrarium actum protestationi non releuatur. Ad aliam rationem, cum dicitur, q. a principio possit nō cogi ad totum votum: ergo postea poterit non cogi ad maiora, quam intellexerit. Dicendū verum esse, quia iste a principio poterat vouere solā cōtinentiã, uel aliqd alterū qd pertineret ad regulare obseruationē solū, & ad illud obligaretur: si tamē sic vouisset non esset monachus, quia substantia monachatus, vel cuiuscunque religionis exigit omnia ista tria substantialia vota, sed iste cum professionem fecit, vouit omnia, quæ vouebant alij monachi, licet haberet intentionem manendi in illa vita soluta: ideo obligatus est ad religionem. Ad tertiam rationem, cum dicebatur, q. aliquis potest obligare se separatim ad seruandum continentiam, vel solum ad carentiã proprietatis. Respondendum est, q. illud intelligitur, quando non sunt illa vota ad monachatum, & sic intelligitur. cap. q. Deo pari. 33. q. 5. de coniugatis, qui existentes in propria domo vouent cōtinentiam obseruare, & tamen isti non mutant statum, nec transeunt ad monachatum, & sic est de quolibet aliorum votorum, si solitariū emittatur. Iste autem, de quo dicitur, uouit omnia alia tria per professionem regularem, vel obligauit se per votum ad manendum in tali monasterio, in quo tacite obligabatur ad totam professionem regularem, licet nondum profiteretur: ideo non poterit manere in vita illa soluta, quam a principio habuit.

An coniugatus consummato matrimonio possit vouere accipere ordinem sacrum, & an paretur per hoc aliquod præiudicium uxori. Quæst. C.

Quæretur ulterius quid si aliquis coniugatus cõsummato matrimonio uoueat accipere sacrum ordinem, & accipiat uxore sciente, & non contradicente, nunquid paratur ei aliquod præiudicium? Respondendum est, q. quantum ad hoc non est idem de clericis Ecclesie orientalis. s. de clericis Græcis, qui non consenserunt obligari ad continentiam ordinatos in sacris, & secus de clericis Ecclesie occidentalis, qui in hoc consenserunt. Et sciendum, quod isti clerici conueniunt in duobus, & differunt in alijs duobus. Primum in quo conueniunt est, quia tam apud clericos Ecclesie orientalis, quam occidentalis clerici in minoribus contrahere possunt. 32. distin. cap. si quis. Secundo conueniunt, quia nec clerici Ecclesie orientalis, nec occidentalis postquam sunt in sacris possunt contrahere matrimonium, ut dicit constitutio synodi in orientali ecclesia celebratæ. 32. cap. si quis eorum. & 31. distin. cap. in cœna. & 84. distin. cap. cum in præterito. Nam clerici Græcorum, siue ante sacros ordines assumptos habuerint aliquã uxorem, siue non, contrahere postea non poterunt.

Clerici ecclesie orientalis & occidentalis quō cōueniunt, & quomodo differunt.

Nam

Nam si ante habuissent uxores, & postea contraherent essent bigami: in ecclesia tamen nunquam permisa fuit bigamia in clericis, cum dixerit Apostolus, q. oportet episcopum esse vnius vxoris virum. & sic intelligitur de omnibus ordinatis. Si autem ante sacrum ordinem nullas uxores habuerint, postea non accipiunt, quia apud eos sic constitutum est, vt patet in præalleg. c. Differunt autem in alijs duobus clericis Ecclesie orientalis, & occidentalis. Primum est, quia in orientali Ecclesia promouentur clerici, & nō promittunt cōtinentiam. 31. distin. cap. quoniam. clerici autem occidentalis Ecclesie nunquam promouentur ad sacros ordines, nisi promissa primo continentia tacite, vel expresse. 28. dist. cap. nullum. 31. dist. cap. ante triennium. & extra De clericis coniugatis cum olim. Secundum, in quo differunt est, quia clerici Ecclesie orientalis postquam promoti sunt ad sacros ordines possunt vti matrimonio prius cōtracto. 31. dist. cap. in cœna. clerici autem occidentalis nō possunt vti aliquo matrimonio prius cōtracto, vel postea contrahendo cum fuerint in sacris extra de clericis coniugatis. cap. 1. 2. & 3. His præsuppositis rñdetur ad quæstionem, q. aut iste, de quo quærebatur est clericus Ecclesie orientalis, aut occidentalis: si Ecclesie occidentalis, aut fecit se ordinari vxore inuita, vel ignorante, aut ea sciente & non repugnante. Si primo modo nullum paratur præiudicium vxori, quia licet vir non possit debitum petere, quia ordinatus est: tamen cum vxor petierit tenetur reddere. 38. distin. cap. diaconi. & 37. q. 2. c. multorum. Si autem iste coniugatus fecit se ordinari, vxore sciente, & non repugnante, si repugnare poterat, paratur ei duplex præiudiciū. Primum est, quia oportebit ipsam viuente viro semper continere, cum nō possit petere debitum, quia visa est dare ei licentiam, cum sciret eam vouere & ordinari, & non repugnauit, & tamen si dedisset licentiam non poterat petere debitum. Secundum præiudicium est, quia mortuo viro non poterit illa contrahere cum altero, & si cōtraxerit non tenebit matrimonium fm quosdam, q. videtur in persona viri votum solemnizasse. ar. 30. q. 4. cap. 1. & vlt. & extra de cognatis (spirituali. c. Martinus Bertrā. Alij autem dicunt, q. non potest contrahere matrimonium mortuo viro impediendo voto simpliciter, quod videtur emisse permittēdo, q. vir promoueretur ad sacros ordines, & si contraxerit, non tenet m̄m̄oniū ex vi cōstitutionis Ecclesie. Sic tenet Rai. 38. dist. cap. quia sunt culpæ. Sed in hoc non differt, q. siue dicatur hoc induci propter votum solenne, siue propter constitutionem Ecclesie nullatenus poterit ista mulier contrahere mortuo viro, & si contraxerit, non tenet, sicut si ipsa solemnizasset votum castitatis. Si autem iste, qui vouet, & ordinatur sit in Ecclesia orientali, aut vxore sciente sit, & cōsentiente, aut nō. Si primo modo nullum paratur ei præiudicium, sicut dicebatur de clerico Ecclesie occidentalis. Si autem ipsa sciente, & consentiente, dixit Huguitius, q. nō nullum præiudicium paratur, cum clerici Ecclesie orientalis possint vti matrimonio cōtracto ante sacrum ordinem. Dicendum tñ, q. paratur aliquod præiudicium, & est duplex. Primum est, quia ipso viuente tpe, quo ministraturus est per vicē suam in sacris non poterit ei commiseri. Nam sacerdotes Græcorum, tunc abstinent ab vxoribus, sicut fiebat in veteri testō, & uxores non hnt ius petendi debitum ab illis. 31. dist. c. qm̄. Secundum præiudicium est, q. ipso mortuo, non poterit cum alio contrahere, vt patet, e. c. & causa huius est, quia cum ipsa permiserit eum ordinari renunciauit iuri suo, & visa est simul solemnizare votum cum viro. Licet tñ ei vti matrimonio viuente

viro, quia hoc etiam licebat viro ex cōsuetudine Ecclesie orientalis: si tñ ipsa non consensisset eum ordinari non potuisset: nam etiam ad tempus orare, & abstinere ab opere coniugali non poterat sine eius licentia prima ad Corin. cap. 7. & 34. q. 4. cap. Apostolus. in utroque igitur tam orientali, quam occidentali clerico ordinato præiudicium cauatur uxori.

Si quis emisit plura vota quorum quedam repugnant alijs, an omnia teneatur implere, vel qua eorum. Quæstio. C. I.

Quæretur ulterius quid si aliquis plura vota emisit, an debeat omnia illa complere, vel aliquod eorum solum. Respondendum est, q. aut ista vota omnia sunt simul compatibilia, aut non: si omnia simul comparantur omnia debent expleri, cum quolibet eorum firmiter obliget. Si autem non sunt compatibilia erit impossibile ipsi vouenti omnia obseruare: ideo tunc oportebit aliquod eorum, vel omnia irritari, aut commutari. Pro quo sciendum, q. vota sunt incompatibilia dupliciter. s. q. aut vnum alteri repugnat directe, aut per accidens se impediunt. Primus modus est, si actus vnus est cōtrarius alteri, vt si quis vouit qualibet hebdomada dum viueret facere aliquam elemosinam, & postea vouit introire religionem. Ista duo non se comparantur, quia qui est in religione non potest dare elemosinam, cum elemosyna fiat de proprio licite retento. Monachi tñ non possunt aliquid proprium retinere etiam ex dispensatione papæ. extra. De statu mo. c. cum ad monasterium. Simile etiam est, si quis vouerit religionem, & rursus vouerit contrahere cū tali, uel tali muliere. Secūdo modo vota sunt incompatibilia, quia indirecte sibi repugnant propter aliquã circumstantiam, vt si forte duo vota sint, quæ in eodē tpe expleri debent, quia oportebit alterum eorum cessare, vel tot sunt, q. non sufficit tps homini ad illa cõplendum. Quocūq; autem istorum modorum necesse est alterum eorum, vel omnia cessare, quia efficietur solutio impossibilis ex natura rei: impossibilis tñ nulla est obligatio. Ideo dicendum, q. respiciendū est in his, quod sit melius. s. de incompatibilibus, & illud debet seruari: alterum autem debet commutari, vel redimi, & ista commutatio, vel redemptio fiet ad arbitrium prælati, qui circa ista præest, vt patet extra. De vo. & vo. redempt. c. de peregrinationis. istud tenet sanctus Tho. 4. sententiarum, & Ascen. titulo De voto, & vo. redemptio. & Henricus co. ti. cap. 1.

An vota possint commutari, dispensari, & redimi. Quæstio. C. II.

Quæretur ulterius circa votorum commutationē dispensationē & redemptionē, an ista fieri possint, & qd differat inter hæc. Quantum ad primum videtur, q. non possit fieri aliquid horum. Et primo de dispensari, quia minus est commutari votum, quam in eo dispensari: sed non potest votum commutari, quia dicitur Leui. c. 27. animal, quod potest immolari dño, si quis vouerit sanctum erit, & mutari non poterit melius malo, nec peius bono, ergo multominus poterit dispensari in voto. Item in his, quæ sunt de lege nature, & in præceptis diuinis non pot per hoīem dispensari, & præcipue in præceptis primæ tabulæ, quæ ordinantur ad Dei dilectionem, sed implere votum est de lege nature, & est præceptum legis diuine pertinens ad præcepta primæ tabulæ, cum sit actus latræ: ergo non poterit dispensari in voto. Item obligatio voti fundatur sup fidelitatem,

Vota esse incompatibilia dupliciter.

fidelitatem, quam homo debet Deo, ut dictum est supra, sed in hac nullus homo potest dispensare. scilicet absolute nos a fidelitate, qua Deo tenemur: ergo nullus poterit dispensare in voto. Item patet, quod non possit votum commutari, quia Deus vetuit in veteri testamento Leui. c. 27. si quis vouerit domino animal, quod poterat immolari, non posset illud immutare, dando aliud animal, ergo in votis non poterit fieri commutatio. Fiebat interdum in veteri testamento, si illud quod debebat dari non erat domino acceptabile: sicut primogenitum asini non erat immolaticium, ideo quamquam Deo deberetur non dabatur in seipso, sed commutabatur oue: Exo. c. 13. & extra. De vo. & vo. redemptio. c. magna. Sed vota, quae nos emittimus, si tenent sunt licita, & a domino acceptantur: ergo non poterunt immutari. si autem essent illicita, sicut asinus, qui dicebatur esse animal immundum, vel non immolaticium, non commutantur: immo nullo modo tenent. Confirmantur autem praedicta, quia commutatio, vel redemptio in votis noui testamenti venit ex similitudine votorum veteris testamenti, sic patet extra. De vo. & vo. redemp. c. magna. ubi Papa volens probare, quod posset fieri commutatio, & redemptio in votis noui testamenti induxit similitudinem de votis veteris testamenti. Item patet, quod non possit fieri redemptio votorum, quia vota accipiunt obligationem ex voluntate, sicut ergo ex voto obligatur aliquis ad faciendum aliquid, ita quod iam non liceat ei desistere quamquam prius esset liber, ita cum aliquis obligauerit se ad faciendum aliquid per votum cogitur illud facere, & non poterit aliquid alterum loco illius agere. sed in commutatione, & redemptio ne votorum semper fit aliud quam id, quod vouetur. ergo non licet fieri commutationem, vel redemptio nem votorum. Item probatur, quia votum in veteri testamento, vel obligatio non redimebatur, nisi quod id quod obligatum erat non acceptabatur a Deo: sed vota nostra si licita sunt semper acceptantur a Deo, ergo nunquam poterit aliquod de illis redimi, de illicitis autem nihil interest, quia illa non tenentur: ideo nec dispensatur in illis, nec redimuntur nec commutantur. Maior patet, quia primogenitus hominis erat obligatus Deo ex toto Israel, quia tunc primogeniti de 12. tribubus non acceptabantur a Deo, cum contaminati fuissent idolatria, sed solum Leuitae, qui mundi erant, ut declaratum est supra cap. 3. & 18. Idem patet de animalibus brutis: nam de primogenitis animalium mundorum iussit, ut non reciperetur pro eis redemptio vel commutatio: si tamen essent primogenita immunda redimerentur supra cap. 18. & Leui. 27. cap. In contrarium videtur, quia maioris firmitatis apparet esse id, quod procedit ex consensu voluntate, quam quod est ex singulari voluntate alicuius personae, sed in lege, quae habet robur ex consensu voluntate potest per hominem dispensari, ergo magis poterit de voto. Item patet, quia Ecclesia consuevit dispensare in quibusdam votis, & alia commutare, & alia redimere, sed ecclesia non errat in his, ergo licitum est dispensari. Item Papa dicit esse licitum vota commutari, & redimi probans auctoritate veteris testamenti. extra. De voto & vo. redemp. c. magna. ergo licitum est. Respondendum ad quod non, quod dispensatio commutatio, & redemptio in votis licita sunt. Dispensatio autem votorum est intelligenda ad modum dispensationis, quae fit in obseruantia alicuius legis: lex non ponitur respiciendo ad illud, quod est bonum in pluribus, sed quia contingit homini in aliquo casu non esse bonum, oportuit per aliquem determinari in illo particulari casu legem non esse seruandam, & hoc proprie est dispensatio in lege. Nam dispensatio videtur importare

Dispensatio quod fit.

quandam distributionem, vel applicationem communi iuramentum alicuius consensu ad ea, quae sub ipsa continentur, & per istum modum de aliquis dispensare cibum familiaris dans eis quantum oportet, qui in familia illa sunt secundum habitudinem ad cibum distribuibilem, & sic est deus super legem videns interdum legem quantum ad aliquid non concordare subditis, dispensat in illa. i. facit illam alio modo applicari subditis. scilicet quod non intelligatur in casu illo, in quo ante intelligebatur. In votis autem sic est, quia ille, qui vouet, quodammodo sibi statuit legem obligans se ad aliquid, ad quod ante non erat obligatus, & quia votum est de meliori bono, ut supra declaratum est, sed contingit interdum, quod malum eueniat ex obseruatione boni promissi, licet ut in pluribus bonum sit, vel quod causetur ex voto aliquid impedimentum maioris boni, quod est contra rationem eius, quod cadit sub uoto: ideo necesse est, quod determinet in tali casu uotum non esse seruandum, & siquidem absolute determinet aliquid uotum non esse seruandum, de esse dispensatio uotum, ita quod loco illius uoti nihil aliud iniungatur seruandum: uel si aliquis uouisset continentiam perpetuam, uel tripalem, & Papa absoluerit eum ab isto uoto, nihil iniungens, erat dispensatio, & ista non pertinet ad quemlibet, sed ad magnam potestatem, sicut absolute a peccatis nulla iniuncta penitentia non pertinet ad quemlibet, licet hoc Christus aliquis fecerit. Si autem aliquis absoluitur a voto emisso, & tamen imponatur ei aliquod loco illius obseruandum, uocatur redemptio uoti, uel commutatio, sed minus est utrumque istorum quam dispensatio: ideo ista facilius fieri possunt, & a pluribus. Omnia tamen in potestate Ecclesiae sunt, & sicut dispensatio non fiebat illicite quando absoluebatur quis a uoto, cum uideretur illud uergere in deteriore exitum, uel quia erat impedimentum maioris boni, ita commutatio & redemptio non sunt iniuste, quia licet vota licita sunt, tamen interdum alicui est impossibile complere omnia uota, ut quia forte emisit multa, & sunt inter se incompatibilia: tunc enim necesse est aliquod illorum commutari, ut dicebatur in questione praecedenti: alioquin peius fieri. scilicet quia aliquod de votis non complebitur. Item interdum fit alicui impossibile implere uotum ex debilitate, vel impedimento plurimis, sicut si quis uouit ieiunare, & est eger languore perpetuo, uel si uouit dare elemosynam, & factus est impotens praepaupertate, uel si uouit peregrinationem, & nec per se ambulare potest, nec ab alio duci. Cum ergo ista fiant impossibilia, oportuit, ut vel quod penitus omitterentur, vel quod commutarentur, & redimerentur. Hoc autem abundauit ad maiorem cultum Dei: nam cum sit redemptio, vel commutatio uoti, impeditur aliquis cultus Deo, qui aliis impendendus non erat, utpote in casibus supra positis. scilicet quando uotum redditur impossibile ad complendum, nisi commutetur, uel redimatur. Ad rationes in contrarium respondendum. Ad primam cum dicebatur, quod facilius est commutari uotum, quam dispensari, concedendum est, & ratio est, quia cum proprie dispensatur absoluitur quis a uoto, & nihil oneris ei imponitur. Cum uero fit redemptio, uel commutatio imponitur aliquid. & quando dicebatur ultra, quod uotum non poterat commutari, ut patet de animalibus immolaticijs, quae domino uocabantur, ergo nec poterat dispensari. Respondendum, quod in uotis de offerendo talia animalia reputabantur diuino cultui mancipata per solam emissionem uoti, ideo non poterant commutari, sicut nunc non posset commutari, si quis uouisset dare Ecclesiae calicem, & dedisset, & ille consecratus esset semel in usus Ecclesiae, quamquam uouens uellet dare meliorem, ut redderetur sibi ille nullatenus reciperetur compensatio. Secus autem si uo-

Dispensatio uoti quid.

Redemptio uoti quid.

Ad secundum. Solutio. S. Thomae.

Solutio auctoris.

Nunquam dispensatio est facienda, nisi cum necessitate.

An cum dispensatur in uoto dispensetur contra fidelitatem debitam Deo.

si uouisset argentum, & dedisset, & antequam fieret inde aliquod vas ecclesiasticum uellet dare maiorem summam pecuniae, vel quantitate argenti, ut redderetur sibi illud posset recuperare. Res autem alia per solum uotum non censentur tantum domino applicata, ideo poterunt commutari vel redimi. Ad secundum argumentum cum dicebatur, quod non poterat dispensari deus naturale, & diuinum per hominem, sed uouere est sub iure naturali, & diuino. Respondetur communiter, quod sicut ex iure naturali, & praepcepto diuino tenetur homo implere uotum, ita etiam tenetur ex eisdem obedire superiori legi, vel mandato, & tamen cum dispensatur in aliqua lege humana, non fit, ut legi humanae non obediatur, quod est contra legem naturam, & mandatum diuinum: sed fit ex hoc, quod illud, quod prius erat lex, fit in hoc casu non lex: ita & auctoritate superioris dispensantis fit, ut hoc quod continetur sub uoto non continueatur in quantum determinatur in hoc casu non esse congruam materiam uoti, & ideo cum praelatus Ecclesiae dispenset in uoto, non dispensat in praepcepto iuris naturalis vel diuini, sed determinat illud, quod cadebat sub obligatione deliberationis humanae, quae non potuit omnia circumspicere, iam non cadere. Aliter dici potest, quod praelati dispensantes in uoto nihil faciunt contra ius naturale, vel legem diuinam de uouendo, quia non uerant homines uouere, nec et dicunt vota quaecumque emissa esse nullius obligationis, sed solum limitant actus humanos, quod non est contra legem de uouendo, ideo multum adiuuat, quia si vota non essent dispensabilia, uel commutabilia, interdum uenirent in peiorem exitum, quod est contra cultum Dei. Vota tamen sunt ad colendum Deum: ideo quod absoluitur quis in tali uoto per dispensationem, uel commutetur in melius, ualde proficit ad cultum Dei: ideo non est contra intentionem legis naturalis vel diuinam, sed magis adiuuat & supplet id, quod deficit istis legibus propter esse multum uniuersales, & interdum egent determinatione, sic autem est in quibusdam alijs legibus naturalibus, uel in iure gentium quod naturale est. nam reddere depositum de iure naturali est, & nullus potest dispensare, quin reddatur depositum: limitat tamen hoc legislatores ad aliquos casus. scilicet si quis deposuerit gladium penes alium, & efficiatur furiosus, non reddatur ei gladius, cum fuerit in furore. Idem si efficiatur hostis patriae: nam tunc redundaret redditio depositi in damnum publicum. Sic autem de uotis: interdum, non redduntur in damnum uotantis, & in offensam Dei, ideo debuit tunc esse potestas ad limitandum illa ad certum casum, uel totaliter ad illa tollendum, quod est absolute uel commutare, aut dispensare. Hoc autem est cum dispensatio commutatio, & redemptio sunt ex aliqua causa rationabili, quia tunc determinatur lex, & stant supra dicta: secus autem si sine ulla causa dispensatur, uel commutatur uotum, quia tunc non est tutus apud Deum ille, qui dispensationem recipit. Ad tertium argumentum cum dicebatur, quod in uoto attenditur fidelitas in reddendo Deo quod promissum est, sed ab ea nullus absoluit. Respondendum est, quod nullus potest dispensare, quod non obseruetur Deo fidelitas, sed dispensat determinando, quid est illud, in quo obseruari debet: nam Deus non uult quod obseruentur propter fidelitatem ipsius ea, quae ei displicent, ut si quis uouisset id cuius solutio potest induceret peccatum mortale, uel quod seruentur ea, quae penitus sunt inutilia, quia in hoc non impenditur ei aliquis honor, sed sic est in votis, quod interdum accidit, quod redeant illa in offensam Dei, aut in aliquid inutile, si soluantur, ideo conueniens fuit, ut tunc dispensaretur super eorum obseruatione,

Ad quartam rationem respondendum, quod non ueratur simpliciter commutatio uoti, sed solum in rebus illis, quae iam essent Deo applicatae, sic enim erat si quis uouisset animal mundum, quia inmediate per hoc erat Deo applicatum, tanquam si immolaretur: si tamen quis uouisset animal, quod non licebat immolari, poterat fieri commutatio, uel redemptio Leui. cap. 27. Et hoc erat, quia animalia illa non erant Deo inmediate applicata, sicut immolaticia. Ad quintam rationem, cum arguebatur, quod non possit fieri redemptio in votis: quia sicut quis obligat se ad faciendum per uotum, & non licet ei iam non facere, ita se obligat uoluntarie ad id, quod promissum, ita ut non possit facere alterum: concedendum est utrumque, quod uoues ex se ipso ad utrumque obligatur, ideo ipse non potest circa aliquid eorum tollere obligationem: non enim primo modo. scilicet faciendo, quod ad nihil sit obligatus, quod erat dispensare: nec secundo modo faciendo, quod sit obligatus ad aliud, & non ad id quod uouit, quod est commutare, uel redimere. Sed ista spectant ad potestatem alicuius praelati, qui circa utrumque potest, siue dispensando, siue commutando, cum causa rationabilis substat, ut patet extra. De voto, & uoti redemptio. cap. 1. Ad sextam rationem, cum arguitur, quod commutatio fiebat in ueteri testamento, quando id, quod uouebatur, non erat domino acceptabile, ergo quandoque esset acceptabile, nunquam debebat commutari, ergo cum uotum apud nos fuerit licitum, non commutabitur. Dicendum, quod maior est falsitas, quae in ueteri testamento de uoti, siue redimebat, siue commutabatur, licitum erat, sicut nunc sunt vota nostra. Et cum dicitur de animali non immolaticio, quod erat illicitum falsum est, quia licet esset ad immolandum illicitum, tamen non erat illicitum simpliciter ad uouendum, quia in se uel alio reddi poterat. Si enim illicita essent ista animalia, non iussisset sibi Deus ista reddi, sed sine uoto erant Iudaei obligati pro primogenitis animalium non immolaticiorum ad reddendum illa domino, ut patet supra cap. 3. & 18. & Exo. 13. Deus tamen nollet habere obligationem super aliquam rem illicitam. Patet hoc de oblatione meretricis, & de precio canis, quia iussit Deus, ne redderentur sibi Deuteronom. cap. 23. ideo si quis uoueret Deo aliquid horum in ueteri testamento, non tenebat uotum, nec erat sol uendum, nec commutandum, aut redimendum, sicut cum nunc sunt vota simpliciter illicita, sed iubebantur in ueteri testamento quaedam commutari & redimi, ergo licita erant. Causa tamen commutationis in quibusdam erat, quod Deo erant magis acceptabilia alia, quam illa: ideo faciebat dari alia pro ipsis, ut si quis uoueret animal non immolaticium, quia animalia erant ad immolationem, licet illud animal secundum se licitum esset, quia aliquo modo poterat cedere in cultum Dei, tamen ad immolandum totaliter erat illicitum. Ideo Deus iubebat dari loco illius pecuniam, quae erat magis acceptabilis ad conuertendum in usus sacerdotum, & cultum Dei. Ita enim est in uotis in nouo testamento, quia si aliqua sunt, quae nullo modo uergunt in peiorem exitum, sin offensam Dei, uel in damnum uouentis, aut impedimentum maioris boni, & similia, & facilius solui possunt, non dispensantur in eis, nec commutantur, aut redimuntur: sed sunt sicut animalia immolaticia quae uocabantur. Siquis autem praelatorum dispenset in his, quamquam potestas Ecclesiae contemnenda non sit, tamen non est tutus ille, cum quo dispensatur, quia nulla causa subest, quare non reddat domino quod promissum. Cum uero redeunt uota in peiorem exitum, uel impediunt maiora bona commutantur in alia bona, quae magis Deo grata sunt, & ista sunt, sicut animalia, quae non

Dispensatio in uoto non nota nisi causa uideat.

non erant immolaria, & uocabantur, quoniam illa redimebantur, vel commutabantur.

Ad probationem maioris, cum dicebatur, qd votu in veteri testamento, vel obligatio non redimebatur, nisi id, quod reddi debebat esset illicitum, vel immundum, vt patet de primogenitis. 12. tribu. Respondendum est negando antecedens, quoniam redemptio in veteri testamento fiebat de rebus licitis Deo obligatis, & huiusmodi erant primogeniti. 12. tribuum, qui si illiciti essent Deus noluisse illos sibi obligari, sicut nolebat fieri sibi oblationem, aut votum de pretio canis, vel mercede prostribuli. Nec valet, cum dicitur, qd primogeniti de 12. tribubus no poterant applicari ad diuina ministeria, sicut Leuitae, ergo erant illiciti ad reddendum domino: nam licet ad hoc essent inhabiles, quia Deus eos inhabilitauerat, tamen ad alia erat habiles. Svt daretur pro eis precium. Nec simpliciter Deus illos abiecerat tanquam illicitos, sicut precium canis, & mercedem prostribuli, cum iussit qd sibi sanctificarentur Exo. 23. & 22. cap. Ideo sic erit in nouo testamento, qd aliqua vota erunt licita, & tamen poterunt redimi vel commutari, vt dentur pro eis aliqua, quae magis grata Deo sunt.

Dispensatio, commutatio, & redemptio votorum quomodo differunt: Et qualiter conueniant ista diuersis votis. Quaestio. CIII.

QVAERETVR vterius de dispensatione, commutatione, & redemptione votorum quid inter ea differat, nam multoties de his fit mentio extra. De voto, & voti redem. cap. 1. & cap. magna. & quasi per totum.

Respondendum est, qd ista non semper dicuntur vniiformiter: ipsa enim secundum se aliquam differentiam habent, sed interdum accipiuntur pro eodē, vt patet extra. De voto & voti redemptio. cap. de peregrinationis. vbi dicitur de commutatione votoru & redemptione, & subditur ibi quomodo potest fieri dispensatio commutando votum in aliquid alterum, vel redimendo illud, ergo non differt dispensatio ab istis: proprie tamen possunt ista accipi tanquam differentia, & sic aliquo modo innuitur extra De voto, & voti redemptio. cap. magna. vbi Papa vult inducere, qd in votis noui testamenti possit fieri dispensatio, vel commutatio, aut redemptio inducens per similitudinem votorum & praceptorum veteris testamenti.

In quo considerandum est, quod uota nostra recipere poterant limitationem dispensando commutando, vel redimendo, & hoc secundum dictamen rationis, quae est in nobis ius naturale, quia nisi hoc fieret, interdum militarent contra cultum Dei, quod est magnum inconueniens, & supra declaratum est. Assumitur tamen in his exemplum ex veteri testamento, vt firmitus ista fiant. Reperiuntur autem hec in veteri testamento circa obligationes, siue votiuas, siue non votiuas, scilicet quod aliquid voueretur Deo quod nequaquam commutaretur, vel redimeretur, sicut animalia immolatoria. Alia autem erant ei debita ex voto, quae non debebant in seipsis solui, sed dabatur redemptio pro illis, vt cum quis voueret animal quod non esset licitum immolari, debebat illud praesentari sacerdoti, & quantum ille statuisset reddendum esse pro animali, tantum reddebatur Leuit. 27. cap. Alia autem erant, quae domino erant interdum debita sine voto, & non reddebantur in seipsis, sed commutabantur, vt patet in commutatione primogeniti asini, quando commutabatur oue. Exo. 13. & 34. Differentia autem erat inter ista duo, quoniam

redemptio fiebat quocumque pecunia dabatur pro animali, quia redemptio ab emptione dicitur. Emptio autem non fit proprie sine precio. Cum vero interdicitur precium emptio est. Et sic erat primo modo, cum quis vouebat animal non immolaticum, & postea sacerdos constituerebat quantum pro illo dandum esset. Commutatio vero erat, quando nullum precium dabatur, sed animal pro animali, vt ouis dabatur pro primogenito asini: ad primum modum pertinebat redemptio primogenitorum. 12. tribuum Israel, quoniam pro quolibet dabatur quinque sicli supra cap. 3. & 18.

Sciendum etiam quod id, quod semel cadebat sub commutatione poterat cadere postea sub redemptioe, sicut fuit de primogenitis. 12. tribuum Israel: quia cum a principio essent obligati, Deus fecit illos commutari accipiendo pro eis omnes Leuitas. s. singulos Leuitas pro singulis primogenitis, sed quia fuerunt. 73. de numero primogenitorum Israel, qui excreuerunt ad numerum omnium Leuitarum, iussit Deus in his fieri redemptionem. s. qd darentur pro singulis quinque sicli supra cap. 3. Sic autem factum est semper postea, qd non commutarentur, sed redimeretur, quia nullus erat, pro quo commutari possent, cum omnes Leuitae iam essent obligati domino.

Nunc autem circa nouum testamentum considerandum est, qd ista reperiuntur in uotis. Quaedam. n. sunt, quae si domino voueantur non possunt in aliquid alterum commutari. Sic enim est de uoto solenni professionis: quoniam alia sunt minora vota, ideo possunt commutari: istud autem nullum habet maius, nec equale, ideo non commutabitur. Sic declarabitur magis infra. s. an votum castitatis sit dispensabile. Et propter hoc sunt alia uota, in quibus nequaquam potest dispensari, nec commutari, aut redimi, sicut sunt vota necessitatis, quae emittuntur in baptismo. s. de tenendo fidem, & seruando legem: ideo ista proprie simulantur animalibus immolaticijs, quae cum vouerentur non poterant commutari, aut redimi. Alia autem sunt vota in nouo testamento, quae non habent tantam firmitatem, sed possunt desinere obligare. Istud autem potest fieri tripliciter: primo modo, qd aliquis absoluat a voto, ita qd dicatur nequaquam obligari, & tamen non imponatur aliquid pro voto. Alio modo potest absolui quis a voto, & qd aliquid ei imponatur, & istud est dupliciter, quia aut imponet ei soluere aliquam pecuniam, uel facere aliquid alterius opus pium. Primus modus horum trium dicitur dispensatio: secundus est redemptio: tertius est commutatio. Primus modus est maioris potestatis, eo qd simpliciter tollitur obligatio non imposita alia: duo autem secundi modi sunt minoris, quia non tollitur simpliciter onus, nec minuitur: sed mutatur. Primum tamen ad hoc qd rationabiliter fiat non debet fieri, nisi quando votum vergit in peiorem exitum, vt pote si quis vouit aliquid quod a principio erat licitum, postea autem observatio illius est illicita inducens peccatum mortale, debet absolui ab obligatione illa, & non debet aliquid sibi imponi. Causa est, quia cum se iste obligauit tedit se ad hoc solum obligare, postea autem tollitur ista obligatio non in fauorem ipsius, sed Dei. s. ne fiat aliquid contra cultum Dei. ideo non videtur rationale, qd aliquid isti imponatur. si autem tolleretur obligatio in fauorem vouentis, vt pote quia erat sibi difficile solui, & actus ille semper manebat licitus, non erat rationale, quod tolleretur simpliciter obligatio, sed imponeretur alia pro ea, quae tolleretur. Fit etiam rationabiliter dispensatio quando solutio voti est impedimentum maioris boni: nam tunc si nouens vult aliud maius bonum subire,

Quod commutabat poterat et redimi.

Vota in nouo testamento possunt dispensari seu commutari.

Dispensatio fieri potest.

subire, ad quod impeditus est per votum, licitum est, quod absoluat a voto, & non imponatur sibi aliquid, vt si quis emisisset votum simplex de continendo in perpetuum, & si propter eius matrimonium si contraheret induceretur magna pax in ecclesia, vel multi infideles conuerterentur ad Christum, rationale erat, vt fieret dispensatio in voto, non alligando istum ad soluendum aliquid alterum.

Secundum autem, scilicet redemptio voti dicitur esse, quando datur pecunia pro voto. s. vt si quis vouisset peregrinari, vel ieiunare, & ad hoc efficeretur impotens, vel esset sibi grauissimum nimis: poterat ei imponi, quod daret certam elemosynam loco ieiuniorum, vel peregrinationis, & istud erat redimere.

Tertium autem, s. commutatio est quocumque votum alicui sit impossibile vel durum, & tamen licitum, & datur ei loco illius aliud opus pium, quod non sit erogare elemosynam, vt pote orare, vel ieiunare, aut vigilare, si vouisset peregrinari, & commode facere non posset.

Considerandum autem circa haec, quod dispensatio cum sit totaliter ablatio obligationis requirit maiorem causam, si autem fiat sine vlla causa, vel sine rationabili, quamquam non negemus prelatos Ecclesiae posse dispensare maxime Papam: dicimus tamen eos irrationabiliter agere, & peccare. si de hoc eis constat, quia potestas non est eis data ad destructionem, sed ad edificationem, vt patet secunda ad Corin. ca. 10. Ipse etiam, cum quibus dispensatur non sunt tui apud Deum, sed debent explere votum suum, potissimum si ipsi istam dispensationem procurauerint.

De redemptione autem, & commutatione dicendum est, quod etiam sine causa fieri non debet. Nam si quis vouit peregrinari, & potest commode illud agere nullo existente impedimento non debet fieri redemptio, aut commutatio, sed soluendum est id, quod determinate vouebatur: si quis autem commutet, non recte agit, & ille etiam, qui commutationem recipit. Solum enim ista introducta sunt propter necessitatem, scilicet, quando vota impleri non poterant, vel non commode, sicut patet, extra. de voto, & voti redemptio. vbi quidam Episcopus emisit votum transmarinum, quod Papa commutat, quia episcopus ille erat valde senex, & non posset sine graui dispendio peregrinari. Etiam quia oues destituta essent cura pastoralis, quod inconueniens erat, & ex alijs causis ibi expressis.

Cum autem sine causa sit commutatio, aut redemptio votorum fit contra intentionem iuris, ideo non caret culpa agens, & recipiens.

Vota quando, & qualiter commutanda sunt, aut redimenda. Et quae obseruanda sunt ad hoc, quod ista conuenienter fiant. Quae. CIIII.

QVAERETVR vterius de modo commutationis votorum, & redemptionis, & quae debeat attendi in his. Et primo quaeritur, quando vota commutanda, vel quando redimenda sunt.

Respondendum est, quod in commutatione dispensatione, & redemptione votorum est vnum commune, scilicet, quod ista fieri non possint, aut aliquid eorum sine causa: alioquin tam qui agit, quam qui recipit non est tutus, vt supra dictum est: differunt tamen haec, quia dispensatio non debet fieri in rebus illis, in quibus commutatio, & redemptio, sed solum fieri debet dispensatio, quando solutio voti vergit in deteriorem exitum, scilicet in offensam Dei, vel ad impedimentum maioris boni, quia tunc est soluendus vouens

Alph. Toft. super Num. Pars II.

non manente aliqua obligatione, nec imposita.

Si autem votum semper manet licitum, nec impedit a maiori bono, sed solum est graue ipsi vouenti soluere, debet tolli illa obligatio, ne tamen tollatur cultus diuinus, ad quem iste obligatus erat, debet imponi ei aliquid alterum. De redemptione autem, & commutatione, non sic patet differentia, scilicet, quando vnum vel alterum imponendum sit: si enim differrent, sicut dispensatio ab eis differt, pareret manifesta responsio, sed parum differunt, quia siue commutatio, siue redemptio est commutatio, cum in vtroque aliquid datur pro priori voto, solum autem differt, quia in redemptione datur pecunia, in commutatione autem alia opera pia. Fit etiam commutatio, & redemptio ex eadem causa, scilicet, quando quis non potest obseruare votum sine magno labore, vt supra dictum est. Iura autem non faciunt differentiam magnam, an votum commutetur vel redimatur: ideo dicendum, quod sicut ex potestate eius, qui praesidet dependet commutatio, vel redemptio: ita ex eius prudentia dependet quid horum iniungere debeat, nam diligenter attendere debet ille, qui praesidet quando commutat, vel redimitur votum, causam huius commutationis, vt patet extra. De voto, & voti redemptio. cap. 1. Ideo etiam diligenter attendet qualiter commutandum sit, san commutetur in orationem, vel ieiunium, vel alia opera pia, quae non sint erogatio pecuniae. Et tunc dicitur proprie commutatio, vel an debeat iniungere elemosynam faciendam, & tunc vocabitur redemptio. Quid autem horum iniungi debeat considerari potest ex qualitate personae, & ex causa, pro qua fit ista commutatio, nam in quibusdam melius est iniungi elemosynam, in alijs vero melius est iniungi orationem, vel alia opera. Quid autem conueniat non potest determinari in vniuersali, sed dato casu ipse, qui commutat, vel redimit, poterit iudicare quid melius honestius, & expedientius sit.

Quando fit commutatio in votis, quid debeat pro quo commutari. Et qualiter fit commutatio in voto transmarino.

Quae. CV.

QVAERETVR vterius de modo commutationis, & redemptionis votorum qualiter iniungi debeant. Respondendum est, quod aut iniungitur hoc in voto peregrinationis, aut in alijs: vt pote pro oratione, vel ieiunio, aut alijs operibus, quae cadunt sub uoto. Secundo modo dicendum, quod si aliquis vouerit ieiunare, & propter languorem efficiatur impotens ad ieiunium, s. quia iam incurrit languorem, vel quia forte timetur probabiliter, qd incurret si conetur explere ieiunia, quae vouit, & tunc debet imponi ei alterum opus pium, scilicet, vel qd det Elemosynam, vel qd oret, vel qd peregrinetur. Idem autem si quis vouit nimis orare, aut vigilare, & efficitur impotens, vel timetur defectus capitis, vt pote, quia est complexionis siccae, & aduste, & potest faciliter incurere in amentiam, si est nimis attentus orationi, vel vigilijs. Nullum autem grauius dampnum est, quam hominem prudentem fieri stultum, vel amentem, ideo debet votum istud commutari in aliquid alterum, sicut in peregrinationem, vel debet redimi Elemosynis. Similiter autem si quis vouerit dare Elemosynam qualibet hebdomada, vel quolibet anno in certa quantitate, & ad hoc impotens efficiatur, debet sibi commutari in orationem, vel ieiunium, aut aliquid alterum. Si autem sit votum peregrinationis, siue sit peregrinatio transmarina, siue quaecumque alia, debet fieri hoc modo redemptio, vt tantum detur

derur in elemofynam, quantum effet quis confum-
pturus in itinere. Pro labore autem, quem habiturus
erat in itinere debet ieiunare, vel vigilare, aut orare,
vel familia facere, quæ laborem illum æquiparare va-
leant. Sic patet extra, de voto, & voti redemptio. capi.
magna. Si tamen aliquis peregrinatus effet in terrâ
sanctam, & deberet redimere votum, vtilius erat, quod
expensas, quas facturus erat in itinere, mitteret in ter-
ram illam, quam quod expenderet in alios pios vsus,
sic enim iubetur in præalleg. cap.

De alijs autem peregrinationibus nõ refert, an mit-
tantur expensa in locum illum, ad quem quis peregrina-
turus erat, vel quod erogentur in alias pias causas,
secundum arbitrium prælati commutatis. Est autem
inspicienda in voto transmarino vouentis intentio, si
vtrum intenderit peregrinari, vel bellare. In primo ca-
su si aliquis habilis est ad pugnandum, non debet re-
dimere votum, si autem in secundo casu, si est inhabi-
lis vouens ad pugnandum, quamquam sit habilis ad
eundem, redimet votum, nisi sit in consilio excellens
vel secum ducere possit alios pugnatores, cũ primus
consilio, secundum opore per alios pugnare possit. ex-
tra. De voto, & voti redemptio. cap. quod super his, &
cap. ex multa. Sic tenet Hostien. in summa eodem tit.
hoc autem est verum, nisi iste, qui inhabilis esset ad
pugnandum, sit agricola, vel artifex, qui ibi sit vtilis,
quamquam multi talium necessarii non sint in terra
illa: nec olim fuerunt, cum caperetur a Christianis, p-
pter breuitatem possessionum, & paucitatem habitan-
tium extra. de voto, & voti redemptio. capit. quod su-
per his.

Considerandum est etiam circa eos, qui impediti
sunt ire, an sit impedimentum perpetuum, vel tempo-
rale, si perpetuum, redimendum est votum, si tempo-
rale, expectandum est, quousque ille, qui vouit nõ ha-
beat impedimentum, vt patet extra. de voto, & voti
redemptio. cap. quod super his. Hæc autem absoluta
sunt in laicis. In clericis autem vouentibus considera-
ri debet, an illi officium prædicationis, vel seruitium
alicuius magni vici euntis in terram illam habeat, vel
si possunt secum ducere multos bellatores: isto enim
modo vtilis est talis vouens, ideo nõ redimet votum.
extra. de voto, & voti redemptio. cap. ex multa, & cap.
postulasti. Alioquin autem per seiplos clerici in sacris
pugnare non debent. distin. 50. cap. clericum. Nisi forte
spiritualiter pugnarent armis suis, quæ sunt oratio-
nes, & lachrymæ. 23. quæst. 8. §. 1. alioquin, licet isti pos-
sint ducere secum multos bellatores, permittitur eis
redemptio voti, si forte sint senes nimis, & nõ possint
tolerare laborem itineris, vt patet de episcopo illo, vt
patet extra de voto, & voti redemptio. cap. magna. Et
extra, de renunciatio. cap. nisi cum pridem.

Considerandum etiam est, quod quamquam votum
transmarinum sit magni fauoris, quia multa conce-
duntur in eo, quæ non conceduntur in alijs præalleg.
titu. cap. ex multa. si tamen ex absentia vnus personæ
vouentis immineret periculum alicuius regionis, vel
terre, debebat expletio voti differti, quousque cessa-
ret periculum illud, & reputaretur hoc tanquam im-
pedimentum temporale, vel debebat votum commu-
tari, ne reputaretur huiusmodi transgressor voti, si au-
toritate sedis Apostolicæ distulerit adimplere, vel
non dum impleuit præalleg. titu. cap. non est.

Considerandum etiam circa huius voti redemptio-
nem, vel commutationem an ille, qui vouit, fecit hoc
deliberato animo, vel ex leuitate iuuenili, nam in hoc
secundo casu remittendum est votum recepta com-
petenti redemptione præalleg. titulo, capitulo ve-
nientis.

Considerandum etiam generaliter circa commu-

tationem, vel redæptionem omnium votorum, quæ
causa mouerit vouentem, & quæ sit qualitas vouentis,
& secundum hæc iudicare poterit prælatus, an conue-
niens sit commutari, vel redimi votum, an non: & in
quid commutari debeat præalleg. tit. ca. 1. causa nam-
que mouens ad vouendum considerari debet, quia ip-
sa nimis agit ad facilius, vel difficilius commutandum,
nam si cessat causa voti, quamquam votum semper
obliget, tamen facilius commutabitur, vel præmitte-
tur redemptio, vel ut si quis vouisset ire in terram san-
ctam, & moueretur ad hoc, quia erat ibi aliquis vir san-
ctus, vt eum visitaret. Si autem postea inde recederet
facilius reciperetur redemptio in voto, quæ iam alias
alleg. cap. magna, in fine. & sic de causis aliorum voto-
rum. Qualitas etiam vouentis ad hoc nimis agit, nam
secundum hanc iudicari potest, an debeat votum mu-
tari, vel non, vt si quis vouit ieiunare, & robustus est,
non debet votum commutari, si autem debilis, vel fa-
cilis ad incurredum ægritudinem commutari potest.
Etiam dato, quod commutari debeat, ex qualitate vo-
uentis iudicari poterit in quid debeat commutari, nõ
si pauper est, & vouit ieiunare, non debet commutari
in elemofynam ieiunium suum, sed in aliquid alte-
rum, & sic de quolibet secundum dispositionem suã.

An vota per quemlibet dispensari, commutari, vel redimi pos-
sunt. Quæst. CVI.

QVAERETUR ulterius, circa dispensationem, cõ-
mutationem, & redemptionem votorum, per
quem fieri debeat, si an possit quilibet hoc facere, vel
solum debet facere prælatus. Et videtur, quod non requi-
ratur auctoritas prælati, quia aliquis potest intrare reli-
gionem, sine auctoritate alicuius prælati, sed per introi-
tum religionis absoluitur quis a votis in seculo factis,
etiam si sit votum terræ Sanctæ, vel quodcumque. ex-
tra. de voto, & voti redemptio. cap. scriptura. ergo nõ
requiritur auctoritas prælati ad dispensandum, vel cõ-
mutandum.

Item dispensatio voti in hoc consistere videtur, quod
determinatur in quo casu votum non sit seruandum,
sed si prælatus malè determinat, non videtur vouens
esse solutus a voto, quia prælatus non potest dispensare
contra præceptum diuinum de implendo votum.
Similiter si quis propria auctoritate determinet, in quo
casu votum suum non sit tenendum, non videtur vo-
to teneri, nec obligat in casu in quo habet peiorem
exitum, ergo dispensatio prælati non proficiet, & pote-
rit quilibet in voto suo dispensare.

Item si dispensare in voto pertinet ad potestatem
prælatorum, pari ratione pertineret ad omnes, sed nõ
dicitur, quod omnes prælati possent dispensare in vo-
tis, & illi qui possunt in aliquibus, non possunt in om-
nibus, ergo non pertinet ad prælatum. In contrarium
arguitur, quia extra. de voto, & voti redemptio. cap. 1.
dicitur, quod commutatio, vel redemptio votorum faci-
da ad auctoritatem eius, qui præsidet, pertinet, scilicet ep-
iscopum: ergo videtur, quod non pertinet ad eos, qui nõ
sunt prælati. Item sicut lex obligat ad aliquid faciendũ,
ita & votum, sed lex habens præceptum necessitatis, vel
prohibitionem non potest recipere dispensationem, ni-
si per superiorẽ: ergo votum et non recipiet dispensa-
tionem, nisi per prælatum. Respondendum est, quod vo-
tum est promissio facta Deo, secundum quod s. declara-
tum fuit, promissio autem fit in fauorem illius, ppter
quem fit, oportet igitur, quod quicunq; aliqd Deo promitti-
tur consideret, an gratum illi sit, vt sic soluat. Conside-
rari autem sit gratum, quod promittit, vel nõ, non pertinet
ad eum, qui promittit, sed ad illum cui fit promissio, p-
pter ipsum. Dispensare ergo in voto, vel commutare,
aut

Dispensa-
tio voti nõ
pertinet
ad vouentem,
sed ad præ-
latum.

aut facere redimi, quod est propter inueniri id, quod
Deo gratum est, non pertinebit ad vouentem, & sic
vouens non poterit dispensare in voto suo, vel com-
mutare illud propria auctoritate, sed ad Deum, cui fit.
Deus autem nobis non loquitur, vt dicat quid sibi ma-
gis gratum est, ideo recurrendum est ad illum, qui vi-
ces illius gerit: isti autem sunt prælati, ideo necesse est,
vt ad illos pertineat dispensatio: ipsi enim in persona
Dei determinabunt, quid sit Deo acceptum, sicut ait Apo-
stolus secunda ad Corinth. capit. 2. f. Nam & ego pro-
pter vos donauit in persona Christi. Et dicitur signan-
ter propter vos, quia omnis dispensatio fieri debet a
prælato ad honorem Christi, in cuius persona dispen-
sat, & ad vtilitatem Ecclesie, quæ est corpus eius. Pro-
pter hoc autem Ecclesia instituit, vt ad prælatos perti-
neret commutatio, & redemptio votorum extra, de
voto, & voti redemptio. cap. 1.

Ad rationes in contrarium. Ad primam responde-
dum est, quod in voto religionis est speciale, nam alia
vota, vel sunt ad paucum tempus, vel si sunt ad totam
vitam erunt respectu aliquorum actuum determina-
torum, & non simpliciter: in religione autem est con-
trario est, quoniam ipsa ligat hominem ad omne tẽ-
pus, etiam ligat simpliciter: ita quod homo nullatenus
est sui iuris, ideo preceptum derogat religio omnibus vo-
tis, quia manifestum est, quod non potest esse aliquod
votum tanti oneris, sicut religio, & ob hoc Ecclesia
determinauit, quod quicunq; introiret religionem,
esset absolutus ab alijs votis, quia commutauit obse-
quium temporale in perpetuum, extra de voto, & vo-
ti redemptio. capit. scriptura. cum dicitur: Reus fracti
voti non habetur, qui temporale obsequium in pepe-
ruam religionis obseruantiam commutauit. Cum au-
tem introierit religionem, non tenetur adimplere ali-
quod de votis præteritis, scilicet de ieiunijs orationib;
& similibus, quæ existens in seculo fecit, quia religionem
ingrediens moritur priori vita, & etiam singulares ob-
seruantie religioni non competunt, & religionis onus
satis hoĩem grauat, vt alia superaddere non oporteat.

Ad secundam rationem, cum dicitur, quod votum
dispensari consistit in hoc, quod determinatur ad ca-
sum, in quo debet obseruari.

Respondetur, quod quidam dixerunt, quod præla-
ti possunt in votis pro libito dispensare, quia in quoli-
bet voto includitur conditionaliter voluntas prælati
superioris, sicut est in iuramentis. Patet extra, de iure-
iurando. cap. venientes. Et sicut dicebatur supra, quod
in votis filiorum, & seruorum intelligitur semper, si
pater voluerit, vel dominus, & si noluerint, quod re-
mittantur: & sic dicunt, quod subditus sine omni re-
morũ conscientie possit votum prætermittere, quã-
docunq; sibi a prælato diceretur, siue cum causa, si-
ue sine causa.

Sed ista positio non stat, quia innititur in similitu-
dine prælati ad dominum, sed non est similitudo, quia
seruus est totaliter domini sui: subditi autem non sunt
totaliter ipsius prælati, quia prælatus non habet omni-
modam potestatem super subditos, sed solum spiritua-
lem, cum non sit dominus, sed procurator, ideo sicut
procurator non potest facere pro libito suo, sed quid-
quid ei iniunctum fuerit; ita & prælatus non potest
quidquid voluerit, sed quidquid Deus iusserit, cuius
vicarius est, vel quidquid rationabiliter creditur ei pos-
se placere, cum potestas prælatorum non sit in destru-
ctionem, sed in adificationem, secunda ad Corinthi.
capit. 10. Vnde prælatus non potest præcipere ea, quæ
secundum se Deo displicent, scilicet peccata, nec po-
test prohibere ea, quæ secundum se Deo placent, scilicet
virtutis opera, ideo potest homo absolute ea vo-
uere non spectando auctoritatem prælati. Pertinet ta-
men ad prælatum determinare, quid sit magis virtuo-
sum, & magis acceptum Deo, vt secundum hoc pos-
sit commutare votum, vel facere redimendiõ in manife-
stis dispensatio prælati non excusaret a culpa, vt puta
si prælatus dispensaret cum aliquo super voto, de in-
gressu religionis nulla apparenti causa huius dispensa-
tionis. Si autem esset causa apparens, per quam saltem
in dubium verteretur, an esset melius dispensari, quam
non dispensari, iudicio prælati dispensantis, vel commu-
tantis stari deberet, vel saltem posset: nullus tamen vo-
uens iudicio sui ipsius stare debet in dispensando in vo-
to, vel redimendo, aut commutando, quia ipse nõ gerit
vicem Dei, sed prælatus, nisi in casu, in quo illud quod
vouebatur esset manifestè illicitum, & non posset op-
portunè ad superiorem recurri, & tunc non vocabatur
dispensatio, nec commutatio, quæ ex aliqua pote-
state procedere debet, sed euitatio mali consequere-
tur implendo votum.

Opinio. q
prælati p
libito pot
dispensare
vota.

men ad prælatum determinare, quid sit magis virtuo-
sum, & magis acceptum Deo, vt secundum hoc pos-
sit commutare votum, vel facere redimendiõ in manife-
stis dispensatio prælati non excusaret a culpa, vt puta
si prælatus dispensaret cum aliquo super voto, de in-
gressu religionis nulla apparenti causa huius dispensa-
tionis. Si autem esset causa apparens, per quam saltem
in dubium verteretur, an esset melius dispensari, quam
non dispensari, iudicio prælati dispensantis, vel commu-
tantis stari deberet, vel saltem posset: nullus tamen vo-
uens iudicio sui ipsius stare debet in dispensando in vo-
to, vel redimendo, aut commutando, quia ipse nõ gerit
vicem Dei, sed prælatus, nisi in casu, in quo illud quod
vouebatur esset manifestè illicitum, & non posset op-
portunè ad superiorem recurri, & tunc non vocabatur
dispensatio, nec commutatio, quæ ex aliqua pote-
state procedere debet, sed euitatio mali consequere-
tur implendo votum.

Ad tertiam rationem cum dicebatur, quod si dispẽ-
sare in voto pertineret ad prælatos, eadem ratione per-
tineret ad omnes prælatos, negandum est, nam quam-
quam prælati multi sint non habent omnes equalita-
tem potestatis. Ratio huius est, quia prælati habent po-
testatem secundum quod gerunt vices Christi, sed nõ
gerunt omnes equaliter vices illius: ergo nec omnes
poterunt equalia: summus enim pontifex plenariè
gerit vicem Christi, cum ipse vocatus sit in plenitudi-
ne potestatis. Alij autem in partem sollicitudinis, & ob
hoc summus pontifex habet potestatem dispensandi
in omnibus quæcumque dispensabilia sunt. Alij autem
prælati inferiores habent potestatem dispensandi in
quibusdam minoribus, quæ magis assidua sunt, in qui-
bus non poterat semper commode cõsuli sedes Apo-
stolica.

An Papa possit in omnibus votis dispensare, & de quatuor epi-
scopis circa hoc, & in quibus possunt dispensare epi-
scopi, & archiepiscopi, & cardinales, & in
quibus non. Quæst. CVII.

QVAERETUR ulterius cum dictum sit, quod præ-
lati soli debent dispensare in votis, vel com-
mutare illa, aut facere redimi: quæritur, ad
quos prælatos ista pertineant.

Respondendum est, quod accipiẽdo prælatos pro om-
nibus, qui in Ecclesia aliquo modo præsunt, non po-
test pertinere ista potestas ad omnes, nam presbyteri
curati prælati sunt, cum committatur eis custodia ani-
marum, tamen ipsi non habent potestatem dispensan-
di, aut aliquid horum faciendi, & sic de multis alijs præ-
latis paruis. Et quia sunt multi prælati in Ecclesia, quo-
rum primus est Papa, de ipso primo quæritur, an possit
in votis dispensare. Et ad hoc satis videtur, quod sic:
nam ipse dicit se posse dispensare, & commutare in
votis extra. De voto, & voti redemptio. per totum. Itẽ
ad episcopum pertinet dispensare in votis: ergo Papa
magis poterit dispensare. Antecedens patet tit. præal-
leg. cap. 1. consequentia patet, quia maioris potestatis
est Papa quam episcopus, ergo poterit dispensare in
omnibus, in quibus episcopus. Respondendum est, quod
circa potestatem Papæ in dispensando, & aliorum sunt
quatuor opiniones. Prima est, quod etiam Papa in vo-
tis dispensare non potest, scilicet in nullo voto, quia
redditio voti est de iure naturali, vel diuino, ideo con-
tra hoc non potest Papa venire. 25. quæstio. 1. cap. sunt
quidam. & hæc opinionem tenuit Hugui. & multi alij
cum eo: Si autẽ opponatur eis de commutatione, &
redemptione voti, quam facit Papa, vt patet extra. de
voto, & voti redemptio. per totum. respondet, quod ibi
non est dispensatio voti, sed declaratio iuris, nam cũ quæ-
ritur, an possit dispensare in votis, & commutare in
votis extra. De voto, & voti redemptio. per totum. Itẽ
ad episcopum pertinet dispensare in votis: ergo Papa
magis poterit dispensare. Antecedens patet tit. præal-
leg. cap. 1. consequentia patet, quia maioris potestatis
est Papa quam episcopus, ergo poterit dispensare in
omnibus, in quibus episcopus. Respondendum est, quod
circa potestatem Papæ in dispensando, & aliorum sunt
quatuor opiniones. Prima est, quod etiam Papa in vo-
tis dispensare non potest, scilicet in nullo voto, quia
redditio voti est de iure naturali, vel diuino, ideo con-
tra hoc non potest Papa venire. 25. quæstio. 1. cap. sunt
quidam. & hæc opinionem tenuit Hugui. & multi alij
cum eo: Si autẽ opponatur eis de commutatione, &
redemptione voti, quam facit Papa, vt patet extra. de
voto, & voti redemptio. per totum. respondet, quod ibi
non est dispensatio voti, sed declaratio iuris, nam cũ quæ-
ritur, an possit dispensare in votis, & commutare in
votis extra. De voto, & voti redemptio. per totum. Itẽ
ad episcopum pertinet dispensare in votis: ergo Papa
magis poterit dispensare. Antecedens patet tit. præal-
leg. cap. 1. consequentia patet, quia maioris potestatis
est Papa quam episcopus, ergo poterit dispensare in
omnibus, in quibus episcopus. Respondendum est, quod
circa potestatem Papæ in dispensando, & aliorum sunt
quatuor opiniones. Prima est, quod etiam Papa in vo-
tis dispensare non potest, scilicet in nullo voto, quia
redditio voti est de iure naturali, vel diuino, ideo con-
tra hoc non potest Papa venire. 25. quæstio. 1. cap. sunt
quidam. & hæc opinionem tenuit Hugui. & multi alij
cum eo: Si autẽ opponatur eis de commutatione, &
redemptione voti, quam facit Papa, vt patet extra. de
voto, & voti redemptio. per totum. respondet, quod ibi
non est dispensatio voti, sed declaratio iuris, nam cũ quæ-
ritur, an possit dispensare in votis, & commutare in
votis extra. De voto, & voti redemptio. per totum. Itẽ
ad episcopum pertinet dispensare in votis: ergo Papa
magis poterit dispensare. Antecedens patet tit. præal-
leg. cap. 1. consequentia patet, quia maioris potestatis
est Papa quam episcopus, ergo poterit dispensare in
omnibus, in quibus episcopus. Respondendum est, quod
circa potestatem Papæ in dispensando, & aliorum sunt
quatuor opiniones. Prima est, quod etiam Papa in vo-
tis dispensare non potest, scilicet in nullo voto, quia
redditio voti est de iure naturali, vel diuino, ideo con-
tra hoc non potest Papa venire. 25. quæstio. 1. cap. sunt
quidam. & hæc opinionem tenuit Hugui. & multi alij
cum eo: Si autẽ opponatur eis de commutatione, &
redemptione voti, quam facit Papa, vt patet extra. de
voto, & voti redemptio. per totum. respondet, quod ibi
non est dispensatio voti, sed declaratio iuris, nam cũ quæ-
ritur, an possit dispensare in votis, & commutare in
votis extra. De voto, & voti redemptio. per totum. Itẽ
ad episcopum pertinet dispensare in votis: ergo Papa
magis poterit dispensare. Antecedens patet tit. præal-
leg. cap. 1. consequentia patet, quia maioris potestatis
est Papa quam episcopus, ergo poterit dispensare in
omnibus, in quibus episcopus. Respondendum est, quod
circa potestatem Papæ in dispensando, & aliorum sunt
quatuor opiniones. Prima est, quod etiam Papa in vo-
tis dispensare non potest, scilicet in nullo voto, quia
redditio voti est de iure naturali, vel diuino, ideo con-
tra hoc non potest Papa venire. 25. quæstio. 1. cap. sunt
quidam. & hæc opinionem tenuit Hugui. & multi alij
cum eo: Si autẽ opponatur eis de commutatione, &
redemptione voti, quam facit Papa, vt patet extra. de
voto, & voti redemptio. per totum. respondet, quod ibi
non est dispensatio voti, sed declaratio iuris, nam cũ quæ-
ritur, an possit dispensare in votis, & commutare in
votis extra. De voto, & voti redemptio. per totum. Itẽ
ad episcopum pertinet dispensare in votis: ergo Papa
magis poterit dispensare. Antecedens patet tit. præal-
leg. cap. 1. consequentia patet, quia maioris potestatis
est Papa quam episcopus, ergo poterit dispensare in
omnibus, in quibus episcopus. Respondendum est, quod
circa potestatem Papæ in dispensando, & aliorum sunt
quatuor opiniones. Prima est, quod etiam Papa in vo-
tis dispensare non potest, scilicet in nullo voto, quia
redditio voti est de iure naturali, vel diuino, ideo con-
tra hoc non potest Papa venire. 25. quæstio. 1. cap. sunt
quidam. & hæc opinionem tenuit Hugui. & multi alij
cum eo: Si autẽ opponatur eis de commutatione, &
redemptione voti, quam facit Papa, vt patet extra. de
voto, & voti redemptio. per totum. respondet, quod ibi
non est dispensatio voti, sed declaratio iuris, nam cũ quæ-
ritur, an possit dispensare in votis, & commutare in
votis extra. De voto, & voti redemptio. per totum. Itẽ
ad episcopum pertinet dispensare in votis: ergo Papa
magis poterit dispensare. Antecedens patet tit. præal-
leg. cap. 1. consequentia patet, quia maioris potestatis
est Papa quam episcopus, ergo poterit dispensare in
omnibus, in quibus episcopus. Respondendum est, quod
circa potestatem Papæ in dispensando, & aliorum sunt
quatuor opiniones. Prima est, quod etiam Papa in vo-
tis dispensare non potest, scilicet in nullo voto, quia
redditio voti est de iure naturali, vel diuino, ideo con-
tra hoc non potest Papa venire. 25. quæstio. 1. cap. sunt
quidam. & hæc opinionem tenuit Hugui. & multi alij
cum eo: Si autẽ opponatur eis de commutatione, &
redemptione voti, quam facit Papa, vt patet extra. de
voto, & voti redemptio. per totum. respondet, quod ibi
non est dispensatio voti, sed declaratio iuris, nam cũ quæ-
ritur, an possit dispensare in votis, & commutare in
votis extra. De voto, & voti redemptio. per totum. Itẽ
ad episcopum pertinet dispensare in votis: ergo Papa
magis poterit dispensare. Antecedens patet tit. præal-
leg. cap. 1. consequentia patet, quia maioris potestatis
est Papa quam episcopus, ergo poterit dispensare in
omnibus, in quibus episcopus. Respondendum est, quod
circa potestatem Papæ in dispensando, & aliorum sunt
quatuor opiniones. Prima est, quod etiam Papa in vo-
tis dispensare non potest, scilicet in nullo voto, quia
redditio voti est de iure naturali, vel diuino, ideo con-
tra hoc non potest Papa venire. 25. quæstio. 1. cap. sunt
quidam. & hæc opinionem tenuit Hugui. & multi alij
cum eo: Si autẽ opponatur eis de commutatione, &
redemptione voti, quam facit Papa, vt patet extra. de
voto, & voti redemptio. per totum. respondet, quod ibi
non est dispensatio voti, sed declaratio iuris, nam cũ quæ-
ritur, an possit dispensare in votis, & commutare in
votis extra. De voto, & voti redemptio. per totum. Itẽ
ad episcopum pertinet dispensare in votis: ergo Papa
magis poterit dispensare. Antecedens patet tit. præal-
leg. cap. 1. consequentia patet, quia maioris potestatis
est Papa quam episcopus, ergo poterit dispensare in
omnibus, in quibus episcopus. Respondendum est, quod
circa potestatem Papæ in dispensando, & aliorum sunt
quatuor opiniones. Prima est, quod etiam Papa in vo-
tis dispensare non potest, scilicet in nullo voto, quia
redditio voti est de iure naturali, vel diuino, ideo con-
tra hoc non potest Papa venire. 25. quæstio. 1. cap. sunt
quidam. & hæc opinionem tenuit Hugui. & multi alij
cum eo: Si autẽ opponatur eis de commutatione, &
redemptione voti, quam facit Papa, vt patet extra. de
voto, & voti redemptio. per totum. respondet, quod ibi
non est dispensatio voti, sed declaratio iuris, nam cũ quæ-
ritur, an possit dispensare in votis, & commutare in
votis extra. De voto, & voti redemptio. per totum. Itẽ
ad episcopum pertinet dispensare in votis: ergo Papa
magis poterit dispensare. Antecedens patet tit. præal-
leg. cap. 1. consequentia patet, quia maioris potestatis
est Papa quam episcopus, ergo poterit dispensare in
omnibus, in quibus episcopus. Respondendum est, quod
circa potestatem Papæ in dispensando, & aliorum sunt
quatuor opiniones. Prima est, quod etiam Papa in vo-
tis dispensare non potest, scilicet in nullo voto, quia
redditio voti est de iure naturali, vel diuino, ideo con-
tra hoc non potest Papa venire. 25. quæstio. 1. cap. sunt
quidam. & hæc opinionem tenuit Hugui. & multi alij
cum eo: Si autẽ opponatur eis de commutatione, &
redemptione voti, quam facit Papa, vt patet extra. de
voto, & voti redemptio. per totum. respondet, quod ibi
non est dispensatio voti, sed declaratio iuris, nam cũ quæ-
ritur, an possit dispensare in votis, & commutare in
votis extra. De voto, & voti redemptio. per totum. Itẽ
ad episcopum pertinet dispensare in votis: ergo Papa
magis poterit dispensare. Antecedens patet tit. præal-
leg. cap. 1. consequentia patet, quia maioris potestatis
est Papa quam episcopus, ergo poterit dispensare in
omnibus, in quibus episcopus. Respondendum est, quod
circa potestatem Papæ in dispensando, & aliorum sunt
quatuor opiniones. Prima est, quod etiam Papa in vo-
tis dispensare non potest, scilicet in nullo voto, quia
redditio voti est de iure naturali, vel diuino, ideo con-
tra hoc non potest Papa venire. 25. quæstio. 1. cap. sunt
quidam. & hæc opinionem tenuit Hugui. & multi alij
cum eo: Si autẽ opponatur eis de commutatione, &
redemptione voti, quam facit Papa, vt patet extra. de
voto, & voti redemptio. per totum. respondet, quod ibi
non est dispensatio voti, sed declaratio iuris, nam cũ quæ-
ritur, an possit dispensare in votis, & commutare in
votis extra. De voto, & voti redemptio. per totum. Itẽ
ad episcopum pertinet dispensare in votis: ergo Papa
magis poterit dispensare. Antecedens patet tit. præal-
leg. cap. 1. consequentia patet, quia maioris potestatis
est Papa quam episcopus, ergo poterit dispensare in
omnibus, in quibus episcopus. Respondendum est, quod
circa potestatem Papæ in dispensando, & aliorum sunt
quatuor opiniones. Prima est, quod etiam Papa in vo-
tis dispensare non potest, scilicet in nullo voto, quia
redditio voti est de iure naturali, vel diuino, ideo con-
tra hoc non potest Papa venire. 25. quæstio. 1. cap. sunt
quidam. & hæc opinionem tenuit Hugui. & multi alij
cum eo: Si autẽ opponatur eis de commutatione, &
redemptione voti, quam facit Papa, vt patet extra. de
voto, & voti redemptio. per totum. respondet, quod ibi
non est dispensatio voti, sed declaratio iuris, nam cũ quæ-
ritur, an possit dispensare in votis, & commutare in
votis extra. De voto, & voti redemptio. per totum. Itẽ
ad episcopum pertinet dispensare in votis: ergo Papa
magis poterit dispensare. Antecedens patet tit. præal-
leg. cap. 1. consequentia patet, quia maioris potestatis
est Papa quam episcopus, ergo poterit dispensare in
omnibus, in quibus episcopus. Respondendum est, quod
circa potestatem Papæ in dispensando, & aliorum sunt
quatuor opiniones. Prima est, quod etiam Papa in vo-
tis dispensare non potest, scilicet in nullo voto, quia
redditio voti est de iure naturali, vel diuino, ideo con-
tra hoc non potest Papa venire. 25. quæstio. 1. cap. sunt
quidam. & hæc opinionem tenuit Hugui. & multi alij
cum eo: Si autẽ opponatur eis de commutatione, &
redemptione voti, quam facit Papa, vt patet extra. de
voto, & voti redemptio. per totum. respondet, quod ibi
non est dispensatio voti, sed declaratio iuris, nam cũ quæ-
ritur, an possit dispensare in votis, & commutare in
votis extra. De voto, & voti redemptio. per totum. Itẽ
ad episcopum pertinet dispensare in votis: ergo Papa
magis poterit dispensare. Antecedens patet tit. præal-
leg. cap. 1. consequentia patet, quia maioris potestatis
est Papa quam episcopus, ergo poterit dispensare in
omnibus, in quibus episcopus. Respondendum est, quod
circa potestatem Papæ in dispensando, & aliorum sunt
quatuor opiniones. Prima est, quod etiam Papa in vo-
tis dispensare non potest, scilicet in nullo voto, quia
redditio voti est de iure naturali, vel diuino, ideo con-
tra hoc non potest Papa venire. 25. quæstio. 1. cap. sunt
quidam. & hæc opinionem tenuit Hugui. & multi alij
cum eo: Si autẽ opponatur eis de commutatione, &
redemptione voti, quam facit Papa, vt patet extra. de
voto, & voti redemptio. per totum. respondet, quod ibi
non est dispensatio voti, sed declaratio iuris, nam cũ quæ-
ritur, an possit dispensare in votis, & commutare in
votis extra. De voto, & voti redemptio. per totum. Itẽ
ad episcopum pertinet dispensare in votis: ergo Papa
magis poterit dispensare. Antecedens patet tit. præal-
leg. cap. 1. consequentia patet, quia maioris potestatis
est Papa quam episcopus, ergo poterit dispensare in
omnibus, in quibus episcopus. Respondendum est, quod
circa potestatem Papæ in dispensando, & aliorum sunt
quatuor opiniones. Prima est, quod etiam Papa in vo-
tis dispensare non potest, scilicet in nullo voto, quia
redditio voti est de iure naturali, vel diuino, ideo con-
tra hoc non potest Papa venire. 25. quæstio. 1. cap. sunt
quidam. & hæc opinionem tenuit Hugui. & multi alij
cum eo: Si autẽ opponatur eis de commutatione, &
redemptione voti, quam facit Papa, vt patet extra. de
voto, & voti redemptio. per totum. respondet, quod ibi
non est dispensatio voti, sed declaratio iuris, nam cũ quæ-
ritur, an possit dispensare in votis, & commutare in
votis extra. De voto, & voti redemptio. per totum. Itẽ
ad episcopum pertinet dispensare in votis: ergo Papa
magis poterit dispensare. Antecedens patet tit. præal-
leg. cap. 1. consequentia patet, quia maioris potestatis
est Papa quam episcopus, ergo poterit dispensare in
omnibus, in quibus episcopus. Respondendum est, quod
circa potestatem Papæ in dispensando, & aliorum sunt
quatuor opiniones. Prima est, quod etiam Papa in vo-
tis dispensare non potest, scilicet in nullo voto, quia
redditio voti est de iure naturali, vel diuino, ideo con-
tra hoc non potest Papa venire. 25. quæstio. 1. cap. sunt
quidam. & hæc opinionem tenuit Hugui. & multi alij
cum eo: Si autẽ opponatur eis de commutatione, &
redemptione voti, quam facit Papa, vt patet extra. de
voto, & voti redemptio. per totum. respondet, quod ibi
non est dispensatio voti, sed declaratio iuris, nam cũ quæ-
ritur, an possit dispensare in votis, & commutare in
votis extra. De voto, & voti redemptio. per totum. Itẽ
ad episcopum pertinet dispensare in votis: ergo Papa
magis poterit dispensare. Antecedens patet tit. præal-
leg. cap. 1. consequentia patet, quia maioris potestatis
est Papa quam episcopus, ergo poterit dispensare in
omnibus, in quibus episcopus. Respondendum est, quod
circa potestatem Papæ in dispensando, & aliorum sunt
quatuor opiniones. Prima est, quod etiam Papa in vo-
tis dispensare non potest, scilicet in nullo voto, quia
redditio voti est de iure naturali, vel diuino, ideo con-
tra hoc non potest Papa venire. 25. quæstio. 1. cap. sunt
quidam. & hæc opinionem tenuit Hugui. & multi alij
cum eo: Si autẽ opponatur eis de commutatione, &
redemptione voti, quam facit Papa, vt patet extra. de
voto, & voti redemptio. per totum. respondet, quod ibi
non est dispensatio voti, sed declaratio iuris, nam cũ quæ-
ritur, an possit dispensare in votis, & commutare in
votis extra. De voto, & voti redemptio. per totum. Itẽ
ad episcopum pertinet dispensare in votis: ergo Papa
magis poterit dispensare. Antecedens patet tit. præal-
leg. cap. 1. consequentia patet, quia maioris potestatis
est Papa quam episcopus, ergo poterit dispensare in
omnibus, in quibus episcopus. Respondendum est, quod
circa potestatem Papæ in dispensando, & aliorum sunt
quatuor opiniones. Prima est, quod etiam Papa in vo-
tis dispensare non potest, scilicet in

nonet peregrinari, vel abstinere, & sic de ceteris sub-

2. Opinio. Secunda opinio circa hoc fuit, quod Papa potest

3. Opinio. Tertia opinio circa hoc idem tenet, quod secunda

4. Opinio. Quarta opinio circa hoc fuit, quod Papa de plenu

Minoris prelati in quibus votis dispensare possunt.

Quaeritur ulterius de minoribus prelati, quomodo & in quibus dispensare possunt.

Episcopi & archiepiscopi potest dispensare in votis continentiae.

fatio pertinet ad sedem apostolicam. extra. de voto, & voti redemptio. capit. ex multa. ideo de mandato eius remittitur, vel differtur, vel redimitur, & ipse de hoc interpretatur, ut patet, extra. de voto, & voti redemptio. capit. venientis, & capit. non est. Idem autem est in voto crucis, scilicet, si quis vouit ire ad aliquem locum ad pugnandum, contra quem Papa gratiam indulgentiam istud videtur quale voto transmarino, cum votum transmarinum sit de cruce signatis, & solus papa ista fieri iubet. extra. De hereticis, capit. excommunicamus. Sic tenet Hostien. in summa tit. de voto, & voti redemptio. In his enim non potest dispensare episcopus facere redimi, vel commutari. in reliquis autem regulariter potest. Sic patet extra, de voto, & voti redemptio. capit. primo, ubi dicitur, quod in votis peregrinationis ieiuniorum, & similibus ad eum, qui prefigit det commutandi, vel dispensandi auctoritas pertinet, scilicet ad dicentem. De alijs autem minoribus prelati, sicut de decanis, archidiaconis, & similibus, licet habeant curam animarum, dicendum est, quod non possunt in aliquo voto dispensare, aut commutare, vel facere redimi, nisi forte habeant hoc ex speciali privilegio sedis Apostolicae, ut patet extra, de officio archidiaconi. cap. ultimo, & de excessione prelatorum. c. accedentibus. Item patet, quia auctoritas dispensandi, commutandi, & faciendi redimi solis episcopis commissa est. extra. de voto, & voti redemptio. capit. primo. Alij autem non habent directe iurisdictionem, sicut episcopi. Idem tenet Hostien. in summa tit. de voto, & voti redemptio. & Henricus eod. tit. c. i.

Utrum Papa possit dispensare in voto continentiae solemnizato. Et an possit dispensare cum monacho simpliciter super voto obedientiae & paupertatis, & de positione theologorum, & iuristarum circa hoc, & de quibus rationibus Ioannis Calderini. Quest. CIX.

Quaeritur ulterius, circa votum continentiae, an Papa possit in illo dispensare, vel illud commutare.

Et videtur quod sic, quia vna ratio dispensandi in voto est, si sit impeditum melioris boni, ut supra dictum est, sed interdum votum continentiae, siue sit solemnizatum, siue non, potest impedire maius bonum, ergo in illo poterit dispensari. Antecedens patet, quia bonum commune est diuini bono vnius hominis, ut patet primo Ethicorum. Potest tamen per continentiam alicuius impediri bonum totius multitudinis, utpote si aliquando per contractum matrimonij aliquarum personarum, quae continentiam vouerunt possit pax totius patriae procurari, vel multi ad Christum conuerterentur.

Item sicut potest dispensari in actu maioris virtutis, ita potest dispensari in actu minoris virtutis, sed laetitia est nobilior virtus quam castitas, & dispensatur in actu illius, ergo poterit dispensari in castitate. Patet hoc, quia si quis voueat Deo aliquem actum laetiae, ut puta offerre Deo sacrificium, vel orare, ergo poterit dispensari, si quis vouerit obseruare continentiam.

Item sicut votum abstinentiae obseruatum potest vergere in periculum personae, ita & votum continentiae, sed in voto abstinentiae corporalis si vergat in periculum corporale vouentis potest fieri dispensatio, ergo pari ratione potest dispensari in voto continentiae.

Item sicut sub perfectione religionis, in qua solemnizatur votum continentiae, ita etiam votum paupertatis, & obedientiae, sed in voto paupertatis, & obedientiae potest dispensari, sicut patet in illis, qui post religionis professionem ad Episcopatum assumunt.

Voti crucis quid.

Arguit. i.

Secundo.

Tertio.

Quarto.

assumuntur: ergo poterit pari ratione in voto continentiae dispensari.

Item ista tria vota, scilicet continentiae, obedientiae, & paupertatis sunt aequaliter annexa regulae monachali, sed potest in duobus eorum dispensari, ut probatum est, ergo etiam in tertio, scilicet circa continentiam. In contrarium arguitur, quod non possit dispensari, quoniam dispensatio in votis fit, quando ipsa vota incipiunt esse illicita, vel maioris boni impediunt, sed non potest esse continere illicitum, nec impeditum maioris boni, cum ipsum continere censetur maximum bonum, iuxta illud Ecclesi. 2.6. cap. scilicet omnis ponderatio non est condigna animae continentis, ergo non poterit dispensari circa continentiam. Item extra, de statu monach. in cap. cum ad monasterium, in fine dicitur, quod abdicatio proprietatis, & custodia castitatis adeo sunt annexa regulae monachali, quod etiam summus pontifex non possit in his licentiam indulgere: ergo non poterit dispensari circa castitatem.

Respondendum est, quod circa istam questionem multi diuersimodum opinantur. Beatus Thom. de Aquino, & Albertus, & communiter theologi tenent, quod non possit dispensari, & ad hoc conantur inducere rationes. Dicunt enim, quod in voto continentiae solemnizato, sicut fit per professionem, tria possunt considerari. Primo quidem materia voti, & ipsa continentia. Secundo perpetuitas voti, scilicet, quia cum quis proficitur religionem astringit se ad perpetuam obseruationem castitatis. Tertio attenditur solemnitas voti, quae fit per professionem, de qua supra dictum est. Quae autem quidam, quod votum solenne continentiae est indispensabile propter primum, scilicet propter continentiam, quae non recipit condignam dispensationem, ut patet ex auctoritate industria, scilicet, omnis ponderatio non est condigna animae continentis. Rationem autem huius assignant quidam, quia per continentiam homo triumphat de domestico inimico, vel quia per continentiam homo perfecte conformatur Christo secundum puritatem animae, & corporis.

Sed istud non videtur sufficere, quia bona animae utpote contemplatio, & oratio sunt multum meliora bonis corporis, & magis nos Deo conformant, & tamen potest dispensari in voto orationis, vel contemplationis, ideo non videtur esse ratio, quare non possit dispensari in voto continentiae si respiciatur absolute ad ipsam continentiae dignitatem: potissimum cum Apostolus primo ad Corinth. ca. 7. ad continentiam nos inuiter propter contemplationem, dicens, quod mulier inupta cogitat, quae Dei sunt, mulier autem nupta cogitat quae sunt viri: finis autem melior est semper his, quae ad finem, si ergo potest dispensari circa orationem, & contemplationem, quae sunt finis: poterit magis dispensari de continentia, quae est ad finem.

Item quia si propter ipsam continentiae dignitatem non possit dispensari in isto voto, nihil magis dispensaretur in voto simplici quam solenni, quia utrobique est dignitas continentiae, sed de voto simplici non est dubium quin possit dispensari in illo, nam etiam sine dispensatione poterit quis infringere votum contrahendo matrimonium, & tenebit matrimonium. extra. clerici, vel vouen. cap. rursus, & in voto solenni non tenebit, ergo non fit propter dignitatem continentiae.

Alij autem assignant rationem huius ex perpetuitate voti, & vniuersalitate. Dicitur enim, quod votum continentiae non potest praetermitti, nisi per illud, quod est omnino contrarium, quod nunquam licet in aliquo voto.

Sed hoc esse manifeste falsum, quia sicut in carnali copula est contrarium continentiae, ita comedere car-

Alph. Toft. super Num. Pars II.

nes, vel bibere vinum est contrarium abstinentiae, in talibus autem dispensatur, ergo etiam in huiusmodi votis potest dispensari, ideo non potest ex hoc statui causa.

Et sic quibusdam videtur, quod in voto continentiae possit dispensari propter aliquam communem utilitatem, vel necessitatem, ut patet in exemplo proposito, scilicet, si aliquis rex infidelis offerret se cum populo suo ad fidem, si daretur ei in vxore aliqua monialis, vel si non possent aliqua regna cessare a bellis, nisi per contractum matrimonij inter aliquos, qui vouerunt castitatem solenniter.

Sed cum decretalis cum ad monasterium. extra. de statu monach. dicat non posse Papam dispensare circa custodiam castitatis, & abdicacionem proprietatis cum monacho, ideo aliter videtur dicendum, scilicet, quod sicut habetur Leuitici ca. ultimo. illud quod semel sanctificatum est domino, non potest in alios vsus commutari. Vnde non potest facere aliquis Ecclesiae praelatus, ut illud quod sanctificatum est sanctificationem amittat etiam in rebus inanimatis, utpote quod calix consecratus desinat esse consecratus, si maneat integer, vnde de multo minus poterit facere aliquis praelatus, ut homo Deo consecratus quando viuat consecratus esse desinat, solennitas autem consistit in quadam consecratione, seu benedictione, ut dictum est. Ideo non potest fieri per aliquem Ecclesiae praelatum, quod ille, qui votum solenne emisit, desinat ab eo, ad quod est consecratus, utpote quod ille, qui est sacerdos non sit sacerdos, licet possit praelatus ob aliquam causam executionem ordinis inhibere, & simili ratione Papa non potest facere, quod ille, qui est professus religionem, non sit religiosus.

Est ergo considerandum, an continentia sit essentialiter annexa ei, ad quod votum solemnizatur, quia si non est ei essentialiter annexa, potest manere solennitas consecrationis sine debito continentiae, quod non potest contingere si sit essentialiter annexum ei, ad quod votum solemnizatur, non est autem essentialiter annexum debitum continentiae ordini sacro, sed ex statuto Ecclesiae: vnde videtur, quod per Ecclesiam possit dispensari in voto continentiae solemnizando per susceptionem sacri ordinis. Est autem debitum continentiae essentialiter statui religionis, per quam homo abrenunciat saeculo totaliter, & Dei seruitio mancipatur, quod non potest simul stare cum matrimonio, in quo incumbit necessitas procurandae vxoris, & proli, & familiae, & aliorum ad hoc requisitorum. vnde Apostolus prima ad Corinth. ca. septimo, dicit, quod qui est cum vxore, sollicitus est quae sunt mundi, & quomodo placeat vxori, & diuilius est. Nomen autem monachi ab vnitatem sumitur per oppositum ad diuisionem praedictam. Ideo in voto continentiae solemnizato per professionem religionis non potest per Ecclesiam dispensari, & rationem assignat decretalis praeregata cum ad monasterium, quia castitas est annexa ordini monachali. Istud tenet Beatus Thomas de Aquino, & Albertus, & Bona. & communiter plures theologi. Idem etiam tenet Bernardus, extra de voto, & voti redemptio. capit. primo, & de statu monach. cap. cum ad monasterium. Idem docto. antiqui, scilicet Ioan. Ala. Tan. Gro. & ceteri.

Alij autem doctores noui, scilicet Innocent. & Hostien. & Ioan. Andreas, Ioannes Calderin. Franciscus, & ceteri in duobus praereg. cap. tenent, quod Papa possit dispensare in voto continentiae solemnizato, scilicet, quod monachus accipiat vxorem, quia dicunt ad hoc posse esse causam rationabilem, ut patet in exemplo s. dato de conuersione infidelium ad fidem, & de pacificatione regnorum, idem autem dicit Inn. Dicit etiam

2. Positio iuristarum modernorum.

Opi. auct. & iuristarum antiquorum.

An continentia sit essentialiter annexa monacho, vel presbytero.

Alia opin. quae coincidit cum secunda.

circa votum paupertatis, scilicet quod Papa possit dispensare, vt si aliquis monachus propter bonum concordie efficeretur rex, sicut in casu supra dato ille haberet regnum, quod est habere proprium, & si quis dicat, quod rex non acquirit sibi, sed regno, non obstat, quia cum habeat successores filios suos non potest tolli quin habeat proprium, quia nemo relinquit heredem, nisi in eis, quae sui iuris sunt. Ad illud autem cap. cum ad monasterium respondent, quod intelligitur, quod Papa non potest dispensare, idest non expedit, quod dispenset. vel non potest, idest non est honestum, & tamen absolute accipiendo potest.

Item Ioan. Calder. dicit, quod vel Papa non potest in aliquo voto dispensare, vel potest etiam in voto continentiae, sed prima pars est falsa: ergo poterit in voto continentiae. Probatur ista distinctua, quia votum continentiae est efficacius alijs votis, quando solemnizatum est, sed solemnitas est introducta ex Ecclesiae statu, ergo poterit Ecclesia dispensare in illa.

Item dicit, quod aut tota Ecclesia errat (quod est absurdum) aut summus Pontifex potest dispensare in voto continentiae solemnizato. quod probat, quia papa per constitutionem suam facere potuit, quod si aliquis vouens continentiam simpliciter postea contraxerit teneat matrimonium ext. qui clerici. vel. vouen. c. rursus. ergo quod potuit per modum constitutionis poterit per modum dispensationis. Nec obstat si sint diuersa vota, quia apud Deum equaliter obligat votum simplex, & solenne: solennitas autem ex constitutione ecclesiae introducta est, extra de voto & voti redemptione. cap. vnico, in sexto. Ista duas rationes inducit etiam Franciscus de Zabarellis. extra de voto, & voti redemptione. cap. 1. & dicit, quod propter istas non poterit stare opinio beati Thom. de Aquino, & aliorum Theologorum.

Sed adhuc rationes istae non multum militat: immo nihil contra beatum Thom. & nos: & expositio doctorum ad c. illud, cum ad monasterium multum est aliena. Ad primam rationem Ioan. Calder. respondit potest, cum dicit, quod aut papa non potest dispensare in aliquo voto, aut potest in voto continentiae falsa est ista distinctua: quaedam namque dispensabilia, & quaedam indispensabilia sunt: nemo enim dubitat, quod Papa in quibusdam dispensare potest, & tamen manifestum est, quod non potest dispensare in votis, quae emittimus in baptismo, scilicet de tenendo fidem, & seruando legem euangelicam. Similiter ergo in voto continentiae dispensare non potest, quia est factum necessitatis: non quidem per se, sed quia est annexum regulae monachali. Et cum dicitur, quod ista vis obligandi est in voto continentiae solemnizato propter solennitatem eius solum, cum non sit in voto simplici continentiae: sed solennitas est de statuto ecclesiae: ergo poterit Papa dispensare circa obligationem illius. Concedendum est solennitatem esse introductam ab ecclesia, vt patet extra. De voto, & voti redemptione. c. vnico in sexto. ideo ea, quae ex sola Ecclesiae solennitate habent vires dispensabilia sunt. Vnde propter hoc quamquam solemnizetur votum continentiae per susceptionem sacri ordinis, vt patet praedict. cap. tamen potest dispensare Papa cum aliquo ordinato in sacris, quod habeat uxorem: nam quod sacerdotes continent non est ex natura, vel substantia ordinis, quin potius est contrario, quia a principio secundum preceptum Apostoli poterant tam presbyteri, quam diaconi, &

Duz rones Ioan. Calder.

Ad rones istorum. Ad primam.

Papa pot dispensare cum psbytero, ut accipiat uxorem.

ne ordinis tacite, vel expresse continentia voueretur. 28. distinctio. cap. nullum. & 31. distinctio. cap. ante trimum. & extra de cler. coniuga. c. cum olim. Et propter hoc clerici Ecclesiae orientalis non promittunt continentiam tacite, nec expresse in sumptione sacri ordinis, quia non consenserunt a principio in constitutione Ecclesiae circa 31. distinctio. cap. quoniam. ideo nemo dubitare debet, quin Papa possit, cum quolibet presbytero dispensare, quod accipiat uxorem. vel ministrat in sacris, quia ex sola Ecclesiae constitutione hoc factum est. Cum autem dicunt plurimi doctores canonistarum, quod obligatio ad continentiam in professis prouenit ex solennitate Ecclesiae, errant, quoniam non factum est per aliquam constitutionem Ecclesiae, sed prouenit ex substantia regule monachalis: in substantiis autem Papa non poterit dispensare, quia includit contradictionem, quod aliquis sit talis qualis denominatur, & careat substantia rei, quae eum talem fecit, scilicet aliquis est albus, includit autem contradictionem, quod sine albedine sit albus, cum per albedinem quis albus sit: ita monachum esse oportet, quod aliquid includat substantialiter, idest quod habeat aliquid substantialiter requisitum ad hoc, quod sit monachus, quia quaelibet res habet aliquid substantiale sibi, sed nullum alterum est substantiale monacho, per quod differat a non monachis, nisi per obligationem ad continentiam, & abdicacionem proprii, & obedientiae, ergo non poterit Papa dispensare faciendo, quod aliquis sit monachus, & careat aliquo istorum. Ista rationem assignat manifeste Papa in alleg. c. cum ad monasterium. vbi cum dicitur, quod summus Pontifex non potest super continentia, & paupertate licentiam indulgere, & subditur causa: non dicitur ibi hoc esse, quia votum solemnizatum est, sed quia ista annexa sunt regulae monachali: ordini autem sacro non est annexa continentia, ideo potest dispensare in presbyteris secularibus, & non in religiosis, vt supra dictum est: occasio autem errandi iuristis est, quia vident quod votum simplex continentiae non dirimit matrimonium contractum: votum autem solenne dirimit, putant ergo obligationem voti esse ex solennitate eius. Sed falsum est, quoniam potius ex substantia religionis.

Sed tunc dicitur, quod adhuc stabit argumentum, scilicet quod si ista obligatio, non sit propter solennitatem voti, sed ex substantia religionis, cum quis vouerit religionem, quia ista tria vouet tantum obligabitur quantum si profiteatur solenniter, quia solum differunt ista vota per solenne, & non solenne. Sed manifestum est, quod in voto simplici de religione potest dispensari, & si quis postea contrahat tener matrimonium. extra qui clerici, vel vouen. cap. rursus. & non tenebit in voto solenni. eod. tit. cap. in sinuante. ergo non sit, quia annexum est religioni obseruare continentiam, sed propter solennitatem voti.

Respondendum est, vt supra, quod solennitas nihil confert ad istam indispensabilitatem, sed solum substantia religionis, & cum dicitur, ergo tantum obligabit votum simplex de intrando religionem, sicut votum solenne, non valet consequentia. Ratio diuersa est, quia cum quis simpliciter vouet, non vouet religionem, idest non vouet aliquid eorum, quae sunt in religione, sed vouet, quod intrabit religionem, nec est obligatus per istud votum, nisi ad intrandum religionem, nisi forte vouisset intrare, & perpetuo manere, aut quamquam non expressisset hoc in voto, habuisset tamen intentionem obligandi se ad hoc: & istud est speciale: si tamen solum voueat intrare religionem non obligatur, nisi ad intrandum, & cum introierit iam expleuit votum: poterit;

Quare in substantiis regulae Papa non potest dispensare.

[Redacted text]

poterit; exire quocumque voluerit infra annum a probationis indultum a iure, & sic per istud votum non efficitur aliquis monachus, nec debet proprie vocari monachus, per professionem autem religionis efficitur aliquis monachus, quia ibi non vouet quis, quod intraret religionem, sed quod maneat in obseruatione illa in perpetuum. Etiam ibi expresse vouet ea, quae sunt substantialia religioni, scilicet continentiam, paupertatem, & obedientiam: ideo postquam professio facta est, votum est indispensabile, prius autem erat dispensabile, immo sine dispensatione poterat licite infringi, vt si quis voueret religionem, & ingrederetur monasterium, atque postea exiret, vt supra dictum est. votum autem per professionem est indispensabile, non quidem, quia solenne est, sed quia per illud efficitur aliquis monachus, & quia substantiale monachatum est esse obligatum ad continentiam, impossibile est, quod dispensetur in voto, scilicet quod aliquis sit monachus, & non esset obligatus ad continentiam. Vnde si postea esse professio non solennis non minus obligaret, nec ideo tantum obligat, quia solennis est, sed ideo solennis est, vel ab Ecclesia (solennis vocatur, quia tantae obligationis est, vt impediatur matrimonium contrahendum, & dirimat iam contractum extra de voto, & voti redemptione. c. vnico, in sexto.

Ad secundam rationem Io. Calder. quando dicebat, quod aut tota Ecclesia errat, aut Papa poterit dispensare in voto continentiae solemnizato. Respondetur, quod est falsa ista distinctua, & quando probat, quia summus pontifex potest dispensare in voto simplici, ergo poterit dispensare in voto continentiae solemnizato per professionem, negatur consequentia. Et dicendum, quod manifestum est Papam posse dispensare in voto simplici de continentia, quia votum continentiae secundum se non est indispensabile cum alia maiora bona sint dispensabilia, quae cadunt sub voto, sed est indispensabile, quando est annexum alicui substantialiter, quia includit contradictionem fieri ibi dispensationem, vt supra dictum est. votum autem simplex de continendo non habet substantialem annexionem ad aliquem ordinem, vel ad religionem, cum per votum simpliciter emissum non efficiatur aliquis religiosus: ergo est dispensabile.

Cum autem dicit Ioan. Calder. quod Papa potuit per constitutionem suam facere, quod votum simplex non dirimeret matrimonium contractum, ergo ita potest facere per dispensationem suam de voto solenni concedendum est. Et quando dicitur ultra, ergo poterit dispensari super continentia religiosi, negatur consequentia, quia non est obligatio maxima continentiae in religiosis ex solennitate voti, vt dictum est, sed quia est substantialiter annexa regulae monachali.

In quo considerandum est, quod aliqui falluntur existimantes speciale esse in continentia monachali, quod sit indispensabile. Sed falsum est, quia omnia tria vota, scilicet obedientia, castitatis, & paupertatis sunt indispensabilia, quia sunt annexa substantialiter regulae monachali in cap. praedicta. cum ad monasterium, in fine.

Si autem aliquis obijciat, quod duo istorum sunt dispensabilia, scilicet paupertas, & obedientia, nam est aliquis religiosus assumitur in episcopum eximitur ab obedientia, quia iam nemo in ordine suo ei quidquam iuberet: etiam eximitur a paupertate, quia potest administrare, & administrat bona ecclesiastica, & habet redditus proprios, atque potest de eis donare, quae non pertinent ad obseruationem paupertatis.

Respondendum est, quod per promotionem monachi in episcopum non absoluitur a paupertate, & obedientia, quam vouet, sicut nec absoluitur a continentia.

Et patet, quia iste est obligatus religioni: ergo est obligatus ad tria vota substantialia, nam impossibile est aliquem esse monachum, & non habere substantialia monachi. Quod autem iste sit obligatus religioni patet, quia obligatur habitum portare religionis, & non diuertere a primo proposito, idest ab eis, quae sunt de substantia monachatus decimasexta quaest. prima, de monachis, iuncta glo. ibi. & cum dicitur, quod absoluitur ab obedientia, quando episcopus est negandum est, quia quamquam tunc non teneatur obedire alicui prelato ordinis sui, tamen non sequitur ex hoc, quod non habeat votum obedientiae, quo ligetur. Sic patet si aliquis sit religiosus, & efficiatur praelatus totius ordinis, ille nulli tunc obedit, nec obligatur obedire. Et tamen manifestum est, quod iste non est exemptus a voto obedientiae, quamquam per accidens tunc nulli obediat, quia nullum habet prelatum superiorem in ordine suo. Si tamen iste deponatur illam praeposituram in ordine succedente alio: manifestum est, quod obligatus est obedire, sicut ceteri monachi, ergo ante hoc quamquam nulli obediret, obligatus erat ad votum obedientiae, seu nulli obediebat, quia non habebat praelatum, nunc autem obedit, quia habet. Sic etiam est de monacho, qui assumitur in episcopum: non enim liberatur a voto obedientiae, sed Papa facit, quod illi qui prius erant sui superiores non sint, & sic eximitur ab illo, vel ab isto prelato, sed non eximit eum simpliciter a voto obedientiae. Quod patet, quia si iste monachus deponatur ab episcopatu, vel ex licentia Papae illum relinquit: manifestum est, quod obligabitur manere in religione, vt prius, & obedire prelati ordinis sui. Si autem fuisset iste simpliciter absolutus a voto obedientiae, quamquam deponeretur, vel resignaret episcopatum, non teneretur obligatus religioni, quia non poterat incipere noua obligatio, nisi per votum nouiter emissum: ibi tamen nullum est, ideo manit votum a principio factum. Item quando arguebatur de dispensatione super proprietate in monacho assumpto in episcopum.

Respondetur, quod ille non habet proprium, quia episcopus non est dominus rerum ecclesiasticarum, sed procurator, & administrator, ideo non potest de eis libere testari: posset tamen libere & ad plenum de omnibus rebus testari, si dominus esset, & non solum est hoc in moriente, sed etiam in viuentem, quia episcopus viuens non potest donare in immensum, de rebus acquisitis intuitu dignitatis: procuracionem autem, vel administrationem rerum potest monachus habere assumptus in episcopum, quamquam non possit habere proprietatem, nec in hoc conceditur ei aliquid magnum, quia etiam in religione poterit constitui procurator, vel administrator bonorum monasterij, sicut sunt prelati, qui etiam quaedam donare possunt, quia administratores sunt, ergo religiosus assumptus in episcopum non absoluitur a voto paupertatis aliquatenus, & sic manent ista tria vota substantialia religioni penitus indispensabilia. Item cum doctores exponunt capit. illud, cum ad monasterium, quod papa non possit indulgere licentiam super proprietate, & continentia, idest, quod non sit honestum, vel quod non sit expediens, multum aliena, & distorta est expositio cum litera illa non induceretur ad propositum suum, si sic intelligeretur. Nam ibi intendit Papa probare, quod nequaquam potest Abbas, cum monacho dispensare super habenda proprietate, & super continentia.

Et arguit ad hoc, quod obseruatio castitatis, & abdicatio proprietatis adeo sunt annexa regulae monachali, quod et summus pontifex, non potest in his licentiam indulgere. Si autem accipiat non potest, non est honestum, non est efficace.

argumentum, quia quamquam non sit honestum Pa-
pae facere hoc, non sequitur, quod nullo modo possit
illud facere Abbas, sequeretur tamen si intelligatur,

S. Tho. in
diversis lo-
cis sibi ipsi
contrarius
est, sed ten-
denti est
quod vlti-
mo scri-
psit.

Papa pot-
facere de
monacho
non mona-
chum.

Opi. aut-
Hanc opi-
tenet Vg-
tius, & an-
tiqui iuri-
ste, & San-
Tho. 2. 2.
q. 88. licet
in 4. sent-
dist. 38. ali-
ter dicat.

... vel magna regna pacificarentur, ideo beatus Thomas
de Aquino ex hac causa solum tenet in 4. dist. 38. quod
probabile est posse dispensare. Et respondet ad argu-
menta in oppositum, quamquam in summa teneat
contrarium. Intentio autem sua, magis videtur decla-
rata in summa. Ideo satis videtur dicendum inter istas
opiniones, quod summus Pontifex nullo modo potest
dispensare cum monacho, vel moniali super continen-
tia, si velit quod maneat in religione, quia includit
contradictionem, quod aliquis sit monachus, & non
sit obligatus ad ista tria. Papa autem non potest facere
id quod includit contradictionem, immo nec est pos-
sibile per aliquam potentiam. Si autem Papa velit ab-
soluere monachum penitentem a monachatu, ita quod nullo
modo maneat monachus poterit dispensare super con-
tinentiam, immo super omnibus votis, & sic poterit provide-
ri casibus praepositis, scilicet si per absolutionem alicuius mona-
chi, vel monachae a voto continentiae multi converteren-
tur ad Christum, vel pacificarentur magna discordie
regnum, quae alias nequaquam tolli possent, quod
Papa faciat istum non esse monachum, vel monialem,
& sic erit absolutus a votis omnibus. Ista solutionem
tenet Glo. extra, de statu monach. c. cum ad monaste-
rium, quod Papa potest facere de monacho non mona-
chu; & tamen non poterit facere, quod monachus
existens monachus non sit obligatus ad continentiam,
vel paupertatem, & istud videtur esse rationabile, quia
non includit contradictionem, quod aliquis absoluatur
penitentis a monachatu, sed includit contradictionem
absolui ab aliquo votorum, & non absolui a mona-
chatu.
Ista opinio multum pia est propter casus allegatos:
magis tamen videtur esse fundamentalis opinio alio-
rum, scilicet quod Papa nequaquam possit dispensare in voto
continentiae, & hoc non solum, quod aliquis existens mo-
nachus sit absolutus a votis, quia hoc manifestum est:
sed etiam, quod nullo modo Papa possit dispensare, quod
monachus non sit monachus, vel qualitercunque ab-
soluere ab aliquo voto istorum, & tunc propter con-
versionem multorum ad fidem, vel pacem multoties
regnum non poterit aliquis monachus, vel monia-
lis absolui a voto continentiae: non quidem, quod non
esset honestum si fieri possit, sed quia per hominem
est impossibile.

Ad rationes in contrarium respondetur. Ad primam
cum obijciatur de conversione infidelium procu-

... randa, vel pace: respondetur, quod periculis rerum hu-
manarum est obviandum per res humanas, non autem
per hoc, quod res divinae convertantur in usum huma-
num, professi autem religionem mortui sunt mundo,
& vivunt Deo, unde non sunt revocandi ad vitam hu-
manam occasione cuiuscunque euentus.

Ad secundam rationem, cum dicebatur, quod po-
test dispensari in actu latitiae, quae est maior virtus: ergo
potest in actu continentiae. Dicendum est, quod in ip-
sa continentia absolute dispensari potest ne observetur
etiam cum ipsa pertinet ad latitiam, si per votum,
quod est actus latitiae dispensari potest si illud votum sit
simplex, siue sit de temporali continentia, siue perpetua,
quando tamen votum solemnizatum est per profes-
sionem, non potest in illo dispensari, quia iam inci-
pit pertinere ad substantialia religionis, in quibus non
potest fieri dispensatio ex causis supra assignatis.

Ad tertiam rationem, cum dicebatur, quod potest
dispensari in voto abstinentiae si vergat in periculum:
ergo etiam in voto continentiae. Respondendum, quod
cibus, a quo est abstinentia directe ordinatur ad conser-
vationem personae, ideo abstinentia cibi directe potest
vergere in periculum personae: ideo ex hac ratione re-
cepit votum abstinentiae dispensationem, sed coitus
non ordinatur directe ad conservationem personae,
sed ad conservationem speciei, unde abstinentia a coi-
tu non vergit directe in periculum personae, sed si per
accidens ex ea aliquod periculum personale accidat,
potest aliter subveniri, scilicet per abstinentiam a cibis,
vel alia corporalia remedia: & dato quod verifimili-
ter aliquis breviter morietur, si a coitu similiter absti-
neat, non debet cum eo dispensari super voto conti-
nentiae ut non moriatur, sed potius debet mori ne vo-
tum infringatur, nam in quibusdam alijs virtutibus ac-
tus est, quod aliquis se exponat ad mortem non du-
biam, sicut est in fortitudine, per quam martyres se
exponant ad mortem, & moriebantur: hoc patet ex-
tra, de penitent. & remiss. cap. cum infirmitas, cum dicitur:
Ceterum cum anima sit multo preciosior corpo-
re sub anathematis interminatione prohibemus, ne
quis medicorum pro corporali salute aliquod egro sua-
deat, quod in animae periculum convertatur, ideo pec-
cat medicus si forte videns, quod aliquis eger sanari
non potest, nisi experiatur illicitam libidinem, consu-
lat ei, quod vacet illi, & sic de alijs illicitis, quae fieri pos-
sent ad sanitatem habendam.

Ad quartam rationem, quando dicebatur, quod si-
cut ad perfectionem religionis, in qua solemnizatur
votum pertinet continentia, ita & paupertas, & obe-
dientia, sed ab istis soluitur monachus per summum
episcopatum, ergo & a continentia absolui potest, ne-
getur antecedens: non enim absoluitur ab aliquo de tri-
bus votis substantialibus religioni, nec absolui po-
test.

Cum vero dicitur de paupertate dicendum, quod
non soluitur ab illa, quia quamquam in episcopatu
possit administrare bona temporalia, tamen non est
dominus, sed procurator.

De obedientia autem dicendum, quod non absol-
uitur ab illa, quamquam nulli obediat in religione,
sed solum facit Papa, quod isti, qui prius erant prelati
huius monachi assumpti in episcopum, postea non sunt
prelati, & sic non habebit cui obediat: manet tamen
sempre obligatus ad votum obedientiae, quia si relin-
quat aliquo modo episcopatum, vel deponatur, cogi-
tur ad obedientiam servandam quam vouerat, non ta-
men cogetur si non maneret votum, quod emissum
fuerat, de quo magis supra declaratum est.

An

An liceat aliquando non implere votum, & in quibus casibus
licet. Quaes. CX.

Quaeritur vltius, an a voto aliquando
recedi liceat non implendo illud. Respondendum est, quod votum inducit obliga-
tionem, & res antequam voueatur, est tota-
liter libera. Cum vero votum emittitur, necessitatur
ad unam partem contradictionis, scilicet dandum, vel
non dandum: faciendum, vel non faciendum: extra de
voto, & voti redemp. cap. licet, & 17. quae. 1. ca. 1. Hoc
autem verum est in votis, quae simpliciter emittuntur,
secus autem de illis, quae cum conditione, quia illa nun-
quam obligant, nisi adveniente conditione, debet ta-
men ille, qui conditionaliter vouit, se talem custodire,
ut veniente conditione votum implere possit, si autem
contrarium agat, peccat, licet non sit proprie transgres-
sor, ut si quis vouit servare continentiam perpetuam,
si Deus ei tale, vel tale dederit, non debet contrahere
quousque videatur an impleri possit conditio: nam si
contraheret etiam si postea conditio impleteretur, non
posset servari votum, quia matrimonium tenebat, &
sic de omnibus alijs votis, scilicet, quod nullus actus
contrarius sit voto, quousque sciat, an conditio im-
pleri possit. Cum vero cognitum fuerit, quod imple-
ri non potest, licet poterit, qui vouit, facere quod vo-
luerit, hoc autem generale est. Sunt tamen aliqui ca-
sus, in quibus potest recedi a voto. Primus est si com-
mutetur in melius, ut si quis omisso aliquo voto loco
illius voluit religionem profiteri, extra de voto, & vo-
ti redemp. cap. scripturae: nam tunc soluitur ab omni-
bus votis. Et in isto casu non est necessaria auctoritas
superioris ad commutandum votum in melius, quia
manifeste religio est sanctior omnibus alijs votis, sed
fit commutatio auctoritate iuris. In quibusdam autem
receditur a voto auctoritate superioris, interdum Epi-
scopi, & interdum Pape, de quo supra declaratum est.
Secundus casus est si votum non sit consummatum,
dicitur autem consummari votum in deliberata pro-
missione, & tunc est aliquis obligatus. Si autem quis
solum inquirat, an expediat ei vouere, nihil ultra agens,
non est obligatus, vel si proponat continere, non est
obligatus ad continentiam, extra de voto, & voti re-
demp. cap. literaturam, & 17. quae. 1. cap. Gonfaldus.
Ista autem non vocantur proprie vota, sed vota inchoa-
ra, quia non est ibi id, quod perficit votum. Tertius ca-
sus est, si votum fuit conditionale, & conditio deficit
32. quae. 8. cap. non solum, & hoc intelligitur, siue co-
ditio sit specialis, & expressa, siue sit generalis, & taci-
ta. De prima, extra, de condi. appo. cap. verum, & cap.
de illis, & ca. super eo, & de iure iur. ca. 3. Secunda con-
ditio, quae est generalis est, ut si quis dicat, faciam hoc,
si vixerem, vel si poterem. Quartus casus est, ubi vouens non
habet liberam potestatem vouendi, sicut dicebatur su-
pra de sex generibus personarum, scilicet de Episco-
po, clerico, monacho, impubere, seruo, & vxore, qui
non sunt penitus sui iuris. Et quantum ad illa, in qui-
bus non sunt sui iuris si votum emiserint, & ille ad cuius
iura pertinent, retractaverit, licite possunt recedere a
voto. Quintus casus est, quando auctoritate superioris,
impeno voti ex causa differtur, vel commutatur, aut
redimitur, quia non est dicendum voti transgressor, qui
auctoritate sedis apostolicae illud distulit a implere ex-
tra de voto, & voti redemp. cap. non est, & cap. licet.

In quibus
casibus potest
recedi a
voto.

Sextus casus est, quando votum est illicitum ex natu-
ra sua, ut si res, quae vouetur sit secundum se illicita, de
quo magis supra declaratum est. Septimus casus secun-
dum quosdam est, si causa, propter quam votum emis-
sum est, cessat, extra de voto, & voti redemp. cap. ma-
gna, in fine, sed hoc non tenet in voto religionis, quod

etiam ex causa falsa non vitatur, extra, de conuer. co-
nuer. capit. ex parte 2. §. 1. in fine, & cap. dudum, sic te-
net Gof. Non tamen est dicendum, quod cessante cau-
sa cesset votum, sed quod facilius admittitur redem-
ptio, vel recompensatio, & hoc probat ca. allegatum
magne in fine, ubi Papa se dicit inducendum specialiter
ad commutandum votum, quia cessante causa faci-
lius cessare potuit effectus. In omnibus autem alijs ca-
sibus votum generaliter servandum est, cum obliga-
verit solide, nec sine peccato ab illo recedi potest. De
votis autem latissima inquisitio est, quae ad multa alia
extendi possit, sed ex dictis patet modus respondendi
in ceteris, ideo sufficiant quae dicta sunt.

C A P. XXXI.

Occurrit quae est dominus ad
Moysem, dicens: Vlscere prius
filios Israel de Madianitis, & sic
colligeris ad populum tuum. Statimque
Moyles: armate, inquit, ex vobis viros ad
pugnam, qui possint vltionem Domini ex-
petere de Madianitis: mille viri de singulis
tribubus eligantur ex Israel, qui mittantur
ad bellum. Dederuntque milenos de singu-
lis tribubus, id est duodecim millia expedito-
rum ad pugnam, quos misit Moyles cum
Phinees filio Eleazari sacerdotis, vaseque san-
cta, & tubas ad clangendum tradidit ei.

Phinees i-
prelio oc-
cidit Ma-
dianitas.

Locus est. In praecedentibus posita fuit bella-
di contra Madianitas admonitio, scilicet in c.
25. hic autem quibusdam interpositis subdi-
tur eius executio. Et diuiditur in tres partes.
Primo ponitur apparatus pugnae: secundo obtentus
victoriae: tertio diuisio praedae. Secunda ibi. Cumque pu-
gnassent. Tertia ibi. Egressi sunt. Vel secundum alios
ibi. Dixitque dominus ad Moysem.

Quomodo se habeant quae sequuntur ad praecedentia.
Quaes. I.

Circa primum quaeritur, an ista, quae dicun-
tur hic habeant se in ordine consequenti ad
praecedentia, vel sit aliqua recapitulatio, aut
anticipatio. Respondendum, quod non potest
hic cognosci, an ordo sit mutatus, vel recte se habens,
quia haec, quae supra narrabantur erant praecipua, ea
autem, quae habentur hic pertinent ad rerum gestarum
historiam, & ista duo non coniunguntur tanquam par-
tes vnius rei, ita ut inter illa cognosci possit ordo, co-
gnosceret autem si essent omnia historica, cum haec
habeant aliquid secundum, quod interdum scitur or-
do mutatus. Satis tamen dicendum est rationabiliter,
quod hic sit ordo rectus: nam nunquam recedendum est
ab ordine scripturae sine aliqua necessitate, sed nihil
est, quod inferat hic anticipationem esse, vel recapitu-
lationem, ergo dicendum est esse ordinem rectum.

Sed arguet aliquis, quia supra 25. ca. dicitur de bel-
lo contra Madianitas agendo, hic autem dicitur, quo-
modo pugnatum fuerit, ideo ista, quae intermedia
sunt, videntur posita per ordinis mutationem.

Respondendum est non sequi ex hoc, quonia potest
tuit a Domino iuberi pugna contra Madianitas, & quod
Moyles

An de qua
libet tribu
iuerint. 3.
millia viro-
ru ad bel-
lum.

ti, scilicet tota vna gens habens quinque reges, vt patet infra ideo videretur iudais, quod totus populus il- luc ire debebat. Deus autē voluit, quod pauci irent, vt manifestaretur, quod magis erat victoria a Deo, quam ex hominibus, voluit tamen istos viros esse electos, ne essent pauidi corde, & facerent pauere corda aliorum Israelitarum si fugerent de bello Deuteronom. capitu. 20. Nec dicitur, quod isti eligantur, ita quod sint tales viri, qui quamquam pauci sint, tamen in virtute pugnae sint maiores omnibus Madianitis, sed dicitur hoc, vt essent isti viri electi, ne essent corde pauidi, quamquam bellum non esset conficiendum viribus eorum: sic factum est in bello Gedeonis contra Madianitas: nam cum accepisset 32. millia virorum recesserunt 22. millia facta quadam electione inter eos, scilicet, quod formidolosi, & timidi reuenterent, manserunt autem decem millia, & adhuc de illis Deus elegit solum 300. viros Iudi. capitu. septimo. Sed manifestum est, quod illa electio non erat, vt essent illi viri valde strenui, & possent facere bellum, quia illi non pugnaverunt, sed tenuerunt manibus suis tubas, & amphoras, & lucernas, vt patet praell. capitu. Rabbi Salomon dicit, quod erant tria milia virorum de qualibet tribu: & hoc ponit quia in litera hebraica tripliciter iste numerus mille: sic, mille de qualibet tribu mille de qualibet tribu: & iterum. Et si obijciatur contra eum, quod solum duodecim millia virorum pugnaverunt, vt patet immediate in litera, respondet quod duodecim millia erant ad pugnandum, & duodecim millia ad orandum, & duodecim millia ad custodiendas sarcinas bellatorum. sed nemo cogit eum ad hoc. Etiam non est istud verisimile, scilicet, quod tor viri manerent ad custodiendas sarcinas, quot ibat ad bellum.

Item de orantibus non est verisimile, non enim oportuit separari duodecim millia virorum, sed magis reliquos populus orabat, vt cuncta prospere euenirent bellatoribus. Item si debuissent aliqui specialiter ad orandum separari, isti debuissent esse Leuitae, vel sacerdotes, quia ipsi erant ministri Dei segregati a ceteris (supra capitu. primo, & hoc ad faciendum sacrificia, & cetera, quae pertinebant ad diuinum cultum, & ipsi pro populo orabant, scilicet sacerdotes in sacrificijs suis Leuiti. capitu. 5. duodecim, & 14. & per totum, sed ipsi non separati sunt, quia solum iubetur hic, quod essent de tribubus Israel, ergo non fuerunt separati aliqui ad orandum. Item si fuissent aliqui de Israelitis ad orandum separati sufficiebat, vt iste fuisset Moyse cum iste esset sanctior toto populo, & Deo magis acceptus supra capitu. duodecimo, & sic non expediebat aliquos de ceteris separari. Sic fuit in bello contra Amalechitas: nam cum pugnaret Iosue contra Amalec: Moyse existens in vertice montis orabat, & vincebat Israel Amalechitas: Exodi 17. capitu. Sed etiam nunc non legitur, quod ipse specialiter orasset, ergo non fuerunt aliqui de Israelitis separati ad orandum.

Item non potest stare ista expositio, quia repugnat litera, quia infra distinguitur praeda inter eos, qui pugnaverunt, & reliquam multitudinem, ergo praeter pugnantes nulli alij iuerunt ad bellum, nec separati sunt ad orandum, aut ad custodiendum sarcinas, sed computantur nomine multitudinis, solum ergo erant duodecim millia virorum de duodecim tribubus. Fundamentum autem Rabbi Salomon procedit ex replicatione literae, quia consuetum est in litera Hebraica, vt bis, vel pluries ponat eadem dictio pro simpliciter, vt patet frequenter in isto libro, & in Leuitico, quia vbi nos dicimus: Vir, frequenter litera Hebraica dicit, vir vir.

F De singulis tribubus. Idest de qualibet tribu erant assumendi mille viri, quia bellum erat pro utilitate publica, & ad vindicandum iniuriam irrogatam toti communitati, ideo de tota communitate debebant aliqui mitti ad experendum istam iniuriam, sed quilibet tribus erat vna de partibus principalibus totius multitudinis, ergo de qualibet tribu erant mittendi aliqui ad bellum.

An aliquis Leuita iuerit ad bellum. Quest. IIII.

Q VAERETUR circa hoc, an de Leuitis aliqui iuerint ad bellum. Respondendum est, quod non missi fuerunt viri, sicut de qualibet alia tribu, quod patet quia praeter Leuitas erant duodecim tribus Israel supra capitu. primo, & 2. Sed iubetur, quod mittantur mille viri de qualibet tribu, & fuerunt omnes, qui missi erant duodecim millia, vt patet immediate, ergo de Leuitis non fuerunt missi, sicut de alijs tribubus, alioquin essent 13. millia.

Item dicitur hic, quod eligerentur mille viri de singulis tribubus Israel, sed Leuitae non computantur nomine tribuum Israel, ergo non fuerunt missi de eis viri. Patet hoc supra capitu. primo, cum dicitur: Tribu Leui noli numerare, nec ponas summam eorum cum filijs Israel, sed constitue eos super tabernaculum testimonij. Causa autem, quare Leuitae non ibant ad bellum cum ceteris, nec faciebant cetera, quae erant publice utilitatis, est quia ipsi fuerunt separati specialiter ad cultum Dei, & non ponebatur numerus eorum cum numero Israelitarum, ideo ipsi semper debebant vacare illi officio. Israelitae autem mitti debebant ad ea, quae erant publice utilitatis, nec in hoc grauari poterant Israelitae tanquam essent Leuitae magis priuilegiati, quia ipsi separati fuerant ad cultum Dei nomine totius multitudinis, vt patet supra capitu. tertio, & octauo cum dicitur, quod accepit Deus Leuitas pro omnibus primogenitis totius Israel. Cum ergo semper essent in ministerio totius multitudinis, non grauabatur multitudo, si mitterentur ad similia opera semper viri de duodecim tribubus, & nunquam de Leuitis, velut si aliqua de duodecim tribubus esset semper occupata in negocijs multitudinis, nunquam assignarentur illi officia.

I Eligantur de Israel. Aliquando accipitur Israel stricte pro multitudine duodecim tribuum solum, aliquando autem pro tota congregatione tam duodecim tribuum quam Leuitarum. De primo patet, vt cum dicimus, quod totus Israel diuidebatur in duodecim tribubus, vel cum dicitur, quod Leuitae assumebantur pro primogenitis totius Israel supra capitu. tertio, & octauo, vbi necesse est intelligi de solis duodecim tribubus. Aliquando autem accipitur Israel pro tota congregatione tam duodecim tribuum quam Leuitarum, vt cum sepe dicitur, quod omnis homo de filijs Israel faciet hoc, vel illud, vel quod nullus de Israelitis, vel de aduenis faciet tale, vel tale, sicut sepe habetur in Leuitico, & in hoc libro. Quando autem nomine totius Israel intelligantur Leuitae, & quando non, declaratum fuit supra cap. primo.

Mittantur ad bellum. Secundum expositionem Rab. Salomon dicitur, quod omnes missi fuerunt ad bellum, scilicet tria milia de qualibet tribu, sed non omnes pugnant, sed solum duodecim millia, aliorum autem quidam orabant, & quidam custodiebant sarcinas, sed istud improbatum est. Ideo dicendum, quod solum erant 12. millia virorum missa ad bellum. Dederuntque milles de cunctis tribubus. Idest qualibet tribus dedit mille, & sic erant distincti bellatores per milles,

milles, quia milles est nomen ordinis, scilicet, quando plura miliaria sunt ordinata, & sic erat hic, cum quilibet tribus daret mille viros. Idest duodecim millia virorum expeditorum. Declaratum est precedentis, scilicet, quod omnes qui missi fuerunt de omnibus tribubus erant simul 12. millia virorum, qui erant expediti ad bellum, idest dispositi, scilicet armati: cum dicitur supra Armate ex vobis viros. Vel dicuntur expediti ad bellum, idest non habentes aliquid, quod impediret eos pugnare. Et hoc dicitur ad differentiam reliquorum, qui manebant in castris: nam quamquam essent viri pugnatotes cum sepe pugnassent, tamen non erant expediti ad bellum, quia habebant secum filios, & vxores, armenta, & cetera superlectilia, quae impediunt hominem ad bellum. Isti autem, qui mittebantur, scilicet 12. millia virorum erant expediti, quia nihil secum ferebant nisi arma bellica, relinquentes cetera, quae sui iuris erant in castris. Et isto modo cum Moyse dedit filijs Ruben, & Gad, & dimidie tribui Manasse terram, quae erat ante Iordanem dixit eis, quod expediti pergerant ante fratres suos, scilicet, quod dimitterent vxores, & filios, & alia, quae possidebant in terra sua, & ipsi armati solum pergerent, vt patet sequenti cap. De ceteris autem non dicitur, quod expediti pergebant, quia ferebant secum vxores, & liberos & cetera, quae possidebant, cum nondum accepissent terram, in qua morarentur.

Quos misit Moyse. Dicitur eos misisse, quia ipse erat princeps in castris, & ipse elegit bellatores, atque misit ad pugnam. Cum Phinees filio Eleazari sacerdotis. Iste fuit velut vnus de ducibus belli, & praecipuus. Fuit autem missus, quia erat vir strenuus in armis, & zelabat pro domino, cum ipse occidisset principem tribus Simeon, & Madianidem coeures, atque auertit manum Dei a populo supra cap. 25. Conuenienter autem iste ad bellum missus est, quia ipse fuit, qui maxime zelauerat in peccato facto contra dominum per industriam Madiatarum, vt supra dictum est. Fuit autem missus principaliter ad custodiam sacrorum vasorum, quae mittebantur in bellum. Nam dicitur hic, quod vasa sancta, & tubas tradidit ei. Sic autem erat in alijs bellis, quod sacerdotes ibant ad custodiam arce federis, quae ferebatur in pugnam, vt patet de duobus filijs Eli sacerdotis, scilicet Ophni, & Phinees, qui iuerunt ad custodiendum arcam in bello 1. Reg. 4. capitu. iiii. etiam Phinees ad admonendum ceteros Israelitas ad pugnam, quia quandoque pugnare debebant Israelitae ibant sacerdotes aliqui cum illis ad faciendum quaedam admonitiones coram bellatoribus instanter pugna, de quibus Deutero. ca. 20. ibat etiam Phinees sacerdos, & alij sacerdotes: cum eo ad clangendum tubis in bello, quia quandoque Israelitae pugnare debebant contra aliquam gentem iubeant, quod clangent tubis argenteis supra cap. 10. & tamen in illis soli sacerdotes clangebant, vt patet eo. cap. Vasa quoque sancta. Ista secundum Hebraeos sunt arca federis, & lamina. Dicit enim Rabi Salomon quod ista duo ferebantur in adiutorium belli. De arca federis patet quid sit Exo. cap. 25. De lamina aurea dicitur, quod erat quoddam ornamentum pontificis operiens frontem eius, & pueniens ab aure vsque ad aurem, de qua declaratum est Exodi cap. 28.

Dicitur etiam Rabbi Salomon, quod Balaam ariolus, qui stabat tunc cum Madianitis dixit eis: Non poteris preualere contra populum istum nisi armati, & pedes occurramus eis. Fecit ergo, quod magica arte omnes Madianite bellarent armati, vt sic irruerent de super in Hebraeos facilliter eos occiderent, tunc Phinees ponebat laminam in fronte in qua erat nomen Dei tetragrammaton, qua visa omnes de sublimi vo-

Cur arca
federis, &
laminapor
tabantur i
adiutorium
belli, opi.
Rab. Salo.
refellit.

Alitantes superficies suas cadebant, & sic a Iudais leuiter occidebantur. hoc autem vult Rabbi Salomon, quia ibi dicitur infra in litera nostra, quod Israelitae occiderunt reges Madian. Dicitur in Hebraeo, quod occiderunt eos super interfectos, in quo innuitur, quod ipsi cadebant volantes super alios interfectos, hoc enim patet Iosue capitu. 13. cum dicitur, Et Balaam filium Beor ariolum occiderunt filij Israel gladio cum ceteris interfectis, & in Hebraeo dicitur: Super interfectos.

Sed istud ridiculum est, nec etiam videtur, quod portarent Israelitae secum laminam sacerdotis, quia nunquam legitur, quod ad aliquod bellum portaret. De arca autem legitur, quod portaretur, vt patet in bello facto contra Ierico vbi illustratur ciuitas, & ferebatur arca coram bellatoribus Iosue. cap. 6. patet et in bello contra Philisthim quando duo filij Eli sacerdotis portauerunt eam illuc, & capta est a Philisthim 2. Reg. cap. 4. ducebatur autem arca in bello, vt Deus liberaret Israelitas, quia confidebant, quod cum esset arca inter illos, facilliter vincerent. Sic patet praell. cap. cum dicitur: Dixeruntque maiores natu Israel, quare percussit nos dominus hodie coram Philisthim? afferamus ad nos de Silo arcam federis domini, & veniat in medium hostri, vt saluet nos de manu inimicorum nostrorum. Et sequitur ibidem, quomodo Israelitae confidentes de victoria clamauerunt nimis, & Philisthim scientes esse arcam Dei in castris timuerunt valde. De illa igitur dicendum est, quod adducta fuerit in bellum hic, & ipsa vocatur vasa sancta, quia multoties in Hebraeo ponitur plurale pro singulari. Vel vocatur vasa cum arca non esset vnum solum, sed in se multa continebat, scilicet propitiatorium, & Cherubim, & virgam Moyse, & Aaron, quae frondebant, & vnam cum manna, de quibus declaratum est Exodi cap. 25.

Item non potest stare, quod tulisset Phinees laminam, & poneret in fronte, quia lamina erat ornamentum pontificale, & nullus alius utebatur eo, nisi pontifex Exodi 28. cap. cum essent distincta ornamenta pontificis, & minorum sacerdotum, vt patet ibidem: sed Phinees non erat summus sacerdos quousque moretur patet eius Eleazarus, ideo non poterat vti lamina pontificali: Eleazarus autem non fuit mortuus vsque ad multos annos post ingressum in terram Chanaan, vt colligitur Iosue. cap. ultimo. Ipse namque cum Iosue diuisit terram illam, vt patet Iosue. 14. cap. sed nunc nondum ingressi erant Israelitae in terram Chanaan, ergo non erat mortuus. Etiam quia dicitur hic, quod post pugnam egressus est Eleazarus sacerdos obuiam bellatoribus.

Et tubas ad clangendum tradidit ei. Iste sunt tubae, quas fecit Moyse de argento ad congregandum populum ad consilia, vel ad mouendum castra, & ista proficiebant ad multos vsus, scilicet ad clangendum in festiuitatibus super holocaustis, & victimis, etiam ad clangendum in bellis, de quibus supra capitu. 10. Iussit autem Deus fieri duas, sed nunc verisimile est, quod essent plures. Nam immediate, scilicet in anno sequenti post hoc ingressi fuerunt Israelitae terram Chanaan, & iam habebant tubas plures, quoniam septem tubis clangebatur in illustratione vrbis Ierico Iosue. capitu. sexto, & sic est verisimile, quod multae tubae ferrentur in bellum. Daret fuerunt autem istae tubae ad clangendum, quia Deus iussit semper illas ferri in bellum, dicens quod recordaretur Israelitarum quando clangerent in illis tubis, & liberaret eos ab hostibus supra capitu. decimo. dicitur autem, tradidit ei, idest Phinees filio Eleazari, quia non debebant tradi alii cui de popularibus, nulli enim illorum licebat clangere.

gere in illis tubis, cum essent vasa sacra, sed solis sacerdotibus, ut patet praeleg. capitu.

Cumque pugnaissent contra Madianitas atque vicissent, omnes mares occiderunt, & reges eorum Eui, & Recem, & Sur, & Vr, & Rebe, quinque principes gentis: Balaam quoque filium Beor interfecerunt gladio. Ceperuntque mulieres eorum, & paruos, omniaque pecora, & cunctam supellectilem: quidquid habere poterant depopulati sunt, tam vrbes quam viculos, & castella flamma consumpsit. Et tulerunt praedam, & vniuersa, quae ceperant, tam ex hominibus, quam ex iumentis, & adduxerunt ad Moysen, & Eleazarum sacerdotem, & ad omnem multitudinem filiorum Israel.

Reliqua autem vtenilia portauerunt ad castra in campestribus Moab: iuxta Iordanem contra Iericho. Egressi sunt autem Moyses, & Eleazar sacerdos, & omnes principes synagogae in occursum eorum extra castra. Iratusque Moyses principibus exercitus, tribunis, & centurionibus, qui venerant de bello, ait: Cur feminas reseruastis? Nonne istae sunt, quae deceperunt filios Israel ad suggestionem Balaam, & prauaricari vos fecerunt in Domino super peccato Phogor, unde, & percussus est populus? Ergo cunctos interficite, quidquid est generis masculini, etiam in paruulis, & mulieres, quae nouerunt viros in coitu, iugulate: puellas autem, & omnes feminas virgines reseruate vobis, & manete extra castra septem diebus. Qui occiderit hominem, vel occisum tetigerit, lustrabitur die tertio, & septimo. Et de omni praeda, siue vestimentum fuerit, siue vas, & aliquid in vtenilia praeparatum de caprarum pellibus, & pilis, & ligno expiabitur. Eleazar quoque sacerdos ad viros exercitus, qui pugnauerant, sic locutus est. Hoc est preceptum legis, quod mandauit dominus Moysi, Aurum, & argentum, & aes, & ferrum, & plumbum, & stannum, & omne, quod potest transire per flammam, igne purgabitur, quidquid autem ignem non potest sustinere, aqua expiationis sanctificabitur, & lauabitis vestimenta vestra die septimo, & purificati postea castra intrabitis.

Cumque pugnaissent contra Madianitas. Hic ponitur secundum, scilicet victoriae obtentus: nam cum Deus misisset in bellum Iudaeos tanquam ministros suos fa-

Balaam avio lux occidit

Supra 27. Iuda 21.

Capituli oes interficiuntur ecce pris mulieribus virgibus

ciliter concessit eis victoriam, ita ut nullus eorum periret, ut patet infra: pugnauerunt autem contra Madianitas, tam bello campali, quam in vrbebus eorum, cum dicitur infra, quod deleuerunt omnes vrbes, & castella. Atque vicissent. Scilicet, quod non poterat Madianitas resistere eis, & vertebantur in fugam faciente domino. Omnes mares occiderunt. Principaliter enim bellum est contra mares, contra feminas autem nemo pugnat, nisi infans, & sic faciebant Israelitae contra omnes gentes, & omnes gentes hoc faciunt inter se. Fallebat autem hoc in Chananeis, nam tam viros, quam feminas a paruulo vsque ad senem iubebat Deus occidi: Deuterono. capi. 20. & cum dicitur hic, quod occiderunt omnes mares intelligitur de masculis etatis adultae, paruulos autem, & omnes feminas reseruauerunt, ut patet immediate, Moyses tamen postea iussit, ut paruuli occiderentur, & omnes feminas, quae nouerant viros, ut patet infra. Et reges eorum. Non solum occisi sunt populares, sed etiam reges, omnes enim peccauerant, ideo omnes occisi sunt, & maxime peccauerant principes, ideo ipsi maxime debuerunt occidi. Ponitur autem hic quinque reges terrae Madian, qui occisi sunt. Fuit enim diuisa tota illa terra in quinque reges, & isti erant parui reges, ideo aliquando vocantur reges, aliquando principes, & aliquando duces, quod apparet hic, quia infra vocatur isti quinque principes terrae Madian, vocantur autem duces supra cap. 25. & Iosue 13. & isti dicuntur duces regis Seho, id est, quod erant sub potestate illius. Iosue capi. 13. & hoc, quia erat rex Seho potens, & tota terra Madian seruiabat ei, sicut declaratum est eodem cap. & supra ca. 22. & inter istos quinque reges nobilior, & potentior erat rex Sur, ut patet supra cap. 25. cuius fuit filia Cozbi, quae occisa fuit a Phinees cum principe tribus Simeon, de quo eod. cap. Quinque principes gentis. Id est isti supra dicti erant quinque principes gentis Madiam, quia erat tota terra diuisa per principatus illorum. Vocantur autem isti principes dupliciter. Vno modo, quia omnis rex princeps est, isti autem erant reges terrae Madian, ergo erant principes. Aliter autem possunt vocari principes ad significandum paruitatem principatus eorum, scilicet, quod non erant isti quinque reges magni, sed erant tanquam parui domini, qui alias vocantur reguli, vel duces. Et dicuntur principes gentis, id est totius gentis Madian, quia nullus alius praeter eos dominabatur in terra Madian.

Balaam quoque filium Beor interfecerunt gladio. Iste est Balaam, qui iuit ad maledicendum Israelitis ad uocationem regis Moab, & conatus est ter maledicere, sed Deus prohibuit supra 23. & 24. capit. hunc autem interfecerunt Iudaei cum ceteris Madianitis, quia ipse magis nocuit illis, quam Madianite, cum dederit consilium de prostituendis puellis Moabitarum, & Madianitarum apud castra Hebraeorum, ut sic induceretur Hebraei ad peccandum, ut patet supra cap. 24. & hic. Iste autem non fuit de terra Madian, sed de Mesopotamia Syriae, & de ipso loco fecit eum vocari Balaam rex Moab: Deut. 23. & supra cap. 23. cum dicitur: De Haran adduxit me Balaam rex Moabitarum, de montibus Orientis. Erat tamen tempore belli huius Balaam in terra Madian, ideo interfectus est cum Madianitis. Morabatur autem tunc ibi, quia Madianitas promiserant honorare eum, ut maneret apud illos, ideo deserta Mesopotamia venit in terram Madian.

Si autem obijciatur, quod Balaam cum recessit de terra Moab non iuit in terram Madian, sed in Mesopotamiam, quia dicitur supra capitu. 24. quod iuit in terram suam.

Dicendum est, quod iuit illud ad disponendum ibi de rebus suis, sed postea reuersus est, ut moraretur in terra

Balaam occisus cum Madianitis

terra Madian, ut declaratum fuit supra capit. 22. & 23. Dicunt autem Iudaei de isto Balaam, quod audiuit, quod consilio eius multi de Iudaeis perissent, ideo veniebat ad Madianitas, ut redderet ei mercedem laboris sui, ipsi enim conduxerant eum ducentes in terram Moab supra cap. 22. sed primum verius est. Non fuit autem mortuus hic Balac rex Moabitarum inter istos, quia licet ipse conduxisset Balaam ad maledicendum Israelitis, non erat tempore huius belli in terra Madian, sed in regno suo terra Moab, contra Moabitas autem non pugnauerunt Iudaei, quia Deus vetuerat Deuterono. cap. 2. Etiam quia facta ista fraude contra Iudaeos solum iussit Deus, quod expterent vitionem de Madianitis, de Moabitis autem nihil dixit, ut patet supra cap. 25. & hic.

Mulieres, & pueri coiter non occidunt in bellis.

Ceperuntque mulieres eorum, & paruulos. Id est apprehenderunt viucentes omnes mulieres terrae Madian, tam adultas, quam paruulas tam cognitae a viris, quam non cognitae, & omnes duxerunt in castra, ut cederet eis loco praedae putantes se bene agere. Egerunt enim secundum legem omnium Gentium pugnantium: nullus enim foemina occidit in bello. Etiam erat hoc secundum legem Moysi, quia iussum erat, quod quandoque Iudaei pugnarent contra aliquam gentem, quae non esset in terra possessionis eorum, quod si illa gens reciperet pacem oblatam seruiret Iudaeis sub tributo, & neminem occiderent. Si autem resisteret eis pugnaudo debebant occidere omnes masculos potentes pugnare, feminas autem, & paruulos seruaturi erant. Si autem pugnarent contra gentem aliquam de Chananeis, cuius terram accepturi erant in hereditatem, occidere debebant omnes tam masculos, quam feminas a puero vsque ad senem Deuterono. capi. 20. hic autem pugnant Iudaei contra gentem, quae erat extra terram possessionis eorum: nam ipsi nihil accepturi erant de terra Madian, nec acceperunt licet praualuerint contra Madianitas, sed omnia loca eorum igne combusserunt, ut patet infra: ideo iuste videbantur agere, quod reseruarent omnes feminas. Moyses tamen iratus dixit eis quare feminas reseruauerant, & iussit iugulari feminas cognitae a viris. Fuit autem hic speciale propter fraudem factam contra Israel: nam foeminae Madianitarum, & Moabitarum descendentes ad castra Hebraeorum induxerunt eos ad idolatriam, & libidinem, & propter hoc Deus misit super eos plagam magnam supra ca. 24. De paruulis etiam fuit hic speciale: nam iussit eos occidi Moyses, secundum enim legem communem paruuli reseruandi erant, quia non erant de terra Chanaan, quam Iudaei accepturi erant. Etiam, quia non ponebatur sub anathemate: nam terra, quae ponebatur sub anathemate totaliter destruebatur, & omnes habitatores eius occidebantur supra cap. 21. & 1. Reg. 15. ca. iussit tamen Moyses paruulos etiam hic occidi in destestationem magni criminis commisi contra Iudaeos, & etiam ne manerent Iudaeis postea hostes, non tamen fuerunt penitus deleti omnes, Madianitae, quia post hoc adhuc fuit gens Madian, quae sepe pugnauit contra Iudaeos, ut patet Iudi. capi. 7. & 8. hoc autem fuit, quia aliqui fugerunt de terra Madian tempore belli, & isti postea redeuntes in terram suam restituerunt eam in pristinum statum.

Omniaque pecora. Ista acceperunt pro pugnantibus, & postea diuisa sunt inter pugnatores, & reliquam multitudinem manentem in castris, ut patet infra.

Et cunctam supellectilem. Id est omnia alia mobilia pertinentia ad vsum humanos, & inanimata, quae appellantur supellectilia: nam duxerunt Israelitae in castra quidquid ducere potuerunt, scilicet aurum, & argentum, vestes, & omnia metalla, & quidquid aliud erat alicuius valoris, quod duci poterat.

Quidquid habere potuerunt depopulati sunt. Depopulari enim destruere est, hic autem accipitur pro praedari, quia Iudaei praedati sunt quidquid possidebant Madianitae: omnia autem alia, quae non potuerunt ducere, combusserunt.

Tam vrbes quam viculos, & castella flamma consumpsit. Id est omnia loca terrae Madian combusserunt. Intelliguntur autem omnia loca per ista tria: nam in sacra Scriptura omnis locus munitus vocatur ciuitas, viculi autem dicuntur parua loca non murata, scilicet rura, castella autem sunt munitiones fortes in locis tutissimis, quae magis sunt ad tutamentum, & confugium tempore belli, quam ad habitationem, fuit autem facta combustio horum, ne venirent aliqui ad habitandum in terra ista propter desolationem illius. Sed hoc non obstante postea habitata fuit ab illis, qui fugerant de bello, & postea populum magnum Madianitarum propagauerunt.

Et tulerunt praedam. Id est acceperunt Israelitae, omnia, quae habere potuerunt in terra Madian, & portauerunt in castra, hoc autem fuit eis praeda. Et vniuersa, quae ceperant tam ex hominibus, quam ex iumentis. Ista est praeda, quae supra dicitur, quae fuit tam in hominibus quam in iumentis, cum de hominibus reseruauerunt omnes paruulos mares, & omnes feminas cuiuscunque etatis. De iumentis autem ceperunt quidquid habere potuerunt. Vocantur autem hic iumenta ea, quae vocantur supra pecora, & ponuntur generaliter ista nomina: nam iumentum designat proprie animalia, quae non sunt ad cibum, sed ad humanum adiutorium, sicut a fini equi, & cameli, & ob hoc dicuntur iumenta quasi iuuenta. erant tamen praeter haec pecora multa, scilicet oues boues, & caprae. Interdum tamen pecora vocantur iumenta, ut patet Exodi cap. 13. cum dicitur, quod sanctificetur domino omne primogenitum tam in hominibus, quam in iumentis, & tamen sanctificatio non pertinebat ad iumenta, sed ad pecora, quae sunt immolabilia. De iumentis autem solus a finis sanctificabatur, non quidem, quod immolaretur, sed commutaretur oue Exodi capitu. 13. & 34.

Et adduxerunt ad Moysen. Hoc autem fecerunt nondum diuisa praeda inter se, & hoc propter duo, primo quia forte nesciebant an illi, qui manebant in castris habituri essent aliquid de praeda, quia si habituri essent superuacua erat diuisio. Secundo fecerunt hoc, quia dato, quod ipsi solum habituri essent praedam, tamen forte non conuenirent super modo diuisionis: Moyses autem certissime concordaret eos.

Et Eleazarum sacerdotem. Id est sacerdotem magnum. Vocatur enim sacerdos per excellentiam, quia princeps erat omnium aliorum sacerdotum, fuit autem constitutus parum ante hoc in pontificem moriente patre suo Aaron, anno quadragesimo ab exitu de Aegypto mense quinto, ut patet infra 33. Et ponuntur isti duo, scilicet Moyses, & Eleazarus, quia erant principes maximi in toto populo, & ambo indicabant causas, & coram eis apparebant illi, qui habebant aliqua dubia, ut patet supra cap. 27. & infra 36.

Et ad omnem multitudinem filiorum Israel. Vocatur hic omnis multitudo illa, quae manebat in castris, & ad hanc multitudinem duxerunt praedam, quia coram illis constituerunt quidquid in bello acceperant.

Reliqua etiam vtenilia portauerunt ad castra. Vocantur vtenilia omnia supellectilia ab vtendo dicta, quia eis homo vtitur ad opportunitates suas. Dicitur autem: Et reliqua vtenilia, quia supra dicebatur, quod duxerunt omnem praedam in castra, deinde specialiter expressum est de hominibus, & iumentis, hic autem suppletur de vtenilibus, quia in bello nihil acceptum est,

Erym. Iu. tioni.

est, nisi homines, & iumenta, & utensilia. In campe-
 stribus Moab. Idest portauerunt omnia hec ad castra,
 que erant in campetribus Moab. Cum enim mis-
 si fuerunt isti Israelite in bellum contra Madian erant
 castra fixa in campetribus Moab, & ibi postea illa re-
 perierunt: nam ista erat vltima mansio totius deserti,
 & in hac femina Moabitarum, & Madianitarum de-
 ceperunt Iudaeos supra capi. 25. & non recesserunt de
 eadem mansione, vsquequo redirent bellatores de
 terra Madian, immo non recesserunt, vsquequo mor-
 tuus est Moyses. Accipiuntur autem hic large cam-
 pestria Moab: nam infra 33. capitu. distinguuntur ca-
 pestria Moab, & planiora loca Moab, & in vtroque
 loco castrametati sunt Iudaei. campetria enim dicun-
 tur loca non multum plana in descensu de montibus
 terrae Moab versus Iordanem, planiora autem loca
 Moab dicuntur esse loca humiliora apud Iordanem,
 hic autem nihil distinguitur, sed generaliter vocatur
 ista loca campetria Moab. Non erant tamen Iudaei
 nunc in campetribus Moab, idest in prima parte, vbi
 proprie sūt campetria, sed in planioribus locis Moa-
 bitarum apud Iordanem, quod patet, quia erant tūc
 in Belsethim, cum etiam ante hoc fuissent ibi, quan-
 do deceperunt eos mulieres Moab, & Madian supra
 capitu. 25. Belsethim tamen erat in planioribus locis
 Moabitarum infra 33. capitu.

Iuxta Iordanem contra Iericho. Idest ista campetria
 Moab, vbi erant castra sunt iuxta Iordanem: nam Ior-
 danis labitur per quandam vallem, quae est in extre-
 mitatibus terrae Moab, & terrae duorum regū Amor-
 rhoeorum ex parte orientali: & ibi est planities quaedā
 quae vocat campetria Moab, vel planiora loca Moa-
 bitarum. Dicuntur autem esse ista campetria con-
 tra Iericho, quia a fronte respicit Iericho ista campe-
 stria Moab. Diuidit enim Iordanis terram Moab, &
 Chanaan: nam terra Moab, & duorum regum Amor-
 rhoeorum est ex parte Orientali Iordanis, vt patet Io-
 sue capitu. 13. terra autem Chanaan est ex parte occi-
 dentali infra 34. cap. & quia in terra ista ciuitas magis
 Orientalis est Iericho in introitu terrae Chanaan cō-
 municat terram Moab, & Iericho Iordane inter-
 medio.

Egressi sunt autem. Hic ponitur tertium, scilicet p-
 de diuisio, & diuiditur in partes quatuor, quia primo
 ponitur feminarum occisio. Secundo immundarum
 lustratio. Tertio praedae diuisio, & primitiarum solu-
 tio. Quarto gratuita oblatio. Secunda ibi. *Manete
 septem diebus.* Tertia ibi: *Dixit quoque.* Quarta ibi. *Cum
 que accessissent.*

Quare
 Moyses, &
 Eleazarus
 egressi sūt
 extra ca-
 stra in oc-
 cursu bel-
 latorum.

Circa primum dicitur, quod Egressi sunt Moy-
 ses, & Eleazar sacerdos in occursum bellatorum ex-
 tra castra.
 Dicunt autem Iudaei, quod causa huius egressionis
 fuit, quia tota multitudo, quae manserat in castris vidit
 bellatores venientes cum praeda, & voluit eis exire ob-
 nam ad arripiendum praedam: Moyses autem, & Elea-
 zarus, & principes multitudinis exierant priores, vt
 detinerent multitudinem ne faceret aliquem insultū
 contra bellatores. Sed hoc nihil est, quia si multitu-
 do, quae manebat in castris voluisset accipere praedā
 bellatorum, etiam potuisset accipere eam in castris,
 ideo nihil proficiebat, quod Moyses, & Eleazar egre-
 derentur ad detinendum multitudinem, quia etiam si
 tunc eam detinerent, postea in castris multitudo eri-
 peret praedam de manu Bellatorum.

Dicendum ergo, quod egressi sunt isti principes
 ad honorandum bellatores, & congratulandum eis,
 quia proficere gesserant pro tota multitudine, & po-
 suerunt animas suas in manibus suis. Vel forte egres-
 si sunt isti ad loquendum aliquid bellatoribus, scilicet

quod purificarentur antequam ingrederentur in ca-
 stra, vel quod diuiderent praedam taliter, aut taliter,
 quae omnia dicta sunt eis extra castra, vt patet infra. Et
 dicitur hic de Moyses, & Eleazar. quod egressi sunt,
 quia isti erant praecipui in toto populo. Etiam quia
 vterque eorum locutus est ad bellatores: nam Moy-
 ses dixit de occisione mulierum, & paruulorum: Ele-
 azarus autem de quadam purificatione, vt patet
 infra.

Et omnes principes Synagoga. Idest omnes principes
 totius multitudinis, qui manserant in castris, multi
 enim de principibus iuerant ad bellum, vt patet infra,
 scilicet iratusque Moyses principibus exercitus tribu-
 nis, & centurionibus, qui venerant de bello, & c. erant
 autem isti principes viri proceres, qui habebant ali-
 quam excellentiam inter ceteros Iudaeos, & per hos
 regebatur populus, atque vocabantur isti ad consi-
 lia.

In occursum eorum extra castra. Ad magnum hono-
 re ista pertinent, scilicet, quod omnes principes irent
 in occursum bellatorum ad congaudendum eis, &
 vt magis honorarentur bellatores non exiuit in oc-
 cursum eorū vulgaris, & rustica multitudo, sed prin-
 cipes multitudinis, sic enim apud Romanos fiebat,
 cum quis reuerteretur de bello prospere gesto, quod
 dabatur ei triumphus, qui erat magnae solennitatis.

Iratusque Moyses principibus exercitus. Causa indigna-
 tionis fuit, quia reseruauerunt feminas, & paruulos,
 maxime autem propter feminas iratus est, vt patet in
 litera. Et fuit iratus principibus, quia alij bellatores ni-
 hil in hoc deliquerant, cum ipsi nihil iuberent, aut facerent,
 sed exequiebantur iusta principum.

Tribunis, & centurionibus, qui venerant de bello. Vocant
 tribuni principes super mille, & centuriones prin-
 cipes super centum. Isti enim iuerant ad bellum, quo-
 niam tota gens duodecim millium bellatorum diuisa
 erat per hos, & similes principes. Non enim poterat
 conuenienter dirigi, si tota gens immediate subiecta
 esset vni principi.

Ex hoc autem arguunt aliqui, quod tribuni, & cen-
 turiones, quinquagenarij, & decani, quos ordinauit
 Moyses ad consilium Iethro in populo manebat vs-
 que ad tempus istud, scilicet in fine anni quadrage-
 simi ab exitu de Aegypto, & hoc quidem verum est,
 quod iste ordo principatum durauit in toto deserto,
 vt declaratum fuit supra capitulo vndecimo, tamen
 non sequitur ex hoc, quod manserint, quia ista lite-
 ra non intelligitur de centurionibus, & tribunis, quos
 constituit Moyses ad consilium Iethro, sed de alijs, qui
 praepositi fuerunt bellatoribus tempore belli solum,
 quod patet, quia de omnibus tribubus accepti sunt
 bellatores mille, & isti erant per electionem, scilicet,
 vt assumerentur fortiores, & conuenientiores ad bel-
 lum: non cōtingeret ergo, quod de qualibet tribu ac-
 ciperentur mille viri, qui essent sub vno tribuno illius
 tribus: nam non contingeret, quod omnes illi mil-
 le viri essent electi ad pugnam, cum frequenter inter
 mille non electos reperiantur pauci, qui ad pugnam
 conuenientes sunt, sicut patet de exercitu Gedeonis
 qui accepit trigintaduo millia virorum ad pugnan-
 dum contra Madian, & cum dixisset, si quis formi-
 dolosus est, & timidus recedat hinc, recesserunt vigin-
 tiduo millia, & manserunt solum decem millia, &
 adhuc de illis decem millibus manserunt, postea so-
 li trecentum, vt patet Iudicum capitulo septimo. Sic
 ergo videtur, quod quando Moyses eligeret viros
 bellatores contra Madian non accepit omnes, quot-
 quot erant sub vno tribuno, vel sub vno centurio-
 ne, sed eligebat aliquos de existentibus sub quoli-
 bet tribuno, vel centurione: postea autem cum col-
 lecti

An tribuni
 & centu-
 nes isti fue-
 rint, quos
 elegit Moy-
 ses consilio
 Iethro.

lecti essent mille viri de qualibet tribu proficiebatur
 eis vnus tribunus, & decem centuriones, qui non
 erant de prioribus tribunis, & centurionibus, sed noui-
 ter instituti. & si contingeret aliquem de prioribus
 tribunis, vel centurionibus nunc esse tribunum, vel
 centurionem non fiebat hoc, quia primo fuerat tri-
 bunus, vel centurio, sed quia nunc nouiter institutus
 erat. Durauit autem iste principatus solum, dum ge-
 reretur bellum, & postea rediit principatus, qui pri-
 mo erat, redeunte quolibet viro ad suum tribunalum
 centurionem, & decanum: quilibet enim de populo
 habebat super se istos quatuor principes: nisi ipse de
 principibus esset, & hoc quia isti principes erant sub-
 ordinati, vt declaratum fuit Exo. cap. 18.

Cur feminas reseruastis. Quasi dicat, male fecistis,
 debuissetis enim illas occidere: intellexit autem hic
 Moyses solum de foeminis, quae cognouerant viros:
 nam ipse postea iussit has solas occidi. Et increpat
 Moyses istos principes, non quidem quasi egerint cō-
 tra legem, quia per legem non debebant occidi istae
 foeminae, cum non essent de terra Chanaan: Deute-
 ronom. cap. 20. sed increpat eos, quasi agentes contra
 intentionem Dei, & contra rationem: nam Deus ius-
 serat, quod pugneret Israelita contra Madianitas;
 quia deceperant eos, & fecerant peccare in Deum
 suum. supra cap. 25. vbi dicitur, quod deceperunt eos
 per idolum Phegor, & Cozbi filiam principis nobi-
 lissimi Madian: sed ista deceptio facta est per foemi-
 nas: ergo ipse debebant etiam occidi.

Nonne istae sunt, quae deceperunt filios Israel? Quasi dicat,
 nunquid vos nesciebatis, quod ista vindicta expe-
 tur propter peccatum ad quod Madianitas induxerit
 Israelitas? Sed istae mulieres sunt, quae induxerunt
 Israelitas ad peccandum: ergo puniendae erant. Dici-
 tur autem quod istae deceperunt filios Israel, quia
 aliud agebant, & aliud se agere ostendebant: nam ip-
 se solum venerant, vt deciperent filios Israel prouo-
 cando eos ad idolatriam, & libidinem: finxerunt ta-
 men se venisse ad vendenda cibaria: & sic faciebant,
 vt fraudem suam aliquo velamento obumbrarent.
 Etiam cum inducebant Israelitas ad immolandum
 dijs suis fingebant se hoc facere ad solatium, & sub
 spe libidinis; faciebant tamen ad hoc, vt Deus irasce-
 retur illis, cum immolassent dijs alienis.

Ad suggestionem Balaam. Quasi dicat, istae foeminae
 non imaginatae sunt istam fraudem, nec viri Madiani-
 ta, sed Balaam: nam cum non potuisset maledice-
 re Israelitis ad petitionem regis Moab, dixit ei, quod
 daret consilium quando iret in terram suam: consi-
 lium autem fuit istud, quod habetur hic, & supra cap.
 25. Idem patet Apocali. c. 2. vbi dicitur, quod Balaam
 docuit mittere scandalum coram filijs Israel, scilicet,
 comedere de immolatijs, & fornicari, quod versus
 fuit Iudaeis in scandalum, idest, in causam mali.

Et prauaricari fecerunt vos in Deo. Idest, fecerunt,
 quod peccaretis contra Deum vestrum. Vel praua-
 ricari, idest, transgredi legem, vel pactum: est enim pro-
 priè prauaricari, quando ea, quae promissimus non ser-
 uamus, & sic Iudaei pepigerant colere Deum verum,
 & non habere Deos alienos: & tamen non seruau-
 erunt pactum cum immolauerint idolo Phegor: ideo
 prauaricati sunt.

Super peccato Phegor. Idest in peccato idoli Phegor.
 Fuit autem peccatum, quod Iudaei coluerunt illud
 Idolum, quod vocatur Phegor, vel alio nomine Beel
 phegor. Vel est secundum quosdam Phegor no-
 men montis, & idolum quod colebatur in monte il-
 lo vocabatur Baal: dicitur tamen hic idolum Phegor,
 quia ponitur in genitiuo, scilicet, idolum, quod erat
 in monte Phegor. Vnde, & percussus est populus. Et
 Alph. Toft. super Num. Pars 11.

propter istud peccatū percussus fuit populus plaga
 magna: nam vigintri quatuor millia virorum perierunt
 supra cap. 25. Ergo cum istos interficite quidquid est generis
 masculini. Idest si aliqui manserunt de masculis Ma-
 dianitis, qui occisi non sint, occidantur. Cum enim
 iste populus fecerit istam fraudem contra Iudaeos:
 quamquam non omnes fuerint in consilio hoc: tū om-
 nes mori debuerunt. Etiam paruulos. Idest etiam occi-
 dite paruulos, quasi dicat, si aliqui manserunt de adul-
 tis, occidite illos: sin autem saltem paruulos occidite.
 Istud autem fuit contra legem cōem, quia in alijs ge-
 nibus q̄q̄ pugnant Iudaei, & vincerent non poterāt
 occidere paruulos nisi essent gentes illae Chananae:
 Deut. c. 20. vel essent positae sub anathemate. Hic au-
 tem neutrum erat: fuerunt tamen occisi paruuli pro-
 pter peccatum patrum ad magnam detestationem
 istius criminis: alias autem vendendi erant in seruos,
 vel accipiendi a Iudaeis, sed non occidendi. Et mulie-
 res, quae noverunt viros in coitu iugulatae. Israelita enim
 bellatores nullam de foeminis occiderant, quia lex
 non iubeat, cum non essent de mulieribus terra
 Chanaan. Moyses tamen iussit occidi de illis eas, quae
 cognitae erant a viris. Causa autem quare occideren-
 tur foeminae istae, erat, quia per ipsas venerat malum.
 Sed quare magis occidantur illae, quae cognouerant
 viros. Dicunt aliqui, quod volebant Israelitas punire
 illas, per quas peccatum venerat in Israel, & istae erant,
 quae cognitae fuerant ab Israelitis.

Quare ius-
 sit Moyses
 q̄ occide-
 rentur oēs
 foeminae, q̄
 cognoue-
 rant viros.

Sed videtur hoc aliquantulum durum, quia non om-
 nes foeminae Madianitarum, quae cognitae erant a vi-
 ris, fuerant cognitae ab Israelitis, aut venerant ad deci-
 piendum eos: ideo non debebant omnes occidi pro
 hoc scelere. Ideo dicunt quidam, quod causa huius
 occisionis fuit, ne Israelita contaminarentur: nam si
 mansissent omnes illae foeminae in potestate Israelita-
 rum polluerentur cum eis accipiendo eas in vxores,
 vel concubinas, sed hoc non licebat quantum ad om-
 nes, sed solum quantum ad virgines, vt colligitur
 Deuteronom. cap. 21. ideo occisae fuerunt omnes fo-
 minae cognitae a viris manentibus solis virginibus, &
 has poterant accipere Iudaei in vxores. Sed ista ratio
 non stat: nam si propter hoc occisae fuissent foemi-
 nae corruptae, etiam occidi deberent in omnibus
 alijs bellis omnes foeminae corruptae, quas accipe-
 rent Iudaei in praeda. Sed falsum est, quia nulla de
 foeminis corrupta, aut virgo occidi debebat, nisi
 esset pugna contra populos Chananaeorum Deute-
 ronom. capitu. vigesimo. Item non stat ista ratio,
 quia poterant Iudaei vendere omnes foeminas corru-
 ptas gentibus alienis, & sic non committerentur eis:
 sic enim faciebant, q̄ accipiebant in pugna mulie-
 res, quae non essent de genere Chananaeorum, vt
 patet praallegato capitulo.

Sed dicendum, quod causa fuit ista, quae primo di-
 cebatur; scilicet, quod volebant Iudaei occidere il-
 las, per quas venerat peccatum in Israel, & quia non
 poterant distinguere, quae essent illae, quae erant cog-
 nitae a viris Israelitis, vel quae ab alijs viris occidebant
 omnes foeminas cognitas a viris, & sic occidebantur
 ibi omnes, per quas malum venerat in Israel. Iste
 foeminae iugulatae fuerunt extra castra, scilicet, an-
 tequam bellatores introirent in castra, nam quoli-
 que purificarentur manserunt extra castra diebus
 septem, vt patet infra in litera.

Puellas autem, & omnes feminas virgines reseruate vobis.
 Idest seruare apud vos feminas virgines. Dicebat hoc
 Moyses, quia ipse cum alijs principibus populi re-
 gressurus erat in castra, viri autem bellatores mansuri
 erant extra: ibi quoque occidere debebant foeminas
 cognitas a viris, & seruare virgines: nam etiam vir-
 ginibus

gribus ductis de terra Madian non licuit ingredi in castra vique ad septem dies quousque purificati essent bellatores, quia tam ipsi quam bellatores censebantur immundi ex contactu mortuorum, vel alia: & non dicitur hic: referuate vobis, idest, seruate pro vobis, quia istae puellae virgines non solum cesserunt bellatoribus, sed medicas earum data est relique multitudine non pugnanti, vt patet infra, sed dicitur referuate vobis, idest, seruate apud vos, scilicet, per illos dies septem, in quibus purificabantur, vt patet infra. Ponuntur autem hic puellae, & virgines: puellae enim vocantur illae, quae paruae etatis sunt, ita vt de eis nullo modo verisimile sit, quod a viris cognitae essent, & circa istas non fiebat aliqua inquisitio an essent virgines, sed referuabantur tanquam manifeste virgines. Vocantur autem hic virgines illae, quae erant adultae etatis, ita vt a viris cognosci potuissent: erat tamen dubium an cognitae essent: & de istis fiebat inquisitio, an essent virgines, & tunc seruabantur, alioquin iugulabantur.

Quomodo mulieres cognoscebantur, quae essent virgines, & quae corruptae, & quot modis cognosci potest, quod aliqua puella sit virgo. Quest. V.

QVAERET Aliquis quomodo Iudaei cognoscebant, quae mulieres essent virgines, & quae corruptae. Respondendum est, quod multipliciter cognosci poterant tam diuinitus, quam humanitus. dicunt autem quidam Iudaei, quod ista cognitio fiebat per arcam foederis, scilicet, praesentabantur omnes foeminae coram arca, & ille, quae erant virgines nihil patiebantur, quae autem defloratae erant confestim cadere cogebantur. Alij autem dicunt, quod cognoscebatur hoc per laminam sacerdotalem, scilicet, ponebatur in fronte sacerdotis, & fiebat id, quod dicebatur de arca. Sed istud secundum non est pueniens, non enim poterunt sic cognosci istae foeminae, quia ista cognitio non fuit facta intra castra, sed extra, & ibi iugulatae fuerunt foeminae corruptae, & referuatae virgines: ibi tamen non erat aliquis, qui posset lamina vti cum non esset ibi summus sacerdos, sed filius eius Phinees, qui non poterat vti ornamentis pontificalibus viuente patre suo Eleazaro. Alij dicunt, quod fiebat ista inquisitio in rationali, vel in lapidibus, qui erant super ephod. Nam, vt dicit Iosephus, & declaratum fuit Exodi 28. cap. per fulgorem duorum onychinorum, qui erant in ephod, & per fulgorem lapidum rationalis demonstrabatur veritas rerum, de quibus quaerebatur. ideo sicut de ceteris ibi poterat inueniri veritas, ita etiam de virginitate si inquiretur. Aliter autem dici potest, quod inquirebatur hoc in rationali: nam illud erat ad declarandum veritatem rerum absconditarum: sic dicitur Exo. ca. 28. Portabit in pectore suo iudicium filiorum Israel, idest, Aaron portabit rationale in pectore, per quod iudicabatur de veritatibus rerum, quas inquirebant filij Israel. Et iste erat modus rationis inquirendi, vt patet de David: nam cum esset in vire Ceila, & timeret quod traderent eum viri vrbis in manus Saul, dixit ad Abiathar sacerdotem: Applica ephod, & tunc quaesuit David an traderet in manus Saul, & responsum est, quod traderetur. Regum cap. 23. De modo autem, quo inquirebatur in rationali, scilicet, an inquiretur proposita quaestione in verbis, vel Scriptura in aliqua cedula, & posita in plicatura rationalis, declaratum est Exo. 28. cap. Iste modus erat valde conueniens ad inquirendas veritates: tamen hic non potuit esse, quia ista inquisitio fiebat extra castra ab ipsis, qui iuerant ad bellum, quod patet, quia dixit Moyses, quod foeminas virgines referuarent, & cognitas a viris iugula-

Primus modus inquirendi virginitatem.

1. modus.

3. modus.

4. modus.

rent: ergo ipsi debebant cognoscere, quae erant virgines, vel quae cognitae a viris, sed non poterant ipsi cognoscere hoc in ephod, quia nullus erat inter eos, qui posset vti ephod cum istud esset ornamentum pontificale, & ibi non erat aliquis pontifex: ergo de istis quatuor modis inquirendi veritatem occultam, qui sunt ex parte Dei, nullus poterat stare, nisi primus, de quo dubium est, an fuerit.

Alio modo poterat inquiri veritas puellarum vel corruptio per tactum vasis genitalis, & hoc modo secundu iura est approbata inquisitio, vt matronae inquirent virginitatem, vel habitudinem vasis foeminae: extra de frigi. & male. cap. fraternitatis. quamquam interdum matronae inquirentes tam in tactu, quam in visu fallantur, quia sepe manus fallitur, & oculus obstricium extra de proba. cap. causa matrimonij. & hoc modo potuerunt Iudaei inquirere.

Alio modo potest inquiri virginitas, siue in viro, siue in foemina per lapidem quendam preciosum, qui Gagates dicitur: aqua enim huius si bibatur virginitatem demonstrat: nam qui virgo fuerit non cogetur vrinare, qui vero non est virgo immediate cogetur vrinare. De hoc hinc in libro De proprietatibus rerum in lib. 16. & de hoc loquitur Dioscorides in lapidario suo.

Alio modo potest inquiri virginitas modo medicinali ex aspectu vrinarum, secundum quod dicit Arnaldus de villa noua in quodam libro De embione, scilicet, quod vrinae virginum lucidae, & clarae sunt, & quandoque albae, & quandoque glaucae. Si vero fuerint aurei coloris, & clarae animum coeundi significat. & hoc est verum in incorruptis. Corruptarum autem mulierum vrina turbida est propter fracturam himenis: ideo sperma apparet in fundo vrinae mulieris corruptae: & multa alia sunt signa secundum medicos, per quae satis veraciter cognosci potest an mulier sit virgo, vel non.

Multi alij modi sunt inquirendi de virginitate, aut defloratione puellarum, quorum aliquo poterant Iudaei vti ad cognoscendum hoc, quod inquirebant: & dato, quod nullum alium haberent sufficiebat ille, quem ius recipit, scilicet, per tactum matronarum. Et manete extra castra septem diebus. Hoc fiebat, vt purificarentur illi, qui immundi erant, quibus non licebat ingredi castra quousque purificarentur. Dicunt autem quidam Iudaei, quod hoc intelligitur de castris deitatis, scilicet, de Sanctuario, & volunt, quod isti erant immundi per tactum mortuorum, & quia veniebant de bello volebant intrare in Sanctuarium gratias acturi de victoria, & offerre cupientes dona: ideo Moyses antequam fieret prohibuit. Et dicunt, quod non vetantur isti ingredi castra multitudinis, aut castra Leuitarum, sed solum castra deitatis, a quibus excludebat immunditia contracta super mortuo.

Sed istud non stat: nam necesse est, quod dicamus istud intelligi de castris multitudinis, quia nulla alia vocantur castra.

Aliqui autem, vt Rabbi Salomon distinguunt triplicia castra, scilicet, multitudinis, Leuitarum, & deitatis. sed ista distinctio nullam habet rationem, aut fundamentum in sacra Scriptura, immo nec potest stare, quia si accipiantur castra aliquando pro castris deitatis necesse est, quod omnis immunditia repellat a castris: quia nullus homo qualitercunque immundus immittebatur accedere ad altare Leuit. capit. vndecimo, & decimoquinto: nam propter hoc dicuntur aliqua esse immunditia, quia saltem repellunt hominem ab accessu ad Sanctuarium, sed cum agitur de immunditijs, de quibusdam dicitur, quod propter illas erit homo extra castra, & quaedam sunt

5. modus. Quo cognoscitur naturaliter an mulier sit virgo.

6. modus.

7. modus.

An immundi super mortuo venientes de bello Madii prohibiti fuerint introire in castra deitatis, vel in castra multitudinis.

sunt de quibus nequaquam dicitur, quod erit extra castra: ergo non accipiuntur castra pro castris deitatis, quia alioquin semper diceretur, quod erit homo extra castra cum immundus fuerit. Item patet hoc, quia supra cap. 5. iubebatur, quod fluentes semine, & immundi super mortuo, & leprosi eiciantur de castris: sed manifestum est de leprosis, quod eiciuntur de castris multitudinis: ergo idem modus erit de fluentibus semine, & de pollutis super mortuo: sed hic agitur de pollutis super mortuo; ergo isti non debebant recipi in castris multitudinis.

Item patet hoc, quia dicitur preallega. cap. quod Israelitae eiecerunt de castris omnem fluentem semine, & immundum super mortuo, & leprosum, sed nullus poterat eici de castris deitatis, quia non potest aliquis eici de loco, nisi in quo manet, sed in castris deitatis nullus manet, cum solum irent illic homines ad offerendum, & orandum: ergo nemo poterat eici inde, sed dicitur de pollutis super mortuo, quod eieci sunt de castris: ergo intelligitur de castris multitudinis, in quibus manebant, de quo magis declaratum est supra cap. 5. Item patet, quod istud intelligatur de castris multitudinis, quia dicitur supra, quod Moyses, & Eleazarus, & principes Synagogae egressi sunt in occursum bellatorum extra castra; sed non potest intelligi de castris deitatis; quia non erant omnes isti in castris deitatis, scilicet, in Sanctuario; ideo necesse est intelligi de castris multitudinis. Dicitur etiam hic, quod iussit Moyses bellatoribus, quod manerent extra castra, sed tunc erant extra castra multitudinis; ergo ibi manerunt, & non accesserunt in his septem diebus ad reliquam multitudinem tanquam coinquinati: non erant tamen oes coinquinati: quia ista immunditia septem dierum erat ex tactu mortuorum; sed aliqui erant de bellatoribus, qui nec tetigerant mortuos, nec occiderant: manserunt tamen oes quousque illi, qui immundi erant lustrarentur. Iustum est autem, quod manerent per septem dies: quia totidem durabat immunditia super mortuo praeter supra cap. 19.

Qui occiderit hominem, vel occisum tetigerit. Hic ponitur a qua immunditia erant lustrandi isti, qui pugnauerant, scilicet, ab immunditia contactus mortuini. Multae autem aliae immunditiae sunt, de quibus Leuit. cap. 11. & vique ad 18. & supra capitu. 19. in quarum quibusdam homines manebant in castris: in alijs autem exibat de castris: non tamen fit hic mentio nisi de immunditia super mortuo, & hoc quia in bellatoribus ista manifeste erat. De alijs autem non patet: si tamen aliqua esset, deberent obseruari caeremonias purificationis illius. Et dicitur: Qui occiderit, idest, qui iam occidit, & qui tetigerit, idest, qui iam tetigit, quia est hic praeteritum coniunctiuum, & non futurum. Nam non datur hic regula pro immunditia contrahenda, sed pro iam contracta: aequiparantur autem ista duo quantum ad immunditiam, scilicet, tangere mortuum, & occidere. Aliqui enim occidebant, qui non tangebant, vt qui lapide, vel sagitta a longe percutiebant: & isti quamquam non contractarent aliquam realem immunditiam, tamen lex censebat eos esse immundos, ideo vtrique purificabatur. Lustrabitur die tertio & septimo. Idest purificabitur in his diebus. Erat enim regula generalis, quod quicunque tangeret aliquem hominem mortuum, vel introiret in tabernaculum eius, quando erat ibi cadaver; vel tangeret in agro cadaver hominis occisi, aut per se mortui, vel ossa illius, aut sepulchrum, erat immundus diebus septem, vt patet supra capitu. 19. & in istis diebus non licebat eis ingredi in castra, sed in die tertio lauabat homo corpus suum aspergendo aqua lustrationis, & non lauando, & ista aqua fundebatur

Regula generalis immunditiae tangens mortuum.

Alph. Toft. super Num. Pars II.

super hominem, & vestes. Iste ritus fiebat etiam in die septimo, & post hoc ad vespere lauabat homo corpus suum, & vestimenta sua in aquis viuentibus siue aquis lustrationis: & tunc erat totaliter mundus. Aqua autem lustrationis, quae aspergebatur sunt aquae commixtae cineribus vitulae rufae, quae cremabatur pro purificatione totius populi. De huiusmodi ritu habetur supra capitu. decimonono. & istud vocatur hic lustrari, idest, purgari: nam verbum lustrum significat purgare, vel circumspicere, vel illuminare. Hic autem solum tangitur de purificatione, quae fiebat in aquis lustrationis, quae in die tertio, & septimo aspergebantur, & non dicitur de lotionem in aquis viuentibus, quae fiebat in die septimo ad vespere, quia cum Legislator describeret complete istam caeremoniam supra capitu. decimonono, non curauit hic omnia exprimere, sed in alia expressit post omnes istas caeremonias, cum dicitur: & lauibitis vestimenta vestra die septimo, & purificati postea castra intrabitis.

Et de omni praeda. Hic ponitur purificatio omnium aliorum, quae contaminata erant: homines enim communiabantur in contactu mortuorum, & purificabantur ritu supra posito. Res autem inanimatae immunditiam incurrebant ex contactu mortuorum. Pro quo sciendum, quod non incurrebant omnes res immunditiam ex contactu mortuorum, sed solum illae, quae pertinebant ad aliquem vsuum humanum: in quantum per eas poterat homo effici immundus: vnde animalia, quae non veniebant in vsuum humanum, vt ferae, & volucres, antequam caperentur ab hominibus non incurrebant aliquam immunditiam, licet tangerent cadauera. Res autem humanae aliquando incurrebant immunditiam, hoc autem erat non propter seipsas, quia immunditia erat quaedam irregularitas, secundum quam excludebatur quis ab accessu, & ingressu Sanctuarij, & participatione aliorum factorum: nulla autem res humana potest priuari ista participatione sacrorum: ergo non incurrit immunditiam propter se, sed secundum quod possunt venire, & veniunt in vsuum humanum, & possunt facere hominem immundum, sed adhuc non incurrebant omnes res humanae immunditiam ex contactu mortui: nam nullum animal incurrebat immunditiam ex hoc: ideo quando supra cap. 19. datur regula de purificatione immunditiae praeter super mortuo solum dicitur de hominibus, & quibusdam rebus inanimatis: & ob hoc quod bellatores duxerunt pecora, & iumenta de terra Madian, non debuerunt ea purificare nec iustum est, sicut fuit iustum, quod purificarent res inanimatas, scilicet, vestes, & metalla, & omnia vtenilia, vt patet hic. Item non poterant incurere immunditiam omnes res inanimatae: nam fontes flumina cisternae lacus, & omnes congregationes aquarum non poterant pollui, quamquam tangerentur a morticinis Leuit. cap. 11. femina etiam quae sunt in granis non poterant pollui, quamquam tangantur a morticinis, nisi forte res per se fuerint aqua, vt patet praeter ca. omnia autem alia vtenilia, quae in vsus humanos veniunt, siue metalla, siue vestes, siue aliae res domesticae polluantur ex contactu mortui, vel saltem si sint in domo, in qua aliquis est mortuus, vt patet supra cap. 19. ista autem purificantur, sed non omnia. Quaedam enim sunt, quae cum semel polluta fuerint, nunquam ad vsus humanos redire debent, sed franguntur: sic est de omnibus vasis fictilibus, & de clibanis, & cytopodiibus, vt patet Leuit. cap. 11. aliqua quoque res incurrit immunditiam, & non purificatur, vt aqua, vel vinum, & reliqui humores si fuerint in aliquibus vasis, & ceciderit interius aliquid morticinum peni-

Aqua lustrationis, & dicitur.

Quae sunt res immunditiam ex contactu mortuorum, sed solum illae, quae pertinebant ad aliquem vsuum humanum: in quantum per eas poterat homo effici immundus: vnde animalia, quae non veniebant in vsuum humanum, vt ferae, & volucres, antequam caperentur ab hominibus non incurrebant aliquam immunditiam, licet tangerent cadauera.

X 2 tus

tus immunda sunt, & non possunt bibi, vt patet præal lega. capitu, sed effunduntur. sic quoque si in domo alicuius morientis essent vasa non habentia operculum, nec ligaturam, humores, qui ibi essent, efficiantur mundi, & non purificabantur postea supra cap. 19. Aliæ autem res pertinentes ad vsum humanum, vt vestes, & quæcunque aliâ, quamquam incurerent immunditiam ex contactu mortui, vel quia erant in domo alicuius morientis, postea purificabantur, sicut hñ s. c. 19, & patet j, in litera, iudicant aut oēs res, quæ de præda adductæ sunt immunda, quia erant in domibus morientium; & multa ipsorum tingerant ipsos morientes, sicut vestes mortuorum, ideo quamquam aliquid esset in illa magnitudine prædæ, quod non esset immundum, oīa pp dubium debebāt purificari. *Sive vestimentum fuerit, sive vas.* Id est, quidquid sit de præda, sicut vestimenta mortuorum, vel vasa quæcunque; aut aurea, vel argentea, vel alia præterea ad alios vsus, purificabunt. De vestibus aut erat magis manifesta rō, quia israelitæ expoliauerant Madianitas mortuos. De his aut vestibus manifestum est, quod immunditiam tingerent, quia non solum tetigerant mortuos; se et per se essent, vel resperse sanguine mortuorum. De vasis aut non erat eadem rō: erant tñ immunda, quia erant in domibus, in quibus erant mortui, vel erant apud ipsos mortuos, & ex hoc censet lex tñtam esse immunditiam. Accipitur aut hic vas gñaliter pro omni pretioso, vel quod esset ad aliquam ministratiōnem. Nam sñ modum Hebraicum arma vocantur vasa, s. vasa belli, & instrumenta musica vocantur vasa. s. vasa psalmi; & sic intelligitur hic, quod oīa hæc purificarentur. Nam et arma accepta de præda Madianitarum purificanda erant, vel quidquid aliud esset. Et intelligitur hoc de omnibus rebus duris, s. quæ non factæ sunt ex pilis, pellibus, vel lino; quia de istis immediate subditur. *Et aliquid in vensilia præparatum.* Id est, etiam si aliquid fuerit de præda præparatum in vensilia, i. ad vsus expiabitur, sicut prædicta. & hoc si fuerit de pellibus caprarum, vel de pilis, vel de lino. Vensilia aut vocantur quælibet infra præparata ad aliquos vsus, nam ab vsibus denominant, & pnt hic accipi vt vsilia pro ipsis vasis, vel pro vsu. Primo mō est sensus, quod si erat aliquid de pellibus, pilis, & lino præparatum ad vensilia, i. ad faciendum inde vensilia, quod purificaretur, & tunc intelligitur, quod si lana, vel pili, aut pelles, vel linum erant ad faciendum inde aliqua supellectilia, quamquam nondum esset quidquam factum ex illis, purificarentur. Secundo mō intelligitur, quod si aliquid erat de pellibus caprarum, & pilis, & lino præparatum in vensilia, i. præparatum ad vsus, s. quod essent facta aliqua vensilia ex pellibus, vel pilis, & lino, quæ proficerent ad aliquos vsus, debebant expiari. & iste sensus magis conuenit, quia non dicitur hic: si fuerint pili, vel pelles, vel linum ad vensilia, ita quod non essent facta vensilia, sed dñ: si fuerit aliquid de pellibus, & pilis, & lino, s. quod iam sit factum ex his, purificabitur. Et istud est ad vensilia, i. ad vsus; nam postquā ista fabricata sunt, vensilia sunt: & non ad vensilia, nisi accipiantur vensilia pro vsibus. sed etiam in hoc nihil differebat, quia siue essent pelles, pili, & linum, ex quibus nihil factum esset, vel esset aliquid factum ex his, vtroque modo expiari debebat. *De caprarum pellibus, & pilis, & lino expiabitur.* Id est, quidquid fuerit factum de istis, & accipiat de præda, purificabitur. Et cum dicitur de pellibus caprarum intelliguntur omnes aliæ pelles quorumcunque animalium, & pili quicunque: sed Scriptura exprimit causā expiandi in paucis.

Quomodo fiat expiatio.

Quæst. VI.

QUÆRIT Aliquis de modo expiationis harum rerum. Et dicendum, quod ista expiatio dupliciter: quædam enim per ignem, scilicet si possunt transire per ignem; alia per aquam, sicut facta de pilis, vel pellibus, vt patet infra, & ista expiabantur aspergendo aquam lustrationis, secundum quod fit in hominibus, scilicet, die tertio, & septimo: & sic erunt ritè purificata, vt patet supra 19. cap. manebant autem ista immunda omnibus istis septem diebus, ita quod non liceret alicui homini mundo tangere illa, alioquin pollueretur, ita vt non possit accedere ad sacra.

An paruuli, & feminae ducti de præda Madian fuerint purificati aqua lustrationis. Quæst. VII.

QUÆRIT Vt vterius de paruulis, & foeminis ductis de præda Madiā an expiati sunt ista aqua lustrationis. Respondendum est, quod nullus de paruulis fuit expiatus, quia iussit Moyses occidi omnes paruulos Madianitas, & occisi sunt immediate antequam bellatores introirent in castra: ergo non fuerunt purificati, quia purificatio solū erat respectu eorum, qui erant in castris, s. vt isti, qui immundi veniebant non polluerent eos, qui erant in castris. De foeminis aut Madianitarum dicendum, quod quædam occise sunt, & quædam seruatae. De illis, quæ occise sunt constat, quod non fuerunt purificatae, sicut nec paruuli, quia ad nihil opus erat purificari: & istud fuit in omnibus foeminis corruptis: virgines autem seruatae fuerunt, & diuisæ inter bellatores, & reliquam multitudinem, vt patet infra: ideo de istis est dubium an purificatae fuerint.

Et dicit aliquis, quod non fuerunt purificatae, quia ista purificatio erat cæremonia Iudaica solum obligans eos, qui erant sub lege, sed virgines Madianitarum erant in Gentilitate: ergo non erant purificanda.

Respondendum est, quod purificatae sunt, & quando dicitur, quod non erant sub lege, negatur: nam cum istæ essent captæ in bello, pertinebant totaliter ad ius, & potestatem Hebræorum: ideo obligabantur Iudæi facere eas redire ad cultum Iudaicum. Sic patet Exodi capitu. duodecimo, cum dicitur, quod si quis de Iudæis habuit seruos empticios, scilicet, de Gentilibus circumcidat omne masculinum eorum, & sic manducabunt de phasæ. Si autem habet mercenarios, non poterit cogere eos ad circumcisiōem: sed istæ foeminae erant tanquam serui empticij, cum captæ essent in bello: ideo Iudæi compellebantur illas reducere ad cultum Iudaicum; sed erat ista cæremonia Iudaica: ergo debebant purificari: nam qui erat obligatus ad vnam cæremoniam legis erat obligatus ad omnes, quia non poterat quisquam obligatus esse ad vnam cæremoniam, nisi esset obligatus ad legem. Si autem ad legem, ergo ad totam legem. Sic arguit Apostolus ad Galatas capitu. quinto, dicens: Testificor omni homini circumcidenti se, quod debitor sit vniuersæ legis faciendæ, id est, solum ex hoc, quod accepit circumcisiōnem obligatur ad omnes cæremonias. Item patet prædicta, quia Hebræi poterant accipere istas foeminas in vxores secundum regulam datam Deuteronom. 21. cap. sed tunc necesse esset, vt istæ obseruarent omnem ritum Hebræorum: ergo oportebat, vt purificarentur.

Aliquis autem dicit, quod non fuit necesse istas foeminas expiari, quia quæ obligarent ad expiatiōem aliās obseruationem cæremoniarum, si manerent inter

ver Hebræos: tamen poterant Iudæi illas vendere alteri genti: ergo non compellebantur illas facere obseruare cæremonias legales. Nam si vendere deberent non conuenterent eas ad ritum Iudaicum; quia postea non possent vendere alicui Gentili, cum esset dare occasionem, vt ille, qui semel effectus erat Iudæus rediret ad ritum Gentilium.

Respondendum est, quod si Iudæi immediate, vt venerunt de bello Madian vendidissent omnes foeminas, non cogereatur purificare aliquam earum, quia immundicia attendebatur respectu Sanctuarij, scilicet, ne pollueretur: & respectu eorum, qui erant in castris, sed si venderetur istæ foeminae immediate, vt ductæ sunt de bello, non accederent ad Sanctuariū, nec ad eos, qui manebant in castris: ergo nihil foret purificari. Dicendum tamen quod purificatae fuerunt, quia istæ foeminae fuerunt introductæ in castra, & manserunt inter Iudæos habitantes cum eis. Quod patet, quia medietas earum data est bellatoribus, & medietas reliquæ multitudini, & quædam ex eis datae sunt Eleazaro sacerdoti, sed ad hoc necesse erat, vt purificarentur, quia aliās inficerent ceteros; cum quibus morarentur in castris; ideo ipse quoque purificatus est eodem ritu, quo Iudæi. Et cum arguebatur, quod purificatio est cæremonia Iudaica, & solum debebat seruari in Iudæis, sed istæ puellæ non erant subiectæ legi; ergo &c. Respondendum, quod erant subiectæ legi: nam eo quod erant captæ in bello obligabantur Iudæi facere, quod seruarent cæremonias legis; sicut dicebatur supra de seruis empticij. *Eleazar quoque sacerdos.* Supra ponebatur locutio Moysi de purificatiōe bellatorum: hic autem ponitur alia cæremonia de eadē purificatiōe, quæ pertinet ad Eleazar, & nō est intelligēdū, quod Eleazar quasi a se ipso ista dixerit, sed quia Moyses iussit ei, quod ista diceret, vt patet verbis eius. hoc est præceptum legis, quod mandauit Dñs Moysi, quare autem Moyses aliquid locutus fuerit, & aliquid Eleazar non potest penitus patere causā. Et forte causam non habet, nisi solam voluntatem, quia in multis, quæ indifferentia sunt ob solam voluntatem sic, vel sic agimus, vel potest dici, quod Moyses fecit hoc ad honorandum Eleazarum, scilicet, quod aliqua præcepta daret Moyses, & aliqua Eleazarus: dicitur autem hic Eleazar sacerdos, id est, sacerdos magnus per excellentiam, quia ipse successerat patri suo. supra cap. 20. *Ad viros exercitus, qui pugnauerant sic locutus est.* Id est, mandatum istud de purificatiōe dirigebatur ad viros bellatores: & hoc quia ipsi facere debebant cæremonias purificatiōis cum manerent extra castra. Dicunt autem alij, quod Eleazarus locutus fuit ista, quia ministratio legis in cæremonialibus magis pertinebat ad sacerdotem magnum, quam ad Moysen, cum munditia, vel immunditia principaliter attendatur respectu Sanctuarij, cuius cura pertinet ad sacerdotes: ideo solus Eleazar dare debebat ista præcepta, & non Moyses, quia in sacerdotibus noui erant, & nondum instruiti, Moyses aliquando præcepta dabat. Sed ista ratio multum superficialis est, quia sicut Eleazarus dedit hic quædam præcepta de purificatiōe: ita poterat dare ea, quæ dedit Moyses. *Hoc est præceptum legis, quod mandauit Dominus Moysi.* Prius enim ponit auctoritatem dicitur, quam dicitur. Quod istud non est ex voluntate sua factum, sed ex mandato Dei, & denūciat Dominus istud per Moysen: ei enim loquebatur, & postea Moyses ad populum, vel ad sacerdotes.

Aurum, & argentum. Hic ponitur regula de purificatiōe, quæ non erat eodem modo celebranda in omnibus, sed quædam purificanda erant per ignem, alia autem per aquam: sunt enim ista duo elementa

Alph. Toft. super Num. Pars II.

purificatiua omnium immunditiarum: nam propter subtilitatem ignis, & viuacitatem caloris omnes impuritates consumit: nec est aliquid quod ita perfecte purificationem faciat. Vnde tota impuritas sculi huius in iudicio per ignem purificabitur, vt patet prima Petri cap. 3. & in istis elementis quando aliquid penitus purificari debet, per ignem purificatur, si potest ignem sustinere. Secundum purificatiuum est aqua, quæ sordes abluat, non quidem consumendo, sed abstergendo. & ista purificatio minor est, quia aqua solum tollit sordes, quæ superficialiter inhaerent: & non multum radicate sunt: ignis autem quæcunque tollit. Vnde & aqua vim purificatiuam ab igne suscipit: nam aqua si calida sit magis purificare potest, quam cum frigida est, hoc autem quia calor digerit, & subtiliat, & facit, quod aqua magis penetrare possit, & consequenter efficacius sordes tollere. Purificatio ergo ignis est efficacissima: purificatio autem per aquam solum est in defectum, scilicet, cum non potest adhiberi purificatio per ignem, & hoc quia quædam res ignem non tolerant. Et sic dicitur hic, quod omne quod potest transire per flammam, igne purgabitur, & quod non potest sustinere ignem lustrabitur aqua, & quia omnia metalla possunt sustinere ignem, dicitur quod aurum & argentum, & omnia metalla igne purgabuntur. *Aes & ferrum.* Aes aliquando est nomen generale ad alia metalla, & etiam mōne te vocantur as, quia sicut de metallis. sic dicitur Lucæ 21. cap. quod vidit Christus quædam viduam mitentem in Gazophylacium arā minuta dño, id est, duos paruos denarios. Alio modo accipitur es specialiter pro quodam metallo; & in ista significatiōe accipitur hic, cum nominentur sex metalla, septimum autem metallum, scilicet, cuprum subicitur hic, quia intelligitur per alia sex, vel per clausulam generalem, quæ sequitur, scilicet, Omne quod potest transire flammam, cuprum autem potest sustinere ignem, sicut cetera metalla.

Quare hic ponuntur omnia metalla purganda, & seruanda in destructione vero Iericho tantum quatuor. Quæst. VIII.

QUÆRIT Aliquis quare hic ponitur omnia metalla purganda per ignem, & seruanda, & in destructione vrbis Iericho solum accipiuntur aurum, argentum, aes, & ferrum: Iosue c. 6. Rñdent alij, quod ibi et referuntur omnia metalla, sed non exprimunt spali ter cū intelligantur vasa cœnæ, quia as est nomen gñale ad metalla. Sed istud non stat, quia ibi distinguitur as a ferro, auro, & argento: si autem dicitur gñaliter non distingueretur ab aliquo metallo, sed oīa assignaret: Iō aliter & melius rñdendū, quod magna diuersitas est inter destructionem Iericho, & destructionem Madianitarum; quia Iericho consecrata fuit Deo, & anathematizata hominibus: ita quod nihil liceret accipere eis inde, quod in vsus humanos pueniret, vt patet Ios. c. 6. nā & Achā, quod accepit palli coccineū, & regulā aureā lapidatā est Iosue c. 7. Iō illa, quæ diuino cultui applicari nō poterant destruebant totaliter: inter metalla aut solū quatuor applicabant cultui diuino in vasis & supellectilibus Sanctuarij: aurum & argentum, es, & ferrum: Iō ista quatuor seruati debuerunt: patet hoc, quia aurum erat ad faciendum duo Cherubi sup arcā, & ad faciendum ppitiatoriū, & ad cooperiendum arcā, & altare, tñ ymiamatū p totū, & ad faciendum candelabrum cū omnibus vasis suis: argentum aut erat ad faciendum bases tabularū, & ad faciendum caputella columnarū. De his Exo. c. 25. & 26. es erat ad faciendum bases columnarū arcis, & pillos, & labrum cœnæ, & coope-

X 3 coope-

cooperiendum altare holocaustorum, & ad faciendū vasa eius. De his Exo. cap. 27. ferrum autē erat ad faciendū instrumenta erigendi, & deponendi tabernaculum, vt martellos forcipes, & similia. Solum ergo ista quatuor iussa sunt seruari in destructione Iericho, & fuerunt posita in thesauris Domini: Iosue cap. sexto. destructio autem Madianitarum non fuit Dominio consecrata, sed facta ad vtilitatem multitudinis Israel, ideo omnes greges, & armenta, iumenta, & omnia supellestilia, & omne metallum, & puella virgines, & generaliter quidquid ad vsum humanū conferre potest conseruatum est prater omnes mares, & foeminas cognitae a viro, & apparet differentia, quia in destructione Iericho nihil acceperunt Israelitae, sed omnia posita sunt in thesauris Domini. In praeda autem Madian omnia prouenerunt populis, & sacerdotibus, prater aurum, quod ipsi sponte Deo obtulerunt, vt patet infra. *Et omne quod potest transire flammis.* Id est, omne quod igne purificatur, & non consumitur, aut incineratur, & hoc fit dupliciter, quia quaedam transeunt per ignem, & eliquantur in eo, sicut aurum, argentum, stannum, cupriū, & plumbum: alia autem transeunt per ignem non eliquata, sed consumuntur in eis impuritates, sicut aes, calix, & ferrum, quocumque autem horum modorum debebat fieri purificatio in igne. Alia autem sunt, quae nullo modo sustinent ignem, vt vestes, pelles, lina, & similia. *igne purgabitur.* Ista purificatio non est caeremonialis, sed naturalis, quia in ea adimuntur impuritates realiter, in purificatione autem legali non adimuntur impuritates, sicut in asperione aquae lustrationis: immo ibi maior cauatur impuritas, cum illa aqua sit commixta cineribus vitulae: ista tamen purificatio accipitur hic, vt caeremonialis. Censentur enim omnia ista fuisse immunda, ideo cum transeunt ad ludaeorum vsum debebant purificari. *Quidquid autem non potest sustinere ignem.* Ista sunt, quae in igne posita in cinerem vertuntur, & fumum emittunt, quod est per resolutionem ipsorum, & sic est generaliter de omnibus, quae non sunt metalla, vel non habent conformitatem magnam cum metallis. *Aqua expiationis sanctificabitur.* Ista purificatio ponitur in defectum, quia efficacissima purificatio est in igne: quae autem non sustinent ignem possunt habere quaedam leuem purificationem, in aqua vt dictum est. Ista tamen non purificabantur in aqua per abluionem, & defricationem, sed per solam asperionem aquae cum cineribus: vnde ista non erat purificatio naturalis, sed caeremonialis, quia non erant purificata realiter ista, sed secundum opinionem legis: & non dicitur, quod purificabuntur in aqua simpliciter quasi in quacumque aqua lauari possent, sed dicitur de aqua expiationis: ista enim est aqua commixta cineribus vitulae rufae. De caeremonijs autem, faciendi, & conseruandi istos cineres patet supra capi. 19. Cum vero aliquis homo, vel aliqua supellex expiari debebat, ponebatur modicum de cineribus in aliquo vase, & superfundebatur aqua ad commixtionem, & tunc in vase illo tingebatur hyssopus, & aspergebantur ex illa aqua homines immundi, vel vtenilia supra caput. decimonono. Vocatur autem aqua expiationis, quia ista sola est, quae expiabat. Nam licet aqua pura naturaliter expiet abstergens fordes, lex tamen non iudicabat aliquem purificatum esse quousque aspergeretur ista aqua. Vnde si quis renuerit aspergi ista aqua, manebat immundicia sua super eum, & peribat de populo suo atque contaminabat Sanctuarium Domini supra 19. cap. Et dicitur hic sanctificabitur, id est, mundabitur, quia istae res mundatae erant, cum aspergerentur ista aqua. Sanctificare enim multipliciter accipitur, sicut sanctum esse: sanctus enim significant mundum, & firmum, & Deo applicitum, & sic sanctificare est mundare, confirmare, Deo applicare. De primo patet Leui. cap. 11. & 20. Sancti estote, quia ego sanctus sum, id est, estote mundi, quia ego sum mundus. De secundo sunt multa exempla, quia frequenter dicitur cum datur aliqua praecipra: erit hoc sanctum lege perpetua, id est, erit hoc firmum. De tertio patet Exo. capit. 13. Sanctifica mihi omne masculinum, id est, applica ad ad me. Idem de die sabbathi Exo. c. 20. hic autem accipitur sanctificare in primo modo: alijs modis accipitur sanctificare, sed non sunt ita vtitari. *Et lauabitis vestimenta vestra die septimo.* Istud intelligitur de lotionem, quae erat in aquis viuientibus: nam illi, qui erant contaminati super mortuo in die tertio, & septimo aspergebantur aquis lustrationis, & in fine diei septimi lauabantur in aquis viuentibus, & ista non erat aspersio, sed lotio per defricationem. Differbat autem ab asperione aquae expiationis, quia illa erat cum cineribus, & ista non. Etiam quia illa erat ad aspergendum guttatum, & non ad abluendum: alia autem erat ad abluendum. Etiam quia aquam lustrationis non poterat aspergere super immundum, nisi alius, qui esset mundus, poterat tamen ipse immundus lauare seipsum in aquis viuentibus. De hoc patet supra cap. 19. & cum dicitur hic, quod lauabunt vestimenta etiam intelligendum est, quod laurent corpora, sic patet praesale, cap. Legislator tamen non curauit hic exprimere omnem ritum purificationis, cum supra expressus fuisset. De supellestilibus dubium est, an lauati debuissent in aquis viuentibus post asperionem aquaram lustrationis, sicut erat de hominibus, & de vestibus. Dicendum, quod non, quia supra cap. 19. vbi ponitur completē iste ritus, non dicitur, quod laurentur supellestilia, sed solum homines & vestes. Circa caeremonialia tamen non obligabantur Iudaei plura facere, quam iustum erat: immo nec debebant plura facere. Sic patet Deuter. 12. cap. si quod praecipio tibi, hoc tamen facito Domino: nec addas quidquam, nec minuas. *Et purificati postea castra intrabitis.* Id est, cum feceritis omnia, quae dicta sunt de purificatione intrabitis purificati in castra, quod per caeremonias istas censebatur ablata omnis immundicia, & licebat introire istis in castra, vbi erant alij mundi: ante hoc autem non licebat ingredi in castra multitudinis, & multo minus in Sanctuarium: nunc autem ingredi poterant in Sanctuarium ad reddendum grates de victoria obtenta.

Dixit quoque Dominus ad Moysem: Tollite summam eorum, quae capta sunt ab homine vsque ad pecus, tu & Eleazar sacerdos, & omnes principes vulgi: diuidesque ex quo praedam inter eos, qui pugnaverunt, egressique sunt ad bellum, & inter omnem reliquam multitudinem. Et separabis partem Domino ab his, qui pugnaverunt, & fuerunt in bello, vnam animam de quingentis, tam ex hominibus quam ex bobus, & asinis, & ouibus, & dabis eam Eleazaro sacerdoti, quia primitiae Domini sunt. Ex media quoque parte filiorum Israel accipies quinquagesimum caput hominum, & bouum, & asinorum, & ouium, cunctorumque; animantium, & dabis ea Leuitis,

Quo differenter vtebantur aquis lustrationis a viuentibus.

Præda maxime describitur.

uitis, qui excubant in custodijs tabernaculi Domini. Feceruntque Moyse, & Eleazar, sicut praeeperat Dominus. Fuit autem praeda, quam exercitus ceperat, ouium sexcenta septuagintaquinque millia, bouum septuagintaduo millia, asinorum sexaginta millia, & mille animae hominum sexus feminae, quae non cognouerant viros trigintaduo millia. Dataque est media pars his, qui in praelio fuerant, ouium trecenta trigintaseptem millia quingenta, e quibus in partem Domini supputatae sunt oues sexcentae septuagintaquinque. Et de bobus triginta sex millibus, boues septuaginta & duo: de asinis triginta millibus quingentis, asini sexaginta unus. De animabus hominum sedecim millibus, cesserunt in partem Domini trigintaduae animae. Tradiditque Moyse numerum primitiarum Domini Eleazaro sacerdoti, sicuti fuerat ei imperatum ex media parte filiorum Israel, quam separauerat his, qui in praelio fuerant. De media vero parte, quae contigerat reliquae multitudini, id est, de ouibus trecentis trigintaseptem millibus quingentis, & de bobus triginta sex millibus, & de asinis triginta millibus quingentis, & de hominibus sedecim millibus, tulit Moyse quinquagesimum caput, & dedit Leuitis, qui excubabant in tabernaculo Domini, sicut praeeperat Dominus. Cumque accessissent principes exercitus ad Moysem, & tribuni centurionisque dixerunt: Nos serui tui recensuimus numerum pugnantium, quos habuimus sub manu nostra, & ne vnus quidem defuit. Ob hanc causam offerimus in donarijs Domini singuli, quod in praeda auti potuimus inuenire periscelides, & armillas, anulos, & dextralia, ac murennulas, vt deprecis pro nobis Dominum. Susceperuntque Moyse, & Eleazar sacerdos omne aurum in diuersis speciebus pondus Sanctuarij sedecim millia septingetos quinquaginta siclos a tribunis & centurionibus. Vnquisque enim quod in praeda rapuerat, suum erat. Et susceptum intulerunt in tabernaculum testimonij in monimentum filiorum Israel coram Domino.

Dixitque Dominus ad Moysem. Hic ponitur de praeda facta diuisio, & primitiarum solutio. Nam quaquam non iuissent omnes ad bellum; tamen omnes de praeda aliquid suscipere debebant, & quia in diuidenda praeda aliqui grauaerentur, aut se grauos putarent. si hu-

Alph. Toft. super Num. Pars II.

mano iudicio dirimeretur Deus deus regulam de modo diuidendi. *Tollite summam eorum, quae capta sunt.* Erant enim diuidenda praeda, ideo oportebat, vt primo sciretur numerus rerum acceptarum, vt sic iusta fieret distributio. *Ab homine vsque ad pecus.* Id est, tollite summam omnium hominum, & pecorum non solum tamen fuerant capti homines, & pecora, sed et aurum, & argentum, & alia metalla, atque supellestilia. De his autem non dicitur, quod computentur, quare in diuisione praede de supellestilibus non dicitur, quia in illis non assumebatur distributio secundum numerum, sed secundum valorem: in pecoribus enim & hominibus, quae non essent omnes aequalis valoris, tamen fiebat distributio secundum aequalitatem numeri: nec in hoc erat diuisio iniusta, cum vtrique parti posset dari homines, & pecora magni valoris, & parui valoris: ideo posset aequalitas esse valoris cum aequalitate numeri. In alijs autem rebus, sicut supellestilibus, & in metallis non potest sic accipi, quia ista non sunt ita determinata, vt numerari debeant, quia possunt esse plura, vel pauciora per subtractionem, vel diuisionem: ideo non habent notiam distinctam tanquam supposita, sed congregantur tanquam partes, & per aggregationem iudicatur aequalitas, vel inaequalitas valoris. Item quia in istis est magna inaequalitas valoris: erit namque aliqua supellex, quae valet plusquam mille supellestilia: ideo comparatio numeri in his nihil est, sed modus erat, quod quilibet proferret in eodem omnia, quae in bello acceperat, & omnibus collatis fiebat diuisio.

Dicit aliquis, quod solum ponitur hic de hominibus, & pecoribus; quia alia non sunt distributa inter pugnatore, & reliqua multitudinem, sed quod quilibet rapuisset suum erat, vt patet infra in litera.

Respondendum est falsum esse: nam tunc pecora, & iumenta, & homines non diuiderentur inter pugnantem, & non pugnantem, quia soli pugnantem acceperunt praedam, ergo ipsi soli accepturi erant ea. Sed falsum est: ideo dicendum, quod illud solum intelligitur de auro, quod omnia alia, quae capta sunt in bello, erant communia, & aequaliter diuisa sunt inter bellatores: aurum autem non est diuisum, sed quod quilibet accepit hoc ei proueniebat: ideo quod fieri debuit diuisio praeda inter pugnantem, & non pugnantem, pecora & iumenta, & homines aequaliter diuisi sunt. Cetera autem supellestilia non diuisa fuerunt per numerum, sed ducta sunt ad collationem, & ibi secundum aequalitatem valoris diuisa sunt. Aurum autem non fuit ductum ad collationem, sed quilibet sibi retinuit quod rapuerat: & postea Domino totaliter oblatum est, vt patet infra. *Tu & Eleazar sacerdos, & principes vulgi.* Isti debebant diuidere praedam, quia erant tanquam iudices populi, & erant viri honorabiles: ideo populus magis confideret de eis, quod fideliter summam acciperent atque diuiderent. Vocantur principes vulgi principes multitudines, & possunt isti accipi pro tribu, & principibus, & tribuum, qui erant principes totius vulgi. Vel possunt accipi pro principibus, quos constituit Moyse consilio Iericho, pro tribunis, & Centurionibus, decanis, & quinquagenarijs, de quibus Exod. 18. cap. Sed dicendum, quod accipitur hic primo modo, quia quando facta est computatio totius populi, vel debebat facere aliquid Moyse cum principibus semper assumebat principes tribuum, vt patet 3. c. 1. ideo ita acciperet hic ad computandam praedam. Item patet, quia si intelligeretur de tribunis, centurionibus, & c. non diceretur, quod Moyse, & principes vulgi diuiderent praedam, sed Moyse, & iudices vulgi, quia isti non erant principes, sed iudices. Item non erat conueniens iudices istos assumi ad faciendum aliquid cum Moyse, quia praesentia multitudine conuenire non possent ad vnum actum, sicut non posset totus populus conuenire ad aliquid vnum, quod patet, quia accipiendo omnes

Quare in diuisione praede de supellestilibus non dicitur, quia in illis non assumebatur distributio secundum numerum, sed secundum valorem.

Quare Moyse, & Eleazar, & principes populi diuiserunt praedam.

X 4 istos

istos iudices, essent plures quam 80. millia: nam paulo ante hoc computati fuerant in populo sexcenta millia virorum, & mille, & septigenti, & 30. ideo oportet, quia haberent isti sexcentos, & duos tribunos, & centuriones sex mille, & 17. & quinquagenarios 12. millia, & 34. & decanos sexaginta millia, & 183. qui sunt ultra 80. millia, qui non possent conuenire ad aliquem unum actum, ergo non fuerunt isti congregati ad diuidendum praedam, & tollendum summam illius. Quod autem tanta esset multitudo populi apparet in numeratione, quae fuit facta paulo ante hoc in eodem anno, de qua supra 26. cap. ideo accipiuntur hic principes pro 12. principibus 12. tribuum. *Diuidesque ex quo praedam.* Idest diuides aequaliter: non solum ipse Moyses diuisurus erat praedam, sed etiam alij principes cum eo: & cum dicitur, quod erat aequalis diuisio inter bellatores, & reliquam multitudinem non est sensus, quod tantum daretur cui libet de multitudine, quantum cui libet bellatori, sed quod ratum dabatur toti multitudini manenti in castris, quantum omnibus bellatoribus, & sic non erat diuisio per equalia respectu personarum, quia bellatores erant 12. millia, ut patet supra in litera: reliqui autem manentes in castris erant quasi sexcenta millia virorum, ut patet supra c. 26. id tantum dabatur uni bellatori, quantum 40. vel quinquaginta viris de illis, qui manserunt in castris. Sed arguetur, quod deberet aequaliter diuidi praeda inter euntes ad bellum, & manentes in castris, quia dicitur, quod illa lex non erat tunc belli huius, sed incepti tunc. Dauid, quoniam pugnavit contra Amalechitas. Vnde dicitur preallic. cap. Et factum est hoc ex illa die, & deinceps constitutum, & praefinitum, & quasi lex in Israel usque ad diem hanc: ergo a principio non erat ista lex; alioquin non dubitasset super hoc viri, qui ierunt cum Dauid. Alio modo & conuenientius respondetur, quod data, quod ista lex fuisse a principio tempore huius belli contra Madianitas non obligarentur bellatores aequaliter diuidere praedam cum manentibus in castris, quia illa litera intelligitur de euntibus ad bellum, qui tamen postea manserunt ad custodiendas sarcinas bellatorum, & illi aliquo modo dicuntur pugnatore: nam necesse erat, quod aliquis maneret ad custodiendas sarcinas, alioquin possent hostes irruere super sarcinas, & diripere illas sibi. Cum ergo isti sint occupati in rebus bellatorum debent habere mercedem bellatorum. Item si acciderit, quod bellatores superentur ab hostibus, illi qui sunt in custodia sarcinarum, aequaliter erunt in periculo, quoniam hostes poterunt irruere super eos, & necesse est, ut succumbant, vel ut pugnent. hic autem est dissimile, quia isti, qui manserunt in castris non ierunt ad pugnam in terram Madian ad custodiendas sarcinas bellatorum, nec accesserunt prope terram illam, & dato, quod isti bellatores perirent non incumbere eis aliquod periculum, quia remotissimi erant, ideo non debebant habere aequalem portionem cum bellatoribus, sicut si de regione aliqua irent quidam ad bellum, & alij manerent in urbibus: manentes non debebant tantum recipere de pugna, sicut euntes ad bellum, vel forte nihil. Hic tamen Deus iussit dari aliquid manentibus in castris: & hoc forte nihil propter bonum pacis, quia qui manserunt in castris erant plurimi, & si euntes retinuisent sibi totam praedam irascerentur manentes, facerentque impetum in eis, & tumultuarentur castra. Datum autem est eis aliquid, scilicet, quod quadraginta, vel quinquaginta de manentibus in castris reciperent tantum, sicut vnus de pugnatorebus. Vel potest dici, quod fiebat hoc, quia

An deberent spolia aequaliter diuidi inter bellantes.

manentes in castris erant dispositi ad eundem in bellum, sicut illi, qui ierunt: ideo aliquid habere debebant, vel quia licet ipsi mansissent in castris, tamen non erant penitus, sicut qui manent in urbibus, sed aliquo modo erant in expeditione bellica, ideo aliquid habere debebant, licet non aequale.

Inter eos, qui pugnaverunt, & egressi sunt ad bellum. Hic est ordo praeposterus, quia prius est, quod aliqui irent ad bellum, quam quod pugnant. hic autem dicitur primo de pugnatorebus, quam de egredientibus ad bellum. iste modus loquendi est vitatus apud poetas. Sic patet per Virgilium secundo Aeneidos.

Moriamur mediaque in arma ruamus.

Prius tamen dicere debuisset ruamus in arma, quoniam moriamur. Ista duae clausulae, scilicet, qui pugnaverunt, & egressi sunt ad bellum, non ponuntur tanquam distinctae, quia tunc esset sensus, quod illi, qui manserunt ad custodiendas sarcinas, & non pugnaverunt, non deberent habere aliquam partem de praeda. Sed falsum est, ideo intelligendum, quod vna clausula istarum nihil addit ad alteram, sed omnes, qui egressi sunt ad bellum habentur tanquam pugnantes, ideo omnes egredientes ad bellum acceperunt partem. Ponitur etiam alia clausula infra. Et fuerunt in bello: sed etiam ista nihil addit ad praecedentes, quia pro nullo alio accipitur hic fuisse in bello, nisi pro fuisse in numero bellatorum, licet actualiter non pugnasent.

Et inter omnem reliquam multitudinem. Vocatur reliqua multitudo virorum manentium in castris: foeminae autem non computantur hic, nec assignata fuit eis aliqua pars, quia ipsae nunquam egrediuntur ad opera bellica, nec sunt conuenientes ad hoc, licet in politia Socratis determinaretur, quod foeminae egredierentur ad bellum, sicut viri iumento parabolam ab animalibus brutis, sed hoc improbat Aristoteles. Polit. cap. 2. ideo pars illa, quae provenit multitudini diuisa est inter solos viros, sed solum inter illos, qui erant potentes ad opera bellica, scilicet, viginti annis, & supra, in qua aetate ascribuntur homines militiae secundum legem Moysaycam, ut patet s. ca. 1.

Et separabis partem Domino. Hic ponitur de primitiis dandis de rebus acquisitis in bello: Deus enim vult, ut gratulemur ei in singulis, in quibus nobis benefacit, sicut condignum est, ut omnibus benefactoribus nostris pro singulis beneficiis gratias impendamus, sed nihil in nobis est, quod Deo auctore non susceperimus: ideo in singulis ei gratias impendere deberemus: potissime tamen in eis, quae maiora sunt, & magis a Deo conferti videntur: huiusmodi est de victoria belli: nam a Deo est, quod vincamus, vel vincamur, & non dependet ex fortitudine bellica, vel ex multitudine bellatorum. Sic patet primo Regum decimo quarto capitulo. ex verbis Ionathae ad armigerum suum, non est difficile saluare Domino, vel in multitudine, vel in paucis.

& primo Machabae. capitulo. quarto: dicit Iudas facile est concludi multos in manu paucorum, & non est differentia in conspectu Dei caeli liberare in multis, & in paucis, quoniam non in multitudine exercitus est victoria belli, sed de caelo fortitudo est: volebat ergo Deus, quod pro hac victoria, quae ab ipso collata fuerat, potissimum, quia miraculose collata fuerat, cum nec vnus de Iudaeis perisset destruetis tot millibus Madianitarum, & desolata terra ei gratia fierent, & quia congratulatio licet in corde praecipua sit maior apparet, cum aliquid exterius manifestatur in opere, ideo voluit, ut in signo exteriori aliquid sibi fieret, quod denotaret interiori gratulationem, & hoc fuit, quod daretur aliquid de praeda belli Deo.

Foeminae secundum politiam Socratis debebant ire ad bellum non autem secundum Aristotelem.

Deo, & quia Deus hoc recipere non poterat, nec eo indigebat, fecit, ut ministri eius, scilicet sacerdotes hoc reciperent, iubens, quod tam bellatores, quam reliqua multitudo manens in castris aliquid Domino impederent de praeda, & determinatur hic quantum isti impendere deberent, & quia non solum fuerat hic collata victoria, sed etiam miraculose collata est, ipsi qui pugnaverant impenderunt omne aurum, quod acceperant in bello pro thesauris Domini, scilicet, ga nullus de euntibus ad bellum perierat, ut patet infra.

Considerandum autem, quod istud quod separatum est de parte, quae provenit bellatoribus, & de parte, quae provenit reliqua multitudini ad dandum Deo non fuit separatum post factam diuisionem per omnes, sed antequam daretur quidquam alicui, scilicet, quod diuisa est praeda in duas medietates aequales, & de vna earum, quae proveniebat toti multitudini data est quaedam portio Deo, reliquam autem diuisum est inter reliquam multitudinem, & sic factum est de portione, quae provenit bellatoribus. Dicitur autem hic, & separabis partem Domino ab his, qui pugnaverunt, id est de parte, quae provenit pugnatorebus adhuc separabis partem vnam Deo, id est ad dandum sacerdoti magno loco Dei, quanta autem sit ista pars, immediate patet. *Ab his, qui pugnaverunt, & fuerunt in bello.* Id est de parte, quae provenit pugnatorebus, istae duae clausulae idem sunt, scilicet, pugnavisse, & fuisse in bello, quia nemo poterat pugnare, nisi sit in bello, existentes autem in bello pugnantibus censentur, sed ponitur vtraque ex modo loquendi Hebraico, qui interdum superabundat. *Vnam animam de quingentis.* Idest de omnibus animabus, quae provenierunt bellatoribus dabis partem Domino, & modus erit, quod de quingentis animabus detur vna: accipitur autem hic anima pro re animata: nam, siue homo, siue pecora vocantur. hic anima, & hoc, quia homines accepti in bello, & pecora ex medietate proveniunt bellatoribus, & de his dabit partem Domino, multitudo etiam dabat partem de portione sua, sed dabat de quinquaginta animabus vnam. Causa huius diuisionis est, quia illi, qui manebant in castris, non pugnaverunt, nec possederunt animam suam ad mortem, sicut bellatores, ideo rationale erat, quod plus acciperent bellatores de praeda, quam reliqui non pugnantes. Etiam excedebant eos in alio, scilicet, quod tantum susceperant de praeda pugnatorebus, qui erant 12. millia, sicut reliqui manentes in castris, qui erant quasi sexcenta millia. Item pugnatorebus dabant primitias suas summo sacerdoti, reliqua autem multitudo dabat primitias suas omnibus leuitis, ut patet in litera, sed omnes leuitae erant multi: sacerdos autem magnus etiam cum omnibus alijs sacerdotibus faciebat paruum numerum, ideo maiores esse debebant primitiae reliqua multitudinis, quam primitiae bellatorum. *Tam ex hominibus, quam ex bobus, & asinis, & ouibus.* Per haec intelliguntur omnia pecora quaecunque adducta sunt de terra Madian si aliqua alia fuissent, sicut caprae chamelli, eq, & similia. Sed satis dici potest, quod nulla alia fuerunt praeter haec, nam cum infra determinatur quantitas primitiarum tam de parte bellatorum, quam de parte reliqua multitudinis solum ponitur numerus ouium, bouum, asinorum, & hominum, si tamen fuissent aliqua alia pecora, vel iumenta capta in praeda tangeret hic de eis, cum tam diligenter ponatur ibi numerus bouum, & ouium, ita ut nec vna ouis relinquatur. Ideo dicendum, quod nulla alia pecora fuerunt ducta de terra Madian, sed satis mirabile est quod in tota terra Madian non fuerunt saltem duae caprae aut vnus equus, vel chamelus. *Et dabis eam Eleazaro sacerdoti.* Idest ista pars primitiarum cedet Eleazaro, qui est sacerdos magnus,

& hoc, quia ista pars cedebat Domino, sed Deus non poterat eam recipere, nec indiget ea, ideo aliquis loco eius recepturus erat, nullus autem propinquior erat quam ministri eius, & quia sacerdotes sunt ministri eius principales commisit eam Eleazaro sacerdoti.

An sacerdotes minores acceperint aliquid de istis primitiis bellicis, sicut leuitae, & sacerdos magnus. Quest. IX.

QVAERET aliquis circa hoc an sacerdotes minores aliquid acciperent de istis primitiis pugnae. Et videtur, quod aliquid recipere deberent, quia omnes istae primitiae, quae dabantur de parte bellatorum, quam quae dabantur da parte reliqua multitudinis proveniebant Deo, ipse autem tradidit eas ministris suis, & quia sacerdotes minores, ita erant ministri Dei, sicut leuitae, & sacerdos magnus, debuit eis aliquid dari de ista praeda. Quod autem daretur sacerdoti magno patet hic, quod verum daretur reliquis leuitis apparet infra, ideo necesse est intelligi, quod etiam daretur aliquid sacerdotibus ne essent peioris conditionis, quam leuitae, cum magis ministrarent Deo, quam leuitae.

In contrarium videtur, quia hic ponitur, quod portio, quae data est Domino de parte pugnatorebus provenit Eleazaro, & portio data de parte reliqua multitudinis provenit leuitis, sed nihil aliud erat de quo primitiae dari possent. Ergo sacerdotibus minoribus nulla primitiae de praeda datur. Simile autem habetur in solutione decimarum, nam leuitis iubeantur dari omnes decimae Israel. summo autem sacerdoti dari debebat decima de decimis leuitarum, de quibus supra cap. 18. sacerdotibus autem minoribus nihil dabatur de decimis, ut patet ibidem, ergo similiter nihil erat dandum hic de primitiis praedae.

Respondendum est, quod sacerdotibus minoribus fuit datum aliquid de primitiis praedae, quia non debebant esse peioris conditionis, quam leuitae, & fuit eis datum aliquid de parte, quae provenit Eleazaro sacerdoti, nam omnes sacerdotes minores computabatur de domo sacerdotis magni potissimum nunc, quia erant valde pauci, ideo de parte summi sacerdotis, quae erat satis magna, debebat eis dari. Cum vero arguitur, quod hic dicitur de primitiis summi sacerdotis, & de primitiis leuitarum, & nihil agitur de primitiis sacerdotum, ergo nulla dabantur eis. Respondendum est, quod quamquam non agatur mentio explicite, tamen subintelligitur, scilicet, quod daretur eis de primitiis summi sacerdotis. Cum autem confirmatur, quod summo sacerdoti dabantur quaedam decimae, & leuitis dabantur omnes aliae, & nulla proveniebant sacerdotibus minoribus, ergo sic non proveniebant eis primitiae hic, non tenet consequentia, quia ibi assignantur eis multa alia iura sufficientia illis, ideo de decimis nihil eis datum est, sed solis leuitis & sacerdoti magno, qui non habebant prouentus sufficientes aliunde: sed tempore huius belli nondum suscipiebant sacerdotes aliqua iura, nec leuitae, quia non ministrabant Domino, nec habebant Israelitae unde soluerent, cum non colerent terram, nec vacarent laboribus, ideo si darentur aliqua iura de praeda sacerdoti magno, & aliqua leuitis, & nulla darentur sacerdotibus grauentur nimis ipsi non habentes alius de aliquos prouentus. Et sic dicendum, quod data fuit eis aliqua pars, scilicet, de hac, quae data est sacerdoti magno. *Quia primitiae sunt Domini.* Istud est reddituum cause pro superiori, scilicet, quod ideo datae sunt istae partes praedae Eleazaro, quia primitiae sunt Domini, id est, quaedam partes separatae pro Deo, quasi dicat, pro victoria concessa Israelitis debebat aliquid dari

Ad rationem in contrarium.

dari Deo, & istud vocatur primitia, & quia Deus non suscipit, nec indiget his primitiis facit eas dari ministris suis. Eleazarus autem erat princeps sacerdotum, ideo fecit, quod ei, & reliquis minoribus sacerdotibus daretur vna pars primitiarum de praeda. *Ex media quoque parte filiorum Israel.* Hic ponitur portio de praeda, quae data est Leuitis de parte, quae prouenit multitudini manenti in castris, & dicitur, ex media parte filiorum Israel, id est ex medietate praeda, quae prouenit filiis Israel. Non accipitur autem hic medietas secundum numerum hominum, sed secundum praedae magnitudinem, vocantur autem hic filij Israel illi, qui manserunt in castris, non quidem, quod bellatores non essent de filiis Israel, sed quia semper maior pars populi vocatur populus absolutè, ut cum dicimus populus facit hoc, vel populus locutus est, quasi alij non sint de populo, hoc modo etiam respectu leuitarum dicitur, omnes alij esse filij Israel in populo Iudaeorum, quasi non sint leuitae de filiis Israel. *Accipies quinquagesimum caput.* Id est de quinquaginta capitibus accipies vnam, id est de hominibus, vel de pecoribus prouenientibus sibi accipies de quinquaginta vnum, & istud pro leuitis. Cauti autem quare de pecoribus, & hominibus prouenientibus toti multitudini dabatur vnum de quinquaginta, & de prouenientibus bellatoribus dabatur vnum de quingentis, supra assignata est.

Hominum, bouum, & asinorum, & ouium. Ista quatuor genera exprimitur hic fuisse accepta in praeda de quorum quolibet designatur quot capita fuerint, & quot fuerint data Deo. *Cunctorumque animalium.* Ex hoc dicit aliquis, quod praeter homines, boues, oues, & asinos fuerint aliqua alia animalia tam de pecoribus, quam de iumentis, cum dicitur hic, cunctorum, quae animalium, quod videtur esse additum ad praecedentia, semper tamen videtur dicendum id, quod supra, scilicet, quod nulla alia animalia ducta fuerint de terra Madian, nisi de illis quatuor generibus, quia cum tam diligenter exprimitur numerus omnium animalium de his quatuor generibus, ita ut nec vnum deficiat, aliquo modo tactum fuisse de alijs animalibus, sed nihil omnino rati. Cum vero dicitur hic, cunctorumque animalium, dicitur, quod non ponitur hic additum, sed expositiue, sicut interdum in Scriptura multae clausulae ponuntur.

Quomodo fuerint data primitia Domino de vntilibus, & metallis. Quae. X.

QVAERER aliquis circa praedicta de vntilibus, & metallis, quae accepta sunt in praeda, quomodo fuerint datae primitiae Domino, vel quomodo diuisa fuerint. Ad hoc aliquis respondet negando praesuppositum huius quaestioni, praesupponitur enim, quod vntilibus, & omnia metalla diuisa fuerint inter bellatores, & reliquam multitudinem, sicut homines, & pecora. Sed hoc non apparet, quia solum dicitur de diuisione hominum, & animalium brutorum. Item dicitur, quod non stat hoc, quia infra dicitur, vntilibusque enim, quod in praeda rapuerat suum erat, ergo non fuit facta aliqua diuisio. Sed hoc non est conuenienter dictum, quoniam Deus volebat, quod manentes in castris haberent partem de tota praeda, sed in suppellectilibus, & metallis esset magna pars praeda, ergo etiam de illis portio data fuit manentibus in castris. Cum vero arguitur, quod non fuisset diuisa praeda suppellectilium, quia dicitur vntilibusque, quod rapuerat suum erat, falsum praesupponitur, quia illud non intelligitur de tota praeda, sed solum de auro, ut patet infra, alioquin homines, & pecora non diuiderentur inter pugnatorem

res, & manentes in castris. Ideo satis rationabile est, quod fuerit facta diuisio suppellectilium, licet hic subtrahatur, & causa subtrahendi est, quia supra dicebatur de modo diuisioni homines, & iumenta, & hoc erat secundum aequalitatem numeri: in suppellectilibus autem non poterat poni conuenienter talis modus diuisionis, sed credendum est, quod alio modo diuiderentur, scilicet, ducendo omnia ad collationem, & diuidentur per medium secundum aequalitatem valoris. Quod autem aliquid hic subtrahatur necesse est dici, quia oportet, quod aurum, & argentum, & cetera suppellectilia diuiderentur, vel inter bellatores solum, vel inter bellatores, & reliquam multitudinem, quod patet, quia aurum, & argentum, & multa genera metallorum, & suppellectilium in bello capta sunt, sed de his nihil proueniebat totaliter cui libet capienti, nisi aurum, ut patet infra: oportet ergo, quod argentum, & cetera metalla, & suppellectilia capta diuisa fuerint, sed nihil de hoc exprimitur, ergo necesse est, quod dicatur aliquid hic subtrahi. Vnde rationabile est dici, quod subtrahatur diuisio facta suppellectilium, & metallorum inter pugnatorem, & reliquam multitudinem. Tunc autem stat dubium, de quo quaerebatur, scilicet, qualiter fuerint datae primitiae Domino de rebus illis. Responderi potest dupliciter, vno modo, quod nulla primitiae datae sunt, quia insufficientis fuit, quod daretur de hominibus, & pecoribus in signum gratiarum pro victoria, ideo de alijs non exprimitur. Alio modo potest intelligi, quod fuerint datae primitiae eo modo, quo de pecoribus, & hominibus, scilicet, quod de medietate, quae prouenit bellatoribus, datae sunt primitiae Eleazaro, & de medietate prouenienti reliquae multitudini datae sunt primitiae leuitis, & sicut dabatur de pecoribus, & de hominibus quinquagesimum caput de parte multitudinis, & quinquagesimum in valore de medietate non pugnatorem, & pars quingentesima de medietate, quae prouenit pugnatorem. *Et dabis ea leuitis.* Nomen leuitarum intelliguntur hic tolli leuitae, qui non erant sacerdotes, scilicet, Gersonites, & Merarites, & pars quadam Caathitarum. Nam Leuita dupliciter dicitur, aliquando enim importat nomen progeniei, & aliquando nomen officij. Primo modo omnes, qui sunt de stirpe Leui, sive sint sacerdotes, sive non, vocantur Leuitae. Secundo modo vocantur Leuitae illi solum, qui ministrabant in minoribus officijs, scilicet, qui non erant sacerdotes, & isto modo accipitur hic: sunt enim distincta iura sacerdotum, & Leuitarum supra 18. ca. postea autem ista iura erant diuidenda inter Leuitas, sed aut secundum aequalitatem, vel secundum dignitatem, non apparet. *Qui excubant in custodiis tabernaculi Domini.* Id est, qui vigilat in custodiendo tabernaculum Domini, in quo denotatur officium Leuitarum, pro quo recipiebant ista stipendia: erant enim Deo debita ista, quae dabantur, sed quia ipse non indigebat his, dabat ministris suis: si autem Leuita non haberet aliquod ministerium, non darentur eis primitiae istae. & dicitur hic, quod excubant in custodijs Domini, quia istud est vnum ex officijs Leuitarum, scilicet, quod cum castra essent fixa, ipsi castrametarentur in circuitu tabernaculi attente custodientes, ne quis de popularibus accederet ad Sanctuarium, aut coningeret se illis, alioquin oriretur indignatio Dei super populum. Leuitae etiam deponebant tabernaculum quando deponendum erat, & portabant illud in via, cum mouenda essent castra, & figebant illud erigentes cum castra figerentur. De his supra cap. 1. Dicitur autem hic in custodijs tabernaculi, id est totius Sanctuarij, quia non solum custodiebant Leuitae tabernaculum, sed

Rn. Aug.

Ad qnd.

etiam

etiam atrium eius, sed accipitur hic large tabernaculum pro Sanctuario. *Feceruntque Moyses, & Eleazar, sicut praecoperat Dominus.* Hic ponitur executio praedictorum, scilicet, de summa recipienda, & de facienda diuisione inter pugnatorem, & reliquam multitudinem, & hoc fecerunt Eleazar, & Moyses, & non solum ipsi, sed etiam principes vulgi cum eis: sic enim iussu fuerat, ut patet supra. *Fuit autem praeda quam exercebat ceperat.* Hic determinatur quantitas praeda, ut sequatur diuisio inter pugnatorem, & non pugnatorem. Et ex hoc confirmatur id, quod supra dicebamus, quod in pugna contra Madian nulla animalia fuerunt capta praeter homines, oues, boues, & asinos, quia hic dicitur, quod ista fuit praeda, quae sequitur, quasi ista sola esset praeda, sed solum ponitur hic quatuor genera animalium, ergo non fuerunt alia capta, alioquin superflue diceretur, quod ista fuit praeda. Ponitur autem hic numerus determinatus bouum, ouium, hominum, & asinorum, ut sciatur quantum proueniebat cui libet parti, & quantum Eleazaro, & quantum Leuitis. *Sexaginta millia, & mille anime hominum sexus feminei.* Ponitur hic numerus praeda quantum ad homines. Et vocantur hic anime ipsi homines ex modo scripturae. Et dicitur sexus feminei, quia quaequam capta sunt homines sexus masculini in praeda, tamen non venerunt in diuisionem, scilicet, quod pugnatorem acceperunt omnes paruulos, & foeminas ducentes in castra, sed Moyses fecit, quod omnes masculi, sive magni, sive parui iugularentur, ideo nullus de eis hic computatur, sed sola foeminae. *Qua non cognouerunt viros.* Dicitur hoc, quia omnes foeminae Madianitarum captae sunt a bellatoribus, & ductae in castra, sed non fuerunt omnes reseruae. Nam iussit Moyses, quod omnes foeminae, quae cognouerant viros iugularentur solis virginibus reseruatis, & istae diuisae sunt inter pugnatorem, & reliquam multitudinem, & de his dicitur, quod non nouerunt viros. *Dataque est media pars his, qui in praelio fuerunt.* Id est medietas totae praeda, scilicet, de omnibus hominibus, & pecoribus supra computatis in litera data fuit 12. millibus virorum, qui fuerunt in bello, & alia medietas data est reliquae multitudini. *Ouium 337. millia quingenta.* Ista est medietas totius praeda quantum ad oues: erat enim sexcenta septuaginta quinque millia, quarum medietas est 337. millia quingenta. *Ex quibus in partem Domini supplicatae sunt oues sexcenta septuaginta quinque.* Id est de istis ouibus, quae prouenerunt bellatoribus venerunt in partem Domini, id est in partem Eleazari sacerdoti, & sacerdotum minorum sexcenta 75. dicuntur autem solum sexcenta 75. oues, quia de quingentis dabatur vna, ut patet supra, ideo de trecentis millibus ouium datae sunt sexcenta, & de 37. millibus, & quingentis datae sunt 75. *Et de bobus 36. millibus.* Totae praeda bouum fuit 72. millium, de quibus medietas prouenit bellatoribus, scilicet, 36. millia bouum, & de his dederunt partem, quae proueniebat Domino, scilicet, boues 72. nam de quingentis dabatur vnum, id est de 30. millibus darentur 60. & de sex millibus darentur 12. *De asinis 30. millibus quingentis asini 61.* Fuit autem tota praeda asinorum 60. millia, & mille, ideo medietas, quae proueniebat bellatoribus erat 30. millia, & quingentorum asinorum, & cum de quingentis daretur vnum de 30. millibus, & quingentis proueniebant 61. *De animalibus hominum 16. millibus.* Id est de puellis virginibus, quae diuisae sunt in praeda, & iste fuerunt 32. millia, de quibus proueniebant 16. millia pu-

gnatoribus. *Cesserunt in partem Domini 32. anime.* Id est prouenerunt Eleazaro, qui recipiebat istas primitias loco Dei 32. virgines, quia de 16. millibus proueniebant 32. cum daretur vna virgo de quingentis. *Tradiditque Moyses numerum primitiarum Domini Eleazaro.* Iusserat Deus, quod primitiae, quae prouenirent ex parte bellatorum darentur Eleazaro, & aliae, quae proueniebant ex parte multitudinis darentur Leuitis, ita autem factum est hic, & non est intelligendum, quod fuerint datae istae primitiae Eleazaro, id est soli Eleazaro, sed etiam sacerdotibus minoribus pars data est, ut supra declaratum fuit, sed dicuntur datae Eleazaro istae primitiae, quia ipse erat princeps omnium sacerdotum. *Ex media parte filiorum Israel.* Id est ex medietate praeda, quae prouenit filiis Israel, id est pugnatorem, hic autem accipitur de contrario, quam superius, quia supra vocabantur filij Israel tota multitudo, quae diuidebatur contra bellatores: hic autem accipiuntur filij Israel pro bellatoribus. Et necesse est sic dici, quia dicitur hic, quod primitiae istorum traditae sunt Eleazaro, sed supra dicebatur, quod primitiae bellatorum darentur Eleazaro, & primitiae reliquae multitudinis darentur Leuitis. Patet etiam ex eo quod sequitur, scilicet. *Quam separauerat his, qui in praelio fuerant.* Id est, ista media pars filiorum Israel fuerat separata pro his, qui in bello fuerunt, sed isti non possunt vocari multitudo, quae erat in castris: ergo bellatores vocantur hic filij Israel, & in hoc est magna equiuocatio, & difficultas intelligendi Scripturam. *De media vero parte, quae conseruata reliqua multitudini.* Hic ponuntur primitiae, quae datae fuerunt Leuitis de medietate praeda, quae prouenit reliquae multitudini, id est, multitudini virorum manenti in castris, & ponuntur hic omnia quatuor genera animalium, de quibus fuit praeda, & quantum de quolibet prouenit non pugnantibus. *Tulit Moyses quinquagesimum caput.* Id est tam de hominibus, quam de bobus asinis, & ouibus dedit Moyses Leuitis de quinquaginta vnum, & iste erant maiores primitiae, quae illae, quae datae sunt Eleazaro sacerdoti, scilicet, in decuplo, quia quinquaginta est sub decuplo quingentorum. Et secundum hoc patet, quot asini, quot boues, quot oues, quot homines venerint Leuitis accipiendo in decuplo eorum, quae prouenerunt Eleazaro sacerdoti. Vnde de 337. millibus quingentis ouibus prouenerunt sex millia septingenta, & quinquaginta oues. De bobus autem 36. millibus prouenerunt Leuitis septingenti 20. boues. De asinis autem 30. millibus quingentis prouenerunt Leuitis sexcenti, & decem. De virginibus 16. millibus cesserunt Leuitis 320. *Dedit Leuitis, qui excubabant in tabernaculo Domini.* Id est assignauit Moyses istam partem Leuitis minoribus pro eo, quod excubabant in tabernaculo Domini, id est, erant vigilantes, vel attenti ad faciendum omnia ministeria in tabernaculo Domini, quae pertinebant ad officium eorum, quae supra assignata sunt. Vel dicitur, quod excubabant in tabernaculo, id est, in circuitu tabernaculi, scilicet, Sanctuarij. Nam Leuitae erant diuisi in quatuor partes, & castrametabatur ad quatuor latera Sanctuarij, de quo patet supra cap. 3. istud autem erat, ne illi, qui non erant Leuitae non accederent ad Sanctuarium. *Cumque accessissent.* Hic ponitur gratuita oblatio. Iusserat enim Deus de his, quae in bello acquisita sunt dari primitias sibi, quae supra datae leguntur. Harum autem solutio erat sub necessitate, quia Deus iusserat, ideo eis solutis adhuc bellatores gratis alia obtulerunt, scilicet, tonum aurum, quod in bello acceperant pro mirabili liberatione, quia nec vnum ex bellatoribus defuit. *Principes exercitus.* Multi enim fuerunt principes in exercitu contra Madian. Nam licet esset vnus dux omnium bellatorum,

rum,

rum, tamen sub eo erant multi principes minores, scilicet, tribuni, centuriones, & alia genera principatum *Tribuni, & centuriones dixerunt.* Isti sunt de principibus belli, & non sunt tribuni, & centuriones, qui constituti sunt tanquam iudices per Moysen consilio Iethro, sed sunt alij principes belli, quibus committuntur multi viri regendi. Si autem diuisus esset totus exercitus per tribunos, oportebat, vt essent tribuni 12. in bello, & si per centuriones, oportebat, vt essent 120. & hoc, quia bellatores erant 12. millia. Nos serui tui recensimus numerum pugnantium. Hic ponitur causa istius oblationis, scilicet, pro admirabili victoria, quia nullos defuit in bello. Dicunt enim, quod recensuerunt, id est computauerunt bellatores, qui sub eis fuerunt, & nullus inuentus est defecisse. Dicunt autem. Nos serui tui, quia Moyses erant princeps totius populi, & Propheta Deo acceptissimus in signis atque potentis, ideo omnes timebant eum atque honorabant. Quos habuimus sub manu nostra. Id est in potestate nostra. Isti, qui loquebantur erant principes belli, & quislibet habebat sub se aliquos viros, scilicet, centuriones habebant centum, & tribuni habebant mille, quorum quilibet curam gerens de suis computauit eos finito bello. Et ne vnus quidem defuit. Id est nullus defecit de pugnantibus, etiam nec vnus, quod mirabile erat, ideo tanquam pro admirabili specialiter Domino gratias offerebant. Ob hanc causam offerimus in donaria Domini. Id est, quia scimus hoc mirabiliter factum, offerimus Deo dona. Donaria enim, & dona idem sunt: dicitur autem aliquis offerre in donaria, id est offerre aliquid tanquam donum, & sic erat de auro, quod isti obtulerunt. Singuli quod in prada auri posuimus inuenire. Id est totum aurum, quod ex prada habitum est offerimus. Dubium enim est, an intelligatur de auro, quod prouenit solis principibus, vel de eo quod prouenit toti militia. Nam dicitur hic, quod centuriones, & tribuni obtulerunt. Sed dicendum videtur, quod non solum principes, sed omnes bellatores obtulerunt aurum suum, quod patet, quia istud offerebatur pro speciali beneficio, scilicet, quod nullus in bello perijt. Sed istud beneficium non solum erat collarum principibus, sed etiam omnibus bellatoribus, ideo videtur, quod omnes obtulerunt. Item patet, quia quod quisque inuenisset de auro in prada, suum erat, & non dantebatur, nec deducebatur, ad collationem, vt patet infra, sed non est verisimile, quod ipsi principes per se inuenissent istud aurum, quia ipsi non vacarent pradae per seipos, sed alij minores, & quod quisque inuenisset de auro suum erat, nec dabat inde aliqua iura principibus: ergo principes non potuerunt tantum de auro habere in iure suo de bello, sed videtur, quod fuerit aurum omnium bellatorum. Principes tamen dicuntur obtulisse, quia forte omnes bellatores videntes miraculum Dei in victoria valde prospera inter se conueniunt, quod totum aurum in bello acceptum Domino offerrent, & tunc principes collecto auro ab omnibus bellatoribus suis, offerrent illud loco omnium bellatorum.

Periscelidas. Hic ponuntur ornamenta, vel vtenilia, quae de auro erant, & oblata sunt. Et primum est in periscelidibus. Ita enim sunt ornamenta brachiorum, scilicet, quidam circuli de auro, vel alterius rei, quae circumdantur brachijs, & dicuntur aperi quod est circulus, & chelim, quod est brachium, quasi in circuitu brachiorum. Nomen autem posuit hic in Hebraeo significat ornamenta crurum. Et simile habetur Iai. cap. 3. vbi ponuntur ista ornamenta, & multa alia. Et armillas. Id est ornamenta circa annos, & forte non sunt in viti talia ornamenta, cum quosdam mutentur in mulieribus, & habitus mulierum, & virorum.

Annulos. Ornamenta manuum sunt, quae in communi vsu manent. *De dextralia.* Ornamenta sunt, quae in brachijs gestantur, & sunt in brachio dextro, & inde dextralia appellantur. *Et murenulas.* Ornamenta sunt circa collum pendentia, quae in modum cuiusdam piscis, qui murena dicitur fabricata sunt: vnde Cantico. primo dicit: Murenulas aureas faciemus tibi vermicalatas argento. In Hebraeo habetur hic. *Humam.* Id est clausura, erant ista genera ornamentorum ad tenendum, vel ligandum vestes ne ab inuicem separarentur. Dicit autem Ra. Salo, quod erant quadam clausurae quas apponebant viri in membris genitalibus mulierum, ne ab alijs cognoscerentur facta quadam perforatione, sicut fit ad ponendum in aures, sed turpe est tale cogitare, nec est credendum aliquando tale fuisse. *Vt deprecetur pro nobis ad Dominum.* Id est datus omnia ista ornamenta aurea, vt ores pro nobis ad Deum, scilicet, pro salute nostra. Pro duobus enim offerebant bellatores ista ornamenta aurea, scilicet, ad gratiarum actiones pro victoria miraculose acquisita, cum nullus ex eis defecerit. Etiam, vt oraretur ad Dominum pro eis, vt semper vterius prospere agerent, principaliter tamen offerebant ad gratiarum actiones. Sic est de holocausto, nam principaliter offeruntur ad laudem Dei: tamen proficit ad expiationem pro peccatis Leui. cap. 1. non tamen dabatur istud aurum Moysi, vel Eleazar, vt oraret Dominum pro bellatoribus, sicut nunc datur alicui presbytero, vel viro religioso elemosyna, vt orerit pro aliquo, sed cedebat in ius Sanctuarij, vt fierent inde vasa pro Sanctuario, vt patet infra cum dicitur, & susceptum intulerunt in tabernaculum testimonij in monumentum filiorum Israel: offerentes tamen posuerunt Moysi istud onus, vt oraret pro eis ad Dominum, quia ipsi offerebant hoc Deo.

An Moyses teneatur orare pro bellatoribus, cum offerrent aurum Domino. Quasi. XI.

QVAERET aliquis, an cum bellatores taliter offerrent aurum Domino, teneatur Moyses orare pro eis. Respondendum est, quod absolute non tenebatur: nam non potest dici, quod teneretur ex promissione, vel conuentione, quia non promisit Moyses nec conuenit, quod oraret pro eis. Si autem data pecunia conuenisset cum eis, quod oraret, licet conuentio esset illicita, scilicet, simoniaca, tamen obligabatur orare: hic autem nihil tale inuenitur. Etiam non potest dici, quod esset aliqua obligatio, quae naturaliter oraretur, sicut bene passi naturaliter obligantur ad audiora benefactoribus, quia hic non erat aliquod beneficium collatum Moysi cum ipse nihil recepisset de auro illo, sed totum transijt in thesauros Sanctuarij, vt fierent inde aliqua vasa. Si autem data fuisset ista quantitas auri Moysi in toto, vel in parte, vt oraret Deum pro bellatoribus, teneretur orare, tum quia naturaliter obligatus erat, tum quia ab offerentibus sic fuerat expressum. *Com.* tamen non peruenit ad eum quidquam de eo, quod oblatum est, nulla causa videbatur quare esset obligatus. Sic autem videtur de clericis nostri temporis, quod si aliqui eis in elemosynam conferatur, vt orent pro aliquo tenentur orare pro illo, quod si non fecerint peccant: & si determinatum sit, quid debeatur orare, & quando, & quanto tempore, & vbi, & sic de alijs circumstantijs, si in aliquo horum fiat transgressio, peccatum est. Si autem detur aliquid Ecclesiae, vt clerici illius Ecclesiae orent pro isto, vel illo, aut de illo, quod donatum est prouenit aliquid clericis, aut non: si autem prouenit sive in totum sive secundum aliquam partem

Delictum Rabi Salomonis.

An eum datur alicui aliquid Ecclesiae, vt orerit pro dante an teneatur clericus illius Ecclesiae orare pro eo, siue aliquid de donato ad eos peruenit si-

tem tenentur clerici orare, vt si quis instituerit Ecclesiam heredem, vel ei aliquid legauerit, vt de rebus illius rei fiant aliqua anniuersaria, vel debeant dici Missae, & similia, siue omnes fructus rei expendantur in hoc, siue solum quaedam portio, & reliquum maneat Ecclesiae ad fabricam, vel ad vsus suos, tenebunt isti clerici orare, alioquin peccabunt percipientes aliquos fructus, si non orent. Et non solum peccabunt in hoc, sed etiam si legatum sit paruum, & imponantur magna onera Ecclesiae, scilicet, quod dicantur multae Missae, vel multa anniuersaria, si clerici acceptauerint legata cum oneribus, & postea non subierint onera in totum, vel in partem peccant, tum quia agunt contra conditionem, vel modum interpositum, in quo est quasi quadam vis pacti, & infringentes hoc sunt, quasi qui fidem datam violant. Peccant etiam, quia agunt contra naturalem obligationem. Nam eo, quod receperunt beneficium, & recipiunt, obligantur orare pro eo, quo recipiunt etiam nullo interposito modo, vel conditione, si autem quis donauerit Ecclesiae, vel legauerit quidquam quod penitus verititer in vsus Ecclesiae, & nullo modo in totum, vel in partem rediit ad vsus clericorum, ipsi non tenentur orare in speciali pro illo donatore, cum ad eos nihil de hoc proueniat, sed tenentur orare in generali, quia ipsi suscipiunt ab Ecclesia stipendia ad sustentationem, sed Ecclesia datur per tales donationes, ideo pro huiusmodi donatoribus orare tenentur clerici illius Ecclesiae, sed hoc in generali. Quod verum est nisi donatio fuisset facta Ecclesiae cum conditione, vel modo, quod oraretur taliter, vel taliter pro illo, qui donauit, quia tunc si clerici acceptarent tenerentur: cum tamen aliquid taliter donatur Ecclesiae cum impositione certi oneris, scilicet, vt dicantur Missae, vel fiant aliqua anniuersaria, quamquam dicitur, quod illud pertinet ad Ecclesiam tamen pertinet ad clericum, qui sub onera imposita illi legato, per accidens tamen proficit illa donatio Ecclesiae: cum diuina ministeria magis in illa Ecclesia frequentantur, quam alijs frequentanda essent propter tales donationes. Dicendum igitur hic, quod Moyses non tenebatur directe orare Dominum pro istis, qui offerebant aurum pro thesauris Domini, quia nihil de illo proueniebat ad ipsum, nisi forte dicitur, quod tenebatur orare, quia ipse receperat partem primitiarum de prada. Nam erat ipse de Leuitis, vt patet primo Paral. cap. 23. & isti susceperant omnes primitias de prada de medietate, quae prouenerant multitudini. Oportebat ergo, quod aliquid de istis primitijs proueniret Moysi, & pro illo tenebatur orare, sed pro ista donatione auri non tenebatur directe. *Susceperunt Moyses, & Eleazar.* Isti duo susceperunt aurum quod pertinebat ad Sanctuarium, quia eorum erat cura praecipua de rebus Sanctuarij: Moysi quidem, quia ipse erat prepositus toti populo, & sacerdotibus, & ipse fecerat fabricari tabernaculum, atque per eum Deus omnia loquebatur: ad Eleazarum autem pertinebat, quia Sanctuarium commissum erat sacerdotibus quantum ad omnia ministeria, quae intrus fiebant supra cap. 18. & ibi declaratum est, sed inter sacerdotes Eleazarus erat sacerdos magnus, ideo ad eum pertinebat cura de rebus Sanctuarij, scilicet, quomodo conseruarentur thesauri eius. *Omne aurum in diuersis speciebus.* Id est totum aurum quod fuerat in bello acceptum, nam totum illud oblatum est Deo, vt patet supra, & dicitur in diuersis speciebus, id est in diuersis figuris valorum, nam omne aurum vnus speciei est, sed quia varie erat figuratum dicebantur esse diuersae species, scilicet, in armillis, annulis, murenulis dextralibus, & periscelidibus, vt patet supra. *Pondere Sanctuarij 16. millia 750. sicles.* Id est totum aurum quod obla-

tum est habebat in pondere id, quod dicitur hic, & dicitur pondere Sanctuarij, id est, quod ista summa sicles non pertinebat ad pondus vulgare, sed ad pondus Sanctuarij, quia quodcumque sit mentio de aliquo quod pertinebat ad Sanctuarium appreciabat, vel ponderabatur sicles Sanctuarij, & non sicles vulgari. Sic patet Leui. cap. ultimo, scilicet, Omnis estimatio sicles Sanctuarij ponderabitur. De quantitate autem, vel valore sicles non patet: erat enim sicles moneta grossa, & dicitur, quod continet 20. obolos: Leui. cap. ultimo, & supra 18. De quantitate autem, vel precio oboli non patet, quia moneta mutantur. Sciendum autem, quod sicles aliquando accipitur pro moneta, & aliquando pro pondere. De primo patet Leui. cap. 5. cum dicitur, quod pro peccato dabatur aries, qui potest emi duobus sicles: moneta tamen est medium commutationis, & non pondus. Aliquando autem accipitur sicles pro pondere, & sic accipitur hic, scilicet, quod aurum erat ponderis sicles 16. millia, & 750. Cuius tamen accipitur sicles pro moneta, dicendum, quod erat moneta de argento, & non de auro. Sic patet Deuterono. 32. cap. cum dicitur. Et dabit patri puella quinquaginta sicles argenti.

A tribunis, & centurionibus. Id est istud aurum susceptum est a tribunis, & centurionibus, qui erant principes belli, scilicet, quod omnes, qui fuerunt in bello collegerunt aurum quod habere poterant de prada, & dederunt principibus suis, ipsi vero obtulerunt illud, vt patet hic. *Vnusquisque enim quod in prada rapuerat suum erat.* Intelligitur hoc de auro solum, scilicet, quod fuit speciale in eo, quod quicumque aliquid inueniret sibi retineret. In alijs autem non est verum, quia tunc nulla fuisset facta diuisio pradae inter eos, qui fuerunt in bello, & eos, qui manserunt in castris. Sed falsum est cum supra ponatur, quod medietas pradae data est manentibus in castris, & medietas euntibus ad bellum. Ponitur autem hoc ad tollendum dubium, & significandum quomodo potuerint isti viri offerre omne aurum, quod inuenissent in bello, quia istud pertinere videbatur partim ad eos, qui manebant in castris: isti tamen non poterant prejudicare illis offerendo ea, quae erant iuris illorum, sicut si voluissent feminas, & omnia pecora accepta in bello offerre Domino, ideo responderetur, quod bellatores potuerunt offerre aurum totum inuentum in bello, quia non debebat hoc cadere sub diuisione, sed quod quis rapuisset hoc suum erat, ideo poterat illud offerre, vel donare, aut quodcumque aliud facere. *Et susceptum intulerunt in tabernaculum testimonij.* Id est, Moyses, & Eleazarus susceperunt istud aurum, & posuerunt in thesauris Domini: erant enim aliqua repositoria in Sanctuario, in quibus posuerunt aurum istud.

In monumentum filiorum Israel. Id est fuit positum ad memoriam, vel recordationem filiorum Israel. Monumentum enim dicitur recordatio, quasi monens memorem; ideo quando aliquid positum est in memoria, vel in signum alicuius rei, vocatur monumentum: ob hoc etiam historiae gestarum rerum vocantur monumenta, quia monent nos ad recordationem praeteritarum rerum. Dicuntur autem Mansisse in monumentum filiorum Israel, id est, vt Deus recordaretur filiorum Israel, sicut dicitur de panibus propositionis, quod erunt semper coram Domino in memoria filiorum Israel: Leui. cap. 24. & quod summus sacerdos portaret duodecim lapides in rationali in memoriam duodecim filiorum Israel: Exo. capi. 28. Est autem iste modus loquendi Scripturae ad condescendendum modo intelligendi nostro vulgari: nam Deus nihil recordatur, cum nihil obliuiscatur, sed omnia semper sunt nuda, & praesentia illi: Ad Hebraeos. 4. cap. quia

quia tamen nos recordamur rerum, quas alias cogitamus, & oblitum sumus, cum aliquod signum earum ante nos ponitur, statim recordamur illarum, ita & dicimus, quod aliquid sit coram Domino in memoria, scilicet, ut ipse memoretur nostri. *Coram Domino.* Id est erat positum istud aurum coram Domino, quia erat positum intra Sanctuarium: Deus autem specialiter dicebatur esse intra sancta Sanctorum, quia ibi respondebat ad omnia, quae inquirebantur de medio duorum Cherubim: Exo. 25. cap. supra cap. 7. & quia omnes aliae partes tabernaculi erant in conspectu arcis id, quod erat in Sanctuario, dicebatur esse coram Domino.

C A P. XXXII.

Tradit terra ultra Iordanem duabus tribubus, & dimidia in possessionem.

ILII Autem Ruben, & Gad habebant pecora multa, & erat illis in iumentis infinita substantia. Cumque vidissent Iazer, & Galaad aptas animalibus alendis terras, venerunt ad Moysen, & ad Eleazarum sacerdotem, & principes multitudinis, atque dixerunt: Ataroth, & Dibon, & Iazer, & Nemra, Hesebon, & Eleale, & Saban, & Nebo, & Beon, terra, quam percussit Dominus in conspectu filiorum Israel, regio vberima est ad pastum animalium: & nos serui tui habemus iumenta plurima: precamurque si inuenimus gratiam coram te, ut des nobis famulis tuis eam in possessionem, nec facias nos transire Iordanem.

Filii autem. Posito bello contra Madianitas, quod fuit vltimum, quod fecerunt Israelitae in via terrae promissionis, subditur de distinctione terrae quam habuerunt ante terram promissionis, ut post totum, quod sequitur fit de terrae promissionis acquisitione, & diuisione, quod fit in libro Iosue, quia historia ipsius libri est coniuncta isti: liber autem Deuteronomij, qui intercidit inter libros istos, & illum non continet historiam, sed praecipua, & caeremonias. Tanguntur autem hic quatuor: primo rationabilis petitio: Secundo increpatoria responsio: tertio communis disceptatio: quarto petitorum, concessio. Secunda ibi. *Quibus respondit.* tertia ibi. *At illi prope accedentes.* Quarta ibi. *Dedit itaque Moyses.*

Qualis sit ordo istorum ad praecedentia: Quaest. I.

CIRCA primum inquirendum est de eis, quae habentur hic: an habeant rectum ordinem ad praecedentia, vel an sit aliqua anticipatio, vel recapitulatio. Respondendum, quod non potest totaliter patere, quia quamquam hic, & in praecedenti cap. tractentur historiae, tamen non dependet vna ex altera, ideo non potest cognosci ordo illarum: non potest tamen dici, quod fuerit istud multo tempore ante praecedentia, quia fuit postquam capta est terra duorum regum Amorrhaeorum, cum hic fiat mentio, quod iam capta erat. Fuit autem capta

ista terra anno 40. ab exitu de Aegypto, ut declaratum fuit supra 21. cap. videtur autem satis rationabiliter dicendum, quod ista petitio fuerit post omnia supra dicta. Primo ex ordine litterae a quo nunquam recedendum est, nisi propter aliquam causam manifestam. Secundo, quia videtur, quod filij Ruben, & Gad non auderent petere terram istam quousque viderent omnia bella esse finita, quae fieri debebant ante ingressum terrae Chanaan, scilicet, bellum contra Madianitas, quod Deus fieri iusserat supra cap. 25. & praecedenti cap. & quando viderent, quod Israelitae erant prompti ad recedendum de terra illa, ut intrarent in terram Chanaan transeundo Iordanem. Ideo dicendum videtur, quod fuerit ista petitio post omnia, quae supra habentur circa finem anni 40. ab exitu de Aegypto.

Filii autem Ruben, & Gad. Hic ponitur motuum ad petendum cum infra ponatur petitio, scilicet, quare petierunt filij Ruben, & Gad terram duorum regum Amorrhaeorum. Et quamquam solum dicatur de Ruben, & Gad, tamen etiam dimidia tribus Manasse accepit haereditatem cum eis in terra illa, ut patet infra. Ideo dicendum, quod istae duae tribus, & dimidia petierunt terram hanc a Moysse, sed litera non curauit explicare per omnia modum petitionis, & petitores. Vel potest dici, quod filij Ruben, & Gad solum petierunt terram istam, sed postea dimidia tribus Manasse fuit eis vnita, quia habebat multa pecora, sicut filij Ruben, & Gad, vel forte Moyses noluit dare illam terram duabus tribubus, quia existimauit eam magnam, ideo adiunxit ei mediam tribum, quamquam illa nihil petierit, sed prima duo veriora sunt.

Habebant pecora multa. Ista est causa quare petierunt istae duae tribus terram hanc, scilicet, quia erat illa nimis pascualis, ut patet infra, & ipsi habebant pecora multa, ideo conueniens erat statui, & vitae eorum. Habebant autem istae tribus plura pecora, quam aliae, quae forte plura pecora duxerant de Aegypto, quam ceterae tribus, vel quia meliores pastores erant. Vel forte, quia pecora aliarum tribuum, quae habita fuerant de praeda Madian emerant ab eis. *Et erat illis in iumentis infinita substantia.* Ista potest esse replicatio eiusdem sententiae, quia Scriptura saepe sic accipit pecora, & iumenta pro eodem. Quod autem iumenta vocentur pecora patet praecedenti cap. ubi asini vocantur pecora, & tamen sunt iumenta. Quod autem pecora vocentur iumenta patet Exodi cap. 13. cum dicitur: Sanctifica mihi omne primogenitum, quod aperit venter tam in hominibus, quam in iumentis. Et tamen primogenita, quae sanctificabantur magis erant de pecoribus, quam de iumentis, cum de iumentis solus asinus sanctificaretur, ut patet ibidem. Si isto modo accipiantur iumenta, est repetitio sententiae. Vel possunt accipi proprie iumenta pro animalibus non pertinentibus ad cibos, sed ad labores: sic vocatur asinus, equi, camelus iumenta, & dicitur hic: Infinita substantia, id est infinita possessio, accipiendo infinitum hyperbolicè, quia non poterant habere infinitam substantiam.

Cumque vidissent Iazer, & Galaad. Hic ponitur causa, quae mouit eos ad petendum terram, scilicet, quia viderunt illam valde pascualem, & ponuntur hic multa loca infra sed hic solum ponuntur duo, scilicet, Iazer, & Galaad. Est enim Iazer quaedam ciuitas in terra duorum regum Amorrhaeorum, quae pertinebat ad regem Og, & ad illam iuerunt ad explorandum Iudaei, ut patet supra cap. 21. fuit autem ista ciuitas data dimidia tribui Manasse. Galaad autem non est nomen ciuitatis, sed terrae: est enim quaedam regio magna in circuitu montis, in terra nante duorum regum Amorrhaeorum est quidam mons, qui vocatur Galaad, quod nomen imposuit ei Iacob, ut patet Gen. 31. cap.

Iazer Galaad nomen ciuitatis & regionis.

Cap. & in circuitu istius montis sunt multae vrbes, & terra pascualis valde diuiditur autem in duo regna, nam mos intercidit inter duo latera terrae, scilicet, quod ad vnā partem montis est terra Galaad pertinet ad regnum Sehon Amorrhaei, & ad aliam partem pertinet ad regnum Og. Deuteronomio. 3. sic etiam diuisa fuit postea ista terra, quia medietas eius fuit data tribui Gad, & medietas eius dimidia tribui Manasse: Deuter. ca. 3. & Iosue 13. *Aptas alendis animalibus.* Quia forte sunt in vallibus, ideo sunt multum irriguae, & herboae propter montem Galaad qui coniunctae sunt.

Venerunt ad Moysen, & ad Eleazarum. Ad istos venerunt, ut ab eis peterent, quia ad eos pertinebat concedere terram illam, vel non concedere: erat enim Moyses princeps totius populi, ideo nulla causa erat, quae ad eum pertinere non posset, & sine eo non potuissent in hac petitione aliquid iudicare, quia ista erat de causis maximis, sed non poterant iudicare in causis magnis alij iudices, vel principes, sed solus Moyses Exodi 18. cap. & Deuteronomio. cap. primo. ad Eleazarum etiam pertinebat iudicare in ista causa, quia ipse erat summus sacerdos, & princeps populi, ideo et in alijs causis magnis recurrebatur ad eum, & ad Moysen: supra capit. 27. & infra vltimo capitulo. Fuit autem postea factus principalis diuisor terrae Canaan mortuo Moysse, ut patet infra capitulo. 34. & Iosue 14. *Et principes multitudinis.* Id est etiam venerunt ad principes multitudinis. Erant enim isti principes cum Moysse, & Eleazaro. Et quia agebatur de damno totius populi, scilicet, concedendo terram illam duabus tribubus & dimidia, requirebatur consensus populi: principes autem interueniebant loco totius populi, ideo etiam ipsi interfuerunt huic petitioni. Vocatur autem hic principes multitudinis duodecim principes, qui erant principes totius populi, & non accipitur pro principibus, qui sunt iudices, scilicet, decanis quinquagenarijs & c. eo, quod isti proprie non vocantur principes, sed iudices. Etiam, quia potestas istorum erat in dirimendo causas, sed non in concedendo aliquid quod pertineret ad totum populum cum ipsi non haberent vicem populi in hoc. *Ataroth.* Hic ponitur petitio duarum tribuum. Dicunt enim, quod istae ciuitates, quae nominantur hic, erant valde pascuales: ipsi autem habebant multa pecora, ideo quod darent eis. Nominantur autem supra duo loca, hic autem multa. Sed dicendum, quod Galaad, quae supra ponitur non est nomen ciuitatis, sed terrae habetis multas ciuitates, ideo volunt quidam, quod omnes ciuitates hic nominatae sint in terra Galaad praeter vrbes Iazer, quae hic computatur, & sic tot nominantur ibi, quot hic, sed ibi implicite, hic explicitè. Sed ista responsio non stat, quia omnia loca, quae ponuntur hic non pertinent ad terram Galaad, quia hic ponitur Ataroth, & tamen non est in terra Galaad Iosue cap. 13. etiam hic ponuntur Dibon, & Hesebon, quae pertinuerunt ad tribum Ruben Iosue cap. 13. & tamen terra Galaad non prouenit quantum ad aliquid tribui Ruben, sed medietas eius data est tribui Gad, & reliqua medietas dimidia tribui Manasse Deuteronomio. cap. 3. & Iosue 13. dicendum igitur, quod duae tribus intendebant dicere, quod tota terra duorum regum Amorrhaeorum erat pascualis valde, & conueniebat valde eis, ideo quod daretur ipsis. Ad hoc autem nominauerunt regiones magis pascuales in tota terra illa, & sunt regiones vrbium, quae ponuntur: supra autem ponebantur duo, scilicet, terra Galaad, & vrbs Iazer, & in eis non includuntur omnes vrbes, quae ponuntur hic, nec cogit nos aliquid ad hoc.

Petitio tribuum Ruben, & Gad.

Sed dicendum, quod Scriptura quando debet narrare aliquid sepius, non narrat illud perfecte semper,

Ne cogatur saepe illud inutiliter repetere, ponitur autem Ataroth prima ciuitas. Ista enim erat ciuitas praecipua in regno Og Amorrhaei. Vnde ipse dicebat regnare in Ataroth: Iosue c. 12. & 13. In ista ciuitate habitauerunt antiquitus gigantes, & fuit ibi bellum factum contra eos, atque delati sunt, ut patet Gen. 14. cap. cum dicitur de pugna facta in Ataroth Carnaim. Mansit autem de progenie istorum Og, qui postea fuit rex, & iste fuit vltimus gigantum, qui vocabantur Raphaim: Deuteronomio. ca. 3. & Iosue 12. & 13. Fuit autem ista ciuitas postea data per Moysen dimidia tribui Manasse Iosue 13. quamquam infra dicatur in litera, quod extruxerunt eam filij Gad. Quomodo autem hoc stet infra declarabitur. *Et Dibon.* Ista est quaedam ciuitas, quae fuit data filiis Ruben, ut patet Iosue cap. 13. infra tamen ponitur, quod extruxerunt eam filij Gad: de quo infra videbitur. *Et Iazer.* Ista ciuitas erat valde pascualis, ideo specialiter fuit nominata supra cum terra Galaad, quae etiam erat valde pascualis De hoc infra in litera. *Et Nemra.* Ista ciuitas fuit data filiis Gad, & ipsi extruxerunt eam, ut patet infra in litera. *Et Hesebon.* Ista erat ciuitas Metropolis in regno regis Sehon, & ab ista denominabatur ipse rex Hesebon. Pertinuit autem primo ad terram Moab, sed rex Sehon cepit eam cum multis alijs locis. De quo supra cap. 21. ista ciuitas fuit postea data tribui Ruben, ut patet infra in litera, & Iosue cap. 13.

Dibon.

Iazer.

Nemra.

Hesebon.

Eleale.

Saban.

Nebo.

Beon.

Ista est ciuitas pertinens ad regnum Sehon, quae postea data est filiis Ruben, ut patet infra in litera. *Et Saban.* Ista est alia ciuitas regni Sehon, quae prouenit filiis Ruben, & vocatur alio modo Sabana: de quo patet infra.

Istud est nomen ciuitatis, sed non patet cui tribui data fuerit, eo quod non reperitur infra in litera, nec Iosue cap. 13. ubi agitur de partibus possessionum tribuum istarum, & causa huius est, quia plurimae harum vrbium erant multinominae, & in aliquibus locis Scripturae ponuntur quaedam nomina earum, & in aliquibus locis alia. Etiam quia non exprimuntur omnes ciuitates, quae datae fuerunt omnibus tribubus nominatae, sed aliquando intelliguntur per clausulam generalem.

Non habetur ista ciuitas sub isto nomine cui tribui data fuerit, eo quod non reperitur infra in litera, nec Iosue cap. 13. ubi agitur de partibus possessionum tribuum istarum, & causa huius est, quia plurimae harum vrbium erant multinominae, & in aliquibus locis Scripturae ponuntur quaedam nomina earum, & in aliquibus locis alia. Etiam quia non exprimuntur omnes ciuitates, quae datae fuerunt omnibus tribubus nominatae, sed aliquando intelliguntur per clausulam generalem.

Item quia si istas vrbes solum petissent, cum Moyses assensit eorum petitioni non tribuisset illis totam terram duorum regum Amorrhaeorum, sed solum has vrbes. Tribuit tamen totam terram: ergo totam illam petierunt. Dicitur autem, quam percussit Dominus in conspectu filiorum Israel. Id est istae ciuitates sunt terra, quam percussit Dominus, in quo innuitur, quod non solum petebant istae tribus ciuitates supra nominatas, sed totam terram duorum regum Amorrhaeorum, quam Dominus tradiderat in conspectu Israelitarum. Quod patet, quia duae tribus non peterent tam paucas vrbes ad habitandum, cum cuilibet tribui earum traditae fuerint plures vrbes, quam istae omnes Iosue 13. Item quia si istas vrbes solum petissent, cum Moyses assensit eorum petitioni non tribuisset illis totam terram duorum regum Amorrhaeorum, sed solum has vrbes. Tribuit tamen totam terram: ergo totam illam petierunt. Dicitur autem, quam percussit Dominus in conspectu filiorum Israel, quia quamquam Israelitae occidissent habitatores illarum terrarum, tamen nunquam potuissent illos occidere, nisi Deus illos specialiter adiunxisset, quia isti duo reges Amorrhaei erant potentissimi, & omnibus gentibus formidabiles: est autem iste modus loquendi tanquam si Iudei nihil egissent, sed ipsis videntibus Deus occidisset habitatores harum terrarum: sic fuit in mari rubro quando Iudeis nihil agentibus Deus occidit omnes Aegyptios: vnde dixerat eis Moyses:

Moyſes: Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis: Exo. cap. 14. Aliquando tamen Scriptura vitur alio modo loquendi, ſcilicet, quod omnia bella, quæ facta ſunt ab aliqua gente dicat facta eſſe a Deo illius gentis: ſic loquebatur Iſepe Galaadites ad regē Ammon, ſcilicet, Nonne ea, quæ poſſedit Chamus Deus tuus tibi iure debentur? quæ autem Dominus Deus noſter victor obtinuit in noſtram cedent poſſeſſionem? ut patet Iudi. cap. 11. & iſte modus conuenit hic, quia Iudæi per ſe pugnabant, & occidebant hoſtes, maius tamen erat quod faciebat hic Deus, quàm quod Iudæi.

Regionis uberrima eſt ad paſſum animalium. Ideſt tota iſta terra erat paſcualis, ideo conueniebat eis, qui habebant multa pecora: neſciebant autem iſtæ duæ tribus in terra Chanaan, ad quam tranſituri erant, eſſet magis paſcualis, quam iſta. Sed cum viderunt iſtam eſſe herboſam, nihil vterius curauerunt.

Et nos ſerui tui habemus iumenta plurima. Quasi dicat, non petimus irrationabiliter, quoniã habemus multa pecora, quibus iſta terra conuenit. accipiuntur autem huius iumenta large, ſcilicet, tam pro iumentis, quàm pro pecoribus, quia iſtæ duæ tribus non ſolum habebant iumenta multa, ſed etiam pecora, ut patet ſupra.

Precaurque ſi inuenimus gratiam coram te. Ideſt ſi nobis in eo quod iuſte petimus condeſcendere. Inuenire gratiam corã aliquo, vel in oculis eius eſt, quod omnia, quæ facimus, vel petimus ei grata, & bona videantur, & noſ ipſi ei videamur acceptabiles. Huic opponitur eſſe deſertibilem, ſcilicet, quod aliquis homo videatur in oculis alterius tanquam aliquid malum, & omnes actus eius ſint illi deſertibiles, ita iſti dicebant, quod ſi inueniant aliquam gratiam coram Moyſe, ſi non habebat eos totaliter ex oſos, quod concederet hoc, quia rationabiliter petebant.

Et des nobis famulis tuis. Loquuntur ad Moyſen tanquam ad magnum Dominum ſuadentes in verborum ſacundia: nam etiam antiquum, & rude illud ſeculi eloquentia non caruit penitus.

Eam in poſſeſſionem. Ex hoc patet, quod totam terrã duorum regum Amorrhæorum petebant, quia cum ſupra dictum fuerit de terra, quam Dominus percuffit in conſpectu Iſrael: ſubditur, quod daretur eis in poſſeſſionem, quaſi totam petant.

Neſcias nos tranſire Iordanem. Ideſt non compellat nos ire vltra Iordanem ad habitandum cum hic habeamus locum conuenientem habitationi: Dicitur autem de tranſitu Iordanis, quia Iſraelitæ ibant in terrã Chanaan, quæ promiſſa erat eis principaliter, & illa erat vltra Iordanem ad occidentalem plagam. Non eſt autem intelligendum cum dicitur, ne facias nos tranſire Iordanem, quod nullo modo tranſire vellēt Iordanem, cum immediatè obtulerint ſe tranſituros ante fratres ſuos ad pugnandũ, & non redituros quouique poſſiderent pacifice terram, ſed intelligitur, ne faceret eos tranſire illuc ad habitandum: ſi autem totaliter vellent non tranſire, irrationabilis eſſet eorum petitio, quia quilibet tribus hoc vellat, & nulla tranſiret ad acquirendum terram Chanaan. Hoc tamen modo intellexit Moyſes a principio, ideo increpuit eos nimis cum petierunt.

Quibus reſpondit Moyſes: Nunquid fratres veſtri ibunt ad pugnam, & vos hic ſedebitis? Cur ſubuertitis mentes filiorum Iſrael, ne tranſire audeant in locum, quem eis daturus eſt Dominus? Nonne ita egerunt pa-

tres veſtri, quando miſi de Cadesbarne ad explorandam terram? Cumque veniſſent vſque ad vallem botri luſtrata omni regione, ſubuerterunt cor filiorum Iſrael, ut non intrarent fines, quos eis Dominus dedit? Qui iratus iurauit, dicens: Si videbunt homines iſti, qui aſcenderunt ex Aegypto a viginti annis, & ſupra, terram, quam ſub iuramento pollicitus ſum Abraham, Iſaac, & Iacob, & noluerunt ſequi me, præter Caleb filium Iephone Cenezæum, & Iofue filium Nun. Iſti impleuerunt voluntatem meam. Iratusque Dominus aduerſum Iſrael, circumduxit eum per deſertum quadraginta annis, donec conſumeretur vniuerſa generatio, quæ fecerat malum in conſpectu eius. Et ecce, inquit, vos ſurrexiſtis pro patribus veſtris, incrementa, & alumni hominum peccatorum, ut augetis furorem Domini contra Iſrael. Quod ſi nolueritis ſequi eum in ſolitudine, populũ derelinquet, & vos cauſa eritis necis omniũ.

Quibus reſpondit Moyſes. Hic ponitur ſecundum, ſcilicet, increpatoria reſponſio. Iſte duæ tribus petierunt coram Moyſe, Eleazaro, & principibus populi, ſed quia non poterant omnes ſimul reſpondere reſpondit Moyſes, qui præcipuus erat eorum.

Nunquid fratres veſtri ibunt ad pugnam, & vos hic ſedebitis? Rationabilis increpatione eſt, quaſi dicat: Valde irrationabile eſt, quod fratres veſtri, ideſt omnes alie tribus vadant ad pugnandum, & vos quieſcatis hic in terra, quam ipſi labore ſuo acquiſerunt. Hoc reſpondebat Moyſes, quia intelligebat, quod iſtæ tribus petebant manere in terra illa, & quod non tranſirent Iordanem ad manendum, nec ad pugnandum, & tunc irrationabile erat, quod petebatur, ſed non intendebat hoc ipſi, ut infra patet.

Cur ſubuertitis mentes filiorum Iſrael? Hic increpat eorum petitionem ex alia radice, ſcilicet, quia non ſolũ petebant iniuſtum, ſed etiam faciebant ſcandalum. Unde dicit Moyſes: Cur ſubuertitis mentes filiorum Iſrael, ideſt peſtiſtam veſtram petitionem ſubuertuntur mentes aliorum Iſraelitarum: incuterent enim timorem alijs. Exiſtimarent enim ceteri, quod iſti non audebant tranſire Iordanem propter diſſidentia pugnandi contra hoſtes propter magnam potentiam illorum, & ſic alij quoque tranſire nolent Iordanem impleturi præceptum Domini.

Ne tranſire audeant in locum, quem daturus eſt Dominus. Ideſt facitis, quod non audeant tranſire in terrã Chanaan, quam Deus ſe promiſit daturum. Et dicitur in locum accipiendo large locum pro regione, quia non erat aliquis vnus locus in terra Chanaan, ad quẽ tranſituri eſſent, ſed tota terra Chanaan. Accipitur tamen locus pro tota illa regione, & ſic multoties habetur in Scriptura.

Nonne ita egerunt patres veſtri? Hic probat eorum petitionem eſſe iniuſtam exemplo antiquorum, ſcilicet, quod parentes eorum ſic fecerant, ut iſti, & ſecutum eſt magnum ſcandalum in populo. Dicit autem, quod ſic fecerunt patres eorum, quoniam per verba ſua fecerunt formidare populũ dicentes, quod non

Supra 14.

Rf. Moyſ increpans duas tribus.

non aſcenderent in terram Chanaan: quia nõ poſſent pugnare contra habitatores terrę illius, qui erant robuſtiſſimi, & plurimi numero: & totus populus conterritus clamauit, & murmuraui contra dominum, ut pater. ſup. cap. 14. petendo, quod maneret in ſolitudine, & non introducerentur in terram Chanaan: iſti autem, quamquam non dicebant explicite, quod gens illa erat fortis, & non poſſent pugnare contra eam, dicebant ſimplicite cum nolent aſcendere in terram illam. Dicitur autem, quod ſic fecerunt patres iſtorum ideſt exploratores: & nõ uocant patres, ita quod iſte duę tribus fuerint de femine eorum, quia in qualibet harũ ſolũ vnus explorator: ſed dñr patres. i. prædeceſſores, & maxime cũ iſti ſequerentur exempla ipſorum, uidebant eſſe filii eorum.

Quando miſi eos de Cadesbarne ad explorandum terram.

Ideſt iſtud ſcandalum factum fuit, cum miſi ſunt exploratores: non quidem cum miſi ſunt, ſed cum uenerunt, quia uifa tota terra, & habitudine incolarum inceperunt murmurare in caſtris, dicentes, quod non poſſent pugnare contra gentem illam. Dicuntur autem miſi exploratores de Cadesbarne, quia cum uenerunt ad illam manſionem, quæ eſt circa terram Chanaan in extremitate terrę Edom, ut patet ſupra. ca. 20. miſerunt exploratores, ut inquirerent de ſtatu terrę ſupra cap. 13. & 14. & in eodem loco erant Iſraelitæ quando uenerunt exploratores, ut patet ſupra. ca. 13. quia non fuerant mutata caſtra dum exploratores iuerunt, & redierunt. Dicit autem Rabbi. Sa. quod exploratores miſi ſunt de manſione Aferoth, & redierunt in caſtra, quando erant Iſraelitę in Cadesbarne, & ſecundum hoc diuina exploratores terram. promiſſionis luſtrauerunt nota ſunt caſtra multitudinis per 20. manſiones, quæ ſunt ab Aferoth uſque ad Cadesbarne, ut patet ſequenti. ca. Eſt autem Aferoth manſio, in qua Maria ſoror Moyſi percuffa fuit lepra, ut patet ſupra. ca. 11. & 12. Sed iſtud patet falſum, quia hic dicitur quod exploratores miſi fuerunt de Cadesbarne, & idem habetur Deuter. ca. 1. & ſi forte reſpondere uelit, quod Aferoth uocatur alio nomine Cadesbarne, ſicut plura loca ſunt binomina, adhuc non ſtat ratio: quia dicitur ſupra. ca. 13. quod mouerunt caſtra Iſraelitę de Aferoth, & uenerunt in deſertum Phara: & inde miſi ſunt exploratores, ergo nõ de Aferoth.

Item quia quando uenerunt exploratores de terra promiſſionis ad locum caſtrorum in Cades, ut patet ſupra. 13. c. ibi data eſt contra populũ ſcientia, & non tranſierunt ultra locum illum ulque quo explectur, quaſi anni. 40. ſupra. cap. 14. Sed idem locus eſt, de quo miſi ſunt exploratores, & in quo poſtea manerunt magno tempore, ut patet Deuter. cap. 1. quia vterque uocatur Cadesbarne, cum primo dicitur quod miſi fuerunt exploratores de Cadesbarne: deinde dicitur, quod ſederunt Iſraelitæ in Cadesbarne multo tempore: ergo idem locus eſt, de quo miſi ſunt, & ad quem redierunt. Ex hoc autem apparet eſſe falſam diſtinctionem, quam aliqui ponunt. ſ. quod alius locus ſit Cades, in quo Maria mortua eſt, & alius locus Cadesbarne, quia in uno apponitur, barne, & in alio non. Sed iſta poſitio nihil agit, quia interdum uterque locus uocatur Cades abſolute, quia Cades in qua exploratores uenerunt ad caſtra uocatur Cadesbarne, ut patet Deuter. ca. 1. & tamen locus, ad quem uenerunt exploratores uocatur Cades abſolute ſ. ca. 13. & Cades ubi mortua eſt Maria uocatur Cades abſolute, ſ. ca. 20. ergo locus, in quo mortua eſt Maria uocatur Cadesbarne, quæ eſt de Cades miſi ſunt exploratores ſ. ca. 13. Variè tñ accipit Cades, quæ aliqui dñr Cadesbarne, & aliqui Cades deſerti Sin: & aliqui Cades deſerti Pharam, & aliqui Cades ſolũ. De his declaratur eſt ſ. ca. 13. & 20. Cumque ueniſſent uſque ad uallẽ Barĩ. Exploratores uenerunt ad locum iſtum, & fecerunt murmurare totum populũ: uocatur. n. uallis Bo-

Alph. Toſt. ſuper Num. Pars II.

tri quędam regio in terra Chanaan, quæ eſt uberrima uineis, & arboribus, ad quam acceſſerunt exploratores atque duxerunt inde ficus, & malogranata: abſcideruntque Botrum cum palmito ſuo. Et uocatus eſt ille locus torrens Botri, ſ. ca. 13. hic autem uocat uallis Botri, ſed modicum differt, quia in loco illo vtrunque erat. ſ. uallis & torrens. ſit autem mentio de torrente Botri, quia de loco illo adduxerunt fructus in ſignum uberratis terrę, & p illos habuerunt colorem quendam mouedi corda populi. ſ. quia exprimendo ueritatem unam de ueritate terrę multa mendacia interponebant, vel ſit mentio de torrente Botri, quia ille fuit locus uſtimus, ad quem acceſſerunt in terra Chanaan, & inde uenerunt in caſtra ſubuerteruntque immediate corda populi.

Uallis Botri, an ſit pars remotiſſima in terra Chanaã. Queſt. II.

ALIQUI enim intelligunt, quod iſta uallis Botri fuerit remotiſſima pars in tota terra Chanaan, ad quam acceſſerunt exploratores, quia dicitur uſque ad uallẽ Botri: ſed, uſque ſignificat terminum motus, ideo remotiſſimũ ad quod acceſſerunt, fuit iſta uallis. Sed nõ eſt verum, quia terra, ad quam uſtimo uenerunt exploratores in tota regione Chanaan fuit uallis Botri, & non fuit remotiſſima, ſed propinquiſſima, quia Iſraelitæ circueſerunt terram Chanaan, & in extremitate circuitus acceſſerunt ad uallẽ Botri, ideo oportet, quod ſit in parte propinqua, ſ. in ingreſſu terrę Chanaan. Item patet, quia de illa ualle portauerunt uiri Botrum pendente in uire ſua ſuper ueſtem, ut patet ſupra cap. 13. ſi tamen eſſet locus diſtantiſſimus, nõ potuiſſent de eodem loco portare: tum quia ficus malogranata, & uua perdiſſent ſuam pulchritudinem, cũ poſt multos dies redirent in caſtra. Item quia non poſſent conuenienter exploratores ducere iſtos fructus de extremitate terrę Chanaan tranſeundo per totam illam. nam uiderentur ab incolis terrę, & caperentur. Cum uero de extremitate terrę propinqua iſtos fructus caperent, non uiderent Chanaanai, quia cum caperent eſſent in exitu regni, ideo inde conuenienter caperentur.

Item uidebatur eſſe ſuperuacuum, quod exploratores laborarent ducendo fructus iſtos de extremitate remotiori terrę Chanaan, cum poſſent eos ducere de extremitate propinquiore, ideo uidetur dicendum, quod torrens Botri fuit locus propinquiſſimus caſtris Iudæorum, quàm fuerit aliquis alius in tota terra Chanaan. Cũ uero arguitur, quod terminus motus maxime diſtat a principio ſecundum ſitum, vel locum, ſed uallis Botri erat terminus: dicendum eſt uerum eſſe de motu factõ ſm lineam rectam, ſed ꝑriũ eſt in motu ꝑ lineam circulaſem, quia qui per totã peripheriã circuli mouetur in nulla parte eſt ita propinquus principio motus ſicut in fine, quia redit ad eundẽ punctum, ſic autem exploratores non ambulauerunt terrã Chanaã directe ſm longitudinẽ, ſed fecerunt quendã quaſi circuitũ, quod patet hic, cũ dñr in Iſra: Luſtrata oĩ regione luſtrare autem circũdare eſt. Sic et patet ſ. ca. 13. ſ. reuerſi que ſunt exploratores terrę poſt 40. dies oĩ regione circũdata. Dicendum ergo, quod uallis Botri eſt in extremitate terrę Chanaan apud partẽ illã, per quã introierunt exploratores, & poſtea faciẽtes quendã quaſi circuitũ redierunt apud locũ illũ, ꝑ quẽ intrauerat. ſ. ad uallẽ Botri: nõ dñr hic uſque ad uallẽ, quia ibi finita fuit ambulatio per terrã Chanaan, non quidem ſm longitudinẽ ſed ſm circuitũ quendã. Luſtrata omni regione. i. prius circũdederunt totam regionem Chanaan, quã uenirent in uallẽ Botri: luſtrare. n. circũdare ſignat. Non eſt tñ intelligendum, quod Iſraelitæ perambulauiffent terrã Chanaan proprie per circuitũ, quia tunc non introiſſent in eam, ſed ambulauiffent ꝑ extremitates eius, quod nõ conueniebat

Y bat

bat ad sciendum qualiratem locorum, & habitudinē incolarum sicut iusserat eis Moyses. Item non potest stare, quia supra. c. 13, dicitur q̄ exploratores exploraverunt a deserto Sin vsq; Roob ad introitum Emath: sed desertum Sin est in parte meridiana; Emath autē est in parte aquilonari, ut patet, 7. c. 34. ergo non fuit lustratio per circuitum sed per lōgum ab uno latere terre ad alterum latus oppositum. Nec itē intelligendum q̄ fuerit penitus progressio per longum a latere in latus: quia tunc non dicerentur lustrasse terram exploratores, sed principium itineris sui fuit a parte meridiana, & extremitas remotior fuit in latere septentrionali apud Roob, & Emath. In medio tamen itinere non procedebāt directe, sed aliquando declinabant uersus occidentem, & aliquādo uersus orientem, sicut declaratum est supra. c. 13.

Suburrerunt corda filiorum Israel. Idest Israelitae habebant corda disposita ad ascendendum in terram Chanaan, & pugnam contra Chananeos: isti autē suburrerunt corda Israelitarum, cum fecerunt eos patuitare: & hoc quia dixerunt gentes illas esse fortissimas, & q̄ nequaquam possent pugnare contra eas.

Ut non intrarent fines, quos eis dominus dedit. Idest fecerunt, ne intrarent terminos terrae suae, quia quando exploratores locuti sunt, nondum accesserant Israelitae ad limites terrae promissae, impediti sunt autem introire, quasi per 40. annos propter murmuracionem exploratorum. Dicitur autē: Quos dominus dedit: non quidem secundum ream, sed secundum promissionē, & assignacionem: quia quando ista loquebatur Moyses nondum fuerat data terra, quia tamen Deus nunq̄ mentitur, illa, quae promittit se facturum, ita certa sūt ac si iam facta essent.

Qui iratus irauit. Ista est pena data pro murmuracione exploratorum: ex quo sequitur, q̄ ista dux trib. Ruben, & Gad mouerent corda populi per hoc, q̄ uolebant transire Iordanem, Deus iterum iratus iraret aliquid durum super populum, & infligeret. Dicitur autē iratus non quidem realiter, quia impossibile est: sed feritatum demonstrauit, cum angelus, qui loquebatur loco eius uerba uiri irati protulerit. Eratq; dominus paratus ad infligendum mala Israelitis, & infixit, q̄ nos in Deo iram uocamus. Dicitur etiam q̄ irauit, q̄ nemo de illis, qui murmurauerant introiret in terram Chanaan, uel uideret eam. supra. c. 14. iuramentum autē Dei habetur ibi, cum dicitur: Vt uo ego, & implebitur gloria domini. & c. Si uidebunt homines isti idest non uidebunt terram, & est hic figura aposiopesis. Sic habetur Psal. 94. Si introibunt in requiem meam, non introibunt. Modus autem iste loquendi figuratus nō distinguitur, nisi per modum prolacionis, sicut est in modo ironico.

Qui ascenderunt ex Aegypto a 20. annis. Ista est penalis sententia prolata super Israelitis, q̄ nullus eorum, qui attigerant annos 20. posset intrare in terram Chanaan. Non est autem intelligendum, q̄ isti, qui non intrare deberent, essent 20. annorum in ipsa egressione de Aegypto, & super alios minoris aetatis non ferret sententia, quae etiam illi, qui erant 19. annorum uel 18. & 11. mensium aut 10. in exitu de Aegypto condemnati sunt hac sententia, & mortui sunt in deserto. Quod patet, quia oēs numerati in monte Synai condemnati sunt 5. 26. c. & illi, qui computabantur ibi, erant ad minus annorum 20. supra. c. 1. ab exitu tamen de Aegypto vsque ad diē illam transierunt unus annus, & unus mensis, cum fuerit inchoata computatio anno secundo ab exitu de Aegypto mense secundo, ut patet supra. c. 1. ergo illi, qui in exitu de Aegypto erant 19. annorum, uel uno mense detracto erant 20. annorum tempore, quo facta est computatio, alioquin si inceperat computatio ab anno, 21.

oportet, q̄ omnes, qui erāt annorum, 19. i exitu de Aegypto ista sententia condemnati fuerint, & mortui in deserto, ideo non debet ista littera legi coniunctim. s. q̄ in exitu de Aegypto essent annorum, 20. sed disiunctim. s.

Omnes qui ascenderunt ex Aegypto. Et fiat hic punctus a 20. annis, & supra. i. qui erāt. 20. annorum, uel ulterius non quando exierunt de Aegypto, sed quando computati sunt: mortui fuerunt.

Terram quam sub iuramento pollicitus us Abraham, Isaac, & Iacob. i. terram Chanaan quam promisit Deus istis patriarchis, & iurauit super eā. De Abraham pater Ge. c. 16. & 22. nam fecit cum eo fedus de dando terrā hāc Gen. 15. c. Isaac quoque promisit terram istam Gene. 26. c. & nō iurauit ei specialiter de hac re, sed promisit sub iuramento praestito Abraham, ut patet. e. c. De iacob autem patet, q̄ promiserit ei Gene. 46. sed non iurauit ibi. intelligitur tamen sub iuramento praestito patribus eius, cum benedictiones eius fuerint maiores, quā patrum suorum, ut patet Gen. 49. c.

Et noluerunt sequi me. s. exploratores, & alii Israelitae non secuti sunt me confidentes uerbis meis, cum ego dixissem eis, q̄ intrarent in terram illam, & q̄ praeualerent contra gentes illas: noluerunt autem introire, & in hoc non sequebantur dominum, quia Deum sequuntur, qui ei tota mente adheret obediendo omnibus praecipis eius, & confidendo omnibus promissionibus. Illis praeter Caleb filium Iephonne Cenezum. Excluduntur duo ab omnibus computatis, qui adhaeserunt domino. s. Caleb, & Iosue, & pugnauerunt in uerbis contra totam multitudinem propter diffidentiam, unde uoluit eos totus populus lapidare supra. c. 14. Iste Caleb fuit filius Iephonne, quia pater eius sic appellabatur, & temper exprimebatur nomen patris ad differentiam, quia in tribu Iuda erant alii uocati Caleb, s. Caleb filius Efron, ut patet primo Paralip. 2. & 4. c. Vocatur autem Cenezus, quia pater suus uocabatur Cenez, uel aliquis frater eius. De ueritate autem huius declaratum fuit Ios. cap. 15.

Et Iosue filium Nun. Iste Iosue fuit socius Caleb: & ambo secuti sunt dominum confidentes ei: nam ipsi fuerunt de duodecim exploratoribus, ut patet supra. c. 13. qui cum alii murmurarent noluerunt murmurare, sed restiterunt aliis dicentes, q̄ possent praeualere contra gentem terrae Chanaan: unde Deus perhibuit testimonium de eis, q̄ secuti fuissent ipsum: s. c. 14. cum dicitur. Seruum autem meum Caleb, qui plenus alio spiritu secutus est me, inducam in terram hanc, quam circuiuit, & semen eius possidebit eā. Vocatur autē hic Iosue filius Nun, ad differentiam aliorum, q̄ uocabantur Iosue. Iste. n. a principio uocabatur Osee, sed Moyses mutauit nomen eius uocando eum Iosue, quando misit eum in exploratorem supra. c. 13. uocatus fuit etiam Iesus, ut patet primo Macha. 2. c. & ad Hebr. 4. sed istud nomen est reducendo ad modum latinum, quia id quod in hebreo dicitur Iosue, uel Iosua apud nos dicitur Iesus, ideo nos corrupte proferentes nomen illius uocamus eum Iesum Naue idest Iosue filium Nun, ut patet per Hieronymum in prologo super Iosue. Iste autē Iosue fuit missus in exploratorem de tribu Ephraim, sicut Caleb de tribu Iuda. Ambo autem secuti sunt dominum, & fuerunt socii supra capitulo decimotertio, & 14.

Isti impleuerunt uoluntatem meā. i. fecerunt totaliter q̄ uolui. Deus. n. uolebat, q̄ Israelitae considerent uerbis eius ita isti fecerunt, & ad hanc confidentiam incitabāt totum Israel dicentes, quod poterant deuorare Chananeos, sicut cibum panis, & si Deus eis propitius esset introduceret eos in terram illam supra. cap. 14. omnes autem alii exploratores murmurauerunt, & alios murmurauit.

murmurare fecerunt. **Iratusque dominus aduersum Israel.** Ista est pena, quae secuta fuit ex diffidentia, & murmuracione. i. q̄ Deus percussit populum occidendo omnes, qui murmurauerāt, & impediēdo reliquos p. 40. annos, ne introiret in terram illam. Et dicitur iratus contra Israel. contra totum Israel, nam rari fuerunt, qui non condemnauerunt. s. Iosue, & Caleb de omnibus duodecim tribubus. De leuitis autem an aliqui perierint propter murmuracionem, uel oēs Deo adhaeserint, non patet, constat tamen, q̄ sententia non fuit lata contra eos, ut declaratum est supra. c. 14.

Circumduxit eum per desertum 40. annis. s. totum Israel, nam licet aliqui fuerint, qui non peccauerunt: tamen ipsi propter ceteros per desertum uagati sunt annis 40. sicut de Iosue, & Caleb patet, qui alias immediate ingressuri essent nisi murmurasset Israel: filii etiam patrum istorum murmuratorum puniti sunt pro patribus manendo 40. annis in solitudine, ut patet supra. c. 14. s. filii uestri erunt uagi in deserto 40. annis, & portabunt fornicacionem uestram, donec consumantur cadauera patrum in solitudine.

De 40. annis quibus steterunt Iudaei in deserto, & quomodo proficiiebantur, & quanto tempore fuerunt uagi.
Quest. III.

Dicitur autem q̄ Deus circumduxit Israel s. q̄ non duxit eum itinere recto in terram Chanaan: nam a principio exitus de Aegypto vsq; ad Cadesbarne, ubi fuit murmuracione transierunt Israelitae itinere recto, & uelociter, quā multas mansiones transierunt paucis temporibus. postquam autem murmurauerunt in Cades iussit Deus, ut reuertentur uersus mare rubrum, ut patet s. c. 14. & ibi manserunt magno tempore. s. vsq; ad principium anni 40. & postea cum iterum uenirent in Cadesbarne non potentes transire per locum ipsum prohibente rege Edom, ut patet s. 20. c. coacti sunt redire in circuitu terrae Edom, & Moab ut patet supra. c. 21. & durauit multum iste circuitus. Sic patet Deut. c. 2. s. circuitum montē Seyr longo tempore. i. montes terrae idumae, uel Edom. Si autem non murmurasset Israel immediate, ut exploratores redirent in castra, ingressuri erant itinere recto in terram Chanaan. Dicitur autē q̄ 40. annis circumducti sunt, q̄ intelligit computatio iteri rectum, & iter obliquum, in quo uagati sunt propter murmuracionem, si autem intelligatur solum de tempore, quo steterunt in deserto propter peccata, nō fuerunt 40. anni completi, quia defuit annus, & quasi dimidius, in quo uenerunt Israelitae ab Aegypto vsq; ad Cadesbarne itinere recto per. 33. mansiones, quae sūt a Ramaesse, de qua recesserunt in Aegypto usq; ad Cadesbarne, ut patet. c. sequenti. nam ab Aegypto usque quo recesserunt de monte Sinai fluxerunt unus annus, & duo menses, & dimidius. Nam recesserunt inde die. 20. mensis secundi anni secundi de Aegypto, ut patet supra capitulo decimo, & inde usque ad Cadesbarne uelocissime transierunt, ita q̄ fuerunt ibi in principio mensis quarti, uel quasi anni eiusdem, ut declaratum est supra capitulo 1. & ab ipso loco totum reliquum tempus fuit diuagationis, quia Cadesbarne est in extremitate terrae Chanaan, cum ponatur unus de terminis eius. infra capitulo. 34. & Iosue. 15. fuit autem reliquum tempus. 38. annorum, & dimidii, & modicum plus vsque quo Israelitae transierunt Iordanem introeundo in terram Chanaan. sed adhuc non potest uocari proprie totum istud tempus diuagationis, nam ante finē anni 40. adquisierunt terram duorum regum Amorrhoeorum, quae pertinuit ad Israel, ergo illa acquisita non diuagabatur, cum essent in terra sua, sed fuit tempus.

diuagationis proprie illud, quod fluxit ex tunc, quo murmurauerunt Israelitae in Cadesbarne, usquequo mortui sunt omnes murmuratores scilicet ante transitum torrentis Zareth, & introitum in terram duorum regum Amorrhoeorum, & istud fuit. 38. annorum, ut patet Deuter. c. 2. s. tempus, quo ambulauimus de Cadesbarne usq; ad transitum torrentis Zareth. 38. annorum fuit donec consumeretur omnis generatio hominum bellatorum de castris: scriptura tamen accipit. 40. annos diuagationis, quia interdum de minimis nō curat, & sic addit, & tollit interdum de numeris.

Donec consumeretur uniuersa generatio, quae fecerat malum in conspectu eius. i. tamdiu demerit Deus Israelitas in deserto, quamdiu manebant aliqui de murmuratoribus: ideo toto tempore illo nunquam permisit Deus, ut transirent torrentem Zareth: mortuis autem illis immediate transierunt Deuter. c. 2. Causa huius erat, quia apud torrentem Zareth incipiebat terra duorum regum Amorrhoeorum: & illa pertinere debebat ad Israelitas, sed Deus uolebat q̄ peccatores transirent in terram, quam daturus erat, ideo fecit ut morentur omnes ante torrentem Zareth. Et dicitur: Donec consumeretur uniuersa generatio idest omnes homines, qui fecerant malum: idest, qui murmurauerant in conspectu eius idest Deo praesente, quod potest intelligi de generali praesentia, quia nullus locus est, ubi Deus non sit, ideo ubicunque peccemus coram Deo peccamus. Vel potest intelligi de speciali praesentia: Deus enim specialiter esse dicebat inter iudaeos, & maxime intra Sanctuarium, murmuratio autem ista fuit coram Sanctuario, ut patet supra capitulo. decimoquarto: ideo erat coram Deo.

Et ecce inquit, uos surrexistis pro patribus uestris. Applicat malum istorum ad malum exploratorum scilicet, q̄ nunquā deficit, qui conturbat Israel. Et sicut exploratores conturbauerunt totum Israel, qui erant praecessores istorum: ita isti turbant, ideo surrexerunt pro patribus suis idest loco ipsorum scilicet succedentes eis in malitia, & ista erat magna increpatio.

Incrementa, & alumni hominum peccatorum. Idest uos estis augmentum super peccata patrum uestrorum. i. non estis contenti peccatis, quae fecerunt patres uestri subuertendo mentes Israelitarum, sed etiam uultis supponere, uel augere noua peccata. Vel dicuntur isti incrementa peccatorum. i. q̄ isti faciebant maius peccatum quam patres sui: nam licet praeparatio exploratorum fuisset manifesta, quia tamen erat prima, & non habebat aliam similem nec praecesserat aliqua punitio, non uidebatur esse ualde magna, nunc autem cum praecesserit illa, & pro ea fuisset data pena diuagationis per annos 40. si iterum Israelitae murmurassent, esset maior culpa, & sic uocaretur incrementum ad priora peccata. Vocantur etiam isti alumni hominum peccatorum. i. nutriti ab eis, & similes in peccatis. s. q̄ illi praecessores docuissent eos murmurare, & repugnare deo. **Ut augetis furorē domini contra Israel.** i. ad nihil aliud surrexistis, nisi ut faciatis Deum irasci contra Israel. Nam si isti nolent transire Iordanem diffidentes de expugnatione terrae Chanaan, & ceteri propter hoc formidarent, & nolent transire in terram illam Deus irasceret Israelitis percutiendo, ut prius. Et dicitur: Ut augetis furorē domini idest ut faciatis q̄ maior sit q̄ fuit in prima punitioe pro murmuracione in Cadesbarne: quia sicut maior esset culpa secunda, quam prior ut supra declaratum est: ita pena esset maior. Vel dicitur: ut augetis furorē. i. ut continuaretis faciendo ponā liquid de pena, & furore supra. id, quod iam inflictum fuit. s. in diuagatione. 40. annorum: intelligebat nunc Moyses, quod si nunc Israelitae murmurarent sicut in Cadesbarne, q̄ Deus nunquam introduceret eos in terram.

ram Chanaan, vel faceret saltem eos manere in solitudine plusquam per alios 40. annos. Primum tamē magis credebatur esse futurum, ut patet ex littera sequenti, *Quod si nolueritis eum sequi in solitudine populum derelinquet*, i. si nolueritis sequi Deum confidendo in eum, & eundo in terram, in quam iri iussit, derelinquet populum in solitudine, i. non curabit de eo tanquam non esset suus, non dabit ei manna, nec diriget per nubem, nec introducet in terram, quam iuravit, sed relinquet hostibus lacerandum, & uos eritis causa huius immensi mali. q. d. etiam si nullus peccet nisi uos, tamen totus populus peribit propter uos: hoc autem intelligebat Moyses, quia cum peccauit Israel adorando uictulum, uoluit Deus totum populum contere, nisi Moyses peccatus fuisset, ut patet Exo. c. 32. Iterum autem cum murmurauerunt in Cadesbarne penitus delere uolebat omnes, & occidit ipsorum plurimos in solitudine nec reliquisset quemquam ex eis, nisi Moyses ualde instiussit supra. c. 14.

Et uos eritis causa necis omnium, q. d. si uos murmurare incipitis, & Deus omnes percutit propter uos percutit, & dicuntur causa dupliciter, uno modo, i. totalis; alio modo causa, i. occasio. Primo modo est sensus, qd isti essent causa totalis, quare delerentur Israelitae; nā dato qd alii non peccarent istis peccantibus Deus deleret totum populum, sic arguebat Iosue contra istas duas tribus post mortem Moysi, quando edificauerunt altare magnum apud Iordanem, dixit. n. qd eis solis peccantibus Deus defecisset in totum Israel. Et probauit hoc, quia Aham uicinus fuit in peccato. si quando furatus est regulam auream, & pallium cocineum, & triperierunt 36. uiri de Israel, & uolebat Deus totum populum destruere permittendo eum cadere in manib, hostium. Iosue. 22. c. Secundo modo intelligitur, qd isti essent causa, i. occasio necis omnium, i. qd alii non morerentur propter peccatum istorum; tamen isti tribuerent aliis occasionem peccandi, & tunc Deus puniret omnes. intelligebat autem Moyses, qd si modo peccarent morerentur, quia iam nollet remittere sicut prius fecerat dando quamcunque penam praeter maximā, & hoc quia uiderat eum ualde iratum in alijs uicibus, quasi penitus delere uolentem totum populum, nec etiam auderet orare pro Israel si iam amplius murmuraret, ut prius.

At illi prope accedentes, dixerunt; Caulas ouium fabricauimus, & stabula iumentorum, paruulis quoque nostris urbes munitas: nos autem ipsi armati, & accincti pergemus ad prelium ante filios Israel, donec introducamus eos ad loca sua. Paruuli nostri, & quidquid habere possumus, erunt in uribus muratis propter habitatorum insidias. Non reuertemur in domos nostras, usq; dum possideant filij Israel hereditatem suam: nec quidquam quaeremus trans Iordanem, quia iam habemus possessionem nostram in orientali eius plaga. Quibus Moyses ait: si facitis qd promittitis, expediti pergite coram Domino ad pugnam: & omnis uir bellator armatus Iordanem transeat, donec subuertat Dominus inimicos suos, & subiiciatur ei omnis terra: tunc eritis inculpabiles apud Dominum,

& apud Israel, & obtinebitis regiones, quas uultis coram Domino. Sin aut, quod dicitis; non feceritis, nulli dubium est, quin peccetis in Deum: & scitote quoniam peccatum uestrum apprehendet uos. Aedificate ergo urbes paruulis uestris, & caulas, & stabula ouibus ac iumentis: & qd polliciti estis, implere. Dixeruntque filij Gad, & Ruben ad Moysen: Serui tui sumus: faciemus qd iubet Dominus noster. Paruulos nostros, & mulieres, & pecora, ac iumenta relinquemus in urbibus Galaad: nos aut famuli tui oēs expediti pergemus ad bellum, sicut tu Dominus loqueris. Praecipitq; Moyses Eleazaro sacerdote, & Iosue filio Nun, & principibus familiarum per tribus Israel, & dixit ad eos. Si transferint filij Gad, & filij Ruben uobiscum Iordanem oēs armati ad bellum coram Domino & uobis fuerit terra subiecta: date eis Galaad in possessionem. Sin autem noluerint transferi armati uobiscum in terram Chanaan, inter uos habitandi accipiant loca. Responderruntq; filij Gad, & filij Ruben: sicut locutus est Dominus seruis suis, ita faciemus: Ipsi armati pergemus coram Domino in terram Chanaan, & possessionem iam suscepisse nos confitemur trans Iordanem.

At illi prope accedentes, Hic ponit tertium. i. cōmuniū disceptatio, ubi Moyses loquit, & duae trib, se exculant exponentes dicta sua. Vide runt. n. Rubenitē, & Gaditē, qd iō increpat eos Moyses, quia intelligebat ex eorum petitione uelle eos habitare in terra illa, & non transire ultra Iordanē, iō ipsi acceperunt prope ad Moysen exponētes ei, qd non erat intentio eorū manere in terra illa, sed transire cū alijs ad pugnandum donec pacificē possiderēt totam terram, qd habitari erant, qd sic factum est: nam iuerunt ad pugnam, & manserunt ibi quasi septem annis, quib, durauit pugna, ut s. declaratum est, & Ios. cap. 14. manserunt ēt toto tpe, quo diuisa est terra Chanaan. 9. tribub, & dimidiē, qd dñr aliq̄ fuisse tps. 7. annorū. postea uero redierūt in terrā suam p̄cepto Iosue, ut patet Ios. 22. Dñr autē hic, qd acceperunt p̄ hoc aut non erat quasi nō audiret eos Moyses ex loco, in quo erāt pri⁹ cū bene audisset qñ p̄pulerunt petitionē, sed qd uiderāt iste duae trib, qd nō erat bene intellecta eorū intentio uidentes sibi disceptadum esse cū Moysē acceperunt p̄pius, ut sic p̄mptius loq̄ possent, & intelligere, qd dice rent. *Caulas ouium fabricauimus*, i. nō uolumus manere totaliter in terra ista; nō transendo Iordanem, sed uolumus facere caulas pro ouibus nostris, & disponere loca vxoribus, & filiis ad manendum in terra ista, & transire cum alijs tribubus Iordanem ad pugnandum. Dicit autem Ra. Sa. ex hoc qd isti magis diligebant oues, qd filios, & uxores, qd primo caulas ouium, quam habitacula vxorum, & filiorum nominauerunt. Sed hoc nihil est, qd non sp̄ seruat dignitas rerū in ordine loquēdi, ut patet p̄ced. c. cum dñr de diuisione praēda. Et primo ponuntur ibi asini, & boues, quam homines: uoluerunt autem isti fabricare caulas, quia intelligebant se magno

Stabuli
Etymon.

magno tēpore duraturos in terra Chanaan expugnando hostes: ideo uoluerunt prius prouidere rei suae familiari. Vocantur autem hic caulae ouilia gregum, ut ouium, & caprarum. De his autem nominauerunt, quia substantia eorum erat in pecoribus, & iumentis, ut patet. s. *Stabula iumentorum*. i. etiam paruimus stabula prouidentis. Dicuntur autem stabula a stando, quia ibi iumenta stant. Nominauerunt quidem ista duo, quia in istis erat eorum substantia, ut patet supra, cum dicitur qd habebant pecora multa, & erat illis in iumentis infinita substantia. *Paruulis quoque nostris urbes munitas*. i. paruimus pro paruulis urbes. Intelligitur etiam de vxoribus, & reliqua familia, nam soli uiri pugnatōres ibant cum alijs tribubus trans Iordanem ad bellum. Cū autem dicitur de uribus non intelligitur, qd isti nouiter facerent aliquas urbes, sed quia in terra duorum regū Amorrhæorum cum pugnarent Israelitae contra incolas regionis illius, urbes quātum ad aliquid diruta fuerant uolebant illas restaurare propter insidias habitatorum terrae: & tunc quelibet istarum duarum tribuum & dimidia accepit aliquas urbes, quas refecit pro familiis suis, de uribus autem cuiuslibet tribus, patet j. in littera. *Nos autem ipsi armati, & accincti*. Respondet in hoc ad increpationem Moysi, quae fundabatur in hoc, qd ipsi uellent totaliter cessare a bello, & qd fratres sui pugnarent, quod irrationabile erat, ideo ipsi dicunt qd nolunt manere in terra illa, sed solum qd uxores eorum, & filii, & possessiones manent, ipsi uero transierunt in quo nihil grauantur alias tribus immo faciebant conditionem earum meliorem, quia omnes uiri bellatores de eis uolebant transire. Quod autem uxores manerent & res possessae, erat duplex utilitas reliquis tribubus, prima qd isti uiri essent magis expediti, & dispositi ad bellum, cum nihil secum ferrent, nisi bellicum apparatus: secundum erat utile reliquis tribubus, quia non tantum grauantur in prouidendo eis, quantum ad cibos, cum soli irent, quam si ferrent secum familias suas, iam enim non erant comesturi manna, quia illud cessauit immediatē, ut transferunt Iordanem. i. diebus quinque postea: ideo oportebat qd amplius inquirerent cibos opere bellico, uel labore suo. Antecedens patet, quia Israelitae transferunt Iordanem decima die mensis primi, ut patet Iosue. c. 4. & manna defecit die. 5. mensis eiusdem, & ultra nunquam comederunt de eo Iosue. c. 5. ideo magis alleuiabantur ceterae tribus in hoc quam grauantur. Dicuntur autem isti transferi armati, quia habebant multa arma iudaei, quae partim duxerant de Aegypto, cum dicitur Exo. c. 13. qd armati ascenderunt filij Israel de terra Aegypti, partim etiam acceperunt post arma ex bellis, quae uicerunt & primo dum contra Aegyptios, qui ibant armati, ut comprehenderent hebraeos, & oēs in mari rubro submersi sunt, atque ad aliam partem maris, in qua iudaei erant transducti illis acceperunt Israelitae oia arma ipsorum, de quo Exo. c. 14. & 15. acceperunt quoq; arma bello Amalechitas cum expugnauerunt eos in Raphidim, de quo Exo. c. 17. Acceperunt etiam arma in destructione terrae Chanaan regis Arad, ubi deleteris omnibus habitatoribus, & uribus potuerunt iudaei accipere omnia arma terrae illius: quamquam magis ueri simile est, qd ista combusta sint cum terra illa posita fuerit sub anathemate, de quo. s. c. 21. Acceperunt etiam arma multa in bello contra duos reges Amorrhæorum Schon, & Og, ubi totam terram depopularunt, & possederunt, de quo. s. c. 21. & Deuter. c. 2. & 3. Acceperunt etiam arma in bello contra Madianitas, ubi omnia spolia cesserunt ipsis Israelitis, de quo. c. praecedenti. Poterant ideo sufficienter armati esse omnes iudaei. Dicitur etiam qd erant accincti. i. dispositi ad bellum, uel expediti. Dicitur autem accinctus. i. ad aliquid cinctus. i.

Alph. Toft. super Num. Pars II.

quod est dispositus ad faciendum aliquid, & hoc dicitur specialiter de istis duabus tribubus, & dimidia, quia alie tribus portabant secum uxores, & filios, & omnia, quae possidebant, & illa impediabant aliquo modo ab actu bellico, duae autem tribus, & dimidia nihil secum portatura erant, sed uiri armati solum ibant.

Pergemus ad prelium ante filios Israel. i. qd isti praecedent in progressu in itinere. Etiam in aciebus belli praecedent. i. qd offerebant se utros in principio acierum. Hoc autem dicebant ad tollendum dubium, nam si uellent manere in parte posteriori, esset periculum, quia forte retrocederent, sine exitu, sine ex bello. Etiam dicebant hoc ad significandum intentionem suam, praemptam cum in hoc offerrent se ad aliquid, quod non peterent filij Israel, erat tamen ad securitatem ipsorum, qd Moyses uidens rationabiliter dictum concessit, ut isti irent ante fratres suos. Mortuo quoq; Moysē Iosue, qui erat princeps populi hortatus fuit duas tribus, & dimidiam, ut praecederent, ut patet Iosue. c. 1. i. armati transire ante fratres uestros omnes fortes manu. Et sic postea fecerunt, quia transito Iordane praecedebat istae duae tribus, & dimidia ad omnes alias. Iosue cap. 4. cum dicitur, filii quoque Ruben, & Gad, & dimidia tribus Manasse armati praecedebant filios Israel, dicuntur autem hic filij Israel nouem tribus, & dimidia, & duae, & dimidia non uocantur filij Israel. Cuius causa est, quia quodcumque Israelitae diuidebantur in duas partes, illa pars, quae erat maior uocabatur de filiis Israel, quasi ipsi essent tota multitudo Israelitarum, & quia noue tribus, & dimidia erat maior pars uocantur filij Israel, & sic multoties Leuitae comparati ad alias tribus non uocantur filij Israel.

Donec introducamus eos ad loca sua. i. semper praecedemus fratres nostros, donec introeant ad loca sua. i. ad terram Chanaan, quam possessuri sunt. Non est autem intelligendum qd solum praecederent eos, quousq; intrarent in terram, quam habituri erant, quia hoc nihil proficiebat, nam tunc solum transirent cum eis Iordanem, apud quem hoc tempore erant, & confestim reuertentur, quia transito Iordane mox essent Israelitae in terra Chanaan, quam habituri erant in hereditatem. Sed debet intelligi qd irent cum eis, & manerent sp̄ quousque expugnatis hostibus, possiderent Israelitae terram suam, quia licet prius introirent in terram Chanaan, tamen non erat sua, iō dicebantur introduci in terram suam. sic patet j. cū dicitur, non reuertemur in domos nostras usq; dū possideant filij Israel hereditatem suam. Cum autem deleteris hostibus possideret terram illam, dicerentur introduci in terram suam.

Paruuli nostri, & quidquid habere possumus, erunt in uribus munitis. i. filij nostri manebunt hic in uribus. Intelligit etiam de vxoribus, licet non dicatur hic. sic patet. j. i. paruulos nostros, & mulieres ac iumenta, & pecora relinquimus in urbibus Galaad. Idem intelligitur de reliqua familia. Etiam de senibus intelligendum est, quia isti erant inepti ad bellum, & inutilis labor esset eos illic ire, sed soli uiri pugnatōres ibant, sic. n. dixit Moyses. j. in littera. Omnis uir bellator armatus transeat Iordanem. Idem patet Iosue. c. 1. i. transite armati ante fratres uestros omnes fortes manu, & pugnate p̄ eis. Dicitur: & quidquid habere possumus. i. omnia pecora, & iumenta, & facultates ceterae. *Propter habitatorum insidias*. In hoc. n. reddūt causam, quare uelint cōstruere urbes, quia posset aliquis dicere, qd relinquere paruulos, & uxores, & omnia, quae habebant in terra illa non curantes de munitione urbium. Huic autem respondet qd propter insidias habitatorum terrae opus erat poni res suas in uribus.

Y 3 Quare

Quare dixerunt, qd dimitterent uxores in urbibus muratis. Quæst. IIII.

Sed forte aliquis diceret, qd possent dimittere res suas sine timore in locis non munitis, quamquam essent hostes in terra, quia dominus haberet cura illarum rerum, & nullus de hostibus auderet accedere ad eas: sic autem erat quando ter in anno ascendebant omnes iudæi masculini generis in Sanctuarium, & quia tunc videbatur, qd hostes possent ascendere in terram illam non existente aliquo defensore, dixit Deus qd nullus auderet accedere, de quo Exo. c. 34. cum tuleris gentes a facie tua, & dilataveris terminos tuos, nullus insidiabitur terræ tuæ ascendente, & apparente te in conspectu domini Dei tui ter in anno. Ita ergo cum nunc res hebræorum manerent in locis non muratis non auderet hostes accedere ad illas. Respondendum est, qd non se debebant iudæi exponere huic periculo, quia semper homines debent agere secundum prudentiam humanam, & non committere se totaliter diuino regimini, nisi in rebus illis, ad quas nullo modo pertingit humana prudentia: uel in illis, in quibus Deus iussit qd nos totaliter permitteremus regimini illius. Causa huius est, quia Deus dedit homini intellectum tanquam primum principium motuum, & regulatum operationum suarum, ideo uult qd per illud dirigatur. Cum autem homo totaliter se committit diuinæ dispositioni, non regitur per intellectum, sed per aliud principium superius non humanum, ideo contra rationem agit: nisi forte iudicium humanum non sufficiat ad hoc, quia tunc etiam si aliquis uelit se committere prudentiæ humanæ non potest cum ad talem casum nulla sit: & in talibus semper nos debemus submittere Deo dirigendos alioquin diffidimus de bonitate Dei. Alius casus est, in quo non debet homo se committere prudentiæ humanæ: si Deus iusserit, qd aliquid totaliter ponamus in eius directione nihil agentes humano iudicio, & cura. Tunc autem licet per humanam prudentiam aliquid proficere possimus: tamen nullo modo curare debemus de humana prudentia: alioquin grauiter peccatur, quia tantum Deo diffiditur, quantum nobis committitur, sic patet in apostolis, quibus Christus dixit qd quando starent ante reges, & præfides non præmeditarentur, quid loqui deberent, quia in illa hora daretur eis, quid loquerentur: Mat. 10. & Luc. 21. c. Si ergo apostoli quando irent ad reges, uellent studere quid loquerentur, peccarent nimis, quia aut ipsi intelligebant, qd etiam si non studerent, Deus daret eis plenissimè, quid loquerentur, & tunc stultitia magna erat studere, quia diceretur eis, quod peris intus habes. Esset etiam hoc contra rationem naturalem. (habitis habitibus cessat motus, sed ipsi habitibus habitibus adhuc mouerentur ad illos: aut intelligebant, qd si non studerent, non hñent quid rñderent, aut non pfectè rñderent, & tunc erant infidelis nimis, cum Christus dixisset eis, quod in illa hora daretur eis, quid loquerentur, & ipsi non crederent. Sic etiam est in proposito, quia dimittere in terra hostili res sine defensore in locis non muratis est contra humanam prudentiam, per quam homo se dirigere debet semper, nisi in duobus casibus datis. Etiam quod iudæi ascenderent in loco Sanctuarii ter in anno, quare nullo uiro manente in urbibus eorum uidebatur esset contra humanam prudentiam: ideo nisi sit aliquis de duobus casibus hic, illicitum est. In primo autem horum non est aliquis de duobus casibus cum non sit super humanam prudentiam, quia sciunt homines, per quem modum tollitur inconueniens, qd sequitur, relinquendo res apud hostes scilicet dimittendo ibi custodes, & hoc in locis munitissimis, quod poterant iudæi faciliter agere. Etiam non est hic secun-

Regule ad cognoscendum quod nos debemus submittere diuino regimini, & non humana prudentiæ.

us casus scilicet, qd Deus prohibuerit inniti humanæ prudentiæ, quia non uenerat dimittere pugnatores, & res in urbibus munitis, ideo ista duæ tribus, & dimidia recte agebant uolentes dimittere filios, & uxores in urbibus munitis, & ibi aliquos custodes, ideo si contrarium agerent, agebant contra prudentiam humanam, & peccabant exponentes se sine causa manifesto discrimini. In alio autem casu scilicet quando ascendebant ter iudæi in anno in Sanctuario secus est quia licet uideatur esse contra humanam prudentiam dimittere urbes, & facultates sine defensore, quia tamen Deus iusserat, quod ascenderent omnes non dimittent aliquem defensore, & quod ipse defenderet urbes, & res eorum, esset magna dissidentia, qd ipsi uellent dimittere in urbe defensores. Recte ergo dicebant duæ tribus, & dimidia, quod uellent construere urbes filiis suis, & familiis, ut manerent ibi propter insidias habitatorum terræ. Etiam quod relinquerent ibi aliquos custodes, quia Deus non dixerat, quod dimitterentur ista sine aliqua diligentia, ideo debebant inniti prudentiæ humanæ alioquin peccaret & indicarentur insipientes. Dicitur autem hic de insidiis habitatorum terræ illius, quoniam manebant aliquæ gentes in circuitu terræ illius, quam acceperant iudæi, quæ inuaderent urbes illorum, & res possessas si relinquerent illas sine custode, ista autem erant Moabitæ ex parte meridiana, qui erant hostes iudæorum, & Madianitæ ex parte septentrionali, & septem populi Chanæorum ex parte occidentali, Idu mæi quoque aliquo modo contingebant terram illam ex parte meridiana in extremitate terræ Moab, & isti etiam pugnant contra Iudæos.

Non reuertemur in domos nostras. Nondum habebant isti domos, sed dicebant se non reuersuros in domos præsupponentes id, de quo agitur, ipsi enim petebant quod daretur eis terra duorum regum Amorrhæorum, quod si fieret disponeret domos suas pro familiis, & irent ad bellum cum aliis tribubus, ad istas autem domos non reuertentur, quousque alii Israelitæ haberent id quod possessuri erant.

Vsq; dum possideant filij Israel hereditatem suam. Hic autem declaratur magis, quam supra, quod non solum introirent ista duæ tribus, & dimidia cum aliis associantes eas usque ad terram, quam habituri erant, sed etiam manentes cum illis in terra eadem quousque pacificè possiderent eam. Et dicitur hic hereditatem suam id est, quam habere debent exclusis hostibus: & tunc erit sua. Vocantur tamen suam, quia cum Deus dixisset, quod habituri erant eam, nequaquam dubitabatur de hoc. Vel dicitur hereditatem suam id est, quæ est sua secundum proprietatem licet nondum eam possideant. Deus tamen promiserat illis dare terram istam, & ista promissio tradebat eis ius proprietatis, sicut per donationem transfertur dominium. Dicitur autem hereditatem, quia Israelitæ habituri erant terram istam non ad usum alicuius parui temporis tanquam coloni, uel aduenæ, sed pro tempore tanquam si terra esset iure hereditario, per quod ius aliquis habet, & perfectum dominium super rem.

Nec quicquam querimus trans Iordanem. Istud poterat nimis inclinare Moysem, & nouem tribus, & dimidiam ad concedendum faciliter id, quod petebatur ab his, quod non nolebant aliquid habere trans Iordanem. Nam posset accidere, quod terra, quæ erat trans Iordanem in terra Chanaan, esset ualde magna, & si illa diuideretur nouem tribubus, & dimidiæ, maiores fortes prouenerent cuiuslibet tribui, quam prouenissent duabus tribubus, & dimidiæ diuisa inter eos terra duorum regum Amorrhæorum,

Cura terræ Chanaan uocet hereditas.

& tunc manebat eis ius petendi fortè in terra illa: nunc autem dicunt, qd nihil uolunt in terra Chanaan, nam dato, qd eis aliquid posset prouenire, ipsi renunciant iuri suo. Intelligentur autem ista uerba sp̄ cum conditione: si daretur eis qd petebant. In hoc autem aliquid se habebant isti rationabiliter, quia terra ista duorum regum Amorrhæorum solum fuerat capta, & pertinebat ad oēs duodecim tribus: ergo permitteretur duabus tribubus, & dimidiæ ius eligendi eam tanq̄ eis ualde cõuenientè erat rationabile; qd ipsi aliquid permitterent reliquæ multitudini, qd abrenunciarent eius possessioni trans Iordanem si aliquæ partes maiores eis possent contingere. Accipit autem hic trans Iordanem, id est occidentalem partem Iordanis: trans, n. significat habitudinem fluminis, ideo non magis determinat id qd est citra q̄ ultra & sic aliqui accipiunt trans Iordanem pro parte occidentali; ut patet hic: cum isti haberent possessionem in parte orientali Iordanis, ut hñ ex littera, & aliqui signat partem orientalem, sic patet: j. in littera; & Iosue. c. 1. cum dñs, qd acceperunt isti possessionem trans Iordanem, & ramè hoc fuit in parte orientali. Quia iam habemus possessionem nostram in orientali eius plagæ. Iad partem orientalem Iordanis, qd. id renunciamus iuri nostro, qd hñmus in terra Chanaan ad occidentem Iordanis, qd iam accepimus possessionem sufficientem pro nobis ad orientalem plagam Iordanis. In terra duorum regum Amorrhæorum intelligitur autem hoc, si feceritis qd petimus dantes nobis terram hanc alioquin nondum habebant aliquam possessionem: nam Moyse nihil adhuc eis dederat, ut patet: j. nam habita ista colloquutione dñs, qd dedit eis Moyse terram duorum regum Amorrhæorum, & dñs hic: ad orientalem eius plagam, quia terra duorum regum Amorrhæorum est orientalis respectu terræ Chanaa, quam accepturæ erant nouem tribus, & dimidia. Iericho est ciuitas terræ Chanaan, per quam intrauerunt, erat ad orientalem partem terræ Chanaan, quia licet Aegyptus, de qua ueniebant iudæi, esset ad partem meridiana respectu terræ Chanaa, tñ non uenerunt Israelitæ recto itinere de Aegypto in terram promissam: potuerunt, n. uenire citius per terram Philistinorum, & introissent per latum meridianum terræ Chanaa. De ista uia patet Exo. c. 13. per hanc, n. uenerunt Ioseph, & fratres sui ad sepeliendum patrem suum in terrâ Chanaan, & per eandem redierunt: ideo pauco tempore morati sunt. De hoc Gen. c. ultimo. Israelitæ tamen exuentes de Aegypto, non uenerunt recto itinere uersus terram promissam, sed ascenderunt contra orientem ad mare rubrum, & solitudines Arabicas. Hoc autem, quia Deus uoluit: ne irent Israelitæ per terram Philistinum, quæ breuior erat, & populata: ideo cum uiderent hostes contra se insurgere redierunt in Aegyptum. Circumduxit autem eos per desertum transducens mare rubrum, ut quamquam peniteret eos itinere, redire non possent in Aegyptum. De hoc Exo. cap. 13. postquam autem introierunt in desertum, si ambulassent recto itinere sicut ambulauerunt usq; ad Cadesbarne, introissent per partem meridianam terræ Chanaan. Quod patet quia in anno. 40. ab exitu de Aegypto Israelitæ peruenientes usq; ad Cadesbarne petierunt a rege Edom transitum per locum illum, quousque uenirent in terram suam, qui noluit eis dare. su pra. c. 20. ideo coacti sunt circuire totam terram Edom ascendendo uersus orientem supra. c. 21. & in hoc circuitu manserunt multo tempore Deuterono. c. 2. circuitum montem Seyr longo tempore, & tunc coacti sunt introire per terram duorum regum Amorrhæorum, quæ est ad frontem orientalem terræ Chanaan, ut patet hic, & Iosue. c. 1. si autem transissent per Cadesbarne introibant per partem meridianam terræ Chanaan, quia Cadesbarne est in latere isto, ut patet. Alph. Toft. super Num. Pars II.

infra trentesimo quarto & Iosue. capitulo. 15. Quibus Moyse ait. Hic ponitur responsio Moyse cognita intentione duarum tribuum, & dimidia. Si facitis, quod promittis. I. qd ibitis cum fratribus uestris, & non redibitis quousque ipsi possideant terram suam. Et dicitur si facitis. i. si facere intenditis, quia an isti facerent, qd promittebant depēdebat ex futuro euentu, id est, qd si facere intendebat inciperent. Et tunc cum fratribus suis trans Iordanem. Expediti pergit e coram domino ad pugnam. Dicitur autem expediti, quia non portaturi erant secum uxores, & filios, & cetera, quæ possidebant, sicut portabant nouem tribus, & dimidia, quæ nondum acceperant possessionem, ideo illi erant magis expediti ad bellum. Dñs autem pergit e coram domino. I. coram Deo. Deus enim uidebatur esse specialiter super arcam cum loqueretur de medio duorum cherubim existentium in extremitatibus arcæ supra. cap. 7. ideo quando ibant coram arca dicebantur ire coram domino. Istæ autem duæ tribus, & dimidia magis appropinquabant arcæ, quam ceteræ. Nam in transitu Iordanis, & ultra arca præcedebat totum Israel per duo millia passuum Iosue. c. 3. deinde sequebatur totus populus: sed hic ante ceteros ibant uiri de duabus tribubus, & dimidia. 40. millia pugnatorum Iosue. ca. 4. uel dicebantur isti ire coram domino. In præsentia ipsius: quia et si non præcederet arca, tamen angelus dñi præcedebat castra. Dixerat, n. Deus qd mitteret angelum suum in præcursum eorum ad delendum Chanagos Exo. 2. 1. c. Item patet Iosue. c. 5. cum apparuit quidam uir ipsi Iosue euaginato gladio: a quo cū quæreret quis esset, ait. Princeps sum exercitus domini, & nunc uenio. Coram isto autem angelo semper incedebant bellatores, & iste uocatur in sacra scriptura Deus. Dicitur autem pergit e ad pugnam, quia licet ista duæ tribus, & dimidia manserint in terra Chanaan toto tempore bellorum, & postea dum diuideretur terra per multa tempora: tamen principaliter uocabantur ad pugnam, nam sine ipsis potuisset terra diuidi, pugna tamen non exercetur conuenienter.

Et omnis uir bellator transeat Iordanem. i. omnes uiri pugnatores apti ad bellum transeant Iordanem cum fratribus suis ad pugnam, idem autem iussit post mortem Moyse Iosue. Quos autem transeant armati ante fratres uestris omnes fortes manu, & pugnatæ pro eis. Idem autem est esse fortem manu, & esse bellator.

An omnes bellatores duarum tribuum cum dimidia tranferunt Iordanem. Quæst. V.

Quæretur circa hoc an omnes illi pugnatores, qui erant de duabus tribubus, & dimidia transierint Iordanem ad pugnam. Respondendum est, qd non, sed aliqui illorum manserunt in ciuitatibus terræ illius traditæ, alioquin enim frustra fuisset relinqui uxores, & paruulos in urbibus muratis, quia quomodocunque caperentur ab hostibus non habentes defensores: ipsi tamen reliquerunt in urbibus munitis ista propter habitatorum insidias, quasi ibi possent euadere, ergo oportet, quod relinquerentur aliqui uiri bellatores ad excludendum insidias habitatorum terræ. Item si non relinquerentur aliqui potentes pugnare, quia essent etatis robustæ non uacaretur agriculturæ, quia nullus esset, qui uacaret: fenes enim, & confracti, qui ad bellum inuitiles sunt, etiam ad agriculturam sunt inepti, ideo oportuit relinqui aliquos uiros de cõputatis in militia ad agriculturam, ne si rãto tpe terra sine cultore relinqueret, redderet syluestris, & plena serpētibus, & bestijs. Magno namque tempore mansuri erant uiri isti pugnam in terra Chanaan, durauit, n. pugna quasi p septem annos.

viris. f. q. ipsi per longam cōtinentiam inducerentur ad adulterium. & hoc quamquam verum sit, tamen non tantum carandum est, sicut de viris, quia femine magis coguntur continere quam viri, quia in eis turpius est, & damnabilius fornicari, quam in viro. Ideo si tenere velimus, q. isti viri bellatores nūquam redierunt ad uxores suas, quousque finita fuerunt bella, & diuisa fuit terra, vt videtur significari Iosue. c. 22. dicendum, q. erant alia remedia, quæ quilibet imaginari potest pro incontinentia virorum, & illa non erant illicita s. m. statum Iudeorum. De hoc declaratum est Iosue. c. 1. & 22. *Acumenta, & pecora relinquerunt.* Ista erant bona possessa ipforum. Alia autem bona mobilia non exprimuntur, quia ista erant quasi tota possessio eorum. *In vrbibus Galaad.* Non accipitur hic proprie terra Galaad, sed large pro tota terra duorum regum Amorrhæorum, quam isti acceperant, quod patet, quia non solum isti cōstruxerunt ciuitates in terra Galaad, sed et extra, vbi reliquerunt familias suas, & pecora. Hoc apparet, quia vrbes Galaad dñr esse in circuitu montis Galaad, & ista pertinuerunt solum ad tribum Gad, & dimidiā partem Manasses, quia fuit terra istius montis diuisa in duas medietates. s. mons cum ciuitatibus, quæ erant in circuitu illius. Deut. c. 3. & Iosue. c. 14. Tribus ergo Ruben non suscepit ibi aliquas ciuitates: ergo non fuerunt relicta pecora, & iumenta, & parua istarum tribuum in vrbibus Galaad solum, sed p. totam terram duorum regum Amorrhæorum. Item patet, quia infra ponitur quas vrbes cōstruxerunt istæ duæ tribus, & dimidiā ad relinquendum ibi res suas, & tñ ibi pōnuntur quadam vrbes, quæ nullo mō pertinent ad terram Galaad, vt Elebon Astaroth, Dibō, quia hñr Iosue. c. 13. Sed dicendum, q. accipitur terra Galaad dupliciter: vno modo proprie pro terra, q. est in circuitu montis Galaad, & sic accipitur Deut. c. 3. f. q. terra Galaad diuisa est in duas medietates pro duabus tribubus, & Iosue 12. dñr, q. rex Og possidebat medietatem montis Galaad, & rex Sehon aliam medietatem. Alio modo accipitur large pro tota terra duorum regum Amorrhæorum: sic accipitur Iosue. c. 22. vbi principes totius multitudinis duarum tribuum, & dimidiæ vocantur principes terræ Galaad, & tota illa terra vocatur terra Galaad. Idem patet infra cum dicitur Moyles principibus Israel, q. darent duabus tribubus, & dimidiā terram Galaad in possessionē, & subditur immediate quō data est eis terra regis Sehon, & Og: ergo pro eodem accipitur ibi terra Galaad, & terra duorum regum, *Nos autem famuli tui omnes expediti pergemus ad bellum.* Sicut Moyles dixerat q. omnis vir bellator armatus transeat Iordanem, ita isti omnes obrulerunt se ituros: sciebant tñ q. non irent omnes, sed aliqui manerent ad custodiam terræ pp. habitatorum insidias. *Sicut tu domine loqueris.* Istud potest dupliciter legi: vno modo referendo ad illam particulam. s. omnes expediti, q. d. nos oēs ibimus, sicut tu dñe dicis, q. oēs armati transeamus. Alio modo potest referri ad totam clausulam, & ad oia, quæ præcesserūt. s. nos ibimus, sicut tu dñe loqueris. i. sicut dixisti, q. iremus, & pugnaremus, & non rediremus quousque terra subijceretur fratribus nostris: ita, n. faciemus. *Præcepit ergo Moyles.* Postquam consenserunt duæ tribus, & dimidiā sententiæ Moyli posuit ipse indices executores pænæ, si isti vellent infringere pactum, & hoc quia Moyles sciebat se moriturum, cum Deus dixisset ei, q. nō transiret Iordanem Deuter. c. 3. & erexit Iosue, tanquam principem. s. c. 27. ideo non poterat ipse punire duas tribus, & dimidiā si desererent pactum tollendo eis terrā, posuit ergo indices, qui hoc facerent, *Eleazar sacerdoti, & Iosue filio Num.* Isthis duobus principaliter locutus est, q. isti fuerunt principes post mor-

tem Moyli. Fuit enim Iosue, tanquam Moyles rector totius multitudinis. Eleazarus autē erat sacerdos magnus. Etiam isti duo erant principes diuisorum terræ: vt patet j. 34. c. & Ios. 14. iō ad istos pertinebat executio post mortem Moyli. *Et principibus familiarum per tribus Israel.* i. etiam iussit hoc principibus totius Israel, qui vocantur principes familiarum eo, q. erant principes super omnes familias Israel. Potest autem intelligi hoc de 12. principibus. 12. tribuum, qui vocantur principes familiarum: non q. ipsi essent principes familiarum specialiter, quia principes familiarum erāt minores principibus tribuum, cum in quolibet tribu sint multæ familiæ, sed sunt principes familiarum, quia sunt principes totius Israel, & sic nulla familia erat extra potestatem eorum. Dicitur autem p. tribus Israel, id est, q. isti principes erant diuisi per tribus. s. q. in quolibet tribu erat vnus princeps: His autem iubebatur, q. exequerentur ista, quæ habentur hic, quia cum ipsi essent principes totius populi possent mouere totum populum ad id, quod ipsi vellent. Alio modo potest intelligi hoc de 12. principibus assignatis in diuisores terræ Chanaan: nam de qualibet tribu fuit assignatus vnus diuisor, vt patet infra 34. c. vbi ponuntur nomina eorum, & super istos Iosue, & Eleazarus erant, tanq. principes. Isthis autem 12. assignati de tribubus Israel vocantur principes familiarum per tribus Israel, vt apparet Iosue 14. c. quia etiam si nō essent isti principes tribuum, tamen inquantum erant diuisores terræ: p. omnibus tribubus habebant principatum quendam super omnes familias, & tribus. Et dicuntur per tribus Israel, quia de qualibet tribu assignabatur vnus diuisor. *Si transierint filii Gad, & filii Ruben vobiscum.* Infortuna bat enim Moyles istos, qualiter punirent duas tribus, & dimidiā, si violarent pactum, & dicitur ad istos principes diuisores terræ, quia ad istos ordinariē pertinebat ista executio, cum ipsi essent iudices dati ad assignandum cuilibet tribui, & familie, quam possessionem habere deberet, ideo poterant eis tollere terram illam, quam habebant, & dare aliam, si non transirent cum ceteris. Er dicitur hic de filiis Gad, & Ruben, quia subintelliguntur viri de dimidiā tribu Manasse: nam non solum istis duabus tribubus fuit data terra illa, sed etiam dimidiæ tribui Manasse, vt patet j. in concessione Moyli. & cum dicitur: Si noluerint transire, non solum intelligitur de transitu: sed etiam si transirent, & redire vellent ante consummata bella, fieri debebat hoc: quia transgrediebantur pactum. *Omnes armati ad bellum.* Non intelligitur vniuersaliter, q. oēs irent, quia multi manserunt, sed accipiunt omnes pro multis. Vel dicitur omnes armati. i. oēs quos vos determinaueritis, vt eant vobiscum: *Coram domino.* i. si noluerit transire ad pugnam coram domino: erat ista pugna coram domino. i. coram angelo, qui præcedebat castra eis: q. exercens erat, q. n. pugnant. Ideo omnes qui ibant in exercitu dicebantur ire coram illo. i. in præsentia illius. *Et vobis fuerit terra subiecta.* id est subiecitis vobis terram Chanaan, quæ est vltra Iordanem: non dicitur hoc sub conditione, tanquam intelligeret Moyles, q. posset subijci, vel non subijci cum sciret certissime subijciendam esse: ideo non debet referri illa conditionalis si ad istam clausulam. Sed debet intelligi, & fuerit vobis terra subiecta, id est quando fuerit terra subiecta facietis id, quod dicitur. i. *Date eis Galaad in possessionem.* i. date terram Galaad. Accipitur hic Galaad large non solum pro terra, quæ erat in circuitu montis Galaad, sed etiam pro illa tota, quæ fuerat duorum regum Amorrhæorum, Quod patet, quia Moyles dedit istis immediate totā terram duorum regum Amorrhæorum, vt patet infra. *Si autem noluerint transire vobiscum in terram Chanaan.*

Non

Non solum intelligitur si nolent transire, sed etiam si quodcumque refutarent, quod fuisset in pacto positum, scilicet si nolent adiuuare eos ad pugnam, vel si nolent manere cum eis toto tempore bellorum. Et dicitur in terram Chanaan, quia terra, in qua nūc erāt Israelitæ non erat terra Chanaan, sed duorum regum Amorrhæorum, qui quamquam pertinerent ad genus Chanaanorum: tamen terra eorū non fuit a principio de terra Chanaan, nec computatur cum illa, vt patet infra 34. c. vbi principium partis orientalis terræ Chanaan est in Iordane. Patet etiam Genesi. capit. 10. vbi ponitur terminus terræ Chanaan, qui fuit a principio ex quo gens Chanaanorum cepit habitare in terra illa.

Inter vos habitandi accipiant loca. i. non detis eis istā terram, quam ego dedi: sed facite, q. morent inter vos. i. diuidite istam terram, vt non cedat tota eis, & cōpelite illos, vt vadant ad bellum, & accipiant partem terræ, vbi vos acceperitis. Vnde hoc modo semper cogebantur duæ tribus, & dimidia transire Iordanē ad pugnam, quia aut obseruarent pactum, aut nō: si primo modo, cogebantur ex pacto transire: si non obseruarent, cogebant alii Israelitæ eos transire ad pugnam, vt sic acquirerent locum, in quo habitarent. Si autem totaliter nolent transire istæ duæ tribus & dimidia cum aliis Israelitis, eriperetur de manibus eorū ista terra, quam possidebant, & nulla alia eis daretur tanquam manerent extra gentem Israelitarum.

Responderunt filii Gad, & filii Ruben. Intelligitur etiam hic de dimidia tribu Manasse: acceptauerunt. n. istam sententiam Moyli, eo q. habebant intentionē cōplendi ea, quæ dicebantur. *Sicut locutus est dominus seruis suis: ita faciemus.* i. sicut locutus est dominus noster dixit ita fiet. Quod potest intelligi dupliciter: vno modo quantum ad pactum superius positum. s. nos faciemus, quod locutus est Moyles. i. transibimus Iordanē cum aliis tribubus, & pugnabimus quousq. terra possessa sit ab Israel, & hoc dixit Moyles. Alio modo, sicut locutus est dominus, ita faciemus. i. ita consentimus, q. transeat ista sententia, sicut pronunciant Moyles de dando nobis, vel auferendo terram istam. *Ipsi armati pergemus.* Hic fit locutio nomine duarum tribuum, & dimidiæ, quasi omnes, qui erant in illis tribus transitori essent Iordanem ad pugnam, sed solum transitori erant quidam quos vellent nouem tribus, & dimidia.

Coram domino. id est coram arca fœderis, vel coram angelo præcedente castra, vt supra expositum est.

In terra Chanaan. i. vltra Iordanem, vbi incipit terra Chanaan: nam terra ista non pertinet ad regionem Chanaanorum.

Et possessionem iam suscepisse nos confitemur trans Iordanem. Repetitur hic id, quod poterat inclinare ceteros Israelitas ad dandum his facilius, & securius terram Galaad, scilicet, quod ipsi nolebant aliquam possessionem in terra Chanaan, etiam si proueneret eis aliquod ius ibi diuidendo terram in partem proportionalem, sed dicunt: confitemur nos suscepisse possessionem trans Iordanem. i. totam possessionem, quam habituri eramus: vnde renunciamus iuri nostro, siquē nobis competere poterat in terra Chanaan, & dicitur possessionem, scilicet totam, quia si intelligat de parte nihil in hoc exprimebant, quod posset alios inclinare, ideo magis poterat dissuadere, quia præsupponebant se adhuc aliquid habituros in terra Chanaan: hoc autem non consentiret ceteri, quia tñ cum vellent habere æquale ius cum aliis, non permitterent eis electionē terræ huius, quæ erat pascualis, sed quilibet tribus similiter eligere vellent: ideo abrenunciauerunt hic, toti iuri, quod vltra competere posset, confi-

rentes se suscepisse possessionem. i. totam possessionem, quæ eis danda erat.

Dedit itaque Moyles filijs Gad, & Ruben & dimidiæ tribui Manasse filij Ioseph regnū Sehon regis Amorrhæi, & regnum Og regis Basan, & terram eorum cum vrbibus suis per circuitum. Igitur extruxerunt filij Gad, Dibō, & Astaroth, & Aroer, & Etroth, & Sopham, & Iazer, Ieghaa, & Bethnemra, & Betharan vrbes munitas, & caulas pecoribus suis. Filij vero Ruben ædificauerunt Hefebon, & Eleale, & Cariatharim, & Nabbo, & Baalmeon versis nominibus Sabama quoque: imponentes vocabula vrbibus, quas extruxerant. Porro filij Machir, filij Manasse perrexerunt in Galaad, & vastauerunt eam interfecto Amorrhæo habitatore eius. Dedit ergo Moyles terram Galaad Machir filio Manasse, qui habitauit in ea. Iair autem filius Manasse abiit, & occupauit vicos eius, quos appellauit Auothair, id est, villas Iair. Nobe quoque perrexit, & apprehendit Canath cū viculis suis: vocauitq. eam ex nomine suo Nobe,

Dedit itaque Moyles. Hic ponitur quartum, scilicet petitorum concessio. Dedit enim Moyles terram illis, quam petierant, & fecit hoc Moyles, quia ipse erat iudex, & rector totius multitudinis, ideo ad eum pertinebat distribuere bona communitatis, scilicet illam terram, quæ erat totius populi, & nulli adhuc data fuerat, & istam concessionem conditionalem, vel potius modalem, tanquam recte factam tota multitudo approbauit.

Filiis Gad. Hic exprimuntur duæ tribus, & dimidia, & ante hoc solum exprimebantur duæ tribus, quare autem factum fuerit in principio, c. declaratum est.

Filii Ioseph. Dicitur hoc de Manasse, qui fuit filius Ioseph: habuit namque duos filios, scilicet Ephraim, & Manasse. Genesi. 41. & 48. cap. Et diuisa fuit progenies Ioseph in duas tribus, quia Iacob pater Ioseph dedit filiis eius ius duarum sortium dicens. Duo filii mei Manasses, & Ephraim quos genuisti, antequam venirem ad te, sicut Ruben, & Symeon reputabuntur mihi Gen. 48. c. tribus autem Manasse diuisa est in duas medietates, & vna accepit possessionem ante Iordanem, & altera trans Iordanem.

Regnum Sehon regis Amorrhæorum, & regnum Og regis Basan. Id est ista terra duorum regum totaliter pertinet ad possessionem duarum tribuum, & dimidiæ. Hanc enim solam acceperant Iudæi de manu hostiū: ideo hæc sola concessa est eis: vocatur autem Sehon rex Amorrhæorum: non quod ipse solus esset rex Amorrhæorum, quia etiam Og erat rex Amorrhæorū cum ambo vocentur reges Amorrhæi Deuteronom. cap. 3. & Iosue, cap. 2. sed quia nominatur hic Og rex Basan positum fuit nomen regni Amorrhæorum Ioli Sehon. Vocatur autem Og rex Basan, quia Basan est nomen cuiusdam terræ in regno Og, & continet 60. vrbes munitas Deuteronom. 3. & Iosue. capit. 13. Est

Galaad dupliciter accipitur.

Iosue. 22.

Gen. 50.

Petitorum concessio p. Moysem duabus tribubus.

Est autem hec Metropolis regni Og, quia ipse erat de gigantibus, qui vocantur Raphaim Iosu, 12. et. 13. c. & hoc, quia ipse solus refugerat de stirpe gigantum, ut patet Deute. c. 3. In terra autem Basan habitauerunt olim gigantes, ut patet Deute. c. 3. cum dicitur: Cuncta Basan olim terra gigantum reputata est. Terra eorum cum vrbibus suis per circuitum. i. dedit Moyses istis duabus tribubus, & dimidie totam terram, que fuerat duorum regum Amorrhæorum, & vrbes, que erant in terra illa per circuitum, idest in toto circuitu, quo extendebatur regnum istorum regum. *Igitur extruxerunt filij Gad Dibon.* Dicebatur supra, quod ista duæ tribus, & dimidia responderant se velle construere ciuitates pro vxoribus suis, & paruulis, & facere caulas pro pecoribus, & tunc irent ad bellum, nunc ponuntur ciuitates, quas quælibet tribus earum extruxit pro paruulis suis.

An filij Gad restaurauerunt vrbes, vel illas de nouo construxerunt. Quest. VII.

ET dicitur, quod extruxerunt. i. restaurauerunt: non enim potest poni pro nouiter construere, tanquam fuissent vrbes istæ, quas construxerunt, sed fuerunt istæ prius vrbes Amorrhæorum, sed in bello aequaliter fuerant dirute, ideo ad hoc, quod essent ibi securi paruuli Iudæorum refecerunt illas, quod est restaurare: quod patet, quia hic ponuntur multe vrbes, quas dicitur extruxisse istæ duæ tribus, & dimidia: tamen ipse non poterant in tanto tempore illas construere, immo nec vnam, aut mediam illarum, quod patet, quia non fuit spatium quinque mensium in ista constructione, quod apparet, quia facta est ista constructio anno. 40. ab exitu de Aegypto, quia in illo capta est terra regum Amorrhæorum. Fuit autem in principio quinti mensis, anni huius mortuus Aaron, ut patet sequent. cap. & fuerunt eum omnes Israelitæ mense vno, ut patet supra, cap. 20. scilicet vsque ad principium mensis sexti, & sic manebant ex eo tempore sex menses solum, vsque ad introitum in terram Chanaan: sed post planctum illum circueuerunt Israelitæ montes terræ Edom, quia noluit rex Edom dare transitum illis. Et iste circuitus fuit per multos dies Deuter. c. 2. circueuimus montem Seyr longo tempore. Quod apparet, quia in circuitu isto dicitur, quod cepit populum redere itineris, & laboris, supra. c. 21. post hoc etiam pugnato contra regem Chanaanum Arad transierunt ad terram duorum regum Amorrhæorum, vbi pugnauerunt, & obtinuerunt illam, ergo ad minus esset istud tempus mensis, & dimidij, vel quasi duorum mensium, & sic vsq; ad mensem. 8. anni eiusdem hoc duraret: vnde maneret solum quatuor menses, post quos fuit transitus Iordanis ad terram Chanaan: ergo istud tempus solum habuerunt duæ tribus, & dimidia ad construendum ciuitates: sed manifestum est, quod in tam paruo tempore nulla ciuitas quantumcunque parua a fundamentis construi poterat: ergo non construxerunt nouiter vrbes, sed restaurauerunt aliquid, quod disruptum erat: & ista restauratio non fuit magna. Item patet, quod non fuerit a principio constructio, quia istud esset, si in terra regum Amorrhæorum non fuissent aliqua vrbes, & Iudæi cogenerent facere noua habitacula: tamen fuerunt vrbes plurimæ, ut apparet Deuteronom. c. 2. & 3. & Iudæi illas ceperunt: ergo nullo modo videtur quod ipsa principio eas construxerunt: & apparet hic cum dicitur, quod Moyses dedit duabus tribubus, & dimidia terram duorum regum Amorrhæorum cum vrbibus suis per circuitum: ergo vrbes erant in terra il-

Fla. Item patet, quia si aliqua vrbes ponuntur hic fuisset constructæ, quæ tamen ante hoc erant vrbes, sicut patet de Ataroth, quæ fuit vrbs, i. qua regnabat rex Og, ut patet Iosue. c. 12. & 13. Item de Efebon, quæ fuerat primo ciuitas regni Moab, & accepit eam rex Sehon de manu Moab. Idem ferè de omnibus vrbibus, quæ habentur hic, quia de eis refertur partim, supra. 21. c. & Deuteronom. ca. 2. & 3. quod fuerint duorum regum Amorrhæorum. Item patet, quia supra dicitur in litera, quod duæ tribus, & dimidia viderunt Ataroth, & Dibon, & c. esse vrbes aptas alendis animalibus: & propter hoc desiderauerunt, & petierunt terram illam. & tamen ibi nominantur ferè omnes ciuitates, quæ habentur hic: ergo istæ iam fuerant constructæ. Item patet, quia dicitur infra, quod Israelitæ, quando construxerunt ciuitates istas verterunt nomina eorum appellantes eas nominibus alijs: si autem ciuitates istæ nouiter construerentur ante hoc nihil præfuisset de eis: vnde nec habuissent nomina, nec potuissent mutari, sed mutata fuerunt: ergo iam erant vrbes: non ergo construxerunt Israelitæ a principio, sed diuitas restaurauerunt, & forte fuit magis ista restauratio in domibus, quam in muris vrbium: nec est mirandum, quod habuerint tam paruum tempus, scilicet quatuor mensium ad plus, vel ferè quinque ad restorationem istarum vrbium, quia non oportebat, quod viri bellatores, qui transiri erant Iordanem antequam transirent, restaurarent: nam manebant multi de viris bellatoribus in terra illa valde plures, quam irent ad bellum, ut supra probatum fuit. & illi poterant restaurare paulisper quidquid corruisset, etiam si alij pugnatore transissent Iordanem. Nicolaus autem videtur velle, quod ista fuit totalis restauratio, non quidem ciuitatum, nunquam existentium, sed ciuitatum penitus destrugarum. Dicit enim, quod filij Israel a principio non putabant, quod in terra illa duorum regum Amorrhæorum habitaturi essent, ideo destruxerunt penitus ciuitates. Postea autem scientes, quod ibi habitaturi essent reedificauerunt illas, quasi a fundamentis. Sed hoc falsum est, quia Deuter. cap. 2. dicitur ad Moysen. Incipe possidere terram regis Sehon, & hoc dicitur antequam pugnaret contra illam: ergo a principio sciebat, quod terram illam possessurus erat Israel, & consequenter non destrueret illam. Item patet, quia istæ duæ tribus, & dimidia petierunt ad habiandum vrbes, que nominantur supra in litera: si tamen illæ essent penitus destructæ nihil magis eas peterent, quam partem quamcunque regni non determinantes aliquam vrbe: ideo dicendum est, ut prius. Ponuntur autem hic primo ciuitates, quas extruxerunt filij Gad pro familijs suis, quarum prima est Dibon. Sed sciendum, quod ista vrbs non fuit in sorte Gad, sed in sorte Ruben, ut patet Iosue, capit. 13. vbi ponitur diuisio istorum duorum regnorum inrer duas tribus, & dimidiam. Erat autem ista ciuitas Dibon pertinens ad regnum Sehon, & ista olim fuit de terra Moab. Capta fuit autem a rege Sehon, de quo innuitur supra ca. 21. Aliqui autem volunt istam esse ciuitatem, que habetur sequent. cap. & ponitur tanquam mansio, cum dicitur. Dibon gad, idest ciuitas Dibon, quæ erat de terra Gad. Dicendum est, quod ista terra fuit diuisa per Moysen duabus tribubus, & dimidia iuxta formam, quæ habetur Iosue, c. 13. & ibi non fuerunt datæ istæ ciuitates, que habentur hic istis tribubus, sed quedam sunt de contrario. i. aliqua ponuntur in tribu Gad, que datæ fuerunt tribui Ruben, vel dimidia tribui Manasse, & de conuerso, ut patet de ista prima vrbe Dibon, & de quibusdam alijs infra patebit. Nunc tamen quando transiri fuerunt pugnatore de his duabus tribubus, & dimidia in terram Chanaan ædificauerunt, siue restaurauerunt vrbes,

Nic. opin. refellitur.

Prima ciuitas reparata p filios Gad est Dibon.

vrbes, & quia terra erat valde magna pro eis, qui tunc pauci erant, non curauerunt habitare distincti per vrbes suas, sicut acceperant: sed construxerunt ciuitates illas, que facilius poterant reparari, quia minus dirute fuerant: & in quibus tutius poterant conseruari res eorum: & non fuerunt omnes vrbes eorum tunc constructæ, sed ille, que erant magis principales, & pro tunc necessarie, ideo non curauerunt, quod quælibet tribus construeret vrbes terre sue: sed si aliqua forte plures vrbes facilius restaurabiles erant, & meli' defensabiles, & in alijs fortibus, omnes due tribus, & dimidia accipiebant tunc de illis vrbibus: & sic tribus Gad aliquid accepit de vrbibus Ruben, & dimidie tribus Manasse, & de conuerso. Postquam tamen redierunt pugnatore de terra Chanaan, & augmentata fuit multitudo istarum duarum tribuum, & dimidie, cepit quælibet tribus habitare in vrbibus suis. *Et Ataroth.* Ista ciuitas non erat de sorte Gad, sed de sorte dimidie tribus Manasse, ut patet Iosue. c. 13. sed construxit eam pro nunc tribus Gad. Fuit autem ista ciuitas principalissima in regno Og regis Amorrhæi: vnde dicebatur ipse regnare in Ataroth Ios. 12. et. 13. erat autem caula huius, quia Ataroth erat caput terre Basan, que fuit olim terra gigantum Deute. c. 3. & in ea habuerunt caput domini sui gigantes: vnde in ipsa fuerunt olim expugnati a regibus, que veniebant cum Chodorloamor, De quo Gen. c. 14. Percusserunt Raphaim gigantes in Ataroth carnaim, Og autem rex erat de stirpe Raphaim Deut. c. 3. & Iosue. 12. ideo voluit in Ataroth habere principium regni sui.

Et Aroer. Ista est alia ciuitas, quam nunc restaurauerunt filij Gad, & ista est vna extremitas in regno duorum regum Amorrhæorum: est enim in principio partis orientalis regnorum illorum. Vnde quando ponitur extrema regnorum duorum dicitur ab Aroer, vsque Galaad, quia Aroer est ibi principium orientale. Sic patet Deuteronom. capit. 2. & similiter Deuteronom. capit. tertio, ponitur Aroer, tanquam principium orientale, & mons Hermon, tanquam occidentalis terminus: simile habetur Iosue, capit. 12. & 13. De ista ciuitate non tantum patet, sicut de ceteris, cui tribui prouenerit, quia Iosu, cap. 13. dicitur, quod possessio tribus Ruben incepit ab Aroer, quæ est super torrentem Arnon, & de sorte Gad eodem modo dicitur. Vnde necesse est ponere, quod sit Aroer in confinibus sortis Gad, & Ruben, pertinet tamen ad tribum Ruben, ut aequaliter apparet Iosue. c. 13.

Et Etrath. Ista est alia ciuitas, quam construxerunt filij Gad, que postea non reperitur in diuisione istarum sortium Iosue. c. 13. & hoc quia multe vrbes subiecitur, vel aliquarum nomina mutata sunt.

Et Saphan. Ista ciuitas pertinet ad tribum Gad, ut patet Iosue capit. 13. & aliquando vocatur Saphon, ut patet eodem capitulo, sed in hoc non differt: quia scriptores nostri non multum curantes de proprietate nominum hebræorum interdum litteras mutarunt, & corrumpunt.

Et Iazer. Ista ciuitas videtur esse de regno Og: nam quando Iudæi ierunt ad explorandum illam, exiit rex Og in occursum illis pugnaturus, ut patet supra c. 21. sed non videtur, quod faceret, nisi esset illa ciuitas sua. Ista ciuitas videtur fuisse multum pascualis: vnde cum supra exprimeretur causa, quare duæ tribus, & dimidia petierunt terram istam duorum regum Amorrhæorum exprimitur sola ciuitas Iazer, & terra Galaad, ut patet in principio.

Iezbaa. Ista est alia ciuitas, cuius nomen non habetur in diuisione sortium Iosue. c. 13. propter aliquam de duabus causis supra expressis. Alia autem est ciuitas, quæ sic vocat, scilicet Azecha, sed ista est in ter-

Ara Chanaan apud vrbe Bethoron, & vsque ad hanc pluuit dominus lapides magnos grandinis de coelo super Chanaan, cum persequeretur eos Iosue, ca. 10. Est autem illa ciuitas in sorte Iudæ, ut patet Iosue. capitulo decimoquinto, sed differt ab ista cum illa sit in terra Chanaan, & ista in terra duorum regum Amorrhæorum.

Bethnema. Ista est ciuitas, quam construxerunt filij Gad, & pertinuit ad sortem eorum. Iosue. capitul. 13. cum omnibus supra dictis, quæ non reperiuntur in alijs fortibus.

Et Betharam. Ista est alia ciuitas in eadem tribu Iosue capit. 13. multe autem aliæ vrbes erant in ista tribu, sed non exprimuntur hic omnes, ut patet Iosue, capit. 13. Causa est, quia non curauit hic scriptura exprimere omnes ciuitates istarum tribuum, sed solum illas, quas nunc restaurauerunt ad habitationem: sed non restaurauerunt omnes, quia erant nunc paruus populus duæ tribus, & dimidia, ideo non fuerunt omnes ciuitates descriptæ.

Vrbes munitas. i. omnes istæ vrbes, quæ hic nominantur, erant munitæ ad differentiam aliorum locorum non habentium muros: & in hoc patet, quod istæ ciuitates non fuerant nouiter constructæ a Iudæis, quia dicitur, quod erant vrbes munitæ, sed solum eas restaurauerunt.

Et caulas pecoribus suis. Idest etiam extruxerunt ouilia pro pecoribus. Vocantur autem caula proprie ouilia, quæ sunt in campis ad receptandum ibi pecora. *Filij vero Ruben.*

Ciuitates restauratae per filios Ruben. Quest. VIII.

Hic ponuntur vrbes, quas restaurauerunt filij Ruben pro paruulis, & vxoribus, cum transierunt Iordanem. *Efebon.* Ista ciuitas fuit principalis in toto regno regis Sehon, quam cepit de manu Madianitarum, supra cap. 21. & recidit in sortem Ruben, ut patet Iosue, capit. 13. *Et Eleale.* Ista est alia ciuitas pertinens ad tribum Ruben, quam supra petierunt duæ tribus, & dimidia in litera, & non habetur in diuisione sortium Iosue, capit. 13. scilicet, quia subiecit illam scriptura, vel mutatum est nomen eius. *Et Cariathaim.* Ista quoque est ciuitas in tribu Ruben, ut patet Iosue, capit. 13. Aliqui autem scribunt eam Cariathairim, sed corruptum nomen est, quia Cariathairim est ciuitas, quæ alio nomine vocatur vrbs sylharum, & est in terra Chanaan in sorte Iudæ, ut patet Iosue, capit. 15. *Et Bame.* Ista ciuitas est in sorte Ruben, & vocatur Hamath Baal, Iosue, capit. 13. quia Baal videtur esse quedam adiectio, alijs namque vrbibus ibi additur. *Et Bameon.* Ista ciuitas vocatur Baalmaon. Iosue, capit. 13. & pertinet ad tribum Ruben, ut ibi patet. *Sabama.* Ista est etiam ciuitas tribus Ruben, ut patet Iosue, capit. 13. & vocatur supra Sabam. *Versis nominibus ponentes uocabula vrbibus quas extruxerunt.* i. iste vrbes vocabantur sic a principio, cum essent in potestate Amorrhæorum: Iudæi autem accipientes illas imposuerunt alia nomina iuxta conditionem linguæ Iudæ, sed quæ fuerint ista nomina non apparet: nam rursus cum de istis ciuitatibus agatur Iosue, capitul. 13. omnes ferè nominantur his nominibus, que habentur hic. Quod tamen fuerit sacra mutatio apparet, quia infra dicitur de quodam viro nomine Nobe, qui cepit vrbe Canath, & vocauit eam ex nomine suo Nobe. Idem patet de Iair, qui occupauit vicus Galaad, & vocauit eos nomine suo Auothair, idest villas Iair. Causa autem huius mutationis fuit, quia ista nomina Chanaanorum non bene

Quare Iudæi mutauerunt nomina ciuitatum terræ duorum regum.

bene sonabant in labijs hebræorum, ideo imposuerunt alia nomina in lingua sua. Vel, ut alij dicunt, quædam vrbes harum erant nominata: ex nominibus idolorum, ideo mutata sunt nomina, ut non sonarent nomina idolorum per labia hebræorum, sic enim iusserat Deus. Exod. c. 23. Per nomen exteriorum Deorum non iurabit, nec audietur ex ore vestro. Aliqua autem nomina harum urbium videbatur esse ab idolis deriuata, ut Bamoth Baal, & Baalmaon, quæ deriuantur de Baal, quod est nomen idoli, de quibus Iosue, c. 13. vel forte fuit mutatio ista, ut nomina hebræorum, qui tunc vincebant, imponerentur his urbibus ad memoriam posteriorum, sic pater de Nobe, & Auothiair, De quibus in litera. Porro filij Machir:

Ciuitates restauratae per dimidiam tribum Manasse. Quæst. IX.

Hic ponuntur vrbes, quas construxerunt viri de dimidia tribu Manasse, & dicuntur filij Machir, quia iste fuit filius Manasse, & per eum deriuata est tota stirps Manasse, quantum ad omnes familias. Filij Manasse. Hunc solum habuit Manasse in filium, nec vnquam legitur alium habuisse, vt declaratum est supra cap. 26.

Perrexerunt in Galaad. Dicitur hic de filiis Machir, quod pugnaverint contra Galaad, quod non est intelligendum de omnibus filiis Machir, quia Manasse solum legitur habuisse Machir, & dato quod habuisset aliquem alium per illum non deriuata fuit aliqua posteritas Manasse, vt patet supra cap. 26. vbi ponuntur omnes familiae tribus Manasse deriuatae a Machir. Si ergo filij Machir pugnaissent contra Galaad tota tribus Manasse pugnat, tamen non pugnavit tota, sed medietas, & medietati data est hic fors, vt patet supra. Reliqua autem medietas accepit sortem in terra Chanaan, vt patet Iosue cap. 17. & dicitur, quod abierunt in Galaad, id est in totam terram, quæ coniuncta est monti Galaad: medietas enim huius terræ pertinebat ad regem Og, & medietas ad Sehon, vt patet Deuteronom. cap. 3, & Iosue 12.

Et uasauerunt eam. scilicet, non loca, sed habitatores, quia cum mansuri essent ibi Israelitæ referuabant loca quantum poterant non incendentes ea, nec diruentes, nisi quantum necesse erat ad subuersionem hostium se tuentium in locis.

Interfecto Amorrhæo habitatore eius. ista vastatio fuit, quia destruxerunt Amorrhæos, qui habitabant ibi, scilicet nullum eorum relinquentes ad vitam, quia iusserat dominus de Chanaanis Amorrhæis, ceterisque populis, quorum terram accepturi essent Iudei, quod nullum omnino viuere permittent masculum, aut feminam Deuteronom. 20. cap. & dicitur, quod erat Amorrhæus habitator, quia tota ista terra erat duorum regum Amorrhæorum. Et sic populi eorum erant Amorrhæi.

Dedit ergo Moyses terram Galaad Machir filio Manasse. Ad Moysen pertinebat dare terram istam, cum eēt princeps populi, & ista fuit data dimidiæ tribui Manasse. Dicitur autem terra Galaad: non quidem tota, sed medietas eius: nam alia medietas data est tribui Gad, vt patet Deuteronom. cap. 3. & magis Iosue 13. hoc autem, quia terra Galaad erat diuisa in duas partes, & vna pertinebat ad regem Og, & alia ad regem Sehon, vt patet Iosue cap. 12. & dicitur, quod data est ista terra Machir, id est filiis, vel nepotibus Machir, quoniam Machir non erat tunc viuus, sed eius posteritas, quæ manente dicitur manere pater. Si autem diceremus, quod Machir esset tunc viuus, esset ad minus 240. annorum, vel quasi, ad quam ætatem nullus homo illius

Quære Machir non poterat viuere tempore quo capta est terra Galaad.

temporis attingebat. Quod patet, quia 215. anni transierunt ex tempore, quo ingressus est Iacob in Aegyptum, vsque ad tempus exitus, vt probatum fuit Gen. 15. c. & Exod. c. 1. & 12. Ioseph autem vixit annis 110, vt patet Gen. capitulo vltimo, a quibus subtrahitis 30. annis quos habebat, quando stetit interpretans somnia coram Pharaone, vt patet Gene. 41. cap. & septem annis fertilitatis proximo sequentibus, & duobus annis sterilitatis, ante quos nondum descenderat Iacob in Aegyptum, vt patet Genesi. 45. cap. manebunt anni 71. quibus vixit Ioseph post descensum patris sui Iacob in Aegyptum. Manent ergo post mortem Ioseph vsque ad exitum Israelitarum de Aegypto 144. anni demendo 71. de 215. quibus si addantur 40. anni, qui fluxerunt ab exitu de Aegypto, vsq; ad tempus, in quo Moyses istam terram diuisit, erunt 184. & si addantur ad minus anni 25. quos habebat Machir, quando mortuus est Ioseph erunt anni 209. plures tamen debent addi: quoniam Ioseph tenuit filios Machir in genibus suis, antequam moreretur, vt patet Genesi. capitulo vltimo, cum tamen iste filios gigneret potissimum, quia significatur, multi esset annorum 30. vel plurium, aut 25. secundum modum generandi, & accipiendi vxores in illo tempore, & sic si Machir esset viuens illo tempore ad minus esset annorum 210. & amplius. Sed ad istam ætatem nullus homo illius temporis accessit. Item non solum Machir non introiit in terram istam duorum regum Amorrhæorum: immo non exiuit de Aegypto, sed mortuus est multo tempore ante, antequam inciperent persecutiones Israelitarum in Aegypto. Quod patet Exo. c. 1. scilicet, quod postquam Ioseph mortuus est, & omnes fratres sui, & tota cognatio sua: sicut nata est tempore suo filij Israel inceperunt multiplicari: ergo Machir, qui erat de illis, qui nati sunt tempore Ioseph, mortuus fuerat, antequam inciperet illa tribulatio.

Qui habitauit in ea. Machir habitauit in terra Galaad, quod intelligitur de posteritate eius: nam ipse non iuit illuc, vt dictum est. *Iair autem filius Manasse.* Non est iste filius Manasse, id est immediate genitus a Manasse, sed est filius eius, id est de stirpe illius, & sic omnes descendentes ab aliquo dicuntur esse filij illius: vnde Elisabeth mater beati Ioannis vocatur filija Aaron Luc. cap. primo, & tamen ipse distabat plusquam per 20. generationes ab Aaron, & Christus dicitur filius Abraham. Marth. cap. primo, & tamen non est immediate filius Abraham, quia sunt 42. generationes ab Abraham, vsque ad Christum, vt patet præallegat. capitulo. Item hoc apparet, quia Iair erat nunc viuens, quando diuisa fuit ista terra Galaad, & ipse pugnavit contra quosdam Galaaditas; & accepit loca eorum, si tamen fuisset filius Manasse ad minus esset annorum 210. vel 220. sicut probatum fuit supra de Machir, qui erat filius Manasse, & non potuit attingere ad tempus istud.

Abiit & occupauit vicus eius. vicus terra Galaad. Dicitur vici loca non munjra, & ista potuit faciliter occupare Iair, & nominata sunt ex eo.

Quos appellauit Auothiair. i. uillas Iair. Istud ponitur ad laudem, & memoriam huius, scilicet, quod hominem iuum maneret in locis ab eo captis in æternum, sic patet Deuteronom. cap. 3. *Nobe quoque perrexit, & apprehendit Canath cum viculis suis.* De isto Nobe non dicitur, de qua tribu fuerit, sed satis apparet, quod fuerit de dimidia tribu Manasse cum terra Galaad dicitur cecidisse huic tribui, ipse autem pugnavit contra urbem nomine Canath, quæ est in terra Galaad, & occupauit eam, & viculos eius. terra non murata, quæ erant in circuitu illius.

Vocauitq; eam ex nomine suo Nobe. i. imposuit nomini vrbi,

Quære Machir non poterat viuere tempore quo capta est terra Galaad.

Quære Machir non poterat viuere tempore quo capta est terra Galaad.

urbis, quæ prius vocabatur Canath. De viculis autem, quos apprehendit non curauit imponere illis nomen, quia honorabilius seruabatur nomen suum in vrbe illa, quam in viculis. Iair autem imposuit nomen suum viculis, quia nihil præter quosdam viculos Galaad occupauit. Ista autem ciuitas Nobe est illa, ad quam venit Dauid ad sacerdotem Achimelech, & erat ibi sanctuarium de qua 1. Regum 21. Hanc autem urbem postea deleuit Saul a se, vsque ad puerum occidens in ore gladij, tam viros, quam feminas, boues, & oves, & omnia animantia, & hoc quia transferat Dauid per urbem illam, & viri illius dederunt ei panes, & gladium. 1. Reg. c. 22.

Pulchra moralitas de statu Ecclesiasticorum super tribus duas, & dimidia. Quæst. X.

QUAMQVAM autem intentionis nostre non sit in hoc opere allegorici insistere literalis sensu contenti potissime cum hoc ad alia tempora differamus: potest tamē hic breuis assignati moralitas de istis tribus petentibus, & accipientibus terram. Ruben enim Gad, & Manasse tres ecclesiasticos status adnotant. Ruben enim, qui visio, vel videns dicitur, vel filius visionis prælatorum gradum norat, qui aliorum vitam speculantur: vnde episcopi dicuntur, quia alijs superintendunt, & dicuntur speculatores domus Israel. Gad etiam qui fortissimus armis est, quia verticem cum brachio scindit, vt patet Deuteronom. cap. 33. principes norat. Manasse, qui obliuio dicitur signat religiosos, qui caduca, & fluxa mundi blandimenta contentementes mundo, & populi eius abrenunciauerunt: vnde dicitur eis: Obliuiscere populum tuum, & domum patris tui. Psalm. 44. Iste enim tribus, quamquam ad terram promissionis tendant, tamen citra Iordanem manent, quia maximus numerus trium statuum ecclesiasticorum volentium terram lacte, & melle manantem. s. spiritualem Ierusalem adire circa Iordanis fluentia moratur, quia fluxibilia bona ista, nunquam transcendunt, qui miræ magnitudinis, & pulchritudinis palatia ad inane gloriæ construant, vt vocentur nomina eorum in terris suis. Psalm. 48. sicut ille carnalis tribus vrbes munitissimas construxerunt, caulas etiam omnium ad gustus varias in cibis delectationes extruunt. Stabula iumentorum ad varia exercitorum gloriosa studia inquirunt. Hi si aliquando ad terram promissionis ad proximorum subiectorum victoriam transeant aliquid de vita æterna docendo, & commonendo, sed cum alios introduxerint ipsi citra Iordanem regrediuntur in fluxis operationibus manentes; & ad terram promissionis: sc. celestem Ierusalem, vt ibi morentur, nunquam euntes.

C A. P. XXXIII.

Mansiones filiorum Israel post egressum de Aegypto.

Mansiones filiorum Israel, qui egressi sunt de Aegypto per turmas suas in manu Moysi, & Aaron, quas descripsit Moyses iuxta castrorum loca, quæ Domini iussione mutabant. Profecti igitur de Ramesse mense primo, quintadecima die mensis primi, altera die Phafe filij Israel in manu excelsa videntibus

cunctis Aegyptijs, & sepelientibus primogenitos, quos percusserat dominus: nam & in dijs eorum exercuerat vltionem, castrametati sunt in Socchoth. Et de Socchoth venerunt in Etham, quæ est in extremis finibus solitudinis. Inde egressi venerunt contra Phairoth, quæ respicit Beelsephon, & castrametati sunt ante Magdalum. Profectique de Phairoth, transierunt per mediū mare in solitudinem, & ambulantes tribus diebus per desertum Etham castrametati sunt in Mara. Profectique de Mara: venerunt in Elim, vbi erant duodecim fontes aquarum, & palmæ septuaginta: ibique castrametati sunt. Sed & inde egressi, fixerunt tentoria super mare rubrum. Profectique de mari rubro, castrametati sunt in deserto Syn. Vnde egressi venerunt in Daphca. Profectique de Daphca, castrametati sunt in Alus. Egressique de Alus, in Raphidim fixere tentoria, vbi populo defuit aqua ad bibendum. Profectique de Raphidim, castrametati sunt in deserto Synai. Sed & de solitudine Synai egressi venerunt ad sepulchra concupiscentiæ, castrametati sunt in Haseeroth. Et de Haseeroth venerunt in Rethma. Profectique de Rethma, castrametati sunt in Remonphares. Vnde egressi venerunt in Lebna. De Lebna castrametati sunt in Resfa. Egressique de Resfa, venerunt in Ceeletha. Vnde profecti castrametati sunt in monte Sepher. Egressi de monte Sepher, venerunt in Arada. Inde proficiscentes, castrametati sunt in Maceloth. Profectique de Maceloth, venerunt in Taath. De Taath castrametati sunt in Thare. Vnde egressi, fixere tentoria in Methca. Et de Methca castrametati sunt in Hefmona. Profectique de Hefmona, venerunt in Moseroth. Et de Moseroth castrametati sunt in Baneiachan. Profectique de Baneiachan venerunt in monte Gadgad. Vnde profecti, castrametati sunt in Iethebatha, & de Iethebatha venerunt in Hebrona. Egressique de Hebrona, castrametati sunt in Afiongaber. Inde profecti venerunt in desertum Syn. Hæc est Cades. Egressique de Cades castrametati sunt in montem Hor in extremis finibus terræ Edom. Ascenditque Aaron sacerdos in monte

Exo. 15.

Sup. 30.

tem Hor iubente domino, & ibi mortuus est anno quadagesimo egressiois filiorum Israel ex Aegypto mense quinto, primo die mensis, cum esset annorum centum vigin- titium. Audiuitque Chanaan rex Arad, qui habitabat ad meridiem in terra Cha- naan, venisse filios Israel. Et profecti de monte Hor castrametati sunt in Salmona. Vnde egressi venerunt in Phunon. Profe- ctique de Phunon castrametati sunt in O- both, Et de Oboth venerunt in Ieabarim, quae est in finibus Moabitarum. Profecti- que de Ieabarim, fixere tentoria in Dibon- gad. Vnde egressi, castrametati sunt in El- mondeblathaim, Egressique de Elmonde- blathaim venerunt ad montes Abarim con- tra Nabo. Profectique de montibus Abarim, transierunt ad campestria Moab supra Jordanem contra Iericho. Ibi que castrame- tati sunt de Bethsimon usque ad Belsatim in planioribus locis Moabitarum, vbi locus est dominus ad Moysen.

Hae sunt. Enarratis illis, usque huc, quae ac- ciderunt filiis Israel, veniendo ad terram promissionis: hic breuiter computantur seriatim loca suae mansionis.

Causa autem huius descriptionis fuit, quia in aliis libris incipiendo ab Exodo, usque nunc gesta itineris dicuntur, sed aliquando loca seriatim non assignantur, vel non tot quor hic, vel alia ponuntur, quae man- siones non fuerunt supra capitu. 21. ideo conueniens fuit, quod hic sub quodam epilogo describerentur omnes mansiones Israelitarum. Ponuntur autem duo: primo mansionum loca enarrantur: secundo quaedam praecipua pro terra promissionis dantur: secunda ibi, Praecepta filiis Israel.

Qualem originem habeant, quae sequuntur ad praecedentia. Quest. I.

Circa primum querendum erat de ordine huius ad praecedentia, sed hic oblata est que- stio, quoniam solum epiloganter hic man- siones, quae fuerunt ab exitu de Aegypto, usque ad Jordanem: ideo si respiciantur hic res gestae non sunt ista post praecedentia secundum ordinem: quoniam aliqua sunt hic, quae praecedunt totum istum librum, & Leuiticum. Nam isti duo libri inceperunt in monte Sinai, incipiunt autem ea, quae ha- bentur hic, capitulo duodecimo Exodi, quia prima mansio, quae ponitur hic est in Socoth recedendo de vrbe Rameffe, sed de isto recessu dicitur Exod. cap. duodecimo, & decimotertio: ideo res gestae enar- ratae hic non habent ordinem ad superiora, nec ad in- feriora, sed simul currunt cum omnibus superioribus. Si autem respiciatur tempus scripturae, dicendum est quod fuit scriptum istud capit. anno 40. ab exitu de

Aegypto circa finem anni ipsius, quia hic agitur de omnibus mansionibus, & de vltima, quae fuit apud Ior- danem, sed ista fuit circa finem anni quadagesimi, & postea scripta sunt omnia haec de sorte de rebus ges- tis a Moysen nihil fuit posterius scriptum vltimae par- tis huius libri praeter Deuteronom. quem scripsit, cum esset morti propinquus, & cum tradidisset illum sacerdotibus, & Leuitis Deuteronom. capitulo 31. ad- monito populo in cantico Deuteronom. capitulo 32. ascendit in montem, & mortuus est Deuteronom. capitulo 34. quamquam secundum veritatem ordinis posterius fuit tradere librum Leuitis, quam admo- re populum in cantico, & benedicere, cum admoni- tio, & benedictio in ipso libro describantur.

Haec sunt mansiones filiorum Israel. Istud capitulum vocatur catalogus mansionum, quia hic scribuntur om- nes mansiones Israelitarum. Vocantur autem man- siones loca, in quibus Israelitae manebant aliquanto tempore: nec tamen vocatur mansio vbicumque ma- nebant, quia necesse est, vt quotidie quando moue- rentur bis manerent saltem. s. ad sumendum cibum per diem, tam pro hominibus, quam pro pecoribus, & ad quiescendum per noctem: modus autem man- sionum fiebat sic, quod Israelitae dirigebantur in de- sertum per columnam nubis: erat. n. terra illa sine via, quia non transibant homines per eam eo qd non erat terra habitata, vt patet Iere. c. 2. s. qui traduxit vos per desertum, per terram inhabitabilem, & inuiam, per terram sitis, & imaginem mortis, per terram, in qua non ambulauit vir, nec habitauit homo: ideo indige- bant Israelitae aliquo direttore, & ad hoc fuit eis data columna nubis: si autem venissent per viam terre Phi- listhij, quae erat habitata, & breuis, non indignissent aliqua columna, nec habuissent: nunc autem in deser- to indigebant illa, & data est eis. Erat autem illa colu- na per diem in colore nubis, & per noctem in colore ignis. De his Exo. c. 13. & quia ista columna cum eet aliquid inanimatum, & non habens in se potentiam sui motus non poterat moueri motu progressiuo: ideo datus est aliquis motor illius nubis. s. angelus Dei, qui erat in nube, & mouebat eam ad quemcumque locum vellet, & in quacumq; velocitate, vel tarditate: de quo Exo. cap. 14. proficiebat autem ista nubes Israelitis. ad duo quantum ad ipsum motum: primo, quia dirige- bat eos ostendens viam, per quam ire deberent: secun- do, quia dabat eis certum locum manendi, quae forte Iudaei inquirere non possent, scilicet, quia faciebat eos quiescere in loco aquarum, vel in locis bene dispositis ad castra, & ipsi hebrei cum non scirent loca ter- rae dato, quod mouerentur per illud desertum, nescirent, quis esset locus: melior ad castrametandum; ista autem nubes quiescebat quando Iudaei habebant quie- tem necessariam, & hoc siue per diem, siue per noc- tem: & cum ipsa moueretur mouebantur Iudaei. Cui autem ipsa quiesceret quiescebant: sed non vocaban- tur mansiones omnia loca, in quibus nubes quiesce- ret, sed quodcumque nube quiescente Israelitae fige- bant castra: vnde si ad meridiem nubes quiesceret: non propter hoc figebant castra Israelitae, quia tunc videbatur esse quies ad capiendos cibos. Si autem ad solis occasum quiesceret, non videbatur esse propter hoc locus mansionis, nec figebant Israelitae castra, & ta- men si mansisset per vnum diem, vel quasi, videba- tur esse locus mansionis: ideo figebantur castra, & ta- bernaculum domini. Postea autem quodcumque nubes moueretur, erigebantur castra, & mouebantur Iudaei, & iam vocabatur mansio illa, siue modicum, siue multum, nubes ibi mansisset. De modo autem huius magis declaratum est Exod. 14. & supra cap. 9. Generaliter autem dicendum, quod non vocantur tot

Catalogus mansionum.

Non vocan- tur hic man- siones vbi- cumque na- bes mane- bat per de- sertum, & qualiter cau- sabantur mansiones.

tot mansiones quoties quieuit columna, sed sunt man- siones tot, quot fixationes, & depositiones castrorum, & de his solum fuerunt istae quae describuntur hic: fiebant aut diuersimode istae mansiones, quia aliquando de vna man- sione ad alteram solum erat profectio diei vnus, vel mi- nus iter. Aliquando autem erat iter plurium dierum. s. triu, vel quatuor, in quibus non fiebat aliqua mansio, vt patet quoniam venerunt de mari rubro vsq; Mara. nam ambula- uerunt diebus tribus per desertum, vt patet Exo. 15. et quoniam mouerunt castra de monte Sinai ambulauerunt diebus tribus, & postea requieuit nubes in deserto Pharan, vt patet s. c. 10. In alijs autem mansionibus erat iter vnus diei, & aliquando paucioris temporis. Filiorum Israel, qui egressi sunt de Aegypto. Non solum fuerunt istae mansiones illorum, quae egressi sunt de Aegypto, sed et aliorum, qui nati sunt in deserto: sed quia populus Israeliticus per continuationem, & successionem totus est vnus, & ipse exiit de Aegypto, quicumque sint in populo Israel: & ipse populus exiit de Aegypto, siue essent aliqui de illis, qui exiuerunt ibi, siue non. Per turmas suas. s. Israelitae exie- runt de Aegypto dispositi per turmas suas. i. per multi- tudines. s. quod non erat totus populus mixtus indiffe- renter, sed erat ordo in motu, quoniam quilibet tribus erat per se in vna turma, & non coniungebatur alteri tribui, & sub eadem tribu sunt multae familiae, quarum quilibet erat diuisa ab alia: rursus autem istae tribus habebant spe- cialiter ordinem, quia tres tribus erant sub vno vexil- lo, & aliae tres sub alio, & sic erant quatuor vexilla prin- cipalia totius Israel, & sub quolibet erant tres tribus. Cum autem figeretur castra erant disposita per qua- drum. s. vnum vexillum ad orientem, alterum ad oc- cidentem, reliquum ad meridiem, aliud vero ad ag- lonem, & in medio huius quadraturae erant Leuitae cum sanctuario. De hoc patet supra cap. 2. In motu autem castrorum progrediebatur primus, qui erant ad partem orientalem. s. tres tribus sub vno vexillo, & pro- grediebantur distincte. s. vna post alteram non com- mixte: deinde progrediebantur illae, quae erant ad me- ridiem, & sic de omnibus alijs. De isto ordine magis patet sup. c. 10. In manu Moysi, & Aaron, i. turrae Israe- litarum progrediebantur in manu Moysi, & Aaron, id est per directionem, vel potestatem eorum, scilicet quod secundum quod isti dirigebant progressum, vel castrametationem, ita mouebantur Israelitae, & il- las turmas, in quibus mouebantur Israelitae ipsi ordi- nauerunt. Praerant enim ambo populo. Moyses quippe praerant in temporalibus, & spiritualibus, Aaron vero quantum ad ea, quae pertinebant ad sacer- dotium, quia tamen erat vnus de honoratissimis in toto populo, fit mentio de ipso cum Moysen.

Quae describitur Moyses iuxta castrorum loca: Id est Moyses scripsit istas mansiones: nam ipse scripsit totum istum librum, & consequenter istam particulam de mansionibus. Dicitur autem iuxta castrorum loca, id est secundum numerum locorum castrametatio- nis, scilicet quoties castrametati sunt tot mansiones describuntur hic.

Quae Domini iussione mutabantur: Id est ista castra mu- tabantur mandato Dei. Nunquam enim sine man- dato eius figebant castra, aut mouebant. Sic patet su- pra cap. 9. scilicet. Iuxta verbum Domini proficisce- bantur, & per verbum illius figebant tentoria. Non est autem sensus, quod quodcumque deberent figere castra, vel mouere, Deus loqueretur eis, vel angelus illis; sed solum mouebantur ad motum nubis, & quiescebant illa quiescente, & quia ista nubes moue- batur ad mandatum domini, dicebantur ipsi quoque moueri per Dei mandatum. Vel quia Deus a prin- cipio iussit, quod quodcumque nubes moueretur, ipsi mouerentur, & quando nubes cessaret, ipsi quie- scerent, & sic facientes dicebantur semper moueri, vel quiescere per mandatum Domini.

Alph. Tost. super Num. Pars II.

Profecti igitur de Rameffe. Hic ponitur principium ca- strametationum. & ponitur primo locus, de quo re- cesserunt de Aegypto, scilicet de Rameffe. Non enim habitabant omnes Israelitae in ista vrbe, sed quae a multis diebus ante petebant Israelitae a Pharaone; quod permitteret eis ire in desertum ad sacrificandum do- mino, & aliquando Pharao concedebat, & aliquando negabat, cum iam sciret Iudaei diem exitus sui de Ae- gypto reuelate domino per Moysen praemoniti sunt a Moysen, vt venirent omnes ad urbem Rameffe ad diem. 14. mensis, & in illa fecerunt ibi Phafe, sequenti autem die recesserunt.

Vrbs Rameffe de qua recesserunt Iudaei exeuntes de Aegypto quomodo hodie appellatur, & quod de illa fuit beatus Mauritius, & legio Thebae. Quest. II.

ERAT autem Rameffe ciuitas magna circa ex- tremum Aegypti, per quam partem exi- turi erant Iudaei de terra illa, & istam ciuitatem fecerant Israelitae: nam premiebant eos Ae- gyptij, & coegerunt facere multa aedificia, inter quae fuerunt duae vrbes, scilicet Phiton, & Rameffes, vt pa- ter Exo. cap. 1. est autem ista ciuitas in terra Gessen, & vocatur nunc ab Aegyptijs Thebaida, vel Thebe, de qua vrbe fuit Mauritius, & sua legio quae Thebae di- citur, qui omnes martyrio pro Christi nomine laurea- ti sunt in Gallia apud flumen Rodanum. Apud istam ciuitatem Rameffes vixit aliquo tempore beatus Paulus pri- mus Eremita, & Antonius, vt habetur in vitis patrii. Rameffe autem aliquando est nomen territorij, vt patet Gen. 47. s. in vrbe autem illa, & in locis coniunctis habi- tabant Iudaei. Nam a principio ibi habitauerunt pe- tentes a Pharaone, quod permitteret eos habitare in Ges- sen: praellie. c. Mense primo. In isto egressi sunt de Ae- gypto. Non erat autem iste mensis primus secundum computationem, quam tunc habebant Iudaei, vel Ae- gyptij, sed vocatur mensis primus, quia iussit postea Deus, vt iste mensis esset primus in quolibet anno ad honorem, & memoriam egressiois de Aegypto, sic patet Exo. c. 12. s. mensis iste vobis principium men- sium primus erit in mensibus anni. Est tamen sicut nos rertius mensis. s. Martius, quod patet, quia Iudaei in il- lo mense celebrant Phafe: erat autem mensis primus apud eos ipse September, vt declaratum fuit Exo. c. 12. Quintadecima die mensis primi. In ista die ad auroram recesserunt de vrbe Rameffe incipientes proficisci de Aegypto. Cum enim media nocte percussisset dominus omnes primogenitos Aegyptiorum, Pharaon iuit ad Moysen, & Aaron iubens, quod immediate recederent, & non potentes Israelitae cito se expedire, recesserunt ad auroram illius diei: non fuerunt tamen eadem die egressi de Aegypto, sed postea cum transierunt mare. Altera die fecerunt Phafe filii Israel. s. die praecedenti. 14. ad vespertum, vt patet Exo. c. 12. Et dicuntur fecisse Phafe. s. immolasse agnum: nam per singulas domos immolabatur ad hoc, quod limirentur ostia sanguine, & angelus percussiens videns sanguinem in postibus non percuteret aliquem in domo, sed transfiret ad aliam domum non signatam sanguine, & iste transitus vo- catur Phafe. In manu excelsa. Non refertur hoc ad clau- salam immediatam. s. fecerunt Phafe, quia nihil hoc signaret cum Phafe non possit fieri in manu valida, vel debili, quia non est actus alicuius potestatis. Etiam quia dicitur. Videntibus cunctis Aegyptijs, & sepelientibus pri- mogenitos, sed manifestum est, quod quoniam comedebat Pha- se non videbant Aegyptij, quia hoc factum est per noctem. Etiam quando comedebatur Phafe nondum fuerant

fuerant mortui primogeniti, ideo refertur hoc ad illam clausulam profecti sunt, & tunc stat quod profecti sunt in manu excelsa, id est in magna potestate quasi non timentes aliquem, unde quamquam egredierentur de terra hostium suorum, & illos viderent non curabant, nec timebant, quia Deus percusserat Aegyptios occidendo primogenitos eorum, ideo potestas Iudaeorum erat magna in egressu. Timuerunt tamen aliquantulum Iudaei cum egrediebantur, quia dicitur Deuteronomio cap. 16. In pavore egressus es de Aegypto, Hoc autem erat, quia quamquam Deus faceret miracula magna pro eis, ita ut ipsi nequaquam timere deberent, tamen erant timidi corde, cum semper fuissent in servitute Aegyptiorum, ideo adhuc metuebant, quod Aegyptij irruerent super eos, & occiderent, vel reducerent in Aegyptum ad servendum. **Videntibus cum his Aegyptiis.** Id est quando egressi sunt Israelitae erant praesentes multi Aegyptij, & videbant eos egredi, sed non tenebant. Quod innuitur hic esse miraculum. Nam cum iam recessissent Israelitae, & sepeliuissent Aegyptij mortuos suos persecuti sunt Hebraeos vsque ad mare rubrum, ut patet Exo. ca. 14. quanto magis ergo tenere debuissent eos, cum viderent egredientes in conspectu suo? sed Deus fecerat ne auderent eos tenere: immo ut non curarent de eis, quamquam exirent, & subdatur causa. **Et sepelientibus primogenitos.** Id est omnes Aegyptij erant occupati circa funera primogenitorum: tanto enim illorum dolore, & sui timore Aegyptij tenebantur, ut viderent Iudaeos cum vasibus auri, & argenti, & vestibus recedentes, & tenere non curarent, sed potius ipsi eos ad velociter fugiendum incitarent, dicentes omnes moriemur: Exo. 12. cap. Quos percussit dominus. Non enim erat aliqua plaga naturalis, quam passi sunt isti Aegyptij, sed Deus infixit eis mortem, quia angelus percussor ambulabat per omnes domos Aegyptiorum, & occidebat primogenitos tam hominum quam pecorum, ita ut non esset aliqua domus in tota Aegypto, in qua non esset quispiam mortuus Exo. cap. 12. **Nam & in diebus eorum exercuerat vltionem.** Id est non solum occidit primogenitos Aegyptiorum in vltionem sceleris ipsorum, sed etiam deos eorum exterminavit, quia idola comminuta sunt vsque ad puluerem nocte illa, in qua percussi sunt primogeniti, ut confiteretur Aegyptij hoc fuisse potestatis diuinae: nemo enim alius tantam vltionem exercere potuisset. **Castrametati sunt in Socoth.** Id est fixerunt castra in Socoth. Castrametari idem est, quod castra ponere, & derivatur de castrum, & metor metaris pro assignare, vel figure: aliquando enim declinatur tanquam vnum verbum compositum, scilicet castrametor, aris, & aliquando declinatur per se metor, aris, & castra est accusatiuus pluralis numeri. Fuit autem prima mansio Socoth, quoniam Ramesse non fuit mansio, sed locus, de quo moueri ceperunt, & in ista prima ambulatione contra Socoth apparuit Israelitis columna ignis, & nubes, ut patet Exodi cap. 13. Est autem Socoth in Aegypto. Alius vero locus est, qui vocatur Socoth, & est in terra Israelitarum in sorte Gad, ut patet Iosue. capit. 13. accepit autem, ut quidam volunt locus ille nomen a Iacob, de quo Genesi 33. in isto autem loco cum transiret Gedeon persequendo Madianitas, & petisset panes pro exercitu a senioribus loci illius dare noluerunt iridentes eum: in reditu autem occidit 70. seniores vrbis illius: de hoc Iudic. cap. 8. **Et de Socoth venerunt in Ethan.** Ista est secunda mansio Israelitarum, & ista est intra Aegyptum: nam ante mare rubrum est. Est autem Ethan nomen deserti cuiusdam, vel montis vbi incipit solitudo Arabica, & in illo deserto fixerunt castra Israelitae: non-

2. mansio.

dum enim suspicabantur quidquam mali, scilicet, quod Pharaon veniret post eos. De istis duabus mansionibus, scilicet Socoth, & Ethan habetur Exodi capitulo 13. **Qua est in extremis finibus solitudinis.** Id est Ethan est in extremitate, vel in fine solitudinis. Hoc dicitur, quia quando venerunt Israelitae in Ethan, nondum introierant in deserta Arabica, quia vsque ad ipsum locum sunt aliqua loca habitata, & patet, quia adhuc post Ethan ponitur Phairoth, & Beelsephon, & Magdalum, ut patet infra, quae sunt loca terrae Aegypti coniuncta mari rubro, sed post haec pertransito mari non reperitur aliquis locus Aegypti: sed solitudines Arabice, & ista incipiunt in Ethan: ideo dicitur esse in extremis finibus solitudinis, quia extremitas non magis significat principium quam finem. In Ethan autem est principium solitudinis, vel potest vocari extremitas, id est finis, quia proueniendū de terra Chanaan, vel de alijs terris magis orientalibus versus Aegyptum finis solitudinis est in Ethan, & tunc incipit terra populata Aegypti. **Sed arguet aliquis,** quod post Ethan adhuc steterunt Israelitae in alijs mansionibus, quae sunt loca populata Aegypti, sicut in Phairoth, & apud Beelsephon, & Magdalum, ut patet hic. Respondendum est, quod non steterunt ibi eundo via recta, sed Deus fecit eos redire illuc retrocedendo, ut Pharaon intelligeret, quod non habebant locum exundi, & quod inclinaretur ad persequendum eos: nam si essent in Ethan magis videretur aliquis locus, per quem Israelitae exirent in solitudines Arabicas non transeundo mare rubrum, & forte Pharaon non persequeretur illos. Cum autem vidit ipsos apud Phairoth intellexit, quod nesciebant iter, & quod erant conclusi a terra, & mari, & sic inciperet pugnare contra illos, & manifestaretur sibi gloria domini, & sic factum est de hoc Exo. cap. quartodecimo. nam cum essent Israelitae in extremitate solitudinis in Ethan, dixit Deus ad Moysen, loquere filiis Israel, ut reuerfi castrametentur e regione Phairoth, quod est inter Magdalum, & mare contra Beelsephon: in conspectu eius ponetis castra supra mare. Dicitur enim Pharaon coartati sunt in terra, & conclusit eos desertum. Si autem Deus noluisset ostendere magnitudinem suam contra Aegyptios non fecisset redire Israelitas de Ethan versus Phairoth, quod erat retrocedere, & tunc post Ethan non steterunt in aliquo loco Aegypti. Steterunt autem hoc modo. **Inde egressi venerunt contra Phairoth.** Scilicet reuertentes de solitudine Ethan venerunt contra Phairoth, quod erat magis intra Aegyptum ex causa supra assignata, & ibi fuit vna mansio inter ista loca, quae habentur hic, scilicet Phairoth Beelsephon, & Magdalum. De habitudine autem horum declaratum est Exodi cap. 14. **Qua respicit Beelsephon.** Id est Phairoth respicit Beelsephon: erat enim solitudo Ethan, in qua erant Iudaei, quando Dominus iussit retrocedere ad partem Septentrionalem, & inde cum rediret contra Aegyptum, reuertebantur contra meridiem, scilicet quod Beelsephon, & Phairoth, & Magdalum sunt loca magis meridiana: sed adhuc Phairoth, apud quem locum fixerunt castra Israelitae, est magis circa mare rubrum, quam Beelsephon, & Magdalum. Est autem Magdalum ibi ad partem occidentalem, & Beelsephon ad partem meridiam, & inter illa loca, & mare rubrum posuerunt castra non accedentes ad aliquem locum istorum. De Beelsephon dicit Ra. Sa. quod erat quidam canis creus factus artificiose, & positus circa extre-

Post Ethan an Israelitae steterunt in alijs mansionibus.

extremitatem regni Aegypti, ut clamaret, quasi fugerit aliquis de Israelitis, sicut clamabat capur, quod erat ferreum in loco Tauarensi in territorio Numartino cum ingrederetur aliquis Iudaeus. Et iste canis non clamauit in Aegypto in exitu Israelitarum, quia Deus impediuit eum. Et de isto dicitur in illi quod habetur Exodi cap. 11. scilicet inter filios Israel non mutiet canis, id est contra Israelitas non clamabit canis, qui vocatur Beelsephon. Sed istud ridiculum est, de quo magis declaratum est Exodi cap. 14. **Et castrametati sunt ante Magdalum.** Iste est quidam locus magis in Aegypto, & est apud Phairoth: est tamen magis occidentalis, quam Phairoth, cum dicatur Exo. c. 14. quod Phairoth est inter Magdalum, & mare, sed mare est ad partem occidentalem: respicit Phairoth: ergo Magdalum est ad partem occidentalem respectu Phairoth. **Profectique de Phairoth transierunt per medium mare in solitudinem.** Israelitae steterunt in Phairoth apud mare rubrum, & quando Pharaon venit persequens eos reperit in Phairoth, & inde viderunt Israelitae castra Aegyptiorum, & conuerunt nimis: unde dixerunt ad Moysen, forsitan non erant sepulchra in Aegypto: ideo iussit nos, ut moreremur in solitudine, & non potuerunt accedere exercitus Pharaonis ad castra Israel, quia Deus iussit, quod immediate morerent castra Israelitae, & introierunt per mare. **Quomodo transierunt Iudaei per mare rubrum per noctem & Aegyptij post eos, & an transierunt per medium maris.** **Quaestio. III.** **E** RAT autem istud in principio noctis, & quia voluerunt Aegyptij irruere super Israelitas ad persequendum eos ante mare oppositum daminus nubent: Nam angelus qui praecedebat Israelitas in columna nubis relinquens partem anteriorem rediit ad posteriorem, & obscurata fuit illa nubes nimis ex parte Aegyptiorum, & fulgebat ex parte Iudaeorum, ita ut quamquam Aegyptij essent apud Iudaeos non auderent tota nocte accedere ad illos, & sic transgressi Iudaei mare per noctem, & Aegyptij existentes in medio maris apud vigiliam matutinae conuertere dominus aquas maris super illos, & perierunt omnes: Exodi cap. 14. Israelitae autem dicitur transisse per medium maris: non quidem, quod via illorum esset verum in medio maris, sed per quamdam extremitatem, cum ipsi non transuissent mare a fronte in frontem. Ca parte meridiana in aquilonarem, vel e conuerso, sed ab occidente in orientem, ut declaratum est Exodi cap. 14. Sed dicitur transisse per medium maris, per ipsum mare, quia qualibet interpositio in scriptura vocatur medium. Transierunt autem per mare in solitudinem, quia post mare rubrum immediate sequitur tota solitudo Arabica, & illa habet multa nominam immediate introierunt in quandam partem solitudinis, quae vocatur desertum Sur, ut patet Exodi cap. 15. Sed sciendum, quod dum immediate, ut transierunt mare rubrum, manserunt apud illud ad laudandum dominum, cum viderent omnes Aegyptios mortuos appullos a litore maris, & ut ibi acciperent spolia eorum cum vestibus, quae caetera: sed locus ille non vocatur mansio, quia non dicitur hic, quod transierunt mare rubrum, & steterunt in solitudine: sed quod ambulauerunt per solitudinem, & mansio ponitur postea in Mara. Licet autem aliqui manserint in litore maris, non vocatur ibi mansio, quia non faciebat qualibet quies Hebraeorum mansionem, ut supra declaratum est: **Ambulantes per desertum Ethan tribus diebus.** Id est immediate, ut transierunt mare rubrum ambulauerunt tribus diebus per desertum

thum Ethan, & in his tribus non fecerunt aliqua mansionem: nam licet in qualibet die aliquantulum manerent ad quietem hominum, & pecorum, tamen non erant istae mansiones, quia non figebantur castra, nec deponebantur: ambulauerunt autem Israelitae tribus diebus non facientes mansionem, eo quod loca ista non erant conuenientia ad manendum, quia non inueniebantur aquam istis tribus diebus, ut patet Exodi 15. ca. quod intelligendum est ad abundantiam: nam aliquantulum inueniebantur aliquoquin enim non potuissent illis tribus diebus vivere homines, & pecora, sed quod parum est tanquam nihil videtur. Dicitur autem hic, quod ambulauerunt per desertum Ethan, & Exo. c. 15. dr. quod ambulauerunt per desertum Sur. Aliquis forte in debet, quod ista sunt duo deserta, vel duae partes eiusdem deserti, & Exo. 15. c. solim ponitur de deserto Sur, quia ibi non fit perfecta mentio de oibus mansionibus, & itineribus Israelitarum: sed hic per se dicitur, cum sit catalogus mansionum. Sed non potest, oportet enim, quod dicit desertum Ethan & desertum Sur, quod ponitur Exo. c. 15. esse idem: sed mutari noia, quia sicut in more facit scriptura eadem res saepe habet multa noia: Et patet hoc, quia hic dicitur, quod exeuntes de mari rubro ambulauerunt per solitudinem Ethan, & Exodi cap. 15. dicitur, quod exeuntes de mari rubro ambulauerunt per desertum Sur: sed non poterunt esse duo deserta coniuncta mari rubro, per quae simul ambulauerunt Iudaei: sed, ideo idem sunt, quia dicitur, quod ambulauerunt tribus diebus per desertum Ethan, & Exo. c. 15. dr. quod ambulauerunt tribus diebus per desertum Sur, & isti tres dies sunt idem: ergo idem desertum est Ethan, & Sur. Item quia dicitur, quod post desertum Ethan uenerunt in Mara, & Exo. c. 15. dr. quod post desertum Sur uenerunt in Mara: ergo idem desertum est Ethan, & Sur: sed scriptura saepe mutat noia eam res habentem multa noia: vocatur autem ista solitudo Ethan, sicut vocatur Exo. 15. ubi ponebatur secunda mansio in extremis finibus, & illa solitudo dicitur esse Ethan, sicut Deus non uult Israelitas retrocedere, sed Ethan redierunt in Phairoth contra mare rubrum, immo dicitur, ut steterunt in secunda mansionem, quae erat Ethan ambulauerunt per solitudinem Ethan, per quam nunc ambulauerunt tribus diebus, quia ab illo loco incipit solitudo, quae dicitur Ethan, & continuatur versus interiora desertorum Arabie. Quia tamen de Ethan recesserunt Israelitae declinando versus Aegyptum ad Phairoth, erant extra solitudinem Ethan. Cum uero uiderunt transientes mare rubrum introierunt in solitudinem Ethan, de qua primo recesserant, & ambulauerunt per eam diebus tribus, sicut hic dicitur. **Castrametati sunt in Mara.** Ista est mansio, scilicet quarta, & est ultra mare rubrum, in qua Israelitae inuenierunt aquas abundanter, sed erat amara, ideo populus non poterat bibere, unde murmurauit contra Moysen, qui iussu Dei accepit lignum, & misit in aquam, quae conuersa est in dulcorem: in ipso autem loco dedit dominus praecipua Israelitis, & iudicia. De hoc Exo. cap. 15. vocatur autem ista mansio Mara, id est amara, propter aquam amaritudinem: unde dicitur Exodi cap. 15. quod congruum nomen loco impositum est, scilicet propter amaritudinem aquarum. **Profectique de Mara, uenerunt in Elim, ubi erant 12. fontes, & 70. palmae.** Ista mansio est in deserto Ethan, & ibi requieuerunt Israelitae, quia erat locus conueniens, tam propter aquas ad bibendum, quam propter palmas ad umbram, sed pauca aqua erat in fontibus, ut ait Iosephus, ideo pauco tempore ibi morati sunt. De ista mansionem habetur

Desertum per quod ambulauerunt an dicitur Ethan uel Sur, & an sint idem ista duo deserta.

2. mansio.

3. mansio.

4. mansio.

5. mansio.

Exodi cap. 16. & exprimitur hic, quod erant ibi palme, & fontes ad designandum, qd erat ibi locus conueniens ad castrametandum. Ibi que castrametati sunt...

6. mansio. Offo. In diei. ferebant sepe iuxta mare rubrum, sed solum semel transterunt p illud.

non stat, quia distinguuntur hic iste mansiones, cum dicatur, quod pfecti de deserto Sin castrametati sunt in Daphca, ergo ista mansio est extra desertum illud, & sic dicendum, quod mansio in deserto Sin, de qua habetur Exodi cap. 16. non sit Daphca, nec Halus, illa enim subticentur ibi.

7. mansio.

Unde egressi venerunt in Daphca. Ista est mansio octaua, & non exprimitur in Exodo, quia non fuit in ea aliquid notabile, sed post desertum Sin ponitur mansio Raphidim, & iam in ista mansione comedebant Israelitae manna, & comederunt annis. 40. quousque inuenerunt in terram Chanaan post transitum Iordanis, ibi enim cessauit die. 15. mensis primi anni. 40. ab exitu de Aegypto, vt patet Iosue. cap. 5.

8. mansio.

Profectique de Daphca castrametati sunt in Halus. Ista est mansio nona, & ista similiter subticetur in Exodo, quia non fuit ibi aliquid notabile. Egressique de Halus in Raphidim fixerententoria. Ista est mansio decima, de qua habetur Exodi capitulo 17. de duabus autem mansionibus precedentibus non fit mentio in Exodo, sed aliqui dicunt, quod istae duae mansiones sunt in deserto Sin, & quado dicitur de deserto Sin, quod castrametati sunt ibi Iudaei, dicunt debere intelligi de prima mansione harum duarum. Daphca. Sed hoc

9. mansio.

10. mansio.

non stat, quia distinguuntur hic iste mansiones, cum dicatur, quod pfecti de deserto Sin castrametati sunt in Daphca, ergo ista mansio est extra desertum illud, & sic dicendum, quod mansio in deserto Sin, de qua habetur Exodi cap. 16. non sit Daphca, nec Halus, illa enim subticentur ibi.

An sint duae mansiones in deserto Sin. Quaestio. IIII.

ARGVET autem aliquis de deserto Sin, scilicet quod non potuerunt ibi castrametari Iudaei ante Raphidim, & montem Sinai, quia istud desertum est, vbi est Cadesbarne, quae alio nomine vocatur Cades Deserti Sin supra cap. 20. & ad illud desertum multo post venerunt quia multae mansiones sunt inter locum istum, & Cades deserti Sin de qua infra.

Aliquis respondere posset ad hoc, quod desertum Sin est aliqua magna solitudo, quasi a principio maris rubri usque ad terram Chanaan, sicut dicitur de deserto Pharan, qd incipit post montem Sinai, & accedit vsque ad terram Chanaan. Nam Cadesbarne, quae est in termino terrae Chanaan, vt patet sequen. cap. dicitur esse in deserto Pharan, vt patet supra ca. 13. Quod autem incipiat istud desertum circa montem Sinai patet supra cap. 10. quia cum recessissent Israelitae de monte Sinai dicitur, quod requireunt nubes in solitudine Pharan.

Sed non stat ista responsio, quia tunc postquam ingressi fuissent Israelitae in desertum Sin, nunquam egressi fuissent de illo. Sed dicit, quod de deserto iuerunt in Daphca, ergo iam illud reliquerant. Alio ergo modo respondendum est, scilicet qd desertum Sin erat duplex: primum erat quaedam terra non valde magna, quae est inter Elim, & montem Sinai, & notanter dicit scriptura, quod erat inter ista duo loca Exodi 16. cap. ad designandum, quod ibi terminatur, & differt ab illa magna solitudine, in qua est Cadesbarne, quae vocatur Sin, vel desertum Pharan. Secundum desertum Sin est ipsum desertum Pharan, & ad istud postea venerunt cum steterunt in Cadesbarne. Vbi aqua populo desuit ad bibendum. Erat enim in Raphidim pauca aqua, ideo cum non haberent aquam Israelitae clamauerunt contra Moysem, qui eduxit eis aquam de petra Oreb, vt patet Exodi 17. cap. & in eadem mansione pugnavit contra Israel Amalec: qui superatus fuit orante Moyse & pugnante Iosue, vt patet eodem capitulo.

Profectique de Raphidim castrametati sunt in deserto Sin. Aliud enim est desertum Sinai, & aliud desertum Sin. Nam dicitur Exodi 16. quod desertum Sin est inter Elim, & Sinai. Est autem in hoc deserto mons, qui dicitur Sinai, & ab isto monte appellatur totum desertum. Venerunt autem Israelitae in istam mansionem prima die mensis tertij ab exitu de Aegypto Exodi cap. 19. scilicet mense & dimidio postquam egressi sunt de Aegypto. Nam die. 15. mensis primi egressi sunt de Aegypto, vt patet supra in litera, ideo vsque ad principium mensis tertij manebat mensis, & dimidius. Venerunt autem a deserto Sin vsq; ad montem Sinai diebus. 15. nam die. 15. mensis secundij ab exitu de Aegypto venerunt Israelitae in desertum Sin Exodi cap. 16. prima autem die mensis tertij venerunt in desertum Sinai Exodi cap. 19. ergo 15. dies erant ad plus quibus Israelitae comederant manna quando venerunt in desertum Sinai. Est autem ista mansio. 11. Hebraeorum, & nulla inter omnes est celebrior, nec fuit vtilior Iudaeis: ibi enim omnia bona receperunt: fuit enim ibi populus ordinatus: quatuor ad iudices, scilicet de sanos quinquagenarios ceterationes,

11. mansio. Desertum. Quanto tempore manserunt Iudaei in deserto Sin, & quid ibi toto tempore egerint.

K

Bona colata Iudaeis in monte Sinai.

turiones, & tribunos consilio Iethro venientis ad Moysem ad ipsum montem Sinai. De quo Exo. c. 18. manserunt ibi cum illo postea quousque Israelitae recedere debuerunt de eodem monte, & requisitus a Moyse, an vellet ire cum eis, noluit: de quo supra cap. 10. in hoc monte Israelitae receperunt decalogum in vobis angelorum, & clangore, & tonitruis: Exo. cap. 19. & 20. & Deuter. cap. 4. & 5. ibi etiam receperunt praecipua multa tam caerimonialia, quam iudicialia quae Deus dedit soli Moyse super montem, & ipse postea populo annuntiavit. De hoc Exodi a medietate. cap. 20. vsq; ad 24. ibi etiam confirmata fuit lex inter Deum, & Israelitas facto federe, & effuso sanguine super populum & altare & librum legis. De quo Exodi cap. 24. In eo etiam monte Moyse vocatus a Deo super cacumen ipsius stetit. 40. diebus, & noctibus. 40. accipiens omnia praecipua de modo fabricandi tabernaculi, & res eius: de his habetur Exo. a. c. 25. vsque ad 32. In eodem etiam monte Israelitae absente Moyse fecerunt vitulum aureum, & adorauerunt ibi fractis primis tabulis legis, & comminuto in puluerem ipso vitulo aureo bibit omnis populus, & occidit Moyse. 23. millia virorum Exo. cap. 32. In eodem etiam monte reuersus Moyse iterum ad dominum oraturus pro peccato populi mansit. 15. diebus iterum cum domino, & portauit secundas tabulas legis, de quo Exo. cap. 33. & 34. In eo quoque monte tabernaculum domini cum omnibus vtilibus fabricatum est, de quo Exo. a. c. 35. vsque ad finem libri. Facto autem tabernaculo consecratus est ibi Aaron in sacerdotem magnum, & filij sui in sacerdotes minores per dies. 7. de quo Leuit. cap. 8. Ibi quoque Leuitae minores in gradu secundum purificationes eis debitas consecrati sunt, de quo supra cap. 8. ibi etiam totus Israel celebravit secundum Phae iuxta caerimonias, quae fuerant in Aegypto die. 14. mensis primi anni secundi ab exitu de Aegypto, de quo supra cap. 9. Ibi etiam purificatum fuit, & consecratum sanctuarium, & obtulerunt per duodecim dies in consecratione eius munera. 12. principes. 12. tribuum Israel, de quo supra cap. 7. In hoc etiam monte datae sunt omnes leges, quae habentur in toto Leuitico, vt patet Leuit. 26. & 27. cap. Ibi quoque numeratus fuit totus populus, & diuisus per loca castrorum supra cap. 1. & 2. ibi etiam officia Leuitarum distincta sunt, & traditi fuerunt Leuitae sacerdotibus in ministros, vt patet supra cap. 3. & 4. & ibi generaliter facta sunt omnia, quae habentur a. c. 19. Exodi, & per totum Leuiticum, & in isto libro vsque ad c. 11. Receperunt autem Israelitae de monte hoc anno secundo ab exitu de Aegypto mense secundo die. 20. mensis supra cap. 10. fuit autem mora Israelitarum in monte isto magna, scilicet vnus anni de partibus diebus. 10. quod patet, quia ipsi venerunt in montem Sinai anno primo ab exitu de Aegypto prima die mensis tertij Exodi cap. 19. & receperunt de eodem monte die. 20. mensis secundi anni secundi exitus de Aegypto. 10. ergo dies, qui deficiebant ad completionem mensis secundi deerant ad complendum annum vnum, quo steterat populus in monte illo. Causa autem tanta mora fuit, quia Deus voluit informare in lege & praecipis Israelitas manentes in deserto ante introitum in terram Chanaan: ne cum introirent, si nondum haberent legem, adhererent caerimonijs incolarum terrae. Dedit ergo totam legem Iudeorum Deus in hoc monte praeter pauca praecipua, quae habentur hic a. cap. 27. vsque ad finem libri. Moyse autem postea cum moriturus fuit repetijt totam legem in Deuteronomio. Ob hoc igitur post recessum de monte Sinai anno eodem ante quatuor vel quinque menses ingressuri erant Israelitae in terram.

ram Chanaan si non murmurassent in Cadesbarne, de quo supra capit. 14. nam vsque ad Cadesbarne ex monte Sinai tranfierunt valde velociter: nam ante finem mensis quarti fuerunt ibi secundum quosdam, vel in fine mensis quinti, sicut declaratum est supra cap. 13. & tamen Cadesbarne est in terminis terrae Chanaan, vt patet sequen. cap. & Iosue. cap. 15. ergo immediate introiissent: sed propter murmuracionem promulgatum est, quod 40. annis manerent in solitudine.

Sed de solitudine Sinai egressi venerunt ad sepulchra concupiscentiae. Ista est mansio. 12. Israelitarum, & est in monte Pharan: nam cum receperunt Israelitae de monte Sinai dicitur, quod recubuit nubes in solitudine Pharan, vt patet supra cap. 10. ambulauerunt autem tribus diebus Israelitae inter montem Sinai, & sepulchra concupiscentiae non facientes aliquam mansionem, & tunc praecedebat eos arca domini ad disponendum locum castrorum: de quo eodem cap. Venerunt autem Israelitae in mansionem istam die. 23. anni secundi ab exitu de Aegypto. Quod patet, quia de monte Sinai receperunt die. 20. mensis secundi anni secundi ab exitu de Aegypto supra cap. 10. & post tres dies venerunt in desertum Pharan, & recubuit ibi nubes, & illa est mansio sepulchrorum concupiscentiae, ergo. 23. die mensis ipsius venerunt illuc. Vocatur autem ista mansio dupliciter, scilicet incensio & sepulchra concupiscentiae, & vtrunque nomen impositum est ex euentu aliquo in ipsomet loco: fuit enim vocatus locus incensio, quia Israelitae dolentes murmurauerunt ibi pro labore itineris, & surgens ignis combussit extremitatem castrorum supra capit. 11. Post haec autem Israelitae fleuerunt nimis, quia non habebant cibos quos habuerant in Aegypto, sed solum manna. Deus autem misit illis cornices multas, sed cum comedissent & saturati essent occidit Deus illos, qui murmurauerant pro desiderio carnis, & vocatus est locus sepulchra concupiscentiae, quia ibi sepultus est populus, qui comederat carnes supra cap. 11. mansit autem nomen istud secundum loco huic, quia fuit impositum a secundo euentu, & fuit maior afflictio quam in primo euentu.

Profectique de sepulchris concupiscentiae castrametati sunt in Aseroth. Ista est mansio. 13. alia autem est mansio infra, quae vocatur Moseroth, vel Maseroth: sed illa multo post hoc fuit. In ista mansione murmurauerunt contra Moysem Aaron, & Maria fratres eius: percussaque est Maria lepra, & mansit. 7. diebus leprosa extra castra, quibus non mora fuerunt castra supra cap. 12.

Et de Aseroth venerunt in Rebma. Ista est mansio. 14. & quamquam duae mansiones precedentes Aseroth, & sepulchra concupiscentiae essent in monte Pharan, tamen magis proprie incipit desertum Pharan in ista mansione: ideo supra cap. 13. dicitur, quod profectus est populus de Aseroth, & fixit tentoria in deserto Pharan: quamquam ibi potest accipi desertum Pharan pro mansione Cadesbarne subticendo omnes alias. Et causa patet, quia immediate dicitur: Ibi que locutus est dominus ad Moysem de mittendo viros ad explorandum terram: sed hoc factum est in Cadesbarne. Quomocumque tamen accipiatur desertum Pharan continet istam mansionem, & omnes, quae sunt usque Cadesbarne, cum ipsa sit in deserto Pharan, vt patet supra cap. 13. & sepulchra concupiscentiae sunt in eodem deserto, vt colligitur supra capitulo. 10. iuncto 11. Profectique de Rebma castrametati sunt in Remonphares. Ista est mansio. 15. & est Remonphares nomen cuiusdam partis deserti Pharan. Est etiam Remon nomen cuiusdam lapidis, vel

terre in regione Chanaan in forte Benjamin: unde dicitur de sexcentis viris fugientibus de Gabaa tempore belli, q̄ sederunt in perra Remmon Iudi. cap. 20. hic autem non signatur idem cum sit istud desertum extra terra Chanaan. Et inde egressi venerunt in Lebnā.

16. Ista est mansio. 16. & est nomen deserti, vel alicuius partis in deserto; non quidem q̄ ista essent aliqua loca habitata, quia ante tempora illa nullus hominum ibi habitauerat, vt patet Le. ca. 2. sed partes deserti sic vocantur. Est etiam Lebnā nomen cuiusdam ciuitatis in terra Chanaan, quæ aliquando vocatur Lobnā. Hanc autem cepit Iosue de manibus hostium: Iosue. cap. 10. & postea cecidit in sortem tribus Iudæ: Iosue. cap. 15. sed hic non stat pro vrbe. Et de Lebnā castrametati sunt in Reffa. Ista est mansio. 17. Israhelitarum.

17. Subtrahuntur autem supra in processu libri omnes mansiones, quæ habentur post Aferoth, & Rethma vsq; Cadesbarne, de quarum nulla sit mentio supra in narratione rerum gestarum, eo quod in istis non accidit aliquid scriptura dignum: unde in processu libri ita subtrahuntur tanquam nequaquam fuerint. Hic tamen, quia erat catalogus mansionum omnes descriptione fuerunt. Egressi de Reffa uenerunt in Caeletha. Ista est. 18. mansio. omnes autem istæ 20. mansiones, quæ sunt inter Aferoth, & Cadesbarne fuerunt per quandam terram magni deserti, & horribilis, in quo erant multi serpentes, & defectus aquarum, quod colligitur Deuter. cap. 8. scilicet ductor tuus fuit in solitudine magna atque terribili, in qua erat serpens statu adrens, & scorpion, ac diptas, & nullæ omnino aquæ. Ob hoc autem fecit Deus, vt Israhelitarum transirent velociter per istum eremum, ne fatigaretur, & fastidirent prauam illam regionem. In omnibus autem alijs mansionibus magis morabantur. Vnde profecti castrametati sunt in monte Sepher. Ista est mansio. 19. est autem mons Sepher pars quaedam illius eremi, scilicet deserti Pharan: & dicitur mons Sepher. i. mons libri, vel literarum. Et inde dicitur Cariathsepher, id est ciuitas literarum: de qua Iosue. 15. & Iudi. capit. 1. quæ alio nomine uocatur Dabir, ut patet eisdem capitulis. Hic autem uocatur mons Sepher. Et forte non accipitur Sepher pro nomine appellatiuo signante literas, vel librum, sed pro nomine proprio, & sic interdum illa nomina, quæ alijs erant appellatiua ponuntur tanq̄ nomina propria aliquorum locorum; nam si stare p̄ nomine appellatiuo esset impositum ab aliquo euentu, sed non uideretur, quia tunc oporteret, quod ante transitum Iudæorum ibi accidisset aliquid de libro, vel literis, sed hoc non apparet, quia illa regio erat penitus inhabitata. & nemo per eā ambulabat, vt patet Iere. cap. 2. vel oportebat, quod accidisset aliquid ibi de Iudæis propter quod imposuissent istud nomen uic monti, sed non uideretur, quod cum Iudæi transissent velociter per illum eremum non vacabant literis, nec dabantur eis ibi aliqua præcepta. Si tamen aliquis uelit dicere, quod sit Sepher nomen appellatiuum literarum, vel libri dicemus quod fuit impositum huic monti ad placitum, sicut interdum imponuntur aliqua nomina appellatiua aliquibus locis tanquam propria, & nõ propter aliquam causam sui primi significati.

Arada differre ab Arad.

20. Egressique de monte Sepher uenerunt in Arada. Ista est mansio. 20. & differt Arada ab Arad: est enim Arad quaedam terra apud terram Chanaan, & circa Cadesbarne, in qua habitabāt quidam de Chananeis. Et uocatur rex illius terræ Chananeus rex Arad. contra istum regem pugnaverunt Israhelitarum, quia ipse primo pugnam fecit contra illos. Postea uero Israhelitarum destruxerunt terram eius, ponentes illam sub ana-

themate: de qua supra cap. 21. Differt etiam ista terra a quadam insula parua, quæ uocatur insula Aradiorum, & est in mari mediterraneo non longe a Tyro, & Sidone: Arada est pars deserti Pharan, per quā transierunt hic Israhelitarum. Vnde profecti castrametati sunt in Macelorb. Est mansio. 21. & in qualibet harum mansionum nubes quiescebat, & Israhelitarum figebant castra, atque erigebant tabernaculum: nam non solum quiescebat ibi nubes, sicut quiescere solebat, qñ Israhelitarum per noctem accubabant ad quietem sumendam, vel per diem ad fumendos cibos, sed quodam alio modo specialiori, ita vt Israhelitarum cognoscerent, quod aliquo tempore ibi manendum esset, de quo supra declaratum est. Profectique de Macelorb uenerunt in Taath. Ista est. 22. mansio, & est quaedam pars deserti Pharan sic dicta. Sciendum autem, quod in istis mansionibus quamquam Israhelitarum erigerent, & deponerent tabernaculum: tamen non faciebant sacrificia iugia, quia ista non obligauerunt in deserto, sed solum in terra Chanaan, nec facta sunt in toto deserto, nisi in monte Sinai: nam ibi consecrati sunt sacerdotes, & fiebant sacrificia ad honorem consecrationis eorum, & præter hæc sacrificia, quæ uocantur iugia: Exodi cap. 29. & Leui. 8. Quod autem nõ fuerint facta in alio loco deserti apparet, quia in anno. 40. circa finem cum Deus dedit præcepta de modo sacrificiorum, quæ postea fieri deberent in terra Chanaan dixit: Holocaustum iugis est, quod obtulistis in monte Sinai supra cap. 28. si tamen in toto deserto oblatum fuisset illud, non diceretur specialiter, quod obtulistis in monte Synai, ergo uideretur, quod in nullo alio loco obtulerant: nam nec legitur, quod obtulerint, & hoc erat, quia lex non obligabat eos. Et etiã quia ipsi non habebant dispositionem ad faciendum hoc, cum in omni sacrificio ingi requireretur animal immolandum, & farina, oleum, & uinum. Ista tamen non poterant haberi realiter in omnibus locis, cum non communicarent aliquibus gentibus, a quibus hæc habere possent. De Taath castrametati sunt in Thare. Ista est mansio. 23. & uocatur Thare quaedam pars deserti Pharan. Est autem alio modo Thare nomen uiri: nam pater Abraham uocabatur Thare Gen. 11. & Iosue. 24. cap. Vnde egressi fixere tentoria in Methca. Ista est. 24. mansio, quæ est pars deserti, & uocatur Methca. Dicitur autem, quod fixere ibi tentoria, in quo differunt mansiones ab alijs quietibus. Nam interdum quiescebat nubes, vt Israhelitarum fumerent cibos per diem: & tamen tunc non figebantur tentoria. Etiam si per noctem mansisset nubes in aliquo loco, non erat ibi mansio, nec figebantur castra, sed si ad meridiem unius diei, vel ante noctem quiescisset nubes non figebantur castra immediate, sed manebant Israhelitarum quomodocumq; in eodem loco. Cum autem expectasset per totam noctem uigilare ad auroram, si tunc non moueretur existimabant Israhelitarum, quod essent ibi mansuri aliquanto tempore, & tunc figebant castra: postea autem uocabatur illa mansio etiam si immediate post fixationem castrorum nubes moueretur. In omnibus autem istis mansionibus castra fixa sunt.

21. Quamquam in qualibet mansione deponerent tabernaculum nisi non faciebant sacrificia.

22. Profectique de Methca castrametati sunt in Esmona. Ista est. 25. mansio, quæ est pars quaedam deserti, & habet vires quasdam similes in nomine in terra Chanaan, ut patet in diuisione sortium in libro Iosue. Est enim quidam locus in latere meridiano terræ Chanaan, quod est latus sortis Iudæ, qui uocatur Esmona, vel Aesmona, & est infra Cades. De hoc patet sequen. cap. sed differt ab ista mansione, quia ista satis distans est a terra Chanaan: alia autem est in latere eius. Profectique de Esmona uenerunt in Moseroth. Ista

23. Ista est. 31. mansio. Est autem Afiogaber quaedam ciuitas terræ Idumææ in litore maris rubri, & ibi ponebat rex Salomon classem suam, vt irent in terram orientalem pro auro. De hoc 4. Reg. ca. 9. dicitur: Classem quoque fecit rex Salomon in Afiogaber, quæ est iuxta Hailam in litore maris rubri in terra Idumææ.

Ista est mansio. 26. & de ista dicitur Deuter. cap. 10. q̄ sepultus fuerit ibi & mortuus Aaron: quomodo autem hoc uerum sit, quia supra c. 20. dictum est, q̄ fuit mortuus Aaron in monte Hor: declaratum est Deuter. c. 10. etiam dicitur ibi, q̄ filij Israel castra mouerunt ex Berroth filiorum Iachan in Mosera: & tñ hic habetur p̄ Berroth, quia primo ponitur Moseroth: & deinde Beneiachan quod signat Berroth filiorum Iachan. Quomodo autem hoc sit declaratum fuit eod. c. procedunt. n. hæc per diuersitatem nominum, quia eadẽ res hæt sæpe multa noia, & in vno loco scripturæ ponitur sub vno noie, & in alio loco sub alio noie, ex quo prouenit magna ambiguitas. Quid autem dicat Ra. Sal. de tribu Leui, & Benjamin quõ pugnaverunt in Moseroth, & quõ ibi defecerunt mortẽ Aaron, diximus Deuter. cap. 10. Et de Moseroth castrametati sunt in Beneiachan. Ista est mansio. 27. & uocatur alio noie Berroth filiorum Iachan. i. putei filiorum Iachan: sed Deuter. c. 10. primo ponitur Berroth Iachan, quàm Moseroth. Causa autem declarata est ibi. Egressique de Beneiachan uenerunt in monte Gadgad. Ista est. 28. mansio & Deuter. cap. 10. ponitur post Moseroth. Hic autem uideretur esse mutatus ordo, quod forte aliquis concederet, sed hoc uideretur repugnare scripturæ. Ideo melius dicendum, q̄ ista ambiguitas introducit per multitudinem nominum eiusdem rei. Est autem ista mansio quidam mons paruus in deserto Pharan, & ille specialiter uocatur Gadgad. Vnde profecti castrametati sunt in Iethebatha. Ista est mansio. 29. & ista ponitur Deuter. cap. 10. eodem ordine, quo hic. post montem Gadgad. Et dicitur ibi, q̄ ista mansio est in terra aquarum, & torrentium. i. q̄ ibi sunt aquæ multæ tam fluentes, quàm non fluentes. Et hoc dicitur ad differentiam aliarum mansionum deserti Pharan, ubi erat terra sine aqua: Deuter. cap. 8. Ductor tuus fuit in solitudine magna, atque terribili, in qua erat serpens statu adrens, & diptas, & nullæ omnino aquæ. Quod autem in ista mansione essent multæ aquæ erat aliquid speciale. Et de Iethebatha uenerunt in Hebrona. Ista est. 30. mansio, & differt Hebrona ab Hebron, quia Hebron est quaedam ciuitas in terra Chanaan in forte Iudæ, quæ alio noie uocatur Mambre, vel Cariatharbe, in qua erant gigantes tres, quos expulit Iosue de terra. de quo Iosue. cap. 14. & 15.

27. Egressi de Hebrona castrametati sunt in Afiogaber. Ista est. 31. mansio. Est autem Afiogaber quaedam ciuitas terræ Idumææ in litore maris rubri, & ibi ponebat rex Salomon classem suam, vt irent in terram orientalem pro auro. De hoc 4. Reg. ca. 9. dicitur: Classem quoque fecit rex Salomon in Afiogaber, quæ est iuxta Hailam in litore maris rubri in terra Idumææ.

31. Hebrona & Hebron differunt.

An bis steterunt Iudæi in Cadesbarne. Quest. V.

Sed arguet aliquis, q̄ non possit stare, quia primo steterunt Israhelitarum in Cadesbarne quàm in Afiogaber, vt patet Deuter. cap. 1. iuncto. cap. 2. nam dicitur Deuter. cap. 1. in fine, q̄ steterunt Israhelitarum in Cadesbarne multo tempore, & immediate in principio secundi. c. dicitur, q̄ inde. i. de Cadesbarne uenerunt Israhelitarum in solitudine, quæ ducit ad mare rubrum, & circueierunt montem Seir longo tempore. Et tunc dixit dñs, q̄ transirent per terminos filiorum Esau, & postea subditur: Cumq; transissemus fratres nostros filios Esau, qui habitabāt in Seir per uiam campestris de Helath, & de Afiogaber, uenimus ad iter, quod ducit in desertum Moab: ergo primo steterunt in Cadesbarne quàm in Afiogaber: hic autem ponitur è contrario.

Respondendum q̄ Israhelitarum steterunt bis in Cadesbarne. Alph. Toit. super Num. Pars II.

barne. Primo steterunt anno. 2. ab exitu de Aegypto. Secundo steterunt anno. 40. De primo patet, quia Israhelitarum recedentes de deserto Sinai anno. 2. mense. 2. breuiter peruenerunt in Cadesbarne. s. ante quatuor menses, vt supra declaratum est, & magis supra c. 13. sed ibi cum murmurauissent contra dominum condemnati sunt ad manendum. 40. annis in deserto supra capitu. 14. & tunc Deus iussit, ne procederent itinere recto uersus terram Chanaan, sed reuerterentur per uiam maris rubri in solitudine, & sic factum est supra cap. 14. deinde cum mansissent ibi vsque ad annum. 40. nihil ambulantes redierunt in anno. 40. in Cadesbarne, & tunc circueierunt terram Seir, & uenerunt per terram duorum regum Amorrhæorum in terram Chanaan. Istud autem apparet: nam q̄ directe uenerunt in Cadesbarne apparet supra cap. 14. & tunc uerunt ad mare rubrum, quod apparet ibidem & Deuter. cap. 2. cum dicitur, q̄ Deus iussit ire de Cadesbarne uersus mare rubrum, & cum Afiogaber sit in litore maris rubri. 3. Reg. c. 9. steterunt Israhelitarum apud Afiogaber, non tamen in ipsa vrbe Afiogaber. Et hoc fuit toto tempore, quod fluxit inter annum secundum, & mensẽ primum anni 40. ab exitu de Aegypto: deinde in principio huius. 40. anni. s. mense primo uenerunt Israhelitarum iterum in Cadesbarne supra ca. 20. & postea cum circueierunt terram Seir, iterum uenerunt in Afiogaber, & sic fuerunt Israhelitarum bis in Cadesbarne, & bis in afiogaber. s. anno. 2. & anno. 40. & in quolibet horum annorum primo fuerunt in Cadesbarne, quàm in Afiogaber, vt patet ex dictis, & secundum hoc cõcordant ista duo loca: nam cum dicitur hic, quod primo steterunt in Afiogaber, & postea in Cadesbarne, intelligitur de prima uice, qua steterunt in Afiogaber, & de secunda uice, qua steterunt in Cadesbarne. Si tamen utrumque intelligatur quantum ad primã uicem, vel utrumque quantum ad secundam semper fuerunt primo in Cades quàm in Afiogaber. Quod autem habetur Deuter. cap. 2. intelligitur de prima uice, qua steterunt Israhelitarum in Cadesbarne, & de secunda, qua steterunt in Afiogaber, & tunc adhuc magis manifestum est, quod primo fuerunt in Cades, quàm in Afiogaber. Vnde profecti uenerunt in desertum Sin: hæc est Cades. Ista est mansio. 32. scilicet Cadesbarne: steterunt autem Israhelitarum bis in Cades, scilicet in anno secundo. & 40. ut supra declaratum est. Hic autem intelligitur de secunda uice, qua steterunt in Cades. Primam autem non computat litera, quia quamuis ibi manserint Israhelitarum, tamen idem locus mansionis est, ponitur autem Afiogaber, quia ista est vna mansio, quam fecerunt Israhelitarum retrocedendo, vel diuer-

An desertum Sin, & Pharan sint idem, & quomodo se hânt.

Aliqui autem dicunt desertum Sin, & Cadesbarne conuerti quasi nihil magis per unum, quàm per alterum importetur. Sed falsum est, quia desertum Sin est magna solitudo, quæ porrigitur per latus meridianaum terræ Chanaan a principio partis orientalis uersus occidentem, sed Cadesbarne est quidam locus specialiter in deserto illo, vt patet sequen. c. cum dicitur, quod pars meridiana incipit a solitudine Sin, quæ est iuxta Edom: deinde interpositis quibusdam locis ponitur Cadesbarne, & tamen Cades est in deserto Sin, vt patet hic. & 3. c. 20. ergo desertum Sin, Z 4 & Ca-

& Cades non conuertuntur: sed desertum est aliquid magnum: Cades autem est quidam locus specialis: sed an sit vrbs, vel aliqua pars deserti non apparet penitus. Satis autem potest dici, qd sit vrbs, vt patet supra cap. 20. cum dicitur: ecce in vrbe Cades, quae est in extremis finibus tuis positi obsecramus. Etiam patet, quia ponitur tanquam latus terrae Chanaan quam istud non est totaliter efficax. Tenendo tamen qd sit ciuitas, dicendum est, qd Israelitae non castrametati sunt in Cadesbarne, i. intra urbem illam, sed apud eam: nam illa pertinet ad regnum Edom, vt patet supra cap. 20. rex tamen Edom non permisit transire Iudaeos per terram suam, vt patet praesente. c. ergo apud ipsam steterunt. *Egressique de Cades castrametati sunt in monte Hor.* Ista est mansio 33. & ad istam venerunt Israelitae, cum inciperent vagari in circuitu terrae Edom: nam cum steterunt in Cadesbarne erant in extremitatibus terrae Chanaan, & de ipso loco transire erant in terram illam, vt patet supra c. 20. rex tamen Edom non permisit eos transire in terram Chanaan per extremitatem terrae suae, ideo coacti sunt ascendere versus orientem circueundo terram Edom. Et prima mansio harum ad quam venerunt fuit mons Hor, qui est in extremitate terrae Edom, vbi mortuus est Aaron: deinde in circuitu terrae illius vagati sunt, quousque venerunt ad terram duorum Reg. Amorrhoeorum. *In extremis finibus terrae Edom.* Idest mons Hor est in extremitate terrae Edom, scilicet in extremitate illa, apud quam Iudaei intraturi erant terram illam. Dicitur autem de Cadesbarne, quod est in extremis finibus terrae Edom supra cap. 20. & hic. Eodem modo dicitur de monte Hor, quod sit in extremis finibus: nec tamen ista aliquo modo repugnant, quia multa loca sunt in extremitate eiusdem regni. Est tamen Cadesbarne in extremitate Edom ad partem occidentalem, & mons Hor est in extremitate Edom magis ascendendo contra orientem, quod patet, quia transire voluerunt Israelitae per Cadesbarne in terram Chanaan: & est Cades terminus terrae Chanaan: cum ponatur in latere eius, vt patet sequenti cap. ergo necesse est, qd sit Cadesbarne in loco, vbi coniungitur terra Edom terrae Chanaan in parte occidentali: nam non potest intelligi de parte orientali, cum terra Edom sit in parte orientali lateris meridiani terrae Chanaan, vt patet sequenti cap. & Cadesbarne est in descensu eiusdem lateris meridiani. Mons autem Hor est in extremitate terrae Edom ascendendo versus orientem, quoniam de Cadesbarne inceperunt Israelitae circuire terram Edom, vt colligitur supra cap. 20. iuncto. 21. & Deuter. c. 1. iuncto. 2. Sed non poterant circuire versus occidentem, cum sit Cadesbarne in parte magis occidentali terrae Edom, vt declaratum est, ergo circueunt versus orientem. *Ascenditque Aaron sacerdos in montem Hor iubente domino, & ibi mortuus est.* In mansione montis istius fuit mortuus Aaron, & non intrauit in terram promissionis, nec vidit illam, aut partem illius cum non transierit Iordanem, nec etiam venerit in terram duorum regum Amorrhoeorum, sed sepultus est in deserto: dicitur autem qd ascendit in montem Hor, quia Israelitae fixerunt castra apud montem: super ipsum autem nemo fixit castra, quia non erat locus conueniens. Cum autem debuit mori Aaron iussit Deus illi, qd ascenderet in montem, vt ibi moreretur, & tumularetur absente populo in praesentia Moysi, & Eleazari filij eius: iussit autem hoc Deus, quia Moyses & Aaron deliquerunt contra dominum in Cades deserti Syn ad aquas contradictionis supra cap. 20. & 27. ideo dixit eis Deus, qd non introirent in terram Chanaan: sequenti autem mansione mortuus est Aaron. Moyses vero mortuus est post

mensis sex. s. mense. 11. anni eiusdem, vt colligitur Deuter. cap. 1. Anno 40. egressiois filiorum Israel ex Aegypto. Limitatur tps, in quo mortuus est Aaron. s. in anno 40. & hoc eodem mortuus est Moyses, cuius est causa, quia peccatum ipsorum fuit anno 40. non. n. peccauerunt, sicut ceteri murmurando qd dnm anno secundo ab exitu de Aegypto, de quo supra c. 14. sed in Cades deserti Syn ad aquas contradictionis sup. cap. 27. & istud fuit anno 40. exitus de Aegypto: ideo pro peccato non potuerunt mori ante annum 40. *Mense quinto prima die mensis.* In hoc apparet, qd mortuus fuit Aaron ante Moysen ad minus per sex menses completos, quia Moyses anno 40. egressiois de Aegypto mense 11. die prima mensis cepit exponere Deut. ut patet Deut. c. j. Sed ista expositio durauit ad minus p duos, vel tres dies, ergo iam erant completi menses sex a morte Aaron. Facta autem ista explanatione immediate Moyses mortuus est, vt colligitur Deut. 31. iuncto 34. c. vbi recitatur Deut. & tradito in manibus Leuitarum ascendit Moyses in montem, & mortuus est. Differt tñ inter mortem horum, quia Moyses vidit aliquam partem terrae promissionis, & p se illam acquisit. terram duorum regum Amorrhoeorum, sup. c. 21. Aaron autem non intrauit, nec vidit aliquid horum. *Cum esset annorum. 123.* His tribus annis excedebat Aaron Moysen, quia Moyses vixit annis 120. Deut. cap. 31. & Aaron. 123. ut patet hic. Etiam ex his apparet, qd Moyses, & Aaron mortui sunt in eodem anno, quia Aaron natus fuit annis tribus ante Moysen, vt patet Exo. ca. 7. cum dñs, qd in die, qua steterunt coram Pharaone erat Moyses annorum 80. & Aaron 83. Sed cum mortuus est Aaron erat annorum 123. & Moyses 120. ergo mortuus est uterque anno eodem. sed prius Aaron, vt dictum est. *Audiuitque Chanaan rex Arad.* Ista est gens, qd pugnauit qd Israelitas in deserto, & bis pugnauit. s. primo in anno secundo ab exitu de Aegypto, cum fuerunt Israelitae in Cadesbarne: nam Amalechitae, & Chanaanitae descendentes de montibus percusserunt eos usq; Horma sup. c. 14. & illi Chanaanitae sunt, qui erant sub Chananeo rege Arad, vt declaratum est. e. c. deinde pugnauerunt isti Chanaanitae qd Israelitas, & ceperunt pdam ex eis supra c. 21. postea Israelitae voverunt dño vrbes populi illius, si traderet eas in manus Israel, qui postea posuerunt eas sub anathemate, vt patet. e. c. & ibi dicitur de Chananeo rege Arad, sicut hic. Iste. n. erat princeps Chananeorum, & ob hoc uocatur rex Chanaanus: terra autem eius vocabatur Arad, quae non est de terra. 7. populorum Chananeorum, sed extra illam ad partem meridianam illius. ideo Israelitae, licet obtinuerunt terram istorum non habitauerunt in ea, habitauissent tamen si fuisset de promissa.

Quid audiuit Chanaanus rex Arad post mortem Aaron. *Quaest. VI.*

DICITUR autem, qd iste rex Chanaanus audiuit, & non dñs quid audierit. Ra. Sal. dicit, qd audiuit, qd post mortem Aaron recesserat columna nubis desuper Israelitas, ideo putauit eos diuino auxilio destitutos, & pugnauit qd illos. Sed hoc falsum est, quia nubes non recessit post mortem Aaron: nam Exo. cap. 13. dicitur, qd nunquam defuit eis columna nubis per diem, & columna ignis per noctem. Alij dicunt, quod audiuit Chanaanus rex Arad, quod mortuus fuerat Aaron, qui erat summus sacerdos, & orabat pro populo: ideo ad inuadendum Israel audacior fuit: nam immediate fecit bellum, qd Israel sup. c. 21. Alio modo exponi debet, & conuenientius, qd audiuit rex Arad. s. venisse Israel p via exploratorum apud terram iporum Chananeorum, id inierit bellum qd Israel, Ista

Quo tpe mortui sunt Moyses & Aaron.

Ista est sententia literae nostrae supra. c. 21. cum dicitur, quod cum audisset Chanaanus Rex Arad. venisse Israel per exploratorum viam, illud autem non habetur in Hebraeo, sed suppletum est a scriptore nostro: idem habetur hic, sed non curauit tantam facere suppletionem: quod patet ex litera Hebraica, quae habet eadem verba hic, & supra cap. 21. & quia non exprimitur in ea quid auditum fuerit, Hebraei variè exponunt. secundum tamen literam nostram manifestum est quid intelligi debeat, vt patet supra cap. 21. *Qui habitabat ad Meridiem in terra Chanaan.* Non erant isti Chanaanitae intra terminos illorum septem populorum, quos Deus promiserat Israelitis, sicut declaratum est supra cap. 14. sed erant apud illos & de genere ipsorum, sicut duo reges Amorrhoei non erant in terra Chanaan, quae Iordane clauditur, & tñ erant de genere Amorrhoeorum, qui erat vnus de septem populis: & dicuntur habitare isti ad meridiem in terra Chanaan, i. ad meridiem ipsius terrae Chanaan. Nā ultra latus meridianum habitabāt isti cum Amalechitis supra c. 14. & tamen Amalechitae etiam non sunt in terra Chanaan, sed habitabant ad partem meridianam. 1. Reg. 15. cap. *Venisse filios Israel.* Idest audiuit rex Chanaanus qd Israelitae veniebant. s. appropinquantes ad terram illorum Chananeorum: ideo ipsi exiuerunt in pugnam contra Israel putantes, quod vellet Israel occupare regiones illorum: sic enim iterum pugnauerunt contra illos, vt patet supra cap. 14. hic tamē solum intelligitur de illa pugna, quae fuit supra cap. 21. quia talia verba habentur hic, sicut ibi. Etiam quia supra cap. 14. non fuit solum pugna Chananeorum contra Israel, sed Chananeorum, & Amalechitarum, vt patet ibidem. *Et profecti de monte Hor castrametati sunt in Salmona.* Ista est mansio 34. & est vna de illis, quae factae sunt in circuitu terrae Edom. Et satis dici potest, qd in mansione ista, vel circa istam dedit Deus contra populum serpentes ignitos, qui percutiebant illum plagis magnis ad mortem: quousque Moyses posuit serpentem Aeneum, ad quem omnes respicientes sanabantur a moribus. Fuit autem ista plaga post montem Hor supra cap. 21. quia cum dicitur supra cap. 20. de morte Aaron in monte Hor. dicitur in 21. cap. de serpentibus ignitis: & postea in eodem dicitur quod post plagam serpentum venerunt in Ieabarim: ergo necesse est quod plaga ista fuerit inter montem Hor, & Ieabarim, sed solum sunt tres mansiones intermedie, scilicet Salmona, Phinon, & Oboth, vt patet infra in litera: ergo in aliqua harum trium aut in omnibus fuit plaga serpentum. *Vnde venerunt in Phinon.* Ista est mansio 35. quae videtur esse mansio serpentum, & est in circuitu terrae Edom: nam vsque ad Ieabarim non accesserunt ad terram Moab, vt patet infra. *Profecti que de Phinon castrametati sunt in Oboth.* Ista est 36. mansio & est in circuitu terrae Edom: nam multo tempore circueuerunt Israelitae montem Seir, vt patet Deut. c. 2. *Et de Oboth venerunt in Ieabarim.* Ista est mansio 37. in extremitate terrae Edom, & Moab. & ista fuit postquam cessauit plaga serpentum, vt patet supra cap. 21. cum dicitur qd egressi filij Israel castrametati sunt in Ieabarim: & sicut non fuerunt serpentes in mansione ista, ita non fuerunt in Oboth: sed solum manent duae mansiones. s. Salmona, & Phinon: quia post cessationem serpentum venerunt Israelitae in Oboth, vt patet supra. c. 21. s. profectique filij Israel castrametati sunt in Oboth: & ante hoc dictum fuerat de percussione serpentum. *Quae est in finibus Moabitarum.* Idest mansio Ieabarim est in finibus terrae Edom, & terrae Moab. Est namque ad partem orientalem terrae Moab, quia primo Israelitae circueuerunt montem Seir ad partem meridianam quousque ascenderent ad partem

orientalem apud mare rubrum, & tunc circueuntes partem orientalem. s. a latere meridiano versus septentrionale venerunt in terram Moab. Satis hoc significatur Deut. c. 2. vbi cum dictum fuerit de circuitu montis Seir subditur: dixit Dominus ad me sufficit vobis circuite montem istum: ite contra acq̄ilonē, & tunc habetur ibi quomodo venerunt ad terram Moabitarum, & castrametati sunt in Ieabarim: ergo Ieabarim est ad orientalem partem terrae Moab, & est in deserto. sic patet supra cap. 21. s. vnde egressi fixerunt tēoria in Ieabarim in solitudine, quae respicit Moab contra orientalem plagam: & sic licet magno tpe circueuerint Israelitae montem Seir: tamē solum fecerunt mansiones quousque in circuitu illius. s. montem Hor, Salmona, Phinon, Oboth, Ieabarim. *Profectique de Ieabarim fixerunt tentoria in Dibongad.* Hic incipit esse varietas in locis, quae ponuntur hic tanquam mansiones, & supra cap. 21. nam ibi ponuntur multa loca, de quorum quibusdam dictum est qd erant mansiones coincidentes cum istis, quae habentur hic: tamen vocant alijs nominibus. De alijs vero diximus, qd non erant mansiones, sed loca, per quae transierunt Israelitae. Ista autem mansio Dibongad est in terra duorum regum Amorrhoeorum: & secundum quosdam est vna districtio. s. quod sit aliquis locus vocatus Dibongad, apud quem Israelitae castrametati sunt. Alio modo dici potest, qd Dibon est nomen vrbs terrae regis Sehon, quae olim pertinuit ad Moabitas: de qua etiam praecedenti cap. & Iosue cap. 13. Gad est nomen vnus tribus de Israel: & dicitur Dibongad. i. ciuitas Dibon pertinens ad tribum Gad. Hoc autem quia tribus Gad construxit illam ad ponendum ibi vxores, & filios praecedenti cap. tamen in diuisione data fuit ista ciuitas tribui Ruben, vt patet Iosue 13. cap. ponitur autē supra cap. 21. post Ieabarim torrens Zareth, qui est ante introitum terrae duorum regum Amorrhoeorum ad partem orientalem: ad quem locum solum accesserunt aliqui de murmuratoribus; nemo tamē de ipsis, qui condemnati sunt in Cadesbarne transiit torrentem Zareth Deut. cap. 2. est autem ista mansio 38. & q̄q̄ sit intra terram, quae pertinuit ad Iudaeos, computatur tamen mansio, quia semper vsque ad Iordanem describuntur mansiones tanquam ibi esset finis itineris, cum sit principium terrae Chanaan. *Vnde egressi castrametati sunt in Elmondeblathaim.* Ista est mansio 39. quae est intra terram duorum regum Amorrhoeorum in regno Sehon. Nam quamquam Israelitae postquam fuerunt in terra illa mouerentur variè, cum irent ad diuersa loca ad pugnandum per totam terram illorum duorum regum: tamen castra non mouebantur cum eis, sed aliquando manebant hic, & aliquando alibi. & sic factae sunt omnes mansiones, quae habentur hic post Ieabarim vsque ad vltimam. *Egressique de Elmondeblathaim venerunt ad montes Abarim contra Nebo.* Ista est mansio 40. quae fuit ad radices montis Abarim circa terram Moab: fuerunt enim olim isti montes totaliter in terra Moab: sed postea cum rex Sehon accepisset partem illius terrae manserunt montes Abarim diuidetes terram Moabitarum, & duorum regum Amorrhoeorum, & super istos montes ascēderunt rex Balac, & Balaam ariolos ad videndum castra Israel, & maledicendum inde illis: sunt autem magni isti montes, nam vsque ad Iordanem extenduntur: & in diuersis partibus accipiunt diuersa nomina: nā aliquando vocantur mōs Phalsa, & aliquando Nebo, & alijs nominibus: est autem vna pars illius montis Nebo, circa quam posita fuerunt nunc castra. De hoc etiam habetur Deuter. cap. 34. *Profectique de montibus Abarim transierunt ad campestram Moab.* Ista est mansio 41. quae fuit in campetribus Moab,

38.

39.

40.

41.

Moab, & est in terra regis Sehon. Vocantur autem campestria loca, quæ planiora sunt montibus: & tamen non sunt totaliter plana. In his campestribus fuerunt factæ duæ mansiones, de quibus patet infra, & vtraque dicitur esse in campestribus accipiendo largè campestria prout sunt loca extenta a descensu montium Abarim vsque ad Iordanem. Dicitur autem ista esse campestria Moab, idest existentia in terra Moab: quia licet illa terra esset tunc Sehon regis Amorrhæi: tamen ipse accepit eam de manu Moabitarum: supra cap. 21. ideo mansit nomen primum terre illi. Alio modo potest dici, quod vocatur campestria Moab, quia illa sunt apud quendam montem, scilicet Abarim, qui diuidit inter terram Moab, & regis Sehon: & denominatur campestria ab illo monte, cum descendat ab ipso, & ille est mons Moabitarum: sed primus sensus est melior. *Super Iordanem contra Iericho.* Dicitur esse ista mansio super Iordanem, non quod sit coniuncta Iordani, quia vltra illam est alia mansio, quæ est magis cõiuncta Iordani: & tamẽ illa non est penitus apud Iordanem, quia etiam vltorius est alius locus, in quo manserunt Israelitæ, licet non vocetur mansio: & hoc tempore Iosue in ripa Iordanis: de quo Iosue cap. 2. sed dicitur esse super Iordanem, quia Iordanis est in vallibus: & ista mansio. 41. est in descensu montis Abarim in loco eminentiissimo, ideo Iordanis sub illa dicitur esse. Etiam dicitur de ista mansione, quæ est cõtra Iericho, quia Iericho est ciuitas in terra Chanaan circa Iordanem: nulla enim magis coniuncta est Iordani. Vnde erat in cõspectu montium Abarim. *Ibi que castrametati sunt de Bethsimon vsque ad Belfethim.* Idest in istis campestribus ponuntur duæ mansiones. I. Bethsimon, & Belfethim: & dicitur ibi, in campestribus Moab castrametati sũt de Bethsimon vsque ad Belfethim, idest primo posuerũt castra in Bethsimon: deinde in Belfethim. Est autem ista mansio. 42. & vltima. In hac enim erant Israelitæ quæ maledicere voluit illis Balaam: & quando venerunt ad eos virgines Moabitarum, & Madianitarum supra cap. 25. *In planioribus locis Moabitarum.* Idest ista mansio Belfethim erat in locis planioribus, quod dicitur de campestribus, quia illa cõnuantur a montibus Abarim vsque ad Iordanem, & pars prima campestrium est in locis asperis, quia ibi est descensus montis: pars verò secunda, quæ est apud Iordanem est in locis planioribus, cum distet magis à montibus. In prima autem est Bethsimon, & in secũda Belfethim, & dicitur planiora loca Moabitarum, non quod sint in terra Moabitarum cum illa esset terra Iudeorum, quando ibi castrametabantur, & prius fuisset terra regis Sehon, sed quia primo fuit terra Moabitarum, mansit ibi nomen illud. Dicunt autem aliqui quod Bethsimon, & Belfethim sunt duo loca, inter quæ clauderetur exercitus Israelitarum ab vno ad alium: & forte erant ibi tria vel quattuor milliaria terre, quia multitudo magna erat hominum pecorũ, & iumentorum. Rab. Sal. dicit quod durabat ille exercitus per 12. milliaria: sed non est verisimile, quia erat dispositus in modo quadraturæ, vt declaratum fuit supra cap. 2. sed quidquid sit de magnitudine castrorum non est sensus, quod castra Israel durabant de Bethsimon vsque ad Belfethim, sed quod castrametati sunt de Bethsimon, vsque ad Belfethim, idest quod prius fixerũt castra in Bethsimon, deinde in Belfethim: alioquin darentur, quod essent 41. mansiones præcisè. Sed falsum est: quia 42. ponuntur ab omnibus,

Bethsimon, & Belfethim an sint duo loca.

F Quid dicat Nicolaus de rota ambulatione Iudeorum per desertum, quomodo fecerint mansiones: & an sit verum quod dicit. *Quæst. VII.*

CIRCA istud dicit Nicolaus quod Israelitæ ambulauerunt omnes istas mansiones a primo anno vsque ad finẽ 40. exitus de Aegypto: sed differenter, quia in primo anno, & in principio secundi vsquequo missi fuerunt exploratores transierunt Israelitæ quatuordecim mansiones, & in anno 40. transierunt mansiones octo. Iam monte Hor vsque ad Iordanem: & tempore intermedio, quo fuerunt vagi in deserto ambulauerunt per omnes alias mansiones intermedias. Ponit autem fuisse mansiones primi, & secundi anni vsque Rethma, & quod inde missi sunt exploratores. Vult etiam quod omnes mansiones, quæ habentur de Rethma, quæ est 14. vsque ad montem Hor fuerint post missionem exploratorum in anno secũdo vsque ad annum 40. Sed ista falsa sunt: præsupponitur enim, quod missi sunt exploratores de Rethma, sed falsum est. Causa erroris est, quia supra cap. 13. dicitur quod missi sũt exploratores de deserto Pharan, & tamen in illud venerunt post Aferoth, vt patet eod. cap. sed post Aferoth venerunt in Rethma, sed veritas est, quod missi sunt exploratores de Cadesbarne: sic enim patet Iosue cap. 14. sed quia Cadesbarne est in deserto Pharan, vt patet supra cap. 13. dicuntur missi de deserto Pharan cum missi sunt de Cadesbarne. Item patet hoc Deut. c. 1. vbi ponitur Cadesbarne, de quo missi sunt. & supra 13. cap. dicitur quod venerunt in Cades: ergo idem locus est, de quo missi sunt, & ad quem redierunt. Ite supponitur hic quod in tempore, quo ambulauerunt vagi transierunt de Rethma vsque ad montem Hor. Sed hoc est contra literam Deut. cap. 2. vbi dicitur quod tempus, quo ambulauerunt vagi de Cadesbarne vsque ad transitum torrentis Zarech, fuit 38. annorum: & nunquam ipsi vagati sunt, nisi in istis 38. annis: ergo vagatio incepit a Cadesbarne, quæ est per 18. mansiones post Rethma. Fuit autem ordo, quod Israelitæ ambulauerunt in primo anno vsque ad desertum Sinai, & in secundo in paruo tempore ambulauerunt a monte Sinai vsque Cadesbarne, in quo sunt mansiones 22. deinde inceperunt vagari post reditum exploratorum: & hoc fuit vsque ad principium anni 40. Prior autem positio Nicolai erat ipsius Rab. Sal. quæ Nicolaus sequitur ad literam. *Vbi locutus est Dominus ad Moysen.* Scilicet in mansione vltima in Belfethim locutus est Dominus ista, quæ sequuntur.

Præcipe filiis Israel, & dic ad eos: Quando transieritis Iordanem intrates terram Chanaan, disperdite cunctos habitatores terræ illius: confringite titulos, & statuas comminuite, atque omnia excelsa vastate, mundantes terram, & habitates in ea. Ego enim dedi vobis illam in possessionem, quam diuidetis vobis sorte. Pluribus dabitur latiorẽ, & paucioribus angustiorẽ. Singulis vt fors ceciderit, ita tribuetur hæreditas. Per tribus & familias possessio diuidetur. Sin autem nolueritis interficere habitatores terræ: qui remanserint, erunt vobis quasi clauis in oculis, & lanceæ in lateribus, & aduersabuntur vobis

vobis in terra habitationis vestræ: & quid quid illis cogitaueram facere, vobis faciam.

Præcepta data filiis Israel i vltima mansione.

Præcipe filiis Israel. Hic ponitur secundum huius cap. in quo præcepta dantur, & dicitur. *Præcipe filiis Israel & dic ad eos.* Idest denuncia illis hoc per modũ præcepti obligatiui. *Quando transieritis Iordanem.* Istud præceptum est pro terra Chanaan, ad quam transiuri erant Iudæi, & moraturi ibi, quod destruerent habitatores, & idola. & quamquã dicitur de transitu Iordanis, etiam intelligitur ante tẽpus istud in terra duorum regum Amorrhæorum. Nam illa pars pertinebat ad terrã promissionis, sicut terra Chanaan, ideo Iudæi debebãt delere omnes habitatores terræ illius, & confringere idola, sicut factum est: sed solum dictum fuit de terra Chanaan, quia quando Israelitæ manebant in Belfethim, & data sunt ista præcepta fuerat iam capta terra duorum regum Amorrhæorum, & occisi habitatores atque cõtracta idola, ideo de eo quod præcesserat nõ poterat dari lex, sed transitus in terram Chanaan nondum fuerat, ideo conueniebat lex pro illo tempore: etiam quia dum Israelitæ fuerunt in terra duorum regum Amorrhæorum Moyses viuens erat: vnde non oportebat dari præceptũ pro his, quia sine præcepto ipse faceret hoc. Post transitum autem Iordanis Moyses nõ poterat superuivere secundum Dei sententiam Deut. cap. 4. ideo danda erat lex. *Intrantes terram Chanaan.* Dicitur hoc, quia post transitum Iordanis sequebatur terra Chanaan: est enim Iordanis terminus orientalis terræ illius, vt patet sequen. cap. nunc autem cũ essent Israelitæ in terra duorum regum Amorrhæorum non dicebantur esse in terra Chanaan, quia licet isti duo reges essent de terra Chanaan, quia erant Amorrhæi: tamen non erant in terra Chanaan, cum essent extra antiquos terminos terræ Chanaan. Ponuntur autem isti termini Gen. 10. cap. & magis determinate seq. cap. Dicitur autem terra Chanaan non specialiter a populo Chanaan, qui est vnus de septem, sed generaliter ab omnibus septem populis, qui vocantur communi nomine Chanaan, qui est vnus de septem, sed generaliter ab omnibus septem populis, qui vocantur communi nomine Chanaan. *Disperdite cunctos habitatores regionis illius.* Idest occidite omnes tam masculos, quam feminas, paruulos, & veteres. erat enim hoc speciale in terra, quam Iudæi accepturi erant in possessionem, quia cum pugnarent contra aliquam de alijs gentibus, siue illæ gentes vellent gratis subijci Iudæis, siue non, solum poterant occidere viros pugnatore: feminarum autem nullam occidebant, nec paruulos: sed accipiebant in seruos. Sic patet Deuter. cap. 20. in terra autem Chanaan debebant occidere omnes tam masculos, quam feminas a sene vsque ad paruulum, vt patet eod. cap.

Quare Deus iussit, quod occiderentur omnes Chanaanæ tam magni, quam paruuli. *Quæst. VII.*

Prima rō.

QVAERET aliquis, quare fiebat vniuersalis mors in Chanaan. Respondendum est quod triplex ratio erat, quare in his fieret mors vniuersalis, & non in alijs gentibus. Prima est, quia peccata istorum magis quam peccata aliarum gentium vicinatum creuerant: vnde peccata patrum demeruerant filios nõ viuere: maximè quia Deus nouerat nullum de illis (vt cõmuniter dicam) ad eum pertinere: sciebat enim eorum extrema in malo concludenda. De infantibus loquor, quorum nullus vitam æternam adipisci poterat, quia originali peccato obligati liberi arbitrii actum nullum adhuc

habuerant, quo vita æterna digni indicari possent: nec etiam eos parentum fides adiuuabat ad deletionem maculæ originalis, cum parẽtes infideles essent. Adulti autem de Chanaan, qui gladio perierunt non bis in dubio sunt: potuerunt enim esse inter eos aliqui viri iusti, qui vitam æternam cõsequerentur: plurimos enim gentium ante prædicationem euangelij credimus hoc modo vitam æternam fuisse assecutos: quia quantum ad fidem solum obligabatur credere, quod Deus est, & quod in se sperantibus remunerator sit. Ad Hebræos cap. 11. Ista autem facilius scribi possunt, quia naturaliter cognoscuntur. Ad Romanos cap. 1. scilicet inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt a creatura mundi intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque virtus & deitas. In tantum autẽ ista naturalis cognitio valet, vt aliqui propter defectum credulitatis perierint, quia quod notum est Dei manifestum est illis. Patet eod. cap. maxime autem, quia inter istos Chanaan, scilicet in extremitate terræ Chanaan, & terræ Edom dicunt fuisse beatum Iob. Sepulchrum namque eius in magna veneratione apud Iordanem in terra Chanaan demonstratur. Sic namque multi alij gentiles esse potuerunt. Et credendum est, quod fuerunt. De quibus declaratum est latius in libro nostro de quinque metaph. paradoxis. in paradoxa. 5. in particula, quæ voluit: potuerunt igitur hoc modo multi de Chanaan salui esse. De rusticis tamen hoc credi debet: nam isti populi erant maximè peccatores dediti omni immunditiæ libidinis: erant quippe concubitores masculorum, pecorũ, & iumentorum: & cum fororibus alijsque coniunctissimis personis. De his & alijs generibus impudicitia eorum patet Leuit. 18. cap. vnde concluditur in fine. c. Omnia hæc fecerunt accola terræ huius, qui fuerunt ante vos, & polluerunt eam: cauete ergo, ne & vos similiter euoniat cum paria feceritis, sicut euoniat gentem, quæ fuit ante vos: signans quod ibi fuit maxima peccatorũ multitudo: vnde tẽpore Abraham vel Isaac non fuit data eis terra ista, quia nondum iniquitates Chanaanorum tantum creuerant, vt demererentur occidi, & terram perdere. Sic dicitur Gen. 15. cap. Nondum impleta sunt peccata Amorrhæorum vsque ad presens tempus. Secunda ratio quare tota ista gens debuit occidi, erat quia in terra illa moraturi erant Iudæi, & sibi manerent aliqui de Chanaan possent eos ad idolatriam, & alia vitia trahere, ideo prohibebantur ducere vxores de mulieribus terræ illius: Exo. 34. cap. & Deut. cap. 7. Tertia ratio est, quia si aliqua gentes de Chanaan relinquerentur in terra insurgerent postea contra Iudæos. Sic patet infra, scilicet erunt vobis quasi clauis in oculis, & lanceæ in lateribus, & aduersabuntur vobis in terra habitationis vestræ: & sic factum est, quia cum Iudæi non expulissent omnes Chanaan de terra, ipsi postea repugnabant contra illos, vt patet in libro Iudicum, & Regum.

Qũto anti- qui per fidem Dei poterant saluari.

De vitijs spurcissimis Chanaanorũ.

Secũda rō.

Tertiã rō.

Tituli differunt a statuis.

Et confringetis titulos. Idest frangite imagines. Tituli dicuntur lapides erecti in venerationem Dei veri, vel idolorum. & differunt tituli a statuis, quia statui sunt lapides, vel ligna aut metalla lineata ad figuram alicuius rei, quæ colitur, siue videntis siue nõ videntis. Titulus autem est lapis impolitus. Isti tituli aliquando erigebantur ad Dei reuerentiam, vt patet de titulo, quem erexit Iacob, de quo Gen. 28. dicitur: Surgeus mane tulit lapidem, quem supponerat capiti suo: & erexit in titulum fundens oleum desuper. Et iterum ibidem: Et lapis iste, quem erexit in titulum, vocabitur domus Dei. Aliquando autem titulus accipitur pro lapidibus, qui ponuntur ad significationẽ alicuius idoli: sic patet Leuit. cap. 26. cum dicitur:

dicitur: non facietis vobis idolum, nec sculptile: nec titulos erigatis: nec insignem lapidem ponetis in terra vestra, vt adoretis eum. Aliquando autem vocatur titulus quicunque lapis, vel alia res erecta ad memoriam alicuius preteriti: sic enim dicitur Gen. 35. scilicet mortua est Rachel, & sepulta in via, quæ ducit Ephrata: erexitque Iacob titulum super sepulchrum eius: Hic est titulus monumenti Rachel vsque in presentem diem. Accipitur autem hic titulus secundo modo, vt pertinet ad idolatriam. Et statuas comminuite. Communere est in partes minutas frangere: sic enim futurum erat de statu, scilicet vt in partes valde minutas frangerentur. Hoc autem erat vt non maneret aliquid, quod haberet vim representationis statuae.

Atque omnia excelsa vastato. Dicuntur excelsa altaria, vel quæcunque aedificia facta in montibus altis ad cultum idolorum, vel Dei: colebantur enim apud antiquos dii in montibus excelsis, & locis separatissimis: quod propter duo accidebat. Primo quia reputabantur loca illa religiosiora, & conuenientia sacris deorum. Secundo quia quidam dii erant, quorum sacra erant turpia, sicut sacra dei Priapi: ideo in locis separatis, scilicet in montibus inter condensas arbores optime fiebant. Talia enim ibi agebantur, quæ alibi fieri pudor esset: vnde si aliquando conringeret sacra dei Priapi fieri intra urbem fiebant in subterraneis locis: sic enim apud Iudeos vsitatum fuit: nam Afa rex amouit matrem suam Maacha, ne esset princeps in sacris Priapi & in loco eius, quem consecrauerat, subuertitque specum eius, & confregit simulachrum turpissimum. 3. Reg. 15. cap. erant autem ista excelsa apud Gentiles nimis in vsu: nam supra cap. 22. dicitur quod rex Balac duxit Balaam ad excelsa Baal, idest ad loca excelsa, in quibus colebatur Baal: & iterum de excelsis Phegor dicitur supra 23. c. Apud Iudeos erant quoque ista excelsa, sed diuersimode, quia aliqui colebant Deum verum in excelsis, alij autem colebant idola: sed vtrunque erat prohibitum, cum non liceret fieri sacrificium Deo extra atrium tabernaculi: Levit. cap. 17. Quod autem etiam coleretur Deus verus in excelsis patet, quia 4. Reg. 23. dicitur de Iosia rege, quod contaminauit omnia excelsa, in quibus sacrificabant sacerdotes de Gabaa vsque Bersabee: & postea dicitur: Verumtamen non ascendebant sacerdotes excelsorum ad altare Domini in Ierusalem, sed tantum comedebant azyma in medio fratrum suorum. Si tamen isti sacerdotes excelsorum essent sacerdotes idolorum non permitterentur viuere, & comedere inter alios sacerdotes Domini: præcipue quia dicitur eod. cap. quod delevit de terra aruspices, qui positi erant ad immolandum dijs, & signis cœli. Et iterum dicitur, quod Iosias occidit omnes sacerdotes excelsorum, qui erant ibi super altaria, & combussit ossa humana super ea præalleg. cap. excelsa tamen quæcunque essent, destrui debebant. Nam si essent excelsa, in quibus colerentur demones destrui debebant, quia cultus iste soli Deo impendendus erat: si vero excelsa, in quibus coleretur Deus verus destrui debebant: quia licet coli Deum licitum sit, tamẽ locus illicitus erat, cum Deus inuisisset, quod nõ immolaretur quidquam extra atrium tabernaculi, & quicunque immolasset, esset reus mortis, tanquam si sanguinem effudisset Levit. cap. 27. vnde reges Israel, & Iudæ quando erant boni, dicitur de illis quomodo facerent multa opera laudabilia: & tamen subditur, quod excelsa non abstulit: de optimo autem rege dicitur, quod excelsa demolitus est. De primo habetur 4. Regum 25. cap. de secundo. Regum 24. cap. & per processum ter-

tij, & quarti Regum. Vnde de Iosia, qui optimus fuit inter reges Iuda dicitur, quod destruxit excelsa. 4. Regum 24. cap.

Mundantes terram. Idest tolletis omnem immunditiam idolorum de terra. Etiam cũ hac fiebant multæ immunditiæ libidinum: potissimum in sacrificijs Priapi. Ablato autem cultu idolorum tollebatur occasio aliarum immunditiarum.

Et habitantes in ea. Idest habitabitis in terra illa, cum eam mundaueritis, scilicet quia aliis non possietis habitare in ea mundè. Ego enim dedi vobis illam in possessionem. Istud est reddituum causæ superiorum, scilicet debetis eam mundare curantes de illa tanquam vestra, quoniam vestra est cum ego dederim eam vobis in possessionem, idest vt possideatis in æternum. Vel refertur ad illam particulam: & habitantes in ea, scilicet, quod habitabitis in terra ista eo quod vestra est, & ego assignauerim illam vobis in possessionem ad habitandum.

Quam diuidetis vobis sorte. Idest inter omnes vos diuidetur terra ista per sortem intelligendo de nouem tribubus, & dimidia, quia duæ tribus, & dimidia iam acceperant possessionem suam in terra duorum regum Amortheorum: & nihil ultra accepturæ erant, vt ipse confessus est præceden. cap. scilicet nec quidquam querimus trans Iordanem: quia iam habemus possessionem nostram in orientali eius plaga. De fortibus autem quid operentur, & an habeant aliquid efficaciam, & quare Deus iubebat Iudeis, vt fortibus circa ista declaratum est Levit. cap. 16. & supra 26.

Pluribus dabitur latiore: paucioribus autem angustiore. Scilicet terra diuidenda erat per tribus, & familias, sed non erant omnes tribus equales, nec familie: ideo non erat danda equa portio, sed secundum differentiam multitudinis, & paucitatis. Quomodo autem ista stare possint, quod per sortem omnia diuidantur, & tamen quod cuiuslibet familie & tribui secundum multitudinem, & paucitatem detur conueniens portio, declaratum est supra 26. cap. & magis Iosue 13. c. Singulis, vt fors ceciderit ita tribuetur hereditas. Idest cum posite fuerint sortes, siue aliquibus multum de terra prouenire videatur, siue paucum nihil erit immutandum: sed sicut fors dederit, ita tribuetur, & hoc quia fors erat regula certissima, cum dirigeretur a Deo ad hoc quod eueniret isti, vel illi, vt declaratum est supra cap. 26. & Iosue 15.

Per tribus, & familias possessio diuidetur. Idest terra, quæ accipienda est in possessionem diuidetur primo per tribus, & postea per familias. Nam cum in terra Chanaan accepturæ essent possessionem solum nouem tribus, & dimidia, diuidenda erat terra primo in decem partes tanquam inæquales: deinde cum in qualibet tribu sint multæ familie, vt patet supra cap. 26. diuidi debebat possessio cuiuslibet tribus in tot partes, quot erant familie tribus illius: & si essent familie equales in multitudine erant partes inæquales: in omnibus tamen his fors ponebatur.

Si autem nolueritis interficere habitatores terræ. Insuperat Deus Israelitis, quod occiderent omnes habitatores terræ: si autem nolent sequeretur inconueniens, quod datur hic: & istud erat in poenam datum Iudeis: fuit autem postea secutum, quod Israelitæ noluerunt expellere omnes Chananeos, quos poterant de terra, sed multos eorum acceperunt tanquam tributarios. De his patet Iosue. cap. 17. & 16. & Iudi. cap. 1. de filijs Ioseph, & Manasse, & Ephraim: qui non deleuerunt Chananeos, sed acceperunt eos in tributarios.

Qui remanserint erunt vobis quasi clauis in oculis, & lancea in lateribus. Idest illi qui manserint de stirpe Chanaan facient

Dij apud antiquos colebantur in locis excelsis & separatis duabus rationibus.

facient mala hæc. Et dicitur de residuis, quia non erat verisimile, quod Israelitæ relinquerent omnes Chananeos sine bello, quia tunc non possent habitare in terra eorum, cum alij non concederent: sed aliquos eorum occidissent: reliqui vero, quia pauci essent non possent præualere contra Iudeos: & isti traderent se in tributarios Iudeis, in quibus possent peccare Israelitæ relinquendo eos. Dicitur autem erunt vobis, tanquam clauis in oculis, scilicet semper vos infestando, & pungendo ad erudendum oculos, & lanceæ in lateribus, scilicet ad pungendum, & transfigendum, quasi dicat non permittent vos quietos in terra, sed semper sollicitabunt pugnis; idem repetit Iosue, licet per alia verba admonens, quod expellerent gentes illa de terra Chanaan Iosue cap. 23. scilicet erunt vobis in foueam, & laqueum, & offendiculum ex latere vestro, & sudes in oculis vestris.

Et aduersabuntur vobis in terra habitationis vestre. Idest licet vos maneatis in terra vestra, tamen adhuc in ea non relinquent vos quietos: sed semper aduersabuntur, & merito quia vos domesticos hostes vobis relinquitis: sic enim factum est: nam sapissime insurgebant gentes istæ relicte contra Iudeos, & affligebant eos plaga magna, potissime cum recessissent a Deo: quia tunc tanquam ministri illius præualebant gentes istæ contra Iudeos. Sic enim patet sapissime tempore Iudicum, cum Iudæi subditi sunt dominio Chananeorum, vt patet ex processu libri Iudicum. Sic etiam tempore Regum Israel: nam pugnabant contra eos Philisthæi, qui erant de genere Chananeorum, & relicti fuerant in terra. Nam toto tempore Saulis fuit bellum potens contra Philisthæi. primo Regum cap. 14. David quoque tempore regni sui pugnavit contra eos, & tulit dominium, quod habebant super Israel, scilicet, quia erant Israelitæ tributarij eorum, & ipse e contrario fecit eos tributarios. secundo Regum cap. 8. tempore autem Salomonis iam istæ gentes non repugnabant, quia subditi erant, secundo Paralipomenon cap. 8. ideo tempore posteriorum regum non legitur, quod pugnauerint Philisthæi contra Iudam, vel Israel.

Et quidquid illis facere cogitaueram vobis faciam. Idest omnes poenas, & mala, quæ illaturus eram super eos inferam super vos. Deus enim adiuturus erat Iudeos ad expellendum de terra Chanaan gentes illas, & facturus erat illis mala, scilicet tradendo ipsos in manus Iudeorum. Nunc autem quia Iudæi deliquerunt nolentes obedire Deo excludendo gentes illas, tradidit eos sepe in manus illarum gentium, vt patet ex dictis: relinquerunt autem Israelitæ multos de Chananeis cupiditate tributorum, vt patet de filijs Ephraim, & dimidia tribu Manasse: Iosue 16. & 17. cap. & Iudicum cap. 1.

Gentes Chananeorum relicte sunt in terram Chanaan: partim ex Dei voluntate: partim ex Iudeorum negligentia. Quæst. IX.

ISTAE tamen gentes partim manserunt ex Dei voluntate, & præcepto, partim ex Iudeorum iniquitate. Primum patet quia dato quod Iudæi voluissent a principio in ducam Iosue excludere omnes Chananeos de terra, non potuissent, immo peccarent si vellent, quia Deus hoc vetuerat Exodi 23. cap. & Deuter. 7. scilicet non eijciam eos a facie tua anno vno: ne terra in solitudinem redigatur: & crescant contra te bestiae: paulatim expellam eos a conspectu tuo, donec augeris, & possideas terram: & ideo quando Iosue pugnauit contra Chananeos cessante eo a pugna manebat adhuc latissima

regio Chananeorum non subdita Israel, de quo Iosue cap. 13. sed adhuc non peccabant Iudæi non puniantes contra gentem illam: sed potius exequebantur mandatum Domini nolentes terram vno anno acquirere, sed successiuè quousque auerentur, & ob hoc Deus dixit: ego sum, qui delebo gentes istas a facie tua Iosue capitulo decimo tertio. postea autem relicte sunt gentes in terra ex iniquitate Iudeorum: nam licet a principio non possent sibi subicere, nec deberent omnes gentes Iosue cap. 17. & Iudicum capitulo primo. tamen cum postea paulisper confortati sunt præualuerunt contra gentes: noluerunt tamen excludere de terra, sed fecerunt eas tributarias præallegato capitulo. postea autem merito huius iniquitatis, quamquam vellent aliquando Iudæi subicere sibi gentes illas non valebant, quia a principio cum potuissent, noluerunt. Quia tamen ad Deum pertinet, vt ea, quæ ex nobis mala sunt per immensam sapientiam suam ad aliquem bonum conuertat, ita vt non sit aliquid in toto orbe, nec in actionibus humanis, quod directe, vel indirecte non tendat in bonum iuxta Boetium de consolatione lib. quarto prosa 6. Quamquam Iudæi malum egissent relinquendo gentes istas in terra sua, tamen Deus conuertit hoc ad aliquod bonum, scilicet ad duos fines conuenientes. Primo ad correctionem Iudeorum, scilicet, quod quando conuerterentur ad idola gentes illæ, quæ erant in terra ipsorum insurgerent contra eos, & affligerent, & sic cogerentur clamare ad Deum, vt eriperet eos de manu illarum, & coheret ipsum: sic patet Iudi. capitulo secundo, scilicet Quia irritum fecit gens ista pactum meum, quod pepigeram cum patribus eorum, ego non delebo gentes, quas dimisit Iosue & mortuus est, vt in ipsis experiar Israel, vtrum custodiant viam Domini, & ambulent in ea, sicut custodierunt patres eorum an nõ. Secundus finis fuit ad vtilitatem Iudeorum: nam ipsi si viuente Iosue subiecissent sibi omnes gentes Chananeorum, nulla eis in posterum relinquerentur bella: vnde præ defectu exercitij desides, & inertes fierent, & inepti ad omne bonum multumque recedentes a perfectione vitæ, cuius actus magis proprius est pugnare: reliquit ergo Deus aliquas gentes Chananeorum in terra Iudeorum, cum quibus posteriorum possent habere consuetudinem præstanti: & sic non degenerarent a probitate vitæ: solum tamen dimittere valde multas gentes, ne iste pro robore suo possent sibi subicere Israel. De hoc Iudic. cap. 3. Hæ sunt gentes, quas Dominus dereliquit, vt erudiret in eis Israel, & omnes qui non nouerant bella Chananeorum: & postea discerent filij eorum certate cum hostibus, & habere consuetudinem præstanti: ista autem ad bonum Iudeorum erant, quæ non fuissent, nisi gentes istæ relinquerentur in terram: non tamen tollitur ex hoc quin Israelitæ peccauerint relinquendo eas, quia bonum quod postea est secutum non prouenit ex opere eorum, sed ex conditione Dei ordinantis in bonum omnia etiam si mala sint.

Chananeis inter Iudeos duabus rationibus relinquantur.

B C

D E

C A P. XXXIII.

OCVTVSQUE est Dominus ad Moysen, dicens: Præcipe filijs Israel, & dices ad eos: Cum ingressi fueritis terram Chanaan, & in possessionem vobis sorte ceciderit, his finibus termi-

Termini terræ promotionis.

terminabitur. Pars meridiana incipiet a solitudine Sin, quæ est iuxta Edom, & habebit terminos contra orientem mare salissimum. Qui circuibunt australem plagam per ascensum Scorpionis, ita vt transeant in Senna, & peruenient ad meridiem vsque ad Cadesbarne, vnde egrediètur confinia ad villam nomine Adar, & tendent vsque Afemona. Ibitque per gyrum terminus ab Afemona vsque ad torrentem Egypti: & magni maris littore finietur. Plaga autem occidentalis a mari magno incipiet, & ipso sine claudetur. Porro ad Septentrionalem plagam a mari magno termini incipient, peruenientes vsque ad montem altissimum, a quo venient in Emath: vsque ad terminos Sedada: ibuntque confinia vsque ad Zephrona, & villam Enan. Hi erunt termini in parte Aquilonis. Inde metabuntur fines contra orientalem plagam de villa Enan vsque Sephama, & de Sephama descendent termini in Rebla contra fontem Daphnim. Inde peruenient contra Orientem ad mare Cenereth, & tendent vsque ad Iordanem, & ad vltimum salissimum claudentur mari. Hanc habebitis terram per fines suos in circuitu.

LOCUTVS est. Secundum quosdam incipit hic cap. secundum alios incipit supra. *Præcipe filiis Israel.* Et vtrunque esse potest: quia vrobique noua sententia incipit. hic tamè communis assignatur capitulum. In superioribus legit Legislator de mansionibus, per quas deueniunt Israelita in terram promissionis. Hic ponit terminos eius, & capita diuisionis, & tanguntur duo: primum quos terminos terra ista habeat, secundum quibus diuidi debeat, ibi: *Præcipeque Moyses.*

An ista consequantur superiora. Quest. I.

CIRCA primum de hoc sicut de cæteris dubitari posset: an istud capitulum habeat ordinem consequentem ad superiora, vel sit facta aliqua transpositio ordinis. Satis autem dici potest, quòd consequenter se habeat ad superiora: nam hic dantur duo præcepta Moysi, scilicet, qui termini sint terræ Chanaan, & qui eam diuidere debeant. Ista autem sunt dispositiones populi transire volentis in terram illam, ideo videtur quòd paulo ante transiunt data fuissent, & sic erit ordo consequens ad præcedentia: potissimum, quia omnia, quæ habentur in scriptura debent intelligi esse sub ordine consequenti, nisi contrarium pateat aliunde, quia aliàs daretur incertitudo in toto ordine procedendi.

Locutus est Dominus ad Moysen. Istud generale erat sicut in cæteris, quia præcepta non dabantur toti populo in voce angeli, cum hoc solum fuerit semel,

scilicet in monte Sinai, sed Moyses a Deo recipiebat in secreto leges, & deinde toti populo proponebat.

Vbi autem fuerint data ista præcepta. Respondetur potest, scilicet, quòd in sanctuario super propitiatorium potuerit a Deo recipere, quia ibi loquebatur Deus, id est angelus eius Exodi cap. 25. & supra cap. 7. potuit etiam audire ad ostium tabernaculi, quia ibi Deus se locuturum promisit Exodi capitulo vigesimo nono. hoc autem erat, quia descendebat in columna nubis Angelus Domini ad locum illum, & loquebatur supra capitulo duodecimo. poterat etiam audire vocem istam extra castra in multis locis apparente sibi Domino. Posset etiam dici quòd Moyses receperit ista in reuelatione nocturna, scilicet per somnium, sicut accipere solebant alij prophetae de quo supra cap. 12.

In qua mansione audivit Moyses præcepta, quæ consequuntur. Quest. I. I.

QUÆRITVR vltius dato quòd Moyses audivisset verba ista in voce, in quo loco audierit: accipiendo locum large pro mansionem, in qua castrametarentur Israelitæ.

Et dicendum quòd fuerunt dicta ista in mansionem vltima Israelitarum, scilicet in planioribus locis terræ Moab in Belfethim. Nam cum dictum sit quòd istud capitulum habet se consequenter ad præcedentia, sed omnia præcedentia ex cap. 22. vsque huc pertinent ad vltimam mansionem, vt in principijs eorum declaratum est: ergo etiam istud pertinebit ad illam. Item quòd dicitur sequenti cap. hæc quoque locutus est Dominus ad Moysen in campetribus Moab: ideo oportet quòd ea, quæ ante ipsa erant, facta fuissent in campetribus Moab, quia aliàs non diceretur. Hæc quoque. sed campetria Moab suat vltima mansio, vt patet præcedenti cap. ergo in vltima mansionem dicta sunt hæc.

Præcipe filiis Israel. Hic datur primo tota territorium in terminis suis, & dicitur: *Præcipe, id est declarata, quia istud non erat præcipere, cum non esset aliquid agibile, quòd termini essent hic, vel ibi: vel accipiantur termini proprie: & tunc est sensus præcipe filiis Israel, scilicet ne contendant habere amplius de terra, quam ego eis assigno sub his terminis.*

Cum ingressi fueritis terram Chanaan. Dicitur hoc, quia nondum ingressi fuerant: nam erant nunc in terra duorum regum Amorrhæorum, quæ non computatur de terra Chanaan: quòd patet, quia terminus orientalis eius ponitur Iordanis infra in littera. sed post mortem Moysi transierunt Israelitæ Iordanem Iosue cap. 3. ideo nondum introierant in terram Chanaan: & dicitur quando ingressi fueritis, quia antequam ingrederentur non poterant habere plus, vel minus de terminis terræ Chanaan: postquam autem ingrederentur possent illos transgredi præuaricando, vel intra illos manere implèdo præceptum: ideo pro terra illa solum dabatur: dicebatur autem terra ista terra Chanaan, non quidem quòd solum in ea essent Chananei, quia etiam erant Chananei in terra duorum regum Amorrhæorum: sunt enim Amorrhæi vnus de septem populis Chananzorum: & isti obtinuerunt duo regna ad orientalem partem Iordanis accipiendo partem regni Moab, & partem regni Ammon, vt declaratum est supra vigesimo primo, & Iosue cap. decimotertio. erant etiam alij Chananei in terra Arad ad meridianam partem terræ Chanaan supra capitulo vigesimo primo, & præcedenti cap. cum quibus pugnaverunt Israelitæ terram

Vbi fuerint data ista præcepta.

ram eorum ponentes sub anathemate. Erant autem isti de genere aliorum Chananzorum: sed terra sua erat extra terram istam, quæ nunc designatur, vt declaratum est eidem capit. sed vocatur ista terra Chanaan, quia a principio in hac solum habitauerunt Chananei: postea autem dilatauerunt se occupando loca aliarum gentium, sicut patet de Amorrhæis, qui occupauerunt terram Moabitarum, & Madianitarum.

Et in possessionem vobis sorte ceciderit. Dicitur hoc, quia terra illa diuidenda erat per sortes, vt præcedenti cap. iubetur: & post hoc moraturi erant Iudæi ibi. dicitur autem de diuisione, quasi dicat quando terram istam diuidere debueritis per sortes nescietis quantum est quòd cadere debet sub diuisione, ideo habebitis istos terminos, qui sequuntur, & sic scietis quid est quòd sorte diuidere debeatis. Vel potest dici hoc ad instruendum Iudæos, ne pugnent contra omnes gentes quando introierint in terram Chanaan: sed solum contra eas, quæ his finibus clauduntur, quia contra alias non adiuuaret Deus Israelitas ad pugnam: sicut dicitur de Idumæis, Moabitibus, & Ammonitis Deuteronomij capitulo secundo. non pugnetis contra eos, quia non dabo vobis de terra eorum quantum vnus pedis potest calcare vestigium. Poterant tamen Iudæi interdum pugnare contra gentes extra terram Chanaan, sicut frequenter pugnavit Dauid contra Moabitas, Ammonitas, & Idumæos: quia gentes istæ offensam forte intulerant Israelitis, sed cum pugnant Israelitæ contra gentes extraneas non erat eis idem bellum, quòd contra Chananzos, quia non accipiebant terram eorum ad habitandum, nec occidebant omnes sicut fiebat in Chananeis: sed si sponte se gens traderet Iudæis efficiebatur illa ciuitas tributaria Iudæorum: si autem resisteret eis pugnando occidebantur omnes viri pugnatore, foeminae autem, & paruuli reseruabantur in seruos, & ancillas: Deuteronomij capitulo vigesimo. ciuitas tamen nunquam pertinebat ad Iudæos. Nam primo modo manebant gentes tributariae in vrbe illa, quæ a principio habitauerant. Secundo modo debebatur vrbs, sed Iudæi non habitabant in ea, quia non licebat eis ire extra terram Chanaan ad habitandum.

His finibus terminabitur. Id est habebit terminos istos, qui sequuntur, & ponuntur hic termini ex omni parte, scilicet ex quatuor lateribus.

Pars meridiana. Hic incipit primus latus descriptionis huius, & est a parte meridiana, in qua habitabat tribus Iudæ quoniam forte ei contigit Iosue decimo quinto. ideo quando describuntur loca, quæ erant in latere meridiano illius sortis ponuntur eadem, quæ habentur hic, vt patet comparando hic, & Iosue cap. 15.

Incipiet a solitudine Sin. Cum describatur hic latus meridianum ponuntur loca illius, & quia clauditur istud latus inter orientale, & occidentale incipit descriptio a parte orientali: & hoc est in solitudine Sin, id est in principio solitudinis Sin. Est enim ista solitudo magnum desertum, & vocatur alio nomine solitudo Pharan. Extenditur autem a latere orientali versus occidentalem terram illius, quòd patet, quia Cadesbarne est in solitudine Sin supra capitulo vigesimo, & vigesimo septimo. & tamen ponitur infra in latere isto computando versus terram occidentalem. Est autem ista solitudo in via venientibus de Aegyptio in terram promissionis per locum, per quem venerunt Iudæi, & sic in terminis terræ Chanaan: tamen Iudæi non introierunt in eam per istam

solitudinem. Causa est, quia ipsi venerunt vsque Cadesbarne, quæ est in solitudine Sin: supra capitulo vigesimo. & ibi cum transire vellent, petierunt licentiam a rege Edom in cuius terra erat Cadesbarne, qui concedere noluit: ideo coactus est Israel circuire montem Seir magno tempore, & terram Moab, & postea introiit per terram duorum regum Amorrhæorum in latere orientali cum aliis ingredi deberet per latus meridianum. Hæc patet supra capitulo vigesimo, & vigesimo primo, iuncto cap. secundo Deuteronomij.

Quæ est iuxta Edom. Id est solitudo Sin est iuxta terram Edom, scilicet, quòd terra Edom est orientalis magis quam desertum Sin: & incipit in extremitate eius occidentali desertum Sin, & ibi quoque incipit terra Chanaan. Dicitur autem terra Edom, id est terra Idumææ. habet enim ista terra tria nomina, scilicet Edom, & Idumæa, & Seir. Et hoc est quia descendit de nomine Esau cum habitauerint ibi filij eius: ipse autem vocabatur Edom, Esau, & Seir: & sic terra habet ista nomina: & nomen Idumææ quòd deriuatur ab Edom. de his declaratum est supra cap. 20.

Et habebit terminos contra orientem mare salissimum. Istud dicitur de terra Chanaan, & non de deserto Sin, scilicet, quòd in latere meridiano eius, vbi coniungitur orienti, est mare salissimum: istud est mare Sodomorum: nam Sodoma, & Gomorrha, & alia tres ciuitates erant in extremitate terræ Chanaan ad partem orientalem. Quòd patet, quia Iordanis est in latere orientali terræ huius, vt patet infra, & tamen ipse fluit per vallem Sodomorum, & irrigabat vrbes illas, antequam subuerterentur Genesis cap. 13. postea autem misso igne de coelo, & subuersis vrribus illis facta est ibi lacus magna, quæ vocatur more hebræo mare, & in eam nunc quoque intrant aquæ Iordanis, & absorbentur ibi, vt patet Iosue capitulo tertio, & decimo quinto. istud mare habet multa nomina: nam aliquando vocatur mare salissimum, sicut hic, & Iosue decimo quinto. eo quòd istud mare sit salius omnibus alijs. Cuius causa est, quia causatur faldedo ex quodam calore, sed tota aqua illa est sulphurea, cum facta fuerit misso igne de coelo & sulphure: manetque ibi adhuc conditio illius ignis, & propter hoc necessè est, vt aqua illa sit grossior omnibus alijs aquis, quia sulphur est ibi multum, quòd grossum est, vnde magis videtur illa aqua esse lutum, quam aqua, & vestes ibi tinctæ magis sordidantur, quam abluantur: sicut ait Aristoteles secundo Meteororum: vocatur autem istud mare solitudinis, vel deserti, vt patet Deuteronomij capitulo tertio, & Iosue tertio cap. & hoc est, quia est coniunctum solitudini Sin, vt patet hic ad differentiam maris Genezareth, quòd est in terra multum populata in terra Galilææ intra terram Chanaan. Vocatur etiam istud mare mortuum, quia in eo non potest gigni aliquid viuens, scilicet non gignuntur pisces propter sulphureitatem aquarum, quia etiam non possent ibi habere conueniens alimentum. Etiam vocatur mortuum, quia nihil viuens ibi mergi potest, sed omnia supernatant, vt ait Iosue 13. Etymolo. Vocatur etiam mare diaboli vulgariter, quia Sodoma, Gomorrha, Seboim, & Adama permanentes in peccato suo igne, & sulphure de coelo cadente a demone submersæ sunt, & illud mare ibi factum est. Vocatur etiam mare Sodomorum, quia est vbi fuit ciuitas Sodoma, & aliæ quatuor vrbes, licet vna earum, scilicet Segor non subuersa fuerit, vt declaratum est Genesis decimo nono

Quomodo aqua maris Sodomorum est salissima: & quare vocatur salissimum.

Mare mortuum maius nominibus nominatur.

Cap. 3.

Cap. 19.

nonono capitulo. De his magis dictum est Iosue cap. 12.

Qui circuibunt australem plagam per ascensum Scorpionis. Hoc refertur ad terminos, scilicet termini circuibunt australem plagam, id est erunt in circuitu illius. Dicitur autem hoc, quia incipiendo a terra Edom versus terram occidentalem Chanaan linea describens terminum australem non est recta: sed aliquando arcuatur declinando nunc ad vnam partem, & nunc ad aliam: & tunc facit circuitum, vel egressionem, ut patet hic, & Iosue decimoquinto, ubi ponuntur isti termini, & dicitur esse circuitus per ascensum Scorpionis, quia declinando a terra Chanaan versus desertum venit ad locum, qui dicitur ascensus Scorpionis. Et vocatur sic locus iste, quia sunt ibi quidam montes altissimi in latere meridiano, ubi multi scorpiones sunt. Et vocantur isti montes ascensus, quia terra alta est, & ad eam est ascensus. Vel vocatur sic a casu, & sine causa, sicut multoties multa nomina locorum, & virorum imponuntur.

Ita transiunt in Senna. Iste est locus in eodem latere meridiano, & descendendo de ascensu scorpionis in Sennaitur versus occidentem. Iste locus vocatur Iosue decimoquinto Sina. & aliqui putant esse montem Sinai. Sed falsum est cum ille non accedat ad terminos terre Chanaan: sed est locus, de quo hic dicitur, ut declaratum est eod. cap.

Et perveniunt in meridiem usque ad Cadesbarne. Id est termini isti de Senna venient usque ad Cadesbarne, que est in parte meridiana. Et non dicitur Cadesbarne in meridiem tanquam hic transeat de latere non meridiano ad latus meridianum, sicut aliqui intellexerunt, scilicet, quod poneretur hic circuitus omnium laterum terre Chanaan, quod subiceantur loca, per que fuit circuitus: & cum incipitur in deserto Sin in latere meridiano circuitus fit reditus ad partem meridianam iterum in Cadesbarne. Sed hoc non potest stare, quia hic describuntur omnia quatuor latera terre huius distincta, & loca que ponuntur hic ponuntur tanquam partes lateris meridiani: ergo non pertinent ad circuitum, qui fit per alia latera.

Item quia Iosue capitulo decimoquinto, ponitur fors tribus Iudae in latere meridiano: & ob hoc describitur extremitas meridiana, atque ponuntur eadem loca, que hic: ergo nullum eorum pertinet ad alia latera: & dicuntur tamen termini pervenire de Senna in Cadesbarne ad meridiem: quia Cadesbarne erat multum meridiana, licet omnia alia loca hic posita essent meridiana: erat autem Cadesbarne, quasi in medio lateris meridiani, & ibi magis proprie vocatur meridiem. Vel forte dicitur ad meridiem, quia Cadesbarne non est in terra Chanaan, sed est extra illam ad partem meridianam.

De alijs autem terminis hic positis aliqui sunt intra terram Chanaan, & alij extra, & iste est sensus literę. In Chaldaeo dicitur Raquan quen. Vbi nos dicimus Cadesbarne, & interpretatur vallis vacua, quia forte erat aliqua magna vallis, & lata arboribus carens. In hac autem steterunt Iraelitę bis. Primo enim steterunt anno secundo ab exitu de Aegypto, quando miserunt inde exploratores in terram Chanaan: & reversis illis murmurerunt. Unde fecit Dominus, ne ingrederentur immediate, sed manerent quadraginta annis in solitudine; supra capitulo decimoquarto. Secunda vice fuerunt in Cadesbarne anno quadagesimo ab exitu de Aegypto, quando iterum volebant transire in terram Cha-

naan, sed prohibuit eos rex Edom transire per locum ipsum supra cap. 20.

Unde egredientur confinia ad villam nomine Adar. Ista villa est quidam alius locus in meridiano latere terre Chanaan & pertinet ad sortem Iudae, cum sit intra ipsam terram Chanaan: & dicitur quod egrediuntur confinia, id est termini, & vocatur egressio curvitas linee meridiane, que aliquando declinabat magis ad meridiem comprehendendo maiorem terminum, & aliquando magis ad terram Chanaan coarctando eam. Egressio autem significat hic dilatationem.

Et tendent usque Asmona. Iste est alius locus in latere meridiano terre Chanaan descendendo versus occidentem, & ponuntur ista loca Iosue capitulo decimoquinto. sed adduntur ibi alia, scilicet Elrom, & Cariathaa, eo quod non enarrantur hic omnia loca, que sunt in latere illo.

Ibi que per gyrum terminus ab Asmona usque ad torrentem Aegypti. Semper declinatur magis contra occidentem: & fit hic circuitus, quia terminus dicitur ire per gyrum, id est non linea recta, sed arcualiter. Aliquando flebitur ad vnam partem, aliquando ad aliam. Est etiam torrentis Aegypti, de quo hic dicitur in latere Chanaan apud mare: quia ibi absorbetur a mari meridiano, & licet hic vocetur torrentis tamen aliquando vocatur fluvius Genesim decimoquinto capitulo: scilicet semini tuo dabo terram hanc a fluio Aegypti usque ad flumen magni Euphratem. Et tamen ille met terminus est ibi, qui ponitur hic. est autem fluvius irrigans Aegyptum Iosue decimoquinto & decimotertio capitulo, cum dicitur: A fluio turbido, qui irrigat Aegyptum usque ad terminos Acharon. Et ponitur ibi fluvius ille pro latere meridiano.

De isto fluio dubitatur, quoniam aliqui volunt eum esse quandam parvum fluvium de Aegypto fluentem per desertum Arabica, & pervenientem ad latus meridianum terre Chanaan, & vocatur fluvius ille Reinocurula, sicut dicit Magister in historia scholastica.

Alij autem dicunt, quod iste fluvius est Nilus, qui est fluvius magnus in Aegypto: & irrigat totam Aegyptum, quod videtur in Iosue capitulo decimotertio ubi dicitur: A flumine turbido, qui irrigat Aegyptum: sed hoc maxime videtur convenire fluio Nilo. De hoc autem declaratum est Iosue cap. 13.

Et maris magni litore finietur. Id est terminabitur istud latus in mari magno. Istud est mare Mediterraneum, quod nos non vocamus mare magnum, cum magis hoc dicamus de mari Oceano, sed sacra scriptura vocat istud mare magnum, quia solum considerat respectu terre Chanaan: erant autem in terra illa tria maria, scilicet mare Mediterraneum, mare Cenereth, & mare Sodomorum, quae omnia habentur in hoc capitulo, sed duo eorum non sunt proprie maria, sed lacus, scilicet mare Cenereth, quod aliquando vocatur stagnum Genezareth: & est quaedam magna lacus in Galilea, ut infra dicitur. Mare autem salissimum non est mare, sed lacus magnus in valle Sodomorum: ideo respectu istorum marium dicitur mare Mediterraneum esse mare magnum, sed in modo nostro loquendi secus est.

Plage autem occidentalis a mari magno termini incipient, & in ipso sine clauduntur. Hic ponitur secundum latus terre Chanaan, scilicet occidentale: & istud non habet diversa loca descripta sicut alia latera, quia totum clauditur a mari Mediterraneo, quod terminat ibi Asiam diuidens ab Europa, & Africa: & quia totum

G

H

I

K

De fluio Aegypti dubitatio qualis sit.

tum latus comprehenditur non assignantur alia loca, quia non potuit dari melior descriptio. Sunt autem multa loca circa litus istius maris: nam Ioppen ciuitas quaedam est in litore maris, & ista vocatur vulgauer lapha, ad quem locum omnes, qui de Hispania proficiuntur in terram sanctam naues applicant, ideo scriptura vtens hoc modo ponit semper mare pro termino occidentali, & cum debet dicere ab occidente, dicit a mari. Dicitur autem, quod termini occidentales incipiunt a mari, sicut quod in loco, ubi coniungitur latus occidentale terre Chanaan, cum latere meridiano est mare Mediterraneum, & ibi incipit latus occidentale. Etiam dicitur, quod ipso sine clauditur, id est ipso existente sine, quod etiam mare est finis lateris occidentalis, quia ubi coniungitur locus occidentale cum septentrionali est mare.

Porro ad Septentrionalem plagam a mari magno termini incipiunt. Latus Septentrionale clauditur inter orientale, & occidentale, & principium eius est in quacunque partium harum. Dicitur autem incipere a mari magno, quia mare magnum est in latere Occidentali, ut dictum est, ideo oportet, quod ibi incipiat latus Septentrionale. Peruenientes usque ad montem altissimum. Id est de mari magno extenditur latus Septentrionale versus Orientem, & venit ad montem altissimum, scilicet ad Libanum, qui est altissimus, & est in parte boreali contra Tyrum, & Sidonem. Et aliqui dicunt, quod non erat in terra promissionis, sed erat de terra Phoenicia: quod patet, quia Salomon mittebat ministros suos ad regem Hiram regem Tyri, & Sidonis, ut daret ei de lignis cedrinis, & abiegnis, quae erant in monte Libano, ut patet 3. Reg. ca. 5, quod non fuisset si esset Libanus in terra promissionis.

Sed hoc falsum est, nam Libanus, & Tirus, & Sidon erant in terra Chanaan: nam & Chanani erant habitatores terre illius, cum dicitur Matth. 15. cap. quod cum ambularet Christus per partes Tyri, & Sidonis, venit ad eum mulier Chananea de finibus illis egressa, sed errant isti, quia cum sciant Libanum esse in terra regis Hiram existimant ex hoc, quod non erat in terra promissionis, & tamen non valet consequentia: nam ea, quae erant in terra Philistinum erant sub alijs regibus, quam Iudaeis, tamen erant in terra promissionis, manserunt quippe multe de gentibus tempore regis Salomonis, & postea, quae non fuerunt expulsi de terra Chanaan, sed ibi manentes subditae fuerunt tributis, ut patet secundo Paralipomen. cap. 8, sic patet de Philistinum. Nam licet tunc subditi fuerint cum regnavit Salomon: tamen postea de eis prophetatum est per minores prophetas, qui fuerunt post tempora Salomonis: sic patet Zacharia. ca. nono, ergo tunc manebant gentes illae: sic enim mansit terra regis Hiram: nam ipse erat amicus David, & propter hoc rex Salomon noluit contra eum pugnare, sed amicitiam se gessit, & petiuit ab eo ligna pro edificatione templi tertio Reg. cap. 5, & sic postea mansit, & habitauerunt in terra illa Chanani usque ad tempus Saluatoris, cum dicitur tunc, quod egressa est mulier Chananea de finibus illis: tamen propter hoc non tollitur quod Libanus non esset in potestate Salomonis: nam licet esset sub rege Hiram, quia tamen ille rex manebat in terra illa ex permissione Salomonis alioquin de iure: & de facto cum excludere potuisset, dicebatur terra illa esse in potestate Salomonis, & patet expressis de Libano, quod esset in potestate Salomonis secundo Paralipomen. cap. octavo, scilicet omnia, quae voluit Salomon rex fecit atque disposuit, edificavit in Ierusalem, & in Libano, & in vniuersa terra potestatis suae. Quod autem etiam Tyrus, & Sidon, quae erant capita regni Hiram essent in terra promissionis patet, quia ista loca posita

Mons Li-

banus ubi

fit.

Alph. Tost. super Num. Pars II.

sunt in diuisione sortium, & ceciderunt in sorte tribus Aser. Iosue cap. 19. Dicendum etiam de isto monte Libano, quod erat valde magnus, & quaedam partes eius erant plana, & aliae excellentiae: unde populi multi habitabant in monte hoc, quod colligitur Iosue 11. & 13. A quo venit in Hemath. Iste est alius locus in latere Septentrionale, & est nomen ciuitatis, quae vocatur Hemath, & est post montem Libanum, qui in Hebreo vocatur Mons montis, in quo idem signatur quod mons altissimus, sicut dicimus homo hominum, id est qui inter alios homines excellentior est, sic dicitur mons montium, qui inter alios montes est altior, sed litera Hebraica habet modum loquendi valde separatum.

An Hemath sit ciuitas, quae nunc vocatur Antiochia, Christianorum nomen in Antiochia sumpti originem. Quasi. III.

Est autem ista ciuitas nobilis, per quam venit Nabuchodonosor de Chaldea in Ierusalem, & vocatur nunc Antiochia, in qua beatus Petrus septem annis episcopatum obrinuit, & post sedes Apostolica Roma translata est. In Antiochia enim primum Apostoli Christiani appellari sunt, ut habetur Actuum c. 11. hoc nomen Antiochus rex sibi posuit mutans pristinum nomen vrbis. Dicitur autem in libro de diuisione Terrae sanctae, quod Antiochia est famosissima ciuitas, circa quam fluit Euphrates distinguens terram istam ab alijs terris a parte Septentrionali, & fluvius iste est terminus terre Chanaan. Gen. c. 15. vbi assignantur duo termini, scilicet fluvius Aegypti, & Euphrates, sed fluvius Aegypti est a parte meridiana: ergo Euphrates est a parte septentrionali, maxime quia Euphrates transit per Chaldeam intra ciuitatem Babylonis. Chaldea autem est magis septentrionalis quam terra Chanaan, quia latitudo ab equinoctiali in Babylone Chaldae est 37. graduum, latitudo autem Ierusalem est 32. ideo Babylone respectu Ierusalem septentrionalis dicitur, ut patet Hierem. c. 1. Ollam succensam ego video, & faciem eius contra Aquilonem, ab Aquilone paridetur omne malum, quia ecce ego conuocabo omnes cognationes regnorum Aquilonis, & poneruntur in introitu portarum Ierusalem. Usque ad terminos Sedaba. Id est a terra Hemath ascendit latus septentrionale, versus terram Sedaba, & ista est magis Orientalis, quam terra Hemath. Ibi quoque confinia usque Hebrona, & villam Henan. Hic est finis termini septentrionalis: est enim Hebrona nomen terrae, ut aliqui dicunt, & Henan est nomen villae in terra illa. Hic erunt termini in parte Aquilonis: per ista loca extendetur terminus Aquilonaris. Non est autem sensus, quod solum essent ista loca in latere septentrionali: multa enim alia sunt, sed scriptura solum enarrauit ista enarrate. Inde metabuntur fines contra orientalem plagam. Hic incipit latus orientale terra Chanaan, & istud clauditur inter latus meridianum, & septentrionale, sed hic ponitur principium eius in latere septentrionali, & dicitur quod inde metabuntur fines, id est clauduntur termini contra partem orientalem, scilicet descendendo per latus orientale, & dicitur de orientali plagam, quia iste locus, qui hic ponitur est in parte septentrionali, villa Henan, & ista significatur cum dicitur. Inde metabuntur, id est de villa Henan, quod patet immediate, scilicet. De villa Henan usque Sephama. Est villa Henan in duobus lateribus, nam est in latere Aquilonari, & orientali, quia est in angulo, ubi coniunguntur ista duo latera.

E

C

D

E

Aa

latera, & potest de utroque computari, sicut patet de angulis quadratorum. Saphama est in latere ipso Ori-

Et de Saphama descendit terminus in Rebla. Iste locus est in latere Orientali, & magis declinat ad meridiem, quam in Saphama. Voluit autem aliqui, quod Rebla sit ciuitas, quae vocatur Reblatha. Sed falsum est, quia ista est Antiochia, & est in latere Septentrionali terrae Chanaan: Rebla autem est in latere Orientali, & dicitur descendere terminus de Saphama in Rebla, quia iste est processus de Septentrione ad Meridiem: terra autem Septentrionalis altior est terra Meridiana.

Contra fontem Daphnis. Aliqua litera habent contra fontem Phen, & iste fons est in Orientali parte magis versus Meridiem quam Rebla. In Hebraeo non exprimitur hic nomen fontis, sed litera nostra apposuit illud, quia Hieronymus sciebat istum fontem, cum ipse perambulasset totam terram promissionis, ut testatur in quodam Prologo super Paralipom. ideo suppleuit, quod deficit in Hebraeo.

Nicolaus vult, quod iste fons sit caput Iordanis. Sed repugnat Isidorus, l. 3. Etymol. & libro de proprietatibus rerum, l. 3. & libro de diuisione Terrae sanctae: & beato Hieronymo in quadam Homilia, in quibus habetur, quod ad radices Libani montis nascitur Iordanis: Libanus autem multum est ad Septentrionalem plagam, ut patet ex supra declaratis; & iste fons est in Orientali plaga declinans versus Meridiem, ideo videtur dicendum, quod iste fons sit quidam alius a fonte, qui est origo Iordanis.

Inde perueniunt contra Orientem ad mare Cenereth. Id est de fonte Daphnis venient termini ad mare istud, & hoc ad partem Orientalem.

De mare Galilee, quod vocatur mare Cenereth, & mare Cenereth, & Galilee, & Tiberiadis, et in qua regione est. Quaes. III.

ALIQUI habent occasionem errandi ex hac litera dicentes, quod incipiat hic latus Sanctae tales, sed falsum est, quia supra dicitur, quod de villa Henan incipiunt termini Orientales, sed dicitur contra Orientem, id est, quod termini perueniunt vsque ad mare Cenereth, & de hoc contra Orientem, id est ad partem Orientalem istius maris, & hic tollitur dubium, nam cum dicitur, quod termini Orientales perueniunt ad mare istud, dubitaretur an transiret per partem superiorem maris, ita quod includeretur mare in terra Chanaan, & tunc linea termini est Orientalis respectu maris istius, vel transiret termini infra istud mare, scilicet, quod maneret mare extra terram Chanaan. Hic autem dicitur, quod transibat terminus in mare Cenereth contra Orientem, id est ad partem Orientalem istius maris, ita quod mare maneat clausum intra terram Chanaan, & sic dicitur supra de Cadesbarne, quod erat ad meridianaam partem terrae Chanaan, & ipsa erat extra terram Chanaan ad meridiem illius: mare autem istud erat in terra Chanaan, sicut in terra Galilee, & vocatur mare Cenereth a quadam ciuitate, quae est apud mare istud, & vocatur Cenereth, vocatur autem nunc istud mare alijs nominibus, scilicet, mare Tiberiadis, ut patet Ioan. 3. c. & de hoc frequenter in Euangelio, quia ciuitas illa, quae olim vocabatur Cenereth, postea vocata est Tiberias in honorem Tiberij Imperatoris, cuius tempore Christus mortuus est: & hoc quia Tiberius in iuuentute sua multum conuersatus fuit in ista urbe. Durat autem istud mare secundum quosdam non per quinque leucas, De locis autem, quae sunt apud istud mare, scilicet de Magdalo, & Nazareth, & Capharnaum, & similibus, quae enarrantur

in Euangelio, declaratum est Iosue cap. 12. Vocatur etiam mare istud Galilee, ut patet Ioann. cap. 6. vbi idem dicitur esse mare Galilee, & Tiberiadis. Habet autem istud nomen, quia est in terra Galilee. sic patet Matth. 3. & 4. cap. apud istud mare fuit Christus nutritus, cum ciuitas Nazareth, in qua ipse educatus est a pueritia sit apud istud mare. Vocatur etiam istud mare Cenereth, sicut frequenter vocat beatus Matth. 8. ca. & alijs locis. Vocatur etiam interdum stagnum Cenereth. Et causa est, quia non est mare, sed quaedam magna lacus.

Et tendent vsque ad Iordanem. Scilicet continuabitur isti termini vsque ad locum, in quo Iordanis distinguit terram promissionis a terra duorum regum Amorrhæorum, & a Moabitibus, & hoc est in Oriente descendente contra meridiem infra montes Gelboe. Et non intelligitur de capite Iordanis, cum nascatur intra ipsam terram Chanaan, & non in latere Orientali.

De capite, & fluxu Iordanis, & septem privilegijs eius. Quaes. VI.

NASCITUR autem Iordanis ad radices Libani, qui est ad Septentrionem terrae huius: est ciuitas, quae Caesarea dicitur, & olim Samaria vocabatur, de qua in tertio, & quarto libris Regum, apud quam nascuntur duo fontes, scilicet, Ior, & Dan, quorum Dan subterraneo meatu labitur vsque ad planitiem Medan, in qua in vere multi Arabes, & Parthi conueniunt ad pascuam conseruanda, quae in vere semper Dan crescit, sicut Nilus quolibet mense, & est ibi herbarum vberitas, in qua planicie est sepulchrum Iob alta pyramide constructum, sicut fiebant sepulchra nobilium antiquorum, & inde fluit versus Galilaeam, & infra montes Gelboe apud balnea medicabilia spineti Ior ei copulatur, & sic Iordanis conficitur. Deinde per vallem magnam, quae Aulon Hebraice dicitur, labitur, & infra Iericho mari mortuo absorbetur. Habet enim iste fluuius septem privilegia super alia flumina. Primum quod diuidit terram Sanctam ab alia terra, scilicet Moabitarum, & aliarum gentium, scilicet Arabum. Secundum quod transiit circa Dei fluentia eius steterunt in parte superiori desinente inferiori, ut habetur Iosue capit. 3. Tertium fuit, quia per eum Elias, & Elias siccis pedibus transierunt, cum raptus est Elias per turbem, quarto Regum, capit. 2. Quartum, quod in eo Naaman Syrus a lepra mundatus est cum sepies lauaretur, quarto Regum cap. 5. Quintum, quod in eo ferrum securis ad mandatum Elitici superenatauit, quarto Regum cap. 6. Sextum, quod ibi Christus baptizatus est, & tactu suae mundissimae carnis vim regeneratiuam omnibus aquis tribuit Matth. 3. & Marc. cap. 1. Septimum quod ibi Ioannes existens vidit coelum apertum, & audiuit vocem patris, & vidit spiritum descendentem in columbe specie super Christum praeter alleg. cap. De alio huius fluminis ablati sunt duo decem lapides, quos tulerunt Israelitae ad ponendum titulos in Galgalis, de quibus Iosue capitulo quarto, & quinto. est igitur iste fluuius multum famosus in sacra Scriptura: aqua, etiam eius satis salubris est, ut ait Solinus in Polyhistor. cap. de Iudaea.

Et ad vltimum, salissimum clauduntur mari. Id est postea finiuntur termini Orientales in mari salissimo. Istud est mare Sodomorum, quod est salissimum, ut supra declaratum est, & est in latere Orientali, scilicet, in angulo, vbi se contingunt latus Meridianum, & Orientale, sic autem est perfecta determinatio terminorum terrae Chanaan, quia in eodem loco finitur, in quo coepit, sicut coepit in mari salissimo, ut patet supra, & ibi terminatur. Hoc autem est, quia narrantur loca, quae

Sepulchri Iob in planicie Medan.

De isto fluuio Iordanis, vide laetius auctorem Gen. Cap. 13.

Nico. opi. de fonte Daphnis. Cap. 21.

quae sunt in quatuor lateribus claudentibus totam terram Chanaan.

Hanc habebitis terram per fines vestros in circuitu. Posita descriptione terrae subditur hic, quod intenditur, scilicet ista est terra, quam habebitis per fines suos, id est clausam per terminos suos in circuitu, id est per omnia quatuor latera, quae descripta sunt hic, scilicet, quod non contenderent Iudaei habere plus de terra, quam id, quod claudebatur intra ista latera. Et intelligitur hoc de nouem tribubus, & dimidia, quia duae tribus, & dimidia extra terram istam habebant possessionem suam, scilicet in terra duorum regum Amorrhæorum, quae non est in terra Chanaan. Est autem terra ista parua in longitudine, & latitudine, licet fuerit populosior antiquitus propter vberitatem eius: Iudaei autem miserimi, & mendaces errant dicentes habere eam in longitudine leucas quadringentas, & quod quadrata sit, in quo requiretur valde magna capacitas.

Quo assignant quatuor latera in qualitate regione.

Considerandum autem de positione istorum laterum terrae Chanaan, quae nominantur secundum quatuor puncta caeli, scilicet Orientem, Occidentem, & quod non vocatur aliquod latus Orientale, quia respicit punctum illud proprie. Nam hoc modo non posset assignari in qualibet terra ista descriptio laterum, vel modicum esset, quod respiceret ista puncta, sed debet ad hoc fieri quidam circulus, secundum comparationem ad Orientem, qui est circulus planus, in quo sunt quatuor puncta, scilicet oriens, & occidens, & c. & iste circulus diuidatur intra per chordas abscondentes res arcus, & sunt quatuor chordae constituentes quadratum intra circulum, tunc quilibet chorda est latus quadrati, & respicit vnum de quatuor punctis mundi, & longitudo illius lateris quadrati, vel arcus, quem abscondit, vocatur latus Occidentale, vel Orientale, & sic de ceteris, & isto modo considerantur hic quatuor latera.

Præcepitque Moyses filiis Israel, dicens: Hæc erit terra, quam possidebitis forte, & quam iussit Dominus dari nouem tribubus, & dimidia tribui. Tribus enim filiorum Ruben per familias suas, & tribus filiorum Gad iuxta cognationum numerum, media quoque tribus Manasse, id est, duae semis tribus, acceperunt partem suam trans Iordanem contra Iericho ad Orientalem plagam. Et ait Dominus ad Moysen: Hæc sunt nomina viro- rum, qui terram vobis diuident, Eleazar sacerdos, & Iosue filius Nun, & singuli principes de tribubus singulis, quorum ista sunt vocabula: De tribu Iuda, Caleb filius Iephonnie. De tribu Simeon, Samuel filius Amiud. De tribu Benjamin, Helidad filius Caselon. De tribu filiorum Dan, Bocci filius Iogli. Filiorum Ioseph de tribu Manasse, Hanniel filius Ephod. De tribu Ephraim: Camuhel filius Sephan. De tribu Zabulon, Helisaphan filius Pharnach. De tribu Issachar dux Phalthiel filius Ozan. De tribu Aser, Abiud filius Salomi. De tribu Nephthali, Phedael filius Amiud. Hi sunt, quibus præcepit Dominus. Alph. Toft. super Num. Pars II.

Ioan. 4. Duas fores terre a domino dicitur.

minus, ut diuiderent filijs Israel terram Chanaan.

Præcepitque Moyses. Istud est secundum huius capitulum, scilicet quibus terra ista diuidi debeat, & diuiditur in duo: primo ponuntur illi, quibus terra diuidenda est: secundo illi, a quibus diuisio facienda est, ibi. Et ait Dominus. Circa primum dicitur. Præcepit Moyses filiis Israel. Scilicet, & ipse ex mandato Dei iussit Israelitis, ne aliam terram possiderent præter eam, quae eis hic datur, nec etiam aliter possiderent, quam hic describitur. Hæc erit terra, quam forte possidebitis. Id est ista terra, cuius termini supra descripti sunt, erit terra, quam possidebitis ultra Iordanem, & diuidetis eam inter vos forte: intra istos terminos non includebatur regnum Schon, & Og, in quibus habitabant duae tribus, & dimidia, ideo illa terra forte non est diuisa: terra autem ultra Iordanem diuisa est per sortes, ut hic dicitur.

Circa fortes igitur aliquid dicendum est, & primo in fortibus consideratur, an habeant aliquam efficaciam, & an significant nobis voluntatem Dei. De hoc autem declaratum est Leuitici decimo sexto capitulo. Etiam consideratur in fortibus, quare Iudaei illis vsi fuerunt, & quare Deus hoc iusserit, & quomodo stare poterat, quod positus fortibus daretur cuiilibet tribui terra secundum exigentiam suam, scilicet pluribus maior pars, & paucioribus minor. De quo supra 26. c. declaratum est.

An vti fortibus sit licitum, & quare in sacra Scriptura multosies postea sint, & de quatuor modis, quibus aliquis potest errare utendo fortibus.

Quaes. VI.

QUAERITUR autem nunc, an fortibus vti licitum sit, scilicet, an sortes malae sint. Pro quo sciendum, quod fors est determinatio alicuius dubij ex euentu aliquarum rerum motorum, ut per lapides, vel taxillos, per paleas, vel aliquid tale aliquando dubia deciduntur. Est autem ista fors duplex, scilicet consultoria, & diuisoria: diuisoria quidem, per quam inquirimus quid cuique de aliquibus rebus diuidendis eueniat, & ista semper est inter duos ad minus, nec determinat aliquod occultum, sed solum tollit litigium. ista autem non potest esse culpabilis, sicut consultoria: est autem consultoria fors, quando aliquarum rerum motu aliquorum factorum veritatem inquirimus, ut qui fortibus exquirunt, qui furtum fecit, vel quid facere quis debeat.

Sors quid, & quomodo sit.

Et dicitur, quod vti fortibus de se malum non est, sed malum interdum accidit ex intentione vten- tis, non est de se vel occasione: si enim sortes de se malae essent ex genere, sicut fornicari, vel furtum facere, non inuenirentur toties in sacra Scriptura factae, scilicet Iosue capitulo septimo, vbi per sortes consultoriae quaesitum est, quis tulisset de anathemate Iericho, donec inuentus est reus sceleris. Item Saul per sortem consultoriam inquisiuit quis gustasset aliquid ante tempus assignatum, & inuentus est Ionathas filius eius, primo Regum capitulo 14.

Item crimen Ionae Prophetae forte consultoria a nautis deprehensum est, ut habetur Ionae capitulo 1. & Zacharias pater beati Ioannis forte incensum Deo obtulit, ut habetur Lucæ capitulo 1. & ita omnes alij offerre- bant, ut ibi significatur. Item Matthias forte in apostolatum electus est Actuum capitulo primo, & de his habetur in Decretis. 26. quaestione secunda, capitulo primo.

Sed dicit aliquis, qd fors de se mala est, sed aliquando ex diuino mandato licita erat, sicut furtum de se illicitum est, sed Iudaei mandato Dei Aegyptiorum vasa, & vestes furati sunt, vt habetur Exodi capitulo duodecimo.

Respondendum, quod hoc nihil est, quia quando-cunque aliqua de se mala sunt, nunquam fiebant ab aliquo viro sancto, nisi de mandato expresso Dei, de quo alijs constaret: sic enim Iudaei furati non fuissent, nisi Deus expresse mandasset, vt habetur Exodi capitulo tertio. quia furari de se malum erat, nec Abraham elegisset filium suum immolare, nisi Deus id mandasset, vt patet Genesi. capitu. vigesimo secundo, quia talis electio per se mala erat.

Et si arguas, quod sancti patres plures vxores simul habuerunt, quod malum erat, vt patet de Abraham, qui habuit Saram, & Agar: Gene. decimo sexto. sic de Iacob, qui habuit Liam, & Rachel, Zelpham, & Balā: Genesi cap. vigesimo nono, & trigesimo. Dauid quoque habuit Michol, Abigail, & Achinoē, & Maacha, & Agith. secundo Regum, cap. tertio. & tamen non fuit in istis specialiter mandatum Dei de habendo plures vxores.

Respondetur, quod habere plures vxores simul de se malum non est, sicut nec habere plures successiue, sed habere plures violato federe matrimonij, & fornicari propter carnis illecebras malum est, ideo in decalogo non prohibetur aliquis habere plures vxores, quod est dictum, sed fornicari, quod est vel cum vna, vel cum pluribus sine matrimonij federe copulari. Nunc autem si malum est, ideo est, quia prohibitum est, ideo non requirebatur speciale mandatum Dei ad habendum illas. Et si arguas de Moyse, qui sine diuino precepto Aegyptium occidit, vt patet Exodi cap. 2. & tamen istud erat de per se malum.

Respondetur, quod sine mandato Dei licebat Moyse Aegyptium occidere, quia iudex erat, qui in occidendo non peccat, & Moyse sciebat se esse iudicem, & defensionem populi, quia fuerat reuelatum ipsi, qd futurus esset defensor, & ipse putabat, quod omnibus alijs cognitum erat: sic patet Actuum cap. septimo, scilicet existimabar autē intelligere fratres suos, quoniam Deus per manum ipsius daret salutem illis, at illi non intellexerunt.

Si obijcias de Eha, qui quadringentos prophetas Baal manu sua iugulauit, vt habetur 3. Regum decimo octauo cap.

Respondetur, quod hoc licite fieri poterat, quia erat propheta Domini, & iudex in tali causa: potuisset enim per se illos occidere, sicut occidit Mathias sacrificantem idolis super Aram, quia sacerdos magnus erat, maxime quia propheta quadringenti occisi sunt ex decreto regis Achab, & totus populi, viso miraculo facto per Eliam: vnde & ipse populus comprehendit prophetas, & tradidit Elie, qui iugulauit eos. Itē quod maius est, Deus dixerat hanc Elie, scilicet, vt omnia ista faceret, vt patet praalleg. 18. cap.

De furto autē Aegyptiorum facto per Iudaeos etiā aliter dici potuisset, scilicet, quod cum Iudaei magno tempore seruauissent Aegyptijs, & bona eorum ablata fuissent in parte, Iudaei poterant proprio motu ab eis licite per iustum bellum ista repetere, sed quia publice non audebant poterat occulte, quia nullus erat, qui eis iustitiam faceret si vellent iudicio contendere; sed quantum accipere debebant hoc ignorabāt, ideo Deus dixit eis, quod acciperent quantum possent in auro, & argento, & vestibus. Si enim Deus volebat aliquem Aegyptiorum bona sua perdere mouebat eum, vt quae Hebraei petebant, libenter accommodaret. Si autem aliquis nondum demerebatur perde-

re bona sua, Deus non inclinabat cor eius, vt daret, ne illa perderet.

Eodem modo responderi potest de Abraham, cum voluit immolare filium suum, nam hoc erat de per se malis, ideo non fecit, nec aggressus est quousq; Deus iussit, & sic manet ista regula vera, quod quocumque est aliquid de per se malis, nunquam aliquis de sanctis patribus faciebat illud, nisi Deus ei specialiter iuberet.

Alia regula, circa hoc est, quod in his, quae mala sunt, quia prohibita, viri sancti, de quibus praesumptio mala non erat, sine mandato speciali Dei facere poterant, vt edificare altare, vel offerre extra Sanctuarium, quod Deus prohibuerat: Exodi cap. vigesimo, & Leuitici decimo septimo, & Deuteronomi. duodecimo. sed viri sancti, & magna auctoritatis aliquando ista faciebant, vt patet de Dauid secundo Regum, cap. vlti. & de Elia sacrificante in monte Carmeli. 1. Regum, decimo octauo cap. Si autem esset aliquis, de quo praesumptio idolatriae esse posset, sine manifesto mandato Dei non permittebatur hoc facere: sicut patet de duabus tribubus, & dimidia aedificātib; altare prope Iordanem, quia propter hoc aliae tribus pugnare volebāt contra eas, vt habetur Iosue cap. 22.

Respondendum ad argumenta secundū istas duas regulas datas, dicendum, quod si vii fortibus de se malum fuisset, oporteret, quod quocumque licite fieret specialiter a Deo mandaretur, sed non fuit sic in omnibus istis vicibus.

De prima sorte missa in Iericho legitur, quod mandato Dei missa fuerit, vt habetur Iosue cap. septimo. de ea, quam misit Saul super Ionathan. vel nautae, & Ionas, vel sacerdotes de vice Abia, de quibus erat Zacharias, vel Apostoli super Mathiam: non legitur, quod Deo mandante hoc fecerint, ideo illicitum non erat, immo nec prohibitum in illa intentione, qua illi faciebant, quia omnes illi expectabant Deum sortes moturum; & ideo sortes quasi per seipsum determinaturum, vnde & in omnibus his determinauit per sortes, iuxta illud Prouerb. capitu. decimo sexto. sortes in sinum mittuntur, sed a domino temperantur. Si enim sortes istae a sola fortuna, vel damone mouerentur, non fuissent semper verae, sed semper vere inuentae sunt, sicut patuit in Acham, siue Achor, qui idem confessus est, quod fors innuebat: patet etiam in Ionatham, qui reuelauit se modicum mellis praegustasse, praedicente sorte. Hoc idem in Iona, qui confessus fuit nautis se peccasse contra dominum. sed licet antiquitus licuit fortibus veritatem inquiri, nunc non licet simpliciter, quia ad deterius inducere possent, multa quoque antiquitus permissa sunt, quae nunc non licent, vt habetur in Decretis. 26. quaestio. secunda. cap. his namque.

Sed obijciat aliquis, quod Mathias in nouo testamento sorte electus est ad apostolatū: Actuum capitu. 1.

Respondendum est, quod ea, quae in quibusdam personis specialiter facta sunt in consequentiam trahi non debent, vt extra. De electio. capitu. cum in quibusdam casibus specialis casus non facit legem. Quia quia ad hoc aliter responderi posset, scilicet, quod sortes ex imperfectione permissae sunt, & quia antiquorum erat status imperfectus concessae sunt illis: Apostoli vero ante aduentum Spiritus Sancti super eos imperfecti erant; ideo fortibus Mathiam elegerunt sequentes antiquorum ritum, sed postquam venit Spiritus Sanctus, iam non elegerunt aliquem per sortem, sed ex votis, iuxta consuetudinem Ecclesiasticae electionis. Sic patet de electione septem virorum, qui praerant viduis: Actuum octauo capitulo. Distinguedum

Viri sancti poterat aliqui facere aliqua quae erant prohibita.

um ergo est in hoc de vsu fortium, quia qui sortem mittit, siue consultoriam, siue diuisoriam, vel intendit qd sic, vel sic euenire est a fortuna, vel rerum temeritate, & tunc peccatum non est in diuisoria sorte proiciendo taxillos, vel accipiendo lapides, vel festucas, nisi per accidens, scilicet si aliquis eorum, ita cupidus est, quod cum alio conuenire non potest, nisi factis fortibus. Sed quod dicitur, quod fortes proueniant a fortuna, aut rerum temeritate non est simpliciter sic assumendum, quia fortuna aut temeritas non sunt aliquae causae nisi accipiendo in sensu sano, scilicet, quod euentus fortuitus sit ex causis procedens, tamen sunt nobis incognite, & euentus inopinatus. Causae autem istae partim sunt ab homine, & partim a Deo, sicut declarat Boetius, de consolatio. libro 3. prola prima. Sed dicitur esse sortium euentus a fortuna, id est, quod non erat specialiter a Deo mouente, sicut in quibusdam alijs operari solet. In forte autem consultoria magis periculum est, quia quaritur de actu nostro, & non de re possessa, ideo quando quaritur de actu alicuius, vel quis hoc, aut illud agere debeat circa ardua, & sancta, non debet iudicium a sola fortuna spectari.

Si autem motus, vel dispositio fortium spectetur a causa naturali, scilicet a motu caeli, superstitiosum est, quia corpus caeleste non valet agere super adus liberi arbitrij, & in hoc errant illi, qui nolunt fortes mittere, nisi in certo tempore, & contra determinatam partē caeli, quasi intelligētes corpus caeleste in tali tempore, & versus talem partem ad sic, vel sic mouendum influere. Si autem tales motus fortium a demone expectentur, valde illicitum est, & inter nequissimi mas artes computatur, & tales proprie sortilegi vocantur prout sortilegus sonat in vitium. si autem motus, vel iudicium fortium a Deo per Angelum suum expectetur, vel per seipsum, habita debita reuerentia vti: fortibus illicitum non est, & isto modo fors bona est, vt ait Augustinus. super Psalm. fors non est aliquid mali, sed res in humana dubitate, diuina, requirens sententiam. Et habetur in Decretis. 26. q. 2. cap. fors.

Expectando autem in fortibus a Deo iudicium potest in consultorijs quadruplex error accidere: primus est si sine necessitate ad fortes recurratur: quare enim Dei iudicium sine euidenti necessitate, est temptare Deum, sicut quarete aliqua a Deo, quando via humana haberi possunt, vt si quis non vult effugere periculum expectans, quod Deus eum liberet. Apostoli autem si in fortibus diuinum iudicium quaesierunt, licite fecerunt, quia in magna necessitate, & dubio erant: erat enim necessitas, quia duodecim Apostoli esse debebant. Dixerat enim Christus ego duodecim elegi vos, ideo quando beatus Petrus, qui tunc tanquam caput omnium mouit alios ad hanc fortariam electionem praeposuit necessitatem eligendi dicens: Viri fratres oportet impleri scripturam, quam praedixit dominus per os Dauid de Iuda: Fiat habitatio eius deserta, & non sit qui habitet in ea, & episcopatum eius accipiat alter: Actuum primo. Ecce necessitas eligendi. Maximum quoque dubium erat, quia officium apostolatus excellentissimum erat, nec illud congrue habere poterat, nisi homo cordis puri, quem Spiritus Sanctus replere sua gratia dignaretur, talem autem inquirere humanum excedit ingenium, quia Deus solus nouit, quos elegit, nos autem ex parte cognoscimus, cum eos viderimus in officijs institutos, cum principatus ostendat virum, iuxta Aristotelem, Ethicorum, libro quinto. non videbat autem beatus Petrus aliquem modum tutum, per quem ipsi eligerent non repugnando voluntati diuinae, nisi per sortes diuinum inuocare auxilium, vt ipse ostendere dignaretur, quem elegisset, ideo concludit. Oportet ergo ex

In fortibus quadruplex error accidere potest.

Quid fortes pderat & cur in sacra Scriptura multoties permissae sunt.

his viris, qui nobiscum sunt congregati vnum testem resurrectionis fieri, & tunc patet, qd Apostoli quantum potuerunt humana percrutatione fecerunt, quia licet multi viri essent in comitate eorum Sancti, & religiosi, scilicet, centum viginti, tamen quia istos duos inter alios sanctitate valde excellere conspiciebāt hos duos elegerunt ab omnibus alijs, & hoc sine fortibus. Sed quia inter istos exterius modica differentia videbatur, diuinum iudicium inquisierunt dicentes: Tu Domine, qui nosti corda hominum, ostende quem elegeris ex his duobus: de hoc Actuum capitu. primo. & in Decretis. 26. quaestio. secunda, cap. non statim, & cap. non exemplo.

Secundus error in fortibus est si sine reuerentia fortes mittantur etiam in magna necessitate, quia Deus multum rogari vult: & ea, quae nobis ab aeterno dare promisit, orationibus assequi docet. vt habetur per Gregorium primo Dialogorum, quod Deus promiserat de semine Isaac multas gentes processuras, sed vxorem ei sterilem dedit, nec ante ei filios habere concessit, quam suppliciter, & diutinis precibus eos a Deo poposcit: ideo Apostoli volentes diuinam sententiam per sortes inquirere, prius orationibus, & ieiunijs cum dulcissima matre Christi vacauerunt, vt habetur Actuum cap. 1.

Tertius error in fortibus est si diuinam sententiam in paruis rebus temporalibus expectemus, quia hoc contra reuerentiam est, vt in minimis quoque rebus maiestas regia consulatur, ideo & si in omnibus rebus etiam minimis diuinum auxilium inuocare debeamus, primo ad Corinth. cap. decimo. sed non in omnibus rebus diuinam debemus expectare sententiam, sed solum in maximis, & necessarijs, quae humano iudicio impercrutabiles sunt: in paruis autem, vel temporalibus, Deum quidem adiutorem inuocare debemus, sed opus, secundum quod Deus in intellectu nostro dederit, regulabimus, nihil ulterius spectantes, & hoc vult Augustinus ad inquisitiones Ianuarij. 2. capitu. hi quippe, de paganis euangelici fortes legunt, & si optandum sit, vt hoc potius faciant, quam ad demonia consulenda concurrant: tamen mihi displicet ista consuetudo ad negocia secularia, & vitae huius vanitatem diuina oracula velle conuertere.

Quattus error in fortibus est, si contra Ecclesiam statutum eis vtamur, vt in electionibus ecclesiasticis, in quibus Ecclesia prohibuit fortes intercidere, sed solum in intellectionem inuocato ad hoc Dei nomine, vnde Beda vult innuere, quod Apostoli per sortem elegerunt; quia nondum erant viri perfecti, cum non superuenisset Spiritus Sanctus, dicens: Mathias ante Petrecostem ordinandus sorte quaritur, scilicet, quia non erat plenitudo Spiritus Sancti in Ecclesia effusa: septē diaconi postea non forte, sed electione Apostolorum sunt ordinati.

Istis tamen non obuiando posset forte aliter dici, scilicet, quod Mathias per sortem, & electionem assumptus est, quia instituire aliquem in Apostolum altissimi negocij est: & ideo post suam electionem diuinam sententiam per sortem inquisierunt: eligere autem septem diaconos non erat tantae difficultatis, quia ad ministrandum mensis viduarum solum eligebantur, vt patet Actuum cap. 6. in dignitatibus autem temporalibus, quae officia sunt, & iurisdictionem non habent non refert fortibus vti, vel non: immo aliquando bonum est sic vti, vt contentio tollatur: fors enim in eo aliquid mali habet, quod tollit eligentium libertatem, vt aliquos non eligant, quos dignos eligi esse putabant, obuiante sorte. In dignitatibus autē temporalibus, quae iurisdictionem habent aliquid refert

vrum forte, an electione iudices assumantur, quia forte talis iudex euenire poterit, qui ad hoc ineptus sit, nisi fors inter paucos, & aptos ponatur, vt primo aliqui assignentur electione digni iudicatura, vel principatu: deinde inter eos fors mittatur. Sed quomodocumque fiat fors prohibita non est, quia ius diuinum non obligat hominem ad aliquod genus politiae: nō enim magis ad monarchicam quam aristocraticam, oligarchicam, timocraticam, democraticam obligat politiam; tamen obligat, ne in aliqua specie istarum politiarum rector iniuste agat. Aliquando autem in alijs rebus ecclesiasticis magnum dubiū euenit, quod non potest aliquo modo concordari. Vnde tunc fortibus cum reuerentia vtendum est, vt ait August. in epistola ad Honoratum: Si inter Dei ministros sit discipatio, qui eorum tempore persecutionis maneat, ne fuga omnium eorum, vel morte deseratur Ecclesia, si hac discipatio aliter non poterit determinari, quantum mihi videtur qui fugiant, & qui maneat sorte legendi sunt. Patet igitur de fortibus quando licite, & quando illicite sint, iudicis autem sortes licite erant, immo necessariae, quia cum Deus iussisset sorte terram diuidi, si alio modo Iudaei eam vellent diuidere transgressores essent. Sed quare Deus iussisset sorte diuidi, cum posset aliter satis conuenienter diuidi declaratum est supra cap. 26. & Iosue cap. 15. *Quam iussit dominus dari novem tribubus, & dimidia tribu.* I. q. ista terra cuius termini supra assignati sunt, solum pertinebat ad novem tribus, & dimidia: erant enim duodecim tribus Israel: duae autē, & dimidia. I. Ruben, & Gad, & dimidia Manasse acceperunt possessionem ante Iordanem: ideo novem tribus, & dimidia, quae supererant accipere debebant terram istam, quae diuidenda erat. *Tribus enim filiorum Ruben per familias suas.* Hic datur causa eius quod dictum est. I. quare daretur terra novem tribubus, & dimidia, quia aliae duae, & dimidia iam susceperant possessionem. & dicitur tribus Ruben per familias suas. I. diuisa per familias: nam quilibet tribus diuiditur in familias, quae sunt minores cognationes in ipsa, & de familijs singularum tribuum, quae sunt, habetur supra cap. 26. Cum autem Moyses dedit tribui Ruben possessionem, non dedit eam confusē, sed cui liber familiae distinxit partem suam. *Et tribus filiorum Gad iuxta cognationum numerum.* I. etiam tribus Gad, quae est vna de duabus, & dimidia recepit possessionem diuisam secundum numerum cognationum. I. q. tot partes factae sunt in possessione eius, quot in ea erant cognationes, & vocantur cognationes. I. familiae, quāquam cognatio est nomen generale ad tribum, familiam, & domum. Et dicitur secundum numerum cognationum dupliciter. vno modo q. numerus partium fuit secundum numerum cognationum dando cuiilibet partem. Alio modo refertur ad quantitatem continuam. I. secundum numerum cognationum. I. inquit rebatur de qualibet cognatione quantus esset numerus eius ad hoc, q. daretur pluribus maior pars, & paucioribus minor, vt patet supra 26. c. *Media quoque tribus Manasse.* I. ita accepit possessionem suam cum alijs duabus. Quare autem fuerit hoc declaratum est sup. c. 32. *Acceperunt partem suam trans Iordanem.* I. ante transitum Iordanis. Non est autem hic trans proprie, quia Moyses cum ista diceret erat in terra istarum duarum tribuum, & dimidia nondum transito Iordane, sed confuevit dici trans Iordanem, nisi ab eo qui est ad vnam partem Iordanis pro re, quae ad aliam partem est. Sed accepit hic trans solum pro ante. *Contra Iericho ad Orientalem plagam.* I. terra duarum tribuum, & dimidia est disposita contra Iericho. Nā Iericho est in principio terrae Chanaan in parte orientali eius apud Iordanem, & declinat ad partem meridianam: Israelitae au-

Castus in quo possit m' vti fortibus.

tem quando introire debuerunt in terram Chanaan introierunt per illam partem, vt patet Iosue capit. 2. & tunc quando erant in castris ante Iordanem erant contra Iericho, vt patet supra in litera, & praecedenti capiti.

Et ait dominus ad Moysen. Hic ponitur secundum huius partis, scilicet a quibus terra diuidenda esset: iussit enim dominus terram diuidi per sortem, sed quia in positione sortium posset suboriri quaestio, indigebat determinatore, & ob hoc Deus posuit iudices diuisores terrae, de quibus hic.

Hae sunt nomina virorum, qui terram vobis diuident. Assignati sunt isti, qui sequuntur in diuisores, in quo certificati fuerunt de vita per aliquantum tempus. Nam diuisio terrae futura erat post omnia bella, sed isti diuisori erant terram: ergo oportebat, vt viuere viderent ad bellorum consummationem saltem, quod eis satis magnum gaudium erat: nam cum pugnaturi essent contra gentes multas satis rationabiliter timere poterant, quod aliqui eorum morerentur.

Eleazar sacerdos. Isti sunt, qui diuisuri erant terram. Et sciendum est, quod ponuntur hic quatuordecim viri. Nam Deus voluit dare diuisores, & principes diuisorum, fuerunt autem diuisores duodecim viri, de duodecim tribubus, ita vt nulla tribus excluderetur ab hac iurisdictione, & omnes isti duodecim erant aequales potestate, fuerunt autem duo principes horum Iosue, & Eleazar: Iosue quidem, quia erat dominus totius populi: Eleazar autem, quia erat summus sacerdos, & ob hoc honoratissimus in populo. Nam tempore Moysi etiam ipse habebat auctoritatem: nam coram eo, & Moyses determinabantur magnae causae, vt patet de filiabus Salphaad supra cap. 27.

Et Iosue filius Num. Iste erat secundus princeps diuisorum, & iste erat excellentior, cum Deus fecisset eum principem populi supra capiti. 37. & Deuteronomij capitulo vltimo: ideo ad istum principaliter accedebant illi, qui petebant possessionem, sic patet de Caleb Iosue capiti. decimoquarto. vbi accessit ad Iosue petens hereditatem, ipse quoque iussit, vt omnes tribus venirent ad ponendum sortes coram domino in Sylo Iosue capiti. decimo octauo, cum tamen debebat aliquid fieri de diuisione oportebat omnes conuenire, qui nominantur hic.

Et singuli principes de tribubus singulis. Id est, quod de qualibet tribu acciperetur vnus vir, qui esset princeps in diuisione hac secundum quod in litera exprimitur positus nominibus eorum.

Quare de qualibet tribu ponebatur vnus iudex ad distribuendum terram Chanaan. *Quest. VII.*

QVAERET aliquis, quare de qualibet tribu ponebatur vnus.

Respondendum est, quod hoc fiebat propter duo. Primo ne aliqua tribus videretur esse ceteris despicabilior, sed necesse erat, quod ponerentur de aliquibus tribubus, aut de aliqua viri quidam, qui essent diuisores terrae, ideo si de omnibus alijs non ponerentur viderentur ceteris tribus neglectae, aut minoris auctoritatis, quam illae, de quibus ponebantur aliqui viri, & sic esset locus inuidiae, & contentioni. Hanc autem Deus voluit euitare, ideo quandoque de aliqua tribu mittebantur viri ad aliquid etiam de omnibus alijs mittebantur, vel si fiebat aliquid, quod pertineret ad honorem vnus tribus, etiam fiebant alia similia, quae pertinerent ad honorem aliarum tribuum. Patet hoc tempore confirmationis legis: nā positi fuerunt in monte Synai lapides erecti in titulos ad memoriam, q. accepisset Israel legem ibi, & ne aliqua tribus videretur esse deterior ceteris, duodecim tituli positi sunt

sunt Exodi 24. Item ibidem cum deberent fieri sacrificia pro toto populo. duodecim iuuenes de duodecim tribubus Israel illa fecerunt eodem capiti. Item in duobus onychinis superhermularis duodecim tribuum nomina posita sunt, & in duodecim lapidibus rationalis earundem duodecim tribuum nomina sculpta fuerunt: Exodi 28. Item cum in dedicatione Sanctuarij principes populi offerret, omnium duodecim tribuum principes obtulerunt per dies duodecim supra capiti. 7. Item cum mitterentur exploratores in terram Chanaan, de qualibet tribu vnus vir missus est supra capiti. 13. Item cum assignarentur Israelitae ad ponendum benedictionem, & maledictionem super montem Hebal, & Garizim pro obseruatoribus, & violatoribus legis, omnes duodecim tribus ad hoc opus destinatae sunt Deuteronomio. 27. Ita igitur cum aliquibus committenda esset terra diuisio debuit committi viris, qui essent de omnibus tribubus. Nec solum obseruatum fuit hoc in ducatu Moysi, sed etiam in ducatu Iosue, nam cum in Iordane erigendi essent lapides in memoriam transitus Israel per locum ipsum positi fuerunt duodecim lapides in memoriam duodecim tribuum: Iosue ca. 4. & cum voluisset Deus, quod in prima mansione eorum in terra Chanaan, scilicet in Galgalis maneret eorum memoria fecit, q. adducerentur duodecim lapides de Iordane, & ponerentur ibi, & pro illis introierunt duodecim viri de duodecim tribubus, vt patet praeter alleg. cap. Secunda causa fuit ad tollendum grauem, vel suspicionem grauius a qualibet tribu: si enim de aliquibus tribubus viri ponerentur diuisores terrae, & non de alijs, cum quilibet sibi ipsi boni vellet, possent isti intrare se diuidere alias colludere, & distribuere tribubus suis magnas sortes, alijs autem tribubus darent paruas, & illi non possent habere ius contra eos, quia licet reclamarent isti erant iudices, & nulli alij superiores, ideo non esset, qui tolleretur grauius factum ab eis. Cum autem positi essent iudices diuisores de omnibus tribubus non poterat hoc fieri, quia nullus illorum permitteret tribum suam grauari, & omnes erant aequales in iure, ideo non posset committi fraus. Et dato quod hic non committeretur aliqua fraus, vel graueretur aliqua tribus, poterat tamen grauari, & satis erat suspitio, quod graueretur, cum quadam de tribubus haberet iudices pro parte sua, & aliae non. Ad tollendum ergo omnia haec conueniens fuit, vt de qualibet tribu ponerentur diuisores.

Quare de omnibus tribubus positi fuerunt diuisores, cum tamen non essent omnes habituri fortis. *Quest. VIII.*

QVAERET vltius, quare de omnibus duodecim tribubus ponebantur diuisores, cum non essent habituri omnes duodecim tribus aliquas sortes, sed solum novem, & dimidia, vt patet supra in litera. Causa autem supra assignata solum militat pro illis tribubus, quae recepturae erant sortem, pro alijs autem, ad quas non attinebant sortes, nihil agunt.

Respondendum est, q. tres fuerunt causae ad hoc. Prima fuit propter honorem, nam vt dictum est si aliqua tribus de Israelitis non haberet aequalitatem honoris cum ceteris videretur esse despicabilior, & quia hoc Deus tollere volebat, ne orirentur inuidiae, & invidiae, de omnibus tribubus fecit esse diuisores. Nec valet cum dicitur, quod ad duas tribus & dimidia nihil pertinebat de hoc, cum ipsae non essent suscepturae hereditatem, quia licet non pertineret ad eas hereditas poterat pertinere iudicium de hereditate, immo melius ad ipsas quam ad omnes alias, quia quilibet melius iudicat in causa aliena, quam in sua: propter hoc, Alph. Toft. super Num. Pars II.

quia non habet amorem ita ordinatum ad alterum, sicut ad seipsum secundum Arist. 9. Ethico. ideo ista tribus melius iudicarent, quia nihil ad eas pertinebat, & etiam illi viri, qui ponebantur de singulis alijs tribubus quamquam ad ipsas tribus pertineret hereditas, tamen illi non ponebantur, vt habentes ius in re, sed vt penitus alieni, nam non erant, vt procuratores, sed vt iudices. Secunda causa fuit, quia ista diuisio fiebat tota communitate, ideo debebant poni iudices nomine totius communitatis, sed hoc erat, quod ponerentur aliqui de singulis tribubus, ergo sic poni debuerunt. Patet hoc, quia quamquam terra Chanaan solis nouem tribubus, & dimidia diuidenda esset, tamen ad totum Israel pertinebat, & totus Israel iuit illuc ad pugnam contra incolas terrae illius, cum iuerint illuc viri de duabus tribubus, & dimidia Iosue c. 4. terra quoque duarum tribuum, & dimidia erat totius Israel, quia quamquam duae tribus, & dimidia illam susceperant in hereditatem, tamen totus Israel eis illam dabat, sic patet supra cap. 32. cum dixit Moyses ad totum Israel, quod si filij Gad, & Ruben, nolent transire Iordanem cum eis ad pugnam darent illis locum habitandi inter seipsum in terra Chanaan, & si transiret cum eis, darent illis terram duorum regum Amorrorum, sed si non esset totus Israel non posset eam dare, ergo ad totum populum pertinebat, & praecipue quia licet terra post diuisionem pertineret specialiter ad aliquas tribus, tamen ante diuisionem non pertinebat ad aliquam, sed ad totum populum, ideo ad diuisionem faciendam non debebant poni viri specialiter de aliquibus tribubus, sed de toto populo, & hoc erat ponere de singulis tribubus. Tertia ratio erat, quia conuenientius ponebatur hic iudices de duabus tribubus, & dimidia quam de omnibus alijs, quia pertinebat vtilitas diuisionis ad alias, & non ad duas, & dimidiam. Melius autem, & liberius quis iudicat cum neutra pars cause ei vtilis, vel inutilis est, quam cum aliquid eorum accideret potest, ideo conueniens fuit, vt de his duabus tribubus, & dimidia, sicut de ceteris assignarentur diuisores.

Quare de tribu Leui nullus diuisor positus fuit. *Quest. IX.*

QVAERET vltius, quare de tribu Leui non fuit positus aliquis diuisor. Respondetur potest, q. tribus Leui non erat susceptura aliquam sortem in aliquo loco terrae, p. missionis s. c. 18. & Iosue c. 13. ideo ad eam nihil pertinebat de his iudicare, aut diuidere: ad reliquas autem tribus pertinebat aliquid de possessione, ideo de qualibet earum debet poni iudex. Sed arguet aliquis, quia hoc modo non deberet poni aliquis diuisor de tribu Ruben, & Gad, quia istae nullam partem accepturae erant, & tamen fuerunt positi aliqui. Dicitur potest igitur aliter q. ad tribum Leui non pertinuit, q. esset aliquis iudex de illa, quia non solum Leuitae non erant suscepturi sortem, sed etiam non erant ipsi de populo, nec includebantur nomine filiorum Israel: sic n. Deus iusserat s. c. 1. q. non poneretur summa Leuitarum cum summa filiorum Israel. Nec etiam de ipsis aliqui accipiebantur ad faciendum quidquam quod pertineret ad populum, sicut patet de missione exploratorum, & similibus s. c. 13. Etiam dato, q. deberent poni aliqui diuisores de singulis tribubus, non debebant poni de Leuitis, q. Leuitae non faciebant tribus, cum diuideret Israel per 12. tribus, & nulla earum erat de Leuitis. Si tñ vellemus largi loqui aliquis de diuisoribus erat de tribu Leui cum Eleazar esset de Leuitis, & ipse ponitur hic vt principalis diuisor, sed non proprie est ipse de diuisoribus tribuum. Et si de tribu Leui aliquis ponendus fuisset propter Eleazarum alius poneretur, sicut patet de Iosue,

qui erat de tribu Ephraim, & tamē prater ipsum fuit alius diuifor eiusdem tribus, vt patet in litera, eo quod Iofue magis erat princeps diuiforum, quam diuifor.

Ad quid ponerentur diuifores, cum diuifio futura effet per fortis. *Quæst. X.*

QVAERETUR vltius, quid proderat, quod ponerentur diuifores terræ, quia concordia p eos facta nihil valeret, cum omnia postea fortibus diuifenda essent. Respondendum est, quod isti diuifores erant necessarij, & multum cōferebant, immo totum conferebant, quia dato, quod fortis ista, quæ ponebantur essent fortis communes, sicut istæ quas nos ponimus, quæ a Deo specialiter nõ reguntur, sed magis quadam temeritate fortuna, adhuc essent necessarij diuifores: nam fortis nõ possunt poni, nisi super aliquas partes diuifionis. Ita autem diuifio ab aliquo fieri debebat, & isti sunt, qui assignantur hic, ideo aliqui conferebant, quia necessarij erāt. Nec solum aliquid, sed totum, quia prater istorum diuifionem fortis nihil faciebant, isti namque primo diuidebant terram in tot partes, quot erant tribus, & secundum magnitudinem earū sic faciebant proportionem in ipsis partibus diuifionis, & tunc postis cedulis sortium proueniebat cuilibet tribui illa pars, quæ assignata fuerat a diuiforibus, nec errabat vnquam fors, vt declaratum fuit supra cap. 26. & Iofue ca. 15. Opportuit igitur ad hoc assignari viros peritos, & circa hæc expertos, ne aliquam tribum grauarent. Nam si ipsi errarent in assignatione possessionum quantum ad magnitudinem, & paruitatem pro qualibet tribu, necesse erat, vt fortis etiam si a Deo mouerentur erraret, sicut patet de sorte, quæ primo data fuit tribui Iuda, & tamen erratum est in illa, ideo postea reducta est ad proportionem cum alijs, & quadam pars de ipsa decisa est, quam accepit in possessionem tribus Symeon, de quo late declaratum est Iofue capit. 15. & 19.

An isti diuifores sint illi qui illustrauerunt terram describendo eam. *Quæst. XI.*

QVAERETUR vltius, an isti diuifores terræ, qui hic ponuntur sunt illi, qui illustrauerunt terram describentes eam in volumine ad ponendum postea fortis, de quibus Iofue 18. cap. Dicit aliquis, quod sic, quia isti diuifores positi fuerunt ad aliquid, sed non videtur esse aliquis actus proprius eorum, nisi describere terram in partes. ergo ipsi fuerunt, qui descriperunt. Respondendum est, quod non fuerunt isti, quia Iofue fuit de istis diuiforibus, vt patet hic, sed Iofue non iuit ad describendum terram, vt patet Iofue c. 18. cum ipse dixerit viris, qui ibant ad describendum, quod irent per talem, vel talem partem, ergo non fuerunt ipsi diuifores descriprores terræ. Itē patet hoc, quia dicitur ibi, quod postquam isti viri descriperunt terram, redierunt ad Iofue, qui erat in Silo in castris, ergo non iuit cum eis. Item patet hoc, quia dicitur præalle. c. Eligite, de singulis tribubus viros, vt mittam eos, & describant terram, sed isti duodecim non poterant eligi, quia iam a Deo electi fuerat, ideo oportet intelligi de alijs, quod fuerint electi. Item patet, quia dicitur ibi, quod de singulis tribubus eligerent viros ternos, sed hic de qualibet tribu solum fuit vnus acceptus, ergo non sunt isti, qui diuiforunt terram. Cum autem arguitur, quod non videtur esse alius actus proprius istorum diuiforum, nisi describere terram, ergo ipsi descriperunt. Respondendum, quod prater hoc ipsi habebant alios actus,

scilicet facere diuifionem quando vellent, & ponere cedulas sortium, & assignare cuilibet tribui suam partem facta diuifione, sicut cum quis mittitur in possessionem iudicis auctoritate. Et hoc etiam, quod erat mittere viros ad describendum terram, pertinebat ad eorū iurisdictionem: nam cum ipsis delegatum esset, quod terram diuiderent delegabantur omnia, sine quibus non poterat hoc commode finire, sic extra de offic. deleg. c. præterea.

Quare in tribu Ephraim positi fuerunt duo in alijs autem vnus. *Quæst. XII.*

QVAERETUR vltius, quare in tribu Ephraim fuerunt positi duo diuifores, scilicet Iofue, & quidam alius, vt patet infra, cum in qualibet tribu vnus esset diuifor. Respondendum est, quod diuifores erant proprie duodecim, quorū de qualibet tribu vnus erat, & in hoc non excedebat tribus Ephraim alias tribus, sed præter hos fuerunt positi quidam principes, qui nõ proprie sunt diuifores, sed principes diuiforū, & isti oportet, quod essent de aliqua tribu, ideo in aliqua essent geminati. Sic fuit de tribu Ephraim, in qua specialiter datus est vnus diuifor, sicut in ceteris, & præter hoc fuit Iofue de eadem tribu. Iofue tamen non ponitur specialiter, vt diuifor, sed vt dominus diuiforum. Et patet, quia alius sicut ille vir, qui ponitur de tribu Ephraim nominatur specialiter diuifor pro illa tribu, ita etiam nominaretur ibi Iofue, sed non fuit nominatus.

Quare in tribu Ephraim fuerit positi præter Iofue alius diuifor. *Quæst. XIII.*

QVAERETUR vltius cum Iofue esset princeps diuiforum, & nihil minus haberet de iure in hac re quam vnus de alijs diuiforibus, immo magis, quare fuit positi alius diuifor in tribu Ephraim præter Iofue? Respondendum est, quod Deus voluit de qualibet tribu dare vnum diuiforem, ideo debuit de tribu Ephraim dari vnus, sicut de ceteris, alioquin grauaretur ista tribus, fuit ergo assignatus specialiter vir, de quo ista, Iofue autem non fuit assignatus in diuifione specialiter, sed etiam si non assignaretur pertineret ad eum, quia ipse erat princeps populi, nihil ergo speciale dabatur tribui Ephraim, quod Iofue esset diuifor, cum hoc competeret ei ex principatu suo: Non erat etiam conueniens, quod ipse solus esset diuifor in tribu Ephraim: nam tunc videretur ipse esse tanquam vnus de diuiforibus aliarum tribuum, cum specialiter esset constitutus, sicut quilibet de illis: sed hoc non erat, quia Iofue habebat maiorem potestatem, quam alij diuifores cum ipse iuberet alijs, & posset eos cogere ad describendum terram si ipsi essent negligentes. Hoc aliquo modo patet Iofue capit. 18. vbi cum nec tribus peterent possessiones, nec diuifores eis assignarent, Iofue dixit supplens negligentiam eorum, vt quequo marceis ignauia, & non intratis ad possidendam terram, eligite de singulis tribubus ternos viros, &c. Itē non erat aliquid speciale in tribu Ephraim, quod sumeretur Iofue in diuiforem tanquam si nullus sumeretur: sic enim de tribu Leui nullus fuit assumptus in diuiforem, & tamē Eleazar erat de diuiforibus, & erat de tribu Leui. Ideo dicendū, quod duodecim viris assignatis, primo proprie conuenit, quod essent diuifores, quia præter istam assignationem non habebant aliud ius, Iofue tñ, & Eleazar, quia erant principes populi, etiam si nõ fuissent specialiter assignati in diuifores, conueniret eis propter principatum suum.

An isti duodecim diuifores sint illi, qui iuerunt ad explorandum terram. *Quæst. XIII.*

QVAERETUR vltius, an isti duodecim viri, qui ponuntur hic sint duodecim, qui missi sunt in terram Chanaan ad explorandum eam, de quibus supra cap. 13. Dicit aliquis, quod sic, quia ibi ponitur Caleb de tribu Iuda, & ipse ponitur hic. Sed dicendum, quod nõ sunt isti viri, nam diuersa sunt nomina hic, & ibi, vt patet inspiciendo literam. Sed dicit aliquis, quod non sequitur, quoniam interdum in scriptura nomina virorum, vel locorum sunt multiplicia, & cum in vno loco vnum nomen habuerint, alibi alijs nominibus appellantur, sicut saepe dictum est. Sed hoc stare non potest, nam si esset vnus vir, aut duo quorū nomina mutata essent, fortassis esset opinabile, sed hic sunt duodecim viri, & duodecim patres eorum, & supra ca. 13. ponuntur totidem viri, & patres sui, & non est concordia in aliquo nomine hic, & ibi, nisi in Caleb & patre eius: ergo satis videtur, quod non sint iidem viri. Sed quia adhuc ista probatio calumniabilis esset: dicendum aliter, scilicet, quod isti non sunt illi, qui habentur ibi, nõ de duodecim exploratoribus soli duo superfuerunt decem quippe coram toto populo subito perierunt, quando venerunt de explorando supra ca. 14. ideo alij viri sunt. Sed dicitur nunquid isti viri sunt duodecim principes tribuum duodecim, de quibus habetur supra ca. 1. Respondendum est, quod non, quia nullum nomen eorum, quæ habentur hic ponitur ibi. Item solidius hoc probatur, nam omnes illi principes iam perierant, quia supra ca. 14. dicitur, quod omnes qui erant a 20. anno supra numerati perituri essent, sed principes, qui habentur s. ca. 1. computati fuerunt. Ergo iam mortui fuerant, quod patet, quia supra cap. 26. dicitur, quod in numeratione ibi facta nullus fuit de viris, qui computati sunt in monte Sinai, sed manifestum est, quod isti principes, qui habentur supra c. 1. computati fuerunt ibi, ergo iam non erant superstitis.

An isti duodecim possent esse principes tribuum, ita quod essent filij præcedentium. *Quæst. XV.*

QVAERETUR amplius, an isti duodecim principes essent filij duodecim principum virorum, qui prius fuerant principes, ita vt isti possent esse principes tribuum. Ad hoc autem non sequitur inconueniens, quod ad præcedentia, quia licet principes, de quo supra cap. 1. nunc non superuierent propter sententiam datam, tamen filij eorum poterant superuivere. Sed dicendum est, quod isti non erant filij eorum, quoniam hic ponuntur duodecim viri, & nomina patrum istorum, ergo deberent esse nomina principum, quæ habentur supra c. 1. & tamen nullum nomen istorum ponitur ibi: ergo videtur, quod isti principes non habuerunt illos pro patribus, sed alios valde distinctos. Et si dicatur, quod possunt esse nomina mutata, sicut saepe eiusdem viri sunt multa nomina: dicendum non posse stare, quia forte hoc concedi posset in vno, vel in duobus: sed hic ponuntur nomina patrum duodecim principum, & nullum eorum est idem cum illis, quæ habentur supra ca. 1. ideo nõ sunt isti filij eorum, & hoc necessarium est, & hoc fortassis aliquis concedet. Sed dicit, quod isti sunt nepotes illorum principum, qui habentur supra cap. 1. & sic ponuntur hic, tanquam principes tribuum, cum veniant de progenie principum, & tamē nomina patrum suorum non sunt illa, quæ habentur supra c. 1. quia illi non sunt patres eorum, sed aui. Sed hoc non est satis verisimile: nam dato quod multorum istorum patres perijissent & aui, ita quod isti essent nepotes illorum prin-

cipum, qui habentur s. c. 1. tamen quod omnium eorum patres perijissent non est verisimile, & tunc stantibus patribus aliquorum, scilicet essent filij principum, qui habentur s. c. 1. ponerentur hic nomina aliquorum illorum cum hic describantur isti principes cum patribus suis, sed non est, quoniam nullius eorum ponitur hic nomen, ideo isti nõ sunt filij, nec nepotes illorum.

Item patet, quia licet de ceteris esset aliquo modo calumniabile, tamen de Caleb manifestum est, quod nõ sit de progenie illa, nam ipse ponitur tanquam princeps tribus Iuda: ergo deberet esse filius, vel nepos Naafon qui fuit princeps in tribu Iuda. s. c. 1. sed non est, quia filius Naafon fuit Salmon, vt patet Matt. c. 1. in Genealogia Saluatoris. Et ipse hoc tempore viuens erat, etiã tempore, quo Israelitæ venerunt in Iericho cum accepit Raab Ierichontinam in vxorem, ex qua genuit Booz Matt. c. 1. ergo debebat ille poni tanquam princeps in tribu Iuda cum esset filius illius, qui principatus est in monte Sinai. Et iste principatus veniebat per lineam generationis, scilicet secundum familias, ideo viuente Salmon non fieret princeps Caleb. non debet ergo dici, quod isti duodecim viri sunt duodecim principes tribuum Israel: sed vocantur hic duodecim principes de singulis tribubus, non quod assumerentur principes ipsarum tribuum, sed quod de qualibet tribu assumptus fuit hic vnus vir, & ille erat princeps, scilicet diuifionis terræ, nam quia isti diuifori erant totam terram Israelitis, & assignatori eam, erant iudices ipsorum & principes.

Vel dicitur, quod isti erant principes de singulis tribubus, scilicet principes familiarum, vel domorum: non tamen erant principes tribuum, & hoc sufficit. Si aliquis autē temper contenderet, quod isti essent principes tribuum, oportet dicere, quod principatus in Israelitis non veniebat per progeniem in qualibet tribu, quia cum Naafon fuisset princeps, vt patet s. ca. 1. debebat filius eius Salmon esse princeps, sed non ponitur hic ipse, & tunc superuiebat, vt dictū est, ergo necesse est, quod vel isti non sint principes tribuum, vel principatus non veniat per lineam progeniei. Sed hoc falsum est, quia in veteri testamento omnia per progeniem derivabatur, tam in spiritualibus, quam in temporalibus. Nam in spiritualibus summo sacerdoti succedebat filius eius in summum sacerdotem: Exodi 29. & Leui. c. 6. etiam in minoribus sacerdotibus hoc appareret, quia non erant minores sacerdotes, nisi qui essent de stirpe sacerdotum. Siquis autem de alijs conaretur accedere ad ministrandum moriebatur, vt patet supra ca. 3. In temporalibus quoque idem modus erat. nam reges per successionem veniebant, vt patet ex processu tertij, & quarti libri Regum, ergo isti principes per successionem quoque venirent, & consequenter non essent isti principes tribuum, vt dictum est, sed essent alij aliqui principes ad hoc assignati, vt diuiderent terram.

C A P. XXXV.

ETC quoque locutus est Dominus Iosue ar. ad Moysen in campestribus Moab supra Iordanem contra Iericho: Vrbes Ieruitatum. Præcipe filijs Israel, vt dent Leuitis de possessionibus suis vrbes ad habitandum, & suburbana earum per circuitum, vt ipsi in oppidis maneant, & suburbana sint pecoribus ac iumentis, quæ a muris ciuitatum forinsecus per circuitum mille passuum spatio tendentur. Contra Orientem duo millia erunt cubiti

eruntque, & contra Meridiem similiter erunt duo millia, ad mare quoque, quod respicit ad Occidentem, eadem mensura erit, & septentrionalis plaga æquali termino finiatur. Erantque vrbes in medio, & foris suburbana. De ipsis autem oppidis, quæ Leuitis dabitur lex erunt in fugitiuorum auxilio separata, vt fugiat ad ea, qui fuderit sanguinem: & exceptis his alia quadragintaduo oppida, id est, simul quadraginta octo cum suburbanis suis. Ipsæque vrbes, quæ dabuntur de possessionibus filiorum Israel, ab his, qui plus habent, plures auferentur, & qui minus, pauciores. Singuli iuxta mensuram hereditatis suæ dabunt oppida Leuitis.

Hæc quoque. Disto de diuisione terre quæ fiebat per sortem. Hic agitur de diuisione terre sine sorte, & tangitur duo: primum de Leuitarum habitaculis: secundo de fugitiuorum receptaculis, ibi. *At dominus ad.*

An que sequuntur fuerint post præcedentia. Quæst. I.

CIRCA primum de ordine huius ad præcedentia dubium est, an fuerint ante illa, vel post. Et dicendum, quod tam istud quam illa dicta sunt in eadem mansione, scilicet in vltima. Quod satis apparet ex principio literæ, scilicet. Hæc quoque locutus est dominus in campestribus Moab, ergo etiam præcedentia ibi fuerat locutus. Et ex hoc etiam patet, quod non fuerint hæc in temporibus multum differentibus, quia tempus quo in mansione vltima Israelitæ steterunt antequam ista dicerentur, fuit minus quam quatuor mensium, quia Moyses dixit ista, & ipse mortuus est in principio mensis 11. post recitationem Deuteronomij, quam fecit prima die mensis 11. Deuteronomo. capit. 1. sed ad mansiōem istā vltimam venerunt Israelitæ forte in septimo mense, vel in octauo. Nam in principio mensis quinti anni huius 40. erant Israelitæ in monte Hor, cum hoc tempore mortuus fuerit ibi Aaron supra capit. 33. & post hoc circueverunt multo tempore montem Seir, vt colligitur supra cap. 21. & Deuteronomo. ca. 2. Etiam pugnaverunt contra Amorrhæos, & ambulauerunt per plures mansiones, ergo pro omnibus istis flueret tempus duorum mensium, aut amplius, & sic in septimo mense venerunt ad mansiōem vltimam, vel aliquantum post, ergo in tempore intermedio septimi, & vndecimi mensis dicta fuerunt, & facta omnia, quæ habentur a cap. 22. vsque ad finem: ergo non fuit multum tempus inter ista, & illa quomodocumque se habeant. Satis tamen dicendum, quod hic sit ordo consequens, licet constare non possit: nam ista sunt præcepta pure, & non est in eis aliquid historicum. In quod cognosci possit de ordine præcedentium ad hoc, in scriptura in nunquam est recedendum ab ordine eius, nisi propter aliquam causam apparentem, sicut ex aliquo loco appareat, quod non fuerit ille ordo rerum gestarum, qui monstratur in litera: potissime, quia hic videtur fieri quadam continuatio, cum dicatur: Hæc quoque locutus est, id est non solum præcedentia Deus mandauit Moysi, sed etiam ista, ergo prius illa quam ista dicta videntur. *Hæc quoque locutus est dominus ad Moysen.*

Vrbes fugitiuorum. Resue 2.

Idem etiam ista præcepta, quæ habentur hic dedit illi, nam generale erat, quod Deus non loqueretur ad populum per seipsum, vel per Angelum, sed loquebatur ad Moysen, & ipse illud populo significabat. *In campestribus Moab.* Ista est mansio vltima in deserto apud Iordanem, & vocantur campestria quædam loca non penitus plana, quæ sunt inter descensum de montibus Abarim, & Iordanem, & sunt ibi duæ mansiones, scilicet campestris, & planiora loca, vt patet supra cap. 33. Istud autem intelligitur de vltima mansione, quæ erat in Belfethim in planioribus locis Moab. Vocantur autem campestria Moab, quia ista terra pertinet olim ad terram Moab, sed rex Sehon tulit eam de manu Moabitaram. *Contra Iericho.* Idem ista campestria sunt disposita contra urbem Iericho, sicut est Iericho occidentalis respectu istorum campestrium, quia Iericho est in parte Orientali terre Chanaan, terra autem campestrium Moab est magis Orientalis, quam tota terra Chanaan, & est in extremitate Occidentali ipsius, ideo erat contra Iericho, sicut ista sunt coniuncta Iordane in terposito. *Super Iordanem.* Idem mansio ista erat super Iordanem, scilicet apud illum. Et dicitur esse supra, quia erat in locis eminentioribus, cum Iordanis fluat per humiliora loca, sic enim dicitur de aqua, quod est sub terra, quia descendit ad partes eius proniores, sic dicitur Psal. 23. quia super maria fundauit eum, & super flumina præparauit eum, id est orbis terræ est super maria, & flumina. *Præcepta filiis Israel.* Ista, quæ sequuntur dabuntur per modum præcepti, quia obligabant totam multitudinem, & sic poni oportuit: nam si ista spontanea essent, fortassis non darent Israelitæ Leuitis de urbibus suis ex auaritia, & sic non haberent Leuitæ locum manendi in terra Chanaan. *Vt det Leuitis de possessionibus suis.* Hic vocantur Leuitæ omnes, siue de genere sacerdotum, siue de simplicibus Leuitis, aliquando tamen soli minores Leuitæ vocantur Leuitæ, & alij vocantur sacerdotes, sed hic Leuita significat stirpem, & non ministrationis gradum. Istis iubebat Deus dari vrbes ad habitandum, & suburbana ad alenda pecora, quia ipsi non habebant aliquam partem terræ eis correspondentem: tota quippe terra diuisa fuit per duodecim sortes, secundum numerum duodecim tribuum Israel. Pro Leuitis autem nihil restabat, quod diuidi posset, sed quælibet tribus debebat Leuitis de urbibus suis ad habitandum, vt infra dicitur.

Quare Leuitæ non acceperunt sortem cum alijs tribubus, cum ipsi essent vna tribus de tribubus. Quæst. II.

QUARE ET aliqui, quare Leuitæ non acceperunt sortem cum ceteris Israelitis, cum essent vna de tribubus Israel. Respondetur, quod hoc factum est, ne grauarentur cetera tribus, nam nihil habebant Israelitæ, nisi terram illam de cuius fructibus alerentur: Leuitis autem datum fuit aliquod ius speciale super reliquas tribus, scilicet quod acciperent ab eis omnium fructuum decimas, & primitias, & redemptiones primogenitorum, & iura sacrificiorum, & reliqua, de quibus supra cap. 18. Ista autem, vt declaratum fuit ibidem, sunt maioris precij, quam fructus vini, vel duarum sortium quolibet anno. Nam etiam sola decima erat plus, quam fructus vnius sortis, quia erant duodecim sortes, & dabatur decima de illis: si ergo superadderetur Leuitis fors terræ efficerentur diuites in immensum, & essent multo excellentiores reliquis tribubus, & daretur locus inuidia illis. nunc autem cum Leuitæ non haberent aliquam partem terræ, reliqui Israelitæ sponte dabant sibi iura, quæ valerent plus quam vna fors, &

& etiam ipsi non grauabantur: nam alio modo quantum dabatur Leuitis adimebatur alijs tribubus, nunc autem nihil illis tollebatur. Item non debuerunt Leuitæ accipere sortem, quia nihil profecisset eis, erat quippe terra ista ad colendum, sed Leuitæ non poterant occupari in cultu cum haberent ministeria Dei in sanctuario, maxime autem sacerdotes, qui nimis occupabantur, ideo perderetur terra sine cultore, reliquæ autem tribus terram colebant, quia non vacabant alijs operibus, ideo eis conueniebant fortes. Ob hoc autem Leuitis solum date sunt vrbes ad habitandum, & suburbana ad pascendum pecora: nullæ autem segetes, vel vineæ ad colendum tradite sunt. Item si Leuitis fuisset data aliqua fors, illi habitassent simul, sicut quælibet alia tribus accipiebat simul totam sortem suam, sed hoc non conueniebat, quia tunc non possent ire faciliter ad ministrandum ad Sanctuarium domini: nam mutabatur Sanctuarium de loco in locum, ideo cum ad vnam extremitatem, vel partem regni Sanctuarium moueretur, esset difficile sacerdotibus & Leuitis ire ad illam partem, si autem loca sua essent dispersa per terram Israel ad quamcunque partem Sanctuarium moueretur semper essent ibi aliqui Leuitæ, & sacerdotes, & sic conuenienter fieri debuit, vt nihil haberent, sed ab alijs reciperent, & tamen non erant vrbes istæ date penitus in Eleemosynam, cum cogerebantur Israelitæ dare ex mandato Dei, & Leuitæ habentes vrbes illas erant domini earum, sicut quælibet tribus erat domina urbium suarum. Erant tamen priuilegiatæ vrbes Leuitarum, quod non possent vendi alijs tribubus. De quo Leuit. cap. vlti.

De possessionibus suis vrbes ad habitandum. Idem non accipiebant Leuitæ partem aliquam terræ per seipsum a principio, quia hoc esset accipere sortem, sed solum accipiebant de possessionibus Israelitarum, scilicet, quod inter Israelitas primo diuidebatur sorte tota terra, & cum prouenisset tribui cuiuslibet pars vna de illa accipiebantur aliq̄ vrbes pro Leuitis. Et quamquam Leuitæ haberent vrbes 48. sicut infra patet; tamen non dicebantur habere possessionem, sicut Israelitæ, & hoc propter duo. Primo quia licet Leuitæ haberent vrbes, tamen non habebant eas per sortem tanquam competeret eis ius diuidendi terram primo, & accipiendi partem, sed accipiebant vrbes istas per donationem aliarum tribuum, quælibet enim dabat aliqua loca. Secundo non dicebantur Leuitæ habere possessionem, quia possessio, vel fors magis pertinet ad agros, vel vineas quam ad ciuitates, & habitacula, cum ex illis habeatur vitæ sustentatio, ex his autem non, sed Leuitæ non acceperunt aliquos agros, sed solas vrbes, & suburbana, vt patet infra, ideo non dicebantur habere possessionem: & dicitur hic, quod erant vrbes ad habitandum, scilicet, quod non indigebant eis Leuitæ ad aliquam aliam vsum, nisi ad habitationem, ideo quamquam nomine ciuitatis intelligerentur termini eius, tamen cum dabatur ciuitas aliqua Leuitis non dabatur agri, nec rura illius vrbis, quia ad habitandum solum erant vrbes date, & non simpliciter. Dicitur autem, quod si in istis urbibus essent aliqui redditus, vt pote vectigalium; vel aliorum modorum, non pertinebant ad Leuitas sed ad tribum quæ dedisset talem urbem, etiam si intra ciuitatem essent aliquæ lapidicine, vel aurifodine, vel minere aliorum metallorum, vel similia non pertinebant illa ad Leuitas, sed ad illos, qui dederant urbem. Etiam totum territorium cuiuslibet vrbis vinearum, & agrorum, & viculorum non pertinebat ad Leuitas, sed ad dantes urbem præter mille passus in circuitu vrbis ad quamlibet partem, vt infra patet.

Et suburbana eorum per circuitum. Dicuntur suburbana

Ana spatia adiacentia vrbi, quasi sub vrbe posita, & erant ista suburbana mille passuum versus omnem partem, vt patet infra, & erant ad alenda pecora.

Vt ipsi in oppidis mancant. Idem vrbes erant, vt habitarent in eis Leuitæ. Vocantur hic oppida vrbes, & villæ: nam scriptura non distinguit vrbes a villis, sicut nos vulgariter loquentes distinguimus, sed omnia loca murata vrbes vocantur. In istis manebant Leuitæ, & in his, vt communiter erat Sanctuarii domini, vel locus sacrificandi.

Sed dicit aliquis quomodo Leuitæ manebant in diuersis urbibus, quia ipsi debebant esse in Sanctuario ad ministrandum coram Domino semper?

Respondendum est, quod Leuitæ, & sacerdotes erant valde multi, scilicet tota vna tribus, & non possent capere in aliquo loco quantumcunque ille esset magnus, sed erant diuisi per plura loca. Etiam ista diuisio erat quoniam Leuitæ non debebant semper esse in loco Sanctuarii ad ministrandum, sed seruebant per vices tam sacerdotes, quam Leuitæ minores, vt colligitur primo Paralip. a cap. 23. vsque ad 26. nam erant factæ sortes inter sacerdotes, & vna ministrabat vno tempore, & alia alio, inter Leuitas quoque eodem modo erant diuisiones. Istud fuit tempore Dauid, qui hæc ordinauit primo Paralip. cap. 26. sed etiam tempore Moysi, & toto tempore ante Dauid fuerunt inter sacerdotes, & Leuitas diuisiones ministrorum, scilicet, quod non ministrabant omnes semper, sed qui ministraturi erant veniebant de urbibus suis, & manebant in Sanctuario statuto tempore, deinde reuertebantur in oppida sua succedentibus alijs in ministratione. Sic patet de Zacharia patre beati Ioannis, qui fuit de sacerdotibus, & ministravit, Luc. cap. 1. sed completo tempore ministrationis suæ dicitur ibidem, quod iuit domum suam, quæ erat in deserto Iudæe. De tempore etiam Moysi dicitur, quod si Leuitæ, qui manerent in urbibus desiderantes locum Sanctuarii vellent illuc ire, & ibi semper manere, daretur eis semper portio, quæ consueuerat dari assistentibus, & præter hoc id, quod debebatur eis in urbibus suis, ergo non obligabantur Leuitæ sacerdotes manere in loco Sanctuarii semper, nec manebant, vnde oportebat, quod haberent alia oppida.

Et suburbana sint pecoribus, atque iumentis. Idem suburbana urbium assignabuntur pro pecoribus, & iumentis. Differunt enim pecora a iumentis, quia pecora sunt animalia pertinentia ad cibum: sicut bos, ovis, & capra, dum non sint volatilia nec aquatilia: iumenta vero sunt animalia pertinentia ad humanum adiutorium ab adiuuando dicta, & ad cibum non pertinent, sicut equus, mulus, asinus, & chamelus. Indigebant autem Leuitæ suburbanis ad pascua istorum animalium, quia in istis abundabant nimis, & non indigebant agris, nec vineis. Cuius causa patet, quia Leuitæ accipiebant omnes decimas, & primitias de omnibus fructibus terræ, & de animalibus, ideo sufficienter inde haberent alimentum, nec oportebat, quod aliquam terram colerent ad habendum fructus, ideo non fuerunt data agri nec vineæ, sed sola suburbana ad pascua. Etiam non possent sacerdotes, & Leuitæ vacare culturæ terræ ad plenum propter ministrationem, quam habebant in Sanctuario, pascuis autem egebant, quia habebant multa pecora, & iumenta super alias tribus: nam recipiebant Leuitæ decimas omnium animalium, de quo Leuitici capitulo. vigesimo septimo. habebant etiam animalia de primitiis, multa quoque de votis, & oblationibus alijsque iuribus sacerdotalibus, de quibus supra capitulo decimo octauo. Vnde necesse erat abundare nimis in animalibus, & pro his danda erat Leuitis terra multum pascualis, habebant autem Leuitæ ciuitates

Quo Leuitæ stabant in diuersis urbibus, cum debebant esse in Sanctuario.

Quo Leuitæ habebant 48. vrbes non dicebantur habere possessionem.

rates breuiorum terminorum. Nam quacunque ciuitas ipsorum habebat solum in circuitu mille passus siue magna, siue parua esset. Alię autem ciuitates Israhelitarum habebant maiores terminos, & hoc, quia vrbes Leuitarum non habebat agros, & vineas ad colendum, sed solum loca pascualia, vrbes autem aliarum tribuum habebant agros, & vineas, & pascua, & in hoc Leuitę non erant multum onerosi alijs Israhelitis cum parum acciperent de terra, quam ipsi colere possent.

Quomodo computarentur suburbana ciuitatum, quę dabantur Leuitis. Quęst. III.

Quęst. III. V. AER ET aliquis de istis vrribus, quę dabatur Leuitis: quomodo computarentur suburbana earum per mille passus, scilicet si in hoc medio essent agri, vel vineę, an deberent computari de suburbanis, vel non. Si enim dicitur, quod debebant computari, videbitur fortassis inconueniens, quia Leuitę non habituri erant agros, aut vineas, sed solum pascua, & hoc modo haberent agros, & vineas. Etiam grauantur Israhelitę cum Leuitę recipere agros eorum. Si autem dicitur e contrario, quod non computabatur agri, & vineę, stat inconueniens, quia tunc non possent habere Leuitę loca pascuorum: nam debebant computari isti mille passus a menibus vrribum, vt patet in litera, sed continet, vt communiter in locis coniectis vrbi esse agros, & vineas, ergo possent habere Leuitę mille passus in circuitu vrribum, quibus pauca essent loca pascualia, & sic fraudarentur Leuitę.

Sciendum igitur, quod computatio ista fiebat a menibus vrribum continue vsque ad mille passus per circuitum ad omnem partem, & omnia loca media debebant redigi in pascua, vnde licet ibi essent agri, vel vineę aut arbuta, quando istę ciuitates dantur Leuitis, debebant relinqui omnia pro pascuis, ita vt amplius non essent ibi vineę, vel segetes. & sic non fraudabantur Leuitę quantum ad suburbana eis debita.

Et quando arguitur, quod Leuitę non debebant habere agros, aut vineas, verum est quantum ad hoc, quod non colerent illos ad percipiendum inde fructus, sed bene poterant habere ad redigendum in pascua pecorum, & iumentorum.

Et quando dicitur, quod grauantur alij Israhelitę quia tollerentur eis agri: dicendum, quod grauamen est si presupponatur, quod ipsi habituri erant omnes agros, sed hoc modo etiam dicitur, quod grauantur cum darentur Leuitis alię vrbes, vel suburbana cum primo pertinerent omnia ad Israhelitas, sed in hoc nemo dicit eos grauatos cum Deus sic statuerit, vt darentur quędam vrbes Leuitis cum suburbanis, ergo nec debent esse grauari, si darentur eis agri, qui erant apud vrbes ad redigendum in pascua pecorum.

Sed arguetur, quod nullo modo conuertebantur isti agri in pascua, quia isti dabantur tribubus, ad quas pertinebant vrbes illę, ergo non conuertebantur in pascua. Antecedens patet, quia Iosue 21. capit. cum dicitur, quod ciuitas Hebron pertinebat ad Caleb, &

postea fuit data sacerdotibus, sed agros eius, & viculos possedit Caleb.

Respondendum est, quod hoc intelligitur de agris illis, qui non erant suburbana: nam ciuitas ista habebat rura multa, & magnum territorium: demptis ergo mille passibus in circuitu ciuitatis reliqua pertinerunt ad Caleb siue agri, siue territoria, agri tamen qui erant in istis mille passibus redacti in pascua, & isti non pertinerunt ad Caleb.

An si in suburbanis essent aliqua rura essent Leuitarum. Quęst. IIII.

Quęst. IIII. QUAERITUR vterius, si in istis suburbanis vrribus essent aliqua rura an pertinerent ad Leuitas, scilicet, vt habitarent in eis, sicut in vrribus, vel non.

Respondendum est, quod rura, & viculi adiacentes vrribus non pertinebant ad Leuitas, sed ad illos, quorum erant illę vrbes, sic patet de Hebron: nam Iosue capitu. 21. dicitur, quod Caleb possedit agros Hebron, & viculos eius, & vrbs mansit Leuitis. Videtur ergo, quod licet essent viculi in territorijs vrribum, non pertinerent ad Leuitas, sed ad Israhelitas. Et causa est, quia non dabantur Leuitis, nisi vrbes, & suburbana ad alenda pecora, sed non poterant conuenienter viculi, vel rura redigi in suburbana, ergo licet essent intra suburbana non pertinerent ad Leuitas, erat tamē hoc, quod si illi viculi haberent prædia quęcunque, vel territoria, quę non distarent ab vrbe per mille passus, computabatur etiam illa in suburbanis Leuitarum, & sic per accidens nocebatur talibus locis, quia licet non essent ipsa loca danda Leuitis, tamen partes territoriorum suorum auferebantur eis, & incipiebant habere ista loca territoria sua distantia ab eis, nullus tamen viculorum, vel rurum cedebat Leuitis ad habitationem, quia iam haberent ultra id, quod Deus dederat, scilicet ultra 48. vrbes, quas solum tradidit ad habitationem illis.

Contra Orientem duo millia erunt Cubiti. Hic determinatur magis in speciali mensura suburbanorum, scilicet, quod quęlibet ciuitas haberet contra Orientem duo millia cubitorum pro suburbanis, & totidem versus omnem partem.

Quare deberent describi suburbana, vbi non essent per mille passus. Quęst. V.

Quęst. V. QUAERIT aliquis quid si istę vrbes essent in extremitatibus regnorum, ita quod aliqua earum non haberet duo millia passuum vsque ad cōfinia alterius regni, quomodo debebant ibi describi suburbana.

Respondendum est, quod vrbes dantur Leuitis non fuerunt datę per sortem, quia tunc potuisset euenire, quod alię vrbes fuissent eis datę in extremitate regnorum, vel in locis separatis, sed fuerunt datę electione, scilicet, quod ipsi, qui erant de aliqua tribu de vrribus suis eligebant aliquas, quas darent Leuitis, vt declaratum fuit Iosue capitu. 21. & tunc poterant eis dare tales vrbes, quę non essent in extremitatibus regnorum, nec paterentur istud inconueniens. Sic quoque esset de vrribus, quę erant in visceribus ipsius terrę Chanaan, quia alię essent, ita coniunctę alijs ex aliqua parte, quod non possent ibi assignari spatia suburbanorum, quin alijs vrribus aliquid adimeretur de territorijs suis.

Et tunc dicendum, quod aut istę vrbes erant in extremitatibus sortium, scilicet, quod illa vrbs, quę deberet dari Leuitis de tribu Iuda: esset in confinio sortis

Beniamin, & essent, ita coniuncta, quod non possent assignari suburbana, nisi adimeretur aliquid de terra sortis Beniamin.

Et tunc dicendum, quod tales vrbes non poterant dari Leuitis, quia aut fraudarentur Leuitę, scilicet si darentur eis suburbana non habentia duo millia cubitorum, vel grauarerentur, qui essent de tribu Beniamin cum tolleretur eis aliquid de territorijs suis ad dandum Leuitis. Si autem essent istę vrbes in medio sortium, vt pote in sorte Beniamin essent alię duę vrbes, quarum territoria vnus versus aliam non erant duorum millium cubitorum.

Tunc dicendum, quod bene poterant dari tales vrbes Leuitis, quia id quod deficiebat vni vrbi de territorio, suppleret de territorio alterius vrbis, & in hoc nulli præiudicabatur, quia tota gens vnus tribus poterat mutare terminos vrribum antequam esset ius alicui questum specialiter, scilicet ante diuisionem factam, & sic accidit in vrribus daris Leuitis, quoniam cum Israhelitę acceperunt sortes suas antequam specialiter possiderent separauerunt vrbes, quas daturi erant Leuitis, vt colligitur ex processu Iosue decimonono, & vigesimo primo capitu. vbi post factam diuisionem terrę Chanaan inter tribus Israhel in Silo ponitur de separatione vrribum pro fugiuis, & de vrribus Leuitarum, & hoc antequam recederent Israhelitę de Silo, sed antequam inde recederent, nondum acceperat aliquis specialiter possessionem, ergo ante diuisiones speciales tribuum quantum ad partes correspondentes in familijs suis, & domibus fuit facta separatio ciuitatum pro Leuitis, & sic potuerunt hęc conuenienter fieri.

Quomodo concordari debent ista dicta quod suburbana sint extenta per mille passus, & post dicit per duo millia cubitorum. Quęst. VI.

Quęst. VI. QUAERIT aliquis, quomodo ista litera stare possit, quia supra dicitur, quod suburbana extendebantur spatio mille passuum, & hic dicitur, quod extendebatur spatio duorum millium cubitorum.

Aliqui respondent, quod tantum continetur in mille passibus, sicut in duobus millibus cubitorum, & sic est eadem mensura, licet nomina sint diuersa.

Sed hoc non tenet Nicolaus nec Hebręi. Etiam arguant, quia hoc est contra quantitatem quam communiter assignamus passui, scilicet quinque pedes, cubito autem dantur duos pedes, ideo mille passus essent duo millia, & quingenta cubitorum.

Ad hoc respondent isti, quod passus solum continet quatuor pedes, & sic mille passus sunt duo millia cubitorum.

Sed contra hoc stat argumentum, quia in Hebręo semper ponitur cubitus: nam primo nominantur mille cubiti, & deinde duo millia cubitorum, & sic non stabit, quod ista mēsurā sit eadem, ideo aliqui Hebręi dicunt, quod tinitates Leuitarum habebant in circuitu mille cubitos, deinde duo millia cubitorum, & sic habebat quodlibet oppidum in circuitu tria millia cubitorum, siue leucam, & dimidiam, vt aliqui computant.

Sed ponuntur mille cubiti distincti, quia in primis mille cubitis, qui erant coniuncti ciuitati non plantabantur vineę, nec colebantur agri, sed solum erant ad recreationem hominum, & ad pastum animalium, alij duo mille cubiti poterant esse pro plantationibus, vel quibuscunque vsibus, & sic dicitur, quod potest concordari litera Hebraica cum litera nostra dicendo, quod accipitur passus, & cubitus pro eodem, vt

sicut in Hebręo dicitur mille cubitorum, ita dicitur hic mille passuum. Et si arguatur, quod valde maior est quantitas passus, quàm cubiti.

Respondetur, quod passus secundum aliquos est quinque pedum secundum alios est quatuor. & potest accipi passus dupliciter, scilicet aut pro quantitate occupata inter pedem, & pedem mouentis se, aut pro quantitate ista addita quāritate, quę sub pedibus est.

Secundo modo passus continet quatuor pedes, & est duplex ad cubitum, primo modo accipiendo, passus continet duos pedes, quia inter pedem, & pedem duo pedes spatij continentur, & isto modo cubitus est equalis passui, & sic volunt intelligere, quod litera nostra accepit, scilicet, quod per mille passus intelligeret mille cubitos. Sed in hoc est duplex error, primus quia iste sensus non potest applicari literę nostrę: secundus quia non potest stare secundum veritatem.

De primo patet, quia in Hebręo ponitur hic cubitus tam in primo quàm in secundo, & nunquam ponitur passus. Si autem litera nostra voluisset intelligere cubitos per passus quare vrteretur ista obscuritate loquendi, potissimum quia deuiat ab Hebręo, & non erat aliqua causa ad deuiandum, immo clarior sententia erat ponendo cubitos quàm passus? si forte vellet litera nostra intelligere sensum illum, quem litera Hebraica facit in cortice. ideo sensus literę nostrę est, quod solum essent mille passus, & isti sunt duo millia cubitorum: nam cubitus continet duos pedes, & passus continet quinque si accipitur vnus passus, & tamen quando accipiuntur multi continue continet quatuor pedes. Et causa est, quia inter pedem, & pedem mouentis se sunt tres pedes, & duo pedes terrę sub pedibus eius erunt quinque, sed si hoc accipitur in vno passu non poterit accipi in multis continuatis, quia iam pro sequenti passu solum manerent quatuor pedes, ideo in mouente se continue si accipiantur passus vniformiter necesse est accipi quatuor pedes in quolibet passu, scilicet tres pedes terrę inter pedem, & pedem mouentis se, & quantitas terrę sub vno de pedibus eius, terra autem sub alio pede computabitur pro sequenti passu, & sic fiet continue in omnibus, ideo hoc dato sunt passus dupli ad cubitos, & ob hoc cum ponantur in Hebręo supra mille cubiti, & hic iterum duo millia cubitorum visum est impossibile literę nostrę, ideo concordando transtulit passus pro cubitis, in primo, & in secundo posuit cubitos eo, quod tantum continet mille passus, sicut duo millia cubitorum: litera autem Hebręa est interdum multum confusa, & ponit vnum pro altero, & sic posuit cubitos primo quàm si posuisset passus, litera autem nostra voluit eam exponere, & posuit passus, & cubitos: manifeste autē apparet, quod sit vtraque sententia supra, & hic, & isti cubiti non sint aliquid additum ad præcedentia, quia supra ponebatur terminus suburbanorum, scilicet, quod essent mille passus. Hic autem declarat quomodo sint, scilicet ad Orientem duo millia cubitorum, id est mille passus, & totidem ad occidentem, & sic de alijs.

Secundum horum erat, quod sensus quem isti faciunt non potest stare: dicebant enim quod erant tria millia cubitorum versus omnem partem, & in primis mille cubitis non poterant Leuitę aliquid colere de agris, vel de vineis, sed relinquebant pro pascuis, in duobus millibus autem cubitis sequētibz dicunt, quod poterant plantare, & similia facere.

Sed hoc non stat, quia Leuitę non erant habituri agros, & vineas, sed solum pascua, alioquin non fieret aliquid speciale in eis magis quàm in alijs tribubus, sed darentur eis vrbes cum territorijs suis ad plantandum, serendum, & pascendum.

Sed hoc non stat, quia Leuitę non erant habituri agros, & vineas, sed solum pascua, alioquin non fieret aliquid speciale in eis magis quàm in alijs tribubus, sed darentur eis vrbes cum territorijs suis ad plantandum, serendum, & pascendum.

Sed hoc non stat, quia Leuitę non erant habituri agros, & vineas, sed solum pascua, alioquin non fieret aliquid speciale in eis magis quàm in alijs tribubus, sed darentur eis vrbes cum territorijs suis ad plantandum, serendum, & pascendum.

Sed hoc non stat, quia Leuitę non erant habituri agros, & vineas, sed solum pascua, alioquin non fieret aliquid speciale in eis magis quàm in alijs tribubus, sed darentur eis vrbes cum territorijs suis ad plantandum, serendum, & pascendum.

Sed

Sed hoc falsum est, quia non acceperunt ipsi hereditatem, sicut cetera tribus, sed solum ciuitates ad habitandum, & suburbana ad alenda pecora Iosue capit. decimo quarto, ergo non poterant poni illi duo mille cubiti.

Item adhuc concessio, quod Leuite possent habere agros, & vineas, quod falsum est non deberet esse talis distinctio, scilicet, quod in mille cubitis haberent pascua, & in alijs quodcunque uellent, siue agros, siue vineas, quia hoc nihil agit ad rem: nam dato, quod possent habere agros, & vineas ipsi prouiderent sibi quantum de agris, & uineis, & quantum de pascuis habituri essent, sicut uiderent expedire. Nec erat determinatio illa conueniens, quia alicubi sufficeret habere minus quam mille cubitos, & alicubi non sufficerent. Item similiter debuisset esse in alijs Israelitis: nam ipsi habebant agros, & vineas, & pascua, & tamē fuit determinatum illis quantum habere de pascuis, & quantum de agris, ita igitur fieret in Leuitis.

Ideo dicendum, quod non potest stare sensus, sed redeundum ad sensum supra assignatum, ita quod solum essent mille passus in circuiu, & isti sunt idem quod duo millia cubitorum per modum dictum, & hic solum explicatur, quod dicebatur supra.

Et contra Meridiem similiter duo millia. Scilicet duo millia cubitorum versus omnem partem. Ponuntur hic duo millia cubitorum, & quamquam ponantur hic solum versus quatuor puncta celi, tamen intelligendum est ad omnem partem, quę est inter ista quatuor puncta, uerbi gratia si fieret circulus, cuius centrum esset ciuitas, & semidiameter esset cubitorum duorum millium, tunc in omni parte arcus circunferentie distaret a centro per duo millia cubitorum, & illud esset assignatio suburbanorum.

Ad mare quoque quod respicit occidentem. Id est ad partem Occidentalem. Sacra enim scriptura accipit mare pro occidentem, quia loquitur secundum consuetudinem terre Chanaan, quia in terra illa latus Occidentale clauditur a mari mediterraneo totaliter, ut patet præcedenti capitulo. Ideo nihil magis est dici ad occidentem, quam ad mare, litera tamen nostra communiter translulit ad occidentem quamquam in Hebræo ponatur ad mare. Et ratio est, quia licet respectu Hebræorum habitantium in terra Chanaan esset mare pars Occidentalis, tamen respectu nostri non est, ideo non esset cognitum quid significaret mare, hic tamē clarius ponitur, quia non dicitur ad mare absolute, sed ad mare, quod respicit Occidentem, & tunc est sensus, quod in terra Chanaan erant tria maria, duo ab Oriente, & unum ab Occidente, ab Oriente namque ubi copulatur latus Oriētale lateri Meridiano est mare Sodomorum, quod alias uocatur mare mortuum, uel mare salissimum, de quo præcedenti capitulo. In eodem autem latere Orientali magis circa medium lateris est mare Genesareth, quod uocatur præcedenti capitulo mare Ceneret, & est in terra Galilææ, unde uocatur mare Galilææ, uel Tyberiadis. Ioann. capit. sex. tertium mare est ad Occidentem, & istud clauditur latus Occidentale, est autem istud mare magnum, quia est Mediterraneū egrediens de Oceano. Alia duo maria non sunt proprie maria, quia nec sicut ipsum mare magnum, nec brachia eius, sed quedam magnę lacus. Hic autem intelligitur de mari magno, quod est ad Occidentem.

Eadem mensura erit. Scilicet duorum millium cubitorum. Et a septentrionali plaga. Scilicet a parte aquilonari: plaga enim significat partem mundi, & aliquando significat uulnus, aliquando armaturam ceruorū, uel aliorum brutorum capiendorum.

Aequali termino finiuntur. Scilicet duobus millibus pas-

ibus, ita quod ex omni parte suburbana essent equalia. Eruntque urbes in medio, & foris suburbana. Id est non assignabuntur suburbana solum ad unam partem urbis, scilicet ad Occidentem, uel ad Orientem, sed ad omnem partem, & sic erant urbes in medio, id est ex omni parte æquidistantes termino suburbanorum, sicut factio circulo centrum ab omnibus partibus eius æquidistant, & sunt suburbana foris, id est in circuiu.

De ipsis autem oppidis. Secundum aliquos incipit hic secunda pars capituli, scilicet de fugitiuorum receptaculis, secundum alios incipit infra. *Aut dominus ad Moysen.* Sed in hoc modicum differt. Et ponitur hic modus accipiendi urbes pro Leuitis.

Dictum enim fuerat, quod de possessionibus Israelitarum darentur urbes Leuitis cum suburbanis, hic autem determinatur, quor urbes essent, & a quibus acciperentur, & quid de eis fieret. Et dicitur, quod de urbibus Leuitarum acciperentur ciuitates pro fugitiuis.

Quæ Leuitis dabitur. Scilicet, quando diuiseritis uobis terram etiam assignabitis urbes pro Leuitis, & accipiuntur hic Leuitæ non pro ministerio, sed pro genere, quia omnes tam sacerdotes, quam Leuitæ accipiebant urbes.

Sex erunt in fugitiuorum auxilia separata. Id est sex urbes erunt, ad quas possint confugere fugitiui. Isti sunt, qui fuderunt sanguinem inuoluntarij, ideo datur eis locus, in quo possint securi uiuere usque ad mortem summi sacerdotis, & postea redire in terram suam, ut patet infra. Erant autem istę urbes priuilegiatę, quod homicidę ad eas confugientes non possent inde educi, nec ibi occidi: aliquando si aduersarius occideret hostem suū ibi dato, quod iste reus esset, quia infringebat immunitates locorum, iste occisor erat reus mortis, in quocunque tamē alio loco proximus occisi apprehenderet occisorem, poterat eum occidere impune, etiam si apud portam ciuitatis urbis refugij, dum tamen non esset ingressus in eam, etiam si iste non esset reus mortis, ut patet infra.

De istis autem sex oppidis sciendum, quod non debebant ubi cunq; signari, sed in locis proportionalibus secundum distantiam, scilicet, quod non ponerentur omnes sex urbes simul, uel in partibus separatissimis terrę Chanaan, sed terra illa mensuraretur, & assignaretur istę sex urbes in ea secundum æquidistantiam, scilicet, quod essent diffusa istę urbes per totam terram Chanaan, & tantum distaret una ab alia, sicut alia ab altera, ita quod non esset aliqua regio in terra Chanaan, quę haberet a se multū distantes omnes urbes refugij. Causa huius est, quia aduersarius, scilicet propinquus occisi poterat persequi occisorem, & interficere eum, ubi cunq; apprehenderet ante urbem refugij, ideo si multum distarent omnes urbes refugij ab aliquo loco contingeret, quod multi occisores innoxij antequam peruenirent ad urbem refugij, occiderentur a propinquis occisorum, quod erat inconueniens. Ista causa redditur Deuteronom. capitulo decimo nono.

Sciendum ulterius, quod istę sex urbes non solum fuerunt assignatę pro fugitiuis, sed etiam alie tres, quia iussit dominus Deuteronom. decimo nono capitulo tres alias assignari: fuit enim istud mādaturum datum a principio de sex urbibus, deinde Deuteronom. decimo nono capitulo iussit Deus, quod assignarentur tres alię urbes pro fugitiuis cū dilaretur Dominus terminos terre Hebræorum.

Sciendum ulterius, quod de istis sex urbibus tres erant ante transitum Iordanis in terra duarum tribuum, & dimidię, & alię tres in terra Chanaan. Primę tres fuerunt assignatę per Moysen, scilicet Bosor, Ramoth, & Gailon Deuteronom. capitulo quarto, alie autem

Sex urbes fugitiuorum.

autem tres in terra Chanaan non assignauit Moyses, quia non transiit Iordanem, sed præcepit Israelitis, quod assignarent eas infra, cum dicitur: Quando transgressi fueritis Iordanem decernite quę urbes esse debeant in præsidia fugitiuorum. ponitur tamen de illis urbibus Iosue capitulo 20.

Quare urbes refugij assignatę fuerunt in terra Leuitarum, & non in terra aliarum tribuum. *Quest. VII.*

Quare aliquis, circa hoc quare assignabantur urbes refugij in terra Leuitarum, & nulla earum assignabatur in terra Israelitarum.

Respondendum, quod hoc uidebatur conuenire propter duo. Primo quia istę urbes non debebant esse coniunctę nimis, nec multum distantes, sed disperse proportionaliter per ipsam terram Chanaan, & sic erat de urbibus Leuitarum, quia ipsi non habebant omnes urbes simul, sed dispersas per terram omnium tribuum, ideo ibi conuenienter ponerentur, ideo pertinebat ad Leuitas habere urbes istas, quia liberare a morte magis pertinet ad ministros Dei, quam ad alios populares, ideo postea inuoluntarij, ut qui occiderint, uel aliquid prauę commiserint ad ecclesias habitum, ut ibi saluentur, non erant tamen eadem priuilegia ciuitatum refugij, & Ecclesiarum nostrarum. Nam in Ecclesijs liberantur homines quocunque delictum fecerint exceptis quibusdam, de quibus extra, de immunitate Ecclesiarum per totum, & præcipue in cap. inter alia. De hoc autem non esset eadem immunitas ciuitatum refugij, & Sanctuarij in ueteri testamento, & an esset eadem immunitas Sanctuarij ueteris testamenti, & Ecclesiarum nostrarum, & dato, quod non esset, quare non fuit eadem immunitas ibi quę hic, & an licuit, & quare in ueteri testamento fuerunt urbes refugij, & solum habuerunt priuilegia, quę habentur infra late declaratum est Iosue 20. capitulo.

Quare primo assignatę fuerunt sex ciuitates refugij, postea tres, & non omnes simul. *Quest. VIII.*

Quare aliquis, circa assignationem ciuitatum refugij cū assignatę fuerint sex a principio, & postea iussit de tribus, quare non assignatę fuerunt omnes nouem a principio.

Respondet aliquis, quod hoc fuit, quia a principio non habuerunt Iudæi terram, in qua assignarent istas tres urbes. Nam uiuente Iosue non fuit capta tota terra de manu hostium, sed latissima regio derelicta est hostibus, Iosue capitulo 13. & Iudi. cap. 3. Cū autem illa terra capta esset, uel magna pars eius, debebant assignari tres urbes, & hoc est, quod dicitur Deuteronomij decimo nono ca. scilicet cum disperdiderit dominus Deus quę gentes, tres ciuitates separabis tibi in medio terre.

Sed arguetur, quod debuissent ciuitates istę a principio designari quamquam non caperentur de manu hostium, postea autem cum essent capte deseruierunt, ut ciuitates fugitiuorum: sic enim factum est de magna parte terre Chanaan: nam tempore Iosue non erat capta tota terra, iussit tamen dominus, quod tota diuideretur, quia postea capienda erat: Iosue 13. capitulo. & sic factum est: nam in sorte Iudæe prouenerunt ciuitates terra Philistinij Iosue cap. 15. & tamen illa non erat capta tunc, nec legitur fuisse capta, quin potius mansit usque ad destructionem Babylonicam, cum de ea prophetauerit tunc Zacharias capitulo 9. sic etiam fuit de terra Tyri, & Sidonis, quę prouenerunt in sortem

tribus Aser, & tamen non fuerunt capte, sed manserunt usque ad tempus Saluatoris ibi Chananej: Iosue 19. & Matth. capitulo 15. & sic in ceteris tribubus.

Respondendum est, quod non debuerunt tres ciuitates istę separari a principio, sed postquam esset tradita terra in potestate Iudæorum. Pro quo sciendum, quod istarum nouem ciuitatum tres primę assignatę sunt ante transitum Iordanis, & alię sex assignatę erant in terra Chanaan. De istis sex assignatę sunt tres immediate, ut Iudæi introerunt in terram illam, de quibus Iosue capitulo 20. alię autem tres non fuerunt assignatę, nec legitur, quod postea fuerint assignatę, creditur tamen, quod fuerint assignatę tempore Salomonis, uel pauloante, cum tunc Iudæi peruenirent ad suam maximam potestatem, sed a principio non conueniebat, quod assignarentur istę tres ciuitates, quia nescirent Iudæi quantum de terra Chanaan prouenturum erat eis, nunquam enim fuit in eorum potestate tota terra Chanaan, quantum ad hoc, quod ipsi habitarent in tota illa, licet fecerint sibi gentes illas tributarias. Si igitur a principio assignasset omnes urbes, quę assignandę erant, distinctissent eas secundum proportionem totius terre Chanaan, & hoc non conueniret, quia cum nunquam fuit tota terra in potestate eorum, contingeret, quod alię urbes de assignatis essent in terra, quę non caperetur, & non proficerent pro fugitiuis, ideo oportebat iterum assignari. Fuit ergo conueniens, ut a principio assignarentur tres urbes, & deinde cum peruenirent Iudæi ad maximam potestatem suam assignarentur alię tres secundum proportionem illius terre capte, & non secundum proportionem ipsius terre Chanaan: quæ si tota fuisset Iudæis tradenda ad habitationem eorum, forte non iussisset dominus solum nouem urbes assignari, sed forte duodecim aut plures. De diuisione autem totius terre Chanaan inter tribus, etiam si non esset capta terra illa, aliud est, quia non sequebatur aliud inueniens ad istam diuisionem: immo si non fuisset tunc diuisa tota terra, oportebat quod Iudæi seipsos face rent diuisiones, quod erat difficillimum, & contentio sum ualde. Hoc patet, quia solum fuisset diuisa terra, quę acquisita fuit tempore Iosue, & deinde acquirerentur quatuor, uel quinque urbes, & oportebat illas iterum diuidi, & si post hæc acquirerentur decem uel duodecim oportebat rursum diuisionem fieri, & sic toto tempore, si autem a principio tota terra diuideretur proportionaliter inter tribus, tolleretur multū labores, qui inessent in frequentissimis diuisionibus, etiam si fieret melius, quia cum tres, uel quatuor urbes diuiderentur nouem tribubus, & dimidię, non poterant diuidi proportionaliter, sed necesse erat, quod alię tribus grauarentur, & sic in partialibus diuisionibus fierent multa grauamina. Cum semel tota terra diuideretur, fieret hoc per partes proportionales secundum numerositatem cuiuslibet tribus, ideo melius erat sic.

Item tollebatur inconueniens, quia facta totali diuisione, quamquam non esset tota terra acquisita, determinatum esset de quolibet loco, qui acquireretur ad quem peruenire deberet: nam ad illos perueniebat in quorum sorte erat, & non fiebat amplius aliqua diuisio. Item incitabantur tribus ad facilius acquirendam terram, nam cum cuiuslibet tribui esset assignata terra sua sollicite agebat, ut eueret terram suam de manibus hostium, & sic qualibet tribus pugnabat contra Chananeos illos, qui erant in sorte sua, si autem non esset facta diuisio totalis, terra quę nondum esset acquisita non pertineret ad aliquam tribum specialiter, sed ad totum populum, totus populus non moueretur ita facilliter, nec sollicite curam haberent rerum communium.

munium ad pugnandum pro illis, sicut faceret quaeli bet tribus pro terra sua, cum sciret eam specialiter ad se pertinere. Et sic fiebat, quia quelibet tribus pugna bat contra hostes terre sue, & vna adiuuabat aliam, vt adiuuaretur ab ea, sic patet Iudi. cap. 1. scilicet, & ait Iudas Simeoni fratri suo, ascende mecum in mea forte, & pugna contra Chanaanem, vt & ego pergam tecum in forte tua. De omnibus alijs etiam tribubus ibidem habetur, quod pugnaverint specialiter contra hostes suos. Fuit igitur conueniens, quod tota terra Chanaan a principio diuideretur, licet non esset tota acqui sita. De vrbibus tamen refugij non fuit conueniens, quod a principio assignarentur, sed postea cum Iudai peruenirent ad maximam potestatem.

Vt fugiat ad ea, qui fuderit sanguinem. Hic ponitur absolute de effusore sanguinis, sed Iosue capit. 20. solum dicitur de eo, qui effudit sanguinem nesciens, & infra in littera dicitur in praesidio fugiuorum, qui nolentes sanguinem fuderint. Idem autem est ibi esse nolentem, & esse nescientem, quia dicitur agere nescius, q agit propter ignorantiam tanquam propter causam, nolens autem secundum Aristo. 3. Ethico. magis dicitur de coacto, vel violentato quam de ignorante, quorum yterque vocatur inuoluntarius, sed hic non potest accipi nesciens pro coacto, quia nullus potest esse coactus ad occidendum alterum, nisi multum a casu, vt si quis haberet gladium euaginatam nihil malum cogitans, & aliquis impelleret eum super alium, & occideret, vel fortis ventus impellens faceret, quod transuerberaret alium gladio, diceretur esse simpliciter violentia, & istud exemplum de homine portato a vento ponit Aristotel. 3. Ethico. cum dicit: Si spiritus hominem alicubi tulerit, id est ventus, sed ad hoc non attēdebat legislator, quia ista rarissima sunt, ideo accepit nolentem, & nescium pro ignorante, & ista ignorantia non est simpliciter, sed solum ipsius finis, vt patet in casu dato Deuteronomij, decimonono capitulo, scilicet si aliquis iuit cum alio in syluam ad sciendum ligna, & exiliens ferrum de securi percussit proximum suum, non est reus. Iste enim est ignorans circa finem, quia bene scit quid agit, sed ignorat quid sequetur ex illo, ignorantia autem circumstantiarum particularium facit aliquem inuoluntariū, tertio Ethico. hic autem non ponitur de occidente voluntarie, vel inuoluntarie, sed de occidente simpliciter.

Et verum est, quod occidentes quomodocunque occiderent si ad vrbes refugij confugerent liberarentur ibi, postea tamen ventilabatur causa, & si reperiebantur innocentes manebant in eadem vrbe, si autem reperirentur nocentes iugulabantur. si vero solum in vrbibus istis cogere, qui occiderant nescientes, & constare deberet antequam reciperentur in vrbes, quod nescientes occiderent, non posset postea causa ventilari, tamen postquam isti confugiebant ad vrbes, ventilabatur causa, quia ducebantur ad locum, vbi perpetratum fuerat homicidium, & ibi si reperirentur rei occidebantur, sin autem reducebantur in vrbes, ad quam confugerant, vt patet infra, ergo quando aliqui fugiebant ad vrbes istas adhuc dubium erat, an voluntarij, vel inuoluntarij homicidium perpetrassent, & tamen tempore isto gaudebant immunitate vrbium quousque accusati a propinquis occisi agerent causam suam in loco, vbi patratum est homicidium. ergo non solum occidentes per ignorantiam, sed etiam quomodocunque poterant confugere in vrbes istas.

Et cum dicitur infra de occidentibus nescienter, vel inuoluntarie, intelligitur quantum ad hoc, quod plene gaudent immunitate, scilicet ante ventilationē causę, & post: nam isti ante agitationem causę manebant in vrbibus cōfugij, & postquam ventilatę essent reducebantur per sententiam in easdem vrbes mansuri ibi vsque ad mortem summi sacerdotis gaudentes semper immunitate locorum. Sed quantum ad hoc quod est gaudere immunitate ante agitationem causę commune erat omnibus, siue occidentibus voluntarie, siue inuoluntarie. Hoc quippe discutiendū erat in agitatione causę, & qui rei erant iugulabantur agitata causa, ideo scriptura, vt communiter ponit de occidentibus nescienter, quia intelligitur, quod gaudere debeant immunitate totaliter.

Considerandum, quod quamquam isti fugientes ad vrbes refugij, siue voluntarie, siue inuoluntarie occidissent gaudebant immunitate locorum quousque diffiniretur eos reos esse, tamen immediate, vt irent ad vrbes proponere debebant coram iudicibus loci, quod ipsi occidissent inuoluntarie non facta discussione vltiori suscipiebant eum illi iudices, & dabat locum ad habitandum in vrbe, Iosue capitulo vigesimo, scilicet stabit que ante portam ciuitatis, & loquetur senioribus vrbis illius ea, que se comprobent innocentem, & sic suscipient eum, & dabunt ei locum ad habitandum.

Sciendum etiam, quod istud quod dicitur de effusione sanguinis intelligitur de occisione: nam si quis percussit aliam proximum suum non occidens non debebat confugere ad istas vrbes, si tamen confugeret, gaudebat pro tunc immunitate. Causa huius erat, quia vrbes refugij assignatae erant ad vitandam occisionem hominum innocentium. Deus enim permisit Iudaeis ad duritiam cordis sui, quod si proximus alicuius occideretur ille posset immediate interficere occisorem vbiunque eum reperiret, antequam iudicaretur, quod non erat reus effusi sanguinis, si autem non essent aliqua loca, in quibus se posset tueri tales occisores quousque causa eorum ventilaretur, cōtingeret multos eorum occidi ab hostibus, ideo assignata sunt loca refugij. si quis autem percuteret alterum non occidens, non permittebatur proximo viri percussit, quod posset occidere percussorem, quia etiam si constaret, quod hoc egisset per insidias, non erat iudicialiter occidendus. non ergo magis licebat proximo viri percussit occidere percussorem, quam alicuique alium innoxium, & ob hoc proximi percussorū non persequerentur ad mortem percussorem, sicut si quis occisus fuisset, & consequenter non erant necessaria oppida refugij.

Et exceptis his alia quadraginta duo oppida. Idest sine istis sex vrbibus supra datis, quae erant ad refugia fugiuorum, habebant Leuitę alia quadraginta duo, ita vt simul essent quadraginta octo vrbes Leuitarum. Et non est intelligendum, q ista quadraginta duo nullo modo pertinerent ad vrbes refugij, quia de eis assignatae erant adhuc tres vrbes, postea pro fugiuis Deut. c. 19. & sic manerent 39. vrbes Leuitis, quae non essent pro fugiuuis. Sed dicitur hic, q 42. alia oppida erant sine vrbibus fugiuorū, id est sine illis, quae immediate daretur sunt, quae fuerunt sex: postea vero cum nimis dilatae essent Israelitae debebant alias tres superaddere, quae erant de istis 42. simul quadraginta octo cum suburbanis suis. Idest omnia oppida, quae Leuitę habebant erant simul quadraginta octo, & habebant ea cū suburbanis suis, id est cum territorijs mille passuum in circuitu vrbium, vt supra dictum est.

Considerandum est circa hoc, quod hic dicitur, quia ponuntur oēs vrbes fugiuorum in possessione Leuitarum, quia rum. Aliqui enim existimabunt, eos ex hoc grauari, quod nulli alteri tribu imponatur onus, sed in hoc non grauantur quin potius melius agebatur cum eis, quia ipsi nihil compellebantur dare de rebus suis, & ra eorum rursus

Siquis occidisset alteri sciens, & volens, tamen in defensione sui ipsius, an gaudeat immunitate vrbis.

An Leuitae grauarentur, quia rum. Aliqui enim existimabunt, eos ex hoc grauari, quod nulli alteri tribu imponatur onus, sed in hoc non grauantur quin potius melius agebatur cum eis, quia ipsi nihil compellebantur dare de rebus suis, & ra eorum rursus

Occisores inuoluntarij erant tui in ciuitatibus refugij solum, & de distinctione inuoluntarij.

Fugientes ad vrbes refugij qua gaudebant immunitate.

rursus eorum ciuitates fiebant melioris conditionis cum gauderent multis privilegijs. Sciendum etiam, quod iste 48. vrbes solum dabantur Leuitis, & cum eis non dabatur alius aliquis locus paruus aut magnus, & vocantur hic vrbes non, vt nos accepimus pro locis magnis, quae distinguuntur, & contra villas, & rura, sed omnis locus muratus dicitur esse vrbes. Sciendum est, quod Leuitis fuerunt assignatae istae vrbes immediate, vt fuit diuisa terra Chanaa alijs tribubus, quia tunc qualibet illarum dedit de suis aliquas secundum proportionem, quae simul perueniunt ad 48. vt patet Iosue cap. 21. & tamen non fuerunt omnes istae vrbes immediate illis traditae, sed sicut in alijs tribubus factū est, scilicet, quod diuideretur tota terra tam capta, quam non capta, & multae vrbes proueniebant cuilibet tribui, quae nondum captae erant, ita & Leuitis fuerunt traditę quaedam vrbes de non captis, aliae autem de captis, vt patet in tribu Ephraim. Nam data est ciuitas Gazer, vt patet Iosue 21. cap. & tamen in ista habitauerunt Chananei postea multo tempore post introitum Israelitarum in terram Chanaan Iosue 16. cap. sic etiam fuit vsque ad tempus Salomonis quando rex Pharao ascendit de Aegypto, & percussit Chanaanem, qui habitabat in Gazer: tertio Regum cap. 9. fuit etiam sic in dimidia tribu Manasse, de qua data est ciuitas Tenach: Iosue 21. & tamen ista fuit multo tempore in potestate Chanaanorum quousque confortati filij Manasse excluderunt de terra Chanaan Iosue 17. & Iudi. cap. 1.

Quare Leuitis fuerunt datae tot vrbes, cum aliae essent tribus maiores, quae non habebant tot vrbes, nec dimidium
Quaest. IX.

QUARE aliquis quare fuerunt datae tot vrbes Leuitis: nam de alijs tribubus iussit Dominus, quod daretur cuilibet possessio secundum multitudinem suam, sed Leuitae non erant maiores alijs tribubus, immo nec aequales alicui tribui, ideo non debebant accipere tot vrbes, quod aliae tribus, sed acceperunt plures. Antecedens patet supra cap. 26. & 33. scilicet, pluribus maiorem partem dabitur, & paucioribus minorem. Quod autem Leuitae essent minores omnibus tribubus apparet in descriptione, quae habetur supra cap. 26. quia in omnibus tribubus computando viros a 20. annis, & supra reperiebantur communiter quinquaginta millia vel 60. millia aut 40. in minima autem tribu, scilicet, Symeon fuerunt reperti viri 22. mille ducenti, & hoc propter quandam destructionem specialem, de qua ibi dictum est. In tribu autem Leui cum computati essent omnes masculi ab vno mense, & supra inuenti sunt 23. millia solum, qui si computarentur a 20. annis, & supra forte non reperirentur 10. millia, sicut apparet in alia computatione facta in monte Sinai, in qua inuenti sunt 22. millia ab vno mense, & supra, & tamen cum de istis accepti sunt viri portantes onera a 30. anno & supra, inuenti sunt octo millia quingenti octoginta supra 3. & 4. cap. ergo tribus Leuitarum erat minor omnibus tribubus, & consequenter debebat recipere pauciores vrbes: tamen alie tribus susceperunt pauciores, sicut tribus Zabulon solum habuit 12. & tribus Issachar solum 16. & sic de alijs, de quibus Iosue 19. cap.

Respondendum est, quod Leuitae acceperunt plures vrbes q aliae tribus, & in hoc non erant sine proportionē ad alias tribus: hoc autem in duobus. Primo, quia forte istae vrbes erant minores alijs vrbibus, quia vt dictum est vrbs in Scriptura significat omnem locum muratum, siue magnum, siue paruum, & sic per Alph. Tost. super Num. Pars II.

test interdum vna vrbs esse maior 30. vrbibus. ista ratio aequaliter est apparens, sed non multum est efficax: nam, si quando Israelitae diuiderent terram, & assignarent Leuitis possessionem, contingeret, quod darent eis de minoribus vrbibus, & propter hoc darent, adhuc aequaliter staret, sed antequam fieret aliqua diuisio Deus iussit, quod darentur 48. vrbes Leuitis, non distinguens an essent magne, vel paruae: ideo videtur ex alia causa hoc procedere.

Dicendum igitur aliter, scilicet, quod quamquam Israelitae suscipiebant pauciores vrbes numero quam Leuitae, tamen non suscipiebant pauciora loca, aut minorem terram ad habitandum, est autem diuersitas in hoc, quia Leuitae solum accipiebant vrbes, & in eis habitare debebant: Israelitae autem de alijs tribubus accipiebant vrbes, & rura, & viculos cum omnibus territorijs suis, & hoc modo cōtingeret, quod 10. vrbes cum ruribus, & viculis suis haberent maiorem locum ad habitationem, quam quinquaginta vrbes sine territorijs, quia contingeat interdum multa esse rura, & praeter hoc si terra esset latissima, etiam si pauca rura essent, posset construi noua loca ad habitandū tā vrbes, quam viculi. Et ista est causa, quare etiam aliquando vna tribus de Israelitis acciperet plures vrbes, quam alia, & tamen esset minoris numeri. Sic patet de Zabulon, & Issachar, & Aser. Nam Zabulon habebat sexaginta millia virorum, & quingentos supra cap. 26. & tribus Aser habebat quinquaginta millia quadraginta: eo. cap. tamen in forte Zabulon solum fuerunt 12. vrbes, & in forte Aser fuerunt 32. Iosue cap. 19. tribus etiam Issachar habuit 64. millia virorum & 300. supra cap. 26. & Aser quinquaginta tria millia quadraginta: tamen habuit Issachar solum 16. vrbes, & tribus Aser 32. Iosue 19. cap. sic patet de alijs tribubus in eodem loco, hoc autem erat, quia solum computabatur latitudo terrae ad agros, & vineas habendum, & fabricandum habitationis loca, & non pluralitas vrbium ab antiquo constructarum: nam data aliqua terra satis lata facile erat ibi construi habitationis loca. Sic igitur cum Leuitae non essent habituri aliquam terram ad construendum nouiter loca, sed solum erant habituri in vrbibus iam fabricatis, oportebat, quod darentur eis multae vrbes: ideo fuerunt quadraginta octo, licet essent Leuitae pauciores multitudine qualibet alia tribu.

Ipsaeque vrbes, quae dabuntur de possessionibus filiorum Israel. Scilicet, quadraginta octo vrbes, quae dabuntur Leuitis auferentur de possessionibus filiorum Israel scilicet, quia primò possidere debebant Israelitae, deinde daturi erant vrbes istas. Non est autem intelligendum, quod primo haberent possessionem realem Israelitae, quae est per positionem pedum, & postea darent vrbes istas Leuitis, sed solum possidebant primò ciuilitate, & in animo. Quod patet, quia Iosue fecit congregari omnes Israelitas in Silo, vt diuideretur ibi terra, & ponerentur sortes coram Domino, quod factum fuit Iosue 18. & 19. capitu. deinde in eodem loco priusquam recederent, fuerunt datae Leuitis

Indaei non dederunt vrbes Leuitis postquam possederit eas sed ante.

Bb

diuisione, & assignatione urbium, inceperunt singuli possidere vrbes suas: non tamen possederunt a principio Leuita simul omnes vrbes suas 48. quia multa carum adhuc tenebantur ab hostibus, vt supra declaratum est, sed sicut alia tribus non possederunt immediatē totam terram Chanaan, sed successiue secundum ordinem acquirēdi, ita & Leuita, quia cum acquireretur aliqua ciuitas de manu hostium de his, quæ pertinebant ad Leuitas incipiebant ipsi possidere eam. Erat autem aliquid speciale in omnibus Leuitis magis quā in alijs tribubus. quia postquam diuisa est terra per sortes quilibet tribus habebat curam de sorte sua, & pugnabat contra hostes. Alia autem non tenebant adiuuare, nec adiuuabant, nisi gratia compugnationis. i. vt adiuuarentur ab illa, sic patet Iudic. cap. 1. f. & ait Iudas Simeoni fratri suo: ascende mecum in sorte mea, & pugna contra Chananaum, vt & ego pergam tecum in sorte tua. In Leuitis autem non fiebat sic: sed omnes eos adiuuabant ad pugnandum contra gentes possidentes loca eorum, & causa est, quia id quod possessuri erant Leuita partim pertinebat ad alias tribus: Leuita enim non accipiebant vrbes cum territorijs suis, & viculis, sed solum ipsas vrbes cum suburbanis. Cetera vero proueniebant viris illius tribus in cuius sorte erat illa ciuitas: ideo sicut directe pugnare deberent Israelita pro suis vrribus, ita pugnare debebant pro vrribus Leuitarum, quia inde aliquid acquirerebant: ita vt quasi nihil videretur Leuitis competere, quod pugnarent ad acquirendum vrbes quas possessuri erant, quā alijs Israelitis: inter Israelitas autem, & seipfos non consistebat ista habitudo, quia nihil poterat directe vni tribui, quod alia tribus acquirerebat, quia totum illud ad seipsam pertinebat, & nihil ad aliam: ideo non se iuuabant ad inuicem, nisi gratia compugnationis, vt dictum est. *Ab his, qui plus habent plures auferentur.* Id est, iste 48. vrbes, quæ dantur Leuitis dabuntur a toto Israel, sed non æqualiter ab omnibus tribubus, sed proportionaliter, scilicet, quod tribus, quæ plures vrbes haberet plures daret, & quæ pauciores daret pauciores, & hoc vt non videretur aliqua tribus magis grauari alijs si omnes darent æqualiter.

An tribus darent Leuitis ciuitates secundum proportionem. *Quest. X.*

QUÆRIT Aliquis, an istud stet, scilicet, quod tribus daret secundum proportionē ciuitatum. Et videtur, quod non: nam ad hoc requiritur, quod si aliqua tribus haberent æquales vrbes numero, darent æquales, & illæ, quæ plures haberent, semper darent plures, & in ipsis habentibus ciuitates in æqualiter esset, quod sicut se habebant in proportione excessus ciuitatum possessarum, ita vrbes ab eis datæ se excederent secundum hanc proportionem, sed omnia hæc factum reperitur, scilicet, quod aliqui tribus, quæ habebant ciuitates in æqualiter numero dabant eas æquales, sicut patet de tribu Issachar, & Aser, & Zabulon: nam de qualibet hæc data sunt ciuitates quatuor solum Leuitis: Iosue ca. 21. & tamen istæ tribus habebant ciuitates in æquales numero, quia Zabulon habebat solum 12. Issachar 16. Aser 32. Iosue 19. cap. interdum autem ciuitates, quæ habebant plures vrbes dabant pauciores, sicut patet de Nephthali: solum enim dedit tres vrbes, & Issachar, & Zabulon dederunt quatuor: Iosue 21. ca. Nephthali tamen habebat 19. vrbes, Issachar 16. & Zabulon 12. Iosue cap. 19. Item tribus illæ, quæ habebant ciuitates plures, quamquam darent plures, quæ alia tribus, tamen non dabant secundum proportio-

nem, vt patet de tribu Iuda, & Simeon respectu aliarum tribuum quarumcunque: quia iste duæ tribus simul dederunt 9. vrbes, alia autem tribus, vt communiter dabant quatuor, vel tres vrbes: Iosue cap. 21. Tribus tamen Iudæ cum tribu Simeon excedebat in proportione alias tribus, quia computado vrbes vtriusque simul sunt plures quā 120. Iosue cap. 15. in alijs autem erat paucæ vrbes. sed plus ad 20. vel 30. sicut in tribu Aser: ergo deberent decies plures vrbes dari de tribu Iudæ, & Simeon quæ de tribu Zabulon, in qua solum erant 12.

Ridendum est, quod obseruata fuit proportio in istis vrribus dandis, non quidem secundum pluralitatem vrbiū, sed secundum magnitudinem terræ possessæ, quia inter Israelitas non dicebatur aliqua fors magna, vel parua propter hoc, quod habebat multas, vel paucas vrbes, sed quia terra possessa erat breuis, vel latissima; & sic interdum aliqua tribus possidebat plures vrbes, & tamen minus de terra: sic enim declaratum fuit supra de Israelitis inter se, quia Deus iusserat, quod pluribus maior pars daretur, & paucioribus minor, tamen in sorte Zabulon erant 12. vrbes solum, & in sorte Aser 32. Iosue 19. cap. sed erat Zabulon maior multitudine habens 60. millia virorum, & quingentos, & Aser 53. millia quadringentos. Ita ergo hic illa tribus, quæ habebat plures vrbes non dabat plures, sed si haberet maiorem terram, & quia contingebat aliquas tribus habentes inæqualitatem in vrribus habere quasi equalitatem in terra, dabant æquales vrbes, sicut Issachar, Zabulon, & Aser, de quibus dictum est: & alia tribus habentes plures vrbes contingebat minus habere de terra; ideo dabant pauciores vrbes: sic patet de Nephthali respectu Issachar, & Zabulon. Eodem modo cum dicebatur, quod tribus Iudæ excedebat nimis ad omnes alias tribus in numero vrbiū, ergo debet secundum eandem proportionem excedere in dando: dicendum, quod hoc non tenet: nam si haberet eandem habitudinem ad alias tribus in pluralitate vrbiū, & magnitudine terræ possessæ esset verum: sed forte quamquam esset plusquam decupla fors Iudæ ad aliquam de alijs sortibus in numero vrbiū, forte non erat plusquam dupla in terræ latitudine, & sic quando dicitur hic, quod auferentur plures ab alijs, quæ habent plures, non accipitur ibi plures secundum eundem modum, sed dicitur, quod accipientur plures, id est, plures vrbes ab alijs, qui habent plures, id est, maiorem partem terræ.

HABEBANT plures vrbes non dabat plures, sed si haberet maiorem terram, & quia contingebat aliquas tribus habentes inæqualitatem in vrribus habere quasi equalitatem in terra, dabant æquales vrbes, sicut Issachar, Zabulon, & Aser, de quibus dictum est: & alia tribus habentes plures vrbes contingebat minus habere de terra; ideo dabant pauciores vrbes: sic patet de Nephthali respectu Issachar, & Zabulon. Eodem modo cum dicebatur, quod tribus Iudæ excedebat nimis ad omnes alias tribus in numero vrbiū, ergo debet secundum eandem proportionem excedere in dando: dicendum, quod hoc non tenet: nam si haberet eandem habitudinem ad alias tribus in pluralitate vrbiū, & magnitudine terræ possessæ esset verum: sed forte quamquam esset plusquam decupla fors Iudæ ad aliquam de alijs sortibus in numero vrbiū, forte non erat plusquam dupla in terræ latitudine, & sic quando dicitur hic, quod auferentur plures ab alijs, quæ habent plures, non accipitur ibi plures secundum eundem modum, sed dicitur, quod accipientur plures, id est, plures vrbes ab alijs, qui habent plures, id est, maiorem partem terræ.

Et qui minus pauciores. Eadem sententia est, sed non oportet, quod seruaretur totaliter eadem proportio in omnibus his, scilicet, quod si aliqua tribus modicum excederet aliam in magnitudine sortis, quod deberet excedere aliquantulum in pluralitate vrbiū datarum: non enim poterat hoc seruari, sed in his, quæ habebant excessum aliquantum hoc fiebat.

Singuli iuxta mensuram hereditatis suæ dabunt oppida Leuitis. Id est, singuli de Israelitis dabunt plura, vel pauciora oppida secundum, quod habuit maiorem hereditatem, & hic accipitur proprie, quia non dicitur de pluralitate vrbiū, sed de maiore hereditate, quæ signat terræ latitudinem, & iuxta hoc considerantur.

Ait Dominus ad Moysen: Loquere filijs Israel, & dices ad eos: Quando transgressi fueritis Iordanem in terram Chanaan, decernite, quæ vrbes esse debeant in præsidia fugitiuorum, qui nolentes sanguinem fuderint. In quibus cum fugerit profugus, cognatus

Alique tribus habentes paucas ciuitates dabat plures quæ alia habentes multas.

Exo. 21. Iosue 20. Iudicia diuersorum criminum.

Deute. 19.

Vnius testimonio nullus condemnabitur.

gnatus occisi non poterit eum occidere, donec stet in conspectu multitudinis, & causa illius iudicetur. De ipsis autem vrribus, quæ ad fugitiuorum subsidia separantur, tres erunt trans Iordanem, & tres in terra Chanaan, tam filijs Israel, quā aduenis atque peregrinis, vt confugiat ad eas, qui nolens sanguinem fuderit. Siquis ferro percusserit, & mortuus fuerit, qui percussus est: reus erit homicidij: & ipse morietur. Si lapidem iecerit, & ictus occubuerit: similiter punietur. Si ligno percussus interierit, percussoris sanguine vindicabitur. Propinquus occisi homicidam interficiet, statim vt apprehenderit eum, interficiet. Si per odium quis hominem impulerit, vel iecerit quippiam in eum per insidias, aut cum esset inimicus manu percusserit, & ille mortuus fuerit: percussor homicidij reus erit. Cognatus occisi statim, vt inuenit eum iugulabit. Quod si fortuitu, & absque odio, & inimicitijs quidquam horum fecerit, & hoc audiente populo fuerit comprobatum, atque inter percussorem, & propinquum sanguinis quaestio ventilata: liberabitur innocens de vltoris manu, & reducetur per sententiā in vrbem, ad quam confugerat, manebitque ibi, donec sacerdos magnus, qui oleo sancto unctus est, moriatur. Si interfecto extra fines vrbiū, quæ exilibus deputatae sunt, fuerit inuentus, & percussus ab eo, qui vltor est sanguinis: absque noxa erit, qui eum occiderit. Debuerat enim profugus vsque ad mortem Pontificis in vrbe residere. Postquam autem ille obierit, homicida reuertetur in terram suam. Hæc sempiterna erunt, & legitima in cunctis habitationibus vestris. Homicida sub testibus punietur: ad vnius testimonium nullus condemnabitur: non accipietis precium ab eo, qui reus est sanguinis, statim, & ipse morietur: exules, & profugi ante mortem pontificis nullo modo in vrbes suas reuerti poterunt: ne polluat terram habitationis vestrae, quæ in fontium cruore maculatur: nec aliter expiari potest, nisi per eius sanguinem, qui alterius sanguinem fuderit. Atque ita emundabitur vestra possessio, me commorante vobiscum. Ego enim sum Dominus, qui habito inter filios Israel.

Alph. Toft. super Num. Pars II.

Ait Dominus ad Moysen. Hic ponitur secundum huius cap. de fugitiuorum receptaculis, & tanguntur duo: primo ciuitatum separatio, secundò protagorū conditio. ibi. *Siquis ferro.* Circa primum *Ait Dominus ad Moysen.* Hic datur præceptum de vrribus separandis pro ipsis fugitiuis. Et hoc diligenter Deus seruari iussit. *Loquere filijs Israel.* Quia Deus primo loquebatur Moysi nõ proponens toti populo verbum, necesse erat, quod ipse postea loqueretur toti populo diuulgando legem datam. *Quando transgressi fueritis Iordanem.* Hortatur hic Moyses Israelitas, quod diligenter se habeant in assignando, quæ vrbes debeant esse ad præsidia, & dicitur de transitu, quia licet aliquæ vrbes refugij essent ante transitum Iordanis in terrarum tribuum & dimidia, illæ iam assignatae fuerant, quia Moyses assignauerat eas Deuterono. capi. 4. supererat ergo, quod assignarentur vrbes post transitum Iordanis. In ista erant assignandæ vrbes fugitiuorum tres ad præfens: postea autem dilatatis terminis debebant alia assignari, & hoc volebat Moyses fieri cito, ne mora medij temporis esset occasio alicuius mali, scilicet, quod occiderentur interim aliqui innocentes non habentes locum, ad quem confugerent. *Decernite quæ vrbes esse debeant in præsidia fugitiuorum.* Id est, quæ vrbes debent leuare ad hoc, quod recipiantur in eis fugitiui. fuerunt assignatae istæ vrbes immediate, de quibus Iosue cap. 20. scilicet, vrbes Cades in Galilea in sorte Nephthali, & Sichem in sorte Ephraim, & Hebron in sorte Iudæ. Alia autem tres fuerant ante hoc a Moyse separatae, de quibus ibi. Fuit facta ista separatio in diuisione sortium, scilicet, quod immediatè, vt Israelita diuiserunt terram sibi in Silo coram Domino assignauerunt vrbes Leuitis, & de ipsis statuerunt sex vrbes ad præsidia fugitiuorum, scilicet, tres, quæ ab antiquo statuta fuerant, & tres nouiter.

Qui nolentes sanguinem fuderint. Id est, in istis vrribus habebant præsidium illi, qui occiderunt aliquos non data opera ad hoc, sed nesciendo, vel non volendo. Sed adhuc non debet intelligi simpliciter de istis, quia si aliquis propulsando iniuriam, & defendendo alterum occideret in hac vrbe refugij liberabatur. Quod patet, quia si in quocunque alio genere homicidij erat aliquis tutus in vrbe refugij, etiam si occidisset voluntariè, vel per insidias quocunque ventilaretur causa, & sciretur de qualitate homicidij, vt supra probatum est: quantomagis hoc fieret in eo, qui occidisset alterum se defendens: iste tamen sciens, & volens occidebat alterum. Dicendum igitur, quod huic proderant vrbes confugij, tamen non proprie: quia aliquis dicitur habere præsidium in his vrribus quando totaliter gaudet immunitate eorum ante ventilationem causæ, vel post, sicut patet de illo, qui occidens non est reus homicidij, & postea ventilata causa reducitur per sententiā in vrbem, in quam confugerat, manetque ibi vsque ad mortem summi sacerdotis. De eo autem, qui occidit alium se defendens non est sic, quia licet a principio ante causæ ventilationem ille gaudeat immunitate locorum, sicut generaliter omnes alij homicidæ: tamen ventilata causa, & cognito hoc non reducebatur per sententiā in vrbem, in quam confugerat, sed absoluebatur simpliciter, ita vt liceret ei tutum ire quocunque vellet.

Causa huius est, quia licet ille, qui alius occidebat a casu, nihil peccauisset occidendo: in lex imponebat, quod non posset exire de vrbe refugij vsque ad mortem summi sacerdotis: & quia qui sic occisus erat nihil peccauerat contra occisorem, ideo licet occisor non peccaret tamen dabat ei aliquis poena, quod non posset re-

Præceptum de separandis vrribus refugij.

Si aliquis defendendo se occiderit autem non debet in vrbe refugij liberari.

Bb 2 uerti

neri in terram suam; qui autem occidisset alium se defendens ipse quidem nihil peccauerat contra occisum, & occisus peccauit contra ipsum, scilicet, inuadendo, quia comperta veritate immediate liberatur non redactus ad urbem confugij. In quibus cum fuerit profugus cognatus occisi non poterit eum occidere. Ita erat immunitas vrbium refugij, quod cognati hominis occisi non possent occidere occisorem, dñi ibi esset.

Quare Deus non cedit qd si dei possent occidere impune occisores cognatorum suorum.

Pro quo sciendum, quod perpetrato homicidio, qualecunque illud esset, cognati hominis occisi vbi-
cunque apprehenderent occisorem poterant eum occidere impunè, siue in via, siue in aliqua vrbe. In his autem vrbibus non poterant: si tñ aliqñ reperirentur extra portas vrbis poterant occidi impune, vt patet infra, & dicitur de cognatis hominis occisi, quia ad hos pertinebat prosecutio facti, & quicumque eorum poterat vlcisci de hoste: alijs autem non dabatur ista actio, quamquam essent amici hominis occisi. Causa huius concessionis est, quia Israelitæ erant duri corde, & si Deus non permisisset, quod occiderent hostes suos isto modo ipsi non possent sustinere legem, sed infringere: ideo melius fuit, quod daretur eis lex ista etiam si esset remissa, quam quod quicumque bonam datam infringerent, sicut dicebatur Marthe. 19. cap. quod ad duriciam cordis eorum libellus repudij datus est. si ipsi non potuissent tolerare legem de indiuisibilitate matrimonij, sed magis occiderent vxores: ideo melius fuit, quod daretur eis lex de repudiando vxores, ne occiderent eas. Sciendum autem quando dicitur hic, quod proximus occisi non poterat occidere occisorem, poterat tamen accusare eum, & cogere, quod educeretur ab vrbe ad locum illum, in quo paratum fuit homicidium, & ibi ventileretur causa, & si reperiretur reus, quod occideretur etiam istæ vrbes refugij habebant immunitatem contra aduersarios, sed non contra iudices, qui poterant inde educere fugientes. In hoc autem immunitas Ecclesiastica excedit immunitatem vrbium refugij, quia non potest aduersarius cogere, quod educatur occisor de Ecclesia ad ventilandū causam: nec etiam iudex hoc potest. Etiam maius privilegium est, quia non solum in occisoribus, sed in alijs delictis Ecclesia habet immunitatem. An vero debuit in veteri testamento esse tanta immunitas, quanta nunc est Ecclesiastica, vel non; & an debuit esse aliqua qualiscunque, & an Sanctuarium gauderet immunitate, qua gaudebant vrbes refugij, vel maiori, aut minori declaratum est Iosue cap. 20. & ibi etiam an fuit conueniens in nouo testamento esse tantam immunitatem, quanta est. Circa hoc etiam sunt dubia multa, scilicet, si aliquis occidisset aliquem in vrbe confugij, vel in territorio illius, an possit confugere ad illam. Etiam si aliquis extra territorium vrbis confugij occideret aliquem, qui esset de vrbe illa habens ibi cognatos, an possit ad illam confugere. Etiam postquam aliquis est in vrbe confugij si occiderit ibi aliquem an possit manere in eadem vrbe, vel debet fugere ad aliam. Etiam dato, quod aliquis patrans homicidium in vrbe confugij deberet confugere ad aliquam aliam, si patrans homicidium in omnibus vrbibus refugij, quo deberet confugere. De his omnibus & multis alijs multum particularibus dubijs declaratum est Iosue cap. vigesimo.

Immunitas ecclesiastica excedit immunitatem vrbium refugij.

Donec stet in conspectu multitudinis. Id est, occidere poterit proximus occisi occisorem postquam steterit coram multitudine, & iudicata fuerit causa, in qua condemnatur tanquam reus; nam tunc traditur occidendus manibus hostis sui. Et dicitur hic de conspectu multitudinis, quod potest referri ad duo, scilicet, ad multitudinem vrbis illius, ad quam aliquis

confugit, vel ad multitudinem populi, in quo homicidium patratum est. Primo modo est sensus, quod debet stare occisor coram multitudine, scilicet, petens, quod traderetur ille, qui confugerat ad urbem examinaturus causam suam in loco patratu homicidij, & tunc iudices vrbis illius remittebant confugientem ad locum patratu delicti, præmissa tamen securitate, ne quid noceri possit ipsi confugienti. Et dicitur hic de multitudine non pro toto populo, sed pro multitudine iudicum sedentium ad portam ciuitatis. Alio modo potest intelligi de multitudine iudicum loci illius, in quo patratum est homicidium, scilicet, quod ibi debet stare propinquus occisi examinans causam coram iudicibus: & tunc poterit occidere occisorem si reperitur reus.

Et causa illius indicetur. Scilicet, an egerit hoc volens occidere, vel nesciens, aut nolens.

De ipsis autem vrbibus, quæ ad fugitiuorum subsidia separantur. Ponitur hic distinctio regionum, in quibus esse debebant vrbes refugij, scilicet, tres in terra Chanaan, & tres trans Iordanem, & intelligitur hoc de primis sex vrbibus, quia de tribus, quæ addendæ erant, quando Dominus dilataret terminos Israël, non fit hic mentio, sed Deuteronom. cap. 19.

Tres erunt trans Iordanem. Id est, ad partem Orientalem Iordanis, scilicet, in terra duorum regū Amorrhæorum, vbi erant duæ tribus, & dimidia. Accipitur autem aliquando trans Iordanem pro parte Orientali, & aliquando pro Occidentali. De primo apparet hic, & Iosue cap. 1. De secundo apparet Iosue cap. 5. vbi dicitur de regibus Amorrhæis, qui habitabant trans Iordanem ad Occidentalem plagam: De utroque modo habetur supra cap. 32.

Istæ tres ciuitates vocabantur Bosor, Gaulon, & Ramoth. Prima in sorte Ruben, secunda in dimidia tribu Manasse, tertia in sorte Gad: Deuteronom. cap. 4. & Iosue 20. De his autem sciendum, quod assignatæ fuerunt Leuitis antequam fieret aliqua diuisio terræ inter tribus, & istud erat speciale: nam primò fuit facta diuisio inter omnes tribus, deinde Leuitæ petierunt ciuitates eis debitas Iosue capitu. 21. & tunc assignatæ sunt. Ante hoc tamen, scilicet, ante transitum Iordanis erant pro eis separatae tres vrbes supra posita: Quod patet quia Moyse separauerat illas in fugitiuorum subsidia, sed istæ sex vrbes fugitiuorum debebant esse de vrbibus Leuitarum, vt patet supra: ergo istæ tres ante transitum Iordanis pertinerunt ad Leuitas.

Et tres in terra Chanaan. Istæ tres nondum erant separate, quia Israelitæ nondum transferant Iordanem: postea autem separauerunt eas, scilicet, de tribu Iudæ vnam, & de Ephraim alteram.

Quare ponuntur tot ciuitates refugij trans Iordanem, sicut in terra Chanaan. Quest. XI.

Quare ponuntur tot ciuitates refugij trans Iordanem, sicut in terra Chanaan, in qua erant nonnem tribus, & dimidia.

Respondet Rabbi Salomon: ideo esse hoc, quia habitantes trans Iordanem erant viri multum occisores: maxime, quia erant in ciuitatibus Galaad, & sic tot ciuitatibus indigebant ipsi, sicut omnes alia tribus, & hoc patet Osee cap. 6. vbi vocatur Galaad ciuitas supplantata sanguine, id est, calcans sanguinem sub plantis. Nicolaus dicit, quod ideo fiebat, quia ciuitates illæ erant elongatæ a Sanctuario: ideo multiplicabantur ne occisores accederent ad terram, in qua est Sanctuarium.

Sed hoc non videtur, quia in Hebron, quæ erat vna

Opin. Ra. Salomo.

Opin. Nicolai Lyrani.

vna de ciuitatibus fugitiuorum, vt patet Iosue ca. 20. A erat Sanctuarium, vt habetur 3. Reg. 15. ca. & dicit ibi esse Sanctuarium, quia ibi sacrificia fiebant Deo communiter a toto populo: & dato, quod non esset ibi arca, nec tabernaculum debebat ab illo loco pcul esse omnis immunditia: vnde si immundum esset, quod aliqua esset ciuitas refugij nunquā in ea fierent sacrificia. Item si Deus hostes, quod ad ciuitatem, vbi erat tabernaculum, irent occisores, non pstituerit oēs ciuitates fugitiuorum esse de ciuitatibus Leuitarum: cum isti debebant esse mundiores, quia pertinebant specialius ad Sanctuarium. Item sequeretur, quod in Sanctuario non defenderetur occisores, sed falsum est, quia quicumque vr, quod defendebat ibi præter occisores p insidias: Exo. 21. c. vbi iubet, quod occidentes per insidias ab altari extraherentur, & morerentur. Item hoc non stat, quia dato, quod in terra, in qua est Sanctuarium, non deberent esse multæ ciuitates refugij, tamen Moyse, quod separauit istas tres vrbes nesciebat, an futuro tempore deberet esse Sanctuarium magis in terra Chanaā, quam in terra duarum tribuum, & dimidia.

Item non stat, quia ciuitates istæ debebant poni secundum æqualem distantiam, ita vt tota terra Chanaā haberet aliquā loca refugij coniuncta: si aut alicubi ciuitates refugij essent multum coniunctæ sequeretur inconueniens. Longitudo via ab aliquibus partibus terræ ad vrbes refugij, sed Dominus hoc vult Deuter. cap. 19. iubens, quod essent in distantia æquali. Aliqui respondet dicentes, quod post dilatationē terræ promissionis erant addendæ aliæ tres vrbes in terra Chanaā, de quibus Deuter. cap. 19. quibus positus esset conueniens habitudo terræ Chanaan, & terræ ante Iordanem. Sed quidam redarguunt istos dicentes, quod illæ tres ciuitates, de quibus Deuteronom. cap. 19. non sunt distinctæ ab istis sex, de quibus hic. & probant, quia Moyse constituerat tres ciuitates ante transitū Iordanis: ideo mandabat constitui alias tres: & apparet hoc Iosue cap. 20. vbi Dominus mandauit Iosue, quod separaret ciuitates, quas iusserat per Moyse separatæ fuerant a Moyse, & tres postea in terra Chanaan, ergo non erant plures vrbes.

Alia opin.

Positio Auctoris.

Ista positio aequaliter esset sustentabilis: magis tamen consonat, quod essent vrbes refugij nouem: sex a principio constitutæ, & tres constitutæ debebant multo tempore post dilatatis terminis. Et tunc respondendum est, quod causa huius est duplex; prima quia in terra Chanaan non solum fuerunt statutæ tres vrbes, de quibus hic, sed etiam postea alia tres. Secunda causa est, quia tres vrbes, quæ posita sunt trans Iordanem non solum proficiebant pro habitantibus trans Iordanem, sed etiam pro multis, qui morabantur in terra Chanaan; quia aliqui illorum propinquiores erant ciuitatibus trans Iordanem, quam ciuitatibus fugitiuorum in terra Chanaan: si enim tres ciuitates trans Iordanem essent in medio terræ duarum tribuum, & dimidia, scilicet, respectu Orientis, & Occidentis procederet illa ratio, quia solum deseruirent pro terra trans Iordanem, vel saltē valde modicum pro terra Chanaan. Si vero ciuitates istæ essent in extremitate terræ duarum tribuum, & dimidia, scilicet, apud Iordanem, æqualiter essent pro terra Chanaan, & pro terra trans Iordanem, & sic magna pars terræ Chanaan non indigeret alijs ciuitatibus refugij præter illas: ideo reliqua terra Chanaan sufficenter haberet in alijs vrbibus, quæ in ea constitutæ sunt: etiā si essent solum tres. Nec est nimis difficile dici omnes vrbes refugij fuisse solum sex, nisi communis opinio esset in contrarium, quæ rationabilis satis est. Tam filijs Israël, quam aduenis acque peregrinis. Id est, istæ ciuitates

Alph. Tost. super Num. Pars II.

tes æqualiter erant pro filijs Israel. I. qui erant de genere Jacob, sicut pro conuersis ad Iudaismum: quicumque enim eorum ad has vrbes confugeret gaudebat immunitate locorum: eadem enim erat lex quantum ad conuersos ad Iudaismum, & quantum ad aditos Iudæos. Quantum ad omnia caeremonialia, in quibus erat obligatio faciendi, vel non faciendi, & quantum ad iudicialia: sic patet Leui. cap. 24. c. quum erit iudicium inter vos, siue ciuis siue peregrinus peccauerit. Idem patet Deut. cap. 1. Fallit autem hoc in quibusdam, quæ pertinebant ad priuilegium, sed non ad obligationem; quia his gaudebant Iudæi ex genere, & non conuersi, sicut patet de honoribus quibusdā, & de principibus, quos non poterant percipere quidam de conuersis, de quibus Deuter. cap. 23. Idem est in priuilegio Iubilij. I. quod Iudæi, qui vendebantur in seruos, siue venderentur Iudæis, siue conuersis ad Iudaismum saltem liberabantur in Iubilio: conuersi tamen, & filij conuersorum, quando emebantur a Iudæis manebant serui in æternum: Leui. cap. 25. Idem patet quantum ad septimum annum remissionis, in quo Iudæi liberabantur a seruitute, si erant empti ab alijs Iudæis: nisi fortē accepissent vxores a dominis, & vellent educere eas in libertatem, & filios: nam tunc manebant vsque ad Iobelum in seruitute: Exo. di. cap. 21. & Deuterom. 15. conuersi autem ad Iudaismum in nullo casu liberabantur a seruitute anno septimo. Item non gaudebant priuilegio remissionis debitorum anno septimo, sicut Iudæi, quia cum aliquis mutauisset alteri pecuniam, & ante annum septimum non solueret, non possit postea exigere ab eo, nisi esset aduena, scilicet de conuersis: Deut. c. 15. Item Iudæi non poterant dare inuicem ad vltimum, poterat tamen dare conuersis ad Iudaismum Deute. cap. 24. & Leui. 25. In ceteris autem erant eis leges æquales, & dicitur hic aduena, & peregrinus ipse, qui de gentilitate conuersus est. Aliqui autem volunt, quod aduenæ dicantur esse conuersi ad Iudaismum, & peregrini sint ipsi Gentiles non conuersi.

Aliquibus priuilegijs gaudebat Iudæi, qui non conuersi, sicut patet de honoribus quibusdā, & de principibus, quos non poterant percipere quidam de conuersis, de quibus Deuter. cap. 23. Idem est in priuilegio Iubilij. I. quod Iudæi, qui vendebantur in seruos, siue venderentur Iudæis, siue conuersis ad Iudaismum saltem liberabantur in Iubilio: conuersi tamen, & filij conuersorum, quando emebantur a Iudæis manebant serui in æternum: Leui. cap. 25. Idem patet quantum ad septimum annum remissionis, in quo Iudæi liberabantur a seruitute, si erant empti ab alijs Iudæis: nisi fortē accepissent vxores a dominis, & vellent educere eas in libertatem, & filios: nam tunc manebant vsque ad Iobelum in seruitute: Exo. di. cap. 21. & Deuterom. 15. conuersi autem ad Iudaismum in nullo casu liberabantur a seruitute anno septimo. Item non gaudebant priuilegio remissionis debitorum anno septimo, sicut Iudæi, quia cum aliquis mutauisset alteri pecuniam, & ante annum septimum non solueret, non possit postea exigere ab eo, nisi esset aduena, scilicet de conuersis: Deut. c. 15. Item Iudæi non poterant dare inuicem ad vltimum, poterat tamen dare conuersis ad Iudaismum Deute. cap. 24. & Leui. 25. In ceteris autem erant eis leges æquales, & dicitur hic aduena, & peregrinus ipse, qui de gentilitate conuersus est. Aliqui autem volunt, quod aduenæ dicantur esse conuersi ad Iudaismum, & peregrini sint ipsi Gentiles non conuersi.

Sed hoc non stat, quia Deus saepe ponit aduenas, & peregrinos in alijs locis, & ibi solum intelligitur de conuersis, vt patet supra cap. 15. vbi dicitur de lege sacrificiorū, scilicet, quæ libameta essent ponenda in singulis, & concluditur, quod illa lex esset, tam pro Israelitis, quam pro aduenis & peregrinis: tam manifestum est, quod non potest ibi intelligi de Gentilibus, quia Gentiles non faciebant sacrificia: nam etiam si vellent non permitterentur: Leui. 22. vbi dicitur: De manu alienigenæ non accipietis panes Domino Deo vestro, aut quidquid aliud dare voluerit: contaminata sunt enim omnia: ergo necesse est, quod accipiat ibi aduena, & peregrinus pro conuerso de Gentilitate, qui recipiebatur, & cogebatur ad omnes caeremonias legis, sicut ipsi Iudæi ex genere: vocant aut quæsi aduenæ, & peregrini. Aduenæ quidem ab adueniendo, quia ad legē Iudæorū, & Deū eorū venerunt: peregrini autem dicunt a peregre manendo, quia quandiu ipsi erant inter Iudæos non erant tanquā in lege sua, aut terra sua, sed tanquā in aliena. Vt confugiat ad eas, qui nolens sanguinem fuderit. Id est, in istis vrbibus solū gaudebunt immunitate, qui homicidium inuoluntariē patrauerunt, quod intelligendum est, vt supra. Quatuor ad plenā immunitatē ante vētilatā causam, quæ post vsq; ad mortē summi sacerdotis: ante causam autem ventilatam omnes gaudebant immunitate quicumque confugissent ad has vrbes, vt supra declaratum est. Etiam intelligendum est quantum ad alios, qui non occiderunt se defendendo, quia isti, quamquam voluntariē occiderint, non sunt rei sanguinis.

B b 3

guinis. Etiam non obligantur manere in vrbe refugij vsque ad mortem summi sacerdotis, sed mox, vt causa cognita esset, absoluebantur isti, & poterant redire in terram suam, vt supra declaratum est. & quando hic dicitur de nolentibus occidere tollitur omnis voluntas occidendi, scilicet, tam absoluta, quam conditionata, vel secundum quid. Voluntas simpliciter, vel absoluta occidendi dicitur intendere occidere non ex aliqua causa compellente conditionaliter, & isto modo occidit ille, qui inimicus erat, vel iniuriam receperat, vel qui aliquem occidit, vt rapiat quidquam ab eo. Voluntas conditionata dicitur quando quis non intendit occidere alterum directe, & tamen postea ex aliqua causa eum occidit, & occidere vult: sic patet de illo, qui defendendo se alterum occidit: iste quidem inuoluntarius est, quia si alius non persequeretur eum ad mortem ipsum occidere nollet, & dato alio casu non occideret. Dicitur autem voluntarius in quantum per imperium voluntatis mouentur partes organice in pugnando, & illud ictus dirigendo, in quibus scit se alium occidere. Sic ponit exemplum Philosophus de voluntario mixto de proiciente merces in mare propter periculum 3. Ethic. nullus autem istorum plene pertinet ad immunitates harum vrbiu: nam ille, qui occidebat voluntarie simpliciter, quamquam a principio antequam pararet per ventilationem causam voluntarie, vel inuoluntarie patrum esset homicidium, gaudebat immunitate vrbis, causa tamen ventilata, non gaudebat, quia tradebatur occidendus hosti suo, vt patet infra. Etiam ille, qui occidebat voluntate conditionata non pertinebat ad huiusmodi immunitatem, quia licet gauderet privilegio vrbis antequam discerneretur causa: ea tamen discussa non erat mansurus in vrbe refugij, sed ibat quocumque volebat, vt supra declaratum est: illi vero ad quos pertinebat immunitas haec a principio ante ventilatam causam, gaudebant, & ventilata causa reducebantur in eandem vrbe vsque ad mortem summi sacerdotis, vt infra patet, & isti sunt, qui totaliter ignorantes aliquem occidebant. Si quis ferro hominem percussisset. Hic ponitur secundum. de fugitiuorum conditione: & ponuntur hic aliqui modi, in quibus mors iniusta erat imputanda occisori, & in quibus non erat imputanda, & de occidente ferro, qui occiditur: hoc aut intelligitur de percussore cum intentione percutiendi. Si quis, n. prater intentionem percutiendi data opera licite rei aliquem occideret, non erat reus, sicut patet de scindente ligna, & de manubrio eius ferro exiliente, quo alius percussus est: Deuter. 19. capitulo. Si tamen non pararet an aliquis habuisset voluntatem occidendi alium, vel non, & tamen percussisset ferro, praesumebatur, quod voluisset occidere: ideo reus erat mortis, & tamen si quis leuiter percussisset manu quamquam percussus moreretur, non erat reus. Causa praesumptionis, quia ferrum est tale instrumentum, quo quis verisimiliter facillime occidi potest, manus autem non est huiusmodi. ideo considerantur praesumptiones ex instrumentis percutiendi, quae apparet ex litera.

Voluntas absoluta, & conditio nam, quae dicitur.

Offo ex instrumento occidendi lex arguat occisorem voluntaria vel inuoluntariam.

F ferrum non ponitur cum determinatione: dicitur enim in lapide manus, & in ligno manus, id est, in lapide, vel ligno replente manum: quasi dicat, cum ferro quocumque quantitate potest aliquis occidi, sed non cum lapide cuiuslibet quantitate, sed lapide replente manum. Sic etiam de ligno dicendum. Ad argumentum dicitur, quod quicumque voluntatem habet occidendi, & actualiter occidit, quocumque re hoc peragat, mortis reus est, sed aliqui sunt, qui voluntatem percutiendi habent, & non occidendi, & isti si ferro percuciant, & accidunt mors, rei sunt: quia quocumque ferro occidere poterant. Etiam consistit hoc magis in praesumptione, quia quando non constat, an aliquis habeat voluntatem occidendi, si ferro rem peragat praesumitur voluisse, quia causa immediata non abstinuit: etiam si ligno, aut lapide magno, quis alium occidat volens praesumitur, nisi contrarium constet, quia talia mortem inferre poterant. Si autem paruo lapide, aut paruo ligno hoc faciat, nisi probetur voluisse, praesumitur nolens occidere, quia ex talibus non conficitur inferri mors. Et mortuus fuerit, qui percussus est. Quia licet aliquis percussisset voluntate occidendi ferro, vel lapide, & non occisus fuerit percussus, non occideretur percussor, etiam si per insidias hoc egisset, sed infligebatur alia poena, scilicet, quia aut percutebat hominem liberum, aut seruum: si liberum soluebat impensas in medicos, & opera perdit vulnerati: Exodi capitulo vigesimo primo: si autem percuteret seruum, aut erat seruus suus, aut alienus: si erat alienus, aut mutilabat eum, aut non, scilicet, faciendo cecum, aut claudum, aut abscindendo aliquam partem corporis necessaria ad motum, vel operationem, aut solam percutebat infligens vulnus, & sanato vulnere non manebat impedimentum ad operationem aliquam, sed sola cicatrix. Si primo modo quamquam plene non exprimitur in lege Moysaica ad quid teneatur percussor: tamen videretur, quod teneatur ad omnia, quae perdebatur Dominus. Quod apparet ex homine libero: nam ibi percussor soluet impensas, & opera perdit: ita hic estimabitur damnum quod incurrit dominus propter mutilationem serui: si vero seruus ex vulnere factus est totaliter inutilis ad operationem, videtur, quod teneatur ille ad totam abstimationem serui domino, quia seruus pecunia domini est: Exodi capitulo vigesimo primo: ideo in pecunia estimari debet: si autem ex vulnere non sequeretur mutilatio, sed maneret sola cicatrix tenebatur percussor, sicut in libero, scilicet, soluere impensas in medicos, & opera perdit. Si autem aliquis percussisset seruum suum non occidens, aut solum infligebat vulnus, aut mutilabat, vt supra dictum est: si primo modo non est expressa aliqua poena in lege Moysaica: & etiam satis videtur, quod nulla deberet infligi: quia si quis percuteret seruum suum, & non moreretur immediate in manibus eius, sed post unum, vel duos dies nihil patitur dominus, quia seruus pecunia illius est: Exodi vigesimo primo: quanto minus ergo patietur, si solum percudit: si autem Dominus seruum suum mutilauerit eruendo oculum, vel amputando manum, aut etiam si dentes ei excusserit, exhibit seruus in libertatem: Exodi capitulo vigesimo primo: pro hoc malo quod dominus ei intulit. Quod quidem intelligitur de seruo conuerso de Gentilitate: in seruus autem, qui erat de stirpe Iudaeorum non erat hoc, sed fiebat de eis, sicut de liberis, vt praesallig. c. declaratum est, Homicidii reus erit. Id est, tenebitur de homicidio, scilicet, quia voluit occidere: vel etiam si non constet praesumitur voluisse, quia tali instrumento rem peregit, et ipse morietur. Scilicet, occisor: & hoc siue confu-

Ad quid tenebatur in lege veteri percussor non occidens.

Nota qm tenetur de occiso qui lapides iacians alii occidit.

gerat in vrbe refugij, siue non: nam si non pergerit in vrbe refugij cognati viri occisi possunt eum occidere vbicumque inuenerint, vt patet infra: & si forte ponat se in manu iudicum, ventilabitur causa, & hoc comperto occidetur. Si vero confugerit ad vrbes fugitiuorum ad petitionem cognatorum occisi trahi debebat de vrbe ad locum patrum homicidij, vt ibi ventilaretur causa. ista autem occisio fiebat per cognatum viri occisi, scilicet, quia diffinito in causa iudices tradebant virum occisorem in manus aduersarij, & ipse occidebat, erat autem ista mors iugulatio, vt patet infra. Si lapidem iecerit. Hic ponitur de morte, quae fit per ictum lapidis, & dicitur, quod occisor similiter morietur, sicut qui ferro percudit: in hoc semper praesupponendum quod supra dicebatur, scilicet, an voluerit occidere, vel non. Si voluit manifestum est, quod reus est: si noluit vt pote, quia causa occidit, aut dabat operam licite rei, aut non: si dabat operam licite rei, & ipse tantum diligenter se habuit quantum satis erat, non tenebitur: si vero erat res illicita, vt pote quia lapides iaciebat ad locum non conuenientem, nec adhibuit diligentiam, an aliquis ibi esset, tenebitur, quia in culpa est. Si autem alias occidit lapide, scilicet, quia sciebat quem percutebat, & tamen parabat, quod forte non occideret, quia lapide rem peragebat, & erat tale instrumentum, quo aliquis mori possit, tenebitur, quia praesumitur voluisse, vel saltem in culpa fuit, cum tali instrumento vteretur. In Hebraeo tamen hoc magis declaratur, cum ponitur lapis manualis, & hoc est ad causandam praesumptionem, quia si esset lapis paruulus, qui alias non posset inferre mortem, non videretur praesumendum. Scidum autem, quod in omnibus istis, in quibus infligitur mors occisori est praesupponendum, quod aut iste occisus mortuus est ex percussione illa, scilicet, quia postquam percussus est satis breuiter mortuus est, vel si multis diebus mansit nunquam conualuit, aut iste conualuit, & postea mortuus est. Primo modo tenebitur de occiso percussor. Secundo modo non tenebitur, sed solum restituet impensas in medicos, & opera perdit tanquam teneatur solum de vulnerato: Exo. cap. 21. hic autem cum non distinguatur praesupponitur, quod ex vulnere inflicto percussus occubuerit nunquam conualescendo ad hoc, quod ambulet super pedes suos, vel super baculum. Et istus occubuerit. Id est, mortuus fuerit, quia si non occubuerit tenebitur solum percussor de vulnerato. sed impensas, & opera perdit: Exo. 21. cap. Similiter punietur. Scilicet, sicut qui ferro aliquem percudit, quia occidit. Si ligno percussus intulerit percussoris sanguine vindicabitur. Id est, occidetur percussor ad vindictam occisi. Non est aut intelligendum, quod hoc fiat solum ad vindictam, aut principaliter: sed ad distributionem iustitiae, quia equum est ne crimina remaneant impunita: mors tamen ista erat etiam simul vindicta occisi, sed adhuc dato, quod nullus esset qui vindictam expeteret, iudex debebat occidere huiusmodi percussores. Quod autem dicitur hic de ligno, subintelligendum est, sicut de lapide, & ferro praesupponendo omnia, quae de illis dicebantur. Ponitur autem de ligno, quia praesumptionem facit voluntatis occidendi, vel saltem parat in culpa est, qui tali instrumento vtebatur. Propinquus occisi homicidam interficiet. Scilicet, quia causa fuerit ventilata, & aliquis condemnatus debet tradi sanguineis occisi viri, vt ipsum occidat. Hoc etiam iaciebat Deus ad duciem cordis Iudaeorum, quia si ipsi manibus suis vindictam non expeterent, aliquo modo putarent nihil esse factum: ideo ad satium iram suam permisisum est hoc: non tamen concedebatur, quod infligerent consanguinei viri occisi quocumque genus

moris vellent occisori, sed solum quod determinatum est a lege, scilicet, iugulationem. Intelligitur etiam ista occisio de illa, quae fiebat ab aliquo tanquam a persona priuata sine ventilatione causa, scilicet, quod quandoque consanguineus occisi inueniret huiusmodi occisorem posset eum occidere, dum tamen esset extra vrbe refugij, quod significat litera sequens, scilicet. Statim vt apprehenderit eum percuet. Id est, non indigebat iste consanguineus occisi, quod sententietur in causa, sed vbicumque reperierit occisorem poterit iure suo vrens occidere illum, & hoc quia habet auctoritatem a lege faciendi haec: quod intelligitur extra vrbe refugij, & etiam quando non ventilatur causa. Nam cum aliquis confugiens ad vrbe refugij, & ad petitionem aduersarij inde tractus est & ductus est ad ventilandam causam, percussit eum aduersarius tenebitur: etiam si iste occisor per insidias, vel alias indebite homicidium parasset, quia tempore ventilationis causa securus esse debebat. Et hanc securitatem ei praestare debebant iudices vrbe refugij, qui eum trahebant ad locum patrum homicidij.

Si occisor interfecerit cognatum occisi eum persequentem se defendendo, an teneatur pro ista secunda occisione secundum legem foralem. Quod. XII.

Quaeret aliquis si cognatus occisi persequens occisorem in via antequam perueniret ad vrbe refugij, occidatur ab ipso percussore defendente se solum, & non habendo aliam voluntatem occidendi illum: an teneatur occisor pro ista secunda occisione secundum legem foralem. Respondet aliquis, quod non tenetur, quia cuiuslibet permisa est defensio corporis sui, & quod quis agit ob tutelam corporis sui, iure egisse dicitur. In contrarium dicitur, quod iste tenebitur de occiso, quia quamquam alicui comperat defensio suisipsum, hoc est contra priuatas personas non habentes auctoritatem puniendi, vel coniciendi in vincula: & tamen contra personam publicam, si agat vt persona publica, nulli est permisa defensio: nam in hoc perturbaret iurisdictionem iudicis, & incurreret poenam, quia agit contra statum publicum, & leges humanum magnas poenas inferunt his, qui contra personam publicam defensionem volunt: sed iste videtur esse huiusmodi, scilicet, cognatus occisi, quia ex auctoritate legis istud agere potest, vt patet: hic: ergo qui restiterit ei poenam incurrit.

Respondendum est, quod occisor defendens se a cognato occisi si moderate se defendat, quamquam occidat eum non tenetur de occiso, nec de vulnerato, quia non agit ibi, nisi ob tutelam corporis sui, quae sibi permisa est. Et cum arguitur, quod agit contra personam publicam resistendo illi: ergo incurrit poenam. respondetur, quod non agit contra personam publicam. Nam quamquam iste habeat auctoritatem ex lege, non agit vt persona publica, quia non agit ex officio suo ex necessitate, sed ex concessione legis: multum autem ista differunt, quia iudex non punit reos, quia sibi concessum est, sed quia sibi ex necessitate impositum est, & si non agit mortaliter peccat, & tenetur etiam secundum leges humanas de officio male administrato. quia nimis laxit rem publicam, cum vitia reliquerit impunita, & delinquentibus audaciam magnam praebuerit: iste autem cui est concessum ex lege non habet ex necessitate, nec ex officio, quod percuciat hostem suum: nam melius ageret si non vteretur ista concessione legis, quae vtitur, immo lex non tribuit hoc sibi tanquam bonum esset, sed tributum est propter duriciam cordis

humani ad placandum iram eius, ideo sic agentes nō agunt tanquam persone publicæ, sed tanquam priuatæ prosequentes causam suam. Solum autem hoc habent, quia lex permittit eis occidere hostes illos: poterit igitur resisti istis, & qui occiderit aliquem hostem se defendendo nihil magis incurrit poenam, quam si occideret aliquam personam priuatam. Si igitur occisores se defendendo occiderint proximos ipsorum primò a se occisorum; cum postea ventilaretur causa sanguinis pro isto secundo homicidio nihil passuri erant cum vterent iure suo, sed de primo erat quæstio.

An innocens pugnando contra iudicem, vel executorem iniuste eum volentem punire, peccet in foro conscientie, & contra leges humanas. Quæst. XIII.

QUÆRET aliquis vterius si aliquis se defendendo pugnet contra iudicem, vel executorem in casu in quo non est dignus puniri, nec conijci in vincula, vel pugnet contra huiusmodi persequentem iure suo vterent, an peccet in foro conscientie. Est autem diversitas in hoc, nam supra quantum ad forum iudiciale humanum determinatum est, quòd incurrebat poenam, qui resistebat iudici, vel publico executori, & hoc, siue quando dignus est puniri, vel capi, siue quando nō: in foro autem conscientie poterit esse dubium, nam quamquam, vt communiter forum conscientie strictius sit quàm forum legum, scilicet, quòd in pluribus aliquis peccat secundum dictamen conscientie, quàm secundum legem humanam, quæ multa non estimat esse peccata, vel saltem non punit, vt peccata, tamen interdum accidere poterit, quòd aliquis sit dignus pena secundum legem humanam, qui non est dignus secundum forum conscientie, & potissimum in quibusdam causis, quæ concernunt publicam vtilitatem, nam interdum licet quis secundum forum conscientie non peccet, tamen lex humana puniet eum, quia sic procuratur pax publica. Et quoniam bonum publicum consistit in habitudine iudicis, vel personarum publicarum ad inferiores regulatos, posset aliquis dicere, quòd quamquam lex humana puniat omnem hominem resistentem iudici, siue cum dignus est puniri, siue quando non, tamen quòd secundum forum conscientie aliquando non sit peccatum. Respondendum est, quòd in foro conscientie peccatum est iudici resistere, vel quòd aliquis se defendat ab eo armis, cum ille, vt iudex procedit, secus cum procedit, vt persona priuata, & præter legem, nā pter determinationem legis humane recta ratio dicitur bonum publicum esse diligendum super bona particularia, quia iuxta Aristot. 1. Ethic. in principio. bonum commune amabilius, & diuinius est bono particulari, sed pax publica, & status eius est bonum commune: ergo quicquid tollere vult ista, magis peccat quàm si tolleret aliqua bona particularia: huiusmodi autem est in habitudine iudicis ad partes reipublicæ, scilicet, quòd per hoc consistit pax publica, quòd omnes de vrbe iudici singulariter obediunt, scilicet, quòd nullo modo se defendendo armis contra ipsum, quia si aliquis se defenderet tolleretur status causarum, scilicet, quòd non posset de causa huius iudicari cum iste habeat iudicem iam tanquam partem: ideo si resistatur iudici quomodocumque antequam constaret dignum esse, quòd puniretur, vel caperetur, maxima pars executionis iustitiae, & ferè totum bonum publicum destrueretur: nimis ergo agit contra rationem qui contra iudicem armis se defendit, vel contra publicum executorem: ideo agit contra conscientiam, & sic erit peccatum. Item quicumque Deo resistit, peccat, sed

De hoc loquitur Iosue II. cap.

F qui resistit iudicibus, resistit Deo, ergo peccat se defendendo a iudice, sicut a parte. Hoc patet ad Rom. cap. 13. scilicet, Omnis potestas non est nisi a Deo, ois anima potestatibus sublimioribus subdita sit, quæ autem sunt a Deo ordinatae sunt, itaque qui resistit potestati Dei ordinationi resistit, qui autem resistunt ipsi sibi damnationem accipiunt. Item qui ex conscientia tenetur aliquid agere, & non agit, peccat: sed secundum conscientiam nos tenemur obedire iudicibus, & non solum secundum legem humanam: ergo quicumque resistit iudici volenti capere, vel punire armis agit contra conscientiam, ergo peccabit: sic patet ad Rom. cap. 13. scilicet, Dei enim minister est vindex in iram Dei, qui male agit: ideo necessitate subditi estote non solum propter iram, sed & propter conscientiam, ideo enim, & tributa præstatis: ministri enim Dei sunt in hoc ipsum seruientes. Item voluntas Dei est, vt iudicibus subiecti simus: ergo quicumque repugnat illis, agit contra voluntatem, & consequenter peccat, patet hoc prima Petri. c. 2. scilicet, subiecti estote ois humane creature propter Deum, scilicet, presidenti. Et patet cum immediate subditur, siue regi, quod iudicibus, tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum laudem verò bonorum, quia sic est voluntas Dei vt benefacientes obmurescere faciatis impudentiam hominum. Patet ergo, quod iudicibus resistere peccatum est. Nisi forte aliquis manifestissime sciret, quod iudex habebat eum exolum, & sub colore iudicis volebat capere, & qualitercunque morti tradere, tunc si non sequatur magnum scandalum ex resistentia poterit quis resistere armis, & hoc quidem solum quoniam putabat, quod si caperetur occideretur. Circa ciuiles autem causas secus est: simile autem est velut si iudex, vel publicus executor agat contra aliquem non vt gerens personam publicam, sed vt aliquis priuatus gerens causam suam, & hoc manifestum sit, poterit ei resisti armis et secundum legem humanam, sed in foro conscientie nihil aliud est quod ego sciam iudicem procedere indigne contra aliquem solum, vt occidat eum propter odium quamquam videatur agere, vt pars publica quamquam agat, vt persona priuata: ergo tunc resisti sibi armis peccatum non est, nisi sequeretur valde magnum scandalum. Hoc tamen est generale, quòd cum iudex procedit contra aliquos, vt iudex ad puniendum, vel capiendum, & illi nullo horum digni sint, & iudex non agat hoc ex odio, sed vt persona publica sic informata, vel volens de veritate ingere resisti sibi armis peccatum est in foro conscientie. De eo autem, qui habens potestatem a lege persequitur hostem suum ad occidendum, sicut in casu dato, dicendum, quòd non est peccatum resisti illi armis, quia in hoc non resistitur iudici, nec alicui publicæ personæ, sed personæ priuatae volenti prosequi ius suum, & cum ille, qui se defendit sciat, quòd non inuaditur ab illo tanquam a iudice volente punire, aut corrigere, sed tanquam ab hoste volente hostiliter occidere; peccatum nō est illi resisti armis. Sed arguetur, quòd iste habet potestatem a lege ad occidendum, & quantum ad hoc est minister legis: ideo sibi resisti peccatum est: ad Rom. cap. 13. Dei enim minister est vindex in iram ei, qui male agit. Et iterum: ideo necessitate subditi estote non solum propter iram, sed & propter conscientiam: ministri enim Dei sunt. Respondendum est, quòd iste nō est minister Dei secundum, quòd loquitur Apostolus, quia ipse intelligit de iudicibus positus tanquam executoribus iustitiae, quicumque autem causam suam egerit, nō est minister Dei: ideo potest sibi resisti, tanquam non ministro. Quòd autem auctoritas Pauli & Petri intelligat de his ministris, & non de illis, qui sunt hostes, apparet,

Paret, quia ad Rom. cap. 13. dicitur de potestatibus sublimioribus, & ibi sequitur: Non sine causa gladius porat, quòd de solis iudicibus, & executoribus intelligitur, & 1. Pet. cap. 2. de regibus, & ducibus agitur, & alijs iudicibus, & omnes istæ sunt persone publicæ. ergo resisti armis ei qui persequitur occidere cognati sui peccatum non est, & si occidatur in hac defensione, dum tamen defensio sit moderata, peccatum nullum est. Si per odium hominem quis impulerit. Ponatur alij casus, in quibus quis sine vulnere occidit, sicut si impellatur alium ad cadendum de eminenti loco, vel si iaciat in aquam, aut ignem, vel aliquid alterum vbi possit causari mors: & de isto dicitur, quòd si fuerit pro odium patrum homicidium, occidetur, qui sic impulit. Et dicitur per odium, quia fortè aliquis alterum coactus est impellere, vt pro se quis ab alio impulsus est, & ex illa impulsione ipse alium impellit: impulsio est simpliciter inuoluntaria, sicut de eo, qui a vento educitur 3. Ethic. & est simpliciter violentia. Ideo quæquam sequatur hic homicidium non est imputabile ei, qui immediate impulit: sed ei, qui primò. Eodè modo si quis alium non videt, vel aliàs nesciens impulerit non est reus, quia non fit ex odio, licet sequatur homicidium: si autem non constet, quòd ex odio factum fuerit, & occisor alleget se non fecisse ex odio, accusatori incumbit probare, quòd ex odio factum sit. Hoc autem ex presumptione poterit induci, vt si ante hoc esset inimicus: quoniam omnia mala, quæ hostis infligit etiam si a casu sint præsumuntur ex animo. Sic patet immediate de illo, qui percussit alterum manu, & mortuus est, si fuerit inimicus sententur contra ipsum, alioquin non idem de scindente ligna de cuius manubrio ferrum exiliens percussit proximum: si hostis erat, quamquam non constet de voluntate occidendi, condemnatur, aliàs minime: Deuter. cap. 19. Vel iecerit quippiam in eum per insidias. Scilicet, si quis deiecerit parietem super alterum, aut aliquam partem domus, vel quodcunque alterum, quod antea stans impulsu concutitur, & nocere potest: si enim per odium fecerit, & mors sequatur tenebitur: secus autem si non ex odio, vt si quis ab alio impulsus parietem impulit, vel aliquam aliam rem, & illa cadens, vel exiliens alteram occiderit, iste qui immediate eiecerit, reus non est, quia simpliciter est coactus: similiter autem de ignorante, & dicitur hic per insidias. nō est autem intelligendum, quòd quodcunque non fit per insidias non est punibile, vt hic: quia si fiat ex industria, vel qualitercunque ex voluntate nocendi etiam si voluntaria sint. Aut cum esset inimicus manu percussit. Scilicet, si quis alterum manu percussit solum non præsumitur, quòd ex tali percussione sequatur mors, & si aliquando percussus moriatur, magis præsumitur mori ex alia causa, quàm ex percussione, nec condemnabatur percussor, quoniam non præsumitur, quòd voluerit occidere, quia si hoc voluisset, vteretur alio instrumento, cum ex percussione manus sola non soleat mors sequi: si tamen percussor hostis erat, præsumitur, quòd occidere voluerit, & ob hoc ita durè percussit, vt quispiam mori possit, vel forte in percussione manuali aliqua fraude vitus est ponendo aliqua, quibus mors facilius causaretur: idco licet percussit sine intentione occidendi, nec sequatur mors ex percussione, sed ex alia causa, condemnabitur quod verum est, nisi hostis probauerit, quòd mors nullo modo sequitur ex percussione illa, vt si quis conualuerit ex percussione illa ambulans super pedes

A suos, vel super baculum, & postea moriatur, præsumitur mori ex alia causa, & nullo modo condemnatur occisor; etiam si confiteatur se voluisse occidere, sicut in publicè rixantibus: Exo. cap. vigesimoprimum. Et ille mortuus fuerit. Istud intelligitur in omnibus supra positis, quia quodcunque sit genus vulneris, vel impulsio, si non sequatur mors ex illo percussor non tenetur de occiso, sed solum ad impensas in medicos, & opera perita Exo. capi. vigesimoprimum. Percussor homicidii erit reus. Quia occidit, & voluntatem occidendi habuit, quod requiritur ad completum homicidium, quòd autem habuit voluntatem occidendi patet ex verbis, & ex præsuppositis istarum legum. Cognatus occisi statim, vt inuenierit eum iugulabit. Hoc dicit de quocunque cognato, quia cuiuscumque ista actio competit, licet magis conueniat alicui secundum quòd magis, vel minus propinquus est, non cognatis autem non conuenit hoc, licet ipsi velint prosequi defunctorum causas. Ratio huius est, quia lex non iussit hoc, tanquam secundum se bonum esset, sed concessit illud propter duriciam cordis humani, quia si hoc non permitteretur consanguineis viri occisi ipsi prosequerentur sine iure durius causam sanguinis. Vt ergo non daretur locus inobedientie legi permittitur istud cognatis occisi in reliquis autem non subsistit eadem causa, quia illi non mouentur ita efficaciter ad vlciscendum iniuriam defuncti, sed cognati propter vnitatem sanguinis & radicis, nulli ergo alteri quàm cognatis hoc permittitur, & dicitur, quòd immediate, vt inuenierit eum iugulabit, scilicet, patrato homicidio antequam occisor perueniat ad urbem refugij si inuenierit eum cognatus occisi poterit eum occidere vbicumque inuenierit. Vel si forte semel introiens urbem refugij aliquando extra reperiatur, poterit impune occidi, quia nunquam debebat exire de vrbe refugij vsque ad mortem summi sacerdotis, vt patet infra. hoc autem verum est, nisi cum occisor ex sententia iudicum urbis refugij ducitur ventilatur causam suam cum cognato occisi ad locum patrati homicidij: nam tunc lex securitatem tribuit, & si cognatus occisi aliquid attentauerit in occisorem reus mortis est. De hoc autem, quod dicitur, aliqui dubitant, an ille, qui sic occideret occisorem cognati sui persequens ipsum ante urbem refugij, peccaret, & videtur quòd non, quia iste agit per legem, ergo iuste agit. Sed aliquis arguet hoc nō valere, quia multa sunt, quæ leges permittunt, & interdum facere compellunt, in quibus homo peccat, vt cum aliquem cogunt ad periculum, & ad similia. Ad hoc responderetur, quòd non est simile de lege humana, & diuina, quia lex humana non potest corrigere omnem actum malum, ideo multa permittit, & dato quòd lex humana aliquid approbarer, nō sequitur, quod sine peccato fieri possit, quia non potest ipsa facere esse licitum quod secundum se est illicitum. in lege autè diuina secus est, quia Legislator illius Deus est, & omnia opera nostra sunt bona, vel mala in comparatione ad ipsum, scilicet, in quantum ipse acceptat, vel non acceptat ea: si ergo aliquid Deus constituit, vel expresse permittit etiam si secundum se bonum non sit, Deus facit illud esse bonum, id est, nō malum, & nullo modo punibile, velut si Legislator aliquid iuberet, vel permitteret, quamquam illud nō esset bonum, tamen agens per illud non punietur lege humana, ita si Deus aliquid approbet in lege sua, vel saltem fieri permittat, illud iam non est malum, nec punibile secundum Deum, aut conscientiam, quia alias non differret inter illa, quæ videbantur illicita, & a Deo permissa sunt in lege, & ea, quæ nullo modo permissa sunt, sed expresse prohibita, quod videtur

Cognatis occisi quare non licebat vindicare iniuriam.

Licet lex humana aliqua permittat, quæ sunt peccata non tamen diuina.

detur esse inconueniens magnum. Sic declaratum est Deuterono. cap. 24 de libello repudij, & de dando vitas alienis, nam ista secundum se non erant licita, & tamen, quia Deus illa approbat declaratum est ibi, quod non peccabat mortaliter hæc faciens: ita igitur erit hic cum Deus permiserit, quod occisi propinquus occidere posset occisorem vbiunque reperiret, scilicet, quod non peccet. Sed videtur contrarium, quoniam occisio fiebat ex amore, sed ira est peccatum mortale, ergo ista occisio illicita erat potissime, quia Deus iussit etiam in veteri testamento, quod homo non quæreret vltionem. Leui. cap. 19. si non oderis fratrem tuum in corde tuo. Et iterum ibidem: Non quæres vltionem, nec memor eris iniuriæ cuius tuorum. Sed ista sunt præcepta moralia: ergo tenebatur quilibet ad ea: occidens tamen occisorem cognati sui non agebat zelo iustitiæ, quia hoc modo iure contendere, cum posset aliàs assequi iustitiæ executionem educto occisore de vrbe refugij: id videtur, quod peccabat faciens hæc: potissimum, quia isti cognati occisorum non solum poterant occidere occisores cognatorum in via ante urbem refugij si illi occidissent iniuste, sed etiam si non essent rei, vt pote, quia casu, & per ignorantiam fecerunt, & in hoc non distinguebatur cum permitteretur sanguineo occisi sine causa: ventilatione occidere percussorem: ergo videtur, quod sit peccatum. Respondendum est, quod ea, quæ Deus approbat etiam si aliàs essent illicita, sunt per hoc licita, sed permittendo expresse in lege approbat: ergo licita sunt. iste modus arguendi erat de libello repudij, & de vitis: Deuterono. cap. 24. sed manifestum est, quod istud factum approbatur hic a Deo cum expresse permittatur: ergo licitum est, nec de hoc aliquis dubitabit: est tamen distinguendum, quia Deus aliqua approbat in lege, vel permittit solum in quantum erat legislator specialis populi Iudaici: illa tamen secundum, quod Deus erat, & dans præcepta bonæ secundum naturam reprobabat: alia autem sunt, quæ Deus approbat propter infirmitatem populi Iudaici illa permittens, & alibi non reprobat: & ista simpliciter erant licita.

Primum autem est hic de occisione percussoris cognati, quæ permittitur, siue prior occisio iusta, vel iniusta fuerit: & tamen alibi contrarium iubetur, scilicet, Leui. cap. 16. vbi dicitur, quod debemus tollere omnem odium, & obliuisci iniurias: ergo necesse est, quod ista lex solum intelligatur in foro suo, scilicet, in iudiciali, quod quicumque occiderit occisorem fratris sui non sit reus mortis in foro iudiciali veteris testamenti, & tamen si ex odio agit reus est mortis æternæ, quæ agit contra legem datam Leui. cap. 19. De libello autem repudij, & vitis non est sic, quia quamquam ista secundum se non essent licita Deus illa permittit propter infirmitatem Iudaicorum, & postea alibi non reprobat, ergo non sunt punibilia, nec peccata apud Iudæos, quia aniqui Deus poneret illis laqueum. De hoc etiam declaratum est Leui. 19. *Quia si fratrem, & absque odio, & inimicitijs quidquam horum fecerit.* Limitatur hic superiores leges, scilicet, quod intelligantur, quando aliquis habet voluntatem occidendi, si tamē agit fortuito, vel sine odio, & inimicitijs non est reus, omnia enim ista requiruntur: si quis enim agat sine inimicitijs, id est, quod ante hoc nunquam fuit inimicus, adhuc non liberatur, nisi egerit fortuito, quia poterit aliquis ex subita ira alium occidere, & non est iniustus, quia tamen agit ab intentione, reus est. Et tamen requiritur, quod non solum agat fortuito, nam dato, quod aliquis agat a casu, si ille erat inimicus occisi ante hoc condemnatur, quia non præsumitur agere a casu cum inimicus sit, & hoc, siue sit publicè inimicus,

quod vocatur hic agere ex inimicitijs, vel non tantum manifeste, quod dicitur agere ex odio. Cum ergo omnia ista tria habuit, non iudicabitur reus mortis. *Et hoc audiente populo fuerit comprobatum.* Id est, quod probetur in iudicio coram populo, quod egit a casu, & non erat inimicus nec odiosus occiso. Dicitur autem coram populo, id est coram iudicibus ciuitatis, & senioribus, qui vocantur populus, vel multitudo: non enim oportebat totam populi multitudinem, quæ grâdis est ad iudicia conuenire, maximè, quia tota nec audire potest, nec sententiare. vocantur autem rectores multitudo, quia totum populum virtualiter, vel omninenter continent, & isto modo rex est totum regnum.

An causa homicidij tractanda, erat coram iudicibus ciuitatis refugij, vel coram iudicibus loci, in quo patratum est homicidium, & quomodo differat immunitas Ecclesiastica ab immunitate locorum refugij veteris testamenti. Quæst. XIII.

QUAE RE TVR tamen de ista multitudine, quæ esset, quoniam aliqui dicunt, quod erant iudices illius ciuitatis, ad quam confugerat occisor: alij volunt, quod essent iudices loci, in quo patratum est homicidium. Primi dicunt, quod cognatus occisi persequeretur occisorem ad urbem refugij, & proponeret querelam: coram iudicibus, & senioribus ciuitatis, tunc decreto eorum presentabatur occisor, & contendebat de iure: si autem inueniretur, quod occisor volens occidisset, tradebatur accusatori, & iugulabatur: si autem inueniret, quod inuoluntarius egit, sententiabatur, quod maneret in vrbe refugij occisor vsque ad mortem suam faceret. Et probat ista, quod intelligebatur de iudicibus vrbe refugij, quia dicitur supra, quod cum fuerit occisor in vrbe refugij: cognatus occisi non poterit eum occidere, donec stet in conspectu multitudinis, & causa illius iudicetur: ergo videtur, quod coram multitudine vrbe illius stare debebat, & ibi iudicanda erat causa. Hoc magis probant ex eo, quod habetur Iosue ca. 20. cum ad vnam harum ciuitatum confugerit, stabit ante portam ciuitatis, & loquatur senioribus vrbe illius, ea, quæ se comprobent innocentem: ergo videtur, quod ibi causa agenda erat, quia adducere probationes pars iudicij est. Item probant, quia quod occisor extraheretur de vrbe refugij, erat contra immunitatem ciuitatis, cognoscere ergo vtrum extrahi deberet, vel non ad iudices illius ciuitatis pertinet, quod nesciretur, nisi cum probatum esset, an iste gaudere deberet immunitate vrbe vel non, & hoc includit causam ipsam principalem. san occisor esset reus mortis, vel non: ideo primo quàm isti iudices vrbe refugij permittent extrahi de vrbe sua occisorem, oportebat, quod cognoscerent, an reus esset: sed hoc cognito nihil supererat, nisi vt sententiaretur tradendus aduersario ad iugulandum, vel mansurus in vrbe vsque ad mortem summi sacerdotis: ideo non oportebat, quod duceretur occisor ad aliam ciuitatem. Item si educeretur occisor de vrbe refugij, vt alibi cum aduersario causam ageret, hoc non esset ei tutum: in vrbe autem refugij tutum erat. Et tamen iudicetur maior circuitus, & expensæ, quæ in legibus rectè ordinatis multum attendi debent.

Alij autem in contrarium dicunt, quod debebat ista causa agitari in loco vbi patratum est homicidium, & quod educeretur occisor de vrbe refugij: & ista est veritas, vt patet infra cum dicitur, & reduceretur per sententiam in urbem, ad quam confugerat: ergo videtur, quod causa, in qua sententiabatur, quod occisor reduceretur in urbem refugij, non agitur in vrbe refugij, sed in loco patratum homicidij. Item videtur

1. Opinio. Secunda. Rõ. 1. Opin. prima.

2. Rõ.

3. Rõ.

4. Rõ.

Rõnes 2. opi.

videtur hoc rationale, quia secundum leges humanas ratione delicti quis sortitur forum, scilicet, ratione loci, in quo delictum patratum est: ergo causa istius homicidij non erat ventilanda in vrbe refugij cum ibi non acciderit delictum. Item iura prouidere debent in causis cum modum, quo causa optime tractentur: hoc autem est ne occultetur veritas facti, & vt non subtrahatur alicui oportunitas probandi, nam arctatio probationum nimis est iuri inimica, sed non est aliquis locus in quo melius de veritate delicti patere possit, quàm locus, in quo patratum est cum ibi possit esse testium copia: ducere autem testes multos ad alium locum difficile est, & iudices etiam non ita plenè informantur, cum non cognoscant conditiones particulares tangentes delictum fortè propter ignorantiam conditionis locorum delicti: ideo melius fuit, quod de delicto ageretur in vrbe, in qua patratum est, quàm in vrbe refugij, & sic erat. Modus autem huius est, quod cognatus occisi ibat ad urbem refugij, & proponens querelam de occisione, petebat eum tradi, vt responderet in causa sua coram iudicibus vrbe patratum delicti: tunc iudices vrbe refugij concedebat remittentes occisorem cum perfecta securitate, ne quidquam in eo committi posset dum agitabatur causa, quæ expleta diffiniebatur, quod occideretur, si reus esset, vel reduceretur in urbem refugij, si esset innocens, quod satis apparet infra, & isto modo non sequebatur aliquod inconueniens, nec inferrebat aliquod damnum ipsi occisori. Ad rationes in contrarium respondendum, & ad primam cum dicitur, quod cognatus occisi non poterit occidere percussorem postquam fuerit in vrbe refugij, donec stet coram multitudine, & iudicetur causa illius: Dicendum, quod multitudo potest ibi accipi dupliciter, scilicet, pro multitudine iudicum vrbe refugij, vel iudicium vrbe patratum delicti, primo modo est sensus, quod non poterit occidere illum quousque stet coram multitudine, id est proponat querelam suam coram iudicibus vrbe refugij, & causa illius iudicetur, scilicet, coram iudicibus vrbe delicti cum fuerit remissus occisor ab vrbe refugij ad urbem delicti. Secundo modo est sensus, donec stet coram multitudine, scilicet, coram iudicibus delicti proponens accusationem suam contra occisorem iam reductum de vrbe refugij, & causa iudicetur, id est diffiniatur, vel terminetur ibi in loco delicti, & sic in quocunque sensu præsupponitur, quod causa agitur in loco delicti.

Ad secundam rationem, quando dicitur Ios. ca. 20. quod stabit occisor ante portam ciuitatis refugij, & loquetur senioribus vrbe illius: dicendum, quod non intelligitur de agitatione causæ homicidij, sed solum erat propositio occisoris ad hoc, quod reciperetur in vrbe, nam vsquequo ista diceret non sententiaretur, quod gauderet aequaliter immunitate locorum, nec assignaretur sibi locus ad manendum in vrbe: his tamen propositis compellebantur iudices ad assignandum ei locum, vt patet præallega. cap. cum dicitur: sic suscipient eum, & dabunt ei locum ad habitandum. Quod autem non intelligatur ista propositio verborum de agitatione causæ homicidij, patet, quia post receptionem istam dicitur eodem cap. & habitabit in ciuitate illa, donec stet ante iudicium causam reddens facti sui, & moriatur Sacerdos magnus, qui fuerit illo tempore: ergo post propositionem occisoris, & receptionem in vrbe habitare debebat in ea, & postea ventilanda erat causa: ideo prima propositio erat in vrbe refugij, de ventilatione tamen causæ nihil ibi dicitur vbi esse deberet. Item patet, quod illa propositio occisoris non pertineat ad aliquam agitationem causæ homicidij, quia in ista causa occisor est reus: reus autem

Ad rones 1. opi.

Ad secundam.

non proponit, sed respondet: ideo non potest intelligi de ventilatione causæ, cum dicatur præallega. cap. qd occisor loquetur verba sua coram senioribus vrbe. Fundamentum rationis huius patet eo. cap. vbi ponuntur duæ propositiones, & in prima dicitur, quod loquetur occisor coram senioribus vrbe refugij, in secunda dicitur, quod stabit ante iudicium reddens causam facti sui, & sic in prima constituitur tanquam per se agens, in secunda vero tanquam reus, & de ista non dicitur, quod deberet esse in vrbe refugij: ergo de ventilatione causæ homicidij, in qua occisor erat reus, non dicitur, quod fieret in vrbe refugij. Cum vero magis obijciatur eodem cap. quod iste occisor loquetur ea, quæ se comprobent innocentem, & probationes sunt quædam pars iudicij, ergo ibi agitabatur causa. Dicendum, quod non intelligitur hoc de probationibus in ductis in causa principali, sed in propositione, quam faciebat occisor, vt reciperetur in vrbe refugij, & in ista solum dicebat, quod ipse occiderit a casu, & non habens inimicitias nec odium, ideo quod reciperetur in vrbe. Hæc autem talia erant, quæ si probarentur facerent eum gaudere immunitate vrbe: probationes autem in causa principali inducebantur in loco patratum delicti, vbi agitabatur lis, quod autem non possit intelligi hoc de probationibus causæ principalis apparet, quia ista fiebant per iudices inductos ab alterutra partium, & non per verba ipsius occisoris, quia nullius testimonium est conueniens, nec inferrebat quando contra ipsum agitur. probationes tamen ista fiebant ex solis verbis occisoris cum dicitur, & loquetur coram senioribus vrbe ea, quæ se comprobent innocentem: ergo probationes illæ non erant in causa principali, sed in prima positione, & sic non ventilabatur ibi causa.

Ad tertiam rationem dicendum, quod extrahi occisorem ad occidendum illum ab vrbe nullo alio præmissio, erat contra immunitatem vrbe, & hoc non permittebatur, nam Deus dixit, quod non posset cognatus occisi occidere percussorem postquam esset in vrbe refugij, donec staret coram multitudine, & causa illius iudicaretur: nunc autem non extraheretur ad occidendum simpliciter, sed ad ventilationem causam in loco delicti, & si reperiretur innocens, quod reduceretur ad urbem refugij. hoc autem non erat contra immunitatem vrbe. Et si dicas quod etiam, istud est contra immunitatem, quia Ecclesia non solum est contra immunitatem eius, quod aliquis inde trahatur ad occidendum, sed etiam, quod trahatur ad ventilationem causam homicidij, & si fuerit repertus reus, quod occidatur, quia tunc solum peccaret, & esset fractor immunitatis Ecclesiasticæ ille, qui tanquam persona priuata hostem inde educeret, vel ibi occideret, & non iudex secularis si educeret inde occisorem ad iudicandum de eo an esset reus mortis, sed hoc falsum est, quia quicumque confugietem ad Ecclesiam inde traxerit, siue sit iudex secularis, siue Ecclesiasticus, siue persona priuata est fractor immunitatis Ecclesiasticæ nisi in casibus a iure permisis, ergo sic esset hic, quod ad nihil posset educi occisor de vrbe refugij. Respondendum est non esse simile, quia non est æqualis immunitas ciuitatum refugij in veteri testamento, & nunc Ecclesiarum nostrarum, & coemeteriorum: non enim fuit concessa absolute immunitas ciuitatibus istis, sed solum, quod confugientes ad eas gauderent immunitate quousque ventilaretur causa, & postea si rei erant, occidebatur, vt patet hic, & Iosue cap. 20. siue igitur dicatur, quod fiebat discussio causæ in vrbe refugij, vel in loco delicti, nihil refert quantum ad esse, vel non esse immunitatem perfectam: quia vbiunque ventilaretur causa

Ad tertiam. An sit contra immunitatem vrbe refugij, quod educeret inde occisorem ad ventilationem alibi causam, vel quod iugularetur reus.

Quo differat immunitas ecclesiastica ab immunitate locorum refugij.

cum

num occisor esset occidendus si reperiretur nocens non erat immunitas, sicut est nunc Ecclesiastica, quia nec intra Ecclesiam, nec extra potest iudicari de aliquo confugiente ad hoc, quod occidatur, vel si aliquis iudex hoc indicauerit Ecclesia non permittet tradi executioni, quando confugiens ibi manere voluerit, sed ciuitatibus refugij non fuit data ista immunitas: ergo non fiebat contra earum immunitatem si extraherentur inde occisores ad ventilandis causas in locis delictorum. Et quando dicitur, quod ad indices ciuitatis refugij pertinebat cognoscere an occisor extrahi deberet de vrbe. Respondetur, quod si licet ista istorum iudicium non educebatur aliquis de vrbe, & tamen ad sciendum, an deberet inde trahi, vel non requirebatur aliqua causa cognitio, sed ad sola petitionem aduersarij, vel iudicium loci delicti remitti debebat occisor, eo quod non erat contra immunitatem vrbis, quod pro quacunque causa inde educeretur ad sistendum iudicio: locus autem esset in confugiente ad Ecclesiam, utpote si pereret iudex secularis, vel aduersarij, quod inde educeretur proponens, quod per insidias occiderat, vel erat publicus latro, aut nocturnus depopulator agrorum, in quibus castibus iura permittunt aliquem de Ecclesia educi: non debet ille sine causa cognitione inde trahi: nam si non esset verum, quod proponebatur infringere Ecclesiastica immunitas educendo hunc de Ecclesia, sed de ciuitatibus refugij quomodo dicitur aliquis inde educeretur ad cognoscendum causam non erat contra immunitatem ciuitatis: ideo non oportebat esse causam cognitionem, ideo falsum isti pre-supponit, scilicet, quod deberent cognoscere indices vrbis refugij, an iste mereretur gaudere immunitate vrbis, vel non.

Ad quartam.

Quis erat mox, quod dicebatur occisor de vrbe refugij, & reducebatur ad eam ventilanda causa.

Non esse inimicum quomodo probatur per affirmatiuam oppositam, scilicet, probatur, quod aliquis non est inimicus, quia probatur, quod est amicus, sicut probatur de aliquo, quod non est intemperatus si probatur, quod est temperatus: ita etiam probatur, quod non egit ex odio si probatur, quod semper amabat, aliquando autem probatur negatiua non per aliquam contrariam, sed per aliam proportionem impossibilem, sicut probatur sufficienter

de aliquo, quod nunc non est Salamantice, si nunc est Hispalis, & tamen non sunt contrarie. Alio modo potest dici, quod non requiritur, quod occisor probaret se non egisse ex odio, sed solum, quod allegaret, quod non egerat ex odio, nec ex inimicitijs, sed fortuito, & tunc aduersarius teneretur probare, quod egit ex odio, & si non probauerit succumbet, & absoluetur occisor quia necesse erat, quod aduersarius allegaret occisorem egisse ex odio, vel inimicitijs, & tunc, sicut qui allegat dolum teneretur illud probare, ita tenebatur hic probare aduersarius. Atque inter percussorem, & propinquum sanguinis questio ventilata. Idest si tractata fuerit causa de homicidio inter occisorem, & propinquum occisi. De quolibet propinquo hoc intelligitur, quia cuiuslibet competebar petere iniuriam cognati sui vindicari. Liberabitur innocens de vltoris manu. Idest liberabitur occisor de manu cognati occisi, scilicet, ne tradatur ei ad iugulandum, sicut tradendus erat si reperiretur nocens, & hoc, quia compertum, quia fortuito, & absque odio, & inimicitijs iste egit, ut supra dicitur. Es reducetur per sententiam ad vrbe ad quam confugerat. Hic patet quod supra dicebatur, scilicet, quod non ventilaretur causa in ciuitate refugij in loco delicti, alioquin non posset reduci in vrbe, ad quam confugerat, cum non educeretur de illa: erat autem modus, quod aduersarius posita querimonia coram iudicibus ciuitatis refugij peteret trahi occisorem ad locum delicti acturum causam suam, & tunc mittebatur cum aliquibus senibus vrbis sub custodia, non quidem ne fugeretur, quia non erat pre-suppositio, quod fugeret ad aliquem locum, sed ne aduersarius irrueret in eum: finita autem causa, si reperiretur innocens iudicabat iudex vrbis de huiusmodi reducendum esse in vrbe, ad quam confugerat, scilicet, ut maneret ibi, quia non pronuntiabatur simpliciter absolutus, ita ut liceret ei redire in terram suam quocunque vellet, nam si post causam ventilatam reperiretur extra vrbe refugij posset propinquus occisi eum impune occidere, ut patet infra.

Causa autem quare immediate non absoluebatur simpliciter ad reducendum in terram suam erat propter duriciam Iudaorum. Nam sicut concessum est Iudaeis propter duriciam cordis, quod possent occidere percussores fratrum suorum, etiam sine causa cognitione, & propria auctoritate vbicunque reperirentur, ita causam ventilatam preterquam in vrbe refugij, ita permittebatur, quod etiam post ventilatam causam possent eos occidere, & hoc, quia erat recens odium, & non possent ipsi sustinere si forte permitteretur hosti suo, quod immediate post causam ventilationem ambularet vbicunque vellet, & ne daretur locus iniustitiae homicidij insum est, quod maneret occisor in vrbe refugij magno tempore, & interim persequebatur furor, & odium aduersarij, ita ut iam posset secure occisor regredi in terram suam. Quod autem dicitur, quod reducebatur occisor in vrbe, ad quam confugerat: non est sensus, quod non posset redire nisi in illam, quoniam in quamcunque aliam vrbe refugij redire posset. Omnes enim equalis immunitatis erant: sententiabatur tamen iudex, quod reduceretur in vrbe illam: eo quod sentiores, qui duxerant eum de vrbe refugij non cogebantur reducere ad aliam vrbe nisi ad eam, de qua duxerant. Si ipsi vellet ire ad aliam, & ipsi eum portare vellet poterat ire in quamcunque. Postquam tamen erat occisor in vrbe refugij si vellet ire ad aliam, & reperiret eum hostis in itinere posset occidere, quia non debebat exire de vrbe vsque ad mortem summi sacerdotis.

Circa hoc aliquis dubitabit an Sanctuarium in veteri testamento haberet maiorem immunitatem, quam in nouo testamento, & tunc, sicut qui allegat dolum teneretur illud probare, ita tenebatur hic probare aduersarius. Atque inter percussorem, & propinquum sanguinis questio ventilata. Idest si tractata fuerit causa de homicidio inter occisorem, & propinquum occisi. De quolibet propinquo hoc intelligitur, quia cuiuslibet competebar petere iniuriam cognati sui vindicari. Liberabitur innocens de vltoris manu. Idest liberabitur occisor de manu cognati occisi, scilicet, ne tradatur ei ad iugulandum, sicut tradendus erat si reperiretur nocens, & hoc, quia compertum, quia fortuito, & absque odio, & inimicitijs iste egit, ut supra dicitur. Es reducetur per sententiam ad vrbe ad quam confugerat. Hic patet quod supra dicebatur, scilicet, quod non ventilaretur causa in ciuitate refugij in loco delicti, alioquin non posset reduci in vrbe, ad quam confugerat, cum non educeretur de illa: erat autem modus, quod aduersarius posita querimonia coram iudicibus ciuitatis refugij peteret trahi occisorem ad locum delicti acturum causam suam, & tunc mittebatur cum aliquibus senibus vrbis sub custodia, non quidem ne fugeretur, quia non erat pre-suppositio, quod fugeret ad aliquem locum, sed ne aduersarius irrueret in eum: finita autem causa, si reperiretur innocens iudicabat iudex vrbis de huiusmodi reducendum esse in vrbe, ad quam confugerat, scilicet, ut maneret ibi, quia non pronuntiabatur simpliciter absolutus, ita ut liceret ei redire in terram suam quocunque vellet, nam si post causam ventilatam reperiretur extra vrbe refugij posset propinquus occisi eum impune occidere, ut patet infra.

Quare cum dicitur occisor de vrbe refugij, & reducebatur ad eam ventilanda causa, non est sensus, quod non posset redire nisi in illam, quoniam in quamcunque aliam vrbe refugij redire posset. Omnes enim equalis immunitatis erant: sententiabatur tamen iudex, quod reduceretur in vrbe illam: eo quod sentiores, qui duxerant eum de vrbe refugij non cogebantur reducere ad aliam vrbe nisi ad eam, de qua duxerant. Si ipsi vellet ire ad aliam, & ipsi eum portare vellet poterat ire in quamcunque. Postquam tamen erat occisor in vrbe refugij si vellet ire ad aliam, & reperiret eum hostis in itinere posset occidere, quia non debebat exire de vrbe vsque ad mortem summi sacerdotis.

An Sanctuarium haberet maiorem immunitatem, quam in nouo testamento, & tunc, sicut qui allegat dolum teneretur illud probare, ita tenebatur hic probare aduersarius. Atque inter percussorem, & propinquum sanguinis questio ventilata. Idest si tractata fuerit causa de homicidio inter occisorem, & propinquum occisi. De quolibet propinquo hoc intelligitur, quia cuiuslibet competebar petere iniuriam cognati sui vindicari. Liberabitur innocens de vltoris manu. Idest liberabitur occisor de manu cognati occisi, scilicet, ne tradatur ei ad iugulandum, sicut tradendus erat si reperiretur nocens, & hoc, quia compertum, quia fortuito, & absque odio, & inimicitijs iste egit, ut supra dicitur. Es reducetur per sententiam ad vrbe ad quam confugerat. Hic patet quod supra dicebatur, scilicet, quod non ventilaretur causa in ciuitate refugij in loco delicti, alioquin non posset reduci in vrbe, ad quam confugerat, cum non educeretur de illa: erat autem modus, quod aduersarius posita querimonia coram iudicibus ciuitatis refugij peteret trahi occisorem ad locum delicti acturum causam suam, & tunc mittebatur cum aliquibus senibus vrbis sub custodia, non quidem ne fugeretur, quia non erat pre-suppositio, quod fugeret ad aliquem locum, sed ne aduersarius irrueret in eum: finita autem causa, si reperiretur innocens iudicabat iudex vrbis de huiusmodi reducendum esse in vrbe, ad quam confugerat, scilicet, ut maneret ibi, quia non pronuntiabatur simpliciter absolutus, ita ut liceret ei redire in terram suam quocunque vellet, nam si post causam ventilatam reperiretur extra vrbe refugij posset propinquus occisi eum impune occidere, ut patet infra.

bus in veteri testamento, & an expediret, quod daretur Sanctuario. Item an fuit conueniens, quod in nouo testamento esset aliqua immunitas locorum, & an fuerit conueniens, quod esset maior quam immunitas veteris testamenti. Item an debuit dari immunitas alijs quibus ciuitatibus, vel Ecclesijs: & quare cum in veteri testamento fuerit principaliter immunitas in vrbe data est in nouo testamento in Ecclesijs, & non in vrbe. De his omnibus declaratum est Iosue cap. 20. Manebitque ibi donec sacerdos magnus, qui oleo vnctus est moriatur. Idest, non poterat exire de illa vrbe refugij, vsque ad mortem summi sacerdotis alioquin vbicumque reperiretur occideretur. Dicitur qui oleo vnctus est ad differentiam aliorum sacerdotum, quoniam alij sacerdotes non vngebantur, sicut summus sacerdos licet haberet alias vnctiones, differebant autem quia sacerdotes minores vngebantur in extremitate auriculae dextrae, & pollicis pedis dextri, & manus dextrae: summus autem sacerdos non solum vngebatur in his partibus, sed etiam super caput eius. fundebatur oleum Exo. 29. cap. & Leui. 8. cap. ista autem vnctio faciebat eum multum differre ab alijs: ideo denominat ab illa multoties, ut patet hic, & Leui. c. 21. Secundo differebat ista vnctio, quia sacerdotes minores vngebantur oleo mixto sanguini arietis immolati: summus autem sacerdos vngebatur in capite oleo puro non mixto sanguini, quamquam illud esset compositum ex multis speciebus. De hoc Exo. 29. & Leui. cap. 8. de compositione huius olei habetur Exo. c. 30. ista dua differentia vnctionis sacerdotis magni a minoribus habentur Leui. cap. 21. cum dicitur: Pontifex, idest sacerdos maximus inter fratres suos super cuius caput fufum est vnctionis oleum.

De hac re vide in Iosue ca. 20.

Vnctio sacerdotis magni ab alijs quo differebat.

Sed aliquis arguet, quod etiam sacerdotes minores erant vncti in capite, sicut pontifex, quia Moyses dixit ad Aaron, & omnes filios eius, qui consecrati fuerunt: Vos autem non egrediemini fores tabernaculi alioquin peribitis, oleum quippe sanctae vnctionis est super vos, ergo super capita erat oleum in sacerdotibus: Leui. cap. 10. Responderi potest, quod istud intelligatur de vnctione manuum, & pedum, & auricularum sacerdotum, & quantum ad hoc erat oleum super eos, idest in eis. Alter dicit potest, quod super omnes sacerdotes minores erat oleum in capitibus: istud tamen non erat per effusionem, vel vnctionem, sed asperfusionem, ut patet Leui. cap. 8. & Exo. 29. solum autem summus sacerdos erat vnctus oleo in capite per effusionem, ut patet eisdem cap. Et ista vocatur vnctio.

An si quis occidisset summum sacerdotem a casu deberet ista facere. Quest. XV.

Quare et aliquis quid si aliquis occidisset summum sacerdotem a casu, an fieri deberent ista? Respondendum est, quod quantum ad hoc, quod aliquis gauderet immunitate vrbiom, nihil differebat, quod occideret summum sacerdotem aut regem, vel quemcunque de populo, quia occidens a casu nunquam erat reus: ideo debebat gaudere immunitate. Sed tunc dicitur cum ventilata fuerit causa, & iste reperitur innocens an debet immediate redire ad terram suam postquam sententiatum fuerit in causa, vel debet redire ad vrbe refugij. Dubium autem est pro tanto, quia iste debet manere in vrbe refugij quoadiu uiuit summus sacerdos, sed iam ille mortuus est, cum iste illum occiderit: ergo non apparet an immediate rediturus sit in vrbe suam, vel expectaturus vsque ad mortem sequentis summi sacerdotis. Sup hoc multa dicta sunt Iosue cap. 20. & ibi declaratum est, quod debebat ma-

neri in vrbe illa refugij vsque ad mortem sequentis summi sacerdotis. Quid si aliquis occideret alium dum viteret aliquis summus sacerdos, & postea incepta causa homicidij, & nondum ventilata moriatur summus sacerdos, & cum sententiatur in ea est alius summus sacerdos succedens, an debeat immediate reduci in terram suam si reperitur innocens occisor, vel debet expectare vsque ad mortem summi sacerdotis cuius tempore causa finita est. Quid est si aliquis occidit alium tempore summi sacerdotis, & antequam causa inchoetur ad ventilandum accipiat alius summus sacerdos, & iste reperitur innocens: an manebit tempore huius in vrbe refugij, vel redibit immediate in terram suam diffinita causa. Quid etiam si aliquis occidit alium tempore, quo nullus erat summus sacerdos, & postea ventilatur causa tempore aliorum sacerdotum, vel forte sit ventilata antequam assumatur alius sacerdos successor. De his omnibus Ios. cap. 20. dictum est.

Quare occisor debebat manere in vrbe refugij vsque ad mortem summi sacerdotis. Quest. XVI.

Quare et aliquis quid si aliquis occidisset summum sacerdotem a casu, an fieri deberent ista? Respondendum est, quod quantum ad hoc, quod aliquis gauderet immunitate vrbiom, nihil differebat, quod occideret summum sacerdotem aut regem, vel quemcunque de populo, quia occidens a casu nunquam erat reus: ideo debebat gaudere immunitate. Sed tunc dicitur cum ventilata fuerit causa, & iste reperitur innocens an debet immediate redire ad terram suam postquam sententiatum fuerit in causa, vel debet redire ad vrbe refugij. Dubium autem est pro tanto, quia iste debet manere in vrbe refugij quoadiu uiuit summus sacerdos, sed iam ille mortuus est, cum iste illum occiderit: ergo non apparet an immediate rediturus sit in vrbe suam, vel expectaturus vsque ad mortem sequentis summi sacerdotis. Sup hoc multa dicta sunt Iosue cap. 20. & ibi declaratum est, quod debebat ma-

neri in vrbe illa refugij vsque ad mortem sequentis summi sacerdotis. Quid si aliquis occideret alium dum viteret aliquis summus sacerdos, & postea incepta causa homicidij, & nondum ventilata moriatur summus sacerdos, & cum sententiatur in ea est alius summus sacerdos succedens, an debeat immediate reduci in terram suam si reperitur innocens occisor, vel debet expectare vsque ad mortem summi sacerdotis cuius tempore causa finita est. Quid est si aliquis occidit alium tempore summi sacerdotis, & antequam causa inchoetur ad ventilandum accipiat alius summus sacerdos, & iste reperitur innocens: an manebit tempore huius in vrbe refugij, vel redibit immediate in terram suam diffinita causa. Quid etiam si aliquis occidit alium tempore, quo nullus erat summus sacerdos, & postea ventilatur causa tempore aliorum sacerdotum, vel forte sit ventilata antequam assumatur alius sacerdos successor. De his omnibus Ios. cap. 20. dictum est.

Sed ista ratio non habet aliquid verisimilitudinis. Alij autem dicunt, & dant causam allegoricam, scilicet, quod nullus de exulibus in patriam suam reuertitur poterat, scilicet, in vitam aeternam ingredi, vel non poterat fieri plena remissio peccatorum quantum ad omnem poenam, quousque summus sacerdos, idest Christus qui fuit sacerdos secundum ordinem Melchisedech, ut patet ad Hebraeos. cap. 6. & 7. & Psal. 108. moreretur. Fuit autem iste summus sacerdos vnctus oleo, scilicet, oleo laetitiae inuisibiliter pra participibus suis. Psal. 48. & Ios. 6. cap. spiritus Domini super meo, quod vnxit me: ideo sicut aliquis per sententiam innocens iudicabatur, tamen quando exilium patiebatur, exilium patiebatur quousque sacerdos magnus moreretur, ita licet per circuncisionem originalis peccati reatus tolleretur, & per contritionem oia actualia: tamen tandiu in exilium detinebantur anime Sanctorum in limbo, qui dicitur sinus Abraham, donec pontifex noster Christus Iesus moreretur: tunc enim omnes sancti patres veteris testamenti exierunt de sinu Abraham ingredientes in vitam aeternam.

Opi. Rab. Salomoni.

Opi. Rab. Salomoni.

Opi. Aug.

20. exilij, qui erat terminus certus, ita assignatum est usque ad mortem summi sacerdotis, qui erat terminus incertus. De hoc magis Iosue capitu. 20. Item an conueniens fuit, quod assignaretur istud exilium usque ad mortem alicuius sacerdotis minoris, vel alterius, declaratum est eodem cap. *Si interfector extra urbem fines.* Hic ponitur casus, in quo poterat occidi ille, qui confugerat ad urbem refugij, scilicet, si reperiretur aliquando extra urbem, non quidem, quod exiret extra solum, sed quod aduersarius eius reperiret eum extra. Nam etiā si multoties reperiretur exisse, & tamen nulla vice eum inueniret aduersarius, non occideretur propter hæc, & dicitur extra fines urbium, idest extra terminos, scilicet, extra muros, nec accipitur terminus pro toto territorio, quia aliās cum quolibet vrbs refugij haberet mille passus suburbanorum, cum esset de urbibus Leuitarum, vt supra patet: in toto illo spatio gauderet immunitate occisor, sed hoc nullus concedit: ideo litera videtur contrarium innuere cum infra dicatur, quod debebat profugus residere in vrbe usque ad mortem pontificis. Etiam non est intelligendum magis de vna vrbe, quam de alia, quia licet a principio aliquis fugerit ad vnam urbem deinde transiret ad aliam: dum tamen illa esset de urbibus refugij, gaudebat ibi immunitate, quia omnes vrbes refugij equalis immunitatis erant: si tamen in itinere transeundo de vna vrbe ad alteram aduersari⁹ reperiret occisorem poterat eum licite occidere.

Quæ exulibus deputatae sunt. Istæ sunt omnes vrbes refugij, quæ erant ad custodiam exulum. Vocantur autem isti exules, & profugi, sed hoc secundum diuersa: primò enim tempore, quo manebant in vrbe refugij ante ventilationem causæ vocabantur profugi, quia ipsi illic profugerant, scilicet, vt liberarentur, & nemo eos illic ire compulerat: nec ibi manebant in poenam aliquam, sed in conseruationem: Exilium autem nomen poenæ est. Vocantur verò exules tempore, quo manebant post diffinitam causam usque ad mortem summi sacerdotis: nam tunc non erant profugi, sed reducebantur illuc per sententiam, vt declaratum est supra etiam manebant isti tunc in poenam, nam a principio cum nesciretur an isti occidi deberent, vel seruari, manebant in vrbe refugij ex causa sua, ne occiderentur ab aduersario: nunc autem iam non manebant propter crimen, quia absoluti erant, sed manebant propter legem in poenam; quia diffinierat lex, quod manerent usque ad mortem summi sacerdotis, & istud erat proprie exilium inductum a lege.

Et percussus ab eo, qui vltor est sanguinis. Idest ab eo, cui competit vindicare iniuriam sanguinis effusi: iste autem erat cognatus occisi, cui competeat accusare, & occidere percussorem. Quicumque autem aliorum percuteret occisorem inuentum extra vrbes refugij, reus erat sanguinis tanquam si quemlibet alium occideret, quia vendicatio non pertinebat ad illum.

Abique noxa erit qui eum occiderit. Idest cognatus occisi percussorem occisorem inuentum extra vrbes refugij innocens iudicabitur, quia propter hoc nihil punietur.

Debeuerat enim profugus usque ad mortem pontificis in vrbe residere. Istæ sunt causæ, potuit impunè percuti occisor, scilicet, quia fuit in culpa: debeuerat enim manere semper in vrbe refugij, quia lex hoc iusserat: ideo cum exierit poterit occidi. Vocatur hic pontifex summus sacerdos, quia istud nomen ponitur ad differentiam ab alijs: multi enim erant sacerdotes, & ad differentiam huius sacerdotis ab illis vocatur iste sacerdos magnus, vel summus sacerdos: pontifex

autem præter istum nullus erat, ideo non oportuit adiungi aliquam notationem, scilicet, pōtifex summus, vel pontifex magnus: in Ecclesia autem hoc re et assignatur, quia multi pontifices, & multi gradus pontificum sunt. *Postquam autem ille obierit.* Scilicet, summus sacerdos. *Reuertetur homicida in terram suam.* Idest poterit iam exire urbem refugij, & ire quocumque voluerit, & hoc siue paucò tempore post occisionem factam, siue multo moriatur summus sacerdos: nam quantum ad hoc non differt. *Quid autem sit aliquis de homicidis confugientibus in urbem refugij reperiretur nocens, & deberet iugulari, cui de cognatis occisorum trahi debebat iuguladus, quia multi occisi multos cognatos habebant, & cuiuslibet illorum competeat ius istud, vt supra patet. de hoc declaratum est Iosue capitu. 20. multa quoque alia dubia pertinentia ad hoc ibidem declarata sunt.*

Hæc legitima sempiterna. Idest ista præcepta supra posita erunt legitima sempiterna, idest, leges semper durantes, vel in æternum obligantes, non quidem, quod semper manserint, quia iam non manent, cum perierit status Iudæorum, sed dicebantur manere in æternum, si tandiu manerent inter Iudæos quandiu status ipse Iudæorum manebat. Si vero legibus illis nunquam aliæ inter Iudæos successerunt, sed leges simul cum populo abolitæ sunt, semper dicuntur æternæ, tunc autem proprie dicuntur deficere si existente statu Iudæorum mutaretur ille succedentibus alijs legibus, & iste est modus, quo multoties dicitur in veteri testamento, quod aliqua lex erat sempiterna, & sic fuit de ista iudiciali: nam semper mansit quandiu Iudæi manserunt.

In cunctis habitacionibus vestris. Idest erit lex ista vniuersalis in tota terra vestra: si enim Iudæi ducerentur in terram aliam extra terram Chanaan, sicut nunc sunt, non haberent vrbes refugij, quia non permittitur eis iurisdictio aliqua ita quod viuant legibus suis, sed etiam si iurisdictio haberent non distinguerent vrbes tales, quia hoc solum erat in terra Chanaan in vrbebus, quas Deus separauerat. Extra terram autem illam non debebat seruari iudicium istud. Sic patet de multis alijs ceremonialibus, & iudicialibus, quæ determinationem loci requirunt, & non poterant obseruari extra terram Chanaan.

Homicida sub testibus punietur. Hic ponitur determinatio superiorum: fuerat enim dictum, quod homicida ventilaret causam suam cum cognatis occisorum, & debebat probari an egissent voluntariè, vel a casu, & an ante hoc fuissent inimici, vel non, & multa huiusmodi, sed aliquis putaret, quod ista qualitercunque possent probari, scilicet, per vnum testem; ideo dicitur, quod non, sed morietur sub testibus, idest ad dicta multa testium.

Ad vnius testimonium nullus condemnabitur. Quantumcunque enim aliquis sit excellens persona, non creditur ei solus accipitur in testem ad condemnationem cuiuscunque, nec etiam hoc solum in criminalibus, sed etiam in civilibus tenet: sic patet Deuteronom. capitu. 19. scilicet. Non stabit testis vnus contra alium: quidquid illud peccati, aut facinoris fuerit, sed in ore duorum, vel trium testium stabit omne verbum.

Causa autem quare testimonium vnius nunquam admittatur si solus est, prouenit ex hoc, quia non potest haberi de illo firma suspitio, quod verum, vel falsum dicat: facile enim est, quod aliquis fingat quacunque voluerit, & non potest deprehendi, an verum vel falsum dicat, nisi ex alijs testibus, vel ipse includat in verbis suis contradictionem.

Cum autem sunt multi testes, & distinctè interrogati

Testimonium vnius non admittitur.

gati idem dicunt, signum est, quod illud sic occiderit, quia aliās videbatur difficile quomodo isti concordarent. Etiam hoc apparet ex alio, quia testes quando multi sunt poterunt variare, & ex dictis eorum colligi potest, an isti verum, vel falsum dicant: Existente autem vnico teste hoc non apparet. Et dicitur hic de condemnatione, quia condemnatio est odiosa, ideo nunquam debebat aliquis condemnari, nisi ex magna solennitate iuris, & cum multis testibus, ad abolitionem autem alicuius secus est: nam si aliquis habeat causam, quæ in nullius præiudicium vertitur non oportebat esse tantam probationem, ideo interdum recipitur vnus testis, & quod cum hoc deponat ille cuius causa est, & ista est plena probatio, quæ in nulla alia causa agitata contra aliquem difficeret.

Non accipietis precium ab eo, qui reus est sanguinis. Istud documentum est pro iudicibus, quia dicebatur supra de ventilatione causarum occisoris, cum cognatis occisi, & si reperiretur reus, quod traderetur iuguladus aduersario. Circa hoc autem aliquis iudex forte errabit pro pecunia liberans eum, qui reus est, scilicet, decernens, quod non sit reus mortis, quod est contra ius litigatoris, & præstatur hic audacia ad aggradiendum iterum similia, ideo non debent recipi munera in tali casu, nec vnquam in alijs. vnde Deus vniuersaliter vetuit iudicem accipere munera. Exo. capitu. 23. & Deuteronom. capitu. 16. scilicet. Non suscipies munera, quæ excæcant oculos, & peruertunt verba iustorum. Et sicut intelligitur hic, quod non debet aliquis propter pecuniam absolueret eum, qui reus est, ita non debet è contrario propter pecuniam iudicare reum eum, qui non est, quia interdum forte cognati occisi exhibent munera iudici, vt indicaret reum esse mortis occisorem, etiam si ille egisset inuoluntariè. Et hoc adhuc deterius est, quia melius est nocentem absolueret, quam innocentem condemnare, expressit autem Deus de eo, quod erat minus, quia si hoc prohibebatur, a fortiori censébat prohibendum, quod quis acciperet munera ad iudicandum contra innocentem. De hoc Psalm. 13. Et munera super innocentem non accipit. Accipere autè munera super innocentem est, quod aliquis accipiat pecuniam, vt occidat innocentem.

Sed statim ipse morietur. Idest postquam probatum fuerit de aliquo, quod est reus mortis, non differatur vltorius eius mors, sed statim morietur. Vnde etiā recipere pecuniam pro dilatione sententia, vel executionis peccatum est, & hoc vetatur cum dicitur, sed statim morietur.

Exules, & profugi ante mortem pontificis nullo modo in vrbes suas reuertentur. Repetitio est sententiæ superioris, quod sit ad maiorem cautelam, scilicet, ne aliquo modo auderent exire occisores de vrbe refugij usque ad mortem summi sacerdotis, qui vocatur hic pontifex. & intelligendum est de illo summo sacerdote, non in cuius tempore causa diffiniebatur, vel inchoabatur inter occisorem, & propinquum occisi, sed de illo pontifice cuius tempore patrabatur homicidium. Nam si aliquis occideret alium, & immediatè moreretur summus sacerdos, vel saltem antequam iste inciperet causam cum aduersario suo, lata sententia pro eo non debebat manere in vrbe refugij usque ad mortem summi sacerdotis, qui iam institutus erat, quia non fuit tempore huius patratum homicidium, sed immediatè, vt diffinita fuerit causa reuertetur iste in terram suam, quia iam mortuus est summus sacerdos, & quando dicitur de terra sua, non est magis intelligendum de sua quam de quacunque alia, quoniam nullo modo exire debebat de vrbe occisor usque ad mortem summi sacer-

dotis, vt supra patet, sed lex expressit hic, quod communius est, scilicet, quia magis inclinarentur isti fugitivi ad redeundum in terram suam, quam in aliquam aliam. Vocantur autem hic exules, & profugi ex eadem causa supra, scilicet, profugiante ventilatam causam, & exules post ventilationem.

Ne polluat terra habitacionis vestrae. Istæ sunt causæ præcedentis dicti, scilicet, ideo non reuertentur homicidæ in terram suam, ne polluat terra. Sed quomodo polluitur per reditum eorum ante mortem summi sacerdotis? Aliqui autem volunt, quod hoc fiebat, quia homicida censébatur immundus, & terra, ad quam veniret, ex aduentu eius efficeretur immunda. Sed hoc non stat, quia esse homicidam non est aliqua immunditia legalis, nisi saltem in 7. diebus primis post sanguinis effusionem: nam ibi debebat homicida expiari secundum ritum eorum, qui mortuos terigerunt, sic patet supra capitu. 21. vbi iussit Deus venientes de bello contra Madian manere 7. diebus extra castra, vt ibi expiarentur. Sed hic non stat istud, quia etiam si reuertentur homicidæ in terram suam viuente summo sacerdote, si hoc esset post ventilatam causam, iam multi dies trāsissent, & sic non pollueretur terra propter aduentum eorum. Item, quia si homicidæ propter præsentiam suam terram polluerent, maximè videretur terra maculata, quæ erat in vrbebus refugij, cum illuc confugerent omnes homicidæ: & tamen ibi debebat obseruari maxima puritas, quia sacerdotes, & Leuitæ, qui erant ministri Dei debebant abstinere ab omni immunditia tam morali quam legali: ergo præsentia homicidarum non polluebat vrbes refugij, alioquin Deus non iussisset ibi esse homicidas. Item si præsentia homicidæ terram pollueret, magis pollueretur quando reduceretur homicida de vrbe refugij ad locum delicti ad agendum causam cum recessior esset occisio, sed intelligitur, quod per reditum homicidæ polluetur terra sanguine, scilicet, quia quando rediret homicida in terram suam ante mortem summi sacerdotis, aduersarij sui occideret eum, & sic effunderent sanguinem innocentem, quia occisor in morte alterius prioris nihil peccauerat cum fortuito, & absque inimicitijs occidisset, nunc autem magis terra polluebatur in morte huius, & hoc significatur in litera sequenti, cum dicitur, quæ insontium cruore maculatur, idest terra contrahit maculam per effusionem sanguinis innocentis: ideo nimis cauere debebat, ne homicidæ redirent in terram suam usque ad mortem pontificis, & sic terra non maculareretur.

Quæ insontium cruore maculatur. Idest principalis macula quam terra Iudæorum incurrebat, erat per sanguinem innocentem effusum in ea, per sanguinem autem hominis nocentis terra maculari non dicitur, quia iustum est sanguinem illum effundi. Et hoc non solum intelligitur quantum ad eos, qui innocenter alios occiderunt, & postea occidunt, sed etiam ad quoscunque alios, qui iniuste occiduntur, immo magis de illis intelligitur, quia isti, qui occisi sunt, redeunt de vrbe confugij ante mortem summi sacerdotis, licet innocentes sint in quantum sanguinem alienum effuderunt, tamen non sunt profus innocentes, quasi nequaquam mortem istam mereantur. Nam merentur illam in quantum exierunt de vrbe refugij ante tempus determinationum a lege, cum dixerit supra lex, quod debeuerat profugus usque ad mortem summi sacerdotis in vrbe refugij residere, & ob hoc cognati viri occisi impunè possunt percutere istos occisores: quia tamen isti sic exeuntes de vrbe cōstituntur magis rei ex quodam priuilegio

An pp aduentu homicidæ terra pollueretur.

legio, quod lex tradidit cognatis viri occisi, quam ex aliqua actione sua, vocat eos lex adhuc innocentes.

Quomodo dicitur terra pollui, quando funditur sanguis innocens. Quest. XVII.

VM autem dicitur, quod terra polluitur per effusionem sanguinis innocentis, non est intelligendum de pollutione reali, nec de hoc curat Scriptura; quia quantum ad istam non magis polluuntur ista terra per effusionem sanguinis innocentis, quam nocentis, nec etiam intelligitur de pollutione legali. Vocatur autem legalis pollutio, vel immunditia quancunque res non habebat aliquam immunditiam realem, sed solum vocabatur immunda propter aliquid constitutum a lege, sicut qui tetigisset tabernaculum, in quo erat aliquis homo mortuus, vel sepulchrum hominis, aut ossa arida reperta in agro, & multa alia, de quibus supra decimonono capitu. Omnes isti vocabantur immundi: tamen ista immunditia non erat aliqua realis pollutio per contagionem, vel alia: sic etiam patet de pollutionibus, quae habentur Leuiti. capitu. vndecimo, & in alijs locis: ista autem pollutio legalis quamquam realiter nihil esset, sed ex legis positione, tamen habebat hunc effectum, quod homines habentes eam, non permittebantur accedere ad Sanctuarium, aut ad aliquas res sacras, & si aliqui immundi ingererent se his, Deus comminatur eis mortem inferendam Leuiti. capitu. decimo quinto: aliquando autem ista immunditia excludebant hominem a rebus sacris, & etiam a communicatione aliorum hominum, ita vt extra castra isti immundi habitarent, sicut patet de fluentibus semine, & de leprosis, & immundis super mortuo supra capitulo quinto: & licet duae harum immunditiarum essent naturales, scilicet, esse leprosum, & fluentem semine: tamen esse immundum super mortuo non erat aliqua realis immunditia. De nulla harum duarum partium immunditiae legalis potest fieri applicatio ad pollutionem terrae, de qua hic dicitur. Nam res inanimatae non dicebantur esse polluta eo modo, quo homines, quia homini polluto non licebat accedere ad Sanctuarium, res autem polluta hoc habebant, quod non licebat homini illis vt ad ministerium suum, sicut vas, vel vestibus pollutis: Leuiti. capitu. vndecimo: & supra capitu. decimonono: terra autem si esset polluta, non poterat esse quantum ad aliud polluta, nisi quia homines non deberent habitare in illa, sicut dicitur de domo, in qua apparebat lepra in parietibus, quod nullus moraretur in illa: Leuiti. capitu. decimo quarto, ita ergo si terra Iudaeorum pollueretur, non liceret eis habitare in ea, sed inquisitari essent alia loca.

Hoc autem ex nulla causa accidebat, quia nunquam exituri erant Iudaei ad habitandum terram aliam, ideo terra non erat verè maculata secundum legalem immunditiam, hoc namque Deus prouidit vt res illae, quae multum necessariae erant nunquam polluerentur, sicut patet de fontibus, fluminibus, & congregationibus aquarum, quia etiam si caderent aliqua morticina super haec, non polluebatur: Leuiti. capitu. vndecimo: terra autem erat summa necessitatis ad habitandum, ideo pro nulla causa pollui poterat, ita quod non liceret in ea semper, vel pro aliquo tempore habitari: est ergo ista pollutio, quae hic dicitur minor pollutione legali, quia nullum effectum illius habet, sed dicitur pollutio

quantum ad quandam reuerentiam, scilicet, quod Deus habitabat inter Israelitas: ideo debebat esse terra mundissima. quod verò in ea quocunque immundum esset: erat nimis contra Dei reuerentiam: ideo etiam si non esset magna immunditia iudicabatur esse immunditia propter praesentiam Dei. Vel aliter dicitur terra immunda esse, quia recipit sanguinem iniuriosè effusum, vt patet, quia dicitur immundiatè, quod non potest aliter expiari, nisi per effusionem sanguinis illius, qui effudit sanguinem, & tamen effusio sanguinis secundi non est aliquid mundum. Dicitur tamen mundificare, quod solum refertur ad hoc, quod est vindicta sanguinis primo effusi, in quantum fit ibi quaedam commutatio iusta in poenis: sic autem dicitur terra aliquando clamare propter sanguinem effusum: Genes. capitu. quarto, scilicet, vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra.

Nec aliter expiari potest, nisi per eius sanguinem, qui alterius sanguinem effuderit. Id est, si terra polluitur per effusionem sanguinis innocentis, non potest aliter expiari, nisi per alium sanguinem, qui nocens est. Hoc ideo est, quia ista immunditia non est naturalis, quae tollitur per abluentionem: nec est legalis, quae tollitur per quasdam caeremonias, de quibus Leuiti. capitulo vndecimo, vsque ad decimo octauum. & supra capitulo decimonono, sed est immunditia, quae est iniustitia in effusione sanguinis innocentis: iniustitia autem non tollitur nisi quando actus ille, qui est iniustus, reformatur per iustitiam oppositam, & hoc est per poenam inflictam male agentis, & iam erit ablata prauaricatio: sic est hic, scilicet, quod immunditia sanguinis innocentis effusi expiatur per effusionem sanguinis nocentis: nec aliter expiari potest, quia non est alius modus, per quem reducatur operatio illa ad iustitiam, nisi per hunc. Sciendum autem, quod non debet ista litera referri ad casum praecedentem, scilicet, de occisione homicidarum redeuntium in terram suam de vrbis refugij, quando occiduntur ab aduersarijs suis si redierint ante mortem summi pontificis, quia tunc quamquam isti homicidae innocentes sint, possunt eos aduersarij sui occidere impunè, quia ante tempus determinatum a lege exierant de vrbis refugij: vnde sanguis istorum non effundetur, sed refertur litera ista ad alios effundentes sanguinem innocentem, scilicet, si quis occiderit aliquem nihil meritum contra legem, terra immunda erit, & non expiabitur, nisi morte occisoris, id est, quod terra semper manebat polluta cum maneret iniustum illud quousque rediret ad iustitiam per mortem occisoris. Terra autem dicitur specialiter polluta per vitium istud, quia horribilius est istud vitium alijs, & minus terra illud sustinet, vnde dicitur clamare pro illo, sic patet de sanguine effuso Abel iusti, quoniam clamauit de terra Genes. capitulo quarto. Alia duo vitia dicuntur clamare ad Deum, quia magna sunt, quorum vnum est sodomiticum, de quo Genes. capitulo decimo octauo. Aliud est retentio mercedis operatorum; Jacobi capitulo quinto: primum tamen, quia est magis horribile dicitur terram polluere.

Atque ita emundabitur vestra possessio. Scilicet, terra, quam vos possidetis, & in qua habitatis, effundendo sanguinem illius, qui sanguinem fudit. Me commouante vobiscum. Id est hoc potissimum facere debetis, quia ego habito vobiscum in terra hac: Dicebatur Deus habitare cum Iudaeis, non quidem quod magis esset in terra illa, quam in alijs: vbique enim totus est, sed habitat specialiter in quibusdam iam hominibus, quam terris: in hominibus quidem, scilicet,

Quae vitia dicuntur clamare ad Dominum.

Deus quare dicitur habitare in aliquo loco magis, quam in alio.

scilicet in iustis, quia templum Dei est mens iusti, & altare optimum cor eius. sic enim ait Apłs tēplū Dei Sanctū est, quod estis vos. 2. Corin. c. 4. ibi enim Deus est specialiter, scilicet per gratiam, & quia vnit sibi viros iustos, tanquam vnum sint cum eo. 2. ad Corinthio. c. 6 qui diligit Deum vnus spiritus est cum eo. In locis autem Deus specialiter esse dicitur, quia aliqua loca sunt, in quibus specialiter virtutem suam monstrat: sic erat in terra Iudaeorum, & potissimum in sanctuario, vbi loquebatur Angelus loco eius, & erant ibi omnia vasa ministerij Dei, & sedes eius inter duo cherubim: atque exhibebatur ei cultus specialis ibi, quod non exhibebat in aliquo loco alio: vnde illud sanctuarium vocabatur tabernaculum, id est domus, & non erat domus alicuius alterius, nisi Dei, qui censebatur ibi habitare: nunc autem Deo habitante inter Iudaeos debebat tota terra eorum munda esse, & principaliter a vitijs, quae magis repugnant Deo, quam quaelibet alij immunditiae cuiusmodi erat occisio innocentis. Debebat etiam terra esse munda quantum ad munditias, vel sordes corporales, quia licet Deus cum incorporeus sit non possit tangi, nec offendi his immunditijs, tamen nos in quantum plus ab immunditijs abstinerimus facientes loca nostra esse munda propter ipsum maiorem ei honorem impendimus, & est iste sibi gratias, etiam conuenit hoc propter sanctuarium Dei, quia ille erat locus corporalis, & super omnia mundissimus: ita propter reuerentiam eius alia loca apud sanctuarium munda esse debebant, & hanc munditiam Deus iussit, quia cum erant Israelitae in deserto, & arca domini erat in castris inter illos, iustum erat, ne quis in castris releuaret ventrem, sed extra castra: ibi terram fodiens operiebat id, quo venter releuatus erat. De hoc Deutero. ca. 23. scilicet, habebis locum extra castra, ad quem egrediaris ad requirita naturae peres paxillum in baltheo: cumque sederis fodies per circuitum, & egesta humo operies, quo releuatus es (dominus enim Deus tuus ambulat in medio castrorum, vt sint castra tua sancta) & nihil appareat in eis seditatis, ne derelinquat te.

Ego enim sum dominus qui habito inter filios Israel. Redditur hic ratio praeccepti, scilicet ego, qui moror inter vos, & iubeo ista, sum dominus, ideo facere debetis: nam diceret aliquis, quis est iste, qui inter nos habitat, & iubet tantam obseruari munditiam? ipse autem respondet, ego sum dominus, quasi dicat: ideo debetis me honorare in hoc. Etiam refertur ad aliud, scilicet non debetis dubitare facere hoc, quia obligamini facere, cum ego iubeo, qui sum dominus. Quomodo autem Deus habitat in medio Israelitarum supra declaratum est.

Quare Deus faciebat, vt loca, in quibus esset sanctuarium haberent specialem munditiam.

C A P. XXXVI.

ACCESERVNT autem, & principes familiarum Galaad, filij Machir, filij Manasse, de stirpe filiorum Ioseph, locutique sunt Moyse coram principibus Israel, atque dixerunt: Tibi domino nostro praecipit Dominus, vt terram sorte diuideres filijs Israel, & vt filiabus Salphaad fratris nostri dares possessione debitam patri: quas si alterius tribus homines vxores acceperint, sequetur possessio sua, & Alph. Toft. super Num. Pars II.

Supra.

translata ad aliam tribum de nostra hereditate minuetur. Atque ita fiet, vt cum iobelaus, id est quinquagesimus annus remissionis aduenerit, confundatur sortium distributio, & aliorum possessio ad alios transeat.

Accesserunt. Positis legibus de ciuitatibus fugitiuorum, hic agitur de quodam dubio in cidenti circa permutationem praediorum, & tanguntur tria. Primum dubij propositio: secundum responsio: tertium executio. Secunda ibi. Respondit Moyses. Tertia ibi. Feceruntque filiae.

Qualis sit ordo eorum, quae sequuntur ad praecedentia. Quest. I.

CIRCA primum dubium est, sicut circa superiora de continuatione huius ad praecedentia, an sit ordo rectus, vel anticipatio, & recapitulatio.

Hoc autem constare non potest per certitudinem, quia superiora sunt pure praecceptiua, istud autem est aequaliter historicum, scilicet de quadam propositione filiorum Manasse coram Moyse propter filias Salphaad: inter historicum autem, & praecceptum non potest patere ordo, quia non est aliquid in ipsis, per quod conuincatur vnum esse posterius, vel prius altero. In historicis autem est, quia quaedam sunt, quae necessario preponi debent ad alia, & licet sint postposita manifeste videtur mutatus ordo: sicut si prius describatur historia mortis alicuius, postea vel enarrentur accidentia natiuitatis suae, & gesta per vitam. Hic tamen satis rationabile est dici, quod sit ordo continuatus, quia cum non appareat aliqua causa, quare ab isto ordine recedere debeamus, dicendum est res accidisse eo ordine, quo scriptura eas narrat: potissimum, quia ista, quae habentur hic acciderunt in vltima mansione scilicet apud Iordanem, vbi acciderunt ea, quae habentur in capitulis immediate praecedentibus, & sic saltem apparet, quod fuit istud factum in loco vltimo, & non potest dici, quod alia fuerint in locis posterioribus, ita vt arguatur, quod sit mutatus ordo.

Accesserunt principes. Considerandum est quod ista, quae habentur in hoc capitu, acciderunt propter filias Salphaad: dictum enim fuerat, supra cap. 27. quod Salphaad, qui fuit de tribu Manasse mortuus est sine filiis masculis: erat autem consuetudo apud antiquos, quod filii masculi succederent: ideo cum iste non haberet filios, non videbatur, quod habiturus esset hereditatem aliquis nomine eius: filiae autem conuestae sunt, quod tollebatur nomen patris earum de familia sua propter non habere filios masculos, ideo quod daretur eis hereditas loco patris sui: Deus autem iussit, quod daretur: nunc autem filii Manasse, qui erant de tribu ista, de qua erant filiae Salphaad conuenerunt dicentes, quod si non prouideretur eis, fraudabuntur, scilicet, quod filiae Salphaad nubant cui voluerint, & filii earum succedent ipsis, sed filii sequantur familiam virorum: ergo transibat hereditas ad aliam tribum si ipse accipiant viros de alia tribu: in quo Deus prouidet, quod accipiant viros de tribu sua, & tunc non transibit hereditas ad alias tribus.

Principes familiarum Galaad.

Galaad an sit nomen viri, vel civitatis hie.

Quaest. II.

ALIIQVI dicunt, qd Galaad non est nomen viri, sed nomen terrae, quia quidam mons vocatur Galaad. Gene. c. 31. & ab isto terra coniuncta denominatur terra Galaad, de qua. s. c. 31. dicunt autem isti, qd principes familiarum Galaad, i. principes familiarum, qui habitabant in Galaad accesserunt ad Moysen. Dicunt autem, qd in ista terra Galaad habitabant filii Manasse, cum terra quae erat ante Jordanem fuerit data tribui Ruben, & Gad, & dimidia tribui Manasse. s. c. 32. Sed dicendum, qd hoc non potest stare, necesse est, qd accipiatur hic Galaad p. viro, quia dicitur hic, qd principes familiarum Galaad filii Machir accesserunt ad Moysen: ergo Galaad erat filius Machir, quod non pertinet alicui terrae: nisi forte aliquis dicat, qd filii, est hic in nominatio pluralis numeri, & refertur ad principes familiarum terrae Galaad, qd erant filii Machir. Sed hoc non stat, quia ex hebreo apparet, qd hic non sit pluralis numeri, sed singularis, & refertur ad ipsum Galaad. Item apparet, quia dato, qd dicamus, qd filii Manasse, qui habitauerunt in terra Galaad petierunt, istud non poterit stare, quia hic coque rebantur filii Manasse de dimidia tribu, quod filiae Salphaad acciperent hereditatem loco patris, & illa periret de tribu ipsorum si possent ille accipere viros de alia tribu: ergo oportet, qd illi filii Manasse coquerentur, cum quibus filiae Salphaad suscepturae erant hereditatem: fuit autem tribus Manasse diuisa in duas partes, Quaedam n. pars eius accepit hereditatem in terra duorum regum Amorrhoeorum cum tribu Gad, & Ruben, de quo. s. c. 32. alia autem medietas accepit possessionem in terra Chanaan per Iosue: de quo h. Iosue, c. 17. constat tñ, qd filiae Salphaad acceperunt possessionem in terra Chanaan, ergo illa pars Manasse, quae erat in terra Chanaan queri debebat propter filias Salphaad, & non familiam de tribu Manasse, quae essent in terra duorum regum Amorrhoeorum in terra Galaad, vt isti volunt, & tñ hic dicitur, qd principes familiarum Galaad conuesti sunt pp. filias Salphaad: necesse est igitur dici qd Galaad accipiatur hic pro viro, & vocantur principes familiarum Galaad, i. principes familiarum descendendum a Galaad. Pro quo sciendum, qd non fuit, nisi vnus filius Manasse, qui denominaret familiam. Machir: ideo si a filijs eius denominarentur familiae, et set vnica familia in tribu Manasse, sed Machir genuit Galaad nepotem Manasse, & ab hoc deriuata est familia Galaaditarum: Galaad autem genuit filios multos pronepotes Manasse, & ab istis deriuatae sunt sex familiae: de quibus. s. c. 26. Fuerunt igitur octo familiae in tribu Manasse, & istae diuise sunt in duas partes. s. qd quidam possederunt terram ante Jordanem, & aliae post, vt dictum est: illi vero, qui possederunt in terra Chanaan erant de stirpe Galaad. s. qd aliae familiae ab eo venientes acceperunt possessionem ibi: omnes n. non poterant ibi accipere, quia tunc non diceretur, qd dimidia tribus Manasse accepit possessionem ante Jordanem cum tribu Gad, & Ruben: sed solū familia Machiritarum: oēs autem septē aliae familiae Manasse deriuatae sunt a Galaad, vt patet. s. c. 26. ergo dicendum, qd familia Machir cum aliquibus familiis descendentibus a Galaad acceperunt possessionem ante Jordanem cum Ruben, & Gad, & reliquae familiae venientes de stirpe Galaad, s. quatuor, vel quinque acceperunt possessionem in terra Chanaan, & istae conquestae sunt pro filiabus Salphaad, quia cum illae acciperent possessionem cum ipsis, si ducerentur a viris alterius tribus, diminueretur possessio earum quantum ad aliquam

F partem, qd aut Galaad sit nomen viri, patet. s. c. 26. vbi dicitur esse nepos Manasse, & Iosue. c. 17. dicitur qd Galaad fuit vir bellator. Filij Machir filij Manasse. i. iste Galaad fuit filius Machir, & Machir fuit filius Manasse, vt patet. s. c. 26. principes autem familiarum Galaad dicebantur esse maiores in familiis illis: forte illi soli, qui erant capita familiarum: nam sicut a principio filij Iacob fuerunt capita. 12. tribuum, & deinde primogeniti deriuati ab eis semper per lineam primogenitorum vocabantur principes tribuum, ita nepotes Iacob fuerunt principes familiarum, quae denominatae sunt ab eis. descenderunt alij per lineam primogenitorum, qui semper erant principes familiarum, & oportebat, qd omni tpe essent aliqui venientes directe a capitibus familiarum per lineam primogenitorum, & isti erant principes familiarum: hoc modo semper erant 12. tribuum, & isti quia continebant sub se ipsas familias loco illarum petierunt coram Moysen, quod habetur. 7. De stirpe filiorum Ioseph. i. isti erant de tribu Ioseph. Accipitur hic stirps pro tribu, & non dicitur de stirpe Ioseph: sed de stirpe filiorum Ioseph, quia Ioseph non erat vna tribus, sicut quilibet alius de filiis Iacob faciebat vnā tribum: dedit n. a principio Iacob filio suo Ioseph ius suarum fortium: ideo diuisit eum in duas tribus ad hoc qd reciperet possessiones duas, sicut duae tribus. Gen. 48. cap. l. duo filij tui Ephraim, & Manasse, sicut Ruben, & Symeon reputabuntur mihi, reliqui autem quos genueris post eos tui erunt, & nomine suarum suorum vocabuntur in possessionibus suis: ideo quando enarrantur. 12. tribus Israel, licet ponantur nomina omnium aliorum filiorum Iacob, non ponitur nomen Ioseph, quia non est aliqua tribus, sed ponuntur nomina duorum filiorum eius, s. Ephraim, & Manasse, & sic dicitur hic de stirpe filiorum Ioseph. i. de tribu vnus de filiis Ioseph, s. Manasse. *Locuti sunt Moysi*. id est proposuerunt petitionem suam coram Moysen: ad ipsum enim pertinebat dirimere omnia litigia, & dubia soluere, cum esset princeps populi: potissimum, quia ipse dixerat, qd ad eum recurreretur in causis magnis, & aliqui iudices iudicarent solum parua. Exod. 18. & Deutero. c. 1. negocium autem de diuisione terrae, & de permutatione hereditatis erat de maximis, ideo ad eum pertinebat. *Coram principibus Israel*. Istud potest intelligi de principibus tribuum, & familiarum, qui cum essent super omnes familias, & tribus erant principes super totum Israel: isti autem forte conuenerunt coram Moysen, quia erant viri honorabiliores in populo, & assistebant illi, & sic fuit proposita questio in conspectu illorum, vel potest intelligi de principibus Israel, id est de principibus assignatis ad diuisionem terrae Chanaan, Et vocabantur principes Israel, quia ipsi habebant quodammodo iurisdictionem super totum Israel quantum ad diuisionem terrae: & tunc erit sensus, qd quia ista erat questio de diuisione sortium, vel de aliquo appenditio ad diuisionem, fuerunt omnes isti principes congregati ad audiendum de iure.

Tibi domino nostro. Ista est forma petitionis filiorum Manasse, qui vocant Moysen dominum, qui erat princeps super totum populum, & ad eius imperium cuncta regebantur. Etiam quia erat nimis Deo familiaris, & ob hoc a cunctis reuerendus, & amabilis, ita vt etiam sine principatu eum dominum vocarent.

Præcepit Deus, vt terram sorte diuideret filijs Israel. In hoc assignant quare Moyses deberet in hoc providere, scilicet, quia Deus mandauerat ei, qd diuideret terram, sed ista questio erat emergens de diuisione terrae: ideo ad eum spectabat illius diffinitio.

An ad Moysen pertineret diuisio terra. Quaest. III.

SED dicit aliquis, quod isti falsum proposuerunt, quia non pertinebat ad Moysen diuidere terram, nec Deus ei hoc iusserat, sed magis dictum est ad Iosue. Deuteronom. cap. tertio, & trigesimo primo: fuerunt etiam dati ei alij coadiutores de omnibus tribubus, vt patet supra vigesimo quarto cap.

Respondendum, quod a principio istud pertinebat ad Moysen: ipse enim erat princeps totius populi, & iudicans in omnibus causis, ipse quoque diuiserat terram duorum regum Amorrhoeorum, duabus tribubus, & dimidia, supra trigesimo secundo, & Iosue capit. duodecimo, & decimo tertio. Et si Moyses superuixisset, ipse diuisurus erat totam terram Chanaan Israelitis, & nullus cum eo esset adiutor, sed quia moriturus erat ante Jordanem, dixit dominus, quod Iosue, & viri supra. c. 34. diuiderent terram Chanaan. Ad Moysen ergo principaliter pertinuit diuidere totam terram ex iussu Dei: ad alios vero solum in defectum ipsius, ideo quia nunc ipse viuens erat ad nullum pertinebat diuidere, aut diffinire de questionibus incidentibus ad diuisionem, nisi ad ipsum: & sic recte dixerunt isti, scilicet: quod Deus mandauerat Moysi, vt diuideret terram sorte. Vel aliter potest intelligi, quod Deus iussit Moysi diuidere terram sorte, id est per eum præcepit dominus, quod terra sorte diuideretur, quamuis executio per eum futura non erat: saltem tamen hunc, cum viueret ipse solus de rebus pertinentibus ad diuisionem tractaturus erat: simile patet ex litera sequenti, scilicet, quod iussit dominus ei, vt daret possessionem filiabus Salphaad: & tamen ipse non erat traditurus, sed Iosue, cum acceperint possessionem in terra Chanaan Iosue. 17. ita ergo iussit Moysi, quod forte terram diuideret, id est, quod iuberet alij hoc diuidere: ad intentionem tamen istorum satis erat, qd Moyses tunc erat ad quæ pertinebat oēs causae: siue ergo in posterum ipse diuisurus esset terram, siue non ad eum solum pertinebat, nunc diffinire ista q. *Et vt filiabus Salphaad fratris nostri daret possessionem*. Dixerunt de filiabus Salphaad, quia questio ista oriebatur propter eas: ipse enim petierant a Moysen, vt daretur eis possessio, ne periret nomen patris earum in cognatione sua, cum non haberet filios masculos: Deus autem iussit hoc fieri dicens: da eis possessionem inter cognatos patris sui, & ei in hereditate succedant, supra. c. 27. oriebatur autem nunc questio propter istarum possessionem in cōparatione ad terram aliarum tribuum, ideo tactum est vtrunque in litera, scilicet de diuisione terrae inter tribus, & de datione possessionis filiabus Salphaad. & dicitur fratris nostri, quia isti qui proponebant hoc erant de tribu Manasse, & Salphaad erat de illa tribu, cum esset filius Ephraim, qui erat princeps vnus de familiarum Manasse, vt patet supra. c. 26. *Debita patris*, id est iussit dari filiabus Salphaad possessionem, quæ debebatur patri earum: ipse namque puellæ dicitur non poterant habere, possessionem, quia inter Iudeos solum fuerat consuetudo ab antiquo, vt filij masculi succederent patribus in possessionem, filiae autem non succedebant in toto, vel in parte: id est defuncto patre ab intestato, vel alijs non cōpetebat eis aliquid in successione paterna. In illis tñ nouiter incepit lex. s. qd quando aliquis non haberet filios masculos, succederent ei filiae: & quia Salphaad fuerat in deserto, & ex hoc erat debita ei aliqua pars terrae p. missionis, petierunt filiae, vt succederent in parte illa: non quide quæ ex iure suo, sed iure patris: ideo si patri non esset

A iam debita ista possessio, filiae non peterent eam: & ob hoc dicitur debitam patri, id est, quæ iam debebatur patri: & ponitur ad differentiam virorum, quia si istæ filiae Salphaad fuissent viri a 20. anno. & supra: cuiuslibet earum iure suo compereret hereditas in terra Chanaan, & non peterent hereditatem debitam patri. Reliquæ autem mulieres hebreorum, quæ tunc erant, non petierunt aliquam partem possessionis sibi dari, nec successerunt alicui, quia eis per se non erat aliquid debitum: patribus autem earum etiam non succedebant, quia vel patres viuentes erant, vel habebant filios aliquos successores. *Quas si alterius tribus homines uxores acceperint*. Antè hoc non erat cautum an de vna tribu, viri, & femine contraherent mutuo matrimonium, & non liceret diuersarum tribuum hominibus coniungi, sed indifferentet fiebant connubia, ideo isti ex hoc habuerunt occasionem querendi, quia videbatur sequi inconueniens, s. de variatione possessionum per tribus. *Sequitur possessio sua*. id est, ibi possessio sua cum eis, id est si istæ puellæ accipiantur in uxores a viris aliarum tribuum, ipsæ transibunt in tribus illas, & hoc quia femina non denominat aliquam cognationem, sed ipsa transit in familiam viri, sed istæ habebant possessiones, ergo necesse est, qd transirent ad tribus illas, de quibus accipiebant viros, & quia filij earum successuri erant illis, & isti nominabantur de tribu patrum suorum, necesse erat, qd ista possessio iam semper pertineret ad aliam tribum.

C Et translata ad aliam tribum de nostra hereditate minuetur. id est cum transierit hereditas filiarum Salphaad ad tribus virorum suorum, necesse est, vt minuat possesio tribus nostrae: nam a principio danda erat possessio dimidiæ tribui Manasse in terra Chanaan, sicut reliquis tribubus dabatur: & de hac partem quædam susceperunt filiae Salphaad, scilicet debitam patri, & cum transiret tota ista pars ad possessionem aliarum tribuum, efficeretur minor possessio Manasse, nec isti principes conquerebantur, quod possessio alicuius eorum diminueretur, vel alterius de tota tribu: nam etiam si transiret possessio ad aliam tribum, personæ nihil perdebat, quia non transibat possessio, nisi transeunte domino, sed perdebat aliquid ipsi tribui, quia fuerunt factæ diuisiones inter tribus, & cuiuslibet proueniebat vna pars terrae: si autem viri de vna tribu transirent ad aliam, diminueretur quantitas partis assignatæ illi tribui. Sic apparet in assignationibus terminorum vrbium quantum ad agros, quia alia est diuisio agrorum inter personas, & alia est diuisio territoriorum inter vrbes, potest autem diminui possessio alicuius personæ non diminuto territorio vrbis, & potest diminui territorium vrbis non diminuta possessione alicuius personæ, vt pote si transiret vnus de vna vrbe ad alteram, & propter hoc prædicia sua, quæ habebat in alia vrbe efficerentur de territorio illius vrbis, ad quam transibat, & sic aliquando videmus contendere vrbes de limitibus territoriorum non contententibus personis, quorum sunt prædicia sita in limitibus, quia istæ sunt questiones multum separatae: & licet illa prædicia dicantur esse de territorio huius, vel illius vrbis, non propter hoc dominus eorum aliquid perdit: ita igitur singulæ tribus habebant determinatas possessiones, quæ pertinebant ad personas illarum tribuum, & qd minueretur vni, & accrederet alteri tribui, licet non esset damnum alicuius de tribu: erat tamen damnum totius tribus, sicut dictum est de territorio vrbium. Differt tamen adhuc aliquid, quia in vrbibus ille, qui moratur in vna vrbe, potest possidere aliquid in territorio alterius vrbis: in sortibus autem tribuum è contrario, quia illi, qui erant de vna tribu non poterant possidere aliquid, quod esset de

Quo principes non conquerebantur de possessione ipsorum, sed sua tribus.

forte alterius tribus, quia possessiones istae erant sic distinctae inter tribus, & familias, vt per eas cognosceretur qui essent de tribubus, vel familiis illis, quod alias non poterat fieri, vt declaratum est supra capitulo 27.

An sit verum, quod si filia Salphaad accepissent viros de alia tribu, transisset possessio ad aliam tribum. Quaes. IIII.

Quaerret autem aliquis quomodo dixerunt hic principes familiarum Manasse, quod si filia Salphaad acciperent viros de aliis tribubus transiret possessio ad tribus illas: nam iam videbatur in hoc esse prouisum, quia cum supra 27. capitulo, filia Salphaad petiisset hereditatem debitam patri, ne nomen eius periret in familia sua, intelligebant, quod accepta possessione conseruaretur nomen patris, & istam earum sententiam Deus approbavit, dicens: Da eis possessionem inter cognatos patris sui: & tamen non videbatur, quod alio modo maneret nomen Salphaad in cognatione sua, nisi illi, qui nascerentur de filiabus, vel saltem aliqui eorum retinerent nomen stirpis Salphaad: ergo sic futurum erat, & tunc siue transiret filiae Salphaad ad alias tribus, siue non, nihil referebat, quia filii nati ex eis, vel aliqui eorum succedebant auctori materno. f. Salphaad in hereditatem, & isti nominabantur semper de tribu Manasse, & cognatione Salphaad, quamquam filiae Salphaad iam pertinerent ad alias tribus, de quibus viros acceperant. Si autem non dicitur isto modo, dabitur quod etiam si filiae Salphaad acciperent viros de tribu sua, non maneret nomen Salphaad in cognatione sua, quia non esset aliquis natus de filiabus Salphaad, qui nominaretur de cognatione Salphaad, sed omnes nominarentur de cognationibus patrum suorum: ergo oportuit, quod aliquis daretur, qui succederet Salphaad, & nominaretur de stirpe eius, siue filiae eius acciperent viros de tribu sua, siue de alia: litera autem ista videtur in contrarium, quia isti principes inuenerunt, quod si filia Salphaad acciperent viros de aliis tribubus transiret possessio ad alias tribus, & diminueretur possessio tribus Manasse. Deus etiam approbavit dictum istorum, quia iussit fieri, sicut isti petierant, & quod feminae de vna tribu non possent accipere viros de alia tribu: ergo videtur, quod transibat possessio si istae feminae acciperent viros de aliis tribubus, & nemo esset de cognatione Salphaad.

Possent aliquis respondere verum esse, quod dicitur hic de transitu possessionum, & quando obiicitur, quod habetur supra cap. 27. dicitur, quod intelligitur in casu isto. I. quando filiae Salphaad acciperent de tribu sua viros: tunc enim filii ipsarum, vel aliqui eorum succederent Salphaad.

Sed istud non multum stat, vel saltem non intellexerunt Israelitae determinationem factam de filiabus Salphaad in isto sensu, quia tunc non peterent, quod filiae Salphaad non acciperent viros de alia tribu: ideo dicendum, quod cuiusque nuberent filiae Salphaad, siue esset de eadem tribu, siue de alia semper maneret aliquis, qui denominaretur a Salphaad, & succederet illi, & tamen adhuc esset confusio possessionis tribuum, quia postquam istae foeminae transirent ad alias tribus aliqui de filiis earum pertinerent ad tribum viri, & alii ad cognationem Salphaad, & sic extra tribum Manasse manerent mixti aliqui, qui essent de tribu Manasse, & cognatione Salphaad, & alii, qui essent de aliis tribubus, quod faciebat confusionem: ideo ad tollendum hoc oportebat ne foeminae vnus tribus tran-

sirent ad aliam tribum accipiendo viros, sequebatur autem aliam maius inconueniens, quia si istae filiae Salphaad acciperentur a viris alterius tribus, posset esse casus, in quo viri alterius tribus succederent in possessionem Salphaad, sicut declaratum est, supra capitulo 27. vbi agitur de successione tribus hebraeorum. Cum autem acciperent viros de tribu sua, quomodocumque se haberent, nunquam posset hereditas earum transire ad aliam tribum, ideo non debuerunt foeminae, de vna tribu accipi in uxores a viris alterius tribus.

Atque ita fiet, vt cum iobelaus. i. quinquagesimus annus remissionis aduenerit, confundatur sortium distributio. i. sequitur ex hoc, quod si filia Salphaad acciperent viros de aliis tribubus, quando venerit annus remissionis, erunt iam confusae hereditates. Dicitur hereditas confusa quodcumque hereditas vnus tribus ab alia possidetur: sic autem fiet si filiae Salphaad acciperent viros de aliis tribubus, quia tunc viri earum possiderent, sed ipsi erant de alia tribu, ideo possessiones filiarum Salphaad iam essent mixtae possessionibus aliarum tribuum. Et dicitur hic, quod ista confusio manebit, quando venerit iobelaus, id est annus quinquagesimus remissionis. Dicitur autem de isto anno, quia vsque ad istum annum non erat confusio: nam sicut habetur Leuitico, cap. 25. seruuitutes, & alienationes factae inter Iudaeos solum manebant, vsque ad annum quinquagesimum, qui dicitur iobelaus, quia qui vendebat possessionem suam poterat eam redimere quocumque tempore dato pretio, secundum tempus, in quo fiebat redemptio, & computatis in sortibus fructibus praeteritorum annorum, si autem non poterat redimere possessionem vsque ad iobelum, in ipso redibat ad eum quidquid vendiderat, & non erat daturus aliquod pretium, & non poterat aliqua venditio excedere tempus iobelaei cum dicitur. In ipso enim omnis venditio redit ad dominum, & ad possessionem primitiam. Ideo quamquam fieret confusio possessionum per quamcumque possessionem, quia transibat possessio vnus familiae ad alteram, tamen non poterat manere vltra iobelum confusio: quia tunc redibat possessio ad primitium possessorem, & integrabantur omnes familiae, & tribus: ita vt nihil maneret mutatum a conditione antiquitatis. Si autem aliquid vltra iobelum maneret confusum, durabat in aeternum illa confusio, quia nunquam redibat illa res ad primitinos possessores, sicut pater de illo, qui vouebat domino agrum, & postea volebat redimere illum de manu sacerdotum, manebat ille ager in aeternum pertinens ad ius sacerdotum Leu. c. 27. ita ergo conquerebantur principes familiarum Manasse. i. quod per hoc, quod filiae Salphaad ducerentur in uxores a viris aliarum tribuum transirent possessiones earum ad alias tribus, & sic erit facta confusio: si tamen ista confusio dissolueretur in iobelo non curarent, sed non dissoluebatur, quia non transferant istae possessiones ad alias tribus per modum venditionis, sed transferunt cum dominis suis: ideo non est aliquid quare redire deberent, & sic maneret confusio ad semper: dicunt tamen isti, quod ista confusio erit facta in iobelo, quia ante iobelum non censetur aliquid esse confusum, cum iobelaus omnia certificaret faciendo redire ad priores dominos, quae autem in iobelo confusae erant, manebant in aeternum confusae.

Et aliorum possessio ad alios transiet: per talia matrimonia transibunt possessiones de tribu in tribum. Non accipitur hic alius, prout dicit personam, quia propter talia matrimonia nulli perdebat ius possessionis suae, nec acquirebatur alteri, sed perdebat alteri tribui, quod erat inconueniens, quia tunc nihil proficiebat distributio a principio, in qua singulis tribu-

An in iobelo oia confusa redirent ad primitiam certitudinem, & si aliquid in iobelo manebat confusum illud in aeternum erat confusum.

Tob. 7. Viri de tribubus suis ducunt uxores, & similes inter feminas viris suis tribus copulabuntur.

bus dabantur determinate partes terre: cum possessiones istae postea confundende essent, & per istum modum posset confundi totus Israel, ita vt omnes essent quasi aborigines, quia possessio vnus tribus transiret ad alteram, & alterius ad alteram, ita vt non maneret alicui tribui nomen suum, nec distinctio ad alias tribus: cum non maneret possessio determinata, per quam distinguebatur tribus, ad quam distinctionem conseruandam multa Deus fecerat ponens leges de iobelo. Leu. c. 25. ideo non debebat permitti ex aliqua occasione confusio possessionum, & tribuum.

Respondit Moyses filijs Israel, & Domino praecipiente, ait: Recte tribus filiorum Ioseph locuta est, & haec lex super filiabus Salphaad a Domino promulgata est: nubant quibus volunt, tantum vt suae tribus hominibus: ne commisceatur possessio filiorum Israel de tribu in tribum. Omnes enim viri ducunt uxores de tribu & cognatione sua, & cunctae foeminae de eadem tribu maritos accipient, vt hereditas permaneat in familijs, nec sibi misceantur tribus, sed ita maneat, vt a Domino separatae sunt.

Respondit Moyses. Hic ponitur secundum. f. dubii responsio. Et quia fuit proposita ista questio Moyfi, ipse respondit. Et domino praecipiente ait. i. dominus praecipit hoc, quod Moyses respondit hic. In quo sciendum, quod Moyses inquisitus super hoc, nesciuit respondere, sed consuluit dominum quid respondendum esset: ipse autem dixit, quae sequuntur: sic enim acciderat iterum circa hoc in quaestione filiarum Salphaad: nam Moyses non respondit eis, sed retulit quaestionem ad dominum. supra cap. 27.

Recte tribus filiorum Ioseph locuta est. Vocat Deus tribum filiorum Ioseph tribum Manasse: nam Ioseph non erat vnica tribus, vt supra declaratum est, sed diuidebatur in duas, scilicet Ephraim & Manasse: & supra dicitur, quod tribus Manasse petiit. Sed aliquando largi accipitur tribus Ioseph pro Manasse solum, vel Ephraim solum: & exprimitur immediate, quae sit tribus illa, pro qua accipitur. Sic patet supra ca. 13. f. de tribu Ioseph sceptri Manasse, & supra cap. 34. filiorum Ioseph de tribu Manasse, & c. Aliquando autem accipitur tribus Ioseph simul, p. Manasse, & Ephraim eo quod est ibi Ioseph, tanquam vna tribus, & Leui ponitur tanquam alia tribus: sic patet Apocal. c. 7. sic etiam generaliter vbicumque ponuntur duodecim tribus, & ad aliquid spirituale ponitur Ioseph, tanquam vna tribus, & Leui, tanquam alia. sicut erat in duodecim lapidibus rationalis, vbi scribebantur. i. 2. nomina filiorum, & in duobus onychinis positus sup Ephod, vt declaratum est Exo. c. 18.

Et haec lex super filiabus Salphaad a domino promulgata est. f. lex, quae sequitur de non accipiendo viros alterius tribus. Non sequitur autem propter eas solum promulgata lex, sed etiam propter omnes foeminas hebraeorum. Primum tamen ponitur sententia specialis ad ipsas, deinde promulgatur lex vniuersalis ad alias ibi.

Omnis enim viri. Sic factum fuit supra capitulo. 26. vbi primo posita fuit sententia specialis de successione filiarum Salphaad; deinde de successione omnium hebraeorum.

Alph. Toff. super Num. Pars II.

Nubant quibus volunt. Dedit Deus libertatem filiabus Salphaad accipiendi in viros quos vellent: in quo innuitur matrimonia debere esse libera, & licet in omnibus contraheantur requiratur libertas contraheantur, magis tamen in matrimonio: nam in quibusdam alijs etiam si interdicat aliquid de metu, valebit contractus, in matrimonio autem nequaquam, quia si metus quicumque vel coactio interdicat, non erit locus matrimonio extra de spon. capitu. cum locum. solum autem limitauit hic Deus tribum filiarum Salphaad, sed viros nequaquam.

Tantum ut suae tribus hominibus. i. solum ad hoc maneat obligate, quod accipiant viros de tribu sua, scilicet Manasse. Ista autem non erat aliqua coactio, quoniam non determinabatur eis penitus quos deberent habere in viros, ita quod nullos praeter eos accipere liceret, sed solum dictum est de tribu, in qua erant valde multi viri, scilicet plures, quam triginta millia: in quibus plena manebat electio.

Ne commisceatur possessio filiorum Israel de tribu in tribum. i. istud fiet, vt possessio filiorum Israel non commisceatur. f. possessio vnus tribus possessioni, & hoc de tribu in tribum. i. transiendo de vna tribu in alteram. Quare autem non debebat transire possessio vnus tribus ad alteram, & ad quid hoc proficiebat declaratum est satis late. & cap. 27. & Leu. 25. Omnes enim viri ducunt uxores de tribu, & cognatione sua.

An Iudaei cogebantur non solum accipere uxores de tribubus suis, sed etiam de familijs suis. Quaes. V.

Ista est lex ad omnes Israelitas, quia idem poterat fieri in ceteris, quod in filiabus Salphaad, & ponitur lex tam viris, quam foeminis, quia non potest poni vni, quin ponatur alteri, cum matrimonium in vtroque consistat, & dicitur de cognatione, quod secundum aliquos significat familiam, & sic est sensus, quod non solum foeminae acciperent viros de tribu sua, sed etiam de familia, & hoc forte erat, vt non transeat possessio de familia in familiam, sicut nec de tribu in tribum: videtur hoc etiam colligi, quia infra dicitur de filiabus Salphaad, quod acceperunt viros, & manebit possessio earum in tribu, & familia patris sui: ergo videtur, quod requiratur etiam vnitas familiae. Sed hoc non stat, quia supra in litera dicitur, quod filiae Salphaad nubant quibus volunt, tantum vt hominibus suis tribus: ergo praeter hoc non requirebatur aliquid alterum, scilicet, quod acciperent de eadem familia, vel de eadem domo.

Item ratio quam dant, scilicet, quod non debeat transire possessio de familia in familiam, sicut nec de domo in domum non stat, quia solum iubetur, vt non commisceantur hereditates tribuum, supra cum dicitur, scilicet ne commisceatur possessio filiorum Israel de tribu in tribum.

Item quia si non deberet transire possessio de vna familia in alteram, sicut nec de vna tribu in aliam: filii Manasse quando proposuerunt quaestionem de incouenienti, quod sequebatur si filiae Salphaad acciperent viros de alia tribu, et proposuissent si acciperent viros de alia familia, quae inconueniens equale esset, & tamen nihil proposuerunt de familia: ergo bene poterat transire possessio de vna familia in alteram, vel saltem non videbatur esse hoc inconueniens, quod est transeunte possessione de tribu in tribum, & non erit illicitum, quod viri vnus familiae accipiant uxores de alia familia. Cum autem arguitur, quod hic dicitur de tribu, & cognatione, & necessario accipitur cognatio pro familia. Dicendum, quod non accipitur, quia cognatio aliquando significat tribum,

Cc 3 ali-

aliquando autem familiam, & aliquando domum, & generaliter omnis habitudo consanguineorum significatur per cognationem: sic patet supra cap. i. ubi accipitur cognatio pro tribu, s. Eruntque vobiscum principes tribuum, & domorum in cognationibus suis, i. in tribubus. s. q. quilibet princeps in tribu sua adiua- ret Moysen ad computationem. Et necesse est accipi ibi pro tribu: quia cum ponantur ibi nomina principum cognationum ponitur. 12. qui sunt principes tribuum, & non familiarum. Cum autem arguitur, q. filia Salphaad acceperunt viros de tribu, & familia sua, & mansit hereditas in tribu, & familia patris sui. Dicendum est, q. hoc non fuit ex necessitate, sed per accidens. s. q. elegerunt accipere sibi in viros cognatos suos de eadem familia magis quam de alia: potuissent tamen accipere de alia: ab eo autem quod est per accidens non debet accipi id, quod est per se. i. concludi aliquid necessario: alioquin si arguamus ex facto filiarum Salphaad, dicitur q. cum ipse acceperint in viros cognatos suos in secundo gradu. s. filios patris sui, vt patet infra, q. cogerebant illos accipere. quod falsum est, quia et si obligarentur accipere viros de eadem familia possent accipere non cognatos, vel saltim cognatos in gradu magis remoto.

An Iudei cogerebantur accipere uxores de tribubus suis, quando illa succedebant patribus, & aliam possent accipere uxores de alijs tribubus, Quæst. VI.

SCIENTIUM vltierius, q. quando dicitur, q. viri non accipiant uxores de alia tribu, & foeminae non accipiant viros de alia tribu, quidam intelligunt quando iste femine succedunt patribus sicut fuit in filiabus Salphaad, quæ successerunt patri suo supra. c. 27. Causam huius dicunt esse, quia foeminae si acciperent viros de alia tribu, vel viri uxores de alia tribu commisceretur possessiones tribuum inter se: & tamen hoc non stat in mulieribus, quæ non succedebant, quia ad quamcunque tribum ille transiret non transibat cum eis possessio aliqua de tribu sua, nihil differebat, q. transiret, vel maneret in tribu sua. Queritur autem circa hoc quid verum sit de mulieribus accipientibus viros, an possent accipere de alia tribu si ipse non succederet patri. Videtur dicendum, q. non licebat alicui foeminae accipere virum de alia tribu, siue illa mulier succederet patri, siue non: quod patet ex litera, quia hic generaliter dicitur, q. omnes foeminae accipient viros de eadem tribu, q. autem limitetur istud vniuersale solum ad foeminas illas, quæ succedebant patribus, non videtur satis rationabiliter dictum, quia ille valde paucæ erant in comparisonem aliarum foeminarum: quia etiã si aliquis haberet 20. filias, & vnicum filium, succederet filius in solidum, & filia nihil habebant: ideo non loqueretur scriptura tam vniuersaliter, pro tam paucis foeminis. Etiã quia si de hoc intelligeretur ipse expressisset. Item non potest hoc stare, quia si intelligeretur de illis, quæ non succedebant patri, non posset aliqua foemina vnius tribus habere viro alterius tribus, nisi expectaret vsq. ad mortem patris, vel vsque ad mortem omnium fratrum suorum, quod patet, quia si aliquis hebraeus haberet filias, aut ille habebat filios simul, aut non, si nullum filium haberet, debebant filie succedere patri: erat tamen dubium de successione, quia poterat aliquis filius nasci, & ille successurus esset cum femine nunquam succederent, nisi in defectum filiorum: ergo necesse erat, q. filie expectarent vsque ad maximam senectutem patris, in qua nequaquam gignere possent, vt tunc scire possent, an ipse succedere deberent,

vel aliquis alius, & tunc possent determinate scire si contingeret coniungi viris tribus suæ, vel alterius. Sed hoc modo necesse erat expectare foeminas, vsq. ad magnam etatem suam, interdum quasi vsque ad senectutem, & sic prius elaboratur eis gignendi, & concipiendi tempus, quam in matrimonium ducerent, quod erat valde magnum inconueniens, & contra bonum publicum; quoniam sic adimeretur bonum prolis, quod maxime conuenit tempori iuuenili. Si autem diceremus, q. iste femine haberent aliquem fratrem, oportebat eas adhuc amplius expectare. s. vsque ad mortem fratrum, vel progeniei fratrum, nam quamquam existentibus filiis non succedere debebant filie: tamen si morerentur filii ad eas pertinere successio: ideo necesse erat, vt ad hoc, q. femine scirent si possent contrahere cum viris alterius tribus, expectarent vsque ad mortem fratrum: nam vsque illuc incertum erat an ipse succedere possent, & dato, q. morerentur fratres si relinquerent prolem: adhuc spectare debebant vsque ad mortem prolis, quia si tota proles moreretur ad ipsas redibat hereditas, & hoc modo prius morerentur, vel efficerentur vetustissima. Si autem dicas, q. in aliquo casu istorum iste femine acciperent viros, antequam moreretur pater earum, vel fratres, & tota cognatio, & isti viri essent de alia tribu: contingeret, q. ad eas perueniret successio, vt pote, quia moreretur fratres, & tunc sequebatur inconueniens. s. q. ipse succederent patri, & tamen acciperent viros de alia tribu, ideo impossibile est, q. isti fugiant inconueniens legis huius. Si dicant, q. foeminae poterant contrahere cum viris alterius tribus, siue illæ essent succedentes patri, siue non (& hoc apparet aliquantulum ex litera ista cum dicitur, q. viri semper accipiant uxores de eadem tribu, & femine semper accipiant viros de eadem tribu. Si enim solum voluisset litera, q. foemine succedentes patribus non acciperent in uxores a viris alterius tribus) sufficiebat dicere, q. foeminae maritos de tribu sua accipiant, & non oporteret dicere, q. omnes viri accipiant uxores de tribu sua, quoniam omnes viri succedunt patribus, siue habeant filios simul, siue non: ideo ex parte ipsorum non poterat esse aliquis error quantum ad legem istam, quia quæcunque foemine eis iungerentur semper ipsi manebant in tribu sua, & hereditas eorum non transibat ad aliam tribum, ideo non solum voluit excludere commixtionem foeminarum succedentium, cū viris alterius tribus, sed etiam foeminarum non succedentium, & sic necesse est dici. Et ista positiolice multum conueniat literæ, magis tamen adhuc conuenit modo exponendi catholicorum super capitulum primum Matthæi. Dicunt enim ferè omnes veteres, q. Domina nostra fuit de tribu Iuda, & sic Christus fuit de tribu Iuda. Nec de hoc est dubium, cum Lucæ. i. dicatur, q. ista virgo erat de domo Dauid, sed domus Dauid est in tribu Iuda: ipsi tamen conantur probare Dominum nostrum fuisse de tribu Iuda ex genealogia, quam describit Matthæus. cap. i. Et videtur eis q. non potest concludi, nisi hoc præsupposito: ibi namque solum ponitur genealogia Ioseph viri Mariæ, qui ad generationem Saluatoris secundum veritatem nihil attinet, cum non fuerit pater Christi, ergo de Virgine non apparet, q. fuerit de tribu Iuda, nisi quia ipsi præsupponunt legem istam. s. q. omnes viri ducebant uxores de tribu sua: sed Ioseph erat de tribu Iuda, vt patet ex genealogia illa, & duxit Mariam in uxorem: ergo oportebat, q. ipsa esset de eadem tribu. Si autem dicant, q. poterat foemina non succedens patri accipere virum de alia tribu, non probabitur etiam ex modo isto arguendi, q. esset Domina nostra de tribu Iuda, quia non patet an ipsa successerit patri. Oportet ergo

Pro intellectu primi. c. Matthæi Iacob genuit Ioseph virum Mariæ.

eos dicere q. hoc intelligatur de omnibus feminis tã succedentibus, q. non succedentibus. Sed adhuc isto præsupposito an modus eorum arguendi sit conueniens, forte satis videtur q. non. De quo magis dicitur Matt. c. i. ad hoc autem videntur esse quedam obiectiones, quæ infra solentur in alia questione. Et cum a femina maritus de eadem tribu accipiant. Istud idem est cum sententia superiori: nam nihil aliud est, q. oēs viri accipiant feminas de tribu sua, quam q. oēs feminae maritos accipiant de tribu sua. Nam si aliquis uir accipit uxorem de alia tribu, oportet q. aliqua femina accipiat uirum de tribu non sua, quia hic vterq. simul est, & non potest aliquis accipere, quin accipiat. Proficit tñ ista replicatio ad maiorem expressionem. s. q. nullo modo personæ vnius trib. commisceantur personis alterius tribus, ut s. declaratum est. Vt hereditas permaneat in familijs. Ista est cã, quare non debebat misceri personæ diuersarum tribuum, quia tunc transiret hereditas vnius trib. ad alteram, q. Deus nolebat. Qñ autem sequatur q. transirent s. declaratum est, q. uero inconueniens sequatur si commiscerentur hereditates tribuum, s. declaratum fuit. c. 27. Et accipiuntur hic familie pro tribubus, q. patet immediate cum dicitur immediate, ne sibi immisceantur tribus: & tñ ista necessario est eadem sententia, quia permanere hereditatem in tribubus dicitur non permisceri tribus, & manere hereditatem in familijs faciebat non permisceri familias: sed hic dicitur q. eo q. permanet hereditas in familijs non permisceatur tribus, ideo necessarium est dici, q. accipiantur familie pro tribubus, alioquin diceretur, ne sibi immisceatur familia. Sed obicitur q. iste sensus est distortus a litera, qm familia dicit quendam congregationem specialem sub tribu, & sic reperitur sp. ergo sic debet hic exponi. Rñ dicitur q. sacra scriptura variat nomina utendo eis interdum, ut vult: & sic quamquam cõter accipiatur familia pro congregatione speciali sub tribu: tñ hic accipitur pro tribu: simile apparet j. cã dicitur q. filie Salphaad nupserunt filiis patris sui de familia Manasse. Manifestum tñ est q. Manasse non est familia sed tribus, id non potest ex hoc loco habere fundamentum, qui opinant, q. uiri vnius familie non poterant accipere uxores alterius familie in eadem tribu, de quo s. declaratum est. Nec sibi misceantur tribus. Quantum ad peronarum conjunctionem, nec quantum ad sortium determinationem, duæ. n. simul fierent conjunctiones, & quamquam vtraque non esset æqualiter prohibita, tñ prohibebat prima pp secundam, ideo in illis tribubus, in quibus posset fieri coniunctio personarum sine coniunctioe hereditatum, nec sequeretur aliquod inconueniens ex hereditatibus fiebat ut j. declarabit. Sed ita maneat, ut a domino separate sunt. Id est maneat tribus semper distincta: sicut Deus distinguit eas.

Circa que fuit distinctio tribuum. Quæst. VII.

FVIT autem ista distinctio quantum ad possessiones, qm Deus specialiter distinguit, uel operatus est in distinctione ista: fuerunt quippe possessiones distinctæ inter Israëlitas per sortes s. c. 26. & 33. istas autem sortes Deus mouebat, quia cū posite essent sortes in quodam iuolucro, qualibet tribus mittebat manum, Deus vero dirigebat eam ad accipiendum sortem, quæ illi conueniebat, & sic omnes nutu diuino acceperunt sortes, quæ præordinatæ erant a diuinitate, & quas Deus uolebat eis euenire: de quo declaratum est s. 26. & Iosue. c. 15. ideo istam separationem Deus fecisse dicitur. Alia autem erat separatio inter tribus. s. q. plures personæ eiusdem tribus inter se essent coniunctæ, & separate a personis aliarum tribuum, ista autem separatio naturaliter efficitur, quia naturali-

ter pater genuerat filium suum, & sic extenduntur lineæ, & distinguuntur, & licet Deus istam secundam separationem faciat tanquam prima causa, & primum mouens: tamen solum proprie agere dicitur ea, quæ per se totaliter agit, ut creare, beatificare mirabilia agere. Vnde agere de aliquo prædicatur proprie dupliciter s. m. q. loqui consueuimus, primo si res illa totaliter producat effectum, & sic Deus solus agere dicitur quia solus creat, solus gratiam donat, & nulli creaturæ sic agere conuenit. Nulla quippe creatura aliquo effectum per se totaliter producit quin Deus concurrat primo causans ad minus, ut Ioan. cap. i. scilicet sine ipso factum est nihil. In aliquibus autem effectibus, vt in corporalibus generationibus, non solum Deus, sed et tota connexio agentium vniuersi ad hoc concurrunt, & hoc non solum est in actione humana, sed etiam in Angelo, & corpore celesti, & et in lapide. Nam operatio naturæ s. m. Commentatorem. 2. Physico. est opus intelligentiæ, & s. m. ordinem naturæ in omnibus operationibus causarum particularium inferiorum concurrunt simul operationes causarum superiorum vsque ad primam causam; quæ in quolibet effectu magis influit, quam agentia particularia, & quæcunq. causæ secundariæ, vt patet in prima propositione libri de causis. Secundo modo aliquid agere proprie dicitur, quia effectum vltimate complet, vel quia vltimū est in catena ordinatorum agentium: ideo si Socrates gignitur non dicimus, q. Deus eum genuerit, vt Saturnus, vel alia corpora coelestia ad hoc concurrentia, sed q. Plato eum gignit, qui in ista generatione vltimus est. Ratio autem, quare vltimum agere dicitur, & non primum, cum primum magis agat, quam secundum, vt patet in prima propositione libri de causis est, quia vltimum assimilatur vel vniuocatur sibi genitum, & non primum: Deus enim pater vniuocè solum filium genuit, alia autem equiuocè causat communicando eis imaginem, uel similitudinem, uel uestigium suæ bonitatis. Causa autem particularis immediata assimilatur sibi partem faciens esse in eadem specie, & tamen quamuis omnis natura a Deo equiuocè deducatur ad esse, illa tamen perfectior est, quæ minorem habet æquiuocationem. Illa autem imperfectissima, quæ maximam habet æquiuocationem, unde materia prima, quæ imperfectissima est, maximum gradum habet æquiuocationis & sic conformiter dicendum est de medijs, & ab hoc est q. omnes species sunt sicut numeri: ut vult philosophus, quia æquiuoca communicatio bonitatis gradua liter differt, ut numerus: & tamen speciem distinctam facit, hoc uero firmiter notum est, q. communicatio bonitatis diuinæ æquiuoca in creatura perfectissima infinitum differt ab æquiuoca communicatione, qua pater suum esse communicat filio, quia dato opposito sequeretur, q. aliqua creatura distaret a Deo solum per finitam perfectionem, & tunc apponendo creaturas perfectiores possemus deuenire ad æqualitatem diuinam, quod absurdissimum est. Deus enim si semper crearet creaturas excedentes se inuicem, sicut numeri se excedunt: nunquam tamen creando ad æqualitatem suam deueniret: infinitum enim a quolibet finito in infinitum differt. Concluditur ergo ex superioribus, q. Deus non dicitur separare tribus secundum carnalem propagationem, quia naturaliter separantur: sed dicitur separare per sortes, quia ipse faciebat q. talis fors hereditatis ad talem, uel talem tribum perueniret.

Feceruntque filia Salphaad, vt sibi fuerat imperatum, & nupserunt Mala, & Therfa, & Hegla, & Melcha, & Noa filijs patris sui de familia Manasse, qui fuit filius Ioseph

possessio, quæ illis fuerat attributa, mansit in tribu, & familia patris earum. Hæc sunt mandata atque iudicia, quæ mandauit Dominus per manum Moyfi ad filios Israel in campestribus Moab supra Iordanem contra Iericho.

Feceruntque filie Salphaad. Hic ponitur tertium, scilicet precepti executio: nam filie Salphaad obediunt Moyfi quantum ad omnia, quæ iussit de matrimonio contrahendo.

Ut fuerat imperatum. i. sicut iusserat Moyfes, uel Deus per Moyfen.

Et nupserunt Maala, & Eglâ. Ponuntur hic quinque nomina filiarum Salphaad, quæ omnes petierunt hæreditatem, & omnes acceperunt: nam sicut si fuissent filii succederent patri secundum partes sibi debitas, ita & istæ quinque filie successerunt patri in tota hereditate quæ ei proueniebat. Differt tamen successio istarum a successione filiorum, quia quando filii succedunt, assignatur in eis ius primogenituræ: nam primogenitus duplum habet ad quemlibet de filiis tam in bonis mobilibus, quam in immobilibus, ut patet Deut. cap. 21. f. dabitque ei de his, quæ habuerit cuncta duplicia: iste est enim principium liberorum eius. In filiabus autem non assignatur iura primogenituræ: ideo cum succedunt omnes aequaliter succedere debent: omnes autem istæ quinque filie Salphaad nupserunt: & non apparet quando, sed satis uidetur dicendum quod nupserunt post uerba ista Moyfi ualde cito: nam antequam loqueretur ista Moyfes nondum sumpterat uiros, quia tunc supfluum fuisset, quod conuenerentur filii Manasse, cum non posset matrimonium propter hoc dirimi, & tamen cõquesti sunt: ideo uidetur quod nondum nupserant, & sic ipsi loquuntur de eis, quasi nondum nupserint dicentes supra: Quas si alterius tribus homines in uxores acceperint sequetur possessio translata ad aliam tribum.

Etiam patet ex uerbis Dei, cum dicitur. Nubant quibus uoluerint, ergo nondum nupserant, acceperunt tamen uiros satis breuiter femina: istæ post preceptum Moyfi cum potuerit Moyfes scribere hic quod assumpsissent iam uiros, & tamen Moyfes satis cito ista scripsit, postquam facta sunt: nam factis his modico tempore uixit, fuerunt enim hæc in ultima mansione in qua ipse mortuus est.

Filii patris sui. Id est acceperunt uiros filios patris sui. Dicitur patris frater patris: erat autem pater istarum Salphaad: & filios eius assumpsit, qui erant cõsanguinei istarum in secundo gradu inter transuersales: erat autem iste gradus licitus apud iudeos inter cõsanguineos, ut patet Leuit. c. 18.

De familia Manasse. i. erat iste frater Salphaad in familia Manasse. Accipitur hic familia large pro tribu contra modum communem loquendi sacre scripturæ, & necessarium est sic accipi: quia Manasse non est familia, sed tribus. Ita etiam aliquando accipitur tribus pro familia: e contrario supra. c. 1. cum dicitur Leuitæ autem in tribubus familiarum suarum non sunt numerati: sed manifestum est, quod Leuitæ non habebant inter se multas tribus, sed unam, sed dicuntur tribus id est familie.

Qui fuit filius Ioseph. Hoc non refertur ad patrum filiarum Salphaad, quia non fuit filius Ioseph: sed refertur ad Manasse, qui fuit immediate filius Ioseph: alioquin etiam diceretur, quod Salphaad fuisset immediate filius Ioseph, cum pater istarum puellarum, & patruus earum essent fratres, & sic ambo isti essent fratres Manasse, & non de tribu, uel familia eius, quod est contra litteram

sed fuit Salphaad filius Ephraim, filii Galaad filij Machir filij Manasse, ut patet supra 27. c.

Et possessio, quæ eis fuerat attributa mansit in tribu, & familia patris earum. i. possessio, quæ assignata fuit istis puellis nomine patris sui Salphaad mansit in familia, & tribu patris. De tribu manifestum est, quia tam Salphaad quam frater eius patruus istarum puellarum erant in tribu Manasse, ideo accipiendi in uiros filios patris sui transibant ipse ad uiros eiusdem tribus. Et quia sicut ipse ueniebant ad potestatem uirosum, ita & earum possessio transibat ad manentes in eadem tribu. De familia autem, quod esset eadem apparet, quia Salphaad, & frater suus patruus istarum puellarum erant in eadem familia, nam computabatur Salphaad de familia Ephraimitarum, cum sit Ephraim pater Salphaad supra 27. ca. & sit Ephraim familia una de Manasse supra. c. 26. & sic Salphaad & frater eius erant filii ipsius primi principis familie, & consequenter omnes descendentes ab eis erant in eadem familia, cum post Ephraim nullus fecerit familiam de descendibus ab eo supra. c. 26. ergo filie Salphaad unite in matrimonium patruellis suis manebant in eadem familia, & etiam possessiones earum dicebantur manere in eadem familia, cum transeat possessio cum femina ad familiam, & tribum uiri, quem accipit.

Dicit autem aliquis quod ex hoc apparet filias Salphaad accepisse possessionem uiuente Moyse, cum ipse dicat, quod mansit possessio earum in tribu sua, & familia. Sed hoc non uidetur stare, quia ipse acceperunt possessionem in terra Chanaan post transitum Iordanis Iosue. 17. c. Moyfes autem tunc non erat uiuens, quia ante transitum Iordanis mortuus est, cum non transierit Iordanem, ideo non acceperunt possessionem eo uiuente, sed dicitur quod mansit possessio earum in tribu, & familia sua, quia postquam ipse accipiebant uiros de tribu, & familia sua, etiam si nondum accepissent possessionem, manifestum erat, quod illa possessio erat mansura in tribu, & familia earum, quia possessio earum non poterat transire nisi ad uiros ipsarum, & filios eorum. Sed quodcumque hoc fieret erat transitus ad uiros eiusdem familie, ideo necesse erat ut filie Salphaad habentibus istos uiros, quos nunc habebant, maneret possessio earum in tribu sua, & sic quamquam nondum haberent possessionem, Moyfes locutus fuit de hoc tanquam de re certa, quia quodcumque possessionem haberent illa maneret in tribu sua, & familia.

An ista lex de accipiendo uxores de eadem tribu in succedentibus, uel non fuerit inter iudeos semper seruata.

Quæst. VIII.

QUÆRIT aliquis circa prædicta: an lex ista de accipiendo uxores de eadem tribu, siue in succedentibus, siue in non succedentibus, fuerit semper seruata inter iudeos.

Et respondendum est, quod sic, quia iudei obseruabant leges datas sibi a domino, quarum ista erat una, & non magis istam infringere quam alias: potissimum quia ista lege uiolata confunderetur denominatio tribuum propter confusionem hereditatum, sed ista confusio non fuit facta: ideo lex ista obseruata est.

In contrarium tamen arguitur quod non obseruaretur lex ista, quia illi, qui erant de tribu Iuda poterant accipere uxores de tribu Leui, sicut declaratum est Leuit. c. 21. & patet in sacerdote Ioia, qui accepit filiam regis Ioram in uxorem, & tamen rex Ioram erat de tribu Iuda de hoc. 4. Reg. c. 11.

Item patet istud, quia duo filij Elimelech assumpsit duas mulieres Moabitidas, scilicet Ruth, & Orpha; & istæ non erant de tribu sua, sed de gentilitate, & adhuc quando

quando acceptæ sunt in uxores, & toto tempore, quo eas habuerunt manserunt in ritu gentilitate, ut colligit Ruth. cap. 1. cum Noemi mortuis duobus filiis suis. scilicet Maalon, & Chelion rediens de terra Moab, dixit ad natus suas, quod reuenterentur, & reuersa est Orpha: & cum eundem sermonem precaretur ad Ruth ait illi: En reuersa est cognata tua ad populum suum, & ad Deos suos: ergo adhuc manebat illa in cultu deorum Moab & hoc erat post mortem duorum uirosum istarum puellarum. ergo uidetur quod semper manserunt istæ puellæ in cultu deorum in gentilitate dum habitæ sunt in uxores.

Item patet, quia licebat iudeis quando ibant ad bellum de virginibus, quas acciperent in bello ducere aliquas in uxores, ut patet Deuter. c. 21. & istæ non erant de tribubus uirosum suorum.

Item patet quando erant conuersi Gentiles ad Iudaismum poterant accipere uxores de filiabus Israel, & filii Israel poterant accipere uxores de filiabus illorum ut patet de Booz, qui accepit uxorem Ruth postquam conuersa est ad Iudaismum, ut patet Ruth. c. 4. Salmō etiam princeps in tribu Iuda accepit Raab Ierichontinam in uxorem Mat. ca. 1. & tamen ipsa erat de Chananaeis.

Item patet quia Dauid accepit diuersas uxores, quarum quedam erant de Gentilitate, sicut filia regis Iesuri: alie autem erant de Iudaismo, & istæ erant de diuersis tribubus, sicut accepit Michol filiam regis Saulis in uxorem. 1. Reg. c. 18. & 19. erat tamen Saul de tribu Benjamin, & Dauid de tribu Iuda. de Saul patet. 1. Reg. 19. de Dauid manifestum est: & hoc licitum erat.

Item apparet, quod solum erat prohibitum accipere uxores alterius tribus cum illæ erant succedentes patri bus suis, nam omnes uiri de tribubus Israel promiserunt, & iurauerunt non dare filias suas in uxores filiis Benjamin Iudic. c. vit. si tamen a lege cogentur, frustra ipsi promittent non dare, quia sicut quod aliquis tenebatur facere, non poterat uouere facere illud: Leuit. c. 27. ubi dicitur quod primogenita, quæ domino debentur nullus poterat uouere, sed isti filii Israel omnes iurauerunt non duros se filias suas in uxores filiis Benjamin, alioquin frustra iurarent.

In contrarium tamen dicendum quod Israelitæ non poterant accipere uxores de tribubus non suis, & femine eodem modo non poterant accipere uiros de aliis tribubus, sicut hic dicitur, & supra declaratum est. cum uero arguitur, quod illi, qui erant in tribu Leui accipiebant uxores de tribu Iuda, & e contrario: alii respondent, quod istud fuit factum ex dispensatione. scilicet propter nobilitatem istarum duarum tribuum, ut possent coniungi: nam de sacerdotibus magnis dictum fuit Leuit. c. 21. quod non coniungerent stirpem suam uulgo gentis sue, sed innuitur quod acciperent uxores de magno genere, hoc autem maxime contingebat, cum acciperent uxores de tribu Iuda, quæ erat tribus nobilissima, & regia: & sic accipiebant, sicut positum fuit exemplum de Ioia, da sacerdote. Sed dicendum est, quod non fuit in hoc aliqua dispensatio, nec solum licuit uiris de tribu Iuda accipere uxores de tribu Leui, & e contra: sed omnibus tribubus licuit accipere uxores de tribu Leui, & dare eas Leuitis. Causa huius est, quia Deus prohibuit hic commixtionem personarum diuersarum tribuum, & hoc ne possessiones miscerentur, ut patet in littera, sed quodcumque uir de aliqua tribu accipiebat uxorem de alia: siue illa succederet patri suo, siue non, sequebatur commixtio possessionum, uel aliqua inconuenientia pertinetia ad istam commixtionem, ut supra declaratum est. ideo femine unius tribus de duodecim tribubus Israel non poterant accipi in uxores a uiris alterius tribus de istis duodecim: Leuitæ autem non ha-

bebant aliquam possessionem, nec fuit eis assignata aliqua fors terre, ut patet supra 18. & Iosue 13. c. ideo poterant omnes tribus uniuersaliter dare, & accipere uxores a Leuitis, quia etiam si acciperent Israelitæ uxores de Leuitis, non fiebat commixtio possessionum: cum filie Leuitarum, nunquam possent succedere, quia non habebant patres earum terre possessionem, Leuitæ quoque poterant accipere uxores de alijs tribubus & non fieret commixtio possessionum, quia Leuitæ non habebant possessiones. Etiam quia uxores illæ essent de non succedentibus: in nulla autem alia tribu erat hoc determinatum, quia quilibet habebat possessiones, ideo mutatis uxoribus, & uiris de diuersis tribubus, esset necessarium sequi confusionem, uel saltem esset periculum de confusione possessionum.

Cum autem dicitur, quod hoc erat speciale inter tribum Iudæ, & Leui ex priuilegio quodam propter dignitatem tribuum. Dicendum hoc non stare: solum enim hoc dicitur, quia reperiunt aliqua exempla de commixtione tribus Leuiticæ cum tribu Iuda, & non reperiunt de alijs tribubus, ratio tamen eadem est.

Ad aliam rationem quando dicebatur, quod duo filij Noemi acceperunt duas puellas Moabitidas in uxores, & illæ manebant adhuc in ritu gentilitate: dicendum, quod in istis fuit aliqua ratio, quare acciperent uxores de alienigenis: nam fugerunt de terra Israel propter sterilitatem terræ, & manserunt multo tempore in terra Moab, & ne elaberetur tempus generandi uiris istis acceperunt uxores, & quia ibi non habebant uxores de genere suo, acceperunt de alienigenis: debuissent autem conuertere eas ad cultum Dei sui: & tamen quia erant in terra natali earum, non ualuerunt propter cognatos ipsarum, unde manserunt in cultu Deorum suorum usque ad mortem uirosum, ut dictum est. Quod autem isti acciperent uxores de Moabitibus non uidebatur contra legem, sed solum quia accipiebant eas manentes in Gentilitate: nam ista lex quamquam dicat, quod uiri accipiant uxores de tribu sua, & femine de tribu sua uiros accipiant, tamen debet intelligi negatiue, scilicet uiri non accipiant uxores de tribu aliena, & femine non accipiant uiros de tribu aliena. Cum autem aliquis Hebræus assumebat uxorem de Gentilitate, non accipiebat eam de tribu aliena, cum non sit Gentilitas in aliqua tribu de his, quæ computantur hic. Et apparet quod non agat contra legem qui taliter accepit uxorem: nam ista lex ponebatur, ne commiscerentur inter se possessiones tribuum: sed manifestum est, quod accipiendo uxorem de Gentilibus, non commiscerentur tribus cum non haberent Gentiles assignatam aliquam sortem de duodecim tribubus Israel, nec solum erat hoc, cum uiri Iudæ accipiebant feminas de Gentilitate, sed etiam cum femine Iudeorum accipiebantur a uiris de Gentilitate, quia illi uiri non habebant aliquas possessiones, nec erant de aliqua tribu determinata, ideo si acciperent uxores de Israelitis, siue de succedentibus, siue de non succedentibus, non erat aliquod periculum quia si non esset femina succedens, nihil differebat, quod denominaretur femina a uiro, uel uir a femina quantum ad posteritatem causatam eis: nam neutro modo permiscerentur tribus, nec turbarentur possessiones.

Si uero esset femina de succedentibus, uir Gentilis transibat in tribum, & familiam femine quam accipiebat, & non permisceretur possessio tribui: hoc enim modo omnes Gentiles conuersi ad Iudaismum erant sub aliquibus tribubus Israel, cum incipiebant habere uxores de illis tribubus. In una autem tribu respectu alterius non contingit hoc, quia uir nunquam poterat transire in familiam, & tribum femine, cum uiri succederent. accipi ergo uxorem de Gentilitate non est contra istam legem, nec contra aliquam, sed accipi uxores manentes

nentes in ritu Gentilitio erat contra Dei mandatum, quia ipse poterant conuertere filios hebræorum ad ritum Gentilium.

Ad aliam rationem cum dicitur, quod iudæi euntes ad bellum poterant accipere uxores de uirginibus, quas in bello accipiebant concedendum est. nec est aliquo modo contra istam legem, quod aliquis iudæus accipiat uxorem conuersam de Gentilitate, vel conuersus de Gentilitate accipiat uxorem de iudæis, sed est contra istam legem, quod vir de una tribu accipiat uxorem de alia tribu, causa autem supra expressa est. sine pmissioe tur tribus.

Ad aliam rationem, quando arguitur quod poterant iudæi accipere feminas Gentiles conuersas ad iudaismum concedendum est, quia non est contra hanc legem, cum non sint de diuersis tribubus, & quando dicitur de Salmon, quod accipit Raab Ierichontinam in uxore, non est simile, & de Booz quia accepit Ruth: nam Ruth erat de terra Moab, & non erat iudæis illicitum accipere uxores de Moabitibus, cum non esset prohibitum, erat tamen illicitum, quod acciperetur vxor aliqua de Chananæis, quia de his expresse Deus uetuerat. Exo. 34. ca. & Deuter. 7. potissimum quia Deus iussit omnes Chananæos occidi tam masculos, quam feminas usque ad paruulos: Deut. 20. fuit tamen Raab quamquam esset Chananæa conseruata, ne occideretur: & hoc propter pactum, quod interposuit cum exploratoribus hebræorum: Iosue ca. 2. deinde propter beneficium, quod toti populo egit datus est sibi locus optimus in medio Israel: Iosue capitulo sexto.

Ad aliam rationem de Dauid, qui accepit uxores uarias. s. quandam de gentilibus filiam regis Iessuri, & alias de Israelitis. Quantum ad filiam regis Iessuri dicitur, quod licuit sibi accipere uxorem de gentilitate, si illa esset conuersa ad iudaismum: huiusmodi autem credendum est de ista. Sed tunc obiicitur de Salomone, qui accepit uxores plurimas de Chananæis, & Hethæis adhuc inuentibus in Gentilitate, quod patet. 3. Regum. cap. 11. Dicendum est quod ex hoc non debet argui: nam Salomon reprehensibiliter egit, tum quia accepit uxores plurimas, quod erat contra præceptum Dei in regibus, tum quia accepit eas de Chananæis, & Hethæis, de quibus Deus uetuerat, tum quia ille adhuc manebat in gentilitate, & ipse construxit templum diis earum, unde ualde uituperatur in sacra scriptura præallega. ca. & Ecclesiastici 47.

Cum autem arguitur de Michol filia regis Saul, quam accepit Dauid in uxorem, & tamen illa erat de alia tribu. s. de Benjamin, Dauid erat de tribu iuda: dicendum, quod hoc erat directe contra istam legem, sed in quibusdam recipiebatur dispensationem ista lex. s. in uiris magnis, ut in regibus, & in aliis similibus: sic enim nunc consuevit etiam in regibus, & in magnis uiris circa matrimoniales leges, quod possint ducere cognatas suas in tali gradu, in quo nequaquam licet aliis nubere nec dispensatur.

Ad aliam rationem cum dicitur de Israelitis iurantis sub graui maledictione quod non darent de filiabus suis uxores filiis Benjamin: dicendum quod ipsi a lege ista prohibiti erant dare uxores illis: & tamen supernenerat necessitas magna propter quam dispensandum esset in lege ista. s. quod omnes uiri, & feminae paruuli, & magni corruerant gladio in tribu Benjamin præter sexcentos viros: quibus si ceteri Israelitæ non darent uxores oportebat, ut periret una de tribubus Israel, vel quod irent ad habendum uxores de Gentilitate, quæ forte nequaquam eis darent: licitum ergo erat eis interpretari se non teneri hac lege in hoc casu, sed ante istud, cum esset bellum grauissimum in ter filios Benjamin, & reliquos filios Israel corruissent; quam plurimi de filiis Israel, reliqui

Inter principes mulierum dispensant, quod non in aliis.

cohortantes se contra filios Benjamin parauerunt difficillimum bellum: & nimia ira commoti atque dolore occisorum iurauerunt se non duros uxores filiis Benjamin, postea uero deleta fere tota tribu Benjamin relicta duntaxat sexcentis uiris, doluerunt Israelitæ: quod periret una tribus, uolueruntque illis dare uxores, quia putabant sibi esse licitum propter necessitatem: quia tamen se graui iuramento constrinxerant, crediderunt, quod non poterant, unde inquisierunt si essent aliqui, qui non iurauissent, ita ut non possent dare filias suas, & datae sunt feminæ quadringente de Iabes Galaad, quia uiri loci illius non iurauerunt, de quo Iud. c. 21.

Sed contra hoc arguitur, quia si lex ista obligabat, non poterant contra eam licite agere, nisi in necessitate, si autem erat necessitas non obligabat eos iuramentum, quia non est maioris obligationis iuramentum, quam lex, ideo magis obligat lex, quæ a Deo datur, quam iuramentum, quod nos facimus, si ergo cessabat obligatio legis cessaret obligatio iuramenti, sed ipsi non crediderunt se absolutos a iuramento, & crediderunt eos esse liberos, qui non iurauerunt, quia tradiderunt filiis Benjamin uirgines, quæ erant in Iabes Galaad, quæ patres earum non iurauerant: filias autem suas non dederunt, ergo uidetur, quod nulla lex erat, quæ obligaret, quia tunc etiam non potuissent eis dari uirgines Iabes Galaad, cum similiter essent obligatæ. Item quia quando dixerunt isti, quod non poterant dare filias suas filiis Benjamin, allegauerunt, quod erant maledictione constructi dicentes: filias nostras eis dare non possumus constructi maledictione iuramento, quæ diximus: maledictus, qui dederit de filiabus suis uxores Benjamin. Ad istam rationem respondetur, quod in isto casu tam lex, quam iuramentum erant dispensabilia, quia causa erat nimis uirgens: intellexerunt tamen Israelitæ, quod facilius erat dispensare in lege, quæ multo tempore ante hoc data fuerat, & non respexit specialiter istum casum, quæ in iuramento: ideo uisa necessitate filiorum Benjamin putauerunt se posse dare illis uxores, sed propter malitiam eorum uoluerunt ipsos priuare hoc beneficio legis iurantes, quod non darent eis filias suas, unde quia iurauerant super isto facto quasi iam conscius totius uentus uidebatur eis grauissimum, quod agerent contra iuramentum: secus autem si iurauissent multo tempore ante non attendentes ad istum casum, & postea superueniret: nam tunc certissime crediderunt, quod erat dispensabile. Sed adhuc isto dato, dicemus quod iuramentum non obligabat: & hoc siue quia forte ex magna ira factum est, quam acceperant de filiis Benjamin, & cum hac non potest stare perfecta deliberatio, siue dicamus, quod isti iurauerunt deliberate, & tunc erat illicitum, quod iurauerunt, ideo non debebat obseruari. Iudæi tamen non erant tantum eruditi illo tempore, ut scirent, quod iuramentum esset obligatorium, & quod non, ideo putauerunt se obligatos, sic accidit tempore illo de lepte Galaadite iudice Israel, qui uouit immolare, quid quid primum ei occurreret de bello reuertenti in eam suam, occurritque ei filia sua unica, & putauit se obligatum ad immolandum eam, atque immolauit. Iud. c. 11. sic quoque fuit tempore Machabæorum, nam tunc cum Gentiles serui regis Antiochi intulissent bellum iudæis in montibus diebus sabbathorum, putauerunt se non posse defendere propter obligationes sabbathi, & permiserunt se occidi non defendentes, corrueruntque hoc modo quasi mille animæ. Machab. c. 2. quod uidentes ceteri existimauerunt licere sibi pugnare die sabbathorum, ne delerentur facilliter de terra, & sic non dubium, quoniam isti propter imperitiam legis, & obligationis iniuriurandi putauerunt se ad istud ad id, ad quod non erant, nec tam isti iuramentum obseruauerunt dantes ducentas de filiabus suis in uxores filijs

filios Benjamin, quas ipsi non dederunt, sed dixerunt filijs Benjamin, quod raperent eas, & sic putabant se liberatos a iuramento: Iud. c. ultimo. Sed cuiuslibet patet, quod non erant liberati, quia ista erat quedam friuola fraus, quæ in foralibus non admitteretur, quantum minus admitteretur in obligatione iuramenti istius, quod erat ad solum Deum, qui intentionem nostram solum respicit: per imperitiam tamen se liberatos existimauerunt, & cum dicitur, quod isti dixerunt non posse dare filias suas, quia erant obligati maledictione, & iuramento, verum est, quod ipsi sic intelligebant, sed non erat verum, quod putabant. Patet ergo inductum ex superioribus, quod apud Iudæos ista lex de non commiscendo tribus seruabatur, & quod non solum feminae succedentes patribus non poterant accipi in uxore a uiris aliarum tribuum, sed etiam foemine non succedentes. Hæc sunt mandata atque iudicia. Hic ponitur epilodus præcedentium, & refertur istud ad omnia, quæ habentur supra a c. 22. usque hic, quia omnia dicta sunt in mansione ultima apud Iordanem, de qua habetur hic, & dicitur: hæc sunt mandata, solum referendo ad ea, quæ sunt præceptiua, multa autem sunt historica intermedia, & ista non exprimitur hic. Verum est tamen quod omnia, quæ habentur a capitulo 22. usque; huc siue sint historica, siue præceptiua, acciderunt in ultima mansione, quæ erat apud Iordanem in campestribus Moab, quod patet, quia eadem mansio, quæ nominatur hic, in qua ista facta referuntur nominatur etiam s. c. 22. & in aliis capitulis fere in omnibus. Non potest tamen intelligi, quod iste epilodus sit generalis ad totum librum: sicut illi, qui habentur Leuit. ca. vlti. cum dicitur: hæc sunt præcepta, quæ mandauit dominus Moysi, & filijs Israel in monte Sinai, & refertur ad totum librum, quia omnia, quæ in illo libro habentur, dicta fuerunt, & facta in monte Sinai, ut in eodem loco declaratum est: in hoc tamen libro continentur gesta multorum temporum. s. 39. annorum: nam ab exitu de Aegypto usque in transitum Iordanis fluxerunt anni 40. quibus dicunt ambulasse Israelitæ per desertum. Exo. c. 16. & Deuter. 8. sed usque ad finem illorum annorum est historia libri huius, quoniam mansio ista ultima, quæ hic dicitur fuit super Iordanem: & cõfestum mortuo Moysi transitu Iosue Iordanem: & illud iam erat ultra annum 40. s. die decimo anni. 41. Iosue cap. 4. deficit tamen huic libro historia primii anni ab exitu de Aegypto, quoniam principium eius est in mense. 2. anni secundi ab exitu de Aegypto, ut patet supra ca. 1. ideo gesta, & dicta huius libri non fuerunt in unica mansione, sicut ea, quæ habentur per totum Leuiticum: sed in multis mansionibus. Nam ea, quæ habentur a capite primo usque ad caput decimum inclusive fuerunt facta in monte Sinai, cum in primo capite dicatur de numeratione exercitus facta in monte Sinai, & in capite decimo dicatur de recessu de monte illo, a capite autem decimo usque ad 13. continetur transitus per mansiones duas, s. per sepulchra concupiscentia, & per Aferoth, & quid in eis factum sit, in capite autem. 13. dicitur de mansionibus, quæ factæ sunt in monte, uel de sero Pharan. Iste autem fuerit quasi. 20. s. ab Aferoth usque Cadesbarne, ut patet supra ca. 35. sed in eodem c. 13. solum exprimitur Aferoth, & Cades. continetur etiam in decimo quinto quid in eadem mansione factum sit, & hæc omnia pertinent ad secundum annum exitus de Aegypto, ut supra. 13. c. declaratum est deinde c. 15. usque ad 20. exclusive narrantur quedam partim præceptiua, partim historica, quæ dicuntur fuisse facta in monte Sinai primo anno ab exitu de Aegypto. in c. autem. 20. & 21. continetur progressio per multas mansiones. s. a Cadesbarne usque ad mansionem ultimam, ubi sunt mansiones decem, & fuit illud a principi

pio anni. 40. usque ad magnam partem eiusdem anni: historia autem medii temporis, s. quasi a medio anni 2. usque ad principium anni. 40. subicitur, quia tunc fuerunt Israelitæ semper in una mansione apud mare rubrum, ut declaratum est s. c. 14. A. c. autem. 22. usque; huc enarrantur gesta, & dicta in ultima mansione apud Iordanem, ideo istud pronomen demonstratiuum hæc, solum demonstrat ea, quæ habentur a 22. usque huc. Mandata atque iudicia. Solum refertur ad præceptiua non demonstrando historias. uocantur hic mandata tam moralia, quam ceremonialia, quia distinguuntur contra iudicia, quæ sunt præcepta iudicialia, & istud nomen accipitur aliquando pro præcepto ceremoniali, & aliquando pro morali, pro iudicialibus autem rarissime reperitur: nisi cum dicatur uniuersaliter, custodite mandata mea nihil ultra addendo, quia tunc necesse est intelligi de moralibus, ceremonialibus, atque iudicialibus. Quæ præcepit Dominus per manum Moysi. Id est, quæ præcepit per Moysen. s. quod omnia, quæ dicta sunt hic præcipiebat Deus, sed non iubebat illa per se populo, quoniam potius iubebat Moysi, & ipse proponebat populo. dicitur autem per manum Moysi, id est, per Moysen, quia non poterat Deus aliquid præcipere per manus Moysi cum manus non sit organum interpretatiuum, sicut lingua, sed istud prouenit ex uulgato modo loquendi, ut cum dicimus ista negocia expediantur per manus uestras, & tamen forte negocia illa solum pertinent ad opus rationis, & ad propositionem uerbalem: est tamen manus organum organorum, & maxime operatiuum, ideo attribuuntur ei operationes aliarum partium, sicut potentia uisus, quia est excellentior inter omnes sensus, atque attribuuntur actus aliarum potentiarum, ut cum dicimus ego video istum saporem esse amarum, aut uocem esse acutam, vel odorem esse fetidum, & tamen ista ad alias potentias pertinent. Ad filios Israel. Id est, fuerunt ista præcepta data in campestribus terræ Moab: ista est ultima mansio, quæ uocatur Belsethim: supra cap. 33. uocatur campestris Moab, quia terra ista, in qua castrametati sunt Israelitæ uenientes de montibus Abarim uersum Iordanem non est terra plana, nec penitus montuosa, sed est inter ualles, & descensum montium: talis autem uocatur in Scriptura terra campestris. Et uocatur campestris Moab, quia erant in terra Moab, non quidem in terra, quæ esset tunc terra Moab, cum Israelitæ non introierint in terram Moab, nisi a principio eius apud ciuitatem nomine Ar, de qua Deuteronom. cap. 2. istud autem erat in fine terræ Moab apud Iordanem, ubi est latus occidentale terræ Moab, sed erant in terra Moab, scilicet, quæ olim pertinuit ad Moab, quoniam rex Sehon Amorrhæus accepit magnam partem de regno Moab, ut patet de urbe Esebon, & de alijs, de quibus supra cap. 21. & per quandam partem terræ huius nunc transibant Israelitæ, quæ erat coniuncta terræ Moab, quæ tunc possidebatur a Moabitibus, & isto modo est intelligendum quodcumque dicitur, quod Israelitæ steterunt, uel transierunt per terram Moab: sic etiam quando dicitur, quod Moyses sepultus est in ualle terræ Moab Deuteronom. cap. 34. nam non est sepultus in terra, quæ tunc possidebatur a Moabitibus, sed quæ possidebatur ab Israelitis, scilicet, in forte Gaad, ut colligitur Deuteronom. cap. 33. cum dicitur: Et uidit principatum tuum, quod in parte tua Doctor esset repositus, qui fuit cum principibus populi super Iordanem. Ista mansio erat super Iordanem, s. quod erat in quibusdam campestribus, per quæ Iordanis labitur.

labitur. Et quoniam profundus locus est ipsius fluminis, & excelsior locus mansionis, videtur esse mansio illa super Iordanem, sicut dicimus terram esse super maria Psalm. 23. & tamen non est super maria, sed videtur imminere terra ad aquam, quæ per profundas concauitates labitur.

Contra Iericho. Id est ista campestris, per quæ fluit Iordanis sunt contra Iericho id est ex opposito illius, scilicet, quod Iordanis est medius inter locum illum ca-

strorum, & urbem Iericho, cum sit illa urbs orientalis in terra Chanaan, & Iordanis sit caput orientale terræ Chanaan supra. 34. capitu. nulla quoque ciuitas in tota terra Chanaan est ita propinqua mansioni illi, nec ita directe opposita: ideo sola Iericho semper nominatur apud istam mansionem, & tamen ista mansio est in terra duorum regum Amorrhæorum, & Iericho est in terra Chanaan.

Expositionis literalis Alphonsi Tostati in secundam partem Numer. Finis.

Registrum.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z, A a B b C c.

Omnes sunt Quaterniones, præter C c, qui est Ternio.

VENETIIS, Ex Typographia Dominici Nicolini.

M D X C V I.